

GRAIURI ROMÂNEȘTI DIN BANATUL SÂRBESC

STUDIU LINGVISTIC. TEXTE DIALECTALE. GLOSAR

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”

GRAIURI ROMÂNEȘTI DIN BANATUL SÂRBESC
STUDIUL LINGVISTIC. TEXTE DIALECTALE. GLOSAR

MARIA MARIN (coordonator)
VIVIANA-MONICA FĂTU ILIE, MARA-IULIANA MANTA
CARMEN-IOANA RADU, DANIELA RĂUȚU
DANA-MIHAELA ZAMFIR

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

București, 2022

Copyright © Editura Academiei Române, 2022.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, Sector 5
050711, București, România
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresă web: www.ear.ro

Referenți științifici: acad. GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN
GH. CHIVU, membru corespondent al Academiei Române
C.S. I, Dr. CĂTĂLINA VĂTĂȘESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Graiuri Românești din Banatul Sârbesc: studiu lingvistic, texte dialectale, glosar / Maria Marin (coord.), Viviana-Monica Fătu Ilie, Mara-Iuliana Manta, ... - București : Editura Academiei Române, 2022
ISBN 978-973-27-3643-2

I. Marin, Maria
II. Fătu Ilie, Viviana-Monica
III. Manta, Mara Iuliana

811.135.1

Redactor: Adriana GRECU
Tehnoredactor: Mariana IONICĂ
Coperta: Mariana ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 19.12.2022. Format: 16/70 × 100.
Coli de tipar: 47,75
C.Z. pentru biblioteci mari: 811.135.1'282.3(497.1)
C.Z. pentru biblioteci mici: 81

CUPRINS

Cuvânt-înainte	9
Bibliografie	11
Abrevieri	23
Introducere	25
Lista localităților anchetate și a informatorilor	39
STUDIUL LINGVISTIC	63
Fonetica	65
Morfosintaxa	125
Formarea cuvintelor	163
Lexicul	175
Aspecte sociolingvistice și pragmatice	209
Transcrierea fonetică	226
TEXTE	235
LOCVE (SÂN MIHAI), districtul Banatul de Sud; comuna Alibunar	237
dîŋ ǀ făină dă... dă grîŋ ǀ ac-așă... ă făsem 237; ș-am încălzît sóba/ ca să... lúcre píta 239; aŋ ǀ făcút plěsíntă 240; la noi ǀ aia s-or spus frecățéi 242; și purséi tai 243; ómu mǀeŋ ǀ morǀ ǀ dă dóqázéž ǀ dă an 248; cînǀ ǀ am făcút pe-a mǀrle fátă 249; acúma mǀne mérzém la cǀnepă 253; cùm ǀ ț-aș'érń/ așá dormǀ! 257; ǀ frumǀós colácu! 259; ma dómnu [...] nu dă cu bǀáta/ núma cu socǀáta! 260; și la noi avém un preǀót acúma dē nou 264; aŋ ǀ făcút pomén 266; pegmézu 269; aŋ ǀ făcút píta 272; [Spălatul rufelor] 274; cozás 275; dăcă... avlém vóie mǀi frízem... ǀmpu 276; cînd ǀerá post 279; ba cǀnepă ǀ aŋ ǀ făcút 280; ǀo mi-z ǀ miréasa 282; máma mǀa o țásút 285; aŋ ǀ făcút [...] dǀră la pǀpús 286; mǀelu s-o can ǀ tǀiát la paš' 287; la tot alǀátu o țáră sǀriē să púne 289; făsem pigmǀezǀ 292; [Murături] 293; noi acúma... proçedám și cu hectáru 296; d-atúnșá s-o-ŋsepút să să plése 298 .	

- STRAJA**, districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț 301
 cucurúzu 301; núma pátru clásă am 303; sárā... nu preă mînc 305;
 arám cu cáji 306; în danemárca 310; ijo n-o daș dúpă páor 311; píñe
 314; lā crēsún 315; sã deoká 316; sã fáše d'e plost 317; ijo núma uñ
 copíl am 319; de vro șáispreeșe aș m-am măritát 321; la purséj le dăñ
 cíta conțentrát 323; s-o făcút sãpún 324.
- IANCAID**, districtul Banatul Central; comuna Zrenjanin 326
 îñ sátu ásta s-õ vorbít [ε] númaj romínéște 326; númele de familiē [...]
 úngur 327; tárē sērióș n-am ocupát cu tutúnu 328; dîn prúñe o făcú
 rákie 331; ijestē peșť táre marí aic 332; [O întâmplare] 337; așá s-o
 beút la noi la ancaid 337; sã sprítuiē dă dőo/ dă trîi orí 339; zélúta...
 a lu bõna 341; ijo trîi mortș am îngropát 242; ijestē cîñ sã... trifléște
 349; scîndură dă bătút bătut lópta 350; [Cum tai o găinã] 351; am â
 tăiat un mîel 352; cînd or făcút píta 355; kífle și cróvne și clătíte/
 așť-am făcút núma... 357; búnă zîqa lu ajún 359.
- TORACU MIC**, districtul Banatul Central; comuna Jiliște 361
 ș-o făcút ectēnie șu lúmea o măi rásuflát cíta 361; de ecóu ála dă
 zvóáne/ ca sã sã spárgă nórii 362; [Rachiu de cucuruz] 363; am avút...
 fátă mărē și am vrút s-o pregăt esc 365; la fátă meș da! núma la minē
 n-or flost 367; și... am avút fúrcă nemțască/ am tórs 369; bărbáři la
 vrēmēa meș or flost în pantalóni 371; ș-așá că ne-o fost viáța dăstúl
 dă frumóasă 373; ș-acúma fásem un pesmlét se l-am făcút ijo dãmúlt
 374; aș avút nãticás fálós/ și nãticás dă cásă 376; și... am făcút și tírgu/
 ș-am viñít acás 378; márvă cu mînc-avēș 379; lãngoșu núma cu ápă l-o
 spălát 379; ș-o maj clătãrit-o la urm-o țără cu cotãrița 380; șterg maj
 întîi dă pájîn! dup-áșe cu sisivácu 381.
- ECICA**, districtul Banatul Central; comuna Zrenjanin 382
 așá or trãit acólo 382; nor avút tótă cásă dõ camere 383; píta 384;
 plășíntă cu ludáșe sã fáše la noi 386; pecmléz 388; trába fáše prã
 nom cu mînt/ce 389; și Túnta și pețálă a flost 391; al măi táre nom
 dîñ lúme 394; [De-a ascunselea] 395.
- BARIȚE**, districtul Banatul de Sud; comuna Plandiște 396
 cășile de tip măi bătrín 396; sã presupúñe că noi sîntem dîn ardál 400;
 la vie 401; o fost așía um bidéi 404; [Istoria satului] 406; cîñ sã túndē

oáea 407; la bubăniță 410; s-o făcút nuntă 412; ș-atunșsa-î dăscint 414; pítă cîn_faș 416; sporón 417; núma n-aņ_sănătate 418; m-o foz_jălî dă ia 419; o fost tractorist 420; fie pomána lu pánta! 421; o fost obișei frumós 423; io nu tai_ī găină 424; c-a^{cu}ma nu mēi ņe jucám noi_ăea 428.

MARCOVĂȚ, districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț 430

vița-de-vie 430; bucătúrî 432; âņ_suván s-o plămăd'it 433; cínipa 437; aņ_doi copii 439; cînd iáca io m-am măritát 440; ia o spus că voi n-ó lăsát/ și d-áea o fužít 444; la oáũole clošiti 448; io m-am ținu_porc tot ánu 449; înainte i doámna s-o făcútu-să sōpún 451.

RĂTIȘOR, districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț 453

cucurúz 453; iáca la noi s-o făcút mŭltē brînză 454; la grîu 456; să făcá brîndă 458; gîșt'e/ rēțē/... șe să vă spun șe_aveám? 459; la a máre fátă aņ_făcú_nunt-acásă 461; când or spalát iél'i la kiméșî 464; am avú_scroáfle 465; am pus noi cínipă 468; pásúla vișrd'e 470; obișeiurî de nuntă 471.

VOIVODINȚI, districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț 475

în órmă puńám și ió pá fúne/ grîu 475; dūduloáie/ loáie 476; aņ_fēcút... ș/cîņ_șásē pîț 477; tōtă cása ũo avút cătē ũn... pázitũorî 478; am tũors/ ș-aņ_lucrát 479; ũo dēscumpērát pră t'ínăra 481; la trei díle ũo pus... ursitōriľe 482; fíelurî dă mîncáre 483; colác 485; fiecáre cásă avîă více 486; vînátoára_ăi [r] iŭ ō... o príceceńie máre 487; n-o avút_sátu núme 489; îņcred'ereș 491; bałáda únui cōbán 493; párt'a máre s-ũor ocupát [...] cu cáșil'e 495; cîrnáti [...] noi iŭ fásēm așá/ páuřeșt'e 496; noi i spúnem rákie profriPtă 499; diferēnța dîntre sát'e 500; aís să dúc la pomána 501; cum tăiēm pũórsi 503; tũoz_mîncám sárme 506; ápa dē la várză să nácríeșt'e 507.

OVCEA, orașul Belgrad 510

merzá cálu roáta 510; uóil'ě 512; mormínțu cáilor 515; înainte să scriá óvêia 516.

VLAICOVĂȚ, districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț 517

[Hotarele satului] 517; ș-acólo aņ_vindút 518; táta mîeũ o fost_în bēragán 520; noi am plecát îņ_străinátát'e 523; am avút obavézu 524; mŭlt'e s-a făcút atúnz_dîn cînepă 526; și mŭl'c-aņ_făcúđ_dîn línă

527; o fɥos ^t _cǎpára nõást ^r ǎ kǎ iõ n-am ş ^t ut 530; nõnta nõástrǎ 533; s-or îņsurát preǎ cínerǐ 537; înaínt ^e or îņcriđút îñ lúcrurǐ nõbúñe 537; ş-atúņs o fɥos ^t _nidée mãre la noi 540.	
MESICI , districtul Banatul de Sud; comuna Vârşet	542
vínili s-õar prǎpǎđ ^í t 542; cucurúzu s-o pus pe breǎzdǎ 545; dúpǎ še õ... murít múma me 547; a aǐjúnz _vrèmeǎ cǎ sǎ mã mãríte 549; iõ s-aņ _j ^l ucát/ n-o j ^l ucǎ _prǎ fáǎ de pǎmín _ñime 551; aís acás-am nõscút 555; sǎ vǎ spun de ursítórǐ 558; am olténít 561.	
GLOGONI , districtul Banatul de Sud; comuna Pancevo	562
múlte aņ _lucrát âņ _viǎǎ 562; s-o trejerát cu đrēs-mășína 563; Țóile-or mǎrs afǎrǎ 564; atúņs am plǎt/cít _pǎ pǎcuráriu 566; sǎ nu mirõásǎ... bríņza nõbíñe 568; sǎcu cu fléce 571; đǎ copíľǎ/ mícǎ/ am lucrát 572; ş-acúma tot așǎ mãñiņc 572; pun fáinǎ și frǎmíñ ^t _frǎmíñt _frǎmíñt 573; or pus prǎjítúra/ ş-a ^m _mîņcát 576; iõ o trǎbuít sǎ rǎmín acásǎ 578; și... așǎ/ i-o tręcút... tímpu 579; tǎt aǐ preǒǒǎ ^í t cǎ viņ _copíľi sǎ-i șerín 580; și strǎbǎba mǐa [...] Țo fɥost o țǎrǎ cañ... Țópa 582; pǎ sǎra đǎ sîmziľéñe 582; ñe rugǎm ca sǎ vínǎ plõǎle curǎtǎ 584; mi s-o făcút Țo búbǎ-n nas/ nõma nõnormǎľǎ 586; ñ-o fɥos ^t _pošíť copíľu 588; zúpa 589; Țòb _zíl ^e nõnta 591; la fét ^e ñáínt ^e ľerǎu [k] avęǎu gǎlbeñ 594; cînd ^d _m-am boťezát iõ 596; ma ^{ma} _mǐa acásǎ m-o nõscút 597; ş-atun _mîņcám cū... mãmǎľígǎ 597; ş-atún _pun fáinǎ pǎ mãsǎ sǎ-nt ^e /cíņg/ cu suć/şítóǎreǎ 598; piేశ ^t ǐľ ^e / nõo ñe pláše frípt 600; ş-am pus... mãi _o _pǎturǎ 601.	
IABUCA , districtul Banatul de Sud; comuna Pancevo	604
s-õ făcút _bríņzǎ 604; o trǎbuít sǎ vîndǎ doi porş d-aǐ graş 605; [Mǎmǎľiga] s-o mîņcát cu bríņzǎ 606; pít-așǎ... s-o făcút 608; pǎ ñemțǎș ^t e spúnem noi şmõǎrñe 609; áęa sǎ fríze cu șǎpǎ 610; ǎľcǎ _Țo fost obiśéiu ^r ile _așǎ 611.	
Indice tematic	613
GLOSAR	619

CUVÂNT-ÎNAINTE

Volumul de față prezintă o serie de mostre de grai înregistrate în 14 localități cu populație românească din Banatul sârbesc (Voivodina), precedate de o amplă analiză (socio)lingvistică, care urmărește principalele trăsături la nivel fonetic, morfosintactic, lexical etc., și urmate de un glosar cuprinzând elementele dialectale, populare, arhaice etc., specifice zonei cercetate.

Lucrarea se adresează lingviștilor și dialectologilor, interesați de evoluția și situația actuală a limbii române și a ramificațiilor ei teritoriale, iar conținutul textelor dialectale poate prezenta interes pentru studierea unor aspecte variate, sociolingvistice, istorice, etnologice etc.

Cercetarea idiomurilor din zona avută în vedere a fost posibilă datorită sprijinului acordat de Academia Română și de către conducerea Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, care, înțelegând importanța studierii variantelor teritoriale ale limbii române vorbite în afara granițelor, au susținut efectuarea anchetelor de teren și publicarea volumului.

Gratitudinea noastră se îndreaptă și către Academia Sârbă de Științe și Institutul de Balcanologie din Belgrad, care ne-au asigurat condiții excelente pentru realizarea anchetelor de teren. Un rol deosebit îi revine doamnei Biljana Sikimić, cercetător principal la Institutul de Balcanologie, care împreună cu Aleksandra Durić-Milovanović și, parțial, cu Annemarie Sorescu-Marinković, s-au implicat cu multă bunăvoință și dedicație în organizarea activităților premergătoare anchetelor și desfășurării acestora.

Mulțumim autorităților locale din Banatul sârbesc care, în perioada 2007–2009, au înțeles misiunea noastră și au făcut posibile anchetele de teren, oferindu-ne sprijin neconținut în stabilirea contactelor cu informatori din localitățile avute în vedere. Mulțumirile noastre se îndreaptă, astfel, către Comunitatea Românilor din Serbia, cu sediul la Vârșeț, unde am purtat discuții interesante pe tema românismului cu domnul Ion Cizmaș, președintele comunității, și cu domnul Pavel Greoneanț, secretar general, către consiliul Municipal al Vârșețului, unde am stat de vorbă cu domnul secretar Miluču Živkov, către Institutul de Cultură al românilor din Voivodina, unde am fost întâmpinate cu căldură de domnul director Costa Roșu, și către toate comunitățile locale ale românilor din fiecare localitate, pentru buna organizare a vizitelor la informatori. Cuvinte de mulțumire adresăm și membrilor comunității, care ne-au însoțit și ne-au ajutat în cadrul anchetelor, în prezența cărora informatorii au fost stimulați să folosească graiul local: Diana Ocolișan și Todor Doru Ursu, consilier la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina (Toracu Mic), Rodica Gruiescu, redactor la publicația „Cuvântul românesc” din Vârșeț, Vasa Tapalagă (Barițe) și Pau Voina (Râtișor).

Totodată, ne revine plăcuta îndatorire de a ne îndrepta mulțumirile și recunoștința către toți informatorii (principali și ocazionali) cu care am stat de vorbă, păstrători fideli ai patrimoniului lingvistic moștenit, care ne-au oferit în cuvinte rostite în dulcele grai bănățean o părticică din amintirile și îndeletnicirile lor, adevărații autori ai textelor dialectale cuprinse în volum; iar pentru cei care au trecut în veșnicie, un gând pios.

Menționăm că volumul a beneficiat de observații pertinente, sugestii și aprecieri din partea referenților științifici, acad. Gabriela Pană-Dindelegan, Gh. Chivu, membru corespondent al Academiei Române, și CS I dr. Cătălina Vătășescu (Institutul de Studii Sud-Est Europene), cărora le mulțumim călduros și pe această cale.

Apariția lucrării nu ar fi fost posibilă fără efortul din partea Editurii Academiei Române, care a înțeles importanța lucrării și ne-a sprijinit în publicarea acesteia în condiții deosebite.

Autoarele

BIBLIOGRAFIE

A. Sigle și abrevieri bibliografice

- AC = *Dictionarium Valachico-Latinum* [= *Anonymus Caransebesiensis*], c. 1650; am folosit fotocopia și indicii din ediția *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicționar al limbii române*. Studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române, 2008.
- AFLR = *Arhiva fonogramică a limbii române* a Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București.
- ALR I, I–II = *Atlasul lingvistic român*, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I (ALR I), de Sever Pop, vol. I, Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938; vol. II, Sibiu/Leipzig, Muzeul Limbii Române/Otto Harrassowitz, 1942.
- ALR II, I = *Atlasul lingvistic român*, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea II (ALR II), de Emil Petrovici, vol. I, Sibiu/Leipzig, Muzeul Limbii Române/Otto Harrassowitz, 1940.
- ALR II, s.n. IV–VII = *Atlasul lingvistic român* [II], sub direcția lui Emil Petrovici, serie nouă, vol. IV: 1965; vol. V: 1966; vol. VI: 1969; vol. VII: 1972, [Cluj], Editura Academiei Române.
- ALRM I, I, II = *Micul Atlas lingvistic român*, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I (ALRM I), de Sever Pop, vol. I, Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938; vol. II, Sibiu/Leipzig, 1942.
- ALRM II, I = *Micul Atlas lingvistic român*, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a (ALRM II), de Emil Petrovici, vol. I, Sibiu/Leipzig, 1940.
- ALRM II, s.n. I–IV = *Micul Atlas lingvistic român* [II], sub direcția lui Emil Petrovici, serie nouă, vol. I–IV, București, Editura Academiei, 1956–1981.
- ALRR. Mar. I = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, vol. I, [București], Editura Academiei, 1969.
- ALRR. *Sinteză* II, III = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză* (ALRR. *Sinteză*), coordonator: Nicolae Saramandu), vol. II: 2012 (colectiv redacțional: Verginica Barbu Mititelu, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen-Ioana Radu, Daniela Răuțu, Dana-Mihaela Zamfir); vol. III: 2018 (colectiv redacțional: Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Daniela Răuțu, Irina Floarea, Carmen-Ioana Radu, Ionuț Geană, Mara Iuliana Manta), București, Editura Academiei Române.
- ALRR. Trans. I–II = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, vol. I: 1992; vol. II: 1997, București, Editura Academiei Române.
- ALRT II = *Texte dialectale*, culese de Emil Petrovici, Suplement la *Atlasul lingvistic român* II (ALRT II), Sibiu/Leipzig, Muzeul Limbii Române/Otto Harrassowitz, 1943.
- CADE = *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat „Cartea Românească”*, partea I, *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-Aurel Candrea, București, Editura Cartea Românească, 1926.
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I. O., 2001.

- Cihac, DE II – A. De Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. II. *Éléments slaves, Magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort, Ludolphe/Berlin, S. Calvary/București, Sotschek, 1879.
- CL = „Cercetări de lingvistică”, anul I: 1955 și urm.
- DA = *Dicționarul limbii române*, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea/Tipografia Ziarului Universul, 1913–1948.
- DCRT = Emil Suciu, *Influența turcă asupra limbii române*. II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, Editura Academiei Române, 2010.
- DELR I = *Dicționarul etimologic al limbii române*, vol. I, litera A–B, coordonatori: acad. Marius Sala, Andrei Avram, membru corespondent al Academiei Române, comisia de revizie: Ștefan Colceriu, Doina Doroftei, I. Fischer, Iulia Mărgărit, Doru Mihăescu, Alexandra Moraru, Cristian Moroianu, Carmen Vasile, Laura Vasiliu, București, Editura Academiei Române, 2011.
- DELR I₂ = *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), vol. I, serie nouă, litera A, ediția a II-a, coordonatori: Ion Giurgea, Cristian Moroianu, comisia de revizie: Iulia Barbu-Comaromi, Ion Giurgea, Cristian Moroianu, Monica Vasileanu, București, Editura Academiei Române (sub tipar).
- DELR II₁ = *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), vol. II, partea I (*Ca – Cizmă*), coordonatori: acad. Marius Sala, Andrei Avram, membru corespondent al Academiei Române, comisia de revizie: Ion Giurgea, Iulia Mărgărit, Cristian Moroianu, Dana-Mihaela Zamfir, București, Editura Academiei Române, 2015.
- DELR II₂ = *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), vol. II, partea a II-a (*Clac – Cyborg*), coordonatori: Ion Giurgea, Cristian Moroianu; comisia de revizie: Ștefan Colceriu, Ion Giurgea, Cristian Moroianu, Monica Vasileanu, Dana-Mihaela Zamfir, București, Editura Academiei Române, 2018.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
- DGS I–III = *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, coordonator: Maria Marin, vol. I, literele A–C, 2009; vol. II, literele D–O, 2010; vol. III, literele P–Z, 2011, București, Editura Academiei Române.
- Dialectologie = Curs de dialectologie română*, de Mihai Purice, Vladimir Zagaevski, Ion Ciornăi, Chișinău, 1991.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (DLR), serie nouă, redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur, acad. Ion Coteanu, acad. Marius Sala, acad. Gheorghe Mihăilă, București, Editura Academiei, 1965–2010.
- DR = „Dacoromania”, serie veche, anul I: 1920 și urm.
- DSB II, IV = *Dicționarul subdialectului bănățean*, vol. II, *Albomină–Ăstalalt*, 1986, vol. IV, *Bîca–Buzunar*, 1988, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1986.
- DȘL 2005 [1997, 2001] = *Dicționar de științe ale limbii*, de Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Nemira.
- DU = Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*. A cincea edițiune, [Craiova], Editura Scrisul Românesc, [1925].
- Duden* = <https://www.duden.de/>.
- ERSJ = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. *Dictionnaire étymologique de la langue croate ou serbe*. Rédacteurs Mirko Deanović et Ljudevit Jonke. Collaborateur Valentin Putanec, Zagreb, 4 vol., 1971–1974.

- FCLR I, II = Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. *Compunerea*, redactori responsabili acad. Alexandru Graur și Mioara Avram, 1970; vol. II. *Prefixele*, de Avram, Mioara, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, 1978, București, Editura Academiei.
- FD = „Fonetica și dialectologie”, București, anul I: 1958 și urm.
- GLR I, II = *Gramatica limbii române*, autori: acad. Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu, vol. I-II, ediția a II-a revizuită, București, Editura Academiei.
- LL = „Limbă și literatură”, anul I: 1955 și urm.
- LPSGL = Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Viena, Wilhelm Braumüller, 1862–1865.
- LR = „Limba română”, anul I: 1952 și urm.
- MDA I–IV = *Micul dicționar academic*, vol. I–IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2003.
- NALR. Ban. I–III, VI = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, de Petru Neiescu (coord.), Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, vol. I: 1980; vol. II: 1997; vol. III: 1998; vol. VI: 2021 (sub tipar), București, Editura Academiei Române.
- NALR. Olt. II, III = *Noul Atlas lingvistic român. Oltenia*, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică și Valeriu Rusu, vol. II: 1970; vol. III: 1974, București, Editura Academiei Române.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Carl Winter Univitätsverlag, 1972.
- Rom.–Ung. = *Românii din Ungaria. Texte. Glosar. Studiu lingvistic*, de Maria Marin, Iulia Mărgărit, București, Editura Academiei Române, 2013.
- RRL = „Revue roumaine de linguistique”, București, anul I: 1964 și urm.
- SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, anul I: 1950 și urm.
- SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*. Edițiunea întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- SRR I–III = Mile Tomici, *Srpsko-rumunski rečnik / Dicționar sârb-român*, vol. 1–3, Temišvar, Savez Srba u Rumuniji 1998.
- Șc. Ard. I, II = *Școala Ardeleană*. Antologie de texte alcătuită și coordonată de Eugen Pavel, vol. I, *Scrieri istorice*, vol. II, *Scrieri lingvistice*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2018.
- TD–Bas. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului. Texte dialectale și glosar*, București, [f.e.], 2000.
- TD–BN = *Texte dialectale. Bistrița-Năsăud*, de Maria Marin, Marilena Tiugan, București, [f.e.], 1987.
- TD–Bulg. = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2006.
- TDD = Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu, *Texte dialectale și glosar. Dobrogea*, București, [f.e.], 1987.
- TDM I–III = *Texte dialectale. Muntenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu, vol. I, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei Române, 1973; vol. II, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei Române, 1975; vol. III, de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, București, [f.e.], 1987.

- TD–Mold., Bucov. I, 1 = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*, volumul I, partea 1, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bârleanu, Iași, Editura Academiei Române, 1993.
- TD–Nistru = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești de la est de Nistru. Texte dialectale și glosar*, București, Editura Academiei Române, 2011.
- TDO = *Texte dialectale. Oltenia*, publicate sub redacția lui Boris Cazacu, de Cornelia CoHuț, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Șuteu și Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei, 1967.
- TD–Porțile de Fier = Cornelia CoHuț, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porțile de Fier”*, I. *Texte. Sintaxă*, București, Editura Academiei, 1973.
- TDRG I–III = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Band I–III, Bukarest, 1895–1925.
- TDRG₂ I–III = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Band I–III, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1986–1989.
- TD–Sălaj = Maria Marin (coord.), Mihai Conțiu, Bogdan Marinescu, Carmen-Ioana Radu, Marilena Tiugan, *Graiurile din Sălaj. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2017.
- TD–Ucr. = Maria Marin, Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, Vasile Pavel, *Graiuri românești din sud-estul Ucrainei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2016.
- TD–Ung. = *Graiuri românești din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, de Maria Marin, Iulia Mărgărit, București, Editura Academiei Române, 2005.
- TEW = Lajos Tamás, *Etymologisch-Historisches Wörterbuch der Ungarischen Elemente im Rumänischen*, Haga, Mouton & Co, 1967.
- Tratat* = *Tratat de dialectologie românească*. Coordonator: V. Rusu, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.
- Tratat* 2018 = Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti”, *Istoria limbii române*, volumul I, coordonatori acad. Marius Sala, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, [București], Editura Univers Enciclopedic Gold.
- WLAD = Gustav Weigand, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes* (WLAD), herausgegeben auf Kosten der rumänischen Akademie in Bukarest, Leipzig, J. A. Barth, 1909.

B. Lucrări de referință

- Almăjan 2010 = Rodica Almăjan, *Învățămintul românesc din Voivodina*, Novi Sad, Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina.
- Arvinte 1971 = Vasile Arvinte, *Die deutschen Entlehnungen in den rumänischen Mundarten (nach den Angaben des Rumänischen Sprachatlases)*, Berlin, Akademie-Verlag.
- Attardo 2008 = Salvatore Attardo, *A primer for the linguistics of humour*, în Victor Raskin (ed.), *The Primer of Humour Research*, Berlin/New York, Mouton de Gruyter, p. 101–155.
- Avram, M. 1960 = Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, Editura Academiei.
- Avram, M. 1980 = Mioara Avram, *Punctuația și implicațiile ei în limbă și în comunicare*, în LL, 1, p. 11–26.
- Avram, A. 1990 = Andrei Avram, *Nazalitatea și rotacismul în limba română*, București, Editura Academiei Române.

- Avram, A. 2000 = Andrei Avram, *Probleme de etimologie*, „Etymologica” 4, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Baba 2009 = Ilie Baba, *Glogoni: pagini de istorie culturală. Contribuție la monografia satului • Iabuca: pagini de istorie culturală. Contribuție la monografia satului*, Zrenianin, Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina.
- Baba, Mic 2007 = Ilie Baba, Valentin Mic, *Ovcea – pagini de istorie culturală și spirituală*, Novi Sad, Editura Fundației Aldom.
- Beltechi 1975 = Eugen Beltechi, *Trei arii bănățene: do(-), pro-, ză-*, în CL, 20, 2, p. 173–186.
- Beltechi 1978 = Eugen Beltechi, *Elemente arhaice în graiurile din Almăj (Banat)*, în „Studii de limbă, literatură și folclor”. Societatea de științe filologice din RSR, Filiala Reșița, 1969 și urm.
- Beltechi 1994–1995 = Eugen Beltechi, *Perfectul simplu în graiurile bănățene actuale*, în DR, serie nouă, I, 1–2, p. 103–115.
- Binder 1967 = Ștefan Binder, *Contribuții la studiul elementelor germane în lexicul graiurilor populare românești* (III), în „Analele Universității din Timișoara”, seria Științe filologice, V, p. 49–72.
- Candrea 1924 = I.-A. Candrea, *Constatări în domeniul dialectologiei*, București [extras din *Grai și suflet*].
- Capidan 1925 = Th. Capidan, *Elementul slav în dialectul aromân*, București, Cultura Națională.
- Ciompec 1985 = Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Cipu 2005 = Ioan Cipu, *Toracu Mare. Pagini de istorie, 1767–1980*, Timișoara, Editura ArtPress.
- Clopoțel 1963 = Maria Clopoțel, *Despre „aspectul” verbal în graiurile bănățene*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, IX, fasc. II, p. 122–128.
- Colciar 2018 = Rozalia Colciar, *Dialectologie și pragmatică. Studii de pragmalingvistică a textului dialectal*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Constantinescu 2012 = Mihaela Constantinescu, *Umorul politic românesc în perioada comunistă*, București, Editura Universității din București.
- Costinescu 1982 = Mariana Costinescu, *Versiunile din secolul al XVI-lea ale Apostolului. Probleme de filiație și localizare*, în Ion Gheție (coord.), *Cele mai vechi texte românești: contribuții filologice și lingvistice*, București, Tipografia Universității București, p. 93–145.
- Coteanu 1961 = Ion Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, Editura Științifică.
- Coteanu 1969 = Ion Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (româna comună)*, București, Editura Academiei Române.
- Dascălu-Jinga 1989 = Laurenția Dascălu-Jinga, *Despre intonația declarativă de continuitate și de finalitate*, în SCL, XL, 4, p. 345–353.
- Densusianu, ILR I, II= Ov. Densusianu, *Istoria limbii române*, ediție îngrijită de J. Byck, vol. I, *Originile*, vol. II, *Secolul al XVI-lea*, București, Editura Științifică, 1961 [ediția I: 1938].
- Drăganu 1930 = N. Drăganu, *Etimologii*, în DR, VI, 1929–1930, p. 304–305.
- Dubină 2019 = Dan Dubină, Cuvânt-înainte la *Banatul și culisele Conferinței de pace de la Paris*, Cuvânt-înainte de acad. Dan Dubină, Prefață de Crișu Dascălu, Ediție îngrijită de Ioan David, Doru Sinaci și Bogdan Mihai Dascălu, Timișoara, Editura David Press Print.
- DuBois 2007 = John W. DuBois, *The Stance Triangle*, în Englebretson 2007 (ed.), p. 139–182.
- Dumistrăcel et alii 1997 = Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Ion-Horia Birleanu, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Iași, Editura Academiei Române.

- Engel 1996 = Pál Engel, *A Temesvári és Moldavai Szandzsák törökkori települései (1554–1579)*, Szeged, A Nemzeti Kulturális Alap Levéltári Kollégiuma.
- Englebretson 2007 = Robert Englebretson, *Stancetaking in Discourse: An Introduction*, în Englebretson 2007 (ed.), p. 1–25.
- Englebretson 2007 (ed.) = Robert Englebretson (ed.), *Stancetaking in Discourse: Subjectivity, Evaluation, Interaction*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Farca 1979a = Ioan Farca, *Trecutul comunei Toracul-Mare, demografie istorică*, în *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Documente*, V, Panciova, Editura Libertatea, p. 403–407.
- Farca 1979b = Ioan Farca, *Cronica scurtă a comunei Toracul Mic*, în *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Documente*, V, Panciova, Editura Libertatea, p. 408–410.
- Flora 1958 = Radu Flora, *Graiurile românești din Banatul Iugoslav*, în FD, I, p. 123–142.
- Flora 1962 = Radu Flora, *Dijalektološki profil rumunskih banatskih govora sa Vršackog područja* (sa 34 lingvističke karte i 32 dijalektalna teksta) [Profilul dialectal al graiurilor românești de pe teritoriul lingvistic din zona Vârșetului], Novi Sad.
- Flora 1968 = Radu Flora, *Relațiile sârbo-române. Noi contribuții metodologice, istorice, culturale, lingvistice*, Panciova, Editura Libertatea.
- Flora 1971 = Radu Flora, *Rumunski Banatski govori u svetlu lingvističke geografije* [Graiurile românești din Banat în lumina geografiei lingvistice], Beograd, Filološki Fakultet Beogradskog Univerziteta.
- Frățilă 1973 = Vasile Frățilă, *Graiul de pe valea inferioară a Târnavelor*. Rezumatul tezei de doctorat, Timișoara.
- Frâncu 2009 = Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*. Indice general de Alexandrina Ioniță, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Gămulescu 1974 = Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân*, București, Editura Academiei Române / Pančevo, Novinsko Preduzeće „Libertatea”.
- Gătăianțu 2000 = Pavel Gătăianțu, *Biserica din Locve*, Novi Sad, Societatea română de etnografie și folclor din Voivodina.
- Gătăianțu, Bagiu 1989 = Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locve – ieri și azi. Monografie*, Novi Sad, Editura Libertatea.
- Georgescu 1958 = Al. Georgescu, *Perfectul simplu în dialectul dacoromân. Observații asupra răspândirii geografice a perfectului simplu în dacoromână*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, p. 317–324.
- Gheție 1961 = Ion Gheție, *Observații asupra folosirii conjuncțiilor subordonatoare circumstanțiale în graiurile dacoromâne*, în FD, III, p. 151–176.
- Gheție 1975 = Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei Române.
- Gheție, Mareș 1974 = Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei.
- Gheție et alii 1997 = Ion Gheție (coord.), *Istoria limbii române. Epoca veche (1532–1780)*, București, Editura Academiei Române.
- Graumann 2002 = Carl F. Graumann, *Explicit and Implicit Perspective*, în Carl F. Graumann, Werner Kallmeyer (editori), *Perspective and Perspectivation in Discourse*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, p. 25–40.
- Graur 1963 = Al. Graur, *Etimologii românești*, București, Editura Academiei.
- Greco 1968 = Doina Greco, *Elemente vechi în graiul unei comune din Banat (graiul din Berzovia)*, în CL, 14, 1, p. 43–47.

- Hartular 1984 = Anca Hartular, „Graiuri românești în medii alogene”, în *Tratat*, p. 399–423.
- Hațegan 2013 = Ioan Hațegan, *Dicționar istoric al așezărilor din Banat: sec. XI–XX. Atestări documentare și cartografice*, Timișoara, Editura ArtPress / Editura Banatul.
- Hedeșan 2006 = Otilia Hedeșan, *După teren. Exerciții de etnologie*, în Sorescu-Marincovici (ed.) 2006, p. 37–109.
- Iliescu 1956 = Maria Iliescu, *Concurența dintre pronumele ce și care*, în *Studii de gramatică*, redactori responsabili: Al. Graur și Jacques Byck, vol. I, București, Editura Academiei, p. 25–35.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975 = Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Dumitru Chițoran, *Sociolingvistica: orientări, principii, metode, aplicații*, în Ionescu-Ruxăndoiu (ed.), *De la sociolingvistică la pragmatică și analiza discursului*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2020, p. 29–55.
- Ionescu-Ruxăndoiu 1999 [1995] = Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, București, Editura All Universitar.
- Ionescu-Ruxăndoiu 2018 = Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Plurivocalitate și perspectivare*, în Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela-Viorica Constantinescu (editoare), *Discursul parlamentar românesc (1866–1938). O perspectivă pragma-retorică*, București, Editura Universității din București, p. 341–349.
- Ioniță 1985 = Vasile Ioniță, *Metafore ale graiurilor din Banat*, Timișoara, Editura Facla.
- Iordan 1956 = Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, [București], Editura Ministerului Învățământului.
- Iovanovici 2006 = Romanța Iovanovici, *Graiurile oltenesti din Banatul de sud: Aspecte fonetice și morfosintactice*, Panciova, Editura Libertatea.
- Iovanovici 2016 = Romanța Iovanovici, *Structura lexicală a graiurilor oltenesti din Banatul de sud*, Panciova, Editura Libertatea.
- Johnstone 2007 = Barbara Johnstone, *Linking identity and dialect through stancetaking*, în Englebretson 2007 (ed.), p. 49–68.
- Jovanović, K. 2010 = Kristina Jovanović, *Lexical Variation in Romanian Dialect of Vojvodina, Serbia in Comparison to the Standard Language. A Sociolinguistic Study*, în „Buletin științific”, fascicula Filologie, seria A, XIX, Baia Mare, p. 35–42.
- Jovanović, M. 2000 = Miodrag Jovanović, *Srpski manastiri u Banatu*, Beograd, Draganić / Novi Sad, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture.
- Lăzărescu 1984 = Paul Lăzărescu, *Subdialectul moldovean*, în *Tratat*, p. 208–240.
- Leu, Roșu 2007 = Valeriu Leu, Costa Roșu, *Cartea veche românească din Voivodina*, Novi Sad, Editura Libertatea.
- Magdu, L. 1980 = Lia Magdu, *Aspecte ale cultivării limbii române în Voivodina*, Panciova, Editura Libertatea.
- Magdu, L. 1992 = Lia Magdu, *Limba română vorbită în Voivodina*, în „Lumina”, 1–3, p. 73–78.
- Magdu, V. 1979a = Valeriu Magdu, *Scurtă monografie a comunei Ecica*, în *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Documente*, V, Panciova, Editura Libertatea, p. 392–396.
- Magdu, V. 1979b = Valeriu Magdu, *Scurtă monografie a școlii confesionale ortodoxe române din Ecica*, în *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Documente*, V, Panciova, Editura Libertatea, p. 396–402.
- Manu Magda 2003 = Margareta Manu Magda, *Elemente de pragmalingvistică a românei vorbite regional*, București, Editura Dual Tech.
- Marin 1987 = Maria Marin, *Notes sur les parlers roumains de l'est de la Transylvanie (à partir d'une recherche récente)*, în RRL, XXXII, 3, p. 251–257.

- Marin 1989 = Maria Marin, *Le passé simple dans les parlers dacoroumains actuels*, în RRL, XXXIV, 4, p. 305–314.
- Marin 1995 = Maria Marin, *Iotacizarea verbelor. Reflexe și consecințe în unele graiuri românești vorbite în medii alogene*, în FD, XIV, 1995, p. 23–28 [republicat în *Marin et alii* 2000, p. 5–9].
- Marin 2004 = Maria Marin, *Locul graiurilor românești din Ungaria în structura dialectală a dacoromânei*, în Maria Berényi (ed.), *Simpozion. Comunicările celui de al XI-lea Simpozion al cercetătorilor români din Ungaria*, Giula, p. 126–136.
- Marin 2005–2007 = Maria Marin, *Timpurile indicativului în graiurile dacoromâne actuale* (II), în FD, XXIV–XXVI, p. 89–164.
- Marin 2018 = Maria Marin, *O particularitate a utilizării articolului hotărât în româna dialectală*, în LR, LXVII, 3–4, p. 309–320.
- Marin 2021 = Maria Marin, *Probleme ale elaborării unui glosar dialectal*, în Manuela Nevaci, Irina Floarea, Ioan-Mircea Farcaș (editori), *Ex Oriente lux. In honorem Nicolae Saramandu*, Alessandria, Edizioni dell’Orso, p. 743–748.
- Marin, Marinescu 1984 = Maria Marin, Bogdan Marinescu, *Graiurile din Transilvania*, în *Tratat*, p. 354–390.
- Marin et alii 2000 = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri românești din Ucraina și Republica Moldova*, în Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Cercetări asupra graiurilor românești de peste hotare*, București, [f.e.], p. 42–121.
- Marin et alii 2016 = Maria Marin, Carmen-Ioana Radu, Daniela Răuțu, Marilena Tiugan, *„Harta sonoră” a graiurilor dacoromâne vorbite în afara granițelor României*, București, Editura Academiei Române.
- Mata 2007 = Cornel Mata (coord.), *Monografia Voivodințului (1447–2007)*, Voivodinți-Vârșeț, Editura Comunitatea Românilor din Serbia.
- Măda 2009 = Stanca Măda, *Comunicarea în mediul profesional românesc*, Brașov, Editura Universității „Transilvania”.
- Măran 2009 = Mircea Măran, *Românii din Voivodina. Istorie, demografie, identitate românească în localitățile Voivodinei*, Zrenianin, Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina.
- Măran 2018 = Mircea Măran, *George Mocioni și castelul din Vlaicovăț*, în Elena Rodica Colta (coord.), *Patrimoniu și patrimonializare. Lucrările Simpozionului Internațional de la Arad din 22–23 iunie 2017*, București, Editura Etnologică, p. 28–41.
- Mărgărit 2005–2007 = Iulia Mărgărit, *Unele observații asupra prefixului a- în graiurile românești din Ungaria*, în FD, XXIV–XXVI, p. 171–178.
- Mărgărit 2009 = Iulia Mărgărit, *Vocabularul graiurilor muntenești actuale*, București, Editura Academiei Române.
- Mărgărit 2011 = Iulia Mărgărit, *Românii din afara României și limba lor. Perspectivă dialectologică. Articole și note*, București, Editura Academiei Române.
- Mărgărit 2015a = Iulia Mărgărit, *„Imaginea lingvistică” a unui sat românesc din Serbia, reflectată într-un volum de metodologie a cercetării de teren*, în SCL, LXVI, 1, p. 103–114.
- Mărgărit 2015b = Iulia Mărgărit, *Limba povestirilor din volumul Copilăria din amintiri de Radu Flora*, în FD, XXXIV, p. 56–70.
- Mării 2004 [1988] = Ion Mării, *Contribuții la lingvistica limbii române*, Cluj-Napoca, [Editura] Clusium.
- Mării 2005 = Ion Mării, *Note și studii de etimologie lexicală dacoromână*, „Etymologica” 17, București, Editura Academiei Române.

- Mării 2005 [1965] = Ion Mării, *Studiind elementul sârbesc în lexicul graiului din Toager. Note (I)*, în Mării 2005, p. 89–104.
- Mării 2005 [1966] = Ion Mării, *Studiind elementul sârbesc în lexicul graiului din Toager. Note (II)*, în Mării 2005, p. 104–116
- Mării 2005 [1968] = Ion Mării, *Pseudoturcismele graiurilor bănăţene în lumina geografiei lingvistice şi a principiului etimologiei directe*, în Mării 2005, p. 127–143.
- Meyer-Lübke 1890 = Wilhelm Meyer-Lübke, *Grammatik der romanischen Sprachen*, Erster Band: Romanische Lautlehre, Leipzig, Fues's Verlag (R. Reisland).
- Morris 1971 = Charles W. Morris, *Writings on the General Theory of Signs*, Den Haag, Mouton.
- Neagoe 1984 = Victorela Neagoe, *Subdialectul bănăţean*, în *Tratat*, p. 240–284.
- Neagoe 1985 = Victorela Neagoe, *În legătură cu unele forme arhaice de perfect simplu în graiurile populare actuale*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, Tomul XXX, A. Lingvistică, Iaşi, p. 171–177.
- Orza 1978 = Rodica Orza, *Sufixele -ez şi -esc în graiurile limbii române*, în CL, III, p. 227–249.
- Pană 1978 = Ruxandra Pană, *Probleme de metodă în cercetarea istorică a sintaxei populare*, în LL, 4, p. 512–518.
- Pană-Boroianu 1982 = Ruxandra Pană-Boroianu, *Remarques sur l'emploi du passé simple dans les textes non littéraires d'Olténie*, în RRL, XXVII, 5, p. 423–434.
- Pană Dindelegan 2017 = Gabriela Pană Dindelegan, *Variaţie de gen şi de clasă flexionară în româna veche*, în Stanciu Istrate, Răuţu (ed.) 2017, p. 600–613.
- Parret 1986 = Herman Parret, *Les passions : essai sur la mise en discours de la subjectivité*, Bruxelles, Éditions Mardaga.
- Petrovici 1931 = Emil Petrovici, *O seamă de sârbisme din Banat*, în DR, VI, 1929–1930, p. 366–369.
- Petrovici 1935 = Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului (Banat)*, extras din *Anuarul Arhivei de Folklor*, III, Bucureşti, Imprimeria „Cartea Românească”.
- Petrovici 1938 = Emil Petrovici, *Românii din Serbia occidentală*, în DR, IX, 1936–1938, p. 224–236.
- Petrovici 1954 = Emil Petrovici, *Repartiţia graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român*, în LR, III, 5, p. 5–17.
- Philippide 2015 [1927] = Alexandru Philippide, *Originea românilor*, Volumul II [Iaşi, 1927], ediţia a II-a, ediţie de Roxana Vieru, Postfaţă de Alexandru Gafton, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi.
- Popescu 2011 = Carmen Popescu, *Understanding ethnic humour in Romanian jokes*, în Marta Dynel (ed.), *The Pragmatics of Humour across Discourse Domains*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 173–190.
- Purdela Sitaru 1979 = Maria Purdela Sitaru, *Elemente lexicale conservatoare în subdialectul bănăţean*, în LR, XXVIII, 5, p. 515–519.
- Purdela Sitaru, Vasiluţă 2002 = Maria Purdela Sitaru, Livia Vasiluţă, *Cercetări etimologice (cu referire specială la împrumuturile de origine germană din limba română)*, „Etymologica” 14, Bucureşti, Univers Enciclopedic.
- Puşcariu 1922 = Sextil Puşcariu, *Despre pre la acuzativ*, în DR, II, 1921–1922, p. 565–581.
- Puşcariu 1923 = Sextil Puşcariu, *Contribuţiuni fonologice*, în DR, III, 1922–1923, p. 379–397.
- Puşcariu, LR I, II = Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. I: *Privire generală*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II”, 1940, vol. II: *Rostirea*, Bucureşti, Editura Academiei, 1959.
- Puşcariu 1978 = Sextil Puşcariu, *Memorii*, Bucureşti, Editura Minerva.

- Radosav 2003 = Doru Radosav, *Cultură și umanism în Banat, secolul XVII*, Timișoara, Editura de Vest.
- Radu 2010 = Carmen-Ioana Radu, *Aspecte ale comunicării conflictuale în româna actuală*, București, Editura Universității din București.
- Radu 2017 = Carmen-Ioana Radu, *Aspecte pragmatice și sociolingvistice în ancheta dialectală*, în Stanciu Istrate, Răuțu (ed.) 2017, p. 747–754.
- Răuțu 2013 = Daniela Răuțu, *Aspecte ale variației morfologice substantive în graiurile dacoromâne din Vojvodina*, în Daniela Răuțu, Adrian Rezeanu, Dana-Mihaela Zamfir (coordonatori), „Cuvinte potrivite”. *Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*, București, Editura Academiei Române, p. 405–411.
- Răuțu 2017a = Daniela Răuțu, *Particularități ale morfologiei verbului în graiurile dacoromâne vorbite în Ungaria și Serbia (I)*, în Stanciu Istrate, Răuțu (ed.) 2017, p. 156–165.
- Răuțu 2017b = Răuțu, Daniela, *Termeni și variante pentru noțiunea **logodnă** în graiurile dacoromâne*, în SCL, LXVIII, 1, p. 77–94 (+ 5 hărți).
- Răuțu 2021 = Daniela Răuțu, *Jocurile de cuvinte în mass-media românească actuală*, București, Editura Universității din București.
- Roceric 1961 = Alexandra Roceric, *Elemente germane în limba română (pe baza ALR)*, în FD, III, p. 177–190.
- Rosetti, RLR = Al. Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, București, 1926.
- Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române, de la origini până în secolul al XVII-lea*, ediție definitivă, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
- Rosetti, Cazacu 1961 = Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare. I. de la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, București, Editura Științifică.
- Roșu 2008 = Costa Roșu, *Biserica Ortodoxă Română din Banatul sârbesc și de la sud de Dunăre*, Reșița, Editura Banatul Montan.
- Roșu, Filip 1976 = Costa Roșu, Pavel P. Filip, *Begheiți (Torac) – pagini din trecut și de azi*, Begheiți, Consiliul Comunității Locale.
- Rus 2022 = Violeta Ioana Rus, *Acțiune și interacțiune umoristică în comunitatea rurală românească*, București, Editura Pro Universitaria.
- Sădeanu 1959 = Florența Sădeanu, *Traces de passé composé absolu en roumain*, în „Recueil Lisbonne”, p. 315–320.
- Săftoiu 2009 = Răzvan Săftoiu, *Discursul fatic: un ritual interacțional*, București, Editura Universității din București.
- Sfera 2001 = Ion Sfera, *Școala din Locve/Sân-Mihai în perioada 1765–2000*, Panciova, Editura Libertatea.
- Sikimić 2006 = Biljana Sikimić, *De la Torac la Clec: Informația minimală de teren*, în Sorescu-Marinković (ed.) 2006, p. 173–201.
- Sikimić 2012 = Biljana Sikimić, *Rumuni u Vojvodini: subjektivne granice*, în Snežana Gudurić (ed.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, Novi Sad, Filozofski fakultet, p. 681–691.
- Sorescu-Marinković 2006a = Annemarie Sorescu-Marinković, *Din lexicul dialectal al satului Toracu Mic, Banatul sârbesc*, în „Analele Universității din Timișoara”, XLIV, p. 231–251.
- Sorescu-Marinković 2006b = Annemarie Sorescu-Marinković, *Torac via Clec: Când biografia bate etnografia*, în Sorescu-Marinković (ed.) 2006, p. 111–172.
- Sorescu-Marinković (ed.) 2006 = Annemarie Sorescu-Marinković (ed.), *Torac. Metodologia cercetării de teren*, Novi Sad, Editura Fundației / Panciova, Editura Libertatea.

- Sorescu, Sikimić 2003 = Annemarie Sorescu, Biljana Sikimić, *Din lexicul dialectal al satului Gradskovo*, în „Lumina”, Pančevo, p. 54–62.
- Spăriosu, L. 2009 = Laura Spăriosu, *Examples of loan translations from Serbian into the Romanian language in Voivodina*, în *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie* (SCOL), II, 1–2, Craiova, p. 41–49.
- Spăriosu, L. 2010 = Laura Spăriosu, *Influența limbii sârbe asupra limbii române din Voivodina: observații generale*, în vol. *Cultură și comunicare în spațiul unitar european*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 303–306.
- Spăriosu, T. 1982 = Trăilă Spăriosu, *Învățământul în limba română din P.S.A. Voivodina 1945–1980: contribuții*, Panciova, Editura Libertatea.
- Spăriosu, T. 1997 = Trăilă Spăriosu, *Învățământul primar românesc din Banatul iugoslav în secolul XX: contribuții*, Panciova, Editura Libertatea.
- Stanciu Istrate, Răuțu (ed.) 2017 = Maria Stanciu Istrate, Daniela Răuțu (editoare), *Lucrările celui de al șaselea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, 29–30 mai 2015*, [București], Univers Enciclopedic Gold.
- Suciu, Constantinescu 1980 = I. D. Suciu, R. Constantinescu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, I, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului.
- Șandru 1998 = D. Șandru, *Le parler roumain d'outre Dniestr*, în FD, XVII, p. 185–200.
- Șăineanu 1900 = Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, vol. I, București.
- Șerban 2000 = Gabriela Șerban, *Notă etimologică*, în LR, XLIX, 2, p. 343–346.
- Ștefănescu 1998 = Ariadna Ștefănescu, *Rolul inferențial al conectorilor pragmatici*, în SCL, XLIX, 1–2, p. 327–337.
- Teaha 2003–2004 = Teofil Teaha, *Din lexicul latin moștenit în graiurile românești actuale* (II), în FD, p. 287–308.
- Teaha 2005 = Teofil Teaha, *Cuvinte latinești moștenite în graiurile românești actuale*, București, Editura Academiei Române.
- Teiuș 1980 = Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea popular românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Tiugan 1973 = Marilena Tiugan, *Note morfosintactice (pe baza volumului al VI-lea al ALR, serie nouă)*, în FD, VIII, p. 187–201.
- Todoran, MCD II = Romulus Todoran, *Material dialectal II. Graiul din Vâlcele (raionul Turda)*, în *Materiale și cercetări dialectale*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1960, p. 31–126.
- Todoran 1956 = Romulus Todoran, *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, în LR, V, 2, p. 38–50.
- Todoran 1972 = Romulus Todoran, *În legătură cu pluralul substantivului **casă** în graiurile dacoromâne*, în CL, XVII, 2, p. 249–256 [republicat în Romulus Todoran, *Contribuții de dialectologie română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 91–98].
- Todoran 1982 = Romulus Todoran, *Participiile scurte (**văst**, **vint** etc.)*, în CL, XXVII, 1, p. 60–68.
- Todoran 1984 [1956] = Romulus Todoran, *Despre pluralul unei clase de substantive neutre românești*. 1. *Terminația de plural **-(e)auă** a substantivelor neutre cu singularul în **-ău** și **-eu***. 2. *Despre **-oauă**, **-eauă** și **-auă** în structura morfologică a pluralului substantivelor românești*, în *Contribuții de dialectologie română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 98–111.

- Todoran 1998 [1961] = Romulus Todoran, *Noi particularități ale subdialectelor dacoromâne*, în *Contribuții la studiul limbii române*, ediție de Ion Mării și Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Clusium, p. 25–60.
- Țeicu 2007 = Dumitru Țeicu, *Geografia ecleziastică a Banatului medieval*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
- Urișescu 1980 = Dorin Urișescu, *Originea și vechimea formelor pronominale dialectale **îm**, **m-** (**-m**)*, în SCL, XXXI, 2, p. 207–212.
- Urișescu 1984 = Dorin Urișescu, *Subdialectul crișean*, în *Tratat*, p. 284–320.
- Ursulescu 1997 = Florin Ursulescu, *Iancov Most – Iancaid: trecut și prezent*, Novi Sad, Educa.
- Ursulescu, Măran 2001 = Florin Ursulescu, Petru Măran, *Biserica din Iancov Most*, Novi Sad/Drobeta Turnu Severin, Editura Fundației/Editura Lumina.
- Vulpe 1963 = Magdalena Vulpe, *Repartiția geografică a construcțiilor cu infinitivul și cu conjunctivul în limba română*, în FD, V, p. 123–155.
- Vulpe 1967 = Magdalena Vulpe, *Fapt dialectal și fapt popular*, în SCL, XVIII, 4, p. 369–377.
- Vulpe 1977 = Magdalena Vulpe, *Despre aria de răspândire a perfectului simplu în graiurile muntenești*, în CL, XXII, 2, p. 255–259.
- Vulpe 1980 = Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Vulpe 1983 = Magdalena Vulpe, *Trăsături originale într-un subsistem tradițional: prepoziția maramureșeană*, în *Graiurile – componentă a patrimoniului cultural popular*. „Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice”, Seria B, 2. Studii și seminarii, București, p. 261–282.
- Vulpe 1984 = Magdalena Vulpe, *Subdialectul maramureșean*, în *Tratat*, p. 320–354.
- Vulpe 1987 = Magdalena Vulpe, *Sur une particularité régionale dans l'emploi des indéfinis*, în RRL, XXXII, 3, p. 303–307.
- Weigand 1896 = Gustav Weigand, *Der Banater Dialekt*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache”, III, p. 198–332 și Leipzig, J. A. Barth, 1896.
- Zafiu 2007 = Rodica Zafiu, *Evaluarea umorului verbal*, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Limba română. Stadiul actual al cercetării*, București, Editura Universității din București, p. 497–505.
- Zamfir 2005 = Dana-Mihaela Zamfir, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (Secolele al XVI-lea–al XVII-lea)*, București, Editura Academiei Române.
- Zamfir 2014 = Dana-Mihaela Zamfir, *În legătură cu istoria amuțirii lui -u final. Despre rezistența în timp și despre difuziunea dialectală a tipurilor fonetice **puu**, **ochiu** și **ariciu***, în *Lucrările celui de-al XV-lea Simpozion Internațional de Dialectologie (Cluj-Napoca, 13–14 septembrie 2012)*, Cluj-Napoca, Editurile Argonaut & Scriptor, p. 313–362.
- Zamfir, Floarea 2020 = Dana-Mihaela Zamfir, Irina Carmen Floarea, *Vechimea și răspândirea dialectală a tipului fonetic **hulpe** și fenomenele conexe*, în *Lucrările celui de-al XVIII-lea Simpozion Internațional de Dialectologie (Cluj-Napoca, 30–31 august 2018)*, Cluj-Napoca, Editurile Argonaut & Scriptor, p. 305–384.

ABREVIERI

ac. = acuzativ	<i>ibid.</i> = (lat.) <i>ibidem</i>
acc. = accent, accentuat	id. = (lat.) <i>idem</i>
adj. = adjectiv, adjectival	imperat. = imperativ
adv. = adverb, adverbial	impers. = impersonal
alb. = albanez(ă)	impf. = imperfect
aprox. = aproximativ	ind. = indicativ
arh. = arhaic	inf. = infinitiv
art. = articol, articulat	interj. = interjecție
augm. = augmentativ	interrog. = interogativ
aux. = auxiliar(ul)	intrans. = intransitiv
bav.-austr. = bavarez-austriac(ul)	invar. = invariabil
băn. = bănațean	iron. = ironic
bucov. = bucovinean	it. = italian(ă)
bulg. = bulgar(ă)	înv. = învechit
cap. = capitol(ul)	lat. = latin
cf. = confer	lit. = literar(ă)
colect. = colectiv	loc. = locuțiune
compl. = complement	m. = masculin
cond. = condițional	magh. = maghiar(ă)
conj. = conjunctiv	maram. = maramureșean
conjunct. = conjuncție, conjuncțional(ă)	m. m. c. pf. = mai-mult-ca-perfect
corelat. = corelativ(ă)	MN = material necartografiat
criș. = crișean	mold. = moldovenesc
d. = despre	munt. = muntenesc
dat. = dativ	n. = neutru
dem. = demonstrativ	neg. = negativ
dial. = dialectal	nehot. = nehotărât
dim. = diminutiv	neol. = neologism, neologic
disj. = disjunctiv(ă)	num. = numeral
ed. = editor(i)	num. card. = numeral cardinal
engl. = engleză, englezesc(ul)	num. ord. = numeral ordinal
ex. = exemplu	olt. = oltenesc
expr. = expresie	opoz. = opoziție
f. = feminin	p. = pagina
f.e. = fără editură	part. = participiu
fig. = figurat	pct. = punct(ul), puncte(le)
fr. = francez(ă)	pers. = persoană, personal
fon. = fonetic	p. ext. = prin extensiune
gen. = genitiv, genitival	pf. = perfect
germ. = german(ă)	pf. c. = perfect compus
h. = harta	pl. = plural
hot. = hotărât	pl. tant. = <i>plurale tantum</i>

polit. = politețe
pop. = popular(ă)
port. = portughez(ă)
pos. = posesiv
prep. = prepoziție, prepozițional
prez. = prezent
pron. = pronume, pronominal
prop. = propoziție
prop. afirm. = propoziție afirmativă
refl. = reflexiv
reg. = regional
relat. = relativ(ă)
rom. = română, românesc
rut. = rutean(ă)
s. = substantiv
săs. = săsesc(ul)
sb. = sârb(ă)
scr. = sârbo-croat(ă)
semiadv. = semiadverb(ul)
sg. = singular
sg. tant. = *singulare tantum*
sil. = silabă
sl. = slav(ă)
s.n. = serie nouă
[s.n.] = sublinierea noastră

sp. = spaniol(ă)
spec. = specializat, prin specializare
s.v. = (lat.) *sub voce*
temp. = temporal(ă)
subst. = substantiv, substantival
sup. = supin
ș.a. = și altele
tc. = turcă, turcesc
trans. = transilvănean
tranz. = tranzitiv
ung. = ungară, unguresc
unipers. = unipersonal
urm. = următor
v. = vezi
val. = valoare
var. = variantă
vb. = verb, verbal
vien. = vienez(ul)
viit. = viitor
voc. = vocativ
vol. = volum(ul)
v.dr. = dacoromâna veche
v.fr. = franceza veche
v.sl. = vechi slav

INTRODUCERE

1. Precizări preliminare

1.1. Cunoașterea și studierea idiomurilor românești vorbite în țările din jurul României constituie una dintre preocupările dialectologilor români, preocupări cărora, în ultimii 30 de ani, li s-a acordat o atenție deosebită. Astfel, în decursul a aproximativ 20 de ani (între 1991 și 2009), cercetătorii dialectologi din actualul institut de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române au întreprins o serie de cercetări la românii din Republica Moldova, Ucraina, Ungaria, Bulgaria și Serbia. Rodul acestor investigații s-a materializat, între altele, în cele șase volume de texte dialectale, precedate de studii lingvistice ample și prevăzute cu câte un glosar, apărute cu sprijinul Editurii Academiei Române și/sau al Departamentului pentru Românii de Pretutindeni din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, respectiv TD–Bas., TD–Ung., TD–Bulg., Rom. Ung., TD–Nistru și TD–Ucr. Aceștia li se adaugă volumul selectiv, „*Harta sonoră*” a graiurilor dacoromâne vorbite în afara granițelor României, apărut la aceeași Editură a Academiei și însoțit de o înregistrare DVD (Marin *et alii* 2016).

Odată cu volumul de față, consacrat românilor din Banatul sârbesc, se acoperă planul stabilit la începutul anilor '90 în privința cercetării graiurilor românești vorbite în afara granițelor țării, în jurul României¹.

1.2. După informațiile pe care le avem, primele cercetări dialectale, realizate cu metode științifice (moderne) asupra graiurilor românești din partea de vest a Banatului istoric, denumit, după Primul Război Mondial, Banatul sârbesc, respectiv, zona Voivodina, au fost întreprinse de către Gustav Weigand. La finele secolului al XIX-lea, lingvistul german, pe baza unui chestionar, cu 103 întrebări, a cules material din localitățile Coștei, Alibunar și Vladimirovăț, valorificat în monografia *Der Banater Dialekt* (1896), însoțită de o *Anexă* ce cuprinde texte dialectale bănățene, dar și în cunoscutul *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes* (WLAD).

Date lingvistice privitoare la nouă localități din zonă oferă și *Atlasul lingvistic al Banatului* (ALB), de I.-A. Candrea, lucrare rămasă, din păcate, în manuscris, câteva hărți fiind, totuși, valorificate în revista „Grai și suflet” (Candrea 1924).

Reținem, de asemenea, prezența în rețeaua ALR I și ALRM I a localităților Kovin (pct. 10) și Ovcea (pct. 11), în ALR II și în ALRM II a localității Lokve (pct. 8), sat reprezentat și în ALRT II, p. 13–16.

¹ Este cunoscut faptul că în țările vecine există și alte comunități de români, mai mult sau mai puțin numeroase, dintre care amintim, pe de o parte, Republica Moldova și, pe de altă parte, Valea Timocului, care nu au fost încă cercetate de către dialectologii bucureșteni.

O amplă lucrare de geografie lingvistică consacrată în special graiurilor românești din Banatul sârbesc – rămasă, și ea, din păcate, în manuscris – este *Atlasul lingvistic al graiurilor românești din Banatul iugoslav* (ALBI), de Radu Flora. Pornind de la o rețea de 36 de localități, lingvistul a efectuat o serie de anchete dialectale, între anii 1951 și 1957, în cadrul cărora, pe baza chestionarului și a convorbirilor tematice, a cules material dialectal și folcloric în scopul alcătuirii *Atlasului*, a unui glosar și a unei colecții de texte (v. Flora 1958). Chiar dacă ALBI nu a fost publicat, o serie de hărți au fost valorificate în studii, articole și lucrări (Flora 1962, 1968, 1971); analiza minuțioasă a hărților din ALBI îl conduce pe Radu Flora la concluzia că în Banatul sârbesc există mai multe tipuri de graiuri românești, diferențiate, îndeosebi, la nivel fonetic și lexical, și anume: oltenești, crișano-ardelenești și bănățene, primele două aflate, și ele, sub puternică influență bănățeană (Flora 1971).

În *Tratatul de dialectologie românească*, Anca Hartular, în funcție de materialul avut la dispoziție și insistând asupra graiurilor din Banatul sârbesc, subliniază apartenența lor, de asemenea, la tipul bănățean, precum și prezența unor particularități comune cu graiurile oltenești sau cu cele ardelenesti (Hartular 1984: 401–403).

În general, studiile dedicate graiurilor românești din Banatul sârbesc au vizat analiza elementelor bănățene. Dintre contribuțiile în care s-a încercat stabilirea poziției și a structurii graiurilor oltenești din Voivodina în sistemul limbii române, determinarea specificului lor și a gradului în care și-au păstrat autenticitatea, se remarcă cele ale Romanței Iovanovici (2006; 2016), cu accent pe aspectele fonetice și morfosintactice, respectiv pe cele lexicale referitoare la localitățile Satu-Nou, Straja și Lokve.

Din perspectiva influenței limbii sârbe asupra graiurilor românești din Voivodina și a raportului dintre varianta dialectală și cea literară a limbii române din zonă remarcăm, printre altele, studiile semnate de Laura Spăriosu (2009; 2010), respectiv de Lia Magdu (1980; 1992), Kristina Jovanović (2010).

În studiile consacrate graiurilor românești din Banatul sârbesc sunt abordate, mai cu seamă, particularități lexicale (Sorescu, Sikimić 2003; Sorescu-Marinković 2006a; Mărgărit 2011; 2015).

Cercetări de teren care îmbină metode din diverse discipline (etnofolclor, antropologie lingvistică, sociolingvistică etc.) au fost efectuate în ultimii ani, cu rezultate publicate în studii și articole referitoare la diverse aspecte ale acestor discipline (v., de exemplu, Sikimić 2012) sau la metodologia cercetării de teren, reținându-ne atenția studiile reunite în volumul *Torac. Metodologia cercetării de teren*, care conțin și o serie de texte dialectale redactate în grai local (Hedeșan 2006; Sikimić 2006; Sorescu-Marinković 2006b).

2. Culegerea textelor

2.1. A n c h e t a t o r i i. Continuând anchetele dialectale asupra comunităților de români situate în afara granițelor țării, la mai mult de un secol de la cercetările întreprinse de Gustav Weigand, dialectologii bucureșteni de la Institutul de

Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” au efectuat o serie de investigații de teren asupra comunității de români din Banatul sârbesc. Cercetările s-au desfășurat în cadrul schimburilor interacademice dintre Academia Sârbă de Științe și Academia Română, respectiv dintre Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” din București și Institutul de Balcanologie din Belgrad.

Înregistrarea materialului dialectal s-a efectuat în cursul a trei deplasări, realizate în 2007 și 2008, de către cercetătoarele Maria Marin, Daniela Răuțu și Dana-Mihaela Zamfir, respectiv în 2009, de către Maria Marin și Daniela Răuțu.

Pe toată perioada cercetărilor de teren, ne-am bucurat și am beneficiat de ajutorul deosebit de eficient și de o bunăvoință remarcabilă din partea doamnei Biljana Sikimić, cercetător principal la Institutul de Balcanologie al Academiei Sârbe de Științe din Belgrad, care ne-a însoțit pe teren împreună cu Aleksandra Durić-Milovanović² și, parțial, cu Annemarie Sorescu-Marinković, toate cele trei cercetătoare desfășurând anchete proprii în satele vizitate. La buna desfășurare a activității pe teren a contribuit și ajutorul remarcabil din partea instituțiilor din Vârșeț și Zrenjanin, respectiv a organizațiilor locale din fiecare localitate. Astfel, la înregistrările din aproape toate localitățile, au asistat o serie de membri ai comunității, cunoscuți de către informatori, în prezența cărora aceștia au fost deosebit de comunicativi (v. *Cuvânt-înainte, Lista localităților anchetate și a informatorilor*).

2.2. Rețeaua de localități. Anchetele au constat în înregistrarea pe bandă de casetofon (și, ocazional, de reportofon) a unor mostre de grai culese de la vorbitori nativi de limbă română din satele:

- Vlaicovăț (VI), Locve (L), Barițe (B), Marcovăț (M) (3–10 septembrie 2007);
- Râtișor (R), Straja (S), Voivodinți (V), Mesici (Ms) (29 iunie–6 iulie 2008);
- Glogoni (G), Ovcea (O), Iabuca (Ib), Toracu Mic (TM), Iancaid (I), Ecica (E) (4–10 septembrie 2009).

Propunerile pentru selectarea localităților au fost făcute de doamna Biljana Sikimić, urmărindu-se, pe de o parte, să fie acoperite sate din diverse zone ale Banatului sârbesc (central, de sud etc.), aflate sub jurisdicția unor comune, orașe diferite (Vârșeț, Plandiște, Alibunar, Zrenjanin, Panciova, Belgrad etc.) și, pe de altă parte, apartenența graiurilor vorbite la cele trei grupuri dialectale, stabilite de Radu Flora (v. *supra*, 1.2.). Pentru cercetarea de teren au fost rezervate una sau două zile pentru fiecare localitate.

De remarcat este faptul că în cele mai multe dintre localitățile cercetate, românii reprezintă majoritatea populației (chiar și 98% în unele sate). Dintre toate ținuturile cu populație românească aflate în afara granițelor politice actuale ale României, Banatul sârbesc este în mod incontestabil acela în care limba română are cea mai bună situație, pe de o parte, prin caracteristici din domeniul „intern” (vorbitorii – cu excepția, parțial, a celor din grupele de vârstă I–II (v. *infra*) – folosesc în mod consecvent limba română în familie și în comunitatea locală), iar, pe de altă parte, prin facilitările externe, care cuprind: școală elementară (de 4 clase) în localitate, învățământ mediu și universitar în limba română (liceul

² În localitățile din apropierea orașului Zrenjanin (Toracu Mic, Iancaid și Ecica) am fost însoțite doar de Aleksandra Durić-Milovanović.

românesc „Borislav Petrov-Braca” din Vârșeț și universitate cu departament de limba română la Novi Sad), biserică de rit ortodox, cu slujba oficiată în limba română în majoritatea localităților, publicații periodice în limba română („Libertatea” la Pancevo, „Cuvântul românesc” la Vârșeț ș.a.) și posturi românești de radio și televiziune (Radio Novi Sad și TV Novi Sad, la care se adaugă un post de radio cu transmisiune în limba română la Alibunar). La Vârșeț – unde se află sediul Comunității Românilor din Serbia, precum și centrul administrativ al eparhiei ortodoxe române „Dacia Felix” – există un departament pentru români, cu funcționari români și cu utilizarea limbii române în desfășurarea relațiilor/procedurilor administrative. Totodată, la Zrenjanin se află sediul Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, care, de mai bine de un deceniu, desfășoară manifestări culturale, ce evidențiază activitatea științifică, culturală și artistică a oamenilor din zonă și nu numai.

Atât în studiul lingvistic, cât și în corpusul de texte și în glosar, s-a respectat ordinea localităților, așa cum a fost propusă de R. Flora (1971: 510–513) pentru ALBI, reținându-se, bineînțeles, doar punctele de anchetă cercetate de noi (v. *Lista localităților anchetate și a informatorilor*).

2.3. Informatorii au fost selectați după criteriul cunoașterii idiomului matern. Spre deosebire de alte zone din afara granițelor, investigate de noi de-a lungul a peste 20 ani (v. *supra*, 1.1.), românii din Banatul sârbesc păstrează într-o măsură mai accentuată limba maternă, așa încât selectarea lor a fost, într-o măsură, facilitată de realitatea lingvistică de pe teren.

Așa cum se poate vedea și din transcrierea (parțială, dar reprezentativă) a materialului lingvistic înregistrat pe parcursul celor trei anchete, vorbitorii nu se deosebesc, practic, prin nimic de cei care trăiesc între granițele politice românești. Singurele puncte în care transpare faptul că viața lor cotidiană se desfășoară într-un mediu aloglot și într-un stat străin sunt acelea în care intervin referiri la obiecte din viața practică (produse cumpărate din magazine, cu denumiri specifice, sau unelte desemnate uneori prin numele străine ale unor mărci/producători) sau la relațiile cu autoritățile/administrația locală. Influențele străine asupra limbii române vorbite în Banatul sârbesc se reduc la împrumuturi lexicale, dintre care foarte puține sunt complet necunoscute în graiurile dacoromâne vorbite pe teritoriul României (v. cap. *Lexicul*). Excepție de la acest nivel excelent de păstrare și promovare a limbii române nu fac decât vorbitorii din treptele de vârstă I și II, care, sub influența dominantă a școlii și a comunicării (între colegi, tovarăși de joacă, profesori) în limba oficială a statului, nu folosesc limba română decât în mod izolat ca mijloc de comunicare – ceea ce se reflectă nu atât în dificultăți de exprimare, cât într-o izbitoare sărăcie a vocabularului.

În cele 14 localități investigate pentru volumul de față au fost înregistrați 96 de subiecți (v. *Lista localităților anchetate și a informatorilor*), cărora li se adaugă și câțiva informatori ocazionali. Ca și în multe alte cercetări de teren, au fost înregistrați, adesea, mai mulți membri ai aceleiași familii (în special, soț și soție), ceea ce, nu numai că a facilitat, adesea, desfășurarea discuțiilor, dar a condus și la constatarea unor deosebiri de grai, în general, în funcție de gen și de vârstă.

Protocolul desfășurării cercetărilor de teren este, în general, comun tuturor lucrărilor de acest tip, așa încât nu insistăm asupra acestui aspect. Ceea ce ținem neapărat să subliniem este deschiderea deosebită a tuturor persoanelor cu care am stat de vorbă, apropierea umană necondiționată și căldura sufletească manifestată în diverse forme, de la modalitatea de adresare neprotocolară, la observații variate legate de desfășurarea discuțiilor sau de alte chestiuni diverse. Pentru toate acestea, aducem calde mulțumiri tuturor vorbitorilor întâlniți în cele 14 sate cercetate.

3. Studiul lingvistic

3.1. Prezentările din cadrul studiului lingvistic sunt organizate, ca și în cazul volumelor anterioare, după compartimentele limbii (fonetică, morfosintaxă, topică, formarea cuvintelor, lexic, cărora li se adaugă în acest volum un capitol dedicat diferitelor aspecte sociolingvistice și pragmatice), caracterizându-se după detalierea ordonată a descrierii în cadrul fiecărui subcapitol.

Posibilitatea și necesitatea realizării capitolului *Aspecte sociolingvistice și pragmatice* au apărut ca urmare a faptului că informatorii vorbesc foarte bine limba română (v. *supra*, 2.2., 2.3.), iar materialul cules oferă nenumărate contexte de analiză a discursului. Au fost urmărite, cu precădere, atât aspecte sociolingvistice legate de factori socioculturali (gen, vârstă, educație, locul nașterii și/sau deplasări anterioare) și lingvistici (bilingvism, interdialect), cât și aspecte pragmatice, care includ verbalizarea conștiinței lingvistice a vorbitorului, formule de adresare, strategii ale politeții pozitive și negative, umorul, participarea afectivă etc.

3.2. La fel ca în cazul glosarului, materialul supus analizei în cadrul studiului lingvistic se referă și la date înregistrate, netranscrise în lucrare. Inventarul de material deosebit de bogat și variat ne-a oferit suficiente exemple care evidențiază particularitățile graiurilor din Banatul sârbesc și, prin urmare, doar rareori am făcut apel, pentru comparație, la alte surse din zona anchetată. În schimb, datele au fost frecvent raportate la cele de pe teritoriul României, folosindu-se diverse lucrări, îndeosebi, atlase lingvistice, dicționare, glosare dialectale specifice dacoromânei, în general, sau ariei vestice ori Banatului, în particular. Frecvente referiri s-au făcut și la particularități lingvistice comune cu cele întâlnite la românii din celelalte țări vecine.

4. Corpusul de texte

4.1. Corpusul însumează un număr de 203 texte, de diferite dimensiuni, înregistrate și transcrise fonetic după principiile AFLR.

4.1.1. În selectarea textelor s-au avut în vedere, în primul rând, prezența particularităților lingvistice ale zonei cercetate și, în al doilea rând, s-a urmărit varietatea la nivelul conținutului, alegându-se mostre care să acopere diverse aspecte etnografice, folclorice, culturale, istorice, geografice etc., specifice localităților din Banatul sârbesc (cf. *Indice tematic*). În plus, s-a ținut cont de rațiuni tehnice (cum ar fi calitatea înregistrărilor), dar și de alte elemente extralingvistice legate de profilul psihosocial al informatorilor (cursivitatea și claritatea exprimării, modul de pronunție și de articulare a sunetelor etc.).

4.1.2. În procesul de selecție a textelor, s-a urmărit atât criteriul formal, sub aspectul căruia distingem texte narative, descriptive, dialogate etc., cât și cel al conținutului, unde am inclus texte tematice și libere.

4.1.2.1. *T e x t e l e t e m a t i c e* fac parte din categoria *e t n o t e x t e l o r* și vizează fie desfășurarea unor activități specifice vieții rurale, în general, sau zonei cercetate, în special: cultura cerealelor, a cânepii, construirea unei case, creșterea animalelor, prelucrarea laptelui și a lânii, pescuitul, vânatoarea, prepararea diverselor produse culinare și băuturi ș.a., fie aspecte etnografice și folclorice tradiționale, legate de momentele principale ale vieții: naștere, căsătorie, moarte sau de anumite date calendaristice: obiceiuri la sărbători (v. *Indice tematic*). Sub aspectul formei, textele tematice sunt texte *d e s c r i p t i v e*, care evidențiază anumite caracteristici (prozodice și) lingvistice ale limbajului popular (cf. Marin 2004: 132–133). Din punctul de vedere al conținutului, acestea oferă informații variate care contribuie la cunoașterea specificului rural, iar din perspectivă lingvistică, sunt caracterizate printr-o bogăție lexicală, semantică și stilistică.

În categoria textelor tematice se înscriu și cele în care este prezentată toponimia satului, fiind înregistrate și transcrise atât pentru trăsăturile graiului local, cât și pentru valoarea istorică, întrucât constituie mărturii ale existenței în zonă a românilor de-a lungul timpului:

đal// ásta-ĭ romînehște/ đal// ar fi fĭoz _brég/ dacă-ĭ pă sírbleşte// la đal// atúpsa vin livéz// și vihe lĭoc mic// ála ĵărăș nu... ar trebui să fiĭe mála níva/ ma lĭoc mic romînehște// așá mэрze rǒată// în livézĭ v-aĵ _spus/ atúps vihe... sílěșt// ĵar áĭ romînehște// vihe livézĭ mĭs/ ĵar áĭ romînehște// (VI VIIIa).

4.1.2.2. *T e x t e l e l i b e r e*, narative prin excelență, relatează episoade din viața povestitorului, întâmplări auzite sau trăite din lumea satului, amintiri ale unor evenimente marcante etc. Valoarea textelor din această categorie constă atât în autenticitatea formulării, cât și în complexitatea lor lingvistică. Gradul de expresivitate al acestora este asigurat prin participarea afectivă a povestitorului (v. cap. *Aspecte sociolingvistice și pragmatice*; cf. TD–*Porțile de Fier*: XVIII).

4.2. Textele selectate au fost transcrise în ordinea înregistrării, ceea ce permite urmărirea legăturilor dintre ele și firul logic al povestirii (de exemplu, informatorul relatează despre cum s-a cunoscut cu soțul/soția, apoi despre logodnă și, ulterior, despre nuntă).

În volum, textele au fost ordonate după apartenența informatorilor la categoria de vârstă (descrescător) și gen (bărbați, femei). Numele și vârsta acestora sunt notate în transcriere fonetică atunci când aceste informații au fost înregistrate în rostirea informatorilor; în situația în care datele au fost consemnate doar în notele anchetei, ele apar, între paranteze drepte, în variantă literarizată.

4.3. Intervențiile anchetatoarelor sau ale unor participanți ocazionali, rediate în transcriere literară, între paranteze drepte, au fost reținute cu scopul de a putea fi urmărite desfășurarea anchetei și modul în care acestea influențează formularea și organizarea răspunsului. Totuși, pentru a nu fragmenta foarte des textul și a nu-l

încărca inutil, s-a renunțat la intervențiile care nu aveau legătură cu subiectul discutat sau care nu au influențat în niciun fel fluxul povestirii informatorului principal. În același context, nu au fost consemnate nici intervențiile scurte, ne semnificative (de tipul *da, așa, îhi, aha, bine* etc.) din partea anchetatoarelor sau a unor persoane care asistă la înregistrare, întrucât acestea nu afectează cursivitatea și conținutul relatării, ci au rolul de stimulare a vorbitorilor, marcând, totodată, implicarea afectivă a cercetătorilor.

Au fost marcate, totodată, întreruperile, ezitățile, repetițiile, corectările etc. sau râsul, plânsul, oftatul informatorilor, pentru a căror redare s-a apelat la diferite convenții grafice (v. *Transcrierea fonetică*).

În notele de subsol, corespunzătoare fiecărei localități, au fost prezentate diverse informații referitoare la:

- descrierea gesturilor, operație absolut necesară pentru înțelegerea corectă și completă a textului³;
- intervenția altor informatori, persoane care asistă la înregistrare⁴ etc.;
- diverși factori extralingvistici care influențează informatorul (în sensul în care acesta se întrerupe, reia, schimbă subiectul etc.), de tipul: intrarea unei alte persoane în cameră, diverse zgzote care se aud afară sau în altă încăpăre (soneria telefonului, alte conversații desfășurate în paralel), râsetele celor din jur ș.a.;
- motivații pentru unele fragmente neinteligibile, întrerupte etc.;
- folosirea unor deictice, raportate la momentul și locul desfășurării anchetei și a unor forme pronominale, raportate la persoane din cameră sau la membri ai familiei;
- expunerea unor obiecte (mai ales, vestimentare), fotografii etc. pe care le descrie informatorul;
- nume proprii, în special, de localități, care, în lipsa transcrierii fără majuscule, pot crea confuzie;
- diverse personalități, evenimente culturale, istorice, etc., necesare, de asemenea, pentru evitarea ambiguității;
- rostirea pe un anumit ton (șoptit, conspirativ, rugător etc.) a unor cuvinte, fragmente de text, care marchează implicarea afectivă a informatorului în cele relatate.

4.4. Textele au fost selectate și transcrise de către Maria Marin, Daniela Răuțu, Carmen-Ioana Radu, Dana-Mihaela Zamfir și Mara-Iuliana Manta (v. indicațiile de la începutul fiecărei localități), iar verificarea acestora s-a efectuat în cadrul ședințelor de lucru de către primele trei cercetătoare și, parțial, de Dana-Mihaela Zamfir.

Operațiile de transpunere a textelor transcrise fonetic în format electronic au fost asigurate de Magdalena Mihai⁵.

³ Gesturile explicitate de către informator au fost marcate prin [G] în text (v. *Transcrierea fonetică*).

⁴ Participarea altei persoane în textul informatorului principal a fost precizată în cadrul notei de subsol doar la prima intervenție, atribuindu-i-se sigla aferentă unui informator (principal sau ocazional) dacă persoana a avut mai multe replici. Sigla acestuia și a informatorului principal au fost precizate la fiecare intervenție în text, dar nu a fost reluată după întrebările anchetatoarelor.

⁵ Textele din satul Ovcea au fost computerizate de către Marinela Bota, asistent de cercetare la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, căreia îi mulțumim călduros.

5. Glosarul

5.1. Pentru un volum de texte dialectale *Glosarul* reprezintă o necesitate și o serie de avantaje, dintre care amintim câteva.

5.1.1. Indiferent cât de apropiat de limba literară/standard ar fi graiul ilustrat în textele cuprinse în lucrare (redate în transcriere fonetică), pentru „decodarea” corectă a acestora se impune cu necesitate ca ele să fie explicate din punct de vedere lexical într-un „apendice” realizat de către înșiși autorii/transcriptorii lor, cu atât mai mult cu cât aceștia sunt, în mare parte, și culegătorii textelor respective.

Un glosar, așa cum sunt cele care însoțesc, de obicei, volumele de texte realizate și publicate de către dialectologii bucureșteni, ilustrând graiuri dacoromâne de pe teritoriul României (TDO, TD–*Porțile de Fier*, TDM I–III, TD–BN, TDD, TD–*Sălaj*), dar și pe cele din afara granițelor țării (TD–Bas., TD–Ung., TD–Bulg., TD–Ucr.) este, pe lângă un repertoriu de cuvinte dialectale „traduse” în româna standard, o lucrare lexicografică concepută și elaborată după reguli specifice.

5.1.2. Astfel, pe lângă prezentarea, explicarea fiecărui termen regional/dialectal întâlnit în textele selectate, transcrise și cuprinse în volum, glosarul include și termenii prezenți în *toate* textele înregistrate în fiecare localitate cercetată.

5.1.3. Pentru fiecare cuvânt, sunt înregistrate în glosar toate formele morfologice, variantele fonetice și sensurile considerate neliterare, prezente în textele existente pe bandă (v. *infra* 5.2.).

În vederea îndeplinirii acestui criteriu/deziderat, în selectarea elementelor lexicale reținute pentru glosar s-a apelat, permanent, la confruntarea materialului lexical cu principalele dicționare ale limbii române, mai vechi și mai noi (în speță, DLR, DEX, MDA), astfel încât, în general, să nu fie înregistrate/incluse/discutate cuvintele (formele, sensurile, variantele de orice tip) existente/atestare ca atare.

5.1.4. Fără a insista asupra dificultăților, multiple și variate, întâmpinate cu ocazia elaborării *Glosarului*, dintre care unele au fost expuse în Marin 2021, reținem că, spre deosebire de celelalte glosare aferente volumelor de texte dialectale amintite mai sus, care, fără nicio explicație, nu includ/nu tratează, decât absolut sporadic, așa-numitele instrumente gramaticale (prepozițiile și conjuncțiile), în lucrarea de față acestea sunt prezentate în detalii. Unul dintre motivele absenței acestor părți de vorbire din lucrările lexicografice dialectale aferente volumelor de texte este caracterul special al prepoziției și al conjuncției în calitate de elemente lexicale greu de definit din punct de vedere semantic. Pe de altă parte, trebuie avut în vedere faptul că multe dintre aceste părți de vorbire, și, mai ales, prepozițiile, cunosc sensuri și forme multiple, a căror ierarhizare (semantică și formală) este, adesea, greu de stabilit. Cu alte cuvinte, materialul supus cercetării din acest unghi de vedere a impus stabilirea unor criterii clare, explicabile și logice după care, dintr-o serie de variante (forme, sensuri) să se hotărască/să se selecteze cuvântul-titlu (v. Marin 2021).

5.2. Glosarul aferent volumului de texte culese din Banatul sârbesc, foarte bogat (conținând 2987 de intrări) și deosebit de variat, cu o mulțime de termeni având de la trei până la zece sensuri și cu trei până la șapte-opt și chiar mai multe

variante, a presupus o implicare și un efort deosebit pentru a cuprinde într-o formă cât mai clară și mai corectă/coerentă un asemenea volum de probleme.

Având în vedere specificul glosarului, au fost reținute următoarele tipuri fundamentale de elemente care au caracter dialectal, cel mult popular (cf. Mării 2004 [1988]: 143):

a) termeni dialectali propriu-ziși, împrumuturi sau creații interne, precum: **barițeán**⁶ „locuitor al satului Barițe”; **dodoloáie** „paparudă”; **găzesc** „calc cu piciorul”; **păsulíță** „roșcovă”; **șpent** „veston”; **slovicéște** „în limba slovacă”;

b) termeni dialectali prin formă, reprezentând diverse forme cu accidente fonetice, stadii conservatoare ale unor cuvinte moștenite sau variante (accentuale, fonetice, morfologice etc.), justificate, adesea, prin influența limbilor învecinate: **ardică** „ridică”; **blástăm** „blestem”; **fabrică** „fabrică”; **fănină** „făină”; **ighénă** „igienă”; **otél**¹ „hotel”;

c) termeni dialectali prin sens, conservat din limba veche sau dobândit în urma evoluției firești a graiurilor ori prin calc semantic, de regulă, după modele sârbești sau germane: **lemn** „copac”; **rugină** „murdărie”; **sărácă** „orfană”; **tânăra** „mireasa”;

d) termeni dialectali ca formă și ca sens: **dóbă** „cuptor la mașina de gătit sau la aragaz”; **icóni** „poze, fotografii”;

e) unități frazeologice și locuțiuni, expresii specifice gaiurilor dacoromâne de tip nord-vestic sau cu circulație locală, reprezentând calcuri de structură sau creații care suplinesc, adesea, inexistența unor termeni neologici: **ápă ácră** „apă carbogazoasă” (după sb. *kisela voda*); **dúda de vorbít** „laringele”.

5.3. În organizarea materialului și în redactarea propriu-zisă a glosarului s-au avut în vedere câteva principii, dintre care le menționăm pe cele strict necesare pentru înțelegerea modalității de lucru.

5.3.1. Primul alineat cuprinde cuvântul-titlu, urmat de indicații gramaticale, siglele localităților și ale informatorilor, glosarea, citat(e) ilustrativ(e) și corespondente sinonimice.

5.3.1.1. Cuvântul-titlu este redat în forma literarizată (**cégode** pentru *ségode*; **chici** pentru *kíš*; **téică** pentru *céjică* etc.; v. și *infra*) și în varianta flexionară în care a fost atestat (**brotím** vb. ind. prez. 1 pl.; **múică** s. f. voc.; **obligáți** s. f. pl.; **rózá** adj. f.; **năpustít**, *a* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 sg.; **năbine** adv.). Riscul refacerii unor forme inexistente în grai a determinat, în unele cazuri, notarea fonetică a termenului între paranteze drepte; este cazul, în special, al formelor cu sufixul *-on/-oáne*, corespunzător tipului literar în *-on/-oáne*, caracteristic – atât prin fonetică, cât și prin productivitate – graiurilor de tip bănațean: **bâzóí** [fon. *bízón*]; **englezoáie** [fon. *englezóáne*]; **grunțói** [fon. *grunțón*]; **măștioáie** [fon. *măștióáne*] (v. cap. *Formarea cuvintelor*).

În cazul cuvintelor polisilabice, s-a notat în mod sistematic accentul, fiind considerat un mijloc necesar și suficient pentru a distinge între formele

⁶ Formele marcate cu bold în acest capitol reprezintă cuvinte-titlu din glosar, iar cele scrise italic sunt forme flexionare sau variante ale acestora.

monosilabice și cele bisilabice (**braun**; *piăț, piăț*); în cazurile de ambiguitate între formele cu diftong și cele cu hiat, pe lângă accent, a fost indicat și numărul de silabe: **ailéger** (3 sil.); **caisână** (4 sil.); **măiță** (2 sil.); **șăuca** (2 sil.).

Atunci când termenul a fost consemnat sub mai multe forme flexionare, au fost selectate pentru cuvântul-titlu, în funcție de partea de vorbire căreia îi aparține, forma de nominativ singular la substantiv (**boboloacă** s. f.), cea de masculin singular la adjectiv (**măréț** adj.) și cea de infinitiv la verb; în absența infinitivului, a fost reținută forma de indicativ prezent, imperfect, perfect compus, conjunctiv prezent (în ordinea prezentată), restul atestărilor fiind menționate ca forme flexionare (**chitesc** vb. ind. prez. 1 sg.; **pănușit**, *a ~ vb. ind. pf. c. 3 sg.*). Formele substantivale articulate au fost unificate cu cele nearticulate doar în cazul în care au fost ambele atestate; această regulă a fost aplicată pentru fiecare sens și pentru fiecare variantă ale cuvântului respectiv în parte: **dâmp** s. n. 1° „dâmb, deal mic”; 2° art. *dâmpul* [fig.] „partea mai ridicată a jugului, ceafa”.

În cazul unor forme omonime, au fost incluse intrări separate – identificate prin ^{1,2} – pentru cuvinte de origini diverse (**búrfă¹**, **búrfă²**) sau pentru părți de vorbire diferite, de tipul: prepoziție, conjuncție (**de¹**, **de²**), substantiv, verb (**sânt¹**, **sânt²**).

5.3.1.2. Cuvântul-titlu este urmat de indicații morfologice, notate conform prescurtărilor incluse în *Abrevieri*. Atunci când informațiile de acest tip lipsesc sau sunt ambigue, absența lor s-a marcat printr-un spațiu liber: **morminț** s. ; **troșniac** s. Caracterul tranzitiv sau intransitiv s-a marcat în cazul în care verbul este înregistrat cu ambele aspecte sau când prezintă situații diferite față de limba literară: **căsătorit**, *a ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 sg.* „a luat (pe cineva) în căsătorie”; **mulțămesc** vb. 1° intrans. ind. prez. 1 sg. „mulțumesc, îmi exprim recunoștința”. 2° tranz. conj. prez. 1 sg. *să mulțămesc* „să mulțumesc, să tratez, să fiu pe plac”. 3° refl. ind. prez. 1 sg. *mă mulțumăsc* „sunt mulțumit, nu pretind mai mult”.

5.3.1.3. Siglele localităților și ale informatorilor sunt decodate în cap. *Lista localităților anchetate și a informatorilor*⁷. Pentru a nu încărca în mod considerabil glosarul, atunci când un termen/formă/sens au fost înregistrate în mai mult de zece localități, s-au notat ca fiind generale: **băbă** s. f. general „bunică”; *căși* s.f. pl. general „case”; **crumpi** s. m. pl. general „cartofi”. Informatorii ocazionali au fost notați prin sigla corespunzătoare categoriei de vârstă și de gen, însoțită de asterisc (V*; VII*).

5.3.1.4. Glosarea termenilor s-a făcut în concordanță cu forma gramaticală a cuvântului-titlu, fiind respectate numărul, forma articulată, cazul la substantiv (**pocitorii** s. m. pl. art. „cei care deoche, vrăjitorii”), respectiv modul, timpul, persoana și numărul la verb (**adă** vb. imperat. 2 sg. „adu”). În definirea termenilor s-au folosit, de regulă, sinonime din limba standard; alteori, s-a apelat la elementele dialectale deja incluse în glosar, situație în care acestea au fost redactate spațiat (**șicuít**, *s-au ~ „s-au făcut diverse podoabe din ș i c”*).

⁷ Siglele informatorilor corespund categoriilor de vârstă și de gen respectate în volumele de texte și glosare anterioare (cf. *Prefața* la TDO).

5.3.1.5. Citatele ilustrative au fost reproduse în varianta literarizată (v. *infra*), păstrându-se în transcriere fonetică doar cuvântul-titlu și/sau variante ale acestuia, marcate cu caractere italice: Să luăm o *flășe* de bere, să bem una tu, una eu (S VIIc); În apă fiartă am pus-o [găina] de-*am șupelit*-o, de-*am spălat*-o (L VIIe). La fel ca în definiția termenului, cuvintele din citate, care se regăsesc în glosar, au fost marcate spațiat: Până copilu se botează să nu-l lași singur în s o b ă, n u m a i-ai pus o păpușă la cap [...] dacă ți-o *picăt* să te duci afară și n-o fost n i m e cu el (B VIIa).

Sigla informatorilor cărora le aparțin textele citate a fost notată la sfârșitul fiecărui exemplu, cu excepția cazurilor când termenul respectiv a fost atestat într-o singură localitate și la un singur informator; în această situație, sigla se regăsește doar după informațiile gramaticale.

5.3.1.6. În stabilirea corespondențelor sinonimice, aferente fiecărui sens în parte (la care se trimite prin cf.), au existat diverse dificultăți, având în vedere faptul că, după cum este bine cunoscut, sinonimie perfectă nu există, fiecare vorbitor având tendința de a stabili nuanțe de înțeles sau stilistice proprii (Pușcariu, LR I: 20).

În general, s-a urmărit ca termenii sinonimici să se raporteze la același hiperonim, iar caracteristicile referenților (care privesc dimensiunea, forma etc.) să fie, pe cât posibil, identice; având în vedere aceste considerente, unele sensuri ale anumitor cuvinte aparent asemănătoare nu au fost puse în relație sinonimică:

plăstă s. f. 1° S VIIIa, pl. *plăste* R VIIIb „căpiță mare, claiă de fân (clădită în jurul unui par)”; cf. c ă m á r ă 2°.

cúpă s. f. 1° B VIIb, O VIa, VIIIa „glugă, claiă (de formă conică) din snopi de grâu sau din coceni de porumb”; cf. ț ú ț ă.

petină s. f., pl. *petine* V VIII „claiă din cincisprezece snopi”; cf. c á r s t ă, c â r s t ă ț i.

5.3.1.7. Sub 1°, 2°, 3° etc. au fost incluse sensurile cuvântului-titlu sau, mai rar, părți de vorbire diferite (de exemplu, adjective și adverbe), rezultate, de regulă, prin schimbarea valorii gramaticale. În cadrul primului alineat au fost inventariate toate sensurile, indiferent dacă acestea corespundeau cuvântului-titlu, unei forme flexionare sau unor variante ale acestuia: **iéčne** s. f. 1° pl. „haine (de stofă) scurte, femeiești, cu mâneci largi, cusute cu flori pe piept și mâneci”. 2° var. *iágnă* s. f. „bluză”.

În ordonarea multitudinii de sensuri, s-au avut în vedere mai multe criterii:

– numărul de atestări, fiind preferat termenul cu ocurențele cele mai numeroase: **pipărcă** s. f. 1° L VIIb, S Va, b, I VIb, TM V, VIII, B VIIa, M VIIc, G VIIa „ardei gras”. 2° colect. Ib VII, VIII, pl. art. *pipărcile* L VIIe „gogoșari”. 3° I Vb „ardei iute”. 4° L VIIb, e, B Vc, VIIb, ~ *de-a rósie* L VIIc, S Va, I Vb, M VIIc „boia de ardei”;

– înțelesul, acordându-se prioritate fie celui mai cunoscut (**fărtái** s. n. 1° B VIIIb, pl. *fărtáie* L VI, G VIIc „sfert”. 2° G VIIb „porțiune de teren mărginită de un drum”), fie celui primar, următoarele fiind considerate evoluții prin lărgire, restrângere, extensie, depreciere semantică etc. (**cúină** s. f. 1° L VIIe, S VIIa, c, TM V, VIIa, VIII,

B VIIa, VIIIb, M V, VIIa, c, VIIIc, VI VIIa „bucătărie”. 2° ~ *de pîță* M VIIa, b „cuptor (de pâine)”. 3° art. *cúina* G VIIIa „modul specific de a pregăti mîncarea”. 4° p. ext. „mobilă de bucătărie” S VIIa).

Coroborînd criteriul semantic cu cel formal, în unele situații s-a acordat prioritate formei, nu sensului (v. *infra*, 5.3.3.1.): **făină** s. f. 1° L VIIc; și ~ *de cucuriz* L VIIIb, c, V V, G V, VIIIb, Ib VII „mălai”. 2° var. *fănină* s. f. I I, E VII, B Va, c, VI, VIIa, b, M V, VIIa, c, R VIIa, b, V V, VI VIIb, VIIIb, Ms VIIIa „făină”.

5.3.2. Al doilea alineat cuprinde, acolo unde a fost cazul, formele flexionare ale cuvîntului-titlu, corespunzătoare fiecărui sens în parte, notate, de asemenea, în forma literarizată, alături de informațiile gramaticale, siglele localităților și ale informatorilor. În cazul substantivelor, dacă forma/formele de plural corespundea(u) mai multor sensuri, au fost notate în al doilea alineat (pl. *nănăși* 1° V V, VII, 3° L VIIb); pentru situațiile în care pluralul a fost înregistrat exclusiv pentru un sens, din economie de spațiu, a fost preferată includerea acestuia în primul alineat (**sóbă** s. f. 1° general, pl. *sóbe*). O regulă similară s-a aplicat și la adjective, formele flexionare fiind rediate, în funcție de apartenența la unul sau mai multe sensuri, fie în cadrul sensului respectiv, fie în alineatul al doilea, respectîndu-se ordinea: masculin singular, plural, feminin singular, plural (**bătrîn** adj. 1° f. *bătrînă*, pl. *bătrîne*, dar în cazul lui **fain**, de exemplu, formele de masculin și de feminin corespunzătoare celor șase sensuri sunt rediate într-un alineat separat).

5.3.3. Ultimul alineat conține variantele fonetice și/sau morfologice, fiind însoțite de aceleași indicații menționate la cuvîntul-titlu.

5.3.3.1. Selectarea formei-titlu în cazul cuvintelor cu mai multe variante a avut în vedere mai multe criterii:

– gradul de apropiere față de forma din limba literară, acolo unde a fost cazul (**șpitálul** s. n. art. „spitalul”. var. *șpitári* s. n.);

– frecvența (**șpoiér** s. n. 1° S Va, E VIIa, M V, VIIa, VIIIc, R VIa, VIIa, b, VI VIIb „mașină de gătit (cu plită)”. var. *șpoiért* s. n. M VIIa);

– gradul de apropiere față de etimon (**apotécă** s. f. „farmacie, drogherie”. var. *apătícă* s. f.; *apotícă* s. f.; **márhă** s. f. colect. „vite”. var. *márvă* s. f.).

5.3.3.2. În funcție de categoria gramaticală și de statutul cuvintelor în raport cu formele literare sau cu evoluția regulată/accidentală a trăsăturilor pe care le conțin, în glosar au fost incluse:

– **variante fonetice accidentale**, care, chiar dacă sunt explicabile prin anumite particularități de pronunție, nu se datorează unor evoluții regulate. În această categorie intră schimbările de accent, formele cu diftong, hiat care presupun schimbarea numărului de silabe, variantele care prezintă o evoluție fonetică accidentală (metateză, afereză, anticipare etc.): **rădică**, var. *arădică*, *ardică*; *sféclă*, var. *sfléche*; **umpleáu**, var. *împlu* etc. (v. cap. *Fonetica*).

În schimb, cu mici excepții, susceptibile de mai multe interpretări, nu au fost reținute variantele care conțin trăsături „previzibile”, în sensul de regulate și specifice acestei arii dialectale, începînd cu palatalizarea anumitor serii consonantice

(ex.: *âpsie, fėtiļē, grēđnā*), cu fricativizarea africatelor (ex.: *miš, šupáze*) sau cu transpunerea formelor cu rostire dură (ex.: *šásă, fraṭ*)⁸.

– **variantele morfologice** au în vedere diverse schimbări ale trăsăturilor gramaticale specifice, mai ales, substantivelor și verbelor (v. cap. *Morfosintaxa*):

- la **substantive**

- a)** schimbări de declinare (ex.: **budínc, caraván, mármure, páore**);

- b)** genuri diferite – explicabile prin diverse fenomene – față de limba literară (ex.: **gazét, lamp, benzín, dārábā**);

- c)** tipuri diverse de plural, cum sunt, de exemplu, cele feminine în *-e* (**cióare, găure**), în *-i* (*cešmi, póliṭi*) sau în *-uri* (*dricáluri, fārburi*).

- la **verbe**, sunt reținute, printre altele:

- a)** schimbări de conjugare (ex.: **índrāgostéz; íngrijéze; sǎ ~; școlát, au ~**);

- b)** modificări ale regimului verbal (ex.: **rād, se ~; am odinít**);

- c)** alternanțe între formele slabe și cele tari (ex.: **vízit, sǎ ~; prēṭui, sǎ ~**).

De menționat este faptul că unele cuvinte, considerate variante în dicționare – raportabile la termenii din limba standard – figurează drept intrări în glosar, cum sunt, de exemplu, **núma** „doar; dar”, **oáră**² „oră”, **octóbre** „numele lunii octombrie” sau seria de neologisme explicabile prin împrumut din sârbă și/sau germană, acolo unde limba standard a primit, de regulă, cuvântul prin franceză: **gheneral** „(în) general”; **gheneráția**, pl. *gheneráṭii* „generația”; **ghimnázium** „gimnaziu” etc. Aceștia li se subordonează, adesea, alte variante: **fāsúlă** „fasole”. var. *fāsúii; fāsúie; pāsúii; pāsúie; pāsúlă*.

5.4. Literarizarea vizează atât cuvântul-titlu, formele flexionare și variantele sale, cât și exemplele ilustrative. Pentru păstrarea individualității zonei cercetate, în transpunerea citatelor în limba română literară actuală s-au urmărit, de regulă, principiile prezentate în Marin *et alii* (2016: 14–16). Prin urmare, s-au menținut o serie de fenomene specifice oralității, în general, și rostirii dialectale, în particular, care nu afectează decodarea textelor; dintre acestea amintim doar câteva: fenomene fonetice specifice limbii române vechi (*cătă, fānină, māne, ímblă*), fonetisme atipice (*pin, pāngă*), particularități morfo-fonetice care vizează diverse tipuri de alternanțe apărute, prin analogie, în flexiune (*brezde, gremezi, ínchig*), fenomene morfologice (păstrarea formelor iotacizate) ș.a.

5.5. Glosarul a fost întocmit pe baza întregului material excerptat din înregistrările audio de către Maria Marin (localitățile S, B, R, O, M, Ms), Mara-Iuliana Manta (B, I, E, G), Viviana-Monica Fătu Ilie (M, R, V, O), Daniela Răuțu (L, VI), Carmen-Ioana Radu (TM, Ib). Operațiile de unificare a materialului și de redactare propriu-zisă a glosarului au fost realizate astfel: literele A, Ă, I, Î, H, O, R (Viviana-Monica Fătu Ilie), B, J, K, L, S, Ș (Mara-Iuliana Manta), C, P (Maria Marin), D, E, M, T, Ț (Carmen-Ioana Radu), F, G, N, U, V, Z (Daniela Răuțu). Verificarea materialului, stabilirea variantelor, a sinonimelor și revizia întregului glosar s-au realizat în cadrul ședințelor de lucru de către cele cinci autoare menționate.

⁸ Aceste forme pot fi „recuperate” din citatele ilustrative (v. *supra*, 5.3.1.5.).

6. Secțiunile din acest volum au fost, așadar, realizate de către autorii lucrării astfel:

– părțile introductive: *Introducere, Lista localităților anchetate și a informatorilor; Bibliografie, Abrevieri, Transcrierea fonetică*: Maria Marin, Daniela Răuțu, Viviana-Monica Fătu Ilie, Dana-Mihaela Zamfir, în colaborare cu Oana-Uță Bărbulescu⁹;

– studiul lingvistic: *Fonetica* (Dana-Mihaela Zamfir), *Morfosintaxa și Topica* (Maria Marin), *Formarea cuvintelor* (Viviana-Monica Fătu Ilie, Mara-Iuliana Manta), *Lexicul* (Daniela Răuțu) și *Aspecte sociolingvistice și pragmatice* (Carmen-Ioana Radu);

– transcrierea fonetică a textelor: Maria Marin (MM), Daniela Răuțu (DR), Carmen-Ioana Radu (CIR), Dana-Mihaela Zamfir (DMZ), Mara-Iuliana Manta (MIM) (v. indicațiile de la începutul fiecărei localități);

– indicele tematic: Maria Marin, Daniela Răuțu, Carmen-Ioana Radu;

– glosarul: Maria Marin, Mara-Iuliana Manta, Viviana-Monica Fătu Ilie, Daniela Răuțu, Carmen-Ioana Radu.

⁹ V. prima notă, marcată cu *, de la cap. *Lista localităților anchetate și a informatorilor*.

LISTA LOCALITĂȚILOR ANCHETATE ȘI A INFORMATORILOR*

Satele românești din Banatul sârbesc sunt foarte prospere – urmare a faptului că locuitorii au beneficiat, încă din epoca Iugoslaviei socialiste, de posibilitatea de a se deplasa la lucru în străinătate, câștigând în acest fel bani pe care i-au investit în modernizarea locuințelor și a gospodăriilor. Cei mai mulți dintre vorbitorii înregistrați de noi au fost, într-una sau mai multe etape ale vieții lor, la lucru în străinătate (ceea ce se reflectă și în anumite particularități lexicale); de asemenea, mulți dintre copiii înregistrați aveau, la data anchetelor, părinți plecați în străinătate la lucru.

Vorbitorii sunt atașați, într-o măsură impresionantă, de limba și de cultura română; nu o dată am întâlnit, în cursul anchetelor, vorbitori care își cultivau, în timpul liber, veleități artistice, producând o „literatură” pe care doreau cu ardoare s-o facă cunoscută, prin recitări de poezii sau prin punerea la dispoziție a unor caiete, în speranța publicării lor – în condițiile în care se vedeau în centrul atenției unui grup de cercetare de la București. Foarte mulți români din Banatul sârbesc au fost, de asemenea, în România – la Timișoara sau în alte localități apropiate de graniță (unde unii dintre ei au rude), mai rar în alte părți ale țării. Legătura dintre Banatul sârbesc și Banatul românesc este, în momentul de față, o replică a ceea ce a existat, secole de-a rândul, între românii împărțiți în trei principate istorice distincte¹.

1. **LOCVE** (sb. Lokve), numele oficial al localității, indicat în sistemul de trimeri din *Studiul introductiv* și din *Glosar* prin sigla L, reprezintă pluralul

* Datele asupra informatorilor trebuie raportate la momentul anchetelor (2007–2009). Informațiile istorice referitoare la localitățile anchetate au fost adunate de colega noastră, Oana Uță-Bărbulescu, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, căreia îi mulțumim și pe această cale.

¹ Împărțirea Banatului în două unități politico-teritoriale, una revenind României, iar cealaltă Serbiei, este un act politic târziu, stabilit în episodul Conferinței de pace de la Paris, pe baza unor date demografice („**criteriul decisiv în împărțirea Banatului între Regatul României și Regatul Slovenilor, Croaților și Sârbilor**” (înființat în 28 octombrie 2018! [sic!; greșeală în loc de 1918]), în proporție de 2/3 și 1/3, conform deciziei Consiliului Suprem al Conferinței de Pace de la Paris [...], **s-a bazat pe datele demografice**” [s.n.] Dubină 2019: 13). Dincolo de această sciziune rezultată din negocieri diplomatice, Banatul prezintă, cel puțin din punct de vedere lingvistic, o unitate desăvârșită: nu există, la nivel dialectal, sciziune între Banatul românesc și cel sârbesc, la niciun nivel al limbii; textele pe care le-am înregistrat la aproape 100 de ani de la momentul împărțirii Banatului dovedesc cu prisosință acest lucru.

Trebuie spus că datele referitoare la colonizări târzii, produse după cedarea Transilvaniei către Habsburgi, trebuie înțelese, în lumina a ceea ce arată datele strict lingvistice (v. și *Fonetica*, p. 73–132), ca atestări ale unor fenomene de așezare a unor grupuri românești aduse din altă parte aflate sub Habsburgi în mijlocul unei populații românești cu rădăcini foarte adânci, care a asimilat lingvistic populația românească colonizată; altfel, este imposibil de explicat faptul că inovații fonetice care erau prezente în mod cert în graiurile din Transilvania sau în cele din Oltenia la începutul secolului al XVIII-lea sunt absente, până în ziua de astăzi, din graiurile din Banatul Sârbesc.

substantivului *lökva* „baltă” (cf. ERSJ II: 315²), fiind denumirea satului Sân Mihai², ce aparține de comuna Alibunar, districtul Banatul de Sud.

Satul (în hotarul căruia au fost descoperite monede romane, pe lângă descoperiri mai vechi din epoca preistorică) este amintit în Registrul dijmelor papale din 1332–1337 sub numele *Sancto Michaele*. După unii istorici (Milleker), prima lui mențiune ar fi ceva mai târzie, într-un document din 1404 (*Szent Mihal*), urmat de altă mențiune în 1437, dar atât documentul din 1404, cât și cel din 1437 par a se referi la altă localitate³.

Sân Mihai este menționat apoi în Catastiful de la Ipek din 1660 și 1666 și, tot în secolul al XVII-lea, în însemnările de călătorie ale lui Evliya Çelebi (1662); în 1663, el este pomenit de Henrik Ottendorf⁴.

Satul pare să fi fost distrus în urma războaielor dintre austrieci și turci (în 1723, pe harta lui Mercy, el apare ca un loc nepopulat) și reînființat în 1740, de 40 de familii venite din Oltenia. După răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan (1784), alți români din Transilvani par a fi fost aduși în Sân Mihai.

Sân Mihai a crescut demografic de la 44 de gospodării (1749) la 1063 de locuitori ortodocși (1782), apoi la 2896 de locuitori (1854), 4246 de locuitori (1953), pentru ca populația să scadă sensibil la recensământul din 2002: 2002 locuitori, dintre care 1819 români, 33 sârbi, 11 rromi.

Prima biserică din Sân Mihai a fost construită din nuiete și lut în 1768; cea care se păstrează până azi, cu hramul *Sf. Arhangheli Mihail și Gavril*, a fost ridicată în 1812–1814⁵.

Prima mențiune a școlii primare din Sân Mihai (una dintre cele mai vechi din Banatul sârbesc; mai înainte de aceasta este de amintit școala de zugrăvi a diaconului Vasile Loga de la Srediștea Mare din 1736) datează din anul 1765 (Almăjan 2010: 16–29). În 1802–1803, ea avea 21 de elevi; în 1843, numărul elevilor a crescut la 296 și s-au adăugat doi învățători noi; în 1882 învățau la școala din Sân Mihai 267 de elevi (127 de băieți și 140 de fete) (Măran 2009: 82).

În 1896 a fost construită o școală nouă, iar în 1873, după desființarea Graniței Militare, școala din Sân Mihai devine comunală. Din 1951–1952, ea este transformată într-o școală elementară de 8 ani, care a beneficiat de construirea unei noi clădiri în 1970. Se pare că deplasările locuitorilor satului la lucru în străinătate (v. *supra*) se reflectă și în cifra de școlarizare: de la 606 elevi în anii 1963–1964, ea a scăzut la 163 de elevi în 2003–2004⁶.

² Numele istoric Sân Mihai a fost schimbat în Lokve în 1947 de către autoritățile iugoslave, ca urmare a unei proceduri specifice de înlocuire a toponimelor care aveau conotații inacceptabile în ideologia statelor socialiste.

³ Pentru întreaga discuție, vezi Măran 2009: 78–79.

⁴ Mai multe date despre istoria satului la Gătăianțu, Bagiu 1989: *passim*, Măran 2009: 78–80.

⁵ Alte informații, la Gătăianțu 2000: *passim*.

⁶ Pentru o prezentare detaliată a situației învățământului în limba română la Sân Mihai, vezi Sfera 2001: *passim*.

Informatori:

*Costa Popa*⁷ [VIIIa], 74 de ani; a absolvit 6 clase; este de meserie dulgher; a efectuat stagiul militar în Macedonia, timp de doi ani; s-a deplasat ocazional, pentru intervale scurte de timp, în Austria și Italia; a fost de trei-patru ori în România; este soțul informatoarei Maria Popa; are doi copii, un băiat și o fată.

Dumitru Văleanu [VIIIb], 70 de ani; a absolvit 4 clase; este agricultor; stagiul militar l-a efectuat în Croația; a petrecut 29 de ani în Elveția, unde a lucrat la hotel; a făcut vizite scurte în România, la Timișoara. Are un singur copil, de la care are trei nepoți și o strănepoată.

Maria (Măria) Popa, născută Petrov [VIIa], 74 de ani; a absolvit 4 clase în limba română; cunoaște și limba sârbă, deși nu a studiat-o la școală. Este soția informatorului VIIIa. S-a căsătorit la 16 ani; are doi copii, un băiat și o fată.

Iuliana (Leana) Scumpia [VIIb] (poreclită *Ceacea*), 64 de ani; a absolvit 4 clase. Este văduvă de 20 de ani; soțul, român, a fost maestru zidar. Are două fete, dintre care una trăiește în sat, iar alta este în Elveția; de la aceasta din urmă are trei nepoți. S-a deplasat de mai multe ori în Elveția; a fost și în România, la Arad și Timișoara. Are un dar remarcabil al povestirii, vorbește cu o dezinvoltură extraordinară, fiind deschisă către orice subiect de conversație. Are un simț al umorului aparte. Ancheta s-a desfășurat acasă la ea, unde au venit în vizită informatoarele Viorica Ardelean și Iuliana Lotrean. Intervine, adesea, în discursul acestora, pentru a face completări pertinente, participând afectiv la cele relatate.

Viorica Ardelean [VIIc], 63 de ani; a absolvit școala normală la Vârșeț și a fost casieră la cooperativa din sat. Nu este căsătorită. În afară de vremea în care a fost elevă, nu s-a deplasat în afara satului.

Iuliana (Leana) Lotrean [VIIId], 73 de ani; a absolvit 5 clase. Este văduvă de 21 de ani. Are patru copii (trei fete și un băiat), toți stabiliți în America. A fost de mai multe ori în SUA (unde a lucrat 13 ani); a călătorit în Italia și în România. Este o bună cunosătoare a graiului local, participând afectiv la întâmplările relatate. Folosește, uneori, termeni din limba engleză, mai ales pentru a reda vorbirea celor cunoscuți.

Iuliana Șojdean [VIIe], 74 de ani; este bunica informatorului Ion Muntean, în casa căruia se desfășoară ancheta. La anchetă asistă și mama acestuia [VII*], cele două femei completându-se, adesea, reciproc. Este o bună cunosătoare a obiceiurilor locale, pe care le descrie cu ușurință în grai.

Ion Muntean [VI], 40 de ani; a absolvit liceul; este de meserie muzicant, cântă la acordeon la diferite evenimente locale. Părinții au fost plecați la lucru, în Elveția, timp de 35 de ani, iar el a fost crescut, împreună cu sora lui, de către bunici. Este căsătorit și are două fete. A fost plecat în România și în Elveția.

Eugen Cojocaru [IIa], 12 ani; este elev în clasa a V-a. Părinții sunt români, din sat; are o soră mai mică, elevă în clasa a IV-a. A fost în excursie la Gučevo.

⁷ Din păcate, din cauza unei defecțiuni a aparatului, înregistrările informatorilor Costa Popa, Dumitru Văleanu, Maria Popa, Eugen Cojocaru, Cristian Câmpeanu, Larisa Ioanovici, Emilia Ardelean au fost folosite, parțial – fiind completate de informațiile incluse în caietele de sat – doar în glosar (v. și nota 16).

Cristian Câmpeanu [IIb], 11 ani; este elev în clasa a IV-a. Mama lucrează în Elveția; tatăl este în sat, lucrează la câmp. Are o soră. A călătorit în România, la Topleş, de unde este bunica din partea mamei.

Larisa Ioanovici [Ia], 10 ani; este elevă în clasa a IV-a. Are o soră mai mică, la grădiniță. A fost la mare în Bulgaria.

Emilia Ardelean [Ib], 10 ani; este elevă în clasa a IV-a. Are un frate mai mare, elev la liceu. A fost în Elveția, unde lucrează bunicii ei.

2. STRAJA (S; sb. Straža) aparține de comuna Vârșeț (sb. Vršac), districtul Banatul de Sud.

Localitatea s-a numit Lagerdorf și a fost la origine o tabără militară a cavaleriei austriece (pregătită pentru războiul din 1716–1718); colonia germană de la Lagerdorf a fost distrusă în timpul războiului din 1737–1739. În 1744, administrația habsburgică a colonizat localitatea cu români aduși din Oltenia; în 1774, localitatea se afla sub controlul Regimentului Valaho-Iliric în Granița Militară (de unde și numele localității)⁸.

Satul Straja s-a dezvoltat de la 85 de gospodării (1749) la 917 ortodocși (1782), apoi la 1195 de locuitori (1854), 1678 de locuitori (1910), pentru ca apoi cifra demografică să scadă: 1482 de locuitori, dintre care 1389 români, 17 sârbi, 14 maghiari, 10 germani (1921) și numai 693 de locuitori, dintre 557 români, 52 sârbi, 35 rromi, 16 maghiari (2002).

Prima biserică din sat, construită în 1792, a ars în 1848 (în timpul confruntărilor dintre maghiari și sârbi), biserica actuală (cu hramul *Nașterea Născătoarei de Dumnezeu*) fiind construită în 1854.

Prima mențiune a unei școli locale datează din 1808 (cu 37 de elevi, dintre care 30 de băieți și 7 fete); ea a sporit, ajungând în 1865 la 87 de elevi (49 de băieți și 38 de fete), iar în 1871–1872 la 135 de elevi (Almăjan 2010: 164–165). După desființarea Graniței Militare, școala din Straja a devenit comunală; spre sfârșitul secolului al XIX-lea, ea avea doi învățători (Spăriosu, T. 1982: *passim*). După Al Doilea Război Mondial, s-a înființat în Straja școala elementară de 8 ani, dar numărul foarte redus de elevi a dus la mutarea claselor V–VIII la Vârșeț (Spăriosu, T. 1997: *passim*).

Informatori:

Ion Crăiete [VIIIa], 71 de ani; a absolvit 4 clase în sat, iar liceul la Vârșeț. A fost contabil la primăria din Biserica Albă, actualmente pensionar. Stagiul militar l-a efectuat în Macedonia, la Skopje; a făcut excursii în Dalmația (la Dubrovnik). Este soțul informatoarei Olga Crăiete; are două fete, una în sat, cealaltă la Uzdin. Vorbește bine graiul, păstrând particularitățile fonetice locale.

Ion Căldare [VIIIb] (poreclit *Ionel a lu Călale*, 75 de ani; a absolvit 6 clase în română, apoi Școala Medie Electrotehnică, în sârbă. A lucrat în administrație, atât în satul natal, cât și în satele din jur (Barițe, Locve), unde a locuit o scurtă perioadă. Stagiul militar l-a efectuat în Macedonia. Are trei băieți.

⁸ V. mai mult informații, la Măran 2009: 147–148.

Ștefan Grivei [VIIIc], 86 de ani; a absolvit 4 clase. A lucrat la Calea Ferată. Timp de un an a lucrat în Austria. Stagiul militar l-a efectuat în Macedonia. Este văduv. Are o soră (informatoarea VIIc) și un băiat, plecat în SUA.

Gheorghe Cizmaș [VIIIId], 68 de ani; a absolvit 4 clase; este agricultor. Armata a făcut-o în Herțegovina și Muntenegru. Are doi băieți, unul medic în Norvegia, celălalt, președintele Comunității Românilor din Serbia, la Vârșeț. Bun cunoscător al obiceiurilor locale.

Olga Crăiete, născută Rujău [VIIa], 66 de ani; a terminat 6 clase cu predare în limba română. În anii '70, a lucrat trei ani în Danemarca. Originară din satul Marcovăț, s-a mutat în Straja în urma căsătoriei cu Ion Crăiete; are două fete. Păstrează încă anumite particularități de grai specifice satului de origine. Este o bună povestitoare, relatând cu bunăvoință și deschidere detalii despre viața ei.

Elena Gurilă, născută Scânteie [VIIb], 78 de ani; a absolvit 4 clase în limba română, dar cunoaște și limba sârbă; se ocupă cu agricultura. A călătorit în România, Elveția, Italia. Fiica informatoarei asistă la înregistrare, intervenind, uneori, cu anumite completări.

Elena Urzescu, născută Grivei [VIIc], 88 de ani; a terminat 4 clase cu predare în limba sârbă, pe care o vorbește foarte puțin. A locuit zece ani în SUA. S-a deplasat frecvent în Macedonia, Italia și România, pentru a face comerț cu diverse produse. Este văduvă; are un băiat, trei nepoți și patru strănepoți. Păstrează în grai o serie de trăsături arhaice.

Elvira Mănescu, născută Rusta [Va], 58 de ani; a absolvit 8 clase în sat. Se ocupă cu agricultura. Are doi băieți. Vorbește foarte bine românește și puțin limba sârbă.

Maria Chiriță [Vb], 64 de ani; a absolvit 6 clase; se ocupă cu agricultura. A călătorit în România.

Are două fete. Cunoaște limba sârbă.

3. IANCAID (I; sb. Jankov Most) aparține comunei Zrenjanin, districtul Banatul Central.

Cea mai veche atestare a satului datează din 1221, când se pomenește de trecerea prin Iancaid (*Peshin-Iancahid*) a episcopului Desiderius al Cenadului (Măran 2009: 71). Între anii 1332–1337 apar mențiuni ale lui în documente referitoare la strângerea zeciuiei papale (Țeicu 2007 s.v.). Cu peste trei secole mai târziu apar trei toponime similare în Catastiful de la Ipek/Peć: *Iankaid* (1660), *Iankaid Mutevelin* (1660) și *Iankaid Pašin* (1660 și 1666), pentru ca în 1700 să fie menționate numai două localități omonime: Iancaidul Mare (*Nagy Jankahid*) și Iancaidul Mic (*Kiss Jankahid*), cu populație româno-sârbă. Pentru anii 1747, 1765–1767 se vehiculează informații privind colonizări ale românilor din Valea Mureșului (Ursulescu 1997: *passim*).

Satul s-a dezvoltat de la o populație de 801 locuitori, 124 de case, 133 de familii (1787) la 1171 de locuitori, dintre care 1086 români, 46 maghiari, 32 germani, 7 sârbi (în 1921), pentru a scădea apoi drastic la 639 de locuitori, 384 fiind români, 183 sârbi, 20 rromi, 14 maghiari, 10 iugoslavi [sic!], cât înregistrează recensământul din 2002 (Măran 2009: 72).

Prima biserică a fost construită în 1740, după care, în 1758, s-a ridicat una nouă (sfințită în 1773); cea care se păstrează până astăzi (cu hramul *Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul*) a fost construită în 1884–1888 (Ursulescu, Măran 2000: *passim*).

Date despre învățământ românesc în Iancaid avem din 1844, când clasa învățătorului Vasile Popovici avea 40 de elevi, al căror număr a crescut, ajungând la 178 în 1873–1874. Școala a ars în 1907, iar una nouă s-a construit abia în 1928 (Almăjan 2010: 191–198).

Școala elementară de 8 ani, actuală, a fost deschisă în 1961–1962, când număra 239 de elevi, dar nu prevedea cursuri în limba română decât pentru clasele I–IV; ulterior, astfel de cursuri au fost predate la toate clasele, dar în 1991 se desființează clasele V–VIII în limba română, elevii din Iancaid fiind nevoiți să frecventeze școala din Zrenjanin (Becicherecu Mare)⁹.

Informatori:

Valerie Ungur [VIa], 53 de ani; a absolvit Facultatea de Științe Juridice. A avut deplasări în Ungaria și în România. Soția este de origine maghiară, din alt sat; are doi băieți. Păstrează foarte puține particularități dialectale.

Ion Pomană [VIb], 46 de ani; a absolvit 8 clase. Este agricultor. Stagiul militar l-a efectuat în Bosnia. A lucrat în Austria timp de doi ani; a efectuat deplasări în România. Mama este originară din Torac, iar tatăl provine din Petrovasila. La înregistrarea care se desfășoară în casa informatorului participă soția (Viorica Pomană), fiica (Ionela Pomană) și sora (Ileana Moșescu), venită în vizită. Are două fete. Vorbește foarte bine graiul, oferind, uneori, detalii tehnice despre cele relatate.

Ileana (Zeluța) Moșescu, născută Pomană [Va], poreclită *a lu Bona*; 49 de ani; a absolvit 4 clase. Mama este originară din Torac, iar tatăl din Petrovasila. Se ocupă cu agricultura. Este văduvă; are un copil în Austria, la care a fost în vizită. Este sora lui Ion Pomană. Cunoaște foarte bine obiceiurile locale, despre care relatează cu multe amănunte.

Viorica Pomană [Vb], 42 de ani; absolventă a 10 clase. Este casnică. Mama este originară din sat, iar tatăl din Uzdin. Este soția lui Ion Pomană; are două fete.

Ionela Pomană [I], 15 ani; a terminat 4 clase cu predare în română, iar în prezent este elevă în clasa a VIII-a la liceu, în Zrenjanin. A fost în excursii în diferite localități din Serbia. Este fiica informatorilor Ion Pomană și Viorica Pomană. Vorbește bine românește, deși, uneori, poate și din cauza emoției, își găsește greu cuvintele.

4. TORACU MIC (TM; sb. Begejci) ține de comuna Jiliște (sb. Žitište), districtul Banatul Central.

Satul este menționat în lista cu dijmele papale din 1332, sub numele *T(h)arnuk/Tarnok* (Hațegan 2013 s.v.); în 1337 este menționată o parohie. Localitatea a fost integrată în Comitatul Cuvin (Keve) în intervalul 1401–1455, iar

⁹ Pentru întreaga discuție, vezi Spăriosu, T. 1997.

referiri la ea se găsesc și în Catastiful de la Ipek din 1660. La venirea habsburgilor, Toracu Mic este inventariat ca prediu (Măran 2009: 157–158).

Localitatea, reînființată în 1767, a fost împărțită administrativ în Toracu Mare (Cîpu 2005: *passim*) și Toracu Mic (denumirile oficiale Nagy Torak și Kiss Torak atribuite în 1770)¹⁰. Unele surse menționează strămutarea aici a unor români din estul Banatului și de pe valea Mureșului; au fost strămutate 340 de familii din Serdin, care au înființat Toracu Mic, și din Săcălaz, care au întemeiat Toracu Mare; pentru anii următori sunt vehiculate informații referitoare la strămutarea altor români, din Ghilad, Giulvăz, Secaș, Sârbova, Cenad etc. (Măran 2009: 158).

Cele două sate (Toracu Mic și Toracu Mare) au fost reunite în 1947, formând o singură unitate administrativă, numită Begejci (Roșu, Filip 1976: *passim*); în 2001 s-a revenit la numele Torac.

Toracu Mic și Toracu Mare sunt indexate distinct în acte, începând din secolul al XVIII-lea, când sunt consemnați (la 1787) 1264 de locuitori și 197 de case pentru cel dintâi, respectiv 1439 de locuitori și 248 de case pentru cel de-al doilea, cu evoluția: în 1857: Toracu Mare – 3181 de locuitori; Toracu Mic – 3020 de locuitori; în 1921: Toracu Mare – 3177 de locuitori, dintre care 3046 români, 86 germani, 26 maghiari, 13 sârbi; Toracu Mic – 2766 de locuitori, dintre care 2687 români, 44 germani, 5 maghiari, 4 sârbi; în 1961 (după ce sunt unificate cele două sate) – 5198 de locuitori; în 2002: 2850 de locuitori, dintre care 1780 români, 569 sârbi, 203 rromi, 89 maghiari și 83 iugoslavi [sic!] (Măran 2009: 159).

Prima biserică din Toracu Mare a fost construită în 1782 (cu hramul *Sf. Mare Mucenic Gheorghe*); biserica nouă a fost construită în perioada 1856–1875. În Toracu Mic nu a existat biserică multă vreme (inițial, slujbele se țineau într-o casă); biserica s-a construit în perioada 1821–1829.

Primele informații despre școală locală în limba română datează din 1779 (cursurile se țineau în case din Toracu Mare și Toracu Mic). În Toracu Mic, prima clădire propriu-zisă a școlii a fost construită în 1826; în 1877 a fost construită o nouă clădire, care a devenit școala de băieți, în timp ce clădirea din 1826 a rămas ca școală de fete. În Toracu Mare s-a înființat școală în 1873, apoi în 1908 (Almăjan 2010: 95–140).

În 1873–1874, la Toracu Mare erau 320 de elevi (180 de băieți și 140 de fete), iar la Toracu Mic – 324 de elevi (163 de băieți și 161 de fete); în 1910–1911, cifra de școlarizare crescuse la Toracu Mare (357 de elevi), dar scăzuse la Toracu Mic (304 elevi) (Măran 2009: 160–161). Până în 1921 au existat școli confesionale și de stat, dar după această dată, școlile confesionale au fost desființate. După Al Doilea Război Mondial a funcționat în Torac școala elementară de 8 ani, cu predare în română și sârbă.

Informatori:

La anchetele din satul Toracu Mic ne-au însoțit Diana Ocolișan (III) și/sau Todor Doru Ursu, în prezența cărora informatorii au fost foarte comunicativi.

¹⁰ V. și Farca 1979a, b: 403–407, 408–410.

Todor Ursu [VIII], 80 de ani; a absolvit 6 clase. S-a ocupat cu agricultura. A fost în România de câteva ori. Părinții și soția (Iuliana Ursu) sunt din sat; are o fată, de la care are doi nepoți și patru strănepoți, și un băiat. Asistă soția, Iuliana Ursu; cei doi informatori cunosc foarte bine obiceiurile locale, completându-se reciproc, iar replicile lor se suprapun deseori.

Iuliana Ursu [VIIa], 79 de ani; a absolvit 6 clase. S-a ocupat cu agricultura. A călătorit în Italia. Are o fată, de la care are doi nepoți și patru strănepoți, și un băiat. Este soția informatorului Todor Ursu, care asistă la anchetă; cei doi informatori se completează reciproc, replicile lor suprapunându-se adesea. Cunoaște foarte bine obiceiurile satului.

Vioara (Ica) Baloș, născută Ocolişan [VIIb], 80 de ani; a absolvit 5 clase în limba sârbă. A lucrat în agricultură. A fost un an în SUA. Tatăl a fost din sat, iar mama, originară din Clec. Este văduvă; are un băiat (Lovinel Baloș) și o fată. Vorbește foarte bine graiul, cu nostalgie pentru vremurile trecute.

Vioara (Lenuța) Baloș, născută Petrovici [VIIc], 73 de ani; absolventă a 6 clase. S-a ocupat cu agricultura. A călătorit în Italia. Este văduvă; are o fată, care asistă la anchetă. Bunicul ei era văr primar cu marele lingvist Emil Petrovici.

Lovinel Baloș (în buletin) (zis *George*) [VI], 52 de ani; a terminat școala medie. Este medic veterinar. Stagiul militar l-a efectuat în Bosnia. Soția e originară din Ovcea; are doi băieți. Este fiul informatoarei Vioara Baloș.

Florica Ocolişan (Ursu) [V], 57 de ani; a absolvit 8 clase în limba română. A călătorit în SUA, România, Ungaria. Are două fete, una dintre ele fiind Diana Ocolişan, care asistă la înregistrare și intervine, uneori, în discursul mamei sale.

Diana Ocolişan [III], 24 de ani; a făcut școala generală în Torac, liceul în limba sârbă și facultatea de Studii Economice la Timișoara. Este secretar bibliotecar. A avut deplasări ocazionale în România, SUA, Ungaria, Turcia, Egipt. Este fiica informatoarei Florica Ocolişan. Alternenază particularitățile fonetice specifice graiului cu cele din limba standard, pe care o stăpânește bine.

5. ECICA (E; sb. Ečka) aparține comunei Zrenjanin, districtul Banatul Central.

Satul este menționat în secolul al XV-lea (1439–1441) sub grafia *Ecsehida*, pentru ca după două secole să apară în Catastiful de la Ipek/Peć (1666) sub numele *Hečka* (Măran 2009: 49). Între secolele al XVII-lea și al XIX-lea sunt consemnate strămutări de populație (sârbi, bulgari, slovaci, germani), urmate de retragerea sârbilor, bulgarilor și a slovacilor (din pricina neînțelegerilor cu proprietarii) (Magdu, V. 1979a: 392–396).

În 1717, la Ecica sunt consemnate 20 de case; recensămintele de la începutul secolului al XX-lea (1910), respectiv al XXI-lea (2002) reflectă o reducere numerică extrem de accentuată a populației românești în structura demografică a localității: 1910 – **3106 români**, 1389 germani, 135 maghiari, 82 sârbi; 2002 – 2843 sârbi, **1325 români**, 196 maghiari, 123 iugoslavi [sic!], 72 rromi (Măran 2009: 51).

Prima biserică din Ecica (având hramul *Sf. Nicolae*) a fost construită de sârbi în 1711; după mai bine de un secol, în 1844, a fost începută construcția unei noi

biserici (cu hramul *Pogorârea Sfântului Duh*), terminată în 1855. În 1874, românii le-a revenit biserica nouă, în timp ce biserica veche, din secolul al XVIII-lea, a fost atribuită sârbilor. Parohia românească din Ecica ține de Eparhia Ardealului.

Din 1772 datează primele mențiuni despre o școală ortodoxă la Ecica, poate româno-sârbă. O școală cert românească este Școala Confesională înființată în 1821; la început, cursurile acesteia (printre ai cărei învățători se numărau Simeon Murgu și Moise Magda) au fost ținute într-o casă închiriată; prima clădire a Școlii Confesionale a fost construită în 1834, urmată de o nouă clădire în 1894 (Almăjan 2010: 55–60).

În 1861, la Școala Confesională românească din Ecica a fost creat al doilea post de învățător, apoi, în 1878, al treilea (pentru clase de fete), iar în 1909, al patrulea (pentru care a fost angajat Ștefan Ștefu). Potrivit actelor din 1872, la Școala Confesională erau înscriși 355 de elevi între 6 și 12 ani și 170 de elevi între 12 și 15 ani (Magdu, V. 1979b: 396–402). În perioada interbelică au fost angajați la această școală învățători contractuali (după cum sunt numiți în documente); după Al Doilea Război Mondial s-a înființat școala elementară cu predare în română (având ciclul complet de opt ani).

Informatori:

Gheorghe Ursu (porecla *Bundera*) [VIII], 80 de ani; a absolvit 6 clase și Școala de Marină. A predat educație civică; în prezent este pensionar. A fost de mai multe ori în România, la Timișoara. Stagiul militar l-a efectuat în Albania. Are o fată și un băiat.

Vioara Subu [VIIa], 66 de ani; a absolvit 8 clase în română și liceul în limba sârbă. A fost contabilă. A călătorit în România, Rusia, SUA, Israel, Grecia, Italia. Este văduvă; are două fete și patru nepoți. Cunoaște bine obiceiurile locale, pe care le descrie amănunțit.

Floarea Țâla [VIIb], 70 de ani. Este văduvă; are un frate și 5 surori. Este băiașă. Ancheta s-a desfășurat afară, pe stradă, și, drept urmare, nu au putut fi reținute toate datele personale.

Ionel Stan [VI], 50 de ani; absolvent a 8 clase. Lucrează la fabrică; în timpul liber cântă la acordeon, la diferite evenimente. Stagiul militar l-a efectuat în Bosnia. A fost în Olanda. Este băiaș. Este soțul informatoarei Georgevka Stan, care asistă la înregistrare; cei doi informatori se completează reciproc. Are trei fete și cinci nepoți.

Georgevka Stan [V], 49 de ani; 3 clase. A fost în Austria. Este băiașă, originară din localitatea Sefcherin. Este soția informatorului Ionel Stan, care asistă la înregistrare; cei doi informatori se completează între ei. Are trei fete și cinci nepoți. Arată foarte multă bunăvoință și deschidere către detalii de la evenimente din viața familiei sale, prezentate pe baza descrierii unor fotografii.

Antonel Ghilezan [IIa], 13 ani; este elev în clasa a VII-a. A călătorit în România, cu echipe folclorice.

Iovița Stan [IIb], 13 ani; este elev în clasa a VII-a. Mama este româncă, tatăl a fost de naționalitate sârbă. Recită o poezie, păstrând particularitățile de pronunție locală.

Adrian Ursulescu [IIc], 14 ani; este elev în clasa a VIII-a. A făcut o excursie în Serbia. Mama este de naționalitate sârbă, tatăl este român.

Marin Ghilezan [IIId], 14 ani; este elev în clasa a VIII-a. A călătorit în România. Folosește termeni dialectali și pronunția locală.

6. BARIȚE (B; sb. Barice < *barice* „bălți”) este numele oficial al satului Sân Ianoș, care a fost schimbat după 1944, în virtutea aceleiași proceduri de redenumire pe care am menționat-o mai sus (v. sub nr. 1.) pentru Sân Mihai/Locve. Satul face parte din districtul Banatul de Sud, comuna Plandiște.

Satul este menționat, sub numele său istoric (Sen Ianoș), în 1660 și 1666, în Catastiful din Ipek/Peć. În 1713, satul numit *Ianoș* avea 6 gospodării (Măran 2009: 24–25).

În 1861, preotul Ioan Neagoe cunoștea o legendă (neconfirmată de date istorice) potrivit căreia localitatea Sân Ianoș a fost întemeiată de preotul Radu Neagoe în 1521, împreună cu câteva familii de români venite din Transilvania (*ibidem*).

În 1717, la Sân Ianoș erau 8 gospodării; se pare că localitatea a fost părăsită după această dată și reînființată de români în 1740; din 1779, Sân Ianoș a făcut parte din Comitatul Torontal. Satul a crescut de la 40 de case (1749) la 90 de gospodării (1791); în 1847, el avea 1372 de locuitori, dintre care 1359 ortodocși, 11 catolici și doi evrei. La recensământul din 1910 au fost înregistrați în Sân Ianoș 1568 de locuitori; numărul lor a scăzut până la 1921, când erau 1456, dintre care 1334 români, 54 sârbi, 51 maghiari și 17 germani. În 2002, în sat nu mai rămăseseră decât 598 de locuitori (Măran 2009: 25–26).

Prima biserică de lemn din Sân Ianoș a fost construită în 1741; cea care se păstrează până azi a fost construită între anii 1830 și 1832.

În 1867, exista în Sân Ianoș o școală confesională, la care, deși se înscriuseră 156 de elevi (73 de băieți și 83 de fete), numai 111 au reușit să frecventeze cursurile. În 1895, comuna a cumpărat o clădire pentru școală; în 1906 a fost construită școala (Almăjan 2010: 220–222). După război, în 1967, a fost deschisă școala elementară de 8 ani: clasele I–IV au continuat să se desfășoare în Sân Ianoș, pe când clasele V–VIII au fost ulterior transferate la Plandiște (din 1974); în 1997, clasele V–VIII au fost relocalate în Sân Ianoș.

Informatori:

Pe parcursul anchetei din Barițe, am beneficiat de ajutorul constant, oferit de Rodica Gruiescu (Va), originară din acest sat, care a pus întrebări în grai și a cerut informații suplimentare tuturor informatorilor și, parțial, de Vasa Tapalagă, care ne-a însoțit în casa unor informatori.

Vichentie Sfera [VIIIa], 82 de ani; a absolvit Seminarul Central din București. A efectuat stagiul militar în Negotin, Serbia. În afară de perioada studiilor și a armatei, nu a plecat din localitate. Soția este din sat și asistă la anchetă; nu are copii. Păstrează bine graiul local, cu multe particularități, oferind detalii tehnice despre cele relatate; are un tic verbal.

Teofil Albu [VIIIb]; a absolvit 6 clase în sat și 2 la Râțișor. A lucrat 31 de ani în Elveția, unde a învățat limba italiană. A participat la o serie de Festivaluri de

folclor. La anchetă asistă fiul și nora (Speranța Albu), aceasta din urmă intervenind adesea în discursul său. Are un simț al umorului foarte dezvoltat.

Cornel Cornea [VIIIc], 84 de ani; a absolvit 6 clase, 2 în limba română și 4 în sârbă. A făcut armata, timp de doi ani, în Istria. Soția este originară din Marghita; are doi copii, o fată și un băiat. La anchetă asistă soția și nepoata, care intervin foarte rar.

Maria (Măria) Ghilezan, născută Lăzărean [VIIa] (porecla *a lu' Pie Ursu*) 72 de ani; a absolvit 4 clase. A lucrat în Austria și Elveția. Este văduvă; are un băiat în sat. Părinții sunt în viață, locuiesc în sat. La anchetă asistă, cu rare intervenții, nora sa, Aurelia. Cunoaște foarte bine obiceiurile vechi din sat, despre care relatează cu multă plăcere. În timp ce sortează diverse gheme pentru tricotat, oferă multe informații despre portul popular, expunând numeroase obiecte de vestimentație, pe care le descrie cu lux de amănunte.

Maria (Măria) Gruiescu [VIIb], 78 de ani; a absolvit 6 clase. S-a ocupat cu agricultura. Nu s-a deplasat în afara satului. Înțelege limba sârbă, dar nu o vorbește. Este văduvă; are două fete, una în Elveția și cealaltă în Serbia. La anchetă asistă soția nepotului, Manuela Gruiescu, care intervine, adesea, cu explicații.

Ana Jula, născută Tomici [VIIc], 77 de ani; a absolvit 4 clase. Este văduvă; soțul ei era originar din Locve. Are două fete, una dintre ele stabilită în Elveția, la care a locuit timp de patru luni și jumătate. Povestește cu multe particularități dialectale, vorbind cu nostalgie despre vremurile trecute.

Dimitrie Gruiescu [VI], 36 de ani; a terminat școala medie și Școala de Agricultură. Se ocupă cu agricultura. A făcut stagiul militar în Elveția și Slovenia. Părinții sunt plecați în Elveția, unde a fost în vizită. Este nepotul Mariei Gruiescu și soțul Manuelei Gruiescu; are o fată și un băiat. În prezența anchetatoarelor încearcă să folosească limba standard, în timp ce, cu ceilalți informatori, vorbește în grai.

Rodica Gruiescu [Va]; este activistă culturală și redactor la publicația „Cuvântul românesc” din Vârșeț, originară din Barițe. Vorbește foarte bine graiul local, dar și limba standard. Are o deschidere extraordinară către informatori, pe care îi stimulează să vorbească.

Manuela Gruiescu [Vb], 35 de ani. E soția informatorului Dimitrie Gruiescu (VI); are o fată și un băiat.

Speranța Albu [Vc], 38 de ani; a absolvit Școala de Economie de la Alibunar. În copilărie, a trăit timp de patru ani, cu părinții, în SUA. La înregistrare asistă soțul și socrul (Teofil Albu), acesta din urmă cu numeroase intervenții pertinente; are o fată. Face adesea comparații între cuvintele utilizate în diferite sate românești din Voivodina și din Valea Timocului.

Marcel Cornea [II], 15 ani; este elev la Școala de Economie din Alibunar. A fost plecat în Elveția și, în excursie, în România. Mama sa e originară din Alibunar; are un frate. Nu vorbește cu ușurință limba română, utilizând graiul local doar la cererea anchetatoarelor.

7. MARCOVĂȚ (M; sb. Markovac) aparține de comuna Vârșeț, districtul Banatul de Sud.

Cea mai veche mențiune documentară datează din 1362, când este consemnat un *Markteleke* (Hațegan 2013 s.v.), aparținând de Comitatul Caraș. Se crede că

această localitate veche a fost distrusă de turci; o legendă culeasă în secolul al XIX-lea de istorici români din Vârșeț plasează refacerea satului la mijlocul secolului al XVIII-lea, cu români veniți din valea Bârzavei și cu sârbi din Muntenegru (Măran 2009: 90).

Marcovăț apare în documente din secolul al XVIII-lea: unul de la 1734; la 1751, mărturia lui Nicolae Stoica de Hațeg, referitoare la evenimente din războiul de la 1737–1739, include și numele acestui sat; locuitorii lui i-au sprijinit pe turci în timpul războiului din 1788–1791 (Măran 2009: 90–91).

Satul avea, în 1749, 116 gospodării; în 1832, trăiau în el 1466 de ortodocși și 14 romano-catolici, iar în 1869 crescuse la 1529 de locuitori. De-a lungul secolului al XX-lea se înregistrează la Marcovăț o pronunțată descreștere demografică, de la datele din 1921 (1323 de locuitori, dintre care 1209 români, 42 germani, 35 sârbi, 23 maghiari, 14 slovaci) la cele din 2002 (329 de locuitori, dintre care 251 români, 33 sârbi, 10 maghiari).

Biserica de lemn din Marcovăț a fost construită în 1734, cel mai probabil atât pentru români, cât și pentru sârbi; biserica nouă (cu hramul *Sf. Mare Mucenic Gheorghe*) a fost ridicată între 1872 și 1874.

Prima școală din Marcovăț datează din 1734, ceea ce ar însemna că este cea mai veche din Banatul sârbesc. În 1865, învățau la școala din Marcovăț 29 de elevi (25 de băieți și 4 fete); în 1869–1870, numărul lor se ridicase la 93. Cursurile în limba română au fost urmate și de elevii sârbi (Almăjan 2010: 206–207). În perioada interbelică, satul a suferit de lipsa învățătorilor români; Marcovăț era la data anchetei noastre o localitate extrem de dezavantajată: aflat foarte aproape de granița cu România, într-un tip de configurație geografică numit de localnici „codru” (adică într-o zonă destul de neprielnică pentru practicarea agriculturii), el nu dispunea de serviciu divin săptămânal decât la biserica greco-catolică; pentru biserica ortodoxă nu exista preot în sat, iar slujba se oficia doar de către un preot venit din altă localitate, o dată la două săptămâni.

Informatori:

Simion Mihai [VIIIa], 76 de ani; a absolvit 4 clase primare în sat. Se ocupă cu agricultura. Soția e localnică; are doi copii (un băiat în București și o fată în Vârșeț) și două nepoate. La anchetă asistă Pavel Sava și Lucreția Guruian, care intervin ocazional.

Ion Sava [VIIIb], 62 de ani; a absolvit 6 clase în sat. Se ocupă cu agricultura. Stagiul militar l-a făcut în Sarajevo. Soția sa e din sat. Are un băiat, o fată și o nepoată.

Pavel Sava [VIIIc], 79 de ani; a terminat 4 clase în limba română și una în limba sârbă. A lucrat ca agricultor („la păurit”), dar și, temporar, ca zidar. Stagiul militar l-a efectuat în Serbia (10 luni) și în Dalmația. Este soțul informatoarei Sofia Sava; are două fete, un băiat, șase nepoți și doi strănepoți.

Maria Gheorghina Sava, născută Blaj [VIIa], 67 de ani; a absolvit 4 clase în sat. A lucrat în Germania 14 ani; în prezent este casnică. Are două fete și trei nepoți. La anchetă asistă alte trei informatoare (printre care Nuța Popescu și Lucreția Guruian), care se completează reciproc. Este foarte comunicativă; are trăsături arhaice în idiomul său.

Nuța Popescu [VIIb], 81 de ani; are 4 clase. Are doi copii stabiliți unul în Suedia, altul în Australia – pe care i-a vizitat – și trei nepoate. La anchetă asistă alte trei informatoare (printre care Maria Gheorghina Sava și Lucreția Guruian), care intervin adesea, completându-se reciproc.

Lucreția Guruian, născută Drăghia [VIIc], 71 de ani. A lucrat opt ani în Germania și un an în Elveția. Este văduvă; are trei fete. La anchetă asistă, pe lângă profesorul din sat, Maria Gheorghina Sava, care intervine în cursul înregistrării. Povestește, cu multă implicare afectivă, detalii din viața familiei, reușind să redea în vorbire stările emoționale ale membrilor acesteia.

Sofia Sava, născută Cioclovan [VIId], 79 de ani; a absolvit 5 clase. S-a ocupat cu viticultura. Este soția informatorului Pavel Sava; are două fete, un băiat – pe care i-a vizitat în străinătate –, șase nepoți și doi strănepoți. La înregistrare asistă, pe lângă profesorul din sat, soțul (Pavel Sava) și informatoarea Persuica Sava, care intervine, adesea, în discursul său.

Persuica Sava, născută Ruga [V], 59 de ani; are 8 clase, la școala din Vârșeț. În anii '90, a lucrat în Elveția timp de șase ani. Are doi copii în Suedia, pe care i-a vizitat. La înregistrare asistă, pe lângă profesorul din sat, informatoarea Sofia Sava – care intervine, adesea, în discursul său și soțul acesteia.

Daniel Nicolaevici [II], 13 ani; este elev în clasa a VII-a. A fost plecat în cadrul unor activități școlare. Mama lui e din România, tatăl din sat; nu are frați.

8. RÂTIȘOR (R; sb. Ritiševo) aparține comunei Vârșeț, districtul Banatul de Sud.

Satul este atestat în documente începând cu secolul al XVII-lea; în 1660 și 1666 apar mărturii legate de el grație călugărilor de la Ipek/Peć. În 1717, el număra 27 de gospodării; începând cu 1716, Râtișor a fost încadrat în Districtul Vârșeț (Măran 2009: 121). Încă din secolul al XIX-lea, cifrele demografice sunt în descreștere: în 1822, satul avea 1508 locuitori (dintre care 1502 ortodocși, 2 catolici și 4 evrei); în 1869 scăzuse la 1439 de locuitori, pentru ca de la începutul secolului al XX-lea până la începutul secolului al XXI-lea populația sa să se reducă la mai puțin de jumătate: 1921 – 1134 de locuitori (dintre care 1087 români, 22 germani, 20 sârbi, 3 maghiari); 2002 – 509 locuitori (dintre care 367 români, 67 rromi, 43 sârbi, 12 maghiari, 7 iugoslavi [sic!], 4 croați) (Măran 2009: 122).

Există un exemplar al *Cazaniei* de la 1643 a lui Varlaam, conținând o însemnare din care aflăm de un „Popa Bratu din Râtișor” (Radosav 2003: 50)¹¹ (ceea ce – eliminând posibilitatea unei simple coincidențe toponimice, atâta vreme cât nu există alte atestări ale unui toponim românesc *Râtișor* – implică existența unei biserici la care va fi slujit posesorul *Cazaniei*). În Râtișor se află în prezent biserica din bârne de la 1735–1736, una dintre cele mai vechi biserici românești din Banatul sârbesc; o nouă biserică (cu hramul *Sf. Ierarh Nicolae*) a fost construită în 1796–1797¹².

În ceea ce privește școala românească din Râtișor, există, pentru anul 1862, o referire la o școală cu predare în limba română, unde erau înscriși 62 de elevi

¹¹ Pentru alte însemnări pe cărți vechi, vezi Leu, Roșu 2007: 81–98.

¹² Alte detalii, la Roșu 2008: 100.

(45 de băieți și 17 fete) (Almăjan 2010: 215–216); în perioada interbelică, clasele V–VIII ale acestei școli au fost desființate din cauza numărului redus de elevi români, puținii rămași fiind transferați la Vârșeț.

Informatori:

Cornel Coja [VIIIa], 78 de ani; a absolvit 6 clase. A fost agricultor. Între anii 1969 și 1985 a lucrat în străinătate. Nu a făcut armata. Părinții sunt din sat, iar soția e din Vlaicovăț. Are o fată și un băiat, nepoți și strănepoți în străinătate. Cunoaște trei limbi (română, sârbă, germană); a jucat într-o trupă locală de teatru de amatori. La anchetă asistă Viorel Preda și doi informatori ocazionali, care intervin uneori.

Viorel Preda [VIIIb], 72 de ani. A lucrat în SUA (7 luni, în 1974), în Elveția (8 ani) și în Suedia (4 ani). Stagiul militar l-a făcut în Croația (2 ani). Este soțul informatoarei Maria Preda; are două fete. La anchetă asistă Cornel Coja și doi informatori ocazionali, care intervin uneori.

Maria Preda, născută Voina [VIIa], 67 de ani; a absolvit 6 clase. Vorbește puțin limba italiană, datorită faptului că a lucrat în Elveția. Are două fete. La anchetă asistă una dintre fete, dar și soțul (Viorel Preda), care intervine adesea.

Iconia Drega, născută Terbeț [VIIb], 82 de ani; a terminat 6 clase. S-a ocupat cu agricultura. A avut deplasări în Germania. Soțul este din sat; are un copil. La anchetă asistă nepoata informatoarei și, parțial, fiul acesteia.

Pau Voina [VI], 47 de ani; a absolvit 8 clase (primele 5 în sat și 3 la Vârșeț). Este agricultor. Stagiul militar l-a efectuat în Macedonia. Soția este de origine sârbă; are o fată și un băiat.

9. VOIVODINȚI (V; sb. Vojvodinci) este parte a comunei Vârșeț, districtul Banatul de Sud.

Prima mențiune documentară a satului (sub numele *Vajdafalva*) datează din 1447 (Măran 2009: 186; Hațegan 2013 s.v.); cu un secol și jumătate mai târziu (1597), el este numit *Wojvodincz* într-o sursă care îl menționează ca localitate cu populație mixtă (având locuitori sârbi și români). Localitatea este consemnată ca fiind distrusă de armata austriacă la 1694, dar reapare la 1713, în Descrierea Eparhiei de Vârșeț-Sebeș, ca un ansamblu de 70 de gospodării care țineau de Vârșeț. Începând din 1717, datele pomenesc strămutări de populație (Mata 2007: *passim*).

Voivodinți a avut o evoluție demografică sinuoasă: 140 de gospodării în 1749, dar 137 de gospodării în 1757; 1836 de locuitori în 1832, dar o scădere până la 1731 de locuitori în 1869. În următorul secol (1921–2002) numărul locuitorilor s-a redus drastic, de la 1388 (dintre care 1310 români, 26 germani, 18 sârbi, 8 maghiari, 7 slovaci) în 1921, la numai 417 (dintre care 366 de români, 19 sârbi, 12 rromi, 3 maghiari) în 2002 (Măran 2009: 187–188).

Prima biserică din sat a fost construită din lemn, în 1735; biserica nouă (cu hramul *Sf. Mare Mucenic Gheorghe*) datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (1793–1794)¹³.

¹³ Alte informații, la Engel 1996: 149 și Țeicu 2007 s.v.

Școala din Voivodinți a avut o primă clădire contemporană cu a bisericii noi (1793–1794); în 1865 învățau în ea 67 de elevi (60 de băieți și 7 fete). Pentru anul 1870 este înregistrată o cifră școlară de 172 de copiii cu vârsta cuprinsă între 6 și 12 ani, dar cursurile erau frecventate în realitate numai de 65 de elevi (60 de băieți și fete) (Măran 2009: 189). În perioada interbelică, situația a fost mai dificilă pentru învățământul în limba română. În 1959–1960 a luat ființă la Voivodinți școala elementară de 8 ani, dar din anul școlar următor, elevii din clasele V–VIII au fost transferați la Coștei, rămânând la Voivodinți numai cei din clasele I–IV.

Informatori:

Cornel Panciovan [VIII], 64 de ani; a absolvit 8 clase (90% în română, 10% în sârbă); este agricultor. În anii '70, a lucrat în Austria și în Elveția, ca șofer. Armata a făcut-o în Macedonia. Părinții și soția sunt din sat, dar mama sa e originară din Râtișor; are o fată și un băiat.

Elena Marila, născută Todor [VII], 87 de ani; are 4 clase în limba sârbă. S-a ocupat cu agricultura. A călătorit în Germania de patru ori. Părinții și soțul au fost din sat; are o fată. La anchetă asistă și informatorul Dorel Sfera, care îi repetă, adesea, întrebările anchetatoarelor, întrucât informatoarea nu aude foarte bine. Păstrează în graiul său trăsături arhaice.

Ionel Dragoda [VIa], 53 de ani; are 8 clase. Este primar în sat; se ocupă și cu agricultura. A lucrat 12 ani în Elveția. Stagiul militar l-a făcut la Zagreb, în Croația. Părinții sunt din sat. Are un băiat și un nepot.

Dorin Lațcu [VIb], 40 de ani; a absolvit școala medie din Vârșeț. Este medic veterinar; se ocupă și cu vânatoarea. Stagiul militar l-a făcut la Zagreb, în Croația. Mama sa este din sat, iar tatăl e originar din Mesici. Soția sa este din Râtișor; are un băiat. Vorbește graiul local, dar poate face ușor tranziția către limba română standard.

Todor Laza [VIc] (porecla: *a lu' Daș*), 47 de ani; are 8 clase. Este agricultor. Stagiul militar l-a făcut la Zagreb, în Croația. A călătorit în România. Părinții sunt din sat, dar au fost plecați să lucreze în Suedia, unde a fost și el în vizită. Soția sa este din sat; are două fete căsătorite.

Cornel Panciovan [VIId] (porecla *Muguran*), 56 de ani; a absolvit Liceul de Comerț și Academia Pedagogică. Se ocupă cu agricultura. Scrie poezii în grai local. Soția [V*], originară din Uzdin, are numeroase intervenții în discuție; are o fată, studentă la Timișoara.

Dorel Sfera [VIe], 54 de ani; a absolvit Academia Pedagogică. Este educator și notar. A avut deplasări în Germania. Stagiul militar l-a efectuat la Pojarevaț. Părinții sunt din sat; soția este originară din Locve; are o fată la Vârșeț. Vorbește foarte bine graiul local, având, totodată, un deosebit simț al umorului.

Iuliana Sfera, născută Mohan [V] (porecla *Buică*), 54 de ani; a absolvit Academia Pedagogică. A lucrat la primăria satului Mesici și la cooperativă. Părinții sunt din Locve. La 15 ani a plecat la Vârșeț, iar la 24 de ani s-a căsătorit; este soția informatorului Dorel Sfera; are o fată la Vârșeț. Împreună cu soțul s-a deplasat în Germania. Cunoaște foarte bine obiceiurile și vocabularul local din Voivodinți și Locve, făcând adesea comparații.

10. OVCEA (O; sb. Ovča) aparține, administrativ, de orașul Belgrad.

Din consemnarea transformării în vacuf, în 1548, rezultă că Ovcea trebuie să fie o așezare anterioară jumătății secolului al XVI-lea; ea apare și în Pomelnicul de la Kruševo (1552) (Măran 2009: 108). În 1688–1689, Ovcea avea 60 de gospodării. În timpul războaielor dintre austrieci și turci (1683–1699, 1716–1718 și ulterior, între 1737 și 1739), localitatea a fost jefuită în repetate rânduri (Baba, Mic 2007: *passim*).

Ovcea (care este notată pe harta lui Mercy din 1723) pare să fi fost părăsită în jurul anului 1746, dată începând de la care este amintită în documente ca prediu aparținând de Districtiul Panciova. În cursul secolului al XVIII-lea au avut loc o serie de strămutări de populație: în 1781 (când au fost aduși români din Crișana și Transilvania) și după răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan (familiile răsculaților au fost strămutate la Ovcea – iar altele la Alibunar și Sân Mihai). În 1813–1815, familii de români din Clec și Becicherecu Mare/Zrenjanin au fost aduse, la cerere, la Ovcea, pe Granița Militară (Măran 2009: 108–109).

Date demografice despre Ovcea există începând de la 1880, când avea 1413 locuitori, dintre care cei mai mulți erau români. Preponderența populației românești rămâne o constantă a recensămintelor succesive: 1921 – 1452 de locuitori, dintre care 1400 români, 23 sârbi, 20 germani, 7 slovaci, 2 maghiari; 1971 – 3381 de locuitori (cifra explicabilă prin faptul că la sfârșitul anilor '40 ai secolului al XX-lea, Ovcea a fost atașată administrativ orașului Belgrad); 2002 – 2567 de locuitori, dintre care 1642 sârbi, 705 români, 35 rromi, 22 iugoslavi [sic!], 16 macedoneni (Măran 2009: 110).

În ceea ce privește viața religioasă din Ovcea, se știe că la 1727 slujea aici preotul din parohia ortodoxă din Borcea. În 1817 a fost construită o biserică ortodoxă – alta decât cea care se păstrează până astăzi (cu hramul *Sfinții Împărați Constantin și Elena*), care a fost ridicată în anii 1930–1931 (Baba, Mic 2007: *passim*).

Primele date despre existența unei școli în localitate sunt din 1826, când e amintit învățătorul Iancu Murgu. În 1842–1843, la Ovcea învățau 97 de elevi, iar în 1871–1872 – 163 de elevi (83 de băieți și 80 de fete). În perioada interbelică nu existat profesori de română, cursurile fiind ținute numai în sârbă; spre sfârșitul perioadei, au fost angajate două cadre didactice, o învățătoare de stat și un învățător contractual (Almăjan 2010: 183–185). După Al Doilea Război Mondial, la Ovcea a funcționat singura școală elementară cu predare în limba română din afara Provinciei Autonome Voivodina¹⁴.

Informatori:

Livius Rodean [VIIIa] (porecla *Șerban*), 65 de ani; a absolvit 6 clase în română. Este agricultor. A făcut deplasări în România (cu Societatea Culturală locală, al cărei membru este) și excursii în Ungaria și Bulgaria. Armata a efectuat-o în Slovenia. Părinții și soția sunt din sat; are o fată (la Școala de Comerț), un nepot și o nepoată. La înregistrare asistă informatorii Viorel Șăptău, Ionel Lazăr și Viorel Boleanțu, replicile acestora completându-se și suprapunându-se adesea.

¹⁴ Mai multe informații la Spăriosu, T. 1997.

Viorel Șăptău [VIIIb], 68 de ani. A lucrat în agricultură; în prezent este pensionar. A efectuat stagiul militar la Zagreb, în Croația. Soția e din sat; are un copil.

Ionel Lazăr [VIa] (porecla *Laca Pitpalaca, a lu Glumă*), 56 de ani; are 4 clase în română, liceul de economie, facultate și masterat în economie. A avut deplasări în România și în alte țări din Europa. Mama e din sat, iar tatăl din Satu Nou. Este văduv; are doi băieți.

Viorel Boleanțu [VIb] (zis *Nicu*), 56 de ani; a absolvit 6 clase în română. A lucrat în agricultură („păurit”). A avut deplasări în Bulgaria, România, Italia. Părinții și soția sunt din sat; are un băiat.

11. VLAICOVĂȚ (VI; sb. Vlajkovac) aparține comunei Vârșeț, districtul Banatul de Sud.

Informatorii știu că satul este foarte vechi (de 600 de ani) și că a fost întemeiat de un păstor (*păcurárĭ*) pe nume Vlaicu.

În sursele istorice, prima mențiune (în notația *Vlaikotz*) datează din 1597; în Catastiful de la Ipek, în 1660 și în 1666, apare ca *Vlaikovci* (Măran 2009: 181, Hațegan 2013 s.v.).

În 1717, localitatea avea 22 de gospodării; în 1738 au fost strămutați aici români din zona Sibiului, iar în 1749–1752 s-au adăugat alte strămutări. Satul a crescut destul de rapid, de la 40 de gospodării în 1749 la 87 în 1752. El s-a bucurat de un anumit prestigiu, dovadă o știre despre vizita lui Iosif al II-lea la Vlaicovăț, în 1773. Vlaicovăț a suferit în tulburările de la 1848, când maghiarii au dat foc satului și bisericii (Măran 2018: 28–29).

În 1859 a fost construit castelul din Vlaicovăț de către nobilii Mocioni (Mocsony); peste populația românească s-a adăugat, în 1920, o colonizare masivă cu 120 de familii de sârbi (Măran 2018: 28–29).

Satul avea, la 1832, 1258 de locuitori (1252 ortodocși, 2 catolici și 4 evrei); la începutul secolului al XX-lea (1921) ajunsese la 1459 de locuitori (918 români, 261 sârbi, 224 maghiari, 22 germani). Cifra demografică a scăzut abrupt până în 2002, asociindu-se cu o schimbare radicală a majorității etnice, care a devenit sârbească: 1178 de locuitori (656 sârbi, 288 români, 182 maghiari, 16 iugoslavi [sic!]).

Prima biserică a satului, din lemn, a fost construită în perioada 1728–1738; biserica nouă (cu hramul *Sf. Mare Mucenic Gheorghe*) a fost ridicată abia la începutul secolului al XIX-lea, în 1809, atât pentru folosul românilor, cât și al sârbilor, dar a fost incendiată în 1848 și refăcută apoi în anii următori. După separarea bisericii românești de cea sârbească, biserica din Vlaicovăț a revenit ortodocșilor români (Măran 2018: 30).

La Vlaicovăț a existat o școală confesională, care în 1879–1880 avea 88 de elevi – dar numai 39 au frecventat (32 de fete și 7 băieți cu vârsta cuprinsă între 6 și 12 ani); 8 elevi cu vârsta între 12 și 15 ani. În 1892–1893 existau doi învățători (Almăjan 2010: 255–256). După Al Doilea Război Mondial, s-a înființat școala primară (cu clasele I–IV), cu predare în română, sârbă și maghiară; elevii români din clasele V–VIII se duceau să învețe la Vârșeț (Spărioso, T. 1997: *passim*).

Informatori:

Nicolae Bogda (Micoluț) [VIIIa], 73 de ani; a absolvit 6 clase; a făcut armata în Bosnia-Herțegovina. Se ocupă cu agricultura; este secretar la biserică și la Societatea Culturală din sat. A lucrat împreună cu soția în Elveția. La anchetă asistă și soția (Iuliana Bogda), cei doi intervenind unul în discursul celuilalt; are doi băieți.

*Valeriu Roman*¹⁵ [VIIIb], 68 de ani; este absolvent a 4 clase. Se ocupă cu agricultura și cu creșterea oilor. A fost plecat din sat doar în timpul stagiului militar, pe care l-a efectuat în Macedonia, aproape de granița cu Bulgaria. A fost o dată într-o excursie la Split și Dubrovnik. Are trei copii (două fete și un băiat). Este soțul informatoarei Iuliana Roman.

Iuliana Bogda [VIIa], 72 de ani; a absolvit 6 clase, dintre care 4 la Timișoara. Ambii părinți sunt din Timișoara. Este soția informatorului Nicolae Bogda. În anii '80, a lucrat timp de șase ani în Elveția, împreună cu soțul; cu această ocazie a învățat limba italiană. Are doi băieți. Cei doi soți intervin, adesea, unul în discursul celuilalt, completându-se reciproc. Este o foarte bună povestitoare, cu participare afectivă la cele relatate.

Iuliana Roman [VIIIb], 68 de ani; este absolventă a 4 clase. Se ocupă, împreună cu soțul (Valeriu Roman), cu agricultura și creșterea oilor. Nu a fost în afara satului decât într-o excursie împreună cu soțul, la Split și Dubrovnik. Are trei copii (două fete și un băiat).

Mircea Roman [VIa], 44 de ani; a absolvit 12 clase, cu pregătire pentru meseriile de mecanic și măcelar. A efectuat stagiul militar în Bosnia. S-a deplasat de multe ori în străinătate, în Elveția, Grecia, Italia și Ungaria. Are trei copii (două fete și un băiat), toți la școala din Vârșeț.

Dorel Mara [VIb], 43 de ani; a absolvit școala medie (12 clase), specializându-se în domeniile economic și tehnic. Se ocupă cu vânătoria. A efectuat stagiul militar în Macedonia, la Skopje. S-a deplasat în străinătate, în Elveția, Grecia, Italia și Ungaria. Are trei copii, doi băieți și o fată.

12. MESICI (Ms; sb. Mesic) aparține de comuna Vârșeț, districtul Banatul de Sud.

După Milleker, prima atestare a satului Mesici datează din secolul al XVII-lea; este posibil ca localitatea *Meci* amintită în 1666 în Catastiful de la Ipek să fie Mesici (Măran 2009: 99–100). Defterele turcești din anii 1569–1579 consemnează mănăstirea, dar și satul Mesici (Engel 1996: 89, 134). Din descrierea Eparhiei de Vârșeț-Sebeș, rezultă că în 1713 erau aici 7 gospodării. După 1716, localitatea pare a fi fost părăsită, apoi repopulată prin stabilirea unor familii de sârbi. Ceva mai târziu, pe terenul mănăstirii de care ținea satul au fost aduse familii de români, așa încât în 1753 localitatea este trecută în rândul celor românești.

¹⁵ Din cauza unor defecțiuni ale aparatului, înregistrările informatorilor Valeriu Roman, Iuliana Roman, Mircea Roman și Dorel Mara nu au putut fi transcrise, informațiile fiind incluse doar în glosar (v. și nota 7).

În 1832, trăiau la Mesici 640 de români; localitatea a cunoscut un regres demografic extrem de accentuat, de la 807 de locuitori în 1880, la 677 (dintre care 646 români, 16 sârbi, 7 germani, 2 maghiari, 2 cehi) în 1921; în 2002, în localitate nu mai erau decât 227 de locuitori, dintre care 198 români, 19 sârbi, 2 slovaci, 2 iugoslavi [sic!], 1 maghiar, 1 macedonean (Măran 2009: 100).

După despărțirea bisericii ortodoxe române de cea sârbă, mănăstirea de la Mesici¹⁶ a fost cedată românilor, dar în 1909 tribunalul a hotărât ca ea să treacă în patrimoniul bisericii sârbe. În 1911, locuitorii români au cumpărat o clădire spre a o transforma în casă de rugăciuni.

În privința învățământului, la Mesici sunt consemnați în 1865 38 de elevi (33 de băieți și 5 fete). Învățământul românesc a suferit foarte mult în perioada interbelică, când toate cursurile în română au fost oprite din cauza lipsei de învățători (Almăjan 2010: 213–214). După război, cursurile au fost reluate pentru clasele I–IV, în timp ce elevii din clasele V–VIII trebuiau să meargă la Iablanca și Vârșet (Măran 2009: 101).

Informatori:

Pătru Micșa [VIIIa], 78 de ani; a absolvit 4 clase. A lucrat în agricultură. A efectuat stagiul militar la Titova. S-a deplasat la Timișoara și a lucrat pentru o perioadă foarte scurtă (3 luni) în Austria. Părinții și soția sunt din sat; are un băiat.

Traian Truia [VIIIb], 68 de ani; a absolvit 4 clase. A fost dirigor al fanfarei satului; s-a ocupat și cu agricultura. A efectuat stagiul militar la Mostar. A făcut deplasări în România. Soția este din sat; are un băiat și două fete.

Ana Luca, născută Papu I. [VII], 82 de ani; a absolvit 4 clase. S-a ocupat cu viticultura. Părinții și soțul sunt din sat; are o fată și două nepoate. Informatoarea nu vede bine. Se adresează în mod frecvent anchetatoarelor, cu diverse apelative, dorind să le împărtășească suferințele prin care a trecut.

13. GLOGONI (G; sb. Glogonj) aparține de comuna Pancevo, districtul Banatul de Sud.

Cea mai veche atestare a satului Glogoni datează din 1660 (când este menționat de călugării de la Ipek/Peć), după care mai apare și în alte documente din 1688–1689. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, Glogoni dispăre ca localitate: prediul Glogoni este amintit în anii următori, când e dat în arendă. La 1735 a avut loc o repopulare cu sârbi, dar începând cu 1737–1739, populația a scăzut foarte mult din cauza epidemiei de ciumă și a incursiunilor repetate ale turcilor¹⁷.

După jumătatea secolului al XVIII-lea (începând din 1768), localitatea a redevenit prediu, apoi a avut loc o colonizare a germanilor (în 1774–1775) și o așezare sub controlul Regimentului germano-bănățean nr. 12. După distrugerea de către turci (1788), la Glogoni sunt menționați (în 1789 – în alte surse, 1767) români veniți din Ardeal, din zona Rășinari și din împrejurimi.

După 1945, cetățenii germani au părăsit localitatea Glogoni, în locul lor fiind aduși sârbi și macedoneni (Măran 2009: 55).

¹⁶ Despre vechimea mănăstirii, vezi Jovanović, M. 2000: 14, Suciu, Constantinescu 1980: 138.

¹⁷ Pentru alte informații despre istoria satului, vezi Baba 2009: 13–18, Măran 2009: 54–55.

Glogoni a fost o așezare de proporții reduse, cu 40 de gospodării în 1688–1689 – care în 1711 se împușinaseră la 10 gospodării, pentru a crește din nou în 1737 – 37 de gospodării. Începând din a doua jumătate a secolului XIX-lea, cifra demografică a fost în creștere, în ansamblu, dar populația românească din sat s-a diminuat sensibil: 1869 – 2773 de locuitori, dintre care **751 români**; 1921 – 2659 de locuitori, dintre care **762 români**; 2002 – 3281 de locuitori, dintre care 2400 sârbi, 367 macedoneni, **156 români**, 106 iugoslavi [sic!], 26 maghiari, 17 rromi + alte naționalități (Baba 2009: 22–24).

Parohia ortodoxă din Glogoni a fost înființată în 1806, când a fost construită și prima biserică; a doua clădire de cult datează din 1848, iar cea care se păstrează până astăzi (cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*) a fost construită în 1911¹⁸.

Învățământul din Glogoni se caracterizează, pe toată durata lui, printr-o poziție extrem de precară a limbii române. La începutul secolului al XIX-lea funcționa o școală elementară (numită în documentele vremii *trivială*) germană, care fusese înființată în 1775 sau 1777 și ale cărei cursuri erau frecventate și de elevi ortodocși (sârbi și români); tot la începutul secolului al XIX-lea este menționată și o școală comunală sârbo-română (Almăjan 2010: 186–190). În 1802–1803, școala trivială germană avea 30 de elevi (dintre care 19 ortodocși), pentru ca în 1852–1853 să ajungă la 195 de elevi, dintre care 103 ortodocși. Școala comunală sârbo-română avea 69 de elevi în 1846–1847 (Măran 2009: 56–57, Baba 2009: 37–45). La începutul epocii interbelice, cursurile în română s-au suspendat, pentru că școala nu mai avea învățător; în anii 1930 s-a făcut apel la învățători contractuali. Clasele cu predare în română au fost desființate începând din 1963, din cauza scăderii dramatice a numărului de elevi.

Informatori:

Vasa Marianu [VIIIa] (porecle: *Froș* și *Vasa Marianu, deputat*), 65 de ani; a absolvit 4 clase în română, apoi încă 8 clase și școala de meserii. A fost traducător, inginer de transport, dar s-a ocupat și cu agricultura; în prezent este pensionar. A lucrat în Germania timp de 10 ani. Este soțul informatoarei Aurelia Marianu. Cei doi informatori se completează, adesea, reciproc în cadrul anchetei. Au o fată (de la care au un nepot) și un băiat (de la care au două nepoate).

Vasa Subici [VIIIb], 67 de ani; a absolvit 8 clase. Se ocupă cu agricultura. Tatăl său era din sat, iar mama era originară din Ovcea. Are un băiat. Este soțul informatoarei Cristina Subici. Intervine, atunci când asistă la înregistrare, în discursul soției, cei doi completându-se reciproc. Vorbește foarte bine în grai bănățean.

Aurelia (Aurica) Marianu, născută Evi [VIIa] (porecla *Froș*), 66 de ani; a terminat 4 clase. A avut deplasări în Germania, la lucru. Este soția informatorului Vasa Marianu; are un băiat și o fată. Cei doi informatori se completează, adesea, în cadrul anchetei.

Sofia Bungea [VIIb], 70 de ani; a absolvit 6 clase. S-a ocupat cu agricultura. A avut deplasări în România. Tatăl său a fost din sat, iar mama, originară din Satu Nou. Are un băiat. La anchetă asistă cumnatul său, Vasa Marianu, care o provoacă,

¹⁸ Alte detalii la Baba 2009: 25–36.

adesea, pe un ton glumeț, să povestească diverse întâmplări, și nora, Viorelia Bungea. Este o povestitoare excelentă, relatând amănunte despre diverse evenimente și obiceiuri locale din trecut.

Cristina Subici, născută Besu [VIIc], 67 de ani; a absolvit 4 clase în limba română. S-a ocupat cu agricultura. Părinții și soțul (informatorul Vasa Subici) sunt din sat; are un băiat. În urma unui accident, despre care poveștește cu durere, se deplasează foarte greu. Vorbește foarte bine graiul local, povestind cu ușurință și naturalețe despre diverse obiceiuri și activități din viața de zi cu zi.

Viorelia Bungea [V], 45 de ani; a făcut școala în limba sârbă; vorbește sârbește în casă. A absolvit Facultatea de Economie la Belgrad. Lucrează în administrație, la Pancevo. A avut deplasări în țară și în Germania. Părinții sunt din sat. Are un băiat. La anchetă asistă soacra ei, Sofia Bungea și Vasa Marianu, care încearcă să o stimuleze să vorbească în limba română. Înțelege foarte bine româna, dar, deși e foarte deschisă și comunicativă, probabil din lipsă de obișnuință, își găsește greu cuvintele.

14. IABUCA (Ib; sb. Jabuka) aparține comunei Pancevo, districtul Banatul de Sud.

Iabuca este menționată în însemnările de călătorie ale lui Evliya Çelebi (1662), care oferă câteva date despre locuitori (români, bulgari, sârbi – în total 300 de case); localitatea era ziamet și ținea de nahia Panciova în cadrul pašalâcului de Timișoara. În aceeași perioadă, Iabuca apare în documente din anii 1688–1689. La 1717, din cauza războiului dintre austrieci și turci, scăzuse la 15 gospodării¹⁹.

Localitatea a fost integrată în Granița Militară; au avut loc strămutări și deplasări de populație, în locul sârbilor, care au părăsit Iabuca, fiind aduși coloniști germani (există informații despre colonizări cu germani în 1769, 1776 și 1803).

În 1769, sunt menționați români veniți din Ardeal în hotarul comunei; în 1781 – potrivit planului lui Iosif al II-lea –, în Iabuca (dar și în Glogoni, și în Ovcea) au fost aduși români din Žiliște. După 1945, germanii au părăsit Iabuca, în locul lor fiind aduși sârbi și macedoneni.

De la cifra extrem de curioasă de 300 de case, de care dispunem pentru anul 1662, se înregistrează o scădere la 15 gospodării (1717), urmată de o creștere consecventă: în 1753 – 80 de gospodării; în 1882 – 379 de români; în 1900 – 3484 de locuitori, dintre care 438 români; în 1921 – 3262 de locuitori, dintre care 348 români. Regresul populației românești de-a lungul secolului al XX-lea este deprimant; la recensământul din 2002, din totalul de 6614 de locuitori, 3224 erau sârbi, 2054 macedoneni, 307 iugoslavi [sic!] și numai 79 erau români (Baba 2009: 98–104).

La 1733 este atestată la Iabuca o parohie sârbă ortodoxă, din care făceau parte și români; în 1763–1764, în localitate erau doi preoți ortodocși. După plecarea sârbilor, slujbele de la Iabuca au fost ținute de preoții din Panciova (Baba 2009: 105–108). În 1901 a fost construită Capela ortodoxă română (cu hramul *Sf. Mare Mucenic Dimitrie*), Iabuca fiind subsumată parohiei Glogoni.

¹⁹ Pentru mai multe detalii despre istoria localității, vezi Măran 2009: 67–68, Baba 2009: 97–98.

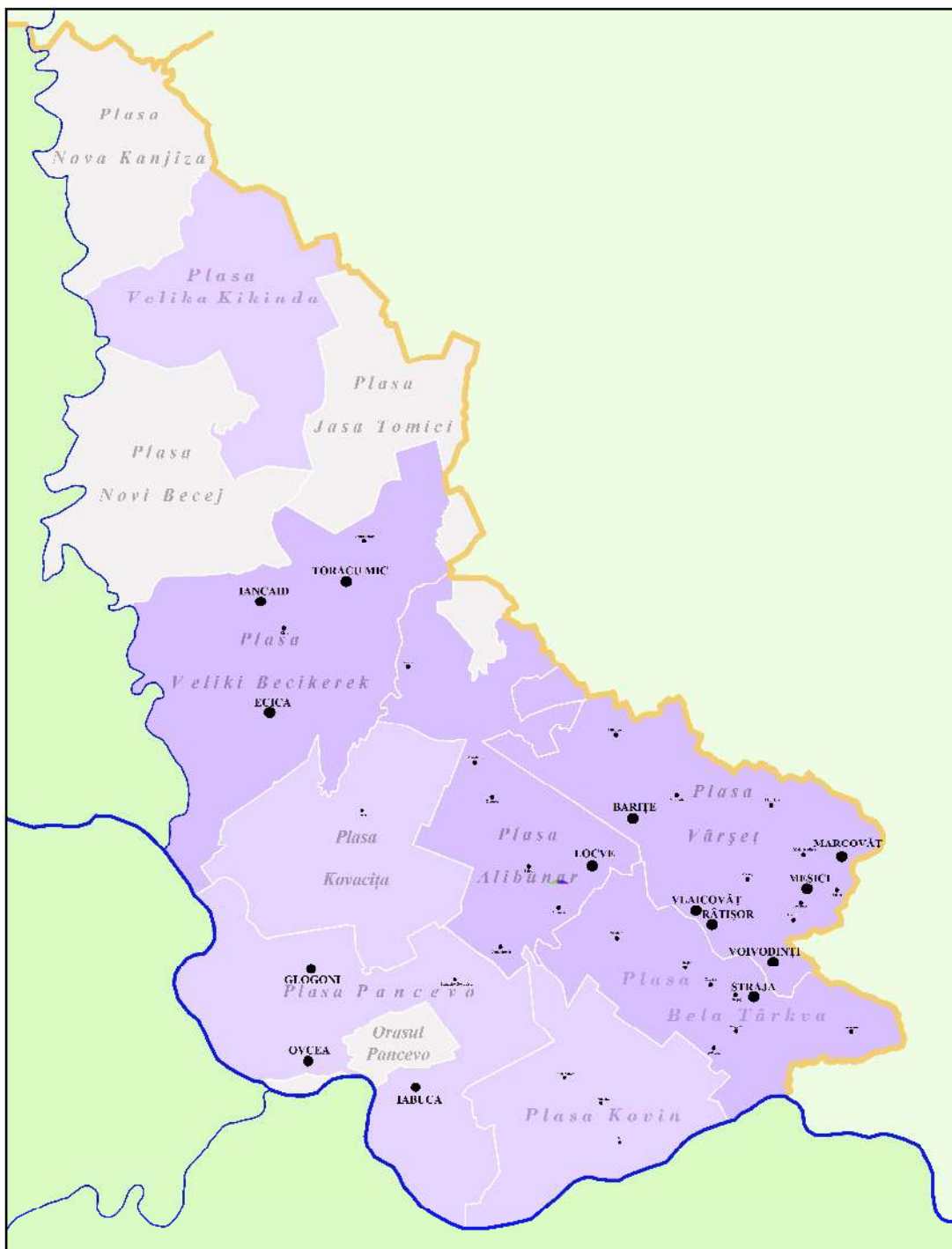
La Iabuca nu a existat decât târziu școală românească (Almăjan 2010: 216–218). Școala germană (*trivială*), datând din 1769–1770, a fost urmată în 1775 și de elevi români; în 1802–1803, la școala trivială germană se aflau 55 de elevi germani și români, iar în 1852–1853 – 289 de elevi, dintre care 98 erau români (Măran 2009: 69–70). Școala comunală cu predare în română a fost înființată în 1842, având la început 27 de elevi și crescând la 44 de elevi în 1871–1872 și 54 de elevi în 1882. În perioada interbelică, toate cursurile în română au fost întrerupte, din cauza numărului foarte mic de elevi; încercări de a redeschide linia de învățământ în limba română au avut loc în 1929–1930, 1941–1945, dar în 1952 școala în română s-a închis definitiv (Baba 2009: 108–114).

Informatori:

Traian Perin [VIII], 73 de ani; a absolvit 6 clase în limba română. S-a ocupat cu agricultura; în prezent este pensionar. A avut deplasări în Germania, România și Austria. Este soțul informatoarei Aurica Perin, replicile celor doi informatori completându-se și suprapunându-se adesea; are o fată. Vorbește foarte bine graiul bănățean.

Aurica Perin [VII], 71 de ani; a absolvit 6 clase în limba română. A avut deplasări în România și Austria. Este soția informatorului Traian Perin, ambii originari din sat; are o fată. Vorbește foarte bine graiul bănățean, fiind dornică să povestească despre diverse obiceiuri și mâncăruri specifice zonei.

HARTA LOCALITĂȚILOR ANCHETATE

STUDIUM LINGVISTIC

FONETICA

În liniile sale esențiale, fonetica graiurilor românești din Banatul sârbesc este identică celei specifice subdialectului bănățean; toate particularitățile specifice acestui subdialect – așa cum se reflectă în hărțile *Noului Atlas lingvistic român. Banat* (NALR. Ban.) – se regăsesc la vorbitorii români din Banatul sârbesc; și, simetric, orice trăsătură fonetică înregistrată în vorbirea informatorilor la care ne referim se regăsește în rezultatele anchetelor efectuate în partea românească a Banatului.

Ceea ce atrage atenția, din capul locului, este o mare variabilitate a pronunțării, la toate categoriile de vâ

rstă; în principiu, orice cuvânt susceptibil de mai multe alterări fonetice poate fi pronunțat, de unul și același vorbitor – și, de foarte multe ori, la intervale mici în vorbire –, în atâtea feluri, câte posibilități există în această privință: cu dentale intacte/semipalatalizate/palatalizate, cu *e* aton păstrat/închis/trecut la *i* etc. Singurul element extrem de stabil în acest sistem este faptul că *toate labialele sunt intacte*; acest aspect constituie un argument extrem de puternic împotriva teoriei că populația românească din Banatul sârbesc provine din colonizări posterioare anului 1700 (când Transilvania a devenit, din principat autonom sub suzeranitate turcească, provincie în Imperiul Habsburgic), adică unei date la care labialele erau deja alterate nu numai în Moldova (aria tipică a fenomenului), ci și în Transilvania – pe lângă faptul că alterarea labiodentalei surde *f* este atestată încă din secolul al XVI-lea și că fonetisme cu *h* (în tipul *hie*, de exemplu) apar în secolele al XVII-lea–al XVIII-lea în toate textele vechi românești, cu excepția celor provenite din Banat.

I. VOCALISMUL

1. Modificări de apertură

1.1. Închiderea

1.1.1. Închiderea lui *e*

1.1.1.1. *e* medial. Privind fenomenul atât din punct de vedere istoric, cât și prin raportare la limba română literară actuală, există două situații de închidere a lui *e* aton în poziție medială: cazul în care fenomenul se manifestă ca o trăsătură fluctuantă prezentă în graiuri și acela în care rezultatul final al închiderii (stadiul *i*) s-a fixat în varianta normată a limbii române. Vom numi această din urmă situație *închidere literară*, iar pe cea dintâi, *închidere dialectală*.

1.1.1.1.1. *Închiderea literară*. Închiderea literară este un fenomen care se manifestă încă din faza cea mai veche a atestării dialectului dacoromân și include anumite serii de cuvinte, printre care negativele *nece*, *nemic(ă)* / *nemica*, *nemănu(i)a*,

la care se adaugă indefinitul *nește* și – în mai mică măsură (în ce privește intensitatea fluctuațiilor în limba română veche – *necăi(u)re(a)*, apoi cuvintele care provin din forme latine conținând sufixele *-īcus/-īca* (gramaticalizat, ca în *dumenecă* și *besearecă*, sau continuat ca sufix, precum în *sălbatec*) și (în forma de acuzativ) *-īcem* (tipurile *purece*, *șoarece*)¹ și cuvinte izolate (care nu formează serii), precum substantivul *inemă* și verbul *a tremeate* (în care s-a închis, în poziție „dură”, și *e* accentuat, antrenând apariția lui *i* sub accent și suprimarea alternanței *e/ea* în limba română veche). În acest din urmă caz, precum și în cel al seriilor în *-īcus/-īca* și *-īcem*, fluctuațiile s-au menținut până foarte târziu în varianta scrisă a limbii române, forme cu *e* putându-se întâlni la scriitori de diverse proveniențe dialectale în cursul secolelor al XIX-lea–al XX-lea.

Unele dintre formele cu *e* care apar la vorbitorii români din Banatul sârbesc reprezintă indicii ale unui pronunțat grad de arhaicitate, specific ariilor izolate. Pe lângă forme din seriile „rezistente” – *dumîneacă* L VIIb (dar *dumîneacă* [r]² și *dumînică* la aceeași informatoare); *dumîneca* L VIIe –, apar variantele arhaice ale indefinitului *niște*³ și ale lui *inimă*: *nește* (*nește*, *nește*) L VIIId, e, S VIIIC; *inema* L VIIe [r], I VIb. Arhaismul fonetic *inemă* (cu diverse grade de palatalizare a lui *n*) este o trăsătură remarcabilă a graiurilor de care ne ocupăm, înregistrată în mod cu totul excepțional în alte graiuri dacoromâne⁴.

La fel ca toate cazurile de modificări ale vocalismului, fenomenul este fluctuant în Banatul sârbesc, iar cazurile de păstrare a lui *e* sunt minoritare: alături de stadiul etimologic, apar variante cu *e* închis atât pentru substantivul *inimă*, cât și în seria *-īc-* și în aceea a instrumentelor gramaticale: *inemă* (*inemă*) L VIIId [r], I Va; *dumîneacă* (*dumîneca*, *dumîneca*) L VIIb, d [r] (cu variații ale palatalizării lui *n*), I VIb, VI VIIa; *nemica* L VIIb; *nește* (*nește*, *nește*) S VIIa, b, c, I VIb [r]. Stadiul cu *i* deschis sau semideschis este mult mai slab reprezentat (*dumînică* L VIIId [r]; *inimica* L VIIb); cel final, cu *i*, este bine reprezentat în seria „instrumentelor” și izolat în cea a cuvintelor „pline”: *nimic(a)* L VI, S VIIb [r], VIIId [r], I Va [r], VIb; *inimic(a)* L VIIb [r], I Va, VIb, VI VIIa; *nimic(a)* L VIIb, I VIb; *dumînică* L VIIb, d, VI VIIa [r]; *inima* S VIIa.

1.1.1.1.2. Închiderea dialectală. Închiderea lui *e* medial aton a avut încă din limba română veche o anvergură considerabilă în anumite cuvinte, unde pare a fi fost favorizată de analogii intraparadigmatice (ca în *vini* și *vinit*, influențate de radicalul tonic *vin-*), precum și de tendințe de asimilare (ca în *vicin*) sau de disimilare (ca în formele cu articolul enclitic *-le*). Graiurile din Banatul sârbesc

¹ În această serie, fenomenul conservării lui *e* poate fi considerat simptomatic pentru graiurile bănățene: cf. NALR. Ban. I, h. 21 (*purice*: *-e-* în silaba medială acoperă jumătatea nordică a Banatului).

² Formele repetate în vorbirea informatorilor au fost notate cu [r].

³ Deși închiderea lui *e* la *i* în forma primară *nește* (< *nescio quid*) era în curs încă de la începutul secolului al XVII-lea, fonetismul primar este foarte bine conservat în graiurile dacoromâne: h. 1583 din ALR II, s.n. VI – (*Le-am arătat drumul*) *unor drumeți* – arată că *nește* (cu variante cu *î* și cu diverse grade de palatalizare a lui *t*) acoperă toată aria nordică a dacoromânei (inclusiv Banatul) și Oltenia, în timp ce aria formelor cu *i* nu include decât Muntenia și Moldova.

⁴ Cf. NALR. Ban. I, h. 100 (*bătaie de inimă*: peste tot vocalismul este *inimă/inimă*); ALRR. Trans. I, h. 139 (*bătaie de inimă*: *e* medial apare excepțional, în punctele 319 și 320 din jud. Mureș).

oferă exemple de *e* păstrat în astfel de cazuri (deși, cum se va vedea, tendința de închidere este foarte accentuată, iar rezultatele ei predomină în raport cu situațiile de conservare): *venít* I VIa [r]; *večín* (*vešín*) S VIII d, I Va; *večina* I VIb; *vešínă* S Va; *vešínile* S VIIIc; *frátele* L VIIb; *núměle* VI VIIIa; *bĕzele* L VIIc; *ťoálele* I Va. Există, de asemenea, exemple extrem de numeroase de conservare a lui *e* posttonic în formele verbale de pers. 1 și 2 pl. ale conjugării a III-a (*fásem* L VIIb [r] – o dată coocurent cu *fásem* în aceeași relatare –, S VIIa; *púnem* L VIIb; *zísem* L VIIc; *mérzem* S VIIa) și în pluralul lui *om* (*oámeni* VI VIIIa [r]) – unde închiderea a fost, de asemenea, un fenomen de amploare în limba română veche, legat de instabilitatea comportamentului lui *e* aton în poziție nazală (v. și *infra*, cazul lui *galben*). *E* protonic se păstrează în *petrecút* L VIIe [r] (coocurent cu *petrečút*); *trecút* S VIIIc; *plecát* VI VIIa; se păstrează chiar și în condițiile unei distanțări mari față de accent: *fenomenál* VI VIIIa. Cazurile de oscilație la același vorbitor sunt curente; într-un exemplu ca *ĭ-aj frecát/ că d-ája s-or zís frecătėj* L VIIb, oscilația este cu atât mai notabilă, cu cât apare în același enunț, în radicalul aceluiași cuvânt.

Stadiul net predominant al închiderii lui *e* medial aton în graiurile din Banatul sârbesc este *e* închis (*ĕ*), atestat în toate situațiile enumerate mai sus; am marcat cazurile de oscilație la același vorbitor:

– *venít* (*veńít*) L VI [r], VI VIIa;

– *večín* I VIb; *vešín* / L VIIb; *vešíní* L VI;

– *frátele* S VIIa; *númělĕ* I Va [r]; *pronúmělĕ* I Va; *fĕtĕlĕ* L VIIb, d; *doámĕlĕ* L VIIb; *prúnĕlĕ* L VIIe (precedat și urmat de mai multe forme cu *-e* păstrat); *višínĕlĕ* I VIb (coocurent cu *višíne*); *tónĕlĕ* VI VIIIa;

– *fásem* L VIIb (urmat de *fásem... puném* în aceeași relatare), L VIIe (dar *e* net majoritat în formele de ind. prez. 1 pl. ale verbelor de conjugarea a III-a); *ďíšem* S VIIb; *zíšeť* S VIII d;

– *oámĕn* I VIb; *oámĕni* (*oámĕňi*) L VIIe, S VIIa; *uámĕňi-ášta* L VI. Alături de pluralul lui *om*, un cuvânt în care se reflectă foarte bine instabilitatea lui *e* aton în poziție nazală este adjectivul *galben* (foarte frecvent în limba română veche, în folosirea substantivală, cu sensul „monedă”): *gálbeňe* I VIb.

– *plecát* (*plĕcát*, *plĕcát*) L VI [r], VI VIIa [r]; *crešcút* L VIIc; *crečút* VI VIIa; *beút* L VIIe; *petrecút* VI VIIa; *dumňezáj* VI VIIa; *frečătėj* L VIIb; *pomeňesc* L VIII d (coocurent cu *pomiňesc*).

În neologisme și în numele proprii străine, închiderea este cu totul neobișnuită: *terminát* S VIII d; *maķedónia* S VIIc (urmat de *maķedonĕňí*).

Stadiul *i* deschis (*ĭ*) este net minoritar în raport cu stadiul *ĕ*:

– *lápťĭle* L VIIb;

– *să sámĭňe* L VIIb;

– *plĭcárĭa* VI VIIa; *trĭcút* S VIIa (coocurent cu *trečút*); *piťrečút* VI VIIa [r]; *crĭscút* VI VIIa; *višĕlĭĕ* VI VIIa.

Acest stadiu al închiderii se poate întâlni și în neologisme, deși excepțional: *liģitimáťĭle* I Va.

În afară de cazurile de închidere a lui *e* medial aton, fenomenul închiderii apare și sub accent, într-un cuvânt în care închiderea a avut o anvergură considerabilă încă din limba română veche⁶, și anume în numeralul *trei*; în ciuda „tradiției” pe care o are închiderea în acest cuvânt, formele cu *e* păstrat se mențin în bună măsură: *tr(i)eṭi* L VI, S VIIa, c [r], VIIIa [r] (coocurent cu *triṭi*), VIIIId, I Va [r], VIa [r], VIb; *tréṣpréše* (*tréṣpráše*) L VIIId [r]; *tréṣás* L VIIId; *treṣășisîṣ* L VI. Stadiul intermediar, cu *e* închis, este și el bine reprezentat: *trēṭi* L VIIId [r], S VIIIId, I Va, VIb;; *čīṣzășitrēṭi* I VIa; *a trēṭia* I VIb [r]; *trēṣășidò* I VIb; cel final pare a fi predominant prin recurența la același vorbitor: *triṭi* L VIIb [r], VIIId [r], S VIIc [r], VIIIa, c [r], VIIIId [r], I Va [r], Vb, VIb [r]; *trīṣășṭunu* L VIIc; *trīṣéc* (*trīṣez*) S VIIc; *a trīṣia* S VIIIId, I VIb. În stadiul final se poate produce și fenomenul contragerii diftongului descendent *ij*: *trīṣăzdò* I VIb.

1.1.1.2. *e* final. Spre deosebire de *e* medial, *e* final a fost mult mai stabil în limba română veche și mult mai specific dialectal (fenomenul închiderii fiind foarte bine reprezentat în textele moldovenești începând cam din secolul al XVIII-lea, dar destul de izolat înainte de această dată); singurele cuvinte în care fenomenul închiderii s-a manifestat încă din faza cea mai veche sunt cele în *-ce* (incluzând negativul *nece/nice* și deicticele care îl au în structura etimologică pe *-ecce*, în speță *aice* și *atunce*), la care se adaugă conjuncția adversativă monosilabică *ce*. Cazuri de conservare a lui *-e* în această serie de cuvinte nu există în graiurile românești din Banat (v. formele la *Consonantism, Fricatizarea*).

Între păstrarea lui *-e* final și reducerea lui la stadiul *-e* există o concurență foarte strânsă în aria de care de ocupăm; se poate spune că raportul dintre fonetismele în *-e* și cele în *-e* este destul de echilibrat. Deși bine reprezentată, închiderea până la stadiul *-i* rămâne net minoritară; formele terminate în *-i* deschis (*i*) sunt cu totul sporadice.

Păstrarea lui *-e* se întâlnește în toate categoriile de cuvinte, începând de la monosilabice: pron. refl. 2 sg. *ce* S VIIIId (coocurent cu *tī*); v. și *Consonantism, Palatalizarea*, pentru formele pronomiale *te, ne, le*; *Consonantism, Palatalizarea* și *Durificarea*, pentru formele prepozițiilor *de* și *pe*. Statutul morfematic al lui *-e* (desinență, finală de formă flexionară pronominală sau finală de numeral sau de adverb) este lipsit de orice relevanță pentru evoluția lui fonetică: *spâte* L VIIb, d, S VIIIa; *lápṭe* L VIIb [r] (cu diverse variații la nivelul consoanei dentale); *pîṣne* S VIIa; *máre* (*máre*) L VIIId [r], S VIIIId [r], VI VIIIa; *múlṭe* (*múlce*) L VIIc, d, S VIIIc [r], VIIIId [r], VI VIIa; *cíte* VI VIIIa; *spúne* (*spúne*) L VIIb [r], S VIIIa, c; *zíce* (*zíce*) S VIIc, VIIIc; *adúse* S VIIIc [r] (coocurent cu *adúṣe*); *púne* S VIIa (urmat de *vine*); *rășṣṭe* S VIIb (urmat de *rășṣṭe*); *să úmblṭe* S VIIIc (precedat de *poátṭe*); *mine*

⁶ Închiderea lui *e* în *trei* rămâne un fenomen care separă dacoromâna în două mari arii, așa cum se vede în mod consecvent pe hărțile 1769 (*Treizeci*), 1776 (*Trei sute*) din ALR II, s.n. VI: fonetismul *triṭi* – uneori cu contragera diftongului descendent *ij* în *i* – acoperă toată aria nordică a dacoromânei; în Banat apar, pe alocuri, forme cu *i*, iar în nord-vestul Olteniei, forme cu *e* – în timp ce fonetismul literar nu apare decât în Muntenia, sud-estul Transilvaniei, partea estică și sudică a Olteniei și Dobrogea.

(*miñe, miñe*) L VIIIb, S VIIa [r], VI VIIa; *mǎle* L VIIIb; *șapte* L VIIIc; *zǎse* VI VIIa; *bine* (*biñe, biñe*) S VIIa, b, VIIIc [r], VIIIc (coocurent cu *bine*); *dǎparte* S VIIa; *unde* (*undǎ*) L VIIIc, S VIIa etc. În articolul *-le, -e* este păstrat frecvent; deși asociat, în mod preponderent, cu închiderea prin disimilare a lui *e* desinențial (v. 1.1.1.1.2.), el nu determină în mod regulat această închidere: *frățele* L VIIIb; *băzele* L VIIIc; *țoalele* I Va – dar *doamnăle* L VIIIb; *spățiile* S VIIa; *frățile* S VIIa; *părintile* S VIIa; *veșinile* S VIIIc.

Închiderea la stadiul *ę* este și ea atestată în toate categoriile de cuvinte pe care le-am enumerat mai sus, începând de la formele pronominale și prepoziționale monosilabice: ac. pl. *ne* S VIIa; *pe* L VIIIb, S VIIIc [r] (coocurent cu *pe*); *șe* relativ VI VIIa; *de* L VIIIb (coexistă cu stadiul *dǎ*), S VIIa (coocurent cu *de* și cu stadii cu durificare), VIIIa [r] (coocurent cu *de* [r]), I VIa; *săre* (subst.) S VIIIb; *suăre* L VIIIb; *timplăre* S VIIa; *nime* I Vb; *bomboăne* S VIIa; *pițoare* (*pițoare*) L VIIIc, I Va (coocurent cu forme articulate cu *-ri-*); *albe* L VIIIc (precedat și urmat de *sǎ* (*nu*) *fi*); *măre* S VIIa, VIIIc; *grăle* S VIIIc; *fășe* L VIIIb [r], S VIIa; *vine* (*viñe, viñe*) S VIIa [r], VIIIc; *miñe* (*miñe*) S VIIa [r], I Va; *poate* (*poate*) S VIIIc, d; *măle* L VIIIc; *șapte* (*șapte*) S VIIa, VIIIc; *zăce* L VI; *bine* S VIIIc (coocurent cu *bine*); *apropăre* S VIIa; *dǎparte* VI VIIa; *miñe* VI VIIa; *năinte* L VIIIb (urmat imediat de *vrămăle*) etc.

Alături de cazurile de coocurență semnalate în dreptul exemplelor, oscilația extremă a pronunțării se poate vedea în exemple ca: *spuñe să sloboăde izvoru atunșa* L VIIIb; *sărmele de post ca și ale de slăstă* S VIIIb; *ca la doo litre pun de apă/ d-acolo ȧu uñ cauc așa ferbintǎ* S VIIIb; *la cirlig pūnem or la rīmă/ pūnem or...* I VIb; *pă biñe și mai biñe că la restorāñ cǎ... să spuñem* I VIb; *băbe bătrīne* VI VIIa etc.

În formele cu articolul enclitic *-le*, tendința disimilatorie afectează în mod mult mai accentuat vocala desinențială decât vocala articolului (v. 1.1.1.1.2.); cu toate acestea, fonetismul *-ę* se întâlnește și în forme articulate cu *-le*, aproape fără excepție, cu închiderea parțială sau totală⁷ a lui *e* desinențial: *frățile* S VIIa; *numele* I Vb; *fetile* (*fetile*) L VIIIb, d; *vișinele* I VIb; *cósuri* L VIIIc etc.

Închiderea până la stadiul *i* a fost înregistrată izolat în Banatul sârbesc: prep. *dǎ* S Va (urmat de *dǎ*); *vǎdri* S VIIIc (coocurent cu *vǎdre* [r]); *rǎși* S VIIa; *toți* S VIIIc (precedat imediat de *dǎ*); *plăși* S VIIIb.

Închiderea completă a lui *-e* are, cum am spus, un caracter net minoritar în raport cu fenomenele, echilibrate cantitativ, de păstrare a aperturii sau de închidere parțială (*-ę*), dar se produce în aceleași categorii de cuvinte în care sunt vizibile fonetismele predominante: pron. refl. 2 sg. *ti* S VIIIc (coocurent cu *ce*); prep. *di* (*dǎ*) S VIIIb, c [r], VIIIc [r]; *di se* L VIIIb (dar și *de s-ai răgușit*), VI VIIa; prep. *pi* S Va [r], VIIIc [r] (coocurent cu *pe*), VIIIc; *fǎți* I Va; *frății-mău* VI VIIa; *tărt...* S VIIa; *plăși* L VIIIb; *șapți* S VIIIc; *zǎși* L VIIIb; *foărt...* S VIIa. Tendința de închidere este sensibil

⁷ Uneori vocala desinențială poate fi chiar sincopată, ca în *pămînturle* VI VIIa.

mai accentuată în articolul *-le* (> *-li*) decât în celelate categorii de forme: *frátii mǎeu* VI VIIa [r]; *pǎrintii* I Va; *númi* I Va [r] (coocurent cu *númele* [r], *númele*); *țóale* I Va; *combínili* VI VIIIa; *picóari* I Va (coocurent cu *picóari*, *picóarile*); *átii* I VIIb.

În concluzie, închiderea lui *-e* final – produsă pe scară sensibil mai redusă decât aceea a lui *-e* medial – este un fenomen extrem de instabil la vorbitorii români din Banatul sârbesc; cazurile de coocurență între *-e* păstrat și *-e* închis (în diferite grade), precum și între grade diferite de închidere (*-e*, *-i* și, cu totul izolat, *-j*) sunt detectabile în vorbirea tuturor informatorilor.

1.1.2. Închiderea lui *a*. Din punct de vedere istoric, închiderea lui *a* aton se prezintă ca un fenomen extrem de instabil în împrumuturi înainte de etapa constituirii normei literare; în graiuri, fenomenul își păstrează neregularitatea, așa cum se poate observa, de exemplu, la românii din Banatul sârbesc, cu un cuvânt ca *mașină*: *mășina* S VIIIa; *mașin* (*mașin*, *mășin*) S VIIIa, I VIIb; *mașină* (*mașina*, *mășină*, *mășina*; *mașin*, *mășini*) L VI [r], VIIb [r], S VIIIa (coocurent cu *mășin*), VIIIa, I VIIb [r], VI VIIa, VIIIa [r].

Dincolo de fluctuațiile în adaptarea împrumuturilor, ceea ce rămâne relevant pentru comportamentul lui *a* aton este instabilitatea lui în anumite cuvinte moștenite general românești. Un astfel de cuvânt este adverbul *i(nainte)*, care are la vorbitorii români din Banatul sârbesc mai multe variante de pronunțare. Vocala atonă *a* s-a păstrat în (*i*)*nainte* sub influența formei neprefixate v.dr. *ainte* (< lat. *ab ante*) – unde *a*, fiind în poziție inițială, rămâne nemodificat sub raportul aperturii. Forma veche neprefixată nu apare în Banatul sârbesc, unde fluctuațiile aperturii se manifestă în forma prefixată primară și în cea cu afereză; alături de formele cu *a* păstrat: *înainte* (*înainte*) S VIIa, I Vb; *nainte* I Va, VIIb [r], *naintat* I VIIb, apar forme cu trei grade de închidere:

- *a* închis: *nainte* (*nainte*) I VIa, b [r];
- *ă* deschis: *nainte* I Va;
- *ă*: *înainte* I Vb; *nainte* (*nainte*) I Va [r], Vb.

După cum se observă din indicațiile atestărilor, oscilațiile fonetismului pot să apară în vorbirea acelorași subiecți.

Cuvântul în care tendința închiderii lui *a* aton se vede într-o măsură fără analog este semiadverbul *mai* (aton în enunț); cazurile în care *a* este păstrat sunt net minoritare: ex. *mai* S VIIa, c [r], I VIa [r]. Închiderea lui *a* apare în stadiile *a* (*ma*) S Va – coocurent cu *măi* și *măi* –, I Va [r], Vb, VIa, b [r], VI VIIa) și *ă* (extrem de izolat: *măi* L VI, VIIe [r]); stadiul predominant este *ă* – concurat însă, în bună măsură, de rezultatul fenomenului (indiscutabil posterior închiderii *a* > *ă*) modificării timbrului vocalei centrale spre *ě* (v. *Modificări de timbru*): *măi* L VIIb, S Va [r] (coocurent cu *măi*), VIIa [r], VIIb [r], VIIc [r], VIIIa [r], VIIIc [r], VIIIa [r], I VIIb [r], VI VIIa, VIIIa etc. – ex. *nu măi stau* S VIIIc, *ăi măi jlos* VI VIIa, *părcă-i măi jlos* VI VIIIa, *măi cumint oameň* VI VIIIa.

Tendința de închidere a lui *a* în poziție atonă se poate observa și în forme mai mult sau mai puțin accidentale, precum *vin-o-ăișa* S VIIIc; *tođăuna* I Va.

1.1.3. Închiderea lui *ă*

1.1.3.1. *ă* medial. Închiderea lui *ă* medial se întâlnește foarte rar la vorbitorii români din Banatul sârbesc; stadiul *ă* este cu totul izolat (*lắsát* S VIIa), cel predominant fiind *â*: *tấját* L VIIb [r] (coocurent cu *tắját*), *sămânát* L VIIb (urmat de *sămănat*), S VIII d [r], VI VIIIa; *fắcám* S VIII d [r] (coocurent cu *făcám* [r]); *prigátít* S VIIa.

1.1.3.2. *ă* final. La finala cuvintelor sau în monosilabe, închiderea lui *-ă* este sensibil mai frecventă decât în poziție medială, putând avansa până la stadiul *î*. La fel ca închiderea lui *-e* (v. 1.1.1.2.), ea este un fenomen a cărui instabilitate poate fi verificată – grație probabilității de coocurență a mai multor cuvinte în *-ă* în segmente mici de vorbire – în numeroase cazuri de combinare sintagmatică între cuvinte cu apertură nemodificată și cuvinte cu închidere, precum: *ca să vînă iar álbe/ să vînă iar frumósă* L VIIb; *cămășî curătă* S VIIc; *să fi avút o cămășă/ să ia pe íel curătă* S VIIc; *să să ștíje că să fáce stílp* I Va.

Stadiul predominant este *â*: *mușíâ* L VIIc; *bríțzâ* S VIIc (precedat de *bríțză*); *șásâ* I Va, VI VIIa; *șocrâ-míá* S VIIc; refl. *sâ* S VIIb (*sâ răséștje*); prep. *dâ* S VIIc. În conjuncția *să*, închiderea apare în stadiile *ă* (izolat: *nu ștu să țin mínte să vă spun* S VIIc), *â* (predominant: *sâ* L VIIb – coocurent cu *să*: *ca să să... vînă iar álbe/ să vînă iar frumósă* –, S VIIc) și *î* (*sî să keflujásķě* L VIIb). Exemplul din urmă ilustrează natura închiderii lui *ă* în succesiunea conjuncție + reflexiv (forma *să* a reflexivului persoanei a III-a fiind forma curentă pe care o are acest morfem în graiuri), care este fără îndoială un fenomen de disimilare în fonetică sintactică, confirmat de numeroase exemple, precum: *toátă să să dúcă/ ce ío í-am... toátă să să dúcă/ să rămínă núma...* S VIIb.

Stadiul *î* apare – în măsură mult mai mică decât *â* – și la finala cuvintelor polisilabice: *acásî* L VIIb; *șásî* L VIIb [r]; *cămășî* S VIIc.

1.2. Deschiderea. La vorbitorii români din Banatul sârbesc apare în mod repetat fenomenul deschiderii lui *î*- inițial, izolat în cuvinte polisilabice (*am âpvătát* VI VIIa), dar recurent în monosilabe, în speță în prepoziția *în* și în formele pronominale atone cu *î*- proclitic. Stadiul predominant este *â*: *ân* L VIIb (*șí-l pun âp* – *vásě*), I Vb, VIb [r] (ex. *sămânát acásă ân...*; *noj am pus âp* – *căđ*); ind. prez. 3 sg. *âí* L VIIe [r]; pron. ac. sg. *âl* L VIIe (*ș-atúps âl frământám*), I VIb (*âl dăscoperím*); pron. dat. sg. *âí* I VIb. Stadiul *ă* a fost notat izolat: *ân trăsúră* VI VIIIa.

În interiorul cuvântului, deschiderea lui *î* este mult mai rară: ind. prez. 1 sg. *đíc* S VIII d (coocurent cu *zíc* [r]); *zâc* L VIIb; *grâp* L VII d (coocurent cu *grú* [r]). În cazul lui *î* final (rezultat din modificarea timbrului lui *i* după consoane dure), deschiderea lui se întâlnește uneori în conjuncția *și* (< *și*): *șâ* S VIIa, b.

1.3. Arhaisme în domeniul aperturii

1.3.1. Absența închiderii lui *ă* în poziție nazală. Graiurile din Banatul sârbesc oferă exemple repetate de păstrare a lui *ă* medial în prepoziția *până* – fenomen atestat și în alte părți ale Dacoromaniei și explicabil prin faptul că prepoziția este atonă în sintagme (iar *ă* aton rămâne – în afară de cazurile de

analogie intraparadigmatică, cf. *cîntă* după *cîntă* – neafectat de tendința închiderii în poziție nazală, cf. *sănătós* față de *sîn(t)* < *sanctus*). Formele prepoziției *până* variază de la păstrarea nealterată a lui *ă* (*până* S Va [r], VIIb [r], I VIb; foarte frecvent în variantele cu apocopă: *păn* – *la pi-lăt* S VIIc; *păn-o murít* S VIIc) la stadiile *ă* (*până* S VIIa) și *â* (*până* L VI, VIId [r], S VIIIa, I VIb [r]). În mod izolat apare *ă* în *gândít* S VIIIa.

1.3.2. Absența închiderii lui *o* aton. În împrumutul *culoare* (< lat. neol. *color*, -*orem*, fr. *couleur*, it. *colore*, cf. DELR II₂ s.v.), *o* aton, generalizat târziu în limba română literară (către jumătatea secolului al XX-lea, de exemplu, intrarea lexicală avea forma *coloare* în DA, vol. II, partea a II-a) este încă viabil la vorbitorii români din Banatul sârbesc: *colôaręa* VI VIIa; *colóri* VI VIIa [r] – deși fonetismul astăzi literar apare și el, și tot la generația vârstnică: *culôaręe* L VIIb; *culóriře* L VIIc.

1.3.3. Absența deschiderii lui *u* (< *o* aton). La vorbitorii din Banatul sârbesc apar forme arhaice cu *u* etimologic în *durmít* L VIIb, S VIIc [r], I Va; *adurmít* I Va. Fluctuația între formele etimologice cu *u* și cele cu deschidere este foarte intensă în *rumânița* (*rumînița*) L VIIb, S VIIIc, d; *is rumîne/ dîn romînița//* L VIIb; *rumînește* L VIIb – față de *romîni(ța)* (*romînița*) L VIIb [r], VIIc, S VIIIc [r], VI VIIa; *romîni* VI VIIa; *romînește* VI VIIa, VIIIa [r]; fonetismul intermediar (*romînița* L VIIb [r]) poate fi explicat atât ca deschidere a lui *u* etimologic, cât și ca închidere produsă în stadiul inovator – care, cum se vede din exemple, este foarte bine reprezentat.

2. Modificări de timbru

2.1. Modificări analogice. Un fenomen destul de frecvent la vorbitorii români din Banatul sârbesc constă în modificarea timbrului vocalelor centrale în interiorul unor paradigme cu alternanțe vocalice, vocalismul formelor cu radicalul în poziție „moale” influențându-l pe cel al formelor cu radicalul în poziție „dură” (modificările în vocalism nu se produc niciodată în sens invers). Paradigmele în care se vede acționând în mod curent o astfel de analogie sunt cea a adjectivului *tânăr* și paradigmele verbale *a bea* și *a vinde*.

Această tendință se conjugă, cel puțin în ceea ce privește verbul *a bea*, cu o trăsătură strict fonetică specifică unei părți a graiurilor bănățene, aceea a conservării vocalelor palatale după labiale (absența durificării specific dacoromâne); Victorela Neagoe (1984: 245, 247) identifică acest fenomen ca specific pentru nord-estul Banatului. Consecvența cu care apar vocale palatale în poziție „dură” în paradigma verbului *a bea* – și, mai ales, faptul că modificarea timbrului nu se oprește la stadiul *ě* (ca în majoritatea celorlate cazuri), ci ajunge până la stadiul *e* – arată însă că analogiei cu forme de tip *bej*, *bem*, *bej* îi revine un rol determinant în fonetisme precum: *běút* (minoritar: ex. L VIIc); *beút* (predominant: ex. L VIIb [r], VIIc [r], I VIb [r]); *beutúra* I VIb. Uneori, *e* analogic se poate închide: *beút* L VIIc.

În ceea ce privește verbul *a vinde*, modificarea vocalismului formelor cu radicalul în poziție tare (cf. și Neagoe 1984: 246) se oprește rareori la stadiul de vocală palatală velarizată: *vîndut* L VIIb, VI VIIa. Stadiul net predominant este *i*: *să*

o *vînd* VI VIIa; *n-o vînd* VI VIIa; *vîndût* L VIIb [r], VIIId, S VIIc [r], VIIId, I VIa, VI VIIIa [r] (precedat în anumite contexte de forme normale cu vocală centrală după labială, ex. *ay și vînturăt-o și... am dus-o/ am vîndût-o*), VI VIIa [r]. Deși are, după cum se vede, o extensiune deosebită în participiul verbului *a vinde*, fenomenul nu este regulat: *vîndût* L VI [r].

Modificarea vocalei centrale într-o vocală palatală, în formele de singular ale reflexelor românești ale lat. *tenerus*, *-a* – având drept consecință alterarea consoanei precedente – reprezintă o trăsătură foarte specifică a subdialectului bănățean, cu prelungiri în aria învecinată pe care o constituie colțul sud-vestic al Transilvaniei. Formele *ćînăr* și *ćînără* acoperă cea mai mare parte a Banatului (cu excepția colțului nord-estic), iar în sud-vestul Transilvaniei sunt prezente fonetismele *ćînăr* (*ćînăr*) și *ćînără* (*ćînără*)⁸.

În Banatul sârbesc, formele sunt: *ťînăr* (*ć/ťînăr, ćînăr*) L VIIb, I Va, VIb [r], VI VIIa etc.; *ť/ćînără* S VIIc; *ćînăra* VI VIIa.

Așa cum se va vedea din formele discutate în paragraful următor (2.2.), fenomenul modificării timbrului vocalelor centrale – indiferent de consoana precedentă – se oprește, aproape fără excepție, la stadiul de vocală palatală velarizată (*ě, ĭ*). Faptul că în paradigmele adjectivului *tânăr* și ale verbelor *a bea* și *a vinde* vocalismul net predominant în poziție dură este *e* sau *i* dovedește că factorul determinant în aceste modificări este tendința de unificare a radicalului.

2.2. Modificări strict fonetice. Pe lângă tendința specific bănățeană de păstrare a vocalelor palatale după labiale (v. 2.1.), în graiurile românești din Banatul sârbesc se manifestă pe scară foarte largă o tendință de pronunțare a cuvintelor care au *ă/î* în limba română literară (și în majoritatea graiurilor dacoromâne) cu *ě/ĭ* (mult mai rar cu *e/i*). Fenomenul nu este limitat la seria labialelor, ci apare, practic, în orice tip de context consonantic și – ceea ce este mai important – este de multe ori un fenomen inovator, nu unul de conservare (vocalele centrale modificate sunt etimologice, nu rezultate din velarizări produse după consoane dure). Din acest motiv, fenomenul trebuie privit ca specific unei arii în care limba română este vorbită într-un mediu aloglot și influențată de limba populației majoritare – în speță de limba sârbă –, adică de o limbă cu un sistem fonologic lipsit de vocale centrale; fenomenul este analog celui constatat, pe scară foarte largă, în graiurile românești din Ungaria (cf. TD–Ung.: L).

2.2.1. Modificări după labiale. Fenomenul modificării timbrului vocalelor centrale după labiale este foarte răspândit în Banatul sârbesc, dar nu general; unele forme de tip literar (cu vocală centrală) sunt recurente la anumiți vorbitori (care au însă și forme cu modificarea timbrului vocalelor centrale „primare”; cu alte cuvinte, fenomenul are, ca și alte tendințe dialectale, un caracter extrem de instabil).

După bilabiala sonoră *b*, de exemplu, apar forme de tip literar precum: *băjăt(u)* L VIIId [r]; *băjět* L VIIId; *bătrńe/ bábę bătrńe* VI VIIa. Pe de altă parte,

⁸ Cf. NALR. Ban. II, h. 168 și 169, cu o conturare foarte vizibilă a ariilor, pe hărțile interpretative CXXVI și CXXVII din același volum, și ALRR. Trans. II, h. 238 și 239, unde fonetismele menționate apar în pct. 403–405, 429–431, 447, 448 și 455.

pronunțările cu *ě* după *b* sunt larg răspândite, deși alternează cu pronunțări cu *ǎ* în vorbirea aceluiași informatori: *bětút* L VIIc; *aṅ făcút-o ǎlbě* L VIIb; *bětrínǎ* L VIIb (precedat la mică distanță de *bǎjátu*); *běgát* L VIIb (coocurent cu *bǎgát* [r]), VI VIIa [r] (dar *bǎgát* la aceeași vorbire, precum și în vorbirea soțului); *běrbátu* L VIIb (precedat în replica anterioară de *s-o-mbătát*); *bějátu* L VIIb; *sóbě* L VIIId; *la bisérica ǎlbě/ iel atúnš o lucrát/ n-an dus la bisérica ǎlbǎ*/ S VIIa; *táta mǎy o fost în bĕrǎgán* VI VIIa (urmat de *bǎrǎgán* la mică distanță; fonetismul *bĕrǎgán* repetat mai departe în narațiune). Stadiul regulat atins de această modificare este, după cum se observă din exemple, *ě*; stadiul *e* nu apare decât în mult-discutatul tip istoric *bešíc* S Va (deși asociat cu durificarea lui *š*, deci cu un fenomen considerat a fi – prin „poziția dură” pe care o constituie – la originea alterării lui *e* după *b*).

După bilabiala surdă *p*, *ǎ* primar (provenit din *a* și, izolat, din vocale labiale, prin disimulare) este modificat în *ě* în cuvinte ca: *am bĕgát-o-n ǎpě* VI VIIa (urmat la mică distanță de *ǎpǎ*); *cúmpěr* L VIIb; *pĕrinț(î)* L VIIb, VI VIIa [r]; *pĕmínt* S Va, VI VIIa; *pĕpúšilě* VI VIIa (precedat de două forme cu *pǎ-*); *pĕj* L VIIe [r], S Va (coocurent cu *pǎ*); *opĕrít* L VIIb (repetat în diferite forme flexionare; dar *opǎrĕște*, *opǎrite* la aceeași informatoare), VIIe; *I-am pĕrǎsít* VI VIIa; stadiul *e* este atins foarte rar: *pej* VI VIIa.

Vocala *e* etimologică este parțial „restaurată” în forme ca: *spĕlát* L VIIb (coocurent cu *spǎlát*); *cǎpĕtát* L VIIId (coocurent cu *cǎpǎtát* [r]).

Fenomenul este mai complex în prepoziția *dupǎ* (< lat. *de post*, cf. *Tratat* 2018: 507) – care, după cum se știe, s-a intersectat în diverse moduri (în special în aria sudică a dacoromânei) cu *de pe* (< lat. *de* + lat. *per*) –, care poate ajunge până la stadiul muntenesc-oltenesc *dúpe* VI VIIa (și, cu închidere, *dúpi* L VIIe), dar care are o variantă recurentă *dúpě* L VIIb [r] (coocurent cu *dúpǎ*), VIIId [r] (coocurent cu *dúpǎ*), VIIe [r] (coocurent cu *dúpǎ*), S VIIId (coocurent cu *dúpǎ* recurent), VI VIIa [r].

Fenomenul evoluției timbrului către unul palatal are cea mai notabilă recurență în semiadverbul *maĭ* (< lat. *magis*) – care, fiind aton în sintagme, ajunge foarte frecvent la stadiul *mǎj* (v. 1.1.2.). În locul lui *ǎ* secundar, vorbitorii români din Banatul sârbesc pronunță foarte adesea *ě*: semiadv. *měj* L VIIb [r] (uneori coocurent cu *maĭ*), VIIc [r], VIIId [r], VIIe [r] (coocurent cu *mǎj*), S Va [r] (coocurent cu *mǎj*), VIIa, b, c [r], VIIId, I Va [r], VIb [r], VI VIIa [r] (uneori coocurent cu stadiul cu *ǎ*: *měj sǎrǎcă/ mǎj...*); același fenomen apare în compusul *numaĭ* (< lat. *non magis*): *núměj* L VIIb (urmat la mică distanță de *núma*). Evoluția până la stadiul *e* se înregistrează mult mai rar: semiadv. *mej* S Va (urmat imediat de *bǎtrín*), VIIb [r] (coocurent cu *mǎj* [r]), VIIId.

În alte cuvinte, modificarea lui *ǎ* primar după *m* se întâlnește rar: *mĕritát(ǎ)* L VIIb [r], VI VIIa [r] (dar și *mǎritát* o dată); *mĕriǎ* L VIIb [r] (precedat în aceeași relatare de *mǎriǎ*); *mĕrǎrǐ* L VIIe (coocurent cu *mǎrǎrǐ*); evoluția până la stadiul *e* apare cu totul izolat: *sǎ sǎ meríte* VI VIIa.

Singurul caz de regresie către un timbru palatal etimologic după bilabiala nazală *m* îl constituie pronumele *mě* L VIIb (*sǎ mě duc*), VI VIIa (*sǎ mě scǎld*).

După *v*, pronunțările cu *ě* în locul lui *ă* sunt rare și apar numai în forma pronominală *vě* (dativ plural) L VIIb (*să vĕ spun*), VI VIIa și în substantivul *věr* VI VIIa. Sporadic este fenomenul și în cazul labiodentalei surde, unde alături de forme cu *ă* primar, precum *făcút* L VIIb [r] (uneori coocurent cu *fĕcút* în secvențe mici), apare varianta *fĕcút* L VIIb, d, VI VIIa. Prepoziția *fără*, care are un *ă* provenit dintr-o disimilare străveche, de dată latină târzie sau română comună (lat. *foras*, cf. *Tratat* 2018: 508), este pronunțată *fĕră* VI VIIa [r] (ex. *fĕră tătă*, *fĕră un pișór*; dar *fără* la aceeași vorbitor).

2.2.2. Modificări după alte serii consonantice

2.2.2.1. Modificări după velare. Cea mai notabilă modificare de timbru din graiurile românești vorbite în Banatul sârbesc este aceea care se produce după oclusivele velare și care determină modificarea locului de articulare al acestora, grupurile primare consoană velară + vocală centrală devenind grupuri cu oclusive palatale (*ḳ*, *g̣*) sau, mai frecvent, oclusive velare semipalatalizate (*ḳ̟*, *g̣̟*) urmate de vocale palatale velarizate (*ě*, *i̟*) și, mult mai rar, de vocale palatale propriu-zise (*e*, *i*).

La fel ca toate modificările vocalice discutate anterior, acest fenomen este fluctuant, formele care prezintă modificări de timbru asociate cu modificări în articularea consoanelor fiind concurate de forme primare precum *căldúťă* L VIIb; *măică* S VIIa; *măică-meă* S VIIa etc. Frecvența lui în forme în care este implicată oclensiva velară surdă urmată de o vocală centrală (întotdeauna primară⁹ în română după această serie consonantică) este mult mai ridicată decât în formele care conțin velara sonoră (exemplele cu modificări produse după aceasta din urmă sunt cu totul izolate). Stadiul cel mai frecvent atins de fenomenul în discuție este stadiul intermediar (*kĕ*); stadiile *kĕ* și *ke* sunt mult mai izolate.

Fenomenul poate să apară în radicalul cuvintelor (*kĕldúťă* L VIIb; *kĕmĕșĕ* L VIIb [r]; *kĕnd* S VIIb; *gĕngit* L VIIb), dar este sensibil mai frecvent la finala radicalelor în velară, modificate ca urmare a trecerii desinenței nominale sau verbale *ă* la *ě*: *bisĕri kĕ* L VIIb, d, VI VIIa (precedat de două ocurențe în *-că*); *fri kĕ* VI VIIa; *măi kĕ* S VIIa; *tăi kĕ* S VIIc; *pipăr kĕ* L VIIb (coocurent cu *pipărcă*); *cóť kĕ* VI VIIa; *mi kĕ* L VIIb [r] (dar și *mícă* la aceeași vorbitoare), VII d [r], S VIIa, VI VIIa, VIIIa; *să strĕ kĕ* S VIIa; *urzás kĕ* L VIIb; *creás kĕ* S VIIa; *să căsătorĕás kĕ* L VII d; *trăiás kĕ* L VIIb; *să plĕ kĕm* VI VIIa. El apare, de asemenea, în conjuncțiile *că* și *dacă*: *kĕ* L VIIb, VII d [r], S VIIa [r], I VI b, VI VIIa [r]; *dă kĕ* S VIIc. Cazurile în care velarele modificate ca urmare a modificării timbrului vocalelor centrale următoare evoluează până la oclusive palatale propriu-zise (*ḳ*, *g̣*) sunt rare: *fri kĕ* VI VIIa (coocurent cu *fri că* în aceeași relatare); *giuáse* S VIIb; exemple ca *s kĕntĕje* S VIIb; *kĕmĕșĕ* (*kĕmĕșĕ*) L VIIb, e și *gĕndit* (*gĕndit*) L VIIb, I Va constituie pronunțări care

⁹ Velarele latine urmate de vocale palatale fiind alterate în toată România, cu excepția ariilor izolate (cazul cel mai bine cunoscut fiind al sardei; Meyer-Lübke 1890: 318), problema unor segmente etimologice velară + *e*, *i* iese din discuție. Segmentele de acest tip care apar în graiurile bănățene, ca o trăsătură diagnostică (v. *Consonantism, Oclusivele palatale*), reprezintă fonetisme secundare, rezultate din depalatalizarea oclusivelor palatale general dacoromâne *ḳ*, *g̣*.

depășesc considerabil aria bănățeană și care par datorate unei asimilări vocalice regresive. Sunt, de asemenea, rare cazurile în care oclusivele velare rămân neinfluențate de modificarea timbrului vocalelor centrale următoare (*kě* VI VIIa), precum și cele de tipul *májķe* S VIIa (precedat de *tájčă*).

2.2.2.2. Modificări după (grupuri cu) lichide. După consoana simplă *r* este „refăcut” parțial timbrul etimologic în *rěj* (adj. m. pl.) S VIIc și în *rěmás* L VIIb, VI VIIa, dar cazurile predominante sunt de evoluție la *ě* a lui *ă* primar: *gúrě* L VIIb [r]; *afárě* L VIIb [r]; *rězbój(u)* L VIIb [r], VI VIIa; *rěgušít* L VIIb (urmat la mică distanță de *răgušít*); tot aici se încadrează *rřkiát* L VIIe [r]; *rřkitór!* L VIIe, cu modificarea timbrului lui *í* (provenit din *ă* prin închidere: *rășchia* < cel mai probabil lat. **rasclare*, cf. *Tratat* 2018: 542). Dintre cuvintele care conțin grupuri consonantice cu *r*, cel mai afectat este *crăciun* (< cel mai probabil lat. *cr(e)ationem*, cf. *Tratat* 2018: 545), care apare în variantele *crěsún* L VIIb (coocurent cu *crěsún* și *crăsún*), S VIIa [r]; *la crěsún* L VIIb; *crěsún* S VIIa (coocurent cu *crěsún*). În neologismul *gravidă*, evoluează la *ě* *ă* rezultat din tendința oscilantă a închiderii lui *a* aton (v. 1.1.2.): *grěvidă* L VIIb.

După *l* (simplu sau precedat de altă consoană), fenomenul modificării timbrului lui *ă* primar este mult mai slab reprezentat: *lěsát* L VIIb, S VIIIc (urmat la mică distanță de *lăsát*); *plěsintă* L VIIb [r] (precedat imediat de *făcút*); *am plětít* L VIII.

2.2.2.3. Modificări după dentale

2.2.2.3.1. Dentalele care nu participă la opoziția moale/dur. Dintre dentalele care nu participă la opoziția sistematică moale/dur (v. *Consonantism, Durificarea*), cea care oferă cele mai multe exemple de ocurență înaintea unei vocale centrale primare modificate în *ě* este nazala *n*; fenomenul se produce mai rar în interiorul cuvântului (*něintě* L VIIb [r] – coocurent cu forme cu *ă*, de tipul *năintě*; genitiv *spiněri* S Va) și mai frecvent la finală: *búně* VI VIIa (precedat de *búnă*); *líně* VI VIIa (precedat și urmat de *línă* la mică distanță); *să rămíně* S VIIa. Caracterul lui instabil se vede în fluctuația din contextul: *năcrălá/ și cîn d _s-o năcrit...* L VIIb.

După dentalele *t* și *d*, *ă* > *ě* în poziție finală: *căsătoritě* S VIIa; *armátě* S VIIa; *să _păátě* L VIIb; *cădě* L VIIb; *sě dě* [= să dă „se dau”] S VIIa. În interiorul cuvântului, el afectează adverbul *întâi* și verbul *a tăia*, constituind, la fel ca fonetismele *kíměše* și *skântěje* (v. *supra*, 2.2.2.1.), o trăsătură care depășește aria bănățeană și care pare a fi rezultatul asimilării cu *ĭ* următor; el se poate opri la stadiul cu vocală palatală velarizată (*ma-ntĭĭ și-ntĭĭ* L VIIb) sau poate avansa până la acela de vocală palatală (*tuľěni-ntĭĭ* S VIIIId). În verbul *a tăia*, el este recurent: *tějăt* L VIIb [r] (coocurent cu *tăjăt* [r]), VIIe [r] (alternează cu *tăjăt* în secvențe mici), VI VIIa [r] (dar *tăjăt* la aceeași vorbitoare). Deși legătura cu evoluția radicalului *tăi-* la *tĭj-* în alte arii ale dacoromânei nu poate fi neglijată, faptul că alterarea lui *ă* etimologic se oprește în acest cuvânt la stadiul *ě* îi conferă un statut dublu, de fonetism specific, dar asociabil, prin recurență, cu un accident fonetic larg răspândit în dacoromână.

2.2.2.3.2. Dentalele care cunosc opoziția moale/dur. Dintre dentalele *s*, *z* și *ț*, numai în cazul celei dintâi se înregistrează cazuri în care un *ă* secundar, rezultat dintr-o velarizare foarte veche (extrem de avansată încă din faza celor mai vechi atestări ale dialectului dacoromân), „revine” la un timbru mai apropiat de cel etimologic: conjuncția *sě* L VIIb (coocurent cu *să*), S VIIa [r] (minoritar față de *să*); *sěrac* L VIIb (precedat de *sărás*). Toate celelate exemple sunt de evoluție la *ě* a unui *ă* final primar: *măsě* L VIIb; *acásě* L VIIb [r] (dar *acásă* la aceeași vorbitoare), S VIIa; *ș-o avút ĩ... par/! bâte-ŋ cásě* L VIIb; *bríțzě* S VIIa; *ăia micúțě* L VIIb; f. sg. *drăgúțě* L VIIb; *lungúțě* S VIIb.

3. Monoftongarea

3.1. Monoftongarea lui *ea*

3.1.1. Monoftongarea în poziție medială. În cazul monoftongării diftongului *ea* în poziție medială apare o diferențiere similară cu aceea care există în cazul închiderii lui *e* medial (v. 1.1.1.1.) – cu deosebirea că, de această dată, avem de-a face cu fenomene mult mai sistematice. Pe de o parte, este vorba de fenomenul descris îndeobște ca „monoftongarea lui *ea* în poziție moale”, un fenomen caracteristic limbii române literare; pe de altă parte, de fenomenul – specific graiurilor dacoromâne de tip nordic – monoftongării lui *ea* independent de contextul fonetic.

3.1.1.1. Monoftongarea literară. Fenomenul descris ca „monoftongarea lui *ea* în poziție moale” este, de fapt, așa cum a formulat, mult mai propriu, Al. Philippide (2015 [1927]: 17–18) o evoluție a lui *a* accentuat, în diferite tipuri de contexte palatale, la *é* – prin faza *é*: „*á* accentuat, precedat în aceeași silabă de *e*, *i*, sunet muiat și urmat în aceeași silabă ori în silaba imediat următoare de *e*, *i*, sunet muiat, se preface în *é*”; „*á*, deci, accentuat, precedat și urmat de *e*, *i*, sunet muiat, a trecut prin faza *é* mai înainte de a se preface în *ě*” (Philippide 2015 [1927]: 18). În locul în care tratează acest fenomen, Philippide observă că gradul cel mai mare de conservatorism îl au, în acest proces, graiurile din Banat: „De la Banat începând, unde procentul de *á* este maxim, iar cel de *é* minim...” (*idem*: 19). Această trăsătură a rămas o particularitate foarte stabilă a graiurilor bănățene, observabilă pe scară largă pe hărțile din NALR. Ban.¹⁰; cf. și Neagoe 1984: 245, 247.

În graiurile din Banatul sârbesc, fenomenul păstrării stadiilor arhaice în evoluția de la *á* la *é* în context palatal nu apare cu regularitatea pe care o ilustrează hărțile din NALR. Ban.; el nu este la fel de bine reprezentat în toate satele, fiind evident că există diferențe între un sat ca Iancaid, de exemplu – unde cazurile de

¹⁰ V. NALR. Ban. I: h. 4 (*creștet*), h. 9 (*incărunțește*; *é* > *ă* după *ț*), h. 10 (*pieptene*; (*i*)*é* în majoritatea variantelor cuvântului; *já* într-o fâșie din nord-vestul Banatului, cf. h. IV – unde fonetismul predominant este scris *p(i)é-* în loc de *p(i)ě-*), h. 15 (*é* în pluralul adjectivului *deasă*, indiferent de alterările consonantice; falsă „neutralizare a opoziției sg./pl.”, cf. h. VII – neutralizarea limitându-se la segmentul final *-să*), h. 17 (*é* în pl. lui *creață*), h. 38 (*geană*; *é* în radicalul pluralului în cea mai mare parte a Banatului, *é* sensibil mai rar; uneori și *á* în nord-est, ex. pct. 49, 50, 57), h. 42 (*ureche*: *é* majoritar, *ě* mult mai rar; tipul *urjăke* în est, în pct. 49, 50, 57), h. 51 (*aluniță*: *é* > *ă* după *s* în pluralul *sămně* < v.dr. *seámne*), h. 62 (*răgușește*: net predominant *ă* după *ș* – mult mai rar *é* sau *ě*) etc.

păstrare a lui *ǣ*, *é* și (în mai mică măsură) *á* sunt foarte numeroase –, și unul ca Locve, unde se înregistrează *é* în câteva cuvinte, dar niciodată stadiile *é* și *á*. Chiar și acolo unde apar, fonetismele conservatoare sunt instabile, alternând cu stadiul final *é* în vorbirea acelorași informatori.

3.1.1.1.1. Stadiul primar (*ǣ/ǐá/consoană palatală + á*). Dintre stadiile conservatoare, stadiul primar cu *á* păstrat este cel mai slab reprezentat în Banatul sârbesc (cum este, de fapt, și în Banatul românesc; v. descrierea situației din hărțile NALR. Ban.). El apare în forme identice cu cele de tip vechi dacoromân, după *ǣ*, *ǐ* și după africata *ǎ*: *jumǎrǎ* L VIIb; *mǎrǎ* I VIb; *bisǎricǎ* I Va; *mujǎlǎ* I VIb; pron. f. 3 pl. *ǐǎlǎ* I Va; *pǐǎrsicǎ* I Va; *mujǎrǎ* I Va; *sǎncǎpe* I Va; *obiǎǎurǐ* I Va. În alte cazuri, se asociază cu inovații morfologice periferice în limba română veche (*sǎstǎrǎ* I Va – urmat de *privǎrǎ*) sau cu inovații fonetice, cum este aceea a evoluției dentalei *t*, urmate de *ǣ*, la *t* (adică de la un tip care a fost cu diftong în limba română veche, la unul consonantic, de tipul fonetismelor primare *sǎkǎme*, *precǎpe*: *puǎrǎ* I Va). În împrumutul maghiar *fel*, diftongul s-a menținut în ciuda depalatalizării lui *l* (v.dr. *fealiu*): *fǐǎl* I Va.

3.1.1.1.2. Stadiul intermediar (*é*, *ǣ*). Stadiile *é* și *ǣ* sunt destul de echilibrat reprezentate și net predominante față de *á* – situație paralelă cu cea din Banatul românesc, unde stadiul tipic pentru „*ǣ* în poziție moale” este *é* (v. *supra*, 3.1.1.1.). Cazurile de coocurență între aceste două stadii, ca și cele de coocurență cu stadiul final al monoftongării (*é*), sunt destul de frecvente: *rumǐnǎste* L VIIb; *șǣrǎ* L VIIIb (urmat de *șǣrǎ* și apoi de *șǎrǎ*); *ǐrǎste* S VIIIa (singular în raport cu var. cu *é*, v. *Consonantism, Durificarea, Grupuri consonantice*); *pǎrǎste* S VIIIb (urmat îndeaproape de *pǎrǎste*); *rǎșrǎste* S VIIIb (urmat de *rǎșrǎste*); *vrǎne* (*vrǎneǎ*, *vrǎne*, *vrǎneǎ*) S VIIIa, I Va, VIb [r] (coocurent cu *vrǎneǎ*); *vǎrǎde* (*vǎrǎde*) S Va, I VIb; *pǎrǎte* I VIb (coocurent cu *pǎrǎte* și *pǎrǎste*); *pǎrǎrǎke* I Va, b [r]; *mujǎrǎ* I Va; pron. pers. 3 pl. f. *ǐrǎrǎ* I VIb; *vopsǎrǎ* VI VIIa etc.; *ǐrǎrǎ* L VIIIb; *ǐrǎrǎ* (*ǐrǎrǎ*) S VIIa [r]; *vǎdrǎ* (*vǎdrǎrǎ*) S VIIc [r] (coocurent cu *vǎdrǎ* [r]); *fǎrǎ* (*fǎrǎ*, *fǎrǎrǎ*, *fǎrǎrǎrǎ*) S VIIc [r], VI VIIa, I Va; *bisǎricǎ* I Va [r], VIb [r]; *bǎrǎrǎ* I VIb (coocurent cu *bǎrǎrǎ*); *mujǎrǎ* I Va (coocurent cu *mujǎrǎ*), Vb; *sǎpǎrǎrǎ* VI VIIa (urmat de *vrǎneǎ*); *vrǎneǎ* I Va (coocurent cu stadiul *ǣ*, v. *supra*) etc. La fel ca stadiul primar (v. 3.1.1.1.1.), stadiul *é* s-a păstrat în împrumutul maghiar *fel*, în ciuda depalatalizării lui *l*: *fǎl* I VIb; el s-a păstrat, tot în condițiile unei depalatalizări a finalei radicalului, și în împrumutul slav *obiǎrǎrǎ* I Va (alături de forma normală cu *ǐ* la finala radicalului: *obiǎrǎrǎ* I Va).

3.1.1.1.3. Stadiul final (*é*). Stadiul final este bine reprezentat la vorbitorii români din Banatul sârbesc – unde avansarea pronunțării către cea generalizată în limba română literară (și predominantă în graiurile dacoromâne sudice) nu poate fi pusă pe seama vârstei informatorilor (a deschiderii către inovații, specifice generațiilor mai tinere), deoarece fenomenul apare (și) la vorbitori aparținând generației celei mai vârstnice: pron. pers. *ǎrǎ* L VIIb, e; pos. *mǎrǎrǎ* (*mǎrǎrǎ*) L VIIIb [r], VIIc; *fǎrǎrǎ* (*fǎrǎrǎ*, *fǎrǎrǎrǎ*) L VIIIb [r], VIIc [r]; *mujǎrǎ* L VIIIb, VI VIIa;

rése (*rése*) L VIIb [r]; *crédeț* S VIIc; *dézet* S Va; *véke* I VIb; *apropiere* I VIb etc.; *trăiește* L VIIb, d [r]; *primiește* L VIIb [r]; *crăște* L VIIc.

3.1.1.2. Monoftongarea dialectală. Monoftongarea lui *ea* medial în afara contextelor fonetice care alcătuiesc „poziția moale” se înregistrează cu totul izolat în Banatul sârbesc: *șădén* (impf.) S VIIc; *vrəu* S Va; *vreū* S VIIa – față de *vrəau* (*vrəau*) S VIIa (coocurent cu *vreū*), I Va, VIb [r].

3.1.2. Monoftongarea în poziție finală. Cu excepția posesivul *məa*, monoftongarea lui *ea* final se prezintă ca un fenomen izolat în Banatul sârbesc. Atât sub accent, cât și în poziție atonă, fonetismele cu *ea* sunt majoritare: *vrəū* L VIII; *vrəa* (*vrəa*) I Va [r], VIb; *să steū* L VIII; *să stea* *să bea* L VIIb; *aveă* S VIIIa [r]; *florəa* S VIII d [r], VI VIIIa; *mujərə* L VIIb, VI VIIa; *vrəməa* VI VIIa etc. Posesivul *məa* se păstrează, de asemenea, cu diftongul neredus, deși cu variații între pronunțarea de tip literar (*sóru-məa* S VIIIc; *șocră-məa* S VIIc [r]; *măică-məa* S VIIa [r] – coocurent cu forme cu monoftongare; *məa* I Va) și pronunțări cu semivocala închisă, asociate frecvent cu palatalizarea lui *-a* final: *məa* L VIIb, I Vb; *mīa* L VIIb [r], I Va [r]; *șocră-mīa* S VIIc; *máma məá* (*máma məá*) S VIIa [r], VI VIIa; *măica mīă* VI VIIa. Instabilitatea posesivului este maximă, variantele lui putându-se întâlni în același segment de vorbire și neexistând vorbitori care să-l pronunțe întotdeauna în același fel: *măica məá o vrut să mă đă* VI VIIa; *strămăica məa* VI VIIa (urmat în aceeași relatare *de măica mīe*); *strămăica məá o tľors... fuľoru/ și a məe măică* *o tľors stűpa* VI VIIa; *strămăica məa* VI VIIa (urmat de *măica məe*).

Exemplele de evoluție a lui *ea* la *e* sunt rare și se înregistrează numai sub accent: *să stē* S VIIc; pron. pers. f. sg. *ie* S VIIc; *vrē* I VIb; *ar púte* I VIb; (*n-*)*avē* I VIb, VI VIIIa; *be* I VIb; *zišē* VI VIIIa; stadiul *e* este și mai rar: ind. prez. 3 sg. *acē* S VIIa; *merzē* S VIIc. În afara acestor cazuri (care, raportate la gradul de păstrare a lui *ea* final accentuat și aton, rămân izolate), diftongarea dialectală *ea* > *e* se produce ca un fenomen sistematic (deși negeneralizat, v. *supra*) numai în posesivul *məa*. În afară de faptul că stadiul *e* este net majoritar, iar forme cu *e* apar izolat (*máma məe* S VIIa [r]; *măica mīe* S VIIa; *máma mīe* S VIIc), variațiile posesivului monoftongat constau în prezența sau absența unui *i* (*ĭ*) între labială și *e* (v. *infra*, 4.): *máma mīe* VI VIIa; *strămăica mīe* VI VIIa; *măica mīe* și *strămăica məe* VI VIIa; *năinca məe* S VIIIc; *făta məe* S VIIa; *máma məe* S VIIa [r] (coocurent cu *máma məa*), VIIc.

Stadiul final *e* apare extrem de rar: *șocră mīe* S VIIc [r]; *nóra mīe* S VIIc [r].

3.2. Monoftongarea lui oa. Un alt fenomen de modificare în vocalism care a acționat diferențiat în serii diferite de cuvinte, având un domeniu de acțiune în care a atins un stadiu final fixat în limba română literară (v. 1.1.1.1.1. și 3.1.1.1.) și un alt domeniu în care se prezintă ca neîncheiat la nivel dialectal (v. 1.1.1.1.2. și 3.1.1.2.), este monoftongarea lui *oa*. Seria de cuvinte în care monoftongarea lui *oa* este încheiată la nivelul limbii române literare este considerabil mai redusă decât în cazurile paralele prezentate sub 1.1.1.1.1. și 3.1.1.1., cuprinzând câteva cuvinte care au în comun cea mai mare parte a corpului fonetic, diferențiindu-se numai prin

consoana inițială (în particular, prin absența unei consoane inițiale): pluralul lui *ou*, numeralul *două* (și cele compuse pe baza lui), seria omonimică *nouă* (incluzând numeralul, pronumele personal de pers. 1 dat. pl. și adjectivul – formă cu valoare de f. sg. în limba română literară actuală, dar acoperind în limba română veche și pluralul feminin și neutru) și pronumele *vouă*. Toate aceste forme au avut în limba română veche diftongul *oa* etimologic (rezultat din diftongarea metafonică *ó > oa* | *a, e*, în formele latine *oua, dua(e), nouem, nobis, noua(e)* și *uobis*).

3.2.1. Monoftongarea literară. Monoftongarea din tipul v.dr. *doao* este neîncheiată în jumătatea vestică a dacoromânei actuale, incluzând Banatul¹¹ în totalitate; graiurile românești din Banatul sârbesc prezintă, pe de o parte, stadiul primar cu diftongul *oa*, mai frecvent în pluralul lui *ou*, dar izolat în numeralul „două”: *oáúă (uáúă, uáúă)* L VIIb [r], VIIc, S VIIb (urmat aproape imediat de *uóuă... úo*), S VIIc, I Va; *oáúălí* I Vb; *doáúă (doáúo)* L VIIb [r] (coocurent cu stadiul cu *o*). Prezența stadiului primar – care nu a fost notat în răspunsurile la ancheta ALR II, v. nota 11 – este (chiar și în condițiile în care fenomenul monoftongării este fluctuant la aceiași vorbitori) un indiciu remarcabil de arhaicitate.

Stadiul specific ariei vestice (și jumătății nordice a ariei estice) a dacoromânei, *o*, este slab reprezentat la vorbitorii români din Banatul sârbesc: *oáúă* L VIIe [r]; *dóúă* L VIIb [r] (dar minoritar), VIIe [r]; *noáúă* L VI. Tendința este evident de închidere, prin stadiul *o – doáúă (dóo)* L VIIb, I VIb [r] (coocurent cu *dóo* [r]); *noáúă (nóo)* S VIIa, I Va –, către stadiul generalizat în jumătatea sudică a dacoromânei; fonetismul *o* (asociat cu o mare varietate a realizărilor segmentului final *-uă*) este net majoritar în Banatul sârbesc: *úoúă (oáúă, úoúă, uáúă)* L VIIb, d, S VIIa, b, VIIIc [r]; *dóuă (dóúă, dóúo, dó(ú)o, dóo)* L VI, VIIb [r], VIId [r], VIIe [r], S Va, VIIa, b, c [r], VIIIa [r], VIIIc, d [r], I Va [r], Vb, VIb [r]; *dóozeč (dóoăzes, dó(ú)ozes, dóoăzēs, dóuăzās, dóozež, dóozāž)* L VIIb, d, S VIIa, c [r], VIIIa [r], I VIb [r]; *dóozășunu* I Va, VIb; *dóușunu* L VIId [r]; *dóoăzășuna* L VI [r]; *tréjzășidò* I VIb; *a dóua (a dóoa)* L VIId, I VIb [r]; *amíndóo* L VIIb [r]; num. *nóuă (nóoă, nóúo, nóo, nóo)* L VI, VIIb, I Va, I VIb; *nóospreše* L VIIe; *șáizășinò* S VIIIb; *nóuăzășinò* I VIa; pron. *nóo* S VIIIb; *cása nóoa* L VIIb; *vóo* I VIb. Unul și același vorbitor poate trece de la stadiul arhaic la cel inovator (final) cu mare ușurință; de exemplu, aceeași vorbitoare din satul Locve oferă un exemplu de consecvență (*dóo – uáúă* L VIIb) alături de exemple mai numeroase de traziție de la un fonetism la altul: *prima dátă-n doáúă/ o avú d_vo dóuăzās și vo pátu dă kľe și šiřs// și mẽi o dátă-n doáúă* L VIIb; *s-o roșít uáúă// s-o dus în fórmé oúă* L VIIb.

¹¹ Cf. ALR II, s.n. VI, h. 1768 (*Douăzeci și doi*): *o* păstrat în toată jumătatea vestică a țării (inclusiv Oltenia) și în jumătatea nordică a Moldovei, în timp ce stadiul literar *o* acoperă numai jumătatea sudică a Moldovei, Muntenia și Dobrogea; h. 1774 (*Nouăzeci*): *o* în toată jumătatea vestică a țării (inclusiv Oltenia și vestul Munteniei) și jumătatea nordică a Moldovei – *o* numai în sudul Moldovei, Muntenia, sud-estul Transilvaniei și Dobrogea; aceeași situație reflectată pe h. 1778 (*O mie două oi*), 1779 (*Două mii*), 1781 (*Câte doi; câte două*), 1784 (*De două ori*; fonetismul *o* mai extins în Oltenia – în această sintagmă producându-se o asimilare cu vocala din substantivul *orî*); cf. și Neagoe 1984: 248.

3.2.2. Monoftongarea dialectală. În cele mai multe cazuri, diftongul *ɔa* este păstrat în Banatul sârbesc, la fel ca în Banatul românesc¹²; diftongul *ɔa* este pronunțat, în majoritatea cazurilor, la fel ca în limba română literară și mai rar cu elementul semivocalic închis (uneori chiar până la *ʉ*): *dɔámne* (*dɔámnie*) L VIIb, S VIIa [r]; *dɔámna* S VIIa [r], VIIc; *dɔámnele* L VIIb; *sɔácră* (*sɔácră*, *sɔácră*) L VIIa [r], VIIb [r], VIIc [r], VIId, I Va [r], VI VIIa; *sɔácră-me* (*sɔácră-mja* etc.) S VIIa, c; *ɔóate* (*ɔóate*, *ɔóate*) L VIIb, e, S Va [r], VIIa [r], VIIb [r], VIIc, d, I Va, VIa, b [r], VI VIIa [r]; *tɔámna* (*tɔámna*) S VIIa [r], VIId [r], I VIb [r], VI VIIa; *frumɔásă* (sg./pl.) S VIIa [r], VIIa, VI VIIa; *apɔápe* (*apɔápe*) S VIIa [r], I Va [r], VIa, b [r], VI VIIa; *ɔóata* (*ɔóata*) S VIId, I Va [r]; *tímiɔára* (*tímiɔára*, *ćimiɔára*) S VIIc, VI VIIa [r], VIIa [r] etc.

Cazurile de reducere a diftongului sunt rare și apar la vorbitori la care fonetismul *ɔa* este practic general: *sɔ́cră* S VIIc (coocurent cu *sɔácră*); *tɔ́ă* I VIb; *tɔ́te* I Va (coocurent cu *tɔáte*); *ɔ́menij* VI VIIa. Recurența monoftongării la același vorbitor se înregistrează izolat – cum este cazul vorbitoarei din satul Vlačovăț: *frumɔásă* VI VIIa; *dɔ́mne!* VI VIIa; *ɔ́te* (*ɔ́te*) VI VIIa [r]. Stadiul atins de monoftongare este preponderent *ɔ* și avansează excepțional până la *ɔ̣*: *frumɔásă* S VIIa; *să dɔ́rmă* S VIIc.

4. Diftongarea. Sub eticheta „diftongare” trebuie înțeles un fenomen extrem de frecvent, dar extrem de capricios, care constă în dezvoltarea unui *i* semivocalic (nu întotdeauna la fel de clar perceptibil) între consoane aparținând la diverse serii și vocala *e*. Fenomenul nu se înregistrează (decât excepțional) în cazul consoanelor care cunosc palatalizarea (v. *Consoantism, Palatalizarea*) – adică al occlusivelor dentale *t* și *d* și al dentalei nazale *n*; el este ceva mai bine reprezentat în cazul lichidei *l*, în timp ce în cazul lui *r* (unde palatalizarea apare cu totul izolat) se produce într-o măsură comparabilă cu cea în care apare după consoanele din afara domeniului palatalizării.

Domeniul predilect de acțiune a acestei tendințe de diftongare este acela a grupurilor formate din labială + *e*; am notat-o cu totul izolat după o dentală: *îpslémn* S VIIc. Cazurile de diftongare după *t*, *d*, *n*, *l* și *r* vor fi discutate la *Palatalizare (Consonantism, 1.1. ș.u.)*, ca exemple de preiotare a lui *e* fără alterarea consoanei precedente.

Jocul între pronunțările cu și fără *ɨ* între o labială și *e* următor este unul dintre cele mai intense din fonetica graiurilor românești din Banatul sârbesc și trebuie privit în strânsă relație cu fenomenul opus al depalatalizării după labiale (v. *Consonantism, Depalatalizarea*); în această conjunctură, oscilațiile între dezvoltarea unui *ɨ* secundar și suprimarea unui *ɨ* etimologic sugerează realmente că vorbitorii „nu știu ce să facă” cu o labială în vecinătatea unui *e*.

4.1. Diftongarea după *m*. Faptul că diftongarea după toate labialele se produce „la tot pasul”, cu oscilații incontrollabile la toți vorbitorii, face ca apariția

¹² Cf. NALR. Ban. I, h. 33 (cu *coada ochiului*: diftongul *ɔa* (*ɔa*) practic general; forme cu *ɔ̣* apar în mod excepțional, de exemplu în pct. 73, 93).

lui *je* (*ĭe*) în formele posesivelor de pers. 1 sg. să fie greu de interpretat. Formele masculine cu *-ie-* au fost general dacoromâne în epoca veche; s-ar putea ca ponderea mai mare pe care o are segmentul *mĭe-* în posesive (unde tipul literar *me-* este minoritar) să fie un indiciu al păstrării unor forme primare, favorizate de o tendință inovatoare care acționează nediferențiat asupra lui *e* precedat de labiale: pos. *mĭeju* (*mĭeju*) L VIIb [r] (dar și *meju*), VIIId [r], S Va, VIIc, I Va [r], VI VIIa, VIIIa; pl. *mĭei* L VIIb, e, S VIIc [r], I VIb. Formele fără *i* sunt rare: *meu* (*meu*) L VIIb, S VIIa [r], VIIc. Pe de altă parte, segmentul *je* apare și în formele feminine ale posesivului, unde este în mod cert secundar: *mĭele* (*mĭele*) L VIIb [r], VIIId.

În afară de prezența lui în forme „istorice”, diftongul *je* (*ĭe*) după *m* apare frecvent, fie sub accent, fie în poziție atonă: *mĭerg* L VIIId [r], S V; *mĭérze* L VIIb, e; *mĭérzem* L VIIId, VI VIIa [r]; *mĭers* S VIIa (urmat la mica distanță de *meu*); *mĭers* L VIIb [r], VIIId [r], VIIe; *mĭestēcă* L VIIb; *mĭestăcăt* L VIIb [r] (cu variații ale aperturii lui *e*); *lúmĭe* L VIIb [r], VIIId, I Vb; *vrémĭe* (*vrémĭe*) L VIIb [r] (coocurent cu *vrémĭe*), I VIb etc.

Diftongul *ea* se păstrează după *m*: *lúmĕa* (*lúmĕa*, *lúmĕa*) L VIIb, I Va [r], VIa, b [r], VI VIIa [r], VIIIa; *vrĭémĕa* I Va; cazurile în care apare modificat în *ia* sunt izolate: *lúmĭa* L VIIb. Anvergura cea mai mare a evoluției *ea* > *ia* după *m* (ca urmare a preiotării semivocalei *e*) se înregistrează în posesivul *mea*: *măĭca meă*... *sôăcra mĭa* L VIIb.

Sunt rare exemplele de forme cu dezvoltare a unui *i* în grupul *me*, care să nu aibă dublete neafectate de această tendință: *mĕrze* L VI [r]; *mĕrzem* S VIIa, c; *mĕrs* S VIIIa; *lúmĕ* S VIIc, I VIb; *vrĕme* I Va; *șôăme* I VIb. Astfel de dublete pot apărea consecutiv în vorbire: *n-o fos pigmĕ// pigmĕzu... să dăzmădură* L VIIb; dar între repetarea aceluiași fonetism (*mĕrĕju/ mĕrĕju* L VIIb) și combinarea în sintagmă a două tipuri diferite de tratare a lui *e* după labiale (*izmĕne álbe* L VIIe) nu se poate fixa nicio limită.

4.2. Diftongarea după oclusivele bilabiale *p* și *b*. După oclusiva bilabială surdă, diftongarea este, ca și în cazul lui *m*, independentă de accent – afectând și prepoziția monosilabică *pe*, în cazul căreia tendința de diftongare a lui *e* contrastează cu aceea a durificării (v. *Consonantism, Durificarea*): *pĭe* L VIIb [r] (coocurent cu *pĕ*), VIIId [r], VIIe [r] (coocurent cu *pe* [r]); *pĭște* (*pĭște*) L VIIb, I VIb [r] (coocurent cu *pĕște* și *pĕște*); *spĭlĭ* (*spĭlĭ*) L VIIb [r]; *pĭtrecút* L VIIe (coocurent cu *petrecút* [r]) etc. După *b*, monoftongarea apare foarte frecvent în paradigma verbului *a bea*, la care se adaugă alte cuvinte, cu frecvență mai redusă: *bĭeju* S VIIc [r] (coocurent cu *beju* [r]), VIIc [r] (coocurent cu *beju* [r]); *bĭem* L VIIe; *bĭere* L VIIb, S VIIc [r] (coocurent cu *să bem*), I VIb; *sĭrbĭște* L VIIb, e, VI VIIIa; *vorbĭște* L VIIb; *fĭerbĭem* L VIIe; *álbĭe* (adj.) L VIIe [r] (coocurent cu *álbe* [r]), VI VIIa; *vórbĭe* L VIIb etc. Alături de acestea apar formele primare: *bĕaju* L VIIb [r]; *beu* S VIIc [r], VIIc [r]; *să bĕa* L VIIb; *álbe* I VIb; *fĭerbĕ* L VIIb.

4.3. Diftongarea după labiodentale. Diftongarea după *v* este recurentă în anumite cuvinte: *avîém* L VIIe [r], S VIIa, I VIIb [r], VI VIIa; *vîérde* (*vîérde*, *vîérde*) L VIIb [r], VIIe [r], I VIIb, VI VIIa; *vîerz(î)* I VIIb [r]; *vîéde* I Va; *vîéde* S VIIc; *să vîezî* L VIIb; *vîédre* (*vîédrě*, *vîédri*) S VIIc [r] (coocurent cu *védrile*), I VIIb [r] – dar *avém* I VIIb [r] (uneori coocurent cu *avîém* în secvențe mici); *potrivéște* L VI; perechi cu/fără preiotarea lui *e* după *v* se pot întâlni și în cazul neologismelor: *șărvîețele* L VIIb (coocurent cu *șervețele*).

Diftongarea după *f* afectează, de asemenea, cuvinte moștenite, împrumuturi vechi și, izolat, neologisme: *fîéte* S VIIc (urmat de *féte*); *fîétele* (*fîéțile*, *fîétele*, *fîéci/e*) L VIIb, d [r], S VIIa, VI VIIa; *fîetița* L VIId – dar *fétițe* VI VIIa; *fétili méle* L VIId (precedat de *fét/ci/e méle* în replica imediat anterioară); *fîel* (*fîel*) L VIIb, e [r], VI VIIa, VIIIa; *áltfîel* L VIIe [r]; *fîélurî* I VIIb, VI VIIa; *fîerată* S VIIc.

5. Anticiparea palatalității. Deși subdialectul bănățean aparține ariei care nu cunoaște diftongarea prin anticipare a vocalei centrale accentuate din tipul fonetic *pîine* (cf. Neagoe 1984: 245, care descrie absența anticipării ca specifică pentru tot Banatul), graiurile românești din Banatul sârbesc prezintă, alături de conservarea formelor primare fără anticipare, exemple de fonetisme de tip muntenesc. Este posibil ca prezența acestora să se datoreze, cel puțin în parte, influenței limbii române literare – ceea ce explică, în general, de ce vorbitorii de grai din prezent (aflați, prin mass-media, în contact susținut cu limba standard) sunt influențați de fenomenele de tip muntenesc într-o măsură mult mai mare decât în epocile în care acestea se întâlneau în afara Munteniei, în scrieri de diverse tipuri.

Trebuie spus că în Banatul sârbesc fonetismul originar fără diftongare se păstrează în special acolo unde diftongarea a avansat extrem de greu chiar și în Muntenia, în speță în pluralul lui *mână* (în care s-a conjugat influența radicalului forme de singular cu păstrarea îndelungată a pluralului etimologic *mănu*, care nu prezenta condițiile pentru diftongare): *mîñ(î)* (*mîñ*) L VIIb [r], VIIe, S VIIc [r]; *mîñile* (*mîñițe*, *mîñițe*) L VIIe, I Va [r]. În afară de acesta, fonetismul primar mai apare în adverbul *mîne* I VIIb și în compusul arhaic *mîne-zî* (*mîne-ți*, *măne-ți*, *mîne-zî*) L VIIe, I Va [r], VIIb, VI VIIa [r].

Diftongarea prin anticipare este prezentă în *pâine*, unde poate fi mai slab perceptibilă (*pîine*, *pîina* L VIIb [r] – coocurent cu *mîñî* [r]) sau distinctă: *pîine* (*pîine*, *pîine*, *pîina*) S VIIa [r]; *pîine* S VIIa. Reflexul românesc al adverbului lat. *mane* se dovedește mai puțin influențat de ea: *mîine* S VIIa.

6. Accidente fonetice

6.1. Asimilarea. Asimilarea din segmentul fonetic inițial vocală centrală + *m*, inovație specifică ariei sudice a dacoromânei, apare extinsă în Banat¹³. Fenomenul este bine atestat la vorbitorii români din Banatul sârbesc: (*să*) *úmbli* S VIIc [r];

¹³ Cf. NALR. Ban. I, h. 65 (*umflu*; și h. interpretativă XXXII: *u-* predominant în Banat; *î-* păstrat într-o arie din partea central-sud-vestică).

úmbli S VIIc; *úmbľă* S VIIc, VIIIc; *să úmbľě* S VIIIc; *umblă* S VIIc; *umblăt* S VIIc [r]; *úmpľe* S VIIIa, d, I Va [r]. Supraviețuirea formelor primare (cf. Neagoe 1984: 245) se întâlnește în mai mică măsură: *imblăt* S VIIc (de remarcat că forma cu *î-* apare la aceeași vorbitoare care folosește în mod repetat forme cu asimilare).

În descendentul lat. *paricula*, asimilarea *ă > e* este absentă: *păr(ă)kě* (*părčkě*) I Va [r], Vb; *părég* *—dă ștrıpfı* I Va.

Remarcabilă prin recurență (și prin consecvență) este absența asimilării *ă... i > i... i* în verbul *a ridica*: vorbitorii din Banatul sârbesc întrebunțează forme primare, cu *ă* în silaba inițială: *răđică* L VIIe [r]; *să (să) rădıse* L VIIe [r] (cu variații în privința gradului de palatalizare a lui *d*); *răđícăt* L VIIb [r] (cu variații în privința gradului de palatalizare a lui *d*), VIIe [r] (*idem*), I Va; singura modificare a acestui fonetism este în direcția închiderii: *răđícăt* I VIb; *rıđícăt* L VIIe (precedat de *ridicat* în întrebarea anchetatoarei; urmat la mică distanță de *răđică*). Izolat apare o formă asociabilă cu tendința specifică a modificării de timbru (v. 2.2.2.2.): *rěđícăt* L VIIb [r] – în timp ce *rıđıse* L VIIb reflectă o modificare de timbru produsă într-o formă cu închidere.

Asimilarea care a generat forma literară *noroc* este absentă din *năróc(u)* L VIIb, S VIII d [r], I VIb; ea pare a se fi produs parțial în *nörócu* L VIIe.

În *porıncésc* S VIIc avem de-a face, de asemenea, cu un fonetism arhaic în care nu s-a produs asimilarea parțială cu vocala labială din prima silabă.

6.2. Disimilarea. Dintre variantele cuvântului literar *aripă*, dicționarele limbii române par a nu fi cunoscut decât formele cu *-e-* și *-i-* în silaba medială (cf. DELR I₂ s.v. *aripă*; Pușcariu 1923: 395) – ceea ce a atras presupunerea (formulată de Pușcariu *l.c.* și reluată în DELR *l.c.*) că forma latină **alapa* a cunoscut o modificare specifică lui *a* medial posttonic, devenind *e* (**alepa*). Graiurile românești din Banatul sârbesc prezintă forme care ar putea sugera că **alapa* a fost continuat în română alături de dubletul mai general **alepa* (ceea ce l-ar așeza în categoria dubletelor cu *a/e* în silaba medială, admisă de Pușcariu 1923: 395–396 pentru **brotacus*/**brotecus* și *passarem*/*passerem*); problema este că *ă* din aceste forme este accentuat (*arăpiľe* L VIIe; *harăpiľe* L VIIe), varianta minoritară *arúpa* L VIIe fiind singura care ar corespunde evoluției normale a unui **alapa* paroxiton. Aceste forme sunt destul de greu de explicat, posibilitatea ca ele să reprezinte fonetisme primare fiind discutabilă; dar ele rămân remarcabile prin fonetismul *ă* în silaba medială, încă nesemnlat în restul dacoromânei.

Fonetismul arhaic fără disimilarea *ă... ă > e... ă* este păstrat în imperat. neg. *nu (...)* *năcájı* S VIII d; *năcájıtă* L VIIb *năcájıt* I VIb [r].

6.3. Sincopa. La fel ca în cea mai mare parte a graiurilor bănățene¹⁴, sincoparea vocalei din silaba inițială a lat. *directus* este necunoscută în Banatul sârbesc: *dirépt* S VIIIc, I VIb; *đırépt* L VIIe.

¹⁴ Cf. NALR. Ban. I, h. 138 (*neted: d[i]rept* păstrat într-o mare parte a Banatului, atât în nord, cât și în sud).

6.4. Diereza. Diereza care a generat formele literare de tipul *așchie, unghie; salcie; funie; primejdie; prăpastie* etc. este un fenomen produs în faza târzie a dacoromânei vechi și negeneralizat în graiurile dacoromâne¹⁵.

La vorbitorii români din Banatul sârbesc am înregistrat forma primară *are* (rezultatul lat. *area*, în care s-a produs o depalatalizare regulată, proprie segmentului *r + e/i + a/e*, cf. *parietem* > v.dr. *păreate*, *arietem* > v.dr. *areate*): *áre* s. f. I Va [r]; *áře* s. f. I Va.

6.5. Contragerea. Cazurile de contragere constituie rezultatul unor tendințe bine reprezentate în dacoromână; cea care a dus de la forma primară de ind. și conj. prez. I pl. a verbului *a lua* la o formă monsilabică (*lom* VI VIII) definește destul de bine o arie formată din Muntenia, Oltenia și Banat (cf. ALR II, s.n. VII, h. 2219).

Specifică graiurilor din Banatul sârbesc prin recurență și consecvența întrebuirii este forma contrasă *zar* (< *zaár* < *zahár*) L VIIb, d, e [r] – care, altminteri, este bine reprezentată (atât ca extensiune geografică, cât și ca frecvență a atestărilor în diverse surse, cf. DLR, vol. XIV, s.v. *zahăr*) și în restul dacoromânei.

6.6. Metateza. Metateza din *sfeclă*, care a fost atestată în diverse părți ale Dacoromaniei încă din faza anchetei ALR I (cf. DLR, vol. X, partea a III-a, s.v. *sfeclă*), este regulată la vorbitorii din Banatul sârbesc: *sfféke* L VIIb, d.

7. Accentul

7.1. Accentuarea oxitonă a adverbului *acolo*, specifică limbii vechi (Frâncu 2009: 364; DA s.v.) și păstrată în cea mai mare parte a variantei dialectale a românei actuale vorbite pe teritoriul României (Lăzărescu 1984: 211; Neagoe 1984: 244; DGS I s.v. *acólo*) și în afara granițelor acesteia (TD–Bas., *Glosar*, s.v. *acólo*, TD–Bulg.: LXVI, TD–Ucr.: 75), este aproape generală în graiurile românești din Banatul sârbesc. Ea apare în *acólo*, dar și în forma simplificată *coló*, ori în locuțiunile *de-acoló*, *pe-acoló* sau în compuse precum *dincoló*, *incoló*, toate cu atestări numeroase.

7.2. Pronumele nehotărâte *ceva, cineva, câțiva* și adverbele *cumva, undeva* prezintă atât forme oxitone: *cevá, cinevá, câțivá, cumvá, undevá*, cât și, mai ales, variante cu accentul pe prima silabă: *céva, cíneva, cáțiva, cúmva, cândva, úndeva*, cu var. *úndiva* (accent păstrat pe silaba respectivă inclusiv în compuse: *altcíneva*), toate cu răspândire generală (v. *Glosar*, s.v.), la fel ca în cea mai mare parte a Transilvaniei, a Crișanei, incluzând și graiurile românești din Ungaria (Marin, Marinescu 1984: 358; TD–Ung.: XLVII), accentuare ce s-ar putea explica stilistic prin dorința de subliniere a primei părți din cuvintele respective (cf. TD–Ung.: XLVII).

7.3. O serie de cuvinte poartă accent paroxiton; lista termenilor din această categorie este foarte bogată și variată, cuprinzând de la nume de țări: *Americá* L VIIb, c, d, e, S VIIc, VIIIc, TM V, B VIIa; *Sárbiá* L VIII, I VIa, S VIII d, TM VIIa, M VIIIc, O VIIIa, la substantive denumind unelte și mașini agricole și gospodărești: *elevátor* O VIa, cu var. *alivátor* B VIIIb „elevator”; *congelátor*: c a r m a n a d a¹⁶ or *tăiat-o*

¹⁵ Cf. NALR. Ban. I, h. 126 (*unghie*), unde se poate vedea absența dierezei într-o mare parte a Banatului (deși formele primare cu radical monosilabic nu formează arie, forme de ambele tipuri – cu sau fără diereză – apărând atât în nord, cât și în sud).

¹⁶ Termenii din exemple existenți în glosar sunt notați spațiat.

toat-așa *dă fript* [...] *am pus-o...* **congelătoru** *cum îi spuniț voi* M VIIIc; *cocle* „căruță” L VIIe, TM VIIb, Ib VIIb, VI VIIIa, B VI, VIIa, c, M V, VIIc, VIIIb, R VIIa, VIIIa, b, Ib VIIb, VI VIIIa; *televizor* B VIIIb și diverse alte categorii de cuvinte: *armonică* I VIIIb, E V, VI, VIIa, VI VIIa; *cavalerie* R VIIIb; *diplómă* M VIIc; *fabrică*, pl. *fabrici* L VIIIb, e, E VI, R VIIIb, M VIIIa; *familie*, pl. *familii* (în toate localitățile); *matriculă* „matricolă” S VIIIb; *miriște* Ib VIIIb; *muzică* (în marea majoritate a localităților); *tráctor* B VIa, VIIa, c, M V, Ms VIIIa; *transformátor* S VIIIa; *vizítă* (medicală) S VIIIc. Accent paroxiton poartă majoritatea derivatelor cu sufixul *-iță*: *chelnăriță* L VIIIb; *chisălítă* „borș” L VIIe; *dăscălíte* M VIIb; *doctoriță* L VIIIb, S VIIc, M VIIb, categorii în care este încadrat și *ulítă* S Vb, tip de accent atestat pentru această ultimă categorie și în graiurile bănățene din România (Neagoe 1984: 245; cf. notele 34, 35).

7.4. Pe ultima silabă sunt accentuate o serie de cuvinte, între care și câțiva termeni neologici: *augúst* L VIIIb, M VIIc, V V; *credít* S VIIa, VIIIb, VI VIIIa; *episcóp* R VIIa, b; *fotbál* TM VIIb, B II, O VIIIa, VIIa, Ms VIIIb, cu var. *futbál* B II*; *medíc* L VIIe, S VIIa; *nailón* S VIII; *pericól* L VIIIb, d; *pomeníc* „pomelnic” S VIII; *preót* L VIII, e, VIII, S Vb, VIIa, TM VIIa, c, R VIIIb, Ms VIIIa, b, VI, Ib VIc, cu var. *priót* R VIII, VIIIa; *profesór* R VIIIb; *zahár* L VIIIb, I Va, Ib VII.

7.5. Accent paroxiton este înregistrat în *académie* M VIIa, c; *alérghie* „alergie” Ms VII; *bólniță* „spital”, pl. *bólnițe* L VIIe, S VIIc, B VIIa, M V, R VIIIb, Ms VIIa; *curcúbătă* „tîgvă” VI VIIIa; *enérגיע* R VIIIb; *fotografíe*, pl. *fotografii* S VIIa; *garánție*, pl. *garánții* R VIIa; *hirúrghie* „chirurgie” M VIIc; *tárúpie* „terapie” B VIIa; *tráctore* „tractor” B VIIc, pl. *tráctore* Ms VIII.

7.6. În câteva cuvinte accentul cade pe prima silabă: *búlot* O VIIIa; *óca*: *laptele se măsură cu óca* M VIIIb; *hártie* B VIIIb; *líchide* R VIIIb; *pláfon*, cu var. *pláfonă* „partea de sus, tavanul cuptorului de pâine” M VII; *záhar* LVIIIb.

II. CONSONANTISMUL

1. Palatalizarea

1.1. Dentalele nesonante

1.1.1. t. La fel ca Banatul românesc (și, de altfel, ca în cea mai mare parte a ariei vestice a dialectului dacoromân), oclusiva dentală surdă este alterată în Banatul sârbesc, înainte de vocalele plenisone *e* și *i*, de diftongii cu *e* și *i* și de „*i* flexionar”. Stadiul palatalizării, care este unul diagnostic pentru subdialectul bănățean (și anume [ć]) nu este uniform în Banatul sârbesc: într-o mare parte a acestei arii, stadiul final al alterării lui *t* – notat [t̚] în transcrierea textelor – este o consoană intermediară¹⁷ între o dentală muiată și o africată prepalatală; în măsură

¹⁷ Spre deosebire de consoana notată [t̚] în Transilvania și Maramureș (cf. ALRR. Trans. I, h. 12, 13, 23, 26, 28 etc. și ALRR. Mar. I, h. 9, 22, 24, 26, 28 etc.), care este un sunet apropiat de oclusiva palatală primară [k], cu care se și confundă (în Maramureș pretutindeni, cf. Vulpe 1984: 329, iar în Transilvania în partea centrală și vestică, cf. Marin, Marinescu 1984: 365, 366 – neutralizare care se poate vedea și pe h. 22, 24, 25, 28 din Maramureș și 26, 28 din Transilvania), consoana notată [t̚] în transcrierile fonetice ale înregistrărilor din Banatul sârbesc este un sunet mai apropiat de [ć] și

mai mică, stadiul final este un [ć] aproape confundabil cu o africată prepalatală primară. Stadiile pot să coexiste în pronunțarea aceluiași vorbitor (cu observația că stadiul [ć] este predominant în ansamblu), ceea ce înseamnă că nu se pot trasa arii corelative.

1.1.1.1. t intact. Deși fenomenul palatalizării ocluzivei dentale surde este foarte activ în Banatul sârbesc, el este departe de a fi generalizat; păstrarea lui *t* intact (în toate situațiile de alterare) se întâlnește la toți vorbitorii, inclusiv la cei din generația cea mai vârstnică (informatori din categoriile VII–VIII), deși are o frecvență sensibil mai ridicată la vorbitori mai tineri (începând de la categoriile V–VI); este posibil ca amestecul pronunțărilor de tip „literar” printre pronunțările dialectale să fie în bună măsură reflexul contactului cu limba română literară, prin radio și televiziune¹⁸.

Cazurile de conservare a lui *t* includ cuvinte cu:

– *t* înainte de *e*, accentuat sau aton (mai rar protonic – preponderent posttonic): *aștept* S VIIb; *nu ti tēme* S VIIc; *așteptát (așteptát)* S VIIIa, I VIa [r]; *tepsíle* L VIIb (coocurent cu *tepsíle*); *cíte* S Va, VIIIa, I Va; *múlte* L VIIc, S VIIIc (precedat de *șápće*; urmat la mică distanță de *múlťe*), I VIa; *něște (něște)* L VIIb, S VIIIc, I VIb; *ięște (ięște, ięște)* S VIIa [r], VIIIc [r], VIIIId [r], I VIb. Recurența lui *t* intact este caracteristică (v. și *supra*) vorbitorilor din generațiile mai tinere: *năinte (năinte)* I Va (coocurent cu *năinťe*), VIa; *rominėște (rominėște)* I VIa [r]; *súte* I VIa [r], VIb (coocurent cu *súťe*); *pěște (pěște)* I VIb [r] etc.;

– *t* înainte de *i* (primar sau provenit din închiderea lui *e*): *stíclă* I VIb [r]; *stíclé* L VIIb; *fetiță (f(i)etița)* L VIIIId [r]; *liništít* I Vb, VIb; *liništít* L VIIe; *știu* S VIIIId; *ști(i)e* S VIIIc, I Va [r] (coocurent cu *șťie, nu șťu*); *știm* VI VIIa (urmat la mică distanță de *am șťúit*); *știť* S VIIIId; *prłétin* VI VIIIa; *fráťele (fráťile)* S VIIa; *fráťilí młeu* VI VIIa (precedat de *fráťi-młeu*); *părintile* S VIIa etc.;

– *t* înainte de diftongii cu *e* și *i* (inclusiv cei rezultați din legături în fonetică sintactică): *povestéá* I VIa; *áșteá* S VIIIa, I VIb (coocurent cu *áșťá* [r]); *fěťile-áșteá* S VIIc; *sátile-áșteá* S VIIIa; *d-áșteá* S VIIc (urmat de *d-áșteá*); *áșťia (áșťlá)* L VIIc, S VIIIa; *áșťialálť* I VIa; *șťiúca* I VIb [r] (coocurent cu *șťiúca*); *múlťe-or fłos* VI VIIa; *uĩťe-acólo* S VIIa; *rezultáťe-am avút* I VIb; *cítę- uň colásél* S VIIa; *cítĩ-un métár* S VIIIa;

– *t* înainte de *i* final asilabic apare rar: *priměšť* I L VIIb; *bucurjęšť* I S VIIIc.

Pronunțările cu *t* intact și cele cu *t* alterat pot alterna la același vorbitor, uneori chiar în același cuvânt. Fenomenele de oscilație în pronunțare includ neologismele, care au, la fel ca elementele lexicale din fondul vechi al limbii, variante cu *t* intact alături de variante cu *t* palatalizat (v. **1.1.1.3**): *terminát* S VIIIId, I VIa, b (urmat de *năinťe*); *materźál* L VIIe; *diferíte* I VIa; *ínteresánt* I VIb (precedat de *poáťe*); *dă-nteresánt* I VIb; *politic* L VIIId; *artifićiale* S VIIIId; *calĩťativă* I VIb.

clar distinct de [k]; neutralizarea specifică graiurilor din Maramureș și Transilvania (și care se produce și în Crișana, sub rezultatul [ć], cf. Urișescu 1984: 295) este cu totul străină graiurilor din Banat – unde ocluzivele palatale primare sunt depalatalizate, v. *infra*, 2.2.).

¹⁸ În Banatul sârbesc există posturi românești de radio și televiziune, cu sediul la Novi Sad (v. cap. *Introducere*).

1.1.1.2. *t* semipalatalizat. În toate tipurile de context palatal – dar mai ales înainte de *i* și de diftongii cu *e* și *i* și în măsură evident mai redusă înainte de *e* –, apare la vorbitorii români din Banatul sârbesc o pronunțare cu un *t* ușor alterat. Ea este vizibil favorizată de elementul vocalic asilabic al diftongilor *ea* și *ia* – primari sau rezultați din legături în fonetică sintactică –, înainte de care stadiul semipalatalizat [tʰ] este predominant față de cel cu dentala intactă:

– *păléc* L VIIe (reluat prin *păléc*); *mințe* I VIa; *nășterea* S VIIa; *múlțe* I VIb; *toáte* I Va, b; *șáptțe* S VIIa; *înaintțe* S VIII; *să nășțe* S VIIa; *poáte* S VIII; *iésțe* S VIII;

– *ințips* L VIIb (coocurent cu stadiul cu palatalizare completă); *cutie* I Va; *feștil* I Va; *mártie* I VIb (urmat de *mártie*); *șatile-álța* VI VIIIa; *fráti-mleu* VI VIIa; *știe* I Va; *știm* I Va;

– *párțea* I VIa; *ășțea* S VIII; *înaintța bisárisi* VI VIIa; *cítě-o bucătúrá* I Va; *la șáptțe-am plécát* VI VIIIa; *la șáptțe-am vihít* VI VIIIa; *naintțe-or* VI VIIIa; *poáte-o flos*[t] I VIb;

– înainte de *i* final asilabic, stadiul [tʰ] se întâlnește excepțional: *paștí* S VIIa.

De asemenea, pronunțarea cu [tʰ] a neologismelor a fost notată excepțional – situație explicabilă, pe de o parte, prin faptul că stadiul semipalatalizării este, pe ansamblu, cel mai slab reprezentat dintre toate tipurile de comportament al lui *t* înainte de un element palatal, iar pe de altă parte, prin acela că palatalizarea afectează în mult mai mică măsură neologismele decât cuvintele vechi: *facultáțe* I VIa.

1.1.1.3. *t* palatalizat. Stadiul predominant înregistrat în Banatul sârbesc este cel notat [tʰ] (v. 1.1.1.) și se întâlnește cel mai frecvent înainte de *i* accentuat sau aton și de *e* aton (mai rar înainte de *e/e* accentuat); în cazul secvențelor alcătuite din *t* + diftong în *e* sau *i*, elementul palatal al diftongului este absorbit în articulația dentalei palatalizate; același lucru se întâmplă cu *i* final asilabic – cu alte cuvinte, rezultatul palatalizării în astfel de secvențe este o consoană palatală ([tʰ]) urmată de o vocală silabică nepalatală, respectiv o consoană palatală în poziție finală de cuvânt.

Fonetismul [tʰ] este extrem de frecvent în pronumele monosilabice de persoană a 2-a sg. acuzativ și, în general, înainte de *-e* final; dar stadiul cu palatalizare completă este net predominant în toate tipurile de vecinătăți în care se înregistrează *t* intact (v. 1.1.1.1.):

– *putere* S VIIb; *putéronică* L VIIb; *socotél* S VIIIc (coocurent cu *socot/célur*); *plătéc* S VIIa; *plătést* S VIIc; imperat. neg. *nu ti tème* S VIII; *putém* I VIb; *pregătéște* L VIIb (de remarcat alternarea cu *t* din silaba finală); *ar puté* I VIb; *dășteptát* VI VIIa; pron. ac./refl. 2 sg. *te (ti)* L VIIb [r], S VIIa, c [r], VIII (coocurent cu *ce*), I Va, VIb [r], VIIb; *mințe (minte)* S VIIa, c, VIII, I VIb, VI VIIIa; *spáte (spáte)* L VIIb, d, S VIIIa, d, I Va [r]; *lápțe(le)* L VIIb [r] (cu variații ale aperturii lui *e*), VIIe [r], S Va; *múlțe (múlțe)* L VII, e [r], S VIIa, VIII, d (coocurent cu *múlce*), I VIb [r]; *toáte (toáte)* L VIIe [r], S VIIb, c, I Vb, VIb; *cíte (cíte)* L VIIe [r], S VIII [r], I VIb [r] (uneori învecinat cu forme cu *t*, ex. *sticlă*), VI VIIIa [r]; *néște (něște, nếște)* S VIIb, c, I VIb; *șáptțe (șáptțe, șápti)* L VII, d [r], S VIIc, I VIb [r]; *dápárte* L VIIe, S VIIa, I VIb,

VI VIIa, VIIIa; *sîrbleşte* L VIIb, VI VIIIa; *poáte* (*poáte*, *puáte*) L VI, VIIb, d [r], S Va [r], VIIa, VIIIc, I Va, VIb [r] etc.;

– *liniştit* (*liniştit*) S VIIIc [r], VI VIIa; *înflips* L VIIb [r], VIIe; *ştim* I Va; *şti* S VIIIc [r]; *tinăr* I Va, VIb [r]; *tineri* (*tineri*) L VIIb (urmat la mică distanță de *tineri*), I VIb; *tinere* I Va; *pregătit* (*prigătit*) L VIIb [r], S VIIa, VIIIc, I VIb; *ştiut* I Va, VI VIIa [r]; *am plătit* L VIIIc; *slătinós* VI VIIIa; *slătină* VI VIIIa etc.;

– *botáză* I Va; *botézu* I Va; *să-mpleşcă* L VIIb; *sotă* S VIIa; *bătă* I Va; *parta* I VIa, b; *ăşta* L VI [r], VIIIc, S VIIIc, I VIb, I Va; *aşta* I VIb [r]; *ăşta* I VIb; *aiută* S VIIIc [r], VIIc; *t-ai dus* I VIb; *la năpă-t-o mîncă* I VIb; *căt-o mişe* I VIb; *cît-un* I Va [r] (ex. *cît-un dinăr*) etc.;

– *paşť* L VIIc; *greşăşť* S VIIIc; *primineşť* S VIIIc etc.

În afară de cazurile de coocurență între fonetisme cu și fără palatalizare (sau între grade diferite de palatalizare) semnalate în dreptul unora dintre exemple, instabilitatea fenomenului palatalizării lui *t* se vede și în cazuri ca: *primineşte-te* S VIIIc; *fétle-astea* S VIIa; *te-ncălzeşť* S VIIIc; *şi... măi mîltē/ mîltē iestă/ da* S VIIa. La acestea se adaugă oscilațiile între stadiile [t], [t̥] și stadiul diagnostic bănăţean, [ć]: *toacăte lucrăte or fost* L VIIc; *slătin//* VI VIIa *slătină//* [VIIIa] *nu slătină//* [...] *slătin//* [VIIIa] *slăcin//* *la slăc/tin//...* *slătin* VI VIIIa; *săleşte/ săleşte// săleşte/ săleşce* VI VIIa; *şi mîltē s-a făcut atîrţ dîn cînepă/ mîlce/ tárle lucrur/ mîltē* VI VIIa; *álte sáce* VI VIIa; [VI VIIIa] *pănă nu le botizát//* [VIIa] *pănă nu se bocăzál//* [VIIIa] *cîn le botizát ę-a dómnułi/*.

Fonetismul [t̥] este prezent și în neologisme (v. și 1.1.1.1.): *temperătúra* I VIb; *ăctele* L VI; *calitáte* I VIb; *minúte* I VIb; *preparáte* I VIb; *diferite* I VIb; recurența lui la anumiți informatori ține de faptul că împrumuturile de acest tip sunt întrebuintate cu predilecție de vorbitorii mai tineri.

Stadiul [ć] – una dintre cele mai individualizatoare trăsături ale subdialectului bănăţean¹⁹ – este net minoritar în raport cu [t̥] la cei mai mulți vorbitori din Banatul sârbesc. Pretutindeni unde apare, palatalizarea lui *t* până la stadiul *ć* se manifestă ca un fenomen inconsecvent, în sensul coexistenței acestui stadiu cu alte stadii de palatalizare sau cu fonetisme cu *t* intact, în vorbirea aceluiași informator.

Alături de stadiul „final”, palatalizarea specific bănăţeană se reflectă în numeroase pronunțări „intermediare” între [t̥] și [ć] – de tipul celor notate în NALR prin suprascriere. Acest stadiu intermediar se întâlnește atât înainte de *e*, cât și înainte de *i*; înainte de diftongul *ęa* (al cărui element semivocalic este absorbit în consoana palatală, v. și *supra*), prezența lui este mult mai izolată:

– *lápť/će* L VIIb; *túrť/će* L VIIb; *frátť/će* VI VIIa; *socotť/ćelur/* S VIIIc [r]; *mărúncť/te* L VIIb; *múltť/će* L VI; pron. refl. 2 sg. *ťće* S VIIc; *poátť/će* S VIIIc; în

¹⁹ Cf. NALR. Ban. I, h. 65 (*dinte*: *t* > *ć* general), h. 104 (*spate*: *ć* general acolo unde s-a răspuns cu acest cuvânt; *t* excepțional, ex. pct. 56 din nord-vest), h. 106 (*omoplat*: *ć* în *lopăćii* [= *lopăți*] general; *t* excepțional, în pct. 56 din nord-vest).

clăcîț/će L VIIb (urmat ceva mai departe de *lăptfe*) se observă coexistența stadiului intermediar cu stadiul final *ć*, în interiorul aceluiaș cuvânt;

– *lopăț/ćița* L VIIb [r]; *ć/ćimișoăra* VI VIIa [r]; *înț/ćițs* L VIIb [r] (coocurent cu *înțițs* [r]); *ć/ćinără* S VIIc – alături de stadiul în care sunetul intermediar pare mai avansat spre *ć*: *ć/ćinăr* L VIIb;

– *nçoapt/ća* S VIIc, VI VIIa [r].

Stadiul *ć* a fost notat în toate pozițiile de palatalizare – inclusiv înainte de *i* final asilabic (care poate rămâne perceptibil sau poate fi absorbit cu totul în articulația consoanei palatale) și de diftongii rezultați din legături sintactice (al căror element semivocalic este absorbit în articulația consoanei):

– *lăpće* L VIIId; *sáce* VI VIIa [r]; *toáce* (*tuáce*) L VI, S VIIc; *múlće* S VIIId (coocurent cu *múlte*), VI VIIa (urmat de două ocurențe ale lui *múlte*); pron. refl. 2 sg. *će* S VIIId (coocurent cu *fi*); *șápće* (*șápće*) L VI (urmat aproape imediat de *șaptezăși...*), S VIIc [r]; *plăćesc* S VIIc; *minće* VI VIIa (urmat de *poát/će*); *să-l boćeđám* VI VIIa; *boćeđát* VI VIIa (precedat de *boțeđát*); *iúće* L VIIId (urmat de *iúte* în replica imediat următoare a informatoarei VIIb); *năinće* L VIIId, S VIIc;

– *lopăćiță* (*lopăćița*) L VIIe [r] (coocurent cu *lopăfița*); *ćimișoăra* VI VIIa [r]; *fjěćilě* VI VIIa; *ćinăra* VI VIIa [r]; *ćineri* S VIIId; *inćițs* L VIIe; *ćihnit* S VIIc; *płepćinátã* VI VIIa (coocurent cu *pięptinát* și *pięptenát*); *śićim* VI VIIa (urmat la mică distanță de *ćițit* în vorbirea soțului);

– *d'atíća* S VIIc; *múlć-am făcút* VI VIIa (urmat la mică distanță de *mult-am...*);

– *pāšć/L* VIIb (urmat de *pașt*); *gošć* VI VIIa [r] (coocurent cu *goșt* [r]).

1.1.2. d. La fel ca oclusiva dentală surdă (v. 1.1.1.), oclusiva dentală sonoră este un sunet pe care vecinătatea cu vocalele palatale *e* și *i*, semivocalele palatale *ę* și *ĩ*, precum și ocurența înainte de *i* final asilabic îl alterează, în graiurile din Banatul sârbesc, într-o măsură considerabilă. Trebuie însă observat că domeniul palatalizării oclusivei dentale sonore este, în Banat, considerabil mai redus decât acela al palatalizării perechii sale surde, ca urmare a fenomenului specific de durificare, pe care graiurile bănățene îl au în comun cu cele muntenești (v. *infra*, 3.2.).

1.1.2.1. d intact. În ciuda tendinței de palatalizare specifice întregii arii vestice a dacoromânei, la vorbitorii români din Banatul sârbesc au fost înregistrate numeroase pronunțări cu *d* intact, în toate pozițiile specifice alterării. Aceste pronunțări nu sunt niciodată consecvente, ci coexistă cu diverse stadii de alterare a lui *d*. Este de remarcat faptul că ele apar într-o măsură considerabilă în cuvintele în care acționează tendința opusă a durificării (v. 3.2.), adică în prepoziția *de* (și în cuvintele în a căror structură etimologică este inclusă), în conjuncția *de* și în prefixele *des-* și *de-*; în afară de cuvintele din această serie (și de neologisme), păstrarea intactă a lui *d* este mai slab reprezentată.

a) forme din domeniul durificării:

– prep. *de* (*dě*, *dę*, *di*) S Va, VIIa [r] (coocurent cu stadii cu palatalizare sau durificare), VIIc [r], VIIa [r], VIIc, d [r], I VIa [r]; *òrđlecárđ* I VIb; *dę še* L VIIb; *dilóc* S VIIId; *decít* S VIIa [r]; *níždecum* S VIIc (coocurent cu *nížđecúm*); *desára* S VIIa;

destúl L VIIb [r]; *îndestulát* S VIIIc; *deo kát* S VIIa; *la-ndemîná* I Va; *totdeáúna* L VIIe (precedat de *totdeáúna* în întrebarea anchetatoarei, deci posibil „sugerat”); *deodátă* I VIb; *din* S Va, VIIc (coocurent cu *đin* [r]), VIII d [r] (coocurent cu *đin* [r]), I VIa [r];

– *despriņs* S VIII d [r]; *deskíz* ^ú I VIb;

– *depíndę* S VIIIa, S VIII d.

Printre structurile care includ prepoziția sau conjuncția *de* se întâlnesc și cazuri de contragere în fonetică sintactică, cu păstrarea lui *d* intact înaintea de *ę* (tip fonetic prezent și în contragerile lexicalizate *totdeauna* și *deodată*): *dę-acólo* I VIa; *dę-o avút* L VII d; *dę-a fost* S VIIIc; *dę-am* S VIIIc.

b) neologisme:

– *democrațíe* L VI; *dejá* I VIa; *dispár* I VIa [r]; *diferíte* (*diférite*) I VIa, b.

c) forme din afara domeniului durificării:

– *rudéniĵ* (*rudéniĵe*) S Va [r], VI VIIIa (urmat de *osíndít*); *șáde* L VIIb; *dec* L VI [r]; *únde* S VIIa; *îņkíde* I Va; *dirépt* S VIIIc, I VIb; *đimíngáta* (*dimináta*) L VIIb [r], I Va, VIb [r] (coocurent cu *đmináta*).

Este evident că formele din această ultimă subcategorie au o frecvență notabilă la vorbitorii din generațiile mai tinere (unde alternează, totuși, cu forme cu palatalizare), în timp ce la aceia din categoriile de vârstă VII și VIII sunt izolate: *sá deĵe* I VIb; *apríndem* I VIb; *adicá* I VIa [r], VIb; *cládít* I VIa; *rádicát* I VIb (urmat de *dăpíndę*); *sădít* I VIb (coocurent cu *săđít*); *úndiĵíle* I VIb (coocurent cu *úndiĵíle*).

1.1.2.2. *d* semipalatalizat. Stadiul semipalatalizat este minoritar în raport cu celelalte stadii de evoluție a lui *d* înainte unui element palatal; printre realizările lui se întâlnesc în mod repetat variante ale prepoziției *de* și ale cuvintelor care o includ: prep. *đe* (*đe*) S VIIa (coocurent cu *de* [r]), VIIb (coocurent cu *đe* [r]), VIII d (coocurent cu *đe* [r] și cu *de* [r]), I VIa (coocurent cu *de* [r]), VIb; *đelóc* S VIIa; *đipártě* S Va; *đin* S VIII d [r], S [r]. Este remarcabil, în ce privește această categorie a cuvintelor din domeniul durificării (v. și *supra*, 1.1.2.1.), că fonetisme cu *d'* pot să apară în radicalul unor cuvinte prefixate cu variantele cu durificare: *dășkíđe* I Va; *dăpíndę* I Va (coocurent cu *dăpíndę* [r]).

În afara domeniului durificării, *d'* poate să apară înainte de *e* (*úndę* S VIIa, VIII d (urmat de *des*); *undęvá* I VIa [r]), *i* primar (*răđicát* L VIIb – urmat de *răđicát*; *săđít* I VIa [r] – coocurent cu *sădít* –, I Va) sau secundar (*cređiĵ* S VIIc) și *ę* primar (conj. prez. 3 sg. *đea* L VIIb) sau rezultat din contragere în fonetică sintactică (*undę-ō... or putút* I VIa).

1.1.2.3. *d* palatalizat. În privința rezultatului final al palatalizării lui *d*, convergența graiurilor românești din Banatul sârbesc cu cele din Banatul românesc este și mai redusă decât aceea care se constată în cazul oclusivei dentale surde (v. 1.1.1.3.). În aria românească a subdialectului bănățean, rezultatul specific *đ* nu acoperă decât o parte, a cărei întindere variază sensibil de la un cuvânt la altul²⁰.

²⁰ Cf. NALR. Ban. I, h. 14 (*des*; și h. interpretativă VI: *đ* este stadiul specific jumătății sudice și colțului central-vestic, în timp ce stadiul specific jumătății nordice este notat *g(i)*, adică o oclisivă palatală depalatalizată), h. 15 (*deasă*; situație asemănătoare cu cea descrisă pentru h. 14), h. 20

Situația palatalizării lui *d* diferă considerabil în Banatul sârbesc, unde stadiul final predominant este [d']²¹; stadiul specific bănățean [đ], deși bine atestat, este minoritar; iar stadiul *g(i)* nu a fost notat niciodată.

Oscilațiile sunt, la fel ca în cazul lui *t'* (v. 1.1.1.3.), extrem de intense – stadii diferite de palatalizare coexistă la aceiași vorbitori, alături de stadiile cu *d* intact și, în plus, de stadiile cu durificare: prep. *đe* (*đe*, *đe*) L VIIb (*áltă fórmă đe cárne*; urmat la mica distanță de: *îi dă cárne d-a fiártă/ dar ásta-î dă cárne d-afumátă*), S Va [r], VIIa [r], VIIb [r], VIIc [r] (coocurent cu *de*), VIIIa [r] (coocurent cu *de*, *đe*), VIIIc [r], VIIIId [r], I Vlb [r]; *đe sára* VI VIIIa; *đécít* S VIIb [r], S Va; *đelóc* (*đelóc*) S VIIb, c; *índestulátă* S VIIb [r]; *đeóáke* S VIIa; *đín* S Va, VIIb, c [r], VIIIc [r], VIIIId [r] (coocurent cu *din* [r]); *đescárcát* S VIIIId; *đescíntá* S VIIa; *des* S VIIIId; conj. prez. 3 sg. *đeie* I Vlb; *đežete* S Va; *viđém* L VIIb, I Va; *prínde* S VIIc, I Vlb; *depínde* (*dăpínde*, *dăpínde*) S VIIIa, d, I Va [r], Vlb [r]; *únde* (*únde*) L VIIIId, e, S VIIa [r] (și în legătură: *dă und-am vinit*), VIIc, VIIIId, I Va, Vlb; *nisúnde* VI VIIa [r]; *undevá* (*úndevá*) S Va, VI VIIa; *plámăđít* L VIIb (urmat aproape imediat de *plámăđít*), VIIe (coocurent cu *plámăđít*); *săđít* I Vlb [r]; *grăđíná* I Vlb; *rođítór* VI VIIIa; *đímináța* (*đímináța*) S VIIc, I Vlb, VI VIIIa; *grăđínárit* S VIIc etc.

Semivocala *ę* din radicalul cuvintelor sau din contrageri produse în fonetică sintactică este întotdeauna absorbită în articulația lui *d'*: *să đá* S VIIa; *verđáța* S Va [r]; *đ-ajúps* S VIIIc; *đ-acólo* (*đ-acoló*) S VIIb, VIIIc, d; *đ-atíca* S VIIIc; *đ-ásița* S VIIIc; *đ-áișa* S Va etc. Același lucru se întâmplă cu *i* rezultat din contragerea radicalului în cuvinte ca *diacon* și *diavol*: *đácon* L VIIIId; *đávól* VI VIIIa.

Alterarea lui *d* în *d'* a fost notată rar în neologisme: ex. *gráđe* I Vlb [r].

Alături de coocurențele stadiilor diferite, notate în exemplele de mai sus, instabilitatea palatalizării lui *d* se poate vedea în secvențe ca: *să ráđíse// púnem făáin/ cíņ* *s-o ráđícát/ ál plámăđím...* L VIIe; *ni-z* *đín voivódina* S VIIIc; *nu o fos* *ca acúma naiłoáne din áștęa [...]* *núma la jiręádă đe fín am pus...* *rogóz// dacá fásáņ* *jiręáda đe fín máre/ sau đe trifóji/ atúpsa-m tájám rogóz đín ála* S VIIIId; *de-ai ști/ de la cása ásta...* *úndi* S VIIa; *đ-ísa: đal// ásta-î romínęște/ đal... la đal//* VI VIIIa etc.

Stadiul intermediar între *d'* și *đ* a fost notat rar: *únd'đe* L VIIb (urmat la mică distanță de *únde*); *verđ'đe* S Va (coocurent cu *verđáța* [r]).

Stadiul specific bănățean *đ*, net minoritar față de *d'* (v. și *supra*), se întâlnește înainte de *e* și *i*, indiferent de accent; prezența lui înainte de vocale nepalatale este rezultatul absorbirii semivocalelor *ę* și *i* în articularea consoanei palatale: *viđém*

(*lindină*; și h. interpretativă XI: stadiul net majoritar în Banat este notat *g*), h. 66 (*dinte*; și h. interpretativă XXXIV: *g* este larg majoritar, pe când *đ* numai într-o mică arie în partea sud-vestică).

²¹ În ceea ce privește natura acestei consoane, situația este întru totul paralelă cu cea descrisă în nota 17: notația *d'* din transcrierile materialului înregistrat în Banatul sârbesc redă o consoană mai apropiată de o africată prepalatală decât de o oclusivă palatală – cum este *d'* din Transilvania și Maramureș, un sunet în care se neutralizează opoziția dintre *d* palatalizat și *g* primar.

L VIIIb, e; *viđeŕ(ŕ)* L VIIIb [r]; *đlóc* S VIIIb; *đnăntě* S VIIIId; *ađvărăt* VI VIIa; *úndě* L VIIIId [r] (cu variația aperturii lui -e), VI VIIa; *unděvá* S VIIa (precedat la mică distanță de *deokát* și urmat de prep. *de*); *stafiđe* L VIIIb [r]; *grăđnă* L VIIIb [r]; *đminăța* (*đmineța*) L VIIIb, e [r] (cu variația stadiului palatalizării lui n); *đal* VI VIIa [r]; *đácon* L VIIIId (coocurent cu *đácon*).

1.2. Dentalele sonante. Situația celor trei sonante dentale aflate în context palatal diferă de la nazala *n* (care este cea mai afectată dintre toate trei și care se comportă, în linii mari, la fel în toate cele trei tipuri de situații: înainte de vocalele silabice *e*, *i* / înainte de semivocalele *ę*, *ĭ* / înainte de *i* final asilabic) la lichida *l* (care se păstrează într-o măsură considerabilă înainte de *i* silabic) și la vibranta *r* (care este – cu foarte puține excepții – neafectată de palatalizare și la care influența vecinătății cu vocale palatale se manifestă preponderent prin dezvoltarea unui *ĭ* între *r* și vocala silabică; v. și *Vocalism*, 4.).

1.2.1. *n*

1.2.1.1. *n* intact. Sonanta nazală este complet neafectată de vecinătatea unei vocale palatale într-un număr de cazuri care depășește cu mult cazurile de păstrare a dentalelor orale (v. 1.1.1.1. și 1.1.2.1.). Spectaculos este gradul de conservare a lui *n* înainte de *i* final asilabic – domeniu în care comparația cu dentalele orale este limitată de alterările istorice *t > Ț* și *d > đ/z* și raportabilă numai la comportamentul lui *t* din grupul consonantic *șt* (alternant în flexiune cu *sc*; v. *supra*, 1.1.1.1.).

La fel ca toate celelalte fenomene fonetice prezente în graiurile românești din Banatul sârbesc, păstrarea lui *n* alternează cu diferitele stadii de palatalizare a aceleiași consoane (și în aceleași tipuri de contexte fonetice, incluzând cuvinte identice) în vorbirea fiecărui informator; și, tot ca celelalte fenomene fonetice, păstrarea lui *n* intact se poate asocia, la același vorbitor și în aceleași cuvinte, cu alte tipuri de modificări ale consonantismului (inclusiv palatalizări ale altor consoane):

– *n* înainte de *e*: *dumnezěu* (*dumnezău*) S VIIIc, d, VI VIIa [r] (coocurent cu mai multe forme cu diverse grade de palatalizare la aceeași informatoare, în aceeași relatare); *tĭneri* (*tĭneri*, *ćinerĭ*) L VIIIb, S VIIIId, I VIa, b; pron. ac. pl. *ne* L VIIIb (coocurent cu *ńe* [r]), S VIIc, VIIIId, I Va; *mĭne* S VIIa (coocurent cu *mĭńe* și cu *mĭńe*); *ćine* (*śine*) S VIIa, I Va [r], VIa; *něšte* (*něšťě*, *něšte*, *něšťe*) L VIIIId, S VIIIc, I VIb [r]; *spĭne* (*spĭne*) L VI, VIIIId, S VIIa (coocurent cu *spĭńe*/*spĭńe* [r]), VIIId, I VIa, b; *vĭne* (*vĭne*) L VIIIb (precedat la mică distanță de *vĭńe*), VIIIId, S VIIa [r], VIIIId; *bĭne* (*bĭne*) S VIIIb, VIIIc [r]; *lĭězne* S VIIc etc.;

– *n* înainte de *i*: *romĭni*(*ĭ*) L VIIIb [r], VIIIId, I VIa [r], VI VIIa; *dumĭnică* (*dĭmĭneca*, *dumĭnica*) L VIIIId (coocurent cu *dumĭńeca*), I VIb, VI VIIa [r] (coocurent cu *dumĭńeca* la aceeași vorbitoare); *romĭni* VI VIIIa (urmat de *spĭńem*); *áni* L VI; *báni* L VIIIb, d [r], S VIIa; *qámĕni* (*qómeni*) S VIIa, VI VIIIa; *bătrĭni* I VIa (coocurent cu *bătrĭńi*); *liniștĭt* (*liniștĭt*) I Vb, VIb, VI VIIa; *liniștĭt* L VIIe; *nĭme* I Va, VIb (adesea în vecinătatea unor forme cu palatalizare, ca *ńĭme*, *mĭńe*); *nĭmĭc(a)* L VI [r], VIIb [r] (coocurent cu *ńĭmĭc* [r]), VIIe [r] (coocurent cu *ńĭmĭc* [r]), S VIIIb [r], VIIIId [r], I Va [r], VIb; *nĭc* (*nĭs/ć*, *nĭs*; *nĭz* înainte de sonoră) L VIIIb, e [r], S VIIa [r], VIIb, c [r],

S VIII d [r], I vb, VII b [r], VI VII a [r]; *ničodátă* I VI a; *nízdecum (niž'décúm)* S VII c [r]; *venít (venít, vinít)* L VI [r], S VII a [r], VII c [r], VIII c, d [r], I VI a [r], VII b [r] (coocurent cu forme cu *ń* și *ň*, uneori pe porțiuni foarte mici), VI VII a [r] (coocurent uneori cu stadii precum *veňít*); *cořvinít* S VIII c;

– *n* înainte de *e* semivocalic (și, mai rar, *i* semivocalic): *đimîneța* L VII e (urmat imediat de *đimîneța*); *łomenęască* I Va (urmat de *łomeňeșt*); *puneám* S VIII d [r]; *spuneám* S VIII c; *rămâneța* S VIII a; *rămînețau* S VIII a, d; *junje* L VII b (coocurent cu *junje*). Aici intră și diftongii cu *ę* și *i* apăruți prin sinereză în fonetică sintactică: *ne-am îřvătăt* L VI; *ne-am încălzit* S VIII d; *ne-am dat* I VII b; *ne-an ıoat* I VII b (coocurent cu *ń-am ıoat* [r]); *uameňi-ășta* L VI;

– *n* înainte de *i* final asilabic: *an'í* L VI [r], VII b, S VII a (urmat la mică distanță de *aň'í* și apoi de *aň*), VIII c, I VI a; *lun'í* L VI [r] (coocurent cu *luň'í*), VII b [r]; *ban'í* S VII a, c [r], I Va [r] (coocurent cu *báni*); *săptămín'í* I Va [r]; *romín'í* I VI a; *bun'í* S VII b [r], VII c, VIII d; *puřín'í* I VI a [r]; *torn'í* S VII a etc.

În afară de cazurile de coocurență notate în dreptul exemplelor transcrise, apar succesiuni de tipul *n... ń... ń* în secvențe precum: *ne întilnim* S VII a (precedat de *ń-an řaj ń-an ıdus*; urmat de *ń-am întilnit, ńi-ntilnim*); *dac-am începút lúnęa/ lúnęa tre_să să spărgă* I Va. Forma pronominală atonă de dativ plural *ni* alternează cu *ńi* în același tip de structuri: *cárle ni-s rinduiz / ńi-s lúme mUltă* L VIII d.

1.2.1.2. *n* semipalatalizat. Stadiul semipalatalizat este comparabil, prin frecvența realizărilor, cu acela al păstrării nealterate a lui *n* (v. 1.2.1.1.) și apare în aceleași tipuri de contexte fonetice, în speță:

– înainte de *e*: *dúmňezău (dumňezău)* L VII e, VI VII a, VIII a; *dumîneca* L VIII d; *minúne* S VIII d; *păňne* S VII a; *prúne* I VII b [r] (coocurent cu *prun, prúne* și *prúnę*); *iňemă* I Va; *ňęgru* I Va, VII b; *junje* S VII c; *miňe (miňę)* L VII b, S VII a [r] (coocurent cu *miňe*), VIII c, VI VII a; *ňęște (ňęște, ńęște, ńiște)* L VII b, S VII a, b, VI VII a; *viňe (viňę)* L VI (precedat de *viňe*), S VII a (precedat de *viňę*), I Va, VI VIII a; *púne* L VI, L VII b; *púňem* L VII e (urmat de *ńęște* și de *púňem*); *spúne* S VII c, I Va; *spúňem (spúňem)* L VI, S VIII d, I VII b [r], VII b; *biňe* L VI, S VII a, VIII a, c, I VII b (precedat de *biňe*); *romîňęște* I VII b (urmat de *spúňem*) etc.;

– înainte de *i*: *romîňi(ă)a (rumăňiă)* L VII b, d, VI VII a [r]; *mîňile (mîňi'í)* L VII e, I Va (coocurent cu *mîňi'le* [r]); *oámeňi* L VII e; *rudéňi* S Va (urmat de *rudéni*); *ňime* I Va, VI VII a; *ňimíc(a)* L VII b [r], I Va, VII b, VI VII a; *ňiz* I VII b [r]; *veňit (viňit)* S VII a, I Va (urmat de *miňę*), VII b [r] (uneori coocurent cu forme cu *ń* în același enunț), VI VII a [r], VIII a [r] (uneori coocurent cu forme cu *n* intact, ex. *pîn n-or viňit combinili*); *preřiňit* VI VII a (precedat de *preřin, preřine*) etc.;

– înainte de *e* semivocalic: *puňęau* S VIII a; păstrarea lui *ę* după *ň* se vede mai mult în legăturile de tipul: *ňę-am* (pron. ac. I pl. + aux.) S VIII d; *ňę-an ıdus* I VII b; *ňę-o tras/ łej ńę-ō... păsuít* I VII b;

– înainte de *i* final asilabic: *aň'í* S VII a [r] (coocurent cu *an'í* și cu *aň*), VIII c (coocurent cu *an'í* și cu *aň*); *veřiň'í* L VII b; *bătrín'í* L VI (coocurent cu *bătrín*); *luň'í* L VI (coocurent cu *lun'í*); *căpăřiň'í* L VII b.

Există, de asemenea, pronunțări cu *ñ* pentru neologisme și nume proprii: *naïloáñe* S VIII; *añimáľe* S VIII; *maķedónia* S VIIc (urmat de *maķedončňi*); *să orgaňizáză* S VIIIa.

1.2.1.3. n palatalizat. Stadiul *n* este – în ciuda bunei reprezentări a stadiilor *n* și *ñ* (v. 1.2.1.1. și 1.2.1.2.) – larg majoritar la vorbitorii români din Banatul sârbesc; se poate spune că primele două sunt, în linii mari, egal reprezentate; palatalizarea completă a lui *n* le depășește însă ca frecvență în proporție de aproximativ 2:1.

La fel ca în cazul celorlalte serii ternare de consoane dentale care aparțin domeniului palatalizării (v. 1.1.1. și 1.1.2.), distribuția nazalei palatale este mai redusă decât a dentalei *n* și a dentalei semipalatalizate *ñ*, în sensul că orice timbru vocalic asilabic este „absorbit” în articulația lui [ń], așa încât tipurile distribuționale consoană + semivocală palatală și consoană + *i* final asilabic nu se mai realizează în cazul acestuia din urmă – care apare urmat de vocalele nepalatale reprezentând elementul silabic al diftongilor ascendenți cu *e* și *i* și la finală absolută în cazul formelor morfologice cu *i* flexionar.

– *n* înainte de *e* (*e*, *e*); *dumñezăy* L VIII [r], VIIe, S VIIa, b; *dumñecă* (*dumñeca*) L VIII [r] (cu variații în vocalismul penultimei silabe), VIIe; *cárñe* L VIII [r], VIIe [r], S VIII, VIIIc, I VIIb [r]; pron. ac. 1 pl./refl. *ñe* (*ñe*) L VIIIb, e, S Va, S VIIa [r], I Va [r], VIIb; pron. dat. pl. *ñe* L VIII [r], S VIII, I VIIb [r]; ind. prez. 3 sg. *viñe* L VI (urmat de *viñe*), VIIb [r], VIIc, e, S VIIIc, d, I Va [r], VIIb, VI VIIIa [r]; *púñe* L VIII [r], VIIc [r], VIIe, S VIII, I Va [r]; *púñem* (*púñem*) L VI (coocurent cu *púñem*), VIIb [r] (uneori cu schimbare de accent), VIIe [r] (coocurent cu *púñem*), I Va [r], VIIb [r]; *spúñe* (*spúñe*) L VIII [r] (cu variații ale aperturii lui *-e*), VIIc, S VIIa [r] (coocurent cu *spúñe* [r] și cu *spúñe*), VIIIa, c, d, I Va [r], VIIb [r]; *spúñem* (*spúñem*) S Va [r], VIII [r], I Va, VIIb [r], VI VIIIa; *biñe* (*biñe*) L VIII [r], VIIe [r], S Va, VIIa, b, VIIIc [r] (coocurent cu *biñe*), VIII, I Va [r], VIIb [r] (uneori învecinat cu forme ca *biñe* sau *vinít*), VI VIIIa; *romiñește* (*rumiñește*) L VIII, VI VIIa, VI VIIIa [r] etc.;

– *n* înainte de *i*: *romiñija* (*romiñija*, *rumiñija*) L VIII [r], S VIIc, VIII [r], VIII; *fríñile* S VIII; *míñilé* I Va (coocurent cu *míñilé*); *bátríñi* VI VIIIa; *júñi* I VIIb; *liñiștít* S VIIIc; *číhñít* S VIIIc; pron. dat. I pl. *ñi* L VIIe; *ñime* I VIIb (coocurent cu *ñime*), I Va (coocurent cu *ñime*); *ñimíc(a)* L VIII (coocurent cu *ñimica* și cu *nimíc* [r]), I VIIb; *ñiscúm* I VIIb; *viñim* S VIIa; *viñít* L VIII [r]; *viñít* L VIII, S VIIa, VIIIc etc.;

– *ñ* înainte de vocală nepalatală (în interiorul cuvintelor sau în contrageri): *dimiñáța* (*dimiñáța*, *dímiñáța*) S VIIa [r], VIIc, I Va [r], VIIb [r]; *cárña* L VIII [r], VIIe [r], I VIIb [r]; *píñá* S VIIa; *ñámurí* S Va [r], I Va [r], VIIb; *ñágră* S VIIc [r], I Va, VI VIIa; *puñá* S VIIa [r], VIIIa [r], I VIIb; *puñám* S VIIa; *viñá* S VIIIc, I VIIb [r]; *viñáu* S VIIa; *ñ-am pregătít* L VIII; *ñ-am spălát* L VIII; *ñ-am măi și dús* S VIII; *ñ-am dus* S VIIa; *ñ-am ocupát* I VIIb [r]; *ñ-an_dus* I VIIb; *așá ñ-o criscút* VI VIIa etc.;

– *ñ* în poziție finală: *añ* L VI, VIIb [r], VIII [r], VIIe, S Va, VIIa, b, c [r], VIIIc [r] (coocurent cu *an*), VIII [r], I VIa, VI VIIa [r], VIIIa (urmat de *añ_viñi_napóji*); *qámeñ* (*uámeñ*, *qámeñ*) L VIII, e, I VIIb, VI VIIIa [r]; *luñ* L VIII [r], VIIe, VI VIIa;

bătrîn L VI (coocurent cu *bătrîñ*), VIIb, e, S VIIa [r], I Vb, VIb [r], VI VIIIa; *romîn* L VIIId; *mîn* (s. f. pl.) S VIIc (coocurent cu *mîñ*); *buñ* S VIIa, b; *puñ* I VIIb etc.

Palatalizarea completă a lui *n* se întâlnește și în pronunțarea neologismelor: *combiñezón* L VIIb; *vañilje* L VIIb; *șetățehia* L VIIId; *añimále* S VIIIId (coocurent cu *animále*).

Cazurile de oscilație în pronunțare sunt numeroase la toți vorbitorii: ex. *ñiz zār/ñis untură... niždácum* L VIIb; *mărcurea și viñereã n-am tăiat niścúm* L VIIe; *nș-am... așã cã ñș-an dus la comünă/ și ñ-añ cununát/* S VIIa; *qámeñ/ da! qámen!* S VIIc; *póate pã pñod iestě síñeva cãre... s-a dus qámeni cãre trag cu... ásta* I VIIb etc.

1.2.2. l. Palatalizarea lichidei laterale *l* are caracteristici de distribuție coincidente, în parte, cu ale dentalei nazale (v. 1.2.1.) și în parte cu ale vibrantei *r* (v. *infra*, 1.2.3.). Stadiile *l'* și *l* sunt bine reprezentate înainte de *e* (*e*), la fel ca în cazul dentalei nazale; dar palatalizarea lichidelor se produce, în general, într-o măsură mult mai mică decât a celorlalte dentale; în cazul lui *l*, influența regresivă a unei vocale palatale se oprește foarte frecvent, ca și în cazul lui *r* (v. 1.2.3.) la dezvoltarea unui *i* între consoană și vocala următoare; la aceasta se adaugă faptul că alterarea lui *l* este excepțională înainte de *i* silabic.

1.2.2.1. l intact. Într-un număr considerabil de cazuri, consoana *l* nu este influențată de vecinătatea unei vocale palatale sau a unui diftong ascendent cu semivocală palatală; pronunțările variază, și aici, la același vorbitor și de multe ori în același cuvânt; se întâmplă frecvent ca un cuvânt în a cărui structură fonetică intră două lichide laterale urmate de vocală palatală (tip de coocurență favorizat, în flexiunea nominală, de prezența articolului enclitic *-le*) să prezinte succesiunea *l... l'* (sau, invers, *l'... l*).

– *l* înainte de *e*: *leșiłe* L VIIe; *kile* (*kile*, *kile*) L VIIb, S Va, VIIa, c [r] (coocurent cu *kil'e*), I VIIb [r]; *ulėu* L VIIe [r]; *ulėj* VI VIIIa [r]; *súflet* S VIIc; *lemn* I VIa; *lėmne* I VIa; *jėle* (*jėale*) I Va [r]; *zile* (*zile*, *zile*) L VIIb, S VIIb, I Va; *plămîñile* L VIIb (coocurent cu *plămîñile*); *mătele* L VIIb (urmat la mică distanță de *mățăle*); *móale* S Va; *áltile* L VIIb [r]; *ále* (*ále*, *ále*) L VIIb [r] (urmat de *d-ále* în aceeași relatare, repetat cu variația aperturii lui *e*), S VIIc, I Va [r]; pron. aton ac. pl. *le* L VIIb, S VIIb [r], S VIIc, I VIIb [r] (coocurent cu *l'e*, uneori în secvențe mici), I Va; pron. aton dat. pl. *le* (*le*, *le*) L VIIb, S VIIc, I VIa; *úmples* S VIIIa, d, I Va [r]; *plecát* L VIIId (urmat la mică distanță de *płecát*), L VI [r] (cu variația aperturii lui *e*; coocurent cu *płecát*), S VIIc, VIIIc [r], I VIa, VI VIIa; *legát* L VIIb [r] (coocurent cu *l'egát*), VIIe, S VIIIId, I VIIb; *legátă* I Va; *leșñiat* L VIIe; *ințáleș* (*ințáleșu*) L VI [r] (coocurent cu *ințáleș*); *culės* S VIIIId (coocurent cu *cul'ės*), I VIIb [r] (coocurent cu *cul'ės* [r] și cu *cul'ėge*) etc.;

– *l* înainte de *i* este păstrat aproape fără excepție: *limba* L VIIb, I VIa [r]; *lingură* (*lingura*) L VIIb, e; *prăvăli* (*șe*) L VIIb [r]; *aprilie* VI VIIa; *familii* (*șe*) (*familija*) S VIIIId, I Va, b, VIa [r]; *familij* I VIa; *familie* (*familija*) S VIIa [r]; *Keltuiėliłe* I VIIb; *plin* L VIIId [r]; *plină* L VIIb, I Va; *liniștit* (*liniștit*, *liniștit*) S VIIc, I Vb, VIb, VI VIIa; *liniștit* L VIIe; *melițám* L VIIb; *melițám* L VIIb; *melițát* L VIIb [r]; *ocolit* I VIa etc.;

– *l* înainte de semivocală palatală (tip care include cazurile de sinereză în fonetică sintactică): *ileána* I Va (coocurent cu *iľéána* [r]); *áleá* L VI, S VIIIb [r], VIIIb, I VIa, b; *álealálte* I VIa; *a dóoleá* I VIb; *umpleáú* S VIIIa; *leágă* I Va [r]; *dăjleágă* I Va [r]; *pleacă* I Va; *fětřile-ástęa* (*fětřile-ástęa*) S VIIa, c; *sátile-ástęa* S VIIIa; *locurle-áleá* VI VIIIa; *părřile-álealálte* I VIa; *părřile-áleá* I VIa; *le-am du[s]* S VIIc; *le-o đřs* VI VIIa; *le-o lăsá[t]* I VIa; *nu le-o* [k] *n-o* [r]... *nu le-o plăcúd* *đă režímu* I VIa; *le-o... sári[t]* I VIb etc.;

– *l* înainte de *i* final asilabic: *şcolř* I VIa; *spělř* L VIIIb [r] (dar *spěř* la aceeaşi vorbitoare). Acest stadiu apare chiar şi în tipurile care în limba română literară au *-i* plenison după un grup *muta cum liquida*: *úmplř* L VIIIb.

Aşa cum am spus deja, un fenomen extrem de frecvent în grupurile consoană lichidă + *e* (*e*) este dezvoltarea unui *ř* (*ř*) între consoană şi vocală (cf. *Vocalism, Diftongarea*). Tendinţa acestei diftongări este în mod indiscutabil mult mai puţin activă în cazul lui *l* decât în acela al lui *r* (v. *infra*, 1.2.3.), pentru care ditongarea este realmente un fenomen „compensatoriu”, în condiţiile în care stadiile *ř* şi *ř* sunt excepţionale (ceea ce nu se întâmplă cu *l*; v. 1.2.2.2. şi 1.2.2.3.): *ulěř* L VIIIb [r] (coocurent cu *uleř*); *ľiemn* L VIIIb [r], VIIe [r]; *ľémně* L VIIIb (coocurent cu *ľemne* şi *ľemne* [r]); *řóalě* S VIIc; *şěľě* S VIIc; *móşulře* S VIIc [r]; *ľěnoásă* S VIIc; *ľězne* S VIIc [r]. Fenomenul este prezent chiar şi în forma pronominală monosilabică de dativ plural *ľě* S Va.

1.2.2.2. *l* semipalatalizat. Stadiul semipalatalizat este bine reprezentat în Banatul sârbesc înainte de vocala *e*; înainte de semivocalele palatale, el este mult mai rar, iar înainte de *i* este cu totul izolat (v. şi *supra*, 1.2.2.1.).

În forma pronominală atonă de acuzativ plural feminin şi dativ plural, stadiul semipalatalizat nu este reprezentativ – atestările fiind puţine: ac. pl. f. *ľe* (*ľe*) L VIIIb, S VIIIb, I VIb [r] (uneori coocurent cu *le* la mică distanţă); dat. pl. *ľe* I VIb. El este, în schimb, mult mai bine reprezentat în demonstrativul *áleá* (*áleá*, *áleá*) L VIIIb [r], S Va, VIIIb [r], I VIb [r], VI VIIa; *sármeľe de post ca řř ale de slástă* S VIIIb; *d-ále mis* VI VIIIa; *sátile-áleá* VI VIIIa. În rest, singularul context în care stadiul [ľ] poate fi considerat recurent este articolul enclitic *-le* (atestat mai ales la pluralul femininelor şi neutrelor şi mai rar la singularul masculinelor în *-e*): *farfuri-ľe* L VIIIb; *đoámneľe* L VIIIb; *sériľe* L VIIIb; *frůřzăľe* I VIb; *mňniľe* (*mňniľe*) I Va [r]; *tóneľe* VI VIIIa; *cóşuriľe* S VIIIb; *picóariľe* (*picóariľe*) I Va [r] (coocurent cu *picóariľe*); *númeľe* (*númiľe*) I Va [r] (coocurent cu *númeľe*); *spátĩľe* S VIIIc (coocurent *spátile*) VIIIa; *frátĩľe mľeu* VI VIIa [r] etc.

În interiorul cuvintelor, stadiul [ľ] apare, de cele mai multe ori, în ocurenţe singulare; se întâmplă destul de rar ca o pronunţare cu [ľ] să reapară la mai mulţi vorbitori, în acelaşi cuvânt: *pieľe* (*pieľe*) L VIIe [r], VI VIIa; *zĩľe* L VI, I VIb, I Va; *řóalě* (*řóalě*) I Vb, VI VIIa [r] (uneori coocurent cu *řóalě*); *móalě* L VIIIb, S VIIc; pron. 3 pl. f. *jęľe* (*jęľe*) I Va, VIb; *culěs* L VI, S VIIIa [r], VIIIb, I VIb [r]; *plěcát* L VI,

VI VIIa, VIIIa; *poáIe* VI VIIa [r] (coocurent cu *poáIe*); *Iégáu* S VIIIa [r]; *Iégát* L VIIe [r]; *înăIes* L VI [r]; *uIei* VI VIIIa; *nujáiIe* I VIb; *gréIe* S VIIIId; *să úmbIe* S VIIIc; *áfIe* VI VIIa.

Semivocalele palatale *ɛ* și *ɨ* se păstrează după *I'*, atât în legăturile sintactice (*I'-am* S VIIIc [r]; *I'-am pus* S VIIa), cât și într-un diftong apărut prin sinereză, ca în *austráI'a* VI VIIa [r] (precedat de *plecát*).

Înainte de *ɨ* dezvoltat din diftongarea spontană a lui *e* (adică într-o poziție specifică lichidelor nealterate, v. *supra*, 1.2.2.1., și *infra*, 1.2.3.1.), stadiul [I'] este excepțional: *I'émn* S VIIa. Este, de asemenea, excepțională prezența lui [I'] la finală absolută (adică într-o poziție specifică pentru consoanele palatalizate, în a căror articulare este absorbit [i]; v. *supra*, 1.2.1.3.): *socotéI'S* VIIIc.

Neologisme pronunțate cu *l* semipalatalizat se întâlnesc rar, ex. *animáiIe* S VIIIId.

Pentru stadiul semipalatalizat al lichidei laterale există, la fel ca pentru toate celelalte fenomene fonetice, exemple de oscilație la același vorbitor, în aceeași secvență; oscilația poate fi atât între *l* intact și *l* semipalatalizat, cât și între palatalizarea incipientă și cea completă: *I'-am făcút/ I'-am pus* L VIIIb; *I'ngura dă I'émn* L VIIIb; *d-a noáște/ nu-z d-álea d-áiIe...* [ɛ] *róșii/ d-áiIe vînăte/ d-áiIe álbe avém* I VIb; *hírúI'I'-ála* L VI; *or f'lost áIa căre I'-o pri'ps áIa/ z'niI'-ála/ še șt'ũ... cum ís áIa// milu'íte/ cum I' kámă áIa?! VI VIIa etc.* La acestea se adaugă exemple de cuvinte a căror structură fonetică include două lichide laterale cu tratament diferit (cel mai frecvent se vede acest lucru în forme articulate cu *-le*): *IébedeIe* I VIb; *toáleI'* I Va; *animáiIe* S Va etc.

1.2.2.3. *l* palatalizat. Stadiul [I'] apare frecvent, dar este instabil la cei mai mulți vorbitori români din Banatul sârbesc. Distribuția lui cea mai specifică este înainte de *e* (accentuat sau aton); înainte de vocale nepalatale (vecinătate rezultată din absorbirea elementului asilabic al diftongilor *ɛa*, *ia*, *ɛo*, *io* în articulația consoanei), [I'] apare mai rar. Prezența lui înainte de *i* este excepțională – așa cum este și pentru *r* palatalizat, v. *infra*, 1.2.3.3. –, pronunțări precum dativul aton *I'i* (*I'i-i jái* L VI) sau participiul *copi'ít* S VIIIId fiind atipice; atipică este și prezența lui la finală de cuvânt (ca în forma *jái* din exemplul reprodus mai sus) – ceea ce se explică prin faptul că *l* este, în general, atipic în română înainte de [i] (prezent numai în flexiunea verbelor tari de conjugarea I cu radical în *-l*, care sunt puține, și, în rest, la pluralul unor neologisme precum adjectivul *egal*). La exemplul *jái* L VI se pot adăuga foarte puține: ex. pl. *kiI'* I VIb²².

La fel ca stadiul semipalatalizat (v. 1.2.2.2.), stadiul [I'] este atestat, în bună măsură, în forme cu articolul enclitic *-le*: *fetéIe* (*fétéIe*, *fétiIe*) L VIIIb [r] (coocurent cu forme în care *l* este intact în articolul *-le*), VIIIId; *máteIe* (*mátăIe*) L VIIIb [r] (cu variații ale vocalismului), VIIe; *jígări'tăIe* (*jígări'tăIe*) L VIIe [r]; *úndi'tiIe* (*úndi'tiIe*) I VIb [r];

²² Pluralul în *-i* este el însuși atipic la acest substantiv, pentru care vorbitorul care l-a întrebuit are, în mod recurent, plural în *-e*: *kiI'e* I VIb [r].

lócurle VI VIIa; *pămînturle* VI VIIa; *zínerile* L VIIb. În forme pronominale atone și în articolul posesiv (și demonstrativ, în Banat; v. cap. *Morfosintaxa*) *ale*, stadiul [l̩] pare să aibă o frecvență mai redusă decât în articolul enclitic: ac. pl. *le* L VIIb [r], VIIe [r]; dat. pl. *le* L VIIb [r], VIId, I VIb; *ale* L VIIb [r] (cu variații ale aperturii lui -e), VIId; *păștil-ále mis* L VIIb; *d-ále* I VIb. În rest, *l* apare înaintea de *e* (*e*, *e̞*), indiferent de caracterul accentuat sau aton al acestuia și de poziția în cuvânt, dar cazurile de recurență a lui în pronunțarea aceluiași cuvânt sunt destul de rare: *zíte* (*zíte*) L VIIb, d, I VIb [r], VI VIIa; *đíte* VI VIIa; *méle* (*méle*) L VIIb [r], VIId; *eŋlezoáne* L VIId [r]; *sălește* (*sălește*) VI VIIa [r]; *poále* VI VIIa [r] (coocurent cu *poále*); *plecát* L VI, VI VIIa [r]; *uleu* L VIId, e; *să plece* VI VIIa; *culége* I VIb; *umpfem* L VIIb; *aplése* S Va; *sticle* L VIIb; *foále* I Va etc.

Singurul diftong care este în mod repetat „redus” după *l* este *ea*, atât în interiorul cuvintelor, cât și în legături sintactice: *lágán(u)* L VIIb (urmat la mică distanță de *leágán*), VI VIIa; *gáfa* I VIb; *váfa* VI VIIa, VIIa [r]; *juána* I Va (precedat la mică distanță de *juléana*); *I-am părăsít* VI VIIa.

1.2.3. r. Lichida vibrantă are un statut net diferit de al celorlalte două sonante care intră în domeniul palatalizării, în sensul că ambele stadii de palatalizare ([r̥] și [r̩]) sunt înregistrate excepțional; specifică vibrantei urmate de vocale palatale este diftongarea pe scară foarte largă a lui *e* precedat de *r*.

1.2.3.1. r intact. La fel ca în Banatul românesc²³, pronunțarea consoanei *r* rămâne, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, neinfluențată de elementul vocalic palatal următor, indiferent de natura lui vocalică (*e*, *i*), semivocalică (*e̞*, *i̞*) sau asilabică (*h̩*).

– *r* înaintea de *e* (*e*, *e̞*): *vreu* S VIIa [r], VIIb [r], VIId; *vreu* S Va; *vrej* LVIIb [r] (coocurent cu *vréj* [r]), S VIIa, c; *vrem* L VIIb, I VIb; *cred* VI VIIa, VI VIIa [r]; *trej* S VIIa, I VIb; *durérea* I Va; *petrécere* I Va; *greu* S VIId; *máre* (*máre*) L VI (coocurent cu stadiul *-rje*), VIIb [r] (coocurent cu stadiul *-rje* [r]), VIId [r] (coocurent cu *máre*), VIIe, S VIIa [r], VIIb, VIId [r] (coocurent cu *máre*), I Va [r], I VIa, b, VI VIIa; *táre* (*táre*, *táre*) S Va [r], VIIa [r], VIIb [r], VIId, I VIb [r] (coocurent cu *táre* [r]); *cáre* (*cáre*) L VI [r], VIId (coocurent cu *cáre*), S VIIa [r], VIIb [r], VIId, VIIa [r], VIId, d [r], I Va, VIa [r], VIIb [r], VI VIIa, VIIa [r]; *áre* (*áre*) L VIId [r] (coocurent cu *áre* [r]), S VIIb, I Va, VIa, b [r];

– *r* înaintea de *i*: *murít* L VIIb [r], VIId [r], S VIIa, c, I Va [r], Vb, VIa, b, VI VIIa [r]; *pérít* L VIIe; *sárit* L VIIb, I VIb; *rásárit* I VIb; *bisérică* (*bisérică*, *bisgárică*) L VIId [r], I Va [r], VIIb; *américa* L VI [r]; *ianuárie* (*ianhárie*, *ianuárie*) L VIIb, I Va, VIIb; *februárie* I VIb; *tíneri* (*tíneri*) L VIIb, S VIId, I VIa, b;

²³ Cf. NALR. Ban. I, h. 105 (*șira spinării*: segmentul final din forma de genitiv a substantivului *spinare* este regulat [-ri], în timp ce la nominativ sunt aproape echilibrate, în silaba finală, fonetismele [-re] și [-rié]), h. 107 (*umăr*: pluralul este fie în [-ri], fie în [-re]/[-rié]), h. 109 (*sudoare*: pronunțările [-re] și [-rié] sunt în variație incontrollabilă – nu se pot trasa arii).

– *r* înainte de diftongi cu *e*, *i*: *vr̥eau* (*vr̥eau*, *vr̥iau*) L VIIb [r], VIII d [r], S VIIa [r], I Va, VIb [r]; *cr̥eás**k̆**ă*/*ě* L VIIb; *cr̥eás**că* (*cr̥eás**k̆*) L VIIb, S VIIa; *műjereás**că* I Va; *pr̥ea* I VIb [r]; *műjereá* (*műjereá*) L VIIb [r], VI VIIa; *m̋ncár̥ea* (*m̋ncári**a*) L VIIb, e; *s̋rb̋t̋oár̥ea* L VIII d; *n̋ás̋t̋ereá* S VIIa; *car̥e-o s̋amánát* S VIII d; *car̥e-o fá**cút* VI VIIIa; *car̥e-or avút* VI VIIa; *car̥e-or murít* I VIb; *car̥e-or* VI VIIIa.

– *r* înainte de *í*: (*ú*)*orí* (subst.) L VIIb [r], S VIIb [r], VIIIa, d [r], I Va, b [r], VIb [r]; *r̋ndurí* L VI, VIIb, S VIII d [r], I VIb; *műjérí* L VIII d, S VIIc, VIIIc, I Va; *marí* L VIIb, e [r], S VIIa, I VIb [r]; *tinerí* (*tinerí*, *ćinerí*) L VIIb, S VIII d, I VIb; *parí* L VIIb [r]; *morí* I Va; *s̋ furí* S VIIa; *orí* (conjunct.) I Va [r] etc.

Transformarea lui *r* în contextul vecinătății unor vocale palatale se prezintă, de cele mai multe ori, ca o simplă dezvoltare a unui *i* între consoană și vocală²⁴. Acest stadiu este foarte frecvent la cei mai mulți vorbitori din Banatul sârbesc și este comun consoanelor care nu participă la fenomenul palatalizării (v. și *Vocalism*, 4).

Fenomenul apare înainte de *e* (*e*, *ě*), indiferent de accent și de poziția în cuvânt: *vr̋jemě* (*vr̋jem*(*ě*), *vr̋jemeá*, *vr̋jemí**a*, *vr̋jemí**a*, *vr̋jěne*, *vr̋jěneá*, *vr̋jěmeá*) L VIIb [r] (cu variații ale aperturii lui *-e*; coocurent cu *vr̋mēm*), VIIe, S VIIIc, I Va, VIb [r], VI VIIa [r], VI VIIIa; *vr̋jemurí* I VIb [r]; *bucurí**ěstí* S VIIIc; *p̋r̋jě**k̆* I Va (coocurent cu *p̋r̋ě**k̆*); *gr̋l̋eu* S VIIIc, VI VIIa [r]; *dr̋j̋ept* S VIIIc; *r̋j̋ěse* L VIIe [r]; *r̋j̋ě**će* I Va; *tr̋j̋ej* I Va [r]; *cr̋j̋ed* VI VIIa [r] (coocurent cu *cr̋édim*, *cr̋édim*... *cr̋édim*... *cr̋édem*), VIIIa [r]; *cr̋j̋esc* L VIIb [r], S VIII d; *cr̋j̋ě**šte* L VIIe [r]; *vr̋j̋ej* L VIIb [r]; *tr̋j̋ě**će* I Va [r] (coocurent cu *petr̋ě**ćere*); *te-mbr̋j̋ě**će* I Va (coocurent cu (*đ*)*mbr̋ě**će* [r]); *cr̋j̋escút* (*cr̋j̋escút*) L VIIb [r], VIIe, I VIb; *már̋j̋ě* (*mári**e*) L VI, VIIb [r] (stadiul cu diftong egal minoritar), VIII d [r], VIIe [r], S VIIc, I VIb; *tár̋j̋ě* L VIIb [r], VIII d, e [r], S VIIb, I VIb [r] (uneori învecinat cu forme ca *páre*), VI VIIa [r]; *subj̋ur̋j̋ie* L VIIb, VI VIIa; relat. *car̋j̋ě* L VIII d [r], VIIe [r]; *òr̋đecár̋j̋ě* I VIb; ind. prez. 3 sg. *ár̋j̋ě* (*ár̋j̋ě*) L VIIb, e [r] (coocurent cu *ár̋ě* [r]), S VIIc, VIIIc.

Oscilațiile între păstrarea nemodificată a grupului *r + e* și dezvoltarea unui *i* între consoană și vocală se întâlnesc frecvent și pot apărea la același vorbitor fie în pronunțarea aceluiași cuvânt, fie în secvențe ca: *a̋j̋ foz* *műjere n̋ascút̋ă*.../ *a̋j̋ foz* *műjér̋j̋ě*... L VIIb; *ja s-o duz* *la vr̋j̋eme*// *še vrej̋ tu? o št̋iút* *s̋ă lúcre* L VIIb.

1.2.3.2. *r* semipalatalizat. Stadiul [ř] se întâlnește mult mai rar decât *r* intact sau decât fenomenul diftongării lui *e* precedar de *r*; în unele cazuri – puțin numeroase –, el poate coexista cu diftongarea (având în comun cu celelalte consoane palatalizate rezultate din alterarea dentalelor posibilitatea apariției în succesiune cu o semivocală palatală): *sár̋ě* S VIIb (urmat de *sáre* la mică distanță); *műjér̋ě* S VIIc; *b̋l̋ě**ře* I VIb (coocurent cu *b̋l̋ě**re*); *ár̋ě* (s. f.) I Va; *p̋r̋ě* I Va; *már̋ě* L VIII d (precedat de *áre*), S VIIa, VIII d (coocurent cu *máre* [r]); *ușgár̋ě* I Va; *cár̋ě* L VIII d [r], VIIe [r] (coocurent cu *car̋j̋ě*); *ár̋ě* L VIII d (coocurent cu forme cu *r* intact);

²⁴ Cf. și NALR. Ban. I, h. 16 ([păr] *creț*), h. 42 (*ureche*).

n-âre L VIIe; *să lúčre* L VIII [r], VI VIIa; *să nu să-șîrle* L VIIIb; *meřeu/meřeu* L VIIIb. Alături de oscilațiile în pronunțare deja notate în dreptul exemplelor transcrise, există secvențe cu oscilații ca: *árĭe/ árĭe/ árĭe// da/ árĕ/ árĕ/ árĕ și ĭel* L VIIe.

1.3. Cazuri excepționale de palatalizare a labialelor. Palatalizarea labialelor este, cum bine se știe, un fenomen care afectează oclusivele *p*, *b* și *m* și fricativele *f* și *v* în toate ariile dacoromânei – deosebiri constând în stadiile de palatalizare și în gradele diferite de anvergură a fenomenului; singura arie care rămâne în afara palatalizării este Banatul²⁵. În aceeași măsură sunt atipice pentru Banatul sârbesc pronunțări de tipul: *sótu mńeu* L VIIIa; *amńáz* S VIIIc [r]; *nu s-or dus pin... gropť/ te miráj pe úndĕ/* L VIIe. Este de remarcat că acest tratament cu totul neobișnuit al labialelor se întâlnește, la vorbitorii la care apare, cu alte fenomene atipice – cum ar fi avansarea palatalizării lui *t*: *ĭncáltámńĕ* L VIIIa.

În ciuda acestor câteva exemple – care trebuie considerate cazuri particulare nereprezentative pentru aria lingvistică în care apar –, labialele reprezintă, în Banatul sârbesc la fel ca în continuitatea lui teritorială din interiorul granițelor românești, o serie consonantică neafectată de fenomenul palatalizării și, prin aceasta, cea mai specifică trăsătură dialectală bănățeană la nivelul consonantismului.

2. Depalatalizarea

2.1. Labialele. Ceea ce este desemnat ca depalatalizare a labialelor este un fenomen care, deși specific consonantismului prin faptul că se produce după o anumită serie consonantică, intră în opoziție cu fenomenul diftongării lui *e* (v. *Vocalism*, 4.), prezentându-se ca o reducere a diftongului etimologic *je* la *e*. Fenomenul este specific, prin anvergură, graiurilor bănățene (cf. Neagoe 1984: 249).

În graiurile românești din Banatul sârbesc, depalatalizarea după labiale are un caracter destul de marginal; în cele mai multe cazuri, *ĭ* se păstrează după labiale, cazurile în care este clar perceptibil predominând asupra acelor în care perceptibilitatea sa este mai slabă.

– după *p*: *piept* I Va; *pieptíne* L VIIIb; *piátră* I Va; *piept(u)* L VIIe [r]; *pieľe* (*pieľĕa*) L VIIe [r]. Se păstrează, de asemenea, *ĭ* secundar din formele cu radical aton ale verbelor *a pierde* și *a pieri*, rezultat din unificarea analogică a radicalului, după modelul formelor cu radical tonic: *pierdút* I VIb; *pieřit* L VIIe;

– după *m*: *mĭel* L VIIe [r];

– după *f*: *fiert* L VIIIb [r], VIIe [r], S VIIIb; *fiártă* S VIIIb; *fiertoáre* L VIIe; *fierb* S VIIIb [r]; *fiárbă* L VIIIb, S VIIIb; *fiérbe* (inf.) L VIIIb; *fier* I Vb, VIb; *fiérbe* (ind. prez. 3 sg.) L VIIe, S VIIIb [r]; *fiérbem* (*fiérbem*, *fiérbĕm*, *fiéřbem*) L VIIe [r], I VIb; *fiúrtă* L VIIe; *fiér* L VIIe.

²⁵ Cf. NALR. Ban. I, h. 93 (*furca pieptului*; *p(i)eptului* în tot Banatul, *ĕeptului* numai în pct. 56 din nord-vest), h. 94 (*fiat*; *f* în toate punctele în care s-a răspuns cu acest cuvânt). Cazuri de alterare a consoanelor din această serie se înregistrează în Banat în mod cu totul excepțional (cf. Neagoe 1984: 249), rămânând atipice pentru această arie.

Formele cu depalatalizare apar mult mai rar – uneori în concurență cu formele primare, la același vorbitor. Tendința reducerii lui *je* etimologic la *e* pare să afecteze, în primul rând, labiodentalele *f* și *v*:

- *ferbinte* S VIIb [r] (precedat de *fjërbe* și de *fjert*); *fërbe* S VIIb; *fjærtă* L VIIe;
- *vermulét* I VIb [r].

După *p*, depalatalizarea apare mai rar: *péptu* L VIIb; *pjærtă* L VIIe. În participiul verbului *a pierde*, grupul *pe-* poate fi, în principiu, primar: *perdút* S Va [r].

2.2. Oclusivele palatale. Depalatalizarea oclusivelor palatale [k] și [g] – în sensul realizării lor ca oclusive velare înainte de [e], [i] și diftongii cu [e], [i], iar în poziție finală ca secvențe cu oclisivă velară urmată de [i] – este un fenomen specific subdialectului bănățean²⁶.

2.2.1. Pronunțări cu oclusive palatale. Inovația depalatalizării oclusivelor palatale primare (rezultate, în cuvintele moștenite, din grupurile latine *cl*, *gl*) este mult mai puțin avansată în Banatul sârbesc decât în graiurile bănățene de pe teritoriul României. Pronunțările cu oclusive palatale predomină în toate categoriile etimologice și în toate tipurile de contexte fonetice:

– înainte de *e*: *kemí* I Va; *kemát* L VIIb [r], VIIe [r], S VIIa, I Va [r], VIb; *kemárea* VI VIIa; *véke* I VIb; *djəqáke* S VIIa; *keltuǐéliǐe* I VIb; *pakét* L VIIe; *jakétă* VI VIIa; *makedônia* S VIIc; *la-ŋgeǵát* L VIIb; *a-ŋgeǵát* I VIb; *să să dǵǵeǵe* L VIIb; *privǐge* I Va [r];

– înainte de *i*: ind. prez. 2 sg. *ŋkiz* L VIIb; *să-ŋkid* I Va; *deskiz* ^ú I VIb; *dǵǵis* I VIb; *dǵǵise* L VIIe [r] (cu variații ale timbrului vocalei finale); *děskisě* L VIIb; *sǵimbu* VI VIIa; *să să sǵimbe* VI VIIa; *furǵița* S VIIb; *rǵi(ǵ)e* (*rǵia*) L VIIe (coocurent cu *rǵi(ǵ)e* [r]), I VIb [r]; *kilimur* ^l L VIIe; *kifl* L VIIb, I Vb; *kil* I VIb; *kilǵ* I VIb; *kile* (*kilǐe*) I VIb [r]; *kilograme* I VIb;

– înainte de vocală nepalatală: *kámă* L VIIb, S VIIb [r], I Va [r], I VIb, VI VIIa [r]; *deokát* S VIIa; *ǵǵiǵă* I VIb;

– în poziție finală: *vek* I VIa, b; *pǵdúk* I VIb [r]; *curék(u)* L VIIb [r], VIIe [r], I VIb; *úok(i)* I Va (coocurent cu *úok* [r]).

²⁶ Cf. NALR. Ban. I, h. 18 (*pǵduche*; și harta interpretativă IX: stadiul *k* este practic absent din Banat), h. 19 (*pǵduchios*; și harta interpretativă X), h. 26 (*ochi*; și harta interpretativă XV: cuvântul se termină în *-kǐ* în cea mai mare parte a Banatului și în *-kju* în colțul sudic, cu păstrarea specifică a lui *-u* după oclisivă palatală, cf. Zamfir 2014: 343), h. 42 (*ureche*; depalatalizarea până la stadiile *-kǐe*, *-kǐe* este foarte frecventă, aproape egală în frecvență cu stadiul *-ke* – lucru nereprezentat pe h. XXI, unde se dă numai consoana *k*, în opoziție cu *k* din limba literară și din celelalte graiuri dacoromâne), h. 91 (*mușchi*: *-kǐ*/*-kju* acoperă tot Banatul, cu excepția colțului nord-estic, care are *ć*; cf. și h. LI), h. 128 (*genunchi*: segmentul final în forma de sg. este *-ke*, *-kǐe* sau *-k* – cu excepția unei fâșii nordice cu *ć*, cf. și h. LXXVII); NALR. Ban. II, h. 162 (*unchi*: segmentul final este *-kǐ* în punctele unde s-a răspuns prin acest cuvânt); NALR. Ban. I, h. 103 (*junghi*: singularul se termină preponderent în *-gǐ*; la plural, depalatalizarea poate merge până la faza cu oclisivă velară înainte de vocală nepalatală: *-gurǐ*, ca în pct. 50, 54 din jumătatea nordică), h. 126 (*unghie*: segmentul final este *-ge*, *-gǐe* și *-gǐe* în formele cu diereză – care nu formează arie).

Uneori tranziția de la pronunțarea cu oclusive palatale la cea cu depalatalizare se poate observa atunci când un vorbitor reia o secvență: *máica-î d'escîntá*: „*fuž didiyóg dîntră ʋok!*” *še štu jo asíja ũ spuńá// și i-o trícút!* [Cum zicea?] „*fuž didiʋó [ɛ] didiʋóʃ dîntrě ʋok!*” S VIIa.

2.2.2. Pronunțări cu depalatalizare. Pronunțarea cu oclusive velare înainte de vocale palatale se întâlnește rar în Banatul sârbesc; într-un exemplu ca *máiki'ě nõášte/ a nõášte máik'í* VI VIIa, se vede cum vorbitoarea reia pronunțarea atipică (cu velară) prin tipul specific graiurilor din Banatul sârbesc, cel cu oclusive semipalatalizate (v. *infra*).

Cel mai adesea, depalatalizarea oclusivelor palatale primare din cuvintele moștenite, precum și a celor din împrumuturi (în care s-a produs, de cele mai multe ori, asimilarea secvențelor velară + vocală palatală la oclusivele palatale din elementul moștenit), ajunge în Banatul sârbesc la stadiul de oclisivă velară semipalatalizată ([k̠]; pentru corespondenta sonoră nu se întâlnesc exemple). Specific distribuției acestui sunet este faptul că, pe lângă tipurile comune cu cele ale oclusivei palatale (v. 2.2.1.), el se întâlnește în toate cazurile de modificări de timbru produsă după velare (v. *Vocalism*, 2.2.2.1.):

– [k̠] înainte de *e*: *kem* L VIIb; *kem'í* L VIIb; *kemát* (~~*kemát*~~) L VIId [r], S VIIa, VI VIIa [r] (urmat de *kímát* la aceeași vorbitoare și de *kemát'!*, *kemáreá* în vorbirea soțului); *păr(á)éke* (*părăéke*) I Va [r] (dar *părăég* *dă štrínf'!*), I Vb;

– [k̠] înainte de *i*: *in'kide* I Va (coocurent cu *să-ŋkíd*); *dășk'is'!* I Va; *ʋok'í* I Va [r]; *fur'k'íta* L VIIc; *k'nuje* L VIIb; *k'nuim* L VIId; *k'ítit* S VIIa; *răk'(á)e* L VIIb, L VIIe [r]; *k'fle(le)* L VIIb ([r] cu variații ale aperturii lui *e* înainte de articol); *k'ilá* S VIIc; *k'ile* (*k'ilé*, *k'il'ě*) L VIIb, S Va, VIIa, c [r]; *k'imiče* S VIIa;

– [k̠] înainte de vocală nepalatală: *kámá* L VIId, S VIIa.

3. Durificarea. La fel ca în graiurile bănățene de pe teritoriul României, în Banatul sârbesc durificarea anumitor serii consonantice – manifestată ca o modificare (în sensul velarizării) a timbrului vocalelor palatale care le succed, a reducerii diftongilor cu *ɛ* și *i* și a amuțirii lui *i* final asilabic – afectează fricativele dentale *s* și *z* și (în condițiile în care africata etimologică *ʃ* se păstrează în Banat) ambele africate dentale. Pe lângă acest fenomen – comun graiurilor din jumătatea nordică a Dacoromaniei –, în graiurile din Banat apar pe scară largă durificarea de tip „nordic” a șuierătoarelor *š* și *j*, precum și o durificare comună cu cea din graiurile muntenești, aceea care afectează oclusivele *d* și *p* în anumite cuvinte. Pe scară considerabil mai redusă, fenomenul durificării consonantice se manifestă și în alte serii.

3.1. Durificarea fricativelor și a africatelor dentale. Deși departe de a se realiza cu consecvență, durificarea dentalelor este un fenomen a cărui frecvență este net superioară celei cu care apar dentale urmate de vocale palatale.

3.1.1. Durificarea lui *s*

3.1.1.1. Forme cu *s* moale. Cazurile de păstrare a vocalelor palatale *e* și *i* după *s* sunt puțin numeroase în Banatul sârbesc. În interiorul cuvântului, *e* este păstrat în: *bisérică* (*bisérica*, *biséri'kě*, *bisérică*) L VIIb [r] (coocurent cu forme cu

durificare), VIII [r], S VIIa [r], I Va [r]; *a-Ńsemnát* L VI; *seĉeríř* S VIIIa; *meserie* S Va. În poziție finală, exemplele de *e* păstrat după *s* sunt mai numeroase în formele numeralului *șase* (*șase* L VIIb – coocurent cu *șásě* și cu *șásă* recurent; *óbzășase* S VIIIc [r]) și izolate în pluralele feminine cu radical în *-s*: *gruáse* L VIIb; *dășkíse* L VIIe (urmat de *dășkísě* în aceeași relatare).

Exemplele de *i* păstrat după *s* sunt mai rare: *síngur* S VIIa (coocurent cu *síngur*), VI VIIIa; *gási(t)* S VIIc; *sicríu* I Va [r]; *píársicá* I Va. La acestea se adaugă toponimul *rúsięa* VI VIIa.

3.1.1.2. Forme cu s urmat de vocale palatale velarizate. Pronunțările cu vocale palatale velarizate sunt sensibil mai numeroase; unele fonetisme se întâlnesc cu o recurență pe care nu o au niciodată formele cu *s* moale. Cel mai adesea se velarizează după *s* vocala palatală semideschisă: *bisérică* L VIIb (urmat la mică distanță de *biserică*), VIII [r]; refl. *sě* L VIIb, S VIIa, c, VIIIa, I Va; *șásě* L VIIb [r], VIII [r], VIIe, I VIb [r], VI VIIa [r] (coocurent cu forme precum *șásă*), VIIIa; *șățășásě* L VI; *šířășășásě* VI VIIa; *gróásě* (*gruásě*) L VIIb [r]. Velarizarea este mai slab atestată în interiorul cuvântului și sensibil mai frecventă în poziție finală: *ínsěmnát* L VIIb; *sěří* L VIIb [r] (coocurent cu *sériře*; coocurent în secvențe mici cu forme în care durificarea e mai avansată, precum *ursásc*, *ursítóřilě*); *viřěříře* VI VIIa [r]; *ursěřte* VI VIIa – dar *mátásě* VI VIIa; *ířsě* S VIIc; *óásě* I VIb (coocurent cu *óásă*); *frumóásě* L VIIb, e; *uřsuróásě* L VIIb; *prířsě* VI VIIa; *apřířsě* I Va etc. În cazul unui neologism ca *sěriós* I VIb este remarcabilă coocurența cu o formă de plural în care *e* se păstrează în radical, dar este velarizat la finală: *sérióásě* I VIb [r]. Velarizarea lui *i* după *s* se întâlnește numai în interiorul cuvântului și sub accent: *sířá* L VIII (coocurent cu *sířá* [r]), VIIe; *tířsřie* L VIIe [r]; *čářsřie* (*čářsřie*) I VIb [r] (coocurent cu *čářsřie*); *regásř* L VIII [r].

3.1.1.3. Forme cu s dur. Trecerea lui *e* la *ă* și reducerea diftongului *ea* la *a* după *s* sunt fenomene extrem de bine reprezentate în graiurile bănățene de pe teritoriul României²⁷.

În ciuda formelor cu *e* păstrat și a celor cu *ě*, prezentate sub **3.1.1.1.** și **3.1.1.2.**, formele cu vocală centrală după *s* predomină masiv în Banatul sârbesc: *sămánát* (*sămánát*) L VIIb, S VIIIa [r], VIII [r], I VIb [r]; *sămánátóare* S VIII [r]; *sămn* L VIIe [r], S VIIa; *ursásc* L VIIb [r]; *gásářt* (*gásář[tř]*) S VIIc, I VIb; refl. *să* L VI [r], VIIb [r], VIIe [r], S VIIIa [r], I VIb [r]; *șásă* (*șásă*, *șási*) L VI [r], VIIb [r], VIIe, S VIIc, VIIIc, I Va, VI VIIa [r], VIIIa; *pátruzășășásă* I VIb; *parastásă* (*le*) L VIIb [r] (coocurent cu *parastásě*); *pátru clásă* S VIIIc; *óásă* I VIb (coocurent cu *óásě*); *frumóásă* (pl.) S VIIa etc. În *biserică*, unde atât silaba precedentă, cât și cea următoare conțin vocale palatale, durificarea lui *s* apare izolat: *ínáințea bisářiși* VI VIIa.

²⁷ Cf. NALR Ban. I, h. 15 (*deasă*; și h. VII, intitulată „Neutralizarea opoziției sg.–pl. în DEASĂ; DESE” – unde, de fapt, se neutralizează numai opoziția desinențială), h. 51 (*aluniță*: *s* dur în *sămn*), h. 68 (*măsea*: *s* dur în tot Banatul, indiferent de celelalte variații: *másă*(*yă*)/*másă*(*yă*)), h. 138 (*neted*: *s* dur în *asemenęa* foarte răspândit, deși nu general, alături de *-șă*- apărând și *-s(ă)ě-*, cu variații ale aperturii și timbrului).

Specific tratamentului lui *i* precedat de *s* este faptul că evoluția către o vocală centrală apare în mod net predominant sub accent (v. și 3.1.1.2.): *tępsűje* L VIIb [r] (cu variații în privința gradului de palatalizare a lui *t*); *sűlă (sűla)* L VIIb [r], S VIIa; *ursűta* VI VIIa [r]; *sűngur* S Va, VIIa [r] (coocurent cu *sűngur*), VIIc, VIIIc, d [r], I VIIb, VI VIIa [r]; *sűngurű* L VIIe [r], S Va; *gűsűt* L VIIId [r], S VIIc (coocurent cu *gűsű(t)*), VIIIc, d, I Va, VIb; *folosűm* L VIIb; *dofolosűt* I VIIb etc. Evoluția lui *i* aton precedat de *s* la o vocală centrală este mult mai slab atestată: *ursűtóriľę (ursűtóriű)* L VIIb (urmat de *ursűtóriľę*), VI VIIa; *ursűtóriľę* VI VIIa.

Cazurile de reducere a diftongului *ęa* după *s* sunt și ele frecvente în Banatul sârbesc, având, în unele cuvinte, un grad ridicat de recurență: *súra* L VIIb [r], VIIId, e [r], S Va, VIIa [r], VIIIc [r], I Va [r], VIb [r], VI VIIa [r], VIIIa; *desúra* S VIIa; *sámănă* L VI [r], S VIIIId, I VIIb; *să nu să sámenę* S VIIIa; *să sámiňę* L VIIb; *įpsámnă* S Va, VIIa, I Va, b, VIa, b [r]; *visáză* VI VIIa [r]; *ursűscă* VI VIIa; impf. 3 sg. *lipsá* L VIIe etc.

În ciuda predominanței nete a stadiului „final” al durificării, fenomenul nu este generalizat – la exemplele de oscilații deja notate putându-se adăuga secvențe în care se vede cum același vorbitor trece, într-un singur enunț, prin toate cele trei tipuri de realizare a grupului *s + e*: *ș-amę făcú parastășę// dỏo parastășă am făcú la bisériķę* L VIIb.

3.1.2. Durificarea lui z. Caracterul extrem de instabil al consoanei *z* sub raportul efectului asupra vocalelor palatale următoare se vede foarte bine grație recurenței numeralului *zece* și a celor compuse pe baza lui, precum și a unor cuvinte ca verbul *a zice* și substantivul *zi*. Deși fenomenul durificării are o remarcabilă amploare, stadiile cu vocală palatală păstrată după *z*, ca și cele intermediare, sunt mai bine reprezentate decât în cazul fricativei dentale surde (v. 3.1.1.1. și 3.1.1.2.).

3.1.2.1. Forme cu z moale. Vocala palatală semideschisă se păstrează cel mai bine în formele numeralului *zece* și ale numeralelor compuse care îl conțin: *zếse (zếșę)* L VIIb, d; *dỏisprězếșę* L VIIb; *űopsprězęcę* S VIIa; *do(u)ozếs* L VIIb, S VIIa, c, VIIIa [r]; *dỏozez* S VIIc; *trizęc* S VIIIc (coocurent cu *óbzășase*); *ćiųzếs* S VIIIc (urmat de *zűsá* și de *zűcá*); *șájzeșiűopt* S VIIIc (precedat de *șájzếșű... űopt*); *űbzez de an* S VIIIc. În mod izolat, după *z* apare fenomenul diftongării spontane a lui *e*: *zűęcę* I VIIb. În alte cuvinte, păstrarea lui *e* după *z* apare cu totul izolat, atât în interiorul cuvântului, cât și la finală: *dumnezęű* S VIIIc; *bűzele* L VIIb; *frųzę* I VIIb [r].

Păstrarea nealterată a lui *i* precedat de fricativa dentală sonoră este atestată recurent în formele substantivului *zi* și ale verbului *a zice*: *zi* L VIIb, d; *zűľę* L VIIb; *zűęcę* L VIIb (coocurent cu *zűęcę* la aceeași vorbitoare); *zűșę* L VIIb; *zűsem* L VIIc, VI VIIa (coocurent cu *zűșem* la aceeași vorbitoare); *zűșęű* L VIIc (urmat de *įncălzűt*); *zűsűcá* L VIIb; *zűșę* VI VIIa; *zűsám* L VIIb.

Exemplele de păstrare a lui *i* final asilabic după *z* sunt puține: *colărězűs* VIIb; *rűzűl* VIIb; *să vűezűl* VIIb.

3.1.2.2. Forme cu z urmat de vocale palatale velarizate. Stadiul intermediar de modificare a lui *e* după *z* în numeralul *zece* este mai slab reprezentat decât cel

primar: *zěće* (*zěse*) L VIIb [r] (cu variații ale aperturii lui *-e*), I VIb; *dóqăzěž* L VIIb [r], VI VIIa; *šájžěšĩ..* *łopt* S VIIIc. În alte cuvinte, fonetismele cu *ě* sunt izolate: *dumñezěu* VI VIIa; *păzěște* L VIIb; *te-ŋcălzěšť* S VIIIc. Trecerea lui *e* desinențial la *ě* este recurentă în anumite cuvinte: *frúpzě* L VIIc, S VIIIa [r], I VIa, b (coocurent cu *frúpze* [r]).

Velarizarea lui *i* este prezentă în *zi* și în *a zice*: *zĩ* L VIIb; *mĩne-zĩ* (*mĩne-zĩ*) L VIIb, I Va (precedat de *zĩle*); *zĩqa* S VIIa [r]; *zĩc* L VIIb (coocurent cu *zĩc* [r]); *zĩse* S VIIIc; *zĩs* L VIIb. Deși *ĩ* este specifică poziția accentuată, stadiul [ĩ] apare și în forme cu radical aton ale verbului *a zice*: *zĩc/sá* L VIIb. În alte cuvinte, [ĩ] apare numai sub accent: *něrozĩlě* L VIIc; *păzĩm* L VIIb; *păzĩ* L VIIb, S Va; *trezĩ* VI VIIa; *tĩrzĩ* VI VIIa. Prezența lui poate fi identificată și într-un neologism ca *azĩ* L VIIc.

Corespunzătoare stadiului intermediar de alterare a timbrelor palatale după *z* este prezența unui *i* final asilabic mai slab perceptibil: *căzĩ* I VIb (coocurent cu *căđ*); *vĩerzĩ* I VIb (urmat de *vĩerz*); *vezĩ* L VIIc; *deskĩzĩ* I VIb; *ăstăzĩ* VI VIIa.

3.1.2.3. Forme cu *z* dur. Formele cu *z* dur sunt larg majoritare în Banatul sârbesc; recurența pronunțărilor cu vocale palatale nemodificate sau modificate parțial (până la stadiile *ě*, *ĩ*) este incomparabilă cu recurența fonetismelor corespunzătoare cu *ă* și *ĩ*. Pe lângă aceasta, pronunțările cu *z* urmat de vocală centrală (ca și acelea cu *ea* > *a* și *ĩ* complet amuțit după *z*) sunt recurente în cuvinte în care apar cu totul izolat (sau nu apar deloc) *z* moale sau *z* durificat într-o fază incipientă:

– forme (compuse cu) numeralul *zece*: *zăće* (*zăće*, *zăc/se*, *zăse*) L VI, I VIa, b [r], VI VIIa; *dóqăzăž* (*dóqăž*) L VIIb, I VIb; *dóqăžăš* L VIIc; *dóqăžăšĩnu* I Va, VIb; *dóqăžăšĩna* L VI [r]; *trejzăš* L VIIc; *trijzăšĩnu* L VIIc; *trejzăšĩdoo* I VIb; *trejzăšĩsĩps* L VI; *pátruzăš* L VI, VIIb [r] (o dată precedat de *dóqăzěž*); *pátruzăšĩsăš* I VIb; *sĩpzăš* VI VIIa; *čípzăšĩdoj* I VIb; *čípzăšĩtrèi* I VIa etc. În ciuda predominanței masive a pronunțărilor cu *ă*, fenomenul durificării este departe de a fi generalizat, după cum se vede în oscilații ca: *čípzăš...šájzež... cíte trijzež... cíť/će dóqezěž* S VIIc;

– alte forme: *dumnezău* (*dumnezău*, *dumñezău*, *dumnezău*) L VIIc, e [r], S VIIa, b, VIIc, VI VIIa [r]; *păzăsc* L VIIb, I Va; *frúpzălě* (*frúpzăle*) S VIIIa, I VIb; *să mă boťáză* I Va. Velarizarea lui *e* după *z* până la stadiul *ă* apare și într-un neologism precum *cořzărvánt* L VIIc [r].

Modificarea lui *i* în *ĩ* este atestată cu o frecvență extrem de ridicată în flexiunea substantivului *zi* (unde *i* se află întotdeauna sub accent) și a verbului *a zice* (unde apare și velarizarea în poziție atonă, în formele accentuate pe flectiv): *zĩ* (subst.) L VIIb, S VIIb, I Va, VI VIIa; *zĩqa* (*zĩqa*)²⁸ L VIIb [r], S VIIa, VIIa, I VIb [r], I Va; *zĩle* (*zĩle*, *zĩle*, *zĩle*, *zĩle*) L VI, VIIb, d, S VIIb, I Va [r], VIb [r], VI VIIa; *zĩlěle* (*zĩlĩ*) I Va [r]; *mĩne-zĩ* L VIIc, I Va, VIb, VI VIIa [r] (cu variația gradului de palatalizare a lui *n*); *mĩne-zĩ* S VIIa (urmat de *zĩc*); *zĩc* (*zĩc*) L VIIb [r], VIIc, e, S VIIc

²⁸ În forma articulată a substantivului *zi* pot să apară și pronunțări cu vocală centrală labializată (ca urmare a acțiunii asimilatoare a lui *y* următor) – un fonetism care coincide cu fenomenul redat de grafiile *zãa*, *sãa* din limba română veche: *zũqa* I VIb.

[r], VIII d [r], I Va [r], VI b [r], VI VII a [r]; *zís* I Va; *zíce* (*zíse*) L VII b, e [r], S VII a [r], VII c, VIII a, I Va, VI b, VI v; *zícem* (*zísem*) L VII e, S VII b, I Va, VI VII a; *zíseț* (*zíseț*) L VII e, S VIII d; *zís* (*zî[s]/zîz* în anumite legături sintactice) L VI, VII e [r], S VII a, c [r], S VIII d, I Va, VI VII a [r], VIII a; *zísá* L VII b (coocurent cu *zísám*), S VII c, VIII d. Durificarea lui *z* urmat de *i* mai este atestată în forme participiale, dintre care unele sunt recurente: *auzít* L VI, VII e [r], S VII a, I VII b [r], VI VII a; *încălzít* L VII b [r], VII e [r], S VII a, VIII d; *urzít* L VII b, e [r]; *limplezít* L VII e [r]; în alte forme verbale cu radical în *z*, fenomenul se întâlnește mai rar: *încălzím* L VII b. El este prezent și în adverbul *tîrzíu* VI VII a. Alături de durificarea din împrumutul *zíd* L VII b apar formele cu radical aton *zídít* VI VII a [r] și *zídárí* L VII b. Durificarea înainte de *i* final silabic (adică în plurale masculine articulate) este slab atestată: *sólzî* I VII b [r].

Forme care să reflecte reducerea diftongului *ea* după *z* apar rar; alături de *zámă* (*záma*) L VII e [r]; *pázáscă* L [r], fenomenul poate fi observat în pronunțarea unui neologism ca *să organízáză* S VIII a.

Amuțirea completă a lui *í* după *z* se întâlnește în mod recurent în *ástáz* L VII b, S VII c, VIII a, c [r], I Va, ca și în forme nominale de plural (*grițz* S VIII a; *solz* I VII b [r]) și, mai frecvent, în forme verbale de persoana a 2-a sg.: *înkíz* L VII b (urmat la mică distanță de *slobózí*); *să vez* I Va; *s-o vez* S VII a; *șez* (imperat.) S VII c; *aúz* (imperat.) I Va.

3.1.3. Durificarea lui *ț*

3.1.3.1. Forme cu *ț* moale. Păstrarea lui *e* după *ț* se întâlnește extrem de rar la vorbitorii români din Banatul sârbesc: *mățele* (*mațelē*) L VII b [r] (oscilează frecvent cu varianta *mățule*); *frecăței* L VII b [r]; *cotărițele* L VII b; *să sē cūrēțe* S VIII a. Mult mai bine este atestată păstrarea lui *i*; predominante sunt exemplele cu *i* aton: *părțile-alealalte* I VI a; *părțile-álea* I VI a; *múnți* I VI a; *múnți-ăia* I VI a; *móșilor* I VI a. Pronunțările cu *i* accentuat după *ț* sunt sporadice: *puțíní* I VI a [r]; *bucă* [ε] *țica* L VII b. Trebuie remarcat, de asemenea, că dintre exemplele cu *ț* moale, cele mai multe sunt neologisme: *opărățiá* L VII b; *șpețializáție* (*șpețializáția*) S VIII c [r]; *organizáție* VI VIII a [r]; *liģitimáție* I Va; *înjécție* L VII b – la care se adaugă numele propriu *elvéți* (*á*) L VI [r], VII b [r].

Păstrarea lui *i* final asilabic după *ț* apare mai ales la vorbitori din generația medie, la care influența limbii române literare este vizibilă și în alte trăsături fonetice (v. *infra*, 4.): *noptí* I Va (coocurent cu *nopt*); *frațí* I Va; *múoțí* I VI a; *pocăițí* L VIII d; *toțí* L VII b, I VI a; *ășțialàlțí* I VI a (urmat de *angajăț*).

Treceri de la pronunțările cu *ț* moale la cele cu *ț* dur se pot vedea în secvențe ca: *mățe*// *să grijăsc mățule*... *mățele* L VII b; *pocăiți*/ *ma nu-s pocăiți* L VIII d; *l-am împărțit atîța*... *bucăț/ cíțe piț am făcút*// L VII e.

3.1.3.2. Forme cu *ț* urmat de vocale palatale velarizate. Deși net minoritare în raport cu pronunțările cu *ț* dur (v. 3.1.3.3.), pronunțările cu *ě* și *î* se întâlnesc ceva mai frecvent decât cele cu vocale palatale nemodificate, având chiar o recurență în anumite cuvinte: *tăjețéi* (*i*) L VII e [r]; *țeví* VI VIII a [r]; *țesut* L VII b [r], VI VII a [r] (uneori precedat de *țásút* în același fragment narativ); *șervețele* L VII b;

oțel I VIb; *iț* L VIIb; *locuințele* I VIa; pl. *lanț* I VIb (precedat de *lanță*); *micuțe* S VIIb (urmat imediat de pl. *micuți*). Trecerea lui *i* la *i* după *ț* se întâlnește mai ales sub accent: *subțîn* S VIIb; *puțîn* I VIb; *țîi* I VIb (precedat de *împărțî* [r]); *pățî* L VIII – și mai rar în poziție atonă: *țînút* L VIIb; *părinț* L VI; *ățîli* I VIb. Neologismul *zenerățile* L VI altenează cu *zenerățile* la același vorbitor.

Cazurile în care *i* final asilabic se mai aude după *ț*, dar slab perceptibil, sunt sensibil mai numeroase decât cele cu [i] clar perceptibil: *șocolăț* L VIIb; *frăț* I VIa (precedat de *toț*); *némț* VI VIIIa; *mărúntț* I VIb; *frămîntț* L VIIb (precedat de *să potț*); *videtț* L VIIb; *betț* L VIIe.

3.1.3.3. Forme cu *ț* dur. Durificarea lui *ț* este un fenomen practic generalizat în graiurile bănățene, potrivit anchetelor NALR²⁹.

În graiurile românești din Banatul sârbesc, durificarea lui *ț* are o pondere incomparabilă cu a formelor fără durificare, vizibilă nu atât în cazul segmentelor de tip *ț + e* și *ț + ęa*, cât în frecvența formelor cu *i > i* și cu *i* complet amuțit. Formele cu *ț* urmat de *ă* nu le depășesc într-o proporție semnificativă pe cele cu *e* sau *ě*: *oțăt* L VIIe [r]; *țăv* S VIIIa [r]; *împărțasc* I Va; *înțălés* (*înțăl'és*) L VI [r], VI VIIa [r]; *înțălésu* L VI; *nénțălezer* VI VIIa; *țăsút* L VIIe [r] (dar *țesătúră* la aceeași vorbitoare), VI VIIa [r]; *țăsútă* L VIIe [r]. În cele mai multe cazuri, este alterată după *ț* desinența *e* din flexiunea nominală sau verbală: *bătrînétă* S VIIIc; *lanță* S VIIc, I VIb (urmat de *lanț*); *ițăle* L VIIb; *mățăle* L VIIe [r]; *să-țpviță* S VIIIc. Exemple cu diftongul *ęa* (*ia*) redus la *a* se întâlnesc destul de rar: *șfîntăscă* S VIIa; *atțu an* L VIIb.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul lui *ț* urmat de *i*, unde durificarea este atestată pe scară foarte largă, indiferent de caracterul accentuat sau aton al vocalei și de poziția ei în cuvânt: *cuțî(u)* L VIIb [r], VIIe, S Va [r]; *lățîme* I Vb, VIb; *subțîre* (*subțîrie*) (cu variații ale aperturii vocalei finale) L VIIb, S VIIb [r], VI VIIa; *subțîi* L VIIe, VI VIIa; *țîn* L VIIb [r] (coocurent cu *țîn*), S VIIa, c [r], VIII, I VIa, b, VI VIIIa; *părinț* (*părînț*) L VIIb, S VIIa, c, I VIb; *cîrnăț* L VIIb etc. Durificarea apare și în neologisme (*democrațile* L VI; *zenerățile* L VI – precedat de *zenerățile*) și în numele propriu *elvéțla* L VI (coocurent cu *elvéția*).

Amuțirea completă a lui *i* după *ț* se întâlnește în nenumărate exemple: *cîrnăț* L VIIb, I Va, VIb; *népóț* S VIIc [r]; *nopt* I Va; *nunț* VI VIIa; *némț* VI VIIa; *marț* VI VIIa [r]; *mulț* S VIIa, VI VIIa [r], VIIIa; *bogăț* S VIIa, I VIb, VI VIIa; *uscăț* S VIIb [r]; *cîț* L VIIb, S VIIa [r]; *să-ț spun* L VIIb; *toț* (rar *ttoț*) L VI [r], VIIe [r], S Va, VIIa, I VIa, b [r]; *știț* (*ștîț*) L VIII, S VIII, d [r], S VIIb; imperat. *iertăț* L VIIb [r] etc. Rareori

²⁹ Cf. NALR. Ban. I, h. 17 (*creață*; și h. interpretativă VIII, „Neutralizarea opoziției sg.–pl. în CREAȚĂ; CREȚE” – de fapt o neutralizare a opoziției desinențiale), h. 24 (*încrețesc*; *ă* după *ț* în tot Banatul). Velarizarea lui *i* după *ț*, până la stadiul [i], este notată ca un fenomen aproape regulat în Banatul românesc, în cuvinte precum *pețitor* (NALR. Ban. II, h. 183) sau *bețiv* (NALR. Ban. II, h. 187). În cazul acestui din urmă cuvânt, toate variantele (a căror repartitie se vede foarte clar pe harta interpretativă CXLIII: *bețiv*, absolut minoritar; *bețiu*, aproape general în jumătatea sudică a Banatului; *bețic*, aproape general în jumătatea nordică a Banatului), precum și derivatul *bețivan*, apar cu segmentul fonetic medial [fi].

influența lui *t* dur asupra lui *i* se manifestă ca o modificare a timbrului asilabic din palatal în velar: *bucăț* [t̪] L VIIb.

3.1.4. Durificarea lui *ḑ*. În măsura în care se păstrează nefricatizat (v. *infra*, 4.1.), *ḑ* este dur în Banat; nu există exemple de păstrare a timbrului vocalice palatale în vecinătatea lui:

– *e > ă*: *ḑăše* (*ḑăše*) VI VIIa [r];

– *i > î*: *ḑ* VI VIIa, VIIIa; *ḑoa* (*ḑua*) S VIIa [r] (coocurent cu forme cu fricatizare), VIIIc (urmat de *amház*), I Va, VI VIIa; *mîne-ḑ* (*mâne-ḑ*) I Va [r] (coocurent cu *mîne-zî*), VI VIIa [r], VIIIa; *ḑîle* (*ḑîlê*) VI VIIa [r] (uneori coocurent cu forme cu *z*, precum part. *auzîit*); *ḑîšem* S VIIb; *ḑîs* S VIIc (urmat de *zîc*), VI VIIa [r]; *auḑî* VI VIIa (precedat de *auzîit* în vorbirea soțului și urmat de *auzîit* în propria replică); *ḑîne* VI VIIa; *ḑînelê* (*zînilê*) VI VIIa [r]; *urḑîs* S Va. În mod izolat, rezultatul velarizării lui *i* este vocala centrală semideschisă: *ḑîc* S VIIIId (coocurent cu *zîc*);

– *ea > a*: *ḑámă* L VIIb [r] (coocurent cu *zámă* [r]);

– *i* final amuțit: *căḑ* I VIb (coocurent cu *căz* [t̪]); ind. prez. 2 sg. *veḑ* L VIIb; *aiḑ* L VIIb [r]; *păstréḑ* VI VIIa; conj. prez. 2 sg. *sě prinḑ* S VIIa; *ástâḑ* VI VIIa (urmat la mică distanță de *zîlê*).

3.2. Durificarea șuierătoarelor. Șuierătoarele *ș* și *j* sunt preponderent dure în Banatul sârbesc; există cazuri de coexistență a pronunțărilor de tipuri diferite (mai ales la șuierătoarea surdă *ș*, care este mult mai frecventă în sistemul fonetic al limbii române decât perechea ei sonoră, și mai ales la conjuncția copulativă *și*, a cărei frecvență în vorbire oferă un domeniu ideal de observare a variațiilor), dar predominanța netă a cazurilor de durificare reprezintă o concordanță între aceste graiuri și cele din Banatul românesc (v. *infra*, 3.2.1.3.).

3.2.1. *ș*

3.2.1.1. *ș* moale. În afară de conjuncția copulativă *și* – la care se adaugă, în mai mică măsură, semiadverbul omonim –, forme cu *ș* moale apar în mod izolat (în sensul că exemplele de recurență sunt aproape absente) la vorbitorii români din Banatul sârbesc. La folosirea lui *și* cu funcția lui proprie de conector se adaugă ocurențele din structura numeralelor compuse (de tipul *patruzecișiopt*).

Exemplele cu *ș* moale înainte de *e* sunt mult mai puțin numeroase decât cele cu *ș* urmat de *i*: *șez* (imperat. 2 sg.) S VIIc; *șede* L VIIb (urmat de *șele* și apoi de *șăde*); *moșescu* I Va [r]; *șezătoare* L VIIb; *cămășe* S VIIc; *kimășe* L VIIb; *albúșe* S VIIb.

La reprezentarea mai bogată a lui *ș* moale înainte de *i* contribuie, pe lângă recurența conjuncției și a semiadverbului *și* (v. *supra*), prezența infinitivelor și a participiilor de conjugarea a IV-a (tipul *ieși*): conjuncț. *și* L VIIId [r] (dar minoritar), S VIIb [r], VIIc [r] (coocurent cu *șî*), VIIIId [r] (coocurent cu *șî* [r]), I Va (minoritar), VIa [r]; *șáizeși* *шopt* (*șáizășiopt*) S VIIIc (precedat de *șáizేశ̃.. шopt*), VIIIId; *șáizășinò* S VIIIId; semiadv. *și* S VIIc, VIIIId (minoritar, coocurent cu *șî* și cu *șî*); *mușîta* L VIIc; *róșij*(le) L VIIb [r]; adj. *róșij* I VIb; *cășile* I VIa [r] (coocurent cu *căș*); *ieși* S VIIc; *greșit* S VIIc. În neologismul *mașină*, statutul cuvântului în structura etimologică a

vocabularului pare să aibă un rol în recurența pronunțărilor cu *ș* moale (deși cele cu *ș* dur predomină chiar și în cazul unui astfel de cuvânt, v. 3.2.1.3.): *mășina* S VIIa; *mașîn* (*mășîn*) S VIIa (coocurent cu *mașîn*), I VIb (coocurent cu *mașîn*).

La finală de cuvânt, *i* asilabic se întâlnește foarte rar după *ș*: *ucigășî* I VIa; *dășkîșî* I Va; *să-șîia* S VIIc.

Instabilitatea pronunțărilor se observă mai ales la elementele cu recurență în vorbire, în speță la *și* copulativ și adverbial: *și după ața m-o du-șî pă minē* S VIIa; *șî zîc „mă duc și lucr... șî zîța șî noapta/ șî jo nu-î las ața* S VIIc; *și măi multe// și n-aș-șuit/ șî șădēm așă* S VIIc.

3.2.1.2. *ș* urmat de vocale palatale velarizate. Există un raport destul de echilibrat între cazurile în care vocalele palatale precedate de șuierătoarea surdă sunt velarizate și cele cu *ș* moale. Și într-un caz, și în celălalt, exemplele sunt mai numeroase pentru vocala palatală închisă și rezultă dintr-o repetată atestare a variantei cu *i* a lui *și* copulativ și adverbial, precum și a velarizării lui *i* morfologic (îndeosebi în flexiunea verbală) precedat de *ș*:

– *șēle* L VIIb (precedat de *șēle* și urmat de *șăde*); *așezăt* L VIIb; *așezăm* L VIIe [r]; *șervetele* L VIIb (coocurent cu *șărvetele*); *vîrșēt* VI VIIa; *cămășē* (*kîmêșē*, *kîmêșē*) L VIIb [r], VIIe, S VIIc (coocurent cu *cămășe* și *cămășă* [r]);

– conjunct. *șî* L VIIb [r] (uneori coocurent cu *șî* în secvențe mici, ex. *șî viî acăsē/ șî-î cûmperî la fată-ăța*), VIId [r], VIIe, S VIIa (coocurent cu *șî* [r]), VIIb, c (coocurent cu *șî* predominant), VIIa, c [r] (coocurent cu *șî* predominant); semiadv. *șî* L VIId, S Va (precedat de conjunct. *șî*), VIIb, VIId [r] (uneori coocurent cu conjunct. *șî*); *ca șî* S VIIb [r]; *șî* S VIIc; *șîra* S Va; *îșîrăt* I VIb (precedat de *mașîn* și coocurent cu *îșîrăt* [r]); *rúșî* VI VIIa (urmat de *rúșî* la mică distanță); *păpúșîle* VI VIIa (urmat de *păpúșîle*); *o-șășî-ăt-o* L VIIb; *roșî* L VIIb.

Realizarea lui *i* flexionar ca un timbru asilabic slab perceptibil se întâlnește izolat: *lașî* L VIIe.

3.2.1.3. *ș* dur. Durificarea lui *ș* este un fenomen tipic pentru graiurile bănățene³⁰. Net predominant și la vorbitorii români din Banatul sârbesc, fenomenul este ilustrat pe scară largă de alterarea lui *i* în *î* și de amuțirea completă a lui *i* final asilabic după *ș*, dar în ceea ce-l privește pe *e* (medial și final), formele cu *ș* dur se află în echilibru cu cele discutate sub 3.2.1.1. și 3.2.1.2.:

– *e > ă*: *șăde* L VIIb; *șărvetele* L VIIb; *vîrșăt* S VIIc [r]; *greșăt* S VIIc (coocurent cu *greșît*); *cămășă* S VIIc [r] (coocurent cu *cămășē* și *cămășe*); *cămășî* S VIIc; *orășă* I VIa; pl. *cireășă* I VIb (context de pl.: *ce ștu jo: meăre/ cireășă/ vișîne*

³⁰ Cf. NALR. Ban. I, h. 62 (*răguște*: net predominant este *ă* după *ș* – mult mai rar *é* sau *é* pentru apertură, v. *Vocalism*, 3.1.1.2.), h. 63 (*răgușit*: segmentul *-șî-* este general, indiferent de variantele radicalului: *răgoș-*, *rogoș-* etc.), h. 83 (*gușă*; răspunsurile prin *gușă* au perechile sg./pl. *gușă*; *gușă* sau *gușă*; *guș*), h. 153 (*leșin*; segmentul medial este aproape fără excepție *-șî-* – accentuat sau aton – în formele verbului *a leșina*); NALR. Ban. II, h. 164 (*bunic*: omonimia sg.–pl. este regulată acolo unde s-a răspuns prin cuvântul *moș*).

și d-ășta). În formele articulate ale substantivelor feminine cu radical în -ș, silaba finală are fonetismul -șă: *cămășă* S VIIc [r]; *cenúșă* (*cenúșa*) L VIIe, I Va [r].

– *i* > *î*: conjunct. *și recurentă* la: L VI, VIIb (coocurent cu *și*), VIId (coocurent cu *și*), VIIe, S Va, VIIa (coocurent cu *și*), VIIb, c (coocurent cu *și* [r]), VIIIa, c, d (coocurent cu *și*), I Va, b, VIb, VIIb, VI VIIa, VIIIa; *dóozășîunu* I Va, VIb; *dóqășășîuna* L VI [r]; *treizășîsîps* L VI; *șáizășî..* *Uopt* S VIIIc; *óbzășîopt* S VIIIc; *nóuășășîno* I VIa; *čířzășîdoj* I VIb; *šířzășîsàsě* VI VIIa; *óřșîce* (*óřșîsé*) S Va, VIIb [r] (coocurent cu *uòřșîsé*); *și* adverbial: L VI (ex. *pročedám și cu hectáru*) [r], S Va, VIIa [r], VIIb, c [r], VIIIc, d [r], I Va [r], VIa, b [r], VI VIIa (*și și dîn áęa or făcút// uléju*); *ca și* S VIIb [r] (coocurent cu *ca șî*), I VIa; *rłóșîé* L VIIc; *beșîc* S Va; *vîșîne* (*vîșînelé*) I VIb [r]; *rușîie* I Va; *leșîiát* L VIIe (urmat de *leșîé*); *ieșît* L VIIb [r], VIIe [r], VIIIc, S VIIa [r], I Va, VIb, VI VIIa [r]; *ișît* S VIIa, VI VIIa; *rėgușît* L VIIb [r] (cu variația vocalismului primei silabe); *rușîte* S VIIb; *sfirșît* S VIIc; *cășîle* L VI; *strămóșî* VI VIIIa etc. Pronunțarea cu *ș* dur se întâlnește frecvent în neologismul *mașină* (v. și 3.2.1.1.): *mașîna* (*mașîna*, *mașîna*, *mășîna*; *mașîi*, *mășîi*) L VI [r], VIIb [r], S VIIIa (coocurent cu *mășîi*), VIIIc, I VIb [r], VI VIIa, VIIIa [r]; mult mai rar (și asociată cu fenomenul durificării lui *r*, v. 3.6.), ea apare în alt cuvânt neologic, *a reuși*: *răușît* L VIIb, S VIIIc.

– *î* > Ø: *căș* I VIa (coocurent cu *cășile* [r]); pl. *m(ș)oš* I Va, VIb; *strămóș* I Va [r]; *frumóș* VI VIIa [r]; *fălóș* VI VIIa [r]; *puș* S VIIIa; *storș* S VIIb; *laș* (2 sg.) I Va etc. Cu totul izolat, influența pronunțării dure a lui *ș* asupra lui *i* final asilabic se reflectă în modificarea timbrului acestuia: *cășî* L VI.

3.2.2. j. În cazul șuierătoarei sonore, dezechilibrul între formele cu durificare și cele în care vocalele palatale rămân nealterate sau suferă o ușoară velarizare este și mai pronunțat decât la corespondenta surdă.

3.2.2.1. j moale. Pronunțarea moale a lui *j* este atestată în câteva ocurențe ale împrumutului vechi slav *jale* și în neologisme: *jeále* I Va; *jéle* I Va; *ijjécîj* L VIIb.

3.2.2.2. j urmat de vocale palatale velarizate. Stadiul intermediar, cu velarizarea lui *e* și *i* după *j*, este ceva mai bine reprezentat:

– *jělî* VI VIIa; *jělim* VI VIIa; *prăjěsc* S VIIb;

– *jġărițále* (*jġărițále*) L VIIe [r]; *vrăjîqáre* VI VIIa (urmat de *vrăjîqárlé*).

3.2.2.3. j dur. Comparată cu variantele de sub 3.2.2.1., forma monosilabică *jălî* (*jălî*) L VI, VIIb, VI VIIa [r] trebuie să reprezinte o evoluție specifică modificărilor suferite în română³¹ de împrumutul vechi slav жаль dolor LPSGL

³¹ Evoluția acestui cuvânt reflectă o tratare a secvenței inițiale a cuvântului slav ca o succesiune *j + ęa*, care a urmat în română două căi paralele, dependente de cronologia relativă a durificării șuierătoarelor în raport cu monoftongarea lui *ęa* în „poziție moale”. Este de remarcat că în Banatul sârbesc, în locul formei literare *jale* (rezultat al durificării lui *j* înainte de reducerea lui *ęa* la *e*), apar forme cu *ęa* neredus sau redus la *ę* (3.2.2.1.) și forme cu *e* trecut la *ă* (3.2.2.3.), adică forme cu durificare posterioară reducerii lui *ęa*. Pe de altă parte, tipul cu durificare produsă înainte monoftongării este ilustrat de *slujăște* I Va. Finala *lî* (*l*) trebuie considerată o marcă de plural (folosit, eventual, ca singular), deoarece v.sl. -ль (-lî) a dat în dacoromână fie *î* (ca în котель > cotej), urmând evoluția regulată *l̃* > *î*, fie forme în care ierul mic final s-a vocalizat la *e* (ca în дерестъ, ex. милостъ > miloste).

191, col. II. O durificare de același tip apare în *jăg* (*jăgu*) I Va [r] (< v.sl. жегъ ardor LPSGL 192, col. II).

Celelalte forme cu *e* alterat după *j* dur sunt cazuri de modificare a flectivului: *grijăsc* L VIIIb [r]; *prăjăsc* S VIIIb [r]; *prăjăște* S VIIIb. În *grijă* S VIIIId, I VIb, pronunțarea dură a lui *j* reiese numai din opoziția cu pronunțările muntenești de tipul *grije*.

Formele cu *i* alterat după *j* în radicalul cuvintelor sunt puține: *jîvină* L VIIIb; *jîvină* L VIIIb, e. Fenomenul este bine reprezentat în flexiunea verbelor de conjugarea a IV-a cu radicalul în *j*: *grijîm* L VIIIb; *grijît* L VIIIb [r], VIIe [r]; *năcăjît* I VIb [r]; *năcăjîță* L VIIIb; imperat. neg. *nu* (...) *năcăjî* S VIIIId; *prăjîțe* S VIIIb; *prăjîțuța* L VIIIb; *slujî* VI VIIIa.

3.2.3. „Contrareacții” la durificare. În opoziție cu durificarea sistematică a șuierătoarelor, în pronunțarea vorbitorilor români din Banatul sârbesc se observă uneori o tendință a muierii consoanelor respective, până la stadii asemănătoare cu cele din graiurile muntenești. Fenomenul este mai puțin atestat pentru *ș* (*așu* L VIIIb; *cocoloășe* L VIIIb), dar destul de bine atestat pentru *j*. În acest din urmă caz, el este activ și în secvențe în care *j* este urmat de vocale nepalatale – în speță în forme cu *j* rezultat din fricativizarea (străveche în aria sudică a dacoromânei) lui *ǰ* din tipurile *iocus* și *iudicare*: *grîje* S VIIc; *afîjns* S VIIc; *jloc* VI VIIa [r]; *jucăt* VI VIIa (precedat și urmat de mai multe ocurențe ale lui *jloc* și *jucăt*; urmat de *jucăt* și *jocură*). În unele cazuri, șuierătoarele primare ajung identice, prin gradul de muierie, cu rezultatele fricativizării africatelor: ex. *zloc* VI VIIa [r].

3.3. Durificarea oclusivelor *d* și *p*. Asemenea graiurilor bănățene de pe teritoriul României (cf. Neagoe 1984: 246), graiurile românești din Banatul sârbesc cunosc durificarea oclusivei dentale *d*, în toate tipurile de contexte fonetice în care apare în graiurile muntenești, încă din secolul al XVII-lea. Durificarea de tip muntenesc a oclusivei labiale *p* (adică în prepoziția *pe* și în compusele pe baza ei, *prin* și *printre*) este și ea prezentă în Banatul sârbesc, dar într-o măsură mult mai mică.

3.3.1. *d*

3.3.1.1. *d* moale. Deși durificarea este sensibil predominantă la vorbitorii din Banatul sârbesc (v. 3.3.1.3.), există numeroase cazuri de păstrare a lui *d* nedurificat, îndeosebi în prepoziția *de* – care, în afara domeniului durificării, prezintă două tipuri de tratamente, cu *d* intact (v. 1.1.2.1.) și cu *d* palatalizat în diferit grade (v. 1.1.2.2. și 1.1.2.3.). Fiind de la sine înțeles că orice cuvânt cu *d* + vocală palatală oscilează între domeniul durificării și cel al palatalizării, exemplele de „*d* moale” în contrast cu fenomenul durificării sunt numai parțiale: prep. *de* S VIIc, VIIIa [r] (coocurent cu *dě*), VIIIc, I VIa; *òrîdecărĕ* I VIb; *děspre* I VIa; *desára* S VIIa; *la-ndemîná* I Va; *decît* S VIIa [r] (coocurent cu *dăcît*); *destúl* L VIIIb [r]; *îndestulát* S VIIIc; *despriņs* S VIIIId [r]; *deskíz* ^l I VIb. Într-un neologism ca *depîndę* S VIIIa este de observat – ca în cazul multor cuvinte în a căror structură se repetă aceeași combinație de sunete – păstrarea lui *d* într-un segment inițial care apare în mod curent afectat de fenomenul durificării (v. formele de sub 3.3.1.3.), alături de palatalizarea tipic bănățeană a lui *d* de la finala radicalului.

Cazurile cu sinereză în secvențele cu prepoziția *de* urmată de cuvânt cu inițială vocalică sunt mult mai rare decât cele cu eliziune, specifice realizării dure a lui *d* (v. 3.3.1.3.): *de-âla* I VIb.

Înainte de *i*, *d* moale (și nepalatalizat) este recurent (dar net inferior față de formele cu *d* dur urmat de *i*, v. 3.3.1.3.) în prepoziția *din* L VIIId [r] (coocurent cu *dîn*), S Va, VIIb, I VIa [r] (uneori coocurent cu *dîn* în același enunț); în alte forme rezultate din combinații de tipul *de + în-* este mult mai rar: *dîntră* I VIa; *dîncolo* S VIIb.

3.3.1.2. *d* urmat de vocale palatale velarizate. Tipul intermediar, cu vocale palatale velarizate, apare mai frecvent decât cel cu *d* moale și are o distribuție mai variată, în sensul că la atestările prepoziției *dě* (și ale sudărilor ei cu alte cuvinte) se adaugă un număr mai mare de derivate cu prefixul *des-* (> *děs-*): *dě* L VI [r] (coocurent cu *dă* [r]), VIIb [r] (coocurent cu *dă* [r], precum și cu stadii cu palatalizare), VIIId (coocurent cu *dă* în secvențe mici), VIIe (coocurent cu *dă* [r]), S VIIa [r] (uneori coocurent cu *de*, *dă* la mică distanță), VIIb, c, S VIIa (coocurent cu *de* și cu *dě*), I Va [r] (minoritar față de *dă*), VIa [r], VI VIIa; *dě pě lloc* VI VIIa; *dězába* L VIIe. Uneori, stadiul intermediar al durificării se combină cu închiderea (v. *Vocalism*, 1.1.1.2.): prep. *dī* L VIIb, S VIIb, VIIa. Velarizarea lui *e* apare și în conjuncția conclusivă *děc* L VI [r] (coocurent cu *dec* [r]) – un fonetism care iese din sfera concordanței cu graiurile muntenești. O extensiune destul de amplă o are velarizarea în derivatele cu *des-*: *děspărțit* L VIIId [r], VI VIIa [r]; *děskisě* L VIIb; *děscărcăt* L VIIb; *dězbrăcăt* L VIIb etc. O astfel de pronunțare poate afecta chiar și segmentul inițial *de-* al unui neologism: *dětěrzent* L VIIb.

Velarizarea lui *i* se întâlnește în mod repetat în prepoziția *dîn* L VIIb [r], VIIe, S VIIa (coocurent cu *dîn* [r]), VIIId, I VIb.

3.3.1.3. *d* dur. Forma specific muntenească *dă* este recurentă la cei mai mulți vorbitori din Banatul sârbesc (în mod analog cu ceea ce se întâmplă „în cea mai mare parte a subdialectului bănățean” Neagoe 1984: 246): L VI, VIIb (coexistă cu stadiul *de* și chiar *di*, ex. *făr de bábîță/ făr de dóctor/ făr de nimica*), VIIId, e, S VIIa [r] (coocurent cu *dě*, *de* și cu stadii cu palatalizare), I Va, b, VIa (coocurent cu *de* [r]), VIb [r], VI VIIa, VIIa (ex. *făbrica dă uléj* VI VIIa, *dă rápiță* VI VIIa, VIIa, *dă curcubătă* VI VIIa); ea apare și în varianta cu închidere: *dâ* L VIIb [r]. La atestările prepoziției se adaugă variate forme ale cuvintelor care o includ în structura lor etimologică: *dăspre* S VIIa; *dălóc* L VIIId [r], I VIb [r]; *dăstul* L VIIe, I VIb [r]; *dășteptăt* VI VIIa; *dăcît* S VIIa, VIIc; *dăpărte* L VIIe, S VIIa, I VIb, VI VIIa [r], VIIa; *dăgrăbă* I Va; *todăúna* I Va. Frecvența conjuncției *dă* este mai redusă decât a prepoziției: *dă* L VIIb, I Va, VIb [r].

Durificarea are o amploare considerabilă în derivatele cu *des-* – în legătură cu care este de remarcat asocierea frecventă a fenomenului durificării cu păstrarea fonetismelor primare cu consoană prepalatală (adică absența unificării analogice după celelalte derivate cu *des-*) din reflexele verbelor moștenite *discludere* și *disglaciare*: *dășkid* I Va; *dășkidě* (*dășkidě*) L VIIb (urmat aproape imediat de *děskidě*), I Va; *dășkis* I VIb; *dășkiș* I Va; *dășkise* L VIIe [r] (cu variații ale timbrului vocalei finale); *să să dăjgėje* L VIIId; *dăspărțită* L VIIId (coocurent cu *děspărțit*);

dăspărțite L VIII; *dăscînt* S VIIa; *dăscoperim* I VIb; *dăsfăcut* I VIb; *dăscurcăt* VI VIIa; *dăsprîps* VI VIIa; *dăstrucăt* VI VIIIa etc.

Viabilitatea fenomenului durificării lui *d* în graiurile românești din Banatul sârbesc se reflectă în faptul că modificări identice cu cele din cuvintele vechi apar în neologismele cu segmentul inițial *de-*: *dăpînde* (*dăpînde*, *dăpînde*) I Va [r], I VIb [r]; *dănumit* I Va; *dăcûrz* I VIb etc.

Înainte de cuvinte cu inițială vocalică, prepoziția *de* este cel mai adesea redusă la *d-*, ceea ce implică o pronunțare dură, de același tip cu cea din formele sudate *dasupra* L VIIe [r]; *întodauna* S VIIa; *d-afără* I VIb; *d-acolô* I VIb; *d-âsta* I Va; *pămînd* *d-al alb* VI VIIa; *batóză d-âlă mis* VI VIIIa etc.

Precedat de *d* dur, *i* trece la *î* în cele mai multe forme rezultate din contragerea lui *de* cu *în* (independent sau în structura etimologică a altor prepoziții și adverbe): *dîn* (la fel ca în „cea mai mare parte a Banatului”, Neagoe 1984: 246) L VI [r], VIIb, d [r], VIIe [r], S VIIa [r], VIIc, I Va [r], VIa [r] (coocurent cu *din* [r], uneori în același enunț), VIb [r], VI VIIa [r], VIIIa; *dîntr-o dată* L VI; *dîntră* S VIIa; *dîncolo* L VIIb [r]; *dîncocă* I VIa; *dînîntru* L VIIe; *dîntîn* VI VIIa.

Instabilitatea fenomenului durificării lui *d*, vizibilă în numeroasele cazuri de coocurență notate în dreptul exemplurilor, apare și în secvențe ca: *una dē la voi/ dă la romînia* L VIII; *dē... dăspre mămă* S VIIa.

3.3.2. p. Dezechilibrul dintre atestarea durificării lui *d* și aceea a oclusivei labiale trebuie privit ca determinat de tipurile istorice de distribuție a celor două fenomene, în sensul că domeniul de acțiune este limitat, în cazul lui *p*, la prepoziția *pe* și la cele compuse pe baza ei.

3.3.2.1. p moale. Spre deosebire de ceea ce se întâmplă în cazul paralel al durificării lui *d* (v., în special, 3.3.1.3.), în cazul lui *p* par să fie predominante formele fără durificare: *pe* (*pe*, *pî*) S Va, VIIa, b [r], VIIc [r], VIIIa [r], VIIIb [r], I VIb. Uneori prepoziția *pe* este afectată de fenomenul diftongării (v. *Vocalism*, 4.2.): *pê* L VIIb [r] (ex. *pê măsă*), VIIc [r]. Înainte de cuvinte având inițială vocalică, *ę* și *î* rezultați din sinereză se păstrează: *pe-atúpsa* S VIIIc; *pî-ormă* S VIIIc [r].

3.3.2.2. p urmat de vocale palatale velarizate. Acest tip intermediar apare în prep. *pě* I VIb [r] (coocurent cu *pe*), VI VIIIa; *pěntru* L VI, I VIb; *pěstă* I VIb.

3.3.2.3. p dur. Durificarea lui *p* apare în: *pă* S VIIIa [r], S VIIa [r], I Va [r], VIa, b [r], VI VIIIa; *pântru* I VIb [r]; ea se vede și în rezultatul combinării cu un cuvânt cu inițială vocalică: *p-acolô* S VIIIa.

Interesantă este, în contextul durificării, combinarea prepozițiilor *de* și *pe* (care a dus la neutralizarea destul de timpurie – în raport cu momentul în care durificarea lui *p* se vede a fi luat amploare în graiurile muntenești, adică nu mai devreme de sfârșitul secolului al XVII-lea – a opoziției dintre secvența *dă pă* și prepoziția *după*); în unele secvențe, cele două prepoziții rămân distincte: *dî pă mijlocu* S VIIIa; *de pă drúgă* S VIIIa [r]; există însă și cazuri de confuzie cu prepoziția *după*: *frúpzăle du pă drúgă* S VIIIa.

3.4. Durificarea grupurilor consonantice *st* și *str*

3.4.1. Grupul *st*. Pronunțarea dură a grupului consonantic *st* – reflectată în alterarea timbrului vocalelor palatale următoare – este o trăsătură specifică subdialectului bănățean³².

3.4.1.1. *st* moale. La vorbitorii din Banatul sârbesc, pronunțările cu *st* moale sunt net minoritare față de cele cu durificare, singurul context în care se întâlnesc repetat fiind forma „lungă” de persoana a 3-a sg. a indicativului prezent al lui *a fi*: *îeste* (*îește*, *îește*, *îește*, *îește*) S VIIa [r] (coocurent cu forme cu durificare), VIIc, VIIIc [r], VIIIId [r], I VIB; în afara acestei forme, *st* moale apare izolat: *mêstecă* S VIIb.

3.4.1.2. *st* urmat de vocale palatale velarizate. Velarizarea medie după grupul *st* afectează forma „lungă” a lui *a fi* la ind. prez. 3 sg.: *îestě* (*îestě*) L VI, VIIIb [r] (coocurent cu *îeste*, *îește* [r]), S VIIa [r], I VIB [r] (coocurent cu *îestă*); după cum se observă din cazurile de coocurență notate în dreptul atestărilor, pronunțarea acestei forme este adeseori oscilantă. În afară de ea pot fi întâlnite forme cu velarizare medie și în alte cuvinte – pentru care apar pronunțări alternative la vorbitorii care le întrebunțează: *coăstě* I VIB (coocurent cu *coăste*); *mêstěc* S VIIIb; *mêstěcă* L VIIIb; *postěsc* S VIIIb [r] (o dată urmat de *îestă*).

3.4.1.3. *st* dur. Pronunțările cu *st* dur sunt majoritare în Banatul sârbesc și, spre deosebire de cele discutate sub 3.4.1.1. și 3.4.1.2., se întâlnesc frecvent și în forme în care vocala influențată de grupul consonantic precedent este *i* (> *î*). De asemenea, domeniul de recurență este mai variat, incluzând verbul *a mesteca*, prepoziția *peste* și diverse verbe de conjugarea a IV-a cu radicalul în *st-*: *mestăcăt* (*mjestăcăt*, *mistăcăt*) L VIIb [r] (cu variații ale aperturii lui *e*), VIIId, S Va [r], VI VIIa; *îestă* L VI [r], VIIe [r], S VIIa [r], VIIb, I Va [r], VIB; *pěstă* (*păstă*, *pistă*) S VIIIId [r], I Va [r], VIB; *stîng* I Va; *stînge* I Va; *stîngă* (conj. 3 sg.) I Va; *poveštîm* (*povestîm*) VI VIIa [r]; *povestît* S VIIa; *năpustît* S VIIIc; *nu năpustî* S VIIIc.

3.4.2. Grupul *str*. Modificarea vocalelor palatale după grupul consonantic *str* are o „tradiție” în istoria dialectului dacoromân, precum și o extensiune dialectală corespunzătoare vechimii acestei tendințe (cf. DLR s.v. *strecura*³³, *strica*, *striga*).

³² În NALR. Ban. I, h. 64 (*mestec*), predominanța pronunțărilor cu *-stă-* (uneori cu închiderea lui *ă* secundar la *â*) este foarte clară; pe h. 102 (*coastă*), pluralul este cu *st* moale în nordul Banatului, unde silaba finală este *-ste* sau chiar *-stě* – în timp ce *st* dur este practic regulat în sud, ceea ce duce la neutralizarea opoziției între singular și plural; cf. și harta interpretativă LXI.

³³ În cazul verbului *a strecura*, problema durificării grupului *str* și a cronologiei relative a formelor cu *stre-* în raport cu cele cu *stră-* este complicată de dificultăți etimologice – dat fiind că etimologia cea mai verosimilă (și cea mai frecvent admisă), **extracolare* (v. *Tratat* 2018) ar presupune întâietatea formelor cu *stră-*. Împotriva acestei deducții stă faptul că formele cele mai vechi, atestate în texte din diverse arii (v. DLR s.v. *strecura*; v. și Zamfir 2005: 277), au *e* în silaba inițială. (Trebuie spus, în privința formelor transliterate consecvent cu *e* de editorul Gh. Chivu, că cele patru forme din AC 141: 8–11, corespunzătoare formei de ind. prez. 1 sg., participiului și a două substantive deverbative și traduse *Percolo*, respectiv *Percolatum*, *Percolatorium* și *Percolatio*, apar în grafii care lasă loc la interpretări; este însă foarte clar că atât deasupra vocalei din silaba inițială, cât și deasupra vocalei finale din cuvântul tradus prin *Percolatio*, se află semnul diacritic prin care este notată în AC vocala *ă*: *Strêkurêturê* AC 141: 11; semnul diacritic de pe *e* medial este mai puțin clar din cauza ligaturii cu *t* următor și tot din motive de ligatură este neclară ortografierea celorlalte trei cuvinte din aceeași familie lexicală).

Cele trei verbe moștenite cu *str-* apar la vorbitorii din Banatul sârbesc în forme în care durificarea e aproape generală: *străcoară* L VIIe; *străcurăm* L VIIe; *străcurát* L VIIb (urmat de *străcurát*), L VIIe; *străcuráre* L VIIe; *să stríkě* S VIIa; *strícát* L VIIb (urmat de *stricát* la mică distanță). Forme cu vocale palatale velarizate apar mai rar: *străcurát* L VIIb (v. *supra* pentru coocurența cu *străcurát*); *strícă* I VIb; *strígát* I Va. Pronunțarea cu *str-* moale apare extrem de izolat: *stricát* L VIIb (precedat de *strícát*, v. *supra*).

O durificare de același tip cu cea din cuvintele moștenite apare izolat într-un toponim recent ca *aústrîa* L VI [r] (coocurent cu *aústria* [r]).

3.5. Durificarea altor grupuri muta cum liquida. O durificare bine documentată istoric în aria vestică a dacoromânei este aceea din formele verbului *a trebui*³⁴.

Pronunțările vorbitorilor din Banatul sârbesc variază de la velarizarea medie (până la stadiul *ě*) a lui *e* – *trébě* (*trébă*) L VIIb [r] (dar *trébă* [r] la aceeași informatoare), I Va, VIb [r] (coocurent cu *trébă/trébě*, uneori în același enunț), VI VIIa (dar *trébă* la aceeași informatoare); *trébuiá* S VIIIa; *trébuit* (*trébíit*) L VIIb [r], I Va, VIb [r], – până la stadiile finale, cu *e* > *ă* și *ea* > *a*: *trába* S VIIIa; *trábă* L VIIb, S Va; *trábuit* L VIIb [r], VIIIa [r], VIIe, S Va [r], VIIa, I VIb, VI VIIa [r], VIIIa. Formele fără durificare sunt minoritare: *trébe* (*trébě*) I VIb [r] (coocurent cu *trébě* [r]); *trébuit* S VIIa. Din intensitatea oscilațiilor care există la un informator cum este VIb din Iancaid s-ar putea conchide că ceea ce este evident o „normă” a graiurilor vestice, cu o vechime de cel puțin două secole și jumătate, se confruntă, în pronunțarea acestui cuvânt la generațiile mai puțin conservatoare, cu modelul pronunțării românești standard.

O altă durificare a grupului *tr* apare în formele verbului *a întreba* (cu familia lui lexicală), în care fonetismul *-tră-* (cf. și DA s.v.) are o vechime considerabilă în aria vestică³⁵. În Banatul sârbesc se întâlnesc *mă-ntrábă* S VIIc (precedat de *întrebát*); *o-ntrábát* S VIIa – alături de forme cu velarizare medie: *întrebát* L VIIb, S VIIIc.

Din aceeași categorie istorică a durificărilor atestate foarte bine și pe scară foarte largă în aria vestică (unde sunt practic regulate la scriitorii Școlii Ardelene³⁶) face parte durificarea din prepoziția *între* (< lat. *inter*) și din cele compuse pe baza ei (*dintre* și *prinre*). Ea apare în Banatul sârbesc atât în forme cu velarizarea medie a lui *e* (*între* L VIIb; *dintre* I VIa), cât și cu velarizarea până la stadiul de vocală centrală (*dintră* S VIIa).

Velarizări medii ale vocalelor palatale apar, izolat, și în alte cuvinte cu grupul *tr*: *trése* S VIIIa; *trécút* VI VIIIa; *tréierát* S VIIIa; *trímés* L VIIIa [r]. Și mai izolat,

³⁴ Fenomenul este atestat regulat cu vocală centrală în silaba inițială a radicalului la scriitorii Școlii Ardelene (v., de exemplu, Șc. Ard. I 185, 188, 415, 423, 431, 438, 440, 449 etc.; v. și DLR s.v. *treabă*, *trebui* pentru atestarea fenomenului în ALR I, ALR II și ALR s.n., „mai ales în Transilv., Ban. și Maram.” [s.n.]).

³⁵ Fonetismul este recurent și aproape generalizat la scriitorii Școlii Ardelene: *întrábăm* Șc. Ard. II 802; *întrábare* Șc. Ard. II 191 (coocurent cu *întrebare*); *întrábări* Șc. Ard. II 445; *întrábăciune* Șc. Ard. II 1051.

³⁶ Prepozițiile *întră*, *dintră* și *printră* sunt generale la scriitorii Școlii Ardelene, cea dintâi având un grad impresionant de recurență: *întră* Șc. Ard. I 180, 181, 183, 189, 193, 196, 197, 199, 204, 205, 206, 270, 281, 288 etc.; *dintră* Șc. Ard. I 161, 181, 188, 258, 269, 270, 295, 298, 322 etc.; *printră* Șc. Ard. I 269.

fenomenul apare în *crĕdintă* (*crĕdĭnța*) L VIIId [r]. Este vorba de o tendință care se opune, în bună măsură, tendinței descrise la *Vocalism*, 2.2.2.2.

3.6. Durificarea labialelor. Durificarea „istorică” din dialectul dacoromân (adică cea din tipurile *mărg*, *vorbăsc*, *vorbască*) este destul de slab reprezentată în Banatul sârbesc, caracterul său izolat fiind fără îndoială legat de tendința foarte puternică de păstrare a vocalismului palatal după labiale, manifestată în amploarea deosebită a fenomenului diftongării (v. *Vocalism*, 4.1., 4.2., 4.3.).

3.6.1. m. Gradul cel mai ridicat de recurență în privința modificării vocalelor palatale după labiale îl au formele cu labială nazală: *mărg* VI VIIa [r]; *să mărgă* VI VIIa; *mărs* L VI (urmat la mică distanță de *mĕrs*), VI VIIa [r] (uneori coocurent cu *mĕrs*), VIIIa [r]; *trimăs* VI VIIIa. Fonetismul din participiul verbului *a merge* este, după cum se vede, instabil, incluzând câteva realizări cu *e* velarizat: *mĕrs* L VI (precedat de *mărs*), VI VIIa [r] – și, în mai mică măsură, cu *e* nealterat: *mĕrs* S VIIa, VI VIIa.

În *pomănur* L VIIId [r], combinarea radicalului cu un morfem fără *eli* explică menținerea unui vocalism nepalatal în silaba finală a radicalului, la fel ca în sg. *pomană* (< v.sl. *помѣнь* memoria LPSGL 621, col II).

3.6.2. p și b. O durificare corespunzătoare celei bine atestată în dialectul dacoromân (începând din epoca veche) se întâlnește numai la oclusiva labială sonoră: *probăsc* S VIIa; *sîrbăscă* VI VIIa. La generațiile mai tinere apar forme cu velarizare medie: *gălbĕn* I VIb (coocurent cu *gălbĕne*); *vorbĕsc* I VIb; *trĕbĕ* I VIb. Vitalitatea fenomenului este dovedită însă de producerea lui consecventă lui într-un neologism: *opărat* L VIIb; *opărată* L VIIb; *opărațila* L VIIb – și, cu velarizare medie: *opĕrat* L VIIb, d [r].

3.6.3. f și v. Exemple de durificare apar numai pentru labiodentală sonoră: completă, ca în *să ivăscă* S VIIa, sau parțială, ca în *povĕstĭm* VI VIIa [r].

3.7. Durificarea lui r. Modificarea vocalelor palatale în vocale centrale după *r* inițial sau *r* geminat este o problemă extrem de complexă de fonetică istorică (cf. Densusianu, ILR II, Cap. II, § 4), în jocul dintre păstrarea vocalismului palatal și modificarea lui în sensul velarizării intervenind, pe lângă problema pronunțării dure a consoanei [r], influențe analogice intraparadigmatice sau interparadigmatice. Între cuvintele la care oscilațiile istorice și dialectale sunt foarte intense, o poziție aparte o ocupă adjectivele *rău* (< lat. *reus*) și *rece* (v.dr. *reace* < lat. *recens*). În cazul celui dintâi, în Banatul sârbesc este atestat un plural cu durificare: *răle* L VIIId. În cazul celui de-al doilea, durificarea afectează, în ciuda flectivului palatal din toată paradigma, atât formele de singular, cât și pe cele de plural. Predominante sunt formele cu velarizare medie: *rĕce* (*rĕše*, *rĕși*) L VIIId, S VIIa, b; fonetismul cu vocală centrală este mai slab reprezentat *răse* S Va. S-ar putea ca flectivul palatal (care, în principiu, ar trebui să blocheze influența pronunțării dure a consoanei asupra vocalismului) să aibă un rol real în oprirea velarizării – în cele mai multe cazuri – la stadiul *ĕ*.

Pronunțarea dură a lui *r* se întâlnește și în cazuri în care istoria fenomenului este mai puțin complexă, precum este acela în care sunt afectate desinențele de plural (în poziție finală absolută sau înainte de articolul *-le*): *vĕdrĕ* I VIb (coocurent

cu *vǎdredre* [r]); *căldărîlǎ-ăleă* L VIIb. Și în acest tip se poate ajunge până la stadiul cu vocală centrală: *çǝrǎ mǔlțe* S VIIIa (coocurent cu *çǝre*). Velarizarea în interiorul radicalului este mai rară: *pǎrîntî* I VIb. Într-o formă verbală precum *sǎ sǎ cǔrǎțe* S VIIIa, problema naturii fenomenului cu care avem de-a face este mai complicată, deoarece fonetismul poate fi interpretat fie ca o velarizare într-un conjunctiv de tip literar, cu alternanță *ă/e* înainte de flectivul *-e* (*curețe > curǎțe*), fie ca o modificare de timbru de tipul celor descrise la *Vocalism*, 2.2.2.2., produsă într-un conjunctiv fără alternanță vocalică (*curǎțe > curǎțe*); pentru această ultimă soluție ar pleda și prezența transformării identice a morfemului *sǎ* în *sǎ*.

Viabilitatea dialectală a durificării lui *r* – corelată, poate, cu influența analogică a cuvintelor vechi cu silaba inițială *rǎ-* – este probată de prezența lui într-un neologism ca *rǎușit* L VIIb, S VIIIc.

4. Fricatizarea. În domeniul fricatizării intră două serii de fenomene net distincte ca statut istoric și amploare dialectală: pe de o parte, fricatizarea africateri dentale sonore [d̪], care în aria sudică a dacoromânei s-a produs în epoca preliterară, rezultatul fricatizării ([z]) fiind general în epoca celor mai vechi texte; pe de altă parte, fricatizarea africatelor prepalatale [ç] și [ğ], un fenomen care a început să acționeze în faza târzie a limbii române vechi, în diverse părți ale jumătății nordice a Dacoromaniei – cu un ritm de avansare și cu rezultate variabile de la o regiune la alta.

4.1. Fricatizarea timpurie (istorică). Fricatizarea istorică (în sensul de prezentă pe scară largă încă din limba română veche) este un fenomen care nu s-a produs decât parțial în Banat, specifică acestei arii fiind păstrarea africateri [d̪]³⁷. Deși se păstrează, ca o trăsătură diagnostică, în graiurile românești din Banatul sârbesc, africata *d̪* nu este generală; cazurile de fricatizare sunt extrem de numeroase.

4.1.1. *d̪* păstrat. Fonetismele cu *d̪* au fost în parte discutate sub 3.1.4., caracteristică africateri dentale sonore fiind pronunțarea ei dură. La acestea se adaugă forme nerelevante pentru fenomenul durificării. Ele apar la vorbitorii din generațiile vârstnice, având întotdeauna un caracter instabil (oscilație cu pronunțări cu fricatizare, de multe ori în aceleași cuvinte): *prîndu* S VIIIc [r] (coocurent cu *prînz* la mică distanță); *cădūt* S VIIc; *cređūt* VI VIIa [r]; *o-ncređūt* VI VIIa [r]; *boțedūt* VI VIIa (coocurent cu mai multe forme cu *z*, ex. *boțázat... boćáză... bofízát*); *cucurúd* S Va [r] (coocurent cu *cucurúz* [r]), VI VIIa (precedat de *cucurúz* în replica soțului); *scovǎérđ* L VIIb. La cazurile de coocurență deja notate se adaugă pasaje în care se poate observa tranziția de la un tip de pronunțare la altul: *dóozǎs-tríđáz* *dě* VI VIIa; *cu prîndu/ și la prînz* VI VIIa; *ca sǎ prind de já/ și sǎ nu te arzǎ* S VIIa.

4.1.2. *d̪* fricatizat. Frecvența pronunțărilor cu fricatizare este sensibil mai ridicată decât a celor cu *d̪* păstrat, care constituie în mod indiscutabil un arhaism în

³⁷ Cf. NALR. Ban. I, h. 71 (*buzǎ*: *d̪* este larg majoritar, forme cu fricatizare apărând numai în colțul nordic, cf. și harta interpretativă XXXIX); aceeași distribuție a celor două tipuri (cu *d̪* păstrat/cu fricatizare) se repetă pe h. 72 (*buzat*) și 73 (*buzată*).

regres destul de accentuat. La fel ca pentru africată, exemplele pentru fricativa rezultată din ea au fost discutate în bună măsură în cadrul fenomenului de durificare (v. 3.1.2.), putând fi completate cu forme nerelevante pentru problema durificării: *pîrșă* (*pîrșa*) L VIIb [r], VIIe [r], S VIIa, VI VIIa; *vărză* (*vărza*) L VIIb [r], VIIe [r], I VIIb [r]; *frîrșă* (*frîrșa*) I VIIb [r], VI VIIa [r]; *frîrșe* I VIIb [r]; *frîrșulîță* L VIIe; *prîrș* S VIIa [r], I Va, VI VIIa [r]; *lorz* L VIIb, I VIIb; *boțéz(u)* L VIIb [r], I Va; *boțáză* I Va; *boțézát* I Va; *văzút* L VIIe, S VIIa, c, I Va [r], VIIb [r], VI VIIa [r]; *cázút* S VIIIc [r]; *să nu țe rîz* L VIIb (precedat de *aiúđ*); *brîrșă* (*brîrșě*) L VIIb [r], VIIe, S VIIa, c [r], I Va; *grumáz(u)* L VIIb [r], VIIe; *cucurúz(u)* L VI, VIIb [r], S Va [r], S VIIIa [r], VIIIId [r], I VIIb [r], VI VIIIa [r] etc.

4.2. Fricatizarea târzie (dialectală). Fricatizarea africatelor prepalatale *č* și *ğ* este un fenomen specific subdialectului bănățean³⁸ și are o amploare considerabilă la vorbitorii români din Banatul sârbesc. Deși instabil și generator de fluctuații de pronunțare în vorbirea celor mai mulți informatori, fenomenul fricatizării continuă să reprezinte o trăsătură dialectală extrem de viabilă – regresul lui sub influența limbii române literare neînregistrându-se decât la vorbitorii din generațiile mai tinere.

4.2.1. *č*

4.2.1.1. *č* nefricatizat. La vorbitorii din treptele de vârstă VII–VIII, pronunțările cu africată sunt net minoritare față de cele cu fricatizare – raportul fiind invers la treptele de vârstă V–VI: *čenușă* (*čenușa*) L VIIe, I Va [r]; *čápă* L VIIb [r] (coocurent cu *sápa*); relat. *če* (*če*) L VIIb, d, S VIIa, b, VIIIa, I Va [r], VIa [r], VIIb [r], VIIb; *čéga če* I VIIb; *órșíče* S Va; *čéva* (*čevá*) I Va [r], VIa, b [r]; *čine* (*čîne*, *čîne*) L VIIb, I Va [r], VIa [r], VIIb; *zěče* (*záčče*) S VIIa, I VIIb [r]; *zíce* (*zíce*) L VIIb, S VIIa [r] (coocurent cu *zšče* [r]), VIIc, I Va, VIIb; *iče* S VIIc; *zícem* I Va; *să zícem* S VIIb; ind. prez. 2 sg. *fač* I VIIb; *fáče* L VIIb, I Va [r]; *fáčem* (*fáčem*) I VIIb [r]; *fáčá* I VIIb; *fáčám* (*fáčám*) S VIIIId [r] (coocurent cu *fášám* [r]); *fáčáų* I VIa; *aič(a)* S VIIa [r], VIIIa (coocurent cu *aiša* [r]), I Va, VIa [r], VIIb [r]; *nič* L VIIb, S VIIIId; *pičór* I VIIb; *pičóare* I Va; *pičóarile* (*pičóarile*, *pičóarilí*) I Va [r]; *večín* I Va; *večín* I VIIb; *večínă* (*večína*) I Va, VIIb; *dúče* I Va [r], VIIb [r]; *dúčem* (*dúčem*) I Va [r], VIIb [r]; *dúčeț* I Va (precedat de *miš*), *deč* (*děč*) L VI [r] etc.

În neologisme, africata *č* este păstrată (chiar și în vorbirea generațiilor mai vârstnice), deși exemplele de fricatizare nu lipsesc (v. 4.2.1.3.): *speč(i)ál* L VI, VI VIIIa; *șpečializáție* (*șpečializáția*) S VIIIc; *spečialíst* S VIIIc; *čentimétri* S VIIIa (precedat de *zíšem*), I VIIb [r]; *kímiče* S VIIIa; *artifičiale* S VIIIId; *sínčer* S VIIa; *pročedám* L VI; *rečlént* L VIIc.

4.2.1.2. Stadii intermediare. Pronunțări în care caracterul consoanei este mai puțin clar au fost notate destul de rar și, cum este firesc pentru niște fonetisme

³⁸ Cf. NALR. Ban. I, h. 21 (*purice*: fricatizarea este practic generală în Banat, stadiul *č* apărând excepțional, de exemplu în pct. 56 din nord-vest), h. 39 (*spráceană*: *š* este practic general, iar *č* excepțional, ex. pct. 52), pct. 43 (*cercei*: *š* general, iar *č* excepțional, ex. pct. 73), h. 38 (*geană*: *ž* acoperă tot Banatul), h. 70 (*gingie*: fricatizarea până la stadiul *ž* este generală, indiferent de tipurile lexicale *gingie/gingel*), h. 87 (*neg*: *ž* este general în variantele lui *negel*), h. 128 (*genunchi*: *ž* general, cu excepția unei mici arii cu *jă*- în nord, spre Crișana).

atipice, se întâlnesc, în majoritatea cazurilor, ca ocurențe izolate la câte un vorbitor, caracterizându-se rareori prin recurență: relat./interog. *ê/še* L VIII [r]; *dúê/še* L VIIIb (urmat la mică distanță de *dúše*), VIIc; *pórê/si* (*pórs/êi*) L VIIIb (dar *porš(i)* recurent la aceeași informatoare); *êšípsprășe* (*š/êișprășe*) VI VIIa; *aiš/ê* S VIIa; ind. prez. 2 sg. *faêš* S VIIc; *zăê/še* I VIa etc. Este pronunțat în acest fel și un neologism ca *êšetățenia* L VIII.

4.2.1.3. ê fricatizat. Fricatizarea până la stadiul specific bănățean [š] este extrem de bine atestată în Banatul sârbesc, având în unele cuvinte un grad impresionant de recurență: *crășún* (*crěšún*, *crešún*) L VIIIb, S Va, VIIa [r]; *miš* L VIIIb, S VIIa, I Va, VI VIIIa [r]; *sărás* L VIIIb [r], VI VIIIa; *šine* S VIIa; *šineva* (*šineva*, *šineva*, *šineva*) L VIIIb, S VIIa [r], I VIb [r]; *še* relativ L VI [r], VIIb [r], VIIId [r], S VIIa [r], VIIIb, c [r], VIIIa, c [r], VIIId [r], I VIb izolat (uneori în vecinătatea unor forme cu africată, ex. *še fáčem*), VI VIIIa [r]; *òrșisê* S VIIb [r]; *măcăr še* S Va; *ševa* L VIIIb [r], VIIe [r], S VIIb [r], VIIc, d, VI VIIIa [r]; *ševá* S Va; *šipš* L VI, VIIb [r], VIIId, e; *dúše* S VIIIa [r], VIIc [r], I VIb; *dúšem* (*dúšim*) L VIIe, S Va, VIIa, VIIc; *dušá* S VIIa, VIIIa; *dušám* S VIIIId; *dušáŷ* S VIIIa; *pláše* (*pláše*, *pláši*) L VIIIb [r], VIIe [r], S VIIa, b, I VIb; *atúps(a)* (*atúps* înainte de sonoră) L VI [r], VIIb [r], VIIc [r], VIIId, e [r], S Va [r], VIIa [r], VIIb [r], VIIc [r], VIIIa [r], VIIc [r], VIIId [r], I Va (minoritar), VIb [r] (dar minoritar – vorbitor la care predomină africaterile păstrate), VI VIIa, VIIIa [r] (dar *atúnče* la același vorbitor, urmat de *atúpsa* în replica imediat următoare); *aiš(a)* L VI, VIIb [r], VIIId [r], VIIe, S Va, VIIa [r], VIIc [r], VIIIa [r] (coocurent cu forme cu *ê* păstrat), VIIc [r], VIIId, VI VIIa [r], VIIIa [r]; *así(i)a* L VI, S VIIc; *niš* (*niž*, *niž* înainte de sonoră) L VIIe, S VIIa [r], VIIb [r], VIIc [r], S VIIId [r], I Vb, VIb [r], VI VIIa; *nišcúm* (*nišcúm*) L VIIe, I VIb; *niždecum* (*niždecúm*) S VIIc [r] etc. Fenomenul apare deopotrivă în elemente moștenite (cum sunt cele mai multe dintre exemplele de mai sus) și în împrumuturi din diverse straturi cronologice: *sásurí* L VIIIb, e [r]; *obišéj* L VIIc, S VIIa; *colási* L VIIIb; *colásél* S VIIa; *coláséj(i)* S VIIa [r]; *cošije* (*cošile*, *cošila*) L VIIIb, S VIIIa, d, VI VIIa [r]; *cošij* S VIIIa; el este prezent inclusiv în neologisme: *fabriš* L VIIIb; *fabrišile* L VIIc; *ofišu* VI VIIa [r].

Deși are o amploare neegalată de a nici unui alt fenomen dialectal, fie el din domeniul vocalismului sau al consonantismului, fricatizarea lui *ê* rămâne un fenomen instabil, la cazurile de coocurență deja notate în dreptul exemplelor adăugându-se secvențe de vorbire cu tranziții de la un tip de pronunțare la celălalt; cuvintele care conțin două africateri, cum este numeralul *cinci*, sunt la rândul lor exemple de coexistență a lui *ê* și *š*: *dóošêiș* S VIIc; *pátru-êiș frúpsé* I VIb; *êișpșé* S VIIIc; *êișprășe/ ópsprășe mărtie* I VIb; *zêê/ și dóošpșe/ și Uopt* I VIb; *maj o dátă la zăê zîle/ la êișprășe* I VIb; *că zíšá... nášu nícu/ zîcá* S VIIIc; *să puņe-acólo la crúê/ și s-acópere cu ševa* I Va.

4.2.2. ĝ

4.2.2.1. ĝ nefricatizat. Situația africaterii prepalatale sonore este mult mai tranșantă decât a perechii sale surde (v. 4.2.1.1.): la informatorii din treptele de vârstă VII–VIII, păstrarea lui *ĝ* are un caracter cu totul excepțional – ex.

cotoroáǵlele L VIIb (precedat și urmat de forma cu fricativizare) –, prezența lui în graiurile românești din Banatul sârbesc fiind o caracteristică a vorbitorilor tineri/de vârstă medie: *lungíme* I VIb; *dunǵǵ* I VIb; *ajunǵe* I Va [r], VIb; *ajunǵem* I Va [r]; imperat. 2 sg. *fuǵ* I VIb; *fúǵe* I VIa; *fuǵít* I VIa [r]; *plínǵ* I Va; *trǎǵá* I VIb etc.

Absența fricativizării în neologisme (*friǵidérǵ* L VIIId, I VIb; *leǵénda* I VIa; *reǵím* I VIa; *ǵenerál* I VIa) este contrabalansată de cazurile destul de numeroase în care fenomenul se produce chiar și în acest strat etimologic (v. 4.2.2.3.).

4.2.2.2. Stadii intermediare. Pronunțări în care este greu de decis dacă africata se păstrează sau este fricativizată se întâlnesc extrem de rar: *trǎǵ/ǵem* I VIb (urmat de *mǎrǵnǎ*).

4.2.2.3. ǵ fricativizat. Fricativizarea *ǵ > ǵ* este practic generală la vorbitorii din generația vârstnică, având însă o pondere considerabilă chiar și la aceia la care se întâlnesc pronunțări cu africată (v. 4.2.2.1.): *ǵínerle* (*ǵínerǵle*) L VIIb [r], VIIId; *mǎrǵině* L VIIb; *děǵete* S Va; *ǵámǎn* S VIIc; *ǵer* VI VIIa; *ǵǵzeru* VI VIIa; *lunǵ* L VIIe [r]; *larǵ* L VIIe; ind. prez. 2 sg. *friǵ* L VIIe; *sǎ le friǵ* L VIIb; *friǵe* L VIIe; *friǵem* L VIIe [r]; ind. prez. 2 sg. *baǵ* L VIIb [r]; *sǎ báǵe* L VIIb [r], S VIIId [r]; imperat. 2 sg. *fuǵ* S VIIa [r]; ind. prez. 2 *traǵ* L VIIb [r]; *trǎǵe* I Va, b [r]; *trǎǵám* L VIIb etc. La fenomenul fricativizării participă și împrumuturile din diverse straturi, inclusiv neologismele: *duǵǵ* L VIIe; *covríǵ(i)* L VIIb [r]; *uǵéǵe* L VIIe; *děǵába* L VIIe; *friǵidérǵ* L VIIb [r]; *děǵerǵent* L VIIb; *ǵenerǵǵle* L VI [r] (cu variații ale vocalismului după *ǵ*); *rěǵímu* I VIa (urmat de *reǵím*). Fluctuații pot să apară în același enunț: *ǵonǵilǵ dá crumpǵ//ǵonǵilǵ dá crumpǵ/áǵe...* I VIb.

5. Reducerea nazalei palatale. Cea mai distinctivă trăsătură a consonantismului subdialectului bănățean este păstrarea nazalei palatale [ń] (< lat. *n + e/i + vocală și nn + i* flexionar; analogic în cazul lui *n + i* flexionar, cf. Avram, A. 1990: 159; prezent, încă din epoca veche, și în împrumuturi din slavă cu *nj, nǵ*, cazul cel mai tipic prin recurență fiind *pustini(u)* < v.sl. *поустыни* desertum LPSGL 755, col. II), reduse la *ǵ* în restul Dacoromaniei. Conservarea lui *ń* acoperea, în epoca anchetelor NALR, cea mai mare parte a Banatului³⁹.

5.1. ń păstrat. În cele mai multe cuvinte a căror structură fonetică include un context tipic evoluției lui *n* latin la [ń] (v. 5.), graiurile românești din Banatul sârbesc au nazala palatală păstrată; cel mai viabil tip pare a fi acela al derivatelor în *-on/-ǵaǵe* (< lat. *-oneus/-onea*): *měǵiǵón* L VIIb; *enǵleǵǵaǵe* L VIIId [r]; *mǎǵǵaǵe* VI VIIa. Forma bănățeană a cuvântului general dacoromân [viǵe] (< lat. *uǵnea*, REW 9350) este mai slab atestată: *ǵóarǵeǵ d-áǵe dá viǵe* VI VIIa. Deși continuatorul lat. **antaneus* (< *ante* „înainte”; derivat continuat numai în română, REW 493) este, de cele mai multe ori, un cuvânt în care fenomenul reducerii *ń > ǵ* are o intensitate neobișnuită (v. *infra*, 5.2.), variantele primare rămân viabile: *íntǵń* VI VIIa, VIIa;

³⁹ Cf. NALR. Ban. I, h. 88 (*rǎie*; *ń* în cea mai mare parte a Banatului, redus la *ǵ* numai în colțul nord-vestic și în punctele 2–4 din sud; cf. și harta interpretativă XLVIII), h. 134 (*cǎlcái*: *ń* în cea mai mare parte a Banatului, redus la *ǵ* în colțul nord-vestic și în punctele 1–4 și 7 din sud, cf. și h. LXXXI); NALR. Ban. II, h. 158 (*tatǎ vitreg*; *-on* în derivatul *mǎǵtiǵ[ón]* în cea mai mare parte a Banatului), h. 159 (*mamǎ vitregǵ*: aceeași răspândire pentru derivatul *mǎǵtiǵ[ǵáně]*).

dintîń (*dintîń*) S VIIa (coocurent cu *intîń*), VI VIIa [r]. Prezența lui [ń] în împrumuturi (v. 5.) este ilustrată de un cuvânt cu etimologie complexă ca *tigaie* (cf. SDLR s.v.): *figăń* L VIIb.

Cea mai remarcabilă particularitate din domeniul păstrării nazalei palatale este prezența ei în flexiune, la pers. a 2-a sg. a verbelor cu radical în *-n* (cf. Zamfir 2005: 443 și nota 16): ind. prez. 2 sg. *puń* L VIIb (*dă trij Țor'puń apă*; precedat de: *dă trij Țor'z'ua dă-ntîń*); *viń* L VIIb [r]; conj. prez. 2 sg. *să țin* L VIIb [r].

5.2. *ń* redus la *i*. Frecvența cu care apare reducerea lui *ń* la *i* în *intîń* (cu paradigma lui), în comparație cu păstrarea lui în alte cuvinte, este greu de explicat⁴⁰, dar este clar că această particularitate caracterizează întregul subdialect bănățean⁴¹. Atestările sunt frecvente: *intîń* L VIIe [r] (cu variații ale aperturii vocalei centrale mediale), S VIIa, c, VIII d; *intîń ș-intîń* L VIIb; *am rúpt-o-ntîń* L VIIb; *dă-ntîń* L VIIb; *ma-ntîń și-ntîń* L VIIb; *tul'eni-ntîń* S VIII d; *a-ntîęa ș-a dúpă úrmă óară* I VI b. Cazuri de coocurență între forme cu *ń* păstrat și forme cu *i* se întâlnesc rar (cum este informatoarea VIIa din Straja; v. și *supra*, 5.1.).

În alte cuvinte decât reflexul lat. *antaneus*, reducerea lui *ń* la *i* e slab atestată: *călcîęe* S VIIa; *căpătîń* S VIIc, I Va [r]; *tămîęe* (*tămîęa*) I Va [r], Vb; *tămîęát* I Va. După cum se vede din exemple, fenomenul apare mai des la informatori de vârstă medie (treapta V).

6. Arhaisme

6.1. *r* moale. Fenomenul cel mai tipic de conservare a lui *r* moale, în sensul de absență a modificării vocalelor palatale în tipurile *reus*, *ridere* și *horrere*, este atestat (după Neagoe 1984: 246) într-o arie de mică întindere din nord-estul Banatului; în Banatul sârbesc, *r* moale în interiorul radicalului se întâlnește foarte rar: ex. *breęzdză* S VIIIa, d. În schimb, este foarte bine atestat *r* moale la finala radicalului, în speță în păstrarea segmentului final *-r'f* (< *r'iu*) în derivatele cu sufixele *-ar(iu)* și *-tor(iu)* (cf. Zamfir 2014: 322–324; cf. și Neagoe 1984: 247) – în concordanță cu ceea ce reflectă răspunsurile la chestionarul NALR, pe toată întinderea subdialectului bănățean⁴²: *cuptór'f* L VIIb [r], VIIe [r]; *păcúrár'f* S VIIc; *mărár'f* (*měrár'f*) L VIIe [r]; *an roditór'f* S VIII d; *măęstru zídár'f* L VIIb. Vitalitatea acestui fonetism în sufixul general dacoromân *-ar* (cu varianta *-er* după sunet palatal) este probată de productivitatea lui în neologisme (v. și cele spuse în nota 42 despre *frizer'f*): *frigidér'f* (*friz'idér'f*) L VIIb [r], VII d, I VI b; *dinár'f* I Va (*ięestě cäre dă cît-un dinár'f*).

⁴⁰ Este posibil ca, fiind folosit ca numeral, reflexul primar al lat. *antaneus* să fi fost influențat de numerele care se află în succesiune, *doę și treę* (mai ales de acesta din urmă, deoarece primul are variații flexionare, având *i* numai în forma masculină (*doę, al doęęa*)).

⁴¹ Cf. NALR. Ban. II, h. 166 (*veri primari*: reducerea nazalei palatale la *i* e mult mai avansată în *intîń* decât în alte cuvinte cu *ń*; pe harta interpretativă CXXIV se vede clar că *ń* se păstrează numai în sud-vestul Banatului).

⁴² Cf. NALR Ban. I, h. 77 (*bărbier*: finala *-r'f* apare în tot Banatul, indiferent de celelalte variații ale cuvântului; și, ceea ce este foarte elocvent pentru rezistența lui *-r'f* în această serie, fenomenul este atestat chiar și în sinonimul sporadic *frizer'f* în ciuda tuturor variațiilor de adaptare la limba română).

6.2. Păstrarea grupului consonantic primar *ʃk*. Comună graiurilor din Banatul sârbesc și celor muntenești este conservarea, într-o măsură considerabilă, a grupului consonantic din reflexul primar⁴³ al lat. *discludere* – modificat într-o mare parte a dacoromânei (și fixat ca atare în limba română literară), prin analogie cu celelalte derivate în *des-* (în care *s* din lat. *dis-* este păstrat înainte de alte consoane decât grupurile *cl* și *gl*): *dășkídě* (*dășkídě*) L VIIb (urmat aproape imediat de *děskídě*), I Va; *dășkíd* I Va; *dășkíse* L VIIe [r] (cu variații ale timbrului vocalei finale); *dășkíší* I Va. Vorbitorii oscilează între formele primare și cele modificate analogic: *deskíz* ^ú I VIb; *děskídě* L VIIb; *děskíšě* L VIIb.

7. Accidente

7.1. „Mobilitatea” lui *h*-. Cel mai sistematic accident întâlnit în Banatul sârbesc este căderea lui *h* inițial (cf. Neagoe 1984: 253); fenomenul nu este general, *h*- fiind conservat în numeroase atestări ale împrumuturilor vechi *hájñe* (*hájñe*) L VIIb, VI VIIa; *hotărít* L VI; *hírčílě-áľa* L VI; *h(ú)óldă* S VIIIa, I VIb, VI VIIa – precum și în neologismul *hectár(u)* L VI [r]. Există, de asemenea, pronunțări cu un *h* mai slab perceptibil: *hotărít* S VIIIc; *hambárá* S VIIIa (coocurent cu *ambáre* [r]); cf. și neologismul *hotél* L VIIIa. De multe ori, însă, *h*- cade complet, atât în împrumuturi vechi (*ot* [r] VI VIIa, VIIIa; *otărít* L VIIb, VI VIIa; *ambáre* S VIIIa [r]), cât și în neologisme (*otél* VI VIIa, VIIIa [r]).

O „contrareacție” la căderea lui *h*- este cunoscuta lui proteză (fenomen care afectează într-un mod destul de sistematic demonstrativele fără *ecce*, de tip *hăla* < *ăla*): *hašá* S VIIa.

7.2. Disimilările

7.1. Disimilarea extrem de veche produsă în reflexul secundar al lat. *farina* (> *fárină* > *fănină*) este foarte bine atestată în Banatul sârbesc: *făínă* (*făíínă*) L VIIb, S VIIb [r]; *făíina* L VIIe [r], S VIIb.

7.2. Disimilarea din forma cu epenteză provenită din lat. *minutus* (> *mănunt*) se reflectă în forme identice cu cele din limba română literară: *mărúnt* S VIIb; *mărúnte* S VIIb.

7.3. Modificările din cuvintele aparținând seriei v.sl. прахъ. O modificare specifică graiurilor bănățene s-a produs în această arie încă din secolul al XVII-lea, când sunt atestate în AC (v. Zamfir, Floarea 2020: 311–312) forme în *-u* pentru reflexul v.sl. прахъ (în care s-a vocalizat *v* provenit din fricativa velară slavă): *prau* I VIb [r]. În reflexul v.sl. врѣхъ, o evoluție a sunetului rezultat din fricativa velară slavă, paralelă cu cea din прахъ, dar afectată de apartenența la un grup consonantic, se află la baza tipului bănățean sudic [vîr] (cf. Neagoe 1984: 250). Această reducere nu este prezentă în Banatul sârbesc, unde supraviețuiește, la fel ca în nordul Banatului românesc (cf. Neagoe *l.c.*), fonetismul arhaic *vîrvurile* S VIIIa (v. și Zamfir, Floarea 2020: 315, 317–319).

⁴³ Abstracție făcând de evoluția *ju* (unde se includ și consoanele palatale care „implică” un *j*, în speță *ș*, *k*, *g*) > *i*, generalizată încă din faza celor mai vechi texte în cuvinte ca *rușine*, *închide*, *înghiți* (< lat. *rossionem*, *includere*, *inglutire*).

MORFOSINTAXA

În prezentarea particularităților morfosintaxei graiurilor românești din Banatul sârbesc vom avea în vedere, pe de o parte, situația comparativă din subdialectul bănățean și, pe de altă parte, datele oferite de graiurile românești vorbite în țările din jurul României.

SUBSTANTIVUL

1.1. Declinarea. O serie de substantive au forme diferite față de româna standard, aparținând la declinări deosebite de aceasta.

1.1.1. Din declinarea I fac parte substantive cu forma feminină, terminate în -ă, care în româna literară, cu terminație în consoană, aparțin genului neutru, încadrându-se în declinarea a II-a, precum și alte diverse categorii de substantive, pentru care vezi și Răuțu 2013: 408–409: *ásmă* „astm” (M VIIIb), *bazínă* „bazin” (M VIIIc), *bicarbónă* „bicarbonat de sodiu” (B Vc), *briftă* „briceag” (Ms VII), *ceáșmă* „cișmea” (L VIIb, B Va, VIIa), cu var. *céșmă* (M VIIIc), *cínstă 1°* „cadouri pentru miri” (R VIIa); **2°** „pomană” (S VIIb), *contrólă* „control medical” (B VIIb), *cotoáră* „portaltoi” (R VIIIa), *crăstólă* „cratiță mare” (L VIIb, d, e, GVIIa)¹, cu var. *crăstónă* (G VIIa), *dărábă* „bucată” (B VIa), *doáră* „durere fizică” (M VIIc), cu varianta de declinarea a III-a, *doare*, înregistrată la aceeași informatoare², *fășulă* „fasole” (R VIIb), *flășă* „sticlă (recipient)” (L VIIe, SVIIc), *flúieră* (VI VIIa, Ms VIIIb)³, *ghíjă 1°* „pănușă” (S VIIa, V VIIa, M VIIc, VIIIb, O VIa); **2°** „foaie de ceapă uscată” (S VIIa, B VIIc); **3°** „coajă de cartof” (V VII); **4°** „coajă verde în care este învelită nuca” (M VIIb), *gutánă*⁴ „gutuie” (VI VIIa), *ierbicidă* „ierbucid” (M VIIIb), *joácă* „joc, dans” (S VIIc), *lánă* „lan” (B VIIa), *márgină* (S VIIIa, I VIb, B VIIIa, b, O VIIIb, Ms VII, Ib VIIa)⁵, *măgázánă* (B VIIa), *plástică* „(folie de) material plastic” (L VIId, e, S Va, B VIIa, M VIIb, V V, R VIIa, b), *plumánă* „plămân” (S Vb), *povéstă* (O VIIb), *púfă* „puf de pudrat” (B VIIa), *púlbără* „praf” (Ms VIII), *sálcă* (L VIIe, VI VIIIb,

¹ Forma *crăstólă* (< sb. *kastrola*) este întâlnită și în graiurile românești din sud-estul Ungariei, respectiv în satele Bătania și Cenadul Unguresc, în care conviețuiesc de secole români și sârbi (TD–Ung.: XLIII–XLIV).

² Formele *dor* și *doáră* cu sensul vechi „durere fizică” (Densusianu, ILR II: 276), se mențin încă vii în graiurile dacoromâne actuale vorbite în diverse zone (Teaha 2005: 141–142; Mărgărit 2009: 52); varianta *doare*, cu sensul menționat, a fost notată, în ALR II, h. 17 și în ALR II, MN 4179, 4198, pentru pct. 8 – Barițe (Sân Mihai).

³ Varianta feminină *flúieră* este cunoscută prin Transilvania (Frățilă 1973: 103; Marin, Marinescu 1984: 255) și prin Oltenia (jud. Gorj), Muntenia (jud. Vâlcea) (DGS II s.v. *flúier*).

⁴ *Gutánă* reprezintă, credem, o formă refăcută în grai după varianta *gutáne* (< *gutuie*); cf. *râne* < *râie*.

⁵ Varianta *márgină* a fost atestată și în Cenadul Unguresc din Ungaria (TD–Ung.: LXXIV).

B VIIIb)⁶, *sălámă* (B VIIa), *sezónă* „sezon agricol” (O VIIIa), *soártă* „sort, soi”: *aici e altă sǎurǎ de porci* (R VIIa), *tioácă* (2 sil.) 1° „cutiuță pentru machiaj” (B VIIa); 2° „vas mic, tioc” (L VIIb), *toártă* „tort, prăjitură” (B Vc, VIIa, c, VIIIa), cu var. *tórtă* (B Vc), *úicǎ* „unchi” (B VIIc, VI VIIa), *vicérnǎ* „vecernicie” (L VIIId), *vrábǎ* „vrabie” (B Va, VIIa). Din declinarea I fac parte și substantivele în care, la fel ca în întreaga arie nord-vestică a dacoromânei, se menține forma arhaică (etimologică) a femininelor de tipul *cǎțeauǎ* (O VIIIb), *neáuǎ* (S VIIc, TM VIII, E VIIa, B Vb, VIIa, b, c, Ms VIIIa, G VIIIb, Ib VIII), *purcǎuǎ* (L VIII), *steáuǎ* (R VIIb), alături de care se încadrează derivatele pe teren românesc *cureáuǎ* (L VIIb), *pǎrcǎuǎ* „parcelă” (TM VIII) și împrumutul mai nou *cafeáuǎ* (L VIIb).

1.1.2. În declinarea a II-a se aliniază o serie de substantive, nume ale lunilor anului influențate de formele corespunzătoare din limba germană și care, în româna standard, fac parte din declinarea a III-a: *april* (L VI, I Vb), *dețembǎr* (I VIb), *ianuár* (I VIb), *novémbǎr* (I VIb), *octóbǎr* (L VIIb, S VIIc).

Declinarea a II-a cuprinde, de asemenea, un număr relativ mare de substantive, majoritatea reprezentând variante locale ale unor termeni cunoscuți în limba română sub formă feminină; altele sunt împrumuturi, mai noi sau mai vechi, din germană ori din sârbă, întâlnite și în alte zone ale dacoromânei, foarte puține având calitatea de elemente lexicale specifice doar graiurilor românești din Banatul sârbesc. Din punctul de vedere al genului, cele mai numeroase sunt neutre, restul fie aparțin genului masculin, fie, pentru altele, stabilirea genului este dificilă sau riscantă. Lista acestora se constituie din următoarele substantive: *amiázǎți* „amiază” (B VIIa)⁷, *bát* „băț gros, bătă” (B VIIIa, R VIIa, VIII), pl. *báti* (B VIIIa), *benzín* „benzină” (B VIa), *budínc* (B Vc), *cámǎr* 1° „cameră” (S VIIa); 2° „cămară” (S VIIa); 3° „cramă” (M VIIc), *caraván* „caravană” (E VIII), *combáin* (R VIIIb), *cálț*, art. *cálțul* (L VIIb, S Vb, M VIIb), *dǎráb* „bucată” (L VIIb, e, S VIIIb)⁸, *duchián* (L VIIe, M VIIc, V, R VIIIb, VI VIIa, Va, b, c), *gazét* „ziar” (R VIIIa), *grop* „adâncitură, groapă” (S VIIIa), *lamp* (L VIIe, TM VIIa, B VIIb), *lipíu* (L VIIe), *margarín* (B Vc, TM V), *piatǎ* „piață” (L VIIb, e, VIIIb, S VIIa, b, c, B VIIa, b, VIIIa, O VIa, b, VIIIa, VI VIIa, VIIIa, Ms VIIIa, G Vc), cu var. *piát* (B VIIa, VIIIc, V VII), *piéptin* (B VIIa, M VIIb, R VIIa, VI VIIa), *piréi* „piure” (M VIIc), *ponév* „pătură, cuvertură” (M VIIc), singular masculin creat pentru varianta *poneavǎ* a lui *poneavǎ* „pătură” (Răuțu 2013: 406), *porumbéi*, art. *porumbéiul* (B Vc), *prau* 1° „praf, pulbere” (L VIIIb, I VIa, TM III, V, B Vb, VI); 2° „îngrășământ chimic redus la forma de particule” (B VI), *pres* „presă, teasc” (B VIIIb), *prichi*, pl. *priche* „arac la vița-de-vie” (R VIIIa), *púlbǎr* „pulbere” (M V, R VIIb): *Paiele* [puse în saltele] *o făcut púlbǎr* (R VIIb), *púrec* 1° „fîtil” (TM VIIa); 2° var. *púric* „purice” (B Vb), *riníc* „rinichi (L VIIb), *spus* „spusă, zisă”: *dupǎ spúsu lu moșu* [așa o fost] (S VIIIc), *telegrám* (R VIIb), *tumór* „tumoare” (B VIIc).

1.1.3. Declinarea a III-a, cuprinzând substantive terminate în *-e*, fără a fi bogată numeric, este constituită din elemente aparținând la toate cele trei genuri,

⁶ În DA, *sálcǎ* este considerată formă regională.

⁷ Forma *amiázǎți* reprezintă, credem, rezultatul unei rostiri/interpretări eronate a variantei *amiázǎzi*.

⁸ Varianta de genul neutru *daráb*, ca și cea feminină, *dǎrábǎ*, este considerată termen dialectal (v. DEX s.v.), respectiv, „ungurism”, în Transilvania, Banat și Oltenia (DA s.v.).

începând de la forme vechi sau arhaice, precum *arâme* (L VIIb, d)⁹, *âre* „arie” (I Va, b)¹⁰, *bélde* „par lung și subțire” (B VIa), *búciume* „butuc de viță-de-vie” (M VIIb, B VIIb, R VIIIb)¹¹, *fúne* „funie” (E VIIa, V VIII)¹⁰, *mármure* „marmură, faianță” (S VIIb)⁹, *sálce* (TM VIIa)¹⁰ și continuând cu termeni din diverse domenii și de origini diferite (împrumuturi sau cuvinte cu forme specifice, create pe terenul limbii române): *avlie* „curte” (S VIIa, c, TM VIIa, VIII, E IId, B VIIa, c, M VIIc, VIIIa), *buiéde* „medicament”: *eu nu iau nicio buiéde* (Ms VII), *călcăie*, *un ~* „deformație în pâinea pusă la copt” (S VIIb), *céșme* „cișmea”, art. *céșmea* (B VIIIa), *crúmpire* „cartof” (S Vb), (un) *déște* (L VIIb), *doáre* „durere fizică” (M VIIc) (v. *supra*), *gimnázie* (I VIIIa, VI VIIIa), *gráde* „lemnăria acoperișului la casă” (B VIIIa, M VIIIc, V VIa), *jíre* (fon. *jíre*) „jir” (Ms VIII), (o) *jóie* (TM v), *máiche* „maică, bunică” (M VIIc), *mănúnche* (L VIIb), *móde* „modă” (art. *módea*) (Ms VII), *némțoáne* „nemțoaică” (TM VIIb), *octóbre* (B VI), *oltóáne* „altoi” (R VIIIa), *pánjene* „păianjen” (B Vc, VIIIb), *páore* „agricultor, țaran” (L VIIc, TM VIIa, E IId, VI, G VIIb), cu var. *páure* (L VIIc, TM VIIa), *păsáre* „vrabie” (B Va, VIIa), *privéghe* „priveghi” (I Va, TM VIII, Ib VII), *răchie* „țuică” (variantă generală), *sécete*, art. *sécetea* (V VIII), *sfléche* „sfeclă” (L VIIb, TM VIIa), *sucitoáre* „sucitor de întins foaia de aluat” (S VIIa, G VIIc), *teritórie* (art. *teritória*) (B VIIIb), *tráctóre* (B VIIc), cu var. *tráctore* (B VIIb), *úmere* (TM VIII), *văduvóáne* „văduvă” (L VIIb), *vrăbie* „vrabie” (B Va, VIIa).

1.2. Genul

1.2.1. O serie de substantive au variante de gen diferite de limba standard sau de alte graiuri dacoromâne, unele dintre ele asemănătoare ori identice cu cele înregistrate în graiurile vorbite în medii aloglote, în speță slave¹². Cele mai numeroase dintre substantivele ce se încadrează în această categorie reprezintă, de fapt, neologisme preluate/împrumutate din limbile slave. Pentru a ilustra cele afirmate, enumerăm măcar o parte din exemplele întâlnite: *bât* s. n. „băț gros, băț” (S VIIIa, b, B VIIIa, R VIIa, VIIIa), cu o variantă de genul masculin, având pl. *băți* (B VIIIa), asemenea substantivului *un căpăt – doi căpeți* (TM VIIa), *benzín* (B VIa), *budínc* (B Vc), *cámăr 1°* „cameră, încăpere” (S VIIa); *2°* „cămară” (S VIIa); *3°* „cramă” (M VIIIc), *caraván* „caravană” (E VIII), *combáin* (R VIIIb), *duchián*

⁹ Formele de declinare a III-a, moștenite, precum *arâme*, sau analogice, precum *mármure*, larg răspândite în texte vechi, din secolul al XVI-lea (Densusianu, ILR II: 92), astăzi se mai păstrează doar pe alocuri în subdialectul bănățean (Neagoe 1984: 255).

¹⁰ Variantele *âre*, *fúne*, *sálce*, reprezentând forma mai apropiată de etimon (Densusianu ILR II: 100; Frâncu 2009: 32–33), se mențin, până în zilele noastre, în diverse zone ale dacoromânei (cf., de ex., DGS II, unde *fúne* este atestat din Dobrogea și, rar, prin Teleorman, Călărași și Ialomița, iar *sálce* este semnalat, cu atestări rare, în județele Olt, Vâlcea, Dâmbovița, Prahova, Călărași și Tulcea; în graiurile românești din afara granițelor țării au fost înregistrate în Ungaria (*âre* și *fúne*, în câte o localitate TD–Ung., *Glosar*, s.v.), în Bulgaria (*âre*, într-o localitate, și *sálce*, în două – TD–Bulg., *Glosar*, s.v.), iar în graiurile moldovenești de la est de Prut, *fúne*, în două localități și *sálce*, de asemenea, în două localități (TD–Bas., *Glosar*, s.v.).

¹¹ Varianta formală *buciume* este cunoscută în limba veche din scrierile lui Coresi (Densusianu ILR II: 73), atestată, alături de *bucine*, întâlnit în *Codicele Teodorescu* (*idem*: 106).

¹² Forme precum *adrés* „adresă”, *clas* „clasă”, *frontiér*, *ghirlánd* sau *métrá* „metru”, *pantófă*, *scáună*, *sup* „supă” ș.a. au fost notate în graiuri moldovenești din Republica Moldova (Marin *et alii* 2000: 84), Ucraina (*idem*, *ibidem*; TD–Ucr.: 101) și din Bulgaria (TD–Bulg.: LXXX).

„prăvălie, dugheană” (L VIIe, S VIIa, VIIIc, R VIIb, M VIIc), *ecsém* „egzemă” (B Vb), *gazét* (R VIIIa), grop „adâncitură, groapă” (S VIIIa), *lamp* (L VIIe, TM VII, B VIIIb), *lipiu* (L VIIe), *margarín* (TM V, B Vc), *piaț* „piață agroalimentară” (L VIIIb, e, S VIIa, c, B VIIa, M VIIc, R VIIa, O VIa, Ms VIII), *pres* „storcător pentru struguri, presă” (B VIIIb), *ștof* „stofă” (B VIa), *telegrám* (R VIIa), *tumór* „tumoare” (B VIIc), ș.a. Pentru alte exemple, v. *supra*, sub 1.1.2.

Gen schimbat prezintă și substantivele *bitánga* „strengarul; veneticul” (O VIIIb), *númără* „număr” (V VIII).

1.2.2. Câteva substantive sunt atestate, uneori chiar la același vorbitor, atât cu forme de neutru, cât și de feminin: *crăstól* (GVIIa)/*crăstólă* (L VIIIb, d, e, G VIIa), *dărăb* (B VIIa)/*dărăbă* (B VIa), *lanț* „unitate de măsură pentru suprafețe de teren” (L VI, S VIIIa, M VIII)/*lánța* (art.) (S VIIIa), *mănunchi* s. m., pl. art. *mănunchii* (M VIIIb)/*mănunchi*, art. *mănunchi* (L VIIIb, e), *públăr* „praf” (M V)/*públără* (Ms VIII).

1.3. Numărul

1.3.1.1. Pentru substantivul *an*, în câteva localități răspândite prin toată zona cercetată apare pluralul *ai* (S VIIa, b, c, VIIIb, c, B VIIc, R VIIb, Ms VII), considerat în literatura de specialitate fie formă etimologică (Densusianu, ILR II: 181), fie analogie (Gheție, Mareș 1974: 62)¹³.

1.3.1.2. Pentru unele substantive masculine formele de plural sunt marcate de alternanțe fonetice: *bărbát*–*bărbéți* (L VIIIb), *ficát*–*ficăți* (S Va); *par* cunoaște o formă prefixată cu *pre-* având sensul „înainte”, cu pluralul *prápéri* „pari care se pun de-a lungul peste loitrele carului, pentru a-i mări capacitatea” (Ms VIIIa).

1.3.2. Remarcându-se printr-o varietate deosebită, pluralul substantivelor feminine comportă o serie de observații.

1.3.2.1. Bine reprezentate în graiurile din Banatul sârbesc sunt pluralele feminine în *-e*, conservate sau extinse inclusiv la substantivele cu radicalul în *-c*, *-g*: *céșme* „cișmele” (L VIIIb, R VIIa), *cínste* (art. *cínstele*) „daruri pentru miri din partea nuntașilor” (R VIa), *cioáre* (S VIIIa, b, d), *cunúne* (R VIIIb), *gáure* (O VIIIa), *hóre* (TM VIIa), *lámpe* (Ms VIIIa), *páne* (M V), *plámáne* (L VIIIb, M V), cu var. *plumáne* (M VIIc), *vúlpe* (*dóuă* ~) (L VIII), precum și *cérge* „cergi” (V VII), *drúge* „lemne groase, drugi” (Ms VIIIa)¹⁴.

Pentru substantivele cu terminația în *-că*, *-gă* pluralul este marcat uneori și prin alternanță fonetică: *cóțcă* 1° „bucată cubică de carne, cartofi etc.”; 2° „paste făinoase tăiate în formă de pătrățele”; 3° „calupuri de brânză”; 4° „carouri în țesături” – pl. *cóțche* 1° L VIIIb, V V; 2° V V, G VIIc; 3° R VIIa; 4° VI VIIa, *crișcă* „felie de pâine, de castravete etc.” – pl. *crișche* E VIIa, *máică* „bunică” – pl. *máiche*

¹³ Pluralul *ai*, răspândit pe o arie largă în dacoromână, fiind atestat în cea mai mare parte a Transilvaniei, în Maramureș, Oaș, Crișana (Marin, Marinescu 1984: 372), este cunoscut în graiurile românești din stânga Prutului (TD–Bas.: 420) și din sud-estul Ucrainei (TD–Ucr.: 102), precum și la românii din nordul Bulgariei (TD–Bulg.: LXXIV), din zona Vidin, din Serbia occidentală (Petrovici 1938: 229) și din estul Ungariei (TD–Ung.: LXXV).

¹⁴ Gheție *et alii* 1997: 119 consideră că „Procesul de înlocuire a lui *-e* prin *-i* era practic încheiat pe la 1640, în toate zonele, la substantive ca *limbă*, *poruncă*, *pără*, *viață*”. La fel se comportă unele substantive cu radicalul terminat în *c* (*bășică*, *duminică*, *falcă*, *luncă*, *muncă*), în *g* (*rugă*, *verigă*) și în *r* (*gură*, *măsură*, *seară*, *țară*), care încă din sec. al XVI-lea fac pluralul în *-i*.

VI VIIa, *mótcă* „jirebie” (S VIIc, TM V, B VIIa, b, M VIIa, b) – pl. *mótche* (S VIIc, TM V, B VIIa, b, M VIIa, b), *plástică* „material plastic” – pl. *plástiche* (B VIIb), *pomoroáncă* „portocală” – pl. *pomoroánche* (B VIIa), *sârboáică* – pl. *sârboáiche* (TM VIIa), *sflécă* „sfeclă” – pl. *sfléche* (L VIIb, d, B VIIb).

1.3.2.2. Variantele (inovatoare) în *-i*, cunoscând o răspândire generală și o frecvență deosebită, începând cu pluralul *căși*, atestat în *toate* localitățile cercetate, alături de *căsi*, înregistrat doar în două dintre acestea (Ms și G), și continuând cu o lungă listă de termeni moșteniți sau împrumutați în perioade diferite¹⁵.

– o primă categorie este constituită din substantive pentru care pluralul se redă prin simpla atașare a morfemului *-i* la tema cuvântului: *cámeră* – *cámeri* (L VIIb), *cărúță* – *cărúți* (B VIIb), *céșmă* „cișmea” – *ceșmi* (B VIIa), *colívă* – *colívi* (TM V), *cotăriță* „coș (mic) din nuiele împletite” (S VIIa, M VIIa, O VIIIa) – *cotăriți* (S VIIa, E VIIa, VI VIIb, O VIIIa), *cotrință* „catrință” – *cotrinți* (B VIIa, c), *dúnă* „plapumă groasă” – *duni* (TM VIIa), *kílă* – *kili* (Ms VIII), *limuzínă* „automobil” – *limuzíni* (S VIIc, M V, Ms VII), *sezónă* – *sezoni* (B VIIa, M VIIa, R VI, O VIIIa, Ms VIIa), *sóbă* „cameră” – *sobi* (S VIIa, M VIIa), *úliță* „stradă” – *úliți* (B VIIb), *vánă* – *váni* „dilatatie venoasă, varice” (L VIIb, TM VIIb);

– a doua categorie este formată din substantive cu forme de plural la care adăugarea morfemului este însoțită de o alternanță vocalică în temă: *ápă* – *ăpi* (B VIIa), *bără* „lac” – *bări* (L VIIc, R VIIb), *cámără* „șiră de paie, de fân sau de snopi” – *cáméri* (Ms VIII), *dricălă* „saltea” – *dricáli* (L VIIe, TM VIIa, B VIIa), *fanfără* – *fanfări* (VI VIIa), *fășă* – *făși* (TM VIIb), *flășă* „sticlă (recipient)” – *flăși/fleși* (L VIIe), *oltóáne* – *oltón* „altoi” (R VIIa), *pálmă* – *pálmi* (S VIIc, M VIIc), *părădăisă* „pătlăgică, tomată” – *părădăisi* (L VIIb, e, B VIIb, TM VIIb), *piátră* – *piétri* (M VIIb), *poneávă* 1° „pătură, cuvertură țesută din lână” – *ponévi* (L VIIb, e, VII*, S Vb, M VIIb, c); 2° „cearșaf” – *ponévi* (S VIIc, M VIIc, R VIIa, VI VIIa), *straiță* „traistă” – *străiți* (L VIIc);

– a treia categorie este reprezentată de substantivele în care alternanța fonetică afectează o consoană din temă: *cóțcă* „pătrățică” – *coțchi* (V V), *crișcă* „felie” – *crișchi* (L VIIe, M V), *máică* „bunică” – *maichi* (VI VIIb), *mótcă* „jirebie” – *motchi* (B VIIb), *pítă* „pâine” – *piți* (B VIIa), *rúdă* „proșap la car” – *ruzi* (L VIIb), *tórtă* „tort, prăjitură” – *torți* (L VIIa, b, TM VIIa, B VIIc);

– în sfârșit, o altă grupă este constituită din substantive pentru care pluralul este marcat prin alternanță atât vocalică, cât și consonantică: *ciocolátă* – *ciocolăți* (L VIIb, e, B VIIa, R VIIb), cu var. *ciocoládă* – *ciocolăzi* (B VIIc), *doágă* – *dož* (L VIIe), *feréastă* – *feréști* (TM VIIb), *nemțóaică* – *nemțóici* (L VIII), *pártă* „dungă (în țesătură)” – *perți* (TM VIIa), *plástă* „căpiță” – *plăști* (S VIIa), *sálcă* „salcie” – *sálci* (TM VIIa, b).

1.3.2.3. Pluralele feminine în *-uri* sunt, comparativ, mai rare, unele dintre ele sugerând ideea de substantive colective: *cărúță* – *cărúțuri* (I VIb), *ceátă* (de colindători) – *céturi* (E VII*), *cípcă* „dantelă” – *cípcuri* (R VIIa), *dricălă* „saltea” – *dricăluri* (L VIIb), *fărbă* „vopsea” – *fărburi* (L VIIe, M VIIc), *încălțământă* – *încălțământuri* (L VIIc), *pânză* – *pânzuri* (S VIIc, B VIIb), *pománă* – *pománuri* și *pománuri* (L VIIb), *salátă* – *saláturi* (L VIIe) și *săláturi* (L VIIb, M VIIa, b), *slávă* „hramul bisericii” – *slávuri* (L VIIb), *vrájă* – *vrájuri* (E VIIb).

¹⁵ Pentru extinderea pluralului feminin în *-i* (încă din româna veche) și pentru aria actuală a acestuia, v., în special, Todoran 1972, dar și Pană Dindelegan 2017.

Câteva substantive feminine au fost înregistrate cu plurale duble sau chiar triple (în *-e*, în *-i* și în *-uri*): *dricălă*, pl. *dricále* (M VIIa, b), *dricáli* (L VIIe, TM VIIa, B VIIa, b, VI VIIa), *dricăluri* (L VIIb) și *dricái* (R VIIb), *tóartă* „tort (prăjitură)”, pl. *tóarte* (R VIIa), *torți* (L VIIa, b, I Vb, TM VIIa, R VIIa, G VIIa) (cf. Răuțu 2013: 406) ori în *-e* și în *-i*: *pogáce* – pl. *pogáce* (TM VIIa), *pogáci* (TM VIIa).

1.3.3.1. Pentru substantivele neutre formele de plural cele mai numeroase sunt terminate în *-uri*, întâlnite atât la cuvintele mai vechi, cât și la cele relativ mai noi sau neologice: *accénturi* „feluri specifice de vorbire, accente” (S VIIIb), *bráțuri* „cantități care se pot cuprinde în brațe” (Ms VIIIa), *buchéturi* „mănunchiuri din fire de cânepă” (R VIIb), *canáluri* **1°** „canale de aducțiune” (B VIIIb); **2°** „canale renale” (B VIIc), *cálupuri* „tipare din scândură folosite la prepararea săpunului sau în cărămidărie” (L VIIe), *cártábóșuri* „caltaboși” (Ib VII), *conțérturi* (S VIIc, Ib VIII), *costúmuri* (L VIIb, c, B VIIa, VI VIIa), *dăráburi* „bucăți” (L VIIb, e, B VIIIa, R VIIb, G V, VIIc, Ib VII), cu var. *dăráburi* (Ib VII) și *dărápuri* (S VIIb, B VIIIa, M V, VIIc, VIIIb), *detergénturi* (R VIIa), *duchiánuri* (L VIIc, S VIIIc, B VIIc), *dúnțuri* „conserve, compoturi sterilizate” (L VIIe), *dușéguri* „plapume” (B VIIc), *fítúuri* „ventile” (B VIIb), *frigidéruri* (G VIIa, Ib VIIIa), *ierbicíduri* (S VIIa, R VIIb), *lángoșuri* (L VIIb, TM V), *materiáluri* „șesături” (S VIIc), *muzéuri* (B VIIa, G VIIIa), *pachéturi* **1°** „pachete cu diverse alimente” (R VIIb); **2°** „buchete de flori” (S VIIIb), *pásuri* „pașapoarte” (TM VIIa), *socácuri* „străzi” (L VIIb, Ms VIIIa), *íóluri* „șesături groase” (L VIIe, G VIIIa).

1.3.3.2. Substantivele neutre cu plural în *-e* sunt mult mai reduse ca număr: *albúșe* (S VIIIb), *bát* „beldie, băț”, pl. *báte* (S VIIIa), *búciúme* „butuci la vița-de-vie” (R VIIIb, M VIIIb), *ciúre* (pentru cereale) (O VIIIb), *cucurúze* „lanuri de porumb” (S VIIIb), *lamp* „lampă”, pl. *lámpe* (Ms VIIIa), *prichi* „par, arac la vița-de-vie” – pl. *priche* (R VIIIa), *ștațioáne* „stații de epurare a apei” (R VIIIa).

1.3.3.3. Desinența *-ă* la pluralele substantivelor neutre cu tema în *-r* se explică prin velarizarea lui *-e*, fenomen obișnuit în graiurile din Bantul sârbesc (v. cap. *Fonetica*): *ciopoáră* (R VIIIb, O VIIIb), *hotáră* „terenuri ale unei localități situate în afara zonei locuibile” (M VIIIa), cu var. *otáră* (S VIIIb, R VIIIb), *meáră* „mere” (L VIIb), *motoáră* „mașini electrice pentru tăiat lemne” (M VIIIb), *picioáră* (O VIIIb) ș.a.

1.3.3.4. Pentru substantivele neutre terminate în *-ău*, *-eu*, *-ou*: *comlău* „aluat pentru dospit” (variantă pentru *comnău*), *harșéu* „hârleț”, *maștricóu* „jachetă tricotată” (M VIIIb), *tuléu* „tulpină de porumb după cules, cocean” s-au înregistrat formele de plural *comleáuă* (R VIa), *harșeáuă* (B VIIIb), *maștricóauă* (M VIIIb), *tuleáuă* (Ms VII) considerate tipice pentru Transilvania (Todoran 1984 [1956]: 99–100 și harta nr. 9). În schimb, pentru substantivele *copârșéu* „sicriu” și *vălău* „jgheab din lemn scobit din care se adapă animalele” pluralele întâlnite sunt *copârșéie* (TM VIIb, VIII) și *văléie* (R VIIIb), cunoscute mai ales în vest-sud-vestul Transilvaniei și în Banat (*ibidem*).

1.4. Mijloacele de realizare a **raportului cazual** sunt cele specifice subdialectului bănățean constând în flexiune sintetică și, mai ales, în forme analitice.

1.4.1. Genitivul pare să fie cazul cu cele mai numeroase posibilități de exprimare, fapt remarcat, de altfel, pentru întreaga arie bănățeană (cf. Neagoe 1984: 258–259).

1.4.1.1. Exemplele ilustrând genitivul *s i n t e t i c* sunt relativ puține, unele impuse de regimul anumitor prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *înaintea cășii* (B VIIIb), *în fața casii* (R VIIa), *în mijlocu satului* (B VIIIb), *sufletu omului* (B VIIIb), *pomana porcului* (S Va), altele reprezentând construcții consacrate sau nume de sărbători religioase ș.a: *în mijlocu satului* (B VIIIb), *fața obrazului* (B VIIa), *Ziua Crucii* (M VIIc, Ms VII), *Casa Domnului* „Casă de rugăciuni a unor secte religioase” (L VIId), uneori cu genitivul construit cu *a*: *slava a Tatălui*¹⁶ „numele sărbătorii consacrate patronului bisericii”, *primaru a satului* (Ms VIIIb).

1.4.1.2. Genitivul *a n a l i t i c* prezintă mai multe posibilități de realizare, toate cu frecvență ridicată și atestate în majoritatea localităților cercetate:

a) cu ajutorul prepoziției simple *de*¹⁷ urmată de substantivul în acuzativ: *la cules de cucuruz* (L VI), *la miez de noapte* (M VIIa), *sărăcie și moarte de popor* (TM VIIa), *la tăiere de grâu* (B VI), *pră față de pământ* (Ms VII);

b) cu ajutorul prepoziției simple *la* urmată de substantivul în acuzativ nearticulat, uneori substantivul determinat fiind postpus atributului: *pune [jarul] la gură la cuptor* (L VIIb, B VIIb), *țâmpu „rasolul” la porc* (S Va), *părinții la fată* (S Va), *cioclodu „coceanul” la varză* (S Va), *numele la sate* (B VIIa), *rudă la cocie* „proțapul căruței” (B VIIb), *nunașii la fată* (R VIIa), *cuferele la goști* „geamantanele musafirilor” (R VIIa), *lindini alea-s la păduchi ouă* (B VIIb), *rădăcina la grâu* (Ib VIII); uneori, în vorbirea aceluiași informator pot să apară cel puțin două dintre posibilitățile amintite: *o ars vatra cuptorului/s-o ars vatra la cuptor* (TM VIIa);

c) foarte rar a fost înregistrată construcția cu valoare de genitiv realizată cu ajutorul prepoziției compuse *de la*: *rânza de la miel* (R VIIIb);

d) cu ajutorul articolului hotărât proclitic *lu* folosit, indiferent de gen¹⁸, precedând

– fie substantive articulate: *pomana lu mortu* (L VIIb), *moara lu neamțu* (S VIIa), *din partea lu apa* (I VIb), *cotrința lu baba* (TM VIIa), *oamenii lu gazda* (B VIIIb), *aroma lu brânza de vacă* (VI VIIIb), *purtarea „ducerea la mormânt” lu mortu* (TM VIIIa), *ortacele lu tânăra* „prietenele miresei” (Ib VIII), *casa lu tinăra* (TM VIIa), *părintele lu gineri-meu* (R VIIa) ș.a.;

– fie substantive nearticulate: *sănătatea lu copii* (L VIIb), *pământul lu sat* (L VI), *țoalele lu copil* (B VIIa), *din partea lu vânt* „dincotro bate vântul” (B VIIIa, b),

¹⁶ Construcția conservă, se pare, o veche formă a genitivului feminin cu *a*, de tipul *trestie a cărtulariu*, atestată în textele nordice din secolul al XVI-lea (Frâncu 2009: 166).

¹⁷ Consemnate din româna veche, construcțiile de genitiv cu *de*, moștenite din latină, „care trebuie să fi fost mai răspândite odinioară” (Densusianu, ILR II: 63), se mențin încă vii în diverse zone ale dacoromânei actuale (Tiugan 1973: 193).

¹⁸ Semnalată pentru zona bănățeană încă din perioada românei comune (Coteanu 1969: 116), utilizarea articolului *lu* ca indice proclitic la genitiv, nefiind atestată în hărțile ALR și, în consecință, fără să fie considerată o particularitate bănățeană, a fost discutată amănunțit de Magdalena Vulpe (1967: 369–375); întâlnită de aceeași autoare în zona Porțile de Fier, a fost prezentată pe larg și, apoi, trecută, în sfârșit, între particularitățile bănățene (cf. Neagoe 1984: 250–259).

din partea **lu război** „din cauza războiului” (M V), în stomacu **lu porc** (M VIIc), *la ușa lu cuină* „cuptor de pâine” (M VIIa), [a știut femeia] *măsura lu apă* (M VIIa), *la capătu lu mațe* (M VIIc), numele **lu al bătrân** (R VIIIb), *haine de-a lu mort* (R VIIIb), *pă vremea lu neamț* (O VIIIa, b), din partea **lu neamț** (Ib VIII); cu *lu* ori cu *la* și cu substantivul nearticulat se construiesc și genitivele cerute de prepoziții precum *înapoia*, *îndărătul*: *înapoia lu mormiņ* [„cimitirului”] (O VIIIa), *îndărătul la cocie* (S VIIIa). S-au înregistrat și situații în care atributul este dublu articulat: *nunașu lu a fată*¹⁹ *o stat lângă ea* (R VIIa);

e) în sfârșit, semnalăm genitivul exprimat cu ajutorul articolului hotărât proclitic *lu* folosit pe lângă un substantiv deja articulat cu semnul genitivului *a*, astfel încât substantivul determinat este, de fapt, dublu articulat: cu articol posesiv și cu articol hotărât: *pomána a lu mórta* (L VIIId), *țâpélu* „pantoful” *a lu doámna* (I VIIe), *pământu a lu ovcénii* (L VIIId), *cása a lu găzda* (TM VIIa), *úină este a lu úica meu feméie* (S VIIa), *cununița a lu táta, a lu máma a lu Ion* (Ms VIIIa), așa după cum și atributul poate fi dublu articulat: *pământu a lu sátulu* (L VI); uneori forma articulată a atributului este impusă de un determinant: *numele a lu sátu aiest* (S VIIIa).

1.4.2. Dativul este redat n u m a i prin mijloace a n a l i t i c e.

– frecvența cea mai ridicată o are dativul construit cu ajutorul prepoziției *la* + acuzativul: *mulțam la tátăle* (L VIIa, b), *să mulțănesc la táta* (L VIIb), *mulțam la Dumnezeu* (L VIIe), *o spus la socrii mei* (S VIIa), *o spus la o uină* „mătușă” (S VIIa), *cum să-i dau numile la fată?* (I Vb), *dă la mireasa* (TM VIIa), *i-or ajutat la mama* (TM V), *la fata aia să-i spui* (B VIIc), *am dat* [mâncare] *la jâvini* [„păsări”], *am dat la marvă* [„vite”] (B VIIc), *s-o dat tullei la marvă* (B VIIa), *la Măria nu i-i bine* (B VIIa), *la a mare fată am făcut nuntă acasă* (R VIIa), *o dat la trei copii* (Ms VII), *să descânte la copil* (I VIIb);

– a doua posibilitate de redare a dativului este realizată cu ajutorul articolului *lu* + acuzativul articulat: *să-i dai lu tot natu* (S Va), *am spus lu părinții* (M VIIc), *mulțam lu tatăl* (M VIIc, Ms VII), *lasă lu Anuța* (G VIIc), și foarte rar în formă nearticulată: *am spus lu babă* (M VIIc), *duc lu mireasă hainele* (R VIIa).

1.4.3. Acuzativul reține atenția prin utilizarea lui *pe* ca morfem al cazului introducând complementele directe exprimate prin substantive animate, chiar și în situații în care gramatica nu o impune cu necesitate: *am întrebat pe medicu* (S VIIa), *m-o* („mi-o”) *botezat pă fetele mele* (L VIIb), [mai demult] *nu u-o durut pe lumea spatele ca acuma* (L VIIb), *am strigat pă bărbat* (L VII*).

1.4.4. Vocativul. Din corpusul de texte înregistrate am reținut doar forme de vocativ pentru substantive feminine comune și proprii, marea majoritate terminate în *-o*: *bábo* (V VII), *dádo* (L VIIb), *drágo* (Ms VII)²⁰, *máico* (V VII, Ms VII), *mámo* (L VIIb), *măicúto* (M VIIb), *sóro* (Ms VII), *Mărio* (B Va), *Níno* (L VIIb). Formulele de adresare către o femeie mai în vârstă sunt însoțite adesea de apelativul *ma*,

¹⁹ Chiar dacă interpretăm situația/exemplul ca o greșeală/ezitare, rămân de luat în seamă ambele forme de genitiv: *lu fată* [k] *a fată*, al doilea fiind realizat cu prepoziția *a* (v. *supra*).

²⁰ Evidențiem faptul că toate vocativele folosite de informatoarea Ms VII sunt adresate anchetatoarei, ceea ce denotă o comuniune perfectă și liberă.

prescurtând substantivul *mámă*: *ma Mărio!* (B Va). Relativ rare sunt vocativele în -ă: *Anuță* (M VIIa) sau cele construite pe baza formei de genitiv a substantivului *máică* – *máichi* (Ms VII).

2. ARTICOLUL

2.1. Articolul hotărât prezintă câteva particularități de utilizare, unele atestate în româna veche și păstrate până astăzi, la nivel dialectal, în anumite zone ale dacoromânei, altele evidențiind o mulțime de date inedite a căror coroborare cu cercetările de istorie a limbii sunt menite să contribuie, prin înregistrarea de noi atestări, la confirmarea, infirmarea sau corectarea unor ipoteze privind datarea, circulația în timp și în spațiu și amploarea fenomenelor arhaice sau a inovațiilor.

2.1.1. Articolul hotărât pentru **genitiv-dativ** se utilizează **proclitic**, în forma contrasă *lu*, variantă care a dobândit funcția de morfem cazual, fiind folosită pe lângă substantive nedeterminate, indiferent de gen și de număr: *înapoia lu morminți* (O VIIIa), *avérea lu frați* (Ms VIIIa) ș.a. (v. *supra*).

Rareori, forma *-lu* este întrebuințată enclitic, la fel ca în graiurile moldovenești de nord (Lăzărescu 1984: 220) și ca în cele transnistrene (Șandru 1998: 194; cf. Marin *et alii* 2000: 67): *primáru sátulu* (Ms VIIIb).

2.1.2. O trăsătură dialectală moștenită din româna veche, păstrată în special în aria sudică a dacoromânei (Muntenia și Dobrogea), precum și în graiuri românești din nordul Bulgariei (Marin 2018: 310–317) are în vedere utilizarea articolului hotărât enclitic pe lângă un adjectiv determinând un substantiv, la rândul său articulat cu un articol definit, și precedat de un element demonstrativ, de tipul *copilul acela marele*. Particularitatea a fost înregistrată de noi la patru informatoare (majoritatea vârstnice) din trei localități: *O murit ai bătrâni ș-ăștia ai tinerii is ai tineri, nu?* (L VIIb); *babele or tors* [fuiorul] *al subfârele* (S VIIc); *copilu al micu iar îi place, știe* [să taie porcul] (S Va); *bani d-ai mărúnfi* (M VIIc). Subliniem faptul că în graiurile românești din Banatul sârbesc au fost notate și exemple de cuvinte articulate cu articol hotărât în contexte considerate de specialiști drept situații clare de cumul de articole: *în altu sistem se lucră* (O VIa), *alta piață* (O VIIIa), *alta politică se face* (O VIIIa), *în alta zi* (O VIIIa) (cf. Vulpe 1987: 304–306) sau *cânepa ai de toamna* (O VIIIb), *sapa ai de toamna* (cf. Marin 2018: 317).

2.1.3. Într-o serie de construcții (relativ fixe) substantivul este folosit în variantă **nearticulată**: *cătă jumătate noapte* „către miezul nopții” (M VIIa), *la jumătate noapte* „la miezul nopții” (M VIIb), *înainte vreme* „mai demult” (Ms VIIa), *până-n zi de astăzi* (S VIIb), *nici în zi de astăzi n-am blestemat-o* (L VIIb), *o tras jumătate drum* „a trecut (cu căruța) pe jumătate, la jumătatea drumului” (S VIIa), *am fărbut* [„am vopsit?”] *de toate culori* (B VIIa), *am tricuit de toate locuri* (R VIIIa)²¹ ș.a. Sunt atestate, de asemenea, situații în care, la fel ca în limba veche

²¹ „Este foarte frecventă omisiunea articolului în construcțiile cu *tot*, intercalat între substantiv și prepoziție: *în toată zi, în toate zile* (Densusianu, ILR II: 243).

(Densusianu, ILR II: 243; Frâncu 2009: 287) se utilizează substantive proprii în formă nearticulată: *Am fost la Americă* (L VIIId), *la noi în Strajă* (S VIIIb).

2.2. Articolul nehotărât individualizează graiurile dacoromâne din Banatul sârbesc prin sensul deosebit cu care este utilizat consecvent și în general *niște*, folosit, de regulă, în varianta *nește*²², cu semnificația pronumelui nehotărât „câtva, câțiva; puțin” (v. *infra*, la cap. *Pronumele*).

2.3. Articolul adjectival, având forme care se confundă cu cele ale articolului posesiv-genitival, *al, a (ai), ai, ale*, reprezintă unul dintre cuvintele deosebit de frecvente în vorbire, dând impresia sau chiar fiind cel mai prezent în exprimarea orală: *copilul al micuț* (L VIIb), *Paștele ale Mici*, „Paștele Blajinilor” (L VIIb), *ciorapi de ai de lână* (L VIIc), *al măi bătrân* (S VIIa), *tăieței d-ei storși* (S VIIa), *copilu al mic* (S Va), *al mai de sus* (TM VIIb), *ai tineri* (TM V, VIIa), *al mei bun* (B Vb), *copilu al mei mic* (B VIIa), *ale trei zile* (B VIIa, VIIIa), [fetele] *ale de la Suedia* (M VIIa), *carne d-a friptă* (M VIIIb), *făină d-a de grâu* (M VIIb), *ai mei săraci* „cei mai săraci” (R VIIb), *or avut oale d-alea d-ale mari* (R VIIa), *brânza a mei bună* (R VIIIb), *al de la recepție* (R VIIa), *tulei d-ai roși* „coceni de porumb cu foile roase de vite” (O VIIIa), *al mai puțin am luat* (O VIIIa), *ai bătrâni or știut* (O VIIIa), *ai măi tineri* (Ms VIIIb), *Grindu al Închis* (nume topic) (O VIa).

2.4. Articolul posesiv-genitival se deosebește de cel adjectival, în primul rând, prin frecvență, dar și prin faptul că prezintă forme, de cele mai multe ori, invariabile după gen și după număr (v. *Pronumele posesiv*).

3. ADJECTIVUL

3.1. Adjectivul reține atenția, în primul rând, prin aspecte privind **terminațiile** formelor adjectivale.

Pentru adjectivalele cu o singură terminație, precum *mare, subțire, tare* este încă bine conservată terminația invariabilă după număr²³: *la noi o fost foarte mare* (R VIIIb), *ciur cu butoare „găuri” mare* (O VIb), *fire d-ăle mai subțire* (S VIIc), *îs sâte tare că... au bani* (V V), [la noi] *ni-s vro șase agricultori câta mai tare* (V VI).

Terminație unică prezintă și adjectivalele cu tema în *c, g*²³: *Se purtau șoarte lărge* (R VIIa), *Erau și niște site mai mîce* (O VIb).

3.2. Gradele de comparație se realizează, în general, cu mijloace specifice limbii române, particularitățile dialectale individualizatoare fiind, în linii generale, comune adjectivului și adverbului.

3.2.1. Pentru redarea **superlativului relativ** se utilizează mijloace cunoscute limbii române, în general, cu particularitățile morfologice caracteristice graiului:

²² Forma etimologică *nește*, astăzi regională (v. DEX s.v. *niște*), este cea obișnuită în textele din zona cercetată.

²³ Pluralul *mare*, despre care Ov. Densusianu se întreba dacă nu ar putea fi o particularitate de grafie (Densusianu, ILR II: 72), s-a menținut în textele nordice până în secolul al XVII-lea (Gheție et alii 1997: 125, 328), pe când cele de tipul *lărge, lunge* încă din secolul al XVI-lea erau concurate de cele în *-i* (idem, *ibidem*).

pretinu *al mei bun* (B VIa), *a măi frumoasă fată* (R VIIa), *ăl mai mare spital* (M VIIc), *a măi bună parte din porc* (M VIIa).

3.2.2. Superlativul absolut se redă cu ajutorul unor adverbe sau locuțiuni adverbiale, dintre care cel mai frecvent este adverbul *tare*: *mi-s tare mâncătoare* „mâncăcioasă” (S VIIb), *tare răotat* „bolnav” *o fost* (B VIIa), *tare faină piesă* (R VIIIa); cu aceeași valoare, dar mai rar sunt utilizate locuțiunile adverbiale *de tot* și *cu tătului*: *ala îi de tot sărac* (R VIIb), *ăsta îi cu tătului de mare* (S VIb), precum și anumite mijloace metaforice: *am rămas săraci reci* (L VIIb).

4. PRONUMELE

4.1. Pronumele personal se caracterizează prin câteva trăsături speciale vizând fie anumite aspecte formale, fie unele utilizări specifice.

4.1.1. Sporadic apare varianta silabică atonă de dativ în situații în care româna standard acceptă doar varianta asilabică: *o să fi spun cum fac* (S VIIa), *ce să fi spun?* (S VIIc), utilizare întâlnită și în alte zone situate în afara granițelor României, respectiv în stânga Nistrului, în nordul Bucovinei și în sudul Basarabiei (Marin *et alii* 2000: 70), dar și în estul Ungariei (TD–Ung.: LXXIX).

Formă atonă de dativ este atestată și pentru pers. 1 sg., în loc de *mi-* fiind folosit *m-* atunci când pronumele se găsește înaintea unui cuvânt care începe cu o vocală: *m-am coutat* „mi-am căutat” (S VIIIb), *acu m-adusă de mâncare* (S VIIIc), *m-o dat pierc* „injecții” (S VIIc), *nu m-o fost greu* (R VIIIa), *m-o plăcut* [mie] (R VIIIa), *nu m-aduc aminte* (R VIIa), *m-amintesc* (R VIIa), *m-o murit mama* (O VIIIa). Particularitatea cunoaște o frecvență ridicată, fapt care nu surprinde, întrucât ea este curentă în graiurile dacoromâne învecinate, în primul rând în cele din Banat, precum și în cele din sud-vestul Transilvaniei, sudul Crișanei, până către Oradea (Urișescu 1980: 207–208) și în cele din estul Ungariei (TD–Ung.: LXXIX).

Pentru persoana 1 pl. este relativ frecventă forma *nă* „ne” (cu velarizarea lui *e*): *nă vine rău* (M VIIc), *nu nă place* (B Vc), variantă etimologică, întâlnită în texte românești vechi, despre care se spune că după 1600 era în regres, iar după 1640 nu mai apare (Gheție *et alii* 1997: 126; cf. Frâncu 2009: 51).

4.1.2. O particularitate a utilizării formelor pronominale neaccentuate ori ale pronumelui reflexiv privește repetarea acestora: pronumele plasat înaintea verbului este reluat după acesta, reluare despre care se consideră că are rolul de a sublinia complementul (direct ori indirect) (GLR I: 146). Cu frecvență variabilă, fenomenul apare în toate localitățile: *l-am băgatu-l* (V VII), *l-ai adusu-l* (V VII), *l-am moștenitu-l* (M VIIIa), *l-am făcutu-l* (M VIIIb), *le-am spălatu-le* (M VIIIb), *l-am pusă-l* (M VIIb), *le-o datu-le* (V VII), *i-o plăcutu-i* (R VIIIa), *i-o închisu-i* (V V), *i-am datu-i* (M VIIc), *s-o făcutu-să* (M V, VIIc), *s-o zăsu-să* (M VIIc), *s-or topitu-să* (M VIIa), *s-o dinstuitu-să* (M VIIc)²⁴.

²⁴ Considerată o particularitate a vorbirii populare, întâlnită, mai ales „în unele părți ale Moldovei și ale Ardealului” (GLR I: 146), ea apare, rar, și la românii din Ungaria (TD–Ung.: LXXX).

4.1.3. Rareori, genitivul pronumelui personal este realizat analitic cu ajutorul prepoziției *la* + acuzativul: *era colțu la el* [= bobul de porumb semănat] *atăta* (TM VIII); *între unghii la ele* [la vaci] (R VIIIb).

4.1.4. La fel de rar este folosit dativul analitic construit cu ajutorul prepoziției *cătă* „cătred”: *zăcem cătă ea* (L VIIIb).

4.1.5. Sub influența limbii oficiale, pentru pers. a 2-a pl. se utilizează ca pronume de politețe *voi* „dumneavoastră”, întâlnit, frecvent, în toate localitățile; observații precum: *la voi la România* (L VIIa), *o fi interesant ce spunem noi pentru voi* (Ib VIII) sunt formule obișnuite de adresare din partea informatorilor către anchetatoarele.

4.2. Pronumele și adjectivul posesiv, cu frecvență ridicată în grai, prezintă doar unele particularități formale explicabile prin fonetică.

4.2.1. Fenomenul **depalatalizării** determină reducerea diftongului *-ea* la *-a* în *mea* > *ma*: *casa ma* (B VIIa), *munca ma* (O VIa), spre deosebire de *ta* > *tea* > *te*: *fata te* (M VIIIb), *nunta te* (S VIIa, R VIIIb).

4.2.2. În schimb, în cazul posesivului *ai meia* „ai mei” (R VIIIb) se întâlnește un *-a* deictic, astăzi cunoscut, mai ales, în graiurile moldovenești din diverse zone (Marin *et alii* 1980: 69), precum și în cele maramureșene (Lăzărescu 1984: 220; *Dialectologie*: 147).

4.2.3. Pronumele posesiv este întotdeauna însoțit de articolul posesiv în formă invariabilă *a*: *ginere a meu* (R VIIa), *frați a mei* (Ms VIIIb), *ortaci a noștri* (O VIIIb), *surori a voaște* (VI VIIIa).

4.2.4. Prin reducerea grupului consonantic *str* la *st* și a lui *ștr* la *șt* (v. cap. *Fonetică*), formele pronumelor posesive întâlnite în toate localitățile sunt *nost(u)*, *noastă*, *noaste*, *vost(u)*, *voști*, *voaște* etc.

4.2.5. Formele de genitiv sunt construite cu ajutorul articolului proclitic *lu*: *fratele lu a meu* (Ms Va), iar cele de dativ cu prepoziția *la* sau *cătă* „cătred”: *cum să-i spun la a meu?* (M VIIc), *am să-i spun la a meu* (M VIIc), *la ai meia le-o plăcut rău* (R VIIIb) ori cu ajutorul articolului *lu*: *am spus lu a mei* (M VIIc, Ms VIIIa).

4.3. Pronumele relativ

4.3.1. Dintre pronumele relative mai frecvent este *ce*, având rolul de a introduce atributive cu elementul regent exprimat, cel mai des, prin pronume (în special, demonstrative) cu referire atât la ființe, cât și la lucruri²⁵: *Arița* [„bucătăreasa la ospete”]-*i a i a ce-o fiert* [mâncarea la nuntă] (R VIIc), *a la ce-o murit* (L VIIId), *muierea a i a ce-o fiert* [„a gătit”] (B VIIa), *a la ce bágă snopii* [la batoză] (B VIIIb), *vinu branu, ă la ce să spală și... și vásili dă... vin* (TM VIIIb), *lingură d-asta de zupă ce s-o mâncat* [cu ea] (Ib VIII), *ă le ce-l dușmănesc* (M VIIa) *este d-aia dă... ce să taie sfecla* (V V) sau prin substantive: *ficioru ê-o durmit* (TM VIIIb), *t ă i ț e i i ce i-o făcut baba* (R VIIa), *un p e s m e t ce l-am făcut io dămunt* (TM VIIIb), *f u n i e ce se leagă baloturi* (V VIII). Trăsătura, considerată dialectală, specifică ariilor conservatoare – Maramureș, Crișana, Banat – (Vulpe 1980: 130–133), a fost remarcată și pentru alte graiuri românești din afara

²⁵ În limba română veche, *ce* era folosit atât pentru lucruri, cât și pentru ființe (Gheție *et alii* 1997: 129; cf. Iliescu 1956: 25–26).

granițelor, precum cele din Maramureșul de la nord de Tisa și din nordul Bucovinei (Marin *et alii* 2000: 72–73), din Ungaria (TD–Ung.: LXXXII), dar și pentru cele din sud-estul Ucrainei (TD–Ucr.: 111).

4.3.2. Mult mai rar este întrebuințat pronumele relativ *cine* pentru a introduce complementive indirecte: *așá i-o spus la cine bagă snopu* [în botoză] (R VIIIb), directe: *să vadă a lu cui este copilul* (S Va) sau de relație: *nu mai cunoști un copil a lu cui este* (S Va).

4.3.3. Și mai rar este întâlnit relativul *care*, atestat ca element introductiv pentru o completivă indirectă: *le-am cumpărát* [haine] *la care m-or ajuns* [banii] (R VIIa); *dumnezeu nu poate să le-ajute la care fac rău* (L VIII d).

4.4. Pronumele și adjectivul demonstrativ apare cu o frecvență ridicată și în forme variate de la sat la sat și chiar în vorbirea aceluiași informator, inventarul acestui tip de pronume fiind deosebit de bogat.

4.4.1. Demonstrativele **de apropiere** au fost înregistrate sub următoarele forme: *ásta* (L VIIb, S VIIc, M VIII, G VIIIa), *áista* (B VIIa, R VIIb), *aiést* (S VIIIa), *aásta* (S VIIc), *iest* (TM VIIc), *ásta* (L VIIb, d, G VIIb), *áștia* „ăștia” (TM VIIa), *aéștia* (B VIIa), *áștja* (L VIIb), *iéștia* (Ms VII), *áștja* (S VIIIa, d, TM VIIa, B VIIIa, VIIc, M VIIIa, VI VIIa, Ms VIIIa) etc., multe dintre acestea acoperind atât forme de singular, cât și de plural sau atât forme de masculin, cât și de feminin, contextul fiind singurul care face deosebirea între ele.

4.4.2. Demonstrativele **de depărtare** apar sub formele: *ála* (L VIII d), *ála* (L VIIa, b, e, S Va, VI VIII), *aála* (S VIIIb), *acéla* (VI VIII), *áia* „aceia, ăia” (R VIIIa), *ále* „acelea” (L VIIa), *álea* (TM VIIa), *aélea* (Ms VIIIa), *aeálea* (Ms VIIIa), *iélea* (S VIIa, c), *aále* (S VIIIb).

4.4.3. În privința **utilizării** demonstrativelor, subliniem atestarea sistemului *aiést/acéla*, identificat și considerat de Magdalena Vulpe drept o particularitate tipică pentru graiurile maramureșene (Vulpe 1984: 334 și h. 117) și, apoi, regăsit în vorbirea dialectală a românilor din Maramureșul de la nord de Tisa, din nordul Bucovinei și din zona transnistreană (Marin *et alii* 2000: 72), precum și în cea a românilor din Ungaria (TD–Ung.: LXXXI).

4.4.4. Formele **cazuale** atestate sunt, de regulă, analitice: *soacra la ásta* (M VIIb), *familia lu áia* (R VIIa), *familia a ála* (S VIIa, b), pentru **g e n i t i v**, și *îi spunea lu ála* (V VIII), *îi spune scârcél la ala* (B VIIIa), pentru **d a t i v**.

4.4.5. **Compusele** pronumelor demonstrative întâlnite sunt: *ástălant* (L VIIIb), *ástălantă* (L VIIIb), *alánt* (B VIIIb), *ălant* (B VIIIa), *alántă* (I VIIb, TM VIIa, B VIIb, c, VIIIc, VI VIIa), *áilantă* (L VIIb, d), *áialantă* (TM VIIa), *alaláltă* (S VIIc), *alăláltă* (S VIIc), *ailálți* (R VIIa), *ailánți* (B VIIIa), *aiálánți* (TM VIIa), *alălált* (L VIIc, S VIIc), *alélánte* (L VIIc), *alilánte* (B VIIb, c, R VIIa), *cealaláltă* (S VIIa), *cealăláltă* (S VIIIa), *celăláltă* (S VIIIa), *celălálți* (S VIIIa), *celălánți* (S VIIIa)²⁶.

4.5. **Pronumele negative** se remarcă prin anumite forme **î n v e c h i t e** sau **r e g i o n a l e** atestate prin toate localitățile: *níme* „nimeni” (general), cu variantele *nímea* (E VII, R VIIa), *níma* (L VIIc, S Va, b, VIIb, c, VIIIc, VI VIIa), *nímerea* (B VIIa),

²⁶ Pentru alte variante formale, precum și pentru cele privind accentul, v. *Glosar*, s.v.

nimică (L VIII, TM VIII, B Va, M V), *nimica álta* „nimic altceva” (TM VIII); *nimíc*, întâlnit și în varianta *mic* [fon. *ńic*] (G VIIIb), este folosit și cu valoare adjectivală „de niciun fel”: *apărate de radio nimic nu era* (Ms VII), sens apropiat de cel înregistrat în graiurile dacoromâne din Ungaria (TD-Ung.: LXXXIII). *Nicicare*, cu sensul „de niciunul” (B Vc) și „de niciuna” (S VIIc), cu varianta *nicidecäre* „de niciun fel” (L VIII, Ms VII) sunt creații locale.

4.6. Pronumele (și adjectivul) nehotărât. Referitor la această categorie de pronume (și adjective), reținem bogăția de forme specifice sau regionale, precum și diversele întrebuițări și valori deosebite față de limba standard sau de alte variante dialectale.

4.6.1. Pentru **inventarul** de forme se remarcă, mai întâi, bogăția, varietatea și frecvența unor creații rare sau inedite, indiferent dacă se au în vedere anumite sensuri sau o serie de elemente de compunere, unele, de asemenea, rare ori nemaîntâlnite, precum:

– **áltă**, folosit singular, cu sensul „altceva”: *ce să spun áltă?* (L VIIIb), sau în forme compuse, precum: *áltăce* „altceva” (B VIIa, b, VI, Ms VII): *Aia o fost áltăse* (Ms VII), *áltăceva* „altceva” (B VIIIa);

– **căta**, prezentat în DA s.v. *căt* II, fără a fi specificat ce reprezintă din punct de vedere morfologic, este definit prin „puțin, ceva”. Menționând că, mai rar, se întâlnește și sub forma *cătă* sau, uneori, întărit prin *nici*, ori în variantă acordată *căți*, *câte*, cuvântul este atestat „în Banat și în Serbia” (cu indicarea unor surse dialectale cunoscute)²⁷. În Banatul sârbesc a fost înregistrat de noi în toate localitățile și la toate categoriile de vârstă, cu frecvență deosebită. Valoarea obișnuită este de adjectiv pronominal, cu semnificația „câtva, puțin”: *se frige căta oleu* (B Vc), *am mai pus căta sos* (L VIIc); *se pune căta piparcă* (L VIIIb); *or pus căta zamă d-aea* (M VIIIb); *după căta vreme s-o umflat obrazu* (B VIIa); *ș-o stat căta vreme acasă* (Ms VII). Cu valoare pronominală, în formă de plural, mai rar întâlnit, semnifică „câte și mai câte, multe și de toate”: *Aia o adunat d-alea* [diverse], *o adunat căte* (L VIIIb);

– **fiește**²⁸: *fieștecare* „fiecare” (B VIIIc);

– **góde**, numită, în DA s.v. „particulă” specific bănățeană, care „se compune cu pronumele spre a-i da un înțeles nedefinit, ca *ori-*, *oare-*, *-va*” sau *măcăr-* (v. Mării 2005 [1969]: 94–95), este atestată în compusele pronominale nehotărâte *cínegode* „cineva” (I Va, Ms VIIIb): *cínegode ne-o spus, acuma nu știu cine* (Ms VIIIb) sau în supracompusul, cu același sens, *cínevágode* (Ms VIIIb), ori în *cégode* „ceva, orice, indiferent ce”: *Așa io nu pot s-o omor că-i a mea* [fata], *ségode o făcut, nu pot* (M VIIc);

– **măcăr**, mai ales în varianta *măcăr*, este întâlnită în compusele *măcăr ce* „orice” (L VIIIb, S Va, B VI, VIIa, M V, VIIc, R VIIIb, V VII): *Ma pot să mânc măcăr ce*

²⁷ Pentru perioada actuală, menționăm atestarea lui *căta*, cu precădere în partea sudică a Banatului (v. Neagoe 1984: 269; NALR-Ban., III, h. 599).

²⁸ Pronumele nehotărâte compuse cu *-te* sunt considerate, în general, învechite și dialectale (Ciobanu, Hasan 1970: 196).

(L VIIb), *măcăr cu ce* „cu orice” (M V), *măcăr de ce* „din orice, de oricare (fel)” (L VIIb), *măcăr cine* „oricine” (TM VIIb);

– **nici** este și el atestat într-o serie de compuse cu valoare de pronume nehotărâte: *nicicăre* „niciunul, niciuna” (S VIIc, B Vc): *la noi niscare nu mânăcă rânza* [puiului] (B Vc), *nicidecäre* „de niciunul, de niciuna, de niciun fel”: *Da’ nu vreau nîzdăcare* [suc de fructe] (L VIII), cu varianta accentuată pe prima silabă *nicidecare* (MVII), *nîcidupăce* „după nimic” (TMVIIa, BVIIc): *Nu m-am dus la ei* [la copii] *nîzdupăce, după nimic nu m-am dus* (B VIIc);

– **nîște**, folosit, de obicei, în varianta etimologică *nește*, astăzi regională (v. DLR s.v.), în Banatul sârbesc este întrebuițat consecvent în calitate de adjectiv pronominal nehotărât, cu sensul „câteva”: *m-am dus* [la piață] *de nîște ori* (Ms VIIIa); *ș-atuncea l-o lăsat* [laptele pus la închegat] *mai nîște minute-așa, să iasă zeru deasupra* (R VIIb); *ș-atuncea, după nîște zile, aia* [compoziția de închegat laptele] *s-o folosit* (R VIIIb);

– **ori** este atestat în compusele: *oricinevă* „cineva, oarecare” (Ms VII), *oriînce* „în orice” (M V), *oricäre* „fiecăre”: *Fiecăre își pune piparcă... oricäre cât îi place de iute* (I Vb).

5. NUMERALUL

5.1. Numeralul cardinal

Foarte rar se păstrează diftongul *oa* în *doáúă* (L VIIb).

La fel ca în întreaga zonă nord-vestică a dacoromânei (ALRM II, s.n., IV, h. 1432), se păstrează varianta veche pentru *trei* și compusele sale: *triĭ* (general), *trișpece* (Ms VIIa), *trižăș* (TM VIIa), *trižășinóo* (R VIIa), *șáizășitriĭ* (Ms VIIIb).

Grupul consonantic *spr* din numerele construite cu *spre* se reduce la *sp*: *páspece, cînspece* (Ms VIIIa).

În privința construcției, reținem oarecare nesiguranță în folosirea lui *de* înaintea substantivelor determinate de un numeral cardinal: *o sută șase de copii* (L VI, VIIc).

Particularități deosebite sunt atestate în indicarea anumitor momente ale zilei sau ale anului:

– pentru marcarea orei se folosește modelul întâlnit în limba veche: *la două ceasuri* (L VIIb, d, e, S VIIIb, Ms VII), *la șase ceasuri* (B VI), *la șapte ceasuri* (B VIIa), *la opt ceasuri* (M VIIa, VIIIa, Ms VIIIa), *la nouă ceasuri* (B VI, VIIa);

– pentru indicarea jumătăților de oră se folosește modelul german: *jumătate la nóuă, jumătate la zéce* (B VIIa), *jumătate la únu* (R VIIb), *jumătate la doisprece* (S VIIc);

– pentru indicarea anului se utilizează, de regulă, o formulă constituită din numeralul care arată anul propriu-zis urmat de substantivul *an* în formă articulată: *în șaptezășișapte ánu* (L VIIc, d, e), *în șaptezăș ánu* (I VIb), *în șinzăș ánu* (VI VIIIb), *în șáizășipatru ánu* (Ib VIII);

– durata este marcată prin indicarea propriu-zisă a cantității de timp urmată de determinantul *de vréme*: *un ceas de vréme* (TM VIII, E Va), *două ceásuri de vréme* (B VIIa, M VIIa, Ms VII);

– marcarea datei calendaristice se face prin enunțarea acesteia cu ajutorul următoarei formule: *la primu mai* (S VIIa, B VIIIb), *în primu iúlie* (B VI), *în primu áugust* (B VIIa).

5.2. Numeralele ordinale sunt folosite, de regulă, în formă parțial variabilă după gen: *al dintán an* (S VIIIb), *a dóuălea apă* (L VIIe), *a tríilea zi* (R VIIIb), *a șáselea clasă* (O VIb), dar și *ziuă a dóilea* (B VIIa), *a dóilea oáră* (B VI, VIIc, VIIIb) și, mai rar, *a tríia oáră* (S VIIIId); uneori, elementul invariabil este doar articolul (adjectival): *a doilea copil* (VI VIIa), *a cincilea an* (M VIIIb).

5.4. Pentru indicarea vârstei este întâlnită o construcție cu topică diferită de româna standard: [fiul] *îi dă ani șaizeșipatru* (R VIIIb).

5.5. Numeralele distributive se remarcă prin t o p i c ă diferită față de cea din româna standard: *câte de trii ori* (R VIIIa), *câte din două ouă* (R VIIa), *câte de doauă ouă* (M VIIc), *câte din trii oameni* (S VIIa).

5.6. Numeralele adverbiale remarcate sunt: *de dintái* „pentru început, mai întâi” (I VIb), *mai întâie* „mai întâi” (S VIIa), și, cu același sens, *dintái* (L VIIe), *pră dintái* „pentru început, mai întâi” (M VIIc), *de vro dădori* „de vreo două ori” (Ms VIIIa).

6. VERBUL

6.1. Conjugări. Schimbările de conjugare, tendință cunoscută încă din limba română veche (Densusianu, ILR II: 126), se manifestă, cel puțin pentru anumite verbe, cu o frecvență deosebită.

6.1.1. O serie bogată de verbe, mai ales de conjugarea a IV-a, sunt atestate cu forme specifice conjugării I: *am chitát* „am făcut mánunchiuri din firele de grâu sau din cocenii de porumb (la cules)” (B VIIIb), *se flocoșeáză* [d. țesături] „se scămășează” (B VIIIb), *împájená* [d. borhotul pentru rachiu] „se mucegăiește” (B Vc), *s-au încuscrát* [d. locuitorii satelor vecine între ele] „s-au amestecat, s-au combinat, s-au încuscrit” (B Vc), *mă-ndrăgostéz* „mă îndrăgostesc” (E VI, VIII), *a înfășiát* „a înfășat copilul mic” (L VIIb), part. *înfășiát* (TM VIIa), *am răsfoiát* „am răsfoit” (VI VIIIa), *rotogóláte* [d. gheme] „învârtite, rotite” (L VIIb), *m-am sánătoșát* „m-am însănătoșit” (Ms VII), *scriáți* „scrieți” (L VIIId), *să scriáți* (L VIIb)²⁹, *au școlát* „au școlit” (VI VIIIa), *se școleáză* (E V), *școláți* „școliți” (I VIa), *ședá* „ședea”, *nu putém* ~ (M VIIa).

6.1.2. Bine reprezentate sunt trecerile de la conjugarea a III-a la a II-a, recunoscute după deplasarea accentului pe flectiv în forme precum: *ne ascundém* (B II), *frigém* „prăjim” (L VIIb, B VIIb), *puném* (L VIIb), *să scriéți* (L VIIb), *să spuném* (L VIIb), *umplém* (L VIIb), *zácém* (TM VIIb).

6.1.3. În conjugarea a III-a sunt înregistrate verbele: *despártem* „despărțim” (L VIIb), *pátem* „pățim, pătimim” (L VIIb).

6.1.4. De la conjugarea I la a IV-a s-au înregistrat următoarele treceri: *să comentéști* „să comentezi” (G VIIIa), *a costúit* „a costat” (B VI), cu var. *a coștuít*: *n-a coștuít nimic* „n-a valorat” (G VIIa), *am gádilit* „am îngrijit excesiv” (S VIIa),

²⁹ Forma *scria* (de conjugarea I) este cea obișnuită în PO (Densusianu, ILR II: 127, 149).

ne-am împerechit „ne-am unit, ne-am căsătorit” (L VIIe), *am probit* „am probat, am încercat” (B VIIa), *să probesc* (S VIIa), *să probim* (L VIIIb), *telefonesc*, *telefoneste* (B VIIc).

6.2. Diateze, tranzitivitate. Fenomenul fluctuațiilor dintre activ și reflexiv, semnalate pentru româna veche (Densusianu, ILR II: 128, 130), se menține încă, la fel ca și în alte zone dialectale din afara granițelor țării (cf., de ex., TD–Ung.: LXXXVI).

6.2.1. Un număr mare de verbe **intransitive** sunt întâlnite în variantă reflexivă: [gogoșile din aluat] *când se cresc le frigem* (L VIIb); *sora mea* [...] *nu s-o crescut cu părinții* (R VIIa), *s-or divinit* „au devenit” (L VIIb, d), *s-au gostit* „au petrecut” (L VIIb), *s-a părăsît* „a fost părăsită” (L VIIe), *s-au petrecût* „au petrecut, s-au distrat” (VI VIIa), conj. prez. 3 pl. *să se petreacă* (L VIIe), *m-am răcit* „am răcit” (S VIIc), *s-o ricît* „a răcit” (L VIIe), *se rād* „rād de cineva” (S Va), *m-am rās* (R VIIIa), *s-au rās* (M VIIc), *nu s-oa rās de mine* (M VIIc), *să nu te rāzi* (L VIIb), *să se rādă lumea de noi* (S VIIa, B VIIa), *să nu ne rādă* (B VIIa, M VIIc), *se vîne* „ajunge, devine” (L VIIb), *ne vorbim* „discutăm” (L VIIb, d), *să mă vorbesc* (L VIIb), *să te vorbēști* (B VIa), *mă zăuit* „uit” (L VIIe), var. *m-am zuitāt* „am uitat” (B II*, Va, VIIc, Ms VII, R VIIa, Ib VII, VIII), *s-a zuitāt* (S VIIc, B V*, VIIb, R VIIa), *s-au zuitāt* (L VIII).

6.2.2. O altă categorie este constituită din verbe cunoscute în româna standard în variantă reflexivă și folosite în grai la diateza activă: *o albit* „s-a albit” [d. spuma de albuș, de unt] „a devenit albă și spumoasă” (S Va), *să albească* (S Va, B Vc, VI Vc, VIIc), *a căsătorit* (VI VIIa), *să căsătorească* „să se căsătorească” (S VIIa), *să cunune* „să se cunune” (L VI d), *am întōrs* „ne-am întors (din drum)” (L VIIb, e), *a întristāt* „s-a întristat” (S VIIa), *a nāscūt* „s-a născut” (S VIIc), *nāscūtă* „care a născut” (L VIIb, B VIIa, TM VIIa)³⁰, *am odinît* „m-am odihnit” (S VI), *să odinească* (VI VIIa).

6.2.3. Menționăm, de asemenea, câteva verbe întrebuințate, preponderent, în variantă tranzitivă: *am ajuns vârsta* „am ajuns la vârsta” (TM VIIb), *l-am dāruît* [pe nănașu] *cu postav de c h i m e ș ă* (L VII*; cf. B VIIIa), *ai gostit* „ai ospătat, ai cinstit” (L VII d), *strig pe el* (M VIIa), *am strigat pă el* (R VIIIb), *doamne trăiește-le*³¹ „ține-le în viață” (Ms VII); sensul tranzitiv al verbului *a trăi* este atestat și în contextul: [Fratele] *a trăit-o și-o băut-o* [averea] (Ms VII); *o venit pă tinăra* „a venit pentru a cere pe viitoarea soție” (L VII d), *mama zbiară pe mine* (M II; cf. M VIIIa).

6.3. Distribuția sufixelor morfologice este un alt punct de vedere din care pot fi privite variantele dialectale în raport cu româna standard (Orza 1978).

6.3.1. Cele mai multe exemple în această privință sunt din categoria verbelor fără sufix morfologic:

– verbe de conjugarea I fără sufixul *-ez*: *însēri* „înserezi” (B VIIa), *însără* „înserează” (B VIIa), *vizîtă* „vizitează” (S VIIc); *lūcru*, *lūcri*, *să lūcre* sunt variante curente în toate localitățile și la toate categoriile de vorbitori; varianta cu sufix a fost întâlnită cu totul sporadic: *lucrează* (L VII d, Ib VIII);

³⁰ Densusianu, ILR II: 128, evidențiază o serie de verbe utilizate în limba veche mai mult în formă activă, între care și *a chinui* și *a naște*, iar la Gheție *et alii* 1997: 133, se subliniază că în textele vechi *a naște* „a se naște” apare numai în variantă activă.

³¹ Utilizarea verbului *a trăi* cu regim de verb tranzitiv este considerată element de limbă veche (v. DLR s.v.).

– verbe de conjugarea a IV-a fără sufixul *-esc*: *ciúpil* „jumulesc o pasăre” (M VIIb, c), *ciúpile* (G VIIc), *se ciúpile* (Ib VII), cu var. *ciúpel* (I Vb, Ib VII), *să te góștii* „să te vizitezi, să te tratezi cu musafirii” (B VIIc), *să se imele* „să se umple de im a l ă, să se murdărească” (L VIIc), *să înfloăre (ciresii)* (R VIIa), *orzi* „urzești” (B VIIb), *slobózi* „dai drumul, eliberezi” (L VIIb), *sloboáde (izvorul)* „începe practicarea obiceiului de a aduce apă la casa cuiva, în cadrul ritualurilor mortuare” (L VIIb, S VIIa), *se sloboáde* (B VIIc), *socoáte* „consideră, socotește” (V VIIa, Ms VII), *nu se socoáte* (B VIa), *suc* „sucesc” (I VIIe, G VIIc), *suci* (L VIIe), *se súce* (B II), *nu se suce* (B VIIb), *se zmărúntă* „se mărunțește” (Ib VII). O categorie bogată în exemple pentru acest fenomen o reprezintă verbele în *-ui*: *să céluie* „să păcălească” (Ms VII), *se dínstuiie* (d. alimente) „se călesc, se înăbușă” (L VIIb, B Vc, M V), var. *se dínstuiie* (S Va, M V); (tu) *dínțui* (S Vb), *dínțuie* (S Vb), *fărbui* „vopsesc” (B VIIb), (tu) *fărbui* (B VIIb), *să fărbui* (B VIIc), (eu) *să préțui* „să prețuiesc, să apreciez” (TM VIIb), (eu) *rândui* „pun la rând, aranjez” (Ms VII), (tu) *rândui* (B Vc, M VIIb, c), (eu) *să rândui* (M VIIc), *să mă rândui* (L VIIb), *se rânduiie* „se așază în ordine” (L VIIb, B VIIb) (eu) *smédui* „deranjez” (L VIIb), (eu) *să șlíngui* „să brodez” (B VIIb), *șpríțuie* „stropeste (culturile cu substanțe chimice)” (L VI, VIIc, B VIIa, S VIIa, b, I VIb, TM VIb, M V, VIIIb, R VIIb, VI VIIa, Ms VII, VIIIa), *să șpríțuie* (I VIIb), *se șpríțuie* (L VIIe, I VIb, B VI, M V, VIIIb, R VIIb).

6.3.2. În ceea ce privește verbele cu sufix morfologic exemplele sunt extrem de rare: *să țineáscă* „să țină”: *Atunci tot n a t u o trebuii să țineáscă oi* (S VIIa).

6.4. Verbe neregulate

6.4.1. Pentru verbul *a fi* la pers. 1 sg. și pl. și a 2-a pl. formele scurte obișnuite la indicativ prezent sunt precedate de pronumele personal aton în dativ: *eu mi-s*, *noi ni-s*, *voi vi-s*, ceea ce reprezintă o particularitate individualizatoare/tipică pentru graiurile bănățene (Neagoe 1984: 262): *io mi-s român*, *nu mi-s sârb* (B VI), *noi ni-s fâloși* (TM V), *io mi-s urâtă că mi-s bătrână* (Ms VII), *noi ni-s mulți frați* (R VIIa), *vi-s voi în casă* (R VIIb)³².

Persoana a 3-a singular și plural prezintă o formă unică, atestată, mai ales, în varianta *jéstă*: *jéstă ani de zile* [de atunci] (L VIIc), *este pești tare mari aici* (I VIb), *mai jéstă mulți bătrâni* (B VI), *jéstă oameni* (VI VIa, VIIIb), foarte rar *éste: la noi nu prea éste sârbi* (R VIIa) și, la fel de rar, la pers. a 3-a pl. este atestată varianta *is* (R VIIIb).

În două localități, pentru persoana a 3-a sg. am întâlnit o formă inedită, *íje*, folosită în alternanță cu *îj* (L VIIb, c, d, V V³³, VIb): *Cu șoric íje*, *cu șoric is șuncile*. *Și clisa iar îi cu șoric* (L VIIb). *N-am știut unde íje fata* (L VIIb). Forma, după informația noastră, nu a mai fost atestată undeva vreodată. Ea poate fi, eventual, explicată ca o creație ad-hoc, părând a fi constituită din *îi + e* și ar putea fi explicată/motivată prin faptul că *îi* este pare o formă prea scurtă și, în consecință, este întărită printr-o altă variantă a lui *a fi*, respectiv (*i*)e.

³² Particularitatea este, după toate probabilitățile, nouă în graiurile bănățene, singurul fapt care pare „s-o anunțe” sunt formele scurte *is*, *nu-s*, întâlnite însă și ele destul de rar în texte vechi, inclusiv în *Palia de la Orăștie* (Zamfir 2005: 24, mai ales nota 7).

³³ Menționăm că informatoarea V din satul Voievodinți este originară din Loeve.

6.4.2. În ceea ce privește verbele *a da*, *a lua*, *a sta*, cărora li se adaugă *a bea*, formele obișnuite pentru conjunctiv prezent sunt: *să béie* (Ms VI)³⁴, *să déie* (S Vb, I Vb, Ib VII), *să mă déie* (TM VIIa), *să stéie* (TM VIIa, I 1), cu var. *să stedáie* (I 1).

6.4.3. Verbele *a mânca* și *a usca* se conjugă, în general, precum în întreaga arie nord-vestică a dacoromânei, *mânc* (L VIIb, S VIIIc, B VIIa, M V, VIIc), (el, ei) *mâncă* (S VIIa, VIIIa, B VIIc), *să mânc* (L VIIb, S VIIc, VIIIc, B VIIa, M VIIc), *se mâncă* (B VIIb) etc.; verbul *a usca*, pe lângă formele obișnuite *usc*, *úscă*, *să (se) úște*, prezintă o formă *să se úscă* (M VIIIb), dar și o variantă fonetică cu *-că > ke*, de tipul *să se úsche* (E VIIa, VIII, B VIIa, VIIIb).

6.5. Forme de conjugare specifice

6.5.1. Verbele cu un *ă* în tema infinitivului, extinzând forma cu terminația respectivă și la pers. 1 și 2 sg. de la indicativ prezent, se conjugă precum cele accentuate pe terminație (de tipul *spăl*, *crăp*): *să găt* (școala) (B VI), dar și *mă găt* „mă gătesc” (G VIIc), *mă îmbrăc* (L VIIb, d), *să-mbréce* (R VIIa), *răsăre* (L VI), *săr* (la el) „sar” (L VIIb, d), *scăpi* (TM VIIa), *să nu scăp* (VI VIIIa), *să nu scăpe* (L VIIId). Unele forme de conjugare se explică, credem, printr-o eventuală slabă stăpânire a sistemului sau printr-o lipsă de deprindere în utilizarea limbii române: *crescă* „creștea” (M VIIIa).

6.5.2. Verbele de conjugarea I în *-ură* (*înconjura*, *măsura*, *strecura*) păstrează forme etimologice paroxitone cu *-u-* în silabă finală la indicativ și conjunctiv prezent: *se măsură* (S Vb).

6.5.3. Creații analogice sunt și cele de tipul *se înting* „se întind”, influențate de participiile *uns*, *deschis*, cu prezentul *ung*, *deshig*; în această categorie se înscriu *înting* (B Vc, VIIa), *tung*, *să túngă* (TM V); dintre acestea, aria lui *tung* acoperă o zonă întinsă din vestul și nordul teritoriului dacoromân (Pușcariu, LR II: h. 44, realizată după ALR II).

6.5.4. În categoria analogiilor se încadrează și formele de participiu, respectiv de perfect compus, cum sunt *am rămâneás* „am rămas”: *Eu am rămânăs cu* [fata] *a mare acasă* (B VIIc) și *scriați* „scrieți” (L VIIId), *să scriați* (L VIIb), care pot fi interpretate și ca urmări ale unor schimbări de conjugare (*a rămâne > a rămâneá* și, respectiv, *a scrie > a scriá*)³⁵.

6.5.5. Verbul *a ploua* se conjugă la fel ca în cea mai mare parte a graiurilor nord-vestice ale dacoromânei (v. ALR II, s.n., VII, h. 2245, 2246) și ca într-o arie extinsă din Oltenia (v. NALR. Olt. II, Pl. 44–45 MN): *plóáie* „plouă” (M V, VIIc, Ms VIIIa), *plóá* (B VIIIa), *a plóá*t (S VIIa, c, M VIIIc, Ms VII), *să plóáie* (S V, VIIa, M V, VIIIc).

6.5.6. Verbul *a cúre* este folosit atât 1° cu sensul arhaic „a merge, a fugi, a alerga”: *Câți miei, câți purcei, / Cur copiii după iei* (I 1; cf. G VIIb), cât și 2° cu semnificația (d. lichide) „a curge”: *Acolo în curtea bisericii e făcută* [c e a ș m a]

³⁴ Ov. Densusianu remarcă formele verbului *a bea*: *beu*, *bei*, *am beut* etc. curente în PO (ILR II: 55).

³⁵ Cele două verbe au fost atestate cu forme analogice în sistemul conjugării și pentru subdialectal bănățean, respectiv, în ALRM, s.n., IV, h. 1556: *am scriát* (pct. 29, 36, 53, 54, 76, 105) și, h. 1557: *am rămângát* (pct. 36, 76, 95); cf. Neagoe 1984: 264.

ca *să cure* întruna (L VII d), *cure răchia* (I VI b). *Apa o-nceput să cură și drumu rupt și [...]* s-o auzit n a p o i „*cūre apa!*” s - o î m p l u t p u s t a d e a p ă (B VIII b), precum și cu sensul mai rar întâlnit 3° [d. culoarea țesăturii] „se scurge, se șterge; se decolorează”: [La vopsit] *am pus sare să nu cūre* [culoarea] (L VIII b). Forma obișnuită pentru pers. a 3-a sg. este *cūre* (L VIII b, d, I Va, VI b, B VIII b, Ms VIII a)³⁶; varianta *cūră*, atestată și ea destul de des în textele înregistrate de noi, poate fi interpretată în aceste graiuri ca o urmare a rostirii dure a lui *r* (v. cap. *Fonetica*).

6.5.7. Verbul *a merge*, cu forma de infinitiv *a mēre*, se conjugă la fel ca *a cure*: *mēre* „merge” (TM VI a, Ib VII), *mērem* (O VIII a, b), *mēreți* (L VIII d), *meréau* (L VIII d); particularitatea este caracteristică, de asemenea, întregii arii nord-vestice a dacoromânei (ALR II, s.n., VII, h. 1934), inclusiv graiurilor maramureșene de la nord de Tisa, cu atestări și în graiurile nord-bucovinene și, mai rare, în cele transnistrene (Marin *et alii* 2000: 77).

6.6. Iotacizarea. Cunoscut fiind faptul că subdialectul bănățean este inovator în privința fenomenului iotacizării verbelor³⁷, nu surprinde numărul extrem de redus al cazurilor cu forme iotacizate. Dintre puținele exemple cele mai multe privesc consoana *n*, atestând atât stadiul intermediar *n̄*: *să vă spuñ* (L VIII b)/*să vă spuj* (R VII a), *eu fñ* (L VIII b), cât și stadiul *ȳ*: *eu fȳ* (M VIII b), *să țȳ* (S VIII b, M VIII b); câte un exemplu s-a înregistrat pentru consoanele *d*: *să arză* (3 sg.) (B VIII a) și *t*: *eu nu măi poț* (M VII a). În sfârșit, aflându-ne într-o zonă unde s-a produs fenomenul deiotacizării, considerăm că nu trebuie să surprindă o formă ca (eu) *tau* „tai” (M VII a), întâlnită în localitatea cu, relativ, cele mai multe exemple de iotacizare (respectiv, Marcovăț). Exemplul din Marcovăț întărește ideea că deiotacizarea, fenomen vechi în limba română, datând cel puțin de la sfârșitul secolului al XVI-lea (Marin 1995: 26), având centru de iradiere, între altele, și Banatul (*ibidem*), fenomenul despre care vorbim s-a produs în graiuri caracterizate printr-o relativă izolare (*ibidem*).

6.7. Modul și timpul

6.7.1. Dintre timpurile **indicativului** rețin atenția perfectul simplu, perfectul compus și imperfectul.

– Perfectul simplu. Banatul, înscriindu-se în aria perfectului simplu (Georgescu 1958; Pană-Boroianu 1982; Beltechi 1994–1995; Marin 1989; 2005–2007), aproape că surprinde faptul că atestările pentru formele de perfect simplu sunt relativ rare și puține (marea majoritate din localitatea Straja) și toate cu valoare de acțiune recentă³⁸: *da' vezi că mințai, crastaveții întâi și-ntâi i-am pus în apă* (L VII*); *acu m-adūsă de mâncare* (S VIII c); *sora mea fu la mine m ă i n ă i n t e* (S VIII c); *zic „gata!” ciia „acea” luără vama*” (V VIII); *Mă gândii eu*

³⁶ Varianta *cure* este încadrată și ea între particularitățile morfologice bănățene (Todoran 1998 [1961]: 56); cf. Neagoe 1984: 262).

³⁷ Pentru prezentarea detaliată a situației fenomenului în limba veche și în cea actuală, inclusiv în subdialectul bănățean, v. în special, Neagoe 1984: 262 și, mai ales, notele 159 și 160.

³⁸ Menționăm că în unele studii consacrate perfectului simplu (Vulpe 1977: 255; Neagoe 1985: 175–176), fără a se avea în vedere că utilizarea perfectului simplu în narațiune, având rolul de a reda un trecut reactualizat (la fel ca prezentul dramatic), constituie o chestiune cu implicații stilistice, care, fără a viza în niciun fel categoria modulului, se referă la temporalitate.

să mă duc în bolniță (S VIIc). Cele cinci exemple redau momentul real, strict actual. O altă serie de exemple: *o mers autobuzu c â t a d ă r a b, ș-o stat. A t u n c i m ă g ă n d i i „ce să fac?”* (S VIIc); *Și când am ișit la drum o d a t ă „deodată” întorșei³⁹ capu* (S VIIa); *„iaca ăsta-i socru”, in i [= veni] și soacra, ș-o mai vinit iară și doi strămoși* (S VIIa), redau acțiuni trecute, actualizate în momentul vorbirii, fapt evidențiat de cele două adverbe de timp, *atunci* și *odată* „deodată”.

– Perfectul compus, persoana a 3-a se construiește cu auxiliarul *o* la singular și *or* la plural, la fel ca în întreaga arie bănățeană (Neagoe 1984: 263), rareori fiind înregistrat *o* și pentru plural. Pe lângă acestea, au fost întâlnite și alte forme ale auxiliarului. Astfel, în patru dintre localități, pentru pers. a 3-a pl. auxiliarul obișnuit, în special, la informatorii vârstnici, este *ar*, atestat în dacoromână în diverse arii discontinue (Marin 1987: 251–252)⁴⁰: *ei ar pus* (E VIII), *ar venit cu toții* (M V), *ar îmblât* (M VIIc), *ar tras* (R VIIIb), *trii copii ar fost* (M VIIa), *ar astrâns* (Ms VIII). În localitatea Mesici, de unde, de altfel, provin și cele mai multe atestări pentru forma *ar*, la informatorul vârstnic (de 78 de ani) a fost înregistrată, pentru aceeași persoană, a 3-a pl., o formă inedită *oar*: *oar făcut, s-oar înțelės, s-oar scăpat*. Forma nu este cu totul surprinzătoare, dat fiind faptul că o variantă *oa* pentru auxiliarul de persoana a 3-a sg. *o*, reprezentând, fără îndoială, un stadiu intermediar între *o* și arhaicul *au*, este cunoscută în graiurile dacoromâne vorbite în diverse zone din afara granițelor României, respectiv din sud-estul Ungariei (TD–Ung.: XC), dar și din Maramureșul de la nord de Tisa, din nordul Bucovinei și din Transnistria (Marin *et alii* 2000: 81).

Rareori, participiul din construcția de perfect compus este atestat în formă feminină: *nu știu pă unde-o luată „a plecat”* (B VIIIb).

O particularitate specifică graiurilor nord-vestice ale dacoromânei (Marin 1984), atestată și în textele culese din Banatul sârbesc privește utilizarea perfectului compus redând o acțiune potențială, cu valoare de imperfect sau de condițional perfect: *De ce ai luat-o [fata] să nu știm noi? o trăbuit să vină și ne spună* (M VIIa); *o putut să fie cu moartea „mortal”*⁴¹ (R VIIIa).

– M a i - m u l t - c a - p e r f e c t u l este redat, de obicei, prin forme sintetice, dar este atestată, destul de frecvent, și varianta analitică, exprimată prin perfectul compus al verbului *a fi* + participiul verbului conjugat (folosit uneori în formă feminină sau în variantă formală acordată în gen și număr cu subiectul): *s-o fost împlút* [canalul] (B VIIIb), *or fost vint* (TM VIIa), *n-o fost luat smântână* (R VIIIb), *elevii care am fost terminați* (școala) (S VIIIb), *or fost veniți* (TM VIIa), *i-o fost ieșită osul* (S VIIc), *am fost născută când au venit* (B VIIa), *ne-am fost sculată din pat* (B VIIa).

³⁹ Forma *îtorșei* este unicul exemplu, întâlnit de noi, reprezentând o formă contaminată dintre perfectul arhaic și cel analogic, cunoscut în sudul Banatului (Grecu 1968: 48; Beltechi 1978: 126).

⁴⁰ Pentru discuțiile referitoare la auxiliarul *ar* „au” v. Sădeanu 1959.

⁴¹ Menționăm, cu această ocazie, că, întrucât pentru anumite situații (cum ar fi, de exemplu *și ne spună* din M VIIa, care s-ar putea interpreta, eventual, ca un conjunctiv construit cu *și*) nu avem decât câte un exemplu sau două, îndoielnice, nu le-am inclus în lucrare (cf. *o vrut face* „ar fi făcut” – R VIIIb, *ce-ar făcut?* „ce-ar fi făcut?” – L VI ș.a.).

6.7.2. Conjunctivul perfect. La fel ca în limba veche (Densusianu, ILR II: 143), auxiliarul conjunctivului perfect are forme variabile după persoană și număr; particularitatea este frecventă, având atestări prin toată zona cercetată: *să fiu știut* [că veniți] *am fiu... făcut vo două* [b u b u i e n e] (L VIIb); *n-o vinit* [fiica] *o țâră, s-o fiți văzut* (L VIIb); *pot să mă fiu măritat*⁴² (L VIIc, d), *ce să fim făcut?* (LVIIe), *să fie fost așa era bine* (TM VIIb), *să fie fost o formă toate* (M V), *să mă fie dus la doctor mi-ar fi trecut* (Ms VII), *să fiu știut am fi făcut* (Ms VII), *nu știu să fiu visat ceva* [la ursitori] (R VIIa), *nu știu să fie fost bolnavă* [ea] (Ib VII).

6.7.3. Imperativul este, în general, bine reprezentat în textele narative.

Pentru pers. a 2-a sg. imperativul verbelor *a aduce*, *a feri*, *a veni* are formele specifice, caracteristice tuturor graiurilor de tip nord-vestic (Lăzărescu 1984: 226–227; Neagoe 1984: 264; Vulpe 1984: 338; Marin, Marinescu 1984: 377): *adă!* (L VIIb, c, d, I Va, VIb, TM VIIb, c), *feri!* (E IIb), *vînă!* (L VIIb, Ib VII), cu var. *vini!* (fon. *viñ!*) (L VIIb): *Feri-mă, Doamne, de ele!* (E IIb); în câteva exemple, pentru forma de imperativ 2 pl. desinența *-ți* prezentă în conjugare este reluată la sfârșitul construcției: *dăți-vă-ți seama* (L VIIb), *lăsăți-mă-ți* (VI VIIa), *luăți-vă-ți* (G VIIc). Pe lângă acestea, mai notăm *scriăți!* (L VIIb) (formă care ar putea să indice o variantă de conjugarea I a verbului *a scie*), iar *nu vă timiți dă avere!* poate „trăda” o deplasare de accent de pe prima pe a doua silabă.

6.7.4. Modurile nepersonale

– Modul infinitiv reține atenția prin faptul că este folosit, ca în limba veche, în construcții de tipul *am o vacă de-a făta*; *oile n-or fost de-a făta* (TM VIII), [mama] *o mers la pi a ț a vinde* (R VIIa), *aveam paie pentru a pune de-a dormi animalele* (V VIII)⁴³.

– Modul participiu. Într-o mare parte a zonei cercetate, respectiv în opt localități, și cu o frecvență uimitoare apar participiile de tipul *văzt*, *vint*, întrebuițate, cu precădere, în construcția perfectului compus, dar și a altor forme verbale perifrastice. Tabelul care urmează este convingător pentru afirmația de mai sus:

Forma	Localitățile și informatorii
(eu) <i>am vint</i>	L VIIc, d, S VIII d, TM VIIa, B VI, VIIa, R VIIa
(el, ea) <i>o vint</i>	L VIIb, c, d, e, TM VII d, R VIIa, B VIIb, VIIIa, O VIIIa
(el, ea) <i>a vint</i>	S VIIa, O VIIIa
<i>ai vint</i>	TM VIIa, B VIIa, VIIIa, O VIIIa
(ei) <i>or vint</i>	L VIIb, TM VIIa, B VIIc, O VIIIa
<i>ați vint</i>	L VIIb

⁴² Această variantă de conjunctiv perfect este curentă în nordul Banatului (ALRM, s.n., IV, h. 1605, 1606).

⁴³ Amplul și documentatul articol consacrat de către Magdalena Vulpe problemei privind repartiția zonală a construcțiilor dialectale de acest tip, însoțit de 12 hărți realizate pe baza ALR s.n., atrage atenția asupra faptului că variantele cu infinitivul și-au păstrat maximum de vitalitate în aria nordică (Maramureș, nordul Crișanei)”, răspândirea în alte arii depinzând, între altele, de *caracterul conservator al zonei* [s.n., M.M.] (Vulpe 1963: 141).

<i>ar vint</i> „au vint”	S VIIc L VIIb, c
<i>ați fi vint</i>	O VIa
<i>o fi vint</i>	O VIIIa
<i>vinți</i>	O VIIIa
<i>îs vinți</i>	O VIIIa
<i>au fost vinți</i>	
<i>am văst</i>	L VIIc
<i>o văzt</i>	S VIIc

Prezența acestor forme verbale în graiurile bănățene din Serbia, susținută prin multiple atestări și destul de răspândită, este, în mare parte, o surpriză, dat fiind faptul că, după ALR, s.n., VII, h. 2136, 2138, 2140, 2143, în primul rând, *vint* nu are aria cea mai extinsă, în al doilea rând, această arie nu cuprinde Banatul și, în sfârșit, singurul punct din zona vestică a dacoromânei, 53 (Pecica), nu atestă și forma *vint*. Aceste constatări ar impune o revenire asupra problemei măcar în privința răspândirii geografice⁴⁴.

6.7.5. Aspectul verbal. Este știut faptul că subdialectul bănățean este singura zonă dialectală din România în care se poate vorbi de prezența unor elemente specifice exprimării aspectului verbal (Coteanu 1961; Clopoșel 1964; Beltechi 1975). Este vorba de prefixele specializate în acest sens, întâlnite în zona sudică a Banatului și atestate, de asemenea, în graiurile din Banatul sârbesc:

– *do* este folosit atât cu nuanță perfectivă conferind valoare de acțiune încheiată: *am docurățat* „am curățat de tot, am încheiat curățirea” (S VIIIa), nuanță care apare, mai ales, pe lângă participiu: *dofiert* „fiert de tot, fiert bine” (B VIIb) sau pe lângă adjective: *doplîn* „complet plin”: *Era mai doplîn vasu* (M VIIb), cât și cu valoare iterativă, marcând reluarea acțiunii: *s-a dofăcūt* „s-a făcut încă o dată, s-a făcut din nou, iarăși” (Ms VIIIa), *am dosemănăt* „am înlocuit boabele (de porumb) nerăsărite, am semănat din nou” (S VIIIId);

– *pro* indică, de asemenea, reluarea sau repetarea acțiunii: *am prosemănăt* „am semănat din nou, completând boabele nerăsărite” (S VIIIId), *am promâncăt* „am mâncat din nou, iarăși” (M VIIc), *am propús* „am pus din nou” (Ms VII), *a provenit* „a venit din nou” (V VII), *prodúce* „duce din nou, întoarce”: *au stațioane* „stații de epurare a apei”, *punți*, unde *prodúce apa murdară* (R VIIIa), *s-o promărităt* „s-a măritat din nou, s-a recăsătorit” (VI VIIa), atestat și în participiul *profiártă*, *răchie* ~ (R VIIIa), *răchie profrită* (V VIIe) „țuică dublu rafinată”, *proîncarci* „încarci din nou” (Ms VIIIa); cu aceeași valoare este atestat *pre*, pe care îl socotim (ca și pe *pră-*), în acest context, variantă a lui *pro-*: *am predat* „am dat din nou” (S VIIIb), *prefrământ* „frământ din nou” (G VIIa), *ai pregolit* „ai golit (un vas) din nou” (B VIIIb), *a preîntórs* [d. o boală] „a revenit, s-a întors” (B VIIa), *l-o preîntors* [boala] (S VIIa), *am presucít* „am frământat (aluatul) din nou” (L VIIe) ș.a.;

⁴⁴ Trecând în revistă multiplele soluții propuse de-a lungul vremii (unele de ordin istoric, altele fonetice), Romulus Todoran 1982: 60–68 conchide că „Participiile scurte reprezintă o inovație în graiurile dacoromâne”, „nu prea veche”, care „tot din motive fonetice”, nu a cuprins un număr mare de verbe.

– *ză* este prezentat, de obicei, drept un prefix aspectual cu valoare incoativă (Neagoe 1984: 265)⁴⁵. În graiurile românești din Banatul sârbesc, la fel ca în toate graiurile românești vorbite în mediu slav, indiferent dacă ne referim la cele din diverse zone ale Ucrainei, din Transnistria, din Bulgaria sau din Serbia, prefixul *ză* este atestat *doar* [s.n., M. M.] pe lângă verbul *a uita*⁴⁶, față de care este folosit, ce-i drept, mult mai des (sau chiar exclusiv), dar *numai* ca o simplă variantă formală, fără semnificație deosebită.

7. ADVERBUL

În descrierea părților de vorbire neflexibile sunt avute în vedere, în general, chestiuni privind inventarul și distribuția (cf. Pană 1978: 514–515; Vulpe 1983: 261; Ciompec 1985).

Întrucât inventarul adverbilor în graiurile bănățene de care ne ocupăm este foarte bogat, iar prezentarea separată a chestiunilor privind distribuția ar încărea excesiv descrierea propriu-zisă, preferăm tratarea celor două aspecte simultan.

7.1. Reținem, mai întâi, păstrarea unor sensuri, forme sau variante **arhaice ori vechi**:

- **adecăte** „adică” (Ms VIIIa)⁴⁷;
- **amânăt** „târziu” (S VIIb, c, VIIIId): *Am cumpărat [...] bumbac și, măi amânăt, măi târziu, tutun* (VIIIId); *mai amânăt... p-ormă l-am priminit eu* (VIIIb)⁴⁸;
- **astără** „astă-seară, diseară” (L VIIb): *Să veniți astără la noi*⁴⁹;
- **dirépt 1°** „drept, direct” (L VIIe, S VIIc, VIIIId, R VIIa, Ms VII, VIIIa): **Dirépt** *pe lângă părete am căzut* (S VIIc); **2°** „drept, adevărat” (B VIIa, M VIIa, O VIIIb, Ms VII): *Spuneți dirépt, nu spuneți cărn* (O VIIIb); **3°** „drept, perpendicular” (R VIIIa);
- **fitea**, *pe de-a* ~ „fără bani, degeaba, gratis” (< lat. *effete*) (S VIIIa, TM VI, VIIIb): *S-o dus la Dobrogea că se dă pământ pe de-a fitea* (TM VI)⁵⁰;
- **furt**, cu sensurile **1°** „neîncetat, mereu” (TM VIIc, B VIIa); **2°** „imediat, îndată, repede” (S VIIc, VIIIc); **3°** „desigur, de la sine înțeles” (O VIIIb): *Că furt o fost careva vinde, careva cumpără*⁵¹;

⁴⁵ De remarcat că în Neagoe 1984: 265 singurul cuvânt în care este atestat prefixul *ză*- este substantivul *zăpost*.

⁴⁶ Subliniem faptul că, în lucrările consacrate acestor graiuri, *a zăuita* este consemnat în glosare fiind definit, pur și simplu, prin verbul *a uita* „a pierde din memorie”.

⁴⁷ Formele amplificate cu *-te*, precum *adecăte*, au început să fie folosite de la Cantemir încoace și azi sunt mai răspândite prin Transilvania (v. DA s.v. *adecă*).

⁴⁸ Adverbul *amânăt* este atestat cu acest sens în *Codicele Voronețean* (Densuşianu, ILR II: 162).

⁴⁹ Adverbul *astără*, caracterizat în DA drept arhaism, este păstrat astăzi prin Transilvania, Banat și Moldova (v. DA s.v.).

⁵⁰ În legătură cu „istoria” locuțiunii *de-a fitea*, considerată specifică Banatului (TDRG₂, CADE s.v.) v. TD–Ung.: XCIV, nota 44.

⁵¹ Când este vorba de graiurile nord-moldovenești, cuvântul *furt* este considerat un împrumut din ruteană (v. DA s.v. *húrta*), iar când sunt în discuție graiurile bănățene, varianta *furt* este prezentată drept un împrumut din germ. *furt* (v. MDA s.v.). Locuțiunea *de furt* „de fiecare dată, întotdeauna” a fost întâlnită și în Cenadul Unguresc (TD–Ung.: XCVII).

– **múltu** este păstrat cu această formă în locuțiunea adverbială *cu múltu*, având sensul „(foarte) mult” (B VI, VIIb): *Astea nu se mai lucră, lucrurile alea, din ce-a fost căldură cu múltu* (B VIIb)⁵²;

– **înaînte vréme**, locuțiune adverbială cu semnificația „(mai) demult, în vremurile dinainte” (B VIIc, M V), cu varianta *naînte vreme* (L VIIb, d, B VIIIb, VI VIIa), are corespondent în româna veche locuțiunea *mainte vreme*, atestată în *Scrisorile de la Bistrița*, publicate de Al. Rosetti (RLR: 45), *apud* Densusianu, ILR II: 172). După acest model sau, poate, independent de acesta, la o altă informatoare din Barițe a fost notată și locuțiunea sinonimă *înapói vrémea*: *Așa a fost înapói vrémea* (B VIIb);

– **înúntru** (L VIIb, S Vb, VIIb, c, B VIIa, c, VIIIb, M Va, VIIa, R VIIa, VI VIIb, Ib VIII) „înăuntru”, cu variantele *înlúntru* (L VIIc), *înouúntru* (S VIIc, VIIIb), *núntru* (B VIIa, M VIIb) reprezintă, de asemenea, forme vechi ale adverbului *înăuntru*, toate atestate în *Palia de la Orăștie* (Densusianu, ILR II: 172);

– **mâne-zi** „mâine, a doua zi (fără raportare la azi)”, adverb compus, cunoscut, aproape în toate satele românești din Banatul sârbesc, de către majoritatea vorbitorilor (L VIIb, d, e, S VIIa, c, I Va, VIb, TM V, VIIa, c, B VIIa, R VI, VIIb, V VII, VI VIIa, Ms VIIIa, G VIIb, Ib VII), este atestat în limba română veche exact sub această formă (*mâne dzi*); în *Palia de la Orăștie* (Densusianu, ILR II: 173)⁵³; în graiul local, este atestată și locuțiunea *mâne-zi seără* „mâine seară”: *Și strame mama mea o adunat și seara asta o fost [șezătoare] la noi, mâne-zi sară o fost înt-alt loc* (L VIId);

– **prejúr** „împrejur”: [la carul încărcat] *am astrâns [fânul] prejúr* (M VIIa)⁵⁴;

– **prost** reprezintă un adverb cu un sens relativ greu de definit „tare, vârtos, prea”: [Amestecul pentru găluști] *se face iar așa vârtos, nu prost vârtos, așa de potrivă* (B Vc), sens care ar putea să fie apropiat de cuvântul *prost* din limba veche, cu sensul „în picioare, drept” (Densusianu, ILR, II: 175; cf. Frâncu 2009: 138), păstrat astăzi în dialectele aromân și meglenoromân (Capidan 1925: 73).

Lista elementelor adverbiale învechite și arhaice poate continua cu o serie de alți termeni pentru care trimitem la *Glosar*.

7.2. Evidențiem totodată frecvența remarcabilă a câtorva dintre adverbele de mod absolut caracteristice graiurilor bănățene, în general, și celor în discuție, în special, atât prin faptul că sunt cunoscute și curente în toate localitățile cercetate de noi și la toate categoriile de vârstă, cât și prin frecvența deosebită.

– **baș** (< sb. *baš*) „chiar, tocmai, întocmai” este atestat atât în construcțiile afirmative, cât și, mai ales, în cele negative: *baș fata mea o făcut așa* (S VIIa): [La școală] *n-am fost baș prântă eminent, numa am fost bun* (R VIIIa); [În Suedia]

⁵² În Densusianu, ILR II: 64, între formele cu *-u* se înscriu o serie de cuvinte întâlnite în *Palia de la Orăștie*, între care figurează și *multu*.

⁵³ Adverbul compus *mâne-zi* a fost întâlnit și în localitatea Bătania din sud-estul Ungariei (v. TD–Ung., *Glosar*, s.v.).

⁵⁴ În Densusianu, ILR II: 180, *prejur*, glosat „împrejurul”, este atestat în diverse izvoare, între care și PO.

am stat o lună, nu **baș** o lună (M V); s-o băgat neamțu-n țară **baș** la Paști dimineață (Ms VII)⁵⁵;

– **câta** „în cantitate mică, câtva, puțin”, atestat în marea majoritate a localităților și la toate categoriile de vârstă (v. *Glosar*, s.v. 1°): **Câta** m-am dus, **câta** am stat [din mers] (S VIIc); or **câta** frământat aluatu (M VIIa); [fetița] o fost **câta** vătămată (M VIIc), cu varianta **câtai** „aproape, cât pe-acî”: [Am pus] ouă când or fost **câtai** gata [verzele] (V VII). Subliniem că adverbul **câta** este înrebuințat și cu valoare de adjectiv, cu pluralul masculin **câția** și feminin **câtea** (v. *Glosar*, s.v. **câta**)⁵⁶.

– **mai** „încă” (L VIIb, c, d, e, S Va, b, VIIa, c, VIIIc, TM V, B II, II*, VIIa, b, c, VIIIb, R VIIa, VIIIa, b, VI VIIa, Ms VIIIa: *Numa ea și mări cineva știa* (S VIIa): *O trebuit și mai una* (R VIIa)⁵⁷.

Alături de acestea, trebuie menționat adverbul **vétem** (< sb. *većem*; SRR s.v.), de asemenea, cunoscut în toată zona cercetată de noi și de către majoritatea informatorilor. Sensurile acestuia sunt, în mare parte, situate între timp și mod, respectiv: **1°** „deja” (L VIIb, d, e, I VIa, b, R VIIa, VIIIb, VI VIIb, G VIIc, Ib VII, VIII): *N-am mai dat cu rolea* [pe perete] **că vétem** s-o dus murdăria (L VIIc); **2°** „imediat, îndată” (L VIIb, I Vb, TM VIIc, VI VIIIb): [Vecinelor] *le priește și frigu, ma io vétem mă îmbrac* (L VIIb); **3°** „chiar, tocmai” (I Va, b, B VI, VIIb, c, VIIIa, b, O VIa, b, Ib VII, VIII): *Cică la vreme-aia s-o fost umplut bideiu ăsta aci [...] o fost vétem apa din buză-n buză, știi?* (B VIIIb).

– **iut** „iute, repede” (< sb. *iuta*) este, de asemenea, cunoscut în zonă (S VIIc, M VIIc, R VIIa, VIIIa, VI VIIa): *acolo am deprins așa iut lucru* [la hotel] (R VIIa); *Și iut m-am luat cotrința ș-am plecat* (VI VIIa).

7.3. O categorie numeroasă este constituită dintr-o serie de **compuse** adverbiale atestate sau nu vreodată, precum sunt următoarele.

7.3.1. Adverbe **de timp** formate cu substantivul **dată**:

– **ăltădată** (cu accent pe prima sau pe penultima silabă) **1°** „uneori (fără referire la o dată anume)”: *Pră fata ei ăltădată o doare capu* (B VIIa); **2°** (în propoziții negative) „niciodată”: *N-am mai știut ăltădată* (B VIIa), adverb înregistrat și în locuțiunea *de ăltă dată* „în altă împrejurare, altădată” (S Vb, VIIc, VIIIa, B VIIIb);

– **deodată**⁵⁸ **1°** „câteodată, uneori”: *Sara deodată tei* [mănânc], *îmi fac așa un tei* (S VIIIc); **2°** (în varianta interpretată ca locuțiune) *de o dată* „o dată, într-una din dăți, la un moment dat”: [Pe bărbați] *i-o dus de o dată, i-o adunat la noi la morminți, să-i ducă la bătaie* (S VIIc).

⁵⁵ Adverbul *baș*, menționat în toate descrierile subdialectului bănățean (Neagoe 1984: 265), a mai fost atestat la românii din nordul Bulgariei (TD–Bulg., *Glosar*, s.v.), precum și în Cenadu Unguresc (TD–Ung., XLV și *Glosar*, s.v.).

⁵⁶ Etimologia adverbului *câta*, *câtă*, cuvânt românesc moștenit, este încă disputată (v. DELR II s.v. *cât*).

⁵⁷ Adverbul *mai* utilizat adnominal este considerat în DLR (s.v.) regional, ilustrat fiind cu exemple din vestul și din nordul țării; el este atestat și în textele culese din zona *Porțile de Fier* (TD–*Porțile de Fier*: 373).

⁵⁸ La notarea acestui adverb am avut un dubiu, întrebându-ne dacă nu poate fi interpretat și ca o locuțiune, *de o dată* „pentru o dată”.

7.3.2. Compusele (cu valoare de locuțiuni) cu *măcăr* (< ngr. *makári*), atestate în adverbe **de timp**: *măcăr când* „oricând” (B VIIb), și, mai mult, în varianta *măcăr*, sunt întâlnite în adverbele **de mod**: *măcăr cum* „oricum” (VI VIIIa), **de timp**: *măcăr când* „oricând” (L VIIb), **de mod cantitativ**: *măcăr cât* „oricât” (B II)⁵⁹ și **de loc**: *măcăr unde* „oriunde” (M II).

7.3.3. Inedite sunt și compusele ori locuțiunile cu valoare **temporală**, create cu pluralul substantivului *oără* – *ori*: *áltăori* „altădată” (G VIIc), *nici de ori* „în nicio împrejurare, niciodată” (B VIIa).

7.3.4. O altă serie de compuse este cea creată cu adverbul de negație *nici* precedând diferite alte adverbe:

– **de mod**: *nícicum* „în niciun fel, deloc” (L VIIe, I VIb, TM VIIa, R VIIIa), atestat și în varianta *nicidecúm* (S VIIIb, M VIIc), și, cu același sens, întâlnit în locuțiunea (cu valoare de subliniere) *nícicum și cum* (B Vb), dar și în *nicidefél* (Ms VII);

– **de timp**: *nícicând* „niciodată” (S VIIIc);

– **de loc**: *niciunde* „nicăieri” (VI VIIa): **Niciunde nu m-am dus de-acasă**, și, cu accent de subliniere, *niciunde* (S VIIb, M VIIa, R VIIb, Ms VII).

7.3.5. În sfârșit, o altă serie de compuse adverbiale este construită din adverbele formate cu particula *gode*, care, ca și în cazul pronomelor nehotărâte (v. *supra*, la *Pronume*; cf. Mării 2005 [1965]: 95), subliniază ideea de măsură nedefinită, nesigură, apropiindu-se ca sens de particula *-va* (v. DEX s.v. *va*). Elementul acesta se atașează la adverbe **de mod**: *cúmgode* „cumva, oarecum” (TM VIIb), **de timp**: *cândgode* „oricând, cândva” (I Va) și **de loc**: *úndegode* „undeva” (R VIa).

Un sens deosebit al lui *gode* este atestat în exemplul *tot ce-i gode drept acolo* [la casă] *am făcut eu cu ea* [= soția] (B VIIIc), unde acesta pare a fi întrebuințat ca element de sine stătător, având un sens de adverb **de mod**, „tradus” de noi „cât de cât, întrucâtva”.

7.4. Un alt mijloc de îmbogățire a inventarului adverbilor este **schimbarea categoriei gramaticale**, unde încadrăm și adverbele rezultate din diferite **modificări de sens**. În această grupă de adverbe includem următoarele situații:

– **áltu** „altădată” (B VIIb, M VIIc): *N-o mai știut áltu de el nime* (M VIIc);

– **an 1°** „anul trecut”: *Am treierat* [anul ăsta] *c-o lună măi năinte dăcât an* (Ib VII); **2° în an** „în timpul anului” (B Vb): *Dar totuși este în an* [...] *două zile când neamurile se caută* [...] *de Crăciun și de Paști* (B Vb);

– **anúmea** „anume” (B VIIc, VIIIb, M VIIa, b, Ms VIIIa);

– **anumít** este întâlnit, de asemenea, cu sensul „anume, în special” (L VIIb, VI VIIb): *Numa anumít se ia apă de la ceașmă* (L VIIb);

– **asemánát** [d. modul de a construi un zid] „drept, uniform, neted” (B Va, VIIIa);

– **bun**, la fel ca în limba sârbă, are sensul „bine” (S Va, TM VI): *Acu pentru copiii îi mai bun la joc, la petreceri, că nu mai merge nima să-i vadă* [ce fac] (S Va);

– **cârn** [d. modul de a vorbi] „strâmb, mincinos”: *Spuneți drept, nu spuneți cârn* (O VIIIb);

⁵⁹ Compusul *macarăcât* este atestat și în texte vechi (Densusianu, ILR II: 125).

– **decât** (în propoziții afirmative) este utilizat ca adverb, cu sensul „doar, numai” (S VIIIa, b, c, M VIIa, R VIIIb): [Locomobila] *o mers încet, **dăcât** o avut putere mare* (R VIIIb), sens larg răspândit în limba română atât la nivel dialectal (v., de ex., DGS II s.v.), cât și în varianta limbii vorbite;

– **delóc 1°** „pe loc, imediat” (cu răspândire generală în satele cercetate de noi): *În Germania s-o putut afla iut de lucru, am căpătat **delóc*** [serviciu] (R VIIIa);

– **dinjós** „dedesubt” (L VIIe, TM VIIa): [Sub cojoace femeile purtau] *bluzne și ciupage **dinjós*** (L VIIe); în locuțiunea *de dinjós* „de dedesubt” atestările sunt mult mai numeroase (B VIIa, VIIIa, b, M V, VIIIa, c, R VIIa, b: [La capul de vițel pus în tavă la cuptor] *de **dinijós** puneau cartofi* (R VIIa);

– **înserát** „pe înserate”: *Noi am vinit **înserát** de la loc cu caii* (VI VIIa);

– **nimíc** este utilizat cu sensul „cu nimic, deloc, defel” (L VIIb, Ms VII, VIIIb): *Eu n-am fost **nimíc** vinovată, numa el o fost rău* (Ms VII);

– **scurt**, în ~, locuțiune folosită cu sensul „repede, rapid”: [La gireada de paie] *o-nceput **în scurt**, imediat capătu-alant* (B VIIIb).

7.5. Pentru realizarea **gradelor de comparație** sunt utilizate următoarele mijloace lingvistice:

7.5.1. Adverbul *cum* se folosește pentru introducerea complementului c o m p a r a t i v: *Așa **cum** la voi am trăit de bine* (S VIIa), funcție care poate fi exprimată și cu ajutorul adverbului compus *ca cum* (S VIIc, R VIIIb): *M-o întrebat **ca cum** voi* [mă întrebați] (S VIIc).

7.5.2. Superlativul absolut este realizat cu adverbul *tare*: *tare **fain** a fost acolo* (R VIIIa), *tare **bine** m-am înțeles cu ea* (R VIIIa), *tare **fain și frumos** a fost în România* (R VIIa; cf. L VIIb, S VIIIb, B VIIIa, R VIIIa).

Semnalăm, de asemenea, alte modalități, inedite, de exprimare a superlativului absolut: *ăsta îi **cu tătului de mare*** (S VIb).

8. PREPOZIȚIA

8.1. Sistemul prepozițiilor din graiurile românești vorbite în Banatul sârbesc se evidențiază printr-o mare bogăție și varietate, atât în privința **inventarului** de forme și de funcții, cât și a **distribuției** acestora. Pentru o prezentare cât mai eficientă și mai economicoasă, la fel ca în descrierea adverbului (v. *supra*), am adoptat ideea de a trata cele două aspecte împreună, evitând astfel, în primul rând, fărâmițarea materialului și, în al doilea rând, încărcarea excesivă a descrierii prin repetarea unor date și idei. În ceea ce privește numărul (mare) de atestări întâlnite la unele cuvinte (pe localități și raportat la informatori, inclusiv la categoriile de vârstă), datele cuprinse în *Glosar* sunt, considerăm, suficiente și edificatoare pentru a constata răspândirea și frecvența particularităților discutate⁶⁰.

⁶⁰ Menționăm, cu această ocazie, că, pentru prima dată într-un volum de texte dialectale publicat de către dialectologii bucureșteni, au fost incluse în glosar prepoziția și conjuncția (v. Marin 2021).

Anumite variante formale explicabile prin particularitățile fonetice ale graiului (v. cap. *Fonetica*) le vom prezenta doar când este cazul. Ne referim la prepoziții precum *cătă*, *cătră*, *pră*, *pre*, *préste*, *prân*, *pântru* ș.a.

8.2. O primă categorie o reprezintă prepozițiile și locuțiunile prepoziționale caracteristice vocabularului limbii române vechi, cu valori semantice arhaice, unele dintre ele considerate specifice ariei bănățene, altele cu răspândire mai largă.

– **a** „la” (indicând direcția): [Muroii] *vineau a casa omului* (S VIIIa)⁶¹;

– **asúpra** „împotriva”: *Nu pot să fac asúpra lu Domnu de sus și a lu lumea năzăreni* (L VIIId)⁶²;

– **către**, cu variantele *cătră* și *cătă*, beneficiind de numeroase atestări, are sensuri multiple, dintre care remarcăm **1°** utilizarea, după *verba dicendi*, ca morfem al dativului (v. *supra*, la *Substantiv* și la *Pronume*); **2°** în compusul de *cătră*, cu sens temporal (întâlnit în româna veche): [Nunțașii] *or promâncat de cătră ziuă* (M VIIc); *Duminică noaptea de către ziuă* [se termina nunta] (R VIIa); **3°** (cu sens temporal) „aproape de”: *Până-ncoacea cătă ele* [= „vremea vecinilor”] *vetem o fost altă formă* (LVIIe); *pân’ cătă șaizeci de ani o cosit* [tata] (Ms VII); **4°** „imediat după, lângă; împreună cu” (L VIIb, R VIIb): *Ș-atuncea am luat* [din clăie] *snop cătă snop* (L VIIb); *O pus pânza aceea cătă ceilantă* (R VIIb); **5°** „după, dinspre (indicând ascendența)”: *Numele [nostru] de familie cătă moșu îi Bogdan* (VI VIIa);

– **de**, pe lângă mulțimea de semnificații dezvoltate pe terenul limbii române sau la nivelul graiurilor, conservă câteva sensuri vechi, dintre care menționăm: **1°** „pentru, introducând un complement circumstanțial de scop”: *pune animalele d-a durmí* (V VIIa)⁶³; același sens este atestat pentru prepoziția compusă *pentru de*: [În România] *am fost de două ori pentru dă benzină* (B VI) sau, cu varianta *prântu* „pentru”: [Capac] *prântu dă strâns brânza* [pusă la scurs] *prântu dă vindut* (I VIIIa); **2°** în construcția *a rămâne de* „a rămâne fără”: *Soția o rămas de tată, nici nu-l știe* (R VIIIa); **3°** folosit între numeralele sau compusele numerale sub 20 și substantivul determinat: *Or fost o sută șase de copii* (B VIIa); **4°** „în calitate de, ca”: *te-ai ridicat de fată mare* (B VIIa); **5°** „în privința, din punctul de vedere”: [Soacra] *era înapoiată dă știință, n-avea studu* (M VIIb); **6°** poate preceda un substantiv indicând naționalitatea: *am avut un dascăl de rus* (M VIIa), valoare întâlnită de Magdalena Vulpe în texte maramureșene (Vulpe 1983: 268), dar consemnată de Sextil Pușcariu și în zona Sibiului (Pușcariu 1978: 169) și auzită de noi în Poiana Mărului, Brașov: *te știi de român?*

⁶¹ În general, principalele dicționare consideră prepoziția *a* „la” element de limbă veche (v., de ex., DA, CADE, TDRG₂ s.v.). Atestările sporadice din diverse zone ale daoromânei (cf., între altele, DGS I s.v.), precum și cele de la românii din afara granițelor României (v. glosarele lucrărilor TD–Bas., TD–Bulg., TD–Nistru, TD–Ucr., TD–Ung., s.v.) demonstrează că aceasta se menține încă vie în româna dialectală.

⁶² În limba veche, complementul indirect construit cu *asúpra* „împotriva” era mult mai frecvent decât în limba actuală (cf. Frâncu 2009: 355).

⁶³ Complementul circumstanțial de scop exprimat prin infinitiv era destul de rar în limba veche (Frâncu 2009: 366).

– **de la**, prepoziție compusă având sensul „din”, cu valoare locală, indică țara de origine, de proveniență” (L VIIb, d, e, MVIIb): *Estă două doctorițe la noi, de la voi, de la România* (L VIIb); [Fetele] *ale de la Suedia* (M VIIb)⁶⁴;

– **déspre** „dinspre” (indicând ascendența)”: *Am un frate dăspre mamă* (S VIIa)⁶⁵;

– **făr’ de** „fără, în absența””: *Și io făr’ de babiță, făr’ de doctor, făr’ de nimica, în pat [acasă] io am făcut-o [fata]* (L VIIb)⁶⁶;

– **îngă**, întâlnită în prepoziția compusă *pe îngă* „pe lângă” (S VIIc), a fost selectată de autoarele *Glosarului* drept cuvânt-titlu (cf. Marin 2021: 746), dat fiind faptul că, așa cum explica Sextil Pușcariu, aceasta a fost interpretată, greșit, drept punct de pornire pentru *lângă*: *la + îngă*. Atestarea în graiurile românești din Serbia, dar și în cele din Ungaria (TD–Ung.: XCIX), alături de cea din graiurile maramureșene (Vulpe 1983: 261) a formei *îngă* dovedește justetea intuiției lui Sextil Pușcariu.

Alături de *îngă* sunt înregistrate formațiile explicabile prin particularitățile fonetice locale: *dângă* „de lângă” (S Vb, R VIIb, Ms VII): *Mama mea n-o vrut să mă lase să mă duc dângă ea* (S Vb), *pângă* „pe lângă” (S VIIa, G VIIIb, M VIIb, VI VIIa, Ms VII, VIIIa, Ib VIII): [Paparudele erau] *cu verdeață, cu sălci pângă ele* (TM VIIa); **pîngă** „pe lângă” (L VIIc), **prângă** „pe lângă” (S VIIa, B VIIIb, M VIIb, VI VIIa, Ms VII, Ib VIII).

– **între** păstrează sensul arhaic „în fața, înaintea” (B VIIc, M VIIa, c): [Tinerii de azi] *se țucă între popa, doamne ferește!* (M VIIc)⁶⁷;

– **prăspră** „înainte de (temp.)””: *Prăspră priveghi s-o strâns paie și coceni și s-o pus păstă snopii ăia* (B VIIa)⁶⁸.

8.3. Dintre sensurile unor prepoziții ce rețin atenția mai menționăm câteva.

– **dúpă**, în contextul *dúpă măsă* „în jurul mesei, la masă” (B VIIc): *Noi ne-am pus după măsă, ne-am veselit, și-a pierdut sensul „dincolo de masă, la perete”, „condiționat de un complex de factori extralingvistici”* (Vulpe 1983: 269), sens semnalat pentru Maramureș și regiunile învecinate (*ibidem*), dar întâlnit de noi pe o arie mult mai extinsă din Transilvania, inclusiv în zona Brașovului;

– **în 1°** „pe””: *am stat în scamn ș-am lucrat pe lână* (S VIIc); **2°** „pe (cu valoare temporală)””: *Și anu trecut m-am dus în cincisprezece iunie [în America]* (L VIIa); **3°** „cu (indicând un complement de mod)””: *Oamenii [...] căciuli or avut când o fost iarna, vara-n pălărie* (L VIIc), model preluat, probabil, după *umblă în cămașă*;

⁶⁴ *De la* „din” era cunoscut în texte vechi: *Dragoș-vodă de la Maramureș*, citat din *Cronica* lui Radu Popescu (Rosetti, Cazacu 1961: 292).

⁶⁵ Sensul „dinspre” pentru *despre* era des folosit în textele vechi (Rosetti, Cazacu 1961: 284; Frâncu 2009: 368).

⁶⁶ Prepoziția compusă *fără de*, sinonimă cu *fără*, este formă mai veche, păstrată mai mult în vorbirea populară (v. DA s.v. *fără*).

⁶⁷ Semnificația *între* „în fața, înaintea”, obișnuită și curentă în limba veche (Densusianu, ILR II: 179), se păstrează astăzi dialectal în nord-vestul Transilvaniei și în nordul Banatului (Costinescu 1982: 139; cf. Frâncu 2009: 142).

⁶⁸ Varianta *préspre* este citată de Ov. Densusianu (ILR II: 88) alături de altele prin care se ilustrează „multiplicitatea formelor” pe care le îmbracă disimilarea în textele vechi. De menționat că *prespre* este atestată, între altele, în *Codicele Teodorescu* și în *Palia de la Orăștie*.

4° după verbul *a (se) juca*, indică numele jocului: *s-au jucat în cărți* (L VIII), sens larg răspândit la nivelul graiurilor dacoromâne (v. Vulpe 1983: 269).

8.4. Câteva prepoziții se remarcă prin bogăția *formelor* și a *sensurilor* mai vechi sau mai noi, unele atestate în diverse zone ale dacoromânei, altele rar întâlnite. Dintre acestea, *pe* este un exemplu de reținut, atât pentru **frecvența** deosebită, cât și datorită **varietății formelor** și **bogăției sensurilor**. Așadar:

– *pe*, sub această formă, comună cu cea din limba standard, pe lângă semnificațiile obișnuite, este cunoscut cu următoarele sensuri dialectale: 1° „la” (după verbe de mișcare, cu indicarea unui spațiu închis)” (L VIII, R VIIa, O VIIIa), semnificație arhaică (Densusianu, ILR II: 180) cunoscută în graiurile dacoromâne nordice (Vulpe 1983: 271; 1984: 341; Marin, Marinescu 1984: 379), precum și în câteva sate cu populație românească din sud-estul Ungariei (TD–Ung.: CI) și din aria transnistreană (Marin *et alii* 2000: 91); 2° „în (cu indicarea locului)” (RVIIa): [Comleaul] *l-o uscat și l-o ținut pe-o cotăriță de pită*; 3° „pentru (cu valoare temporală, indicând perioada)” (E V): *a venit pe un ceas de vreme*; 4° „cu (indicând instrumentul) (L VIIe): *Și giură și tot am făcut pe el* [= pe ac, cu acul].

Variantele lui *pe* înregistrează o altă bogată serie de înțelesuri.

– *pă* (cu labializarea lui *-e* din forma literară *pe*) cumulează sensuri precum: 1° „prin (cu indicarea unui spațiu deschis)” (L VIIb, Ms VIIIb, VI VIIa): *Mergeam [cu muzica] pă sâte* (Ms VIIIb); 2° „după, pentru (cu nuanță finală, după verbe de mișcare)” (L VIIb): *Acuma dacă neamurile lu junele or venit pă tinăra, tinăra ș-o chemat a ei* [invitați];

– *pre*, forma etimologică (< lat. *per*) obișnuită în scrierile secolului al XVI-lea (Densusianu, ILR II: 180), este întâlnită în textele înregistrate de noi cu atestări relativ puțin numeroase și doar cu două sensuri de reținut în glosar: 1° „pe” (cu valoare locală) (S VIIa, M V, VIIb, c, VIIIb, c, V V, Ms VII, VIIIa): *O lăpădat țoalele pre fereastră* (M VIIIc); *O ieșit un pârpor pre mine* (Ms VII); 2° în expr. **pre gâta** „aproape gata”: *Când îi [gulașul] pre gâta mai pun apă* (M V);

– *pră*, reflex al formei etimologice *pre*, cu labializarea lui *-e*, varianta cea mai frecventă în graiurile din Banatul sârbesc, cumulează și cele mai numeroase și mai variate sensuri⁶⁹. Astfel, 1°, ca morfem al acuzativului introduce un complement direct (S VIIIa, b, E V, B II, II*, V, VIIa, b, VIIIa, b, c, VI VIIa): *Pră mine mă cheamă Olga* (S VIIa); *m-o dăscumpărat pră mine* (VI VIIa); 2° „prin”, întâlnit după verbe de mișcare, indicând un spațiu clar delimitat (cf. Vulpe 1983: 271): *Ele [țigăncile] or venit pră sate, cu tot al lor [...] și ne-a lucrat toată cânepa* (VI VIIa; cf. B VIIa, b, VIIIc, G VIIa)⁷⁰; 3° „pentru (cu valoare temporală)” (B VI, VIIa, c, G VIIa): [Tricotăm] *ștrimfi pră iarnă* (G VIIa); [Porumbul] *l-am pus în cămară, cum să spun? pră iarnă s-avem* (B VI); 4° „pe, pentru, în schimbul”: *Și aicea m-o dăscumpărat pră mine pră bani* (VI VIIa); 5° în locuțiunea adverbială *pră drag* semnifică „de drag, din dragoste”: *Eu pră el [pe soțul] pră drag l-am luat* (E V); 6° după verbele *a semăna*,

⁶⁹ Frecvența ridicată a lui *pe* și sensurile multiple ale acestuia au fost remarcate și pentru subdialectul maramureșean (Vulpe 1983: 271; 1984: 341), precum și pentru graiurile transilvănene (Marin, Marinescu 1984: 379).

⁷⁰ Acest tip de utilizare a prepoziției *pe* a fost reținut și pentru alte graiuri dacoromâne, din Maramureș (Vulpe 1983: 271) și din Transilvania (Marin, Marinescu 1984: 379).

a se asemana, folosite, la fel ca în limba veche, cu valoare tranzitivă (Pușcariu 1922: 580), *pră* are sensul „cu”: [Copilul] *samănă pră tata o pră mama* (E V), sens întâlnit și în graiurile transilvănene, precum și la românii din sud-estul Ungariei (TD–Ung.: CI); 7° un sens inedit este și *pră* „cu (indicând compoziția)”: *Nu s-o făcut atunci pră cremă* [prăjitură] (E VII); 8° locuțiunea adverbială *pră dintâi* apare cu sensul „pentru început, mai întâi”: [Când n-a mai fost în sat preot] *lumea, pră dântâi* [...] *n-or vrut cu popă catolic* (M VIIc); 9° în prepoziția compusă *dăpră*, având sensul „după” indică ascendența: *urmaș dăspră tată* (V VII)⁷¹. Același corp fonetic rostit identic dar scris în două cuvinte, *dă pră*, reprezintă prepoziția compusă *de pe* atestată într-un context ca *o picat dă pră asta* (BVIIa).

Înainte de a încheia, subliniem mulțimea de forme și variante întâlnite atât la nivelul **inventarului**, explicabile, între altele, prin particularitățile fonetice proprii graiului supus cercetării, cât și în privința **distribuției** elementelor prepoziționale corelată cu trăsăturile contextuale specifice.

9. CONJUNCȚIA

9.1. Inventarul elementelor conjuncționale (conjuncții simple, compuse, locuțiuni) vizează anumite forme ori variante învechite sau dialectale sau, în sfârșit, creații locale, neatestat până acum.

9.1.1. Conjuncții coordonatoare

că a fost înregistrată, cu o singură ocurență, având valoare de conjuncție coordonatoare a d e r s a t i v ă, cu sensul „dar, însă”: *Ne-am dus să ne cununăm, că nu la biserică, așa la comună numa* (S VIIa), sens atestat întocmai ca în exemplele notate de Sabina Teiuș, în care, dintre cele două propoziții aflate în coordonare, una este negativă și una pozitivă (Teiuș 1980: 124)⁷².

dar este una dintre conjuncțiile folosite cu frecvență ridicată în exprimarea raportului de coordonare la nivelul frazei (în principale și în subordonate).

a) cu valoare de conjuncție d i s j u n c t i v ă, având sensul „ori”: [Combaiu] *îi cu o vrâstă, dar îi cu două vrâste, dar... în boabă* (B VI); *nu contează dar îi slova [k] dar îi... îi sârb, dar îi musulman dar îi hârvaț* (B VI).

Cu același sens, dar mult mai des folosită este varianta fonetică *da*; ea apare în propoziții marcate printr-o intonație de intensitate (ușor i n t e r o g a t i v ă): *să videm dă-i bun, dă nu-i bun* [mațul dă cârnați] (L VII); *dă o fost, dă n-o fost aia istima, nu știu* (G VIIb); *dă o fost unsprezece ceasuri noaptea, dă o fost jumătate la doosprăzece, dă câte ceasuri o fost, cum o fost? dă o fost dă dimineață, da cum...*

⁷¹ Varianta *dăspră* pentru *după* este rezultatul unor transformări fonetice succesive, posibile nu numai în graiuri care conservă o mulțime de particularități arhaice, dar chiar și în vorbirea muntească, recunoscută ca posesoare a o seamă de evoluții caracteristice românei actuale (cf., de ex., formele actuale ale prepoziției *după* înregistrate în DGS II s.v.).

⁷² Dintre cele patru exemple citate de Teiuș 1980: 124, trei provin din graiurile nord-vestice (județele Sălaj, Arad, Cluj). Valoarea adversativă a lui *că* a fost întâlnită și în graiurile românești din Ungaria (TD–Ung.: CII).

(G VIIb) și este întâlnită atât în propoziții principale cât și în subordonate (coordonate între ele): *Să videm **dă**-i bun, **dă**nu-i bun* (L VIIb);

b) într-o altă serie de exemple, conjuncția *dar* este atestată cu o nuanță ușor dubitativă sinonimă (parțial) cu *oare*: *am întrebat **dar** se poate?* (R VIIIa). Și de această dată, varianta *da*, mult mai frecventă, apare în propoziții situate la limita dintre coordonare și subordonare: *nu știu **da** știți voi cum a fost* (Ms VII); *este o meserie, nu știu **da** cunoscută în România? cel ce poartă ursu pân sat, aea n-am lucrat// **da** astelante am lucrat de toate* (G VIIIb);

– în sfârșit, remarcăm valoarea de conjuncție adversativă, specifică, de altfel, lui *dar* și sinonimă cu *ci*: *Acoperișu nu s-o făcut cu țigle, **da** s-o făcut numa cu trestie* (B VIIIa); *n-aș putea s-o trimet [pe fiică-mea] nici până la Beograd, **da** unde în Elveția?* (B VI). În exemplele de acest tip, de regulă, prima dintre cele două propoziții este negativă, iar a doua, marcată prin conjuncție, este afirmativă (v. și exemplul de mai sus, din G VIIIb; cf. Teiuș 1980: 78).

ma este o conjuncție coordonatoare adversativă cu frecvență deosebit de ridicată, întâlnită în marea majoritate a localităților și la toate categoriile de vorbitori: *Când s-o fript [borhotul de prune] nu-i mai comină, **ma**-i mujlic* (I VIb); *Știu sârbește, **ma** nu prea bine* (B Vb); *Nu mai țin minte, **ma** știu* (I VIb); *Nu-i căne, **ma**-i lup* (Ms VIIIa). Conjuncția *ma*, atestată în aria sudică a subdialectului bănățean (Teiuș 1980: 78; cf. Neagoe 1984: 268), reprezintă, indubitabil, un împrumut din limba sârbă (CADE s.v. *ma*; Gămulescu 1974: 151)⁷³;

núma, adverb devenit „în graiurile din Banat, Crișana, Transilvania și Maramureș o adevărată conjuncție adversativă” (Teiuș 1980: 121), valoare cu care, încă din perioada limbii slavone, se pare că începuse să fie folosit (*ibidem*), este, de asemenea, bine reprezentat, cu frecvență ridicată într-o mare parte din localitățile cercetate de noi. Ea este atestată atât la nivelul propoziției: [Apa să fie] *nu rece tare, **numa** moale* (S Va); [Nunta acum] *nu mai e în cameră, **numa** în cort, în șatră* (R VIIIb); *nu astrânge nime cu puțin, **numa** cu multu* (B VI); [Brânza] *s-o-nchegat **numa** nu cu apă* (Ib VIII); *Trei ani o mai îmblat [la școală], **numa** patru ani nu* (B VIIc), cât și, mai ales, în frază: *Sarmalele de post ca și ale de slastă se fac, **numa** nu pun carne* (S VIIa); *Mă gândesc că [soțul] nu-i cățap, așa de meserie, **numa** i-o plăcut să taie [porcul]* (S Va); [Sora mea] *câta gârbavă îi, **numa** umblă, se duce* (S VIIIc); *n-o pus pământ, **numa** o pus imală* (B VIIIa); *Pe la început cam greu o fost, **numa** ne-am dedat așa mereuț* (L VIIe);

o, una dintre conjuncțiile disjunctive cunoscută în ariile vestice și nordice ale dacoromânei (v. Teiuș 1980: 111), cu frecvență foarte ridicată în Banat (Vulpe 1973: 390; cf. Neagoe 1984: 268), este general răspândită în graiurile din Banatul sârbesc, folosită uneori și în varianta compusă *o că*. Atunci când opoziția dintre termenii aflați în disjuncție este, relativ, atenuată, elementul conjuncțional apare doar între termenii opuși: *două kile o trei* [are peștele] (I VI); [În cozonac] *ai pus mac o roștilă* (B VIIa); *S-o numit plug [de prășit] care-o mers c-un*

⁷³ Explicația apariției acestei forme, considerată, la un moment dat, drept o variantă rezultată din rostirea *allegro* a lui *numa*, evident cade în fața „avalanșei” de atestări din Banatul sârbesc.

cal o cu doi (R VIIa). Mai frecvente sunt exemplele în care opoziția este puternică și, drept urmare, conjuncția apare în fața fiecăruia dintre termeni, indiferent de numărul acestora (v. GLR II: 221; cf. Teiuș 1980: 109): *Ș-atunci [bubuienele] le dai pin zahăr, o d-al... ca făina, o d-astălant* (L VIIb); [La plăcintă] *pun mac, o că miară, o că țimăt* (Ib VIIb). Mai rar, conjuncția este atestată și la nivelul frazei: [Lâna pentru ciorapi] *îi fărbită o cum îi* (B VIIa). Foarte rar a fost atestată cu acest sens disjunctiv *ori că: trei ani parcă o stat or că patru* (Ib VII);

tiri... tiri, conjuncție împrumutată din limba sârbă (< sb. *tiri*), atestată într-o serie de izvoare referitoare la graiuri din Banat și din Țara Hațegului, dar și în două surse din Oltenia (Teiuș 1980: 113), folosită cu sensul „ori... ori”, apare în câteva exemple provenite de la trei informatori din două localități (L VIIb, B Va, VI): *Dați-vă-ți și voi seama că unde-s hârți, tiri la prăvălie, tiri acasă* (L VIIb).

9.1.2. Conjuncții subordonatoare

că, declarată conjuncția tip pentru completiva directă (Vulpe 1980: 89; cf. Gheție 1961: 172–173), este întâlnită, ca element subordonator, într-o serie de tipuri de propoziții. Întrucât, în acest capitol, nu ne propunem o cercetare specială dedicată numai conjuncțiilor, ci doar cazurilor deosebite întâlnite în materialul supus atenției, nu ne vom opri la situațiile comune. Astfel, remarcăm *s u b i e c t i v e l e* introduse prin *că* având drept regent verbul *a fi*, întâlnite de noi doar într-o localitate și la un singur informator: [Boala de unghii numită șopă] *era că s-o făcut rană [la vite] între unghii* (R VIIIb); [la stână] *era așa că ei o măsurat laptele* (R VIIIb); în cel de al doilea exemplu subordonata ar putea fi interpretată și ca având drept element subordonator pe *că* și fiind construită cu *așa* corelativ în regentă (cf. GLR II: 315);

de cu valoarea lui *să*, considerat element de limbă veche păstrat astăzi în vorbirea populară (având o utilizare restrânsă) (GLR II: 284), și întâlnit în corpusul excerptat de Magdalena Vulpe „extrem de rar” (Vulpe 1980: 97), în graiurile din Banatul sârbesc este atestat cu o frecvență ridicată. Așa cum s-a remarcat (și) în lucrările citate, conținând ideea de acțiune realizată (GLR, *l.c.*), *de* „să” este întrebunțat mai mult cu o valoare care se situează între subordonare și coordonare copulativă.

a) În câteva dintre exemplele întâlnite în graiurile de care ne ocupăm, *de* are o valoare sigură (sau aproape sigură) de subordonată a t r i b u t i v ă, mai ales dacă aceasta (ca și *ce* „care”) are drept element de referință în regentă un pronume demonstrativ: [Porcului] *îi dau stochină* („diverse semințe, impurități”) d-a i a *de se face din grâu* (L VIIb), *am avut drugăloci* („câlți”) d-e i a *de-am pus în furcă* (L VIIb); *Săpun d-ala de-am făcut noi* (S Va); [Cismele] *le-am dus la ă s t a dă le-o făcut* (TM VIIc); *Era [încălțăminte] pentru ă i a dă purtau* [la picior] *treișase sau treișopt* (TM VIIc).

În cele mai multe dintre exemple însă, încadrându-se în categoria propozițiilor cu verbul conținând ideea de acțiune s i g u r ă, realizată (redată, de regulă, prin perfectul compus), atributiva poate fi interpretată drept propoziție copulativă în care *de* este confundabil/interpretabil drept și: *S-o țesut dricăluri* („saltele”) *de ne-am pus în pat* (L VIIb); *am avut role* („unealtă de spălat rufe”) *de le-am frecat*

(L VIIb); *am avut troacă dă plec* („tablă”) *de ne-am spălat* (L VIIb); *Ș-o tăiat [sfecla] cu... toporu, cum să vă spun? dă o dat la... la vaci* (L VIIc); *Am avut rășchitor d-am rășchiat* (L VIIId); *Acolo [în Italia] am avut locuință d-am durmit* (TM VIIa); *Este groapă de se clatină* (Ms VIII).

b) *De* cu valoare de conectiv pentru subordonate circumstanțiale finale, despre care, în GLR II: 304, se consideră că este folosit „mai ales după verbe de mișcare” și, îndeosebi, „în vorbirea populară și familiară”, în corpusul lucrării noastre este atestat destul de frecvent (cu următoarele observații):

1. Contextele de ocurență evidențiază faptul că, adesea, identificarea sensului este facilitată de *intonanța* care marchează ușor perceptibil un cuvânt „cheie” pentru aceasta: *Soa-mea i-o dat pin sîă [frecăței] de o curs făina aia* (L VIIc); [Porumbul încolțit] *l-ai pus în pőd de s-o uscat* (TM VIII); [În boască] *ai pus și-nc-o țără apă caldă d-o-nceput să fragmenteze* („să fermenteze”) (TM VIII); *Ai bătūt-o cânepa de-ai scos sāmânța* (TM VIII); [Cânepa] *ai băgat-o-n apă de-ai muiat-o* (TM VIII); *le-am dat cu răchîe [copiiilor bolnavi de varicelă] de-o ieșit [cozăcile „bășicuțele de pe piele”] alea afară* (L VIIc); [Preotul] *o vinit din ălt sat de-o făcut vicerna* („vecernia”) (L VIIId).

2. În alte cazuri, valoarea de subordonată finală este evidențiată printr-un *adverb* din regentă: *Așa o fost o căldură [în februarie] de-o trebuit să mă dezbrac* (S VIIIc).

3. În sfârșit, într-o serie de cazuri valoarea de propoziție finală este estompată, acestea situându-se între subordonate și coordonate (copulative): *mi-o dat o țără d-am mâncat* (L VIIb); *ș-o tăiat [sfecla] cu... toporu, cum să vă spun? dă o dat la.. la vaci* (L VIIc); [Pieile pentru încălțăminte] *le-o dus undeva de le-o dires [„a tăbăcit”]* (TM VIIc); *o mers de i-o ajutat* (TM V); [Pâinea] *o pune de-o coace* (R VIIb); *S-or dus după nănașu dă l-or adus* (B VIIc); *ne-or dat d-am cinat* (B VIIc).

4. În câteva cazuri *de* pare a fi folosit cu valori neobișnuite sau rare, introducând:

– subiective înscriindu-se în seria subordonatelor cerute de verbul *a fi*: *păi era d-am căpătat de la veterinar [medicamente]* (S VIIIc);

– *completive directe*: *am început de-am lucrat* (L VIIa); *Așa am văzut de se face ectemia* (TM VIII);

– *modalitate*: *ai văzut cum facem acuma dă punem la cane [„borcan”]* (L VIIb);

– *consecutive*: *faceți voi de mă scoateți de la cane* (M VIII);

măcăr, cu variantele *ăcăr*, *măcăr* și compusele *măcăr că*, *măcăr să*, considerate în majoritatea lucrărilor de specialitate (Jordan 1956: 711–712; M. Avram 1960: 183; Gheție 1961: 171) specifice limbii vorbite sau regionale/dialectale (GLR II: 326; M. Avram 1960: 183; cf. Vulpe 1980: 222), cunoaște o răspândire aproape generală în graiurile românești din Banatul sârbesc (v. *Glosar*, s.v. *măcăr*). Vulpe 1980 nu a înregistrat niciun exemplu pentru *măcar* și compusele amintite mai sus.

În satele cercetate de noi, *măcar* este atestat drept conjuncție *concesivă*, cu sensul „cu toate că, deși”, doar la o singură informatoare din Straja: *Mi-o cumpărat mobilă măcar am avut de toate* (S VIIa). În schimb, varianta regională

măcăr, folosită în compusele *macăr că* și *macăr să*, este conjuncția cea mai frecventă dintre elementele subordonatoare introducând concesive: [Învățătorul] *o știut rumânește să joace, măcar c-o fost rus* (Ms VII); *Am fost îndrăzneată, cum să vă spun? ucăr că mi-s mică așa* (S VIIc); *mai mult să nu te văd [că lași copilul mic în casă singur și te duci la lucru afară] măcar că nu măi mănânc nimic* (B VIIa); *or fost [oamenii] sănătoși măcar c-or lucrat cu coasa* (M VIIb); *acuma se mărită [fetele cu oricine], măcăr numa să se ducă [de la părinți]* (M V); *macăr că-i aproape [fiica], nu mă duc [la ea]* (G VIIb).

núma ce, locuțiune conjuncțională introducând o t e m p o r a l ă ce exprimă anterioritatea imediată, lipsind și ea din corpusul de texte excerptat de Magdalena Vulpe (1980: 162), este atestat în materialul nostru într-un singur exemplu: *Numa ce-am plecat și o venit după mine* (M VIIc).

În sfârșit, remarcăm câteva situații în care se poate vorbi de c u m u l d e e l e m e n t e s u b o r d o n a t o a r e, relativ rar întâlnit în texte și considerat, adeseori, un procedeu a r h a i c (Vulpe 1980: 188); acesta apare în câteva tipuri de subordonate:

– m o d a l e: *M-o întrebat ca cum voi mă întrebați* (S VIIc); *nu ne-am dus cu oile la munte ca cum se duc la România* (R VIIIb);

– c o m p l e t i v e d i r e c t e: *să spun tu că ce-i* (B VIIc);

– t e m p o r a l e d e a n t e r i o r i t a t e: *înainte de ce-or plecat ne-or spus* (S VIIc).

În concluzie, trebuie reținut faptul că, indiferent dacă este vorba de coordonare sau de subordonare, sintaxa graiurilor românești din Banatul sârbesc este bogată și variată în privința posibilităților de redare a diverselor tipuri de relații interpropoziționale.

10. INTERJECȚIA

Inventarul de interjecții înregistrate, relativ variat și mai bogat decât în alte graiuri vorbite în afara granițelor, este constituit din elemente populare, creații locale sau împrumuturi etc.

bre (M VIIc) (< tc. *bre*) formulă de adresare folosită drept marcă a respectului față de persoane în vârstă sau față de străini, este una din interjecțiile cu răspândire în zona balcanică.

bu (S VIIa) este o interjecție onomatopeică folosită pentru a reda un zgomot scurt și înfundat: *Și bu! am și fost în grajd jos*.

iăca (< *ia* + *că*) (L VIIId, e) este o interjecție prin care se redă încheierea unei acțiuni, a unui proces sau, pur și simplu, se atrage atenția asupra celor spuse anterior”: *iăca papricaș și iăca...* (L VIIId); uneori, interjecția este urmată de adverbul *așa*: *și iac-așa, ce să vă spun?* (L VIIa) sau este întărită prin interjecția *ia*: *Ș-atunci iaca ia [varza] se-năcrește, așa ia* (L VIIe).

hâ (B VIIa) este, de asemenea, interjecție onomatopeică folosită în variantă repetată pentru a reda nechezatul calului.

ia „iată, uite!” (M VII) este folosită pentru a atrage atenția: *ia aicea-i codru!*

iu este cuvânt folosit **1°** cu sensul „iată, uite” (M V) și **2°** „vai, aoleu” (L VIIb, S VIIc, M VIIa): *Când să bem bere, îi amară, iū! nu pot să beu asta!* (S VIIc).

ma, considerată de noi drept posibilă prescurtare a lui *mamă!*, este termen folosit pentru adresare către o femeie mai în vârstă, precedând, de obicei, numele celei apelate: *Ma Mărio, cum zici la cotrință?* (B Va).

măi, interjecție cu etimologie necunoscută (v. DEX s.v.) „termen de adresare către o femeie” (Ms VII).

ni „uite, iată”: *Ni tu cum arată* (B VIIb), este un împrumut din maghiară (< magh. *ni*) răspândit pe o zonă extinsă din nord-vestul României și, bineînțeles, în graiurile românești din Ungaria (TD–Ung.: CV).

no (fon. *nɔ!*) (Ms VII, RVIIIa), cu varianta *nɔa* (S VIIc, TM III, V, VIIIb, B VI, M VIIb, c, R VIIa, VIIIa, Ms VII, VIIIa), având sensul „ei!, ei bine!”, este răspândit aproape în toată aria vestică și nord-vestică a României.

pac (B VIIa) „interjecție onomatopeică prin care, repetată, se imită măcăitul raței”.

trop-trop (B VIIc), interjecție atestată în contextul *păpuci d-ai* ~ „încălțăminte (cu talpa de piele) care face zgomot la mers”.

tup (L VIIb) „interjecție onomatopeică sugerând o cădere sau o mișcare bruscă”: *Și Măria mea [...] tup! s-o dus jos.*

văide „vai”, interjecție atestată în acest tip de construcție încă din româna veche (Densusianu, ILR II: 180), întâlnită în două texte din secolul al XVI-lea (Drăganu 1930: 304–305) sub forma *vai de de*, apare în trei dintre localitățile din Banatul sârbesc cercetate de noi (S VIIc, M VIIb, Ms VII): [Soțul] *m-o făcut toancă, văide de mine, m-o suduit* (S VIIc), *n-am avut puteri să facem nuntă, văide de mine* (M VIIb), *Eu am fost copil văide de mine!* (Ms VII) (cf. Marin 2014: 353–354).

11. TOPICA

Particularitățile privind topica sunt, în mare măsură, asemănătoare sau identice cu trăsăturile semnalate în această privință pentru zonele vest-nord-vestice ale dacoromânei.

1. Se remarcă, în mod deosebit, preferința pentru antepunerea determinanților adjectivali și, mai ales, pronominali folosiți cu valoare adjectivală:

– atributele adjectivale sunt preponderent antepuse cuvântului determinat: *când am făcut p-a mare fată* (L VIIb), *al mic copil* (M VIIa), *la a mare fată am făcut nunta acasă* (R VIIa);

– atributele adjectival-pronominalle sunt într-o covârșitoare preponderență antepuse, indiferent dacă este vorba de: pronume posesive: *al meu mazlu* (L VIII), *a noaste cuvinte* (B Vc), *a mea cumnată* (M VIIc), *a mea soacră* (M VIIc), *a nostu ziar* (VI VIIIa), *a mea pățanie* (Ib VII), pronume personale în genitiv: *a lor struguri* (R VIIIb), *a lui pronume* (B VIIa), *a lui goști* (VI VIIa) ori de pronume demonstrative: *ala neamț* (S VIIa), *pe aia vreme* (Ms VIIIa), *ala obicei era* (S Vb), *astea căsi* (Ms VIIIa), *aia piesă m-o plăcut* (R VIIIa).

2. Relativ frecvente sunt și atributele substantival-genitivale antepuse: *a lu Popa moș* (B VIa, VIIIb), *a lu mama mea tată* (M VIIIc), *a lui tata meu mamă* (M VIIc), *a lu soacra mea bărbat* (Ms VIIc), *a lu copilu meu copil* (Ms VIIIa).

3. Formele conjuncte de pronume personal ori reflexiv în dativ sau în acuzativ sunt postpuse verbului: *alea descântatu-le-o* (B VIIa), *pusu-le-am* (R VIIa).

4. O construcție precum *ferit-o Domnu*, rostită cu o intonație ușor exclamativă, are sensul „(m-)a ferit Dumnezeu” (Ib VIIc).

5. Mai rar, sunt atestate forme de pronume reflexiv (în acuzativ) cu topică inversă, cu pronumele repetat, folosit atât înaintea, cât și în urma verbului: *s-o făcutu-se bine* (M VIIc).

6. La fel de rar se întâlnesc formele cu pronumele personal în dativ utilizat înainte și după verb: *i-am datu-i* [porcului] *concentrat* (M VIIa).

7. Reținem, de asemenea, topica specifică întâlnită la numeralele distributive: *câte de trii ori* (R VIIIa), *câte cu patru boi* (Ms VIIIa), *câte din trei ouă* (Ms VII).

8. Topică schimbată este întâlnită și în utilizarea adverbului *tare* „foarte” antepus substantivului determinat de un adjectiv la gradul superlativ: *tare lucruri multe o știut aia* (VI VII).

9. O particularitate des întâlnită și cu largă răspândire se referă la adverbul *mai*, care, folosit în propoziții negative, construite cu verbul *a fi* „a exista”, deci predicativ, este plasat între predicat și subiect: *Nu-i măi aia ce-o fost* (L VIIc, d), *nu-s măi obiceiurile* (L VIIc), *acuma nu-i măi aia* (S Va, B VIIa), *nici păreții nu-s măi cum or fost* (M VIIIc), *nu-i măi leac* (B VIIa), *nu-i măi ce-o fost nainte* (B VIIIa), *nu-i măi vie*, *nu-i măi d-alea* (Ms VII), *nu-i măi baș ca demult* (TM V).

Aceeași topică a lui *mai* apare și în propoziții în care *a fi* este verb copulativ: *nici nu-s măi vii ăia* (TM VIIa)⁷⁴.

În schimb, în anumite forme verbale, *mai* nu dislocă părțile componente ale unei construcții: *măi s-aștepte* „să mai aștepte” (B VIIa).

10. În câteva exemple, propoziții construite cu adverbul *cum* sau cu alte adverbe interogative par să fie influențate de topica din limba sârbă și din alte limbi slave (cf. так как я могу): *așa cum el vrea* (B VIa), [s-o lucrat lâna] *așa cum eu arăt* (B VIIa), *or făcut cum ei or vrut* (B VIIa), *l-or crompoșit* [porcul] *cum io le-am spus* (M VIIc), *pă timpul când io m-am născut* (V VII), *cum noi spunem* (V VII), *uite ce io am găsit* (S VIIa).

Cercetarea morfosintaxei graiurilor românești din Banatul sârbesc evidențiază/dezvăluie o mulțime de trăsături importante pentru cunoașterea unei variante teritoriale a dacoromânei, în general, a unei ramuri a subdialectului bănățean, vorbite în afara granițelor României, în particular. Fără a insista, descrierea acestor graiuri lărgeste cunoștințele atât despre dacoromâna vorbită în zona bănățeană din afara României, cât și despre evoluția în timp și în spațiu a limbii române în variantă dialectală.

Trebuie subliniată, de asemenea, conservarea unor particularități de limbă veche/arhaice.

Totodată, sunt de reținut o seamă de caracteristici comune cu graiurile dacoromâne vorbite pe teritoriul României, dar și altele înregistrate în vorbirea românilor din afara granițelor țării. Toate acestea evidențiază, pe de o parte, rezistența (uimitoare sau nu) a limbii române, indiferent de vicisitudinile vremurilor, și, pe de altă parte, unitatea indestructibilă, indiferent de zona/zonile în care este folosită.

⁷⁴ Tipul acesta de topică a adverbului *mai* a fost atestat pentru Banat, Crișana și o mare parte din Transilvania (v. Marin, Marinescu 1984: 381).

FORMAREA CUVINTELOR

Prezentăm în acest (sub)capitol câteva aspecte ale formării cuvintelor prin care graiurile din Banatul sârbesc se deosebesc de limba română standard, aspecte care subliniază preferința acestor graiuri pentru unele afixe, productivitatea acestora, caracterul lor regional și particularități privind compunerea cuvintelor.

1. Derivarea

1.1. Derivarea cu prefixe

1.1.1. Derivarea verbală se distinge prin productivitatea prefixului *de-* (*des-*) care formează în graiurile analizate doar derivate verbale, grupate după rezultatul semantic al derivării astfel:

a. sensuri diferite de cele din limba comună: în cazul verbului *or dămuiat* E VIIa „au înmuiat” prefixul nu se explică prin sensurile generale de la nivelul limbii comune; pentru verbul *decăde* VI VIIIa „se îpușează, scade”, prefixul exprimă insuficiența, diminuarea față de verbul de bază. Ca termen derivat, verbul este comun cu româna literară, însă dezvoltă un sens neînregistrat de dicționare.

În cazul verbului *dezlegăt*, în *or ~ jocul* VI VIIIa „a ridicat interdicția (legată de joc), a permis”, prefixul exprimă ideea revenirii la o stare mai veche. Aceeași valoare o are prefixul *des-* în derivatul verbal *o descumpărat* VI VIIa [în cadrul logodnei, d. nuntașii mirelui] „au răscumpărat, au arvunit viitoarea mireasă prin bani sau diverse daruri oferite părinților fetei”. Prefixul exprimă ideea recompensării; înlocuirea prefixului obișnuit, *răs-* cu *des-* reprezintă un element specific derivării în zona cercetată, cu frecvență remarcabilă față de alte graiuri.

Cu valoare negativă, prefixul este înregistrat în câteva derivate: *să deschége* G VIIIa „să depănușeze”, prin care se creează opoziția „deschege/închege” și *destrucăt* part. m. B Va, VIIc, VI VIIIa „fără capac, neînvelit, neacoperit”, în opoziție cu *astrucăt*, termen dialectal specific graiurilor analizate și zonei nordice, în general.

b. separarea de obiectul de bază/acțiunea anterioară: pentru verbele *am dejghiorăt* (3 sil.) O VIIIa „am depănușat”, *s-a descojit* O VIIIa [d. știulete] „s-a depănușat”, *am dezghijat* B Vc [d. știulete] „am depănușat”, *s-or dezbrăcăt* R VIIIa [d. tulei] „s-au curățat de știuleți”, prefixul exprimă separarea de obiectele de bază *ghijă/coajă* „pănușă”. În cazul verbului *am desfăcut* VI VIIa „am depănușat”, prefixul exprimă separarea față de (*am*) *făcut*; ca termen derivat însă, dezvoltă un sens specializat.

Verbul *a depălămit* B VIIb [d. cosași, la recoltatul grâului] „au acoperit brazda anterioară cu o brazdă nouă” reprezintă o acțiune specifică zonei analizate și exprimă un proces de separare față de acțiunea anterioară: *pălămit* s. n. B Vb, VIIb „numele acțiunii de a p ă l ă m i, de a sparge brazda cosită și de a forma snopi (de grâu) sau de a lega cocenii de porumb după cules”.

Adăugate unei baze verbale, prefixele *re-* și *răs* au valoare iterativă: *nu s-a răspús* B Vb, VIIb [d. vrăjitoare] „nu s-a divulgat, nu s-a spus; nu s-au trădat textele și secretele vrăjitoriei” și *s-o regăsít* L VIIId „s-a întâlnit”, cazuri în care verbele dezvoltă sensuri diferite de limba română literară.

Se remarcă o tendință de derivare a verbelor cu prefixul *în-* (*îm-*), în opoziție cu formele limbii române standard: *înschimbám* R VIIa „schimbăm” și *s-a înstrâmbát* M VIIa „s-a strâmbat”, particularitate des întâlnită la nivel dialectal.

Prefixele verbale *do-*, *pro-* (*pre-*) și *ză-*, care conferă verbelor nuanțe semantice specifice, reprezintă o trăsătură relevantă a graiurilor din Banatul românesc și din Banatul sârbesc. Valorile aspectuale ale acestor prefixe sunt analizate în capitolul *Morfosintaxă*.

1.1.2. Derivarea adjectivală și adverbială

La nivelul graiurilor analizate, prefixul productiv pentru derivarea adjectivală și adverbială este *ne-* (de origine slavă), cu varianta fonetică *nă-*, folosit cu valoare negativă și privativă. Derivatele obținute pot fi clasificate în următoarele categorii:

a. cu același sens ca în limba comună, dar cu particularități fonetice specifice: *năluáte* (3 sil.) adj. L VIIb [d. haine] „neluate, neîmbrăcate”, *nănsurát* adj. TM VIIa „neînsurat”, *năplácút* adj. M VIIc „neplăcut”, *năpurtáte* adj. L VIIb [d. haine] „nepurtate, neîmbrăcate”, *nănormál* adv. G VIIb „anormal”;

b. aceeași formă ca în limba comună, cu sensuri diferite: *nesănătoásă* adj. f. Ms VII „bolnavă” (sens înregistrat în dicționarele generale ca regional), *néacre* (3 sil.) adj. R VIIb [d. pogăci] „din aluat fără drojdie; nedospite”, în opoziție cu *á cru* [d. aluat] „dospit”;

c. realizări neobișnuite (forme și/sau sensuri diferite de limba comună): *năbíne* adv. 1° G VIIc „rău, de calitate inferioară” și 2° L VIIb „rău, bolnav”, *năfricoasă* adj. f. G VIIb „curajoasă, netemătoare”, *nepăzítór* adj. S VIIb „care nu se ferește, imprudent”, *néneted* adj. B VIIIa „care nu e neted, neuniform”.

1.1.3. Derivarea substantivală

Fenomenul derivării cu prefixe este rar întâlnit în cazul substantivelor. Reținem o particularitate a graiurilor analizate: valoarea incoactivă a prefixului *ză-* în substantivul *zăpostít* S VIIb, c, R VIIb „Lăsatul Secului (de Paști)”.

În afară de termenii curent folosiți în limba literară, prefixul *stră-* apare în derivate substantivale inedite în raport cu româna standard: *strábába* I Va, TM VIIb, O VIa, VIIIb, G VIIb „străbunica” și *strámáicá* s. f. 1° VI VIIa, „bunică” și 2° s. f. art. VI VIIa „străbunica”.

1.2. Derivarea cu sufixe

1.2.1. În lexicul graiurilor românești din Banatul sârbesc rolul derivării cu sufixe se dovedește a fi remarcabil, atât prin importanța pe care o are în constituirea inventarului lexical, cât și prin relevanța lui pentru individualizarea acestor graiuri în cadrul dialectului dacoromân.

În descrierea felului în care se conturează trăsăturile caracteristice ale derivării cu sufixe în graiurile de care ne ocupăm, accentul va cădea pe deosebirile în raport cu limba română standard; descrierea se bazează pe ceea ce au specific aceste graiuri, la nivel lexical, așa cum se reflectă în texte și în *Glosar*, mai ales,

(v. p. 617–760) și are subsumat un inventar de sufixe identificabile în unitățile lexicale specifice.

1.2.2. Trăsăturile generale. Trăsăturile procedului derivării cu sufixe sunt, în liniile lor esențiale, comune graiurilor din Banatul sârbesc și limbii române literare; afixele derivate identificabile în formațiile lexicale care circulă în aria la care ne referim sunt general dacoromâne, satisfăcând criteriile tradiționale de clasificare, fie după clasele morfologice în care se încadrează derivatele (derivate substantivale: *lopár*, *bătătorul*, *furchiță*, *chisăliță*; derivate adjectivale: *slovicésc*, *boldănós*; derivate verbale: *prețuí*, *șlingui*; derivate adverbiale: *machedonéște*, *slovicéște*), fie după sensul rezultat din asocierea cu un sufix (moționale: *chelnăriță*; instrumentale: *crovnár*; calificative: *slovicésc*; diminutivale: *copilás*; abstracte: *temătúră*; colective: *socríe*).

În ceea ce privește productivitatea sufixelor (gradul de recurență în unitățile lexicale specifice dialectal), sunt de remarcat sufixele substantivale *-iță* și *-ură*.

În condițiile în care inventarul de afixe și procedeele de combinare a lor sunt comune graiurilor românești din Banatul sârbesc și limbii române literare, ceea ce individualizează graiurile de care ne ocupăm, în domeniul derivării cu sufixe, sunt o serie de forme derivate considerate ca unități lexicale în sine, specifice fie prin circulația dialectală, fie prin semantism.

1.2.3. Trăsături individualizatoare

1.2.3.1. Forme specifice prin distribuția dialectală

1.2.3.1.1. Derivate neînregistrate în sursele lexicografice românești

1.2.3.1.1.1. Derivate neobișnuite de la baze specifice. Forma dialectală *croavnă* „gogoasă” este necunoscută dicționarelor românești; în modul cel mai plauzibil, ea trebuie raportată la varianta *croáfenă* (cu labiodentală surdă și cu un radical bisilabic, în care e însă ușor să se fi produs o sincopă), dată în DELR II₂ ca variantă (atestată la 1814 în *Fabulele* lui Țichindeal, deci în Banat) a unei forme de bază *cráflă* < germ. *Krapfen*. În DELR nu există alte raportări etimologice pentru variantele intrării *cráflă*, iar forma atestată la Țichindeal este practic imposibil de derivat pe cale fonetică dintr-o formă primară cu radical monosilabic și fără diftong; ea este în modul cel mai plauzibil reflexul formei sârbești *kròfna* „gogoasă” (SRR I s.v.) (v. și cap. *Lexicul*).

Așa cum apare în graiurile care constituie obiectul descrierii noastre, forma este fără analog (prin fonetism) în restul Dacoromaniei; iar derivatul *crovnár* (cu variante fonetice) s. n. TM VIIa „ustensilă (din tablă) cu care se taie formele de aluat pentru croavne”, neînregistrat în DA (și, prin urmare, nici în DELR) este singular nu numai prin fonetism, ci și ca tip lexical.

1.2.3.1.1.2. Derivate neobișnuite prin selectarea sufixului. Folosirea unui derivat românesc în *-ură* în locul vechilor împrumuturi slave care desemnează lecturile din texte sacre, în cadrul diferitelor slujbe religioase (cf. DELR II₁ s.v. *citi*) apare în Banatul sârbesc în forma *cítitúră* s. f., pl. *cítitúri* „citire a unor texte religioase, slujbă religioasă”: [La vodiță] *se face șítitúră la casă prântu ai vii și prântu ai morți* R VIIIb. Este posibil ca această formă să constituie o creație spontană.

Substituții metonimice

O folosire a derivatului cu sufixul specific numelor de instrumente sau recipiente (-*tor*, -*toare*) pentru desemnarea conținutului recipientului apare în pluralul *stropitóri* „pesticide”: *Unii șprițuie, stropăsc imediat, că sunt feluri de stropitóri, dă... chimicale d-alea* VI VIIIa. Sensul metonimic de „substanță cu care se stropește (în agricultură)” nu apare în DLR s.v. *stropitoare*, ci numai acela primar de „aparat de stropit culturile” (II, 4°).

1.2.3.1.2. Derivate specifice Banatului, cunoscute de sursele lexicografice și atestate de timpuriu. Termenii raportabili etimologic la lat. *līmus* „murdărie, noroi subțire”, adică reflexul normal *im* și derivatul adjectival *imos*, precum și derivatele de la verbul *a ima* (considerat ca moștenit ca atare din lat. *līmāre* DA s.v.), *imală*, *a imăla* și *imălos*, sunt caracterizate în DA ca termeni specifici, prin circulație, graiurilor bănățene, deși pentru câțiva dintre ei se indică și Transilvania și, pentru o epocă mai veche, și Moldova.

Adjectivul primar *imós* „murdar, nespălat” este frecvent atestat în Banatul sârbesc, în toată paradigma: ex. *Cum am venit de la un loc, o fost un pământ negru, toată imălosă pră față* VI VIIa; la fel este adjectivul *imăloásă* „murdară”, derivat de la postverbalul *imală*: ex. [Lâna este] *imăloásă, imăloásă de pră oi* B VIIa.

Derivatul *ciupăgár* s. n. „ie”, înregistrat în DELR II₁ ca atestat în Banat încă din 1885 și explicat ca derivat din *ciupag* prin analogie cu *pieptar* („*ciupăgar* s.n. (Ban.) „pieptar, corset” 1885 ← *ciupag*, probabil după *pieptar*”), este folosit și de femeile din Banatul sârbesc: *ciupăgár* s. n. 1° B VIIa, c, R VIIa „ie”; 2° L VIIb „un fel de maiou din pânză purtat pe sub ie” (v. *Glosar*).

Termenul *moșuică*, înregistrat în DLR ca regionalism cu atestare în Banat, după ALRT II, este glosat „nașă de botez” (sens coroborat prin citatul din sursă); în Banatul sârbesc, *moșuică* s. f. R VIIa, V VII are un sens mai specializat, dar legat de cel notat în DLR: „persoană (de obicei, nașa de cununie) care ajută lehuza în primele trei zile după naștere”: *Mama mea s-o dus și o vinit la nănașă, la nănașă... ea o fost moșuică, așa am [k] și ea o vinit trii zile cu mâncare, moșuica aia [...]* și sara o vinit: *zupă, sarme sara o adus, într-o sar-așa, trii sări o vinit așa* V VII.

1.2.3.1.3. „Amplificări” specifice. Împrumutul german *flășă* (< germ. *Flashe* „sticlă”) este atestat de sursele lexicografice atât pentru Banat, cât și pentru Transilvania (cf. MDA s.v.). Diminutivul *fleşuțe* s. f. pl. este însă fără analog în materialul lexical atestat în lucrările românești de specialitate: *Și-atunci am pus [pigmezul] în fleșuțe d-ale mici, în tegle de-aștea* L VIII.

Pentru cuvântul vechi și larg răspândit *béldie* „par lung și subțire”, DA s.v. notează numai un diminutiv *beldioară*; în cazul în care nu este un împrumut ca atare din sârbă (așa cum ar sugera, pe de o parte, accentuarea pe prima silabă, și nu pe *i*, ca în derivatele diminutive românești; pe de altă parte, etimonul lui *béldie* nu pare a fi identificabil în vreo limbă slavă, cf. TDRG I s.v.: „Et[ymologie] unbek[annt]”), forma *béldiță* s. f., pl. *béldițe* B VIIIa „parul subțire, beldia pusă de-a latul căruței, pentru a-i mări capacitatea” ar constitui o diminutivare specifică pentru Banatul sârbesc.

Cuvântul *bútură* (*butúrá*; DA s.v.), cu sensul fundamental „gaură” (și, prin extensiune, „scorbură”) are o bogată familie lexicală (incluzând diminutive) și o amplă extensiune dialectală, dar derivatele: *buturișcă* s. f. TM VIIa „gaura în care se fixează fitilul la opaiț” și *buturoáie* (cu fonetismul bănățean *buturǎáie*) s. f. B VIIb, pl. *buturǎáie* B VIIb „găurică într-o broderie” sunt neînregistrate în dicționarele românești; ele par a reprezenta sufixări specifice graiurilor românești din Banatul sârbesc – caracterul specific fiind mult mai accentuat în cel de-al doilea, în care sufixul are o realizare diagnostică pentru Banat (v. și *infra*, 1.2.5.).

Derivatele *șlinguitură* s. f. R VIIa „broderie” și *șlingărúie* TM VIIa „idem” (cu varianta *șlingurúie* R VIIa) sunt neatestatate în DLR; dar formele etimologic și semantic înrudite, împrumutul primar *șling* s. n. „broderie” (< germ. *Schling* „laț, ochi de împletitură”) și derivatul românesc *a șlingui* „a broda”, sunt atestate în Banat (ALR și glosare regionale) încă din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Un derivat de la termenul specific bănățean *morminț* „cimitir” (cf. NALR. Ban. II, h. 201) apare în mod izolat cu un sens specializat și cu o semnificație aparent opacă a adjoncțiunii sufixului *-ar* (cf. Flora 1971: 468, care interpretează sufixul ca agentiv, dând pentru derivat glosarea „gropar” – sb. *grobar*), în *mormințár* s. m. O VIb, VIIIb; termenul este sugerat naratorului, într-un moment de ezitare, de un consătean care ascultă, și preluat de narator, care îl include într-o sintagmă (*mormințár dă cai*). În modul cel mai plauzibil, el este o creație spontană cu sens locativ (*ĭerá un loc ĭ speciál/ făcut ĭ cáre acoló s-or îngropát*), în care sufixul *-ar* este folosit cu o funcție asemănătoare celei pe care o are *-ar* < lat. *-alis* (în *măsar* „față de masă”, de exemplu), dar redundant din moment ce derivatul și baza au același sens.

1.2.3.2. Forme specifice prin semantism

1.2.3.2.1. Derivate specifice prin referință (raportate la realitățile locale).

Derivatele care țin de realitățile locale din Banatul sârbesc sunt:

– cuvinte care îi desemnează pe locuitorii satelor, prin adjoncțiunea sufixului general românesc *-ean* la toponimele locale: *mărcoviceán* s. m. M VIIc „locuitor din satul Marcovăț”; *barițean* s. m. L VIII „locuitor al satului Barițe”: *Și el [preotul] îi barițán, de la Barița*;

– cuvinte care desemnează etniile cu care vin în contact românii din Banatul sârbesc și idiomurile vorbite de acestea: *slovicésc* adj. „slovac”: *Știți ce, noi pe vremea, înainte n-am făcut deosebire, aicea-i sat românesc, acolo-i slovišésc, dincolo-i unguresc* L VIIc; *machedonéște* adv. Ib VIII „în limba macedonenilor”; *slovicéște* adv. „în limba slovacă”: *Ei, slovecii, or vorbit slovišéște, io cu colegu meu am vorbit românește* L VIIc.

1.2.3.2.2. **Dezvoltări semantice specifice.** Cea mai neobișnuită specializare semantică pe care am întâlnit-o în Banatul sârbesc aparține categoriei diminutivelor cu sens botanic special (diminutive al căror referent botanic este diferit de referentul bazei de derivare). Împrumutul neogrecesc *fasole* și dubletul său etimologic *păsulă* (regionalism atestat în Banat încă de la jumătatea secolului

al XVII-lea, în Anonymus Caransebesiensis) au în graiurile românești din Banatul sârbesc un semantism fără analog în restul dacoromânei: derivatele diminutive ale ambelor variante (**fasolică** s. f. B VIIa și **păsulică** s. f. L VIIb, c, e, G VIIIb, **păsulică** s. f. M VIIc) denumesc fructul plantei *Ceratonia siliqua* (numită *roșcov* în limba română literară), printr-o analogie datorată în mod evident păștilor comestibile: *Din făină de grâu [...] se face [...] păturată cu mac, cu păsulică, cu țimet, cu... pigmez, cu gem, cu ce vrem facem* L VIIb. În restul dacoromânei, diminutivul *fasolică* desemnează mai multe plante (*Lathyrus tuberosus*; *Aristolochia clematitis*; *Aconitum stoeckianum*; cf. MDA s.v.), dar niciodată *Ceratonia siliqua*; avem de-a face cu o creație lexicală specifică acestei arii, realizată prin mijloace (radical și afix) exclusiv românești și bazată pe o metaforă absolut originală.

Asocierea sufixului rezultat din *-oneus/-onea* la reflexele românești ale lat. *uiduus*, *uidua* (REW 9321) este un fenomen cunoscut într-o mare parte a Dacoromaniei, având cea mai mare extensiune în cazul perechii masculine *văduv*¹ „căruia i-a murit soția” – *văduv*² „divorțat” (v. ALRR. *Sinteză* III, h. 457–458, unde se vede cum derivatul în *-oi/-oie* acoperă peste două treimi din Banat și o mare parte din Crișana, Transilvania, Moldova și Oltenia; excepțional în Muntenia). Ceea ce pare să rezulte din înregistrarea derivatelor în *-oi*, *-oie* în DLR s.v. *văduvoi*, *-oie* – și anume faptul că derivatul masculin este incomparabil mai bine reprezentat în română decât cel feminin – este confirmat de situația celor două cuvinte în răspunsurile la chestionarul NALR (întrebările [631], [632] – pentru formele masculine; [633], [634] – pentru formele feminine): și anume, faptul că derivatul masculin în *-oi* are o arie de răspândire considerabil mai cuprinzătoare decât a celui feminin în *-oie* (diferență ușor de explicat, sufixul fiind simțit ca necesar pentru marcarea masculinului în opoziție cu femininul, dar oarecum redundant pentru un feminin opus unui masculin marcat prin sufix). Femininul *văduvoane* în sensul 1° (chestiunea [633], h. 459) circulă exclusiv în Banat; femininul în sensul 2° (chestiunea [634], h. 460) acoperă ceva mai mult de o treime din Banat, fiind destul de bine reprezentat în Crișana, dar slab reprezentat în Transilvania și excepțional în Moldova; în Muntenia este cu totul necunoscut.

Prezența acestui feminin în graiurile românești din Banatul sârbesc (**văduvoie** [fon. *văduvoáne*] adj. f. L VIIb) se asociază cu un sens metaforic, neînregistrat în DLR pentru derivatele din familia etimologică a lat. *uiduus*, ci numai pentru forma de bază *văduv*: sub sensul I, 3° al intrării *văduv*, *-ă* din DLR apare, caracterizat ca „figurat”, sensul „lipsit (de), privat (de)” – complinirile prin grupuri prepoziționale cu *de* fiind practic obligatorii. Vorbitorii din satul Locve folosește adjectivul *văduvoáne* în mod absolut (fără complinire prepozițională) pentru a reda sensul „imperfect, căruia îi lipsește ceva”: *Cafeaua asta îi văduvoáne, dacă n-ai un par de țuică*.

Derivatul **fălós** adj., creat în română de la împrumutul vechi slav *falǎ* (< v.sl. *хвала* „laudă” LPSGL 109¹), are în graiurile românești din Banatul sârbesc o recurență specială ca adjectiv calificativ pentru diverse obiecte de îmbrăcăminte și

un sens special („extrem de frumos, festiv, de sărbătoare”) rezultat din această asocier: ex. [Erau] *cotrințe d-ale fâlqaise și d-ale de toată ziua* B VIIa. Acest tip de asociere, caracterizat în DA s.v. ca „rar, neîntrebuințat” și ilustrat cu un context din Anton Pann, conținând sintagma *îmbrăcat mai fâlos*, poate fi considerat specific și reprezintă o proliferare independentă de limba sârbă, unde radicalul *hval-* are numai sensul etimologic „a lăuda” și un sens special derivat din acesta, „a mulțumi”.

1.2.3.2.3. Derivatele care desemnează instrumente

Derivatele nominale în care sufixul agentiv *-tor* conferă unității lexicale care îl include sensul special de „instrument cu ajutorul căruia se realizează acțiunea desemnată de verbul-bază” apar în Banatul sârbesc cu întrebunțări în care se reflectă restrângeri semantice.

Restrângerile sunt, în mare măsură, determinate de contextul de folosire; de exemplu, un neutru ca *bătător*, definit în DA ca „instrument cu care se bate ceva”, are în Banatul sârbesc sensurile speciale de:

– „ustensilă din lemn care servește la așezarea, tasarea verzei în butoi”, restrângere care, în mod evident, ține de contextul în care vorbitoarea descrie procedeul de conservare a verzei în saramură: [Varza] *o tăiem și-o sărăm și avem bătătorî de care o așezăm, să pune sare, se pune... și-atuncea punem frunzuliță de-aia* L VIIe;

– „instrument de sârmă, cu mâner, folosit în bucătărie pentru a bate albușul de ou, crema, frișca etc.; tel”, unde, la fel, vorbitoarea descriind prepararea scovergilor, sensul general definit în DA se îngustează până la acela de bătător de ouă: *să pûne d'ouă-treț oăuă/ dăpînde cît fășeț/ cîț-s...// și lăpće/ apă/ și făînă și să bătătorî/ la noi să spûne bătătorî jê ăla* E VIIa.

În cazul lui *călcător* s. n. R VIIa, VIIIb, sensul de „mașină, fier de călcat rufe, haine” (necunoscut dicționarilor românești, cf. DELR II₁: „*călcător*² s.n. „albie în care se calcă strugurii; dințarul cu care se calcă dinții ferăstrăului”, s.m., s.n. „iepele războiului de țesut, pe care se calcă cu piciorul” 1871 ← *călca* DA, CDER 1309, DEX sau lat. *calcatorium*...”) trebuie considerat ca reprezentând, într-adevăr, o modalitate specială de desemnare a obiectului în chestiune, deși contextul este și în acest caz propice îngustării semantice a unui nume de instrument cu întrebunțări variate: [rufele] *Iș-or lăsât ălbe/ Iș-or călcăt/ călcător cu cărbîm/ o fost/ cu ăburî/ [...]* *tăre fajin s-or călcăt//* R VIIa; *avém călcător/ da știț cum arătă/* R VIIb.

1.2.4. Trăsături arhaice și trăsături regionale care depășesc aria bănățeană

1.2.4.1. Derivate „neliterare” prin modificarea radicalului

Forma *străcătoare* s. f. L VIIe, M VIIIb, R VIIIb, O VIIIb, Ib VIII, pl. *străcători* R VIIa, V VII, VI VIII „strecurătoare” (cu varianta fonetică *stăcătoare* s. f. G VIIc și cu dubletul morfologic *străcător* s. n. S VIIa, G VIIc – *strecător* s. n. S VIIa) constituie o alterare foarte veche a radicalului din derivatul primar *strecurătoare*; după DLR s.v. *strecătoare*, ea este atestată încă din secolul al XVII-lea, la Dosoftei, și continuă să fie atestată, în timp, nu numai în Moldova, ci și în aria sudică și în cea vestică. În Banatul sârbesc par a fi predominante variantele cu

grupul consonantic *str-* dur: [Cașul] *s-o dus acasă, s-o pus în străcătqare, s-o stors zeru* Ib VIII; *Când s-o închegat [laptele pentru caș], l-am tăiat cu cuțitu și-atunci l-am pus într-o străcătqare, într-un peșchiri așa alb* L VIIe.

1.2.4.2. Derivate „neliterare” prin selectarea sufixului

1.2.4.2.1. Sufixe arhaice. Sufixul *-ime*, care a fost extrem de productiv în limba română veche ca formant de abstracte și de colective, apare în Banatul sârbesc într-un derivat ca *afunzime* s. f. M VIIIc „adâncime” – cuvânt care, după DA s.v., a circulat în Transilvania, unde este atestat încă de la începutul secolului al XIX-lea, în dicționarul episcopului greco-catolic Ioan Bobb. Cuvântul este rar (semnalat în DA numai cu două atestări); prezența lui în Banat indică, pe lângă o răspândire mai largă în aria vestică, faptul că graiurile de care ne ocupăm prezintă detalii specifice ariilor izolate.

Valoarea sufixului *-ie* în atestările pe care le înregistrează DLR pentru derivatul *socrie* este destul de problematică, definițiile din DLR nefiind coroborate pe deplin de citatele cu care sunt ilustrate (în sensul că citatele, provenite în special din materiale folclorice, permit mai multe decodări). Remarcabil în cazul acestui cuvânt este faptul că cea mai veche atestare a lui provine din Banatul secolului al XVII-lea: *sokrie* AC p. 137, r. 3 (cf. DLR s.v.); cuvântul este lăsat fără definiție de autorul anonim al dicționarului, ceea ce este în acord cu echivocul pe care îl ilustrează întrebuirile din poezia populară – unde poate fi, așa cum îl echivalează DLR, un abstract desemnând starea de socru/soacră, dar și un colectiv desemnând perechea celor doi socri, așa cum este definit foarte clar de o informatoare din Banatul sârbesc: *Socrie înseamnă a lu soț mamă și tată* S VIIa; *Pu am avut copii și-am avut sócrii, am avut părinți, am avut toți acasă* L VIIe. Cuvântul este destul de larg răspândit la vorbitorii din Banatul sârbesc: *socrie* s. f. colect. L VIIId, S VIIa, B Va, VIIa, M VIIIb, R VIIa, b, pl. *socrii* L VIIe, S VIIc „socri”. Cu acest sens, el ilustrează folosirea arhaică a sufixului *-ie* ca formant al colectivelor (așa cum este folosit acesta, de exemplu, în cele mai vechi atestări ale lui *soție* „grup de însoțitori” în limba română veche, cf. *Dzise cătră soție ce era merși Cod. Vor.* 42^r, r. 12); cu sensul vag „calitatea de socru sau soacră/perechea celor doi socri” și cu sensurile extinse „nuntă” și „daruri la nuntă”, el este atestat în toate cele trei provincii istorice românești (DLR s.v.).

1.2.4.2.2. Folosirea sufixului adjectival *-(ă)tor*. Sufixul adjectival *-tor* apare în câteva derivate atestate încă din limba română veche și viabile în anumite arii dialectale, dar cărora le corespund în limba română literară alte modalități de sufixare.

Un exemplu de acest tip este adjectivul *mâncătoare* „mâncăcioasă”: *Mi-s tare mâncătqare, când mă scol eu deloc fac fruștiucu* S VIIb. Folosirea derivatului în *-tor* (în locul celui în *-cios* din limba română literară) cu sensul „care mănâncă mult, care este dedat mâncării” este atestată în limba română veche; din însumarea atestărilor consemnate în DLR s.v. (care înregistrează acest sens ca „învechit și regional”) rezultă că, deși neobișnuit și nefixat în normă, acest derivat a avut o circulație general dacoromână.

1.2.4.2.3. Folosirea sufixului *-ură*. În general, sufixul *-ură* se dovedește a fi unul dintre cele mai productive în graiurile românești din Banatul sârbesc (v. și

2. și 3.1.1.2.). În *bucătură* s. f. L VIIb, e, pl. *bucături* M VIIIb, Ib VII „bucățică (de carne)” avem de-a face cu un sinonim foarte vechi și larg răspândit al formelor înrudite etimologic *bucată* și *bucățică* (cf. DA s.v. *bucătură*). El este folosit uneori chiar în vecinătatea imediată a sinonimului *bucățică*: [Ciorbă facem] *de crumpi, mai cu vo **bucătura** de carne, dacă am avut* L VIIe; *Ma tot tai să vină bucățica, **bucătura**, cum să spun? așa de mare* L VIIb.

1.2.4.2.4. Folosirea sufixului agentiv -aș. Cu sensul modificat în raport cu cel primar în istoria folosirii lui în românește (acela de „născocitor de basne; care afirmă lucruri neverosimile”), derivatul de la baza *basnă* „minciună; falsitate; elucubrație” (amplu întrebuințată în limba română veche) apare în Banatul sârbesc sub forma *băsnăș* adj. R VIIb „glumeț, poznaș”. Derivarea cu sufixul *-aș* în locul derivatului curent în *-ar*, prezentă (după DA) și la Barbu Paris Mumuleanu, deci în Țara Românească, este neobișnuită (DA s.v. *băsnar*: „rar și neobicinuit”).

1.2.4.3. Derivate „neliterare” prin semantism

Adjectivul *stătător*, cuvânt viabil în limba română, dar păstrat într-o serie de întrebuințări care constituie o reducere spectaculoasă în raport cu întrebuințarea lui în limba română veche (cf. DLR s.v.), apare cu sensul vechi „stabil, nemodificat, nemodificabil” (DLR s.v., sens VII, 2°), în asociere cu substantivul regional *marvă* „vită”, pentru a desemna o stabilitate în prosperitatea unei gospodării: *stătătoare* adj. f. pl., *mărve* ~ „vite trăitoare, care se mențin (ca număr) la curtea omului”: [La Ajunul Crăciunului] *înainte nu s-o lăsat să vină nima... în casă, până treace preótu cu... da, cu Nașterea [...] cu Nașterea Domnului, ca să vină-n casă, ca să ai mărve stătătoare-n casă* S Vb.

1.2.5. Particularități flexionare

O trăsătură arhaică în flexiunea sufixului *-ică* este păstrarea lui la pluralul derivatelor care îl conțin (absența comutabilității cu *-ele*): ex. *bucățîș* (= literar *bucățici*) L VIIb.

Un reflex al trăsăturii fonetice privind păstrarea nazalei palatale [ń], specifice subdialectului bănațean, este realizarea sufixului provenit din lat. *-oneus*, *-onea* – evoluat regulat, încă din epoca veche, la *-oĭ(u)* în cea mai mare parte a Dacoromaniei, ca *-oń(u)*, *-oane*. Atât prin această realizare fonetică, cât și prin productivitate, sufixul *-oń(u)* rămâne o trăsătură distinctivă a graiurilor din Banat (cf. Neagoe 1984: 269).

Ceea ce este de notat la acest sufix, în afară de faptul că pare a fi un domeniu predilect al păstrării nazalei palatale (altminteri în regres în graiurile din Banatul sârbesc, v. *Consonantism*), este flexiunea la feminin singular și plural, care îl diferențiază de flexiunea variantei *-oĭ* în graiurile în care nazala palatală a evoluat de timpuriu la [i]. În timp ce în flexiunea feminină a derivatelor în *-oĭ* s-a generalizat fenomenul contaminării cu sufixul moțional de origine slavă *-că*, în sensul fixării alomorfelor *-oaiică*, pl. *-oaiice*, flexiunea feminină a sufixului *-oń(u)* este în mod regulat în Banat cea primară, cu evoluția fonetică normală a lat. *-onea*, *-onea* la o formă unică (rezultatul neutralizării opoziției între morfemele *-ă* și *-e* după sunet palatal) *-oaije*.

Deși considerat specific, acest sufix nu are o recurență notabilă în graiurile românești din Banatul sârbesc. Îl întâlnim în derivatele *buturoáie* [fon. *buturǒáne*] (v. și *supra*, 3.1.3.) și *văduvoáie* [fon. *văduvǒáne*] (v. și *supra*, 3.2.2.).

1.2.6. Concluzii. Graiurile românești din Banatul sârbesc prezintă, la nivelul derivării cu sufixe, trăsăturile generale ale graiurilor dacoromâne și ale limbii române standard. Ceea ce este specific zonei nu se situează nici la nivelul unui inventar deosebit de afixe, nici la acela al unor procedee diferite de derivare. Toate trăsăturile care sunt notabile în aceste graiuri, diferențiindu-le de limba română literară, constau fie în supraviețuirea unor derivate arhaice, fie, mai ales, în dezvoltări semantice, dintre care unele le sunt proprii într-o măsură foarte accentuată. Singurul aspect calificabil ca element de „inventar” specific este realizarea fonetică [oń] a sufixului general dacoromân [oi], flexiunea lui primară (neafectată de suprapunerea cu sufixul moțional de origine slavă *-că*) și prezența lui într-un număr foarte redus de derivate specifice: *buturǒáne* s. f. „găurică într-o broderie” și *văduvǒáne* adj. „imperfectă, lipsită de ceva necesar”.

2. Compunerea

Analiza materialului dialectal relevă câteva observații generale privind compunerea cuvintelor: cele mai multe cuvinte sunt formate prin aglutinare (*altúnde*, *bagsámă*), câteva sunt formate prin juxtapunere (*lúnea curátă*, *móșu-úica*, *văńăt-vérde*, *prăńtu că*), dar prin procedee diferite: subordonare (*lúnea curátă*, *vérde bichiréz*) și parataxă (*móșu-úica*, *văńăt-vérde*).

După rezultatul morfologic al compunerii, dominante sunt pronumele nehotărâte sau demonstrative, adverbele, prepozițiile și conjuncțiile; alte categorii formate prin compunere sunt: substantivul și adjectivul.

2.1. Pronumele

În formarea pronumelor nehotărâte și demonstrative întâlnim următoarele tipare:

Pronume relativ-interogativ + *-gode* (particulă din sârbă), tipar specific graiurilor analizate: *cégode* B VI, VIIIa, O VIIIa, G VIIc, Ib VII „orice”; *cinégode* I Va, Ms VIIIb „oricine, cineva”;

Adverb (*acăr = macăr*) + pronume relativ-interogativ: *ácărcare* Ms VII „oricare”, lexem cu caracter regional;

Pronume demonstrativ + pronume demonstrativ: *alălált*. L VIIe „celălalt”, f. *alăláltă* S VIIc, pl. *alélante* L VIIe; *ăstalánt* L VIIb, f. *ástalantă* L VIIb, d „ăstălalt”, forme asemănătoare cu cele populare;

Pronume demonstrativ + pronume/adverbe relativ-interogative: *áltăce* B VIIa, b, Ms VII „altceva”; *altăceva* B VIIIa „altceva”;

Conjuncție (*nici/ori*) + (prepoziție) + pronume relativ-interogativ: *nícicare* S VIIc „niciuna”; *nidecáre* L VIId „de niciunul; de niciuna; de niciun fel”; *oricáre* I Vb „fiecare, indiferent care”; *oricinevá* Ms VII „cineva, oarecare”.

2.2. Adverbul

În formarea adverbelor, identificăm tiparele următoare:

Adverb relativ-interogativ + -gode (particulă din sârbă), tipar specific graiurilor analizate: *cândgode* I Va „oricând”; *cúmgode* TM VIIIb „oricum”; *úndegode* adv. R VIa „oriunde”;

Pronume demonstrativ + adverb relativ-interogativ: *áltcum* S VIIIb, M VIIIc, R VIIIb, VI VIIIa „altfel”; *altúnde* V VIId „în altă parte”;

Prepoziție + substantiv: *dinúntru* adv. S Va, VIIa, VIIIId, VI VIIa „înăuntru”; var. *dinlúntru* adv. B Vb; *dinlóntru* adv. S Va. Interesante pentru analiză sunt formele substantivale care formează aceste compuse: *lontru*, *luntru*, (l)untru;

Conjuncție (nici/ori) + (prepoziție) + adverb relativ-interogativ: *nicicúm* L VIIe, I VIb, R VIIIa „în niciun fel; deloc”; *nicidecum* adv. M VIIc „în niciun fel; deloc”; *nicidefél* adv. Ms VII „defel; în niciun fel; deloc”; var. *nicidefel* adv.; *niciúnde* adv. VI VIIa „nicăieri”. Acest tipar de compunere a cuvintelor este foarte productiv în graiurile analizate atât în formarea pronumelor nehotărâte, cât și a adverbelor.

Adverbul *bagsámă* S VIIc „probabil, posibil”, cu variantele *bagsáma* adv. L VIIb, S VIIc și *básma* L VIIe, întâlnit și în Crișana, Maramureș și Transilvania, reprezintă o particularitate a graiurilor românești vestice și nord-vestice. Procesul de formare trimite la forma verbală de indicativ, persoana I sg. *bag (de) seamă*, care capătă valoare adverbială prin aglutinarea termenilor.

2.3. Prepoziția

În privința prepozițiilor, tiparele sunt comune cu cele din limba literară, cu diferențe la nivel fonetic sau semantic.

Prepoziție + prepoziție: *déspre* S VIIa „dinspre” (diferită semantic de limba literară), *práspră* B VIIa „înainte de (temp.)” (creație particulară), *pántre* S VIIIb „printre”, cu variantele (fonetice) *prántă* R VIIIa și *prántră* B VIIa, VI VIIIa; *îngă* 1° *pe* ~ S VIIc „pe lângă”; 2° var. *dângă* R VIIb, Ms VII „de lângă”, cu variantele 1° *pângă* TM VIIa, b, VIII, O VIIIa, G VIIIa; *pingă* L VIIc; *prângă* S VIIa, B VIIIb, M VIIb, VI VIIa, Ms VII, VIIIa, Ib VIII; 2° *dîngă* S Vb. Forma *îngă* și variantele de mai sus sunt tratate la capitolul *Morfosintaxă*.

2.4. Conjuncția cunoaște ca mod de formare două tipare:

Prepoziție + conjuncție: *pâncă* Ms VII „pentru că, deoarece”; *prântu că* M VIIIa „pentru că, deoarece”, tipar diferit de formele literare prin fonetica specifică graiurilor analizate.

Prepoziție + prepoziție: *prân de* Ms VII „pentru că, deoarece”, tipar inedit și singular, diferit de româna standard.

2.5. Substantivul

Derivatele substantivale, destul de reduse ca număr în materialul analizat, urmează două tipare de formare:

Substantiv + adjectiv: *lúnea curătă* R VIIb „prima luni după zăpostí”;

Substantiv + substantiv (în forma de nominativ-acuzativ), mai ales în cazul numelor proprii de sărbători și al antroponimelor: *Sântă Măria* s. f. L VIIb, d „numele sărbătorii creștine celebrate la 15 august; Adormirea Maicii Domnului;

Sântiúnul s. m. art. B VIIb „sărbătoarea Sfântului Ion”; *Sântoáder* s. m. TM VIIa, B VIIa „sărbătoarea Sfântului Toader”; *sânmiánþii* L VIIId „locuitorii satului Sân Mihai (Lokve)”, dar și *móșu-ùica* G VIIb „fratele bunicului”.

2.6. Adjectivul

Pentru formarea adjectivului, am identificat două tipare:

Prepoziție + adjectiv: *dindestúi* M V, VIIIc „destui”, formă neîntâlnită în limba literară.

Adjectiv + adjectiv, pentru culori: *verde bichiréz* B Va, VIIa „nuață de verde greu de definit”; *vánăt-verde* L VIIe, S Va, VIIa, VI VIIa „culoare intermediară între albastru (închis) și verde; turcoaz”. Modul de formare este comun cu cel din limba literară, însă asocierea cuvintelor reprezintă o formă originală, creată pentru a reda cât mai concret culoarea, cu mijloacele limbii în mediul alogen.

LEXICUL

Elementele lexicale au fost tratate având în vedere o serie de probleme de inventar – urmărindu-se, după originea lor, atât fapte de limbă arhaice, cât și particularități inovatoare ce dovedesc creativitatea vorbitorilor de grai – și de distribuție – punându-se accentul, pe cât posibil, pe trăsăturile comune și individualizatoare ale acestor graiuri în raport cu celelalte subunități ale dacoromânei, în speță cu subdialectul bănățean.

1. Elemente moștenite

1.1. Elemente arhaice și inovatoare

1.1.1. Arhaisme lexicale și semantice

Din punctul de vedere al evoluției termenilor și sensurilor de la latină la română, există o serie de fapte arhaice păstrate în graiurile din Banat, în general, și din Banatul sârbesc, în special, care le conferă acestora un caracter conservator; majoritatea dintre aceste cuvinte, curente și obișnuite în graiuri, sunt specifice limbii vechi, fiind considerate arhaice în raport cu limba literară actuală.

1.1.1.1. Dintre elementele lexicale de origine latină, înregistrate în textele vechi, au fost atestate în aceste graiuri:

afünd (L, M¹) „adânc” < lat. *ad fundum*: *Și-am căutat gropi, unde-or fost mai afünd* (L VIIb); termenul împarte teritoriul dacoromân în două zone distincte, așa cum constata T. Teaha, pe baza ALR, pornind de la opoziția dintre termenii moșteniți, *afund*, respectiv *adânc*: *apă afundă* circulă în Banat, Crișana, Transilvania și Maramureș, iar *apă adâncă* în Muntenia, Oltenia, Dobrogea și Moldova (Teaha 2005: 310);

cúte (Ms) „piatră de gresie pentru ascuțit coasa”, cu var. *cútie* (3 sil.) (S) < lat. *cotem*, este specific pentru partea vestică și nordică a teritoriului dacoromân (Gheție 1975: 186);

hoáre (I), cu var. **oáre** (S) „păsări de curte, orătăanii” < lat. *ovaria*: *Nu chiar vin [ulii] acu, nu, nu chiar, că nu lăsăm oárele toate afară* (S vb) pare a avea centrul de iradiere în subdialectul bănățean (Beltechî 1978: 131, Neagoe 1984: 270), cu prelungiri, după cum o dovedesc atestări recente, și în Oltenia (Teaha 2005: 63, 127), sudul țării (Mărgărit 2009: 51);

a prerúpe (I) „a întrerupe”: *Dacă moare [cineva] seara și nu mai poate să prerúpă, atunci îi musai două nopți [de priveghi]* (I Va) este considerat învechit (DLR s.v. *prerumpe*), fiind atestat astăzi în toată aria Banatului, cu foarte multe variante și sensuri, ceea ce arată vechimea sa (Purdela Sitaru 1979: 518–519); majoritatea dicționarelor îl consideră moștenit din lat. *praerumpere* (v. DLR),

¹ Pentru detalii asupra informatorilor din localități, vezi *Glosarul*.

existând și posibilitatea derivării cu prefixul slav *pre-* de la *rumpe* (G. Ivănescu, *apud* Purdela Sitaru 1979: 518); termenul este curent în localitatea Barițe și sub forma *a rúpe*, cu referire la prepararea rachiului, având sensul „a întrerupe, a opri din fiert”: *Când se rupăi răchia, așa a spus, „hai s-o rúpem, să nu mai cure”, știi, și-atunci o-a rupt, o scos ăla, da* (B VIIIb).

1.1.1.2. Între cuvintele cu semantism specific limbii vechi, păstrate în Banatul sârbesc, ca de altfel pe întreg teritoriul Banatului, se regăsesc atât cele cu sensuri etimologice, cât și evoluții semantice înregistrate în trecerea de la latină la româna din secolul de început al culturii românești:

aflá, *a ~* < lat. *afflare* (*ad* + *flare* „a sufla spre ceva”), cu sensul „a găsi”², curent în limba veche, se folosește în toate localitățile: [Cumnata] *o vinit anu trecut și ș-o aflát un român din România să se merite după moartea fratelui meu* (VI VIIa); este conservat, de asemenea, cu sensul arhaic „a (se) întâlni” (L, M, R, VI): *Și când or lucrat, s-or găsat și s-or aflát și dupe nește ani [...] s-o... căsătorit [nepotul]* (L VIIId);

amânát < adv. *amâne* (*a* + *mâne*) (DA s.v. *amâna*) apare în localitatea Straja cu sensul învechit „târziu”: *Am cumpărat [...] bumbac și măi amânát, măi târziu tutun* (S VIIIId);

brâncă, înregistrat de noi doar în forma de pl. art. *brâncile* s. f. (B) „mâinile”: [Ș a i t ă u l] *tăt cu brâncile, s-o strâns cu brâncile* (B Vb) < lat. *branca* „labă” apare în *Palia de la Orăștie* (*apud* Densusianu, ILR II: 270, Gheție 1975: 225), fiind un termen specific ariei nord-vestice; termenul este confirmat și în Banat, cu dezvoltări semantice variate (Purdela Sitaru 1979: 516), având un grad de circulație și în zona sudică (Mărgărit 2009: 85–88);

cárte „scrisoare” (S, R) < lat. *charta*, cu forma românească refăcută după plural, este consemnat de Ov. Densusianu (ILR II: 270) pentru texte vechi, acoperind zone diferite ale Transilvaniei și Munteniei, fiind atestat și în AC (v. DA s.v.). În graiurile în discuție, termenul a dezvoltat sensuri mai noi, necunoscute dicționarelor: „bilet (de tren)” (S), ~ *ieftină* „permis de călătorie cu preț redus” (R) sau „rețetă (pentru medicamente)” (L), inovații semantice fiind atestate și în graiurile românești din Ungaria (TD–Ung.: CXLIII);

cotropí, *a ~* (E)³ „a acoperi”: *Iac-așa fac mai mici, sucituri, și se lasă pră masă, să cotrop cu o cîrpă* (E VIIa) este inserat de Ov. Densusianu (ILR II: 274) între sensurile limbii vechi, pe baza atestărilor din *Palia de la Orăștie*; în privința etimologiei sale, părerile specialiștilor sunt împărțite, admitând diverse origini (latină, germană, greacă, element de substrat, slavă veche, derivat intern) (v. DELR II₂ s.v.); în ceea ce privește originea latină, termenul ar putea proveni de la un verb **controppire*, derivat fie în latină, fie pe teren românesc (*ibid.*). Cu sensul menționat, lexemul figurează printre elementele conservatoare specifice Banatului, întâlnindu-se într-o arie compactă din centrul provinciei (Purdela Sitaru 1979: 517);

² Evoluția semantică a lui *afla* se explică în DA s.v. în modul următor: „*afflatur* «se suflă» va fi luat mai întâiu sensul de «se șoptește», *mihi afflatur* «mi se șoptește» [...], de unde apoi, forma pasivă fiind înlocuită prin forma activă, *afflo* «aud (ceea ce mi se șoptește)» și în urmă «găsesc»”.

³ Verbul este înregistrat cu acest sens și pentru localitatea Satu Nou de către R. Flora (v. Iovanovici 2016: 107).

termenul a fost atestat și în aria sudică a dacoromânei, atât cu semantismul menționat, cât și cu evoluții diverse (Mărgărit 2009: 88–89);

curát, despre care se consideră că reprezintă un amestec semantic între cuvintele latinești care au același reflex formal în română, *colatus*, -a, -um (< *colo*, -are „a curăți, a strecura, a limpezi”) și *curatus*, -a, -um (< *curo*, -are „a îngriji, a curăți”) (DLR s.v.; cf. Teaha 2003–2004) este consemnat în localitatea Locve⁴, cu un sens atestat pentru prima dată la Coresi „curățit de boală, vindecat, sănătos”: *Nu mi-s opărită, nu am aprindere, nu am nimic, mi-s curată ca o... [...]. Mi-s tare sănătoasă [...] mi-s tare io la corp* (L VIIb);

cúre, a ~ < lat. *currere* este înlinit în limba veche cu sensurile „a curge” și „a fugi, a alerga” (Rosetti, ILR: 574), ambele păstrate în aceste graiuri: „a curge” (L, S, I, B, R, Ms): *Acolo, în curtea bisericii e făcută [ceașma] ca să cúre întruna* (L VIIId) și „a fugi, a alerga” (L, I, G): *Câți miei, câți porci, / Cur copiii după ei* (I I); cel de al doilea sens este considerat specific pentru subdialectul bănățean (Neagoe 1984: 270), fiind răspândit astăzi atât în Banat, cât și în sud-vestul Transilvaniei (v. ALRR. *Sinteză* III, h. 389) (cf. cap. *Morfosintaxa*);

iertá, a ~ < lat. pop. *libertare* este înregistrat, de asemenea, cu un sens specific limbii vechi, „a permite, a se cuveni”: *N-o fost iertát atunci, n-o putut nimeni să rămână nămăritat și nănsurat* (TM VI);

întoárce, a ~ (B) „a traduce” < lat. *intorquere*: [Mama] *înțelege* [sârbește], *dar nu ar fi știut așa de bine să-ntoárce* (B Vb), este înregistrat în *Palia de la Orăștie* (Densusianu, ILR II: 282);

lémn (S, B) „copac” < lat. *lignum*: *Te-am văzut după un lémn* [în jocul de-a v-ați ascunsa] (B II), uzual în sec. al XVI-lea, este atestat cu acest sens și în graiurile din Ungaria (TD–Ung.: CXLV);

lúme (B) „lumină” < lat. *lumen*: *Cum se calcă pământu sub lúme și sub soare/ Așa să calce toți muroii/ Toți străgoii/ Toți pocitorii* (B VIIa) este atestat, de asemenea, pentru sec. al XVI-lea, în diverse texte din Transilvania;

mână, a ~ < lat. *minari* „a amenința” cunoaște în câteva localități (S, TM) sensul „a trimite (pe cineva undeva)”, atestat pentru prima dată în 1621 și considerat astăzi învechit și popular (DLR s.v.): *Am avut bai la fiere, la ficat și m-o mânát doctoru să mă duc acolo* [la tratament] (TM VIIa); termenul cunoaște dezvoltări semantice adiacente: „a da afară din țară, a expulza” (M): *Pră noi ne-or mânát din Șfaițarsca din partea lu război* (M V) sau „a conduce (un vehicul)” (B, Ib): *A mai mare [nepoata] mână mașina* (Ib VII);

păsáre (B), cu pl. *păsári* (Ib) < lat. *passerem*, este atestat cu sensul învechit „vrăbie”: *Rândunica nu-i păsáre [...]. vrăbie, la aia noi îi zicem păsáre [...]. Îi braună, braună cu drap îi* (B VIIa), fiind răspândit prin Banat, Transilvania și Bucovina (DLR s.v. *pasăre* I), regiuni cărora li se adaugă și o arie vestică restrânsă din Muntenia (Mărgărit 2009: 137);

păți, a ~ < lat. *patire* păstrează semnatismul „a îndura, a suferi, a pătimi”, considerat învechit și popular (DLR s.v.), semnalat de Ov. Densusianu (ILR II: 295)

⁴ Sensul este înregistrat și în localitatea Torac: *Să rămâi luminat – curat / Ca auru străcurat, / Ca șasu când ce-o născut, / Ca mama când ce-o făcut* (Hedeșan 2006: 42).

pentru secolul al XVI-lea; în aceste graiuri, termenul apare atât în forme de conjugarea a IV-a, cât și de conjugarea a III-a (v. cap. *Morfosintaxa*): *Ma cică ce dă Domnu..., noi pătem, nu?! [...] noi pățăm, până Domnu dă* (L VIIId), *Ș-am pățat d-ale rele* (B VIIa);

petrețe, *a* ~ (L, Ms) se întâlnește în graiurile în discuție, alături de sensul din limba literară, cu semantismul vechi „a pătimi, a îndura” < lat. **petraicare*: *Ca o mălărie am avut așa, multe le-am petrecut eu* (Ms VII);

purtá, *a se* ~ < lat. *portare* este înregistrat cu sensul „a se mișca, a umbla” (B), ca în limba veche, semantism atestat la Coresi (Densusianu, ILR II: 298): *M-o durut un picior, abia m-am purtat dă picioru ăla* (B VIIa); alături de acest semantism, în graiurile de care ne ocupăm este consemnat și verbul tranzitiv, cu sensul „a conduce”, specializat pentru „a conduce hora” (VI): *Ș-atuncea am prins toate fetele câte-or fost, toate le-am pus înainte și eu pe toate le-am purtat* (VI VIIa), „a conduce caii, vitele” (M, VI): *Noi am purtat caii și maica o ținut de plug* (VI VIIa), „a conduce administrația” (VI) etc.;

tot, cu var. *tăt* < lat. *totus* este general înregistrat în graiurile în discuție cu un semantism învechit, la fel ca în limbile romanice, referitor la ființe sau lucruri dintr-un grup, considerate izolat „fiecare (dintre...), oricare, orice fel de”: *Da copiii ai mari viñe tot anu. E! Anu ăsta or fost toți* (L VIIb), *Ș-atunci cu caucu an loat zamă d-aia ș-am pus în tot teriu, plin să fie, nu să cură, num-așa* (L VIIb).

1.1.2. Evoluții semantice specifice graiurilor

În privința evoluțiilor semantice, înregistrăm o serie de dezvoltări de noi accepții, prin lărgire, restrângere ori specializare de sens, unele proprii acestor graiuri, altele consemnate și pe teritoriul României, dezvoltate în spații mai mult sau mai puțin restrânse:

astupá, *a* ~ < lat. pop. **a(d)stuppe*⁵ și *a astrucá* < lat. pop. **astru(i)care* (din *astruere*, cu sensul lui *obstruere* – DA s.v.). Sensurile celor două lexeme s-au influențat reciproc. Pentru *astupa*, sensul a evoluat de la „a acoperi”, „a înveli (cu o pătură, pânză)” la „a acoperi mortul cu o pânză (înainte de a se închide sicriul)”; dezvoltarea de sens ulterioară „a îngropa mortul” (TM) devine astfel transparentă⁶: *O ieșât și alt model acuma: îl astupă imediat. Cine l-o văzut, l-o văzut* (TM VIIa)⁷. În cazul lui *astruca*, întâlnit și cu var. *a astrăcă* (R), evoluția s-a produs în sens invers, ajungând să desemneze „a acoperi” (L, S, I, B, M, R, VI, Ms, Ib): *Și-atuncea pân dimineața am coperit-o, am astrucăt-o* [pita]. *Ea dimineața o fost cât troaca* (L VIIb);

⁵ La etimologia propusă în DA s.v. *astupa*: lat. pop. **a(d)stuppe* (*ad* + **stuppe* < *stupa* „câț”) în CDER s.v. *astupa* se precizează că este posibil să se fi întâlnit cu lat. **extuphare*.

⁶ Evoluția semantică până la „a înmormânta” este explicată în DA s.v. prin intermediul sensului etimologic pe care îl are *astruca*, astfel: „Foarte adesea, în poezii populare, în loc de *astruca* din alte variante [apare *astupa*]. Se pare că *astupa* a înlocuit pe *astruca* în regiunile acelea, în care acesta a ieșit din uz” și dezvoltată de Iulia Mărgărit: „Întrucât *astruca/astupa*, apropiate formal, având deja, în comun, înțelesul «acoperi», se întâlnesc în vocabularul obiceiurilor de înmormântare, în succesiune imediată, și lărgirea de sens pentru *astupa* a fost posibilă, prin asimilarea semantică a verbului specializat” (Mărgărit 2015: 111).

⁷ Acestui exemplu, îi putem adăuga și alte atestări: *Și atunș când o viñit* [preotul], *o turnat vinu ăla și atunș l-or astupat* [mortul] (Torac; Hedeșan 2006: 60), *Și apa aia, când or gătat dă astupat mortu, cu apa aia or pus dă s-or spălat o țără ai d-or făcut groapa* (id.: 56) (s.n.).

cânta, *a ~ <* lat. *cantare* a evoluat de la sensul de bază, la cel de „a cânta bocete la mort”; generalizându-se, probabil, în sintagma *a se cânta la/după mort*, verbul a devenit reflexiv și, ulterior, a dobândit sensul „a plânge, a (se) jeli, a boci” (S, I): *M-am cântat și m-am văitat de durere* (S VIIc), *Ale tinere vetem anume știu să se cânte* [la înmormântare] (I Va). După DA s.v. verbul cu acest semantism circulă, cu predilecție, în Transilvania, regăsindu-se și în graiurile românești din Ungaria, în localitatea Bătania (TD–Ung., *Glosar* s.v. *cântat* 2);

genúnchi < lat. pop. *genuc[u]lum* (*geniculum*) (DA s.v. *genunchiu*), alături de sensul din limba literară, îl întâlnim specializat pentru „rasol (de porc)”: [La piftie] *punem zínúŋkī de la porc, unghiile de la porc* (R VIIb). În limba veche, termenul era folosit la Coresi și în texte din nordul Transilvaniei și cu sensul „popor, neam”, creat după vsl. *koleno* (v. Densusianu, ILR II: 278, Rosetti, ILR: 579); pornind de la această specializare semantică, termenul și-a restrâns semnificația, desemnând în localitatea M „membru al familiei”: *Copilul meu o fost a cincilea zénúŋkī în casă* (M VIIIc);

pătură < lat. **pittula* (diminutiv de la *pitta*) (DLR s.v.) are în aceste graiuri, la fel ca și în cele din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v.) sensul învechit „foaie”, specializat pentru „foaia de aluat” (B, G), folosită pentru diverse preparate culinare: *Tipsia o ung și pun o țără făină, și pun... o pătură de-alea jos, și-o ung puțin cu pigmez [...]. Și-atunci pun macul, și iar altă pătură, iară puțin pigmez, iară mac, iară pătură și mai mult pigmez și gata!* (G VIIc). Suprapunerea mai multor foi de aluat a dus la specializarea termenului, care a dobândit prin extensie sensul unor „preparate din foi suprapuse sau dintr-un aluat care se desface în mai multe foi”, ca de pildă, ștrudelul (R) sau, în cazul foilor dospite, cozonacul: *pătură ácră* (R, VI). În aceeași manieră se explică evoluția semantică pentru *păturată*, la origine un participiu de la verbul *a pătura*, devenit substantiv, desprins, probabil, din sintagma **plăcintă păturată* „plăcintă cu straturi de foi”; termenul are determinanți diferiți în funcție de tipul de preparat pe care îl desemnează: ~ *dúlce* (E) „plăcintă”: *Alții spun plăcintă, alții spun păturată dúlce* (E VIIa), ~ *mică* (B) „plăcintă cu aluat din foitaj”, ~ *ácră*, ~ *măre* (B) „plăcintă (din aluat dospit)”; la Locve *păturată de-a ácră*, cu sau fără determinant, s-a specializat pentru „cozonac”: *Și... facem păturăta, și-o sucim [...]. o facem trei-patru ruț [...]. o pun în tepsie, aprind sporieltu [...] și să coace* (L VIIb). Dintr-o altă sferă semantică, înregistrăm pentru *pătură* și sensul „pliseu” (I, R), atestat, după ALR, în Transilvania (DA s.v. *pătură* 5), alături de adjectivul participial *păturită* (L) „plisată” și de substantivul *păturate* (I) „obiecte de îmbrăcăminte cu falduri, plisate”;

rugină < lat. *aerugo*, *-inis* (G) este consemnat cu sensul „murdărie”: [Brânza] *s-o străcurat ca să nu fie ružínă* (G VIIc), întâlnit și în alte zone din Banat și, sporadic, din Crișana (v. ALRM I, I, h. 184) și cu un semantism mai nou, adiacent, „scurgere provenită din uter după naștere; lohi”: *Și-atuncea [femeia] m-o așezat o țără la stomac ca să iese ružna aia* (L VIIb);

untură < lat. *unctura*, cu sensul învechit și popular (DLR s.v.) „grăsime animală” s-a specializat în sintagma ~ *de-a măre* (L) pentru „osânză (de la porc)”: [Prăjituri] *am făcut și cu mieră, și cu untură d-a mărje, când să taie porcii* (L VIIb)

și s-a extins, desemnând la om „surplus de grăsime (în corp)”: *Altele [femei] nu mîncă [mîncăruri grase] c-au [...] untúrá în corp, nu mîncă așa uns* (L VIIb) sau „lipom pe un organ din corpul omenesc” (B VIIc). Folosindu-se, adesea, ca tratament împotriva diferitelor erupții cutanate, termenul a ajuns să desemneze prin extensie „cremă, unguent”: *I-o dat iar nește untúrá, el... i s-o muiat, i-a picat alea, zgăibile-alea, râia aia* (Ms VII).

1.2. Din punctul de vedere al **repartiției geografice** întâlnim în aceste graiuri, pe de o parte, termeni populari cunoscuți pe întreg teritoriul dacoromân și pe de altă parte, cuvinte cu răspândire regională largă sau circumscrisă unei anumite zone.

1.2.1. O serie de termeni de origine latină considerați populari, cu difuziune largă în dacoromână, sunt utilizați, cu o frecvență mai mare în aceste graiuri, acolo unde în limba literară există preferința pentru alte lexeme, unele de origine slavă, altele împrumuturi neologice. Graiurile conservă, prin amplexare și prin frecvența utilizării lor, termeni precum:

căpătá, *a* ~ < lat. **capitare* este utilizat cu o frecvență remarcabilă având pe lângă sensul „a primi” (L, B, VI, Ms) numeroase accepțiuni semantice: „a obține (acte, drepturi etc.)” (L, B, M, Ms), „a dobândi (o boală)”: *Tata o căpătát ráie* (Ms VII), „a găsi (de cumpărat)” (L, S, B): *N-o fost să se căpete, nu s-o căpătát ată de șlinguit, nu s-o căpătát* (B VIIb);

lepădá, *a* ~ < lat. pop. *lepidare* a evoluat de la sensul etimologic „a curăți de coajă, de solzi; a jupui” la „a arunca (un lucru nefolositor)” (general): *Ce io am putut să măi pitulesc, să nu le [lucrurile] lăpăd, că m-o fost jăli* (L VIIb), „a arunca dintr-un loc în altul” (L, S, B, M, VI, Ms): [Porumbul] *l-am dăscărcat cu cotărița [...], ne-am chinuit, am lăpădát sus în ambare* (VI VIIa), „a se arunca (împrăștiindu-se)”: *Se pregătește prima dată pământu ș-atunci se lăpădá* (B VI);

lumíná < lat. *lumina* este consemnat în graiurile în discuție și cu sensul „lumânare” (S, TM): *Și te duci roată pângă mormânt [cu tămâie], aprinzi și lumína* (TM VIIa).

muiere, cu var. *muiară* < lat. *mulier*, *-eris* apare cu sensul etimologic „femeie”, fiind general răspândit în aceste graiuri: *Două mujérí sau tri încrezute a lu gazda or legat ștergurile la prapuri* (TM VIIa). De remarcat că *muiere* și *femeie* circulă în variație liberă, uneori chiar la același informator: *Iele, mujérile s-or dus fáméile cu înteres familiar, nu s-o ocupat... [de speculă]* (TM VIIa), *Șăde feméja aia și io m-am begat la ia între picioară [...] ș-atunșa mujéręa aia s-o priceput [...] i-o teiat buricu, ș-o legat-o la stomac* (L VIIb).

1.2.2. Dintre termenii dialectali cu răspândire (largă) în aria nord-vestică a teritoriului dacoromân menționăm:

ai, cu var. *áie* (I) < lat. *alium*, păstrat doar regional (v. Pușcariu, LR I: 339) din cauza scurtimeii cuvântului și a omonimiei cu persoana a II-a a verbului *a avea*, este aproape general în aceste graiuri, folosindu-se uneori în variație liberă cu *usturoi*: *Acuma io am mașână d-alea dân Șfaițarca dă numa strângi, și iasă úju... șpar*, la aceeași informatoare întâlnindu-se și: *iar pui piparcă, și biberi și usturoi* (L VIIb).

miere < lat. *mel* este atestat cu sensul „zahăr” (L, TM, B, M, R, V), la fel ca în graiurile vestice: *Crovnele cum să fac? Lapte, drojdie, mîere puțână și frămîntăm* (L VIIb);

neá(uă) „zăpadă” < lat. *nivem*, considerat a fi specific ariei bănățene în repartiția teritorială a dacoromânei (Petrovici 1954: 11) sau a avea un caracter învechit, circulând, cu precădere, în Transilvania (SDLR, DLR s.v. *nea*), lexemul este larg răspândit în graiurile din Banatul sârbesc (S, I, TM, E, B, Ms, G): *Iarna am avut năuă. Am pus puțină apă, și-am pus năuă și aia o fost* (TM VIII).

păcurár < lat. *pecorarius* „cioban” împarte teritoriul dacoromân în două arii majore, termenul fiind dominant în cea nord-vestică, care se continuă și în afara granițelor țării (TD–Ung., *Glosar* s.v.); în graiurile în discuție termenul are multiple atestări (L, S, B, R, O, VI): *Și le-ai dus [oile] acolo la păcuráră* (G VIIb);

uns, participiul lui *a unge* < lat. *ungere*, este atestat la vorbitorii din Banatul sârbesc, ca adjectiv cu sensul „gras, care conține multă grăsime” (R, Ib), la fel ca în graiurile din jumătatea nordică a dacoromânei (DLR s.v. *uns*²): *Și dup-aia măi úpsă brânza, măi bună [se făcea]* (R VIIIb), ca adverb [d. modul de a mânca] „cu grăsime, gras” (L, R): *Altele [femei] nu mîncă c-au [...] untură în corp, nu mîncă așa úps* (L VIIb) și ca substantive, desemnând „grăsime, untură”: *Îmi place să mînc cu úps* (L VIIb).

1.2.3. Remarcăm, totodată, prezența unor elemente latinești, specifice graiurilor bănățene, semnalate deja (Petrovici 1954; Beltechi 1978; Neagoe 1984: 270 etc.), pe o arie largă din Banatul Sârbesc, care contribuie la individualizarea acestor variante teritoriale.

foale < lat. *follis* (~ *ventris*) [la om și la animale] „abdomen, burtă” (L, S, V): *Numa mă spățiresc pin sobă, ma nu mai pot de fúle, nu mai pot de spate* (L VIIb) este atestat și într-o localitate din sudul Ungariei (TD–Ung., *Glosar* s.v. *foale*);

june < lat. *juvenis*, cunoaște în aceste graiuri, alături de sensul general „băiat tânăr, fecior”, semantismul specific Banatului⁸ „mire” (L, TM, M, R, VI, G, Ib): *S-or însurat prea tineri și dup-aia s-or trezit că nu-i place de ea, că e urâtă tinăra, că-i urât júnefe* (VI VII);

mormînt < lat. *monumentum* este larg răspândit în aceste graiuri cu sensul „cimitir” (L, S, I, TM, E, B, V, O, G, Ib), fiind unul din seria termenilor, identificați de R. Todoran (1956: 45), care împarte teritoriul dacoromân în patru arii lingvistice majore (cf. ALRR. *Sinteză* III, h. 469: *cimitir*).

2. Elemente slave

2.1. Slava veche

Dintre arhaismele lexico-semantice cunoscute în epoca veche au fost reținute în aceste graiuri:

a mîncă, locuțiune adverbială cu var. *a moáncă*, atestat la două informatoare din Locve, însemnând „cu greu, cu trudă”, conservă sensul arhaic al termenul

⁸ Termenul este răspândit pe întreg teritoriul Banatului și în jumătatea sudică a Crișanei (v. ALRR. *Sinteză* III, h. 438: *mire*).

muncă (< v.sl. мѹка) „caznă, chin”, semnalat de Ov. Densusianu (ILR II: 291) pentru o serie de texte din epoca veche: *Numa ăla [pigmezul de struguri] a mîncă s-o făcut [...]. O zi și-o noapte ai fiert de strugure* (L VIIb);

nevastă (R) „mireasă”, sensul etimologic al v.sl. невѣста: *Nănașul... cu morariul, cu... cu nevăsta asta, cu mirăsa, vine în cameră* (R VI), atestat la Coresi (v. Densusianu, ILR II: 293), se mai păstrează astăzi regional doar în sintagma *nevastă nouă*⁹;

sărác (Ms, R) < v.sl. сиракъ, conservă sensul „orfan”, la fel ca în textele de secol XVI din Transilvania de nord (DLR s.v.): [În anul] *cincizecișicinci am rămas sărácă, de mamă și de tată* (Ms VII), *O fost sărácă și ea de tată, o murit tată-său când o fost mică* (R VIIa);

slobozí, a ~ (S), derivat de la v.sl. словодъ, своводъ, este un arhaism lexical, păstrat sub forma *sloboade*, și semantic, desemnând „a dezlega de păcate, a ierta”, sens consemnat de Ov. Densusianu (ILR: 302): *La șase săptămâni [de la înmormântare] se duce și sloboáde pe ei săraci, pe săraci* (S VIIa);

zárea, ~ soárelui (Ms) „raza soarelui” < v.sl. zăpia conservă sensul arhaic, atestat la Coresi (DLR s.v.). Semantismul este consemnat la românii din Ungaria (TD-Ung., *Glosar* s.v.), având atestări multiple și în aria sudică a dacoromânei (Mărgărit 2009: 129–130)¹⁰.

2.2. Elementele de origine sârbă constituie, așa cum este de așteptat într-un astfel de mediu de conviețuire între populații, categoria cea mai numeroasă, având, prin excelență, un caracter popular, oral.

2.2.2. În funcție de variația diacronică și diatopică, elementele sârbești din Banatul istoric pot fi grupate în două categorii:

a) cuvinte cu răspândire numai în Banat (uneori, și în zone învecinate) și pe întreg teritoriul acestuia, intrate în limbă începând cu a doua jumătate a sec. al XV-lea (v. Gămulescu 1974: 54), având statut de regionalisme sau, mai rar, de elemente populare;

b) termeni circumscriși zonei Banatului sârbesc, absenți, așadar, din dicționarele limbii române, de dată recentă (după Primul Război Mondial, odată cu scindarea Banatului), pătrunși în limbă ca urmare a nevoilor de comunicare între cele două populații.

2.2.2.1. Termenii din prima categorie, unii dintre ei restrânși sau îmbogățiți semantic în Banatul sârbesc (v. *infra*), aparțin culturii materiale rurale, fiind infiltrați în majoritatea domeniilor:

– casă, obiecte de mobilier și de uz casnic, reprezentând termeni mai noi sau mai vechi (v. și *infra*): *clúpe* (Ms) „lavite lungi, cu spătar”, cu singularul provenit din sb. *klup*; *cotárcă* (R) „coș (mare) din nuiele” < sb. *kotarka*¹¹; *cotăríță*, aproape general, „coș din nuiele împletite, de forme și mărimi diferite” < sb. *kotarica*;

⁹ Vezi, de exemplu, atestarea din Crișana, pe h. 438: *mireasă* din ALRR. *Sinteză* III.

¹⁰ Este de presupus că aria de răspândire a semantismului a fost mult mai largă în trecut, dar s-a restrâns odată cu lărgirea sferei semantice din limba standard.

¹¹ Sensul principal al sb. *kotarca* este „hambar”, consemnat pentru Banat și Transilvania (Gămulescu 1974: 120), iar cel de „coș de nuiele” a fost preluat din sârbă doar izolat în Banat (v. NALR–Ban. II, h. 378) și în localitățile sudice cu populație românească din Ungaria (TD–Ung.: CLXIII).

cúină (L, S, TM, B, M, VI, G) „bucătărie”, cu var. *cúnie* [fon. *cúna*] (B), *cúlină* [fon. *cúlnă*] (M), p. ext. „mobilă de bucătărie” (S) sau ~ *de pîță* „cuptor (de pâine)” (M) < sb. *kujna*; **dúșnic** (L, B) „capac la gura cuptorului” < sb. *dušnik*;

– sărbători și momente importante din viața omului: **căpără** (M, VI) „logodnă” < *kapara* „arvună” (v. și *infra*); **pogodí**, *a* ~ (R, Ms, VI), cu var. *a pogădi* (R) < sb. *pogoditi (se)* „a cădea de acord”, alături de subst. *pogodít* (G) „înțelegere (în vederea unei acțiuni)”; **vodíță** (R) „petrecere (care începe, de obicei, cu o feștanie) la terminarea construcției, la inaugurarea unei case” < sb. *vòdica* „apă sfințită” (SRR s.v.);

– grade de rudenie sau alte relații de alianță, alături de termeni de adresare: **déda** (L, E, B) „bunicul” < sb. *deda*; **dévăr** (E, V), cu var. *dívăr* (TM, V, VI, Ib) „cavaler de onoare” < sb. *dever*, alături de forme derivate de feminin, *déveriță* (V), *devăriță* (E), *diveriță* (TM, V) „domnișoară de onoare”; **úică**, general, și cu var. accentuală *úică* „unchi” (S) sau „formulă de adresare către cineva apropiat; bade” (S) < sb. *ujka, ujko*;

– denumiri ale părților corpului și organe, atât la om, cât și la animale: **bobric** (L, B) și în var. cu *-e* medial, *bobréchi* pl. (I) „rinichi” < sb. *bubreg, bubrek* (v. Gămulescu 1974: 91); **gârbiță** (S) „gâtlej (la om)” < sb. *grbica*; **lopătîță** (L, S, V, G, Ib) și ~ *măre* (L) „pulpă superioară la păsări și la animale” sau (M) „pulpă din față la porc” < sb. *lopatica*;

– domeniul medical: **buiéde** (B, Ms) „medicament” < sb. *bujad* „buruiană”; **cozáce** s. f. pl. (E), cu var. fonetică *cozéce* (TM) și morfologică *cozáci* (L) „bășicuțe apărute pe piele ca urmare a îmbolnăvirii de varicelă” < sb. *kozjače*; **zviduí**, *a* ~ (Ms) „a trata, a vindeca” < sb. *izvidati*;

– textile, îmbrăcăminte și încălțăminte: **chițele** pl. (S) „ațe lungi (din mătase) colorate, prinse, atârdate pe un brâu, purtate drept catrința din spate” < sb. *kecelja* „șorț”¹²; **năticáci** pl. (TM, E) „încălțăminte croșetată, de vară, cu talpă subțire” < sb. *natikač(a)*; **oprég** (L, O) „un fel de catrință (sau șorț) purtată peste fustă” < sb. *opreg*; **ponedvă** (L, S, M) și în var. fonetică *ponévă* (L, B) și morfologică *ponév* (v. și cap. *Morfosintaxa*) s. n. (M) „pătură, cuvertură țesută din lână” sau (S, M, R, VI) „cearșaf” < sb. *ponjava*; **súcănă** (S, B, VI), cu var. *súmnă* (L) „fustă groasă (din postav) simplă, fără încrețituri” și (R) „fustă (din pânză albă sau împistrită)” < sb. *suknja*;

– sfera culinară: **crîșcă** (L, E, M, G) „felie (de pâine, de castravete etc.)” < sb. *kriška*; **ludáie** (L, TM, E, G, Ib) < sb. *ludaj*; **rădúșă** (B) „bucătăreasă care pregătește mâncărurile la nuntă, la pomană etc.” < sb. *reduša*; **slástă**, *de* ~ (S, B, R), cu var. *sláslă* (R) [d. mâncare] „de dulce” < sb. *slast*;

– agricultură: **cúpă** (B, O) „glugă, clai (de formă conică) din snopi de grâu sau din coceni de porumb” sau (M) „căpiță din mănunchiuri de cânepă așezate în poziție verticală” < sb. *kupa*; **otcós** (M) „cositură, polog” < sb. *otkos*;

– forme de relief și de vegetație: **bărú** (L, S, E, M, R, O, VI) „lac, baltă” < sb. *bara*; **băgrin** s. m. (S, B, V, Ms), cu var. *măgrin*¹³, s. n. (S Ms) < sb. *bagren*

¹² D. Gămulescu (1974: 106) susține că termenul ar putea proveni și din magh. *kecele, köcölye*. Originea sârbă și maghiară a termenului, considerat de proveniență germană, este susținută și în DELR I₁ s.v.

¹³ Forma cu *m-* este explicată de Al. Graur (1963: 21) prin disocierea sa dintr-o formulă rimată.

(*bagrem*) (DELR I s.v.); **gai** (S) „pădure” < sb. *gaj*; **zătón** (S) „loc cu apă stătătoare” < sb. *zaton*;

– construcții: **gráde** (B, M), cu var. *gráda* art. (V), *zgrádie* (V) „lemnăria de la acoperișul casei” < sb. *gráda*; **pésăc** (M) „nisip” < sb. *pesak*;

– nume de animale, păsări și pești: **ciúrcă** (L, S, B) < sb. *ćurca*; **irbiță** (V) „potârniche” < sb. *jerebica* (CADE s.v.), sb. *jarebica* (DA s.v.); **jívină** (L, I) „pasăre de curte” < sb. *živina*; **smugi** (I) „șalău” < sb. *smudz*¹⁴; **șarán** (TM) și **șărán** (I, B, G) „crap” < sb. *šaran*;

– diverse: **bríptă** (Ms) „briceag (folosit la altoit)” < sb. *britva*; a **dârní** (L) „a atinge” < sb. *dirnuti*; a **găzi** (VI) „a călca cu piciorul”; **ístina**, *nu-i ~* (B) „nu-i adevărat” < sb. *istina*; **prúga** art. (O) „calea ferată”¹⁵.

2.2.2.1.1. Se cuvine să remarcăm arhaismul **grófnia** (S) „cavou”, cu un semantism specializat (de la „loc de îngropare” – DA s.v. *gropniță*), atestat în AC și consemnat pentru epoca veche, în *Palia de la Orăștie* (Densusianu, ILR II: 324) < sb., bulg. *grobnica*.

2.2.2.1.2. Câteva dintre existente în această categorie nu figurează în dicționarele limbii române:

bábiță (L, S, TM, M, B, R, V, Ms) „moașă comunală” < *babica*, cu același sens. Termenul are atestări multiple (v., printre altele, Mării 2005 [1965]: 89–90, Gămulescu 1974: 82, DSB III s.v. *babita*²), dar nu este inserat nici în cel mai recent dicționar etimologic, DELR I¹⁶;

fléchițe pl. (G) „paste făinoase tăiate în formă de pătrățele” < sb. *flékice* „aluat tăiat în pătrățele mici” (SRR s.v.) este atestat și în trei puncte din nord-vestul Banatului ca răspuns pentru *tăiței*, cu precizarea în note „în formă de pătrate” (v. NALR–Ban. VI, MN [757]).

2.2.2.2. Dintre cuvintele cu circulație doar în Banatul sârbesc, neinserate, așadar, în dicționarele limbii române, menționăm: **béba** (L, I) „bebelușul de sex feminin, copil în primele luni de viață”, p. ext. pl. *bébile* (Ib) „păpușile înfășate cu care se joacă fetele” < sb. *bèba* „bebe” (SRR s.v.), de la care s-a creat și masculinul *béb* (L, B, M); **blítvă** (G) „ștevie” < sb. *blitva* „(un soi de) sfeclă” (SRR s.v.); **burágă** (L) „stomac (la animale)” < sb. *burága* (SRR s.v. *burag*); **clániță** (TM) „abator” < *klanica* (SRR s.v.); **cníjiță** (L) „carte de identitate” < sb. *knjižica* „cärticică, carnet” (SRR s.v.); **cupatílă** (L, B, M), cu var. *copatílă* „încăpere, cameră de baie” < sb. *kùpatilo*, *kupàtilo*; **gáză** (G, Ib) „tifon” < sb. *gaza* „tifon, pansament” (SRR s.v.); **pátiche** pl. (I) „papuci” < sb. *patike*; **pavlácă** (B) „frișcă” < sb. *pavlaka* (SRR s.v.); **pluți** pl. (B) „plămâni” < sb. *plúće*; **san** s. n. (R, VI) „tavă (de pus în cuptor)” < sb. *sân* „obiect de alamă sau de tablă” (SRR s.v. *san*¹); **smetuí**, *a ~* (L) „a deranja” < sb. *smétati* (SRR s.v.); **stan** (L, B, R) „apartament,

¹⁴ Termenul apare în DLR s.v. *smuge* cu etimologie necunoscută; I. Mării 2005 [1966]: 72–73 și, ulterior, D. Gămulescu (1974: 187) au stabilit etimonul sârb.

¹⁵ D. Gămulescu (1974: 180) glosează termenul, pe baza singurei atestări întâlnite la Costin I 170, drept „cale liberă”, exemplu preluat și în MDA s.v.

¹⁶ În ALR I, II, h. 212, cuvântul e răspândit în cinci localități din Banat, iar după NALR formează o arie relativ vastă în partea centrală a Banatului (v. ALRR. *Sinteză* III, h. 391).

locuință” < sb. *stân* (SRR s.v.); *șimică* (L) „pantof de damă (cu vârful ascuțit)” < sb. *šimike* „pantofi cu vârf ascuțit” (SRR s.v.) ș.a.

2.2.3. O serie interesantă de împrumuturi, unele dintre ele cu circulație în tot Banatul, o constituie calcurile de structură, parțiale și/sau totale, după model sârb, dintre care amintim câteva:

âpă ácră (S) „apă carbogazoasă” după sb. *kisela voda*¹⁷: *O âpă ácră ori că d-eșteá și... să beau, ma să nu beau apă d-astalaltă* (S VIIIc);

delóc, cu valoare temporală, general răspândit, „pe loc, imediat”: *Prașul ăla [...], dacă ploaie, se spală delóc* (Ms VIIIa) sau locală (L, S, M, O) „în imediata apropiere, foarte aproape”: [Am locuit] *delóc după cancelarie acolo* (S VIIIb) este considerat de D. Gămulescu (1974: 125), luând în considerare aria de circulație, format după modelul sb. *smesta* „idem” < prep. *s* „de (pe)” + *mesto* „loc”¹⁸;

mau, în *își iau pe* ~ (S) [d. *purcei*] „încep să crească, se ridică”: *La purcei le dăm căta concentrat, până... îș júei căta pe mau* (S Va) este considerat de E. Petrovici (1931: 367) calc de la sintagmele sârbești, având în centru subst. *mau* < sb. *mah* „avânt, putere, prezență de spirit, îndemn” și unul dintre verbele *a lua, a face, a prinde*;

mâne-zi, general „a doua zi (fără raportare la azi)”: *Mfne-zî neamurile mele și cu vecinii or venit să vadă la mine, la tinăra, la junele* (L VIIId) este explicat de D. Gămulescu (1974: 156) drept un calc după sb. *sutradan* „idem” < *sutra* „mâine” + *dan* „zi”.

Printre calcurile semantice se numără:

frige, *a* ~ vb. și-a îmbogățit aria semantică cu sensul „a prepara, a distila, a fierbe (țuica) (a doua oară)” (I, TM, B, M, Ib): [Tescovina] *am fript-o și am căpătat 200 de litri de răchie* (I VIb), dobândit sub influența sb. *peći*, folosit în sintagma *peći rakiju* „a distila (rachiul)” (Gămulescu 1974: 132);

tânăra (VI), adesea în var. locală *ćinăra* (L, TM, B, M, R, V, VI) „mireasa” (p. ext. „noră” – B) a dobândit acest sens sub influența sb. *mlada*, substantiv cu același sens și adjectiv feminin cu semantismul „tânăra” (Gămulescu 1974: 110, Iovanovici 2016: 89)¹⁹.

2.2.4. Evoluții semantice specifice subdialectului bănățean, în general, sau graiurilor din Banatul sârbesc, în particular, cunosc o serie de cuvinte:

bighéi (B), cu forme de singular refăcute, *bighéu* (I), *vidéu* (I) a dobândit, prin generalizare, sensul „canal”, cuvântul reprezentând, de fapt, denumirea râului Bega²⁰;

¹⁷ DA s.v. *acru* înserează sintagma cu răspândire prin Transilvania (după atestarea lui Hasdeu), de proveniență maghiară (după magh. *borviz*). Calcul se întâlnește și la românii din Ungaria, unde i se atribuie, în mod firesc, tiparul unguresc (TD–Ung.: CLXI). În Banat se explică, cel mai probabil, prin influența modelului sârb.

¹⁸ J. Byck (*apud* Gămulescu 1974: 125, nota 137) găsește paralele în alte limbi pentru această formație, pe care o consideră învechită (și în DLR s.v., apare cu indicația „învechit și popular”) – lat. *ad. locum* și formele romanice: v.fr. *lues*, sp. *luego*, port. *logo*, fr. *sur place* sau germanice: *zur Stelle* (Byck 1950: 81). Aria de răspândire a termenului pare să depășească limitele subdialectului bănățean, termenul fiind aproape general în localitățile cu populație românească din Ungaria, unde este explicat prin calc după sârbă (TD–Ung., *Glosar* s.v., p. CLXIV).

¹⁹ Termenul e specific Banatului, extinzându-se și într-un număr foarte mic de localități din sudul Crișanei (v. ALRR. *Sinteză* III, h. 439: *mireasă*).

²⁰ Denumirea a devenit prin antonomază cuvânt comun după canalizarea râului Bega (v. https://ro.wikipedia.org/wiki/Canalul_Bega).

căpără s. f. (M, VI) „logodnă” < *kapara* „arvună” – de la care s-a creat și verbul *a (se) căpări*²¹ (B, Ms, VI) „a arvuni (fata) în vederea căsătoriei, a (se) logodi” –, substantiv cunoscut doar Banatului, a evoluat de la sensul original către „înțelegere în vederea căsătoriei”, denumind, ulterior, „logodna” (pentru detalii, v. Răuțu 2017: 84, 88);

chită, întâlnit cu sensul etimologic, în forma de pl. *chite* (Ms) „buchete (de flori)” < sb. *kita* – cu răspândire în Banat și Transilvania (CADE s.v., DELR II₁ s.v.) – și în cea diminutivală, *chitici* pl. (S), a dezvoltat în aceste graiuri, probabil și sub influența verbului *a chiti*, care are un semantism bogat (v. *infra*) sensul „teanc de bani” (S);

chiti, *a ~* < sb. *kititi (se)* (DA, CDER, DEX s.v., Gămulescu 1974: 109; în DELR II₁ s.v. *chită*^l verbul este considerat creație internă) își îmbogățește repertoriul semantic, adăugând la sensul etimologic al formei tranzitive (M, R) „a împodobi, a găti” sau reflexive (S, B, VI) „a se aranja, a se găti, a se îngriji” și la cele apărute p. ext., inserate în DA s.v. (L, S, TM, B, M, R, O, Ib) „a aranja, a pune în ordine, a așeza”, (L, TM, B, M, R) „a aranja, a potrivi”, noi accepții: (S) „a pune la punct, a repara (un utilaj)”, (M) „a se distra”, (M, R) „a se ocupa de cineva, a avea grijă să conducă musafirii, nuntașii” sau (M, R) „a se cădea, a se cuveni”; de la verb este derivat și *chiteală* s. f. (M) „socoteală, rost, treabă, dichis”. În localitatea Barițe apare și verbul de conjugarea I, *a chită*, derivat de la *chită*, specializat semantic pentru „a face mănunchiuri din spicele de grâu sau din cocenii de porumb, la cules”;

dúdă s. f. este atestat la nivelul graiurilor discutate cu următoarele sensuri: (L, B) „esofag la păsări”: [Am lepădat] *mațele, și gușa, și dúda* (L VIIe), în *dúda de vorbít* (L) „laringele”: *Dar i-o crescut în dúda dă vorbít, i-o crescut tumur* (L VIIb) sau (R) „cișmea (cu pompă de mână)”. Deși este inserat în dicționare, cu răspândire în zona vestică (prin Oltenia, Banat, nord-vestul Transilvaniei), desemnând, în general, „coș de fum, burlan la sobă”, „bucium, corn” (DLR s.v. *dudă*²) sau „canal, fistulă” (CDER s.v.), termenul nu este consemnat și cu accepțiunile menționate. Având originea, în mod plauzibil pentru această zonă, în sb. *duda*²² „fluier”, „conductă” (SRR s.v.), termenul își motivează evoluția semantică prin asemănarea dintre forma referenților²³;

goști (L, I, TM, R, V, O) are sensul etimologic „musafiri, oaspeți”, cu singularul < sb. *gost*, dar și-a restrâns sfera semantică, desemnând în mod frecvent (S, TM, M, VI, Ib), și în var. f. *góște* (G), „invitați la nuntă, nuntași”²⁴; mai rar (L, R), are semnificația „clienți ai unui hotel”: *Dar la-nceput o fost cu sezonu, patru luni, o patru jumătate după cum or venit goșt așa* [la hotel] (L VIIe). Derivat

²¹ D. Gămulescu (1974: 104) exclude posibilitatea unui împrumut din sârbă pentru acest cuvânt, așa cum propusese Tiktin.

²² Pentru *dudă*, dicționarele acceptă etimologia multiplă, magh. și sb. *duda* (DLR s.v. *dudă*²).

²³ Pentru noțiunea esofag, termenul e răspândit ca prim răspuns în jumătatea nordică a Banatului și în cea sudică a Crișanei și completat de răspunsuri suplimentare în diferite puncte din aria Banatului (v. ALRR. *Sinteză* II, h. 153).

²⁴ V. ALRR. *Sinteză* III, h. 422: *nuntași*, unde termenul nu are o pondere ridicată, dar apare în puncte disparate în tot Banatul.

de la *gost* (DA s.v. *gost*), **gostie**, întâlnit și într-o microarie din nord-vestul Banatului (v. ALRR. *Sinteză* III, h. 419: *nuntă*), a evoluat în timp din punct de vedere semantic, așa cum o dovedesc diversele atestări (cf. Ioniță 1985: 76), de la „vizită a unor oaspeți” la „ospăț, petrecere” (cf. Gămuțescu 1974: 77), „ospăț, petrecere cu mulți invitați”, „ospăț, petrecere cu ocazia nunții”, desemnând, ulterior, „nuntă”, în general. Diversele stadii semantice sunt consemnate și în Banatul sârbesc (v. *Glosarul*);

pârpore a dobândit o accepție deosebită printr-o substituție metonimică „erupție cutanată”: *M-o ieșit un pârpore pre mine, cum să spun? Toată am fost așa rapor pră piept, și pră obraz și pră mâni, ca o alergie așa* (Ms VII) < sb. *prpor*, care desemnează „cenușă fierbinte, spuză”, „compresă fierbinte din spuză stinsă cu apă” (Gămuțescu 1974: 173); pentru sensul „boală”, termenul e atestat sub forma *pârp* și în Banat („pojar”, „scarlatină” – cu atestări în Valea Almăjului și în ALR – v. Gămuțescu, *ibid.*), respectiv *pârpur* în Oltenia (v. ALRR. *Sinteză* II, h. 158: *râie*).

2.2.5. Structura vocabularului utilizat în comunitățile românești din Banatul sârbesc se modifică în mod considerabil de la o generație la alta, ca urmare a unor factori extralingvistici; dintre aceștia, R. Iovanovici menționează: influența limbii mediului, a limbii române literare (mai ales datorită școlarizării și mijloacelor de informare în masă – care vizează, îndeosebi, generațiile tinere) –, modernizarea lexicului prin abandonarea unor cuvinte din domenii și activități care nu se mai folosesc și utilizarea altora care corespund mai bine necesităților vieții materiale, constituind, în general, împrumuturi din sârbă sau prin filiera ei (cf. Iovanovici 2016: 146).

La generațiile vârstnice, cu precădere, împletirea dintre arhaic și nou se reflectă cel mai pregnant în lexic. Pe de o parte, o serie de cuvinte de origine sârbă (și nu numai) și-au pierdut vitalitatea, ca urmare a dispariției obiectelor, noțiunilor din viața de zi cu zi, cum sunt, de exemplu, denumirile unor unelte agricole, terminologia referitoare la prelucrarea cânepii sau a lânii, la pregătirea pâinii ș.a. (v. și Iovanovici 2016: 147–151): **lopár** (S, VI) „lopată de băgat pâinea în cuptor” < sb. *lopar* „cârpător” (v. Gămuțescu 1974: 149); **nâticáci** (TM, E) „încălțăminte de vară, croșetată cu talpă subțire” < sb. *natikač(a)*; **obavéze** (VI VIIa, Ib VII), cu var. *obavéduri* (S VIII d) sau *obavézi* s. f. pl. (R VIII b) „cote; obligații agricole percepute de stat (în primii ani după Cel de-Al Doilea Război Mondial)” < sb. *òbaveza* „obligație, datorie” (SRR s.v.); **zăpoáncă** B VIIa „un fel de copcă confecționată manual, festonată, cu ajutorul căreia se prind între ele spițurile de la poale” < sb. *záponka* „copcă, încheietoare” (SRR s.v. *zaponac*)²⁵. Pe de altă parte,

²⁵ O serie dintre aceste cuvinte au trecut în vocabularul pasiv al informatorilor mai în vârstă, aceștia amintindu-și-le cu ocazia unor relatări despre momente, obiceiuri din trecut. De altfel, comparația între generații: *înainte-vreme – acuma* este adesea invocată în povestirile lor, uneori cu nostalgie și regret: *Dar acuma nu mai îi ale tinere cu straița, numa duc pe tacsă* (L VII b), *înainte s-or făcut și din struguri [p e g m e z], ma acuma nu măi* (L VII e), *așa o fost nainte, nu ca acuma...* (S VII a), *Așa a fost înapoi vremea* (B VII a), *o fost obicei frumos, dar acuma nu-i mai, nu-i mai, ca acuma* (B VII c), *o fost lucru greu, ce să vă spun? nu ca acuma* (M VII b) etc. Drept urmare, multe dintre aceste cuvinte sunt vag înțelese sau necunoscute pentru vorbitori din generațiile mai tinere.

cuvinte indispensabile pentru comunicare, menite să acopere și să completeze golurile lexicale și conceptuale, au fost adoptate de-a lungul timpului din sursa cea mai la îndemână, limba sârbă, fiind puse pe seama fenomenului de „bilingvism colectiv” (cf. Iovanovici 2016: 142, Jovanović 2010: 40–41; v. și cap. *Aspecte sociolingvistice și pragmatice*). Dintre acești termeni, majoritatea atestați doar în graiurile în discuție, amintim: **cartiță** (L VIIId) „cartelă de telefon” < sb. *kártica*; **plin** (L VIIId), pl. *plínuri* (L VIIb) „gaz metan”, art. *plínul* (B VIIc), p. restr. „consumul de gaz metan” < sb. *plìn*; **sisiváci** (TM III, B VI), cu var. *siriváci* (B VI), *sisivăț* (TM III) „aspirator” < sb. *usisivač*; **strúie** (L VIIb, d, S VIIc, TM VIIa, B Va, VIIb, c, V VIII, G VIIIa) „curent electric” < sb. *struja*; **țárschirez** (L VIIb), cu var. *taschiréz* (Ms VII) „(operație) cezariană” < sb. *carski rez*; **ultrazvúc** (B VIIc) „aparat de ultrasunete” < sb. *ultrazvuk*; **zămârdíváci** (L VIIb, M V), cu var. *zampiriváci* (M V), *zamazivácea* s. f. art. (M VIIc) „congelator”²⁶ < sb. *zamrzivač*.

Acestora li se adaugă, mai ales în cazul vorbitorilor din generația tânără, alte împrumuturi aparținând unor sfere semantice diverse (v. Jovanović 2010), multe dintre ele de proveniență engleză pătrunse în limbă prin intermediul sârbei (cum sunt, îndeosebi, cele din domeniul informatic). Fără a ne fi propus să urmărim acest aspect în cadrul anchetelor, menționăm câteva exemple întâlnite întâmplător²⁷: **coșárcă** (B II) „baschet” < sb. *košarka*; **obóică** (B II, V*) „volei” < sb. *odbojka*; **trácă** (I) „înregistrare pe casetă audio”²⁸; **tremérg**, pl. *tremérghe* (I Va) „trening” < sb. *trènerka*.

O serie de împrumuturi, unele dintre ele având corespondente în aceste idiomuri, au pătruns în limbă datorită fenomenului de *code-switching*, fiind încet-încet asimilate la nivel colectiv (v. și cap. *Aspecte pragmatice și sociolingvistice*). Ceea ce este remarcabil la nivelul acestor graiuri supuse unei influențe active din partea limbii majoritare este faptul că vorbitorii integrează împrumuturile în sistemul fonetic și/sau morfologic al limbii române. Spre deosebire de împrumuturile mai vechi care s-au adaptat perfect la toate nivelurile limbii (corelare fonetică, încadrare paradigmatică, dezvoltarea unor sensuri noi, crearea unor derivate și a familiilor lexicale etc.)²⁹, cuvintele recente se află într-un proces de integrare în limbă, reflectând, în cazul unora dintre ele, dinamica adaptării către un stadiu definitiv.

2.2.6. O categorie aparte o constituie elementele sârbești din limba română, provenite la rândul lor din limba turcă. Acestea au fost semnalate pentru zona Banatului de către L. Șăineanu, care afirma că „o serie de turcisme [...] n-au venit de la turci, ci direct de la sârbii din acele părți” (Șăineanu 1900: LXXXI). Teoria lui Șăineanu a fost acceptată și îmbogățită cu diverse argumente de către

²⁶ De altfel, vorbitorii sunt adesea conștienți că preiau în vorbire foarte mulți termeni de origine sârbă, fapt care arată, uneori, nesiguranța lor în privința înțelegerii comunicării de către interlocutor, așa cum arată și citatul următor: *Ș-așa că patru bucăți [de carne de porc] îi băgat la frigideri, la-nghetat, la zămirdívás, cum să vă spun?* (L VIIb).

²⁷ Pentru alte exemple, v. Iovanovici 2016: 141.

²⁸ Termenul are și sensul „troliu” (Ms), la fel ca echivalentul său din sârbă (SRR s.v.).

²⁹ Acest fapt este remarcat pentru nivelul fonetic și de R. Iovanovici: „Cu cât cuvântul împrumutat este mai vechi, cu atât adaptările la sistemul fonetic românesc sunt mai sistematice și invers” (Iovanovici 2016: 140).

E. Petrovici (1931: 366–369), S. Pușcariu (LR I: 318) ș.a., care au adus în discuție, pe de o parte, forma cuvintelor – îndeosebi, accentul, care coincide cu varianta din limba sârbă – și, pe de altă parte, aria de circulație. Deși respinge ideea de „filieră”, considerând că lexemele respective „odată împrumutate s-au încadrat în sistemul accentologic, fonetic și morfologic al limbii respective” (Mării 2005 [1968]: 127), I. Mării susține, pe baza geografiei lingvistice, că o serie de cuvinte considerate „turcisme” circulă în zona subdialectului bănățean și sunt propagate și în unele graiuri transilvănene, ca urmare a contactelor directe cu populația sârbă. În plus, autorul (Mării 2005 [1966], [1968]) demonstrează că termenii sunt circumscriși zonei Banatului și lipsesc în celelalte regiuni, în speță, în Moldova și Muntenia, provincii aflate sub stăpânire turcească mai mult decât Banatul. Argumentele menționate sunt detaliate și exemplificate de D. Gămulescu (1974: 63), care conchide că nu există niciun cuvânt al limbii turce care să nu poată fi explicat prin sârbă în Banat și în sudul Ardealului (id.: 63, 67).

2.2.6.1. Dintre cuvintele turcești intrate în română prin intermediul limbii sârbe, semnalate de lingviștii menționați și acceptate în lucrările lexicografice ca atare, amintim câteva înregistrate și în Banatul sârbesc: *avlie* (S, TM, E, B, M, Ms), cu var. *amvlie* (L, Vl) „curte, ogradă” < sb. (*h*)*avlija* < tc. *awli*; *cățâp* (S) „măcelar” < sb. *kàsap* < tc. *kasap* (*kasab*); *cébă* (Ib) „pătură, învelitoare groasă (din lână)” < sb. *cébe* < tc. *kebe*; *ormán* (B, Vl) „dulap” < sb. *orman* < tc. *orman*; *pigméz* (L, E, B, M, V, Vl, G, Ib), cu var. *pegméz* (L, E) „gem (de prune sau de alte fructe)” < sb. *pekmez* < tc. *pekmez*; *perinci* (G) „orez” < sb. *perinač* < tc. *pirinaç* (v. Gămulescu 1974: 171); *ráchie*, general „rachiu, țuică” < sb. *rakija* < tc. *raki*; *săjác* (TM) „pirostrie” < sb. *sadžak* < tc. *sac ayak*; *socác* (L, S, E, B, Ms, R, V, Ib) „uliță, stradă” < sb. *sokak* < tc. *sokak*; *șogárt* (L) „ucenic” < sb. *šegrt* < tc. *šakirt*; *zeitín* (S, I, TM, Ms, G, Ib) „ulei (comestibil), untdelemn” sau (R) „(ulei la) mir” < sb. *zejtin* < tc. *zeytin*.

2.2.6.2. O serie de termeni sunt considerați în unele lucrări lexicografice împrumuturi directe din turcă, fără a se avea în vedere criteriul repartiției lor.

2.2.6.2.1. Pentru zona Banatului aceștia sunt preluați din limba sârbă:

bunár (S, G) „fântână” < tc. *bunar* (DA s.v.), sb. *bunar*³⁰;

chésuri (V) „pungi”, a cărui formă de singular provine din tc. *kese* (DEX s.v. *chisea*²), sb. *kesa*, etimon susținut și de Mării (2005 [1966]: 105), Gămulescu (1974: 107) și acceptat în DELR II₁ (s.v. *chisea*¹) pentru Banat;

peščír (L, I, E, B, R), cu variantele fonetice *piščír* (B), *teščír* (L) și morfologice *peščíră* s. f. (Ib) „ștergar” < tc. *peškir* (DLR s.v.), sb. *peškir*³¹;

sai (TM) „obiect de vestimentație feminină din pânză subțire și fină, care se purta peste poale” < tc. *saya* (DLR, DEX, MDA s.v. *saia*³), sb. *sàja* „țesătură fină de lână” (SRR s.v.), etimon la care trimite pentru comparație și E. Suci (DCRT s.v. *saia*²), alături de cel maghiar, *saja*;

³⁰ D. Gămulescu (1974: 65, 97) afirmă că termenii *bunar* și *peščir*, dată fiind aria lor de răspândire, și anume, Banat și regiuni învecinate din Oltenia, provin din sârbă, deși nu prezintă trăsături specifice acestei limbi (cf. Mării 2005 [1968]: 129, 142). DELR I s.v. acceptă originea sârbă a cuvântului *bunar*, pe baza considerațiilor din CADE, SDLR și a celor oferite de E. Suci.

³¹ V. nota anterioară. E. Suci susține etimologia multiplă pentru acest cuvânt: „în Banat și în SV Transilvaniei poate (și) din scr. *peškir*” (DCRT s.v.)

șchembici, cu var *schembici* (Ib) „preparat culinar, constând din burtă și mațe de porc, opărite, tocate și prăjite cu ceapă” < sb. *škembici* „mâncare preparată din burtă de vită” (SRR s.v.) < tc. *işkembe* sau dintr-o variantă a acestuia (DCRT s.v. *schembea*) nu a fost, de fapt, atestat sub această formă.

2.2.6.2.2. Există, totuși, o categorie limitată de cuvinte în aceste graiuri, care nu se pot explica prin limba sârbă, ci, după forma și/sau sensul lor, sunt, cel mai probabil, reflexe ale unor etimoane turcești:

ducheán sau **duchián** (L, S, I, TM, B, M, R) se explică formal prin tc. *däkkân* (DLR s.v. *dugheană*) și nu prin sb. *dućan*, care stă la baza variantei *ducean* (M, VI), formă înregistrată și de Gămulescu (1974: 130), cu răspândire prin Oltenia. E. Suciuc propune ambele etimoane pentru *dugheană* și variantele sale (DCRT s.v.), fără a preciza în ce zone de contact cu turca au fost împrumutate forme variate³²;

șăbăcuri (S) „broderii cu ajur”, cu sg. provenit din tc. *[mu]şabak* „broderie cu aspect de împletitură, la care ar fi putut contribui și tc. *şebeke* (DCRT s.v. *şabac*), singurul etimon pe care îl propun alte dicționare (DEX s.v. *şabacă*, MDA s.v. *şabac*)³³. Termenul e răspândit mai ales în aria sudică (DGS III s.v.), dar e cunoscut și în Banat³⁴, sud-vestul Transilvaniei și mai rar în Moldova (v. DCRT).

2.2.6.3. La nivelul graiurilor avute în vedere, o serie de termeni au dezvoltat sensuri noi, distincte față de etimonul sârb, cum sunt, de exemplu:

alvalúc (S) „rată la banii împrumutați” < sb. *(h)alvaluk* „aldămaș, arvună” < tc. *helvalik*; *Mă, spune, tre să plătesc alvalúcu* (S VIIa);

podrúm (L, S, B, M, R, G, Ib) cu sensul existent și în sb. *podrum* „pivniță, beci” < tc. *podrum*³⁵ a dobândit prin extensie sensuri referitoare la diverse încăperi subterane: „subsol” (L), mai mult sau mai puțin specializate: „pivniță pentru vinuri, cramă” (VI); un semantism special, neatestat în lucrările lexicografice și nici în altasele regionale este cel de „criptă”, „mormânt” (TM);

șăraór (S) „un fel de clacă, organizată primăvara, la curățatul pășunilor și al fânețelor de curoave”: *Așa s-o spus că atunci se merge la șăraór... să... ieșeau să... să taie [...] la tăiat la pălămidă, bozi [...] s-o spus că se organizează șăraór, când se curăță pășunea* (S VIIIa) < sb. *saràor* < var. cu *-r-* a tc. *salahor* (DCRT s.v. *salahor*);

zănát < sb. *zanat* „meserie, meșteșug” < tc. *sanat* este cunoscut în aceste graiuri în expr. *în tot sátu* ~ (L) „în fiecare sat obiceiul, deprinderile lui”: *Ma, cum să spun, ie-n tot sátu-i zănátu, în toată casa îi moda* (L VIIb).

2.2.7. Un caz similar îl constituie elementele de origine germană pătrunse în graiurile românești din Banatul sârbesc prin intermediul limbii sârbe. Fenomenul a

³² Datele oferite de NALR–Ban. III, h. 545: *cooperativă*, arată că formele cu oclisivă palatală surdă domină întreg Banatul, cu excepția a două arii nu foarte întinse din nord-est, respectiv din sud-vest, în care apare forma din sârbă, iar cele din NALR–Olt. III, h. 368 nu înregistrează decât forma din limba literară.

³³ Termenul ar fi greu de explicat semantic și geografic din *šabaka* „plasă (pentru pescari)”, existent în limba croată (ERSJ s.v.).

³⁴ În materialul din NALR–Ban. VI, termenul e înregistrat pentru ALTIȚĂ și ȘIRE în câte trei puncte din sud-vestul Banatului, unde pare a proveni din graiurile oltenești.

³⁵ Al. Ciorănescu susține originea slavă a termenului *podrum* (CDER s.v.), iar D. Gămulescu (1974: 175) afirmă că tc. *podrum* este mai probabil un împrumut slav.

fost semnalat de S. Pușcariu: „după așezarea coloniilor germane în Transilvania, a început în această provincie un val, nu prea puternic însă, de «săsisme», la care se adaugă mai târziu «șvăbismele» (primite uneori prin mijlocire sârbească) în Banat” (Pușcariu, LR I: 274), ulterior, de I. Mării (2005 [1966]: 109–110), care oferă numeroase exemple de astfel de cuvinte, și de D. Gămulescu (1974: 69–70). Acesta din urmă considera că primează etimonul sârb în explicarea originii cuvintelor, motivată prin „amploarea pe care o cunoaște influența acestei limbi în Banat și în regiunile învecinate, comparativ cu influența maghiară și germană” (id.: 70) și prin apartenența termenilor sârbești la diferite sfere semantice, față de cei germani, limitați la domeniul tehnic-administrativ.

2.2.7.1. Având în vedere criteriile enumerate sub **1.5.** – referitoare, pe de o parte, la adaptarea fonetică, morfologică și/sau semantică într-o anumită limbă și, pe de altă parte, la aria de răspândire a termenilor –, cărora le putem adăuga și vechimea în limbă, putem considera de origine sârbă, cuvinte precum:

carmanádă (M), cu variantele *carmenádă* (V) și cea cu metateză, *crămánádă* (S), care desemnează „mușchi (la porc)”, e cunoscut și cu alte variante fonetice în Banat, sud-vestul Olteniei și prin Transilvania. Pentru forma *cormoladă*, înregistrată în MCD: 64, R. Todoran propune etimonul magh. *karmanádli*, de origine germană, etimologie preluată și în TEW s.v., care o extinde și asupra lui *cărmánade*. M. Purdela Sitaru și L. Vasiliuță (2002: 101–102) afirmă că pentru forma *carmanal*, existentă în întreg Banatul și în sud-vestul Olteniei se impune luarea în considerare a bav.-austr. și a vien. *karmenadl*, arătând că acest termen a trecut în scr. *k(a)rmenadla* și în magh. *karmonadli*. Formele înregistrate în Banatul sârbesc se explică, cel mai probabil, prin influența sârbă;

chim (S, TM) „chimen” coincide ca formă și ca arie de difuziune (Banat, sud-vestul Olteniei – Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 105) cu sb. *kim* (DELR II₁ s.v. *chimen*) < bav.-austr. *kümm*;

crovne (I, TM, V, G), cu var. *croáfne* (S), *croámfe* (R), *croávne* (L, V) „gogoși din aluat”, raportat la germ. *krapfen*, se explică formal prin sb. *kròfna* (Mării 2005 [1966]: 109, Gămulescu 1974: 122)³⁶ (v. și cap. *Formarea cuvintelor*);

făli, *a* ~ (B) „a lipsi”, (L, S) „a pricinui, a cauza” provine din sb. *faliti*, nu din germ. *fehlen*, așa cum susțin dicționarele (MDA s.v. *făli*²), care ar fi dat în română **a fălui*, la fel ca majoritatea verbelor de origine germană (cf. Gămulescu 1974: 69);

pomoroáncă (I, B), cu var. *pomoroándă* (B) „portocală” trebuie raportat, așa cum considera și D. Gămulescu (1974: 176), la corespondentul sârb *pomorandža*, mai degrabă decât la cel german, *Pomeranze* (care explică forma *pomeranță* din alte regiuni – DLR s.v. *pomeranță*);

sómot (R) „un fel de material/stofă, catifea reiată” corespunde sub această formă și ca arie de răspândire (prin Banat, Oltenia și Transilvania – DLR s.v.) cu sb. *somot* < germ. *Samm(e)t*;

³⁶ M. Purdela Sitaru și L. Vasiliuță (2002: 113) susțin originea germană (dialectală) pentru termenul rom. *cro(a)fnă* și pentru cel sârbesc, fără a exclude posibilitatea ca cele două limbi să se fi influențat reciproc.

șupă (S, TM, B) „construcție auxiliară lângă casă; șopron” este considerat în majoritatea lucrărilor reflex al sb. *šupa* (DLR s.v. *šupă*³⁷, Mării 2005 [1966]: 110, MDA s.v. *šupă*³⁷);

țiglă (B, M, O) „cărămidă” sau ~ *-asfált* (M) „ardezie” se explică, semantic, în zona Banatului, mai degrabă prin sb. *cigla* decât prin germ. *Ziegel*, din care este împrumutat în sârbă (Mării 2005 [1966]: 110, Gămulescu 1974: 198). Din familia termenului fac parte *țiglărie* (TM) „cărămidărie”, pe care dicționarele îl consideră derivat de la *țiglă* (DLR, DEX, MDA, s.v.), dar ar putea fi și împrumut din sb. *ciglarja* (Mării, *ibid.*) și *țiglăne* (L) „forme, tipare pentru cărămidă”, cu singularul provenit din sb. *ciglăna* (SRR s.v.), prin transfer semantic metonimic de la „locul unde se face cărămidă” la sensul întâlnit în Locve.

2.2.7.2. O serie de cuvinte de origine germană, mijlocite de limba sârbă, nu se regăsesc în dicționarele limbii române, fiind fie termeni inediți, înregistrați doar în aceste graiuri, fie cunosc o răspândire limitată la microarii din zona Banatului:

aimóc (B) „un fel de tocană de cartofi (cu sos alb)”: *Nu știu la voi, ma la noi așa, la Alibunar, îi spune aimóc [...] ceapă frită, la urmă se pune fânină, e! Și cui îi place se pun și crumpi, mai mari, tăiați în patru, cu fânina aia și fără piparcă, fără nimic; vine ca un popricaș, ca un sos ceva mai gros, cu crumpi, fără sânge* (B Vc); cuvântul provine, în mod plauzibil, din sb. *ajkmoc*, de origine bavarez-austriacă³⁸ (cf. Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 62), fiind dubletul etimologic al lui *anghemah* < germ. *Eingemacht(e)* – înregistrat și în CADE, SDLR (s.v. *anghimah*), TDRG₂ (s.v. *anghemoh*), DEX, MDA; termenul este cunoscut în regiunea Banatului, cu diferite variante fonetice (v. Binder 1967: 66; Purdela Sitaru, Vasiliuță, *ibid.*);

clot adj. invar. (L) [d. materiale textile] „într-o singură culoare, alb uni” este, după toate probabilitățile, reflexul sb. *klot*, cuvânt polisemantic, care are și sensul „simplu” (SRR s.v.): *Ei [bărbații] or fost clot: izmene albe iar de pânză țesută, numa clot, n-o avut beată, nu nimic [...] fără bete, fără farbă, fără nimic* (L VIIe); în sârbă, termenul e de origine austriacă, *kloth*, care desemna un anumit tip de stofă, de țesătură (cf. Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 107);

drap adj. invar. (L, B, VI) „maro deschis, bej” < sb. *drap*, cu același sens (SRR s.v.) pare a fi un împrumut din germ. *drapp* „de culoarea nisipului” (*Duden* s.v.): [Culoarea] *braon ieșea, da. Dacă-i pus mai multe [frunze de nuc], braon. Ai vrut mai dășchise, ai pus mai puține. Or vinit drap* (L VIIe); termenul nu este înregistrat în dicționarele românești;

hócliță³⁹ (I) „scăunel”: *Și-o avut o... un scaon d-ăștea, hócliță noi spunem, s-o pus num-așa* (I Va) corespunde formei diminutivale din sârbă, *hoklica* (Schneeweis 1960: 8, *apud* Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 127), de origine germană;

iéčne (L) „haine (de stofă) scurte, femeiești, cu mâneci largi, cusute cu flori pe piept și mâneci”, cu varianta de singular (cu velara sonoră), *iágnă* (B) „bluză” se explică prin sb. *jakna* „scurtă (de damă)” (SRR s.v.), de origine germană; termenul

³⁷ În *Tratat* 1984: 272, termenul e inserat între elementele de origine germană < *Schöpfen, Schuppen*.

³⁸ Binder (1967: 66) îl consideră un termen provenit direct din austr-germ. *Eingemachtes*.

³⁹ Pentru alți termeni înrudiți (*hoclu, hocârli*), neînregistrați în anchetele noastre, dar cu circulație în Banat, și pentru ipoteze etimologice asupra acestora, v. Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 127.

e atestat și în alte sate din Banatul sârbesc (Locve, Straja, Satu Nou) de către R. Iovanovici (2016: 168), dar nu și pe teritoriul României⁴⁰;

trifi, *a* ~ (L, B, R) „a nimeri, a (se) întâmpla”, cu var. *a trevi* (B): *Câte personae ni-s în casă, atâtea tăiem dărăburi* [de plăcintă]. *Și punem pe un... un tieri, și-atunci care trifiește* [moneda ascunsă în plăcintă] *e al lui, e norocul lui* (L VII*); termenul este un germanism (germ. *treffen* „a întâlni”) inexistent în lucrările lexicografice și intrat în graiurile din Banatul sârbesc prin intermediul sb. *trefiti* (ERSJ s.v.), care îl explică atât formal, cât și semantic (SRR s.v. *trefiti*);

2.2.8. Deși influența sârbă și cea maghiară se pot confunda adesea în cazul unor cuvinte care au echivalent în ambele limbi (lucrările lexicografice adoptând soluții diverse de la caz la caz), având în vedere criteriile mai sus menționate (sub 1.5.), o serie de elemente maghiare se pot justifica prin sârbă (cf. *infra*, sub. 4.3.1.):

cocie, general, și cu accentuare paroxitonă *cocie* (L, S, TM, B, R), „căruță” provine în zona Banatului din sb. *kòčija* < magh. *kocsi*⁴¹, ipoteză pe care o susțin, de asemenea, I. Mării (2005 [1966]: 109) și D. Gămulescu (1974: 116). În dacoromână, termenul este vechi, având atestări în AC, și cunoscut astăzi în Banat, Transilvania și înv. Moldova (DELR II₂ s.v.); pe teritoriul Banatului este majoritar, fiind concurat în aria sudică de termenul literar (v. NALR–Ban. VI, MN [873]);

cáctică (B) „numele jocului de copii țurca” < sb. *kačka* „bețișor și jocul” (SRR s.v.), etimon stabilit de D. Gămulescu (1974: 99). CADE s.v. atestă cuvântul, cu răspândire în Banat, cu etimologia ung. *kacska*, preluată și în MDA s.v.; lexemul este absent în alte dicționare. Răspândirea termenului exclusiv în Banat (v. h. 1301 din ALR II, s.n. V) constituie un argument în favoarea originii sârbești;

pásoș (L) „carte de identitate, pașaport” este inclus în DLR ca variantă a lui *pășuș*, de origine maghiară. Așa cum arată D. Gămulescu (1974: 169), termenul este un împrumut din sârbă (sb. *pasoš*), unde provine, mai degrabă, din magh. *passzus* decât din germ. *Pass* ș.a.

2.2.9. În marea lor majoritate, elementele lexicale de origine sârbă, identificate în corpusul nostru reprezintă regionalisme, cu circulație în aria Banatului, unele dintre ele circumscrise acesteia, cum sunt, de pildă:

diván (TM, B, M, R) „discuție, taclale, taifas” < sb. *divan* < tc. *divan*, cu răspândire exclusiv în Banat (v. Gămulescu 1974: 127), e cunoscut în aceste graiuri mai ales în localitățile situate în partea vestică; totodată, termenul apare și în localitățile sudice din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *divan*);

iorgáne (L, TM, B, E) „plăpumi”, cu singularul provenit din sb. *jorgan* < tc. *yorgan*, a fost caracterizat de R. Todoran (1956: 46) ca element distinctiv pentru

⁴⁰ Alături de aceste forme, întâlnim și *iáncăl* s. n. (O) „haină groasă, lungă (din postav), purtată, de obicei, de bărbați”, înregistrat în MDA ca variantă a lui *iancăr*, pe care îl consideră împrumutat din germ. *Jacke*. Termenul circulă în Banat (pe h. 498: *mă închei (la haină)* din NALR–Ban. III apare în patru localități din nord-vestul zonei), fiind atestat și într-o localitate sudică, cu populație românească, din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *iancăl*) și este, cel mai probabil, un germanism provenit dintr-o formă dialectală sau dintr-un compus al lui *Jacke*.

⁴¹ La origine, termenul provine de la numele localității Kocs, cu referire la trăsurile care asigurau transportul între Buda și Viena în sec. XV–XVI (v. ERSJ s.v. *kočija*, DELR II₂ s.v.).

Banat⁴²; în graiurile din Banatul sârbesc, termenul a fost obținut doar în localități din partea vestică și nord-estică.

jigărițe (L, S, M), cu var. *jidărițe* (M) „plămâni (la păsări și animale)”, cu sg. < sb. *džigerica* < tc. *ciğer* este atestat exclusiv în Banat (v. Mării 2005 [1968]: h. 4, ALRR. *Sinteză* II, h. 175: *plămân*);

Alte cuvinte au centrul de iradiere în Banat, circulând și în sudul Crișanei, sud-vestul Transilvaniei, mai rar, în Oltenia:

căfă (L⁴³, I, B, M, V, Ms, G) „cafea” < sb. *kafa*, considerat „sârbism” în Banat (MDA s.v. *cafea*), cu circulație în tot Banatul și în sud-vestul Transilvaniei (v. ALR II, s.n. IV, h. 1132; cf. Mării 2005 [1968]: h. 6), atestat și în localitățile sudice cu populație românească din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *cafă*) are în graiurile în discuție o repartiție unitară, fiind cunoscut în localități din toate cele trei zone;

dúhan (I), cu var. *duán* (S) „tutun” < sb. *duhan* < tc. *duhan* apare în Banat⁴⁴, jumătatea sudică a Crișanei, sud-vestul Transilvaniei și în câteva localități din Oltenia. Alături de substantiv, înregistrăm și vb. *a duhni* (*a dohni*) (S), cu var. *a dohoni* (L) „a fuma”, considerat fie derivat, fie împrumut din sb. *duhaniti* (Gămulescu 1974: 130), răspândit și la românii din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *dohănește*);

ortác (L, S, I, B, Ms, G) „prieten, coleg, tovarăș” < sb. *ortak* < tc. *ortak*, cu f. pl. *ortáce* (I, Ib) este atestat în Banat, Oltenia și Transilvania (v. Mării 2005 [1968]: h. 1), fiind cunoscut și într-o serie de localități din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *ortac*); substantivele sunt înregistrate în toate cele trei zone din Banatul sârbesc. Alături de acestea, apare și verbul *a (se) ortáci* (B, R, O), considerat derivat de la *ortac* în dicționare (v. DLR), care ar putea fi, așa cum susține D. Gămulescu (1974: 166) și un împrumut direct din sb. *ortačiti* (*se*), cu același sens.

sárme (L, S, TM, B, M, R, V, G) cu sensul „sarmale” este răspândit în toate zonele din Banatul sârbesc, și ~ *de pipârcă* (L) „ardei umpluți”, fiind cunoscut și în localitățile sudice din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *sarmală*) < sb. *sárma* < tc. *sarma*.

3. Elemente de origine germană

Este general cunoscut faptul că germana a avut o influență masivă la nivel regional (cu precădere în Banat, Transilvania și Bucovina) în perioada dominației austro-ungare (sec. al XVIII-lea), ca urmare a colonizării populației germane în satele românești și sârbești.

3.1. Majoritatea termenilor de origine germană, fie rezultatul unor împrumuturi directe – adesea de proveniență dialectală –, fie mijlociți, îndeosebi, de limba sârbă (v. *supra*) sau cu etimologie multiplă (v. *infra*), au pătruns în aceste

⁴² Termenul e răspândit doar în zona Banatului, cu precădere în extremitatea vestică, într-o arie unitară din nord-vest, unde apare ca prin răspuns, și în puncte relativ disparate din sud și sud-vest, unde e înregistrat ca răspuns secundar (NALR–Ban. II, h. 260; pentru comparație, v. și Mării 2005 [1968]: h. 4, după ALRM), fiind înregistrat și într-o localitate sudică din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *iorgane*);

⁴³ La o informatoare din L (VIIb), *căfă* circulă în variație liberă cu forma cunoscută în limba literară, dar în varianta specifică femininelor în *-(e)a*, cu flectivul *-uă, cafeáuă*.

⁴⁴ În Banat, cele două variante împart teritoriul în două părți, una nordică și estică în care apare forma cu *-h-* medial și alta vestică, centrală și sudică, dominată de forma *duan* (NALR–Ban. III, h. 588).

graiuri mai ales în perioada de dominație a Imperiului Austro-Ungar (sec. al XVIII-lea); după calea de acces, acești termeni se pot grupa în două categorii:

a) elemente pătrunse pe cale administrativă, referitoare la nume de instituții, profesii, produse: **ablegút** (TM) „deputat” < germ. *Ablegat*; **apotécă** (M), cu var. *apătícă* (L), *apotícă* (B) „farmacie, drogherie” < germ. *Apotheke*; **azânbán**, cu var. *izânbán* și *izenbán* „rețea de cale ferată” (S), *anzibán* „tren” (B) < germ. *Eisen Bahn* „drum de fier”; **pas** (TM) „pașaport” < germ. *Pass*, considerat învechit în majoritatea dicționarelor (DLR s.v. *pas*², cu indicația regional, DEX s.v. *pas*², MDA s.v. *pas*³); **țug** (S) „tren”⁴⁵ < germ. *Zug*;

b) termeni care aparțin culturii materiale, infiltrați în diferite domenii de activitate:

– cele mai multe împrumuturi sunt, așa cum constată A. Roceric (1961: 178), pe baza ALR, din domeniul meseriilor și meșteșugurilor: **fărbăr** (TM, B) „vopsitor de textile, boiangiu” < germ. *Färber*⁴⁶ (cf. Roceric 1961: 178, Neagoie 1984: 271); **tîșlăr** (S, TM, M) „tâmplar” < germ. *Tischler*;

– având în vedere specificul populației care a venit în contact cu românii, constatăm că experiența acestora în domeniul tehnic se reflectă în vocabular printr-o serie de termeni, desemnând obiecte și metode noi la vremea respectivă, precum: **șpriț**, cu sensul „tub” (L, V) sau „vermorel” (S, Ms) < germ. *Spritze*, alături de verbul *a șprițui* „a stropi, a trata cu substanțe chimice (culturile agricole)”, aproape general în graiurile cercetate < germ. *Spritzen*; **tréșcă** (B, O) < germ. *Dresch*, alături de **dréșmașina** (G) < germ. *Dreschmaschine*, ambele desemnând „batoza”, acesta din urmă fiind neînregistrat în dicționare;

– cunoștințele și deprinderile populației venite din Germania și Austria în domeniul agriculturii se reflectă, de asemenea, în lexicul graiurilor din Banatul sârbesc, prin termenii referitori la măsurarea și delimitarea pământului: **flur** (TM) „parcelă” < germ. *Flur*; **părțela** (L), cu var. *părteála* – forme pentru care DLR (s.v. *parcelă*) trimite la germ. *Parzelle*, apropiat fonetic, prin etimologie populară, de vb. *a împărți*; la cultivarea plantelor, în mod special în domeniul viticol, pentru care graiurile în discuție cunosc diverse denumiri ale soiurilor de viță-de-vie: **rizîng** (Ms) < germ. *Riesling*; **sáibăr** (M, R), cu var. *sáimăr* (M), *șáibăr* (B), înregistrat în DLR (s.v. *zaibăr*) cu etimologie necunoscută, pentru care DEX (s.v. *zaibăr*) trimite cu cf. la germ. *Seiber*; **trolîngăr** (Ms) < germ. *Trollinger*, termen inexistent în lucrările lexicografice;

– un număr destul de mare de termeni nemțești se referă la casă și acareturi, înregistrându-se în vorbirea românilor din Banatul sârbesc denumiri referitoare la diverse tipuri de încăperi: **șpais** (M, Ib), cu var. *șpaiț* (E, R, O) „cămară” < germ. *Speise*, la obiecte de mobilier: **regál** (L, S, TM, R) „piesă de mobilier cu rafturi; un fel de bufet” < germ. *Regal*; **plótă** (O), cu var. *plótă* (B) „sobă de gătit cu plită, construită din zid” < germ. [*Herd*]platte (după DLR s.v. *plótă*), din bav.-austr.

⁴⁵ Termenul e cunoscut și cu sensul „curent de aer rece” (S, B): *El [soțul] măi mult dintr-un țug și-o căpătat beteșug* (S VIIb), întâlnit și în alte regiuni situate mai ales în Transilvania (DLR s.v. *țug*²). Despre sinonimia dintre termenii care desemnează „tren”, v. Iovanovici 2016: 135.

⁴⁶ Termenul, care a intrat în limba română prin intermediul zugravilor și negustorilor nemți, odată cu substantivul *farbă*, se regăsește și în sârbă, fiind considerat derivat de la *farba*, atestat în diverse regiuni vestice (ERSJ s.v. *farba*).

Plattn (TEW s.v. *plotăn*) sau din säs. *plotăn* sau *plot* (Binder 1967: 56); *stălăj* (L) „raft (pentru depozitarea borcanelor de conserve)” < germ. *Stellage*, sau la obiecte de uz casnic: *parazól* (M) „umbrelă” < germ. *Parasol*; *țegăr* (VI) „coș, coșniță” < säs. *zecker* (germ. *Zöger*) (DLR s.v. *țechiră*);

– o categorie numeroasă de împrumuturi germane se constituie din termeni referitori la preparate culinare și alimente, precum: *paștétă* (V) „pateu de ficat” < germ. *Pastete*; *părădăisă* (L, S, TM, I, B, R, Ib), cu un sg. refăcut, *părădăică* (S) și cu diferite forme fonetice de plural, *porodăise* (M), *părădăi* (Ms, G), desemnând „pătlăgea roșie” și p. ext., mai rar, „pastă de roșii, bulion” (*părădăi* – I) < germ. dial. *Paradeis*; *pocărăi* (L, R, Ib) „dulciuri, preparate de patiserie” < germ. *Bäckerei*; *țușpăis* (R), cu sensul etimologic „garnitură la mâncare” < germ. *Zuspeis*; *zúpă*, aproape general, „supă, ciorbă (dulce)” < germ. *Suppe*;

– o serie de împrumuturi nemțești aparțin domeniului textil, ca urmare a schimburilor comerciale dintre mediul rural și cel urban, unde se aflau foarte mulți germani (cf. Flora 1971: 270). Între acești termeni se înscriu atât denumiri de materiale textile, obiecte de îmbrăcăminte, culori/vopseluri etc., cât și nume de acțiuni pentru diferite operații de confecționare a îmbrăcămintei: *pliș* (L, TM, B), cu var. *pleș* (R) „pluș, catifea groasă” < germ. *Plüsch*; *vol* (L) „lânică”, specializat pentru materialul cumpărat < germ. *Wolle*; *șfétăr* (I, TM, B), cu var. *șfértăr* (L), *svédăr* (I), *șfétăr* (B) „pulover” < germ. *Sweater*⁴⁷; *șlăier* (TM, E, B) „voal de mireasă” < germ. *Schleier*; *șlinguí*, *a* ~ (L, B, R) „a broda” < germ. *schlingen*, alături de derivatele *șlinguitură* (R) „broderie” și *șlingărăie* (TM) „idem” (v. cap. *Formarea cuvintelor*); *ștricuí*, *a* ~ (B, V) „a tricota” < germ. *stricken*, cu o bogată familie lexicală în aceste graiuri (v. *Glosarul*);

– câteva împrumuturi se referă la domeniul medical: *medițină* (L) și *mediținurile* (L), ambele cu sensul „medicamente” < germ. *Medizin*, inclusiv o serie de denumiri ale unor boli: *șlog* (B Ms) „paralizie” < germ. dial. *Schlog* (lit. *Schlag*) (v. Arvinte 1971: 102; Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 53), de la care s-a creat derivatul verbal *șloguí* (B), cu var. *șlogoi* (B, Ms), *șlogăi* (I, Ms); *reúmă* (L) „reumatism” < germ. *Rheuma*;

– din diverse alte domenii, amintim și: *luft* (S, Ms) „aer curat” < germ. *Luft*; *șaitoáfe* (L) „portofele”, pl. lui **șaitoáfa*, înregistrat și în DLR (s.v. *șlăitof*) cu var. *șaitof* < germ. *Schreibtafel*; *șpațir* (S) „plimbare” < germ. *Spazier*, alături de vb. *a (se) șpățiri* (L, S) „a umbla de colo până colo; a se plimba” < germ. *spazieren*; *șúngu*, *cu* ~ loc. adv. (TM) „cu putere” < germ. *Schwung*; *urláb*, *la* ~ (TM) „în permisie” < germ. *Urlaub* ș.a.

3.2. Cuvintele prezentate sunt înregistrate aproape în totalitate în dicționarele limbii române, majoritatea ca regionalisme specifice Banatului și/sau, mai rar, Transilvaniei.

⁴⁷ Lucrările lexicografice, deși menționează și o serie de variante regionale, admit ca etimon pentru *sveter*, engl., fr. *sweater* (DLR, DEX, MDA). Regionalismul *șfetăr* este inclus și de V. Neagoe (1984: 271) între elementele de origine germană, specifice Banatului.

3.2.1. Dintre termenii pentru care în lucrările lexicografice nu este precizat caracterul regional, menționăm: *sódă* (S) VIIc „apă minerală; sifon” < germ. *Soda* (*wasser*), înregistrat și în DU, SDLR, este considerat „rar” în DLR și MDA; *viț* (TM, O) „glumă, banc” și în expr. *a dat cu viț* (O) „a luat în glumă, în derâdere” figurează în DLR și MDA (s.v. *viț*²) ca „germanism” cult. O altă categorie de cuvinte figurează cu indicația popular, uneori familiar: în cazul lui *fain* < germ. *fein*, curent în aceste graiuri, cu un semantism bogat (v. *Glosarul*), DEX și MDA consideră familiare sensurile „de foarte bună calitate” și „frumos”; *frai* adj. invar. „gratuit” (S, O), „liber” (L) < germ. *frei* nu figurează în DA, iar pentru sensul al doilea MDA indică caracterul familiar.

3.2.2. Semantismul lui *chiflă* (L, TM) „corn din aluat, cu diverse umpluturi” < germ. *Kipfel*, considerat în dicționare ca fiind învechit sau ieșit din uz (v., de exemplu, DELR II₁ s.v.), este folosit în mod curent în graiurile în discuție; cu acest sens este folosit în Banat, dar și în diferite arii din Crișana și Transilvania⁴⁸ (v. ALR II, s. n., IV, h. 1071) și se regăsește, de asemenea, în graiul românilor din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *chifle*).

3.2.3. O serie de cuvinte au în aceste graiuri (și) alte sensuri, față de cele înregistrate de dicționare, ca de exemplu:

dunț (L, S, TM) – cu var. f. *dunță* (S) „baie de aburi pentru sterilizat borcanele de conserve”: [Borcanele cu p i g m e z] *nu le mai bag în... la căldură dă-i, da! Și la dunț, cum noi am zis, dă le-am mai dunțuit, da!* (TM VIIb) și în forma de pl. *dunțuri* (L) „compoturi sterilizate (pentru iarnă)” – este reținut în dicționare ca variantă a lui *dunst* < germ. *Dunst* doar cu cel de al doilea sens, regional, înregistrat pe baza atestărilor din Banat și Transilvania, oferite de ALR și ALRM; sensul principal inserat în DLR și MDA este „produs rezultat din măcinarea grâului”. Termenul este cunoscut și la românii din Ungaria, cu sensul „abur” în partea nordică și cu cel de „compot” în localitatea Bătania (TD–Ung., *Glosar* s.v. *dunst*). Semantismul „compot” fie derivă din sensul principal „abur” (TD–Ung.: CLXV), fie reprezintă împrumuturi din compusele nemțești *Dunst(obst)* (Binder 1967: 65) sau *Dunstspeise* (Purdela Sitaru, Vasiluță 2002: 118) (v. și *infra*, *dunstui*);

șpențer, cu var. *șpenț* „veston” (L) sau „haină groasă, scurtă, din postav” (B) < germ. *Spenser* este specializat în Ms pentru „pelerină (de ploaie)”: *O venit apa și, cum să spun? S-o stors așa pră obraz, eu am pus șpențăru, numa pân șpențer tot o trecut apa, mă-nțelegi* (Ms VII);

trăilă (TM) „roabă rudimentară din lemn” cunoaște o depreciere semantică față de germ. *Traille* „remorcă” (*Duden* s.v.): *Nu știi acum avem roabe, noi le zicem, înainte erau dă lemn, trăilă i-o zis, [...] din lemn era făcută, și o avut două picioare, și înainte o fost roată. Și iar ai împins-o ca pă roabă* (TM VI); dicționarele consemnează un alt sens pentru acest cuvânt, provenit din fr. *traille*.

⁴⁸ Având în vedere criteriul repartiției, TEW admite, cel puțin pentru unele variante, filiera maghiară (ung. *kifli*). DA trimite și la etimonul unguresc, însă DELR I₁ acceptă, pentru toate variantele, având, probabil, în vedere vechimea termenului (atestat 1770), etimologia germană (cf. Pușcariu, LR I: 274, care îl include între elementele provenite din germană, prin contactul direct cu negustorii și industriașii germani slabiți la noi).

3.2.4. Dintre termenii care nu sunt incluși în principalele lucrări lexicografice, ne-au reținut atenția:

artézii s. f. pl. (TM⁴⁹) și **artézice** adj. f. pl., *fântâni* ~ (R), ambele desemnând „izvoare, fântâni din care apa țâșnește cu putere”: *Satul nostru o avut multe **fântâni artézice**. Și-atuncea era acolo vâlău mare, la capul satului, unde... pentru vaci* (R VIIIb); lexemele sunt înregistrate în DSB II s.v. *arteză* s. f. și *artezes* s. n., ca provenite de la adj. *artezian*, respectiv s.v. *artezica* s. f., pentru care se trimite la adj. *artezic*, inexistent în dicționarele românești. O explicație etimologică convingătoare pentru *artezes* și derivatele sale, consemnate exclusiv pentru Banat, întâlnim la Purdela Sitaru, Vasiliuță (2002: 95–96): „etimonul este adjectivul german *artésisch* «artezian» din sintagma *artesisch(er Brunnen)* «fântână arteziană», alcătuită după modelul francez (*puits*) *artésien*” (id.: 95). De la adj. german, autoarele explică și subst./adj. *artezică* și subst. *arteză*, o prescurtare de la *artezes* și *artezică*. În acest context, forma *artezie* constituie o reîncadrare morfologică în clasa substantivelor în *-ie*, după alte modele existente (v. cap. *Morfosintaxa*);

braun adj. variabil cu patru forme, dintre care doar cea de m. pl. nu a fost înregistrată în aceste graiuri (L, S, TM, B, M, VI) „de culoare maro” și ~ *dășchis* (B) „de culoare bej” < germ. *braun*: *Este cică toartă la piaț acolo [în România], lână, așa aud, și albă cică, și colorate, **brăune**, acuma nu știu, îi fărbută o cum îi, nu știu să vă spun* (B); termenul este inclus de V. Neagoe (1984: 271) între elementele de origine germană specifice Banatului, fiind consemnat și în DSB IV s.v., pe baza atestărilor din TD–*Porțile de Fier* și NALR–Ban., unde apare, cu precădere, în jumătatea sudică a Banatului. Nu apare în lucrările lexicografice ale limbii române;

dunstuí, *a (se)* ~ (B), cu diferite adaptări vocalice și/sau consonantice⁵⁰: *a (se) dinstuí* (S, M), *a dunțuí* (L, R), *a dințuí* (S) [d. alimente] „a (se) înabuși, a (se) căli”: *Atuncea o pus păsula verde o mazăre, și-atunci o pus... un pic dă apă, și-o **dunțuít** aci; când aia s-o **dunțuít**, atunci o pus... câta făină* (R VIIb) și „a fierbe la aburi” (TM, în forma *dunțuí* v. *supra*, sub *dunț*) provine, cel mai probabil, din germ./bav.-austr. *dünsten* (Neagoe 1984: 271; Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 56 – cele două autoare trimițând pentru comparație și la scr. *dinstati* și magh. *dinsztál*). Verbul este cunoscut în întreg Banatul (id.: 119), inclusiv în zona Porților de Fier (TD–*Porțile de Fier*: 105, 144), fiind inclus, în forma *dinstuí*, între elementele germane specifice pentru Banat (Neagoe 1984: 271). Termenul apare, de asemenea, în localitățile din aria sudică, cu populație românească din Ungaria (TD–Ung., *Glosar* s.v. *dunstuie*); cu un sens ce pare derivat de la *dunst* („a steriliza conservele în abur”), așa cum afirmă și autoarele (TD–Ung.: CLXV). Alături de formele menționate, întâlnim în localitatea Marcovăț și verbul *a dinstului*

⁴⁹ Termenul este consemnat și de Sorescu-Marinković (2006: 238, s.v. *artezie*) pentru aceeași localitate.

⁵⁰ M. Purdela Sitaru și L. Vasiliuță (2002: 55, 119) consideră că formele fonetice în discuție sunt mai puțin probabil adaptări la sistemul vorbirii populare românești (deși tendința de redare a sunetului germen *ü* prin *u* sau *i* corespunde, în mod normal, sistemului limbii române), ci, mai degrabă, sunt preluate ca atare din diferite dialecte germane.

(frecvent întâlnit și la românii din Ungaria), apărut, probabil, sub influența termenului maghiar;

șlag (V, Ib) „legătură, bandaj”: *Prima jumătate de litră [de răchie] [...] aia lăsați, ori merge la profript, ori că nu lăsați la al șlag pentru... să puneți la gușă, sau la picioare sau la ceva* (V VIe) este o formă apărută prin deglutinare de la germ. *Umschlag*, în care „silaba inițială *um-* a fost confundată de vorbitorii români cu articolul nehotărât românesc *un*” (Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 54); termenul este înregistrat de cele două autoare numai la generația vârstnică dintr-o serie de localități din județele Caraș-Severin și Timiș.

3.3. În ceea ce privește etimologia elementelor de origine germană, se remarcă, pe de o parte, faptul că delimitarea împrumuturilor din germana literară față de cele austro-germane și șvăbești este greu de făcut, problema fiind insuficient studiată, iar, pe de altă parte, existența acestor cuvinte în limba sârbă, uneori și în maghiară, arată dificultatea de a stabili dacă provine dintr-o limbă sau alta.

3.3.1. Dintre termenii pentru care s-a propus o etimologie multiplă – germană și/sau sârbă⁵¹ – în diverse lucrări, semnalăm:

pecár (S, TM, R) „brutar” se folosește, după ALR, așa cum arată D. Gămulescu (1974: 170), în Banat, Transilvania și în nordul țării. În Banat, I. Mării (2005 [1966]: 100) consideră că derivă din sb. *pekar*⁵², opinie preluată și de Gămulescu (1974: 170), care adaugă că „la răspândirea cuvântului a putut contribui și sâs. *Becker*” (*ibid.*). Pentru originea germană (germ. *Bäcker*) pledează Binder (1967: 68), iar Tamas consideră că „în Banat și în vecinătatea așezărilor germanofone cuvântul poate fi, de asemenea, împrumutat direct din germană” (TEW s.v. *pec*). Dicționarele limbii române atestă termenul ca derivat de la *pec* + sufixul *-ar*⁵³ (DLR s.v., MDA s.v.), dar trimit pentru comparație la germ. *Bäcker* și scr. *pekar*. Pentru *pecărie*, înregistrat în graiurile în discuție sub forma de pl. art. *pecăriile* s. f. (L) „brutăriile”: *Că și la voi nu face nime-n lume pâine, iar face... pecăriile* (L VIIb), lucrările consultate îl propun ca derivat de la *pecar*, cu excepția cu I. Mării (id.) și Șt. Binder (id.), care acceptă și împrumutul direct din sb. *pekarija*, respectiv din germ. *Bäckerei*. După aria de răspândire a termenului, acesta pare un împrumut german, care și-a consolidat poziția și s-a răspândit în teritoriile învecinate prin intermediul altor limbi în care a pătruns, aflate în contact direct cu româna (sârbă, maghiară și ucraineană);

șpoiér „mașină de gătit (cu plită)” (S, E, M, R, VI) sau „cuptor la mașina de gătit” (I, E, M, V), cu variante diverse pentru unul dintre sensuri sau pentru ambele (v. *Glosarul*): *șpoiért* (M), *șporél* (E), *șporélz* (L, V), *șporiél* (L), pl. *șporiélzuri* (L) sau *șporéere* (B) „aragazuri”: [Păturata] *o pun în tepsie, aprind șporéltu, rel o cum se spune? Duba. Și se coace* (L VIIb). Cuvântul este inserat în DLR ca variantă (alături de altele din diferite regiuni ale țării influențate de limba germană) a lui

⁵¹ Menționăm că o serie de cuvinte din această categorie sunt tratate în mod diferit, fiind inserate în lucrările lexicografice fie numai cu etimonul originar, din germană, fie cu ambele (german și sârb), fie, mai rar, doar cu cel din sârbă.

⁵² Originea slavă a acestui cuvânt și a diverselor derivate a fost susținută anterior de Cihac, DE II: 250.

⁵³ Etimologia poate fi admisă pentru zonele în care circulă termenul *pec* < magh. *pek*.

șparhat < germ. *Sparherd*⁵⁴; M. Purdela Sitaru și L. Vasiliuță într-un articol mai vechi, reluat în 2002: 159, și ulterior, G. Șerban (2000: 344) arată că forma din Banat, alături de cea din sârbă (sb. *šporhert*) trimit la cea dialectală bav.-austr. *šporhert*, iar variantele sale se explică prin condiții fonetice specifice graiurilor. Termenul are etimologie multiplă în graiurile dacoromâne în funcție de aria de difuziune (Banat, Transilvania, Bucovina), iar „în Banat avem de-a face și cu o influență bavarez-austriacă (șvăbească) și sârbo-croată” (Șerban 2000: 346);

țimet (L, S, B, VI) „scorțișoară”, cu răspândire, așa cum precizează DLR (s.v. *țimăt*), pe baza datelor din ALR și ALRM, mai ales în Banat și în regiunile învecinate din Crișana și Transilvania, provine fie direct din germană (dialectală) *Zimmet* (Binder 1967: 71, Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 169), fie prin mijlocire sârbă < sb. *cimet* < germ. *Zimmet* (Gămulescu 1974: 198)⁵⁵, fie sunt acceptate ambele etimoane (DLR s.v. *țimăt*, MDA s.v. *țimet*). Vechimea termenului (atestat 1754 – MDA) arată că acesta a pătruns în limbă în perioada de apogeu a influenței germane în regiunea Banatului, întărindu-și poziția, la fel ca celelalte elemente descrise anterior, prin limba sârbă.

3.3.2. Pentru alți termeni, multitudinea de variante fonetice, uneori morfologice, întâlnite în aceste graiuri, se explică, mai degrabă, prin originea diferită a etimoanelor, decât prin adaptări interne la sistemul românesc:

măistăr (S, VI), cu var. *măiștru* (R), *mășter* (M) „meșter” au la bază germ. *Meister*: *Abia după ce m-am măritat, ne-am făcut la măistăr niște sandale așa* (VI VIIa). În localitatea Locve, termenul e folosit și cu valoare adjectivală, desemnând o persoană „pricepută, îndemnatică”: *La cuptori n-am fost prea măistără eu, să ard cuptoriu* (L VIIIb). În aceeași localitate sau în alte sate se folosește dubletul *măistor* (L, TM, E, M), care corespunde în această zonă sb. *majstor*. Având în vedere repartitia dialectală a variantelor (după ALRM II, s.n. I, h. 323 – Banat, Oltenia și Transilvania), majoritatea specialiștilor acceptă această soluție etimologică, adăugând și etimonul bulgar *maistor* pentru aria sudică a teritoriului dacoromân (TDRG₂ II s.v. *maistru*, DLR s.v. *maistru*, Gămulescu 1974: 152);

ștal s. n. (S, B, R) „grajd” și *ștála* s. f. art. (G) au la origine germ. *Stall*, însă forma feminină a fost mediată de sb. *štala* (Petrovici 1935: 155, Gămulescu 1974: 193, DLR s.v.). Alături de acesta înregistrăm pentru același referent și **ștălóg** s. n., cu var. *ștărlóg* (TM): *Într-un an o avut trei [vacii] care-or fătat odată. Și le-o adus d-acolo dă la odaie, aveam noi ștălóg ș-aicea [...] și le-o adus acasă... și-or fătat* (TM VIIc), pe care dicționarele îl acceptă cu etimologie multiplă < sb. *štalog*, germ. *Stallung* (DLR s.v., MDA s.v.). Pe baza datelor oferite de ALR, termenii sunt inserați în DLR ca specifici Banatului; difuziunea dialectală a lui *ștal/ștală* în NALR–Ban. II, h. 280 acoperă aria sud-vestică a Banatului (ceea ce pare să conducă la ideea că ambele forme s-ar fi răspândit din sârbă), iar a lui *ștălóg*

⁵⁴ Formele întâlnite în Banatul sârbesc – înregistrate și în Banatul românesc și sudul Transilvaniei, pe baza datelor din ALR II, I (v. Arvinte 1971: 158), acoperind, sub diverse variante fonetice, întregul teritoriu al Banatului (v. NALR. Ban. II, h. 234) – nu se pot explica prin etimonul din germana literară.

⁵⁵ Autorul acceptă, totuși, și împrumutul direct din germ. *Zim(me)t* (*ibid.*).

acoperă întreaga jumătate nordică, fapt care corespunde, din datele înregistrate de noi, și cu situația din Banatul sârbesc.

3.3.3. O categorie aparte o constituie elementele cărora li s-a propus în lucrările lexicografice o etimologie maghiară, când, în realitate, ele se pot explica satisfăcător prin germană și/sau sârbă. Dintre acestea, menționăm:

firânguri (S, TM), cu var. *fireânguri* (B) „perdele”: *Și dup-ai firângurile merg la spălat până eu șterg de praf* (TM III), i se atribuie în MDA s.v. (singurul dicționar care îl consemnează), etimonul magh. *firhang*. Termenul este la origine un germanism, *Vorhang*, austr. *Fierhank*, care a pătruns atât în maghiară, cât și în sârbă (*firanga* „perdea” – SRR s.v.). După TEW (s.v. *firhong*), formele cu *-h-*, repartizate mai ales în Transilvania, sunt de origine maghiară în timp ce alte variante se explică prin germana austriacă. Pe h. 218 din NALR–Ban. II, termenul împarte teritoriul Banatului în două arii majore, jumătatea nordică, dominată de forma *firang* și cea sudică unde e răspândită forma *fireang*. În graiurile de care ne ocupăm nu este exclusă nici influența cuvântului sârbesc;

rel (L), cu var. *rer* (R) „cuptor (la mașina de gătit)” (v. și *supra*, sub *șpoier*), în cazul căruia se susține, pe de o parte, originea maghiară: în DLR s.v. *ler²* și MDA s.v. *ler²* < magh. (dial.) *ler*. Tamas (TEW s.v. *ler*) adaugă pentru multitudinea de variante și etimonul ung. dial. *rer*. Pe de altă parte, o serie de cercetători sunt de părere că termenul provine direct din germană: germ. (*Brat*)*röhre* sau sâs. *rir* (Binder 1967: 57), germ. *Röhre* pentru formele *reln* și *ren* (Neagoe 1984: 271) sau forme dialectale germane, în special bav.-austr. *Rehrn* (Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 57)⁵⁶. Repartiția dialectală a termenului, după ALR (Trans., Ban. și prin Olt. – DLR) pledează pentru originea germană, în speță, bavarez-austriacă, cu influențe probabile și din partea sb. *vern*.

3.3.4. Deși, cu foarte puține excepții, germanismele din Banat, în speță din graiurile în discuție, își găsesc echivalent în sârbă (uneori avînd aceeași formă și semantism, ceea ce îngreunează demersul etimologic), situația nu se prezintă identic cu cea din limba turcă. Putem afirma cu certitudine că limba germană a lăsat urme vizibile în română și sârbă (adesea, aceste limbi influențându-se și ele reciproc), fapt reflectat, îndeosebi, la nivel dialectal. Vechimea elementelor germane demonstrează că acestea au pătruns în cele două limbi în aproximativ aceeași perioadă, perpetuându-se, uneori, ca urmare a influenței limbe sârbe, ca limbă majoritară în această regiune.

3.4. Se cuvine să remarcăm și o serie de neologisme de origine germană, acolo unde limba standard a împrumutat, de regulă, din latină, pe cale livrescă și/sau din franceză, datorită cărora „germana (sub diversele ei aspecte) a contribuit, oricât de paradoxală ar părea această afirmație, la întărirea caracterului romanic (în sens restrâns), dar și (în sens larg) a caracterului occidental al românei și nu numai al acesteia” (Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 48).

O primă categorie de elemente care își explică proveniența după pronunția germană o constituie cele impuse în limba literară cu segmentul [ge], [gi]:

⁵⁶ Nu este exclus ca în unele localități termenul să se fi contaminat cu variantele lui *șpoier* (*șporer*, *șporel* etc.) – v. *supra* –, iar *rel* (*rer*) să reprezinte o formă prescurtată de la acestea.

alérghie (E, Ms) „alergie” < germ. *Allergie*: *Toată am fost așa rapor pră piep și pă obraz și pră mâini... ca o alérghie așa o... nu știu cum să vă spun* (Ms VII);

gheneráție (Ib), pl. *gheneráții* (O), *generáții* (M) „generație” < germ. *Generation*;

ghimnáziu (G) „gimnaziu” < germ. *Gymnasium*;

ighénă (B) „igienă” < germ. *Hygiene*: *Aud și la Rumânia c-o fost... problemuri că unde se mulge [vaca] cu mâna și nu-i ighénă, nu-i curățenie...* (B VIIIa).

Pentru alți termeni, îndeosebi cei cu pronunția [t̪] acolo unde limba literară a adoptat [č], originea acestora poate fi pusă fie pe seama limbii germane, fie a celei sârbe:

conțentrát (L, Ib) „hrană furajeră concentrată”: [Porcilor] le dau o țără conțentrát (L VIIb) < sb. *koncentrat*, germ. *Konzentrat*;

conțért (S, VI), pl. *conțérturi* (S, Ib) „concert” < sb. *koncert*, germ. *Konzert*;

ențicopedie (G) „enciclopedie” < sb. *enciklopedija*, germ. *Enzyklopädie*;

proțénturi pl. (R, G) „procente”, cu singularul provenit din sb. *procen(a)t*, germ. *Prozent*;

șpețialist (Ms) „specialist” < sb. *specijalist*, germ. *Spezialist*;

țeremónie (TM) „ceremonie, slujbă religioasă” < sb. *ceremonija*, germ. *Zeremonie*.

3.5. În ceea ce privește repartiția dialectală pe teritoriul dacoromân, câțiva termeni se întâlnesc doar în Banat:

naifrípti (Ib) „ienibahar” se explică prin etimologie populară, fiind o variantă pentru *naifirț* < germ. *Neugewürtz*, întâlnit exclusiv în Banat (v. Neagoe 1984: 272); nu este exclusă nici etimologia multiplă a termenului românesc, care ar putea proveni, dată fiind aria sa de răspândire, și din sb. *najkvirc*, *najgvirc* (SRR s.v.; cf. Purdela Sitaru, Vasiliuță 2002: 136);

Alți termeni au o răspândire mai largă, acoperind fie diverse zone ale Banatului și Transilvaniei, fie întreaga arie nord-vestică:

crumpi general, cu variantele *croámpe* s. f. (R), *crompi* (L), *crúmpe* s. f. (R), *crumpéi* (Ib), *crúmpiri* (S, R, O) „cartofi” < săs. *krump*, *krumpir* (posibil și sb. *krumpir*) (v. DELR II₂ s.v. *crumpenă*) este răspândit în Banat, Transilvania și Oltenia;

flásă este înregistrat în Banatul sârbesc cu sensul „sticlă (recipient)” < germ. *Flasche* (S, O, Ib): *Să luăm o flásă de bere, să bem una tu, una eu* (S VIIc) și „borcan de sticlă de diferite dimensiuni și forme” (L): *Dar în flásiľe borcanele astea de dunț [...] or fost băieți de-ai mici* (L VIIb);

lóibăr (S) „foaie de dafin” < săs. *Lurber* (germ. *Lorbeer*), înregistrat de Șt. Binder (1967: 66), sub diferite forme fonetice, în regiunea Banat și Hunedoara; conform datelor din DLR s.v. *lúrbăr*, termenul acoperă diverse zone din Banat și Transilvania;

ștrimfi aproape general în graiurile anchetate „ciorapi” < germ. *Strumpf* este răspândit în Transilvania, Banat și Maramureș, cu o primă atestare datând din anul 1750 (DLR s.v. *ștrimf*).

4. Împrumuturi maghiare

4.1. Dintre termenii și sensurile atestate pentru limba veche, amintim:

celuí, *a* ~ (Ms) „a păcăli, a înșela” < magh. *csal*: *Frati-meu toată* [averea] *o vândut-o și-o băut-o* [...]. [A dat-o la] *muieri care-or vrut să-l sélűje*, *cum să-ți spun altă formă?* (Ms VII), considerat învechit, cu răspândire în Transilvania și Moldova (DELR II₁ s.v.);

házná se întâlnește în satul Iancaid în expresia *nu mi-o fost* ~ „nu m-a lăsat inima, nu m-am îndurat”: *Și... am ieșit afară din sobă. Ma nu m-ó fost... házná, să stau, iară totuși m-am dus eu să văd la ea* [soacra], *ce mai face?!* (I Va); termenul, inserat în dicționare cu sensul „folos” este atestat în AC s.v. *hasná*, atribuindu-i-se în lucrările lexicografice etimologie maghiară (magh. *haszon* – CADE s.v., DA s.v. *hasná* – care trimite cu cf. și la sb. *hasna*) sau, strict pentru zona Banatului, sârbă (Mării 2005 [1966]: 112).

4.2. Elementele maghiare au pătruns, de regulă, prin influență populară și aparțin unor domenii diverse specifice, mai mult sau mai puțin, mediului rural:

– casa și obiecte casnice: **arșáu** (L), cu pl. art. *harșáuăle* (B) (v. cap. *Morfosintaxa*) „hârleț, cazma”, cu răspândire largă în Banat (DSB III s.v.) < magh. *ásó*, cu epenteza lui *r*; **fidéu** (G) „capac (la vase de bucătărie)” < magh. *fedő*; **șaitáu** (B) „un fel de presă constând dintr-un capac de lemn prevăzut cu un dispozitiv de strângere, folosită la presat brânza sau varza puse la păstrare în puțină” < magh. *sajtó*; **văláu** (R) „jgeab din lemn scobit (din care se adăpau vitele)”, specializat în TM pentru „jgeab de lemn prin care trece țeava de răcire la prepararea rachiului” < magh. *vályú* sau dintr-o formă dialectală (MDA s.v.);

– meserii: **boitár** (L) „cioban” < magh. *bojtar*;

– relații de rudenie: **șógor** (R) „soțul surorii, cumnat” < magh. *sógor*;

– alimentație: **borândáu** (I, E, B, M, V) „un fel de mâncare preparată cu sânge de pasăre sau de porc” < magh. *börömlő*⁵⁷; **părgăluí**, *a* ~ (L) „a prăji ușor, a rumeni (ceapă, carne etc.)” < magh. *pergel*; **pécină** (M) „carne macră” < magh. *pecsenye*; **virșe** pl. tant. (V) „crenvurști” < magh. *virslí*;

– textile: **dricálă** (L, TM, B, R, VI) „saltea” < magh. *derékaly*; **duni** (TM) „plăpumi umplute cu fulgi sau cu pene”, cu singularul provenit din magh. *dunya*; **durúț** (VI) „șubă, haină scurtă și groasă, cu mâneci” < magh. *doroc* „pânză grosolană” (DLR s.v. *duruț*^l);

– părți și organe ale corpului: **mandúle** (Ib) „amigdale” < magh. *mandula*; **țâmp** (L, S, M, V, G, Ib), desemnând „piciorul sau pulpa (superioară și/sau inferioară) la om și/sau la animale (v. *Glosarul*)” < magh. *comb*;

– boli, defecte fizice și psihice: **bai** (TM) „supărare, necaz” și (L, S, TM, B, VI) „boală, suferință fizică; durere” < magh. *baj*; **beteág** (L, I, E, Ms) „bolnav”, în TM specializat pentru „infirmitate”, < magh. *beteg*; **beteșúg** (S, M, R, Ms) „boală fizică” < magh. *betegseg*; **bichér** B Va [d. un bărbat] „abil, șmecher, șiret, înșelător”⁵⁸ < magh. *betyár*;

⁵⁷ Etimologia este nesigură, fiind cel mai probabil de origine maghiară – DA, sub influența lui *a borí* – CDER (DELR I s.v.).

⁵⁸ De la substantiv s-a creat în aceste graiuri adj. *bichiréz* (derivat, cel mai probabil, cu sufixul *-esc*), folosit în compusul *verde* ~ (B) pentru a desemna o „nuață de verde greu de definit”: *Vérede bichiréz* [...] *i ca bicheriu, șmecher, bărbat șmecher* (B Va).

– diverse: *minton* (TM) „imediat” < magh. *menten*; *tist* (B) „curat, chiar” < magh. *tiszta*.

4.3. Cu sensuri diferite față de cele menționate în dicționare, dar, în cele mai multe cazuri, comune cu cele din nord-vestul teritoriului dacoromân, se întâlnesc termeni precum:

bumb (S, B) „tabletă (medicament), pastilă” < magh. *gomb* „nasture”, atestat în Banatul românesc, cu precădere în jumătatea sudică⁵⁹, a dobândit acest sens prin asemănarea de formă și/sau mărime dintre *nasture* și *pastilă*, comparație care stă și la baza altor cuvinte (v. *nasture* harta menționată);

drod < magh. *drot*⁶⁰, cunoaște o evoluție semantică de la „sârmă” (R), sens reținut de dicționare, la obiectul de bucătărie confecționat din sârmă „tel (pentru bătut albuș, pentru zdrobit alimentele fierte etc.)”;

ghilău < magh. *gyaló* (*gyalu*), cunoscut mai ales în Transilvania cu sensul „rindea” (DLR s.v. *gealău*), are o accepție subsecventă (S) „uncă pentru curățat boabele de pe știulete”⁶¹: *Era... aia-i spune ghlău. Țăla noi am dat cu el, ca să nu se vatăme boaba, țăla [= porumbul] s-o curățat cu mâna, al de sămânță* (S VIIIa).

vigăne < magh. *viganó*, desemnând „rochie, fustă pentru femei” (TEW s.v. *vigan*²) s-a specializat în unele localități din aceste graiuri pentru „cămăși (din pânză groasă) pentru copii” (I): *Năinte s-or purtat copiii în țoluri, vigăne* (I Va).

4.3.1. Ca și în cazul altor elemente explicate prin influența mai multor limbi, termenii cu etimologie multiplă se referă la două tipuri de fenomene:

4.3.1.1. Pe de o parte, elementele omonime, existente în mai multe limbi, în speță, sârbă și maghiară, arată imposibilitatea de a decide în favoarea unui etimon sau a altuia (v. și *supra*, sub **2.2.8.**). Deși la prima vedere problema pare simplă, luând în considerare faptul că graiurile sunt supuse unei permanente influențe sârbe, este dificil de soluționat, întrucât în realitate „aflându-se în contact o lungă perioadă, sârbocroata și maghiara s-au influențat reciproc, în domeniului vocabularului am putea spune chiar masiv” (Gămuțescu 1974: 67)⁶². Acest considerent este susținut și de migrațiile de populație din diverse zone ale României (v. subcap. *Lista localităților anchetate și a informatorilor*) și îi putem adăuga și faptul că în unele localități conviețuiesc populații de etnii diferite (sârbi, maghiari, români, croați, slovaci etc.).

În această categorie se înscriu cele mai multe cuvinte:

cîpcuri (R) „dantele” este identificat, de regulă, cu Transilvania⁶³, cu sg., *cîpcă* provenind din magh. *csipke* (TEW, DELR II₁ s.v.). În această regiune s-ar

⁵⁹ Cf. ALRR. *Sinteză* II, h. 302: *pastile* și pentru alte arii de difuziune.

⁶⁰ Dicționarele limbii române acceptă în unanimitate etimonul maghiar (DA, MDA s.v. *drot*), dar M. Purdela Sitaru și L. Vasiliuță (2002: 53) pledează pentru diverse forme germane dialectale (bav. *Dräht*, de exemplu), fără a exclude posibilitatea unui împrumut din sârbă (sb. *drot*); de altfel, și L. Tamas susține originea maghiară a termenului, prin intermediar german (TEW s.v. *drot*).

⁶¹ În localitatea TM substantivul se folosește cu sensul etimologic, așa cum o dovedește existența verbului *a jelui* „a gelui, a da la rindea” < magh. *gyalulni*: *I-o trebuie toată noaptea să lucre, să jălușcă scândurile-alea* (TM VIII).

⁶² Pentru detalii referitoare la diverse criterii etimologice pentru cele două limbi în discuție, v. autorul citat, p. 67–69.

⁶³ TEW s.v. prezintă și câteva atestări din Banat.

explica în mod plauzibil, atât la nivel formal, cât și semantic, din sb. *cipka* (SRR s.v.); de altfel, în TDRG₂ s.v., pe baza atestărilor din ALR, este acceptată etimologia multiplă, iar DA s.v., doar face trimitere și la etimonul sârb;

cóțcă, cu dezvoltări semantice de la sensul etimologic „zar, cub”, neînregistrat în anchetele noastre, este specializat pentru diverse obiecte în formă de cub sau pătrat: „bucată cubică de carne, cartofi etc” (L, V), adesea în forma de pl. *cóțche*: „paste făinoase tăiate în formă de pătrățele” (V, G), „calupuri de brânză” (R), „carouri în țesături”: *S-o țesut în cóțke așa cumva, ca de cumpărat o fost* (VI VIIa); termenul pare a fi intrat pe două căi în limba română, sb. și magh. *kocka* (DA s.v., Gămulescu 1974: 120), soluție admisă chiar și pentru zona Banatului (DELR II₂ s.v.)⁶⁴;

cováci (TM, E) „fierar” – i se atribuie, după aria de răspândire nord-vestică, origine sârbă (*kovač*) și maghiară (*kovács*)⁶⁵ (Gămulescu 1974: 121);

lóptă (L, I, TM, E, B) „minge” este acceptat sub această formă ca provenind din sb. *lopta* (Mării 2005 [1966]: 110, TEW s.v., Gămulescu 1974: 149), „de probabilă etimologie maghiară < *labda*, *lapta*” (Gămulescu, *ibid.*); dicționarele (DLR, MDA s.v.) admit etimologia dublă pentru aria nord-vestică. Forma acoperă, în mod unitar, jumătatea nordică a Banatului (v. NALR–Ban. III, h. 593), fapt care coincide cu repartiția termenului și în graiurile în discuție, în regiunea sudică nefiind înregistrat de către noi. Alături de „minge”, termenul a dobândit, prin comparație, și semantismul „guguloaie din aluat, cocoloașe”: [*Colăceii îi facem lópcé*] (TM VIII), sens semnalat, pe baza ALR, și pentru alte regiuni din Banat și Transilvania (DLR s.v. *loptă* 2.);

pártă, cu pl. *perți* (TM) „dungă colorată (într-o țesătură)”: *O pânză albă, limpede, dă cumpărat era, dă cumpărat era. Limpede, fără perți, fără pupi, fără... curat albă* (TM VIIa) este prezentat, de regulă, cu etimologie maghiară (DLR, TEW, MDA s.v.); D. Gămulescu (1974: 168–169) acceptă ambele etimoane, sb., magh. *parta*;

pipărcă, denumind diverse tipuri de ardei: „ardei gras” (L, S, I, TM, B, M, G), „ardei iute” (I), colect. „gogoșari” (L, Ib), cu var. *pipără* pentru primele două sensuri (M, R, respectiv V) sau „boia de ardei” din structura ~ *de-a rōșie* (L, S, I, M, B) este de proveniență maghiară (*páprika*) în Transilvania și posibil sârbească în Banat (*paprika*) (TEW s.v. *paprică*) – singura etimologie pe care o susține I. Mării (2005 [1966]: 112)⁶⁶;

sóbă general „cameră” și (S) „mobilă de cameră”: e inserat în dicționare cu etimologie maghiară (*szoba*) (DLR, MDA s.v.), dar repartiția sa (Trans., Ban., Olt.)

⁶⁴ I. Mării respinge etimonul maghiar în Banat, motivând că termenul e de origine slavă.

⁶⁵ În funcție de zona de proveniență (Transilvania, Maramureș, Banat, mai rar Muntenia), DA s.v. *covaci* și DELR II₂ s.v. susțin că termenul poate avea la bază un etimon vechi slav sau sârbocroat, dar nu exclud originea maghiară pentru Transilvania.

⁶⁶ DLR include intrări separate pentru *paprică*, de origine maghiară și *pipărcă*, pentru care trimite la *piper*. Influența lui *piper* în cazul formei menționate se poate susține doar dacă avem în vedere faptul că ardeiul a fost denumit atunci când a fost adus în Europa prin cuvântul *piper* (asociere existentă în diverse limbi). Tamas (TEW s.v. *paprică*) arată că atestările de la S. Micu și I. Budai-Deleanu aveau acest sens, sintagma *piper turcesc* desemnând ardeiul, nu o varietate de piper.

pledează (și) pentru etimonul sârb (sb. *soba*), așa cum susțin L. Tamas (TEW s.v.) și I. Mării (2005 [1966]: 112).

4.3.1.2. Pe de altă parte, o serie de cuvinte cu variante fonetice diferite, întâlnite, uneori, chiar și în aceeași localitate, constituie, adesea, dublete etimologice:

popricăș (L, S, I, E, B, M) „papricaș, tocană” se explică prin magh. *paprikás*, în timp ce *papricăș* (L, V, G) ar putea trimite și la sb. *paprikaš*, așa cum considera E. Petrovici pentru atestările din Valea Mlavei (*apud* Mării 2005[1966]: 112) și, ulterior, I. Mării, id.;

prâšliuc (B) „jachetă tricotată”, cu var. *prâsluc* (B), *prîšliuc* (B), *prâzliuc* (L, VI) „vestă din postav ornată, de obicei, cu flori cusute de mână”, sau „cojoc” (V), cu var. *posluc* (S) – după D. Gămulescu (1974: 179) trebuie făcut apel atât la etimonul sb. *prusluk*, cât și la cel magh. *pruszlik*;

tâniér (TM, B) „fârfurie, taler” și *tinér* (TM, B, M), atestate în zona nordică a Banatului sârbesc, se explică prin magh. *tányér*, în timp ce corespondentele din Banatul de Sud, *táier* (S), *tiéri* (L), *tiériu* (L) se pot raporta, mai degrabă, la sb. *tanjir* (cf. Mării 2005 [1966]: 112)⁶⁷.

5. Creații interne

Alături de bogăția de compuse și de derivate morfologice și lexicale, unele vechi, neînlocuite de termeni din diferite limbi ca în alte regiuni (ex.: *acoperiș* „capac la vase de bucătărie” – V; *astupuş* „capac la borcan” L), alte mai noi, creative și surprinzătoare (ex.: *mulgîlță* „aparat de muls vaca” – L; *câine lupesc* „câine-lup” – G; *țoale-costume* „compleuri” – R) (v. și cap. *Formarea cuvintelor*), este evidentă capacitatea vorbitorilor de grai de a suplini prin mijloace proprii termeni pentru referenți noi intrați în spațiul rural. Dintre aceste creații interne, menționăm: *ápă cu gázuri* (Ms) „apă carbogazoasă”; *súmnă întărită* (L) „fustă apretată; *țoale de dormit* (M) „așternuturi”.

Tot în această categorie, remarcăm și unele creații metaforice: *a se prinde a vederá* (TM) „a se lumina, a se crăpa de ziuă”, *a pierde vidérile* (M) „a orbi”, *a le picá băiatul/copilul din poále* (Ms) [d. gravide] „a pierde sarcina, a avorta”: [Femeile gravide] *n-o vrut să rădice la puțină că le picá băjtu dân pǎle, mă-nțelegi* (Ms VII).

6. Termeni cu etimologie necunoscută

6.1. O serie de termeni înregistrați în Banatul sârbesc apar în dicționare – deci existenți în graiurile dacoromâne – cu etimologie necunoscută. Informațiile referitoare la repartiția lor dialectală în această zonă pot oferi sugestii pentru soluții etimologice viitoare. Dintre aceștia, amintim:

burdic (L, S, I, B, R) „pieptar, cojocel (fără mâneci): cel pentru femei încheiat în față, cel pentru bărbați, într-o parte”: *Burdíše or avut: burdic, ala o fost fără mâneci. Numa iaca așa ca prăluclu meu, ma... din piele* (L VIIe), cu răspândire

⁶⁷ Repartiția acestor forme se poate constata și în NALR–Ban. II, h. 246: fârfurie, unde aria sudică este dominată de variantele fără *-n-*, în timp ce în restul teritoriului, reprezentând aproximativ două treimi din Banat, sunt răspândite ambele forme.

largă în Banat, apare în DLR, DELR I s.v. fără etimologie, primul trimitând la *bundă* și *ilic*;

ghijă desemnând „pănușă” (S, M, O): *În dricălurile alea o am băgat ghijă de la tuleu, cum am cules tuleii* (L VIIIb) sau diverse tipuri de coji: „coajă de ceapă” (S, B), „coajă de cartofi” (V), „coajă verde în care este învelită nuca” (M), cunoscut în Banat și Transilvania (SDLR s.v.) nu are precizată nicio soluție, CDER s.v. trimitând pentru comparație la *gheura*;

îmburdă, *a ~* (I, TM, B) „a răsturna, a doborî, a distruge”: *Când o vint odată apa, cășile de pământ s-or îmburdât* (TM VI) este inserat în dicționare, cu răspândire prin Banat și Transilvania, fără o soluție etimologică definitivă; în DA și CDER s.v. sunt prezentate câteva propuneri pentru originea latină sau maghiară a termenului, pe care Al. Ciorănescu le respinge, propunând o creație expresivă de la *hurduc-burduc*;

loândră (L) „vagaboandă, femeie fără căpătâi”: [Ginerele] *trăiește cu o loândră, care are patru gloate* (L VIII) este identificat în Maramureș și Transilvania ca „epitet pentru o femeie cu moravuri ușoare” (DLR s.v. *landră* 3.), dar fără etimon;

părgăt (L) „numele unei țesături (neidentificate)”: *Tot albe or fost, ma cu [k] alt material. Sumna un material, boșca o avut alt material [...]. [Și sub] avea... dă părgăt, dă... cum să zic că [!]... nu știu cum să vă spun* (L VIIe); este inserat doar în MDA s.v., fără etimologie;

pițărău (S), pl. *pițărăi* (S, TM) „colăcel care se împarte copiilor colindători în dimineața zilei de Crăciun”: *Dimineața, la Ajun, da! Se fac pițărăi din... colăcei micuți așa, cum să spun?... Căta boboloacă și când îl pune, singur vine pogăciță mica așa. E! Și-atunci se dă la copii. Vin să cânte [...] să ivească că se naște Isus Cristos, și-atunci se dă bomboane și... câte-un colăcel, pițer ei îi spune aicea la Straja* (S VIIa); termenul este cunoscut nu numai în Transilvania și Oltenia, cum indică DLR s.v., ci și întregului Banat, după cum menționează V. Ioniță (1985: 116), pledând pentru vechimea lui; dicționarele nu au găsit încă o soluție pentru acest cuvânt, trimitând pentru comparație la verbul *a pițara* (neînregistrat de noi, dar atestat în TM de Sorescu-Marinković 2006: 246) sau la alb. *picërr* „mic de statură, copil” (DLR s.v.);

țipa, *a ~* (I, TM, O, G) „a arunca, a azvârli”: *Nainte se ducea la bigheu să or... slobozit apa, da' acuma s-o țipăt pă iarbă așa* (I Va). Termenul este inserat în majoritatea dicționarelor ca regionalism, omonim al verbului *a țipa* „a striga” – ambele cu etimologie necunoscută (CADE s.v. *țip*^{1, 2}; DLR s.v. *țipă*^{1, 2}), în timp ce Al. Ciorănescu este de părere că „trebuie să fie un singur cuvânt, care se explică prin varietatea utilizărilor expresive” (CDER s.v. *țip*). Repartiția geografică⁶⁸ a cuvântului, cărora li se adaugă considerente de ordin semantic pe care le au în comun cele două verbe omonime, susțin vechimea termenului, motiv pentru care A. Avram (2000: 176–181) susține proveniența din lat. **zuppare*, variantă a lui *suppare* „a întinde jos, a arunca”, în care [u] a fost înlocuit cu [i] sub influența lui *risipi*.

⁶⁸ În NALR, de exemplu, aria lui *țipa* „arunca” acoperă o arie care cuprinde nordul Banatului, sudul Crișanei și sud-vestul Transilvaniei (v. ALRR. *Sinteză* II, h. 229: *arunc*).

6.2. Alți termeni, pentru care nu avem o soluție etimologică, lipsesc din sursele lexicografice. După câte se pare, aceștia sunt atestați doar în Banatul sârbesc:

arîță (R) „bucătăreasa (angajată la nuntă)”: *De mâncare am dat pătură cu brânză, aia ne-o făcut cu... arîța aia ce-o fiert, aea ca... aperitiv* (R VIIa);

colănic (L) „mosor”: *Un lemn iaca așa drept și-o fost mare și pe-ala am adunat* [firele de cânepă toarse]. *Ala l-o chemat colănic* (L VIIe);

pîlcovă (M) „țuică, rachiu”, înrudit probabil cu sb. *pilo* „băătură” (SRR s.v. *pilo*¹) ș.a.

7. Concluzii

Lexicul graiurilor din Banatul sârbesc se prezintă, pe de o parte, ca un „mozaic” de termeni de origini diverse, ca rezultat al interferențelor lingvistice, culturale între diferitele nații care au conviețuit de-a lungul timpului pe acest teritoriu. Pe de altă parte, în ciuda acestei aparente „fărâmițări” lingvistice, vizibilă la nivel dialectal, vocabularul acestei zone se constituie ca un element de unitate a limbii române, remarcabilă sub aspectul înțelegerii între vorbitori care folosesc același idiom și al conservării unor cuvinte și sensuri din diferite etape ale evoluției istorice a limbii, comune cu cele din zone mai mult sau mai puțin îndepărtate. În acest context, graiurile românești vorbite în Banatul sârbesc, ca și cele din alte medii aloglote, dislocate din sânul românității, reprezintă un depozitar al unor elemente de o puritate lingvistică, cu adevărat impresionantă.

Elementele lexicale întâlnite în Banatul sârbesc sunt, în marea lor majoritate, cuvinte comune cu cele din variantele dacoromâne vorbite pe teritoriul țării, ceea ce arată că, dincolo de sciziunea granițelor, graiurile românești din localitățile anchetate prezintă – cel puțin pentru generația vârstnică – o unitate remarcabilă la nivel dialectal.

ASPECTE SOCIOLINGVISTICE ȘI PRAGMATICE

1. Introducere

Studiul dedicat aspectelor sociolingvistice și pragmatice, departe de a fi un studiu exhaustiv, valorifică bogatul material dialectal cules în Banatul sârbesc, făcându-se referiri directe atât la benzile audiate, cât și la textele transcrise sau la glosar. Misiunea de selectare a aspectelor relevante a fost dificilă, întrucât foarte multe particularități sunt inedit ilustrate prin acest material, cu siguranță unul dintre cele mai bogate, dacă ne referim la dialectele dacoromâne vorbite în afara granițelor țării. Ne-am limitat la analiza acelor aspecte care prezintă particularități dialectale deosebite, diferite față de cele întâlnite frecvent în corpusuri similare. Materialul analizat reprezintă o sursă inepuizabilă de viitoare studii în cele două domenii menționate.

2. Aspecte sociolingvistice

Sub aspectul cercetării „relațiilor dintre limbă și societate” (Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975: 29) și a „explicării diversității lingvistice” (Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975: 31), obiectele de studiu ale sociolingvisticii, materialul dialectal înregistrat în Banatul sârbesc este unul extrem de ofertant. Rezultatele anchetelor dialectale efectuate în cele 14 sate ilustrează pe deplin diversitatea lingvistică la nivelul graiului, diversitate care poate fi explicată și prin analiza structurilor sociale (gen, vârstă, educație, locul nașterii, deplasări anterioare).

2.1. Factori socioculturali

Din totalul informatorilor (96), 50 sunt bărbați și 46 sunt femei, fapt care se reflectă într-un raport echilibrat al subiectelor anchetelor dialectale: femeile oferă cu precădere informații legate de ceremonialul de naștere, botez, nuntă sau moarte, preparate culinare, iar bărbații vorbesc despre lucrul la cânepă, munci agricole, prepararea rachiului sau topografia satului. Este interesant de observat cum în unele sate informatorii, de regulă soț și soție, „transformă” ancheta dialectală în veritabile relatări cu participare afectivă autentică, cu replici intercalate, care se completează cu succes, indiferent de subiectul anchetei. Este cazul informatorilor Ursu Todor (VIII) și Ursu Iuliana (VIIa) din localitatea Toracu Mic, Subici Vasa (VIIIb) și Subici Cristina (VIIc) din Glogoni sau Perin Traian (VIII) și Perin Aurica (VII) din Iabuca.

În ceea ce privește vârsta, particularitățile conservatoare ale graiului local se regăsesc la informatorii care au peste 60 de ani, aceștia reprezentând mai mult de jumătate dintre persoanele anchetate, 56 bărbați și femei (notați VIII, respectiv VII). Cu toate acestea, majoritatea particularităților se regăsesc și la informatorii cu vârsta între 35 și 45 de ani, 28 informatori bărbați și femei (notați VI, respectiv V). În toate satele anchetate, informatorii care aparțin celor două categorii de vârstă

menționate vorbesc limba română. Chiar dacă nu este o categorie conservatoare din perspectiva particularităților dialectale, grupa de vârstă cuprinsă între 10 și 14 ani este destul de bine reprezentată, fiind anchetați 11 informatori băieți și fete (notați II, respectiv I), spre deosebire de grupa de vârstă cuprinsă între 18 și 22 de ani (o singură informatoare, III).

Deși situația ideală ar presupune ca subiecții să aibă un nivel mediu de pregătire școlară, din motive obiective, s-a renunțat parțial la acest deziderat. Cu toate că 7 informatori au studii superioare și 8, studii medii (în sârbește sau în limba română), am constatat că aceștia folosesc varianta dialectală în vorbirea curentă în limba română. Mai mult decât atât, particularitățile evidențiate la acești subiecți sunt extrem de numeroase și diversificate în raport cu alte situații de dialecte românești vorbite în medii aloglote.

Aceeași multitudine de particularități dialectale se regăsește și la vorbitorii care fie nu sunt născuți în localitatea anchetată, fie au efectuat anumite deplasări de scurtă sau mai lungă durată în afara localității în care trăiesc. Astfel, majoritatea informatorilor s-au deplasat în excursii sau vizite la rude, majoritatea bărbaților s-au deplasat în vederea realizării stagiului militar, de regulă în Bosnia, Macedonia sau Muntenegru, iar unii informatori au efectuat deplasări sau stagii la lucru în străinătate.

Dacă privim sociolingvistica din perspectiva modului și a măsurii în care structura unei limbi/dialect/subdialect și structura societății care o folosește corespund una alteia, constatăm că în Banatul sârbesc există un raport echilibrat între cele două. Structura societății din localitățile anchetate corespunde, în mare măsură, structurii dialectale a limbii vorbite.

Aspectele semnalate constituie o „etnografie a vorbirii”¹ și sunt aspecte legate de micro-sociolingvistică², deoarece au fost constatate pe baza analizei factorilor socioculturali și pe baza interacțiunii verbale dintr-o anumită comunitate, populația românească din Banatul sârbesc.

2.2. Factori lingvistici

Un domeniu subsumat sociolingvisticii este dialingvistica, domeniu care studiază variantele lingvistice dintr-o comunitate, problemele referitoare la bilingvism și multilingvism. Lingvistul american Einar Haugen (*apud* Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975: 33), el însuși bilingv, considera că aspectele cele mai interesante ale variabilității lingvistice pot fi urmărite la vorbitorii bilingvi. Bilingvismul locuitorilor din Banatul sârbesc este bilingvism de tip colectiv din moment ce este caracteristic întregii comunități.

Bilingvismul funcționează diferit la informatorii de peste 60 de ani comparativ cu cei mai tineri. Primii au învățat mai întâi românește și mult mai târziu sârbește: *Am mers patru clase la școala rumâniască ca să-nvăț să scriu, să*

¹ Termenul a fost introdus de D. Hymes și este menționat de Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran (1975: 32) cu referire la clasificarea tipologică a societății.

² Micro-sociolingvistica permite realizarea clasificării idiomurilor pe baza factorilor socioculturali (Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975: 32).

citesc și pă urmă ne-or adunat și am mers în clasa a cincea și-a șasea la sârbi (Bungea Sofia, Glogoni); *Io știu sârbește, ma nu, io ca românește nu știu, să să rătă de mine când vorbăsc, că nu spun bine, că nu știu așa* (Guruian Lucreția, Marcovăț).

Informatorii mai tineri au achiziționat în paralel ambele limbi, și, de regulă, au frecventat școala în limba sârbă. De aceea, și fenomenul de *code-switching* este mult mai răspândit la aceștia din urmă: *Dau cu aspiratoru, cu sisivăț, deocamdată, întotdeauna încep cu pajâni, șterg mai întâi de pajâni, dup-aea cu sisivaci* (Ocolişan Diana, Toracu Mic); *Mai dăparte atunci o vinit: grind românește, și-o fost greda sârbește. Și vale, valea, și-o fost doliduș, ma valea românește* (Bogda Nicolae, Vlaicovăț); *Covrigi, așa să spune românește, da croavne să spune sârbește* (Scumpia Iuliana, Locve); *Cică: „Babo! Nico nēm”³ îi spune „nime nu să... ivește!”* (Jula Ana, Barițe).

Tot informatorii mai tineri dezvoltă o formă intermediară de comunicare, numită interdialec (Cazacu 1966: 33–40, *apud* Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975: 44), formă caracterizată prin eliminarea multor particularități dialectale, care se regăsesc la ceilalți vorbitori. Este o schimbare de tip *language drift* (Sapir 1949: 147–170, *apud* Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975: 50), o schimbare treptată, care se produce natural, prin succesiunea generațiilor.

Este extrem de interesant de semnalat din perspectivă sociolingvistică nu doar existența diversității lingvistice, ci și cea a trăsăturilor care asigură unitatea subdialectului din Banatul sârbesc. Putem așadar constata existența unei comunități lingvistice cu conștiința vorbitorilor de grai și cu reacții manifestate față de limba pe care o vorbesc: *În urmă cu șaizăci de ani aici în satu ăsta s-o vorbit numai românește* (Ungur Valerie, Iancaid).

Conștiința vorbitorului de grai din Banatul sârbesc se manifestă și prin acceptarea diferențelor față de limba română vorbită în România: *Io n-am știut să mă vorbesc cu rumâni când or fost la mine, că ei altă formă or vorbit* (Scumpia Iuliana, Locve).

Atitudinea subiecților față de semenii lor de origine română și față de limba română este total diferită de atitudinea față de sârbi și față de limba sârbă: [Limba care îmi place cel mai mult este româna,] *limba mamii* (Ursu Todor, Iabuca); *Îi sârb, nu m-o plăcut dă sârbi și gata! Io am vrut român să fie* [viitorul ginere] *și n-am vrut să fie sârb* (Guruian Lucreția, Marcovăț).

Sub aspect sociolingvistic, ilustrativ pentru „raportul de implicație reciprocă dintre lingvistică și sociologie” (Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975: 35), graiul din Banatul sârbesc este o sursă extrem de bogată. În plan sincron, în afara particularităților dialectale care pot fi explicate geografic și spațial, sau a particularităților ilustrate anterior (explicabile din punct de vedere social), este necesar să ne referim și la condițiile contextuale în care are loc comunicarea.

³ Sârbește „nimeni nu răspunde”.

3. Aspecte pragmatice

Deși există diferențe notabile între ancheta dialectală și ancheta orientată pragmatic sau sociolingvistic, anchetele și interviurile noastre nu au fost distincte. Cu toate acestea, pot fi observate o serie de particularități care aparțin pragmaticii lingvistice. Interacțiunile anchetatorilor cu subiecții sunt un amestec de interacțiuni personală, care surprinde foarte bine latura afectiv-umană a participanților și interacțiune tranzacțională, care urmărește obținerea unor informații de tip lingvistic. În cele ce urmează, ne vom referi la aspectele reprezentative remarcate în fragmentele transcrise.

3.1. Perspectivarea

Perspectiva și perspectivarea (Graumann 2002, DuBois 2007, Englebretson 2007, Ionescu-Ruxăndoiu 2018), privite în ansamblu ca modalități de exprimare a propriilor convingeri, sunt concepte care pot fi aplicate și la nivel dialectal (Johnstone 2007). La nivel dialectal, perspectivarea este modalitatea de atribuire a identității locale unei persoane, fie prin autoreferință, fie prin referire la altcineva. Astfel, vorbitorii atrag atenția asupra formelor regionale, descriind și evaluând dialectul local. Perspectivarea poate fi considerată și un mecanism prin care dialectul și identitatea locală sunt conectate la nivelul discursului sau „o alegere permanentă pe care o fac vorbitorii și care leagă ceea ce spun de ceea ce sunt” (Johnstone 2007: 51, traducerea noastră).

Prin urmare, persoanele anchetate din Banatul sârbesc fac referință fie la ei înșiși, fie la locuitorii altor sate: *Noi [cei din Alibunar] ni-s cam... de pe una, numa câta avem niște cuvinte mai diferite ca la Barițe, numa ne-am înțeles* (Albu Speranța, Barițe); *Iaca duminică vine la noi el, dar o mai venit cu unu, mărcovicean* (Guruian Lucreția, Marcovăț).

Noțiunea de comunitate lingvistică este fundamentală și în sociolingvistică; se poate vorbi astfel de existența unui sociolect⁴, unitatea de bază, recunoscută la nivelul comunității lingvistice. Nu putem vorbi la nivelul Banatului sârbesc de existența unor sociolecte, însă întâlnim următoarele denumiri pentru comunitățile lingvistice rurale: *barițean* (L VIIId) – locuitor din Barițe, *bubocii* (L VIIId) – locuitorii din Satu Nou, *ovcenii* (L VIIId, TM VIIb, O VIa, VIIIa, b) – locuitorii din Ovcea, *bufeni* (S VIIIb) – bănățeni veniți dinspre Oravița, *coșienții* (S VIIIb) – locuitorii din Coșei, *iancăidani* (TM VIIb) – locuitori din Iancaid, *mărghișenii* (B VIIIb) – locuitorii din Marghita, *rățișeni* (S VIIIb), *rățișoreni* (R VIIa) – locuitori din Rățișor, *sânmianți* (L VIIId), *sâmian* (B Vc, VIIc, VIIIa), *sâmianț* (B VIIc) – locuitor(i) din Sân Mihai (Locve), *sâmieșan* (B VII*, VIIIc) – locuitor din Sân Ianoș (Barițe), *sârbienii* (B VIIb) – locuitorii sârbi din Sârbeni, *sârveni* (O VIIIa, b) – locuitori sârbi din Sârvenița, *străjeni* (S VIIb) – locuitori din Straja, *torăce(a)ni* (I VIb, TM VIIb, E VIIa, R VIa) – locuitori din Toracu Mic și Toracu Mare etc.

⁴ Ansamblul trăsăturilor comune ale idiolectelor membrilor unei anumite comunități și nerecunoscute în vorbirea membrilor altor comunități (Haugen 1971: 9–10, *apud* Ionescu-Ruxăndoiu, Chițoran 1975).

De asemenea, este interesant de semnalat existența unor denumiri pentru membrii unei familii. Astfel, *gruițonii* sunt membrii familiei Gruiță (Sava Maria Gheorghina, Marcovăț).

Perspectivarea reprezintă verbalizarea conștiinței lingvistice a vorbitorilor: *La noi aia s-or spus frecăței* (Scumpia Iuliana, Locve); *Nu! S-o curățat frunzele du pă drugă, c-așa i-o spus la noi* (Crăiete Ion, Straja); *S-o dus mortu în spate, am avut făcute cum am spus noi nosiri* (Ursu Todor, Toracu Mic); *Aia să face din bulf, ce noi spunem bulfa, toba* (Perin Aurica, Iabuca).

În textele analizate există exemple „clasice” de perspectivare, așa cum este definită și analizată în toate tiparele conversaționale, nu însă numeroase, și nu întâlnim particularități deosebite din acest punct de vedere, de aceea analiza noastră nu are în vedere aceste aspecte.

3.2. Conectorii pragmatici

Conectorii pragmatici (un cuvânt sau grup de cuvinte care fac parte din clasa adverbului sau a conjuncției) au funcția de a asigura legătura formală și semantică între elementele unui discurs. Vom analiza astfel câțiva conectori mai des întâlniți în diferite contexte dialectale, din punct de vedere pragmatic.

Din această perspectivă, sunt relevante două aspecte în ceea ce privește conectorii: implicaturile și valoarea discursivă (cea care contribuie la coeziunea textului). Conectorii pragmatici, prin valoarea lor discursivă, sunt purtătorii unei duble informații, fiind specializați atât pentru conectarea textului, cât și a frazelor. În baza modelului stratificat al lui Charles Morris (1971) ar fi trebuit să existe elemente lingvistice specializate pentru conectarea textului, diferite de conectorii pragmatici specializați pentru fraze. Valorile discursive și cele ilocutionare ale conectorilor pragmatici nu se pot delimita întotdeauna. Ariadna Ștefănescu (1998: 330) este de părere că valorile discursive ale conectorilor pragmatici sunt o continuare la nivelul discursului a celor semantice și inferențiale. Împărțim această părere și vom vedea cum, în satele din Banatul sârbesc, conectorii stabilesc diverse relații la nivelul unor enunțuri diferite.

La nivel pragmatic, clasa conectorilor este mult mai largă decât la nivel sintactic (Colciar 2018: 125) și cuprinde, pe lângă prepoziții, conjuncții, pronume sau adverbe, și interjecții, locuțiuni adverbiale sau propoziții.

Unul dintre cei mai răspândiți conectori este adversativul *dar* (cu forma dialectală *ma*), cu rolul de a semnală *contrazicerea așteptărilor* induse fie în sintagma, fie în enunțul anterior. Există cazuri în care ambele forme sunt întâlnite la același vorbitor:

- (1) *ș-atuncea ne-am scos cu lapte/ ce... î... cam să fac aia// dar la urmă și mai cum le place și la alții/ mie cu lapte-mi place// ma ai [k] la noi aia s-or spus frecăței/ cu lapte//* (L VIIIb)

Ma „dar” poate avea și o valoare concesivă, cu sensul „numai, însă”:

- (2) *cică dacă nu te duci cu copilu [= iubitul, drăguțul]/ ești proastă cică// ma lasă-l dracu!* (B VIIc)

Alți conectori, cu valorile lor pragmatice funcționale, pot fi sistematizați după cum urmează:

– Conjunția *și* cu rol *narativ*:

- (3) [VIII] *ș-atuncea/ i-ai țâpat apă pă ea și ea că i-ai dat...*
[VIIa] *și ea s-o-ntors*
[VIII] *și i-ai țâpat și i-ai dat ceva dă mâncare/ căt-un ban/ și...
tre să trăiască și ei cu ceva//* (TM VIIa, VIIIa)

– Conjunția *că* cu rol *argumentativ*:

- (4) *nu vin în sat/ nu/ nu/ nu/ vulpe/ ș-atuncea iepuri is aia/ is... în câmp/ ma că și iei is tot măi puțini/ că acuma cu otrăvurile-aștea/ și ei să nimicesc* (Ib VIII)

– Diferite interjecții relativ frecvente cu funcție *expresiv-emoțivă*:

- (5) *hm! ia ține minte [!] s-o dus/ ma măria d-apâi... da/* (B VIIa)
(mirare, uimire)
(6) *ia! am avut pân-acuma/ da de vro... doi ani am avut/* (Ms VIIIa)
(rol narativ)
(7) *e! după ce-or vinit dî la cununie/ atuncea vă spun: am avut gâște//* (M VIIc) (rol narativ)

– Adverbul *păi* indică îndoiala, ezitarea, dar poate fi și marcă de *inițiere a conversației* sau marcă *modalizatoare*:

- (8) *pă... cum/ cam jumăta dă tioc/ jumăta dă tioc//* (I II) (ezitarea, nesiguranța)
(9) *pâi era.../ cum să vă spun? era tot î... / tot o fost iarbă/ îi [k] era unde păștea oile// na ocolă de... (O VIIIb) (marcă de inițiere a conversației, dublată de ezitare)*
(10) *nu... nu s-or prea pretenit atâta și... așa că... și totuși o să [k] s-o sâmțât el bine/ pîi o avut frate/ sor-aicea/ da/ veri/ verișoare//* (TM VIIb) (marcă argumentativ-modalizatoare)

– Adverbul *așa* cu rol *argumentativ de confirmare* (de regulă însoțit de *și* narativ):

- (11) *așa când io am [r] am vinit la ei aci ei [socrii] or avut ciopoară dă oi// ș-așa niște ani ne-am ocupat/* (R VIIIa)

Comunicarea orală este caracterizată în general prin spontaneitate și prin „lipsă de perspectivă” (Vulpe 1980: 59) în organizare. Conectorii contribuie astfel,

atât formal, cât și funcțional, la o mai bună organizare a discursului informatorilor, la coeziunea acestuia și la o decodare corespunzătoare a mesajului transmis.

3.3. Temporalitatea și deicticele temporale

În ceea ce privește temporalitatea, există un timp al narațiunii, care poate fi prezentul dramatic, imperfectul narativ sau perfectul compus și un timp al interacțiunii, care este, de regulă, prezentul discursiv (Colciar 2018: 155–159). Toate aceste referiri temporale se regăsesc în textele dialectale analizate.

Foarte interesante sunt însă deicticele temporale, care prezintă particularități specifice graiurilor vorbite în Banatul sârbesc. Adverbele și locuțiunile adverbiale *furt* (cu sensul „mereu, întotdeauna”), *vetem* (cu sensul „deja”), *ș-atuncea* și *în toate zilele* („în fiecare zi”) sunt folosite cu dublă referință, la prezent și la trecut. Tot dublă referință are și adverbul *mâne*, în locuțiunile *mâne-zi*, *mâne-zi seară* sau *mâne-poimâne*. Acesta poate fi întrebuințat cu sau fără raportare la azi⁵. Referința la prezent se poate realiza prin adverbul *ita* „acum” și prin sinonimele sale, *aicea* sau *ama*. Referința la trecut în narațiune se realizează de regulă prin adverbe sau locuțiuni adverbiale precum: *înainte* (cu varianta *năinte*), *măi nainte*, *năinte vreme*, *încoace*, *unde* (folosit pentru aproximare temporală, asemenea lui *cătră* cu varianta *cătă*), *după aia*, *prăspră* sau construcții de tipul *când o fost sara/dimineța*, *ma ama cu timpul*, *la vremea aia*, *așa dâ* *urmă*, *pră urmă*, *pră dintâi*, *pă vriemuri*, *peste o țără*.

Alte deictice temporale deosebite sunt și termenii din seria sinonimică *deloc*, *furt*, *imediat*, *minton*, *vetem* (cu sensul „pe loc, imediat”). De asemenea, la nivel dialectal, prepozițiile *la* și *pe* dezvoltă sensuri temporale: *O vint acasă la vacanță* (G VIIc); *O venit pe-un ceas de vreme* (E V); *Am fost așa pră puțină vreme, pră un ceas, pră două* (B VIIIc); [Tricotăm] *ștrimfi pră iarnă* (G VIIa).

3.4. Formulele de adresare

Comportamentul vorbitorilor în adresare este politicos în toate textele analizate. Margareta Manu-Magda (2003: 122) subliniază faptul că un număr mai mare de variante în adresare permite o codificare mai amănunțită a diferențelor cu privire la statutul socio-ocupational, de vârstă sau gen al vorbitorilor. De cele mai multe ori, în textele analizate, adresarea este reciprocă.

Dacă ne referim la adresarea anchetator – informator, anchetatorii se adresează cu *dumneavoastră*, *dumneata*, *voi* sau *tu*, în funcție de vârsta interlocutorului. Este interesant de semnalat cum pronumele personale *tu* și *voi* sunt folosite în câteva cazuri (*tu* Ms VII, *voi* M VIIa, Ib VIII), chiar dacă persoana anchetată este în vârstă; acest uz sugerează un grad de apropiere între interlocutori, care poate fi pus pe seama simpatiei sau apropierii de informator pe baza celor relatate. Informatorii folosesc de cele mai multe ori apelativul *doamnă*, care arată, în mod evident, gradul ridicat de politețe. O singură informatoare, Luca Ana din Mesici, folosește apelative precum *maico!*, *dragă!* sau *soro!*. În general, discursul informatoarei este marcat de emoție și afectivitate, explicabil prin faptul că este oarbă.

⁵ Pentru exemplificarea adverbilor și locuțiunilor verbale discutate, v. *Glosar*.

În ceea ce privește adresarea informator – informator sau adresarea în cadrul narațiunii sau relatării, întâlnim diverse formule de adresare. Femeile de vârstă apropiată folosesc apelativul *ma* însoțit de numele propriu: *ma Mărio!*, pe când femeile de vârstă medie folosesc apelativul *babo!* atunci când se adresează unei femei mai în vârstă. De asemenea, foarte răspândite sunt numele gradelor de rudenie, însoțite sau nu de nume proprii: *mamă, mami, tată, mama Nuță, fata mea* etc.

3.5. Strategii ale politeții pozitive și negative

În general, în textele dialectale, interacțiunea anchetator – informator se situează în zona cooperării și consensului. Strategiile politeții, așa cum au fost descrise de Brown și Levinson, includ intervenții prin care se produc acte de amenințare a „feței”: comentariul direct, politețea pozitivă, politețea negativă, comentariul indirect și cenzurarea actului de amenințare a „feței”. Strategiile politeții sunt folosite pentru „a promova sau a menține armonia socială în cadrul interacțiunii” (Radu 2010: 58), în cazul nostru, interacțiunea anchetator – informator. Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (Ionescu-Ruxăndoiu 1995) a analizat textele dialectale muntenești din perspectiva teoriei politeții și a strategiilor politeții pozitive și negative descrise de Brown și Levinson și a constatat împrumutul strategiilor din limba literară, dar și actualizarea unor strategii ale politeții caracteristice limbii vorbite.

Dintre numeroasele strategii ale politeții pozitive, două sunt cele întâlnite cu precădere în textele analizate din Banatul sârbesc. Prima strategie, a *sporirii interesului receptorului*, în cazul nostru, anchetatoarele, față de interviuat sau povestitor, în cazul nostru, informatorul, este des întâlnită în textele dialectale, mai ales în cazul povestitorilor foarte talentați, considerați informatorii ideali. În majoritatea cazurilor, întrebările sunt puse de către anchetatoare cu scopul de a obține informația lingvistică dorită. Cu toate acestea, există și cazuri în care anchetatoarele au participat afectiv la relatarea informatorilor, întrebările fiind puse ca semn de implicare și de manifestare a interesului față de cele povestite:

(12) [Și până la urmă, când v-ați împăcat, cum a fost, cum v-ați împăcat? Au venit aici?]

când ne-am împăcat/ mai întâi or vinit părinți lui/ mai întâi or vinit părinți lui/ că „să lăsați/ ce-o fo/ și să nu ne facem dă rușâne/ să luați fata napoi/ că nu-i bun/ că io [k] noi am auzât”/ că lumea știț cum îi/ că „noi am auzât că vouă nu vă place”/ (M VIIc)

Întrebarea anchetatoarei este o strategie a politeții pozitive întrucât încearcă să anuleze atât propriul statut de outsider, cât și relația outsider – insider existentă intrinsec între participanții la ancheta dialectală.

Cea de-a doua strategie, a *folosirii unor mărci de identitate* care desemnează apartenența interlocutorilor la același grup social este, de asemenea, întâlnită la informatorii foarte buni, care empatizează cu anchetatorii și nu țin cont de apartenența socială diferită:

- (13) *dup-aia maico* [ε] *ce-o vinit/ o trecut aia câta vreme/ o vinit tata meu acas/ ... ș-o stat câta vreme-acasi// ș-a ajuns vremea ca să mă mărite//* (Ms VII)
- (14) [Poate nu știi.]
doamne! soro! da cum să nu știi? că nu-i mare lucru dă-nvățat// io ce-am jucat/ n-o jucat pră față de pământ nime// (Ms VII)

În ambele exemple, folosirea termenilor *maico* și *soro* este o strategie a politeții pozitive. În cel de-al doilea exemplu și anchetatoarea folosește o strategie similară, prin care își arată interesul față de relatarea informatoarei. În cazul nostru, informatoarea este excepțională din punctul de vedere al participării afective poate și datorită faptului că nu vede, element ce a contribuit la dezvoltarea compensatorie a altor simțuri sau trăiri.

Cele două strategii ale politeții negative sunt adesea întâlnite în interacțiunile analizate. Prima strategie este cea *de reducere la minimum a presupunerilor* privind intențiile, dorințele sau preferințele receptorului, prin folosirea unor elemente care să atenueze verbele performative, forța ilocutionară sau conținutul propozițional al unui enunț. În exemplul următor, sintagma *cum să spun* este un asemenea atenuator, care transformă potențialul conținut negativ al propoziției într-unul neutru:

- (15) [Da' de ce? O fost fără minte, fără stud...?]
fără... fără chiud/ cum să spun/ nu a... o fo [k] nu ș-o făcut socoata/ o [ε].../ ia o foz beteagă/... n-o am mai năcăji și io// ia pră ia s-o chitit/ pră mine m-o lăsat așa/ io am fost mulțumită cum am fost// au doamne au!// ma bărbat am avut bun// (Ms VII)

Cea de-a doua strategie a politeții negative, strategia deferenței față de receptor, poate fi identificată în numeroase exemple. Este interesant de observat, pe lângă folosirea pronomelor de politețe de tipul *dumneata*, *dumneavoastră* de către anchetatoarea, modul în care aceasta alternează în adresare persoana a 2-a singular cu persoana a 2-a plural:

- (16) [Da' **dumneata** câți ani ai zis că ai?]
obzăș [ε] uobzășîunu doamnă/ [r] uobzășîunu doamnă/ dân douăzășase mi-s//
 [Sănătate să fie!] (M VIIa)
- (17) [**Povestiți-ne** așa cu vorbele **dumneavoastră!**]
 (18) *iac-așa/ când am foz doamnă auz dă triispeșe ani/ dă patrusprășe ani/ atun ne-am dus la bubăniță// acolo... toată fata o avut copil [= băiat, iubit]//* (B VIIa)

În primul exemplu, termenul *dumneata*, care nu este unul pretențios, împreună cu folosirea persoanei a 2-a singular reprezintă un pas spre anularea relației outsider – insider, însă termenul de adresare *doamnă* folosit de informatoare este un indice clar al strategiei politeții negative și al menținerii relației. Aceeași relație este greu de anulat din perspectiva informatorilor, care delimitează clar cele două planuri, cu ajutorul termenilor de adresare folosiți:

(19) *frumos doamnă îi/ ma sce că „fiii pânea cât dă re/ tod măi bine-n țara mea”// zâșe copilu mieu/ al de la australia: „mami, ieu știu că ții ț-ii urât aici la mine”/ (M VIIb)*

Astfel, termenii *doamnă* și *mami* ilustrează perfect strategia politeții negative și apartenența interlocutorilor la cele două grupuri sociale diferite.

3.6. Strategii ale anchetatorilor, adaptarea la informatori

Cele trei anchetatoare care au efectuat cercetări în localitățile din Banatul sârbesc au folosit diferite strategii⁶ pentru a obține informațiile lingvistice dorite. În cazul anchetelor dialectale, faptele de limbă pot fi culese din comunicare, dar, de cele mai multe ori, sunt provocate (Dumistrăcel *et alii* 1997: 31). Anchetele dialectale efectuate în Banatul sârbesc sunt anchete orientate pragmatic, iar strategiile folosite de anchetatoare sunt mult mai numeroase decât într-un interviu clasic bazat pe chestionar lingvistic.

Cea mai răspândită strategie este folosirea întrebărilor indirecte pentru a nu sugera anumiți termeni informatorilor: [Și era obiceiul ca la fiecare răscruce de drumuri să...?], [Și cum îi ziceați la mâncarea asta?], [Da' tot la „Sânjorz” nu era un obicei să...?], [Cum îi zicea la asta?].

O altă strategie des folosită de anchetatori este distragerea atenției informatorilor de la existența reportofonului. Nu este cazul folosirii acestei strategii în Banatul sârbesc întrucât informatorii cooperează și participă la anchetă în mod dezinvolt. Majoritatea informatorilor se angajează în conversații autentice, care depășesc limitele unei anchete dialectale. Din acest punct de vedere, zona anchetată este extrem de relevantă și bogată în particularități conversaționale la nivelul pragmaticii lingvistice.

De câteva ori, atunci când acest lucru a fost posibil, anchetatoarele au înregistrat, strategic, ca parte a anchetei propriu-zise, diverse poezii populare sau descântece, care pot fi considerate forme autentice de redare a graiului:

(20) *bună zâoa lu ajun/ că-i măi bun a lu crăciun/ cât mei/ cât purcei/ cur copiii după ei/ dă-m nuci că-s mai dulci/ dă-m alune că-s mai bune// î... dă-m cărtăboșu [!] dă-m cărtăboșu/ să nu moară moșu// cât bani îmi dai/ atâța pui să ai// (I 1)*

(21) *fugi diochi dântră ochi/ dân jene/ dân sprânșene/ dân fața obrazului/ dân vâni/ dân călcâi/ dân toate oasâle/ dân toate-ncheieturâli/ să rămână fata mea curată/ luminată/ ca*

⁶ Pentru un inventar al strategiilor anchetatorilor v. Radu 2017: 751–753.

staua dân ceri/ ca maică mărie dân ceri// cini ti-o diochiat/ să fi crăpat/ cin ti-o pocit/ să fi murit// cum se calcă pământul/ sub lumie și sub țară/ așa să calce/ tuoți muroii/ toți străgoii/ tuoți pocitorii/ liac să fie! dă mine și dă maică mărie! (B VIIa).

O strategie folosită de dialectologii cu experiență în efectuarea anchetelor pe teren este cea prin care se reiau anumiți termeni dialectali folosiți de informatori, fie cu scopul încurajării acestora să participe la o conversație autentică, fie cu scopul lămuririi acestor termeni: [Și bărbatul, dacă-i „șloguit”, cum mai „lucră”?]; [Întregi sau „tăiete”?]; [Da’ „turte” sau „crovne” nu-i tot aia? Sau tot aia e?]; [Care e deosebirea dintre „aluățel”, drojdie și „cumlău”?].

Anchetatorii mai folosesc adesea strategia formulării întrebării prin reluarea unor termeni dialectali și pentru a obține o altă formă din paradigma cuvântului respectiv: [S-a făcut „petini”, și una singură cum se numește?].

De multe ori, pentru a obține informațiile dorite, anchetatoarele au pretins că nu cunosc anumite aspecte legate de cele relatate: [Nu știam, n-am mai auzit așa o...]; [La Sântoaderi? Cum, ce e? Nu știm.]; [Cum e obiceiul ăsta? Că nu știu cum e.]. În același timp, chiar dacă anumite obiceiuri, modalități de preparare a hranei sau tipuri de munci agricole le erau foarte cunoscute, anchetatoarele au trebuit să convingă informatorii de interesul lor față de cele relatate, interesul existând și fiind autentic doar pentru faptele lingvistice. Câteodată, a fost nevoie de strategia încurajării informatorilor de a relata anumite aspecte întrucât aceștia din urmă credeau că nu se exprimă corect sau la înălțimea așteptărilor anchetatoarelor: [Povestiți-ne așa cu vorbele dumneavoastră!].

Limbajul dialectologilor în anchetele dialectale este caracterizat prin necesitatea adaptării la informator. Modalitățile de adaptare prezentate de Margareta Manu Magda (2003: 46) se regăsesc și în anchetele efectuate în Banatul sârbesc:

1. utilizarea unor forme de adresare neprotocolare: [Și fata matale unde e acuma?], [Dar cum ai zis că la celelalte două muieri le-o murit copiii, numa fata dumitale...], [Și altceva ce-ai zis că mai faci dumneata?⁷ tot de post?], [Ne-ai spus dumneata că la „curechi” se făcea „șprițuit”. Pentru ce se făcea asta?];

2. folosirea pronomelor personale + verbe la persoana a II-a sg.: [Când tai o pasăre, o „ciurcă”, ce tăiați mai mult, găină sau...?], [Mielu cum îl împarți?], [Ce mâncare știi să faci?];

3. utilizarea unor indici de solicitare specifici comunității (și adverbial + pronume personale): [Da’ de ce te-ai măritat așa devreme? Așa se măritau atuncea fetele?], [Și cum e la o zi de pescuit? Cum e de la început, să zicem că astăzi v-ați programat să mergeți, cum faceți?], [Și vă duceți de dimineață tare?];

4. folosirea potrivită a argumentului de solicitare: [Mai ții minte, da?], [Și cel mai bun era cel de la mijloc sau...?], [Și cum îl puneți la uscat? Cum se făcea? Deci, l-ați cules și...?];

5. înregistrarea datelor personale ale subiectului la începutul fiecărei anchete dialectale: [Și cum vă cheamă ?], [Da’ dumneata câți ani ai zis că ai?], [Și v-ați

⁷ Considerat mai puțin protocolar decât „dumneavoastră”.

născut aici în sat?], [Și armata unde ai făcut-o?], [Și cum v-ați cunoscut soția?], [Și bărbatul era d-aicea?], [Cum v-ați cunoscut cu soțu'?), [Copii câți aveți?], [Da' dumneata pe unde ai mai fost plecată? Ai lucrat undeva sau tot aici în sat?], [Școală cât ai făcut? La școală ai fost?].

3.7. Valori pragmatice ale repetiției și anacolutului

Spontaneitatea discursului informatorilor în textele dialectale este un indice al autenticității și al lipsei de perspectivă asupra faptelor relatate. În încercarea de a-și găsi cuvintele și de a relata aspectele considerate potrivite, informatorii își schimbă adesea intenția de comunicare. Ei se „folosesc” astfel de anacolut și de repetiție pentru a-și restructura discursul chiar în timpul povestirii. Astfel, anacolutul, definit ca „discontinuitate sintactică în construcția (propoziției sau a) frazei, apărută din cauza neconcordanței dintre modelul logic și realizarea gramaticală a enunțului” (DȘL 2005: 44) este des întâlnit în toate textele dialectale (cea mai răspândită formă a sa este tematizarea):

(22) [„Nideea” când se face?]
la noi/ nideea la sfântu gheorghe/ dooăzășî... trei... aprilie/ da// dar dacă... pică... măi nainte/ nideea/ atunci să țâne-n zâua a doua dă paști/ dacă pică mai târzâu musai să-l țânem atuncea/ la datu ăla... (VI VIIa)

Repetiția, definită ca „figură sintactică (de construcție) care constă în reluarea de două sau mai multe ori a aceluiași sunet, radical, cuvânt ori grup de cuvinte” (DȘL 2005: 437), este, de asemenea, o marcă a oralității și o trăsătură sintactică specifică limbii vorbite, adesea întâlnită în toate textele dialectale:

(23) [A! da, am văzut că s-a retras apa.]
s-o scurs [r] s-o scurs apa-n canal/ s-o retras/ și s-o uscat după.../ ei! dar aci o fost apă/ o țanut găște/ reță/ o fost albe de rațe și de găște [...] (R VIIIb)

Structurile repetitive și anacolutice sunt reprezentative pentru aspectul informal al limbii și reflectă „nivelul competenței pragmatic-discursive a locutorului” (Colciar 2018: 85), fără a fi considerate greșeli de limbă, ci particularități lingvistice la nivel dialectal.

3.8. Umorul, ironia, autoironia

Printre numeroasele studii lingvistice românești recente despre umor se numără studii dedicate tipologiei umorului verbal (Zafiu 2007), studii relevante pentru umorul din mediul politic în perioada comunistă (Constantinescu 2012), pentru umorul de la locul de muncă (Măda 2009), pentru conversația fatică (Săftoiu 2009), pentru jocurile de cuvinte în limbajul mass-media (Răuțu 2021), pentru bancurile etnice din mediul online (Popescu 2011), cât și studiile mai recente, precum cel dedicat umorului din comunitatea rurală (Rus 2022).

Umorele din comunitatea rurală are funcția principală de a consolida relațiile dintre oameni (informator – informator, informator – anchetator) și de a menține

ordinea socială. În același timp, umorul sau secvențele comice pot fi considerate atât mijloace de interacțiune socială, cât și modalități de a crea o atmosferă plăcută în cadrul interacțiunii verbale. În ceea ce privește umorul identificat în anchetele dialectale, majoritatea cazurilor sunt exemple de umor involuntar, neplanificat, care apare firesc și contribuie la fluidizarea narațiunii:

(24) *Așa s-o tors// noi/ muierile am tors ... drugălocii// trăgeam pîn gură/ pișat dă măt [!]* (L VIIb).

În acest exemplu, sursa umorului o reprezintă aducerea în discuție a unui termen neașteptat, considerat tabu. Tot o sursă a umorului este și introducerea unor subiecte tabu, de regulă legate de aspecte sexuale, fiziologice sau consumarea băuturii. În toate cazurile în care acestea sunt menționate în narațiunea dialectală, replicile informatorului sunt marcate corespunzător⁸. În aceste cazuri însă, umorul nu generează întotdeauna reacții similare din partea anchetatorilor:

(25) *n-o foz voie șasă săptămâni să te culci cu bărbatu// zicea soacra mea/ „auzi/ dacă vine ion la tine la pat/ să nu te rîz cătă iel// să stai năcâjâtă// să spui mă doare asta/ mă doare asta” [!]* (L VIIb);

(26) *doamne/ dacă mă criedeț! nu că m-o [k] mi s-o făcut o bubă-n nas/ numa nănormală [!]/ mîne-zî n-am putut nici să mă duc la mort// atâta m-am umflat [k] mi s-o umflat nasu// [!]* (G VIIb);

(27) *atun dumineca astalaltă „ce! ăla o adus o vedră/ du-te la tată-to d-adî doo vedre!”// dăloc doo or beut deodată [!]/ ș-atun vinea/ ma dăpinde/ lui i-o plăcut când o fo mai dăparte/ punea pă scaun/ și mai trăgea dîn vedre [!]/ ala o adus doo vedre dă vin// e! așa s-o beut la noi la ancaid!!* (I VIIb).

O altă sursă a umorului des întâlnită în interacțiunile verbale din conversațiile curente, mai puțin obișnuită în textele dialectale, este oferirea unui răspuns total neașteptat, care anulează una dintre cele două implicaturi posibile, presupuziția logică, așteptată de interlocutor, în cazul nostru, anchetatoarele:

(28) [Când tăiați o găină, cum era obiceiul, cum făceai?]
po cu cuțitu am tăiat [!] (L VIIe)

(29) [Da' dumneata ai văzut vreodată un lup?]
am văzut/ cum nu?
[Unde?]
am văzút în belgrad//

⁸ În transcrierea textelor dialectale, răsul este marcat prin semnul [!] (v. *Transcrierea fonetică*).

[A, în Belgrad? !] La grădina zoologică?

da/ da [...] (I VIII)

În ambele exemple, implicatura conversațională care ar oferi informații de interes dialectal este anulată și răspunsurile oferite generează reacții corespunzătoare. În cel de-al doilea exemplu, anchetatoarea participă direct la mecanismul declanșator al situației comice și continuă cu succes linia umoristică inițiată de informator.

Credința comună din mai multe sate din Banatul sârbesc conform căreia aluatul de pâine trebuie frământat până „asudă grinda” este, de asemenea, o sursă de umor prezentă în interacțiunile analizate:

(30) *da/ ș-o spus c-atâta trăbă să se frământe pân-asudă grinda*
[!] (I VIII);

(31) *numa m-am lăsat numai în ciupag/ ca să poș să frământî pita/
ca să crească// ma ... că n-asudă grinda/ mă uit la grindă/
că nu-i udă grinda// [!] numa-i ud ciupăgariu pe mi!|ne/*
(L VIIIb).

În acest ultim exemplu, funcționează și mecanismul autoironiei, asociat adesea cu falsa modestie. Tot un exemplu de autoironie apare și în fragmentul următor, în care informatorul face referire la o meserie considerată nepotrivită pentru a evidenția toate celelalte preocupări ale sale:

(32) [Unde ați lucrat?]

*au! multe am lucrat în viață// î ... ieste o meserie/ nu știu da-i
cunoscută-n românia: al ce poartă ursu pân sat// aia n-am
lucrat [!]/ n-am lucrat/ da/ aia n-am lucrat// da/ d-aștalante
am lucrat dă toate// (G VIIIa)*

Umorul în narațiune este adesea prezent în textele înregistrate în Banatul sârbesc, iar prezența acestuia este puternic influențată de trăsăturile de personalitate ale informatorului. Informatorii cu talent autentic de povestitori sunt și cei care generează momentele umoristice:

(33) *când am ajuns aici... „iaca ăsta-i socru”/ i-am sărutat
mâna/... vini și soacra/ i-am sărutat și iei/ [!] după aia... înt-aia o
avut... soțu meu taică și maică/ i-am sărutat lu unu/ spune
„ăsta-i taica/ ăsta-i maica”/ a lu soacră-mea din altă casă/
d-unde ia o fost noră aicea/ „ăsta iar îi taica și maica”/ ș-o [!]
mai vinit iară și doi strămoși/ ai bătrâni iară/ și iar „taica și
maica”/ da io „unde-s mîi/ da câț dracu-s în casa asta?”/ [!]
de moși și de babe? [!] (S VIIa)*

(34) *vineau iele după ce-n [k] or gătat școala/ fetile/ doisprece
ani/ triisprece/ cât or [ε] sâ jucau /cu lopta// [...] ș-atuncea...
da io/ o trebuî să cos la poale/ [!] ș-atunci [!]/ am ieșât la [k]
tot pâ la uliță/ c-așa o ieșât fetili/ mă puneam pă scărița a mîi
dă sus/ c-o fost casa mare/ ș-am cosut acolo/ [!] (TM VIIb)*

Bârfa (complicitatea cu anchetatorul) reprezintă o altă sursă importantă a umorului în textele dialectale. În încercarea de a se face plăcute anchetatoarelor și de a relata anumite aspecte inedite, unele informatoare, cum este cazul celor din exemplele de mai jos, își bârfesc foștii soți sau gineri (funcția ironiei de *afiliere la un grup conversațional* – Attardo 2008: 110):

- (35) [Și drăguțul nu s-o supărat că l-ai lăsat?]
iel o șt [k] iel o durmit// o foz moale/ tăntălău/ cum să spune//
 [!] (S VIIa)
și io am plecat cu iel// da ia [soacra] nu i-o dat căta cămași
curată/ că nici așa nu m-o foz drag de iel// când l-am măi
văzut/ îi cămașa neagră! la gât/ iel imos! nu! ca pe... dracu/
cum să vă zâc? [!] (S VIIc)
- (36) *păn la urmă/ ma aia nu s-o măritat dăloc/ ia o măi stat măi*
cinci ani/ iar s-o făcut/ iar sârb// iarăși da [!]/ și cum o picat/
îz dă geamână/ și-s vecine/ casă lângă casă// (M VIIc)

În cel de-al doilea exemplu, relatarea umoristică se referă la soțul celei de a doua fiice a anchetatoarei (știm dintr-o primă relatare că primul ginere, nedorit de soacră, a fost sârb) și marchează așa-zisul „haz de necaz”, o altă sursă a umorului, mai ales în textele dialectale.

Bancul și gluma sunt, de asemenea, structuri umoristice convenționale narative și pot fi asociate cu trăsături inerente de personalitate ale informatorilor. Asumarea rolului de umorist este de regulă întâlnită la puțini informatori și, de cele mai multe ori, aceștia sunt bărbați:

- (37) *„toni/ de ce asta nu s-o băgat dă prima dată?”// cică „asta-i*
scroafă/ și o miers așa dă bine/ s-o-ntors sî să uite măi bine
la... la număr” [!]/ (TM VI)
- (38) *apropo dă sarme/ spune la noi/ aici în sârbia: „unii mîncă*
varză/ unii mîncă carne/ toți mîncăm sarme” [!]/ toată
populația mîncă sarme// [!] (V VIIe)

Deochiul, o structură umoristică convențională în versuri, conține adesea termeni din sfera tabu sau legați de aspecte fiziologice și constituie o sursă importantă a umorului în textele dialectale. De regulă, femeile sunt cele care împărtășesc taina descântecului de deochi. Termeni din sfera tabu pot apărea și în colinde:

- (39) *dă-m măru/ că-m pică păru// [!]*
dă-m cârnatu/ că mi-i gol mațu/
și iac-așa/ ce [!] știu io măi căte acoló [!]/ (G VIIb)

Râsul la informatori nu apare doar ca indiciu al prezenței unei forme umoristice, ci este și un marcator al rușinării omului simplu, atunci când povestește

despre întâmplări sau obiceiuri considerate tabu sau când face referire la sine, cu modestie:

- (40) [Acolo și jucați sau numa vă plimbați?]
*numa ne-am plimbat// n-o fost muzică/ n-o fost nimic nimic/
nimic nimic / nimic / numa așa/ te-ai plimbat/ ai vorbit/ ai...
așa// altăce n-o fost// să te țuche dal/ [!] să țuche or .../ te-ai
țucat// (B VIIa)*
- (41) *și voi/ să vă dea dumnizău sănătate și năroc/ să măi viniți la
satu nostu/ al mic/ al [ε] nebuni [!]/ [...]* (M VIIa)

În primul exemplu, presupuziția conform căreia ar fi avut loc vreo apropiere fizică de tipul sărutului declanșează un efect perlocuționar umoristic. În cel de-al doilea exemplu însă, termenul *nebun* generează două posibile interpretări: prima, cea mai probabilă, asociată cu falsa modestie (sensul „care nu este atât de bun cât ar trebui, nu e de elită”); cea de-a doua, cu efect umoristic (sensul „neastâmpărat, zvăpăiat”).

1.1. Emoția, participarea afectivă

Analiza emoției din perspectiva pragmaticii lingvistice are ca punct de plecare studiile de psihologie. Termenul *semnificare emotivă* propus de Herman Parret este antipodul *semnificării efective* (factice). În opinia lui Parret (1986: 159) emoția în sine devine o marcă, un *operator de forță* care modifică toate conținuturile unei interacțiuni.

Emoția în textele dialectale nu se raportează la interlocutor sau la interacțiunea cu acesta, ci la aspectele relatate. De regulă, se referă la aspecte triste, neplăcute din viața informatorului sau, la polul opus, la situații afective pozitive. Pe baza textelor analizate din Banatul sârbesc, am putut constata că situațiile în care emoția este exprimată în legătură cu situații afective pozitive (nașterea unui copil, căsătoria) nu sunt foarte numeroase, cum, de altfel, nici prezența diminutivelor nu este semnificativă. O posibilă explicație pentru acest fapt este influența sârbo-slavă caracterizată prin tărie de caracter și înfrânarea emoțiilor. În textele analizate, emoția se referă la aspecte legate de decesul unei persoane dragi și este de cele mai multe ori însoțită de plâns (marcat prin semnul [i]):

- (42) *n-o măi știut dă el nijdăcum// numa l-ai văzut că mierg
lacrâmi la ochi/ ochii-nchiși/ și cu mâna stângă atâta m-o
strâns// și când io am vrut să-l aduc acasă/ și fata mea aia dî
la râmeaz nu l-o lăs [k] nu m-o lăsat/ și mi-l întoarce/ „știi că
tu nu ești bună”/ și ce știu io/ și... când ne-am dus dimineața
vetem a tr [r] o tras// o murit// (B VIIc)*
- (43) *întâi și-ntâi am rămas... săracă/ de mamă și de tată// tata m-a
fost... la doi ani [k] la trei ani după muma o murit// numa io
am avut triisprece ani când o murit mama me [i]* (Ms VII)

În primul exemplu, informatoarea își amintește detalii despre moartea soțului, iar în cel de-al doilea, informatoarea, oarbă, începe relatarea mai multor momente triste din viața ei, primul fiind decesul mamei la o vârstă fragedă, urmat la scurtă vreme de cel al tatălui.

4. Concluzii

Aspectele sociolingvistice și pragmatice reprezintă doar o mică parte din analiza care poate fi aplicată textelor dialectale, analiză care constituie un tot unitar. Importanța aspectelor analizate constă în faptul că acestea sunt în strânsă legătură cu celelalte paliere ale analizei (fonetic, semantic, morfo-sintactic) și că ne oferă informații relevante nu doar pentru studiile lingvistice de specialitate, ci și pentru alte studii interdisciplinare. Materialul dialectal cules în Banatul sârbesc este extrem de bogat și particularitățile dialectale sunt foarte bine evidențiate. Am încercat să urmărim și să facem referire la acele aspecte lingvistice inedite, fără a le neglija însă pe cele mai des întâlnite, considerate mărci ale oralității deja consacrate în textele dialectale.

TRANSCRIEREA FONETICĂ

Transcrierea fonetică utilizată în acest volum are la bază sistemul de transcriere al *Atlasului lingvistic român*, căruia i s-au adus unele modificări sau completări impuse de realitatea fonetică a graiurilor cercetate (v., *infra*, lista semnelor).

În scopul de a nota intonația – fie și în mod aproximativ – și continuând tradiția volumelor de texte dialectale anterioare, s-au preluat inovațiile adoptate de colectivul de dialectologi de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”. Aceste inovații au fost prezentate pe larg în volumele TD–*Porțile de Fier* (p. XXXIII–XXXVI) și TDM I (p. XVII–XIX), fiind utilizate în toate culegerile de texte dialectale menționate în partea introductivă (p. 25; v. *Bibliografie*). Ele au fost aplicate, cu unele adaptări, și de către dialectologii ieșeni la editarea culegerilor de texte moldovenești (TD–Mold., Bucov. I, 1: XLV–XLIX).

Astfel, s-a renunțat la semnele de punctuație: punct (.), virgulă (,), punct și virgulă (;) și, drept urmare, la literele majuscule¹, deoarece normele ortografice care reglementează folosirea acestor semne impun împărțirea fluxului vorbirii în grupuri semantico-sintactice, adeseori, necoincidente cu unitățile intonaționale ale exprimării orale². În consecință, segmentarea textului s-a făcut cu ajutorul barelor oblice.

În structurarea unui text în unități semantico-sintactice, variația de înălțime a intonației este mai importantă decât pauza, informația lingvistică fiind preluată de tipul de intonație care precedă această pauză (Vulpe 1980: 47; Dascălu-Jinga 1989: 350). Practica transcrierii textelor dialectale evidențiază faptul că în vorbirea curentă pauzele nu coincid în mod obligatoriu cu limitele curbelor melodice; așa se explică, între altele, de ce, în vorbirea *allegro*, pot apărea între cuvinte aparținând unor unități melodice și sintactice diferite fenomene de *sandhi* (TDM I: XVII; Vulpe 1980: 47).

Ținând seama de aceste constatări, segmentarea textului s-a făcut cu ajutorul unui sistem de bare oblice, care nu au nicio semnificație în raport cu ortografia oficială (tradițională). Barele notează întotdeauna sfârșitul unei unități de intonație: două bare (/) marchează intonația caracteristică sfârșitului unei comunicări, limita unui contur melodic terminal, iar o singură bară (/), limita unui contur melodic nonterminal³.

¹ Pentru consecvență, majusculele nu sunt întrebuințate nici pentru redarea antroponimelor, a unor nume de sărbători religioase și a toponimelor. Atunci când neutilizarea majusculelor poate crea ambiguități, s-a apelat la sistemul notelor, mult mai explicite decât simpla notare cu majusculă.

² Neconcordanța dintre punctuație și prozodie a fost evidențiată adesea și pentru limba literară (Avram 1980: 11–26).

³ Sistemul marcării unităților intonaționale cu ajutorul barelor are tradiție în dialectologia europeană (cf. TDM I: XVII) și continuă să fie folosit în zilele noastre (cf. Joan Veny, Lidia Pons I Griera, *Atlas lingüístic del domini català. Etnotextos del català oriental*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1998).

Criteriul care a stat la baza delimitării unităților intonaționale a fost impresia acustică subiectivă, indiferent de structura sintactică și semantică a frazei. Așa se explică faptul că, uneori, barele apar după un element de legătură, cum ar fi și (exemplele, în acest sens, sunt numeroase).

Pentru nuanțarea acestei notații, care simplifică realitatea acustică, sunt folosite în transcriere și o serie de semne de punctuație tradiționale pentru a sugera, odată cu limita unității intonaționale, și caracterul ei: semn de întrebare (?), semn de exclamare (!) și două puncte (:). De reținut că ultimul semn marchează o coborâre sensibilă a tonului, urmată, de obicei, de o pauză; el are, deci, o valoare „muzicală” și nu apare automat ori de câte ori urmează vorbire directă, enumerare etc. Pentru intonația de suspensie, s-a păstrat, de asemenea, punctuația tradițională, ea fiind notată prin trei puncte (...). S-au marcat prin acest semn pauzele perceptibile făcute de vorbitor; fără a fi însoțite neapărat de schimbarea liniei melodice, aceste pauze pot fi determinate de o ezitare a informatorului, de căutarea unui cuvânt⁴, de perturbarea fluxului povestirii printr-un element/fapt exterior sau ele pot fi, pur și simplu, pauze de respirație: *ș-ătúnc... copíŃi ĵ-aŃ [r] ĵ-aŃ... dat la facultáte/ la școlí/ (I VIa); dă línă s-Ńo fěcut Ńĭ... șŃbŃ/... d-áștă... prâslŃse/... íaca! (V VII)⁵.*

Un alt mijloc grafic pentru sugerarea intonației îl constituie a c c e n t u l. S-au întrebuițat următoarele tipuri de accent:

– accentul ascuțit (´) marchează vocala din silaba care poartă accentul într-un cuvânt polisilabic sau, uneori, într-un grup de cuvinte care formează, din punct de vedere accentual, o singură unitate: *ș-atúŃs cu cálu-ntĭ/ cu cálu/ o foz Ńplĭgu de... prășĭ/ (R VIIIa); s-au marcat prin două (sau mai multe) accente principale (ascuțite) silabe ale aceluiași cuvânt, fie pentru a reliefa faptul că locutorul silabisește cuvântul respectiv, fie, în textele ritmate, respectând întocmai intonația și unitățile accentuale specifice acestora;*

– accentul grav (˘) marchează un accent secundar și a fost notat pe cuvintele polisilabice compuse: *atúŃs o fost o ărecáre pútĭnă/ (M VIIIa), în situații care redau rostiri cu sinereză sau cu eliziune la joncțiunea dintre două cuvinte: cusút pá dĭŃ ŃŃos la áăa/ la róĵ-ăăa álbă (TM VIIa) și, cel mai des, atunci când apare ca o formă a reliefării afective: *še să vă spun?! călcĭe róșu/ să mănĭŃșe [!]/ dă! pĭŃŃe măre// da nŃ-ĭ-ca Ńcúma// (S VIIa);**

– accentul de intensitate (ˆ) notează o silabă pronunțată cu un accent dinamic, energic, având de cele mai multe ori valoare stilistică: *ș-atúŃs íaca scármăŃ lĭŃna/ și dup-ăăa o pun la [k] în fĭrcă/ și torc/ cu fŃsŃ-așă.../ fac fĭrĕ/ și tŃorc/ (B VIIa).*

⁴ Aceste pauze sunt frecvente îndeosebi la informatorii care au pierdut deprinderea de a vorbi în mod curent românește. Adeseori ele sunt precedate de lungirea sunetului anterior sau de adăugarea la ultimul cuvânt a unei vocale de sprijin (*ă, â, î, i*).

⁵ Spre deosebire de punctele de suspensie, trei puncte între paranteze [...] notează omiterea unui fragment, mai scurt sau mai lung, din textul transcris, din diverse motive: pasajul respectiv nu este semnificativ din punct de vedere lingvistic sau nu are legătură cu conținutul mesajului.

În ceea ce privește notarea sunetelor intermediare, acestea au fost redată într-o formă inedită impusă de motive exclusiv tehnice: în loc de litere suprapuse, s-a apelat la transcrierea lor prin: *k/t, d/g, s/c, q/z* etc. (cf. TD–Bas.: XXXII).

În sfârșit, atragem atenția că, din economie de spațiu, pentru a nu încărcă textul cu foarte multe note de subsol, am introdus câteva notații care marchează în mod frecvent: plânsul [i], plânsul puternic [ii], oftatul [φ] și gesturile care nu necesită explicații suplimentare⁶ [G]: *ș-aíȷ, măr-žna um, pic s-aspásă* [G] (G VIIa).

În continuare dăm, în ordine alfabetică, lista semnelor întrebuițate în transcrierea fonetică a textelor. După semnul egalității, este indicat corespondentul cel mai apropiat al semnelor folosite de noi în sistemul de transcriere al Asociației Fonetice Internaționale (ASSOCIATION PHONÉTIQUE INTERNATIONALE), publicat de D. Jones în *Laut-zeichen und ihre Anwendung in verschiedenen Sprachgebieten* (Berlin, 1928, p. 18–27).

- a (cea mai deschisă vocală din seria centrală: *î, â, ă, ǎ, a*) în munt. *cap* = între a și a.
- â (cea mai deschisă vocală din seria posterioară: *u, o, ɔ, â*) în trans. *câp* „cap” = v.
- ă (cea mai deschisă vocală din seria anterioară: *i, e, ɛ, á, ä*) în bucov. *păle* „piele” = æ.
- â (*a* cu nuanță anterioară, între *a* și *ä*) în munt. *steâ* „stea” = între a și æ.
- ȧ (*a* închis) în olt. *măȷ* „mai” = între a și ə.
- ǎ (vocală cu deschidere mijlocie din seria centrală) în munt. *pâr* = ə.
- ǎ (*ă* deschis) în mold. *bărbát* „bărbat” = v.
- ȧ (*ă* închis) în olt. *până* „până” = între ə și i, dar mai aproape de ə
- â (vocală din seria centrală, între *ă* și *î*, mai aproape de *î*) în mold. *cásă* „casă” = între ə și i.
- b (oclusivă bilabială sonoră, corespunzând surdei *p*) în munt. *bun* = b.
- c (oclusivă velară surdă, corespunzând sonorei *g*) în munt. *corb*; semn întrebuițat înaintea vocalelor *a, ă, â, î, o, u*, înaintea consoanelor sau la sfârșitul cuvintelor = k.
- ĉ (africată alveolo-palatală surdă al cărei element fricativ este un *š*, corespunzând sonorei *ĝ*) în munt. *čără* „ceară” = între tç și tʃ.
- ċ (africată alveolo-palatală surdă al cărei element fricativ este un *ś*, corespunzând sonorei *đ*) în băn. *frácie* „frate” = tç.
- č (africată palato-alveolară surdă al cărei element fricativ este un *š*, corespunzând sonorei *ĝ*) în maram. *čăr* „cer” = tʃ.

⁶ În situația în care a fost nevoie de informații mai amănunțite asupra unor gesturi ale informatorilor, acestea au fost oferite în notele de subsol.

- č̣ (africată alveolo-palatală surdă, între č și č̣) în maram. č̣er „cer” = între tç și tʃ, dar mai aproape de tʃ.
- d (oclusivă dentală sonoră, corespunzând surdei t) în munt. *domn* = d.
- ḍ (oclusivă dentală sonoră, puțin palatalizată, corespunzând surdei ṭ) în mold. *únḍe* „unde” = între d și ḍ.
- dʲ (oclusivă palato-alveolară sonoră, corespunzând surdei tʲ) în trans. *dʲin* „din” = d,, aproape de ʃ.
- dʲʲ (oclusivă palatală sonoră, între dʲ și ɡ̊, corespunzând surdei tʲʲ) în criș. *dʲin* „din”, *cádʲe* „cade”; *dʲaʲă* „gheață” = ʃ.
- đ (africată alveolo-palatală sonoră, al care element fricativ este un ʒ, corespunzând surdei č̣) în băn. *des* „des” = đz.
- ɖ (africată dentală sonoră, corespunzând surdei ṭ) în mold. *ɖic* „zic” = dz.
- e (vocală din seria anterioară cu deschidere mijlocie) în munt. *vezí* „vezi” = e.
- ɛ̞ (e semideschis) în mold. *píṣti* „pește” = între e și ɛ.
- ɛ̞̞ (e deschis) în trans. *vǎde* „vede” = ɛ.
- ɛ̞̞̞ (e și mai deschis) în bucov. *vǎde* „vede” = între ɛ și æ.
- ɛ̞̞̞̞ (e închis) în mold. *véde* „vede” = e (mai închis).
- ě (vocală centrală cu nuanță anterioară, între ǎ și e) în băn. *fásě* „face” = între e și ɐ.
- ɛ̞̞̞̞̞ (ě deschis, între ǎ și ɛ̞̞̞̞̞) în trans. *ašě* „așa” = între ɛ și ɐ.
- f (fricativă labio-dentală surdă, corespunzând sonorei v) în munt. *fin* = f.
- g (oclusivă velară sonoră, corespunzând surdei c) în munt. *gol* = g.
- g̊ (africată alveolo-palatală sonoră al cărei element fricativ este un ʒ, corespunzând surdei č̣) în munt. *ger* „ger” = între đz și đʒ.
- g̞̊ (africată palato-alveolară sonoră al cărei element fricativ este un j, corespunzând surdei č̣) în maram. *ǧar* „ger” = đʒ.
- g̞̞̊ (africată alveolo-palatală sonoră, între ɡ̊ și ǧ̞) în maram. *ǧ̞er* „ger” = între đz și đʒ, dar mai aproape de đʒ.
- g̞̞̞̊ (oclusivă velară sonoră, puțin palatalizată, corespunzând surdei k̞) în băn. *gēm* „ghem” = între g și g̞j.
- ɡ̊ (oclusivă velară sonoră palatală, corespunzând surdei k̞) în munt. *gem* „ghem” = g̞j.
- h (fricativă laringală surdă) în trans.-mold. *hájnă* „haină” = h.
- h̞ (fricativă laringală sonoră) în trans. *hóhot* „hohot” = h̞.
- ħ (fricativă palatală surdă, corespunzând sonorei y) în mold. *ħir* „fir” = ç.
- χ (fricativă velară surdă, corespunzând sonorei y) în munt. *χájănă* „haină” = x.

- i (vocala cea mai închisă din seria anterioară) în munt. *fir* = i.
 î (i deschis) în mold. *védi* „vede” = ĭ.
 î (vocala centrală cea mai închisă, cu o nuanță anterioară, între i și î) în trans. *rîu* „râu” = ı.
 î (vocala cea mai închisă din seria centrală) în munt. *cînd* = ĭ.
 j (fricativă palato-alveolară sonoră, corespunzând surdei ș) în trans.-mold. *jar* „jar” = ʒ.
 ĵ (j puțin muiat, corespunzând surdei ș̣) în olt. *ĵunĝ* „junghi” = între ʒ și ʒ̣, mai aproape de ʒ.
 ĵ (j muiat, corespunzând surdei ș̣) în munt. *ĵug* „jug” = între ʒ și ʒ̣.
 k (oclusivă velară surdă, identică cu c; semnul se întrebuintează numai înaintea lui e și i) în băn. *kip* „chip” = k.
 ḳ (oclusivă velară surdă, puțin palatalizată) în munt. *ḳip* „chip” = între k și ḳ.
 ḳ (oclusivă velară surdă palatală, corespunzând sonorei ğ) în mold. *Kiśór* „picior” = ḳ.
 l (laterală alveolară) în munt. *pălărie* „pălărie” = l.
 ḷ (l puțin palatalizat) în trans. *ĵeḷě* „ele” = ɭ.
 ḷ (laterală palatală) în trans. *ḷin* „lin” = ɮ.
 ɭ (laterală velară) în maram. *caɭ* „cal” = ɭ.
 m (oclusivă nazală bilabială) în munt. *másă* = m.
 ṃ (nazală labio-dentală cu ocluziune incompletă, înainte de f, v) în *învăṭ* „învăṭ” = ṃ.
 n (oclusivă nazală dentală) în munt. *mînă* = n.
 ñ (oclusivă nazală dentală, puțin palatalizată) în mold. *pîñ* „pâine” = ñ.
 ɲ (oclusivă nazală dentală palatală) în mold. *nel* „miel” = ɲ.
 ŋ (nazală cu ocluziune incompletă, urmată de constrictive și lichide) în *îṣír* „înșir”.
 ŋ (nazală velară, urmată de c/k, g) în munt. *încă* „încă” = ŋ.
 o (vocală posterioară cu deschidere mijlocie) în munt. *pot* = o.
 ɔ (o semideschis) în olt. *dorm* „dorm” = între o și ɔ.
 ɔ (o deschis) în trans. *póťě* „poate” = ɔ.
 ɔ̣ (o și mai deschis) în trans. *sóře* „soare” = ɔ̣.
 ɔ̣ (o închis) în mold. *dihor* „dihor” = o (mai închis).
 ɔ̄ (vocală închisă din seria posterioară, cu deschidere între o și ă) în mold. *põmînt* „pământ” = între o și ă.
 p (oclusivă bilabială surdă, corespunzând sonorei b) în munt. *par* = p.
 r (vibrantă apicală alveolară) în munt. *rar* = r.

- r̄ (r cu mai multe și mai puternice vibrații) în trans. *r̄u* „râu”.
 r̄̄ (r cu și mai multe vibrații) în trans. *r̄̄u* „râu”.
 ř (r puțin muiat) în olt. *třěće* „trece” = între r și ʀ.
 ř̄ (r muiat) în trans. *ř̄vřřřřřř* „învățător” = ʀ.
 s (fricativă dentală surdă, corespunzând sonorei z) în munt. *sórá* = s.
 ś (fricativă alveolo-palatală surdă muiată, corespunzând sonorei ź) în băn. *fásé* „face” = ʧ.
 š (fricativă alveolo-palatală surdă, aproape identică cu ś, dar mai puțin muiată, corespunzând sonorei ž) în mold. *fási* „face” = ʧ.
 ʃ (fricativă palato-alveolară surdă, corespunzând sonorei j) în mold. *și* „și” = ʃ.
 š̄ (ʃ puțin muiat, corespunzând sonorei j̄) în munt. *mušk* „mușchi” = între ʃ și ʧ, mai aproape de ʃ.
 š̄̄ (ʃ muiat, corespunzând sonorei j̄̄) în munt. *aśá* „așa” = între ʃ și ʧ.
 t (oclusivă dentală surdă, corespunzând sonorei d) în munt. *tátá* = t.
 t̄ (oclusivă dentală surdă, puțin palatalizată, corespunzând sonorei d̄) în mold. *múnt̄e* = ʧ.
 t̄̄ (oclusivă palato-alveolară surdă, corespunzând sonorei d̄̄) în trans. *frát̄ě* „frate” = între ʧ și c, mai aproape de c.
 t̄̄̄ (oclusivă palatală surdă, între t̄ și k̄, corespunzând sonorei d̄̄̄) în trans. *frát̄̄ě* „frate” = c.
 ʧ (africată dentală surdă, corespunzând sonorei ʧ) în munt. *tin* = ts.
 u (vocala cea mai închisă din seria posterioară) în munt. *bun* = u.
 ū (u deschis) în olt. *p-úrmă* = „pe urmă”.
 ů (vocală centrală cu nuanță posterioară, între u și î) în olt. *dúpă* „după” = între ɨ și u.
 v (fricativă labio-dentală sonoră, corespunzând surdei f) în munt. *várá* = v.
 w (fricativă bilabială sonoră) în băn. *wáre* „oare” = w.
 y (fricativă palatală sonoră corespunzând surdei h) în trans. *yěrme* „vierme” = j fricativ.
 z (fricativă dentală sonoră, corespunzând surdei s) în munt. *zac* = z.
 ź (fricativă alveolo-palatală sonoră muiată, corespunzând surdei ś) în băn. *záná* „geană” = ʒ.
 ž (fricativă alveolo-palatală sonoră, aproape identică cu ź, dar mai puțin muiată, corespunzând surdei š) în mold. *žaná* „geană” = ʒ.
 e/ɛ, o/ɔ etc. arată nuanțe vocalice intermediare.
 k̄/t̄, ɡ̄/d̄, z̄/ɟ etc. arată nuanțe consonantice intermediare.

SEMNE DIACRITICE

- ˜ (deasupra vocalelor) nazalitate: \tilde{i} , \tilde{o} = \tilde{i} , \tilde{o} .
- ˘ (deasupra vocalelor) seminazalitate: \tilde{i} .
- ı (sub vocale sau consoane sonore) asurzire: \dot{i} , \dot{b} = \dot{i} , \dot{b} .
- (sub vocale) închidere: \ddot{a} , \ddot{e} , \ddot{o} .
- ˆ (sub vocale) deschidere: \hat{i} , \hat{e} , \hat{o} , \hat{u} .
- ˝ (sub vocale) deschidere mai mare: \mathring{e} , \mathring{o} .
- ˆ (după oclusive) arată o explozie mai puternică: în olt. *pat* ‘ „pat”.
- (sub consoane) consoană silabică: η = η .
- ˆ (sub vocale) arată că vocala constituie elementul consonantic al unui diftong: \ddot{u} (în *day*) = \ddot{u} .
- ˆ (deasupra vocalelor) arată că două vocale formează un diftong cu elemente egale: în trans. *toâte*.
- ˆ (deasupra unei vocale sau a unui diftong egal) accent principal: *vêde* = 'vede, *tuâte* = 'tuâte.
- ˆ (deasupra unei vocale) accent de intensitate – accent dinamic mai puternic, mai ales în fraze (având, adesea, valoare stilistică): *nú vręau*.
- ˆ (deasupra unei vocale) accent secundar (de multe ori ca o formă a reliefării afective): *sănătate* = səna'təte.
- (deasupra unei vocale, lichide, nazale sau fricative) lungime: \bar{o} = o; \bar{m} = m; \bar{s} = s.
- < (deasupra unei vocale) scurtime: \bar{u} (în *dîpă*).
- + (sub o nazală) arată că articulația nazalei nu e completă, ci analoagă constrictivei următoare: *îṅvăt* = iŋ'vəts.
- ı, ı̇, ı̈ etc. (la umărul literei precedente) arată sunetele slab perceptibile.
- ı̇, ı̈ etc. arată sunete și mai slab perceptibile.
- ı̈, ı̉ etc. arată sunete extrem de slab perceptibile.

ALTE SEMNE

- (cratima) se întrebuințează, în general, ca în ortografia oficială: *pămîntu scos-or/ n-or scos un métrû/ nu ma păn-o murît/* (E VIII).
- (sub litere sau sub cuvinte, arată că anchetatorul a auzit bine sunetele sau cuvintele respective subliniate, deși acestea par neobișnuite.
- ~~~~ (sub litere, silabe sau cuvinte, arată că anchetatorul nu a auzit clar sunetele sau cuvintele astfel subliniate.

- ⌋ leagă două sau mai multe cuvinte care formează un singur grup fonetic, marcând, de regulă, diverse modificări de fonetică sintactică: *áľěā Ńo fost obisějľe ašá* (Ib VII); *aĭā Ńo foz bucurĭa copĭilor* (id.).
- ... marchează o pauză perceptibilă făcută de informator în vorbire, care nu e neapărat legată de schimbarea liniei melodice; ea poate fi determinată de o ușoară ezitare a informatorului sau poate fi, pur și simplu, pauză de respirație (v. *infra*).
- / marchează limita unei unități melodice cu intonație nonterminală.
- // marchează limita unei unități melodice cu intonație terminală.
- : marchează limita unei unități melodice care precedă un dialog sau o enumerare etc. (v. TDM I: XVIII).
- ? notează intonația interogativă a unei unități melodice.
- ! notează intonația exclamativă.
- ?! notează intonația interogativ-exclamativă.
- „ ” încadrează pasaje de vorbire directă.
- « » încadrează pasaje de vorbire directă citate în cadrul altei vorbiri directe.
- [...] indică omiterea, în transcriere, a unui fragment.
- [] încadrează intervențiile anchetatorului sau ale altor persoane care asistă la înregistrare; de asemenea, acele titluri de texte care nu sunt redată în transcriere fonetică ori, atunci când, din diverse motive, redarea în transcriere fonetică a informațiilor indicând numele și vârsta informatorilor nu a fost posibilă.
- [?] (după un cuvânt) arată că anchetatorul se îndoiește de exactitatea formei înregistrate.
- [!] arată că informatorul râde.
- [!!] arată că informatorul râde foarte tare.
- [i] arată că informatorul începe să plângă.
- [ii] arată că informatorul plânge foarte tare.
- [ε] arată o ezitare a informatorului.
- [k] arată că informatorul s-a corectat.
- [r] indică repetarea, de către informator, a unui cuvânt sau a unui fragment.
- [φ] arată că informatorul oftează.
- [G] arată că informatorul însoțește ceea ce spune de gesturi.

TEXTE

LOCVE (SÂN MIHAI)

Districtul Banatul de Sud; comuna Alibunar
Înregistrare: 2007; transcriere: DR, DMZ

dîņ_ făină dă... dă grîņ iac-așă... ă făsem

[Ce se face din făină de grâu?]

dîņ_ făină dă... dă grîņ iac-așă... ă făsem colási [...] să fășe kífle/ să fășe scovlérđ/ să fășe clăcít/ce/ dă... az_ vâzú_ dă oăuă/ dă lapt'e/ să frig pîe fînd/ să-ntlórce/ nu ștlu cum i lă... voi la romîniia// ă păturătē cu mēc_î/ cu păsulică/ cu țîmlet/ cū... pigmēs_ cu gîem/ cu še... vreņ_ făsem//

[„Păsulică”?]

păsulică/ da// ája să crește... să [ε] la măriē/ ája să fâce păsulica iac-așă-î dă lúņgă ca dă dōuō d'ęște [G]// árle trij-pátru sãmîntă/ē/ poț și goálă s-o mîņs// iō nu ștu/ cuņ_ să spúne la păsulică?

[Ziceți că are două-trei-patru „boambe” într-o...?]

dá_ dă/ la fabriś să măsínă/ē // [...] și... făsem păturáta/ ș-o suśim/ și o co [ε] o făsem trij-pátru ruț/ cum să vă spuń/ iac-așă ca mîna dē groásē [G]// ò_ pún în tēpsîie/ aprînd șporlétu/ rel o cum să spúne? dúbá// și să coásē// cōvrízi v-an_ spu^s_ să fag_ bubuiéne/ să crlesc în_î... în untúrá/ē/ în ulléi/ în ce vrlei să le fríz// sclovlér^z_ să fășe ca lángoșurile cum să fac la voi/ la romîniia// kíflile să fa^c_ cu brînză/ cu gîem/ cu... cu še vrlei să fac și kíflile// și iac-așă/ še să vă spuń_î?//

[Da' alea, „bubuienele” cum se fac, așa rotunde?]

bubuiénile... frămîntám aluátu/ puném lapt'ile

covríz să zíc așa¹

[VIIb] covrízi// așă să spúne rumîńęște/ dă croávne să spúne sîrbléște// [...] ș-am pus lapt'e/ ș-am spar_ dōo_ uōuă/ și pun_ ké^rmu ca s_ să ríd'íse/ lapt'ile// atúņs pun o țíră sáriē/ dúpă gust// ș-átúņsa frămînt// cîn_an_ frămîntát/ iō cam îm_ bli^d_ frămînt/ an_ frămîntát/ ș-átúņsa... a^m_ mēi dat o țíră pîe

¹ În textul informatoarei Iuliana Scumpia [= VIIb] intervine Viorica Ardelean [= VIIc].

mășcă/ am unș ı̄... blidu/ cum să vă spun?... în se pun// iar iele s-or
 rēdicát// cíñ ı̄-s-o rēdicát a^m ı̄-măi dat iac-așá dē dóō-triı̄ ı̄ori/ lı̄-am pus
 făiñă/ lı̄-am pus... lı̄-am întı̄ns cu sușit^{ı̄ori}// atún^z ı̄-an ı̄-tăiát cu șolı̄ță/ o
 c-um ı̄-pă^hăiriél/ lı̄-an ı̄-tăiát așá: lı̄-am pus ple mășái/ ple... șarvı̄ețele/ cuñ ı̄-să
 vă spun?// șı̄ ı̄-le-añ ı̄-lăsát o țără/ până s-o frit ulı̄eu/ păñ ı̄-s-o frit untúra/ ı̄i
 rău că n-añ ı̄-știut că viñı̄t sígur/ că să fiu știút/ am fiu ı̄-ș [k] făcút vo dóı̄o ca
 să fi mı̄ncát cáld'e/ făiñe// da dácă măi staț aić/sa/ mă rı̄ndui/ și viñı̄t áltá
 dátă// ș-atún^z ı̄-l'e-añ ı̄-lua^t ı̄-șı̄ l'e-añ ı̄-frit/ o țırá iác-așá ı̄-añ ı̄-fácút cu iele/ și
 l'e-añ ı̄-frıt// ș-atúnș ma kem pe dáda ásta²/ să viı̄e să mı̄nșe covrı̄z la míne//
 ș-atún^z ı̄-l'e dai piñ ı̄-záhăr/ o d-al... ca făiña/ o d-àstalánt/ cu țımiet/ cū
 vañı̄lie cu se vreı̄/ și iei ı̄-s gı̄oı̄ înuntru/ că mi-s máıstără/ io mi-s máıstără
 dē... dē [r] dē d-áșt'a// o țără mi-s máıstără și dá gúrě/ă/ númă... ă șt'i sē?
 síñe-ı̄ dá gúră-ı̄ și ı̄-dá lúcrı̄// ma iéstá áltı̄ cárę nu-z ı̄-dá gúră/ě [k] ă ı̄-nu-z dá
 lúcrı̄/ ma-z... dá gúră/ mă iertát șe né vorbım/ c-acúma... țıném... se nu
 trébă/ cum trábă// și iác-așá să vă spun//

[Da' „chelmul” cum îl făceai? Adică din ce? E cumpărat sau...?]

dă/ la prāvălie

[E cumpărat?]

ı̄i dă/ la prāvălie// ı̄i... iác-așá...

[Așa, pachet.]

da! ı̄i dără [ε] bu [ε] cum să vă spun? cóțca// da// șı̄ ı̄-atúnșá... cı̄t
 covrı̄z fásem/ atı̄ta puñem ă.../ mie-m pláșe să fiı̄e kě meı̄ fajñ criesc/ dácă
 puı̄ meı̄ mult/ măi fajñ criesc// e! da dácă nu puñ atı̄ta/... iei să lăpoșáză/ě/
 să duc ı̄-n ı̄-léturı̄/ să duc ın...//

[Și cu ce-ai zis că le tai?]

cu pa^háru// cu șolı̄a/ ma să fiı̄e-așá o țără meı̄ mărișoră/ să nu fiı̄e
 míkă/ě/ că n-au loc să creáskă/ě// num-așá ca o șól'ē... dá cáfă dá laP [...] dá
 lápt'e// cu-áșe l'e-am tăiát ș-ă... iác-așá să fa^c covrı̄z//

scumpı̄ia iulı̄ana
 am șájzășpátru dá án/
 tãmán ierı̄ o fo^z ı̄-zı̄ua mı̄a

² Se referă la VIIc.

ș-am încălzît sóba/ ca să... lúcre píta

[Cum se făcea pâinea mai demult?]

am făcút noi năințe vrémie cu soácre meă// [...] acúmă.../ și io cu soácre meă/ și máica mja [k] máma mja/ o șernút faină// or pus-o... o fos tróacă de liemn/ năinc'e vrémie/ și-n tróacă ája s-o șernút faină // la capătú ásta o fos faină/ și la capătú ásta... s-o pus ápa/ keldúță ca la suáre/ ca dá pítă/ așá s-ó [ε] spus// ș-atúșá lîngură de liemn/... dá făcút prăjítúra/ cum să fáșe// am loat ș-am pus faină/ și am plămădit// aluátu-òla l-am plămădit/ așá să vă spun... moál'e// am puș... ș-am pus/ am avút scáră/ cușă să vă spun? dá scîndur/ dá lăt'et//

[VIIc] puî comnău d-ála

[VIIb] da/ și... î comnău și [k] o kerm// o comnă'eu/ o kerm// și kerm am pus// ș-atúșá pân dimineáță am coperít-o/ am astrucát-o// ia dimineáța am [?] fos cí tróaca//

[Și scara aia o puneai ca să nu se...?]

ca să nu să dúcă măsáiu// [...] ș-atúșă dimineáța am încălzît apă/ că n-o fos ca acúma la strúie/ și la plínurí/ și... la d-áșta// am încălzît la șporlélt// ș-am încălzît sóba/ ca să... lúcre píta/ ca să...

[Să fie caldă.]

da// am pus doálo mîñí/ trii mîñí de sárîe/ cu^m o... [k] to dúpă'ě gust [r] to dúpă'ě gust// ș-am frămîntát-o// zîc/sá máica meă/ ști še Zsé soácre mja? „aíta s-o frămînt'í”/ am frămîntát-o/ am întórs-o/ am împăturát-o/ „pân-asúdă grînda”// hăi c-asúdă grînda!// núma m-an lăsat núma in supág/ ca să poș să frămînt'í píta/ ca să creășcă// mă... că n-asúdă grînda/ mă uí la grîndă/ că nu-í údă grînda// [!] núma-í ud c/supăgáriu pe mí [!] né/ pe miñ-o fo c/supăgáriu// ș-atúșă am lăsat-o/ ș-atúșá... pánă ia s-o rădicát/ o aprîș máica meă cuptóriu/ soácre mja/ am avú cuptórí dá pămînt/ o aprîș cuptóriu/ pe șa o... rupt-o/ îm pátru-ñ șiñs íigáí/ dácă nu ple vátră// și s-o băgát/ cînd șa s-o rădicát/ o a fost ars cuptóriu/ an dat/ am avút bîț/ ca sē... jîruím// cînd o fos róșie vátra/ a știút că... să poáte coáșe// [...]

[Și cum știai cînd e coaptă „pita”?]

pâi_să zîc aşá o țárâ am traz_dă... dúșnic/ dá... plîecu_óla s/c-o fost_la
gúrá/ la cuptórl/ și m-am_uítát/ ș-o fo^s_coáptă// an_șt'ut cam dó^uo sásurî
s-o ținút îñ_cuptórl [...]/ la cuptórl n-am... fos_ p^{re}a máistără i^o/ i^o să_ē
ard_cuptóriu//

[Dar cu ce îl ardeți?]

ă... ț-am ars cu pále/ cu tuléj/ cu c^h/soclóz^l// acúma^a_ acúma_ ηcoáša//
da cân_am fos_sărás răs/ n-am avút/ am avú_ núma pále și tuléj//

[Aceași]

am_făcút plěsîntă

am_făcút plěsîntă cu ludáje/ cu brî^hnză/ am_f^ră_ēmíntát dîn fáină//
ș-atú^hșă_am ínt'îns cît î^h mása// plē mäsái// ș-atú^hșá am pus ludája/ am pu^z_
brî^hnză// s-o făcút crîz^l/ că cre_că șt'î c^he-î criz^l// [...]

[Făceați plăcinta numai cu „ludaie” sau făceați și cu altceva?]

și cū... ásta/ și cū... miáră s-o făcút// și cu crîz^l// ș-am avút sf^léke//
nú_núma d^e zar/ m^a_am avút și d-a d^e márvă// ș-ája o fos_tárle fáină/ k^e
s-o făcút plěsînta cu ludáje d-ájă// dă.../ a^hă_o fos_și m^eî dúlse a dă márvă//
și_ásta-î dúlse/ nūm-ája dă márvă și_măi dúlse// o fos_róșile și máre/ că
cre_că și vo [k] a t^eî or avút la pústă// c-așá-î/ ș-a tăi or avút³/ i^a o avút cásă
la pústă//

[A, din aia roșie sfeclă?]

dă! da [ε] nu ásta še fășem săléturî// áltă fórmă/ iară_o fos_ca_a_álbă//

[VIIc] ájă ludáje î-o zîs

[VIIb] nú_nu! sf^léke/ sf^léke/ sfécl'e/ numă_o fost^l și álbă și r^uóșîje//

și aa_măi r^uóșîi o foz_dă márvă/ ș-a álbă o foz_dă zá^har/ dar_î...

[Bine, nu roșie de-aia roșie roșie.]

nū! ájă r^uóșîje o fost^t dă făcút sălăturî/ aⁱ vâz^u_cum_fășem acúma dă
puném lă... lă cáne/ la cum să vă spun?

[La borcane.]

³ Se adresează informatoarei VIIc.

la borcáñe/ dá! dá_da_da_dà// aiã_o fost anumít dă márvă// Ță adús
táta mîeș ș-o tăiát cū... topóru/ cum_să vă spun? dă o dat la... la vaș/ láa
porș/ la... o dat sfléke d-ája//

[Da' cu brânză se făcea plăcintă?]

să fáșe/ cum să nu!

[Aia cum se făcea?]

to^t_ la flél// áęa am înt'íņș túrta cît il mása dă márlé/ a^m_ máșă cólo-ņ_
sóbă// am înt'íņș túrta/ am frămîntát-o/ ș-atúņsa am făcút tri_pátru túrt/éè/_
le-am înt'íņș cu sușitóriu/ și le-am pus pe mäsái/ o pe șervețéle// și cînd s-o
dăviñ^d_cum trébă/ am uņs-o um_pi^c_túrtă_ája/ ș-am înt'íņș-o cît il mása//
am rupt márijna dă la ia/ ca d-un d'ésťe/ c-așá s-o rup_năínt'e// și cu márijn-ája
io cu frát ele mîeș am_făcút cóká/ ș-aņ_copt-o la șporlélt/ ș-am uņs-o ș-am
mîñcát// nu s-o șt'íút c-acúma atíta cárne// [...]

[Da' ce prăjituri mai faceți?]

pâi am_făcút și cu mîérâ/ și... c-untúrá d-a márlé/ cîņ_să táe pórê/si/

[Cu „untură d-a mare” cum faceți?]

cum să táe p^lórși// [ε] tot așá fáșe alóatu cu kerm/ și cu lápt'e/ și faș_i
[k] frămínt// ș-atúņs cînd il ácră/ o-nć/t'íņz ple máșă/ untúr-ája io o ca^m_
mășín/ pin mășínă// ș-atúņsa... il [k] cînd_il mășínátă/ ia il_i cum trébă//
atún_měi dau cu furkítă_așá/ o měi așáz/ înt'íņg túrta/ ș-atúņsa-n'íņg ple
túrtă// așá⁴// am împătúrá^t-o/ im_pátru-ņ_śíns/ părț am împătúrá^t-o// am
înt'íņș-o/ cum trébă/ an_těiát-o cu cuțítu/ cam iac-așá sē vîñč⁵// ș-aņ_făcút_i...
kífl'e/ ș-atúņsa am pus_i pișméz// io caņ_cu pigmîéz/ dă căișínă/ dă prúnă/
dă mîără/ mácăř dă še ĝ/zému pigmîézu-i bun// ș-atúņs_ am înt'íņș ple...
cum trábă/ l'ę-am_făcút/ le-am pus ân tepsíle/ le-aņ_copt// léle să sfrimlésc_îņ
gúrá// ált ilē nu mîñcâ/ ált ile nu mîñcâ... c-au uⁿ... ásta/ cum il spúne? ún...
untúrá/ iⁿ... iņ_corp// nu mîñc-așá uņs/ io pínă-n zî dă ástáz^l.../ n-am
níž_zār/ niș untúrá// no/ no că n-oⁱ aveá baș untúrá nízdăcúm im_míne/ că
zic_čevá dă untúrá// ma po_să mîñc mácăř še?// nu mi-s oprítă dă la slăñínă/
dă la... jumirîčă/ dă la.../ nu mi-s oprítă dă la ñimíca// nu mi-s oprítă// și
iac-așá//

[Aceeși]

⁴ Gest: informatoarea sugerează întinderea aluatului pe masă.

⁵ Gest: indică mărimea bucăților de aluat.

la noi ăia s-or spus frecăţei

[VIIc] spúne dă [k] cuṽ_să fac frecăţei / s/ćósi

[VIIb] ē!... atúṽsa sâ vidéṽ mēi séva/ dîn fălîna dă grîṽ// am_ē... ē...
făcút o țără/ē/ să zic aşá caṽ_căldúță ápa// iṽ nu ştu/ noi aşá_am făcút//
ş-am pus o țără/ē sáriē/ ş-aṽ_da drúmu la fălîna/ ī [k] dóō-triṽ uáṽă... dai/
ş-atúṽsa cu l'ingura dă llemⁿ/ am mîestăcát// ş-atúṽs cîn^d_am mîestăcát áia
să spúne frecăţei/ sóś/ še ştu iṽ cuṽ_zîcē lúmîa// ş-aṽ... da_drúmu-n ápa cu
sáriē/ ai pus apă/ē să fiárbă// şî... soácră miă i-o dat pin sîtă/ dă o curs fălîna
ăia še i-am ...

[Să fie fără făina?]

da// ş-atúṽsa am pus îṽ... şî i-am fiert// ş-atúṽs_eṽ o_fos_o țără
gălbini...// cînd_â s-o-ṽgroşăt/ am pus ple măsă/ ce [k] farfurîlî'e ple măsă/
ş-atúṽsa n-aṽ_scos cu lapt'/ce... ī... cam să fac áia// dar la urmă şî mēi cum
le pláşe şî la_álṽii/ miē cu lapt'e-mî pláşe// mā ai [k] la noi ăia s-or spus
frecăţei/ cu lapt'e// e! iàc-aşá i-aṽ_făcút dîn fălîna dē... grîṽ//

[Şi ieşeau aşa mărunţei aşa?]

da! dá_dă_dă

[VIIc] s-o pus fălîna ple măsă// s-o^r bētút uáṽă dac-ai avút_mul [k]
mēi múlte [...] / apă/ē/ dácă nu şî cíta apă// şî cū_fălîna s-o pus ple măsă/ şî
ai loat cu furkîta/ ştiē_ē-ṽşeam...// şî tót ai turnát aşá//

[VIIb] ca să nu se făcă cocolăşe/ ai_văz_cîṽ_fierbe//

[VIIc] ş-atúṽs cū... cu mína ai [k] i-ai frecát/ că d-ăia s-or zis frecăţei//
ş-atúṽsa i-ai sernút// ş-o^r_ră/ēmás numă_lei//

[Ca să nu rămână făina.]

şî i-ai lă/ēsát cíta să să úşte...

[VIIb] po_bíne i-ai lēsát aşá pănă s-or o țără...

[Până fierbea apa.]

dá_da_dă_da// ş-atúṽsa iàc-aşá//

[Aceeşi]

și purseji tai

[Da' porc tăiați?]

tai// și purseji tai// an _tă/ĉjăt acúmà doĭ sînbăt-àĭlántă// nu sînbătă _
ásta/ o ásta?/ o áĭlántă/ an _tēĭát doĭ//

[Îl luăm de mic, îl creșteți sau îl cumpărați?]

îl crĕesc/ îl crĕesc / îl crĕ^{sc}.../ îl crĕ^{sc}

[De mic, cum îl creșteți, ce-i dați să mănânce?]

îi... îi dau cucurúz...

[VIIc] nu-s mēĭ obișeĭuriĭ-áĭġa ĉ/s-o^r _fost//

[VIIb] îi dau cucurúz/ îi dau păsát// îi dău... stókină d-áĭa dă še să fáșe
dĭġ _grĭu/ o máșĭġ _grĭu// o máșĭġ _grĭu// și le dau o țără conțĕntrát// Íe dau
trifóĭ d-ăĭ vĭérđ'e/ Íe dau... luĉér^{nă}/ cuġ _să spúne? și Íe dau d-ásta d-al
vĭérđ'e [...]⁶

an _criescút acúma pĕe cram am da^d _dóĭsprĕzĕșe// bucăt^ĭ// pĭġ _la
dóġăzĕž _dóġăzĕž// ē! dar aíș an _tēĭát ĩo doĭ acúma mĭer [k] sînbăt-àĭlántă/
unġ-an _tăĭát pe cram// și m-an _gĭnd'ít „de še să-ĭ dau pĕe séva și nímică”/
că mie-m^ĭ plási cárna dă pursel// „di še să nu-n _tai?”// îm _plus ĭáca mĭġcă
[k] fáta mĭă nu mĭġcă/ ma zĭnerĭ'e// și dĭ še să nu tai/ să pun pĕe măsă// să...
tai um _purseĭ/ nu?// și m-am tăĭát/ ș-am aprĭnz _bóĭlăru/ dă su ápa aĭ [k]
ĭo-^l _ĭĭġ _la númăr mic/k// núma cĭnd _vreĭ sĕ tai o jĭvínă/ o găĭlínă/ o...
séva/ trĕbă apă lă... mēĭ márĭe// și m-am otărít și ĭ-an _tēĭát/ ș-așá dă albĭ or
vinĭt/ ș-așá dă făĭnĭ// și mi ĭ-o grĭĭt un [k] ġom/ broĭm noi cu ĭel// da și ĭel
cu noi/ cu fáta mĭă/ ĭáca cu muĭéřa ásta⁷// ĭ... ș-atúġsa noi n-ajutorăm... lor
ĉe lĕ trĕbă/ ĭeĭ nóuă/ și ĭac-așá// și am băgát la frĭzidérĭ/ dac-o fi să mĕ duĉ _la
șfaițársca/ vřeău sĕ... l-am tĕĭát ĩn pátru bucăt [k] dăřăburĭ/ cum să vă
spun?// l-an _tēĭát prĭma dátă-n doăuă/ o avúĉ _vo dóuăzăs și vo pátu dă kĭle
și șĭġs// și mēĭ o dátă-n doăuă/ ș-așá că ca pátru bucăt ĭă băgát lă... frĭzidérĭ
la-ġĕțát la... zămĭrdĭvăs/ cum să vă spun?// dar am _făcút și ĭerĭ crumpĭ^ĭ
d-ăĭ friț cū... c-o bu^c [k] un dăřáp/ doămne cĭt ĭș dă bunĭ crumpĭĭ!... cu
cárne dă pursel// [...]

⁶ Întrerupere provocată de faptul că informatoarea vorbește la telefon.

⁷ Se referă la informatoarea VIIc.

l-an_ tēiāt/ l-am dārāburit_ î/ untúra o tras-o la o párt'e/ d-am topít/
d-am_ fēcút jumeárē// cárna s-o făcút cîrnát// î... cu cápu/ cū plămînile/ cū
ficátu/ cu ínema am_ făcút cārtabóș// ș-ajă_ s-o mîncát/ ș-așá cā nu lābēzî
nimíc dā la porc// niz_ dā la pursél/ o țără núma páru// nîmíc álta n-am
lābādát dā la lel// mátele dácā vrem sã Íe folosím/ mǎi_ alés a dā pursēi/ ō...
cā-s crúde și-s fǎine/ máre lúcrú! fásem cavúlmă// [...] Íe grijím/ máțále// și
Íe splēlî cu cǎpă cū [ε] Íe splēlî cum trēbă/ sã nu mirósă// ș-atúnșá Íe sǎrám
și ȝ-am pus la fîert// la opērit// cînd_ or fost opērit'e an_ tǎiát cǎpā/ am pus
bibérî/ am pus pipárcă/ untúra/ ul'eî/ s-aț [ε] še...// și ȝ-am pus și ȝ-an_ tēiāt/
mǎrún'c'te/ și ȝ-am pus ȝ-am dunțuít// sã tot mîncám! de še n-avém ș-acúma
o țără?

[Și se mǎnâncă așa în tavă?]

dǎ_ da_ dǎ// [...]

[Și cǎrnații cum se fac?]

cîrnătî sǎ făc_ î/ cárē fac_ î [k] sǎ fáse dîn_ î... máte// sǎ grijăsc máțále
și al'e grósăc/ iar sǎ spǎlǎ/ sǎ ríndule cum trēbē/ îi mēi bun cîrtabóșu în maț
[...] și mirós-a cîrnát cîrtabóș// dar așá am pus și nǎi'qáne/ ca sǎ nu grijăsc
mátele [...] ē! ș-atúnșá al'e... dǎ cîrnātu al róșu/ am grîjít máțále/ Í-am
întórs și Í-am ras// ca sǎ dúcǎ ája dǎ_ jēle/ Í... splerlósîn-ájǎ s-o fos_ cum sǎ
vǎ spun/ ple maț// ș-atúnșá Í-am rās/ ȝ-am ûmflát/ sǎ vidém da-î bun/ da nu-î
bun// ș-atúnș-am_ făcút cîr [k] cîrnát d-al róșu/ am făcút d-al alb// al róșu o
mǎers la fumătoárie/ l-am afumát o țírǎ/ da ș-al alb îi bun/ ánu tecút... o
acúma doi ani? l-am pus și ple iel al-alb o țírǎ/ sǎ vlezî c-o fos_ mēi bun//

[Cum se deosebește, cel roșu cu ce e, de ce este roșu?]

cēl róșu îi dǎ cárne núma/ și cu pipárkē/ cu bibérî și cu ai// [...] ē! da' al
alb sǎ fáse dîn_ cap/ cápu tot îl fîerbî/ ǎ... plămînile/ ficátu/ ínema/ bobrísî/
baž_ dē sǎ... îñ... crǎstólǎ/ î_ qálǎ/ îñ_ gozdínág_ dǎ sǎ opǎrléșt'e// cînd îi
tárle fîert/ sǎ scot/ sǎ pun la rǎsǎlǎ/ și cînd_ îs_ rése/ sǎ mléstecǎ/ sǎ mǎsinǎ
pin mǎșîná/ iar sǎ púne/ mǎ_ ája víne áltǎ fórmǎ d'e cárne/ iar puñ pipárcǎ/ și
bibérî și usturóî/ mǎ_ ála îi... îi dǎ cárne d-a fîártǎ/ dar ásta-î dǎ cárne
d-afumátǎ/ cum sǎ vǎ spun álfel?

[Cǎrnații albi se fac tot în mațe din alea subțiri?]

nu! nu/ d-ál'e grósăc// al'e_ grósăc/ cǎ víne mēi gros ca mína mǎ//
dácǎ-s pór's/ci mēi marî/ víne mēi gros ca mína mǎ dē gros// ș-atúnș t'e
du_ și-s_ tai/ i fain//

[Mai e unul care e înfundat într-o parte...]

búrřă/ búřřă// ři d-ăia sâ fáře/

[Aia cum se face?]

iar ařă... da/ da/ mă aia sâ táie bucăřis// áia nú sâ mářină cárna// ma sâ táie... cóřke/ cum sâ vă spun?... sâ táie/ iar sâ táie bucăřile-alăa cum řs opăřite/ tai ínema/ límba/ ma to^t tai să vînă bucă [ε] řica/ bucătúra/ cum sâ vă spun? ařă dă márle [G]// ř-atúnřs iar sâ fáře-m... m^m blid dím plástic/ ř-atúnřsa bař/ ři cloř/ la gúře ca sâ nu cúrgă/ sâ nu cúre//

[Să nu iasă.]

dá da/ ři nu řesě//

[Și asta se fierbe pe urmă sau nu se mai fierbe?]

ba/ ba sâ mai bag-o řără la fiert/ sâ mai bag-o řără la fiert// nu mult/ uñ clocođ dăuă// [...]

[Dar „cotoroage” nu faceți?]

fářem ři cotoroáze/ ma nu pot řo cu gítu mleu// dar acúma mi-ři cápū... cum an táiat acúmă o scroářă ř-am împăřit-o cu řica mja/ fáta mja// ři an spus că fa^c cotoroáze// núma ia spúne „máma mja nu sâ fa^c cotoroáglele núma iarăna// cotoroázele sâ fac dă cárne”// da^{că} cárne-ři múltă/ ři zámă-ři puřină/ ia músař sâ sâ fiarbă [...]

[VIIc] ři řoriře

[VIIb] ři řo... řoriře// âm řo-ř friřidér!// âm řo-ř friřidér!// ř-an spus acúma o řără sě fiře iaca meř răc/sálă/ am sâ fac cotoroáze// că mi-ře afumát capu// ři-l pun ři... dácă aprinř șporieltu la řémne/ lă... șoclođ// atúnřsa vreau sâ fa^c řeřte cotoroáze// că fáta mja zice „nu sâ fáře mámi/ ři... cotoroáglele că-ř iarăna// cotoroázele sâ fáře dă cárne// dácă tu puñ cárne meř múltă/ řeře sâ řăc”// ř-acúma dácă sâ meř răseřte vřémia am sâ fac// mîncám/ sóro⁸/ cotoroáze// da dácă vi-s ři voi/ mîncăř ři vöi⁹//

[Și după ce au fiert, cum faci? Cât le fierbi?]

ē... pănă sě dăzmădură cárna// pun ápă/ ři puñ cárna// o spăl bñe ř-o pun la fiert// ř-atúnřs dúp-ăia pun vo zěři řepe/ dözés// ca sâ fiarbă// řapa cînd o fiert o scoář em afărě// ř-o am sărăt-o/ ř-am pus-o la măsă ř-am mîncát-o căsa cîř am fost ři căsă// cárna o fiert// cînd s-o dus ařă díⁿ uálă mul da nu sâ-ř dai foc/ ca sâ-ř řesě.../ atúnřsa an scos cárna/ am străcurát zama/ că-ř

⁸ Se adresează informatoarei VIIc.

⁹ Se adresează anchetatoarelor.

cu oásě/ îi cū... dă la śápă/ îi cu dă la ai/ am strēcūrăt-o ș-an_pus-o-ntr-alt...
uălă/ cuņ_să vă spun?// și a^m_mēi dat o țără foc/ și cārna áia cînd_s-o rēsít/
an_pus-o-n farfurií//

[VIIc] t'ére

[VIIb] zése dōozés/ t'ére// zésě/ śiņsprése/ cîț ní-s îņ_cásă cîțá cárne_
am avút// știu că plē māsă noi roătă n-am... uítát cūm.../ ș-atúņsa... am tēiát
ai// ácúma iō am mașínă d-álă dîn șfaița^rsca dă núma strîņz/ și iásă áiū...
șpar/ cum să vă spun? tēiát gáta// am pus îņ_i... t'/éere/ ș-atúņs cu cáu^cu aņ_
loat đámă d-áia ș-an_pus îņ to^t_t'eriū/ plin să fi^le/ nu să cūră/ nùm-așá/ [...]
n-an_dū_ să vid'ém/ is cotorozít'e// ș-atúņs n-aņ_loat ș-a^m_mîņcăt// c/kě...
o foz_dă póftă/ o foz_dě// și iácă! dácă o^r_avút vo țără untúra/ o fos că_
uņsuroásě/ am luat đáma áia cu cáu^cu/ ca să nu puném untúra áia/ da voi [k]
iō vă spun că iō mîņc și áia/ că mîe-m^l pláše și áia [!] [...]

[Dar „sarme” faceți?]

făc și sármle/ dă pipárcă/ și dă curék/ ma dă vărză nu preă fac iō/ dă...
d-ásta d-al dúlșe nu// nu! ě... núma vărză fac d-ásta d-al dúlșe/ dar álta nu
fac nimíca// ma d-al á cru/ cînd_víne novămbăr/ octóbăr/ cúmpēr curék/ și-l
s [k] tăi/ și-l pun aņ_vásě/ uņ_vas// ím^l las căpățîn^l d-ále/ dă sármle/ fac_o
țără gáură/ și íe pun la [ε] îņ_vas// ș-atúņs tai cū_cuțítu... vărza/ álți tájě cu
cuțít il^l-ála/ și l-am pus la năcreálă/ și cînd_s-o nēcírít/ a^m_mîņcăt/ am făcút
sármle dă curék/ da^r_míle m-o plácút să frig clísa/ ș-atúņsa îņ untūr_áia cînd_
aņ_frit clísa am pus um_pic dă fălínă/ iác-așá pe vîrf la cuțí [k] lă lîņgură/
s-atúņs-an_da_drúmu la curék// ș-apăi curék d-al cālít// și iar o țără uņs/ și
cu clísa [...] ș-atúņsa... ím pláše și sármle să făc/ dă curék/ áia-m_pláše/ da^r_
d-acúma dă pipárcă/ iáră-m_pláše// iar făc/śém cārna cu crîz/ cū o^ręz/ cu
vegétă/ cu bibér^l/ cu u^lo^lă// ș-atúņs le ump^lém/ și le puném_î dă fi^lerb/ și
puném_î/ ò_tăjěm părădăis/ róși^l/ o puném sos/ d-al flert/ cuņ_să vă spun?

[Sau făcut de dumneavoastră, da.]

dă_dá// dîn părădăis// am flert și d-ála// dar acúma până îi... róșiile/ nu
prea folosés^c_sосу/ dîn stíc^le/ cî_tai cîtē dōqă-tr^l părădăis_î/ și iác-așá
m^li-o^l...

[Da' „clisa” cum o pregătiți?]

î... clísa dac-an_tăiát pórcu acúma/ am sārát cārna/ ș-am sārát clísa//
ș-am pūs-o... îņ_s-am pus-o... să șádă-n... murătoárle/ cuņ_să vă spun?//

am coperit-o c-uⁿ mäsái/ la vo dóǵă zîle am pus ĩ.../ am tâiát ŝi nęŝte ai/
ŝ-am pus clísa/ am pus cárna/ ŝ-atúŋsa am... întórs-o/ am blotăŝít-o/ cuŋ ŝă
vă spun?// ca sę

[VIIc] pretoŝít-o

[VIIb] p^tetoŝít-o/ da// ca sę... dúcă sărătúra în iă să să bázze/ da//
ŝ-atúŋsa cam clísa/ am ŝínút-o cíte dóǵo săptămín! da vára nu!// că vára
mácăr cùm s-o pázím?

[VIIc] sárĕă_ăia slobod'e āŝa ápa/

[VIIb] ŝ-atúŋsă... am spălăt-o/ ŝ-am pus-o la... afumát/ ŝi cárna/ ŝi
clísa// ŝi iăc-aŝă îi...

[VIIc] ŝi ŝuŋŝ să fáŝe

[VIIb] ŝi ŝuŋŝ să fáŝe

[ŝuncile din ce?]

dín ĩ... ŝóldurıl-áŝe dínapói dă_la porc//

[Astea cum se pregătesc?]

[VIIc] tot aŝă ca clísa/ núma să ŝín męi mult/ cre^t că vo ŝásę săptămín!

[VIIb] ŝásę săptămín! să ŝínę_ápa_ăia/ în ápa_ăia/ în...

[VIIc] s'ce slobód léŝe să...

[ŝi cu ŝorici? ŝi cu ŝorici?]

[VIIb] dá_da_dà/ cu ŝoric íe// cu ŝoric ís ŝúŋŝíe// ŝi clísa iar îi cu ŝoric//

[VIIc] ŝ-atúŋsă... să ŝín męi mult// să le [e] întórs

[ŝuncile?]

[VIIb] da! da//

[VIIc] ŝ-atúŋsa să dúc/ŝe áŝtla să [k] la uscát/ la afumát// e! ŝ-acúma
męi... rečlént/ męi nou/ cîŋ ŝă [k] cînd îi s [k]/ cînd îi víne căldúra/ léŝte-n...
vírŝtă/ cum zísem noi...

[VIIb] muŝiŝă să fáŝe dácă nu să păzĕŝe/

[VIIc] să púne bibér ĩ/ să púne veğétă/ să púne cíta ĩ... pipárcă
rúŝíe// ŝi tǵátă o...//

[VIIb] cîn ĩ gáta//

[O dai cu mâna aŝa, o freci?]

[VIIc] ió príma dátă ĩ ō o trec cu uléu pun/ ŝ-atúŋsa tuğătă o uŋz//
ŝ-atúŋsa stă pínă... nu s-aprópię... bízele//

[VIIb] nu că pēntru [k] d-áĭă-ĭ așá dă gustoásă/ dă búnă// șĕd'e mult/
șĕd'e mult în ĩ... ĩ murar [k] murătuáreșă áĭă/ murătoáreșă-áĭă șăd'e mult/ ma
cĭt núma să să pázască... ca să nu să báze...//

[Aceeși]

ómu mĭeș ĩ morđ_dă dóğăžĕž_dă an

[Da' omul dumitale nu mai trăiește?]

hĕĭ! ómu mĭeș ĩ morđ_dă dóğăžĕž_dă an// pát'uzás_șĭ_treĭ_dă an o
avút//

[Când o murit?]

cĭnd o murít// fáta márĭe am-áre pát'uzás_șĭ_pát'f_u dă an/ da fáta dă la
elvéĭă am-áre pát'uzáz_doi_dă an// ĩntre fetĕle mĭel'e/ ĩel// ō pát'uzás_șĭ_
treĭ_dă an... o murít//

[Dar cum s-o întâmpat?]

o fost la lúcrú máĭst'f_u zĭdárĭ// șĭ dĕ-o vrémĭe-șĕcăc/să nu s-o mĕĭ dat
așá fiertură/... la lúcrú// dar nĕint'e s-o dat cōrbă/ s-o dat papricăș/ s-o dat
pășúlă/ s-o dat sŭpă/ s-o dat... cărne/ crŭmpĭ// acúma nu mĕĭ ĩe nĭmĭca/ că
vrĭau... doámneĭ'e/ mă ĩertăț!// vrĕau gospod'ĭne/ núma să trăĭáskĕ// să nu să
kĭnuje//

ēĭ! ĩel cu fáta mĭa/ cu șocăcra-mĭa/ pot ĩntrúna să bea apă rĕșe dĭș
frĭzĭdérĭ// ĩntrúna// șĭ ĩo-ĭ spun la fiĭca mĭa „pázĕž_g_rumázu”/ că ĩo nu
beau// ĩo noápt'a mă scol dĭm_pat_șĭ mă duc șĭ beau dă la copatĭlă// da pĭn-o
fos_căld/ am beút apa normálă// numă_acúma cĭș_să răcorĭeș'e... nu pot
cu gĭtu/ cu grumázu// șĭ să-m fac rău? di še? că ĩo pot_să-m pázasc... cōrpu_
mĭeș// ĩel s-o du_la lúcrú/ o strĭcát vo pátru cășĭ ĩ_ĭárna áĭa/ ĩn febrúárĭe/ șĭ
cum o strĭcát că [k] căsa áĭa/ o rĕgușĭt// ĩo zĭc/săș_cătă ĩel „ĭoáne/ dĕ_s-ai
răgușĭt tu?”//

șĭc_„am beút rĕșe”//

„bíne! ai beút rĕșe/ ai beút rĕșe”// númă-z_dōuă lunĭ/ ma-s trĕĭ lunĭ/
ma-s pátru lunĭ/ nu-ĭ mĕĭ șășe să-ĭ mĕĭ trĕácă// ĩés'tĕ dóuă doctorĭtĕ la noi/
dă la voi/ dă la romĭnĭă// ĩo nu șt'u_dĕ_úndĕ-o fi rodĭca cu denĭsa// ĩs rumĭne/
dĭn romĭnĭă// ș-o fost_úna dóĭna dĭn nicolĭntĭ// șĭ ĩel s-o du_la dóctoră/ c-o
vázŭt_că să caș_stŭpă/ dar ĩ-o crĭescút/ ĩn dúda dă vorbĭt/ ĩ-o crĭescút túmur//

[Acolo chiar pe „dudă”, înăuntru?]

m-o/ dâ! și s-o du^s la doctoru/ și i-o dat nește injecții

[Să respire, să tragă aer.]

da! și-așa că pî-ian¹⁰ării/ pin dețembăr/ am umblat vefem cu doctor
îm-beogrăd/ în februarie s-o operat/ o răușit cu opărația// numa n-o mai
vorbî nîzdăcîm/ că i-o scoz_duda dă vorbî// și-o avut gaură_aișa în-grumáz//

ē! și-atunșă... o trăit pănă-n novămbăr/ și-n novămbăr... o murit/ în
augúst [k] în sectembăr s-o operat la stomác/ vefem n-o mai putut să baze
mîncărea ple... gîră/ mă_o trebuî pe la stomác//

[A avut așa, un tub acolo.]

[ē] ca un_șprîț/ ca un [r] ca un... ca să_poate să... am băgat ca șprîțu/
cu_șă vă spun? mîncăria/ cōrba/ súpă î.../ lapt'e/ subțîrle/ ca să_să ducă//

ia [?] luat săracu/ iac-așá/ o loat/ se [k] șóla dă cáfă// că i-am făcut po
[k] cáfă// da lel o loat iac-așá săracu/ s-o udát gúra/ că n-ă meî putut să
mēî... bîa cu gúra//

da o fost/ cã_ia¹⁰-l șt'ie/ c-o trăit/ o crescut cu lel la un_luo^c/c-am
fos_sărás// sócrii mēî o^r lucrăt la lel/ că ei or fost_î.../ or stat bíne naínt'e
vrémie// și-ácuma/ ma uít/ o murit aî bătrín/ și-ăștîa_ aî tineriî is aî tinerî/
nu?// și-atunșá ia o trăit cu bărbátu mēu... așa ca sóra cu frát'e//

[VIIc] am crescut/ într-un an is născu...

[VIIb] da! într-ũ_an is și născut/ și-într-ũ_an tot// ē! și iaca o murit/ o
să vi-l arăt io cînd o fi să... v-arăt și familiia... și.../ iaca/ dă dóăzáz_dă_ań/
iaca/ am rămáS_sîngură...//

[Aceași]

cînd_am făcut pe-a mărie fată

[Dar, mai demult, femeile nășteau acasă sau la bolniță?]

acásî/ acás io am născut amîndóo fetițe mēle//

[Și cum era obiceiul atunci?]

la fâta mărie/ a^m_măturát_la socác// dar io am fost pu'érnică/ da io
a_ lucrát d-an_dărímát cu léle// nu m-o fálit nimic// núma cînd_am_făcut

¹⁰ Se referă la informatoarea VIIc.

pe-a mǎrle fǎtǎ/ mǎtura aș-o fos ı la pǎstıl-ǎle mǎs¹¹// [...] și noi n-am
 pregǎtıt/ am fǎcút ıo ıo ıtrǎ dǎ alo⁹at/ și ne pregǎtım pe dumíneacă/ nu m-am
 meı dus ıo la mormínt/ núma ıo mǎtur la socác/ c-așá s-o mǎturát atúnș/ n-o
 fost ı cǎ ı acúmà fluorı ò ı iárbǎ// și bíne/ n-am spǎlát/ noi n-am avút
 cupatíla// am avút ıı... truícă.../ dǎ plíec/ dǎ plásticǎ/ dǎ n-am... spǎlát/ dǎ
 n-am... pus ǎpa la suǎrle/ am íncǎlzít/ așá o fo ı naínte vrième// și n-am
 culcát noi// și cín ı n-am culcát/ sótu m-o foz ı duz ı d-acásǎ/ sócru iar așá/
 soácrǎ-mia-ı ı sóba lei/ ıo íntř-a mia// da ıo zíc iác-așá cǎtǎ soácrǎ mia
 „doǎmne! m-an ı dus ím ıpat dǎ... lípsa míkě”// tréázǎ cum trébǎ// da míle
 m-o pomnít apșoára ca sǎ fǎc// „nǎnǎ! nǎně! háıdǎ cǎ m-am...”/ mǎ ıertát!
 „m-am pișát ím ıpat”//

da ıa zísǎ cǎtǎ míne „nu țe-ai pișát/ l’ęána mia/ tu faș”// máma mia o
 fos ı aísǎ ın veșíńı/ cǎ tu ștı¹²// „mǎ duc fúga p-a cúscra”// da ıo pregǎtıt ıı...
 ıalǎ ı áıa dǎ flert [k]/ dǎ-ıncǎlzít ǎpǎ/ o apríıș vét em șporıé¹tu/ o kířıt// ín
 apríl// cǎ cıı ı fac núma púne feștıla/ și sǎ fıle cáld// núma mǎ șpǎțıríés ıpiı ı
 sóbǎ/ ma nu meı pot dǎ fıál e/ nu meı po ı dǎ spát e// ím ıvíne sǎ fǎc/ ím ıvíne
 sǎ fǎc//

o vint máma mia la míne// „fǎta mia/ tu faș”//

„fǎc/ fǎc”// nu-ı dóctor/ bábița/ o fost ıatúnș lína dǎscǎléscu/ s-o foz ı dǎ
 la ıóva// o dus-o la bólnița/ ș-o nǎscút ple drum/ n-o nǎscút/ c-o murít// și ıo
 fǎr ı de bábița/ fǎr ı de dóctor/ fǎr de nimíca/ ím ıpat ıo ıam ıfǎcút-o/ și áıa
 cu dóctor/ cu bábița/ ș-o murít// núma m-am pus/ o vint máma mírița a lu
 lotrén// o bǎbǎ o víńıt la noi// babǎ ıáıa ıo stat iácǎ ıașǎ¹³/ mǎ ıertát!// cǎ iáca
 ne vorbím lúcrurı dęskísě// și ıo iác-așá [G]/ șǎde feméıa áıa și ıo m-am
 bęgát la ıa íntře pișoára/ și stau iác-așá [G]/ și ıa mǎ țíne// da soácrǎ mia
 zísě/ fıie ıertátǎ!

„ıu! cǎ-ı ıvíne lípsa mǎrle [sic!] sǎ mǎ duc”//

„nu-ț víne lípsa mícǎ/ íț víne bébu ê/șicǎ”//

vorbím/ iáca/ úıte cum vorbím!// ș-atúnșa la ıa/... n-o foz ı betonát/ o
 fost ıpámínt ím ısóbǎ// n-o fos tépic/ n-o fost ınimíca// o adú ısoácrǎ mia ıı ı
 sac/ d-artıie/ și l-o pu ııos [!]/ și mǎrıa mia/ mǎrıa o kámǎ// tup! s-o du^Zjos

¹¹ Se referǎ la Paștele Blajinilor.

¹² Se adreseazǎ informatoarei VIIc.

¹³ Gest: cu picioarele desfǎcute.

[!]/ ș-atuṅsa muierēā_ăia o [k] s-o prișepút/ „ădă foărfeș”/ am_ăvú_foărfeș d-ále noi/ d-ále...// î-o tēiát buricu/ ș-o legát-o/ la stomác// ș-atuṅsa pe míne m-o pus în_pāt/ ma jḷos am făcút fâta/ ș-atuṅsa m-o așezát o țíră la stḷomác/ ca să iēsē... ruzína_ăia...

[Să se curețe, da...]

da! ș-am făcút fâta jḷos// pe a márle// m-aṅ_suít în pāt/ mai pest'ê_o țíră m-o picát ș-ăiã.../ lucșóru_ála/ cuṅ_să vă spun?// ăia unde-o fost béba/ cuṅ_să vă spun? da// șî bíne! bíne! m-o mēi căutát ęa o țără/ că veḷ să nu să... oprășcă ca să-ḡ_coacă/ să... căpăt vo otrăvire/ séva// ș-atuṅsa... ăia o fo_tôt/ m-o făcút un cāi/ ș-atuṅsa m-o dat o țără d-am mîḡcăt/ bléba mîa o sũpt/ o-ḡfășiát-o/ nu cā_ăcũma.../ ma cu țoále d-ále... bătrîne/ o'_foz_d-ále noi/ ma nu cā_ăcũma// m-o făcút dîn kímésē/ dîn supăze/ dîn... șî m-o creșcút fâta/ că iáca ia¹⁴ o ștîie/ iáca n-o vinit o țără/ că să g'ăbăște/ s-o fiț vázút/ cā-î...//

am făcút-o// cînd o fos^t_pe-a míkē/ hăit! la doi_ăn jumătát_e/ am făcút-o pe-a míkē dup-a márle/ m-o fo^s_sótu cătănă// cînd am făcút-o...// m-an_du_la un lḷōc/ am culés cu mîna/ cu sḷócru/ am îḡcărcăt / am dēscărcăt// ma cu ia am purtát în sílă/ c-am avú_d_vîn// dē m-o iēsít vîn șî-n trup// mă iertát!

[Din cauza...? De greutate.]

bag _zăma dă greutát_e// ș-atuṅs cîtē trej_círpe am avút la legát/ la pișór/ cā... să-m_î... strîḡgă vînele/ ca să pot_să-m_cáu^d_dă lucrú// ș-așá c-am_făcút fâta...// numă_ăcásă// da m-o spus_ă... petrovišanu/ o fost_ă bábiță/ elenă_ăia/ „láno/ du-t_e la bólniță/ cā a_ vîn/ ș-ai_ în trup vîn! us[k]șór poát_e să-ț_pocháscă vúna/ dē... dē...”

[Se face hemoragie...]

da! „nu mă duc_îo_nis_să_mór! nu mă duc la bólniță”// ș-așá cā rău/ nu bíne! „ău_puău! ău_poău! aḷ!” [...] șî cîn_pe úrmă/ pē fâta mîă_ăm făcút-o dumínică [k] símbătă_ḡapt'a/ da pe... a míkē... aḡ_făcút-o dumínecă đimináta// to^t_ăcás_ă pe-amîndóo// ma-ḡ_sílă pe-a míkē aḡ_făcút-o/ o fos_șî mēi márle// núma-ḡ_sílă_ăm_făcút-o// mă_ăcás l'ę-aḡ_făcút/ făr dē ḡimíc// da mulțám la tátál! l'-aḡ_făcút_ăcásă/ nu mi-s_opărátă/ nu am aprínd'ere/ nu am báî/ nu am ḡimíc/ mi-s_curátă ca o.../ c'še să vă spun?// zîg_bag_

¹⁴ Se referă la informatoarea VIIc.

z̄ama.../ aṃ_fos [k] mi-s tárîe sănătoásă/ mi-s tárîe... mi-s tárîe iο la corp/ la sănă.../ n-am rēmás cu ṇīmíca.../ cu pobíeme/ cu... še să vă spun?

[Și cât timp după ce nașteai n-aveai voie să mai ieși din casă?]

n-o fo^Z_vóie șásē sāptāmín să t̄e culs cu bărbátu// zis/cá suácra mîa/ „aúđ/ dácă vîne lîon la tíne la pat/ să nu t̄e rîz cătă iél// să stai năcǎjîtă// să spuî mă đoárle ásta/ mă đoárle ásta”[!]/ iο n-am ștut đe barbát șásî sāptāmín đe zîle// poát̄e_că d-ája mi-s șî curátă// dar acúmà/ îs cu mațel̄e/ mă iertát! dúpē lél̄e// cuṇ_să nu áibe sídă/ cuṇ_să n-áibe rac/ ha?// cum?// cuṇ_să n-áibe?// fét̄el̄e mlél̄e Í-am îṇvătát așá/ acúmă_iο nu șt̄u cum o^r_făcút lél̄e// da iο șt̄u că... așá suácra mîa m-o-ṇvătát// am avút suácra... đe cáre... m-o spus núma vórbe búne//

[V-ați înțele bine, da?]

da// nu t̄e rîd̄e!¹⁵// mă đoáre ája/ mă đoáre ája// níž_n-o vinit îṇ_sóbă// la șásî sāptāmín m-aṇ_culcát cu sótu meṇ// hâ!

[Da' din casă aveai voie să ieși sau nu?]

p̄hū! aî avúđ_vóie/ da n-ai avút/ cîne șt̄ile cum/ că... aî foz_muiere născútă.../ aî foz_muiér̄e.../ nu t̄-o lāsát să iei ḡeotát̄e/ să nu rās̄l̄eșt̄/ să nu... ā/ na!//

[Da' copilul era voie să-l lași în casă singur sau trebuia să stai cu el tot timpul?]

nu!// am scăldát-o/ Í-o scăldát suácra-mîa/ iο... Í-aṇ_culcát/ îṇ_Íágăn/ că n-o fost̄_atúṇs pătúț cā_acúma// ma l̄ágăn đă cáre Í-am Íe...// l̄e-aṇ_culcát_î.../ n-an_du^Z_n-am căūtát đe lúcr̄u/ n-an_du_la grăđnă/ m-an_du^S_pin aṇvl̄ie/ sine-o sta^t_lîngă bébu?// să staṇ iο lîngă bébu pánă l̄el đoárm̄e?// n-ō fost̄ ája/ nú_nu_nù! n-o foz_voie// [...]

[La trei zile era obiceiul, se zicea că vin...?]

da! î... vîne [k] la t̄eî s̄er̄!/ ursítórīe// ursítórīe// î... cu a măr̄le îm̄l vîne că... țin mînt̄e/ ma nu m̄eî țin mînt̄e/ că iáca-s pát̄uzás_șî_pát̄u đă an șî iél̄e/ parc-o vinit síne [k] vîneva la fer̄ăstă/ și párcă m-o spus „h̄eî!” nu m̄eî st̄/cu/ dar „hăida!”/ dar „iei_găta!”/ da cum o fi zîs/ nu m̄eî șt̄iu// da párcă lă_a dóga n-a^m_m̄eî îṇsēm̄nát// nu m̄eî st̄u ṇīmíca// ma vîn ursítórīe/ și_sicā še-ț ursăsc lél̄e... a... la treî s̄er̄!/ așá áre să fīle//

[Aceeși]

¹⁵ Se adresează uncea dintre anchetatoare.

acúma mîne mérzem la cînepă

cînepa/ am fost^t la cînepă//

[Ați lucrat la cânepă?]

aṅ₁lucrát/ aṅ₂lucrát// s-o sãmânát cînepa// cînepă₁ája o fost... mărúntă la bḡámbe// și s-o sãmânát cu mășína// ășá... grăđínă.../ lḡoc/ cáre cum o vru₁ să sámiṅe// ș-atúṅsá/ cînd o fos₁ cuáptă// n-an₁ dus ș-an₁ tâiát-o cu sésera/... ja o creșcút mărle/ nántă/ ș-an₁ tēiát-o cu sésera/ cu coása// am pālănit-o/ ș-am pus-o jḡos/ ș-am legát-o/ aṅ₁făcút-o snop// ș-am adús-o-acăsē/ ja o făcú₁ sãmîntē sus// ș-am bătút-o¹⁶/ și an₁dus-o la... bāră// afăr dîṅ₁sat o^rfoz₁bărí// ș-aṅ₁căltát grōpí/ unde-o^r fos₁mēi afúndē// și n-am dēzbrăcăt/ am avú₁ca uṅ₁combiṅezón pe noi/ și₁ca o máiṭă/ cã₁n-o să fiē₁cu péptu gol// și n-am băgát₁ í₁ápă/ ș-am₁puș... únà.../ să zíc așá/ și unā₁așá¹⁷//

[Cap la cap.]

cáp₁la₁cáp// ș-am pus așá pátulu grḡós// am [r] am pus par aíz₁la cápătu ástă/ sí la cápătu-óla ca să n-o-mpíṅgă ápă// cînd aṅ₁kić/tít-o toátă cum trébă/ aṅ₁scos pāmínt/ imálă/ dîn norōi/ cu lopăta/ cu sápa/ ș-am pus pe ja/ iác-așá// am puș/ cînd^diḡ-aṅ₁gătát așá// áștă dóḡō ríndurí/ Í-am pus așá-ṅ₁lúṅgu/ ca să ṭínà/ s-o-așēzē// plē... a₁jă₁am pus imála// imálă/ cuṅ₁să vă spun?

[Noroi.]

da!! acúma... ásta nu po^t să vē spun/ cît am ṭínút-o// na! nū că ștíu tot/ ma [k] na! m-o mēi iješí₁dîṅ₁cap// cînd₁o₁foz₁gáta murátă/ n-an₁dus aṅ₁căqtát-o// cînd o fost iác-așá/ o avú₁culḡárle dă pḡáne.../ acúma mîne mérzem la cînepă// iar n-aṅ₁lḡat... uṅ₁șōrṭ/ n-aṅ₁lḡat o súmna pe noi/ o máiṭă/ o cîrpă/ și... an₁trás-ò/ ș-atúṅsă₁aṅ₁lḡat snop cătē snop/ întíi₁ș-întíi₁an₁dat cu... cotóru/ ș-atúṅsă₁an₁dat cu peliĉ/síca/ cu... sãmîntă// ș-aṅ₁făcút-o álbē/ ș-aṅ₁făcút-o fâină/ ș-am aruṅcát-o afărē// afără₁am pus álta/ ca să nu să ímlē/ una o foz₁dē cáre o-n^tíṅs-o// iác-așá¹⁸/ s-o-n^tíṅs/ cuṅ₁să vă spun? ásta o fost mănūṅkă₁ája/ aṅ₁lḡat-o-așá/ aṅ₁crēší-o/... ș-am pus-o la uscát//

¹⁶ Gest: bate cu palma în masă.

¹⁷ Informatoarea indică poziția mănunchiurilor de cânepă puse la topit.

¹⁸ Gest: una lângă alta.

[Aşa-n picioare.]

îm_pîsǎre/ dá_da_dà// álb-lèsâ făjnë/ şî s-o cǎnoscút ca cînd.../ ája/
cum să vă spun? aţá_ája... [ε] cînépa/ cum să vă spun?//

[Da, da, firul de cânepă.]

da!! cînd_o_fos_sára/ pân_n-am_îmbrăcát/ până mîncám/ n-am
mîncát cíta... pîe [k] cárne şî cîrnát// am mîncát pítă cu strúgurî/ câ n-o stors
ápa/ am_fos_flămínde// [...]

şî pîe úrmă/ ája o foz_múltă/ am lǎt-o/... şî o vini_sára coşíjà/ ş-am
încărcát-o/ ş-am adús-o-acasă// acásâ iar am înt/cîns-o/ da dac-am_vázú_că-î
noreşálă/ nu că... o údă// ş-atúnşă_am pázít-o s-o uscát/ ş-am adunát-o/ şî...
am l'egát-o znop/ ş-am avú_melişón// d-a^m_melişát-o// melişam/ nu c-acúma
să_î... prátim_î_seril'e dē la televizór// ce rîzî!¹⁹// núma melişát// hai d-aş
gátát sápa/ o foz_măşíni'e// s-o treierát năint'e vrléme grîp/ s-o treierát
vǒrz// şî pe úrmă/ hájda să melişam!! á... am rúpt-o-ntîj cu pişóru/ la coádē/
la...// cuş_să vă spun? la... nu la... peliícă sus/ ma la... la... cotor/ la...

[Acolo adică la cotor, da.]

da!! ş-atúnşă... an_dat aşá dúpă parî/ şî num-am melişát// şî num-am
melişát// am întórs-o cu cápătu_ălalánt/ ş-am melişát múlt/ cu puşdărilē-áleş
s-o făcút pîlne// cū [k] pă puşdărilē-áleş am_făcú plēşíntă/ an_cópt-o în...
îş_cuptórî/ cuş_v-aş_spus/ mēj nēint'e²⁰// eî! iac-aşá o fost// cînd s-o gátát
ája/ hájda! dúpă ája... să o trázem pîn_î... pin...// o^r_fost/ cuş_să vă
spun? iac-aşá/ â... dóuă.../ cuş_să vă spun? álşea o^r_fo_piépt'íne/ áşa s-or
zîs// ş-atúnşă/ an_tras fuióru/ ş-aţ_rău l-aş_lăpădát/ ş-al fain l-aş_lăsát// o
fos_ca_kíca/ ca... coáma la cai/ dē... dē mîndră/ dē fain/ fuiórū_ála//
ş-atúnşă... an_făcút_î_fuiór/ an_făcút_î... d-an_tors_î cu drúgà/ o cu
fúrcà/ o cu fúsù/ an_tors drugălóşi// s-o ţesút sás/ s-o ţesút súmne/ s-o ţesút
dricălurî dē n-am pus îm_păt// pe dricălurî noi an_durmít dî_án_înapói// am
băgát ò_páie/ în dricălurilē-álşea/ ò_am_băgát_î_gíjē dē la tuľéu/ cum am
culés_î_tuľéji// núma nu o durút pe lúmeşá spát'el'e ca pe-acúma dă.../ dă
fédăre-ásteşá [!]/ pâj dă// ş-am avú_loc cu sótu mîeş/ am_fos_î... grēvidă//
ş-am avú_lloc într-un pat/ că ş'tiţ cum îj_pátu// am avú_loc cu iel...//
ş-acúma ia doárme pîe spát'e/ iel doárme pe... [...]²¹ doárme pîe... še

¹⁹ Se adresează uneia dintre anchetatoarele.

²⁰ Se referă la o relatare anterioară.

²¹ Cuvânt neinteligibil.

dor̥me/ că n-au lu^oc²²// și io am putut atîta să dorm cu iel îm_{pat} [!]/ Hai ia!// îi întuársă toátă lúmea... cum... da! pãî da!//

[Și după aia, după ce era gata... pieptănată?]

și după áia/... cînd o fost iârna/ am [k] mujeri^{le} o^r_{tors}... cu fúrca cu pi^sór// ș-áia șc^t/i^u fui^oru/ l-ai tor^s_{sub^lile}/ l-ai torz_{dě} á^ă/ l-ai torz_{dě} sa^s/ l-ai torz_{dě}.../ cum_ă... o trăbuít á^{ta} dē gr^oásă/ așá s-o tors// noi/ mujeri^{le} an_{tors}... d^rugălósí// trăzám piⁿ_{g^urē}/ pi^șát_{dă}_{mî^t} [!]/ ș-an_{tors}// ș-áia... óca áia s-o făcút cîtē zé^{se}// d^rugălóz^l_{dē-ě}/ d'-am pus îⁿ_{fúrca}/ și sára m-a [k] făcú șezătoáre// [...]

[Și după aia, după ce era tors?]

și după áia še an_{tors}/ ě... máica m^{ia}/ ě... o fiert apă cu făină dē gr^u_u/... ș-o pus îⁿ tru^ácă/ ș-o pus á^la... dă lē-o dat/ că cum an_{tors}/ am_{făcú}_{l'egătúri}// am_{făcú}_{l'egătúri}// ș-atú^ș l'egătúri^{le}-á^la... s-o făcút dē... pi^e zid la cásē/ dē am urzít// â... máica m^{ia}... o m^lers cu l'egătúra/ ș-o avút_î... par^l/ bíte-ⁿ_{cásē}/ cum o trăbuít/ să urzák^ě// ca să să-mp^le^táscă/ ca să...

[Să facă rost, da.]

să făcă/ da// ș-atú^ș la socác... am_{făcút} á^{ia}// cîn_{aⁿ}_{gătát} á^{ia}/ am_{vinít} îⁿ_{sóbă}/ o fost_î... á^la.../ cum îi spú^{ne}... á^la.../ á^la / ě/še să țesē/

[Războiul.]

rēzbóiu/ da//

[Așa ziceați aici, nu?]

da!// ma-ntîⁱ și-ntîⁱ să [ε] s-o urzⁱ_{p^{le}} cásē// ș-atú^șa... am_î... îⁿ_{sóbē}// ș^t i^u că mó^șu m^le^u o ținút l'egătúrá_áia cum s-o făcút la socác/ c-o foz_{dă} șin^ș/ dă zé^ș mētē^r//... máica m^{ia} o fo_{la} rēzbóⁱ/ pi^e sul// mó^șu m^le^u núma o vin^t_{mē^ré^u}/ mē^ré^u/ cu-á^{ta} și... máica m^{ia}/ la măr^zinē iar o pu^z_{zámă} d-áia ca să nu să-ⁿș^lie/ și... am [k] o făcút_{pē-á}la//

[O făcut pe sul.]

da!// m^lne-zⁱ/ o dat_î... pin í^țē// dîⁿcolo o dat pin spătē/ dîⁿcolo o dat... d-am țesút/ cînd ia o să^rít/ dă la rēzbóⁱ/ io fúga m-am dus/ și_{io}_{am_{făcút}}// ș-așá că ș^t i^u tot să-ⁿșép/ ș^t i^u tot să găt//

[Da' dacă se rupea câte-un fir, de urzeală?]

l-o [r] l-o [r] l-ō_{rodát} máma [k] máica m^{ia}/ l-ō_{rodát}// ș-atú^ș cînd o fost_î... firu á^la/ [ε] io aⁿ_{cam rupt}/ lé^le nú!// ma io că... am vrut să...

[Să lucrați repede.]

²² Se referă la cuplurile tinere, în general.

dá_dà!// și ple urmă/... ia l-ō-nodát/ și cînd o ajúņs_î... firu ála/ l-o
kičít ia/ ca să...

[Ca să între...]

dá!// ca să între...

[Dar mai putea să-l bage în ițe, putea să-l prindă-n ițe?]

dá_dà!// da!// l-o băgát ia/ ca să nu rúpă... spáta/ să nu rúpă íțâl'e/ o^r_
s^tiút ája// o țesút máma mja sâ [ε] pońév! m-o țesút/ și străiț am țesút'e dē
máma mja cum.../ ș-atúņs súmne dē línă// șl-oprěže m-o făcút máma mja//
ma tot n-o mēi foz_móda/ fáta meă cîn_o vînt dă la elvétia/ „la drácu! la
drácu! la drácu!”// núma iar am spu^z_dă zěs/če orl „nú lăbădá lúcrăril'e/
că-z_búne áșta!”// șe io am putút să mēi pitulés_/_să nu l'e lápâd/ câ_m-o
flo... jăl!/ șe io súmne/ țoál'e-am avú_dă fátă máre/ s-am avút.../ přezlúšē/
jécne/ s-am avút// io tot am vru_să pã...// am burdíc/ dă cînd am fos_î... fa
[k] fátă/ m-o făcú_táta mleu/ m-am mēritát cu pát^rusp^rése părăg_dă pápús/
cu gúră-n fórmle// ája s-o^r_ștⁱút că cu pápúz_dă línă/ c-o fos_táta mleu cu
uoⁱ// strěiț/ uopriég/ súmne_dē_řnă/ burdíc// ásta o fos_cînd s-o mēritát uo
fátă// [...]

[Și cum ai zis că făceai pânda ca să fie albă?]

și pînda pe urmă...

[După ce or țesut-o.]

pînda pe urmă/ după c-o țesút-o.../ o^r_řnút-o/// și ia cîņ_s-o-nt/číņs...

[Cu zeamă de var.]

cu zámă dē var// și ia o vînit álbă//

[Nu puneai și cu cenușă de...?]

ē! ája cîņ_s-o spělát ř_iesl'e// n-o^r_ștⁱút_níme dē dēt'eřzent ca
acúma// núma noi... am_î avút/ noi aņ_făcút/ dă... o-ņcălzit máma mja
ápà/ máica_męà/ și... o_î... îņcălzit-o/ ș-atúņsa... ań [k] o adús tróaca/
în... s-aņ_spălát/ c-am avút și rólle/ dē l-aņ_frecát/ ai vázūt_ple rólle//

[Da, d-alea, da, da...]

da! io dē la rumâńlă cînd am fos^t_am adúz_d-áleă// ș-atúņsă... cînd o
fos_să l'e fărba/ am avút căldare/ d-alumín/ și [k] da^r_îņ_căldărí l'e-áleă
s-o putút_și pigmiez fiérbe// [...]²³ dă s-or flert_î... kímésele/ ca să...
vínă iar álbe/ să vínă iar frumóasē// și iac-așá//

[Aceeși]

²³ Întreruperea se datorează faptului că intră informatoarea VIIId.

cum_ț-așțérń/ așá dormi!

[Cum se făcea mai demult o nuntă? Dacă era cu voia părinților, dacă era fără voia lor.]

la noi așá să-ț spun/ ȳa [k] z_vă spun/ ȳac-așá// fáta mȳa/ a mărȳe/ o mȳer_ȳa școálă lá_ȳ libunárȳ!// și... dîn ȳanuárȳe pănă-n ȳúnȳe ar fi mȳi avút la școálă/ pátru clásē o mȳers/ la económsca/ la libunárȳ!// s-o aflát cu copȳlu ásta/ cu zȳnerȳ-ásta/ páȳi n-am șȳiut că copȳȳi cu... fétéȳe/ s-âȳ_șȳiút_ȳ noi d-acásă še ȳeȳ fápt'e nu fáse/ nu?// că ȳa-ń_ȳanuárȳe/ ȳ_șáse-ȳ_șápt'e/ cȳn_ȳ fosȳ_ȳȳȳa lu ȳiőńȳ!... ȳa o fuzȳt/ și noi n-aȳ_șȳiút_ȳ că ȳa o fuzȳt/ s-o duz_ȳdúpe copȳlu-ősta//

áȳa la boț'éz o fos//²⁴

[VIIb] la boț'éz//

[VIIId] da//

[VIIb] daȳ_ȳoat_ȳ că să fi fost vo așá/ séva/ da nu că cum_ȳvorbȳés_ȳ că/ dáca [ε] o fosȳ_áȳz_ȳ dac-o fosȳ_ȳmpărȳit/ ȳoat'e c-ar... fi trēbuít pȳrȳntȳi sȳ_sȳ slobodȳdȳ/ cum_ȳfac copȳȳi/ cum_ȳvrēau//

nȳ-ȳ! nȳ-ȳ! nȳ-ȳ! și únd'/de ȳȳ/ ȳa s-o dus ȳȳ_sát/ și nu-ȳ! și nu șȳim únd'e s-o aflám/ că ȳa o fuzȳt_ȳ la bēȳátu ásta// și m-an_dus c-o vișȳnȳ d-áȳsa/ șȳ_ȳ cu sótu ȳeȳ/ și cȳ... bȳrbátȳ [k] sótu mȳeȳ/ n-an_dus_s-o cȳutȳm/ că nu șȳim únd'e ȳȳe// șȳ_ȳ sȳ dúc'/še sótu mȳeȳ/ cȳ tȳșȳa lu lotrēn la bēȳt/ cȳn_ȳ s-o dus la bēȳt/ ȳȳ páuȳ acoló/ sȳ... d'ȳa nȳróc/ dá sȳnȳtȳt'a lu copȳȳi/ că mȳrȳȳa-ȳ la rádu.../ și noi nu șȳim nȳmȳicȳ// ș-or vȳnit acásȳ/ ș-oȳ_ȳfo_ȳ la rádu// și m-aȳ_ȳlȳat_ȳ tot cu femēȳȳa lu sótu-őla/ cu ána/ și m-an_dus acás la rádu/ la [ε] úȳe-ȳ... fáta mēȳa mȳrȳtȳtȳ!// al bȳtrȳn o stat ȳȳ_socȳc/ sȳcru-su//

„bȳnȳ zȳȳa!”/

„bȳnȳ zȳȳa!”//

zȳc_ȳ... „ȳe mēȳrȳȳa mȳa la voi?!”²⁵... ȳel o ģȳnd'ȳt că sȳr la ȳēȳ/ blȳstȳm/ drȳcȳȳi//

șȳe „-ȳ la noi”//

„hȳȳ s-o vȳd!”//

„nȳma dȳcȳ t'e bȳz ȳnȳntru/ cu vȳrbȳe bȳnē”//

²⁴ În textul informatoarei Iuliana Scumpia [= VIIb] intervine Iuliana Lotrean [= VIIId].

²⁵ Informatoarea vorbește rȳstȳt.

nu blástăm i_o// s-am s-o blástăm?!// și ple urmă iar îi fáta mja
 mîne-poimîne// ni_n-am scoz_vórbă/ atít/ nu nain_ta voástă/ nain_ta lu tátă/
 dácă vă mint// níś în_z dá ástáz n-am blěstemát-o/ ni_c atún_s n-am
 blástámát-o// o vrut [?]/ numá_atítá_a a_nzís: „mëri_la mja_a a bãrbátă! ș-a
 șcútă! vrénică! de se ț-ai lăc[ε]sát școála/ și ț-ai mëritát?”// cîn_o viñit/
 iáca víne cu zíneri_le/ s-o dus... cúscru dúpě léi// și núma atít a_nzís: „mëri_la
 mja!”/ zíc/ „a bãrbátă/ ș-a șt_iútă”/ zíc/ „ț-ai lăsát școála/ și t_i-ai măritát”/
 zíc// „sănătát_e/ sănătát_e!”//

a m_le_u/ nú!// úșa o-_nkís-o/ da n-o ma_i dășkíd_e// o-_nkís-o/ n-o ma_i
 dëskíd_e/ „îi músa_i s-o priméști/ că-_i fáta ta// núma să nu scoát_em vórbă se
 nu trébă dî_ngúrá”/ zíc//

ș-ája o foz_{vo} dóo_o săptám_in_in_i/ n-an_{dus} noi_l la léi/ lei_{or} vinit la nói/
 ma h_{aj} să fásem gost_il_a! nu nún_tă// n_umă_a am adunát toát_e námuri_le// și
 verișóari_le/ și verișóri/ și...// a_nscos afár dîn sóbe/ bíne! ásta-_i căsa nóqa/
 făcú_tă_acúma de nóqa an_i/ núma...// am avút álta aísá la.../ și-napó_i [?]/ tot/
 a_nscos/ a_nkemát námuri_le/ a_nfăcú_dă mîncăr_le/ a_nfăcú_t d-aluát//
 rádi_o o fost// și n-am împácát... și iáca! îi_l la lei/ dë dóoáz_e [k] copílu i_el_á áre
 dóo_eș_in_is/ dá dóo_zșapt_e dá an_i în_cása ái_la// k_e-_i ráu/ k_e-_i bíne/ dúcá!//
 cum í_e/ și sănătát_e//

[Ea și-a ales.]

p_eái! dë cí_te or_l zisám cá_tă i_a: „ásta tu ț-ai făcú_t”/

„mám_i! dácă m-aș fi du_z la ála/ aș fi fost așá”// [...] „dácă m-aș fi
 du_z la ála/ aș fi fost așá/ să-n_dai páse/ și gáta!”//

ni_c nu-ț_i ma_i spun nimíca/ „sănătát_e!”// c_um_o ț-aș_tér_n/ așá dorm!_i”//
 iác-așá o fost//

a mík_e v-a_n spus că dúpă s-o murít tátă-să_u/ s-o dus în elvétia/ s-o
 aflát cu băiátu ásta// víne acásă/ îi_l cu telefónu/ îi_l cu-_ncoáșe/ îi_l cu-_ncoló/ nu
 ș_tu cu síne vorbléș_te// dá la o vrlém_le/ i_a cu sóru-sà/ s-or făcú_t i_el_e²⁶...//

„mám_i”/ sícă/ „iáca se să-s_o spuném”/ sícă// „da știu că n-áre să-ț_i fie
 tótuna// úite! m-ai întrebát că fur mă dug_la telefón/ dar úite síne mă dug_la
 telefón”/ că băiátu i_o râmás în elvétia/ da përin_ti îs în fo_in_ița/ língă
 saraiévo// și scă: „am un jun_e-acoló/ și m-am aflát cu lel”//

²⁶ Gest: alătură degetele în semn de apropiere a persoanelor.

aṅ_ǵindít... că daṅ într-ălt'e/e// „pu_tátă-tu-î mor_d_d-acũma/ bãba-ta-î
bêtrîná”/ ia o gătát ŝcuála-ṅ_îũñie// ta^s-o foz_vîu cîn_o gătát ŝcuála//

„máma mîa! nù_ťe_lás!// că io î-aṅ_spus că io am máma/ ŝî_am
bábă/ ŝî sóra mēritátă/ ŝî táta mîeu îi mor_ć/ťínăr// ŝî io aísa trag/ ŝ-aísa-ṅ_fac
ŝegód'i/ că io î-aṅ_spus: ei îs pátru fraṭ/ da io num-o sóră am// ŝî io trag
acásě”//

îaca! ŝî-ṅ_zî dă ástăz/ fátă_ajă_árle ŝăispreși an/ fără doar ŝî fără
pǵát'e/ n-o foz_lármă/ n-o foz_ñimíc cu sfádă la lei/ cuṅ_v-aṅ_spus// ŝ-o
loat cásă-n elvétia/ ŝ-o loat cásă-n [k] în [k] la márle/ pînă-ṅ_zî dă ástăz/ nu
pǵot să... muṭămlésc la tátă// ŝî să-ntereșgáză/ ŝî vin acásă/ ŝî au ŝî lîmuziná
mărle/ ŝî au ŝî... combî d-aj marî/ staṅ bíne! staṅ bíne// ŝ-ęa-î cu copîii lei/
vreau să miárgă dóru [?] năint'e/ să fie cu familiáa lei// ŝî ple míne/ cîn_puát'e
ŝî cũm pǵát'e// víne ŝ-acásă/ ma mēi răr// da copîii aj marî víne tot ánu// e!
ánu ásta or fost/ toṭ!/ ŝiṅs or fost acásă/ c-așá-î toṭ ŝiṅs or fost acásă// ŝ-așá
că iacă_așá o fo_la fetițe mlé'e/ aúḑ_n-aṅ_fácúḑ_nũntă/ ma gostițe// e! la
ásta lá_a mică iăr am făcút gostițe/ iăr toate námurițe í-aṅ_kemăt/ s-o
cununát aísa/ da la ŝfaiță_sca s-o cununát ŝi la pǵpa/ că zínerițe sē țíne dē
bisērică// mlérze acoló cu copîi la biserică// ŝî iă să dúse/ ma cîn_puát'e/ ia
cam pártęa márle lucră dumíneca/ e! da lel dumíneca-î caṅ_frăi/ ŝ-atúṅs ia
copîii ŝî_să dúse// ŝî iacă_așá/ tot am făcút gostițe//

[Aceeși]

îi frumós colácu!

[Și pe urmă, nu mai era un obicei să se ducă la nași, la „nănași”?]

[VIIb] cu colácu// ŝ-acũma îi-așá

[VIIId] da/ ŝ-acũma îi obișéiu ála//

[Aia cum se face?]

[VIIb] Î... iac-așá: la crêșún... să pregăt_ęște cîn_să táie pórși/ lopăt_/cíța//
ma lopăt_/cíța mărle//

[Aia mare din spate, da?]

dă/ dă// colácu/ miárē/ nus/ cocolăṭ/ se vrlei să duș// úmplî stráița// dar
acũma númēi_î-ále țínere cu stráița/ núma duc pe tácsă/ ŝî lei du_cotăríțele
î_mínă/ așá să duc// acoló cîn_ť-aj du_la nănáșu/ fie cârtabós/ fie cîrnát/

cárne frítă/ î... tórtur! / t-ășt áptă cu mîncăria plîná// îț dē [k] colácu țî-l ȷa/
șunța áęa/... țî [k] lopăt/číța ț-o ȷa/ șî ȷa še-ț mēȷ púne vo țără frítă năpóȷ/ șî
ȷáca še-ț púne/ acásă// ȷz dă bān/ acúmă... cîț poát ę ȷómu/ nu?!// ásta-ȷ la
crēšún//

lă pășc! / s-o roșít ȷáȷă// s-o dus îñ fómle ȷóȷă/ nu sã mēȷ dúc/še
cîrnătur! / ȷar colácu/ șî țoárta// cîñ sã dúse la pașt// șî ȷără dúlsur! / cî...
še dúse// ȷăr cápez_ban/ șî ȷár ȷz dă năpóȷ še-z_dă// â... fie cîrnăt opărit_cî/
cîrnăt frit_cî.../ plēșt'e frit_cî/ cãre cum še vrea sã... pręgăț_ăscă/ nu?!// ȷac-așá
ȷȷ/ cîñ_t'e du_la nănășu//

[Dar colacul...?]

[...] sã cōășe-ȷ_cuptór! cuñ_s-o copt pîná// sȷácra mȷa o făcút trî-pátru
dîn... ácuț// aloát cuñ_v-an_spus²⁷ cã cu kerm/ cu... še sã fáșe píta// cu
alȷá [k] cu... comněȷ cu... aloát cu še s-o făcút// o făcút sȷácra mȷa așá triȷ/
ȷ ca mîna dă grȷásč/ ș-atúnșa o lȷat-o/ dă la cápătu_óla șî l-o-mpł'et'ít_cȷoát ę/
ș-atúnșa o lȷát rȷoátă/ o făcút colácu/ ș-atúnș sus îñ_colác/ o făcút ca crúsa/
ȷar dān aloát/ dă o f [k] ȷ frumȷós colácu! ȷo n-an_fužít șî niž_nu fug
niždăcúm dă colás// nu mȷer_nicăúręa/ ȷo n-an_lăsát obișęȷu lu socrȷȷ mȷeȷ//
ȷar ȷau șî ȷo la păș/ la crășún an_lȷat colás șî/ ma cîț n-a^m_maȷ_tămȷȷát/
n-a^m_maȷ_așá/ n-a_maȷ.../ dar dácă-ȷ_vun... zȷȷa mȷa/ am zîs: „hčȷ! vȷnít la
zȷȷa mȷa”/ ȷáca! um_pār dă... še/ dă cum/ tot_cî sã zíc așá o... s-or_z_la
sótu mȷeȷ ȷs atȷța an... dă cîñ_ȷ mōrt/ ȷáca! fie dă pománă! dȷmnezăȷ
fácă... pãrt'e la mōrt! o cum sã sã spúne// ȷáca așá ȷȷ la noi//

[Aceeșȷ]

ma dómnu [...] nu dă cu bȷoáta/ núma cu socȷáta!

lă_amerȷca an_luclrát tręȷsprășe an

[Ai lucrát treisprezece ani acolo? La ce?]

dă! pã la... factorȷe dă... sfértãre d-ășt'a dă... dă cópȷȷ// dă! an_luclrá...

dă cópȷȷ/ șî_cuñ_sã lúcrč lă_amerȷca//²⁸

²⁷ Se referă la o relatare anterioară.

²⁸ În textul informatoarei Iuliana Lotrean [= VIIId] intervine Iuliana Scumpia [= VIIb].

[VIIId] dā! ŝi... am péņzie dúpa sótu m̃ieũ// [...] sótu m̃ieũ î̃_morᵀ_dă
dôuăzăs ŝi unu dă añ// ŝi... o fost îņ_śiņsprăse iúñie.../ úņsprăse añ o trăit
opērát acólo/ s-o opērát_dă ínemă/ î-o puz_vîn la ínemă//

[Unde?]

l^a_america//

[Acolo s-a operat?]

o fos_opērát ŝ-aiśa [...]

[ŝi dumnealui a fost acolo, da?]

po_núma!// n-an_duz.../ fét'eŝe m̃iél'e/ a m̃arie o avút śiņsprěse añ/ a
dôua de-o avút trěisprěse ŝi băiátu-o avút ŝapt'e// ŝi o fetiță am [ε] avút-o lă_
america//

[ŝi ați plecat așa, cu toată familia.]

am plecát din lăgăr noi// o foz_dácă... na! voi_ŝtiț ŝi voi la romîńia/
diņ_lăgăr am p'lecát îñ... [r] îñ... ŝăizăŝ_ŝapt'e ánu// an_stat trěi luń îñ trîst/
an_loaᵀ_d_băiátu m̃ieũ/ ŝapt'e án o avút m̃i [k] al m̃i m̃iķ// ŝi n-an_du_trii
luń/ ŝi trii luń_n-an tręcút la r'óma// că n-am avút azîl politic... cum_î... o
trăbuít atúńś//

[Da' lagărul unde o fost?]

lăgăru-n trîst o fost/ îñ itália//

[VIIb] îñ itália

[Tot îñ Italia, da.]

[VIIId] dā! ŝi trěi luń űe-an_duz lă... la r'óma/ n-or ținút cu dă lă_
america//... toată lúna n-o trîmés [...]/ toată lúna n-oᵀ [k] toată lúna n-o
trîméz_bañ// ŝi n-or subțînút că... [...]

suácra m̃ia aśa o spus „únd'e m̃lérzem că n-áveņ_cásă/ n-ávem m̃asă”/
ŝi ní_n-am avút// n-an_dus pin lágăñ [...]/ n-an_dus pin lágăr cu... copíi/
ŝi an_loat ŝ-acólo iácà! n-am rěgăsít/ ŝ-am_îņsepúᵀ_d-an_lucrát.../ ŝi
copíi mei iácà! la ŝcuálă// fetița m̃are áre coafúra iei/ o-ņvățát ŝcoálă_acólo/
ŝi s-o duᵀ_la coafúrá/ ŝi_áre a iei/ privată// ŝi lucreáză_acólo la... [...]

ŝi io iácà! mă dúc la iei/ ŝi vîñ... acás_ŝi iár mă duc/ ŝi_ánu t'ecút_
m-an_dus îñ śiņsprăse iúñie.../ c-a lu fáta m̃ia băiátu [...] s-o-ņsurát/ s-o
căsătorít cu... băiátu/ áre um_băiát// ŝ-o vruᵀ_să mă duᵀ_ŝi io pe gostiła/ ŝ-o
făcuᵀ_gostiła... la sîntă_măriła// îņ_śiņsprăse aũgúst/ iácà-î ánu/ o fosᵀ_ánu//

[ŝi cât timp ați stat acolo?]

põ nãĩnt'e... tréĩsprãse añ aŋ_lucráť/ ři dúpã s-o murít sóťu m̃eũ/ ĩárã
m-am mẽĩ dũs/ ĩar aŋ_vĩnt/ ařã// [...]

greã vĩaťã! v-aŋ spuz_zĩc.../ dã cĩn_o murít sóťu m̃eũ dã dóũõřunu dã
añ/ po _sã mã fiũ mãritát/ núma n-aŋ _fěcút áĳa// o vĩaťã!... o vĩaťã
dóũõřunu dã añ dẽ cĩnd ĩ mort//

[Da' copiilor acolo le e bine?]

ei ĩs ĩŋsurát/ am_ĩ... [k] fáta mẽĩ máre áre doĳ bãĩéť/ únu-ĩ ĩŋsurád_dar
únu ĩŋķẽ nu ře/ o t'ecú^d_dã... tréĩzãś _únu dã añ áre// ř-o ľoat o... fátã/
fetítã/ s-o ĩŋsurát cu řa// ĩĩ řpańiólã/ mã-ĩ drãgúťẽ...// a lu fatã _ásta a
dóũoľea s-o-ŋsurát... c-ũo fátã dĩn... ĩľãnda/ dĩn... eũrópa nõãřã// ĩar ĩĩ...
[r] ĩĩ... eŋľezoãne/ fics_ca eŋľezoãne// s-o_ĩ regãřít cu ĳa/ cã ľei pot_sã sẽ
dúcã... la america ĩ... fãřã drept// núma cã... ľúcřã cu báni keř/ nu ľúcřã
cu... [r] cu dréptu/ cum sã spun// núma pot_sã steã cĩt vřeãũ// ři-ĩ ĩŋsurát/
ánu trecút o fo_nũnta// ĩĩ... ři ĩĩ dĩⁿ... [k] áre opt fraťĩ// áře...

[VIIb] cãrla

[VIIId] ĩ... nu cãrla/ řãrla// řarlã _ařã o kãmã// ĩĩ americãnã/ ĩĩ... dĩn
ĩľãnda/ da// ři s-o gãřít... ĩepótu m̃eũ/ ľã_aeropór/ ķẽ ľel ľúcřã mult pĩntru
voi/ la řomĩń/ la taróm/ cĩn _o fos _tarómu// a m̃eũ ĩepót a lu fatã _a
dóũãľea// ři s-o gãřít cu ĳã/ ĳa s-o duz_dĩn ĩľãnda/ s-o dus acólo ř-o lucrã^d
ľã_aerodrũm acólo// ři cĩn^d_or_lucráť/ s-or... gãřít/ ři s-or aflát/ ři dúpẽ
neřťẽ_ãń ĳãca ľã_vřo treĳ añ cĩt... o aĳũŋz_bũnu dumńezãũ/ o dat...

[VIIb] dã s-o... cãřãtorít/

[VIIId] dã o trãbuĩ^t_sã cãřãtoręãřãķẽ//

[VIIb] põ da ře fãľeřťe/ nu-ĩ d-áĳa neŋmĩca/ nu?

[VIIId] ĳo m̃er_la bisericã dã [ε] úŋsprãse añ// m̃erg la... creďĩŋã... ři
ĳãca vã spun ad'evãru ře... ĩĩ... ř-am pãťĩt d-áľe řãľe/ da^r_dũpa rãũ o vint ři bun//

aũ cãř/ aũ... numã _a mẽĩ mĩķẽ fátã nu^{mã}_ãře// dar ĩs dãřpãřťĩt// a
mãře-ĩ dãřpãřťĩtã dã añ dã zĩľe/ ř-a mĩķẽ dã řãpt'e añ// aũ avút... sóťi dã cãrľe
o^r_bẽũ^t_ři n-o^r_vru^t_sã ľúcře// ře sã řas?!²⁹

[VIIb] da sã řĩń pľe řĩńevã-ŋ_spát'e/ sã řĩń... mãrľe ři tárľe// mẽĩ [r] mẽĩ
mũľte d-a lucrã^d_bãrbéťi ca feméĩľe/ nu?// ĩ... ma ĩntr-ãľte cãř ĳe-ntoãrsẽ [...]
feméĩľe/ ři bãrbéťi sã steã sã beã ři sã keľľuĳãřãķẽ/ áĳa nu-ĩ cu cãľe//

²⁹ Ultima propoziție este rostită șoptit.

[VIIId] da zínerle... a lu fáta márle ş-a lu a dóoălea/ i-an duZ noj d-aişa// i-an dūs... Í-am plēt íd drúmu... i-o duS sótu mneş dá la tírg/ dá la pişoáre/ Í-o cumpărát încălţămínt'e şi toále/ şi i-o du soţu-acólo

[VIIb] i-o dus ca zíner! îñ casă acoló/ la lei// [...]

ma áiã oF foZ doj fraţ/ áiã or fos sárás/ háida! iácà cá-i... sërác/ vręa la amerícá/ vręa la amerícá//

[VIIId] ş-ăstă a lu fátă astă acúma a męi míkě l-an dus... iár aşà// o vrut ş-o căpětát c/šetăţeńía// şi io mi-s americánă şi lof goveánă// [...]

dar ásta/ beţíván rău/ a lo... fáta męi míkě... l-o tñúť îñ spát'e cá n-o vru să lúcre//

[VIIb] nă! ja!

[VIIId] şi să nu fişe...

[VIIb] tñ pşe drácu//

[VIIId] să fie dęspărţít naínt'e/ pánă nu... s-or... căpătát... căpătát ceto[ε]ţáńía áià/ şi s-o dęspărţít/ ş-acúma trăişt'e/ o vint acásă...

[VIIb] îñ libunár! trăişt'e/ cu úna//

[S-a mutat aicea el, în sat.]

[VIIb] lel/ dă!// o vint dín amerícá/ prostăláu

[VIIId] trăişt'e cu... o loándră/ căre áre pátru gloát'e ş-o lăsá la bărbát/ copíi³⁰... şi trăişt'e díncolo

[VIIb] da noj íl... cam vidém pe la libunár! [...] da! nă! nă!³¹//

[VIIId] nu-i uşór cu mătúşa [?] vă spun

[VIIb] acúma še să fácă?//

[VIIId] ma dómnu tot aşá [ε] „las! cá lel nu dá cu boáta/ núma cu socóata!”//

[VIIb] ma sícă ņe dá dómnu.../ noj páťém/ nu?!//

[VIIId] še să fásem?//

[VIIb] noj páťím/ pánă dómnu dá// [...]

[VIIId] i-o loat táta lui... îñ şfaiţársca/ a lu ásta/ a lu a míkě/ şi i-o loat stan// şi i-añ cumpărát iác^a aşá/ regál/

[VIIb] iě//

³⁰ Gest: face semnul crucii.

³¹ Cele două informatoare se completează una pe alta, astfel încât, adesea, replicile lor se intercalează.

[VIId] mobilă în_sóbě/ o vindút cu mobila lu fáta mla//
 [VIIb] cu totu-o vindút// cu tótu o vindút//
 [VIId] și... o avút úna dě la voi/ dă la romînia/ ple vajtítă ca^{re}...
 [VIIb] o fos_kelnerítă aísă la bir_la noi//
 [VIId] o aronçat dolárii pe j^uos/ și o spus că i-o loat fáta m^{ea}/ fáta
 m^{ea}// kě ia lucră la un h^otél acólo
 [VIIb] da!
 [VIId] áre plátă máre/ ma n-o fost_aşá//
 [VIIb] și să vidéț cum o făcút ia// dě ia... lel sára s-o-mbătát/ și i-o
 aronçat báni//
 [VIId] fáta m^{ea} o fo_lă_america și lel o vint acásă...
 [VIIb] și... bərbátu/ gázda a lu al cu bėrtu/ cu kelnerít-ája/ ia pănă
 d'imiñeáta vét'em o și t^{re}cút gránița/ ș-s-o dus în romînia//
 [VIId] o trecú_cu dolári...
 [VIIb] că ar fi luat-o... vaj ș-amár! ar fi omorít-o lel//
 [A luat banii și a plecat cu ei.]
 [VIIb] da! ma lel [k] ia s-o duz_la vréme// še vreț tu? o știút_să lucré//
 [VIId] še să fásem! [...]
 [VIIb] o vîndút stánu și i-o da^d_báni jei// și ia cu gázda...
 [VIId] o spus că fáta mla i-o luat_fáta mja n-o loat_că ia o lucrát
 [VIIb] pâi da!
 [VIId] că io ș'iu/ și tot/ núma lel o fost... rău...
 [VIIb] da!
 [VIId] și dumnezău nu puát'e să l^{re}-ajut'e la cáre făc rău// du^mnezău nu
 puát'e s-ajut'e la cáre fac rău// că kinuím și lucrám// și iar... še să fásem?//
 [VIIb] trébă să né měj stríņzem/ nu?//

[Iuliana Lotrean]

io dălóc am lúna ĉe vîne opt [k] șápt'ezășitrii dă aní

și la noi avém un prełót acúma dě nou

și la noi avém un prełót acúma dě nou/ uņ_copilăș/ s-o îņsurát cu o
 fátă ni-s familíă aísă/ nu cása ásta/ nūma aļlántă/ familíe/ námurí apruápe/

și Țel Ți bariȚán/ dă la báriȚa// [...] s-o-Țsurát cu Ța/ am fost... cȚnd... o făcút
[r] cȚnd l-o făcút d'ácon// Ț-an_dus/ el o vrut să cunúne la báriȚa//

[VIIb] cȚn l-ō... popít/ cum să zȚse [...]

[VIIId] și Ț-an_du^Z noi/ sȚnmiéȚȚi nóȚti/ am fos^t_plin// că Ți-Ț máre
biséřica/ da și la adunáre Țéstě/ și sȚmbátáři/ mȚérze fáta lu Țána// núma...
Ț-an_dus... plin!// și l-o cununát/ acóló_o vru^t la Ței/ la báriȚa/ fiȚcă la noi
n-am avút// o vinit_Ț... ō dumíȚcă o vinit dă la Ței/ dă la báriȚa/ o dumíȚcă
o vint dă la... libunári/ și... nu Ț-o^r_lăsá_fără slȚjbă/ toȚ_dă la Țopt pâȚ_
la nóȚō á făcút ȚutřeniȚa/ și dă la nóuō pánă la zése mȚȚ... Țn dóȚo sásurȚ o
făcút liturgȚiȚa// și s-or du^S_să făcă și la Ței//

și cȚn_o foz_dumíȚcă_ástalántă/ l-or făcút đacon/ Țar Ț-an_dus/
ș-a... al trȚȚlea dumíȚcă/ cȚa a dóȚoȚa s-or du_dúpe/ l-or hitronít/ la noi aȚsa
la noi// ș-or făcú_mȚȚcáre la dom/ ș-o Țemát Ț... muzafiri [k] noi aȚ dă la
biséřică/ da Țo nu m-an_dus/ că mi-z_bătrȚnă/ noi cáre bătrȚne...// s-or dȚs
ș-o^r_Țemát și dȚntr_áȚe pãřȚ/ ș-or făcú_la dom aȚ^Z_la sálă la noi/ mȚȚcărurȚ/
or foz_mȚȚcări și dȚámne!// și dȚmnu... nu Ț-o lăsát fără... slujitȚorȚ și
fără...// o vint copȚlu ásta s-o cununát cu fã [k] fȚetȚȚa ásta ș-acúma la

[VIIb] trȚȚesc aȚsa/ or cãpátát cása ȚȚȚgă biséřică

[VIIId] Țe fáse višérnă/ sára dă la sȚȚs pánă la șásě pánă... ne fáse
acúma Țáca sãrbãtoãřea³²/

[VIIb] cȚnd Ți dumíȚca đimiȚăȚa

[VIIId] dumíȚca Țără// o spus că Țel Țe fáse... cum o făcút al s/Ț-o
murít/ și_care-o foz_năȚȚce/ Țe fáse// fiȚcă Ți-s lúme múȚă// [...]

năzăréȚi áșȚa la noi/ Ț... pocăitȚi/ ma nu-s pocăitȚi/ ma năzăréȚ Țe
spúne// aȚsa dăȚoc dúpa colȚ Ți márȚe cása ásta-n... oámeȚ/ muȚérȚi// núma
cárȚe ni-s rȚnduȚz_dă la búnu dumȚezău/ socřȚȚa mȚȚ o mȚers/ suácra mȚȚ la
năzăréȚi aȚs/ máma mȚȚ o mȚers/ řo am fost rȚnduȚtă dă... búnu dumȚezău
să... mă duc la biséřică//

[AceeșȚi]

³² Țnregistrarea s-a efectuat pe data de 6 septembrie.

am_făcút pomén

[Colivă știți să faceți?]

[VIIb] să fáse/ să fáse

[VIIId] să fáse/ cárle pomínesc la... d-ăi ... młort/ să fáse grâu/ da/ și s-adúse la biserică/ ș-atúnșá preótu né fáse [r] fáse da/ î... rugășúne/ fáse tru_ș-atúnșá fiecáre né puń-așá-m_păhár/ d-arcíle așá mic/ și né púne și né dă acásă//

[Dar cum se face coliva?]

păi_ıo n-am_făcút dîn ásta

[VIIb] cu stafíde/ cu stafíde/ o cu bombuáne³³

[VIIId] cu stafíde/ cu zaár/ cu d-ást' a/

[VIIb] núcă/ să máșínă núcă//

[VIIId] și p-órmă să máșínă gríu/ il fíer/ ș-atúnș sã máșínă/ și sã fáse...

ásta// ıo la słótu mıeu vręau sã zíc cã dă dóoö_ș_únu dă án dă cín_ıı mor'/_ıo n-am făcút/ fíncă ıo atún_n-am fos_plecátă la bisérikê/ și pe lel l-am îngropát cu năzărén//

[VIIb] s-o ținú^d_dă năzărén

[VIIId] mamá-sa o foz_năzărénă ș-o foz_víle// ıa o murít dúpě s-o murít lel la... [r] la ıopt luń dup-ája lel/ și ıo nu pot sã fac asúpră_àıa/

[VIIb] ș-atúnșá ája nu ı-o făcú_nimíca muiérea

[VIIId] sã mă duc sã pomeńesc la pașt'

[N-aveți voie.]

[VIIb] pâı da! pâı da!

[VIIId] nu płot! kã píkã rău// mıer_la creď'ınța ásta/ ma nu pıo_sã fac asúpră lu dómnu dă sus ș-a lu lúmęa năzăréni/ cã... l-am îngropát cu năzărén// lel s-or adunát [...]

[VIIb] ıo am făcú_la sótu mıeu//

[VIIId] flét'ełe młełe dă la ameríca//

[VIIb] am_făcú_pomén//

[Ați făcut colivă?]

[VIIb] am_făcút pomén [r] pomén/ ș-am_făcú_parastásě// dóo parastásă am făcú_la bisérikê/ună_am făcú_la șásě_săptmín/ c-așá o spus o vără d-a młełe/ c-atúnșá... primłeșt'e...

³³ Explicațiile celor două informatoare se suprapun, astfel încât, adesea, replicile lor sunt greu inteligibile.

[VIId] pã așã sã fáse/ la șásẽ sãptãmín/ la un an/ la cât...

[VIIf] primíeșt'e la m^uort/ [...] o jumãtã^d _dã an și la an am făcút dõd parastásã

[VIId] ē! še sã faș?!
 [VIIf] parastásẽle-ál'ęa îs [k] t'e sãrãšesc// parastásãle-ál'ęa/
 [E mare cheltuialã.]
 c-aŋ _kemát múltã lűmle/ múltã lűmle// námuril'-ále d-apruãpe tuát'e
 le-aŋ _kemát// ș-atúnșã cãrne dã porc/ ș-atúnș cãrne dã jívinã/ ș-atúnș tórturí
 și pocãrãi/ și... sõcuri/ și blẽre și rãkile//

[VIId] núma cã nu sã fáse ĩ... áșt'a/ pomãnurile și _áșt'a nu sã fáse la
 noi la bisericã cînd ĩ... póstu// ĩm _post_nu// grű... sã fáse/ úite pomėnín_da/
 núma nu sã fáse ĩm _post/ ĩ pomãnurí și d-áșt'a nu//

[VIIf] cu alqáturí/ cu... d-áșt'a//
 [VIId] fîncã ĩ póstu și nu sã fáse/ núma grű//
 [VIIf] da grű...
 [Adicã se ĩmparte numai ce e de post.]
 dã _dã/ da _da dá/ da _da _da _da/ dã _acúma léstẽ ș-alqáturí/ kécsurí
 léstẽ dã post/ acúma léstẽ dã tqát'e/ nãint'e n-or fost /ñimica//

[VIId] și kécsuril'e númai ĩar nu sã fáse-m _post cu... cã-ĩ cu uãuã/ cu
 lápce/ cu așã/ nu sã fáse//

[Dar și haine se dau?]
 [VIIf] sã dã háine/ cum sã nu sã dã?!// dácã mqãre soț/ ĩ... dai la...
 úicã/ lã ortãc/ o lã.../ moș lã... še sã dã// dácã mqãre femėe/ ĩar ĩ pun
 tqále/ círpã/ ștrimfí _i/ háine

[VIId] sau dácã nu la șasẽ _sãptãmín/ cam așã

[VIIf] da! cu [k] da/ sã dã/ sã dã/ mácãr cîn _ma sã dã// sã dã dã
 pomãnã//

[VIId] ĩo an _dad _dã la... sótu mleu/ nu șt'u la cítã lűmle [...]

[VIIf] cîn _puń pomãnã/ sã dã tõ^d _dîn jos pãnã sus/ úit'e cum vi-z _
 voi ĩmbrãcát'e/ la... la dqámne/ la muierí sã zíc așã/ și la uãmín ĩar așã sã
 dã: kilót/ máitẽ/ șplent ĩ... cum sã zise?! știkét

[VIId] cqstúm dã/ tot _i cum trėbã

[VIIf] cum trėbã// še-ĩ la bãrbát/ la bãrbát/ še-ĩ al muieri... le la muierle//
 [Dar pe cap ce purtau oamenii mai demult? Bãrbații?]
 cãsúf/ cãsúf/ cãsúf//

[De oaie, de ...?]
 [VIIb] da
 [VIId] dă mjei
 [VIIb] dă mjel
 [Și vara?]
 vára pǎlǎrǐe// pǎlǎrǐe o cápu gǔol/ o bariétǎ/ cum? ája še-ı núma vírfu
 cápułui/ cuṅ_sǎ vă spun_ı.../ ıác-așǎ ıie//
 [Dar aici există obiceiul, când moare un om, să-i care apă?]
 da/ dá_da dà! da da cărǎ/ cărǎ
 [Și cine carǎ?]
 ı... ıa bocǎle dǎ la... prǎvǎlıe/ ș-atúńsa...
 [VIId] da/ al dǎ izvóru/ așǎ sǎ spúne
 [VIIb] ı... baž bań ı_ıe/ și te duș cu... máma/ cu bába/ a lu mǔortu/
 ıo fátǎ// ı copıı nu preǎ/ ma flét_ıe trag// ș-atúńs te duș cu ıe la ápǎ/ și dǎ
 triı ıorı zııa dǎ-ntıı șe-ńsepe izvóru/ dǎ triı ıorı puń ápǎ/ lǎp_ıez/ la o
 bisériķe [k] lıngǎ biserica ásta márıe a noástě/ ája micúte/ acoló/ acoló sǎ
 lǎpǎdǎ/ lıngǎ ıa// spúne sǎ slobóade izvóru atúńsa/ și cınd ıl ıńkız izvóru/ ıar
 așǎ duș/ și ıǎrǎ slobóz_ı așǎ/ și vıń acásě/ și-ı cúmperı la fatǎ_áęa/ ıı dai un
 bocál/ ıı ıeı ıo ıoǎlǎ/ ıı ęeı um [ε] ıı dai bǎń/ ıı [k] o ķemı la mıńcǎr_ıe/ și ıaca
 ásta ıie/ ıı cıń_tıa [k] traž izvóru// ma un bocál ıı a m_ıeu/ únu-ı a vóstu//
 [...] núma bǎnu ála... ıl ııne-acásǎ// cıń_fátǎ_ája sǎ dúse... vıń dǎ beı ápǎ/
 [VIId] ē! še sǎ faș!
 [VIIb] nu ıı-ńskimbı bǎnu ála/ dǎcǎ sp_ıe/ ı/ ıaca-l traž/ ıar ıı dai
 drúmu/ da dǎcǎ nu/ te du_la dukán/ la prǎvǎlıe și-t_ıeı/ še vr_ıeı/ dǎ bǎni ája/
 da// bań d-ășta sǎ pun d-aj... mıś/ dǎ únu/ dǎ doi/ dǎ sıńs sǎ púne/ nu bǎncǎ/
 sǎ púne ın
 [Dar la ınmormıntare se pun bani undeva?]
 pǒ dǎcǎ te du_la mormıńt/ și dǎcǎ vreı sǎ dai dǎ pománǎ/ dai vo
 bobóantǎ/ o [= ori, sau]
 [VIId] la ııgán/ la cáre ıı... vo bobóaně
 [VIIb] v-u_m_ban/ la v-o ııgánǎ/ ıacǎ_așǎ ıe//
 [VIId] și dai teșkırıu
 [Da' se dau pe jos bani?]
 [VIIb] cıń_sǎ-ıgruápǎ mórtu// ıést_ę cár_ıe arúncǎ bań ın... gr_ıápǎ/ ıo
 n-am aruńcát ıń_vıáta m_ıa// níz_bań/ da níś sǎ ıau pǎmınt/ sǎ pun ın...
 [VIId] ma preótu arúncǎ/ ıa cu arșǎu/ cum ıı... așǎ/ și fáše

[VIIb] fáše cā...

[VIId] crúša și...

[Face semnul crucii.]

[VIIb] da/ da_da_dá! așá

[VIId] ȳo șt'iy c-apóȳ ȳo dă cîn_mȳerg... ma núma la... bisé...

[Aceeși]

pegmézu

[Da' „pegmezul” cum se face?]

[VIIb] pegmézu?! ẽ... spúne-Íe cum_fas tu!/ și ȳo Íe spun cum ȳo fac//

[VIId] am făcú^d_dă caisínă/ ȳ-am scos ósu/ Íe-am [k] am pu^Z_zar/ și Í-am pu^Z_la fiér_dù [?]/ și cîn_o foz_gáta/ ȳacā_am pus cozervát/ așá ȳȳ la noi/ să spúne/ ca să șádă// ș-atúnș am pus în [r] în... flěșúte d-al'e miș/ în tégl'e d-ășt'a/ și ȳáca!// acúma vrěau să fag_dě prúně// m-am loat prúneÍe/ ni_n-a mai fost ástáz la tîrg prúne//

[VIIb] m! m!

[VIId] și Í-am pus în_frigidérí/ în_frízu d-al márÍe/ și cîn_víne vríemĳa acúma mai rě/ mai rěce

[VIIb] s-aprín'de șporÍeltu la Íémne

[VIId] aprín_fșporÍeltu la Íéne/ la-șsepút/ da așá fac/ ȳo am plin// și strúĳe/ mā_am plin/ am vátră/ am...

[VIIb] ma încałzím áĳa... pęntru pigmĳez/ și noi avém... Íémne/ șocłóz_ĳ...

[VIId] crăstólă

[VIIb] Íémne/ șocłóz_ĳ

[VIId] și-l fac/ ĳa!

[Păi când le băgați la îngheț, scoateți „osul”?]

ē! aș_scos/ pănă_nú Í-am băgát aș_scos ósu// núma ple Íel'e//

[VIIb] și ȳo am cășínĳ băgát'e/ așá

[VIId] și când le scot să să dăĳgęte [...]

[VIIb] acúma cît o țără coșservát/ aprín șporÍeltu/ la Íémne/ ș-atúnșa pun_ĳ... ple șporÍelt...

[Și cât se fierbe?]

[VIId] păĳ dăprín'd'e/ și

[VIIb] dácă puñ zar òe destúl//
 [VIIId] trei-pátru Țóròe
 [VIIb] dâ! dácă puñ zaâr destúl/ și dúlòe/ și dúlòe la gust
 [VIIId] să-șgroșáză mai iúce
 [VIIb] să-șgroșáză mai iúte//
 [VIIId] da^r òio aș făcú òla flét/cíe mléle lă_america
 [VIIb] da dácă nu puñ atîta zar/ și-î á cru... îl faș mai pe sârșíe
 [VIIId] aș făcú òla fételi mélé lă_america/ l-am pus și-n t'epsíe/ în...
 dúbă/ m_bándă/ nu ștu cușpúneț voi// nùma-ntâi l-am [k] anu trecút o zís
 baj_șnepótu mléu a lu fáta máròe: „nò! grémă” spúne: „cît î ò dà bun!”/ únde
 òel o lucrát/ únde lúcră/ la compútăre/ la d-ășta/ c-o făcú_școálă máròe/ î...
 o fos_șínevá dá la noi/ ma dîntr-ált sat// um_băiát// și... î-o spus că gréma
 o făcút_pigméz dá prúnă/ o loã_fáta meș prúneț iără/... nùma-ntâi l-am pus
 în oálă ple șporóelt/ î_úále/ cu fáta meș/ și l-am ò [k] pánă s-o dus_î.../
 pánă s-o muiát íele prúneț_ăl'ea// și... cum_să zíc?! cū... spúmă_ăia toátă
 o sácát//
 [VIIb] vét em o-șsepút să fiárbă//
 [VIIId] ș-atúș l-an_òat și l-an pus în t'epsíe/ ș-am_băgát... în dóo
 șporóelður: úna o-am avú_juòs/ fáta mla [ε] în podrúm und'-aș_stat/ și úna
 o suít sus/ așá c-aș_fier^t_pátru t'epsí dîn ála/ în [k] dá dóo Țorò/ mã
 pigméz!
 [VIIb] faj de to [...] îi fajnu//
 [VIIId] și òel spúne/ băiátu/ nepótu mléu/ „o făcú_ gréma atîta dá bun
 pigméz!”/ ála copílu ála seì [= spune] că máma lui n-o făcút// și nimíc// și
 î-o dus o téglă așá dá pigméz// și dumínica ástălántă... òio m-an_òdu_òla
 biserică acoló la... la niu_òorc/ și máma lu... copílu ásta/ da și ta^t-șo/ ma
 máma-sa: „ò/ grémo!”/ m-o țucát/ și zíse: „táròe bun pigméz aș făcút!”/ că o
 adúz_băiátu mléu dá la bárita³⁴
 [VIIb] [...] n-o fos_pigméz// pigmézu... să dăzmădură
 [VIIId] „atîta dá bun!” că noi... „io n-aș_făcút”//
 [VIIb] tot cîș_să fáse pigmézu
 [Ce se face?]
 [„Se dezmadură”.]

³⁴ Vezi nota 33.

să... nimişesc prúneŃe... dă rămán... gruáse/ cuŃ _ să vă spun? ca
mămăliga/ cuŃ _ să vă spun?

[VIId] da la noi spúne... noi ále bătríne/ ştiş să faşet

[VIIf] păi da/ dácă nu le baş aşá în dúbă cu zăr/ rămáné prúna...

[Întreagă.]

da! ma cât să... úmflă... îi

[VIId] nu/ o fiert-o/ s-acópere... vişđ fâin/ duámne! atíta dă fâin!
spúne că noi nu fásem/ păi zíc „şŃiŃ că nu”/ acúma gréma să dúse acásă/ síne
vă mai fáse pigmlez? dar tot o mai rămá _ néşŃe tégŃe d-ála/ şî l-am _ făcút/ še
să faş/ zíc noi ai bătrín şŃim/ noi ále bătríne/ da lei copíi aşŃa/ fêŃeŃe aşŃa
nu şŃiŃ cum să făcă

[Da' mai demult, nu se făcea şi fără „zaar”?]

pă şi fără zar/ núma cam [?] am pus zar

[VIIf] am avút zar c-am avút sfléke/ am avút sfléke

[VIId] o foz _ mai sărašie

[VIIf] am avút sfléke/ anumít v-aŃ _ spus c-am pus dă... sf [k] sfléke/
apruápe toátă căsa o avút nainte vríemle sfléke//

[VIId] acúma nu mai púne sfléke

[VIIf] păi nu mai púne téta mla c-acúma au péŃzie/ ş-au baŃ/ d-ája/
acúma au péŃzie/ acúma au bân

[VIId] da še să faş?!

[VIIf] da ş-acúma/ poáté că lésté dă cárle... mai fáse mai pîe sărašie o
Ńíră// c'áre n-áre síne ştie cum... dă úndé să áibe/ nu?

[Da' atunci demult... fierbeau în curte, nici nu fierbeau în casă, aveau
aşa o...]

[VIId] căldáre/ căldáre³⁵

[VIIf] căldáre/ da// pe perostíle/ s-o făcút perostíe

[VIId] căldáre dă... dă

[VIIf] ş-ai făcút fócu cu lémne// d-aráme// d-arámă

[VIId] aşá!

[VIIf] şî-n ája-m _ fiert// n-o ruşínít/ nu nimíca/ nū!

[VIId] acúma nu mai le

[Da' trebuia să fierbi mereu mereu...]

[VIIf] atúŃş am _ făcú _ dă... strúgur!

³⁵ Vezi nota 33.

[VIIId] i_o acú_mã a_m fãcú_t la f_ét i_l'e/ la fá_ta m_ia a m_ár_le
 [VIIb] a_m fãcú_dã... strú_gur_l
 [VIIId] nu l-am mai_m m_iestãcát/ num-am pus...
 [VIIb] o trã_buít toátã b_oãmba acó_lo s-o dã... spártem dã la dró_jdi_e/ dã
 la strú_gure// ş_ti_u cã sarã am fos tri_i-pá_tru mui_ér_l/ ş-am dãspo_iát... î...
 strú_guri/ c-an trã_buz b_oãmb_ele// ş-atú_ns a_m dat p_ie sítã/ Í-am op_erít
 [Fãrã coajã.]
 dã// Í-an op_erít/ ş_i sãmí_nţa ş_i p_ielã dã la strú_gure a_i vãzút/ am lã_bãdát-o/
 am pus-o la rã_kie
 [VIIId] a m_oãncã s-o fãcú_t
 [VIIb] nú_ma á_la a m_oñcã s-o fãcú_t/ m_o!
 [VIIId] a_i fi_ert o zi ş_i mai... noap_te
 [VIIb] da/ o zi ş-o noap_te a_i fi_er_d dã strú_gure//

[Aceaşi]

a_m fãcú_t pítã

a_m fãcú_t pítã/ la pítã a_iã am copt î_n cuptó_rl//
 [Şi „pita” cum o făceaţi?]
 e_i! am [k] dã la nóospre_se a_n a_m fãcú_t pítã//
 [Da?]
 dã/ am frãmíntát-o// am plãmãd'ít-o sãrã... sãrã/ am sernút fã_ina/ î_n
 tr_oácã/ am avú_t tr_oácã dã li_emn// am sernút-o/ ş-am fãcú_t o ú_rã loc/ d-am...
 avú_t comnãu// a_m strãcurát comnãu/ ş-am pus... kerm// am pus on [k] un
 pakét dã kerm/ ca dã un dinãr_l aşã o fos^t atú_ns// ş-am pus kerm ş_i l-am
 plãmãd'ít// l-a_m coperít ş_i l-a_m lãsát pã_nã ðimí_nşãta// ðimí_nşãta la ó_ra ú_nu
 m-a_m sculát/ a_m frãmíntát//
 [Aşa, noaptea?]
 noap_ta/ pã_i da// cã_u m-an du_t la l_uoc// ş-a_m frãmíntát/ ş_i dú_pã
 s-am frãmíntát/ a_m lãsát-o dã s-o rãd'icát// cînd s-o rãd'icát/ an rupt/ a_m
 fãcú_t lipíu/ cu_n sã zí_se la voi_l [!] la noi lipíu sã zí_se// l-an rupt aşã/ tot ca
 lóptî_le// ş_i l-am încí_ns/ ş-am pus brî_nzã/ ş-a_m fãcú_t lipíu/ ş-am ars cuptó_ru/
 c-am avú_t cuptó_rl// ş-am bãgát^d lipíu/ l-a_m copt/ dú_pã s-am copt lipíu/ am
 rup^t pítã// am m_ei bãgát o ú_rã-n cuptó_rl/ ş-am rupt pítã/ am pus-o-_n cotãrít//

iar cînd s-o rădicát/ am pus-o ple lopátă/ am avú _lopátă mēi máre/ ș-am
pus-o ple lopátă/ ș-am băgát-o-η _cuptórí/ ș-am astupát/ ș-am ținút-o dógo
śásurí îñ _cuptórí/

[Da' după ce o rupei de acolo din „troacă”... înainte de a o pune în
„cotăriță”... ce-i făceai, aluatul ăla, cum îl...?]

ei! aloátu ăla l-am împărțit atîța... bucăt/ cí'e piț am _făcút//

[Pe urmă luai fiecare bucată...]

da/ ș-am... am presusít-ô_o țără/ ș-am pus-o// ș-atúńs cîn

[Ați „presucit-o”.]

da// ș-atúńsa s-o rădicát/ și cîñ _s-o rădicát am băgát-o-η _cuptórí// și
cînd am scos-o o fos... márle... píta//

dă³⁶

[VIIe] da/ ș-o foz _búnă//

[VII*] d-abęá o ieșít ple gúra lu cuptórí/ ai! toată călcíęe!//

[VIIe] dúpă ś-am scos-o/ am măturát-o/ ș-am udát-o cu... ápă// coajă _
áęa dasúpra am udát-o/ ș-așá am...

[De ce o udați, ca să...?]

păi ca să să moáęe/ să file

[Să se țină mai...]

da/ s-o muiát ș-o fost _î.../ s-o muiát coaja ș-o fos _mai dúlse// mai
dúlse cîñ _s-o muiát// iáca śic-așá să spălă ple fătă/ ș-apóí iáca [!]/ așá o zîz _
bábeľ'e// ápâ _iáca noi an _ținút a lu bábe/ cun _ñę-o-ņvătát bábeľ'e// și iácă _
așá am _făcút píta// și la dógo śásurí am scos-o//

[Și cuptorul cum îl ardeați?]

e! cu tuléi//

[Cu tulei?]

dă// o fos atúńs cu tuléi// am băgát... śińs-șásę znoptí dă tuléi și... am
copt/ an _tras cęnúșa toată afără _am... grijít cuptórí!// ș-am pus-o pe vátřă//
ș-așá am copt píta... pe vátřă//

iuleána șojdeán/ lína m-or zís
mi-z _din tríjzășîunu [născută]
șápt' ezășápt' e dă aní

³⁶ În textul informatoarei Iuliana Șojdean [= VIIe] intervine nora, subiect ocazional, gazda în casa căreia are loc înregistrarea [= VII*].

[Spălatul rufelor]

[Da' mai demult, când nu erau mașini de spălat rufe, când spălați rufele cu mâna...]

cu mîna//

[Cum făceați? Când se adunau mai multe rufe, cum făceați?]

p'ei.../ am avú^d gozdînac dă [ε] bădic/ dă tuč/ cum aț [k] zíseț voi//
ș-am... încălzít apă/ ș-am avút... sódă dē săpún/ ájă á fos_sódă... ca ująga//
ș-am pus ĩ_ápă// ș-atúņs ĩ-am muiát în truácă și le-am lăsát// pănă n-am_
făcút rîndu-η_căsă/ dúpě ája n-am priņs și ĩ-am spos dîn apā_ája/ ș-am mai
pus mēi o apă/ la... gozdînac am încălzít/ și iar am mēi pus māj úna// și dîn
dóoo ápe/ da^r am avút róle/ am avút... dă pl'ec// făcútă cu... duņz// și
pe-aiā_am... frecát-o// ș-atúņs dúpě ája... le-an_dat cu mîñile// le-an_stors/
ș-atúņs_la a dóuáleă apă/ atúņz_l-an_dat núma pe mîñ/ n-am mai dat cu
róleă că vét em s-o dus// dúpě ája ĩ-am limplezít/ áltă dátă dácă... am fo^z_la
loc/ ĩ-am și fiert// am pus în gozdînac și ĩ-am fiert/ ș-atúņs ĩ-am limplezít și
ĩ-am înt'ins// să fiie álbe [!]/ să nu fiie cu fl'ecur!//

[Cu ce?]

cu fl'ec//

[Ce înseamnă aia?]

[...] la fl'ec nu ș'iu cum să zíse// cîn_rămíne... pătát așá

[Pată.]

da// dá_da_da// da// cînd a^m [r] cînd am... le-am băgát îñ_fiertoare/
iar am pus sódă// ē! ș-atúņs o ieșít... ája/ n-o mai foz_nimíca pe léle//

[Ieșeau toate „fleurile”.]

da// o foz_lúcru dăstúl dă ...

[Mai demult, când nu era sodă, nu făceați și cu leșie?]

ē/ cu senúșă/ da// am legát într-on... pl'éțec ș-ája... cîn nu s-o căpătát//

da/ aņ_făcút și_áșă// n-am și leșiát// și la... cap/ și la tot/ cu leșile//

[Da?]

ō! aņ_făcút/ cîñ_lipsá/ n-am avút

[Dar nu era prea tare?]

nu că n-am pus atíta/ am pus tot într-um_pl'éțec și cît o ieșít/ atíta//

s-atúņs n-am... n-am spălát

[Și era bună de leșiat?]

cum să nu?!

[VII*] ai vās_ś-o luñecát/ gîndéş_c-a fos_praş//
 [VIIe] da ma... da/ dá_dà//
 [VII*] aşá o luñecát//
 [VIIe] o fost... niŹ_nu í-o picát păru/ niŹ_nimíc/ o stat tárle bíne/
 tárle bíne// n-am avút î... nimíca/ búbîe/ n-am avút nimíca// [...] tárle bíñe-o
 fost//

[Aceeşi]

cozăs

[Copiii când erau mici ce boli făceau? De ce se îmbolnăveau?]
 pěj naínf e s-or bolnăvít dă... gílś... îñ_grumáz//
 [Da? Cum e, cum era?]
 e! doámnă/ ásta nu şf ių să vă spun că n-am petrecút// n-am petrecút//
 [Mai bine!]
 da! n-am/ mulţám la dumínezău/ n-am petrecút// núma... aşá or foz_risítŃ
 o séva/ iacă i-am scăldát/ i-am spălát aiś la plepť cu... o ţără săpún/ cu... şf
 iáca í-o trecút//
 [Da' nu mai ieşeau la copiii mici aşá nişte pete roşii, care-i mânca?]
 [VII*] cozăs
 [VIIe] ě! ája cozăs of_fos_ma... nu/ o dátă am petrecút mă...
 [VII*] cozăs
 [VIIe] cît of_fi foz_dă... marí/ nu şf ių// nùmă_alĕ_or foz_bombáce ca
 burícu dă la d'ėştu máre
 [Aşa de tare, da.]
 da// da l-an_dus la medícu i-o dat...
 [Aaa, la „medicu” i-aţi dus?]
 dá_da/ da// ma i_o i-an_dat cu răkíe dĕ-or ieşít afără// c-or avút fluc//
 şf... i-am uņs cu răkíe/ aşá ñe-o spus... medícu// i-am uņs cu răkíe/ dúpŃ še
 i-am uņs cu răkíe/ toát_ĕ-or ieşít afără// e! dup-ája i-o foz_měj bíne şf... i-aņ_c
 lăsát linişítŃ şf s-or [k] or [ĕ] pĕerít//
 [Încet, încet, da.]
 da//
 [Dar nu se zicea că nu trebuia să mănânce acru sau sărat?]
 n-am pĕetrecút/ doámnă! d-aştĕa nu/ nu şf ių/ nu şf ių d-áştea nŭ//
 [Sau să nu vină lumină prea puternică pe ei că îi mânca pielea?]

cînd am crîescút a pę-ai mlei/ ñ-am avú_nimíca// noi am fost cu lámpa
[!]/ io n-am fos_cu atíta [!]/ da// cu lumínare/ cu.../ dă [ε] d-álea n-am
petrecút cu lei/ n-or avút// or fost_spălát/ or fost_curát/ nu i-o priņs nimíc//
nu s-or dus pin... gropt/ t'e mirái pe únd'e/ c-acólo să [k] acóló_or fost// pót'e
fi... tót'e... něrozílě// ș-atúņs iaca lę-o ieșít dă lei n-o umblát pîntru-ál'a//

[Nu.]

nu// or fost curát/ mulțám tátăl... iacă_or ajúņs acúma uámeń/ mulțámesc
la dúmñěžáų//

[Aceeși]

dăcă... avíem vóje măi frízem... tîmpu

[Când tăiați o găină, cum era obiceiul, cum făceai?]

po cu cuțítu an_těját [!]/

[Dumneata o tăiai sau nu-ți plăcea să tai? Că sunt unele femei care nu
vor să taie.]

an... am tăiát// pă iéstă cárle nu pot dar... noi... an_těját//

[VII*] nu șt'iu šíņ_să-m taęe míle/ niš io/ niš nóra nu puťém³⁷//

[Și pe urmă, după ce o tăiai?]

[VIIe] pă/ în ápă feártă_am pus-o/ d-aņ_súpelít-o/ d-am... spălát-o/
ș-atúņsa am tăiát-o/ d-am grijít-o-n dőųă/ și i-aņ_scos dîn ia tot/ ș-o foz_bun
am... lăsát/ ș-o foz_răų am lăpădat și...

[Dar ce-ai „lăpădat”, de exemplu? Ce anume?]

p'ăi [!] máťále//

[VII*] máťále

[VIIe] da/ dá_da_da//

[Și asta de-aici de la...]

[VII*] și gúșa

[VIIe] da/ și gúșa și... dúda//

[Și „duda”?]

dá_da// ál'a tot...

[„Duda” nu era bună.]

nų/ nu_nu//

³⁷ Replicile celor două informatoare se suprapun adesea, astfel încât, uneori, acestea devin neinteligibile.

[VII*] și jîgărițãle?
 [VIIe] și jîgărițãle tod̩ ǀ I-am lăpădat//
 [Și „jigărițele”?] da// da/ tot//
 [Dar pe urmă după ce o tăiai, o opăreai și... o curățai de...?]
 [VII*] pléne
 [VIIe] dă pléne/ da/ întîi să cūrăță/ ș-atúns să spălă/ ș-atúns o dărăburim/
 da// p'ei dac-am tăiăt-o/ arăpil'e... într-o párt'e/ țîmpi-ntr-álta/ așa dărăburim/
 dacă nu-n dóuă/ și iáca așa s-or... făcút//
 [Și în afară de „țâmpi”? Partea aia de...?]
 cárna álbă//
 [Deasupra „țâmpilor” cum se cheamă?]
 [VII*] îi t̩ept̩//
 [VIIe] pléptu//
 [Nu. „Țâmpii” care sunt?]
 ai mar̩/ cu lopăcița
 [Cu „lopăcița”.]
 dá_da//
 [Totul e „țâmp” și partea de jos până la... Și partea aia cu...?]
 da// da// lopăciță// àlántă-î cárna álbă/ la plépt//
 [Nu, nu, jos la picior.]
 [VII*] tîrtița//
 [VIIe] e tîrtița [!]///
 [VII*] tîrtița//
 [Și alea așa...]
 spátile
 [VIIe] spátile//
 [Nu, nu, la picior. Partea de jos.]
 îi piś/córu// piśóru/ la piśór/ lába//
 [„Lăbile”, da?]
 da//
 [Și de la „lăbi” în sus ce vine? Tot e „țâmpu”?]
 tot țîmpu/ da/ da// dá_da da/ pîn_la lopăciță víne... da
 [De aici de la „lăbă” în sus până sus la...? Până la „lopătiță” e „țâmpul”.]
 da/ da_da/ da//
 [VII*] țîmpu cu lopăciță//
 [VIIe] da/ da//

[VII*] ș-ásta áísa... așá
 [VIIe] î̃ p̃léptu// cárna álba//
 [VII*] arápa
 [VIIe] arápa cu to^t _cu țîmpu-al mic/ da//
 [Și „arapa” are „țâmpul” ei, da?]
 ár̃le/ ár̃le/ ár̃le// da/ ár̃e/ ár̃e/ ár̃e și ȷel//
 [Și pe urmă... ai zis că aruncaí gușa, mațele...]
 da// da/ și... dúda// dúda še mîérze mîncár̃ea//
 [VII*] și jîgărítăle
 [VIIe] da/ și jîgărítăle//
 [Și „jigăritele”?]
 da//
 [Dar mai avea ceva acolo înăuntru, unde intră mâncarea, cum se cheamă aia?]
 [VII*] pípota
 [VIIe] pípota// pípöta [!]
 [Așa ziceți dumneavoastră? Așa se zice aicea? Pipotă?]
 [VII*] pípota/ da//
 [VIIe] da// dá _dà// da//
 [Și aia ce făceați cu ea?]
 p^ã aș _grijít-o și áia-ȷ búna dá... frit//
 [O curățați întâi? O tăiați?]
 da// dá _da _da// da
 [VII*] ár̃le o p̃léle să...
 [VIIe] ár̃le o p̃léle și... aȷă _o curățăm/ ș-atúns p̃le urmă rãmáne... ȷa sîngurã// ș-ár̃e ínema// ínema//
 [Și inima?]
 da// da// áșt-à-s búne dá frit acúma//
 [VII*] ficăț aș _frit
 [Ficații?]
 [VIIe] ficát/ da// Í-aș _frit p̃léntru copíi/ ȷaca p̃léntru...
 [Dacă tăiați o găină, ce puteați găti din ea?]
 zúpă// dácă... avlém vóie măi frízem... țîmpu/ lopăt íța/ harápiíe că ál̃a ȷără-s măi dulś/ ș-ál̃elant e le fásem zúpă// și n-o să Íe frízem//
 [Și supa cum se face?]
 púnem ápa/ și púnem cárna/ și púnem vegétă/ púnem pătruñjéi/ mórcoví/ țălăr//

[VII*] cròmpi

[VIIe] ş-atúńs iáca... o flérbēm/ şî după_áia cîn_îi gáta/ cîn_îi [k] şî sápa/ o sápa púnem// ş-atúńs cîn_îi flártă/ iáca scoát'em ášť'a/ ş-atúńs scoát'em cárna/ şî băgám tăiţéi/ dîn oóuă făcút// tăiţéii// nda!!! îi frãmántám/ îi înt'índem/ îi... tăiém/ şî vin subţír! şî iáca-î băgám şî-î... flérbēm// fásem...

[Şi din „tâmpi” ce se face?]

îi frízem ţímpi dácă...

[Îi frigeţi?]

da// da// o âi flérbēm o ţără şî-î frízem/ o că să pun dă să frig lei sîngur! în... într-un... într-o crăstólă//

[Şi numai așa ei singuri, nu se fac și cu „croampe” sau cu altceva?]

iéstă cárle... Íe pláşe şî cu crumpi/ da iéstă că [k] cárle nu// núma sîngur!// ô spárzem oóuă şî-î... frízem cu vou// ş-áia sã... fáşe// la cárle Íe pláşe// ş-atúńs dácă nu... măi púnem şî vo ţără usturói/ Hái/ ála nu-î bun [?]/ la mîncárle dă gust//

[Aceeasi]

cînd ierá post

[Dar când era post, ce mâncau oamenii?]

ia! cînd ierá post am ... opěrit crúmpi/ i-am_fiert/ i-am sárát şî i-am mîncát//

[Aşa?]

pâi da// dácă nu am_frit îñ tí [k] într-o crăstólă/ în ... într-o típsíie/ ş-am pus uléu/ ş-am pus crúmpi şî... o ţără ápa/ şî iáca i-am_frit ş-am mîncát// Uo pítă fítă... ple şpořéld şî cu uléu úńsă/ o cū

[VII*] prăjíníţă

[VIIe] cu ai// prăjíníţă// ş-atúńs iácă_aşà//

[Cum se chema?]

[VII*] prăjíníţă

[VIIe] prăjíníţă//

[„Prăjiniţă”?]

da// şî áia cîn_îi púóstu// ş-áia sã mîncă/ da//

[VII*] s-o frit ple şporlélt/ ş-atúńsa cu ai şî... sã mîncă cîn_îi púost// iáca sã nu mîncă [k] nu sã mîncă cárne/ nu sã mîncă lápt'e nu...

[VIIe] da// da// da// să nu mîn [k] nu să mîncă cárne// pâi da// da//
[Nici lapte?]
niş lapt'e/ nímíc/ nímíc//
[VII*] niş óuă/ niş...

[Aceeşi]

ba cînepă_aṅ_făcút

[Dumneata ai lucrat în război, ai ţesut?]

aṅ_lucrát// la răzbói// aṅ_făcút

[Lână mai mult sau cânepă?]

ba cînepă_aṅ_făcút//

[Cânepă mai mult.]

da// dricăi/ pońév/ sás/ tólur//

[Poţi să ne spui așa, după ce a fost toarsă cânepa, cum se făcea, cum se făcea ca să iasă „poneava” sau „dricălile”?]

da [!]/ pē am tǔǔrs// cu fúrca cu pişór// am avút fúrcă ş-am tors// ş-am rîşkiát/ am avút rîşkitór/ d-an_rîşkiát/ de-o foz_Íegátúrā_áia iácā_aşà cît mása// dúpă_áęa... Í-am... fiert// am pu_sódă/ senúşă/ şi Í-am_fiert/ ş-atúńş n-am duz_dă Í-aṅ_spălát la... grop/ afără// atúńşă am vinít şi le-am adunát// am avút... něşte... colăńis/ aşá s-o zis atúńş// lę-am adunát c-o sucălă/ şi lę-am_făcút aşă... grămădă// aşá// dúp-áia n-an_dus ple zid/ am... urzît [!]/ ş-atúńşă am îńvălít ple súlur/ ş-am pu_ la răzbói/ ş-am ţásút// am avút brígfe... dă ţásút/ am avút íţă/ şi-n pátru íţă/ şi-n dóuă/ dúpă cum... o fo_ materialu/ aşá ám_pùs// ş-an_ţásút// dă cîn_am foz_gáta/ numă_am tăiát/ ş-am cusút//

[VII*] ş-ai cusút

[Fiecare atuncea ştia să coasă?]

[VIIe] cuṅ_să nu?!

[Sau era o femeie în sat, o femeie care ştia?]

toṭ_aṅ_şíiut// toṭ_aṅ_şíiut/ tot/ toṭ/ da// toṭ_aṅ_şíiut//

[Da' ce sunt „colănişi”?]

un liemn iácā_aşà d'írept [!]/ ş-o fo_ márle// şi pi_ală_am adunát// pe_ală_am adunát// ála l-o kemát colăńic//

[VII*] s-o tors/ firlefe îńfînse pă...

[VIIe] da// fireŕe/ ŕegătúră am adunát-o pe-áŕe// c-o trăbuít s-o púnem
la... cîn am urzít/ ca să să-ntoárcă// cum am loat firu/ sĕ-ntoárse/ ŝ-am urzít//...

[Da portul bătrânesc, cum se îmbrăcau oamenii, cum se îmbrăca
mama, bunica sau „maica”, cum se zice pe aicea?]

pĕi cu...

[Care era portul lor de demult?]

pă or avút súmne// îñ _ súmne// o țără súmneŕe mai larž/ mai... or
aveá... opřég dă línă țasút/ ŝi-ŕcoáŝa or avút cojóć/ or avút... burdíse or
avút// burdíć ála o fos _ fără míneŝ// núma... iácă _ aŝa ca prăzlúcu mĕu [G]
mă... dîn plĕŕe//

[Deci ásta-i „prăzluc”?]

da//

[ŝi „burdicele” erau de...?]

e... dă plĕŕe dă mĕl// dă mĕl// toác/ŕe lucrát e or foŝt _ frumóasĕ or
avút// ŝi cojóáŝe cu míneŝ// ŝi bărbáŕi ĩeráu... cojóáŝe mai [r] mai luñž// ŝi...

[ŝi pe sub cojoc ce purta?]

blúzne/ blúzne d-aŝta

[„Bluzne”?]

da/ ŝi ŝupáze/ dĭñ _ ĩos//

[Sub bluză? Din jos de bluză, da, „ciupagele”.]

da// da// da/ ŝupáze

[„Ciupagele” din ce se făceau?]

dîn pĭñžă cu biátă/ pĭñžă dă bumbác// pĭñžĕ álbĕ dă bumbác țasúce// ŝi
iácă _ ála s-or...

[Da’ ce înseamnă „beată”?]

uñ _ fir dă kinárĭ// făcút/ iácă _ aŝa// plĕ... pin țesătúră//

[VII*] iácă _ aŝa ásta-ĩ/ da//³⁸

[VIIe] da/ a mĕi ... da// da/ aŝa// da/ da// aŝa or foŝt// pĭñžă cu beátă/
aŝa s-o zĭs// pĕñtru că o avút beátă áŕe//

[Aia era dîn altă culoare sau tot dîn aia, mai groasă?]

to^d _ dĭn/ to^d _ dĭn/ to^d _ dĭn áŕe/ ma mĕi gróasă/ firu mĕi grĭos//

[Firul mai gros.]

da/ firu mĕi grĭos/ da//

[Asta se făcea la țesut.]

dă _ da dà// cĭñ _ s-o urzít/ s-o făcút aŝa//

³⁸ Informatoarea ne arată un model de pânză „cu beată”, cu dungii.

[De-atuncea, da?]
dă// atúńs s-or pus atít'a bít'e d-ál'a// atít'a/ ş-atúńs s-o pus únu d-ál'a/
ş-atúńs iară/ până or ajúńs atít'a cíte-ai vrut să fas... biáta//
[Dar ce înseamnă „atâtea bâte”? Cât e o „bătă”?]
iácă_aşà³⁹ o fos_ş-aísa o fost adunát// bumb'ăcu// bumb'ăc⁴⁰
[Bumbac, da.]
da// ş-álălantu-o fost... ş-álălant/ ma ála o foz_měi gr̥os/ o avút... dă
m̥iers/ dă făcút biáta áęa// da/ da//
[Şi oamenii cum se îmbrăcau?]
iei... or fost clot_î/ izmíéne álbe iar dă... iar dă píńză ţásútă// nūma
clot// n-o avút... beătă// nu nimíc// toş or fos_cu... izmíéne larz
[Ce înseamnă „clot”?]
fără bíét'e/ fără fárbă/ fără nimic//
[Fără modele, fără nimic.]
da// da// dá_da_dá// clot//
[VII*] iáca ásta... mod'élu ásta-î clot//
[VIIe] cum î iácă_aşà/ alb// da/ nūma-î fără florî/ fără nimic/ da// da
ásta-î cu bíét'e⁴¹
[O singură culoare.]
[VII*] o síńgură culqárie//
[VIIe] síńgură culqárie/ da//
[Şi pe cap ce purtau?]
pă_or avút círpe// círpe scúrte şi círpe luńz//
[Şi oamenii?]
e!... qámeńi cu cápu g̥ol/ căsúlă_o avút cîn_o fo_î_iańa/ váră_o
pălărie//

[Aceeşi]

io mi-z_miręasa

[Mai demult, o mireasă cum era îmbrăcată?]
pěi s-õ-mbrăcát cu... súnne şlińguít'e/ cu şlińguít/ ş-aveá dasúpra álbie/
clot/ şî îń_cap o avút borîńzóc// borîńzóc/ aşá să zíşe la noi// av_ia_ńerc

³⁹ Gest: de aproximativ 30 de centimetri.

⁴⁰ Cuvântul e rostit silabisit.

⁴¹ Informatoarea ne arată tipuri de pânză.

aşá dá... sárǎ/ făcút// píngǎ_ála s-ō... Kícít cu-ălălánt/ şî s-o... l'egát aíz_
dînapóǐ/ ş-o fos_cu borînzóc// da// tot...

[Şi ăla din ce era? Deci asta cu care îşi lega...]

da/ borînzócu l-o l'egát cu-ála/ da//

[Dar „borîngiocul” din ce era?]

dǎ... aşá să-ţ [k] vă spun/ dǎ áţǎ/ ţásút/ mǎ_ála-ǐ dǎ cumpărat/

[Cumpărat.]

dǎ/ dǎ la dukán/

[Aşa subţire?]

dá_da_da// o fos_ca cu găurǐ/ mǎrúnt'e// eǐ! ála/ ála o foz_borînzóc// da/

ála s-o cumpărat/ tót s-o cumpărat/ şî sǎ...

[Asta era pe cap şi pe urmă ce avea?]

da// atúnşǎ_aveǎ... şupágu/ şlingúit/ avǐá blúzna/ şî... un prǎzlúc/ dǎ

vídrǎ// alǎ_o fost négru// vídrǎ// şî îñ_jlós ǐ-o foz... boşcǎ_o avút...

[VII*] iǎcǎ aís [G]

[„Boşca”?]

[VIIe] da// ş-atúnşǎ/ da// şî súmnel'e//

[VII*] ǐo mi-z_mirǎsa⁴²

[VIIe] o fost álbe/ toǎtǎ álǎ/ núma prǎzlúcu o foz_ńégru// toǎt'e...

[VII*] aşá o fost_cînd ǐo aņ_fost// la júnel'e//

[Dar „boşca” ce înseamnă?]

[VIIe] iǎcǎ_aşǎ/ bóşcǎ d-áşt'a⁴³// ma áltfel'e dǎ...

[De pus în faţă.]

da// dá_da// áltfel'e cusútǎ// [...]

[Şi sub sumă ce avea?]

tot álǎe or foz_ma áltǎ cu [k] ált_materǐál// súmna un materǐál/ boşcǎ_o

foz_ált_materǐál//

[Alt material.]

da// şî iǎcǎ_áşǎ//

[Şi sub?]

avǐá... dǎ pǎrgát/ dǎ... cuņ_sǎ zíc că [!].... nu şţ'ǐu cuņ_sǎ vă spun//

iǎcǎ ásta-ǐ mirǐása//⁴⁴

⁴² Informatoarea ne arată o fotografie de la nunta ei.

⁴³ Informatoarea ne indică şorţul.

⁴⁴ Ne indică fotografia adusă de gazdă [= VII*].

[VII*] ȳo mi-z_ȳmiręása//
 [A, da?]
 [VIIe] da// ȳacā_ȳaşá s-a-mbrăcát
 [VII*] v-am adus să vidęţ molărăju// cā nu-ȳ baş aşá dĳn úrmă// dĳn
 şáizăşĳ_ȳpătru an//
 [VIIe] pāȳ da// da// da//
 [Şi-atuncea ĳncā se ĳmbrāca mireasa aşá?]
 pāȳ da!
 [VII*] dā// s-o...
 [VIIe] pāȳ da//
 [Sau şi-acuma? Acuma nu se mai ĳmbracā aşá.]
 acúma nu// acúma nu// s-or...
 [VII*] acúma nu// cū súmne d-ášta d-ále...
 [VIIe] d-ále ştrĳmte// da//
 [Şi-n picioare ce avea?]
 ųpęȳ
 [VII*] ųpęȳ am avút//
 [VIIe] ųpęȳ// da//
 [VII*] d-antilóp
 [VIIe] da//
 [Şi „junele” tot ĳn...?]
 tot ĳn ųpęȳ// tot ĳn...// ma ĳel ĳn pantalón// da//
 [VII*] ş-ála ĳel ĳĳ legát aşá/ fĳncā ȳo i-an_ȳdăt/ l-am dāruıt cu...
 [Asta de la mireasā era aşá?]
 [VIIe] dá_ȳda_ȳdā// kimęşę// da//
 [VII*] postáv dā... kimęşę//
 [VIIe] pĳņzā d-āęa d-a ųăsútā/ postā... d-a ųăsútā//
 [VII*] nu ştu dō [k] da-mĳ_ȳia dā cumpărát/ n-am avú^d_ȳd-a ųăsútā⁴⁵
 [VIIe] aşá// o fi!// cari-o avú^d_ȳd-a ųăsútā/ aşá cu blęte cum o fost áĳa/
 ĳ-o dat d-āęa/ dācā nu... ĳ-o loat alt flęl/ şĳ...
 [VII*] ȳāca ĳ-am luat... l-am... dāruıt cu...
 [Şi postav ce ĳnseamnā?]
 [VIIe] materiāl//
 [VII*] ásta ĳe⁴⁶ dā postav/ nu?// la noi să zĳse postav//

⁴⁵ Propoziųia este rostitā *allegro*, şoptit.

⁴⁶ Informatoarea ne indicā un obiect de „postav”.

[VIIe] da// da// la noi postáv sǎ zǐše// da//
 [VII*] ai luad_dǎ postáv doi_métǎrǐ sǎ... coș un_șupǎgǎrǐ [k] un_șupág/
 or o... kiméșǎ... ǎi postáv// la noi sǎ zǐše postáv//
 [VIIe] da// da//
 [Și ǎsta era de cumpǎrat?]
 da//

[Aceeși]

máma mǐa o țásút

[VII*] máma mǐa n-o... n-o țásút/ nu// mai_naint'e/ naint'e
 [VIIe] pǎnǎ-ŋcoása cǎtǎ léle⁴⁷ vət'em o fost áltǎ fórmǎ// mǎi_naint'e da//
 [VII*] și mai_nǎlǐnt'e s-o țásút dař... máma mǐa o țásút/ m-o țásút
 pońévǐ cu triisprǎše ițč/ șǐ dǎ lǐnǎ/ dǎ... [...]
 [Dar dumneata ai fǎcut „ponevi”?]
 [VIIe] io dǎ_lǐnǎ n-am [r] n-am_fǎcút// máma mǐa o țásút... Kilímurǐ/
 o țásút pońévǐ pęntru míne... șǐ pęntru slóra mǐa// da io nu// io núma așǎ:
 dricǎl/ pońévǐ/ șǐ sǎs/ șǐ iǎca așt'a l'-ej vǎz^t/ kě... nu s-o cǎpǎtát pę úrmǎ/ nu
 s-o mai_cǎpǎtát matereálu dǎ puz_d_ǎ...
 [Dar cǎnd lucrați cu cǎnepa, asta nu o „fǎrbuiați”, o lǎsați...?]
 am avút șǐ o am_fǎrbuít// șǐ cu áęa//
 [Ați și fǎrbuit?]
 dǎ// da//
 [Și cu ce „fǎrbuiați”?]
 cu fǎrbǎ /am cumpǎrát// dacǎ nu...
 [„Fǎrbǎ” cumpǎratǎ.]
 da// cu fǎrbǎ// cu gǐjč dǎ núcǎ [!]/
 [A, și cu „ghije” de nucǎ?]
 da [!]/
 [Și cum le fǎceați?]
 brǎoń//
 [„Braoń”, dar ce fǎceai, adunai „ghijele” dupǎ ce curǎțai nucile...?]
 da// dá_da// șǐ l'-am puș... da// șǐ l'-am puș în apă șǐ l'-am [ε] bǎgát lǐna
 ș-am_fłert-o șǐ o ięșít brǎoń// da//

⁴⁷ Se referǎ la femeile din generația mai tǎnǎrǎ.

[De-aia verde.]
da// d-a [k] ája vlérde/ dà_dá// dă a vlérde/ a vlérde/
[Și se putea și din frunze sau coajă?]
nu// numă_atítă [ε] îñ_ğije[ε]-áa... am probít// da//
[Și ce ieșea: „braun”?]
bráon ieșá/ da// dáca-î puș măi múlt'e/ bráon// aî avút măi dășkíse aî
puș măi puțíne// or viñi_dráp// mda//
[Altfel ce culori făceați?]
pěi ája am cumpărát dă la dukán/ dă la prăvălíle am cumpărát fărburí/ da//
[Cam ce culori? Ce...?]
pö_o fost: ca pomoránka/ or foz_dășkísě... gălbíníș o fost... líla/
vínăt... vlérde/ vîná-vlérde/ toát e culorí[ε]-or fost//

[Aceeași]

am_făcút [...] đură la păpús

am_făcút pentru păpús/ đură la păpús// am_făcút... atúnșă_am_făcút
păpús... pe pînză/ lucrát// s-o făcút//
[Dar când erau „păpucii” ăștia pe pânză, pe talpă aveau ceva, că nu se
rupeau când mergeai cu ei pe-afară?]
da// čí! întái î-an_lucrát/ jî_după_ája î-an_du_la májstoru dă î-o făcút//
[I-o tălpuit cu ceva. Da.]
dā/ dá_da dà/ da/ da//
[Nu i-o lăsat așa numai din ...?]
nu// am avút májstor și ní î-o făcút// n-o pus talpă/ n-o pus tot// noi î-an_
dat... cuptușála dínúntru/ și fáța// și lel/ talpa o pus-o lel și iáca î-a...
[Și cum se lucra o pereche de-asta de...?]
păpús
[„Păpuci” din áia. Cum se făcea?]
[VII*] cu ácu dă...
[VIIe] pö... așá cu ácu dă... am avút ac/ am_făcúd_d-ai dă línă/ cu
ac// dă fîer// n-o făcút/ am avút... țígáne [!]
[De-ăla așa cu cioc?]
da/ da// dá_da_da/ da/ da// și cu-ală_am...
[Cu „cic” sau cum se zice?]
da// ș-atúnș iáca cu_ală_am_lucrát// am_făcút... păpús// și đură și tot
am_făcút pe lel// du...

[„Giura” cum se face?]
 pră... prăzlúse/ și dă toát'e s-o putút fáse cu léle// da/ da// â... lâ ștrîñfî
 aņ _făcút cu ásele dă ștrîñfî// ála l'ę-aņ _făcút ștrîñfî// dă línă/ dă vol/ cum
 am avút/ așă _aņ _făcút//
 [De ce? De lână sau de ce?]
 dă línă/ dă línă/ da
 [VII*] dă vol
 [VIIe] și dă vol// d-al dă cumpărát//
 [Tot lână?]
 tot línă ma... dă cumpărát/ da// dă cumpărát//
 [Lână mai subțirică. Lână de-ai cumpărată. Da, da.]
 dá _dà// da// ē! [#] așá o fost atúñsa/ múlt'e lucrări am avút// c-așá-ı
 múlt'e lucrări am avút//

[Aceeși]

măelu s-o can _tăiát la pașt

[Dumnevoastră ați avut oi?]
 noi n-am avút// am avút _i șásă-șápt'e... și iácă _așá
 [Șase-șapte?]
 am da _la...
 [Era vreo sărbătoare când se tăia oaie sau miel sau când voia omul?]
 nu// măercuręa și víneręa n-am tăiát niścúm//
 [Miercurea și vinerea nu.]
 da// da//
 [Dar în celelalte...?]
 da niș _i... dumíneca/ nu//
 [VII*] î măelu s-o can _tăiát la pașt/ ma nu...
 [VIIe] la pașt/ da/ núma s-o tăiát j'óı o... símbătă// víneręa nu// [...]
 n-am tăiát... niž _jívina/ niž _nimícă//
 [Când tăiai un miel, că era altfel când tăiai „jivina”, cum făceați? Cine-l
 tăia?]
 da// ē! bărbátu//
 [Bărbatul îl tăia, da.]
 da// da// noi nu//
 [Și din miel ce se pregătea? Ce se gătea?]
 p'ęi friPtúra s-o [ε] făcút/ s-o frit/ s-o... da//

[Toate părțile se făceau friptură?]

p^ˆēi... la noi așa o fost//

popricășu//⁴⁸

[VIIe] și iăca... popricăș/ da// iăca că ion adușe-amint'el'ea [!]/ popricăș//

[„Popricașul” cum se făcea?]

da// să fășă iar cu șápă cu... cárna o friz/

[VII*] tai șápă

[VIIe] pãrgălułéšť/ tai șápa/ pãrgălułéšť cárna/ dúpă še-i o țără
pãrgălită/ atúňš... curățám și crúmpi// vo [ε] doi-treĭ crumpĭ/ cît pun/ iără-i

măi laș(ĭ/ ș-atúňš cîn ĭs o țără muĭăț crúmpi/ púnem o țără fălĭnă/ pipárcă
și... púnem ápă/ ș-atúňš iăca cĭn ĭflérbe ĭei... să-ngroășă/ să fáše popricășu//

sărie/ puńem și sárĭe// biběrĭ// vez(ĭ că toát e mă zăuĭt//

[Și făceați și „zeamă” din miel?]

să fáše// să fáše și zámă//

[Cum?]

iăr_așá záma//

[VII*] zámă dă miel nu băș/ vărza-i búnă//

[VIIe] vărza/ da// vărza-i búnă cu ásta/ da// áia-i búnă//

[Și asta cum o faceți? Varză de-asta... sau „curechi”?]

áia-i .../ da/ da// nu/ vărză/ vărză// ě! vărza/ o tăĭem vărză/ da curék nu

să baș fáše cu cárne dă miel//

[Nu?]

nu//

[Numai varza, „curechiu” nu.]

varză_áia ...

[Care-i diferența dintre varză și „curechi”?]

p^ˆăi curek ĭal... ácru// și vărza âi vărză/ dúlše//

[Dar la zeama aia acră cum îi spuneți?]

p^ˆă_ălă_á cru să fáše și cu cárne dă...

[VII*] mǎře// mǎře

[VIIe] da/ mǎře//

[VII*] mǎře dă curék//

[VIIe] ála să fáše cu cárne dă porc afumătă o... cárne dă porc/ da dă...

mĭel nu// nu pṛea// n-ăre așa gust//

⁴⁸ Replica aparține informatorului Ion Muntean [= VI].

[Deci carnea de miel numai cu varză, nu cu „curechi”.]
 nu// núma cu vǎrzǎ/ da// âi măi dúlşe/ áltă fórmǎ//
 [VII*] cu curék sǎ fáşe císa// [...]
 [Din organe ce făceați? Din ce avea el înăuntru?]
 [VIIe] s/ĉe?// ē! înăuntru// sǎ lǎbǎdǎ/ nu sǎ fáşe nimíca [!]
 [Nu se „lapǎdǎ”? Se „lapǎdǎ” inima, ficatul, „bobricii” ...]
 ája nu// ája nu// núma máţǎle ála toát e sǎ lǎbǎdǎ//
 [Maţele sigur că da.]
 da// da// dar áşt’a...
 [Dar cealalte ce faceți cu ele?]
 e! sǎ frig ála atúnşa/ când îi... prúaspăt sǎ fríze şi tot/ şi...
 [Se frig. Altceva nu faceți?]
 nu// nu//

[Aceeşi]

la tot alqátu o ţǎrǎ sǎrie sǎ púne

[La Anul Nou era vreun obicei?]
 la ánu nou or fost... qámēni/ s-or dus...// s-or adunát iáca la [k] or beút
 séva/ ş-or făcút rákíle cáldǎ// că-î... sfíntu vasíle// şi cáre i-o kémát... vasíle/
 i-o kémát... sǎ sǎ pętręácǎ_o ţǎrǎ//
 [VII*] s-or adunát toţ grǎmádǎ//
 [VIIe] da//
 [Şi nu se făcea plăcintă, sau cum îi zicea, cu bani?]
 [VII*] dǎ/ păturátǎ cu bań//
 [VIIe] pǎi noj aņ_făcút acásǎ/ familíia/ da//
 [VII*] ş-acúma sǎ fáşe// i_o fac ş-acúma//
 [VIIe] da/ da//
 [Şi cum se face?]
 păturátǎ d-a ácrǎ... púsǎ cu... cu kelm//
 [VII*] cu bań// fáta mja o aflát ánu jest [!]
 [VIIe] şi sǎ fáşe... sǎ bǎgǎ bánu şi... iáca-l tăiēm/ ş-atúnş cáre... trifléşt e//
 [VII*] cáre trifléşt e ála-i al lui/ la míne nicoléta⁴⁹ o trifit
 [VIIe] cíte persqáne ni-s... cíte persqáne ni-s în_cásǎ/ atít a tăiēm dǎrǎburí//
 şi púnem ple um... un cíerí/ ş-atúnş cárle trifléşt e ę-al lui/ i nõrócu lui [!//

⁴⁹ Se referǎ la fiica ei.

[Și cum se cheamă asta ce-o faceți, e plăcintă sau ce?]
 nɔ/ păturată d-a ácră// da/ da/ păturată//
 [„Păturată”? „Păturată acrá”?]
 da// și cu mac cu... păsulică cu séva/ să fáse//
 [VII*] cu cacáo
 [VIIe] nu d-a gɔálă// păsulică
 [Tot n-am aflat ce e „păsulica”.]
 e! păsulică/ da/ păsulică/ róșcovă/ parc-așá să...// sírbleşte-î róșcove/
 ma nu șt'u [...] î cácă íácă_ășá dá márlé⁵⁰/ și să másină/ da//
 [Păi seamănă cu fasolea.]
 dá_da_dà// dá_da_dà// da//
 [Și astea le luați de cumpărat sau...?]
 dá cumpărát// máșínát gáta/ âi... cumpărát// și íaca să fáse păturáta//
 p'ěi da [!]/
 [Da, n-am știut ce e.]
 [VII*] še? la romínia nu íestă... crled//
 [Ba este, dar nu se găsește așa măcinată.]
 [VIIe] nu? aís íe... ș-aíz_măi îp_sîlă să cápătă/ ș-aísa// núma... vąd că
 tođ_măi adúc dá únd'e/ dîp_străinátá'e dá úndē_adúc// tótúșî... avíém// ma-î
 mășínátă gáta// mda//
 [Și astea, „păturate”, cum le faceți? Cum se face aluatul de „păturate”?]
 ía cu lápt'e// púnem atíta lápt'e/ púnem kélmu și [r] și zār/ o mîná dá
 zar/ púnēm... și kélmu să rădíse// púnem fălína/ cîp_s-o răđícát/ âl plămăđím...
 [VII*] sárîa/ fălína//
 [VIIe] ș-atúņs ía^r_crleşte/ ș-atúņs âl frământám// o țără untúrá/ ul'eu/
 še púnem/ frământám/ și-l lăsăņ_să să-năcrească íără// și după_ája fásem...
 așá ca lópta/ ș-îņcîndem și... úņzem și púnem păsulică/ o... mácu/ íar cu zar
 âl fásem tot// și púnem o țără și untúrá-n... mac/ îm_păsulică// ș-atúņsa
 púnem ple... aloát și o [k] dăm... ruátă... ș-atúņs o púnem în típsîle// și iar o
 úņzem dasúpra//
 [În „tipsie” se face.]
 da// ș-atúņs o cɔásém//
 [VII*] cípsîla úņsă
 [Aluatul ăla de „păturată” e dulce sau nu?]

⁵⁰ Gest: de aproximativ 15 centimetri.

nu/ îe á cru cá-î kelm//
 [VIIe] îe á cru/ cá-î cu kelm// cu kelm// olăţâl// cu kelm//
 [Nu-i puneţi „zar” deloc?]
 păi pun zār să ke [k] să să răđ'íse kélmu//
 [A, numai atâta, da?]
 núma atítá/ dá _da _da _dà// cá púnem în păsulică/ púnem în...
 [Acolo puneţi dulce, în păsulică şi în mac?]
 dá _da _da _da _dà// da// numă _asía púnem o ţără ca să să răđ'íse
 kélmu// fără zar nu să răđ'ică//
 [Nu se „rădică” nu? Da, da, da așa e.]
 nu să răđ'ică/ da/ da/ da// şî púnem ş-o ţără sárle/ nu múltă/ o ţără la...
 sárle// la tot alqátu o ţără sárle să púne// da// núma la aşťă _álē... dulseturilē-
 ášť a/ nu// la ášť a să púne núma zar//
 [VII*] la pocărâi
 [VIIe] da// la ášť a nu să púne zar//
 [VII*] să púne zar/ dá la frămîntát//
 [VIIe] să púne zar/ nu să púne sárle/ da lā... cu kelm tot să púne sárle//
 nu pun sárle/ nu-î bun// níž _nu crléšť e// níž _nu crléšť e//
 [Da, dacă nu puneţi zar nu creşte.]
 nu crléšť e dá... níž _dă sárle nu crléšť e//
 [Nici de sare? Şi sarea-l ajută să crească?]
 nu// sárja... árle gust áltă fúormă// şî îel să răđ'ică//
 [Care e deosebirea între „creşte” şi „se acreşte”?]
 [VII*] năcrléšť e
 [VIIe] pă cá...// să-năcrléšť e// să-năcrléšť e/ să-năcrléšť e/ da/ da// p'ăi
 dúpă s-ai frămîntát/ dúpă se-î gáta tlot// îel să răđ'ică jără// ē! atúnş fássem/
 crléšť e//
 [VII*] e! áia-î crléšť e// să răđ'ică//
 [VIIe] áşta-î... da//
 [VII*] ş-áça/ ş-áça// şî crléšť e/ să-năcrléšť e ie tot...
 [VIIe] şî să-năcrléšť e tot îi...
 [Şi „se-năcreşte” ce înseamnă?]
 tot áça/ tot áça-î//
 [Tot aia înseamnă?]

da/ tot áęa// ma iáca noi zíssem: „iáca s [k] ní s-o-năcrít alǫátu!” [!]
 [Nu s-a ridicat.]
 nu s-a rîdícát/ dá _ da _ da _ dà// da// da// cîñ _ să răd'ică/ áęa-î sămn
 că-î... alǫátu bun// dácă nu să răd'ică/ aęa-î sămn că-î séva... kélmu nu-î bun//

[Aceași]

fássem pigmléz[†]

[Dar din prune ce faceți?]
 fássem pigmléz[†]//
 [„Pigmezul” cum se face?]
 ș-ála scǫát em ósu și... puném zar și/ puném ple fluc și-l fiérbem// âl
 fiérbem pănă... piére pielă _ áęa toátă// ș-atúnș il lǫom cu lîngura dácă s... să
 tîne/ îi sămn că-î gáta// puném konzărvánt/ și iáca-l puném... îñ _ flăș[†]//
 [Dar fără conservant nu stă?]
 nū șt im/ ma n-am... obijnúit așa//
 [Totdeauna, așa.]
 to[†]deáuna/ da//
 [Dar pe vremuri, tot așa făceați? Mai demult.]
 tot// ș-atúnș s-o pus//
 [Da?]
 âhâ/ da//
 [Și după ce e gata, unde, în ce-l pui ca să stea?]
 îl puném în ujęze/ ñ _ stíclă/
 [VII*] flăș dá...
 [VIIe] îñ _ flăș dá uįágă// da// spălám flășîe/ și íe puném îñ _ flăș[†]//
 [Cum le ziceți?]
 [VII*] flăș//
 [VIIe] flăș// flăș/ flăș/ da// íe astupám că au astupúș/ íe astupám cu
 astupúșu și íe puném șâ...
 [Și numai din prune faceți...?]
 ácúma núma dîn prúne/ dîñ _ çaisíne/ dîn prúne/ dîn ást a/ da//
 [VII*] s-o fost/ s-or făcút și dîn mįără/ și dîn...
 [VIIe] înaínt'e s-or făcút și dîñ _ strúguri/ mǎ _ ácúma nu-î mǎi/ că-î... priã
 mul^d _ dă lucrú//

[E prea mult, da, da, da. Ne-a mai spus cineva. O zi jumate trebuie să lucați la el.]

prea mult/ p^fea mult// da// dă da// da// ă! da cu prúnele/ măi iúte/ cu çaisínele tot la flél/ măi iúte să fáse// né măi suším și noi cum... ca și vrlémja [!]/

[Dar din prune altceva ce se mai face, în afară de rachiu? Tot așa pentru iarnă ca să le aveți și iarna să puteți să fierbeți.]

âhâ!

[VII*] pot să fié/ ja! dúntur! să să făcă//

[VIIe] păi ája dîp flăș!/ núma n-a [k] nu n-am obijnuit/ nu//

[VII*] dúnturi//

[N-ați făcut?]

[VIIe] nu// nu-s copíi acasă/ nu fásem dîn áça...

[Dar prune afumate sau uscate nu faceți?]

nu/ nu/ nu//

[VII*] ca compót/ ca...

[Nu? Niciodată?]

[VIIe] nu// tot cumpărám álça//

[A, numai de cumpărat, nu fac oamenii, femeile acasă, nu?]

núma dă cumpără// nu// nu fásem// la noi nu făc/ nu// ája fabrišíe fac/

o la dukánur!/ acolo né dúsem// cumpărám//

[Și le luați de-acolo și ce faceți cu ele? Cum le pregătiți?]

da// pâi iáca lé mîncám așa... cum lé cumpărám/... dacă lé fierbem o țără/ âp vo țără apă/ nu-i dúlse/ măi púnem o țără zar și... lé... blem așa cu.../ ca tétu//

[Aceași]

[Murături]

[Dar pentru iarnă, o femeie ce începe să-și pună ca să aibă pentru iarnă, la borcane, la... ce pune?]

pipărcă/ căre cum...

[VII*] ântî am fiert sósu dă... dă părădâis// soz da părădâis//

[VIIe] da/ da// întâi/ da//

[Și asta cum se face?]

p^{ai} ja! [!]/ úni lé másínă/ úni lé străçqără lă... sărám/ lé spăržem toát'e/ lé sărám/ și pin străcuráre// lé... străcurám/ și rămán sãmîntéle și

pléřea// ři rãmãne núma sósu// il púnem la fluc/ púnem... vo mîná/ dóğã
dã... dúpã cît îi... sósu dã mult// púnem sãrle/ ři-l púnem la fluc/ ři-l
fîerbem// pãnã sãcã toátã spúma/ atúnřa-ř gãta// atúnřa-ř îñ flëř il púnem//
spãlãm flãřile/ ři ře púnem îñ flãřle/ ře îñvãluřim ařia... cu séva/ c-o
poávã/ ři mîne-zî ře scqãtem ři ře púnem... îñ stãlãř afãrã/ na//

[Și din „pipãrci” ce faceți?]

ři cu pipãrřile áea... m [ε] áea o țãrã ře fîerbe... î oțãt// puřin sã sã
moáde o țãrã// ř-atúnř iar ře púnem î uřãgã/ ři púnem oțãtu-õla iar/ ma
púnem ři conžãrvãnt iar ařã-n jel/ înda// ři oțãtu-l fãsem... cu ápã/ cu...

[VII*] da vez_cã minții// crastaveți-ntãi ři-ntãi ř-am pus ple lei//

[VIIe] da [!]

[VII*] baj_mãi îñ vrlemle//

[„Crastaveții” cum îi...?]

[VIIe] tot a [k] tođ_la flel ařã/ îi spãlãm...

[Exact la fel?]

da// numã-ř tãjem cã... acúma-s d-ai mãi marî/ nu-s d-ai miřle⁵¹/ ři-ř
tãjem ařã criřle// îi bãgãm ân flãře/ ři fãsem oțãtu ři... púnem oțãtu// ři
púnem o țãrã... mãrãřle// acúma řo nu řtũ... cum zîřeț voi// ála mirqãse o
țãrã// ři... púnem îñ flãře cînd li rleșe// cã oțãtu-l fîerbem// ř-atúnř púnem
ři conžãrvãnt/ púnem tot/ ři dúpã se-ř rleșe il turnãm îñ flãře ři...

[Nu mai puneți ři niște frunze ařa, cum se cheamã, frunziřoare ařa
uscate? Cum le zice aici?]

[VIIe] nu// nu// nu// frunzulitã//

[VII*] iestã cãre pun ři...

[VIIe] frunzulitã/ nu púnem// cum ře plãse// iestã la cãre ře plãse/
núma... nu/ mërãřle// iestã uñ flel dã... ařã ca mãtura//

[VII*] ařã ca mãtura sã fãse//

[VIIe] ca mãtura// e! ála mirqãse fr^u

[Ála rotund ařa.]

dã_dã// d-ãla púnem vo dóğõ-treș frunže d-álã/ ři iãca cu áea... árle
gust// ři řegãm... flãřa la gúrã/ ři... avlem ple iãrnã// pipãrca tođ_la flel/
núma la pipãrcã nu púnem mãrãřle// nu púnem/ núma... oțãtu//

[Numai la „crãstaveți” puneți mãrãř, da.]

⁵¹ Sunã telefonul.

núma la crasta.../ dá_dà// núma/ da// númăi... la pipărcă/ nu//
 [Dar varza ca să faceți „curechi”, cum faceți?]
 ă... ăia o tăiēm ș-o sărām// ș-aviēm... bătătorî dă cárle o așezăm/ să
 púne sárle/ să púne/ ș-atúńs púnem fruńzulîță d-ăța//⁵²
 [Da' în ce-o puneți?]
 âń_cădă d-ălța dă... plástică//
 [„Cădă de plastică”, da, da.]
 da// da// ș-atúńs căt púnem o țără... vărză/ púnem néșt'e d-ăl'a/ ș-atúńs o
 așezăm// atúńz_îăr măi púnem/ pánă î plínă... căda ăia/ še îie//
 [Și puneți și apă sau nu?]
 nu//
 [Își lasă ea apă.]
 iă/ iásă ia// ia//
 [Dar dacă vreți să faceți pentru „sarme”?]
 áța-l băgăm acolo//
 [Tot în ea?]
 [VIIe] tot ă_ia//
 [VII*] ma-ntreágă//
 [VII e] [e púnem întreágă/ ș-atúńs púnem pístă ia/ púnēm... iar
 [De-a tocată, de-a tăiată.]
 da// ș-atúńs iăca ia să-năcreșt'e/ așé ia!!! ma-î scoát'em sócanu!!!
 [Îi scoateți „ciocanul”.]
 scoát'em și púnem sárle āco^{lo}//
 [Sare acolo, da, da.]
 da//
 [Dar pe urmă, până când e gata murată, mai umblați la ea sau nu?]
 umblăm/ spălăm// spălăm//să spălă dózil'ę-ălța še îs/ púnem peátră plē
 ia/ ca să iésă moáriă_ăi a dă curék// și... né uítăm// cînd o țără vidém că nu
 stă bíne/ spălăm/ și mai dăpárt'ē... lăsăm/ tot așa//
 [Dar nu și... scoateți „zama” dinăuntru și iar o scoateți și iar o puneți?]
 nu// áța núma cînd îi preă á cru// o preă sărát// atúńsa scoát'em și púnem
 áltă apă căldă//
 [Și ce ziceți că-i faceți, când o scoateți pe-aia și puneți alta?]
 pă/ púne apă/ cu sárle-ia/ púnem o țâr/ dácă-î preă sărát/ nu púnem/
 núma apă gūălă// și să-mbínă/ ș-atúńsa ăi... núma bun//

⁵² Sună telefonul.

[VII*] scqát'e sǎrǎtúra dîn...
 [VIIe] da/ scqát'e sǎrǎtúra tot//
 [Și nu se face și „curechiul” ăsta pritocit? Ați auzit vorba asta?]
 nu// nu// nu sǎ fáse//
 [VII*] nu sǎ fáse/ pritośít la noi.../ cǎrna sǎ zís'e cǎ sǎ pritośéșt'e
 [Și vinul nu?]
 și vínu/ da//
 [VIIe] ăsta/ curéku ăsta nu// așá-l laș/ cum l-am... tośít ântái/ așá l-am...
 [Da, pentru cǎ e de zeama lui. Nu puneți altǎ apă.]
 dá _dà// dá _dà/ da/ da/ ⁿda/ m... ma la áęa...
 [Dar mai demult, când vrea sǎ facǎ „zamǎ” acrǎ, cu ce se acrește?]
 cu sos/ íestǎ la cǎre-ı pláse șı cu oțǎt//
 [Și ceva mai demult nu se făcea și cu...?]
 [VII*] covășít//
 [VIIe] covășít// ășt'a treı//
 [„Covășat”.]
 pǎ da//
 [Și cu „chisǎlițǎ”?]
 áęa la noi nu sǎ măı fáse// c [k] áęa o foz _naınt'e//
 [O fost înainte. Dar știți cum se făcea?]
 [VII*] nu//
 [VIIe] nu șt'ıu// dę cın _ıo m-am pomińıt/ am auzıt pe-ai bătrın c-or
 făcút... kisǎl'ıtǎ/ da n-am [r] n-am beút// nū... nū//
 [VII*] nu șt'ıu//
 [Și nici cum se făcea sau din ce se făcea?]
 nū șt'ıu/ dqámnǎ/ ásta sǎ vă spun/ nu șt'ıu// še nu șt'ıu/ nu șt'ıu! [!]/ áęa
 s-o făcút pǎt'e cın _aș _foz _noi micút// sau pǎt'e cǎ nis atúnș/ nu șt'ıu//
 am auzıt dǎ ıa/ c-or spus c-or beút no!/ n-am văzút/ ńı n-or făcút// mǎre dǎ
 curék/ áęa-m beút// áęa pot sǎ spun/ aęǎ _am beút// ń-o dat bába/ cın _séva:
 „áıda sǎ... beț(ı) mǎre dǎ curék!”//

[Aceași]

noi acúma... proçedǎm șı cu hectáru

[Și oamenii aicea când arǎ, când stabilesc ce sǎ semene, cum se face,
 fiecare al lui sau stabiliți, în anul ăsta aicea tot satul pune în zona asta grâu
 sau cum se face?]

aşá o fost... cîndva//
aşá o foz_nănt'e//⁵³
[VI] zóna ásta púnem toţ grîu/ zóna áia púnem toţ floáreşa soárelui//
acúma nu//
[Acum nu se mai face așa.]
dă cînd io ştu/ iáca io am pátruză^z _dă an/ deê fiecáre-o pus... še o
hotărít/ še o vrut// fiecáre/ io am pu...
[N-a mai mers pe...?]
nu/ n-a...
[Cum se chema aia când făceau așa, când hotărau aicea?]
[VIIe] nda!
[VI] împărţále/ părţále//
[„Împărţele”?]
părţálă _áia [r] părţálă _aiă _am pus tot grîu/ părţála aiă _am pus tot
porúmb/ părţála áia da// acúma nu// acúma fiecáre púne še vreă// democraţíe!//
[Dar aicea cum se măsoară pământul? Ce zice: eu am zece...?]
lánţă//
[„Lanţă”. Un „lanţ” cât are?]
da...// un lanţ áre... î...
[VIIe] opt clótur!
[VI] da// deê/ dóqăzăşîuna dă... rîndurí/ dă vrístă/ aşá-î spúnem noi//
da/ dóqăzăşîuna dă vrístă// noi acúma... proçedám şî cu hectáru//
[Păi asta voiam să zic, raportat la hectar.]
da// da/ deê aprúape... un lanţ şî trei firtáje... mérze la un hectár//
[Atâta este? Deci un lanţ şi trei „fărtaie de lanţ”.]
da// da/ da/ un lan... dă lanţ/ egzát// mérze la hectár//
[Face un hectar.]
un hectár/ da/ da//
[Că cineva ne-a spus că un „lanţ” avea patru „iugăre”, „iugure”.]
júgăre// júgăre/
[„Jugăre”, așa ziceți dvs., da.]
păi la noi tót aşá o zís/ deê un lanţ/ saş un júgăr dē pámínt// tot áia o...
tót _î... înţălésu ală l-o avút//
[A, tot aia însemna?]
tot áia// deê un júgăr dē pámánt/ saş un lanţ dē pámánt/ tót un lanţ o fost//

⁵³ În textul informatorului Ion Muntean [= VI] intervine bunica lui, Iuliana Şojdean [= VIIe].

[A, tot aia însemna.]
 tot ài-a-ņsemnát/ tot...
 [Tot atâta suprafață.]
 tot atítá suprafátă/ da/ dá_dà//
 [Și ce se face mai bine aicea, dintre toate ce se „samănă”, care e pământul la ce se... potrivește mai bine?]
 p^a mai bine să potrivește la... porúmb/ floára șoárelui/ gríu și... sója//
 ásta še mai mult să... să sámănă//
 [Astea se pun cel mai mult.]
 da/ êel mai mult//
 [La soia e un lucru special sau cum...?]
 nu// nu/ dâc/ și sója léstê o mașínă cáre să... sámănă/ și gríu să sámănă
 cu mașína ája/ și sója// tot cu... nimic spečál//
 [Deci nu ceva... niște lucrări?]
 nu/ nú _ nu _ nù// și tot la fel/ dâc sã... sãmănă/ răsáre/ să dá cu...
 d-áșt a/ otrávurî dîn álea pένtru gîndác...
 [VIIe] să șprítúie
 [VI] da/ să șprítúie//
 [VIIe] să șprítúie//
 [VI] dâc nimíca nu-î ...

ion munteán
 pátruzêčî [de ani]

d-atúņsa s-o-ņsepút să să plése

[Când a fost mama plecată, în Elveția, erai mic sau mai mare?]
 cîn_máma o plecát iő-am avút pátru anî//
 [Și ați mers cu ea acolo, ați mers împreună?]
 nū...⁵⁴
 [VI] în elvéțîia/ nū!//
 [VII*] eî acásă_or rãmás//

⁵⁴ În textul informatorului Ion Muntean [= VI] intervine mama lui, informatoare ocazională [= VII*].

[VI] noi an_ rămăs acăsă/ și lei or mǎrs acólo// or mǎrs pátru-sínş luní/
or venít acăsă/ o lúnă o cît or stat/ s-or întórs înapóí/ și noi an_ rămăs cu
móşu și cu bába/ io cu sórá-meă//
[Și nu plângeați după mama?]
cum nu?!//
[VII*] [!]
[VIIe] [!]
[VI] am plîns/ dóqă-trei zíl'e/ spúne bába//
[Da?]
p'ái_dà//
[VIIe] o plîns în úrmă/ núma dězába [!]/
[VII*] pánă s-or învăţát//
[VI] dúp-ája... dúp-ája ne-am învăţát// că...
[VIIe] or aş'teptát cîn_or vinit//
[VII*] dā... să l-adúsem ʒóá'e//
[VI] tot aşá// fáse „las că víne primăvára, víne la [k] aprílu/ vin
acăsă!”// cîp_s-or dus „lăsă că la ʒóámnă/ cînd îi la... cul'és dă cucúruz/ iar
vin acăsă!”// și_âşá/ aşá/ uí'e...
[VIIe] tot aşá... am zís//
[VII*] am vrut să fásem núma cásă/ jáca! cîñ n-am avú_cása nóuă/ nu
să né fásem rînd/ doar... n-am ş'tut c-am ajúnş... treizăşínş dă aní//
[Atâta ați lucrat acolo?]
[VII*] da//
[VI] da/ treizăşínş dă aní//
[Treizeci și cincide ani?!]
da//
[VII*] da// ma prim-o flóst...
[Și cu soțul sau singură?]
[VII*] cu sóţu//
[VI] cu sóţu/ cu sóţu/ da//
[Împreună ați fost, în același loc.]
[VIIe] ē [#] dşámne!
[VI] da/ în acélaş l'oc/ în acélaş lucrú/ tot ... da/ da//
[Și-aicea cam de când a început plecarea asta a oamenilor în sat?]
io am întăl'és că l [k] o-ņsepút... dă pin şáizăşí... sínş/ şásă/ şápce pánă-n
şáptezăşí...
[VII*] úica meş... úica meş íntái şi-ntái a-ņsepút// lă _ elvétia/ la
şfaiţársca//

[VI] da// lã_ elvétia/ da// dar a [k] párt'a márle o plęcát lumĩ_ã_ atúnș/ dęc/ dă pin șáizășĩņș cõt i_õ-am întăl'és dă la áșt'a mai bătrĩn!/ d-atúnșa s-o-ņsepút sã sã plése/ șàizășásě/ șàizășápt'e/ șàizășópt/ încã...

[VII*] noi_ îņ_șápt'eză_șĩ_únu n-am dus//

[VI] da// încã_ am auzít cã... or flost_î... dă egzěmplu... a mai_ máre ženerátĩle o flost a dĩņ_ sĩņzășĩtrěi_ nãscút!/ la noi_ îņ_ sat// or flost o sútã șásã dă copii/ în ženerátĩle// atúnșa cĩņ_ s-or duz_ dęc_ egzěmplu/ într-o sãptãmãnã... zãçe n-or mai_ veni_ la școálã/ c-or plęcát pãrĩnți-n améřica// atĩta dă múlt o datã...

[Așa de... deodatã, da.]

dĩntr-odatã/ da// e! áni áia or... așã am întălés i_õ cã dă p'ĩn șáizășĩņș pãnã lã_ asía/ șápt'eșunu/ doi/ atúnșa s-or duș// dă p'ĩn șápt'ezăș-șápt'șunu or îņsepút șĩ cu elvétia/ dar dĩn șáizășĩņș/ șásã...

[VII*] cu_ améřica//

[VI] cũ... améřica// s-or duz_ în aústrĩa/ dup-áęa în aústrĩa or stat/ pãnã_ or cãpãtát... hĩrciil'ę-ál'a tuáce/ or lucrát acolo/ cã șĩ tãti_ cũ_ mãmĩ o flost//

[VII*] da/ da// șĩ i_õ-am flost_ /cu tãta//

[VI] șĩ... veșĩni áșt'a c-acúma-s acásã/ or floz_ nóqõ luñ!// or stat în aústrĩa/ or lucrát/ pãnã_ or cãpãtát áct'el'e// șĩ d-acólo/ dĩn aústrĩa ap_ or plecát în améřica//

[Și cei din America mai vin acasă sau se stabilesc în America?]

pã... i_éstã cáre-s stabiliť!/ cáre... nu mõi vin// da' i_éstã cáre... vin//

[Mai sunt și dintre cei care vin?]

[VII*] cân_ is în pėņziile vin//

[VI] da// cum nu?!// vin șĩ... fac... cãș!_ nõi_ șĩ... reparęază cãșil'e șĩ...

[VII*] i_áca veșĩnu nóstu acúma-ĩ acásã//

[VI] da// áșt'a dã_ lĩņgã noi_ or vint/ pãtru lun! dă cĩn_ is acásã uãmėni-áșt'a// is la pėņziile... ș-or venít// or reparát/ or cumpãrát mașĩnã nõuã/ or... făcút uņ_ garáj dă... mașĩnã dęc/ vĩn/ vĩn// áșt'a cáre or vĩndút/ aísa/ acúma puát'e fi cã... lí-ĩ_ jãl'/ cã_ or vĩndút șĩ nu p'lot sã vĩnã sĩ...// dar... dar vin... i_éstã famílii_ múlt/će cáre... an dă an vin// șĩ copii_ șĩ ái-ai_ bătrĩn/ án dă an/ an dă an!// i_éstã múlt!_ dĩn áia cáre... vręáu sã vĩnã neapãrát//

[Același]

STRAJA

Districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț
Înregistrare: 2008; transcriere: MM

cucurúzu

cáre n-o ará de toámna/ că eráu ș-aísa... mășín d'e sãmánát// ieráu cu dóvo țávî și cu trei țávî// cáre or ará^d de toámna/ o sãmáná primávára... cu mășina áça// să dușá primávára or grăpát lócu/ ș-atúñs or sãmánát// e! cáre nu or făcú trába áça/ atúñs or arát primávára/ șî-or puș sub... pe breázdă// i s-o spus sù breázdă/ cucurúzu/ și când o fost... lánțu gáta/ c-așá s-o spus la noi/ un lanț de pámínt/ când o foz gátà/ s-o trecút cu grápa peste iel// atúñsa o așteptát dúpă sē... o răsărít cucurúzu o azúñs la.../ să zíseñ vo dóozež de centimétri/ s-o dat cū plúgu/ s-o prășít// s-o dus la prășít// atúñs s-o dus [k] s-o sǎpát/ cu sǎpà/ ò dátà/ de dóo/ de trei uorí/ depínde cît o fost lócū... dē.../ cîtă iárbă o yost în pîn iel/ de trii uorí// áttádátă s-o sǎpát/ atúñs s-o îngropát// merzá plug/ î... cáre aveá aís așá¹/ ș-o ar [ε] tras pámíntu pe língă... [...]

[Așa, și pe urmă, toamna?]

toámna s-o mers la cul'és//

[Cum se făcea?]

să cūl... s-o cul'és cu mína/ că nu ieráu combíne din áșteá/ s-o cul'ies/... dî pǎ mǐjlocu lóculu.../ s-o făcút drum/ sǎ tăiáu... pátru vírste dē tul'ién/ ca sǎ meárgă coșíia p-acoló/ sǎ... sǎ îl încárse// atúñ s-o-ncărcát/ s-o adúș acásă/ s-o deșcǎrcá/ și... cáre o... lucrát pámíntu măi bíne aveá cîtē trēi coșíi/ pátru coșíi la un lanț/ cáre ieráu pámínt măi slab/ ieráu dóo coșíi/ și iac-așá// ca și în zíoa de ástăz// dar nu ieráu îngrășámínte kímíche/ núma... o avút [k] fíecáre o avúd mǎrvǎ/... și... după seđerís/ umpléáu lócu cu gunói// dácă nu or avút ĩ să úmple tot lócū/ măi i... dușáu și în toámnă/ cîñ s-o măi astríñs... gunói//

[Și îl culegeați tot, cu „tulei”, cu totul? Sau cum?]

¹ Gest cu mâna: un fel de opritoare.

nu! s-o curăţát... frúnzâle du pă drúgă/ c-aşá î-o spus la noi/ rămîneáu pă...
 [Deci sunteţi olteni dacă-i ziceţi „drugă”?]
 pă tulǵán/ da! drúgă-î zísce.../ ála rămâneá/ şi... o adús curát/ nu ca în
 áltǵe părť/ să-l rúpă/ ş-atúnş acasă să orgaizáză să sǵe cúrǵe/
 [Cum se chemau foile alea de pe „drugă”?]
 frúnzǵe de pă drúgă²/ cam aşá/ o fo_vórbă áia de pă drúgă/ ...
 [Şi pe urmă l-aducea acasă şi... unde-l puneá?]
 l-o suít în.../ cáre aveá... ambárǵ/ îl puńá acólo/ cáre nu l-or suít în _
 pódu căşǵ//
 [Şi ála de sǵmânţá tot acolo-l puneá?]
 e! ála o fost lǵsát cu frúnzǵe/ ş-atúnş să lǵegáu/
 [Aşa câte doi, câte doi.]
 cǵte dǵoi/ sǵ lǵegáu/ şi áia o fos _puş pe.../ în pǵlod sau în ambárǵ/ pe
 grǵnz/ pe.../ áia lǵe-o spus scǵlǵn//
 [La astea legate aşa, aşa se chema.]
 da! lǵe-o lǵsǵ_scǵlǵn pentru sǵmǵnţǵ/ ierǵu drúga măi máre/ măi frumóasǵ/
 primǵvára sǵ curǵáu vírvurile/ să nu fie boǵaba mǵrúntǵ/ áia să nu să
 sǵmenǵ/ núma...
 [Numa mijlocul.]
 mijlócu//
 [Şi când se curǵau de pe „drugă” cu ce făceau, cu mâna sau cu...?]
 cu mína//
 [N-aveáţi o...]
 să nu vǵtǵme boǵaba/ ierǵ.../ áia-î spúne gǵlǵu// ála noi an_dat cu iet/ ca
 să nu să vǵtǵme boǵaba ála s-o curǵát cu mína/ al de sǵmǵnţǵ/
 [Ásta de sǵmânţǵ, da’ ála pentru porci cu ce?]
 álǵlǵltu la noi s-o curǵát/ aveáu şi maşǵn d’e... curǵát cu mína/ áia-î
 întóársǵ/ puńǵáu... în ǵa//
 [Moarǵ aveáţi aici în sat?]
 o foz_móarǵ/ îń_sat aísǵ/ da//
 [Când se ducea omul la moarǵ, ducea mult sau...]
 depǵndǵ cum aveá/ cu cǵe aveá// de áltǵdǵtǵ să ducǵ cu s... sǵcu-ń_spǵtǵe/
 puńá... cǵtǵ-un métǵr/ aşá să spúnǵe... mǵsúra áǵa de dóoze_ de lítri/ áltu puńá
 dǵuǵ/ cum o fost ómu de tǵre/ ş-o dus pǵn_la móarǵ//
 [Şi cum zicea când o luat ála-n spate, că l-o... plecat cu... ?]

² Cu toate insistenţele anchetatoarei, informatorul nu-şi aminteşte termenul „ghije”.

să dúşe cu s [ε] cu spát' il'e la moáră//
[Cu spatele, așa?]
cu spát' ile dúşe la moáră//
[Aicea nu era obiceiul, mai ales femeile, să ducă sacii pe cap? sau alte
greutăți?]
aísa nu! aísa-n străja nu! ája-ŋ_sátu_iei/ la mărcovát³// dúşe în_cap_î/
ája frătúfi... duc// vojevodínțu/ coștiniéji/ știu_îo mărcovățu/ áștia/ sátilę-ăștea
de la códri/ aíca nu!

crăjețe ión
[71 de ani]

núma pátru clásă am

[Câte clase ai făcut dumneata?]
e! pátru am_făcút// ínsă... cum ís_spun ai_mhei/ copii/ că_îo_leş
spuneám că..._îo_am_șápce_facultăť// „păi cum?” în_multe_lócuri/ múlte_ășta
m-or_întrébát_d'e..._socoť/célurî/ cárę_șe? l'î-am_spus/ l'î-am_arătát..._că_mii_
m-o_foz_drag..._ă..._â_să_fac..._socoť/célurî_ășá/ și_m-am_ținút.../ și_ăstăz...
iără_cînd_îi..._întrúna_îm_scriu_înslemn_ș-așá/ fac_întrúna..._ășá_că_îo_m-o_foz_
drag..._și_socoť_él'_și..._î..._núma_pátru_clásă_am/ da_an_trecút_pístă..._múlte...
cúrsurî/ dē..._am_î_ajúns_de-am_î
[Ați avut serviciu, ați lucrat undeva?]
am_lucrát_la..._cále^a_fierátă//
[Da?]
da!_am_fost_aísa_la_noi_cîn_[k]_pe_cînd..._â_lucrá/ am_fos_la_gar-aísa/
ș-atúnša..._văzînd_iei..._m-or_pus..._am_fost_î_că..._îņ_sécție_acoló_am_fost
am_lucrát_acólo.../ că_pe_vrleme_ășe/ cînd_îo_am_fos_în_cîņzes_ánu/ no/ dē-a
fost..._cu_școálă//_n-or_fost_ășá_cu_școálă_și..._ășá_că_m-am_dus_acoló_am...
lucrát_și.../ pî-órmă_sîņgur_am_năpustîť_îo/ că_zîsá..._náșu_nícu/ zîcá_„măi/ nu
năpustîť”//_dā_m-o_fos_speriát/ pamîntru_zadrúga/ și_m-o_părút_rău_d'e
pămînt//_ei!_da_pî-órmă..._m-am_căit_că_mai_binî_să_fi_lēsát...
[Că tot l-o luat.]
m-am_căit/ núma_d'-atíca/ da..._măi_bîne_să-l_fi_lēsát_să-l_ia//_și_ășá_că..._î
am_rămás_la..._păorít/ am..._am_lucrát_la_pămînt/ am_lucrát_da_dar.../ mulțám_la
dumnezéu_că..._am_î_lucrá^d_dar..._am_î..._răușít/ am_avút_îndestulát/ ș-am
avút...

³ Se referă la soția lui, provenită din Marcovăț.

[Da' copiii au plecat demult?]

da! da/ de cînd

[Cam cînd au plecat?]

păi_ī în_ī... î_șáizěși... ũopt/

[În șaizeci și opt au plecat.]

da! î_șáizeși_ũopt or plecát//

[Au plecat amândoi deodată sau pe rînd?]

nu! ĩeĭ or plecát cu copĭi ai_mînd_ũoi odátă or plecát/ dar copĭlu l_ũor.../ ca ĩepótu me_ o rămás la.. mi_ņe-aísa// o rămás/ și o_ņvătát pátru anĭ/ o fos_ la beográd/ la școală / și pi_órmă am_vru_ să rămĭnă mĕi depárt'e să_ņviĕtă/ și... nu l-o primít că ni-z_d'în vojvodína/ și... [ε] nu poát' /ce să fácă_ņ_sĭrbĭa/

[A! așa era?]

ĭo m-am/ da! așa atú_șsa/ și m-am jĕlĭf_ĭo/ că.../ da ĩel o vru_dóctor ba_ o vru_dóctor// așa c-o fos_și_ņ_cósovo/ o fost_la prĭšťĭna o fost_șĭ... n-o măi_foZ_loc/ și_n_novisád/ și n-o măi_foz_loc// și pe_atú_șsa_băș la noi o fost [k] o vinít néște prĕťĭnĭ/ dóctorĭ d'în... orávĭta// „pă” cĕcă „se nu-l daz_la romĭnĭia?”

„că nu cunósc acolo/ n-am umblát”

„pă”_cĕcă „noi ĭl dúsem/ noi”//

ș-așa că m-an_dus cu ĩeĭ la bucurĭéšť/ și l-am_fácút/ l-am ĩ_șcrĭs/ și to^c-așa c-o rămás/ núma la tĭmișoára aísa o făcút școála// aísa o făcút facultáca și... șpeĭalizátĭe-o făcút gre_ și șpeĭalizátĭa... ca șpeĭalĭst/ și... ș-o găsĭt o fătă d'-asĭia/ d'în rumĭnĭia/

[Tot din România, da?]

to_dĭn romĭnĭia/ da! și... cu ĩa s-o căsătórĭt/ și... o vinít/ o fost... gáta triĭ an o fost ĩn... níž_nŭ triĭ/ aísa la noi la... spitál/ la vĭrșăt// și nu ĩ-o co_ņvinít pe_atú_șsa... cu... căpătă puťĭn/ ĩerĕá... ĩn_ī... déĕĭ cam triĭzĕc d'e mars ĩ-o picát/ la lúnă// așa/ viná aísa/_ĭ dam tot: cárne/ pŭĭ/ ũó_ũă/ crumpĭrĭ/ tu [k] d'e toáĕĭ ĩ-am dat/ că.../ nu o putú_să trăĭască acólo/ n-o [r] n-o avú_d'-ajŭ_șs// da tátă-su ĩ_ fĭn_d'-acólo dĭn amerĭca/ „măĭ! vĭno_ăísa! vĭno! vĭno!”// ș-atú_șs odátă lui ĩ-o foz_drág ĩ_vĭrșăt să rămĭnă// și pi_órmă s-o hótărĭt/ „nu măĭ stau”// ș-așa că... s-o dus și ĩel acólo// s-o dus cu ĩevásta/ și d_ũoi copĭi/ ũnu ĩrĕá/ copĭlu/ d'e pátru an/ da fátă aveá_ũopt//

ștefán grivĕĭ
óbzășase [de ani]

sárã... nu preã mînc

[Dumneata, dacã stai singur, cum te gospodãrești, cã vãd cã-i foarte curat aici?]

pãĩ ĩ... veśínile m-adúse/ c-acúm adúsã... ă sã... udătúrá/ dăcít mînc udătúrá/ gãf'ęști/ toátã đíõa la amnáz m-adúse prîndu// ca sã mînc/ mînc cu lîngura// m-adúse prînz șĩ... zúpã șĩ cu d'e toát'ĩ/ c-acú... jóia-ĩ zúpã cu.../ șĩ... așá fruștiúcũ sãlãm/ meĩ bã uóuã frig/ bã... cáre șe d'-ășt'elált'e/ fruștiúcũ/ șĩ la amnáz

[Ăstea le faci dumneata.]

da! ála ieu/ da/ da// șĩ da... amnázũ prîndu m-adúc iei//... lē plăcesc/ ĩm adúse șĩ... ășá cã vîne/ m-adúse iei//

[Și pe-ormã „sara”?]

â sárã... nu preã mînc/ nu/

[Așã-i mai sãnãtos.]

mãĩ sãnãt'óș ĩ ĩ cã dácã mînc pi-órmã m-i grieu/ trébã sã beu ăpã furt/ șĩ nu ștu še/ cre cã niž nu beu ăpã d'e șĩr d'e an/ núma soc//

[Numa „soc”].

núma sog da/

[De-ãla de cumpãrat sau...]

da! cúmpãr/ da cúmpãr// ș-așá cã... ă [ε] sára d'odátã teĩ ĩm fac ș-așá vrun teĩ dácã séva ășá/ dã! nu cã... mîncãm ăltãdátã/ mîncãm pã pi-órmã... trebuiã sã beu... â soc/ ăpã cum zîg niž nu beu/ șĩ nũ... nu-ĩ bun/ așá cã mãĩ bíne sã nu mînc//

[Mai bine, da?]

mãĩ bíne//

[Da' ăpã de ce nu beți?]

pãĩ sã vã spun... driept/ c-am ĩ fos la dóctor/ acúma ięstē^{vo} șásã an/ șápce/ dũpã še o murid nevãsta... dácã n-am... nu m-o foz bíne/ sã vã spun/ cu prostãta/ șĩ o řĩ [k] șĩ m-o spus cã ăpã sã nú bieu/ cã...

[Da, cã aveți probleme pe urmã].

da! cã am problémã// núma... zĩše uo ăpã ácrã/ uãr cã d'-ęștea șĩ... sã bieu/ ma sã nu bieu ăpã d'-ástalãtã/ ăpã// núma așá sã bieu flãrã d'e sócurĩ/ d'-așá/ d'-ãia nu-ĩ bun// ș-așá c-am luat șĩ bieu soc/ șĩ.. așá cu sócu gatã// â... beu puřín așá/ mã trag ca sã nu bieu mult//

[Și copiii de câte ori vin, o dată pe an?]
 nu! nū/ acú pátru añ!//
 [A! nici măcar o dată pe an nu vin.]
 nu! nu! la pátru añ// pátru añ d'ę cînd o^r _fost//
 [Și dumneata ai fost acolo la ei?]
 nu! n-am _fost/ nu/ nu! că baș copílu spúne „ție ț-î frică în avión”//
 „nū _m-e frică”/ núma... ȳo nū _mă _duc acú la bătrínéță/ mă duc
 acoló/... mi-s ȳo cíhnít aíś _línișt'ít aíś acásâ// āșa că nu... nu mă duc acóló/
 să măi mă duc acóló/ să mor pe-acóló [!]/ eȳ da! că nu să ștíe-acú la
 óbzășase d'e añ/... ástáz... ástáz nu s
 [Da' așa se poate duce și tânăr și se poate-ntâmpla ceva.]
 dā! pāȳ ĩā! ĩa! ia áia sē poațę-ntîmplá/ dā! cînd aȳ trecút ũóbzež _d'e añ
 n-aȳ sę mult s-așt'ępt/ ę! da//
 [Aicea la dumneavoastră trăiesc mult oamenii?]
 nu! nu! nu ĩeste nāínca meț măi triȳ ĩșș//
 [Numa atâta, da?]
 núma at [k] măi triȳ ĩșș și ȳo/ noi pátru ĩșș//
 [Bărbați, oameni?]
 oámen!/ da! oámen!/ și muiér! dóo ĩeste: sóru-meȳa/ ĩeste și măi úna//
 ș-ăȳalalȳ ĩs toz _măi cínār!// da
 [Da! Sora cât are? Câți ani are?]
 ĩa ár¹e óbzășiopt/ ĩa-ȳ doȳ añ măi bătrínă ca míne//
 [Da, da! și mai bătrână.]
 ĩa-ȳ și mai bătrínă//
 [Și tot așa bine-i ca dumneavoastră?]
 dā! i bîne/ i bîne// ĩa poațę să úmbl'e/... cíta gîrbávă/... o căzút o dátă/ o
 căzút rău/ și s-o frînt// și cíta gîrbávă ĩȳ/ núma... úmblă/ sâ dúse/ și úmblă
 āșa/ să dúse/ fu la míne mă _nāínf'e/ fu//

[Același]

arám cu cáȳi

[La „cucuruz” care era tot lucrul?]
 la cucurúz l-am arát/ arám cu cáȳi/ arám cu cáȳi đínāínf'ě/ s-o arát// ĩeste
 căre n-o aráđ _da noi am arát/ ad'ică la noi/ o fost/ ĩȳ _familie/ să arám și d'ę

cu toamnă/ să fássem arătúra/ da/ cuñ_să faşę-acú cu tractóru/ arătúra adîncă//
 am arát/ cu doi/ cu trei cai/ cu pătru cai/ ma depíndę cum am avút// am arát//
 am ará_şî iáma dácă ierá... vręmea búnă/ iárnă_ am arát// țin mínt e o dátă îñ_
 februáre am arát/ aşá o fost o căldúra d'-o trăbúi_sâ mă dăzbrág / núma-ntr-un...
 burdic de... de táre-am avú_d'e nís îñ_ cămáşă_ aşá/ că n-am mai putú_
 dúpă...// t'e-ñcälzést/ înrúna merz_cu cáji/... păi da dacă i-an_şî forţát sâ
 meárgă măi táre/ ne-am încälzít// ş-aşá_ am arát// s-am păţít?! o dátă m-or
 fuzí_cáji/ m-or scăpát de la... din.../ m-or tras plúgu cu to_dim_mínă/ ş-ör
 dus/ s-o desprîş pę_órmă drúgu/ că s-ar fi tăiát// şî s-o desprîş_ş-o rãmás
 núma crús-àęa/ căpăuu cum noi i spúñem/ nu ştiş cum.../ áia únd'e víne priş
 aşá/

[Unde e prins plugul.]

da/ ş-or luat-o la fúgă-m_párt-aęá_acoló cătrę sátu veşín// ierán_copil
 cînd_î/ nu cre_c-am avút_pátruspése añ tríşpęşe-pátruspése añ// că táta
 meş s-o dus... la sírbíia/ o_ádúz_d'ę-acoló/ că.../ cum să vă povestęsc?
 ierá... după rëzbúoi/ cíta vrémur! meş gręşę// o-adúz_d'-acoló p_örş/ o adús
 búoi_s-o găsít/ vas o-adús aísa/ atúnş măi... şî prevind'á aísa/ ca să né rãmínă
 şî nóo séva şti [!]/ aşá o fost// şî io síngur m-an_dus la plug//

[Singular?]

da! şî... síngur// şî m-or scăpát_cáji cîn_o [k] dácă... po_să vă
 povestás_d-ásta/ o luat-o la... acú đác „mi-z gáta!”// da cu triş cai am arát_
 î// iápa še m-o vă [k] am avút úna măi bătrínă/ ierá-n... [ε] în roátă/ de la
 míjloc/ ş-áia doi ieráu înáintę// şî io-am aruñcát um... o gliie/ um_brúş// şî o
 cîrmít/ şî ieş odátă m-o scos plúgu d'im_mínă// năróc_că n-am pus frínile
 dúpă cap/ că mă...// iéste care o purtát aşá/ núma... mię m-o fos_frică/ că am
 avú_cai bun!/ şî zíc să.../ m-aş gándít io că po_să fácă... s-or făcút// şî s-o^r_
 du_io zíc „acú nu măi vin/ dirépt în rumíníia să duc”// nimíc s-am avú_să
 fac/ o... nís_să plîng n-am [k] am rãmás cu iápa bătrínă/ cu plugu-aşí/ bínę
 că s-o desprîş plúgu/ că s-ar fi tăiát// l'ę-am pus în trăsúra-ñ_cóşíe/ şî...
 acásă!⁴ še să fac? n-am avú_şe să fa^c_am rãmás plîngínd// căn_aş_vinít
 acásă/ um_moj_dumnezăş să-^l ierte! ierá píştă drum um_moş/
 „nu ée năcăjí górgę/ că_o viní_cai-acásă!”//

⁴ Cuvântul este rostit repede şi aproape şoptit.

m-o fo₁ frică/ zî^c „cum să poată? că ie₁ o lu₁at-o-m₁ part^r-ája/ da^r au fos₁ cíner₁ cá₁i/ n-or cunoscú₁ terénu a₁şá bíne” zíc „áşt^ra nu mai₁ vin!” ş₁ să vez₁ d₁ ş-o... minúne! au vinít acásă// [...]

cîn₁ o vinít acásă/ „au!” zíc „acú cîn₁ v₁ine táta acásă/ c₁-áre să vád₁ă?!// n-o zís nimíc!// o recunoscú₁ c₁ă s-o-ntúmplát ş₁ gáta! am scăpát//

„nu tí t₁éme/ c₁ă-₁ spun ₁o lu táta”/ móşu ásta zísá „n-₁ tu níco gr₁jă!”

[!] ₁o a₁ fos₁ cop₁il/ da ş₁tis₁ cum ₁i/ ş₁ i₁ac-a₁şá am p₁ăţít// c₁î₁-or mă₁ fost!//

[Şi pe urmă, după ce araţi, cum se semăna?]

să vă spun/ dúpă s-am arát/ atú₁şa-m₁ primăvára/ a₁ grăpát/ cu grápa/ a₁ făcút i₁ar dúpă c₁áre... a₁ grăpát p₁ămín₁c₁il bíne/ c₁ă s-o... arátúra d₁e i₁árnă/ s-o [r] s-o... luc^rát p₁ămín₁tu// ş-atú₁şa am s₁măná₁t// á₁ltu i₁este care₁-o s₁măná₁t pe bre₁ăzdă/ primăvára/ ma noi₁ nu/ c₁ă noi₁ am avút... s₁măná₁toáre/ maş₁ínă d₁in álea c₁áre s₁măná₁/ c₁ă i₁erá cu tr₁i₁ r₁índur₁/ i₁erá cu cai// ş₁ cu áea am s₁măná₁t// ş-atú₁şa am prăş₁ít/ i₁árá cu plúgu/ c₁în o fos₁ crescút cucurúzu máre.../ ş₁ l-am s₁pát// l-am s₁pát prima dátă d₁ácă i₁erá i₁erb₁ú₁z₁ d₁ácă i₁erá i₁árbă/ tr₁ebu₁á mă₁ o dátă/ d₁e dóo or₁ am s₁pát// ş-a tr₁ia o₁áră... c₁ noi₁ a₁şá e-a₁ spus/ am îngropát-o/ cu plug d₁in áea c₁áră... c₁âta a₁ v₁ăli₁ ş₁ a₁ făcút a₁... le úmple dilóc/ ş₁... la már₁zină am astrucát cucurúzu// a₁şá o fost// da^r nu-₁ [k] or foz₁ gunoá₁e artifi₁ciále/ núma... di la ánimále dac-an₁ dus/ c-an₁ ţínút/ ş-am avú₁ ş₁ úó₁/ ş₁ am avú₁ v₁ás//

[Da' gunoiul când îl duceati?]

guno₁u-l duşám cu trăsúra toámna/ da// ş₁ vára tot/ acólo-n mirişte/ dúpă s-am... tr₁erád₁ gr₁ú/ baş ai s₁măná₁ gr₁ú/ atú₁şa ₁a [k] pe mirişt₁e-a₁şá i-a₁ spus/ pe mirişt₁e am dus... guno₁ d₁in ála/ ş₁... am ogor₁ít/ ş₁ pístă ogór am pus/ p₁ână c₁înd am arát... arátúra d₁e i₁árnă/ atú₁şa// an₁ ter₁minát/ ş-atú₁ş am preg₁át i₁ p₁entru s₁măná₁t//

[Aşa. Şi pe urmă, când era...]

cucurúzu c₁în i₁erá máre/ cum z₁ vă spun/ n-am mă₁ ş₁ dús p₁i₁el/ am mă₁...// únd₁e i₁erá mă₁ d₁es am mă₁ t₁ăj₁át/ c₁âtă a₁ cop₁ilít// cum ₁i spúnem noi₁ ş₁... ş₁ p₁ínă toámna s₁ă f₁ásá/ d₁ácă i₁erá p₁ămín₁tu bun s-o făcút/ c₁âta hránă mă₁ búnă// d₁ácă i₁erá mă₁ slab... nu s-o făcút a₁şá// i₁erá cu trăsúra/ an₁ tras c₁î₁e dóo/ tr₁ei trăsúr₁!.../ cum o fost... ródu de bun/ ş₁ cum i₁erá ánu// dac-o fost an roditor₁/ o fost hránă mă₁ búnă/ d₁ácă nu... am foz₁ mulţám₁ít cu áea c₁ă s-am avút// ş₁ floáre₁a tot la fel/ ş₁ floáre₁a//

[Cum se culegea „cucuruzul”?]

cu mîna//

[Tot odată sau cum, adică și cu „tulei” sau...?]

nu! nu/ la noi s-o [k] l-am culés întîi.../ și cum îi spúneț voi/ noi...
drúgă le [k] cum îi sp...

[„Drugă”.]

da// aṅ_culés-o / dup-acé am [r] am aruñcát-o/ aṅ_făcút... grămádă/ și
diṅ_grămádă/ pe úrmă/ cîn_am ieșít la căpăt/ că l-am... socofít noi că ieșíte
de-o trăsúrá/ am îñcărçát/ am tras.../ am tras cu-ñcărçátór/ și ála/ și cu
cotărița/ c-așá-î spúneț / cu cóșuril’ę ál’ęá/ am îñcărçát în trăsúrá și l-am
adús acásâ// atúñs l-am d’escărçát acásă/ iáră-ṅ_spát’ę/ l-am pus în hambárâ//

[„Ghijele” rămâneau pe...?]

ă... ieie rămîneáu pe h’óldă/ tul’eni-ntii/ áęa dúpă s/c-am terminát/
atúñsa... n-an_dus și i-am tãját/ ierá vînturî tuámna/ áltádátă ñę-am dus
noápt’a/ meî pe răcoăre/ să nu fię... ca să nu ne rúpă/ că l-am adús... l-am
adús acásă/ la añimál’ę/ că la Țóî_să_dă// l-am adús acásă/ nu aṅ_lăpádát
nimíc// am tãjá_tót_s-aṅ_legát snóp/ i-aṅ_făcút așá tútę cum nõi i spúñem/
ș-atúñz_d’in ál’ęa/ cîn_am terminát/ am adús cu trăsúra/ am cãrát acásâ// aṅ_
făcút iáră_acásă máre... tút-ajá

[Aia cum se cheamă?]

tútă/ sau jîreádă/ dacă ierá măi... puneám_măi múlt’ę/ făcám jîreádă/
făcám așá măi lung/ da dac-am făcút tútă/ făcám roátă náltă/

[Aia era rotundă.]

da! da!

[Și „jireada” lungă.]

da! jîreáda lúngă/ dar tútă o făcám... d’e jos/ ierá un ocól așá măi máre
și náltă/ măi múlce rîndurî/ pánă... sus/ sus ierá ca să nu să bázę ápa-n ia/
ierá strîñsă/ ca să nu să bázę ápa/

[Mai puneți ceva deasupra?]

nu! nu!// nu o fos_ca acúma naiłoáne din áștęa și_tot/ nu puneám
nimíc// núma la jîreádă d’e fin am pus... rogóz// dacă fășáṅ_jîreáda d’e fin
măre/ sau d’e trifói/ atúñsa-m tãjám rogóz d’in ála// cum îi spúñe/ se crles_c_
pi_língă ápă/ șt’i!// că pintr-ála nu trése ápa/ șt’i?// áia-î fășám așá cíta... cíta
vîrṽ/ la uṅ_caZ_să nu să bázę ápa//

[Dar se-ntâmpla câteodată să rămână locuri unde n-o răsărit
„cucuruzul”, ce faceți? Se-ntâmpla?]

am prosămănat// da s-o-ntîmplă / dacă cōare ierău or acúma nu p̄re
iést'e/ năint'e ierău și cōără mŭlt'e/... l̄e-or cam scŭos// ș-atúñs am
prosămănat// dácă au avú _năróc/ da iéste cáre di dóo-triĭ ũorĭ l-ũo scos//
ș-atúñsa o rămás cum zís̄eț... dŭmńavoastă/ loġ _gol mort// o rămáz _gŭol// [...]

[Și ca să aveți „cucuruz” pentru la anul, cum făceați?]

păi știț cum îl... să fășá: am lăsát _î... s-o fo z _măĭ bun/ am al'és// și...
scălání/ așá i-an _spus/ fășáñ _ligán _to _cít'e d'óo/ ș-atúñsa am atîrnát/

[Câte două „drugi”.]

dóo druž _ș-atúñsa i-am atîrnát lă... báre acolo/ ca să să úșt'e/ pe ánu še
vine// cã _n-o fos _ca acúma să cumpărám/ trebĭ din áștea [...]

[Și celălalt, care era pentru...?]

ála l-an _dat la animále/ sau dacă o ră... o rămás

[Unde-l păstrați?]

în ambáre/ în ambáre/ da// c̄e o rămás... l-an _dat la animále/ s-o rămás
măĭ mult/ an _vindút// după še o fost obavézuril̄e-ál'a//

górge sízmăș

am trecút șáizășiopt/ acúma-s șáizășinòo [de ani]

în danemárca

[La cine te-ai dus în Danemarca?]

am un _frát'e/ dē... dáspre māmă// și iel o fos _plecát înaint'e cu
dóŭozez _de án// și dúpă áġa m-o du _și pă mínĕ/ nóra o adús pă sóra iei/ ...
ș-așá/ iáca am _fácú _și noi n̄éșt'e bań/ și dup-áġa... n-am întórs// da frát'ile
meĭ tót i-acólo// da//

[Și soțul a rămas aicea?]

da! o rămás aís/c̄/ da!

[Și încă nu aveți copii sau aveți?]

ă am avút/ da! pră aurélia și pře... am avút/ da//

[Și cum a fost când te-ai dus acolo? cum ți s-a părut? Cum te-ai dus, cu
ce? cu trenul?]

nu așă/ da! prima dátă m-an _dus cu trénu/ e! ũo dátă am vení [k]
m-am [ε] am [k] m-am întŭórs cu aviónu/ și m-am dus înapóĭ cu aviónu// îĭ
o țáră... míkĕ/ dar _î.../ cum să spun? bogátă// oám̄eni foárt'e buń/ â lucrátórĭ
o trebúit/ ā ș-or dat toátă trudínța/ ca să t̄le-ñviĕță/ să tĭ-aj'út'e/ cã sĕ... lŭcri//
da! foórt'e... frumós// [...] am putú _să né dúsim/ să vińím acásĕ/ dar ĩe o țáră

fǒártī.../ cum să spun?... nu î dat să fur!/ nu-î dat să minț/ nu! nú-î ca la noi
aís// âî târî la lócu lor/ da!//

ólga crăjéte
șájzeçêșîșàse [de ani]

io n-o dau dúpă páor

[Cum v-ați căsătorit, de-acolo, din Marcovăț, cum v-ați cunoscut? cum a fost?]

dă! cum să vă spun? noi am fost o familie... bogat// și ieșu nu [k] pră
míne nu m-o dat măi dăpárt'e la școálă/ și máma meă o spus kě ia o fos
sínjură/ uîț-acólo ie în... fotografiă áğă⁵/ cu míne și cu fráteșe meș/ la
míjloc/ da// și ia s-o-mbolnăvít ș-o spus kě nu măi vrăa... ca și io să lúcu
atítă [i]// și dîș cáuza ásta ia m-o dat aís// dar aísă am lucrát doámnă⁶ și
mai mult// [i] p'o viátă vă spun [i]// píntru kě iar Țo fost.. o căsă de... páor!
[Grea.]

da// și... cum să spun? pră sóțu meș nu l-or lăsát/ io am vru să fiu
núma io cu sóțu/ să fiu doámnă// dar ieș or avút núma pre iel/ únu/ și or vrut
îș căsă lor/ io acúma răcunós că de fapt așă și îi// dîp-áșă io am vinít/ am
lucrát cu ieș la tot lúcu/ iel o mșers la... slújbă/ și iáca așă viátă o fost

[O fost muncă multă.]

da! da!// da la căsă meă/ acúma am o căsă máre la sátu meș/ ca ásta/
dar îș goálă// părínș or murít... [i] še să fáșem?

[Dar au murit demult?]

ă... máma meș [i] o murí de... șájzășîșop dá an!// dar táta mieș îz zêce
aň! de cînd o murít// Țópsprêzêce aň o stat sínjur îș casă//

[Singur, singur.]

da! ieș cîn am putút [i] m-an dus/ î-aș spalát/ î-am... prigát ít/ dar...
m-am întórs la căsă meă//

[Da' cum v-ați cunoscut cu soțul?]

hașă prástă síneva//

[„Preste” cineva. Adică cum?]

⁵ Informatoarea își îndreaptă privirea spre o fotografie de pe perete.

⁶ Se adresează anchetatoarei.

da [!] iéstă... kě... iel o viniđ dîn armátě/ și... vreașă să vă spun așa
sîncer cum o fost/ ieu am fost cu máma meș la vîrșet/ așa o fost înaint'e/ nu
ca acúma.../ de pașt' m-o cumpărát stráine frumoásă/ și... iáca m-o dus să
probásc acoló// ș-acoló o fost o feméie dîn marcovét/ aic cásatorítă în
strája// și să-ntîlnéște cu máma meș „búnă zîoá”/ victória o kemát-o pră máma
meș/ spúne „ásta-i fáta t'e?”

„dă” zîșe... „dída zîno” zîșe-„i fáta meș”//

ia o [k] spúne „fai [k] frumoásă fátă!”

„dă!” zîșe// n-an hăi n-an dus noi la al dukán/ iar ne întîlním// cu
feméi-ásta/ și măi úna áia ierá dîn strája// n-am cunoscút-o pe áca atúnșă//
spúne „ma tráă să plăt'esc alvalúcu/ kar cu tíne n-am întîlnít”//

„bîne!” spúne máma meș/ „să poát'e” spúne/ „dê se nu?”//

spúne, „noi avlém un copíl la strája// și ar fi bun s' să mărít'e cu fáta
te”// [!]

da zîce „nu șt'iu/ că io n-o dau după páor”/ spúne máma meș/ „io n-ò
dáu/ io n-ú vreu să...”// ei! spúne că iel nú lúcră// „e! atúnș iî bîne” spúne
máma meș// „dácă poát'e/ să vie”/ zîc// așa ca o glum-o fost/ știț?// ș-atúnșă
dîn tîmplare.../ ásta o vinít ș-o spus la... sócri mei// acê o fost cásatorítě/ kă
[ε] sóțul iei/ cu móșu ál dîn cásă or fost verișóri// feméia ásta// spúne „măi!
úte... la marcovát iéstă o fátă”/ spúne „o vreșă tu s-o vez/ ie frumoásă fátă/ și
io șt'iu dá la ši... famílie-i dîm marcovát”/ și áșt'a așa or făcút// n-a [r] n-a...
s-or vorbít că să vînă la vîrșet/ să mă vâdă// să ni-ntîlním// și o vi [k] io
m-an dus cu máma meș/ ș-o vinít soácră-meș cu sóțu-meș/ cu ásta/ și iel o
spus dácă-i pláșe dě fátă/ iel iî dá sâmn lu máma lui/ da ieu n-ám vâzút
ásta/ n-am o [r] n-am observát/ vă spuî//

[Că erai emoționată.]

pěi da/ da// o' spu să-i făcă núma cu cápu/ și dácă nu.../ iără că nu//
io n-am [r] n-am observát/ pě urm-am auzít/ și n-am du ș-o vorbít și.../ iel
sígur i-o fi da sem lu máma lui kě da! și la prímu mai/ dejá să fiie/ áia o
fost náint'e d'ě pașt' / sě mă cásatoréască/ sě mă ға//

na! máma meș o pristát/ o-ntrăbát ia pră síneva síne-s/ dîn strája/ că
n-ú... n-a fost apróape așa// spuñ- „acúma-ș fășe cásă nõuă/ și iî sîngur / și-i
dõmn”/ n-o fost iei níž dě... avěre/ níž dě cásă/ că noi am avút ásta tot/
decít ca să nu lúcrú/ vă spun așa dîn súflet//

și iáca iel o făcút lu máma lui cá mă vręá// dácă n-ar fi spus/ cá nū/ nū
m-ar fi luat cu síla// și iac-așá ię/ p-órmă n-an cásătorít /â/ áęa o fost... la
primu mái/ or vińít acóló la sátu meų/ la marcovăț/... da cînd o vińít dúpă
mîņe o făcút cîta prîņz/ cîta nuntă/ táta meų o fost la faņfáră/ cu... vez
faņfára/ am fost noi la joc la prímu mai/... la sátu meų/... și cîń io am
vińít aísa.../ dar iel o spus la cása me/ spúņe: „tu de-ai șíi/ de la cása ásta...
únd'i/ tu n-ai mérze”/ kě io n-an știút/ n-am foZ níșodată-ņ sátu-os^{ta}//
acúma io mái tînră/ n-am luát io áęa la consideráre/ kě... še âi/ cum îi⁷ [...] și
mie m-o ieșít ásta dîņ cap/ cîń am mers acoló într-o... așá/ ma o... șupă
s-o fost/ prîņzu// și cîń am aruņcát io óki sus/ cá-s púsă papíră să nu cádă
dē sūs// ș-acúm an zís „doámne dă und'-am vinít io?” [!] dă! înterésán dîe
ásta!// „num-acúma-i gáta/ še să mái spun?// și acúma/ la vro pátru am
ieșít/ n-am dus să ne cununám/ cá nu la bisérică /aşá la comúnă/... și cîń io
am ișít la drum /i/ odátí-ntorșéi/ dácă áre cása⁸/ de fapt acúma cîta ínima mi
s-o mái îņcálzít o țíră/ kě îi cása/ ma iō... m-an zăbuńít puțin/ ș-at¹ ne-am...
aşá cá ne-an dus la comúnă/ și n-an cununát/ și.../ la bisérica álbě/ iel
atúņs o lucrát/ n-an dus la bisérica álbă/ și dúpă áęa am avút așá cîta l-o
săptámîńă acásă/ și iac-așá// da//

[Și nunta deci ați făcut-o acolo, la Marcovăț?]

da/ acoló o foz núnta/ da// nu... acoló o foz núnta/ da! ș-aísa cîta...
cîta prîņz așá/ o mîers šei mēi apróape/ cáre o avú da//

e! da ásta o fost înterésán doámnă să vă spun: kîn am ajúņs aíś...
„iáca ásta-i sócru”/ i-am sárútat mîna/... íní și șóacra/ i-am sárútat și iei/ [!]
dúpă áęa... înt-áęa o avút... sótu meų táică și máikě/ ę-am sárútat lu únu/
spúņe „ásta-i táica/ ásta-i máica”/ a lu șóacră-meąa dîn áltă cása/ d-úndę ia o
fos nóră aísa/ „ásta iar îi táica și máica”/ ș-o [!] mai viní iară și doi
strămós/ ai bătrín iară/ și iar „táica și máica”/ da io „únde-z mēi/ da cîz drácu-s
îņ cása asta?”// [!] dē moș-șí dă bábe? [!]

[Și taică și maică!]

păi da! ála-i táică ála-i máikě/ șí mái hēi bătrín/ iar doi/ șase! io
„doámné! da cîț ís aísa!?” [!] așá c-o fozt... î... ásta o fost pîntru míne kar o
zdrástę.../ da/ da tót p-rómă io-an tráit bíņe ș-o foz bun//

[Aceeși]

⁷ În timp ce se schimbă caseta de înregistrare, povestirea continuă.

⁸ Propoziția este rostită conspirativ, aproape în șoaptă.

pîine

[Cum făceați pâinea? Începeți dimineața sau de seara?]

păi ierá cu t'elm/ ă... pă desára o pus cîta aluátu/ ăsta t'élmu cum să spun/ și cu... îpsámnă uņ _ cumláu doámnă/ și máică-meșă făc/sá/ făcă piț mār! așá-ņ _ cúină dē... șápt'e-op _ kílē ūna/ o pîine// dar ierá/ o săptămînă aveám// nu ca acúma/ toátă đíŕa... mérzem/ dăm báni p^ră pîine/ nu?// da aveám ban!/ dă _ acúma nu-s// cã... úna álta să stríkě// șâ... fásá dē sára/ puná cîta/ cum spun/ apă și cumlěu-ála/ și _ iel sâ _ ūmflá// și đimínáta o plămăđít// ũ... cână d-áșă máre cum spúine/ un.../ cum i-o spus la noi la marcová!// da! cã aís căpistáre⁹/ da la noi nu.../ áltă form-o spus// și... atúșá s-o făcút pîine/ am avút o săptămînă// puná într-uⁿ.../ noi n-am avút podrúm la sátu meu/ decît așá ō.../ ca uņ _ cămăr/ cuņ _ sã spuñ... únd'e o... puná dóo blěń/ ș-acoló o aranjá// sã șádă la rěși// ieréa.../ cîņ _ scoťá máica młe/ še sã vă spun?! cãlcîe róșu/ sã mănîșe[!]/ dă! pîine măre// da nù-i _ ca _ acúma//

[Da' cum adică „călcâie”?]

ă/ cum sã spun? cîñ _ ia s-o cłopt/ ia s-ō... dat la lături/

[S-o umflat.]

da! mîndru/ roz/ așá-n acóal'e/ ai crezú _ kě-i... tot bulbús/ cum sã spuñe// da! ierá táre... fajñ// dar... țíná o săptămînă/ acúma nu mēi vrę mîi... niț _ mîine-zî sã măi zîc... copîi noșt!// nu da^r...//

[Bine, da' aia ținea mai mult decât asta cumpărată.]

dă! măi mult țíná/ dă! da/ da/

[Ținea și era mai bună, și mâine, și poimâine.]

iěstě// dar ierá/ și o trăbuí _ sē cūră ápa/ pînă _ ai frămîntát-o// dă! ș-atúș o puná... ă.../ țîn mînt'e/ c-am _ făcú _ și iŕo/ cuņ _ vă spun// dă... o puńám... ân _ ĩ cotăriť! / ca cotăriťă// puńá o pînză frumósă/ ș-atúș _ puńá pîina/ și _ cîtă _ a astrucát-o// ș-o lăsát-o pînă ia cîta.../ iăr o dat sã creășkě// ș-atúșă _ o [k] au îņvălít-o přě... lopăriu ála/ o fos _ făcú _ đě l'iemn/ și cu cŕádă// [...]/ ș-atúșá o băgát// ș-acólŕ o astupăt/ ș-o kítít tot la ocól/

[Și cu ce închidea ușa cuptorului?]

e! aveá cuptóru ca o úșă dē fier// și cu mîni/ ca sē prîņđ de iă/ și sã nu t'e árză/ dă

⁹ Termenul este sugerat de o vecină care asistă la înregistrare.

[Se-apuca de ea.]

dá_à! ie să po_da/ și la... la úșă puńá jǎgu ála/ știț// da!

[Da' când erau copiii mici, în „jeghiu” ăla nu puneau un pic de aluat... din „pită”?]

da/ ăea o fășá máica me_/ cîn_o fost... lipíie ĭ-o spus// naińt_ę pǎnă n-o bǎgát píta// șt_iu c-o fost o dátă... zíqa me_ dě náșt_ere/ așá ácuma vára/ și máicǎ-meà_ō fășá... lipíie d-așá// e! spúne „de đíqa te Țólgǎ ț-aņ_ăcút o lipíie/ să-ț frîng îņ_cǎp”// o pus brînz_è/ ș-o cõpt-o/ și m-o pus-o-ņ_căp și m-o frînt-o// ie! s [k] ca să trăi_és_c_la mûł_ăń!/ n-o fos_ca ácuma cu tórtur!/_dõámnǎ/ și cu nu șt_iu c_è/ i_ést_è// și io bucuroásă că dě zíqa me_... máica me_ m-o... frînt_lipíá-ņ_căp// dǎ! [!]/

[Aceeși]

lă crēsún

[Mai demult, la Crăciun, ce obiceiuri erau?]

mǎi înainte lă crēsún ĩerá obi_s_ėi lă sátu meu/ máma meà mai înti_ı o făcút_ı... colácu lu crēsún// iar așá đim_píine/ așá/ nu cu oóuǎ/ đăcít aluátu-așá/ și puńá ș-atúńs/ fășá cǎ.../ așá cíta su_sá ca fórm_ė dǎ figúr!_ Țoi_ bȚoi/ șe șt_iu șe-ı acoló// și puńá-n mijlóc bǎń/ ca să fie bań/ șī mǎrvǎ/ mă gînd_ėsc să đ'a dumnezǎu/ ș-atún_ă... s-o ĩnút/ o núcǎ sus/... să ĩnǎ pǎnǎ cǎtrǎ la ánu nou colác-óla// álǎ_o spus cǎ-ı colácu a lu crēsún// dar ș-aís io [r] io aísá făc/ i_ést_ė cǎre nu fac// da! întodaúna io-l fac/ și-l pun prǎ mǎsǎ/ cîņ_ vîne pǎrintile/ preótu/ să fie prǎ mǎsǎ// cîņ_vîne sǎ... sfînt_ăscǎ casa// da//

[Și veneau copiii...?]

ǎ/ da! aícǎ... la [k] aícǎ la strǎja vin dimińáța/ copíi/ la ajún/ da

[În ziua de Crăciun?]

nu! dimińáța/ la ajún/ da! să fac pițǎrǎi/ đin_ı.../ colǎs_ėi micút așá/ cum să spun?... cíta boboloácǎ/ și cîn_ıl púne/ síņgur vîne pogășítǎ mic-așá/ e! și atúńs sǎ đǎ la copíi// viņ_sǎ cînt_ę/ s_ė... i_u... cuņ_sǎ spun? „sǎ iváscǎ cǎ_ sǎ náșt_ę isús cristós”/ ș-atúńs s_ė dě bomboáne_/ și... cíte-uņ_colǎs_ėl/ piț_ėr_ėi ĩi spúne aícǎ la strǎja//

[La colăceii ăia.]

da! la coláș_ėi aĭ mi_s_// da la sátu meu o fost... la ajún sǎra/ vînúu copíi cu colínda// nu [k] la noi nú s-o făcút ăea/ nu! nu! decít bomboáne_/ s-o da_ nu_s/ miǎrǎ/ bǎń/

[Ce colinde, ce colinzi se cântau?]

păi.../ cun să spun? to dăspre nășterea lu isús cristós// ca „o șe véste minunată”-i a dintîn// ș-atúnșă... „trei crai de la răsărit”/ și... măi múlțe/ múlțe iéstă/ da//

[Aceeși]

să deoká

[Se întâmpla, când erau copiii mici, să se uite cineva mult la ei și pe urmă să se...?]

dā! dā/ să sâ d'eoákę//

[Să se deoache.]

ięste/ ięste/ dā/ ásta cum să nu?!//

[Se-ntâmpla, da?]

da! ásta.../ și flétile-ástea s-or deokád dar frátile meų a.../ še v-am povestít/ cîn să duśá unde^{va}/ de fapt îi frumós// úite ásta îi aísă-i¹⁰ iel cu... cu névasta lui// o fost täre frumós/ io n-aņ fos^t ca iel// șâ... úndę s-o dus/ d'elóc o vinít „máică”.../ la máica noástă/ „ai să-n dăscînt/ că mi-s bolnáv/ mă doáre cápu”// o fos täre frumós// ásta-i/ iel îi cu nóra meų// acólo mi-s io/ în fotografíe cu el¹¹//... ș-atúnșă máica-i d'escîntá: „fuž didiúóg díntră úok!” še șt u io aśíia îi spuńá// și i-o tręcút//

[Cum zicea?]

„fuž didiúó [ε] didiúók díntrę úok/

trázi [...]¹²

iej' dîn cápu lu... đínu”

lu... costandín l-o kęmát/ cum il kámă

„să rāmínę curát/ luminát/

ca máica précístă din s/čerl cuņ l-o lăsát”//

ș-atúnș il șkipęá cíta lă frúntę/ și i-o tręcút//

[Aceeși]

¹⁰ Informatoarea aratră o fotografie.

¹¹ Informatoarea arată alte fotografii.

¹² Urmează un cuvânt neidentificat.

să fáse d'e p̣ost

[La pomană, dacă e zi de post, ce mâncare se face?]

dacă-î zî d'e post atún̄sa... da cuṅ _ la noi să fáse táre múl̄tă// vreu să spun o gostí̄je máre la um _ mor _ să fáse// să fáse d'e p̣ost// p̣eş̄t'e/ fript̄ _ şî să fáse şî c̄orbă d'e p̣eş̄t'e/ şî... ál̄fi fac.../ că tinerétu áltu nū áre grija _ d'e post// să fáse şî d'e post// şî d'e slástă// ál̄fi táje şî... pursélu/ şî... fáse d'e post/ cáre mún̄că/ mún̄că d'e post/ cáre nu vreu/ d'e slástă [!]/

[Şi de post se mai pot face şi alte mâncăruri? Când posteşte un om?]
păi cum nu//

[Când posteşte un om, femeia, ce-şi face de mâncare?]

da! şî iŃ postésc// iŃ postésc/ câ iestă an d'e zîle d'e cîn _ mă cumí̄nc/ şî postésc// cuṅ _ să spun? cu ajutóru lū _ dūmnezóu mi-s înd'estulátă cu órşisè/ cîn _ vreu să postésc// că ólga¹³ m-o spus că iei i-î greu// dar iŃ atún̄s _ iŃ mi-s táre mún̄cătoáre/ aşá cîm _ mă scol iŃ d'elóc fac fruş̄túcu/ fa^c/ a me¹⁴ nu-l fáze pân̄ _ la _ ámeáză/ iŃ fa^c _ fruş̄túcu la opt// dar kînd vreu să postéz _ dumnezău în _ dă aşá o put̄ere/ că mi-s înd'estulátă cu órşisè// iŃ opărés _ şî crumpírî/ şî cu cîrstăvét̄ _ şî... uŃrşisè/ nu măi aştépt̄ _ nis să-î frig _ iŃ _ buñ şî opărít̄ şî... şî toát'e _ éł'ă să poát'e/ şî sárme d'e p... d'e pos _ să poát'e fáse/ se fáse//

[„Sarmele” de post cum se fac?]

sármele d'e post ca şî ál'e d'e slástă să fa _ núma nū puñ cárne/ núma-n éle puñ mórcovî/ puñ _ crumpírî/ puñ orî dácă... sóiã _ acúma/ cáre púne/ şî l'e fas aşá d'e fáine/... ca şî d'e... slástă// ca şî cu cárne//

[Şi altceva ce-ai zis că mai faci dumneata? tot de post?]

crumpírî/ ím _ pátru-î frīg/ şî cu... sálátă cîrstă [k] d'e cîrstăvét̄/ orî iŃ i-opărés^c _ uŃorî... şî iŃ [k] mie-m _ plásî să fac şî colărét̄/ diṅ _ faină/ ştiṭ/ diṅ _ faină fac/ şî-î prăjăsc pe-órmă cu zăicín/ şî cū... cu sápa// ş-atún̄sa-î... dúpă sē s [k] i-aṅ _ fiért/ atún̄sa-î... iŃ dau í _ sápa-ăea/ şî ies táre fain// colărét̄ áea... hē!//

[Da' ei cum se fac/]

colărét̄-ėja să fac aşá: să flérbe apă/ ş-acoló puñ _ şî sárē-n áp-aşa/ ş-atún̄sa iŃ aşá iau d'in ágă/ sîn̄ _ să dísem aşá ca la dóo lítre pun d'e apă// d'-acoló iau uṅ _ cauc aşá ferbín̄t'è/ şî în faină cu furkíta/ şî cu apă áea fiártă

¹³ Se referă la informatoarea Olga Crăiete [= VIIa].

¹⁴ Este vorba de fiica subiectului.

pun.../ și ieḯ să fac așa.../ să nu fie nís mǎrúnt'e cocoloáșe/ cîtǎ _așá meḯ...
 luḅgúțē/ c-atúḅs̄ iz _meḯ bun!// și to _daḅ/ to _daḅ/ pǎnǎ gǎt'és _și pǎnǎ mǎḯ
 do să rǎșéșt'e// atúḅs̄ cîḅ _sǎ _rǎșéșt'e/ ȱau cu mǐna cǐta/ și-ȱ fac așa/ cuḅ _sǎ
 spun? cǐta luḅgǎrét/ núma cu ǎpa ferbǐnt'e/ șt'i? și-ȱ fac... bun!/ ș-atúḅsa ǎpa
 fěrbe/ și pe ieḯ ȱḯ sern pȱḅ _sítǎ/ fǎḯina toátǎ sǎ să dúcǎ/ ce ȱo ȱ-am... toátǎ sǎ _
 să dúcǎ/ să rǎmǐnǎ núma ȱēḯ/ cǎ să zǐcēḅ _ca ḅēșt'e... tǎḅēțēḯ d'-eḯ storș/ ca
 sēva/ ca... áșt'a se să cumpǎrǎ dē la dukán/ așa sēvǎ// și acólo fǐerbe/ și dǐlóc
 ȱḯ mēstēc/ și ǎḯǎ-ȱ să fie la gust d'e sǎrē// ș-ǎḯǎ ȱo acólo fǐerb/ și-ȱ trag _la o
 pǎrt'e/ ș-atúḅs̄ d'-acólo ȱau și-ȱ prǎjésc în... sǎp-àḅa/ și-n untúrǎ// mǐḅ-àḅa
 táre-m plac!...

[Și se mai pune ceva, pătrunjel?]

nu! nimíc în ieḯ/ nimíc/ núma așa// da să nu fie nís _subțǐrǐ/ să nu fie.../
 sēvǎ potrvít// și ǎḅǎ ȱō... întód'euna ȱḯ fac/ colǎrēzǐ// așa/ c-arǎtǎ cǎrē-ȱ ca
 o.../ cuḅ _sē? cum le kǎmǎ se cumpǎrǎm noi la dukán?//

ca gǎlúșt'ile ar fi¹⁵

ca... ca gǎlúșt'ele așa sēva/ mǎḯ subțǐrē/ da! mēḯ subțǐrē/ núma să fie
 cǐta bǐne daḅ în fǎinǎ/ șt'i?// ș-atúḅsa ieḯ să fac așa ca uḅ _fēl d'e gǎlúșt'e/ [ε]
 micúțē micúț//

[Da' tǎḯteii storșii care sunt, ce sunt?]

e!// ǎḅa-s̄ _ǎlcum// ǎḯa sǎ-n'ḯḅḅ/ pe mǎsǎ/ núma nu puḯ núma oóuǎ/
 núma și ǎpǎ/ și cǐta tǎt prȱn... da-s tǎrle/ și-nícȱs̄/ și uscǎț// atúḅs̄ ȱḯ taḯ mǎḯ
 lǎț/ ... ǎșǎ... și ǎșǎ¹⁶// șǎ ǎpa să fǐǎrbǎ ȱar cu sǎrē/ dúpǎ se ieḯ i taḯ frumós pe
 mǎsǎ/ cǐta uscǎț/ i tornǐ în ǎp-àḅa... ȱǎrǎ _cu _sǎrē/ să fiē _și ap-ǎḅǎ cǐta la
 gust//... ș-atúḅsa... ieḯ să stōrc/ să fǐerb/ și-ȱ storș în _súr// și cǐta ǎpǎ rēse/
 pǐste ieḯ puḅ// și// și ȱǎrǎ dȱḅcolo să prǎjǎșt'e.../ cu untúrǎ orḯḯ cu zǎȱcȱn/... și
 zḅurǐ d'e pítǎ sǎ ḯḅǎ... să prǎjǎsc acólo-n untúrǎ _ǎḅa ș-atúḅs̄ pe ieḯ _ȱḯ puḅ
 și-ȱ întórs̄ acoló// ȱs _tǎrē buḅ//

[Ce-nseamnă ǎia „zguri” de pítǎ?]

ǎ... d'ȱ la pítǎ sǎ... frǎmǐḅ mǎrúnt//

[Firimituri așa?]

da! fǎrǐmǎtúrǐ mǎrúnt'e și prǎjǐt'e/ cǐta rușǐte/ ș-atúḅs̄ ǎlḅa să mēstēcǎ cu
 tǎḅēțēḯ-éḯǎ s-ǎḯ opǎrǐt/ și-s táre.../ mǐe mēḯ bǐne-m plac ca ǎḯa// d'écȱt se ȱō-ȱ
 fac/ d'écȱt să cumpǎr dǐ _la dukán _cu kēc̄surǐ/ ǎlḅa/ cum le kǎmǎ/

¹⁵ Intervenția aparține fiicei informatoarei, care asistă la înregistrare.

¹⁶ Gest: cam de 1–1,5 centimetri lățime și 2–2,5 centimetri lungime.

macaróñeļ-áleă še-s/ macaróñe/ și... la [k] este și la ieī tăieței așá d-ei stǔórs/ nūma mi să-mpáre că sînt ǎ cum să spun? mei... ca ášť a de ís...// ášťia-z de oáũă și puț [k] căm... jumătăťe ȳóũă/ jumătăťe ápă// cíťe ȳóo pun atít a albúše [k] atít a ġiuáše d'e ápă//

gurilă iełena/ după tátă skintéje
șápt'e zășiob de an

io nūma uņ_copíl am

[Și copiii cāti aveți?]

io nūma uņ_copíl am/ da am... cíť nepót am? trii/ șásă/... șápt'i nepót am// că nóra mġe... ā! o să vă spun ș-așá ș-așá// io cîn_am_fo_măritátă la soá cra mġe/... o... o avút un_î... doi copii/ da io am_vrut [k] am_fácút uņ_copíl/ ș-am vrut să mai fac și io unų/ și ia¹⁷ o đis „dácă mă fac/s únu/ úmbli și_cu círpa rúptă-ņ_cap”//

da io zíc „iū! io t/cínără să úmbli cu círpa rúptă-ņ_cap”/ dácă úmbli cu súcna/ nū_ma ș_cu círpa!// „pîn s-ai făcú_tu” zíc// „c-ai avút nūma vro dóo lánțá d'e pămínt”// ia o spus că ia n-o știúđ ǎ de áia d-o făcút așá/ o foz_beátă bągsámă// [!] da/ še să vă spun áltă vórbă?// da... atúnș io am făcú_nūma únu// e! da nóra mġe cîn_o vińi_la míne/ o făcút fătă-nti/ ș-atúnșa ia n-o mai vru_să făcă/ ma io-aņ_s_„mă ai să faș!”//

„še/ tu vreī să... mă-ndémġ să fac?!”

„să faș! că soá cra mġe nu m-o lăsá ǎ ma io t'e las să faș”// și_cîņ_la sfirșít o făcú_doi copii di zámă// nóra mġe// „e! acúma t'e vąd/ cí io nu vreų să fiġ a lū... ma șť i”... ieī șť i¹⁸/ a lu tomáš/ a lu nan ǎ vraz mai bunġ ca copii mġei// iáca ieī cá-z_d'îņ_sat șť i¹⁸// io „nu ti tēme! cí io mă duc”/ așá am_fost/ aņ_căđút d'e pátruzășpátru d'e an d'im_pȳod/ m-aņ_frîņ_spát'ile/ pin dóo lócur!// și zíc „mă duc și lú cru... și zíȳa și noápt'a/ și io nu-ġ las áia să fie mai mod'ġ ca copii mġei// iáca io-oġ ieși diņ_sat”//

am umblá_pim... toátă makedónia/ am umblát în scópije/ în prízren/ la gránița albéniġi/ pim_bítolġ/ prin tľătă makedónia/ am îmblát/ am adús arbăzică/ șiť še-ġ áia/

¹⁷ Este vorba de soacra ei.

¹⁸ Se referă la persoanele din sat care asistă la înregistrare.

[Da, da, da!]

am adús arbăzíc d'-acólo mai liézne/ ș-am adús îñ vîrșít¹⁹/ am vîndú _
măi scump/ și am _făcú _banî/ și am adús kítă lu nóru-meă/ și i-am dat îm _
mîná/ să-șî ia țoálle la copîi și ieî// să nu fi-a ieî mēi rēi/ ca la ála că-i
sîngur// ș-am _făcú _acúma n-am omeníie// nou! acú nu măi vîéd'e/ zîce
c-am vrut io să mă șpățiriésc// să ba d _drúmu// da io aņ _spus „cuņ _să mă
șpățirîéz?” _dac-aș fi adūs o kílă dóo/ cîņzăș _șáizez _de kîle am adús îñ _
spáte// cî'te trîizez _de kíl'e-ņ _cúfăr/ și cî't/ce dóozez _de kîle-n rusác/ îñ
șelîe/ am adús// m-âm... mă créd'it? la uņ _súflet dácă vă spun// și al...

[Da' de ce? Acolo era arbagic mai bun decât aicea?]

o foz _bún/ núma o foz _liézne// da/ la maķedónia/ acólo áia maķedonēñfi
áia n-au pămînt/ să țîn núma dŭpă grăd'inărit acoló/ nu ca la noi aís// ș-aísa
l-am _vîndú _mai scum /ș-am _făcú _banî// da acúma... îî áltă vórbă și... aņ
șfērțuit _și cu oáũă/ și cu... še n-o fos _pe pamîntu-oásta// țoát'e áleă/ m-am
dus îm _beográd/ am vîndú _c-am avú /m-o foz _bărbátu la izănbán// ș-am
avú _frai țug// și m-am dus îm _beográd/ am vîndú _to _să-i fag _banî/ să-i
daŭ iîi/ să-șî ia la copîi//

o dátă... ma mîná cu brîņză/ c-am avút oi// ma mîná cu brîņză sã _mã _
du _la beográd// cu trei vîédre//

pă _zîc „cum să mă du^c _io cu dóo mîñ și _cu trei vîédre?”//

pă sícã „gășășt/ plăt'êșt să dúcă”//

m-aņ _gășít c-um _moș pe drum/ îñ țug// și móșu merzê la piát// și io
mîer^g// „móșulie/ t'ce dus _tu-ⁿ _jlos/ și io [k] lásă-m vîédri/ și _tu caŭt-un
tácsii// sã ne dúcă la vrum _piát”//

móșu s-o dus/ n-o găsí _nîzdecum tácsi// o s-or dus/ o s-or făcút?// ma
sícã „mérzēm pe zos”//

„pă cum móșulie și merg io cu trei vîédri?... că n-am atít a mîñ”//

„n-ai grîje”//

iel s-o dus cu vêdrile lui înaínt'è/ ș-o stat acólo/ ș-acía o vînit ș-aⁿ _lua _
dóo vêdre/ lē-am _du _la móșu/ și móșu o stat/ iar am vîni _dŭpă vădra
alăláltă/ și iar/ tot așá pãņ _la piát/ la cáre piáz _doamnă nu ștu să țîn
mînt'e sã vă spun// m-am dus/ ș-aņ _kinuí _mŭlt/ mŭlt/ dácă mai créd'eț//

[Da' nu v-o fost fricã să lăsați o vadră acolo? N-o fura nimeni?]

¹⁹ Vârșeț, oraș reședință de comună.

n-am [k] nu o-aṅ_lăsát-o/ că nu m-an_dus mult dărăp așá/ vo dóozež_c
d'e mētár!/ to_cu dărăpu/ noápt/éca// și_cînd am ajuṅs cîta móșu ŝtis_cé i-a
vint? „să lom o flășe d'e blére/ să bem/ úna tu úna io”// da io n-am_měj beú_c
blére// „ne loṅ_cîrnát”/ șe n-oṃ_fi luat...// cîṅ_să bjeu blére/ îi amárâ „îtu!
nu po_sâ bjeu ásta”/ zîg_c„na/ be-o tu/ da mi! nu-m trábă ásta să beu”// că
nu m-o... nu m-o plăcút să bjeu blére// și niś/c_ástáz nu bjeu// [...]

mult am umblát// c-am avú_frai/... și nu núma că frai doámnă/ să vă
spun// aṅ_fost îndrăznáță/ cum să vă spun? ácăr că mi-s mic-așá// n-an_c
duz_la romîníja o dátă cu néșt'e mujér! d'í la noi// și n-am avú_tren/ núma...
cu... cúrsă d'-áștea cū... cămioáne d'-ále miž_d-áștea// și io-i fa_cu mîna să
s'ę// ș-o stat ómu/ o foz_lúma_măi búnă d'e dináint_ę// ș-o avú_scámne așá//
da o foz_dâ la noi trii-pátru íṅsě/ voi²⁰ le ŝtis_cpe léle/... a lu iordán/ pe
mărișca/ și măi múlt'e// și n-aṅ_suíť/ și șăd'ém așá în... în scámne// da ieṅ
mă-ntréábă că d'e únd'e mi-s? spuṅ_că d'in iogoslávia/ și... m-or întrebád_ca
cum voi_vreṭ „cum i la vōi? cum îi așá/ cum...”/ mă-ntrábă// și io-i spun tot
că cum îi la... iogoslávia/ ș-așá//

liéna urzáscu dúpă soṭ/ grivéi ieléna [de fată]
în ánu dóozeč! mi-z_născútă [88 de ani]

de vro șáispresé ai m-am măritát

de vro șáispresé ai m-am măritát// ș-atúṅs... s-aṅ_șt! [k] putút io să...?

[Da' de ce te-ai măritat așa devreme? Așa se măritau atuncea fetele?]

ajá s-o măritá_c_aṅ_fos_próastă în_cap/ acú ís cumínt_ę fět il_é-áștea/ că
trăiesc dóozež_c_dóoșcîṅz_c_d'e an/ da s-am șt'íút/ io-am íși_d'e_la școálă... d'e
pátruspresé an [k] d'e dōispres-am ieșt!// și n-am... trii-pátru an și la
șáispresé m-am mărit/ să nu rămîn nemăritátă// táta mjeu zísá „șēz úit'e
táikě/ că bárem măi doṅ ai/ să t'e măi_c_îṅgănéz_cáta/ că di la școálă d'elóc
să t'e mărit”//

„vro! să nu rămîn io d'í flét_ę/ d'ę ũortáse/ mă mărit”// da nu m-am
măritát să mă mărit cu drag/ că am avú_c_dragút/ că_c_aiéșt'a/ fět_ę/ nūma...
cum or vrut ieṅ/

[Da?!]

²⁰ Se adresează persoanelor care asistă la înregistrare.

cum or ^vrut iei/ părintî/ o zî_că la căsa áia-î bun/ că ála árlē... lucrâ//
că_ála i man/ sócru-meşo móşu ierá păcúrâri// da míi nu m-o plăcú_d'ę iel/
să mă mărit̄ [!] nižd'ecúm_nu m-o foz_drag d'ę iel// noápt'a... io spun... cum
o fost/... am plîşs la căpătîi/ cîn_m-am culcá_lîngâ iel/ nu m-o foz_drag
niş să-l väd/ niş să-l väd// şî m-am... m-am_mai uítát

[Şi drăguţul nu s-o supărat că l-ai lăsat?]

iel o şt [k] iel o durmít// o foz_moál'e/ tăntălău/ cum să spúñe// [!]

aşá/ da niş soácrâ-mia n-o foz_vo soácrâ măriáţá/ să beu cîta apă/ še²¹...

[Da! da! că s-o uscat gura.]

da!... soácrâ-meşa n-o fost aşá muiere măriáţá/ dácă... íce „scóală copílu
cîn... il îpsóri/ să-l priminéşt' cîta d'imináţá/ să-î dai cămáşă curátá”// da iel
cum umblá toátă săptămína/ nágră! la... tu nu şt' că nu iej_dîn sat²²/am avút
io o vără/... şî m-a^m_molărit̄ io [k] m-o molări_máma mĕşă să mă väd cum
am_fost io fátă mărie// m-o molărit sîngură/ êe „iáca/ cîn_t'e mărit/ cu iel
te-î molări/ molăreş_sîngură”// şî ia trimét'e să mă duc... după icóaná// şî io
am plecá_cu iel// da ia nu i-o da_cîta cămáşă curátá/ că niş_aşá nu m-o foz_
drag d'ę iel// cîñ_l-am măi vüzút/ iĕ cămáşa nágră! la gît/ iel imúós! nū! ca
pe... drácu/ cum să vă zíc? [!]

[Da' de ce era „imos”? nu s-o spălat?]

nu i-o dat ia... soácrâ/ máma lui o foz_lĕnoásă// să fi zís: „múică! stăi!
na! mai am úna”// să fi avút o cămáşă/ să ia pe iel curátá/ io m-am priminít//
şî cîn_mă ui_la iel! da io n-am putú_să-î porîncêsc „priminéşte-t'e mă/ şî
tu!”// măi amînat.../ p-órmă l-am priminít io/ núma am avú_şî cumnát júñe/
io// io-l [k] pi iel nu l-añ_lăsát... să dõrmă/ c-o avú_cămáşă d'e durmít/ şî
cămáşe cîñ_sē scóală álta// da ia aşá l-o trimís cu cămáşa ê-o umblát
noápt'a/ şî pe ulítă/ io n-am_fost/ am_fost... aşá cum am_fo_măreáţá/ ma
iĕ o fos_toóntă// şî cîñ_l-o vüzú_vára meş pi iel/ êe „aĕ verişoáră áu!/ aĕ
verişoáră áu!” še „da cum t'e mai uis_tu la iel?”//

„văid'e d'ę míne cum mă uít! văid'e d'ę míne”// ş-aşá am trăiít... atîţa zěž_
dē an pân-o muriť// şî nu... [r] n-añ_greşi_dõámnă/ nu m-an_dus.../ c-am
putút/ şî io/ că iéste lúme/ sǎ_dúşe cū... úmblă/ da io nú_m-an_dus//

²¹ Informatoarea ia o cană cu apă de pe masă.

²² Se adresează unei vecine care asistă la înregistrare.

m-o-nvăță _ máma me: „mūică/ fi cumint'e/ că dacă greșășt/ sócra t'e mai iartă/ da bărbatu nu t'e mai iartă dáķē... t'e prind'e/ sau t'-aúde// șî iaca io așa _ am făcut//

[Aceeși]

la purséi le dăņ _ cîta conțentrat

[Cum se crește un porc, de când e mic, ce-i dați să mănânce?]
la purséi le dăņ _ cîta conțentrat/ pánă... îș iau/ ieī... cîta pe maț/ ca să nū.../ ș-atúńsa cucurúđ/ toată vrēmea cucurúđ/ șî _ apă/ șî...

[Și lături?]

órșī... cē să púne/ [...]

[Până-și iau...?]

purseī/ pánă cres _ cîta/ pánă-șī iau cîta pe mau// o cum?

îș iau pe mau/ șî-nčép dezvoltárea lor²³

da! la purseī/ cîn _ iz _ mau/ trá _ să lē dăm... cîta ca să îș vînă ieī/ pánă-nșép ieī să mîńse cum trábă//

[Deci asta înseamnă „își iau pe mau”?]

da! îș iau pe mau [!]/... îńsámnă [!] [...]

[Și pe urmă ce le mai dați să mănânce?]

núma cucurúđ/ cucurúđ șî apă/ da! șî mîńcă/ le dăņ _ verd'áță/ o trifóī/ verd'đe o... urđís/ ō... iárbă/ mácar še? núma ca să... s _ fie sévá verd'áță// că vrēu mult să mîńse verd'áță//

[Da, da! că le prinde și bine.]

da!

[Dar mai demult nu era și cu „purcari” cu... dus porcii la câmp?]

da! înăińt'e cîn _ aņ _ fost io fătă/ da! i _ an _ dus la cîmp/ acú nu! d'ē mūł ań// a-nvățát purseīi/ șt iu că n-an _ dus și i-a-nvățát șī.../ sára n-an _ dus.../ baș c-o veșínă d'-aísa/... n-an _ dus năińt'a lor/ ș-atúńsa am adús núma nōī d'in... sóárdă i _ aņ _ scłos/ și i _ am adús/ ca să-nvéte ieī sîńgurī// ș-atúńs i _ aņ _ lăsát/ șt iu c-adúș o fos^t.../ mai că s-or dus afárá//

[Dar se mai întâmpla și să se piardă vreunii din ei?]

pēi s-or perdút așa pin _ săt/ núma dacă n-or ștut cása/ pánă s-or îńvățát/ așa nu// nū! nu s-or perdút al^tcúm/ că i-o pázít// núma așa s-or

²³ Intervenția aparține nurorii informatoarei, care asistă la înregistrare.

perdút dácă... pǎnǎ s-or învăţát bíne/ o trăbuít... vo dóo săptámín sâ né
dúsem toţ să-î aşteptám/ şî să-î învăţám//

[Şi pe urmă, când venea toamna, ce le dădeai?]

pâ tot álġea/ tot cucurúz/ dǎ!// da! cucurúz /la cucurúz vġrde măi mult
s-or îngrăşát// cînd îġ cucurúzu mġi... îġ lǎpt'e/ vġrde/ atúnşa...

[E mai bun.]

da! atúnşă-să-îgrăşă măi mult//

[Şi pe urmă, la Crăciun, cum era obiceiul?]

la crăşún îġ tăiém//

[Cine-l tăia, cum îl curăţa, cum îl pregătea?]

ă... bărbátu mġeu/ ġiel... i căsáp/ şî copílu al mic s-o-nvăţá d'ġi la ġiel/ nu
mǎ gîndġes că nu-ġ căţáp/ áşă dġe meserie/ núma luġ ġ-o plăcu-să táe//

[Şi ştie, taie şi la alţii?]

dǎ! ò-tăiát pi la prġet én pi lǎ-ášă... la námurġ/ rudġnii/ cum spúnem şî/
noġ spúnem námurġ... la rudġnii/ şî.../ acúma-ġ mġi bătrín/ şî nu poát'e/ o fo şî
opărát cu... şîra spinġeri/ şî nu poát'e mul-să-s-aplése//

ş-ášă că copílu-al mícu iar îġ plǎşe/ ş-o luat ġiel de la ġiel/ şî ġiel
mġi d'ipártġe...//

mănescu elvíra
d'in cînzás născută [58 de ani]

s-o făcút săpún

şî ġo-am făcút/ bába mġe/ máica mġe/... că noġ máica-ġ spúnem/ o făcút//
şî ġo am-fos-şî ġo cu ġa//

[Şi cum făcea?]

o apă şî untúra s-o pus în... sódá

ştaġn sódá²⁴

da/ ştaġn sóda// ş-áġa s-o mestăcát/ pǎnǎ ġiel nu s-o îngroşát// ma nu
ştiġ-acú să vă spun cíte kíle dġe untúra/ c-áġa o trăbuít scrís/ câ dúpă áġa...
făcút//

[Da, o reţetă.]

da/ da/ nu po^s-să puń măi múltă untúra d'ecġt-ă... ştaġn-sóda áġa să
trábă// că n [k] dácă nu/ nu să fáşe//

²⁴ Vezi nota 15.

[Da, de-aia era „sodă de piatră”].
da/ ʃtaiŋ_sóda/ [...]
[Și când era gata, cum știai că-i gata?]
s-o îngroșát/ da! ʃ-o albít// tot am mestăcát/ am mestăcát/ ʃ-atúŋs o
albít// ʃî s-o-ntărit/ s-ō adunát// tótă áęa s-o adunát// ʃî nu s-o.../ s-o lăsát_să
șádă// până să răséște/ nu r [ε] rășe tărè/ núma cît moále/ ca să po^s_să-l tai
cu cuțítu// ʃ-atúŋs s-o scos/ ʃî... ʃî t-o lăsát ʃî_măi sî_să răsăscă/ ʃî s-o-ntărit
iel síŋgur/ ʃî...
[„Dărăburile” s-au tăiat acolo în vas?]
da! dā/ diŋ_vásu ála s-o scos// acólo s-or tăjăt/ c-uŋ_cuțít bătrín/ ʃî...
s-or scłos/ ʃî s-or pus p-o blánă//
[Și ce-o rămas în vas?]
o rămás... ʃtaiŋ sóda áęa la vále/... s-o rămáz_din ápa áęa/ ʃî
[Și cum se chema aia?]
nū ʃtu cum/
[Nu știți cum?]
nu ʃtiŋ/ nu//
[Aia care era așa colorată.]
da/ róșie//
[Și-o foloseați la ceva?]
nu! n-am măi folosít-o/ am lăpădát-o/ da// am aruŋcát-o/ am îngropát-o
und'evá în pēmínt/
[Da, ca să n-o mănânce...]
ca să n-ajúŋgă/ dā/ animáleľě//
[În alte locuri se spăla pe jos, pe vremuri, se spăla frumos cu aia.]
da/ da/ naín'e da// pă_s/ c-o fos_táre/ táre o fost!//
[Nici nu trebuia să pui mâna pe ea.]
da! că s-o.../
[Că rămâneau...]
goriștíľe/ máica ʃtiŋ că... cîn_o tăęát... sî l-o scos/ c-o trăbuít să-l
scóz_d-acólò/ ʃî... la buríșce la d'ézet'e s-o... făcú_toátă beșíc/ că-î tăre//
dac-o pus mîna ʃ-o ajúŋs pân-acólò/ îi tăre/ roáde//

[Aceeși]

IANCAID

Districtul Banatul Central; comuna Zrenjanin
Înregistrare: 2009; transcriere: DR, MIM

îñ sátu ăsta s-õ vorbít [ɛ] nŭmaj romîneşte

[Dumneavoastră ce ştiţi de istoricul satului? De ce se numeşte Iancaid? Dacă întodeauna a fost românesc?]

dá _da _dà/ sátu ìerá romîn...// pâi ìeş că ũn mînt'e pã tímputi ìerá...
nóuăzăşînò la sŭtã... [ɛ] romîn!/[ɛ] în sátu ăsta/ şî ìerá şat maî máre/ dar/ ca
şî fiecãre sat/ cã cre^d _cã şî îñ... romînia/ în toată lúmeş/ nu núma la [r] la
noi în... sîrbía/ sátele dispár// dispár cã tineri şî cãre au terminát şcolî s-au
dŭs/ dŭpã pŭostu de mŭncã/ s-au dus din sat şî puşîn! au rãmas la [r] la
pãmînt/ la agricultŭ [ɛ] la agricultŭrã// sátu n-ãre aşá/ n-ãre pãmînt... bŭn/
adicã ro [ɛ] î d-o [r] d-o clásã maî [r] maî slábã dẽ [ɛ] nu-î aşá pãmînd _bun
şî puşîn! rãmîn aícã la sat ca sã muncăscã pãmîntu// cînd^dvã ìerá foãrte bogát
sátu ăsta cã... au munçit mult şî cîne ştie de cẽ ìerãu/ aşá a fŭost [r] fo^s _sat
bogát/ ş-átŭnc... copîi ì-au [r] ì-au... dat la facultá'e/ la şcolî/ şî toş! s-au
dus/ bătrîni au rãmás/ au murít/ şî căşile s-au vindút ş-a^r... acúma... puşîn!
îi... und'evá la zã [r] zãc/şe la sŭtã în [r] îñ _sat cãre sã ocŭpã dŭar cu [r] cu
[r] cu agricultŭrã/ ăştialãlş! au fŭost angaját/ sŭnt angaját/ sãu... bătrîni vin
dintr-al [k] din orășã/ au cumpãrã _cãş aícã/ căşile saŭ locuínşele lę-o lãsã _ la
copîi/ şî ìeş trăiés^c _acúmã _aícã...// [...]¹

dar legénda spŭne dẽspre sat cã î ìáncŭ cîn _ã purtát _rãzbói/ ã [k] o
cu... túrçi

[Care... Iancu de Hunedoara?]

din hunedŭára/ da// ã _î _trecút şî ã... aícã _a fŭost/ de pártşea ásta ì-a
aşteptát/ încólo ì-a aşteptát túrçi/ şî ìel pîná aícã a [r] a ajŭns/ şî a [k] ìerá un
pŭod vek/ cẽ ştiŭ io cum ìerá/ şî ìel ã [ɛ] a îmburdát podŭ-ăla//

[Ca sã nu vinã...]

¹ Relatarea despre istoricul satului se reia mai târziu.

ca să nu vînă túrci aícã/ ș-a plecát înapóî// să să dúcã/ ș-atúnca vǎzîñ
cã lel fúge/ [ε] să-ntoárce-napóî/ l-a ocolít îm_pǎrțile-álealalte/ le-au luat/ le-a [k]
s-a-ntors înapóî/ și i-ar fã [k] clădít/ a făcút_u^m_p^uod dîn le^mn/ căre aveá
lēmne vétēm/ dejá/ pregătíte/ ș-a trecú^d_d^e párt'a áia ș-așá s-a salvát cã [ε] a
făcút p^uodu/ și ierá pódu ála cê l-o făcút a lu iánco// p^uodu lu iánco// iánco^v
móst îñ... în límba sírbă [ε] îñsámná... p^uodu lu iánco// și așá a rămás sátu^l
ca p^uodu lu iánco/ nu ierá pē_l^uócu ásta/ cã p^uodu ierá aícã da... sátu s-a
făcút în [r] îm_pǎrțile-álea acoló/ aproape dē [r] dē bēga// [...] ²

în urmă cu șajzáz_c dē an aíc îñ sátu ásta s-ō vorbít [ε] númai
romînește//

[Numai românește, da?]

númai romînește/ da// și númai în límba romîná s-o [r] s-o...

valéřie// úngur//
cîñzășîtrēi [de ani]

númele de familie [...] úngur

[Numele dumneavoastră cum e?]

valéřie//

[Valerie. Și de familie?]

da// úngur//

[Ungur Valerie.]

da/ da//

[Și de ce aveți numele Ungur? Așa vi s-a zis sau de ce?]

ã... familíia nõást^rã a [r] a venít/ dar... naînte/ în urmă cu... trei sūte/
pátru sūte de aní/ cîne știe cînd/ a venít

und^evá din [r] din romînía/ din... țára mǒřilor// dîn múnți apuséní//³

[VIa] dîn múnți apuséní/ da/ a venít o familíe dē m^uoțí// noi aícã-s [ε]
t^uot p-acúma... trēi-pátru familíi/ poáte și mai multe [...]

[VI*] și sîn_mulț/ noi sîntem toț... ã... a lu moț/ a [r] a lu moțóî/ dar
sunt și únele familii căre kar ș-ar [k] ș-au luat númele de familíe m^uoț//

² Vezi nota anterioară.

³ În textul informatorului Valerie Ungur [= VIa] intervine un informator ocazional [= VI*].

[VIa] da// o rămăs/ da moț/ familiă/ adică numele de familie moț/
dar... or fost în [r] în familia noastră/ așa cum sunt/ a lu moțu/ îs: ținur/ ă
măoț/ mărcu/ și încă ă-ă-on pronume/ o-o-o fost// dar toț au fos frăț//
cînd au venit//

[Și îi chema diferit pe fiecare?]

da/ fiecare dintre îi ierău dife [k] or [k] aveău pronume diferite/ dar-ă...
de ce?// din [r] diņ_căuză că... în ă/ bárem/ așa să povesteă dîn tímpu pre [k]
dîn moș-strămós/ c-acólo în -n... ă - múnții-ăia apusenî în.../ ș-acúma să
numește țara móților/ acólo ăo fost/ ș-acúma spun că [!] cîn-am_fost_ăo
în romînia/ spun ș-acúma cîn_s-o_duz_d-acólo// în [r] în... țara áța-ă... ierău
vagabúnz/ și lótri/ și ucigăș/ și... nicodátă nu lă-o [k] n-o [r] n-o fost_ă [k]
nu lă-o plăcú_dă_réžímu... actual_ă//

[De regim, în general.]

de regím/ da/ în gēnerál nu le pláce/ ș-atúnca... ș - probabil că și
familia astă_a noásă/ adică [ε] ierău rúde căre au fost acólo/ făcău čeva
p-acólo/ dar n-am_fost_ă [ε] dar a fo_furătúr/ dar ê-a făcút/ ș-or fugíd_ă
d-acólo/ undă-o... or putút_ă să fúgă/ ș-or fugíd_dîncóăca/ și să nu să știe că
îs... frăț/ și că îs.../ fiecare s-au luă_d-ăsta/ al_t_núme_dă [r] dă familiă/
ș-așá s-au [r] s-au ascúps// adică așa s-au [ε] apărát/ să nu să știe că-s [r] că-s...
ăța/ dă-acólo/ căre.../ ș-așá a rămăs// a rămăs áștea.../ probabil că în [r] în
familia năstă ierá vriu [r] vreun ținur cu lei/ dar magár// um_magár/ și ă...
probabil că familia noastră a [r] a avút vum_magár [ε] čeva/ și háida să fie
lel că [r] că-ă cu ma [k] ásta-ă magár și ie iel ținur// ástă... pē căre o rămăs
măort/ și așa că au [r] au veníd_d-acólo și... așa a rămăs ca [r] ca [r] ca familiă//

[Același]

tárle sėriós_ă-am ocupát_cu tutúnu

[Ce se pune, nu la grădină, la holdă?]

pa púnem și năoi/ na! porúmbu/ grúu/ ăorz avlém/ floărea soărelui/ áța
măeră// năintē ă-am ocupát_ă cu tutúnu/ dar... îmî păre/ mă rog! ș-ața tárle
sėriós_ă-am ocupát_cu tutúnu/ dar acúma îņ_situația că... na! n-or... la
situația cum îi/ nu măi [r] nu măi púne nime-ă_sat// da plo_să spun c-am_ă

flos^t úneva la vo... [φ] o sută dă kíí dă lánță dă.../ o sută/ o sută dóozăž⁴
dă lánțē dă... dúhan/ în aņcaíd// [...]⁴

[Să ne spuneți cum se lucra la tutun, tot lucrul lui, de la început, când îl semănați, cum îl pregăteați de primăvara?]

po⁴ să spun că aprúape... un an dă zíl^v e s-a putú^d dă lucrú/ î dîn márt^vie/
să spun așá/ pánă-n cîņsprăzășe/ ópsprăzășe mártie/ tutúnu múșaj⁴ să fi^{le}...
sămănat acasă ân... noi spúñem pátur^l/ acúma nu șt^u cum...

[Da. Da, da, da.]

e! și... áea trébē sămănat/ l-am încolțít/ áea lucrú/ soția lui/ a⁴ a lu
ocolișan l-o sămănat/ că... n-am vrut să iau dácă nu-^l bíne/ să fi^{le}... io dă
vínă// cîņ⁴ fi^{le}/ să fi^{le} ia// da-^l frumós/ i-adevărát!⁵ [!]/ și... că dácă nu făcá
bíne sămănat^u/ io-am⁴ f^uoz⁴ dă vínă// așá io n-am⁴ fo^z dă vínă níscúm// e!
atúnca cîn lel o... na!/ a răsárit/ a fost în⁴ fáța pámíntului/ o trébuít/ vét^{em}
puțín dășkís lă.../ o rádicát nai^lónū/ ca sâ caplét-o t^lrá áier/ to^d dăpínd^e
cum o f^uos⁴ și af [ε] o trábūít o țáră na!/ să șt^{ie} pá língă lel/ să să lúcre/ să
sámăná să nu fi^{le} v^lnt/ să nu fi^{le} [k] să fi^{le} așá/ fáină vriém^{le}/ primăvara
cum îi/ da níș preā máre cáld/ și... na! io l-aņ cr^lescút/ ásta... cîn a f^uoz⁴
vlét^{em} ā... să nu spun la... doi centimétri/ să spúñem așá/ am încépút cu
h^lrăni^{re}// s-a pu⁴ prástă frúnză/ l-am h^lrănit/ léstē un lucrú cáre na! să
cúmpără// ne-am dat/ po⁴ să spu⁴ că aņ căpátát d^l la... fábrica dă tutún/ și
nóō/ iárna/ cîņ⁴ l-am predát⁴ ástā... în ianuárie-⁴ februárie/ cîn am predát⁴
tutúnu/ lei⁴ ne-o tras/ lei⁴ ne-ō... pásuít⁴ keltuiélil^e// e! ș-am hrănit să spu⁴
pîn-a ajúņs lel/ iar așá/ dă zéče țen [k] centimétri/ e! atún⁴ ál dăscoperím//
cu t^uot/ ca să-l învătám cū t^{em}perátúra/ cu v^lntu/ cu soáre/ cū... d-afáră// e!
și așá l-am lăsá^d [k] țínút⁴... o săptămínă/ dóoă// și... atún⁴ l-am z^lmuls t^uot
și... am avút mașín cu cē ne-ân⁴ du^s și l-am [r] l-am sădí^t la [r] la hólđă/
dar po⁴ să⁴ spun că tár^{le} búñe rezultáte-am avút/ și...

înaint^e l-am săđ^lit cu mína//⁶

[VIb] da/ și s-o săđ^lit^d vét^{em} cu mína//

[Da? Și la urmă ce făceați a doua oară ca să puneți?]

⁴ Relatarea despre tutun se reia mai târziu.

⁵ Se adresează soției.

⁶ În textul informatorului Ion Pomană [= VIb] intervine soția, Viorica Pomană [= Vb].

cu sápa [r] cu sapã_au făcút/ únu au făcút_cu sápa/ únu o [ε] au pus
ápã/ ș-áltu o [k] l-o sãd'ít//

[Vb] s-au astrucát acoló//

[VIb] da// s-o astrucát acoló/ și ìel o stat t'ot/ ș-am plecát_la pipárcă
cuñ_să lucrã_acú [k] ácásă cuñ_să lucrã/ tot așa s-o lucrát și la [r] la tutún//
e! ș-atúnca și pe ála iar l-am stropít o dátã/ dă dóo orí/ dă trèi orí/ cáre cît... o
vrut/ și cum o avút... bañ/ să spúnem așa// e! și... pë úrmã l-o [k] o trèbuít iar
o țírã ápã/ nu p'ea m'ltã/ da ì-o trèbuít și lui o țírã ápã/ și p-órmã ìel [r] ìel o
naintát/ tárle bíne o vinít// dar o f'oz_dăstúl dă... náltã/ și pãstã doì métri o
f'ost// [...]

[Și se culegea tot odatã?]

tăt nũ// nu ìel cum ásta... la culés trébã iarã sã_să ș'ie c-a culés da' _î
trébã/ cîn_îs frúnzã'e o țírã... gálbeñe// e! atúnca ìel cîñ_să... úscã/ iarã ìel
o vini_gálbën așa// e! da dácã sã rúpe o frúnzã mǎi v'éd'e/ atúnca... viná on
[r] on cáfã-kis/ cuñ_să spuⁿ/ aprõapë_ñégru// și noi am avút pázã//

[Mai ții minte, da?]

t'ot țin m'nt'e/ ma nu/ ìei cîn_or [k] l-or lua [ε] cîn_i s-o făcút ìm_
braun/ ásta... ìel cîñ_l-o vǎzút k'ë ie m'èi négru/ l-o loát_ și l-o tras// [...] e!
și s-a rupt/ c'e ș'u ìo?!// p'ima dátã pátru-cîñs frúnzã// p'ímã... cul'és// e! a
dóoã oará s-a cul'és/ c'e ș'u ìo?! v'eo z'éc'e/ și dóospr'ese/ și v'opt/ dǎp'índ'e
cum o f'ost// ó_f'ost_a dóoã_oará/ atúnca... a tr'îia oará/ tamán acúma s-ar
fi cul'és/ s-ar fi cul'és acúma pîñ_septémbrie a tr'ēja oará/ la tutún/ și atúnca
toámna/ s-a terminát_t'ot cîn... naint'e sã str'îngã

[Deci era în patru rânduri.]

dě pátru orí sã cul'ég'e/ tutúnu// [...]

[Și cel mai bun era cel de la mijloc sau...?]

pã la mijloc o f'os_çel mǎi bun/ a dóoã ș-a tr'ēja oar_șe s-o culés a
f'ost al... mǎi_bùn/ și ā [ε] a-nt'îșã ș-a dúpã úrmã oará o f'ost... na! un soi
calitat'e mǎi [r] mǎi slábã/ da...// o f'ost cu ìel dă lucrú mult c-o trébúit... în
árje/ uscát/ și pã úrmã... iar scoálã noápt'a [...] sã nu-l ploáje⁷/ sã nu-l...

[Și cum îl puneai la uscat? Cum se făcea? Deci, l-ați cules și...?]

l-an_culés ș-avém mașín cū [r] cū c'e s-ã îñș'írat ìel//

[Da' cu mașina.]

⁷ Termenul este sugerat de soție.

da/ cu maşina nu/ naint'e n-ave cū.../ noi spūnem andreăoă/ ce ştu io
cum... andreăoă// e! acūma am [ε] am [k] avém dóo maşín dă îņşîrăt/ şî... to^t
l-am îņşîrăt/ l-am pus ân árîe dă s-o... uscát/ şî o flóost átîl'i cam... cînc métri
aşá dă átă/ şî îel o flóos frumós aşá legát/ şî la soáre/ s-o uscát//

pománă// ion//
pátruzăşîşàsă [de ani]

dîn prúne o făcú răkíe

[Da' pomi aveţi?]

nū// áea c-avém îe pántru cásă/ pâl prun şî... ce ştu io: meáre/ cîreášă/
víşîne şî d-ášta//

[Ce se face din ele?]

prúne/ dîn prúne o făcú răkíe// dă víşîneleş şî áştă... iacă s-o culés
pántru cásă ce s-o culés şî... áęaláltă... o rămás şî...

[Şi „răchia” cum se face?]

pă răkíia... baş ánu trecút... am avút táre fáine prúne să spūnem... d-a
noáşte/ nu-z d-álea d-ál'e... [ε] róşii/ d-ál'e vînáte/ d-ál'e álbe avém/

[Vb] îs toát'e dîn bătrín//

[Vib] dîn bătrín/ po să spun că dîn moş// că noi áştă ai tíneri atîta
c-am ajúnz la on nivél dă... ştîntă/ ce ni-z dă cumînt dă... vrem toş să
mîncám cîrnăt [r] cîrnăt [ε] al nóstu/ ma nu făcém/ núma dă cumpărát/ răkíe
d-a noástă/ vîln to d-al nōst/ ma nu vrę níme să lucrám// aşá că dac-ar puţé
cîneva să né d'ęie//

e! da dîn păcát'e/ î múlt'e prúne avém şî noi am făcút să spun aşá/ l'ę-am
astrîns toát'e/ l'ę-am pu z lă... să spúne-ę căzî/ acūma... e! io vorbesc álfel
âic//

[Da, așa.]

aşá// noi am pus ân căd/ şî ęa îņsámná... cîn o stát/ n-o mai... lucrăt/
[...] s-o [r] s-o dat îņ jłōs/ n-am dus-o la căzán ş-am fript-o// am avút ánu
trecút nóo căzáne/ dă răkíe dă prúnă/ am făcút trí su'e şázăz dă lítri//
ála/ răkíe toátă/ am astrîns-o/ şî cîn a flóoz gáta/ an dus-o pánă nu... ş-am
fript-o/ îņsámná răkíe// toátă... am fript-o/ ęa o flóoz dă... tréizăşîdòo dă...
stepén/ acūma [ε] grád'e/ nu ştu cum îi// şaįsprěse grád'e cum o spu [k] spun
ai bătrín// io d-ėja nū... măsurám aşá// e! şî pă úrmă/ áea toát-am fript-o/

ș-am căpătát dóo súde dă lítri dă rǎkíe dă cínzășidoi dă...// [...] e! ș-atúnĉ-am...
cu veĉina noástă áre nește cáisíne/ și m-a da^t [ε] hai să spun vo záĉe kíle//
ș-aĉ-am [r] am împărțít în dőo căzáne/ ș-am pus/ în rǎkíe am pus cáisíne//
și ęa o țíră a plerdút mirósu al dă prúnă/ ș-acúma nù-î níž dă cáisíne/ níž
dă prúnĉ/ ma aș-áre așá uę ģus^t táre... táre fain// io nu preę beau/ hai să
spun că să știu curát cum î// núma fáĉem ca s-avém și... ásta po să spun că
puțín dîn sat cáre... mai fríg așá cít-ę cǎzán/ dóo/ da...

[Da' aicea „căzan” pentru ce se zice?]

da// cǎzán// cǎzán dă fript rǎkía//

[Și cum era acolo la „căzanul” ăsta, unde...?]

păi/ cuę să spun? is... cǎzán léstĉ na! avém âę sat aíĉa/ avém únu/
cǎzán/ dóo súde/ dóo súde dóozăž dă lítri/ álęa cuę s-arúncă cómina/ ân [r]
âę cǎzán acolo/ s-arúncă cómina și să dă floc// e! ș-atúnĉa na! t-ai dus și...

[Și cum iese din „căzan”, unde se duce?]

pĉi na! áre oámĉn// noi îl púnem în cǎzán/ noi cu gǎlăta-l púnem în
cǎzán/ ș-atúnĉa noi îl púnem acoloșu su [k] úne cúrle// noi spúnem mujlícu
dă la [r] dă la... mujlícu dă la...

[„Mujlicul” însemnând ce?]

ě! mujlícu însámă cĉ s-o fript^t rǎkía//

[La fript. Deci când o fierbeți?]

da// da// până nu să fríęe i cómină/ și cĉ s-o fript nu-î mĉi cómină/
ma-î mujlícu//

[Și cu comina se mai face ceva?]

nő! noi nu// [...] náintĉe pă vrémurĉ am auzít/ dar noi n-am dofolosít și...
am auzít că áęa s-a astríęș și s-a pus tárĉte și s-a da la uoi// așá ĉíne... or
spuz dĉn bătrĉn/ da noi nu//

[Același]

léstĉ peșt táre marĉ aíĉ

[De ce ziceți că vă place așa mult la pescuit?]

pă nu ștu/ io aco^ló cĉ mă duc la pescuít ĉî să spun/ îm las... să nu
spun că năcăzurilĉe/ ma tĉót îm las la o pártĉe și... și mă zăúĉ dă tĉót/
în sámă númaj... núma mă uĉt acóló și od'ínés^c și... ínema și... [...]

uîtat̃  e⁸... p e te/ i pri s a c la noi în [r] în   canalu du [r] d n re
pesc r s^c//

[Cu  sta puteți să vă duce i la concurs.]

da// ma n-a [k] n   l-am   pri s  o/ s  n .../ vă spun/ nu l-am pri s  o/
l-o pri s u n om d n  l  s t/  ti/  o m-an   dus ca să-l văd/ că m-o kem t/ at d  
d  m re [G]/ triz z d o d  k le/ a av t/  i u^m   m t r  i  ap ez s p rc  uopt//
o f oz   d  [r] d  nalt// [...]

[ i cum e la o zi de pescuit? Cum e de la început, să zicem că astăzi
v-a i programat s  merge i, cum face i?]

e!  st z m-am program d   d  [r] d  pescuit/ s  sp nem preg t m  e
tr    s  d c m cu n o i/  e preg t m  sta⁹/  e tr    lom cu n i/  i m-am...
na!  e lo m  i  e d c m/ pesc r t  p  z o a [k] în   z o a d   e a/ cu noi n- re
 nim ca//  i s   e lo n   n-an   dus/ ac lo t - este  i pri ten/ da^{c }   te duc cu
um   pri ten o că îl g s   la pescuit vun pri ten// mai stai d  v rb / ma po   să
spun că-n... cu tot [ ] n ma l   e a mi-  g ndu/  i m  odi n s^c    o t re m 
odi n s... p  l ng   p /  m pl se dimi n ta s  mă duc/ da^r   nu p ea p ot
dimi n ta/ ma na! c n p ot/ d p    ami z / mă duc/ la pescuit  i...

[ i ce vă lua i pentru pescuit?]

[...] ¹⁰// cum  e sp nem undi t e d  [r] d  [r] d  pescuit/ c te o st cl  d 
[r] d  [r] d  bl re/  p / d c   e d c m t t  z o a/  e lo   i m nc re/  e l o   
 i m nc re la [r] la [r] la noi/  i... a  / m nc re-t -tr b   i... cum am spus/ vo
st cl  d e bl re/  p 

[ i v  duce i de diminea a tare?]

e nu! pu  m d  d imi n ta p n  nu g t m na! ma  ma/ cu t mpu [...]// da
p  vr emur  să spun/ p n-am f ost   cop l/  i no pt a m-a    scul d   d n [r]
d n pat/  i m-an   loat  i m-an   du   la... n-o f ost import n  e/ n-am put t  
s  d rm/  i m-a    sculát  i  o/  i da  i t t -m u/ i t t at t o... o bo l    am
av t// d c  n-o put t   s  d  rm / s-o sculát/ s-o loat  i mr ja/ t ta at n  a
pri s c  mr ja// ac ma mai pu  n   cu m na/  -apr ndem c  na! cu   t a/ noi i
sp nem undi t e/ cu   t a// da...

[La undi  se poate prinde orice?]

⁸ Informatorul arată o fotografie.

⁹ Informatorul folosește adesea cuv ntul * sta* atunci c nd ezită sau nu  i găsește
cuvintele.

¹⁰ Cuvânt neinteligibil.

da/ da/ dā//

[Poți prinde și de-aștia mari?]

dā/ d-ășt'a d-ai mar! și cu mreja să poate și cū... da núma pántru așá
cêvâ trêbê o țină... lucrur! mai mar!/ mai serioásê/ mai serioásê că... iel
ȚomȚ-ăl [k] acêsta¹¹ s-o kinuít_ pátrușcinȚ_ dă minúte pînă l-o scôs// și n-o
putūt_ să-l scoată sîngur/ ma... ált Țom s-ô... o intrát în apă/ dă l-o scos că [r]
că n-o putú_ să-l scoată//

[Și în ce l-a pus?]

în... l-o^r_ duȚ_ dăloc acásă// l-o^r_ dus acás//

[Cum? S-a băgat în apă... l-a luat cu mîna sau...?]

cu mîna [r] cu mîna l-a lu/

[Da?!]

da// l-o lua^t / l-o aprinȚ_ dân... dă așt'a aíca/ l-o aprinȚ la úrlê/ cum îi spúne//

[Cum le ziceți?]

úrle//

[Aicea în zona asta?¹²]

da/ da/ așt'ă_ aíca// áșteá le-o... l-o prinȚ_ d-acóló/ și ála l-o tras cu áșá/ și
iel mereúȚ cu.../ poate să-nêce// îi... cê [k] îi tárle//

[Sigur că da.]

dā// îi tárle// da iéstê aíca și și mai márle// io am auzít acúma... n-âȚ_
văzút/ or spus álti că... gîsca// o flos_ pă... pă canálu... vek/ zóna zísă dónau/
și... spun lêȚ_ c-o tras-o//

[O tras-o peștele?]

da/ da// iéstê

[Era mare, da?]

da/ iéstê// iéstê peșt' táre mar! aíç// iéstê/ núma na! nu să preá prinde
așá să spúñem/ á așá cêvâ... adíc-o fi prinȚ_ cîneva/ ma nu s-o fi lăudát// da
Țómul_ acêsta dacȚ_ l-o arátát_ Ța... nóȚ

[Vb] la lúmle să...

[VIb] la lúme/ așá cêvâ io n-âȚ_ văzút// núma spun/ că iéstê aș... iéstă
[ε] már! [r] mar!//

[Și alți pești ce se mai prinde?]

iéstê și... noi spúñem șărán/ iéstê și știuca/ iéstê și... smuȚ/ iéstê
tostolovíg_ da//

¹¹ Se referă la persoana din fotografie.

¹² Gest: zona urechilor.

[Cum ai spus „smugi”?]
da// smuĝ//
[Ăștia ce sunt? Cum sunt?]
p‘ă lel ī/ cuṅ_ să spun tōt_ ca șt‘iúca/ ī... așá//
[Tot așa cu...?]
da/ da// núma lel īi cárna álbă la lel/ șī nu pre ĵéstě oásă-n lel/ ī o car [k]
o [r] o cárne calitatívă/ da//
[E tot pește răpitor? Ca știuca?]
da// da// p‘ă așá i ĵel¹³/ da//
[Cum i-ați zis? Mai ziceți o dată.]
smuĝ// smuĝ// áĵa-ī pá límbā sîrbeáscă/ poát‘e că smuĝ//
[Și cum au pe spinare?]
áĵa núma spináre-o áre// ș-áre puțín/ áre coáste/ da tot/ da/ áre coáste/
núma nu-ī mai spináreă_ atíta oásě d-á‘e mărúnt‘e pîn ĵa cā... ĉe șt‘u ĵo/
noi Ĵe spuñem ála/ ĝaráșu acúma/ ála-ī ca șī șăránu// únd‘e sã... nã! pléște
d-ásta d-al at^b/ ásta ĵárâ-ī gustós i... tárle...//
o fĵost/ pá vrémurĴ/ or fĵos_ ále ĵără.../ pēșt‘e bătrín/ o fĵost_ ĵipárĴ//
cáre/ Ĵp_zî/ ástăz nu mǎi_ī... nu-s mǎi//
[Era foarte gustos.]
e! nú_ am_ mîncát_ tática meo o príņs/ dĵ-ála pá vrémurĴ dă ĵo nu//
núma... n-ám prea vǎzú_ d-ála// [...] e! dă acúma tot mǎi slab/ to^t_mǎi... nu
ñi^z_ nu că mǎi slab/ ñi^z_ nú-ī!// [...]
[Dar ăia de care ne-ați zis la...?]
smuĝ// smuĝ_ála//
[Au icre bune de mâncat?]
i táre/ o cárne/ cañtatívă//
[Și icre?]
áre șī icrĵe șī lel/ tĵot_ ĵi ca șī áșt‘alal^t_ tĵot ĵi ca șī... șt‘iúca/ șī ca șī
șăránu șī... tĵot áre icre/ áre tĵot ī... normál// nùmă_ atíta că lel_ ásta.../
sólzî dĵ-aj mărúnt‘Ĵ/ Ĵs táre mărún^s_ sólzî/ șī... n-am_ vǎzú^t_ să spun mǎi
marĴ/ dĵar dóo kí‘e o treĵ/ máre//
[Și are solzi așa pe tot corpul?]
da/ da// pē tĵot cuórpu áre//
[Ca și „șăranul”, ca și ăștia mai mici?]

¹³ Enunțul arată nesiguranța informatorului.

da// șărănu iésth cáre îi cu solz/ da iésth cáre áre núma dõo rîndurî dá solz// â_ásta/ șărănu áre... iésth cáre-s núma cu dõo rîndurî dá solz// [...] îel nu [ε] mére átîta ân lungîime/ çi mére...

[Vb] ân lățîime//

[Vlb] să spúnem ân lățîime// io am priņs/ po_să spun c-am priņs șărán dá pátru kílvē/ pōátē-o flos_čevá pčstá pátru kilográme/ dar... cum o flos? cît o flos_dă lung/ atîtă_o flos_aprōápe și dá lat// atîtă_o flos// ș-o flos_și dîn... núma io vă... nu vrēau să mint acúma/ dar nu... dácă nu a fos_o kíllă_și_cèva dá [r] dá ícre/ o flos^t_în îel// n-o flos_vóje să-l priņz núma... ca [?] n-o fo^Z_níme pă lăngă míne/ și nu... fuğ acás_cu îel!//

[Da' știucă ați prins?]

î_știúcă po_să spun în [r] ân_cariéra meș am priņs/ pōátē că vă mint/ vo dõo... n-am priņs/ ș-áșe cu mrēja am priņs/ da n-o^f_flos^t_marî!//

[Numai cu „mreja” ați prins, nu?]

da// núma cu mrejš_am priņs-o/ noi i spúnem čerhác/ la noi_ lă_ančajd// î_tor

[Cum? Cum?]

čerhác// dá toráčáni spun hop// áta áre pátru cólțur_cu mrějč/ ș-áre nujálē dá... oțčl/

[Vb] dîn fîer//

[Vlb] ș-atúņs fîer și... na! tráğ/zem lă... or la mărğînă/ or dîm_płod// dácă [k] pōátē acúma cîņ_vă-ntōáršet¹⁴/ pōátē pă płod iésth síneva cáre... s-a dus oámeni cáre trag cu... ásta/ e! ș-atúnča dácă dá nărócu îi/ dácă nū...// dá să prînde pléștē// da/ iésth táre...// și s-arúncă/ l-ă_aruņcát și... ástă-prîmăváră o^r_aruņcát_și n-a merz_nimíc și... maį multē fêlurî or aruņcát/ čéșe če-ņsámnă că... pōártă... grîjš činevâ dá ásta/ núma dá prîndâ_ņ_lac ca lúmeș/ nu ca sã...

[Și cu ce momeală dați? Ce puneți în cârlig?]

pă/ la cîrlíg púnem or la rîmă/ púnem or [ε] ástă/ maį mult_la rîmă/ o la pîtă/ la... la rîmă cu áșe maį mult// e! da cîņ_să meșargă lă [ε] șărán/ la áșt'a.../ cucurúz// cucurúz/ da// cucurúz d-al t'ínăr/ dac-ajúnge vlét'em ân... tōámná/ să spúnem d_únde iésth d-ála d-al t'ínăr/ atúnča fîčrbem/ cucurúz d-al

[Să se înmoaie.]

dă/ da// o că cumpărám dá lă... prāválíe iésth...

¹⁴ Se adresează anchetatoarelor.

[În borcane.]

da/ da/ dă/ iéste ásta... ie dîñ_stíclă/ iéste cucurúz//

[Același]

[O întâmplare]

o da^d_vîoríca¹⁵ drúmu la [r] la gîşt'e/ lă canál/ la vid'eu¹⁶/ na! cum noi spúnem/ și... sára/ úna n-o viñít// vîoríca spúne „iòáne/ cîcă n-o^r_viñít”/ ásta¹⁷/ „o gîscă”//

zîc „las-o că”/ zîc/ ásta/ „vîne ia mîñe”

„bíne!”

cîⁿ_ne-an_lobát_núma noi/ în_rînd/ să dúse ia să vádă// „háida și tu!”//

na! m-an_lobát_și m-an_du^s_și ió.../ cîⁿ_n-am dus... béga véke... a-ñgețát// și iă-i pă gáță// și duc ieu/ núma dă únu [?]/ da iă_a sárit/ lúñecă/ nu pòa_să vîná/ „na!” zîc „lásă că” zîc „la noápt'-o mîñcă vun [k] un pîi dă vúlpe”/ și s-o...//

ș-am_viní_noi acásă/ cîn_mîñe-zî dimínáță_an_gătá_noi lúcrú aícă și n-am lobát_și né dúcem// cîñ_gîsca noástă cu lébed'e/e/ grămădă// [...] s-or îmbinăt/ și să duc acúma pă canál// êe să ștîm să fáçem/ zîc cătă vîoríca/ zîc „ștî še fáçem?/ nímíc// loám gîñsácu/ și-l dúcem la [r] la ásta// că gîñsácu o scoát'e”// și n-an_lobát/ și l-am adúz_gîñsácu/ și l-am aruñcát ân ápă/ și lel o zberá^d_dúpă ęa/ și ęa l-o auzít/ ș-o ieșí^d_dîntră áleă// ș-o adús-o/ și vo dîo zîle o viñít acásă/ și pă úrmă o stat acásă/ cã_dă foáme// o flöz_dóo săptămîñ/ n-o viñít acásă// și-ásta... p-ormă_a dús-o-acásă/ și nu l-am mai da_drúmu până primăvára//

[Același]

așá s-o beút_la noi la aņcaíd

am avút/ po^t_să spun/ mai úna/ pòát'e c-o fi înteresánt_pântru voi// î toátă căsa o avú^d_vîle// îñsá^mnă toátă căsa o avú^d_vîle// al_măi_săràc/ să spun o avút cîñză-șáizăz_dă lítri dē... vîn/ acúma must_cît or făcút/ rákie

¹⁵ Se referă la soția lui.

¹⁶ Pronunțarea dialectală a numelui sârbesc (*Begej*) al râului Bega.

¹⁷ Vezi nota 9.

aşá/ să zî^c şî pánă la o sûtă dă lítri// dă... íéstě carę-o avút şî cât'-o mífe/ şî dóo miş dă lítri dă vîín/ ş-acúma răkíe iar or făcú şî dă lóză/ şî dă prúnă/ or făcút răkíe/ ş-áęa toátă s-o beút// toátă căsa/ o avút/ şî toátă s-o beút//

nō! cuş să vă spun/ dăstúl dă-nteresánt// pă vrémurí/ poát e cîn o foz la pârínţi mîéi: o floz júocu máre-n săt// e! atúnca s-o jucát/ cî s-o jucát/ s-or dus acasă lă... márvă să déje/ să...// ş-atúnċ o rãmáz júúni// atún... s-aduná/ or flost leş vîéřem făcút grúpe aşá: şásě/ şáptę/ záċe íņş/ ş-atúnca-n tó sātu íéstě cíe vunu maş năcăjít aşá/ cum noi spúñem/ „hai dú-ře la tátă-miş ş-ádă Ńo vîédră dă vîín!”// e! d-abęá apucáu cîş zîċe... acólo o căpătát o... cână d'ċ... vîín/ aíċ/ cîn o viñít/ iar aşá be// cuñ noi spúñem: „cu bocálu l-or beút vîínu”//

atún dūmíneċă ástaláltă „ċe! álă o adús o vędră/ dú-ře la tátă-to d-ádă dóo vîédre!”// dălog dóo or beú đęodátă [!]/ ş-atún viná/ ma dăpíndę/ luş i-o plăcú cîn o fo maş dăpártę/ puńă pă scăun/ şî maş trăġă đîş vîédrě [!]/ álă o adús dóo vîédre dă vin// e aşá s-o beút la noi la aņcaíd// cu vîédreřę/ s-or beút cu... númaş cu ásta/ ma cu vîédreřę//

or făcú gostíe/ gáta!// gostía... am avút únu cu... armoníca/ đîş săt/ dac-o foz maş sărác/ álă o adús o rářă/ álă o adús o găínă/ ála o adús oñ balón dă vîín/ or júcád đő ře-o... sări năřicási đín piċóř// e! acúma... i gáta/ tíneri... leş ni nu să maş...

[Vb] acúma niş acăsă nu maş fáşę núnta/ făċ la Ńorás/ la restorán//

[VIb] pă bíņę şî maş bíņe că la restorán că... să spúñem... acăsă tot í [r] i [k] nu-ş [...] atúnca ála apúcă pîş sóbe/ ċe să spun?! dă toátę// músaş să fiş ċiņevá să şádă-ñlőuntru şă.../ dar i... dar trébe un om că...// aşá... la restorán ře duċ şî... s-o gătát/ ař vinít acăsă/ tot îş... nu spun că-ş curát...

[Vb] tótu ie curát/ liniřít//

[VIb] n-äre ñi [k] liniřít/ n-äre rořt/ da aíċa trébă/ na! ş-áęa dă řínút beutúra/ trě s-o deskíz^l/ cárna trébě s-o... ċe făċ cu ęa pent că rãmîñę// şî la nşoi o rãmáz múltă cárne/ ma na! am [k] aş împăřtít-o la... veċín/ la námurí/ la toř aş dat/ atít s-o împăřtít/ ş-aşá ře [k] an dat// da nu pos s-o ři niş îş friġidérí//

[Acelaşi]

să sprîtuje dă dǎo/ dă trîi orî

[Ne-ai spus dumneata că la „curechi” se făcea „sprîțuit”. Pentru ce se făcea asta?]

da/ am spus// pǎ nu-î... îo nu ștu curát romînește/ noi spúnem pǎntrǔ pǎdúk//

[Pǎduchi erau.]

pǎdúk// î fásǎm curéku ʧa [k] vǎrza fáse pǎdúk// îņsámnǎ/ trébǎ dúpǎ sé s-o sǎdít// ástǎ¹⁸ iéste... îņsámnǎ cǎ pǎ frúnza lui/ dǎ/ da dí dîņ_ǰos dǎ la frúnze iéste ca nește fluturás așá/ mǎrúnt/ albî// e! noi i spúnem pǎdúk/ acúma šíneva...

[Da? La ăia le ziceți pǎduchi?]

da// Țe spúnem pǎdúk// la áęa// e! ș-atúnca iéste ástǎ dǎ stropít/ tot cǎ să sprîtuje pǎntru crúmpî/ pǎntru... gǎngîlî dǎ crumpî/ îi tot áęa sprîtuím șî... vǎrza//

[Și pentru varză.]

da// cǎ dǎcǎ nu să sprîtuie/ îi mǎnîcǎ frúnza î-o mîņcǎ/ și dǎcǎ nǔ... ásta/ nu să sprîtuie/ î să spúnem cǎ nu l-am sprîtuít/ î cîn ĩel încǎrcǎ sǎ-ņvǎlǎscǎ/ vǎrza/ înúntu iéste ñęreáęǎ// ñęreáęa cǎ iéste... áęa nu s-or ĩ fǎcút ĩ/ da//

[Stricǎ „curechiul”. Nu se face bine.]

da// strícǎ curéku// da//

[Și la „crumpi”, cum se numesc alea?]

la crumpî... gǎngîlî dǎ crumpî// gǎņzilî dǎ crumpî/ álęa iǎrǎ ástǎ [ε] să sprîtuje dǎ dǎo/ dǎ trîi orî/ to d dǎpín d e//

[Alea sunt așa cu niște... dungii pe ele, nu?]

da// dǎ/ da/ da/ da/ alê ĩelĕ cu dunęlî// da/ núma ále vétim îz bǎtrîņe/ nu mai iéste... cîn ĩ ástǎ léle-s așá în rînd/ o țǎrǎ cam séiņe

[Vb] ǎuǎlî lor/ gálbiņe//

[Când sunt mici.]

[VIb] da/ cîn ĩz ĩmîc/ álęa-s perícũ[loase] în [r] în dǎcúrzdǎ [r] dǎ sǎra/ și pǎnǎ dimińáęa vétim i tǎoț mîņcǎț// să nǎ [k] tǎre trébe s-avém ástǎ/ s-avém grîjǎ lǎ

[Și cu ce le „sprîțuie”?]

¹⁸ Vezi nota 9.

pă avlém noi/ iéstě preparáte d-áš'a êe să cúmpără pántrū... crumpi/
iéstě da/ difèrit'e/ mai múlt'e flélur!//

[Și înainte cu ce dădeau oamenii?]

cu... naint'e vrlèmeșă ?//pă naint'e vrlèmeșă să spun dirépt î or flòs _și dă
stropít/ da' _o flòs și ásta/ práu// o fos _prau o êevá/ ș-atúnca... cáre o avút _
î uņ _fel dă... nu ștu cuņ _să vă spun dă/ au flòst _plíc/ númă ca un flòi//

[Ca un foi, da.]

foi// ș-atúnca _acólo l-am pus/ l-an _dășfăcút atîta/ și lel o... ca cîn _o
suflát... làoláltă/ crumpi// ásta/ și p-ormă s-o arătát că nu-î așa d'ě [r] dă _dă

[Sănătos.]

sănătłós/ ș-atúnca o... o să cūră/ s-a dus pînă la [r] la [r] la rłod//
ș-atúnca l-o dus cu_ásta/ șásě-șapt'e zíl'e// î...

[Atâta.]

atîta/ și dúpă șapt'e zíl'e da// e! și vărza// i_o vlét'em am [k] curéku/ cuⁿ _
noi i spúneș/ áeș'a cáre spúne vărză și... nu ștu cum să vă file voo mai
ușór// ásta/ álélànt âi spúne curék//

[„Curechi”.]

curéku ástă/ dă toamnă cîņ _l-aņ _săd'ít/ ma l-aņ _șprițuit o dátă/ și î
puń òrìdecărîē î p'ástă frúnze ca să-l hrănesc// că iel îi/ iel în dóo-trii zíl'e i
năcăjít/ așa stă/ iar așa/ cîn _îi vîne lui îņ _flîre/ îņsámnă cîņ _s-o priņs/ cā _
lúmeș/ încápe/ ásta/ să-l hrănesc _păstă frúnzě/ ș-atúnca mai o dátă la zăcē
zíl'e/ la cîņsprășe/ dăpînd'e cum aņ _vrlèmeșă/ î' _î/ atúnca îl dăm a dóoș oără/
vlét'em an _dat a dóoș oără/ l-am șprițuit și... mi-s pregăt'íd _dăcă trébě ș-a
trîja oără/ să-m [k] le am cumpărát'e/ tot/ dac-o fi să trébě să l'e șprițui
vrșodátă//

[Dar mai sunt unele, mai ales la „crumpi”, mai lunguțe și cu picioare
multe. Cum se cheamă alea?]

da// da _dar nu ștu cum î kámă áia// știu la êe vă gîníť//

[Știți care?]

știu la êe vă gîníť/ [ε] pă vermulét/ nă?// iéstě vermulét cáre [r] cáre
mîncă și crúmpu-l mîncă//

[„Viermulețul” e unul alb, nu?]

iéstě și álb/ iéstě// iéstě d-ai vlerz(ł) d-ăș'a êe

[Și verzi?]

da/ iéstě// iéstě și vlerz//

[Ăia verzi mănâncă mai ales frunza.]
frunza// iel păntru frunză// da ai [k] áċa-i îm_pămînt//
[Ăia sunt în pământ, da.]
îm_pămînt/ îm_pămînt îs/ da// îs áċa// [...] tŭót trébċ... po_să spun_că
tótu a vru^t_să să stropċască/ Ń-ō părădăisă nu-î mċi áċa ċ-o fŭost/ pă
vríemurî/ Ń-ō pipárcă... nu-î mċi áċa ċ-o fos...

[Și la „părădaisă”?]

la părădăisċ să spun și pă ielċe-ar vrċa să lċe mîncċe gónċilċe-ášċa dă
crumpî/ vrċau/ vrċau ca să le mîncċe/ dar ástă/ cúċ_să spun? dácă n-o fŭost
în apropiċere/ nu lċe prċa áșá [...]// dar ásta/ la víċe am avút ũ/ noi lċe spúne
la víċe că [ċ] ásta/ unċ-or fŭoz_víċi/ acúma nu-z_mai víċiċe/ acúmă_am pus
grăd’înă dîm_párt’a lu ápa//

[Același]

zċlúċa... a lu bŭóna

[Și cum vă cheamă ?]

númil’i curát mi-î il’iána/ dă cîn_o fŭost_să mă bo’áză/ nănáșa o vint
ca bċċébă/ și-ntreăbă pă máċca/ bătrîná/ și pă máma mċa: „fină/ cum să-î dau
númil’i la... fátă?”// ă_spúne... fîċă m-o născút lă spitál/ o spus „io ċ-an_
dat núme la fátă Ń-o kámă iulċána”//

„e! pă dácă ċ-ai da_númai [k] númeċċe iul’ána/ îċsámnă tu ai fŭoz_nă [ċ]
nănáșă”/

„pántru ċe mi-s io nănáșă?”//

„io am dóċo fċċi/ io vrċau să î pun númeċċe la fátă/ or vior’ica/ or zelúċa”//

Ń-acúma máċca... cu máma meċa/ sċ_să_făcă_î/ bo’ėzu s-o făcút îċ_
sóbă/ să nu rămîná/ că mi-z_născútă-n șásă ianuárie/ dăgrábă s-o și bo’eză^t_
copíi atúnċa...// sa nu fċċe pótcă și să să făcă la sa^d_dă rușíne/ că n-au
nănáșă/ ċimíc// spúne „nănáșă!” [...]

spúne „ċimíc// ũo să-î zċċem zelúċa”// cîn_or viċí^t_cu míċe la
bisċárică/ atúnċă oċ_î pus_î... pópa o-ntrebát [r] pópa o-ntrebát¹⁹ că cŭm
îm dă nănáșa númeċċe/ și nănáșa mċa o spus că pă fátă o kámă zelúċa//

¹⁹ Ezitările și repetițiile sunt provocate de discuțiile dintre informatori ocazionali, care nu sunt implicați în interviul propriu-zis.

aşá cǎ/ dǎcǎ víne cǐneva şî-ntreábǎ: „úne stǎ moşescu?”/ cǎ pronúmeleşe
i l-am înskimbǎ_dǎ la pománǎ la moşescu²⁰/ „úne stǎ moşescu iléana?”

Î cǐneva nu ştíe sǎ spúnǎ „moşescu iléana?!”/ nu ştu/ îi áia/ nu-î áeşǎ²¹//
da dǎcǎ-ntrebǎ! uŋ_copíl dǎ la grǎdiniţǎ: „úne stǎ zélúţǎ”/ şpiţ-númeleşe
sau „a lu bǔóna?”

ştíe ş-únu d-ai miş sǎ spúnǎ: „vǎ dúceţ acólo/ ş-acólo/ c-acólo stǎ zélúţǎ”/
aşá cǎ io/ dǎcǎ îñ_î... liǵitimáţile/ îñ pásoş/ îñ ásta/ mi-s moşescu
iléana/ da îñ_sǎt şî lúmeşa mă ştíle ca zélúţǎ//

[Şi „şpiţnumele” cum e ?]

bǔóna//

[„Bona”. Da’ de ce, ştiţi de îi zice aşá?]

da// da// Î... cum sǎ spun?! mǔoş/ strǎmǔòş/ strǎmòş/ a lu bărbátu
mǔeş/ táta lui/ ō făcút armáta-n bǔósna// şî iel cǎ_copíl/ nǎínt’e s-or purtát_c
copíii/ cum sǎ spun?! îñ... tólurí/ îñ_vigǎne// şî iel... cuŋ_cǎ spun?! îş
lǎ... ála... ân [ε] spǎte şî o fǔos_copílu mai gras/ sǎ bǎtǎ pá fǒále şî spuńǎ:
„táta mǔeş făce armáta la...”/ n-o pǔtúť_cǎ-î spúnǎ bǔósna/ núma „la bǔóna//
bǔóna/ bǔóna” ş-aşá cǎ o rǎmǎs númil’i bǔóna//

moşescu iléana
pàtruzǎşínóuşǎ [de ani]

io tríí_morţ am îngropát

[Care sunt aicea obiceiurile la o înmormântare?]

pǎ cîŋ_vidém cǎ dǎcǎ îi îñ_pǎt şî tráze sǎ moǎrǎ/ al dîŋ_cásǎ/ ar
trebíi sǎ-ş cáuťe ō... lumínárle/ sǎ-î fie la-ndemínǎ şî cîn_îl vléde cǎ îi
pǎ...períre/ sǎ-î apríndǎ lumína şî s-o... ŧínǎ mórtu / cuŋ_cǎ spun?! îñ mínǎ
pínǎ-î iásǎ súfletu/ ca sǎ nu moǎrǎ fără lumínǎ// dúpǎ c-o murít/ sǎ stínghe
lumína ş...

núma cǎ... şî dǎcǎ moǎre fără lumínǎ/ víne sǎ... sǎrbǎtoárle [...]²²

[Va] dóozǎşînu novémbǎr/ sǎ dúce lumínǎ la şǎpt’e añ//

²⁰ Numele pe care îl purta înainte de căsătorie.

²¹ Informatoarea rosteşte şoptit enunţul, sugerând o atitudine uşor dubitativă.

²² În textul informatoarei Ileana Moşescu [= Va] intervine fratele ei, Ion Pomană
[= VIb]. Replicile lor se suprapun adesea.

[VIb] dóozășiunu novémbăr să dúce la biséřicǎ/ ș-atúńsa toț care-or murít fǎřă lumínǎ la spítal Țo lǎ...

[Va] da// bíne! saȚ l-o gǎsít_mȚort//

[VIb] l-o gǎsít_mȚort... íńsámńǎ cǎ... yrodátǎ nu_z_dúce la... biséřicǎ//

[Va] bǎrbátu mǎeȚ fǎřă lumínǎ_ o murít// [...] da sócru-miȚo íǎřǎ o murít fǎřă lumínǎ dîń_cáuzǎ c-o [k] or fost_cum or durmít/ sqácula cu sócru/ únu-ntr-um_pat/ únu-ntr-áltu/ íeȚ or povestít// dǎ_la_o_vrême Țo vǎzút_cǎ nu mǎi zícē nímíc/ spúńe: „iǎóáne! nu zíz_nímica”// șî íel íǎřǎ táce²³// „iǎóáne! ai adurmít?”// yǎřǎ nímica/ ía s-o sculǎ_dîm pat/ o-apríńș lámpu/ cum l-o vǎzút/ íeț... o murít//

da^f_suácrǎ... íǎř_ășǎ o vint... máma/ la míně/ șî... am stat íń sob-acoló cu ía/ șî spúńe: „búnǎ sǎra cúscrǎ! na! cē lúcri?”//

„íǎcǎ/ ío stau”/ ș-o foz_mǎi o večínǎ/ „șî íál'e mǎ pǎzǎs^c”// pǎ na! cē fiǎl dǎ... pǎzǎ²⁴/ da// eí! íǎc-ășǎ!// c-or mǎi fi vorbít...// spúńe „ío”/ spúńe máma meȚ: „cúscrǎ!” í „ío mǎ duc acásǎ/ cǎ m-am lǎsát lámpurile apríńșe/ mǎ du^c_sǎ le stîńg/ șî ío íǎřǎ vin la... voi”//

„bíne!”

pǎńǎ máma o vint/ ía núma/ cum o stat pǎ un fotéliu/ ș-o avút o... on scáon d-ășt'a/ hócliță noi spúńem/ s-o pus nùm-așǎ/ șî ío m-an_gínd'íd_c_zíc: „sǎrǎca/ pǎt'e vręa sǎ doǎrmǎ”/ zíc „o las așǎ/ ma sǎ [r] sǎ-í pun cēva-ń_c_spát'e/ sǎ nu-í fi le rléce”// șî... am íeșít afǎřǎ dîń_c_sóbǎ// ma nu mi-o fost... háznǎ/ sǎ stau/ íǎřǎ tótuș m-an_dus ío sǎ vǎd la lęa/ cē mǎi fáce?!!// șî ío m-am uítát/ aȚ_vǎzú_cǎ nu mǎi súflǎ/ ș-am strígát pǎ bǎrbát/ zíc „aúz maríne/ sǎ vez/ cǎ párcǎ nána nu mǎi súflǎ/ saȚ mi sǎ-mpǎre mie cǎ nu súflǎ”// cînd_î... am răd'icát-o-ășǎ cum ía o stat/ ía n-o mǎi... cuȚ_cǎ spun? n-o mǎi suflát/ n-o fost_ím_pāt/ n-o fos... cum sǎ spuń?... șî ía íar așǎ²⁵//

e! ș-atúnca dǎcǎ mȚórtu... sǎ ía lumína dîń_î mínǎ/ e! ș-acúma cîńe íl ímbrácǎ? dacǎ_o_lǎsát/ Țo avú_vo doríńțǎ mȚórtu/ sǎ spúnǎ: „sǎ mǎ-mbréce ála șî ála”/ atúnca al dîń_cásǎ s-o dus sǎ-l ímbréce...

[Se duce sǎ-l cheme.]

²³ Enunțul este rostit cu tonalitate scăzută.

²⁴ Termenul este sugerat de una dintre anchetatoarele.

²⁵ Vezi nota 23.

dă/ da/ îl kámă ca să-l îmbrêce/ da ȳo am îmbrăcăt_pě sȳacra meă/ cum
să spun? ȳo_nu m-an_duz_dúpă níimē/ ȳo furt ȳ-aȳ_spus: „nánă! dac-o fi
mor!/ să ști că la níime nu te dau/ ca să te... ȳngroăpe/ núma ȳo te [k] î... să
te-mbrêce/ núma ȳo te îmbrăc/ să ști că ȳo te-mbrăc”// ȳa n-o zȳ_nimíca/ o
fos_făloásă// că mult m-o căutăt//

[Îl și spală înainte?]

da/ atúnca cîne-l îmbrăcă/ îl spală_o ȳíră/ ma cu o đírzá ȳi_i spală/
míníle/ o ȳără făța și/ cuȳ_să spuⁿ? așá ȳi [...]/ atúnca încêpe cu-mbrăcátu/
ȳi dă/ îl îmbrăcă tot/ și... pánă nu ajúnge sicríu/ să púne or! pă o măsă meĳ
mícă/ saȳ_pă dóqō scíndur!/ și uȳ_căpătái să úmple î cu páie/ nu să púne
căpătíi dîn pat/ i se leăgă piçȳári!e/ și să leăgă míníle// [...] dácă nu ȳȳkíde
ȳóki/ dácă nu... la uȳ_caz/ o murít cu ȳóki dășkíș!/ să púne doi ban! așá/ o
pínă să...// [...] pínă i să-ȳkíd ȳóki// î... cîȳ_l-o pus în sicríu/ atúnca ȳi
dăȳleăgă míníle/ ȳi dăȳleăgă piçȳári!e/ ȳi ȳa bání_ćia dúpă ȳók/ în mínă să
púne... bání/ dă la pópa... s-adúce crúce/ să púne pă piępt/ să pu [k] i să
púne batístă pă mínă/ ȳi_sicríu să ȳípă [k] să púne mac/ roăta/ și să púne fir
négru roăta/ spúne... na! obiçęiur!/ atúnca víne mórtu acásă cîn... ȳnúmără
măcu-òla/ cîn... bȳam [k] da bȳámba dă mac ȳi_ĩ/ da! i mărúntă// cînd? da
mórtu nu meĳ víne acásă// și să púne cîț-un ai²⁶// ai/ cuȳ_să_spun?/ o
măcúlie dă... ai//... ș-atúnca míne-zî... s-acópere/ sára vin la privléęe//

[Dar „aiul” de ce zice că e bine să-l pună?]

păi ȳe bíne dă... drácu! nu știȳ/ [...] da víne/ da! sára vin la privléęe/
pópa víne dă fáce slújba dă sára/ î obiçęiu ȳ-acúma la noi/ î... să cúmpără
pogăcál!e/ să dă cáfă/ să dă soc/ să dă apă/ să púne saláme/ [...] ²⁷ ástă.../ să
cúmpără saláme/ bríȳză/ ȳáȳă/ dăpínde/ cum_ĩ... cuȳ_să_spun? [...] ²⁸
dăpínde cum i gázda dă ȳȳstărít cu bání și...

[Vb] năínt!e s-or făcú_cróvne saȳ kífle// [...]

dă... ȳnăíntē să cîntáu/ s-o cîntăt dúpă mort/

[A! „S-o cîntat.”]

da! ȳo trîi_morț am ȳȳgropát// și bərbátu m-o murít/ cuȳ_să_spun?
tínăr/ și-m! páre răȳ dúpă ȳel/ da... ȳo n-am pútut/ nu știȳ ȳo cúȳ_să_spun?
ca să...//

²⁶ Cuvântul e sugerat de cumnata informatoarei, Viorica Pomană [= Vb].

²⁷ Textul este întrerupt de intrarea în cameră a cățelului gazdei.

²⁸ Fragment de text neinteligibil.

[Da' erau anumite femei care plâneau sau din familie?]

nu! nu! dăpînd'e cînt dă jéle/ da mie m-o fos^t/ cuṅ _să spun? jeále că am ştiut cum am rămás// [...] ²⁹ ále t'ínere vét'em ma nu mēi ştiū să să cînt'e/ şî să.../ da ále bătríne o ş'íút/ cum să spún? vórbe/ da... noi nu! durérea cît să fiéle dă máre/ cuṅ _să spun? plîng aşá dă...//

[Aicea „sicriu” se zice?]

sicríu/ da!/_pă_sicríu/ cum áltfel? [...] şî da! copârşéu/da³⁰//

[Aşa! Şi pe urmă, câte nopţi veghează?]

númă _o noápt'e/ dácă ástáz o murít/ míne-đi să-ṅgroápă/ da dácă mŭáre sára/ şî nu măi poa _să prerúpă/ atúnê ñi músaj... dóo nopţi//

[Ce să facă?]

să stéáje/ cum să spun? să.../ la privlége dóo nopṭ/ [...] să prerúpă/ [ε] dimínáta/ să dă lă críshicu/ că-ñi mort/ şî să ştié/ cuṅ _să spun? să ştié că... ñi mort/

[Vb] la cîtă dóo ṽorí tráze zvónu/ şî stă/ şî atúnê să tráze cu toát'e/ ṅsámná o murít _ñi mujiére/ da dácă dă trii orí tráze/ atúnca/ vét'em a pátra oără încépe cu toáte/ atúnca-ñi ṽóm//

[Va] ş'ím că-ñi _ṽom// d-ásta cunoáşt'em/ dúpă ê-o murít/ ṽom sau mujiére//

[Şi pe urmă, când pleacă cu el la mormânt, cum e?]

ñi dúce pîṅ _la biserică// ş-atúnca... da naínt'e i fáce áre [k] în áre/ şî în sŭóbă/ únd'e ñi mŭórtu/ să fáce ca o řáră slújbă/ şî în áre să pleacă cu lel/ la tot cólṭu iárá să stă/ să fáce stîlp/ [ε] şî dácă/ cum să spun? mēi vręa cîneva să fáca şî trléce/ vun nam/ şî trléce pă língă căsa lui/ iárá _să _fáce _stîlp/ ca şî la cŭolṭ/ núma să dăşkíd'e puártà/ şî să dăşkíd ferjéşt'ile/ şî să púnă [k] să púne lumínă în feręástă/ sâ să ş'íje că să fáce stîlp// ş-atúnz _la biserică cam trei fúrtái dē êas să fáce/ cum să spun?/ slújbă/ şî să fáce ca o sãrutãre/ a dúpă úrmã sãrutãrè/ fiłecãre/ cuṅ _să spun? doṭi cu doṭi să dúce/ únu d-o lãture/ şî únu dă álta dă sicríu/ ş-atúnca să fáce crúce/ să řúcã crúca/ sicríu/ dácã.../ cîne vręa/ da!³¹// ří... dúpă ája... să pleacă cu mórtu đín.../ cînd să bágã cu mórtu în bisericã/ tre _să [ε] să să báge cu piçóaril'i náínt'e/ da cîn _ñl

²⁹ Vezi nota anterioară.

³⁰ Termen sugerat de informatorul Vlb.

³¹ Ultimele secvențe reprezintă răspunsul la o intervenție nesemnificativă din partea informatorului Vlb.

scõát'e trébě s [k] iără cu picõárilē năint'e/ cã... cum nu? duĉ mŭórtu/ cum sã spun? sã-ĩ dai ĩn _cap/ ma sã bágã frumós pã p [ε] picõáre// e! așã cã... ĩn bisericã sã-ntõárĉe mórtu și pleácã...//

[Tot așã, da, da, da.]

da! ĩ prãpor! ĩ todãúna sã úitã așã sã fiie fãrã pãrĉeke áia// dácã/ ĉe știu io? ĉĩnc/ trĉei/ ĩ tót fãrã pãrĉke sã fi

[VIb] cáre-s mai bogát/ mai múlt'e//

da!/ dăpĩnd'e cum/ sigurat/ iestã cáre și núma cíte triĉei// [...]

ĉĩn _s-ajúnĉe lã [ε] ĩn põártã la mormĩnt/ iără sã fáĉe o țãrã slújbã/ și... pĩnã nu-ĩ dã drúmu-ŋ _grõápã iără... puțĩnã slújbã/ și... dúpã áia pãrĩnt'ĩ pleácã/ sã dúĉe la pománã/ slujășt'e pomána/... dŭóuã muier!/ da!³² a... stãu ĩn pŭártã/ și kãmã la pománã// e! năĩnte nu s-o kemát/ núma ĉĩne o trébĩit/ e! da acúma s-o lõat tuátã lúmĉa/ ĉĩne gód'e sã dúĉe lã... petrĉĉere/ [...] pã tuátã lúmĉa sã kãmã la prĩnz/ la pománã// [...] cáre șt'ie cã tre _sã sã dúcã/ sã dúĉe/ da cáre nu/ máĉãr cã ĩi kemát/ cuĉ _sã sã dúcã? sã cúmpãrã peșkĩre sau cĩrpe/ și sã púne dĩn áre/ sã púne ástã...//

[Se pleacã de aici, de acasã]

da! la námur!/ la ortãĉ/ la... așã// [...]

mĩne-dĩ ne dúĉem la.../ dimĩnáța la.../ da!³³ lã... mŭort/ și... avém uálã dã pãmĩnt/ púnem puțĩnã ĉenúșã/ ĩn ĉenúș-áia jãg și iar o țĩrã ĉenúșã/ ca sã nu sã stĩngã.../ da!/ pãn-ajúnĉem lã mormĩnt/ dãm c-om bĩt/ s _ajúnĉem la jãg/ púnem tãmĩie/ și dã trii or! roáta ne dúĉem dúpã mŭort/ ĉĩn _s-o gãtãt/ gõlĩm áia la crúĉe/ ĉenúș-áia/ ĉenúșã și jãgu/ da!/ și tãmĩia áĉa/ mai mĉre puțĩn fum// da mŭórtu dúpã ĉe [ε] și ásta... mãne-dĩ/ mŭórtu ĉĩn _ĩ ĩngropát/ sã dã iără c-on _fir ñĉgru/ sã spuĉe cã.../ sã nu mĉi vĩnã mŭórtu acásã/ sã sã-mpĩĉdĩĉe-n áțã _àĉa/ și sã nu vĩnã/ așã cã...//

[Vb] și sã-ŋgrõápã tãmĩie... lã

[Va] da!/ sã lásã tãmĩie/ [...] da!/ ĩnr-o uĉegúțã sau ĩnr-o cuřie dã feșt'ĩl/ sã puĉĉ-acólõ_la crúĉe/ și s-acópere cu séva//

[Și oala ce se face cu ea?]

șã^s _sãptãmĩn! tre _sã ne dúĉem ĩn tót'e zĩlĉe cu...

³² Rãspuns la intervenția informatoarei Vb.

³³ Secvența „da!”, repetatã, constituie rãspunsul la intervențiile și sugestiile informatorilor Vb și VIb.

[A! În toate zilele?]

[...] tót_ așà cum aņ_ spús/ șà_ săPtămînî/ e! acúma/ dac-am începút lúñea/ lúñea tre_ să să spárgă/ dac-am începút [k] în ce zî să-nêșape/ în zîuă_ àșà să spárgê Țoála/ ma să nu să déle cu Țoála dă crúce/ să spúne „da! la ũñ mȚórt/ cu Țoála-ņ_ cap”/ nu!/ or! adúê o țíglă/ și da! cu ia [G] dă... țíglă sau vo piátră cêva/ și Țoála rãmîñe-acólo língă crúce/ spártă...

[Da' apă se duce?]

da! o țíră apă puñ într-o uieğúță sau um_ pahár/ și să toárnă acólo lă... la crúce/ da pã língă [ε] ásta/ cîn_ ne dúcem șa_ săptămînî/ în toát'e zílî'i dúcem or o țíră pítă/ pítă fítă cu Țou/ ce să fáce dă fruștúc/ cuņ_ să spun/ pítă și clísă/ pítă și.../ ce áre Țómu-ņ_ cásă/ cîrnăț sau ce [r] ce/ dăpínd'e și cum îi vríeșe/ dácă-î pástă iárnă/ iéstă și cãltabóș/ și búrfă/ și dă toáte/ atúnca-l kemî/ în toátă dimínáța/ o țíră pítă/ un dăráb dă pítă/ și să táșe cêva// e!/ da cînd_ î pástă váră mai și cumpărám/ cuņ_ să spun? sau mácar ce/ núma să fie.../ da!//

[Și astea unde se duc?]

la mormínt/ la mormínt/ și... dácă îi cîneva acólo/ să dă dă pománă la.../ da noi acúma nu-î mai níme/ dă... să luám noi cîțe-o bucătúră_ așà/ dátă dă pomána lu a^l_ mȚort/ da să dă pástă mȚort/ dácă-î mȚórtu-așà... a^l.../ ce îi/ cum să spun? ce dúcê/ îi dă/ dácă să mai dúcê cu cînevá/ îi dă/ ma pástă... pástă mormínt/ da! pástă mormínt/ să dă/ nu să dă aíc așá...//

[Nici pe la cap, nici pe la picioare?]

nu! nu! pástă mȚort/ pástă... să ia/ ma că núma o bucătúră/ da... cuņ_ să spun?/ nū/ nu mai mîñcã_ așà túmeș/ și nu m-am.../ dúpă obiêșájurî [...]

[Altceva nu mai dădea de pomană?]

da! la șas_ săptămînî să fáce iără [k] la nóș zíle/ să fáce po [k] pománă dă míñe-zî/ ma núma cu aî_ î... ê-o^r_ ajutát sau núma/ da! aî mai apróape³⁴ áșà.../ cê_ ș' u_ io_ să_ spún?/ dăpínd'e cum îi famíliã dă máre/ la nõș zíl'e/ să kámă aî_ s-or săpát grúãpà/ și fac... o îmbră... [k] l-o îmbrácát p-al mȚort/ și iar așá/ púțîn/ námurî dácă/ frațî/ surórî/ p-álțî nu/ dácă voņ_ veçín/ la șas_ săptămînî să fáce mai máre/ atúnca... la noi je o módă prȚoástă/ să cúmpără uále/ [...] núm_ așà să újtă să nu fiê d-ále ușóãre/ să

³⁴ Termen sugerat de informatorul VIb.

nu fi... [k] să fiie plină cu fãrbã/ să fiie mai grõasã/ să fiie mai máre/ ca tũmea/ nu mai íe uĩtãm la preț cã cĩt cłóstã/ pã úrmã noi șĩim cum íe ústurã la íñemã/ númã... [!] núma să fiie... íarã să táje puorc sau să táje purcłéi sau uõáje/ î.../ să fáce dã_aluát/ să fáce zúpã/ íarã... cu hoárã/ și [...] pã língã ája/ îñ _fiicãre uálã/ tre _sã fiie așã puțĩnã ápã/ un ban/ și cĩt-un măr/ sau o pomofãncã/ portocálã/ cum să spu/ sau piãrsicã sau êe.../ êeva o frúctã// și atúnca... da!/ lumínã³⁵ legátã la uálã sau la bocál sau êe puártã íel/ da!/ cu áțã nágrã// pã língã ája să cúmpãrã o pãrêke dã ștrĩfĩ sau cõrãpĩ/ un sãpũn ș-o batistã// ája fiicãre/ da!/ fiicãre cápãtã/ tot... cum să spũn...

[Cei care vin la...]

[Vb] da! núma acú/ íe fõsta famíliie/ núma of _cãpãtãt o uálã/ o pãrêke dã ștrĩfĩ/ nu să dã la...

[Va] cum ț-ê cãsa/ acúma dácã ís pátruzãž _dã cãși/ pátruzãž _dã uále/ pátruzãž _dã pãrég _dã ștrĩfĩ/ cuñ _sã spun/ sãpũnurĩ/ batiste/ dac-o fost muĩare/ să cúmpãrã batistã muĩerãscã/ dácã-ĩ uõm/ batistã uõmenãscã// ștrĩfĩ/ acúma... la ștrĩfĩ íéstẽ cãre cúmpãrã.../ da!/ d-ai uõmeñest/ și cã-ĩ muĩere și cã íi uõm// la jumãtã _dẽ an

[Vb] ș-atúnê să dã țõálẽ la...

[Va] da! să dã țõáleĩ/... ásta cãre uõ-mbrãcãt șĩ... áșa/ dácã-ĩ mai [k] l-ai aprõape// [...] ío acúma... o [k] l-or ímbrãcãt doi uãmenĩ/ da^ _mai mult l-am ímbrãcãt ío/ ma bíne/ am dãnumĩt/ cuñ _sã spun/ doi uãmenĩ/ [...] í lẽ-am cúmpãrãt ștrĩfĩ/ íei or vru _sã le cúmpãr [k] añ _vru să le cúmpãr pátiķe/ ș-or spus „nu! șlapĩ”/ cã íei ín șlapĩ vrõau/

„bíne!”/

lẽ-am cúmpãrãt izmłéne/ î... mãi pã piãlẽ/ î... kimłãșã/ svédãr/ míțã/ o spus tremerg/ añ _vru^ _cõaréê/ ș-o spus „nu!”// [...] î... cõaréê/ núma a spus cã tremérge să le íau/ êe or spus íei/ ája lẽ-am... cúmpãrãt/ núma ája tot am cúmpãrãt nou//

[Toate „nouã”, da.]

tot/ tot nou// î... țõálĩĩ/ a lu bãrbãtu-miõu añ _vru^t să mai ímpãrțãsc/ așã și copĩlu o spus „mãmã/ da cui dai áștã?”/

„pãĩ”/ zíc/ „dau/ ásta/ na!”//

³⁵ Termen sugerat de Vb.

„ce nu mi le laș mîle/ cã ieu vreau sã port Țãlele lu tãta”/
„bîne!”³⁶

ș-așã cã dîntr-a luî nûma am tãmiãt așã/ șî am lãsat tlot la copil// [...] cîn ĩe murtu pã mãsã/ sã pũne un copil mîc... sã cãre apa/ dîn đîua cînd... înc [k] ășta... o murit/ șî pîna... la pomãna î dũce-n... șas sãptãmîni [Aia de șase sãptãmîni?]

da! dã șas sãptãmîni/ dũcem/ ma nu mai adũce acãsã/ nũmai ia dã la.../ luvîna/ șî... spũne cã [k] cu un bocãl/ ma... tre sã dãm noi dũo șoli sau dũo bocãl/ ș-atũncã copilu úmple șî pũne pã mãsã/ apã aia sã folosãte/ ori sã bia/ ori sã pũne-n mîncãre ori/ e!/ la șas sãptãmîni sã cumpãra la copilu ăla Țãl/ sau cãre ce/ dãpînde cum î putãrea la gãzdã/ șî... iestẽ cãre dã cît-un dinãr/ io am cumpãrat șî cocolãdã/ șî-n cocolãdã/ i-am bãgãt î ori bãni/ da! șî sau î bozonãr la... dãcã c-am luat/ la Țãlele-ãla/ șî am cumpãrat î dũo șoli noi/ cãre or slobozît apa/ cãre c-o cãrat apa/ mi le-o dat mîle acãsã/ șî dîn aleã ăle dũo șoli/ úna m-o lãsat mie acãs/ șî úna i-an dat la... copilũ ăla/

[La copilul ăla!]

da/ da!/ șî... s-o slobozît apa/ naintẽ sã duçã la bigeu³⁷ dã or ĩ... slobozît apa/ da acũma s-o țipãt pã iãrbã așã//

[Aceeși]

iestẽ cîn sã... triflẽte

io tlot înaîntẽ la ánu nou am avút... înc ăpã/ aț vãzút cum cãpa sã

[Vb] la Țãtã fõãia//

[Va] dãspãrtẽ/ da// acũma c-or flost ĩ lúna lu iãnuãriẽ/ fẽbruãriẽ/ mãrtẽ/ aprílu/ mai/ Țãtẽ lúniẽ sã scriẽ// e! ș-acũma/ înc cãpa áã s-o puș sãre// șî aia ai pus pã cupțõri// ce ștu io?/ la iãnuãriẽ-ai pus ĩ cãpa cu sãre/ la fel ca la áșta/ e! șî la cãre o flost/ ce ștu io? áã uscãtã/ însãmna cã-ĩ lúna uscãtã//

[Vb] nu/ i vînt/ o fi vînd//

³⁶ Rostire șoptitã.

³⁷ Vezi nota 16.

[Va] la cáre o f̥ost údă/ apóĭ-ĭ-o lúnă ploioásă// și úne n-o f̥ost-ĭ/ cuṅ-să spun/ nímica/ áęa ĩo fac/ cuṅ-să spun?!

[Chiar faceți?]

da// dă/ și mēĭ fac mēĭ úna/ áęā f̥ac ásta// e! și cáre ĩĭ în cāpā-áęa ĩĭ uscát áęa o fo [k] o fi lúnă sécētă [k] seĉetoásă//

da mēĭ úna fac/ am auzĭt dă la o bábă dĭn hĭrvátca/ și ĩără fac așá// ĩ la noi crăcĭlunu ĩĭ ân dóozășĭcĭnĉ dețembăr/ da la sĭrbĭ ĩĭ ĩn șásă ĩánuarĭe/ pánă-n șápt'e// ĩĭ-acúma! dă la noi dĭn-zĭo dă crăcĭn/ ĩnșámn/ am acásă un cǎĭet și/ ĩn toát'e zĭĭeĭ ĩnșámn/ cē ștu ĩo/ ĩn dóozășĭcĭnĉ dețembăr Țo f̥os-șoáre// ĩn dóozășĭcĭn/ ála-ĭ ĩánuarĭe// ân [k] ĩn dóozășĭsàsă dețembăr o f̥os-ploăĭe/ o f̥oz-vĭnt/ o f̥os... ĩo áęa tȚot ĩnșámn// e! cĭn-mi-z-gáta/ cu dóosprēcē zĭĭe/ atúnca pun: ĩn dóozășĭcĭnĉ dețembăr/ ĩ-ĭánuarĭe/ fébruáre/ márt'e/ pánă la dóosprēcē/ atúnca/ dúpă áęa mă úĭt/ ásta/ să vād/ cum vĭnē... ástă...

[Luna aia.]

da// da//

[Și dacă e... nimereste?]

păĭ-ĭéstē da/ ĭéstē cĭn-să... cuṅ-să spun/ să... trifléșt'e// an-dr [k] o baș ástă ĩárnă/ n-am-măĭ făcút/ da nu ștu dĭ cē?! dă pánă cuṅ-să spun/ pánă [ε] acúm a f̥os-t-an/ am pus-ĭ ĩar-áșá un tásnũ/ ș-am-făcút-și cu cāpă/ șĭ am [r] am și áęa am// e! ș-așá cā...

[Dar „se trifește” totdeauna sau...?]

ē! cuṅ-să spun?! mă uĭt și cum/ še ștu ĩo?! dácă la nȚoi... o f̥ost-ĭ șoáre/ și-ntr-alt-loc o ploĭát/ atúnca... cum?! ĭéstē cĭn-să trifléșt'e/ da ĭéstē áltă... dátă cā nú... trifléșt'e/ núma cam să trifléșt'e/ ásta-ĭ bun/ am-făcút/ și f̥ac/ núma ástă-ĭárnă nu ștu de cē m-am-lását așá//

[Aceași]

scĭndură dă bătút-lópta

cĭnd-a f̥ost mic-ĭ³⁸/ tȚot o avút și ĩel o boálă/ ĩ cĭn-să ducă máĭca la romĭnía/ né-ntrebá cē să nē cúmpere/ da ĩel tȚot „cúmpără rákétă dă pĭn-póng”//

³⁸ Se referă la fratele ei [= VIb].

„bíne”
 cîñ_s-o dus acólo la [ε]
 [Vlb] palétă dă pín-pòng//
 [Va] ierá/ da//
 „búnă_zìqa!”
 „búnă zìqa!”/ dă_añ_fuos și leu acólo cu lei [ε] întreăbă dukenărița că
 ce-î trébă lă máica// ia spúne: „răkétă”//
 și spúne „ce-î áia răkétă?!”// ia tlot î spúne pră ce [ε] tlot nú// „pă
 cum? ce să fáșe cu ia/ cum?”//
 spúne êică „îi scíndură dă bătút_ī lópta”// [!]
 „scíndură dă bătút_ lópta/ cūm a da?”// [...] am ieșíd_dîn dukán și nu
 î-o cumpărát că n-am șt'ut că ásta-î...

[Aceeași]

[Cum tai o găină]

[Când tai o pasăre, o „ciurcă”, ce tăiați mai mult, găină sau...?]
 șí gáin/ șí cûrc/ și rēțē și... gîșt'e și... dă toát'e avlém// suntém baș cum
 spúne nepoáta lui: „or că mă duc la ión/ o la zoolóšk parc”// ie/ c-avlém și
 ũoi/ și cápre//
 [!] la grădina zoológicã//³⁹
 [Vb] da/ la grădina zoológicã// și vâc/ și vițēi/ și dă toát'e//
 [Să zicem că tăiați o găină, cum faceți, o prindeți, o...?]
 mă duc añ árie/ o prind/ o tãi/ i tai... cápu/ o pun/ o opărăsc/ o cûpăl/ o...
 ásta/ scŭót dîn ia/
 [Ce?]
 ũo spăl/ scŭót_î mățăl'e dîn ia/ și... ficátu/ bătúca/ íñema/ bobrét'e/e/
 áșt'a tlot mērze/ e! cînd_îs mēi mŭlt'e/ grijím și máțăl'e// nóo [k] lã_a mică/
 la ñónela/ baș î plácē// dar cînd_îs maï puține/ să spun așá/ atuncă mățăl'-ála
 Í-arúnc/ núma... lăsám l-al'elán_ toát'e cápu sau roáde [!]/ álți cáre... țípă
 cápu [k] arúncă cápu// e! io áia tlot/ piçoárē'e/ iar așá/ la nŭoi... doára dac-ar fi

³⁹ În textul informatoarei Viorica Pomană [= Vb] intervine cumnata sa, Ileana Moșescu [= Va].

gěina dîn arěpî/ dă _spát'e/ dîn picôare/ núma fără țîmp(î) și ȳără... cárne
múltă _să fiîe// la tăț ne pláse dă _ásta [!]/

vioríca// pománă//
pàtruzășîdóî [de ani]

am_â tăiát un mîel

acúma baj _dă cram/ am_â tăiát un mîel dă tápca//
un îed//⁴⁰

[Vb] un îed/ să spun așa/ da/ și ásta/ noi tòdiúna l-am belít// e! acúma

[VIb] a tras piélea//

[Vb] a tras péleșa dúpă îet/ e! dă _acúma l-am opărít// [...]

[Și cum l-ați curățat ca să nu rămână... lână?]

l-ân _spălăt/ l-an _těiát núma/ cuș _să spun/ îo... cápu/ êe ștu îo/ nu mi-s
așá máistoră să belésc și să ásta/ núma cápu

[VIb] îo ștu că îo nu l-an _tăiát// îă//

[Vb] îó l-an _tăiát/ da// pînă îel s-o duz _dúpă večínu/ îo vét em am... tăiát//

[VIb] ma nù _puót/ nu pot _să... să...

[Vb] și am adús _î [k] l-am pus pă îet într-o... troacă/ cuș _să spuńá la noi/

[Va] cazán//

[Vb] da// cum o foz _dă spălát/ d-álea/ c-avém úna/ într-áșe... ně-o
fost _núma dă... o țîn núma dă... êupelít/ dă... áșta/ cînd îi/ êe ștu îo dácă
cúpăt gîșt il'i/ piénil'e-álá le pun ân ia și.../ cuș _să spun/ nu să lucră cū...
lúcrurî spurcát-așá-n eș/ núma lucrurî d-áșta// și l-am lăsát [k] l-am pus în
troac-áșe/ și m-am dus/ ș-am adús ápă d-a fiártă dă la bóităr/ ș-am aruńcát
păstă ia// păstă îel acólo// și n-am apucát/ și... îo/ și bărbátu/ și večínu ásta/
lui i pláse iară cînd.../ cuș _să spun/ cîș _lucrám êevá/ să fiîe la noi/ și am
tras... páru-óla dúpă îel//

[VIb] tîot an _tras páru// pînă la... piéle//

[Vb] tot am tras páru// s-o dus [...] așa s-o... ca purcêlu/ dac-az _văzút _
cuș _să... opăléște purcêlu// e! așa mélu l-am ásta// și după _aș-am [ε] cîn _l-am
gătát cum trébă/ o mai dat puțîn cu bréneru⁴¹/ dácă...

⁴⁰ În textul informatoarei Viorica Pomană [= Vb] intervine soțul, Ion Pomană [= VIb].

⁴¹ Arzător de tip Brenner.

[VIb] cu prímu⁴²//
 [Vb] cu plínu⁴³/ [...]
 [VIb] că noi toz_lucráam... ca pă vrémur(î/ cuņ_să spun/ obicéjurile să fiie cu păje il pirlím// să ne...
 [Vb] nóo ñe pláče mirós-óla/ mie să spun îm pláče și... cînd i vo mîncáre cîņ_s-o priņs// [...]
 [Mielul cum îl împarti?]
 cum_îl împárt?!
 [Unde îl tai întâi?]
 mă [k] il [ε] il bel'ím/ ít_î acatám pá... creánġile-ál'ęa/ cuņ_să spúne/ ș-atúnca il tăiem aícă țâ [ε] stomác/ curățá ca să-î scoát em mățál'ę/ și... iără ficátu/ și ínema/ și bobrétî/ áęa să fáče o zámă/ o că... cêva/ o zámă ácră așá dán iě'ę/ máțál'-ál'a... s-arúncă/ și burágu lui/ ș-atúnca-ț tăiem în dõo/ și cu bárda t'ot l-am... dărăburít/ e! cînd am [k] cum acúmă_am făcút că am avú_g'óș'i la prîņz/ l-am pus t'ot și l-aņ_fript/ în d/zóbă// dă cînd/ cê ș'u io/ tăiem vodát-așá/ pântru n'õi/ atúnca-l dărăburésc/ făcém și zámă ácră/ și popricáș/ măi mult_popricáș/ și frîgem/ dîn let//
 [Și „popricașul” cum se face?]
 popricášũ/ tăiem cãpa/ pun cárna/ ma mûltă cãpã//
 [Va] uņșoáre//
 [Vb] uņșoárġ... pún ápă/ nu pun uņșoárġe/ că dácă lel îi gras/ ca să ia și...
 [Va] sãu ála//
 [Vb] sãu-óla/ i [k] cîn_îi ásta/ atúnca víne prea mult/ víne grețós/ nu să poát'e// n-o... cuņ_să spun?/ n-o... po^s_s-o mânînc așá p-ásta// ș-atúnca... cîņ_vád că cárġea-î fiártă/ i pun... pipárcă deasúpra/ prăjíturã_áęa/ și mielu áre sãftu ála/ așá áre//
 [VIb] síneva spúne că cîtă cárne atîta cãpã să fáșę/ cîneva//
 [Vb] da// sã...
 [Ce-ai zis că are deasupra? „Saftu”?]
 [Va] saft
 [Vb] sãftu ála/ ála... sã_púne/ aț vâzú_záma áęa dă la lel/ cum să spun/
 [Va] áęa cárę víne
 [Vb] o țárá męi gróásă/ męi gróásă// [...] sucu ála dă la... dă la cárna áęa/ aț vâzút! cãpa dă drúmu lã ápă/ dîn ia... cárna dă drúmu/ ș-atúnca ęa áre

⁴² Arzător de tip Primus.

⁴³ *Plinu* = termen folosit greșit, din confuzie, de informatoare.

ca o... zámă/ ca o zúpă_aşă în ęa// [...] e! acūma iéstě álŭi... vręau ca să... noi
mîncăm cu furkíŭa/

[Va] cu pítă//

[Vb] cu pítă/ să mǒáje cu pítă ŝi să púne... cu furkíŭa mîncăm// ē!
úŋguri/ ęe ŝtú io/ sírbi... lěi mēi mult/ cu líŋgura mîncă// iéstă álŭi fięrbę
macarǒáne pǎ tǎngǎ_iel/ álŭi fięrb crúmpǐ/ nŭoi nímica/ né pláęe núma...
aşá/ cuŭ_să spun/ fără crumpǐ-éŝt'a/ fără áŝt'á// [...] ŝ-atúnęa să púne pipárcă/
dę-a róŝie/ d-a mǎrúntă dasúpra/ ŝi lel víne... róŝu aşá/ ŝi cîn_îi gáta/
sǎ-ŋkíd'e/ e! în lel io tǒdǎuna pun veęétǎ/ pun sǎre/ puñ bibérǐ/ puñ... da
fiŋcă náo né pláęe/ să spun aşá/ cu pipárcă d-a iúŭe/ nu mǎŋcă tǒŭi/ iúŭe/
atúnęa [ε] să púne/ fięcǎre-ŝ púne pipárcă/

[Va] în blid//

[Vb] îm_blid// orŭi_cǎre cît_îi pláęe dǎ... iúŭe// da iéstă cǎre fac ŝi zúpǎ
dîn ięŭ/ puñ cǎrņa ân uǎlǎ/ ŝi puñ ápǎ/ ŝi flęrbe// e! dǎ ied zúpǎ n-ám_mîncǎŭ/
núma dǎ mlēl dǎ ǒájǐ/ ŝi dǎ ǒájje zúpa a^m_mîncǎŭ// să fáęe zúpǎ/ ca ŝi cuŭ_
faę dǎ ŭa... pásǎre: să púne ápa/ să púnē veęétǎ/ să púne sǎre/ să púne
morcǒvi/ pǎtruŋjǐ/ na! cǎpǎ cǎre púne-n ęa/ ŝi... cînd_îi cǎrņa flǎrtǎ/ áęa să
scoáf'e/ să bágǎ tǎŭŭjǐ ŝi pot_sǎ_spun cǎ... táre faŭn ŝi...

[Ŗi „zama” tot aia e, sau aia e altceva?]

î zama_îi_ǎ/ iǎrǎ tai cǎpǎ/ ma maŭ puŭíŭnǎ męęęe în_ia/ ŝi puñ cǎrņa ŝi
ápǎ maŭ múltǎ/ ápǎ puñ maŭ múltǎ/ ŭa úrmǎ-î faę o ŭǎrǎ prǎjíturǎ/ puñ o ŭǎrǎ...
uŝǒárę/ ŝi.../ ma puŭíŭnǎ uŝǒáre/ baž núma cît-o ŭǎrǎ fáina/ baę_ŝi pipárcă/
ŝi puñ dasúpra męa [?] ŝi_îi/ iǎrǎ să púne morcǒvǐ/ pǎtruŋjǐ/ la cǎre cum...
l'e pláęe//

[Va] o crumpǐ dǎcǎ...

[Vb] dǎ// dǎpínd'e/ crumpǐ o cǎ... pirínę/ cum... să spúne/ noi pirínę_âi
spúnem

[Va] da// dǎpíndę/ oréz/ la pirínę/ da//

[Vb] la pirínę/ cum spúneŭ voi?

[Orez.]

[Va] oréz/ da/ noi spúnem pirínę//

[Vb] oréz/ noi i spúnem pirínę//

[Ŗi „zamǎ acrǎ” nu se face?]

bǎ! în ásta să púne/ aşá fáęem noi zamǎ_ácrǎ//

[Aşa, cum?]

da/ şî-n ásta/ iéstă cáre pun părădăjs/ iéstă cáre puñ_î oţăt//

[Va] oţăt_cu ʋóo aşá bătút'e şî...

[Vb] bătút'e [ε]/ dóo-treji ʋóuă/ şî púne oţăt şî... na! iéstă cáre pun_î o ţără lápt'e ácru// [...] iéstă lápt'e cîñ_să lásă să să strîce şî... dăpínde la cáre cum... î pláce//

[Aceeşi]

cînd_or_făcút_píta

la nʋoᵢ s-o folosít_cnănt'e comnău_óla pántru pítă/ ió ní_nu mai ş'iu d'e únde/ m-am adús amínt'e c-o fʋos_cotărít'e d-ála/ d-ála mārî/ ş-atúnca s-o pus pă ála/ ş-atúnca cînd_or_făcút_píta/ or moját cît-un_comnău/ d-ála o pus o ţără măr [ε]/ ió nu ş'tu să spun_cum or făcút_comnău_ála/ c-am_fos_copîl// ş-áşa la noi lă_ancăid n-am_văzút_comnău/ ş'iu că cînd_or_făcút_píta/ totdóuna or lását o ţără alóat/ şî alóatu_óla s-o pus p'ă... cuptórî/ şî na! s-o acoperít c-un... salvét/ baş să nū file prau/ ş-atúnca cînd or făcút_píta adoáră or pus_î alóatu_óla/ or făcut drójd'e şî apă/ o_făcút o ţără alóatu dă sára/ ş-atúnca dimiñeáta... s-o pus faină dă dîñ_jʋós/ şî s-o făcút o ţără alóat/ aşá cu drójd'e/ şî dimiñáta/ s-o sculá_dă dimiñáta/ şî s-o frămîntát... píta/... şî s-o fócút/ s-o copt îñ_cuptórî/ áşa po^t_să spun că şî ió an_făcút cîn_ám cʋoP_pítă/ t-adūc amínt'e?⁴⁴ făcám... îñ_cuptórî/ am avú_cuptórîu a cása mícă/ d-ai dă... pămínt/ şî... am... dimiñáta_am_frămîntát-o/ şî cîn_o fʋos [...]⁴⁵ cîn_o fʋoz_gáta dă frămîntát/ am ars_î cît-am adús/ ce ş'tu ió/ trî-pátru snóp(î/ s-ō... astîmpărát fʋocu_óla/ vét em am ş'íút/ acūma să spun/ póat'e să făc nat [k] ne ş'íá aşá curát [...]

[Va] cam cîn... po^s_să ţín mína... pă cuptórî/ ai putú_să baż píta//

[Vb] mína// acūma ai putú_să baż píta//

[Va] da dac-o t-o ars/ atúnca pîrlés_píta//

[Vb] da// şî āᵛ fʋos^t_anumíte típsii d-ála/ dă pítă/ or avút picóare/ ş-o fʋost_î rotúndă aşá [G]// ş-atúnca într-áşa... am pus o ţără [k] am unş-o cu

⁴⁴ Se adresează cumnatei sale [= Va].

⁴⁵ Întreruperea este cauzată de plecarea unui informator ocazional.

ușoárle/ ásta/ și am pus acólo clísă/ au... cu clísă d-ásta// ș-am pus píta și ia acólo s-o

[Va] avęá pǎlǎrǐ-ája//

[Vb] pǎlǎrǐ-áęa s-o avút lǎ

[Va] da// scorsúrǎ

[Vb] da/ rǒata/ dǎ Ța pǎlǎrǐǎ-áęa cum s-o dǎsfǎcút/ la áęa s-o spus cǎ-Ț scorsúrǎ//

[Va] atúnęa noȚ copȚi mȚncám/ ája rupǐá/ pǎrȚȚȚ și...

[Vb] cǎldǎ/ cu ușoárle și aȚ//

[Va] puńám cu ușoárle/ sǎre și... pipǎrcǎ//

[Vb] și cȚt Țerám rǒșȚ cǎ... [!]/ cȚȚ-s-o fǎcút-píta/ s-o fǎcút-șȚ lipȚ//

[Cum?]

ála o fȚost-Ț tȚod-Ț dȚn alǒat d-ála dǎ la píta/ núma cȚt ála l-ai ȚnȚȚȚ/ aȚ pus... brȚȚzǎ la mȚjloc și Ț-ai... Țmpǎturát-ășá/ ș-atúnęa l-ai pus ȚnȚr-o tipsǐle/ Ț-d-ășȚa d-álȚe lunȚ/ și s-o bǎgát și... s-o cȚopt Țn [k] și ála cu píta/ ȚȚ cȚptórȚ/ s-o bǎgát și...

[Va] atúnș todaúna ála sǎ scoȚá mai dǎgrǎbǎ/ și cȚȚ-a fȚost... píta/ pȚnǎ s-o Ț cȚopt-píta/ cǎld-ășá sǎ mȚncǎ//

[Vb] cǎld// dȚn alǒatȚ-óla s-o fǎcút-ȚȚ/ s-o lǎsát cȚȚ-o țǎrǎ/ și tȚrt e dȚȚ píta/ sǎ puńemășá// tȚot-Ț Țarășá s-Ț-tȚȚ pǎ mǎsǎ/ și s-o tǎjǎtășá cu... cuȚȚȚ/ășá [G]/ s-pun/ dǎ marȚ/ și álęa s-or cȚopt ȚȚ ușoáre// și pǎnǎ píta s-o cȚopt/ s-or mȚncát tȚrt eȚ/ și cȚȚd... ȚȚ-ȚȚǒǎ-áęa sǎ fǎcǎ tocǎnǎ/ cuȚ-sǎ spúne la nȚoi/

[Va] cu píta moále//

[Vb] cu pitǎ muálȚe//

[Vb] aȚȚ-o fȚost pufoásǎ [?]/ da sǎrǎcǎ/ o cǎ pǎstǎ Țǎrnǎ cu cȚȚnǎȚ/ cuășȚa// tocǎnǎ-áęa Țar ȚȚ ca uȚ-fȚl dǎ... popricăș la noi// [...] núma s-o [k] cǎ puńem crumpȚ ȚȚ ęa/ășá// crumpȚ și cǎrne și... cǎpǎ/ Țǎrǎ fǎc cǎ la popricășȚ-óla-ășá/ ȚȚ... na!// [...]

[Va] da tȚrt e dȚȚ píta/ cuȚ-spúne vȚorícǎ-áčuma și lipȚ/ ásta... tȚot mai fǎcȚem//

[Vb] da/ áęa fǎcȚem ȚȚ cȚptȚȚr/

[Aceeși]

Kífle și cróvné și clătíte/ așt-am făcút núma...

[Ce mâncare știi să faci?]
[!] clătíte ája mi-î... núma făc
făcê/ cușă spun/ cróvné ștî să facê/ kífl'e/ cum nu ștî să facê áġa?⁴⁶
[I] ma áġa-s túrt'e//
[Clătitele cum le faci? Clătite le zice aicea sau...?]
da! că clătíte/ da// pă... no! cu lápt'e/ sárle/ zeitín/ ā... apă/ Pfu!⁴⁷
fălină/ ș-așá să fáșe/ la túrt'e-âc//
[Pe urmă, ce faci cu ele?]
pă urmă le ġau și l'ē... cu mícsēru l'e [r] l'e bāt/ ș-atúnġa l'ē... ġau sî l'e coc//
[Cum, cum faci?]
pă l'e frig [k] l'e coc na!
[VIb] cu uléu//
[I] cu ul'ēu [k] cu zăitín//
[Așa? În ce pui „zăicinul”?]
da/ pô și-ġ-clătíte și-n-î tîngura dă... clătíte//
[Și pe ele în ce le pui ca să se „frigă”?]
[VIb] păî îs anúme dă...
[I] â... dē teflón/ să numéșt'e//
[Da' cum le zici?]
io-î spun pă sîrbéșt'e: t'eflón//
[A, tîgaie dîn asta, de teflon.]
t'eflón/ da//
[Așa, și cât pui acolo o dată?]
pă... cum/ cam jumătă_dă t'oc/ jumătă_dă t'oc//
[„Tiocul” cât are, cum e?]
pă nu î/ nu baș mărle n^mă_ășá cam... un^ mic [...]
[Și se „frige” numai pe-o parte sau...?]
p-amîndóo//
[Pe-amîndouă.]
p-amîndóo//
[Cum o-ntorci?]

⁴⁶ În textul informatoarei Ionela Pomană [= I] intervine, adesea, tatăl ei, Ion Pomană [= VIb].

⁴⁷ Exclamația este provocată de intervenția mamei, care îi șoptește numele ingredientului principal, făina.

luwám c-ũḡ cuḡít dǎ clǎt'íte cu cárle sǎ-ntoárce/ ṡ-atúnca bag cuḡítu
supt iél'ę ṡi l'e-nt'órc//

[ṡi-n ele mai pui ceva sau numai aṡa...?]

î_nu/ nú_nu// numǎ_aṡá/ nu-î mǐi puń nîmîca// nu-î mǐi puń nîmîca//

[ṡi „turtele” cum se fac?]

ǎ [!] cróvnele ǎncǎ... aḡ_fǎcút_núma dǎ dóo ʋorî ṡi nu ṡt'iu baj_bíne/
núma ṡt'iu cǎ víne drójd'e/ lápt'e/ zeit'ín/ fǎnínǎ// [...]⁴⁸

[Aṡa, ṡi? Ai zis cǎ pui drojdie ṡi lapte.]

pǎi_da pun drójd'e/ lápt'e/ fǎlínǎ/ ṡi n-am loat cǎ... l'e pun/l'ē [ε] l'e iau
îm_blid/ sǎ steáie// sǎ [r] sǎ sǎ rǎdíse o țárǎ/ ṡ-atúnca l'e [ε] sǎ criáskǎ//
ṡ-atúnca l'e pun pǎ mǎsǎ/ ṡi l'e mai las o țár_sǎ stejie aṡá pǎ mǎsǎ/ ṡi cū o ṡole
sau c-um_pǎhár l'e iau ṡi l'e tǎi'ũ// ṡǎ s-ǎ [k] l'e pun... pǎ ʋn mǎsǎi/ ṡi pǎnǎ l'e
tai/ pǎnǎ iél'ę s-ũḡflǎ/ mǎi l'e-arúnc [k] fac în [r] în ásta/ ǎñ unturǎ//

în uṡoárle ca la noi aísǎ//⁴⁹

[I] [!] uṡoárle sǎ spúne/ da//

[Da' „turte” sau „crovne” nu-i tot aia? Sau tot aia e?]

[Vlb] pǎ síněva spun túrt'e/ síněva spu [k] dǎ cróvne?!

[Va] nu// túrt'e-z_dîn... túrt'e-z_dîn pítǎ//

[I] nū// la túrt'e/ cróvne// cróvne îs... cróvne ṡi pítǎ îs aluát_î/ da// áṡta
túrt'e îs túrt'e dul's// cum...

[Astea din ce se fac, tot din aluat sau cum?]

ce? túrt'e'ę? [!] n-aḡ_fǎcút túrt'e/ núma d-áṡta dǎ aluát aḡ_fǎcút:
kífle ṡi cróvne ṡi clǎt'íte/ aṡt-aḡ_fǎcút núma...

[ṡi „chiflele” cum se fac?]

î_pǎ-ḡ_kífle: drójd'e/ lápt'e/

[Va] sǎ púne ápǎ ṡi ul'eu//

[I] apǎ ṡi ul'eu// ṡi fǎinǎ//

[Va] lápt'e/ zǎhár ṡi cît-ũ_ʋou-dóo/ ṡi... sǎ frǎmîntǎ ṡi...

[I] da bíne// iǎrǎ la feļ/ iǎrǎ sǎ creáskǎ

[Va] sǎ criáskǎ/ da// noi spúnem cǎ sǎ nǎcreṡt'e// noi vorbîm ca lǎ_aḡcaid

[ṡi pe urmǎ astea cum le faci, înainte de a le pune la copt?]

kífle'ę?

[I] ǎ kífle'ę l'e... pǎ_sǎ_sǎ úmpl'e o cǎ cu pegmîéz/ o cǎ cu brînzǎ/
goál'ę/ ṡi sǎ pun ǎñ... t'epsíe/ î ṡ-atúnca sǎ bǎgǎ-n dóbǎ//

⁴⁸ Întreruperea se datorează venirii unei alte informatoare.

⁴⁹ În textul informatoarei intervine mǎtuṡa, Ileana Moṡescu [= Va]

să únge pă dasúra un Țóu/ ca să să făcă rúmene//⁵⁰

[I] da// să únge cu Țou și cu... o că să púne sárle/ o că súsan/ ma...

[Vb] kím//

[Va] dăpínde/ da// cum/ cui îi/ cum îi pláse//

ionéta... pomána

čínsprăzăce [ani]

búnă zíqa lu ajún

[Cu colindul te duceai?]

da// cîn_am_fłos_míkě// dă_acúma nu ma-î-așá//

[Va] la noi n-or fos_ca la torác/ cu colínda//

[VIb] iar cîn_o fłos_școála n-o fłost_pro [k] n-o fłos_probléme
păntu cõlind sã_să dúcă/ o că ce ștu Țo lă biserică/ o că... la păș_cum noi
spúnem/ e! dar/ nõi cîn_am_fłos...

[Va] n-o fos_mai_áqa//

[Și cum făceați când vă duceați?]

[I] pă na! o cîn_é du [ε] na!/ cu școála cîn_ń-am dus/ acúma nu...

[Vb] da nu/ ma-ń_ženerál cîn_ť-ai dus//

[Va] îń_ženerál//

[Vb] îń_ženerál//

[I] e! pă áqa na!/ ń-am duz_lă_ai măi apruápe/ ș-așá la... námurí//

[Va] la námuríe//

[I] nō// nu ń-am dus... acúma/ núma la námurí așá ń-an_dus//

[Și cum făceați? Vă duceați, cântați?]

î... ń-am dus am... cînt

[Vb] strîgát la ușă//

[I] am strîgát/ la ușă/ am cîntát și ń-or dát: cocolăz [!] núc/ boámbe/
pomorónč [!]

[Va] bań í-or dat//

[I] bań/ da// bań/ cêva dúlče și...

[Ce înseamnă „pomoronci”?]

[Va] portocále//

[Și când ați strigat, cum ați zis?]

⁵⁰ În textul informatoarei intervine mama, Viorica Pomană [= Vb].

[Vb] spúne cum tē-nṭǎléz!//
 [Va] da/ cum? da/ búnǎ zǐḡa lu ajún/
 [I] [!] cǎ-ḡ mǎi bun a lu crǎsún
 cîṭ meḡ/ cîṭ purséḡ/
 cur copíi dúpǎ ḡeḡ//
 dǎ-m nus cǎ-zḡmaḡ dulś/
 dǎ-m alúne cǎ-s maḡ búne//
 [Va] dǎ-m dináriu sǎ...
 [I] dǎ-m dináriu
 sǎ-ṭ [k] sǎ-m úmplu buzunáru/
 cîzḡbaḡ ḡm dai
 atíṭa pui sǎ ai// [...]

[Mai zi o datǎ!]
 búnǎ zǐḡa lu ajún/
 cǎ-ḡ mǎi bun a lu crǎcún/
 cîṭ meḡ/ cîṭ purséḡ/
 cur copíi dúpǎ ḡeḡ/
 dǎ-m nus cǎ-s maḡ dulś/
 dǎ-m alúne cǎ-s maḡ búne//
 ǎ... dǎ-m cǎrtǎbóṣu [!]

[Va] dǎ-m pomorǒǎṇca
 sǎ nu-ṭ píce pleḡǒǎpa//
 [I] dǎ-m cǎrtǎbóṣu
 sǎ nu moǎrǎ móṣu//
 cîṭ baḡ ḡmḡ dai
 atíṭa pui sǎ ai//

[Aceeṣi]

TORACU MIC

Districtul Banatul Central; comuna Jiliște
Înregistrare: 2009; transcriere: CIR

ș-o făcút ectéñie șû lúmeșa o măi răsuflát cíta

[Și era obiceiul ca la fiecare răscruce de drumuri să...?]

[VIIa] să stée/¹

[VIII] s-o făcút ehténie

[VIIa] să stée/

[VIII] s-o făcút la fiécare cǔolț... s-o făcút ecténie/ e! acúma i_o/ dúpă jud^eecáta meș așa am vǔzút d^e să fáșe ecténia// la noi/ pínă... nu ștu să vă spun egzáct/ ĩ s-o dus mórtu în spáce// am avút făcúce cum am spus noi nosírĭ/ ála i-am Zis î... ca un scamn așá zís

[VIIa] dîn lemn/ dîn lemn/

[VIII] dîn lemn/ și p-áia s-o pus mǔórtu/ și l-ai lua^t pǎ úmere șásă persóáñe/ și l-or dus/ și

[VIIa] trii d-o lǎture/ trii d-álta iǎrǎ

[VIII] și dúpă jud^eecáta meș cred/ [...] ă... i greu să-l iei d-áis și să-l dúș pîn la bisérikě și d^e la bisérikě pîn la cimitír e depárt'e//

[VIIa] da' așá or mai od'ínit/

[VIII] așá la tot cǔóltu/ l-o lǎsát jǔos/ ș-o făcút ectéñie/ șû lúmeșa o măi răsuflát cíta//

[VIIa] e acúma cu cǎrúșa/ núma iǎrǎ stau/

[VIII] iǎrǎ să fáje/ nu s-o pǎerdút obișéju ála/ să să făcă ecténie/ c^e să fáce/ să spúñe la noi să fáce și stîlp de evanșélie/ cǎre comándǎ/

[VIIa] cǎre vr^ea/

[VIII] cǎre comándǎ/ iéstǎ cǎre faș la tot cólțu/ cum spúñem noi/ s^e fáșe stîlp de evanșélie/

[VIIa] núma áia-i măi scump//

[VIII] e! áia...

¹ În textul informatorului Ursu Todor [= VIII] intervine frecvent soșia, Ursu Iuliana [= VIIa].

[VIIa] cáre cum... î̃ puťéřęa
 [VIII] dępínd'e
 [VIIa] ája-ı̃ mẵi scump/
 [VIII] dăpínd'e řî dă famílie/ éste cáre dín famílie/ řî fiecáre vřęa să spa
 [k] să plăt'ęáscă/ să i să făcă lu mőrtu un... un stílp dę evaņgélie/ ĵél plăt'ęř'e
 [ε] evaņgéliã-ãja lu pópa sę plăt'ęř'e/
 [Separat de slujba de ínmormântare?]
 separát/ da//

tódor úrsu
 [80 de ani]

de ecóu ála dă zvóáňe/ ca să să spárgă nőriĵ

[Când nu ploua mult timp, era vreun obicei să se facă, ca să cheme ploaia?]
 [VIII] da/ fócu//
 [VIIa] da/ řî țúrca [!]/ tot ája//
 [Cum să cheamă, țurca?]
 [VIIa] nu țúrca/ paparúga/
 [Păpărudă?]
 [VIIa] păpărúgă
 [VIII] viňáu țígáňe-mbodobít'ě cu feĵ dă feĵ dă... verd'ęțur!... ímbrăcát'e
 [VIIa] cu verd'ęăță/ cu sălĉ cu.../ legát pínğă ĵél'e//
 [VIII] ř-atúncę/ ĵ-aĵ țípát ápă pă ĵa řî ĵa că ĵ-aĵ dat...
 [VIIa] řî ĵa s-o-ntőrs
 [VIII] řî ĵ-aĵ țípát řî ĵ-aĵ dat séva dă mîňcáre/ căt-un bãn/ řî... trę să trăĵáscă řî ĵeĵ cu sévá//
 [Cum î̃ zicea la asta?]
 [VIIa] păpărúgă
 [Păpărudă?]
 [VIIa] păpărúgă
 [Și zicea ř-o poezie?]
 [VIII] așá or cîntát ĵél'e țígăňęř't'ě
 [VIIa] n-or ř'ut ĵél'e/ or avút ĵél'ę-a lor/ da/ nu řtim/
 [VIII] duduloáĵe loáĵe/
 dă-ĵ doámne să ploáĵe/

și iaca/ cêva/ că_să cășt'j'ê_o cojă dă pítă// kîn ierău...

[VIIa] dă nu mai ploiuă dúpă iéle/

[VIII] kînd ierău ploj mult'e și... grêlè/ atúnša am avút_la bisérikě [ε]
feréšt'/ ș-áleș se dēșkid'áu/ și trăgáu zvóánili/ de ecóu ála dă zvóáne/ ca să să
spárgă nórii/ să nu măi...

[Când era vreme rea.]

[VIII] da// să nu măi ploáie/ și... ája o fost/ ája o fost obișéju-năint'e//

[Da' mai demult erau ploi mari p-aicea? D-astea cu tunete, cu fulgere?]

[VIII] ierău/ ierău/ ierău/

[Și s-o-ntâmplat să și tune pe cineva?]

[VIIa] ș-acúma s-o-ntîmplát în vára ásta/ o fulgêrát/ o trăznít într-o
cásă/ într-o sóbă/ tó^t_o nimišít/

[VIII] to^t_o ars în sóbă/

[VIIa] și cálkurí/ și fotélurí/ și... vitrínă/ s-o avút/ regál/ nu vitrínă/
regál/ și...

[VIII] cê-o fos_în sób-àș to^t_o ars/ televizór/ tot o ars

[VIIa] da! to^t_o ars//

[Da' s-a-ntâmplat și cu oameni?]

[VIIa] n-o fos_níme-n sób-àjă

[Nu, nu, da' altădată? Afară, pă câmp?]

[VIII] nu! nu! áltădată/ nu șu

[VIIa] áltădată noj nú ș'im ája/ nú ș'im/ da băș feș/córu-òla cê-o
durmít acoló-n... sóbă/ o fo_la fráti-sù/ și baș o foz_vrême dă ploáe/ s-o
putút întîmplá sărăcu/ m-aș_ğind'ít/ să să odineășc-o țără/ că-î páșore/ în
đíq-àja/ că o plojăt o țără/ e! núma o fo_la frát'e-sò/ nu șu c-or lucrát/ cînd...
s-o-ntîmplát//

[VIII] cînd dumnezău t'e vrêa/ și t'e voiășt'e/ t'e scápă//

[Același]

[Rachiu de cucuruz]

[Rachiul de „cucuruz” cum se făcea?]

[VIII] s-o urluít s-o mășínát... porúmbu/ cucurúzu/ ș-atúnș s-o pus apă
fjártă pă el

[VIIa] dă l-aj opăřít/

[VIII] l-aj opăřít/ așá să spuńá/ řiti/ ř-atuńsa il puńá ĩntr-o cádă/ ři-l řińá/ pátru řińž² zĭle/ o săptămĭnă/ fie/ dúpă cum o fos_clíma// dácă líma o foz_cmĕi călduroásă/ ĩel mĕi ĩúť e o [k] s-o acríť//

[VIIa] o fermentát/ ě!

[VIII] ř-atuńsa ĩ-o făcút... ř-un aluát/ ři l-o băgát aco^ló ca să s-acreășcă cĭť mĕi ĩúť e/ mĕi răpĕde da/ ř-apói l-o băgát ĩn_cuptóri/ cam d-o pălmă// o ars vátra... cuptóri_lu/ s-o ars vátra la cuptór d-or săřít skĭnt^lĕi dĭń_cvátră/ ři... o băgát áĕa ĩn_cuptór/ ĕ-ań_cspus pĭťă dă răkie/ așá s-o numĭť_cla noi//

[VIIa] ĩac-așá dă gros²

[VIII] da/ d-o pălmă// ři... s-o řinút dōo^Zřpátru da óre/ d_cśásurĭ/ pĭńă ĩa s-o cop^t/ s-o uscăt bíńĕ/ pre... ĩ [k] am scos-o dĭń... cuptóri_l đimińáťa/ c-am băgát-o-n...

[VIIa] o đĭ năĭnte

[VIII] cu-o đĭ năĭnte/ dă/ ř-atuńsa o pus-o o řĭră ápă căldă/ ři áĕa s-o zdrobít tótă ĩn mĭńĭ//

[VIIa] s-or zdromaticát//

[VIII] ca să să zdrumĭse/ s_csă făcă cí^ddă mănúntă/ e! plus pĭńgă áĕa... s-ło/ făcút... cucurúđ ĩnc_łolĭť// la noi s-o numĭť slad//

[„Sladă”?]

[VIII] slad/ da! ĩerá cółțu la ĩel atĭťa³/ ř-ála ĩerá uscát/ l-aj făcú^ddă vára... l-aj făcút... h_{aj} doĭ da⁴! l-aj făcú^ddă vára/ doĭ ĕentimĕtrĭ o-ńcolĭť cółțu/ l-aj făcú^ddă vára/ ři l-aj pus ĩm_cpod dă s-o uscăt// ř-atuńs_ccĭń^daj făcú_crăkie/ cu a... [k] cum am spus/ áĕa ři cu tot

[Așă cu alea „zdrumicate”.]

[VIII] da! áĕa aĭ pus... dăpĭnd^e cĭť ř-o flōs_ccáda/ cĭť aĭ făcút: đáše/ dōosprĕše kĭle dă slad đĕ-ála/ cucurúz d-ála ĩńcolĭť/ ř-ĭńĕ-o řĭră ápă căldă/ d-o-ńsepút să fregmĕntézĕ/ cĭńd o stat să să limpezáscă/ pĭńă nu [ε]... pĭńă nu s-o limpeđĭť/ ĩ... aĭ řĭřpt-o// ři cŭm s-o řriřpt/ la gozdĭńác dă... băđĭc saŭ nu řťu cum să-ĭ spun/ opt/ zăše védre cĭť [?] o avút gozdĭńácu/ aĭ avút pástĕ gozdĭńác/ făcú^ddă lemn/ uń_ccol^a [k] ca uń_ccolăc/ astupát/ đup-áĕa aĭ avút ca o [ε] nu řťu cum...

² Gest: aprox. 20 cm.

³ Gest: aprox. 2 cm.

⁴ Confirmă lungimea colțului, ĩn urma discuției, ĩn șoaptă, dintre anchetatoare.

[Ca o căciulă.]

[VIII] ca o căcúlă/ capácu ála dá lemn/ șî-η _ capácu-óla o fost o butoárē// pîn _ butoárā _ áęa o... ieșít áburi/ ș-o fos^t _ țává dá arámă/ pîntr-o... î troacă să [k] nu șt'u cum s-o numesc

[VIIa] vaľáų máre

[VIII] cu ápă

[VIIa] cu apă rěše//

[VIII] e! da áburi _ ęia ieșínd fer î [k] fîérbe/ or ieșít pá țává _ áęa/ ș-or mers pîn țáva dá arámă/ ș-áia/ ajuņgín _ dá á țáva dá arámă rěće/ s-o făcút răkie/ s-o discompús/ s-o făcú _ đín áburi _ ęia răkie//

[VIIa] ai pus oálă/ vas ș... d-o curs/ o pîņđă curátă/ să fie curătă/

[VIII] măi mult _ să fásá iárna răkia/ kě nu trăbuiá să carî atîta apă/ că trē _ să scóțî! apa đín _ î troacă _ áęa/ să puń d-a rės/će/ iárna am avú _ náuă// am pus puțínă apă/ ș-am pus náuă și áia _ o fost//

[Același]

am avút... fátă mărè și am _ vrút _ s-o pregătesc

[Și așa se obișnuia atuncea să meargă lumea acolo, în Italia, să facă cumpărături?]

áșa să obișnuia că l'ę-o picát męi bíne// p-aiș nu s-or căpătát/ ș-or trăbuit acoló să stai o săptămínă/... te-ai dūs cu trėnu/ o săptămínă dá đíle o trăbuit să stai// áșa o scris în pásur!// și n-am dus cu șúņs/ d-aiša/ că șt'iu că p-o șoncă am luat un kilím dá pliș pěstă đoó pátur!//⁵ și la noi áęa... o picát tare bíne că noi áęa l'ę-am avút// mŭlt e//⁶

[Să ne spui așa: cum ați plecat de-aicea, că nu te-ai dus singură.]

nú _ nu _ nù//

[Să ne spui tot drumul ăsta, de când ai plecat de-aicea și până v-ați întors.]

pă... p-or fost mult/ c-or fos _ vo opt inș!/ da... nu-î męi șt'iu/ nu [ε] níș nu-s męi vii/ núma măi đłoi: léna lu cónęu/ mártin léna/ și... lélă... todorică/ tódor/ de la torácu máre// o fos^t _ cu noi// aialálț iz _ młorț/ líđia lu antóné o fo _ și... nū măi trăiesc// da// acoló n-aņ _ luat locuința... d-am durmít/ am plăcít/... nū _ n-o _ fos^t _ ráų/ n-aņ _ strîņș o țără de la gúră zíc așá⁷

⁵ Informatoarea își drege vocea.

⁶ V. nota 5.

⁷ În textul informatoarei Ursu Iuliana [VIIa] intervine frecvent soțul, Ursu Todor [= VIII].

[VIIa] să nu mîncăm așa scump/ ca să... făsem cît mîi multe
cumpărături!// așa o fo_ la vremea ăea// da// și am adus mult_ă/ mult_ă/ abia_
am_vin/_ai putu_s-adu_s// numa să ț-ascunđ báni/... să nu... c_ă prîndă cu báni/

[VIII] cîn_ăi trecut în_colo/

[VIIa] cîn_ăi trecut/ la vămă// o trăbuít ascunș/ și i-am ascunș/

[Și unde-i puneți?]

dă_i-am_băgát_șî-n... [k] la sîn/ șî... am... fript um_pui/ l-am poguít/
și am înváluít vășili-n nai_lón/ și am băgát acolo/ am crepát pi_eptu/ am băgát
acoló/ le_am dat pîn ou/ l-am [k] iacă iút_ă l-am pîrpălít/_ș-o foz_bîne/ am
trecút/ nu-i spēculă// bānu tău// n_ăi_furát/ nu l-ăi.../ numa ai_vru_ă
fa_s_afășere_ăsta// da!

[VIII] pă căreva l-o și priș// p_ălălān_nu//

[Când stăteți, unde stăteți? La cine, cum?]

a... nu ști eu să vă spun cum s-o numít/ o fos^t

[Nu cum îl chema. Dar unde? Era hotel sau ce era?]

n_ă_nu_nu_n_ă// o... căsă... dă.../ o fos_o bābă/ și o avút un copíl/
numa nășurát/ numa... m_ăi la vrístă// n_ă ști cum o fos^t_că numa n-am ș'ut
baș bine să vorbím cu ei/ și n-am putút să ș'im m_ersu cum o flost// da/ n-am
putút să ș'im//

[Da' cum ați ajuns acolo, cum i-ați cunoscut, cum ați nimerit la ei?]

iacă.../ i_ăi or umblát după noi/ ei or umblát/ că... multă lume s-o dus/
nu numa noi/ multă lume... s-o dus/ dup-ai_s/ o nu numa dup-ai_s/ mai și dîn
ălte s_ăte/ da m_ăi și dîn ălte s_ăte// da

[VIII] da da/ i_ăi noi/ i_ăi noi torășeni/ i_ăle/ muierili/ s-or dus femeili/
cu interés familiár// nu s-or ocupát dă négru/ dă négru/ șiți

[VIIa] n_ă! n_ă! a_ă...

[VIII] în tinerete/ i_ăi s-or ocupát/ vi_nău dă la italia diréct... p_ă la
kikinda/ p_ă la țirne_ă/ p-ai_s căre cum/ și du_său în romînia și făc_ău afășeri//

[VIIa] am avút... fătă m_ăre/ și am_vrút_s-o pregăt_ăsc cît m_ăi_m_ăi//
ș-atunș/ ț-ăi luat înima-n dinț și ț_ă-ăi dus// d_ăc_ă sc_ăp_ă cu b_ăni//... șun_ă ai
putú^t_s-o du_s/ și o_ău_ă/ și... cárne/ da/ numa b_ăni să-i ajun_t_ăi b_ăni/ da//

úrsu iuliana

[79 de ani]

la fáta meă da! núma la míně n-or fúost

[Da' miresei ce-i pregătea mama, ce zestre-i făcea atunci?]
pă cáre cum o foz_dă-ņstărit
[VIII] dă buzunáre
[VIIa] da... cáre cum o foz_dă-ņstărit/ pátur!/ dormitóri!/ duń/ cáta dōuō/
șasă pėrin!/ na.../ ĩorgárie⁸
[VIII] șî avére s-o dat/ pămínt
[VIIa] avére/ da//
[Și „iorganele” cu ce erau umplute?]
[VIIa] cu línă/ dā/ cu línă/ îmbrăcátě/ frumúos/ ȉosútě cu mătásă/
ș-atúnș îmbrăcătűr! aveău/ șî.../ ca ș-acú^m//
[Și „dunile”?]
[VIIa] dúnilē/ ĩără/ frumós_șî nŭōi/ pėne nŭōi/ dă gĭscă/ năfolosĭtě/ da//
[VIII] să căutá să fie tot nou
[VIIa] da/ tot nou/
[VIII] șî pėne d-áleă álbe/ să nu fie [...]
[VIIa] da/ tot nou
[VIII] noi spúnem négre d-ále bárdă//
[VIIa] áleă to^t_ȉe strábá [k] aliétră șî núma
[VIII] álbe
[VIIa] curáte
[VIII] șî pėnele sâ fiie
[VIIa] núma curáte/ așternút'e/ năint'e n-or fóz_dă cumpărát/ țásúte pă
răzbói/ dă línă/ diferítě culóri/ cu pėrt/ frumóasě lucrát'e pă răzbói/ or fúost/
na!/ frumóasę
[Și dumneata ai țesut?]
[VIIa] am țásút.../ núma nú cîn _am fost _fátă/ núma acúma pínă nu
m-ăm măritát fáta...
[VIII] pántru fátă/
[VIIa] ĩ-am țásút la fátă/ núma nú așternútě/ așternútě nu măi/ núma...
mășáje/ s-o đis/ nu kilíme/

⁸ Aproape fiecare cuvânt al informatoarei este rostit sacadat, fiind marcat printr-o intonație intensivă, ritmată.

[Da' din ce? Din bumbac?]
 [VIIa] dîn línă/ núma bumbác o fost_urđála/ urđála/ dîn línă/ áęa ę-am
 ęásút io/ da t'ilimele ę-am dat la...
 [VIII] męre
 [VIIa] męre/ da/
 [VIII] sîrbóáikě/ cárę-or făcút... plătít
 [VIIa] ę-or făcút... íntr-un_řát tót/ n-o fost_pă mijloc înķęęáte/ io ęę-am
 lucrát/ áęa o fost_pă mijloc înķęęát/ no! áęa... nu/
 [VIII] n-o fo_răzbóiu/ cum să spun?
 [VIIa] da/ o fost_l-alt cu.../ da!
 [VIII] da/ atíta [G] dă lat ři s-o făc...
 [VIIa] ři spáta látă
 [Și spată lată.]
 [VIIa] da/ ři řițe marí/ ři.../ tot ęo fost/ da! da!
 [Da cu ce ai zis că se făceau? Cu „perți” sau „pelți”?]
 [VIII] cu plertí/ cu plertí/ cu... ștráfurí/
 [VIIa] ștráfurí
 [VIII] diferíte cólórí
 [VIIa] diferíte cúlórí s-o pus/ bunăqará ai pus gálbăn/ pă urmă ai ęásút
 dă doq zézítě róșu/ atúnș iără gálbăn/ ca o pártă/ atúnș áltă párt-o fos_ cu
 áltě fiel dă cólórí
 [Alte culori.]
 [VIII] nu gálben/ s-o făcút cu trei cólórí romînești
 [VIIa] ș-așá/ da!
 [Și avea ři cu trei culori?]
 [VIII] da! s-or făcút//
 [VIIa] da! da!//
 [Și altceva, ce-i mai pregăteai fetei?]
 [VIIa] vălurí dă řtėrgurí/ ája o fost_ęásút
 [VIII] peșķire
 [VIIa] pă răzbóí/ urđála dă cumpărát/ ři bătút fuiór/ núma fuióru o foz_
 nălbít/ alb... ca náqa/ ři subřiriel/... řniș_c-o fóz_dă cumpărát/ ř-ai bătút la
 cápeę ștrăf/ pártă/ ři ai făcút/
 [VIII] c_ę-o foz_p^utėreęa/ ș-aveęa acólo măsái máre

[VIIa] cǎtǎ şinţez da şţ' érgur! / o...
 [VIII] dăpinde
 [VIIa] cît é [k] cît ţ-o foz put'ere / cît ţe-ai gindit / ş-ále nu ţe-ai... tėjat
 să le ćiveşti! / să le folosască /
 [VIII] ćasur! múlt ę
 [VIIa] núma ţe-ai impăt [k] spălát / impăturát în dqó / şî ţe-ai řacút vāl //
lerá vǎlu
 [VIII] gros
 [VIIa] da / şî dricáli! / că n-or foz matásă / da la fáta męa da! núma la
míně... n-or řlost //
 [Şi din ce făceai „dricala”?]
 [VIIa] dîn fuiór /
 [VIII] fuiór
 [VIIa] ma tot lucrát frum řós /
 [VIII] dă mínă şî bătút
 [VIIa] subţire / şî-nălbít / pîⁿ nălbíęle / řiert tórtu / la şánt / limpeđít ę /
lűcru / lűcru //
 [Şi le puneai şî la soare, să se albească?]
 [VIIa] da / s-or uscát / ţe-ai adunát / ţe-ai... urđít pă urđón / ţe-ai îⁿvălít îⁿ đvorét / o în cóⁿę / dác-ai avút cóⁿę măre / ş-atúnş ţe-ai pus pă răzbói / mult /
lúcru / múlt / múlt //

[Aceeşi]

şî... am avút fúrcă ńemţască / am tórs

[Cum era tot lucrul la cânepă până când ajungea să fie pânză?]
 [VIIa] gréu / or sămánát /
 [VIII] pot e^u să spun /
 [VIIa] poţ / poţ / or sămánát-o / o crescút / ai smúls-o /
 [VIII] dîm pămínt
 [VIIa] e! da / ē!
 [VIII] ai smuls / ş-atúnş ásta
 [VIIa] ai řacút-o mânúş
 [VIII] s-a řacút miş snop! / nu měj mar! d-atíta⁹ /

⁹ Gest care indică grosimea mânuşii de cânepă.

[VIIa] așa s-or...

[VIII] ș-atúńs s-or făcút crúse/ cu sãmínța-ń_sus/ ș-atúńs s-o bătút/ ca să ájbă sãmínță/

[Și la cânepă se făcea cruce, ca la snopii dă grâu?]

[VIII] a! nu! nu!

[VIIa] nu! rînd/

[VIII] așa s-o făcút¹⁰/ rînd/

[VIIa] rînd

[VIII] cum_v-arát/ așa s-o făcút/

[VIIa] da! da! da! da! snop! micút/

[VIII] cîń_s-o uscát/ aî bătút-o¹¹/ de-aî scos sãmínța/ ș-atúńs aî făcút snópu mẽi mare cu tot cu_álea/ cu_ále mănúnt'e/ și t'-aî duz_la o apă undevá/ ș-aî băgát-o-n apă de-aî murát-o/ așa s-o spus/ la noi//

[VIIa] da!

[VIII] ș-abiá aî spălát-o/ că aî [ε] s-o uscát [k] s-o murát/ dúpă zăs/cê dîle/ depinde cît o fos_căldúra dă máre/ î... ca să ia apa căldă/ ca să putrădăscă păiu_ála/ ș-o rămás núma cínepa/ r [k] aî spălát-o/ aî adús-o acasă/ aî înt'íns-o pîn avlie/ pîn vorét/ să să úșt'e/ cîn_o fos^tuscătă/ aî dát-o pîn meliță/ melițóńu o fos^tcu-o párt'ě/ și mlița o fos^tcu dóó/ ș-apái aî dat cu ęa de-a rúdă/ de-or sárít/ noi am spus pozdár!/ ad'ică păiu_ála cárę-o.../ ș-o rămás núma fuióru...// ș-atúńs fuióru_ála l-aî dus la un máistor/ la un sêlár/ cum ań_spús noi/ cárę l-o... periat//

[A! Nu fiecare femeie își peria fuioarele?]

[VIII] nu/ nu/ nu/

[VIIa] ierá... om anumít/ máistor/ pęntru áęa//

[Și cu ce le peria?]

[VIIa] aveá perii/ cu d'ınt'/

[VIII] am avút cu d'ınt'/ perii speciále

[VIIa] ș-o tras așa

[VIII] diferít'e/

[Cu dinți dă fier?]

[VIII] da/ dă fer!

[VIIa] dă fer/ dă fer/ dă fer/ da! noi ș-acúm-avém/ îm_c pľod/ da še măi faśém? cu iéľ'e/ fuióare/ tot/ periate/ tot

[VIII] núma să țęș

¹⁰ Gest care indică poziția snopilor.

¹¹ Gest: bate cu palma în masă.

[VIIa] da/ númai
 [După ce erau periate, cum le aduceai acasă?]
 [VIII] Țe-o făcút Țel/ ómu ála
 [VIIa] făcut Țel pǎpúș/
 [VIII] Țe-o făcút ca un snop așa mic/ l-o sușít/ ca un cáier dǎ línǎ/ đís
 așa/ și Țe-o sușít/ da! pǎpúșil-áleǎ// Țe-o paketát
 [Cât intra într-o pǎpușǎ, cam câte fuioare?]
 [VIIa] ǎǎ/ or fǎost_ĩ... căm_ĩ... dǎ trii orǐ ai putút díntr-o pǎpușǎ să fás
 uȚ_cáier la fúrcǎ/ cum trǎbǎ/
 [Mare]
 da! da! l-ai împǎrțít în trii/ și tu l-ai... trās/ l-ai smūls/ și l-ai kiťít pǎ
 mǎsǎ/ ș-ai pus o írćie/ ș-ai îȚvǎluít fúrcǎ/ cu tot cu írćie și cu... fuióru_ǎlǎ/
 și... am avút fúrcǎ nēmțǎscǎ/ am tórs/
 [Adică cum „fúrcǎ nēmțeascǎ”?]
 [VIIa] fúrcǎ/ nu cu mǐna/ núma cu pióru/ núma cu pióru/
 [VIII] cu roátǎ
 [Cu roatǎ, da?]
 [VIIa] da! da! da!
 [VIII] cum să nu!
 noi așa Țe-am đís/ fúrcǎ nēmțǎscǎ//
 [Da' de ce-i puneai hǎrtia aia?]
 kě mǎi ușór vińǎ fuióru cînd ai tras/ da! da! mǎi ușór [...] ¹²
 [Când avea femeia mult caier, multǎ cǎnepǎ, făcea clacǎ?]
 nū/ sîȚgurǎ Țe-o... lucrát/ sîȚgurǎ/ tóťǎ Țárna/ și đíȚa/ și sǎra/ și... stǎťǎ
 și la lám̃p/ Țerǎ crízǎ/ n-o fos_strúȚe/
 [VIII] curént
 [VIIa] n-o fos_curént/ Țe [ε] erǎ crízǎ dǎ petrǎól/ púrec/ Ț-am đís/ ínt-un
 pahár... ápǎ/ dasúpra... zeȚícín/ ulóȚ/ ș-atuȚs mǎtcǎ/ ș-atuȚs ca o feșťílǎ Ț-ai
 pus în mǐȚloc acoló/ și la áȚa ai stat ș-ai lucrát/ la áȚa//

[Aceeși]

bǎrbǎȚi la vréȚea meǎ or fǎost_în pantalǎónȚ

[Și-atuncea cum era portul bătrǎnesc?]
 [VIIa] e! în rókii/ la nǎoi/ la nǎoi în rókii/ núma pǎ diȚ_Țos ai avút
 puǎl'ıl-al'ǎǎ/ Țe-ai purtát/

¹² Textul este ínterupt de intrarea nurorii subiectului.

[VIII] strîns aşá... pă corp/ aî avút poál'ele s-atúnz̄ aî măi avút ál'e/
diferít'e rókij

[VIIa] ş-atúnşa

[VIII] aî avút rókja dasúpra cárle... ş-o cotrîntă/
[VIIa] pă puál'e ierá rókje álbă/ s-o đis/ đin tropár! alb/ sáju//

[Din „tropari” era asta?]

da// ája aî luat pă puále// atúnş aî pus róka dasúpra/ a dă s [k] înskimbát
cu z̄e t̄e-aî îmbrăcát/

[VIII] să fie cu iertáre/ cîn aî jucát/ sã sã... vádă rókja álbă şî puál'ele
cosúte [!]

[VIIa] [!] înaínt'e aşá o fúost

[Dar ce înseamnă la dumneavoastră vorba asta, „tropari”?]

[VIII] o pîndă

[VIIa] po! o pîndă álbă/ límpedě/ dă cumpărát ierá/ dă cumpărát erá//
límpedě/ fără perţ! / fără pup! / fără.../ curát álbă/ şî pă diŋ jŋos ierá púsă ája/
aşá d-un z̄ez̄et/ un f̄el dă şliŋgărăje noi i-am đis/ cusút/ ca o cîpcă¹³/ aşá núma
măi plinúţe/

[Asta era cusut?]

da! da! cusút pă diŋ jŋos la áġa/ la rók-ăġa álbă se... vă spun io/ aşá o fo//

[Şi oamenii, bărbaţii cum erau îmbrăcaţi?]

bărbăţ!... la vr̄emġa mġa/ or fúost în pantalon! /

[Negri sau ce culoare?]

diferítě/ diferítě/ cum avġáu/ avġáu iărna... avġáu iărna şî... sízme/ cáre
or foz măi înstărit/ cáre nu... cu păpús/ cu ştrimf! dă línă cu fúorme/ păstă...
şqáres/ păstă pantalon! i şî... cáre cum/ cáre cum// n-o fost atíta lucş/ ca acúm//

[VIII] la noi s-o zis şqáres dă şúbă/ o fost tóđ dă línă//

[Tot ţesut de lână.]

[VIIa] ţăsútě/ da!

[VIII] era tóđ dă línă / şî eráu duş la un májstor cáre... o îŋvăegát/
noi aşá aŋ spus/ io [k] nu ştu cum să spúne la voi/ îŋvăegát/ şî pîntr-ála aî
putút să stai/ n-o trecút ápa [...]

[Aceeşi]

¹³ Termen sugerat de anchetatoare.

ș-așă că ne-o fost viața dăstulă dă frumoasă

[Și bărbatul era d-aicea?]

dîn tórac/ da/ și táta mjeu o foz_dîn tórac/ și... s-o dus zínere-η_cásă și pă míne m-ō... [ε] táre-o vrut să mă mărit la tórac/ ș_sâ să-ntóarcă năpói/ da cîñ_s-o-ntórs năpói/ să șițică i-o părút rău dúpă clec¹⁴/ cu... ája puțin cîțî o fost/ or foz_měj/ měj prlet'enós/ měj nu șițiu še/ aísa veșín! dă nou [?]/ páor! měj mar!/ cáre núma or vădút lucrū/ nu... nu s-or prea pre'eñít atíta și... așă că... ș_tótuș o să [k] s-o simțít iel bíne/ păl o avút frát'e/ sor-aísa/ da/ viér!_i/ verișóare//

[Cum v-ați cunoscut cu soțul?]

î... am_fost io întrúnă_aísa la tórac/ că mo [k] táta mjeu atíta m-o adús la tórac/ că móșu-meo l-o dat gínere-η_cásă/ și todaúnă_o đis „copiîi lu pátru/ trē să áibe loc/ că lui_cásă nu i-am_fácút// avéț! să-l primít!/_să-i primít!//” și táta mjeu atíta o foz_dă nămulțámít cu nēmțónel'i/ că iéle-o fos_crescúte dăzmjerdát'e și nu ș'u še// [!] și nu m-o lăsát/ că mă puhá-η_cóșie și m-adusá/ s-o^r_jucát língă cása nóstă o fost_î dă s-or [k] or jucát fotbálu// viháu iélē dúpă še-n [k] or gátát școála/ fiécile/ doisprése an!/_triisprése/ cîț or [ε] sâ jucáu/ cu lópta// [...] ș-atúnșă... dà_îó/ o trēbuít_să cos la puále/ [!] ș-atúnș [!]/ am iేశít la [k] tot pă_la úliț!/_c-așă o iేశít_fét ili/ mă puám pă scărița a měj dă sus/ c-o fos_cása máre/ ș-am cosút acólo/ [!] și iéle/ și nu m-o lăsát cu iéle// dácă or viínít_î la míne cáreva/ o spus că nu mi-s acásă/ dácă n-am_fost io sî_mă vádă/ táta mjeu n-o vrut/ ș-așă că tot m-o adús aísa/ și [ε] așă că n-am [k] am_fost io la... múl'te námur!/_la nunț/ la tot ce.../

[Aicea?]

da/ da// ș-așă că tótuș/ tóce sərbătoril'ē_îe-am petrecút/ și páș'ile și tot aísa/ ș-așă n-am...

[Așa v-ați cunoscut.]

da/ înáint'e n-o fost cu conoscútu nlost atíta dă mult n-o vălórát/ cîț or vălórát aj bătrín!//

[Așa, da.]

da/ móșu/ iel tárle-o vrut/ că víța gruiేశícilor/ o spus așă/ că și cîn_am auzíd_dă gruiేశ' am țigníť// ș-am_fosť_fátă síngură cu dòqzășínș dă lánță/

¹⁴ Numele unei localități din apropiere.

și nis n-o^r flost așa fét'e/ nis frumozăse/ nis așa mult'e/ nis așa bogát'e/ și iel tárle... uo avút suóra la c'ec/ și tlot cu ága/ ș-așá cá s-ō făcút// dā... ástā... veđ _î suácra meá și bába „dă und'e páore máre să iésē dîn sat?/ să să dúcă să-șoáre?!”/

și dā [k] móșu meșu „ășt'a-s próșt'e! pî _î iéle ni_nu șt'u síne-s gruiéșt'i”/ [!] móș-ò cotát la famílie múltă// ș-așá iácă//

și baș io aș spus cātă nepófi mlei/ díse „nis nu ne-am...” și vasíle/ al mic să mîră/ đic „dă und'e cá nu... am stat níž _mul _dă vórbă/ cá n-o foz _vóie/ n-o fos _frumós/ o fátă _î cumínce o trăbuít să fie... tot/ núma fiécili și fiśóri iéi/ și iácă cît ai jucát/ și nu mul _vorbít și.../ cá dac-ai vorbít iéștî prúăstă/ și eștî nu... nu șt'u sé iáră/ îť [k] tot ț-ai pjerdú^d _dă lā... rángu tău/ da! ș-atúnșá veđ _â/ io am spus/ mă! đic^c _dumnéđău ne-ō rînduít ca/ atítá dă bíne n-am întăl'és/ ș-atítá am foz _dă potrivít/ ș-atítá am foz _dă unít/ dā... máre lucrú/ da// și veđ/ fur^t _spúne cîn... dúpă/ [k] cînd m-am [k] n-an _dus práma dátá dúpă nuntă la... c'ec/ da móșu mîeșu spúne: „să vă spun úna: ásta-î vórbá nuășt-a gruiéscilor”/ să vă spun/ dúpă căsătorie veđ/ e! ș-o đis cātă míne: „tú/ fáta mîa”/ cá iel măi mul _fáta mîa m-o đis/ dăcít íca pá númle/ „tu/ fáta mîa/ tre _să-l prétui măi múl _pă _iél/ întíi iel/ ș-atúnș eș _tu”/ și lui i-o spus iar așa: „cá cînd vi-s atítá đá unít și vă prétuít atítá dă mult/ v-o fi viáța frumozásă”// ș-așá cá n-o foz _viáța dăstúl dă frumozásă/ núma iel la șápt'eđă _și _đuóđ dă án/ ie cu mult/ ís nóo án/ iel uo fos^t _tínăr//

balós vióara
[80 de ani]

ș-acúma fásem un pesmíét se l-am făcút io dămúlt

[Dumneavoastră, toamna, ce pregătiți pentru iarnă? Ce puneți la sare sau cum e obiceiul?]

púnem/ púnem _î și năcréll cum zíssem noi.../ púnem _î turséj pá sîrbíéșt'e/ în vin atót/ și carfiól/ și... pipárcă/ și curlék/ și crăstăv'léť/ și dă tóce// [...] îi... îi táre búnă/ ș-așá stă/ nu fiert oțătu/ nu nimíca/ núma cu [k] noi vínu _bran/ vínu _bran púnem/ cum îi zíse la voi vínu _bránu/ ála se să spálă și... și vásili dā... vin...// năínt'e/ țímpor crí _cá i-o đis năínce la noi//

[Bicarbonat.]

nu/ sígur că-î și la voi/ că úite noi púnem în-î... în... la

[Și la ce se mai folosește?]

la pesmétu dă caisíne/ ca să áibě culoáre/ la múlce/

[A, ca să aibă culoare?]

da/ să nu... ála [k] íel albłése/ și la părădajs pun/ că nu-l [k] nu-l nigrłesťe//

[Nu-i sare de lámâie, nici bicarbonat.]

nu-î/ ála-î... îı praf dă alb... [ε] crłesc... [k] adícă... nu... da îı... sódă bicăbónă/ cum noi ál'e bătríne đísem/ da//

[Nici aspirine, la noi aspirină se pune.]

e! să pőáce/ să pőáce c-avét álea atúłse/ or fi álea/ or fi álea atúńsa/ nu řtu/ să fi fos _lavinélu¹⁵ młeu/ că v-ar fi spus mai bíne// ș-așá că... băgăm álea [k] áia/ crístăviétî/ ș-atúńsa tăím salátă/ și curłék/ și dă tőce iară/ młlte fıélur! dă... piparcă/ și opărită/ și...

[Întregi sau „tăiete”?]

tăt/ la salát-ája s-o fásem/ tot îı mănúnt _tăját/ ș-atúńsa la... î ásta/ piparcă/ băgăm... că îı tot scris/ că nu măi řın młnt'e/ c-am řtiút// ș-acúma fásem un pesmłét se l-am făcút io dămłlt/ avłém nłeste prun/ un prun/ acúma să coc abečá/ d-álea vínăťe/ d-ále sîrbłesť/ noi așá am zís/ că đın sîrbía adúsě/ o říră miézu-ı puřín vıérđe// și... îl [r] îl fac cu oțăt/ la đáše kíle/ dóo kíle dă miére/... doi detı¹⁶... și jumătáťe dă... oțăt/ și l-aņ _lását _î... la dóo đíle/ acúma o picát că ıer! n-o mēı putút săraca/ c-o lucrát viorica/ și nis io nu pot [ε] să mai úmbu/ să i-l ıau/ să-l spăl [?]/ să.../ să fac// și ıac-acúma s-o apucát și/ c-atíťa dă nămulțămítă se-ı/ tot a dóua dumínică lucră/ și... și tot _î... a dóua dumínică lucră/ ș-atúńsa [k] și símbătă o culés prúnili și ıe-o prăgăťít/

[P-ormă ce faci cu prunele?]

ıe-am măsinát/ și ıe-am pus _ı miérečá și oțátu/ și ıe-am řınút _ı dóo đíle/

[Și p-ormă se fierb?]

și acúma le fıérbe// și le púne puřín în... řígáne avém/ dă tređă _dă lítre máre/ puřín/ ș-atúńs-acúș să fıérbe/ și púne-n uıágă/ d-ále cu...

¹⁵ Se referă la fiul său, Baloș Lovinel [= VI].

¹⁶ Pauze determinate de faptul că informatoarea înghite în sec.

[Care-i cu ghivent.]

da/ da/ și le-ntoárse cu fúndu-n sus/ le băgá-ntodăúna-n dub-o țíră/ să făc-o țíră scoárță/ ș-acúma cu fúndu-ñ-sus să veđ cum stau//

[Și nu mai trebuie să stea la căldură?]

nu mai/ nu le mai bag în... la căldură dă-ı/ da! și la dunt/ cum noi am đis/ dă le-am mai duntuít/ da// ș-atúńsa/ la... clec și/ ıo pîn-ám fost și/ copíıi mei sîn [k] or fost [k] ıs tárle-nvățăť la compuót/ că ııı la clec or avút [k] tárle bíne le-o mlers pómi//

[Aceeși]

ai avút năticás fălós/ și năticás dă căsă

[Dar mai demult oamenii cu ce se încălțau? Cum era portul la încălțăminte?]

ieráu năticás/ năticás o fost pórtu dă tót e zı'eli/ ai avút năticás fălós/ și năticás dă căsă/ cum o zı^s dă aia/

[Care-i aia? Cum?]

áęa-ı măi fălós/ ai mai-ı dă [ε] dúlče

[Sărbătoare.]

sărbătoare/ da/ áęa/ da/ aveáu... zúră/ așa ı-am đis/ flórı! [...] ș-ai dă port or fost obișnuít/ făcúť într-o culoárle/

[Dar din ce erau făcuți?]

dîn línă/ línă dă la ıoi/ aveám ıoi/ da! și òıle-álea s-or tūńs/ lína s-o spălăt/ așa/ ș-atúńsa.../ dác-ai avút vo muıere mai bătrínă/ ș-aveá vréme/ o scarmánă/ ca să vínă mēı/ cîn-ai dus-o la pıept inús/ ásta ı-o đıs/ să vínă mēı făınă/ mēı... ca áęa da! mēı... da!/ că feméę-áęa cáre-o toárse/ muıere-áęa cáre-o torseá/ să-ı vínă mai... bíne fıru/ da! să-ı vínă măi bíne/ da!//

[Și „năticașii” cine-i făcea?]

[ε] noi ı-am făcúť/ máma/ bába//

[Cu ce?]

cu ásta da/ ıă aveá ıa un fıel dă ac cáre

[Ac ıı zicea?]

da/ ac/ ac/ ac/ da/ ac dă năticás/ și áse dă ștrimfı! [...] ș-atúńsa/ dă dus la ıoc/ cum s-o đis/ aveáu fécili păpús/ cáre măi.../ cum o putúť/ da!/ cum să mēı đic/ și mai... [ε] bogát/ și mai.../ și mai dă su^s și mai dă ıos/ așa s-o đis//

[Și iarna cu ce se încălțau?]
ā! / nu prea iberá ca ș-acúma/ sízme dîn.../ dîn áșt'a și/ m!... iberéau păpús/
păpúsi/ io așa i-am...

[„Năticașii” numai vara se purtau?]

vára/ da/ da/ da/ da// da păstē iárnă/ bătrîni ș-ai măi... așa/ aviáu opîns/
ierá máistor! cáre fásá opîns/ dar cárę-or fós _ mai/ o țină mai înstărit/ mai
știș și _io/ s-or dus/ o foz _máistor! la sîn _gúra¹⁷/cum o điz _la noi/ să-ș ia
opîns mai fâlșă/ mēi _i/ piēle mēi... mēi bună/ mēi cum să đic așa/ ál'ea l'e
[k] ca cîn _le vicsuiău/ ierá un fiēl dá untúra cā cūm i-acúma/ vōcsu/ noi
zíssem cā-i vocs/ da!//

[Din ce era, din ce fel de piele făcute?]

dă vácă/ da! / dá vácă/ da!//

[Și știau și oamenii aicea-n sat să facă?]

da! / am avút/ că... baș acúma nu-i dămúld _dă cînd o murít únu//

[Da' nu știți cum le făcea, cum le aranja el, cum tăia pielea?]

nu... știș piēlí... piēlí... ierá/ io cre _că le dușá unde vá dá lę-o d'irés/
așá lę-o spus/ la ásta dá lę-ō făcút și lę-o-n'îns/ și lę-o... na! / ș-atúnșá i-o
adús-o așa táblă máre¹⁸/ așa bárem io cît am văđút-o/ cîn _m-an _rădicát și
io// ș-atúnș _d-acoló o croít// aveá un [k] o [ε] cărți/ așa i-o đis/ dúpă
mărimeá pișórułui/ áia dá purtau trizășáse sau trizășápt e/ sau... na! / ș-atúnș o
croít/ dúpă... mărimeá pișórułui/ s-o croít și s-o făcút/ na!// și ieráu...

[Și cu ce se legau pe urmă de picior?]

e! / aveáu obráj'iu așa plin/ și aveáu roáta/ curáua/ și s-or... înșopcát¹⁹/

[O „cura” era?]

da/ da/ roátă/ da/ da/ ca lést/ da/ s-o dus// da/ și s-o înșopcát//

[Și nu-i zicea cumva la „curaua” asta?]

curáua dá la opîns/ așa știám io/ párcă/ na!// ș-atúnșá o flust un
máistor cárę-o făcút și sándále/ tŭót așa/ î... iar așa/ cu curáua ca și opînsel'i/
núma ieráu sándále/ mai tăiát e/ măi... măi _i dá váră/ să đic așa/ nu tot
opíncile-áleá/ n-ai pŭtut să te duș cu éle/ dác-ai vru^t /la piătă/ sau dácă... [ε]/
la orăș/ cum s-o đis la nŭoi/ sau... na!//

balóș vióra
[73 de ani]

¹⁷ Localitate situată în apropiere.

¹⁸ Gest: deschide brațele.

¹⁹ Termen sugerat de o altă informatoare.

și... am făcút și tîrgu/ ș-am viñit acás

[Și nu te-a luat și pe dumneata vreodată la târg?]

da! da! áęa da! áęa m-o dus... ă într-ún an/ a... noi am ținút vaș nu ca.../ noi am ținút atúnca ca ș-acúma/ cum să țin/ ma ę-am ținút acolo la odáe// și... primăvára merzán ę la pústă/ dá la odáe o mers la... pústă/ aveám om/ l-am plătít/ da

[L-ați plătit. La pășune, acolo.]

da! la pășúne/ și... Íntr-un an o avú ę trii cárę-or fátát odátă// și ę-o adúz ę d-acoló dá la odăe/ aveám noi ștălóg ș-aísa/ la otrím iș ș-acúma/ și ę-o adús acásă... ș-ęor fátát/ și úna o fátát duoi/ géméní [!]/ ș-acúma... í/ máma-ę ę spuńá/ la vréme-áęa n-o fos ę ca ș-acúma/ cu atít'a lăptării/ și cu-atít'a... ocupáție dá lápce/ d-ásta/ noi an ę ținút ęo vácă pántru c-a fátát/ da nu să...

[V] mă rog/ să vîndă/

da! da! și púne áęa/ o dúsem noi pá álta/ núma ca să nu dúsem pá géménii// cînd am [k] i-o-nțarcát/ ęa un vițál dá lá ęialáltă/ și né dúsem... la tîrg cu.../ núma spúne... máma cătă míne/ cît aní aę ę fi avút? nu știu/ vo doispřeše/ úņspřeše/ nu ștíu// „pîńă la noápt'e”/ c-acoló la ęoraș cîn ę t-ai dus/ ęo fęost... und'evá und'e ai... stát cu márva/ cîn ę t-ai dus s-o vinđ/ t-ai dus dá ăz/ și dimińáta ai plecát dá dimińăță cătă tîrg.../ și „pîńă la noápt'e/ țucu-te máma! la úņspřeše să mulz vácă/ și să đęa drúmu móșu la vițál/ đę-o lătúre mulz tú/ și đę-o lătúre să súgă ęel”// da dácă nu-l priméște/ cum te duz ę la tîrg cu ęel? da dácă nu-l priméște [!]/ că nu-ę copílu ęel [!]/

și... noápt'a aílánt ę n-aę ę sculát/ și... da n-am putút ę să dorm/ dá und'e? că ęac-o foz ę múltă lúme-n điván [!]/ și... na! da ęo cęopíl íntr-a t... ęámení bătríní și muđerí bătríne/ și ęe să spun?²⁰// ș-acúma/ háıda să mulzem/ vácă/ móșu țíne vițálu/ și ęo mulg vácă// máma m-o dat ęalá dá dóę lítre/ spúne: „dácă trábă cuivá laptíli/ bíne! dácă nu/ íl țípát/ avéz ę voi acolo ęesta und'e...”// și cîn ęna! am mîņcát/ o vint/ m-adúc amínt'e c-o vint o uņguroáne/ ęo uņguroáne la míne/ și đíșe uņgurește/ da ęe șt'u ęo ęe spúne uņgurește// dar ę í móșu o ștut uņgurește/ c-o fo ę la șcuálă/ í... ęica lui/ l-o dat la șcuálă/ la bęķęș²¹/ că și móșu-o rēmás/ dá tátă-su dá... triispreše ań/ și dá mămă-sa dá șápt'ispcęe// și úică šíę ę l-o creșcút/ al dá dúpă mămă/ și l-o dat ę

²⁰ Íși drege vocea.

²¹ Localitate în Ungaria.

la şcuălă/ la bēķeş/ şi mŭóşu o şfıt unġurēşte/ şi-ı spúne lu muiere-ăea:
 „nu”/ că-ı spúne: „ia şfıie”/ ęa o crezú _că nu şfıı/ să mulġ/ şfı?// ş-o zıs
 cătă míne-n unġurēşte că mŭlze ia dácă.../ şi „nŭ!” spúne „că ia o mēi
 mŭlze”/ ıel spúne/ „că ia rămíne sıngură acásă/ noi ĩngrijım la óldă/ şi ia
 mŭlze sı să fácă?!” şi o primıt şi cŭopılu al străın/ şi ıo am mŭls/ şi [!]
 d’imíniáta s-o făcút đıŭă/ ş-am plecát cătă tírg/ şi... aŃ _făcút şi tírgu/ ş-am
 vińıt acás/ náınt’e n-o fos_ca ş-acúma/ să te duż ĩn ŭorás/ cum să-ţ đic drágă/
 să cúmper!... aşá/ ĩm trebă/ nu-m trebă/ nu-m trebă/ nŭ! náınt’e d-abę-ai apucát/
 şi faż_bănu/ şi să vińım cu ıel acás [!]/

[Aceeşi]

márvă cu mínć-avéţ

şi ást-o vruť _să spúnę/ cu... márvă/ víne námţu/ ĩ... na!/ gázda lui/ fóstu
 gázdă/ ástă ... pe goşt/ pın şazăşısıns/ cıŃ _zıceŃ _că... o fŭost _maı/ na!/ áltă
 vrıeŃe/ şi.../ nu ştu cum/ dimíniáta/ súnă cu ġŭárna purcáru şi núma ıásă
 márvă/ şi să dúşe// şi cıŃ _víne/ ıără/ ġăsáşte/ únde trábă să vınă// núma/
 đıse sícă/ „tu! cum şfıe... márvă cáre-ı cása?”// núma ıel o fos _glumét/
 „cum şfıe?! pŭáce nu veđ că la fiécare cása ıéstă númăr?” ōŭ! ... „márvă cu
 mínć-avéţ”// núma la veşínu/ lă... ásta priót /la... pável/ ŭo fŭost vrániţă/ áıa-
 ı o pŭártă... núma... núma đıntr-o lăture/ n-o fost úşă/ núma... núma o lăture
 dă pŭártă/ vrániţă// şi scŭófa cın _o vınt/ cum o dať _cu bótu/ n-o dăşkıs/ ş-
 atúŃsa s-o ntórs/ s-o pu _cu şıŃġu/ ş-ă dóŭa óár-ă dăşkıs/ cın _n-ai fost
 acásă/ ia o dăşkıs pŭárta// đıse „tóni”/ că eı ı-o zıs tódor/ e! „tóni/ de še ásta
 nu s-o băġát dă práma dătă?”// cıcă „ásta-ı scŭófă/ şi ō mıers aşá dă bíne/ s-
 o-ntórs sı să ŭíce măı bíne la... la númăr” [!]/

balóş lovinél
 [52 de ani]

lăŃgoşu núma cu ápä l-o spălát

[Şi altceva din făina de grău ce se mai făcea?]

lăŃgoş

[Langoş, cum?]

da! e! ála l-o făcút máma/ ĩŃ _gúra cuptóriului/ l-o pus pă lopáta dă...
 pámınt/ şi acoló o măturát o tíră jíġu/ ĩn lăturı/ şi... pă vátră l-o cŭopt/ şi s-o

c^uopt// o fost fajn/ táre fajn/ și plăcînt-áęa dúlse/ cînd am fost [k] c^uopt-o-ę
cuptór!/ și cînd Țo scuos-o/ átít Țo foz_dă fáină/ róșie/ na! acúma... nu cre_
că să mai poát e fáse așá/ cum s-o făcút//

[De ce era faină, roșie? Îi dădea cu ceva pe deasupra sau așa se făcea
ea de la foc?]

lânęoșu núma cu apă l-o spălát/ și plășînta dúlse o-a unș-o cu untúrá/
ș-atún_ s-o făcút așá/ da lánęoșu núma cu apă/ l-am spălát și l-am băgát// s-o
făcút_ cu brîndă/ și s-o făcút și g^uól// áęa l-am mîncát cu untúrá/ și cu sáre/
și cu pipárcă [!]/ e! așá am mîncát/ ála n-o fos_fruștúcu/ cînd în đíęa sé s-o
făcút pítă/ s-o făcút dá obiséi lánęoș/ și áltě túrt_e dîm_pítă// álęa l_ę-o făcút_
î [k] l_ę-âņ_ făcút așá luņz sau s-or făcút cu brîndă/ cu pișmét/ cáre na! cum
or vrut/ sau că luņz/ l_ę-ai_ făcút așá/ l_ę-am sușít o ęíră roáta/ și-n untúrá
flerbînt_e l_ę-ai_ fript//

ocolișán florica
[57 de ani]

ș-o mai clătărit-o la urm-o țără cu cotărița

[Și lâna ce se făcea cu ea?]

or spála_muđerile la șánt/ atúnșa or piępcenát/

[Cum o spălau?]

o-am pus-o-ę_cotăriță/ și na! cu sopúnu cu cáre [k] pă cáre l-or făcút
muđerile/ normát/ ș-ai_ spălát-o/ ai_ tras scăięțî/ or f^uost și scăięț/ spiń așá miș/
nu șu cum le zíse/ scăięț noi l_ę-am zís/ și... atúnșa să băgáu muđeril_e așá în
ápă/ și mai fajn/ acasă să scoț apă dîn fintîná/ nu ar fi foz_bíne spălátă/ noi
așá am zís/

[Și acolo-n „cotărița” o spăla?]

dă/ și o pus mai o cotărița lîngă/ și o luat-o d-aiása cînd_o foz gáta/ ș-o
pus-o acoló/ ș-o mai clătărit-o la urm-o țără cu cotărița/ și... atúnșa o-n^íș-o/
o dus măsáie séva și o ín^íș-o/ ęa s-o storz_dă apă/ și o pus-o pă tráilă/
cotărițil_e cu línă/ nu șu acúm-avem/ roábe/ noi le đísem/ năint_e ęeráu
dă lemⁿ/ tráilă i-o đís/ o a f^uost_Țo ruátă/ și...

[Nu tot ca roaba? Sau tot așa?]

m^o or... așá/ cam/ núma... na! dîn lemⁿ ęerá făcútă/ și Țo avú_dóę
pișoare/ și năint_e Țo fost_ruátă// și iar ai_ împiș-o ca pă roábă/ mă gîndés_
c-ęa fo_mai_ ușuór

[Da, că era de lemn.]

da/ da/ tótuş cum/ că dac-o foz_dóş mujérí marí/ aę-o ținú_dă cotărítă/
și s-ar fi dus/ da așá/ dac-o fos_máma/ și n^uoi_lerám copii/ n-am dus/
ș-atúńs-am mai avút o bábă cárle-o miers/ dá i-o^r_ajută_la máma/ și na!//

pö_úrmă s-o t^lórs lína/ s-o făcú^t_sfětěre/ ștrímfi/ cōrápí/ dá línă [...]
șăturí/ dă_línă/ da//

[Da' de țesut, nu țeseau?]

cîn_ío aņ_fost_î/ nu sã mai țesá/ ca copil țin_ío mínt'e/ că máma o
țásút nęște aș^ternúturí/ ș-am [k] aveám aísa-ņ_veşíní Țo bábă/ cáre Țo făcút
[k] Țo pregătít materiálu/ ș-atúńs n-o pus pă séva/ și cum ia Țo tuors/ pă noi
n-o cãrát/ și iei i-o trãbuít sã stea ínt'íns/ și pă noi copiii n-o këmát acoló...

[Ca să țineți firele-ntinse.]

da/ da/ sã ținém firele-nt'ínse/ da nu mai țin mínt'e cum/ na! că n-am [k]
cam mică cînd aņ_fost/ știu că máma o avú_rãzbóiu-ņ_sóbă/ și o țásút/ și
ia_ăea o ș^tut sã țesă/ noi n-am ínvățát//

[Aceeși]

șterg mai íntîi dá pájîní/ dup-ăea cu sisivácu

[Într-o zi cînd se face curat în casă, de unde începi și cum faci curat?]

pî... dá fiecáre dátă/ áltă fórmă/ o dátă dîņ_cōņc/ áltă dátă dîņ_cámera
mea/ áltă dátă dîņ...báje/ áltă dátă dîņ_cámera ásta/ cum sînt [k] cum ís
dispúsă//

[Și în ce constă? Ce faci, de fapt?]

ștêrg_î práfu [...] [k] práu/ și sisiv [v] cu sisivăt//

[Ce anume?]

daų cu aspirátoru/ cu sisivăt [!]/ deocamdátă-ńtodaúna íńsép cū... pájîní/
ștêrg mai íntîi dá pájîní/ dup-ăea cu sisivácu/ adícă aspirátoriu [!]/ și la
sfírșít práfu/ și dup-ăea firăņgurîle/ merg la spălăt/ pínă_ío șterg de praf//

diána ocolișán
dòozășípátru [de ani]

ECICA

Districtul Banatul Central; comuna Zrenjanin
Înregistrare: 2009; transcriere: DR

așá q̄r tráit acólo

[Da' satul dumneavoastră, Ečka, puteți să ne spuneți, e sat vechi, de demult? Știți o poveste despre el, cum a luat ființă? Ce-nseamnă Ečka, de ce-i zice așa?]

da/ ȷo cunōs^c ȷ o povestire/ căre cum... scrisă/ auzind-o dă la moș strămós// [...] ȷi vórba că s-o formát... în banátu romînesc o... uȷ ȷ caraván/ cu căru tras dē bȷoi/ cu víte múlce/ cu... și au plecát în [r] în vič/škeréku máre/ vičkerék ȷo fȷost^t ȷ atúņs/ viš/čkeréku máre¹/ și ȷe vȷórba că n-am ȷ fȷost ȷ primít/ȷi/ că nu ȷéstē ȷoc píntrē ȷei/ șiȷ ș-atúņs ȷi vȷórba că a fȷost uȷ ȷ fiel dă curiȷ/ căre cālăre pă... cāl/ a căutát un ȷoc mai potrivít úndē să să oprășcă e! ȷo fȷoz ȷ lút// [...] și... s-or oprít acólo/ că n-o fȷos ȷ pámíntu arábil/ ȷo fȷos ȷ pădúri/ lăcurȷ mai mis și mai marȷ/ și ȷo ajúņs acólo [...]/ și s-or oprít acólo [...] úņi spun cum s-or oprít/ par [k] ȷeráȷ ȷ foártē numerȷoș ȷ ȷ familie/ și... ai mai bătrîn au condús familiá/ au spus: „terénu ásta-ȷ sápi/ aíca-ȷ mormíntu”/ s-o ștıúť dē treȷ orȷ pátru/ pámíntu scos-or/ n-or scos un métrú/ ^{nu}ma pán-o murít/ or sápat/ dîn pámíntu ála or făcú ȷ și cārámídă d-a moártă mestecátă cu fin/ al bătrîn/ ȷe ștıu ȷo? la soáre s-o uscát/ s-o^r ȷ mai zíd'ít afără cîťē ȷ un métru/

[Deasupra pământului.]

ș-atúnč/sa stuf/ ȷo fȷost/ tréstiē// [...]/ în mijlȷócu s-ȷo [k] cáme [k] ȷ sȷóba/ cuptóru/ cum ȷi spúnem noi/ s-o clădíť și... ȷo avút táre mult lúcu și s-or îmbolnăvíť mułȷ// ș-atúņsă ȷo trēbúit pēntru víteȷ-áȷa să făcă/ pánă... nu ajúņz/ȷe ȷárna// la bȷoi/ la vaș/ la ȷóȷi mulčē-or avút// și... ȷor observátu dălóc că nu s-or oprít úndē trēbē/ na! [...] ș-acólo la... s-o^r ȷ stabilít/ ȷor ȷnșepút ș-acúma și să lúcre/ d-áiśa pánă la grȷófu/ dē la.../ ȷo făcút apóȷi cārámídă/ cārámídă/ tótă avuȷía luȷ ȷe-ȷgrădíťă cu uȷ ȷ zíd enórm/ da//

[Cărămídă arsă sau... crudă?]

¹ Se referă la vechea denumire a orașului Zrenjanin, Becicherecu Mare (sb. Bečkerek).

cărămidă d-a arsă/ dă/ așá ũo fŭost// ũor lucrát la grófu și... ví'e/ dě ví'e s-or ocupát/ múl'e/ că ástă ũo fŭos ũ tîrgovéz ũ dă ví'e// ũo fŭos... tîrgovéz ũ dě ví'e/ iel [r] iel o fŭo...

[Lazăr? Lazăr? Sau cine o fost târgoveț?]

â... ă lázăr luvác/ lázăr/ prímu carę-a venít// íel o hrănit... armáta aústro-ungáră/ cu hránă/ tŭot ũ cu áęa s-o-mbogățít// și... și berărie am avút núma...// să vă spun de romíni áșta a nóștri... și pře vrémeęa áęa... cu brînz/dă/ cu st [k] línă/ cu še ștu iŭo/ ș-acúma la nŭoi i piáța/ la noi mġe [r] miércureęa/ iŭ piáța/ máre piáța/ căs/c trej sác/t e trag aísá/ ĩ și... mġercureęa și símbăta/ iŭ piáța// ũor viní ũ cu brînză/ ũor făcú ũ skim^b ũ dă... rŭóbă/ și or trăít/ așá ęr trăít acólo//

[Dar de unde ziceți c-au venit românii prima dată, de unde, ce?]

dě [r] dă prin banát/ dă prân părțile banátului [...]

[Și de ce se cheamă satul Ečka, de unde-i vine numele?]

e! écca-s/ da/ écca să vă spun cîn ũ aŭ [k] húni aŭ fŭos ũ p-aísá [...]/ úngurí/ húni/ ís... así ũo famílie cáre aŭ fŭos ũ întín pr-aísá/ și ũo fătă tînără/ cáre s-o dus... dúpă ápă la o fintínă/ zî dě zî// un ofițér! d-al [...]²... s-a-ndrăgostă^d ũ dă ęa// s-o-ndrăgostă^d ũ dă ęa și s-o... căsătorít/ și nu mul dúpă áęa ũo... o murít// și iel dă [r] dă ũ dă năcájí^d ũ dă... o a ķemát-o „écica!”/ asía ân [k] e [k] în apro [k] „ésica!”/ și e [r] „écica/ ésica!” și i-o ieșít/ pánă la úrmă écca/ ásta acúm...

[O fi fost de la Ecika sau cum...?]

mă rog?

[O fi fost de la Ecika sau cum o fi fost?]

nu// écca/ écica// pŭăte să fiġe ũŭ cuvínt dîn límba... ũnguręască/ să fiġe sí/céva//

górgęe/ úrsu//
óbzăs [de ani]

ũor avút ũ toátă căsa dŭo camere

[Cum se făcea o casă mai demult?]

[...] aprŭape fiġe dat? únd'e s-o croít să fiġe căsa/ o bătu... skġindurí/ grînz/ġ ínált'e/ dălóc así s-o... săpát pămíntu [...]

² Cuvânt neinteligibil.

și cu măiu/ Țor bătút/ atúñsă ar pus cătă o [k] cîtē un strādă stuf/
tréstie ca o armătúrá-n betón// [...]³ și s-o rād'icát/ nu p̄c̄a-nalt/ ma zidu
gr̄os/ ferestre miś/ ai intrát în cásă d̄an coridór/ dac-o f̄os coridór// nu aț
intrát/ în sus/ în cásă/ n̄ma az luat o tr̄ăptă d̄o-Ț-j̄os// Țo f̄os
cășil'e t̄are cãldur̄asē// în s [k] cámară s-a v̄zú gr̄inzîle/ și gr̄inda
mãre/ și... ál'e dă șt [k] cîtē un métăr dă... un métru úna dă álta...// și toát'e
cãsel'e-or f̄os acoperíte cu stuf/ cu tréstie// și prã t̄ot/ Țo f̄os pus un
strādă tréstie// ș-atúñs pãmînt amestecá cu pãce/ cu... fîn/ ála/ și... l-o [k]
s-o pus un strādă pãmînt și a sēmănăit-o/ ásta// și d̄inuntru-o m̄iñjît iără
cu... pl'avă mărúntă/ și cu pãmînt și s-o... cu var// n-o f̄oz var/ Țo f̄ost un
f̄iel dă pãmînt/ cam gálbãn acoló/ în párt'a ác̄a s-o... în l̄og dă vār/ cu apă
și... s-o dat p̄r p̄r̄et cu... ála// cuptór/ obligát/ cuptór/ da voi... spúnet/ da/
cuptór/ într-un c̄olt/ al camerei/ cuptóru/ nu s-o b̄gát în f̄oc p̄r̄n
cameră/ núma p̄r d̄in... d̄iñcolo/ pe...// d-obiśéi/ Țor avút toátă cása d̄o
camere/ și-n mijlóc/ o cámară... así... s-o și fiert/ și... l̄erá în vátra/ în vátra
fócului/ cînd... lã cuptór!//

[Același]

píta

cîñ s-o f̄acú píta/ s-o f̄acú t̄ălăniță/ ș-atúñs s-o m̄iñcát t̄ălăniță cãldă/
cu kerm/

[Ce e „tălănița”?]

tălănița e... cînd Țo f̄acú pítă/ ș-atúñs a o [r] o lăsát așá un d̄aráb d̄in [r]
d̄in aloátu ála/ s-o f̄acút așá/ rotúndă/ și s-o t̄ăcát/ și ác̄a s-o c̄opt așá p̄r
vátră/ înainte dă pítă s-o c̄opt// s-Țo f̄acú d̄ guálă sau cu br̄iñz/dă// ș-atúñs
s-o fript clísă și cu [r] cu c̄ójă și [...]

[Dar când se făcea pítă mai demult, cum se făcea așa, de când începea
femeia să-și pregătească, cu o zi înainte sau cum...?]

da// da/ da// Ī píta s-o f̄acút cu... așá s-o spus cū olățél sau cu cumlău/
cumlău s-o f̄acú d̄in/ s-o lăsát [k] ásta d̄in [k] la pítă/ o țără ołát/ și s-o

³ Scurt fragment neinteligibil.

mestecát cu oloátu-ála/ și fânínă dă cucurúz/d s-o [...] s-o [ε] sernút⁴/ și ásta/
s-o pus ș-o țără tărítă/ și s-or făcút așa ca loptí/ mis// și áea ám avút așa
cotărítí/ spécál pένtru... s-o zís cotărítă pe cumláu// ș-ásta [k] áea s-or uscát/
še ștu ió: dēše.../ sínš/ dápínd'e/ s-or uscát afără/ lóptíle-ále/ cumláu-ála// și
cumláu ála l-or to [k] l-or înmuíat cu o țără apă cǎldúță/ dē sára/ și lel s-o
pus/ s-o... așa s-o tranșformát într-un/ cum îi spu... într-un líkíd așa maí
gruōs

[„S-o-nmuíat”.]

da/ s-o-nmuíat/ ș-atúnš iél'e l-or strēcurát/ ca să nu fíle... séva/ s-o puz
drójd'e și cu áea s-o... făcút/ píta//

[Asta „sara” s-o făcut.]

sára s-o făcút/ da/ de sára s-o făcút și d'imiínățá s-or sculá dă
d'imiínățá muíerile și or frámíntá píta/ și când Țo flos^t áloátu gáta/ [...] or
dís „doámñe-ajútă!” și or făcút crúc/șe la aloát// dín cáuză că... o spus că
feméea o avút obligáție fáță dă dumnezēu să fácă píta/ și fáță dă famílie//

[Și pe urmă „l-o astrucat”?]

da/ s-o astrucat așa cu séva/ ș-atúnša... s-or pus în tígán d-áleá spécále/
am avút... tígán dă píta/ și álea s-or băgát în ásta-η cuptórí/ píta s-o [r] s-o
udát cu apă/ ké o flos cújaja... tárle/ ásp^fă/ și s-o udát cu apă// [...]

[Și pita trebuia frámântată?]

dā// trébě bíne-bíne frámíntátă/ ș-atúnša s-o lását în súván/ noi aș
spus/ în súván// súvánu o flos făcút/ dă egzémplu maí mic așa/ dăcít
mása ásta⁵/ Țo flos dín l'émn/ dín l'émn uscát și

[Așa, scobit.]

scobít/ da dín l'émn uscát/ și áea o flos pēnt^fu...// dar fǎnína Țor tñnúto
ân... iar Țo flost așa/ în lădón/ s-o spus/ în lădón s-o tñnúto//

[Tot dín lemn.]

tó dín l'émn/ da/ și s-o tñnúto/și biñențelés că s-o sernút pře úrmă//

viqára súbu//

șáizě și șásě [de ani]

⁴ Termenul este sugerat de un informator ocazional, care asistă la înregistrare.

⁵ Se referă la o masă cu o lungime de aprox. 1 metru.

plășintă cu ludăge să fáse la noi

[Și altceva din „fănină” de grâu ce se mai făcea?]

s-o făcút păturată/ d-a ácră/ s-o frămîntá^t _păturáta-ácră cu drújd'e/ áloátu s/ce s-o lăsát să crească/ ș-atúñs cînd Țo crișcút/ atúñsa s-o-nčíñs așa pră másă/ d-egzémplu atíta⁶ și s-o^r pus.../ naínt'-or făcút cu mác iără/ sau cu brînd/ză/ că tótă căsa o avút/ dac-avé vácă sau... Țo flúost... p-órmă s-o folosít brândă/ cu brândă/ și... cu víșîñe/ la noi/ la éc/șa/ dē _egzémplu am... todăună _am avút víșîñe/ cu víșîñe/ și áęa s-o făcút așa/ î [k] rólă/ și s-o lăsát ęar în típsîñe să [r] să șádă/ să mai crească/ și cîñ_s-o^r _năcrít așa/ cînd or flúoz _děstúl/ atúñsa s-o pus la [k] s-o dát _asúpra cu o țíră uoñ/ s-o pus la c^uopt//

șî _păturátă d-a dúlse// noi aņ _spus păturátă dúlse sau plășintă// álți spun plășintă/ álți spun păturátă dúlse// áęa... s-Țo frământát cu... apă/ o țáră untúrá/ álți or pus sau v^run uoñ sau... dē _egzémplu io aņ _făcút baș núma cu apă/ și cu fănină/ și sáre/ și... să fac așa dîn aluátu-ála să fac sușítur!/ la noi așa să spúñe/ sușítur!⁷/ mai miș sau mai mar!⁷/ dăpínd'e

[Da' cum adică, așa niște...?]

dîn _aluátu-ála/ cum am frămîntát/ ș-atúñs să fac așa/ dē _egzémplu/ iac-asa fac mai miș/ sușítur!⁷/ și să lăsă pră másă/ să cōtróp cu-o círpă/ și să lăsă să-ș mai vînă/ sícă _asa s-o spus/ să-ș mai vînă// cînd ș-o vînít sușítúra áęa/ să [r] să véde-asa dúpă oțuát/ că și-o vînít sușítúra/ atúñsa še să fáșe? atúñs pră _o másă să púñe mäsái/ î naínt'-or avút mäsái dă fujór/ sau cu î fujór cu bumbác dē _egzémplu or folosít/ acúma nímeęa/ nu să mai fáse/ plășintă táre rară [!] dac-avíém/ d-áleęa/ flúoi/ cumpărát'e/ și... într-ú [r] într-um _blíd/ s-o bătút untúra// am bătút-o biñe/ untúra/ ș-atúñs sușíturā _áęā _a^m _pus făñínă/ și s-o pus... prē _sușíturā/ pă [k] am încíñs o țáră cū [r] cu sușítóriñ/ să fiñe așa un cêrc/ puțín mai máre/ ș-atúñs s-o uñs cu untúra áęa bătútă// așa/ nu mult núma... ș-atúñsa am înt/cíñs tȚot roátă/ dúpă másă/ și cînd _s-o-nt'/cíñs tȚot roátă dúpă másă/ așa/ am rupt mărziñilē-áleęa/ s-o rupt [r] mărziñil'ę/ ál'e gróasē/ dîñ _cáuză că ęa dâ la mijlȚóc uñ [k] să-nt'/cínde [...] ș-atúñs tȚot așa/ tot puțín-puțín și... să fáse máre/ dúpă

⁶ Gest: de aproximativ 30 de centimetri.

⁷ Gest: rotunde, cu diametrul de aproximativ 20 de centimetri.

másă// și áľęa sǎ [k] ásta/ sǎ rup/ și dupǎ_áęa așá/ sǎ-ntoárs/ĉe d-o párc/ťę/
stíng-a-n dreápta/ ș-atúńsa la uņ cŭolť/ la áltu/ íńsámńǎ vińę-așá ca un
dreptúńg/ și... sǎ púne iar la/ bríńđ/ze/ mai mul_cu bríńzǎ s-o făcút iarǎ [...]
ș-atúńs s-o pus... iarǎ: bríńđ/zǎ/ víșíne/ cu ludáęe/ aņ_ăcút múftǎ/ plǎșíntǎ
cu ludáęe sǎ fáse la nŭoi/ aș-a^m_míńcát/ cu ludáęe plǎșíntǎ// ludáęa sǎ ráde
și sǎ púne męřę/ [...] atúńsa sǎ fáse așá ca rolátǎ... și sǎ púne la cŭopt// și
puťín o țar_sǎ mai púne untúrá/ așá dasúpra/ ca sǎ... sǎ fiľę mai moál'e// i táre
búnǎ/ și cu [r] cŭ ludáęe/ da/ ie búnǎ și cu bríńđ/zǎ/ da//

[Și cu ce mai faceți?]

și cu mlere dǎ mǎr s-o făcút/ cŭ... víșíne/ cu bríńđǎ/ cu mlere dǎ mǎr/
cu ludáęe/ și cu pecméz/ și cu pecméz//

scŭovérđ s-or făcu nainc/ťe

[Alea cum se fac?]

scovérđile... nu ștu cum/ la noi sǎ spúne scŭovérđ// sǎ făc/șe [k] sǎ
púne dóuǒ-trei oáúǒ/ dǎpínd'e cît fáset/ cíte-s...// și lápce/ ápǎ/ și fǎńínǎ și sǎ
bác/te cu bǎtǎtóriu/ la noi sǎ spúne bǎtǎtóri ie_ála/ [...] și sǎ bǎte cu ála
bíne/ ș-atúńsa cînd_î ie aluátu-ála frumós așá/ tŭot... o fómǎ/ nu? ca sǎ nu
rǎmínǎ dǎ pǎ ia/ atúńsa sǎ frig/ scŭovérđí'e// scovérđíle s-o^r_míńcát...
guǎlǎ/ sau s-or míńcát cu pęgmez/ ast [k] mai mul_cu pecmez și guǎle//

[Și se fac „subțâri” sau mai groase?]

subťírí/ subťírí/ sǎ fac/ da/ da/ da//

[Și unde se coc? În ce?]

nu sǎ coc/ áľęa sǎ frig// sǎ frig dásupra

[Cu „unsoare”.]

da/ da// dar colǎséi [r] colǎséi/ áľęa... iar íľ... mult s-o míńcát la éscá/
áęa s-or făcút cu drójd'e/ s-o-nmujǎ_drójd'e ân_î [r] ín lapt/će/ și cînd s-o [r]
s-o-nmujǎ_drójd'íľę-áľęa bíne/ așá s-o... făcút/ atúńsa s-o^r [r] s-o frǎmíntát
cu o țá [k] iar cŭ lapt'ile-ála și c-o țírǎ ápǎ/ și s-or pus un uou sau dóuǒ/ și s-o
frǎmíntát olóatu mǎi_cgrŭós/ [...] și cînd ŭo flŭost olóatu așá frumós/ ásta/
atúńsa s-o-ńcíńș iarǎ prǎ [r] prǎ mǎsǎ/ și s-or făcút așá șí... sǎ spun sércurí
așá mai [r] mai marí/ dǎcít áșť/ćá⁸/ ș-atúńsa s-or fript/ iarǎ s-or fript ín
untúrá// áęa s-or fript ín untúrá// și s-or fript/ ŭo^r_pus/ mǎi_múľť o^r_míńcát
[...] și gŭoi/ nu? cǎ_o flŭost/ n-o [r] n-o fo ínainť-o flŭos_sǎrǎșíe/ n-o^r_flŭos_

⁸ Gest: cu diametrul de 20–25 de centimetri.

tođaúna brínz/ďă ŝî... ásta/ da s-o frip _ cu brínďă/ cu brínďă kě coláséi cu
brínză/ da^r _ ásta/ s-o^r _ făcút/ ŝî pe-úrma/ éla [k] áęa s-or fript _ cu brínďa
odátă// dac-or vrut cu brínďă/ s-o pus la... mijlúoc [k] la o pártę s-o puz _
brínz/ďa/ pártă _ aialáltă s-úo-ntúors/ ŝî puřín ařá cu zęřtęľe/ s-o ařęďát/ ŝî
s-or frip _ cu brínďă// da dácă or vrut cu [r] cū pecméz/ atúňsa s-or fript în
untúra _ áęa gúóji/ ŝî picmézu s-o pus prá úrmă/ da^r _ iăr _ ařá s-o-ntúors//

[Aceeři]

pecmiéz

[ŝî „pecmez” din ce se făcea?]

pecmiéz s-o făcút _ nainće mai mul _ đin prúne// úo^r _ flúos _ múlt/će
prúne/ s-o făcú _ đin prúne/ ŝî dân căisínă//

[Din prune cum se făcea?]

să fáşe [k] să... scóát/će úosu la prúne/ naintę n-or [r] n-oř [r] n-or
măřinat// ę-o^r _ spárt ařá cu mínii ŝî s-or fiert ařá cu [r] cu mięre/ s-o fiert
múlt prá [r] prá ásta/ prá řpoiř/ ŝî s-o pus înaintę or fost _ ĩ salitřín aņ _
spus/ salitřín/ nu/ acúma ię conřervăņ _ ŝî nu řtu še/ naintę s-o pus salitřín/ ŝî
pigmézú _ ală _ a fiert ařá în _ félu ásta cu mięre ŝî salitřínu óla s-o pus în uięz/
ŝî uięzilę-álea s-or pus într-o tipsię/ ŝî-n tipsię ařá puřínă ápă/ ŝî ę-o^r _ pus
ma núma lă... cînd úo flúost cóacnăru nu táre/ núma... puřín ařá cald/ ŝî ľéľe
ařá or capátă _ đasúpra ó... ca o [r] ca o cójă să spun ařá/ ř-atúňs o lăsát ařá
să să riřáscă/ řĭ... s-or pus în _ řpaiř la un lúoc// s-o legát cū hirtřie/

[Ele pe urmă se legau?]

pră úrmă/ da/ da/ da// cîņ _ s-o scúoz _ din lăďă/ ařá úo flúost áęa/ ŝî
s-or riřít/ ř-atúňsa s-or řters/ ŝî s-o^r _ legát cu [r] s-or legát cu hirtřie
dasúpra/ n-o flúost ásta

[N-o fost celofan.]

ŝî cu... fuióř// [!] cu ářă đă fuióř/ ářę đę fuióř! úo flúost/
of! táre mul _ s-o folosít că s-o [r] s-o túors fuióřu//

[Aceeři]

trába fáše prã ũom cu mínt'cé

[Sã ne spui de la început: cum se semãna cânepa și tot lucrul ei.]

[...] cínepa s-o sãmánát primãvára// sãmínțã or spus c-or adúz Ą dîn tũórãc/ tórãc/ tórãcu-ĩ unġsat veşín/ şti^s?

[Da. Am fost acolo.]

d-ãęa torãséni spúne or adús-o dîn romînia... cã... îz ġ mai aprõape dē grãnițã// [...] șĩ s-o sãmánát primãvára/ ș-or spus cã or sēmánát-o cînd ũo fũost lúna ĵũos/ nu lúna sus/ dîņ cãuzã cã... dácã î ĵ lúna ĵũos/ spúne/ o [r] o crĩscút mai d'ásã// îņ cum ũo fũost/ cã mai d'ásã/ đar dácã ar fi fũost... s-o fi sēmánát cînd ĵe lúna sus/ spúne s-ar fi dus sús așã/ la sqãre/ nu? ș-ar [r] ș-ar fi tras mul sqãre/ șĩ spúne ar fi fũost așã dē búnã/ kē dac-ar fi fũos mē ĵ [r] mai rãrã/ sau dĩ [ε] mai grũos/ mai grũoas-ar fi fũoz ġ nu? șĩ nu-ĩ așã dã búnã// îņsãmna primãvára s-o sēmánát șĩ cam la-ņsepútu lu augúst [...] ⁹ s-o [r] s-o smũls cínepa/ nu s-o tãĩát/ núma s-o smũlz ġ dē la lũoc// ș-or spus la tórãc [k] cre ġ c-or tãĩát-o// ásta... cu tímpu tũot [!]/ șĩ... cînd or adús-õ-acãsã/ ũor fãcút-o snopĩ/ s-o legát snopi cũ fũniĵe dē [r] dã șovár/ ála ũo fũost unġflel dã tréstiē/ cáre s-or împle [r] s-o-mplet'cít așã [...] șĩ fũniĵe-áleã s-or folosít tũotodátã sã l'éz'ęe șĩ zņopi dē cucurúđ// s-o legát cũ/ s-o legát snóp/ șĩ or pus o țãr-sã sã úskē// [...] snopi áĩa/ s-or duz ġ la... acólo la bãrã/ șĩ s-or pus toț îñ ápã [...] ũo dēzlegát-o ca sã sē [r] sã fiĵe mai álbã/ sã fiĵe-n áș [k] știs-ęe-ĩ murãĩi'e

[Da, da, da.]

sã sã fãcã... moál'e// e! a [k] ĵo a^m [k] baș am întrebát/ m-adúc amínt'a/ õ fũos cînd... đic „cum acólo ñime nu sē sfãđęșt'e/ șĩ cum îș cunóc?” cã acólo ũo fũost cínepã dîņ ġ jumát'e dē sat/ nu? nu// fiecãre-o bătút așã/ dē egzémplu doĩ pãrĩ/ sau še șt'u ĵo/ șĩ s-or îņsēmñát lũocu/ șĩ ñime nu s-o sfãđ'ít/ șĩ ñime n-o... [!]

[Fiecare a știut locul lui.]

fiecãre-o șt'íut úñđe-ĩ lũocu// ĵeĵ au stat acólo... o sãptãmínã/ dõuõ/ dãpínd'e dúpã cum ũo fũos-șĩ... vręmeã/ cînd/ murátã/ așã/ s-o adús/ ĵãrã s-o l'egát îņ ġ snop/ cã n-or putút s-o adúcã/ probãbil cã-ĩ mai ușór îñ [r] ĵ ġ snóp'ĩ/ șĩ ĵãrã ġ or adús-õ-acãsã/ șĩ ĵar or îņșĩrát-o pîn amvlie/ sã sã úskē//

⁹ Fragment neinteligibil ca urmare a faptului cã sunã telefonul.

ș-atúńs cîń _ s-o uscát/ atúńsa Țor fȚost [ε] s-o spus ĩ cu ġint/ așá ca o miéλιtă// dîn ĩlemn/ și d'ĩnti Țor fȚost _î dă/ așá dă [r] dă dă fler táre/ specál prántu áęa// [...]

șocáni áia s-o^r _rámás/ áęa s-o^r... uscát/ și ĩ-or băęát ĩárna-ę _cuptȚórĩ/ s-o-ęcálzĩt lúmeęa/ ĩńsámńá n-o [r] n-o lăpádát// e! páná áęa cĩnd Țor s [k] tras/ s-o [k] ásta/ Țo rámás Țozdérĩ/ noi ań _spuz _Țozdárĩ/ nu ștu...// áęa... Țo^r _s-o^r _băęát ĩń _fȚōc/ saȚ or spus cǎ... de egzémplu dúpǎ eliberáre Țo fȚos _máre sǎrǎšie/ álti Țor făcút așá/ s-or ĩnuít bábĩ'e/ ĩ-or făcút cúmvǎ _așá/ o făcút ca Țn/ ca un... fĩr/ sǎ nu spun/ cǎ nu pȚa _sǎ fĩle fĩr/ și fǎsáȚ așá sévá prántu ĩńcǎlțámĩnt' /cé// [...]

și atúńs fuióru ála/ cáre s-o scȚos/ ála dǎ múlt'e orĩ s-o dat/ s-o melițát/ ș-atúń _s-o pus ĩń _fúrcǎ// ĩń _fúrca de tȚōrs/ am avút fúrcǎ/ și cu fúsu/ fūs saȚ drúęǎ//

[Și era fúrcǎ cu roatǎ sau...?]

la-ńșepút Țo fȚos _fúrcǎ așá [...] nu ștu sé/ la mijlȚōc ĩ ĩ puțĩn mai [r] mai grȚásǎ/ și fuióru ála s-o făcút... áęa Țo fȚost ĩ... nu mȚtcǎ/ nu m-adúc amĩnt'a acȚma tȚtǎ cum s-o pus/ cáer/ cáier/ și s-o legát/ ĩárǎ s-o legát cȚ așá dĩń _fĩnǎ făcút/ brĩń-or avút _î bábē'e/ și s-o legát dĩń nou// sǎ nu [r] sǎ nu píse nu? ș-atúńsa s-o tȚōrs// dǎcǎ s-o tȚōrs męĩ... ca sǎ fĩle mai grȚos/ de _ egzémplu pǎntu sǎs saȚ indiferén /s-o tȚōrs _cu drúęa/ da^r _dacǎ o trębuít _sǎ fĩle mai subfĩrĩ/ cu fúsu/ ásta s-or [r] s-o...// ș-atúńs dǎ prǎ fūs... s-o făcú _de _ egzémplu saȚ ġem dǎ [k] dǎcǎ ĩę-o trębuít/ dǎcǎ nu/ Țo fȚost... m-amĩnt' /césc acȚma cum l-o ĩemát / l-o^r _făcút _ĩ... mȚtcǎ// am acásǎ/ mȚtcǎ dǎ fuióru/ da// ș-atúńsa mȚtcǎ _áęa/ dĩn mȚtca áęa/ ásta/ ĩárǎ s-o pus prǎ... sé s-o [r] s-o țesút/ s-o puz _la rǎzbȚōi/ s-o... cĩńępa// suvlēicǎ și tȚot áęa așá/ și d-áleęa dǎ fațǎ s-or folosĩt// s-o țesút/ ĩáca/ tȚod _dĩń _fuióru//

[Da' aia se chema vǎrtelnițǎ sau cum?]

da... nu ĩ-ań _spuz _vĩrtelnițǎ/ núma núma suc [k] noi... cređ _cǎ-ĩ sucǎlǎ/ da//

[Sucǎlǎ nu era aia pe care o puneá pe țevi, pe...?]

Țo fȚost așá/ da/ o sucǎlǎ/ ș-atúńsa așáz^ǎ la mijlȚōc únu [?]/ și cǎtę spǎt ę látę/ și mȚȚtcǎ _áęa o fȚos _púsǎ și dǎ prę áęa s-o [r] s-o adunát/ da//

șĩ o^r _țesút _tȚod _la lamp/ nu? n-o fȚos _strúie/ āșa cum ań _spus/ cǎ Țor pus ân [r] ĩn petroléi/ ta noi sǎ spúne petroléi/ Țor pus o țĩnurĩțǎ dǎ sǎrle/

ș-atúńs o ținút mai mult/ petroléiu/ dā/ dar lāmpu/ uiağa áęa dā la lamp/ Țor
învăluít-o așa îñ _círpe bătríne/ séva/ n-áre importantă/ ș-or pus-o-n apă/
rîęe/ ș-atúńsā _or lāsát _să clocoć/tāscă dā dōo/ dā trei Țor!/ și Țo căpătāt
așā ō... Țo fȚost mai [r] mai búnă lumínă _o dat/ Țo fȚost

[Mai luminoasă.]

sígur/ mai luminoasă/ mai [r] mai [...]/ nisodátă n-am _pútút... ca să
șt'árgă uiağā _áęa în așa fel ca să... să d'ęa cíta lumínă nu? însámná... trába
fáše prá Țom cu mínt/će nu?!

[Aceeși]

și ținuta și pețală_a fȚost

[Și dacă dumneata ești de-acol¹⁰ și soțul de-aicea, cum v-ați cunoscut?]

[V] iěl/ a vińít lel/ a cîntát _cū... armonica/ ia! cu vóęe/ da// și iel a vińít
acólo și... acólo n-am cunoscut// da// ș-atúńsā _a vińít și m-o șerút și¹¹

[Cum era obiceiul? Mai demult?]

la nȚoi? mai dāmúlt? da/ cum... da/ n-am cunoscut/ ș-atúńsā iel o spus
lu pārinți lui/ a vińít pārinți lui la noi/ și n-am îñtāl'és/ ș-am [r] am _fácút _
plețāla-ntii/ ș-atúńsa lúnta/ și iáca! da/ înt' -o lúnă dā zíl'ę și ținuta și pețală_a
fȚost//

[Așa repede?]

iút'a/ da//

[Și câți ani aveți?]

io cînd a [k] m-am măritát șaișpréęe añ! am avút// aię! cínără m-am
măritát//

[Mică, mică, da.]

dā/ míkě// și lel o-avút Țopspréęe/ da//

[Nu făcuse armata încă?]

nu/ nu// ș-atúńsā _a plecát la armátă... io am avút fátă/ cînd lel s-o dus/
da// fatā _a fȚoz _dā dóo săptāmín! míkě/ béba/ cînd lel s-a dus la [...]

[Așa, și? De când a început nunta, tot? Toate pregăteliile?]

tót// tof lei au făcut/ da// pārinți lui/ și goșć/tíla și tot/ să fáše//

¹⁰ Informatoarea este originară din satul Sefcherin.

¹¹ Textul aparține soților Stan, băiași din comuna Ecica: Georgevka Stan [= V] și Ionel Stan [= VI].

[Cum era? Cum era obiceiul? Ce făceau? Chemau la nuntă?]
dă/ au kemát/ nu familíla și noi... noi țe-am dus/ a vińt  părinți mlei
pö úrmă cu pogása/ și cușă fáse//
[Și când ai plecat de-acolo la cununie, era cu...?]
n-am floz  la aní/ la [ε] că n-am avút aní dá cununíe//
[VI] a flo  mai tınără//
[A, și n-o fost cununie!]
[V] n-a flos  cununíe că n-am avút ání// da// ma lel cınd o plecát lă 
armátă/ e! atúnșá țe-am luat//
[VI] io am flo  mai a dráculuș -am luat-o//
[V] [!] ā/ da//
[V-ați grăbit. Să n-o pierdeți.]
dā/ [!] da//
[VI] io-am avút spése/ da íā ā avút șaișpéc/še// [...] ¹² și ia o avú 
șasē [k] șaișprése cınd aș  luat-o/ și az-míne cu ía/ și míne și... un an doi/
áșá n-am ținút și... saș táta boláv ș-atúnș/ máma să dușá pē la lúcrú/ iò  și 
lucrámu/ și  íņ  fábricá/ și cu muzíca și...// [...] ș-atúnș o trēbuít sínevā 
acásă bába bătrína... ș-așá// n-a vrut -o fur/ am pútut s-o fur și n-o vrut/ că
s-avém nuntă/ frumós//
[V] [!!]
[Da' se mai întâmpla să... mai fie furată câte o fată pe-aici?]
[VI] ô! cíte...
[V] sē-ntímplă jí d-áleș/ ô! s-o-ntímplát//
[VI] ca și pē [r] ca și pēstē toátă lúmeșá// dácă părinți nu vrēau/ še ștu
io/ copíii s-o
[V] așá părinți nóșt'i s-au ínșál'ēs
[VI] dar dácă niê/s părinți nu vrēa/ ț-ai luat și t-ai dus/ no? părintele sã 
fácă še vrēa/ dácă vrēa p-órmă sã-mpácă/ nù  sē-mpácă/ dácă vrēi să fíle
bíne/ dácă nu
[Da' s-a-ntâmplat așa vreodată vreuna... nu să se spuneți nume?]
[V] s-a-ntímplát/ ô! cum să nu?!
[VI] [...] cíte-s/ la noi íņ sat aís/ fúrá/
[V] s-o-ntímplát/ așá o...

¹² Relatarea despre subiect se reia mai târziu, iar replicile celor doi informatori se completează și se suprapun.

[VI] cîte și mai cîte-s/ nu e... părinți nu vor/ copiii luau

[V] părinți nu s-au... înțeles/ ș-atuș copiii... s-ar dus// s-ar luat/ fără...

vóia lu părinți

[VI] nišo... dată n-o vru după mine șă... [...] ¹³

[V] da// m-a luat/ io vreau pă iel/ și mie nu-m trebă altu/ ș-atușă...

[VI] să mă duc pe la nuntă că... mă-ndrăgostéz núma áltēle și o să [r] o
să am mai mult'e/ nu núma pă ă/ ē! și iacă no! că de treize și unu dă an!
sintem lă unoc/

[Mulți înainte!]

[V] da/ ája/ și vloi să fiț sănătós!

[Și ăștia care se luau fără voia părinților, pe urmă se mai împăcau sau...
rămâneau așa...?]

[VI] să-mpocău

[V] áltă dată s-ar împăcát áltâ/ álti nu/ ar luat-o/ n-ar lăsát-o// [...]

[Am auzit de unii... că... chiar dacă s-au înțeleș, și-n ultima zi fata a
fugit și a rămas mirele fără mireasă.]

[VI] ô! să-ntimplău și áștea//

[V] da/ ô! că... și áșea s-a-ntimplát//

[Da' puteți să ne spuneți așa, ca o poveste, nu cu nume, așa una de-asta
când... în ultimul moment s-au despărțit.]

cu cunúna pă cap//

[Chiar așa?!]

dă/ da// da// pă firăstă/ júni/i/ t'ínăra/ áșă.../ părinți-s aís/ cúscri/ ia pă
firăstă s-a dus/ cu-áltu// iestē áșea/ baș s-a-ntimplát aís la noi la eșca//

[VI] sau părinți n-ō... or vrut... s-o dea după altu/ și șa n-o vrut/ și le-o
făcú^d vóia și... júnele-o veňit și... iei în slobă/ ia pře fereastră/ o viňit/
áltu/ și... s-o dus//

gorévsca stan/ gúga im spúne la... toț

pátruzేశinco [de ani]

și

ioňel/ stan//

činžec [de ani]

¹³ Fragment greu de înțeles.

al māj táre Țom dîn_lúme

trím̃biț/ dóbe/ lár̃mă/ kíot/
flúer/ strígăt/ r̃is și rópo^t//
c̃e să fi^le? ce să fi^le?//
iáca-n tîrg mînjajeríe/
o... comédíe d-a cu fîáră/
și-mprejúr lúme și țáră//
lup^l/ urș/ múl^t/c̃e Țo^l cornú^te/
fel d̃e fel d̃e... jávre slú^te//
d-ále^a rá [k] d-ále g̃íbe/ d-ale rále
f̃eri-mă doámne dă léle!
múl^c-am^u_văzt/ pă baⁿț/ vez^u_bíne/
cum l̃e véde or^l_și^u_c̃íne/
d-acól^o-am^u_văzút anúme/
p-al māj táre om dîn lúme//
cáre s̃e jucá cu léi/
și-^l báteá/ dă-^l lua toț zméi//
cui l-o dobóri-n țárínă/
isá cã-^l plăcéș^te-n mînă/
o hîr^t/c̃íe/ d-a d-o sútă/
fără dă ní^c/s̃o dispútă//
dār cum mi ^t/c̃e pu^l cu nám^{țu}/
cáre-n d'ín^ț îm rúp̃e lán^{țu}//
se rîd^șáu/ ficóri-^ș_c̃oát^e/
„c̃/síne-^l/ únd^ș-^l/ cáre p̃oáte?”
cîn^u_d̃eodátă/ iacã^u_amáru
sándu bléz/ĝa/ tábácáru//
se suf^lcă/ și tușéște/
lîngă comedíán^t_sã^u_opréș^te/
sã rîd^șá nám^{țu} dă sándu/
da sándu/ fe^corándu
iel... Țo fl^ost ín [k] dă subsuáră//
și nu să lăsá cu doáră!

strîg/ze-l/ sŭce-l/ zi-i pē nŭme!
al mǎi tǎre Țom dîŋ_lŭme//

ióvița/ ióvița stan//
trêșprêzêce [ani]

[De-a ascunselea]

[Cum se joacă „de-a ascunselea”?]

pō... únu... stǎ ŝi nŭmǎrǎ/ ŝ-ai!á!ŝ_ sǎ ascúnd/ lel sǎ nu vǎdǎ/ ŝ-atúŝa
lel cáwtǎ ŝi... pē ce_i dēpárt’e ŝi sǎ [r] sǎ skîp-acólo [...] așá sǎ spúne că tre_
sǎ-l skîpǎ/ cuŋvǎ lel acólo sǎ strîng/ la lócu óla únd’e...

[Și, dacǎ „l-o schipat”, scapǎ sau cum...?]

po... ǎla atúŝ nŭmǎrǎ [...]

[Și cum îl alegeți pe primul care sǎ stea acolo...?]

ĩ... î_i alégem/ cómand-ǎia/ î_i tre_i [ε] pŭnem așá ŝi... cê/šíne pune-așá/ dē
la cápǎt/ iar//

[Deci care pune mâna întinsǎ...?]

nu// cáre... pumn/ dacǎ_pun do_i așá/¹⁴ ŝi unŭ-așá ǎia lerǎ/ sau cînd_dai
așá/ il las//

[Deci unii pun pumnii, ǎia rǎmân. Și ǎla care...]

nu// dǎcǎ... do_i pumn ŝ-o pálmǎ/ ǎla care-o pus pálma ǎla sǎ dǎ/ da
dǎcǎ-z_dóuō pálmē ŝ-un pumn/ ǎia care-o pus pŭmnu//

cǎre viŋ_la flēl//¹⁵

[Și când se gatǎ, cum faceți? Când? Hotǎrâți voi că e gata sau...?]

[IId] da/ cînd_ni sǎ urêșt’e// [!]

marín gilezán//
páșprêze^{ce} [ani]

¹⁴ Gest: aratǎ cǎ pune pumnul ŝi palma.

¹⁵ În textul informatorului Marin Ghelizan [= IId] intervine Adrian Ursulescu [= IIC].

BARIȚE

Districtul Banatul de Sud; comuna Plandiște
Înregistrare: 2007; transcriere: MM

cășile de tip măi bătrîn

[O casă bătrânească știi cum se făcea?]

dă! știu/ pâi asta am făcut io// videt aiê/ afără d'e casa asta/ io ierám mic atúnș/ tlot ieu cu bába am _ făcut/ tlot tlot tot/ cêgode videt acolo/ clegode io/ tot io cu ia/ noi doi am _ făcut tot// știu cum să spun/ știu tot// știu//
[Cum e, așa, de când începeau să strângă...?]

da// prima dată/ atúnș nu ieráu... bañ ca să cumpere cărămidă/ băgáz _ d'e samâ! núma u... qamiini o făcâu// sê... uortășau/ cum să spuñe/ nu știu dacă-nțelêzeZ _ vorbă-asta/ mai muls _ și fășau kërămidă// kërămidă să fășá dîn pămînt/ cu pișóarile sê¹

[Călca.]

călcá/ așá/ da! și atúnșa dac-o trebuít printru zíd'í _ sévá/ s-o făcut cu pleávă așá-zis/ băgáz _ bine dé _ sama!// dacă s-o zíd'í _ crúdă/ nente/ dac-o vru _ s-o arzá/... în tímpuļ mai dá pră urmă s-o ars/ nu s-o măi puz _ d-ája/ ei! atúnș s-o făcú _ doar din [ε] pămînt/ núma nū din órse pămînt/ io știu dá is/ uo fost anúme pămînt cáre nu să sparžic// ș-atúnșa... o făcú _ grámád-așá pămînt/ și o fo^s niște culúpurĭ depínde... cum îi țíglá ásta²/ sîñ _ făcute culúpurĭ așá d'e ľemn făcut'e/ o pus puțin nisíp/ atúnș ș-o... scuturat ága de [k] să rămíñă piétre³... da! piétrile dí _ la nisíp [...]/ ș-atúnș _ acolo luăț... zícem/ ma iei o știúút măsúra cáre.../ o tâiát un dăráb dîn [ε] noróiu-ála/ dîn imála ága o pus asía/ o avút on dăráb de scíndur-așá/ pătrát/ pře... culúpū _ ála/ s-o tâiát d-éľea/ da/ ș-atúnșa varga o tăiát iárbă/ ș-o... pămîntu asemiát... și o...

¹ Gest prin care informatorul imită călcatul pământului.

² Arată o bucată de cărămidă.

³ Termenul este sugerat de informatoarea Rodica Gruiescu [= Va], ziaristă și activistă culturală, originară din Barițe, care a însoțit echipa de cercetare pe tot parcursul anchetei din această localitate.

o... o-ntors cu cúru-ŋ _sus și o pus áġa acólo// o lăsát o đí// cîn... s-o cíta
 întărit/ atúŋsa o pus-o... în duŋg-așá vidét⁴/ așá o pus-o ca sã _sã usúce//
 cînd _o fost _gátà/ atúŋs cam așá de náltă⁵ s-o făcu _tot așá o pus cărămída...
 úna líŋgă álta/ așá/ îŋcît núma o lăsát între íel'ie... áġer/ da/ log _gol⁶/ și líŋgă
 [k] dasúpra ĩ-o pus așá piezís⁷/ trei... da! adíc-așá a lăsát// da! ca sã áġbĕ â
 áġer/ da// și cîŋ _s-o uscát asíia/ atúŋsa... or făcút cuptoăre/ într-un _cuptór⁸//
 or încĕpút... â cuptóriu ț-o coăcĕle și _d-o part' /ce cîŋ _să bágă/ și dá álta// e!
 núma ș [ε] íel'e s-o-mplet'í _în j'umătát'e dîŋ _cuptór/ paŋ _la j'umătát'e o fost
 a lu únu/ șálsprese miġ dĕ... bucáz _dĕ cărămídă/ și șálsprese dîŋ _cápătŭ
 álalt// ála care-o fost măġ la márzine/ aġlánt ĩ-o dat cătă o sútă dóuă _triġ _
 pátru _síŋ _súte de țíglĕ/ cărămídă cum spúŋem noi/ fiŋc-ála o fost îm _
 págubă _al de la márzine// ĩġ d-acólo noi nu... párcă d'e la márzine nu o ieșít
 așé bíne/ calitat'ívă nu ștu ástă _așá bíne// e! cînd _o _foz _gátà/ fási cása//
 o-avúđ _cásă//

cása s-o făcút/ s-o-a [k] náint'e s-o aseminát pămíntu/ atúŋs s-o săpát/ â
 náint'e s-o făcút dĕ o țíglă și j'umătát'e... cum spúŋem noi/ dá o țíglă jumătá
 [...] úna așá și úna așá⁸ s-o pus/ ști cu láțimeă/ da// s-o săpát/ pămíntu cam
 vro șapte rîndurġ... dĕ țíglă/ s-o bágát [k] atġta s-o făcút șánt/ acólo s-o bătút
 ála cu máġu/ dac-o fost _vreo grŋápă dîm _bătrínĕțĕ/ atúŋs ĩ s-o scġos
 pămíntu ála al muál'e/ s-o pus... piátră bătrínă/ [ε] țíglă bătrínă s-o fost/ s-o
 spart/ s-o pus acólo/ dácă nu pămínt uscát... s-o bătút cîŋ _s-o aseminát/
 atúŋs o pus... dărábġ/ nŭ _țíglă/ cărămídă nu/ núma dăráburi s-o fost/ bucăț...
 miș așá/ o pus acólo/ pîntre ġele-o pus pămínt/ pân-o ajúŋs la suprafáța
 pămíntului// când o ajúŋs la suprafáța pămíntului/ n-o măġ pus pămínt/ între
 rîndurġ/ núma o pus imálă/ pămínt cu apă și cu plġávă făcút// și áġă o pus...
 asía și o ríd'icát cása sus// cînd o foz _gátà/ o pus grád'a/ dúpă grád'e... ĩ o
 pus cum șĕđ _grîŋzġ așá tođ _la un métăr

[Va] grîŋzġ⁹

[VIIIa] da! și depártare

⁴ Gest: pe cant, pe muchie.

⁵ Gest: aprox. de 1,70 metri.

⁶ Explicațiile sunt însoțite permanent de gesturi.

⁷ Precizare sugerată de anchetatoare.

⁸ Gest: una orizontal și una pe cant.

⁹ În textul informatorului Vichentie Sfera [= VIIIa] intervine cu unele explicații informatoare Rodica Gruiescu.

[Va] știs_șe-î grînda?¹⁰

[Da, știm.]

[VIIIa] un métâr întrë iel'ę-o fost/ ıe! avînd în vid'ere grosîmea/ cît îi/ s-o pierdút de la métru s-a... conșumu-ı la jumătate// atúnș o pus doj jıos/ și áltu sus// ș-atúnșa o pus... lăt'éz_d-ai măi slabı// [...]

la cășile de tip mai bătrîn/ ája o fost únd'e o fost cúina/ dă [ε] s-o făcú_ dă mîncare și pră únd'e s-o bágát îñ _cuptóarıl'ę ál'ęa o [ε] o fos_coș lārg/ lārg așá ca o bıóltă/ cum o fost_ fācút/ ș-acoló o foz_ grîndıl'ę-ál'e o foz_ goál'e/ acoló sē afumáu cîrnătı/ cárna afumátă/ â... clisă cum spúnem noi/ slānînă/ da... áęa o fost_ ǫă! áęa o fos_șev [k] afumátă o fos_șevá nemiapomińı_ dă fajná/ amú-ñ_cásă/ acúma íņsă calitáta/ s-o fos_ șevá grozāvıe acúm// asía únd'ę s-o bágát îñ_ cuptórlu/ bágáz_bıne dă sámă! â o fost vátra áęa... â o slujıt dácă sē... frizá crūmpı/ sã fășá mālái atúnș/ pítă puțină măsi [k] în mîná [k] mîncá pítă mă-nțeléz_dîñ_ grîu/ dîm_porumb/ bágáz_bıne dă sámă!// e! cîñ_ fășám_ mālái/ atúnș und'-o foz_ vātr-asēja o-ñcālzi_úndi_să bágă-ñ_ cuptórl de egzemplı/ în... áęa s-o foz_mai afără/ asēja s-o-ñcālzi/ fıócu cît [...] cît s-o dus prē cósu aséla cît îț arátă/ bólt-áęa/ c-o ięșıt afără// e! asēja s-o-ñcālzi/ ș-atúnș o fost făcút dîn¹¹/ și cum să spúne? dîn bād'ic/ dı... â nu-ı ıoțel nūma ála še

[Nu, nu, nu e, e *tuci* se zice la noi.]

tuč/ d-ála/ e! ála// o fost cam ęac-așá dē mārıe¹²/ séva... așá dē mārıe/ iac-așá dē nāl¹³/ un tuz_d-ála/ și astrucát_ și ála aveá o mîná// ála să puneá asía pră... prástē mālái/ că dıar ála o fost în tipsıje/ â

[Da, da, da!]

ști? ș-atúnșa gazı-ála s-o fost... cárna l-o [k] s-o pus pre iel// ș-o adúz_ cāldúra și de-ai_z_jos/ și

[Va] jégu pe iel/

[VIIIa] da/ și... aș [k] o fost șevá nemiapomińıt dē fajn [r] nemiapomińı_ dă fajn//

[Nu știam, n-am mai auzit așa o...]

așá o fost! da de únde?

¹⁰ Întrebarea este adresată anchetatoarei.

¹¹ Subiectul își drege glasul.

¹² Gest: cam de 40 de centimetri.

¹³ Gest: cam de 25 de centimetri înălțime.

[Aicea se făcea mălai în primul rînd, acoperit cu ăsta sau și „pită” se putea face?]

cu grîu/ pítě/ pítă și la ála sã fãsá/ nu/ pítă și la ála sã fãsá// știz_ădă še?
fîncă la vrémea cîñ_să ă lucrá... ṭot așá/ píta ierá õ [ε] ă delicatěsă spúnę-așá

[Era mai rară, nu se făcea oricînd.]

dă/ dă únde/ dă/ îñcoáse/-ñcoáse

[Va] núma cu partídu ésta¹⁴/ la... la cît/ pínă la cítă vrémle s-o [k] nu s-o făcút_ mēláji mai muț_ dēcí_ pítă? dacă dîñcoása iõ tîn mînt'e babă_ána¹⁵ o dátă pră săptămínă o c̣op_píta/ pítile_álea ále marí// [...]

[VIIIa] da/ și iõ tő_ája șṭu/ la o săptămínă sã fãsá

[Va] la săptămína ája sã fãsá

[VIIIa] fãsá cãte.../ dăpind'á dē familie/ cãtă pátru sau șîș pîț ieráu...
cam iac-așá¹⁶ dă marí/ băgáz_ bîne sáma! așá/ și în tîpsíile ál'ęa cum or fost/ ierá cu coáj_ăea frumoásă/ [...]

[Ce-am uitat să întreb...]

și măi sévá/ pã língă pîñę... sē fãsá/ stis_ cã ă [ε] ierá foámít'e/ še sã vă spun? de ezémplu pórcu sē_ñgrășá cînd o viní_ porúmbu al nou/ cînd o mîñcát sē-mbolnăveá/ cã ierá flămínd pră aséęa/ lúmea/ da/ ierá flămínd/ și crăpá/ gáta// iě! atúñs sē fãsá/ noi tãlăníțá ę-añ_ spus// uñ_ fiel d-aluád_ dîn pîñę/ băgáz_ bîne_ sáma! pánă ia nu s-o nēcít cît_ trēbă/ băgáz_ bîne_ sáma/ ě! sã fãsá ęac-așá o roátă¹⁷/ întělézes? și [ε] înaíntę s-o făcút/ cum sã_ vă spun iõ? o roátă-ntrágă ș-o-nṭors-o-n dóo-așá!¹⁸/ și o pus brîñză/ pră ęa/ cáre-o avū_ brîñză/ cáre nu/ așá o făcút-o/ o tăiát-o cíta la mîjloc/ ș-o lărzít-o/ și [k] o arătát frumós_ așá/ o cōpt-o/ și áęa sē mîñcá/ áęa care-o fos_ cíta măi sărácă/ párt'/ca máre or avú_ lúmea vaș atúñsa// atúnĉ/sa... puńá cãta untúră/ și... o fost áęa máre lúcu/ [...]

[Aia se mânca prima, nu? Așa era...?]

d-ája/ cã n-o foz_ gáta pîñęa//

[Asta-i, cum era gata, gata! Se și mânca.]

[...] pánă pîína o scos [k] nu sã fãsá mülte-ntîn/ áęa s-o [r] s-o și mîñcát/ [ε] ierá minunătă! minunătă!

¹⁴ Vorbitorul are în vedere perioada de după 1944–1946.

¹⁵ Se referă la bunica ei.

¹⁶ Gest: cât cuprinde cu brațele.

¹⁷ Gest: informatorul își apropie palmele, sugerând un cerc.

¹⁸ Gest: informatorul indică modul în care este împăturit aluatul.

[Când trăgeați jarul în gura cuptorului, cum se chema jarul ăla acolo, care mai ieșea din el căldură și mai lumina un pic?]

ă... băgáz _bínê _dê _sĕámă! noi ́índiferén _dĕ.../ lipsíz _de vocǒbulár
aşá dĕ đeosebít/ să spúnem aşá/ noi ę-aņ _sp [ε] la járu cáre o ars noi ę-aņ _
spu^Z _jĕĝ

[Va] jĕĝ

[VIIIa] jĕĝ/ la care-o fost íncă róșu/ da! la stiņs jar//

[Da' vorba „zământată” ai auzit-o vreodată?]

nu! nu! nu! nu sĕ zĭĕ lă _noi aşá sévá//

[Va] la noi cu jĕĝu ăla aņ _și pigluít//

[Păi da, sigur! Mai demult așa se obișnuia.]

[VIIIa] ā! ș-acúma-z _d-ăęa/ ăęa sé sĕ călcá cu ăta/ ăęa o foz _minunát/
ș-acúma... d-ăleęa

[Va] n-ă^m _pigluí [k] n-ăņ _călcát/ noi am călcát cînd aņ _călcát cu písóru//

sfĕra vikĕntie

uǒbzășîđùòĭ [de ani] și síņs luń

să presupúņę că noi sĭnt'em đĭn ard'ál

noi/ să presupúņę că noi sĭnt'em đĭn ard'ál// băgáz _bínę dĕ sámă! sau
đĭ _đolténia/ o... o [ε] ǒarecáre párt/ĕę/ da^r _đĭn ard'ál sĭnt'em/ e! đar...
sĭmĭjĕntĭ ĭęĭ... ĭęĭ sĭnt... ĕĭ sĭn _đĭ _olténia/ da noi sĭnt'em đĭn ard'ál// da la
ĭęĭ... ăl _púórt la ĭęĭ/ o fost/ la noi să... pórtu ĭerá tot cu cotrĭņte/ cum a
spus¹⁹/ řesútĕ/ și naĭnte/ și napóĭ/ eĭ! a sĭmĭjánĭlor po^S _să vă povestĕs _sévá:
ĭņ _súcne aşá de cumpărát/ și rǒátă/ [...] da ăĭa ĭęĭ đĭn olténia/ noi đĭn ard'ál//

[De istoria satului řiți ceva? Se zice, deci, că românii de aicea ar fi venit din Ardeal, din Transilvania?]

da! e! măĭ ĕevá să vă _spun// să spúņę/ băgáz _bínę de sámă/ acúma ĭ
[ε] aşá auzĭ _đĭm _mòș _strămóș// eĭ! ásta nu-^m _pot documentá// ĭ sátu
nostŭ ĭerá úndĕva únde ĭerá băgáz _bínę dĕ sámă! atúņs or víní^t _tŭrsĭ/ or
f^uos _la đal/ úndĕ-ĭ acúm crúsa pópi și fĭntĭn-ăęa//

[Același]

¹⁹ Se referă la relatări ale subiecților anteriori.

la víe

păi la noi nū să fáse dúpă... dúpa régulă/ la nŃoi_ĩ... faś... faś grŃăpa/
faz_ grŃăpa Ńi... Ńi o puń// da naint'e nu s-o făcú_ niz_ grŃăpă/ o fost
anúmea... dăś_ că v-arăť_ dăcă vręas_ că [k] cred că ie un... un nám a lu
dáda-márle/ i la míne/ c-am pus io àstă_ primăváră/ aņ_ vru_ să pun aśá_ că...
ě! o fost făcút aśá_ ca cū... ân... dē_ egzemplu aśá: aísá_ o fost mej_ grŃos_ iel/
ș-atúńsa_ dĭ_ ála_ s-o mĭers_ îņ_ sús/ [...]/ e! ș-ála_ l-ai_ pus_ îm_ pămínt/ ș-ai_
topťí_ cu piśóru/ Ńĭ_ l-ai_ băgát_ aśá_ la fund/ Ńi... e! ș-atúńsa_ ierá_ o furkĭťă/ ai_
acătát- o la... mlădíťa_ dă_ víe/ ș-ai_ băgát_ îm_ butŃár-ăęa/ Ńi_ le-ai_ băgát_ cíta
líńgă_ áęa/ ș-ai_ împińs_ cíta/ ai_ înd'esát- o măi_ adĭńc/

[Și cu asta făceai și gaură, împingeai și...]

s-o făcú_ núma_ gaură/ da! nū... n-o [k] nu s-o făcú_ grŃăpă//

[Se făcea gaură și băgai acolo... mlădița.]

da! da! da/ íhí!// da/ că ierá_ víe_ dă_ căre_ să_ prind'á_ Ńi_ dac- o_ căzút_ aśá.../
ai_ uĭtát- o_ prĭn_ víe_ Ńi... ș-ăęa_ cĭnd_ ai_ săpát- o_ o_ apucát_ um_ pic_ îm_ pămínt/ Ńi_
d-ásĭĭa_ o [r] o_ plecát// da! o_ coborĭť_ asĭ//

[Și pe urmă ce lucru aveai cu ea?]

păi_ aņ_ șpriťuĭt- o/ s-o_ șpriťuĭt_ în_ ásta/ cu_ piáťră_ vĭnătă_ Ńi_ var// áia_ s-o
șpriťuĭt// da// Ńi_ săpát/ Ńi_ ľegát/ Ńi... c-o_ foz_ la_ búśińe/ n-o_ fost_ în_ ĭ

șpaliérĭ²⁰

îņ_ șpaliér/ da! da! o_ fos_ tot_ la_ búśińe_ tot/ toátă_ la... tot... toátě_ víile_ la...
toátă... plánta_ o_ avú_ páru_ iei// ș-atúńsa_ ai_ ľegát- o_ aśá- n_ dŃo_ tręi_ lŃocurĭ_ Ńi
frumós/ sã_ fie_ frumós/ sã_ să_ vądă_ ș-aśá/ ș-aśá²¹/ Ńi

[Ăștia erau așa drepti.]

drępt/ da/ ĭac- aśá_ de_ nalťi²²//

[Și cum le zicea?]

parĭ/ parĭ/

[„Búśume” ce-nseamnă?]

búśumel'ę_ ĭi... búśumĭ'ĭ_ i_ dē_ la_ víe// búśumel'ę_ ĭ... i_ plánta/ plánta/
búśumĭli_ i_ áia_ d'ę_ undĭ- o_ táĭę/

[Tulpina ei.]

²⁰ Intervine informatoarea Speranța Albu [= Vc].

²¹ Gest: și dintr-o parte și din alta.

²² Gest: cam de 2 metri.

tulpina iei/ da! adică nŭódu ála dă jŭos/
 [Nodul de jos, principal, de unde ies pe urmă...]
 mlădîțili/ da! da! da!
 [Și când începea să rodească?]
 p' u_ la_ ă trêi_ ă an/ núma ne_ ișá/
 [În primii ani nu făcea nimic.]
 nu! nu/ nu fășá nimíc//
 [Nici măcar în al doilea.]
 păi_ ı așá vrøn... scîrsél/ cum îi spúne/ la noi... așá-ı spúne scîrsél/ lă
 ála se fáșe dŏo-trei_ bŏabe/ și [!]/
 [Și la cules cum se făcea?]
 la culés am̄... am m̄ers așá/ n-am ajutád_ ı naınt_ ę vréme să ajutá lúmea/
 nu ca acúma/ dē... â... o mers cu căsa nŏástră/ mēi... dus măi... t-ai_ du^s_ și tu
 la síneva/ ș-atúńs a m̄er^s_ și iel la t'íne/ așá/ și ai_ adús/ o trăsúra/ dóuă/
 atúńsa mai_ i-a_ zdrobít'/ i-am pus într-o cădă d-ál'e_ márı/ într-on...
 [Cum îi zicea, „cadă”?]
 cădă-ı z [k] i-o spuz_ la ál'e dē l̄emn/ d-ál'e marı/ núma dășkísă
 dasúpra așé/ noi_ am avút úna d-o mie dē lítre o fost... da
 [Vă urcați cu scara.]
 nŭ/ că nu i iel... o mie dă lítiri... îi iac-atítá²³ dă [r] dă náltă/ și iac-așá²⁴
 dă groásă/ știz_ dumneavŏástră așá/
 [A! era largă, da da da!]
 și... ș-atúńsa pr-úrmă ai_ strîńs-o/ cu pr̄ésu/ ála/ ș-ai_ pus-o-ŋ_ vásă/ ș-ai_
 avú^d_ grîjă cînd o fiert/ l-ai_ pretoșít/ și pe_ órmă l-ai_ lăsát și... că nu l-ai... laș
 [ε] baș lăsát_ â/ c-o foz_ lúmea dorítă/ nu ca acúma/ síńe-o băúd_ bére atúńsa?
 [Vc] nu prea-l lăsá... prea mult [!]
 [VIIIb] da! am îńsepú_ dēlŭoc să beaŭ/ imed'iat/ da! dar lă ála cîń_ ı
 fıérbe/ vınu/ ála-ı spúne rámpaș// [!] și d-ála [r] d-ála ai_ băút// da! cu spúmă/
 cu... tŭot/ da!
 dar i bun mústu cît să fıie!²⁵
 [VIIIb] mústu i... [r] mústu îi cîn_ ıl strîńz_ ı ma dúlse/
 [Când e proaspăt, da' când începe să fiarbă cum îi zice?]
 ie rámpaș/ rámpaș/ hě!²⁶

²³ Gest: cam de 1,50 metri.

²⁴ Gest: deschide brațele.

²⁵ Intervenția aparține informatoarei Rodica Gruiescu [= Va].

²⁶ Subiectul emite o interjecție cu subînțeles de cunoscător.

[Și pe urmă îl tragi de-acolo.]

da! să... să pretoșeșt'e/ să... tot să... să spală văsu/ să țîmpurîeșt'e/ s-o pus țîmpor/ știț/ că_ierá [ε] fit'ílurî dîn álea... dă dóozeș dă d-áleș/

[Ca să iasă...]

da! ș-atúñșe s-o da^d_fúóc/ șî ála o... o fos _grléu... fúmu ála/ e! ș-atúñșá l-ai lăsát/ să să úske/ șî ála/ că ála ierá o... dezinfécție ca o... še știú ió/ ^mda! e! șî pr-úrmă ai prëgolít/ pánă cîn _ai ajúnș lă... ia... ta... límpid'e/ cîn _ai ajúnș _la túlbure nu mai.../ e! și pã_órmă s-o pus... áșá s-ai stîñș... â drójd'ii'e/ e! și ásta... ráu _ála še e/ áșá/ tot o pus într-o cádă/ lę-ai aruñcát _cíta ápă/ și cárle... ș'i! o vru_să făcă măi múlta rákie o aruñcă_șî_puñín záhăr [!] ș'i ca să făcă dulșáță/ da! aís o șî fier^t_mai... da! și s-o făcú_rakíe/ rakíu//

[„Răchia” cum se făcea? Cât lăσαι astea...?]

pâi ai lăsát-o pánă s-ó... o ieșít ápa afără/ d'asúpra/ și... pîñ _s-o așázá _júos/ pánă să năcreá/ pánă... ai gustát-o așá/ pîn... n-o măi foz _dúlše/ cîn o fos _cíta.../ še știú ió? áre uñ _gus _speçífic așá/ da! și cá _și _cu prúñil'e/ nūma cu prúñile-î mai ușór/ péñcă cū _prúñili _cîñ _să duc ié'ę júo^s/ și iésă ápa dasúpra/ po^s _să f [k] plec/ da! da! núma cu áșá o trebú _cíta mēi... da! și să n-o laș_să.../ or așázát-o/ or... am pu^s_scíndurî/ ș-atúñșá ai topcít-o să... să vínă ápa dasúpra/ d-ástă _așá/ să nu să împăñjengășcă/ să nu să stríșe/ să nu să...

[Ce să facă?]

împă [r] împăñjănășcă [!]

[Asta-nseamnă așa să facă...]

[Vc] esplică! spúne cíta tu/ adică

[Mucegai, nu?]

[VIIIb] muçegái/ da/ să nu făcă

[Vc] cîñ_să prínđe/ să prínđe... mirósu/ să prínđe ca...

[Aia nu mai are gust bun.]

[VIIIb] da da! nu! áșá ie muçegái/ nu să [k] să nu muçegăiășcă

[Da, da, da!]

[Vc] împájenă/ împăjănășcă/ împăjănășcă//

[Și pe urmă... cu asta ce făceați, când era gata...?]

[VIIIb] am dus-o.../ ieráú...

[Era undeva unde...?]

da! únd'e.../ căre o avút cǎzáne d-áșt'e dē frit rakíu// ș-ai dus-o-acoló/
șī... și puńá cítā... cíca páe j'os/ că lā rakíu dǎ strúgurǐ nu sǎ súsē/ nu
sǎ-ntoárse/... ĩ... ĩn cazán ála și ca la prúne/ la prúne... sǎ... sǎ-ntoárse-ntrúna/
trébǎ únu sǎ șádǎ sǎ... sǎ nu sǎ príndǎ de cǎzán/ e! da la áęa s-o pus nésșt'e
pǎe j'os/ ș-atúnș s-o turnát áęa/ și p-órmǎ s-o lǎpǎdát cu tot//

[Și aia nu se mai prindea deloc.]

nǔ! nu sǎ príndǎ/ nu.../ bǎ! sǎ príndǎ dǎcǎ baș... s-amizuiéșt'e...//

álbu teofil

o fost așía um_bid'ei

[Sǎ ne spui așa, de jur ĩmprejurul satului, ce nume au toate locurile, nu
din satele vecine, „hotarul ” satului dumneavoastrǎ.]

ō! pŭ_c-acúma níž_nu sǎ mai folosǎsc ecsprésiile-áleęa/ da// pōj de
e'c'zemplu aís ĩnčǎ [k]/ ĩm_párt'a ásta ĩ-o spus la bid'ei// atúnșa aĭ trecút la...
pústa mícǎ/ atúnșa la pústa mǎre/ atúnșa la_rít/ j'os/ atúnșa la bǎba/ áia o
fost... aculó ĩ-o zís la bǎba pǎntru c-o fost ō... o... cum ĩ spúne? cum sǎ-s
spun? o... o cǎs-o fost ō... o bǎbǎ ș'is_cǎ ĩaca... acoló la bǎba/ da/ e!
ș-atúnșǎ aísǎ la đǎl ĩ spúne/ dǎ únd'i-ĭ cíta mǎj đal aísǎ/ da!// atúnșa la
livézilę-ále mǐș_ĭs aísǎ/ și-ătúnșǎ... la vĭn/ s-o spus aísǎ/ la mǎjúr/ de še ĩ-o
fĭ spus mǎjúr nu știu di še aís/ la cap [k] đĭn_cápu sátului și pǎnǎ la vĭn/
ašíia-ĭ spúne mǎjúr/ da//

[Va] la sat?

[VIIIb] da! dóo ríndurǐ/ normǎ!// da! ș-atúnșǎ la ríndu al scŭrt/ da! [!]
d-áșía la đǎl/ și la grǎpa nēmțǎscǎ/ cŭmva acoló... ascólo s-au priņș nēmțĭ
cĭn_or venít aísǎ cu mecanizǎĭli lor/ cu tánçurǐ/ cu áleęa/ s-or priņș acoló
ș-o rǎmǎs grǎpa nēmțǎscǎ/ [!]/ și-ĭ zĭc așǎ// la crúse/ aísǎ la dęal/ úndi-ĭ
crúsa áia máre/ a de piǎtrǎ și... da// n-a [r] n-ávem múl'te múl'te²⁷

[Satul dumneavoastrǎ a fost ĩntotdeauna așezat aicea unde-i acuma sau
a fost ĩn altǎ parte?]

pǎi_ī nu aísǎ [r] aís o fos_cǎ... că sícǎ și d-áęa o rǎmáz_bisérica-m_
mĭjlocu sátului ašíia/ c-așía s-o motolít cu bóĭi cĭn_o tras-o/ c-or vin_dǎ
únd'iva/ o fost

²⁷ Se referǎ la faptul că toponimia localitǎĭii nu este bogatǎ.

[Va] da' dă ūnd'-o tras-o?
 [VIIIb] o fost_ĩ
 [Va] ĩ_act ĩeste? la piētri/ la piētre o fost
 [VIIIb] nu Ńtiu ĩo dă und'-or vińít ĩeĭ/ bun! ašíja or stat cíta/
 [Va] Ń-atúńsa cíta o făcút biserică_ásta strímtă/
 [VIIIb] núma n-o fost sat acoló niścínd//
 [Va] acoló o făcút [k] ápi ĩesti biserică de bŕĩnă/ aŃá scŕie ĩn...
 [VIIIb] dă! Ń-atúńsa ája or adús-ŕ-aís//
 [Va] Ń-or trăs-o/ aísà/
 [VIIIb] cu bóĭi/
 [Ce-ai zis c-au făcut boii?]
 s-or ĩmotolít ašía-n... ĩm _míjlocu sátului/ ĩn drum// Ń-acĭĭa o rămás
 biserică/ că d-áĕa la noi/ [k] núma-n sátu nóstru/ nicăúr! ĩn niŃ uŃ_sat nu
 éstē-m_míjlócu s [k] drúmului/
 [Era tină sau de ce s-or oprít?]
 pi_sígùr! dă!
 [A fost tină mare.]
 o fost imáĭă la noi să spúne [!]
 [Deci nu Ńtii la fiecare... la „bidei” de ce i-o fi zis aŃa?]
 păĭ nŭ Ńtiu/ păĭ dē ūnd'e? ĩestē [k] o fost ašía um _bid'ėĭ/ un_ĩ... uŃ _
 canál// o fost maría terezía ĩ-o zís áĕa/ c-at [k] maría [k] přē vrēĕa lu maría
 terezía s-o făcút ála/ Ń-o zis mariĭa/ e! aísă morăvíta/ ĩĭ al^d _bid'ėĭ/ ásta
 víne d'e la morăvíta/ păn-aísă/ Ńi ĩăŕ ĩĭ... i canál/ máre/ Ńŕi?
 [Ńi „răt” ce-nseamnă vorba asta?]
 rĭt ĩŃsámă...
 [Va] apăt^uós// rĭt/ ūndi-ĭ cu apă acólo/
 [VIIIb] úe! úe!/ că p-acólo o fost tréŕtie núma/ da
 [Va] e! bĭne/ áĕa-ĭ/ rĭt
 [VIIIb] ó _fos_tréŕtie/ păŃúne o fost acoló/
 [Va] dar d-áĕa [r] d-áĕa cíĕ _i àpăt^uós pămĭntu/ i cu apă/ Ńi cu tréŕtie/
 Ń-áĕa síŕbi-ĭ spun ā... teritória ūnd'e -ĭ cu apă Ńi cu tréŕtie/ rĭt//
 [Da' la Livezi, acolo ce era?]
 [VIIIb] sínĭ [k] ĩo nu Ńtu di Ńe-ĭ... dim _bătrĭnĭ i zĭŃe/ i zĭŃem da/ pŕáti
 c-o... p-aís măĭ dămŭlt o fos_t^uot sígur livéz/ tot... păŃúń/ núma ĩo dă cĭn _
 Ńĭn mínt'e Ńĭ... ĩo cre^d _că Ńĭ aĭ bătrĭn tot aísă o fos _pŕĭńgă sat ā ásta/
 păŃunátu/ Ńĭ... izlázú

[Vorba asta „livezi” ce-nseamnă? „livadă”?]
pu f... livádă la noi... n-o folosěște níme cā... ca livádă în límba
romíñă/ da!

[Va] ma s-ar fi fost livádă?

[VIIIb] pō livádă ī... o

[Va] se socotím noi cā-ī livádă cîn... țeofilē?

[VIIIb] po romíñi iei o socót cu iárbă/ cū... úndi să p... pășunáză
animálile /da

[Va] și noi așá//

[La noi înseamnă loc cu pomi.]

[Va] nū/ nu-ī cu pŕomī/ nu-ī cu pomī// [...]

[Vc] la noi livádă sâ spúñe pră... tot [...] livádă úndi-ī iárbă și nūma să
cosăște/ nu să folosăște la nímic áia//

[Același]

[Istoria satului]

[Dumneata ai auzit așa vreo poveste despre satul ăsta, e sat vechi, de
când o fi, cum o luat ființă?]

[...] o fŕos sátu ăsta/ o fŕos^t în... tr-áltă párcē// ũo fŕos^t aísa-ntr-un
dím^b/ úndē merzá... pră vrēmea túrsilor/ și i-or jă [r] i-or jăfúit/ i-or luat/
málu/ și s [r] s-or avút/ și ũo^r plecát lei... aísa lēstē o [r] o crúse/ în drúmu
se víne dă la alibunár²⁸/ mlérze la marķíta²⁹/ ș-acoló lēstē un dím^{așá}/ mài^o
sús/ sâ púnă sátu acóló// și cînd ũor ajúns aíś/ așá iō-ām... auz/dít/ și ũo fŕos^s
și scrís// cînd^d o^r ajúns aíśa/ ũor adús/ biséřica cu... bói// și spun că síc-ar fi...
cíta bói tábărít/ și i-or lāsát să páske prī... și s-or dus néștevà să vadă acóló
úndē trébē s^o să dúcă// și cînd ũor văz/dút acóló/ că și pră drúmu ála mlér^o
túrsi/ s-or întórs înapŕói/ ș-or spus la áșta d-aí [ε] c/s-o^r rāmás: „nu mai
mlérzēm mai dăpárce/ cā ș [r] ș-acoló-ī [k] ímblă túrsi”// ș-o^r rāmás aíś//
[...]

[Aicea zona asta a fost întâi sub unguri sau sub cine-o fi fost, prima,
prima dată?]

²⁸ Localitate din Banatul sârbesc.

²⁹ Se referă la localitatea Marghita din România.

supt... supt úngur! ʋo fʋost// [...]

[Și pe urmă au venit turcii...?]

da/ cu [r] cu răzbóiu/ or_víniť_túrçi și.../ ș-atúńsa s-o-ńsepút [ε] răzbói
cu aústro-ungári!a/ și i-or rěspíns prě turś// e! ș-atúńz_după_áęa cîń_s-o
terminát/ ʋo rãmát [k] ʋo rãmás aústro-ungária/ pãná la... la... o mi!e nóʋo
súce óptsprezěč/še// e! atúńsa s-o... împãrťít// ʋo rãmás... la sírbí!a/ ásta:
banátu/ báčca și sírěmu³⁰/ mai spúńę acúma vojevod'ina/ și după_áęa s-o-mpãrťít
în dóʋo/ banátu: o párt'ce ʋo [ε] cum să spun? o... o rãmás a [k] la romíńia/
și jumátác'te ʋo rãmás la sírbí!a//

dã... s-ʋo vʋorbít că spúńę ar fi... dát zěstre/ româńia/ párc'ta ásta dã
banát/ lã rěęina/ maría/ s-o fʋost/ dîn romíńia měritátã la sí [r] sírbí!a// e!
acúma/ așá s-ō auzít/ așá s-o vʋorbít//

[A, și de-aia a trecut la sârbi?]

da/ da/ așá s-o vʋorbít... la vreme_áęa//

[Da' aicea ați avut totdeauna biserică ortodoxă, n-a fost alt fel de
biserică?]

nu/ nu/ nu/ núma romíńęascã//

[Da' oamenii așa în general se duc la biserică? Pe vremea comuniștilor
se duceau la biserică sau mai puțin?]

s-ʋor dus/ ș-atúńś_ș-acúma/ a! mai bătrîń! dã... áșt'ca t'iner! nu baș
m!erg la bisericã// m!erg așá la sãrbãt'óri/ mai la... dar așá fi [r] fieșt'ecãre
dumíńicã/ nu baș/ áșt'a c'še-s mai vek'/ ș-ășt'a m!erg//

córna corńél
òbzěșípãtru [de ani]

cîń_sã túndę oáęa

cîń_sã túndę oáęa doãmnã atúńsa... iáca îm al'ég cît-o línã/... să fię
mã! îńkísã/ dã cõráp!// și [...]

dã ștrimf!// cum spúńem noi³¹

[VIIa] ștrimf!

[Va] dã ștrimf!/ așá cum să spúńę la noi/

³⁰ Este vorba despre districtele Bačka și Srem din Voivodina.

³¹ În textul informatoarei Măria Ghilezan [= VIIa] intervine uneori Rodica Gruiescu
[= Va].

[VIIa] da! ș-atuṅsa m-al'ég cît-o lîná/ acúmă am al'és úna nágră// și...
atuṅsa mă duc și o mōi/ vro dōo đîl'e trei/ imăloásă

[Va] ma în ce? în apă

[VIIa] în apă/ și pun cîta práșă/ în ap-ăea/ într-un cant așá dá plástică//

[Cum este? Ai zis că-i „imăloasă” sau cum?]

[VIIa] imăloásă/ că-i imăloásă dá prá oi/ da// imăloásă³² dá prá uoi// și
mă du și pun o mîná dá.../ imăloásă/... și mă du și pun o mîná dá práșă/
prînt-un cant așá/ în ap-ăea/ ș-atuṅs miéstăc cîta práșă cu-a [r] cu ápa/ și pun
lîna/ ș-atuṅ șăde lîna vro dōo đîl'e mujătă/ și mă duc ș-o spăl/... prin trii-pátru
ăpî// avém sășmă-n avlie/ ș-atuṅsa o-nting/ și iáca cînd îi uscátă o scărman/
și tḷorc/ și iáca úite³³ fac strîmfî pántru... prá iárnă iáca!

[Aici ați amestecat negru cu alb?]³⁴

da// așá o fost oáea/ da! șără o fost oáea/ șără

[Cum a fost?]

șără/ da! șără o fost oáea/ da/ și albă/ și nágră/ și.../ și iácă l'e fac
strîmfî/ și ștricáně/ șâ... pîeptáre/ și nu staṅ așá núma iác-așá/

[Va] ștricánă i șfétăr/ [r] ștricánă i svétăr//

[VIIa] iáca d-ăștea³⁵ úite cum... áștea// [...] pîeptáre núma prá cap să
bágă/

[Va] dar ála/ ce-l áre aurélia/³⁶

[VIIa] ásta-i prîslîuc/ ásta iar io l-am făcút/ iar ió l-am făcút// și
pr-ásta³⁷/ și dîn lîná/ fáce și dîn lîná/

[Lâna toată e bună sau mai e una așa... când o scarmeni ce-i faci adică?]

așá... ăac-așá doámne o scărman/ a dē cîta s [...] născărmanátă pun úna
și scărmanátă//... și... ș-atuṅs iáca scărman lîna/ și dup-ăea o pun la [k] în
fîrcă/ și torc/ cu fúsu-așá.../ fac fîrě/ și tḷorc/ și... ásta iáca mi-i lúcu
đîoă// d'imínáta dau la jívinî/ dau la... wás/ dau la... i-ajút cáta-cîta// da! și
iáca/ úită-t'e ásta³⁸ núma-i scărmanátă/ iáca ásta³⁹ nu-i scărmanátă/ úite! áia-i
maj dá prá oi/

³² Întrucât anchetatoarele nu sunt sigure de termen, informatoarea revine.

³³ În momentul anchetei informatoarea tocmai își alegea lâna pentru ciorapi.

³⁴ Anchetatoarea arată ghemul aflat pe un scaun.

³⁵ În timp ce vorbește, informatoarea prezintă diverse obiecte de îmbrăcăminte, precum și mostre de lâna netoarsă sau toarsă, aflate în preajmă.

³⁶ Se referă la o vecină care asistă la discuție.

³⁷ V. nota 32.

³⁸ V. nota 32.

³⁹ V. nota 32.

[Cum îi de pe oaie.]
spălătă și năspălătă⁴⁰//

[VIIa] da! da! năspălătă/ da/ ș-atúnș iáca io mă pun așá⁴¹/... nūma am
acoló cotrínță/ și iáca tot așá fac/ o scármăn/ tot iac-așá/ tot iac-așá/ iac-așá⁴²

[Va] ș-atúnca mai ușór să toársé/

[VIIa] da! mai ușór/ dar iéste și pięptinător!/ nūma... àcúmā nu mēi las
atítā línā/ cînd ai lāsát trii-pátru lei/ t-ai dus la pięptănător!/ la pietrovāsíla⁴³/
síņzáz de dinár! kíla/ c-o piępcení// ma io să mă duc pāntr-o línā? túma
acoló? că-i scump ș-autobúzu/ autobúzu pān-acoló-m [k]/ nu pos să iei/ trii
su'e de dinár!/ prăstă trii sú'e/ atúnș o cúmpār// c-aúd că la romínija iéstā
síca toársă gáta-m piíat acoló/ nūma să faș la proslús și la.../ pānā mǎi pot/
și cîn nu mǎi pot/ nu mǎi niș spāl/ niș nu mǎi fac nimíc//

[Va] ne dúș/čem la romínija și cumpărām toártă⁴⁴

[VIIa] da! iéste síca toártă la piaț acoló/ línā/ așá aúd/ și álbă sícā/ și
çoloráte/ bráune/ acúma nu ștu/ îi fārbuită o cum îi/ nu ștu să vā spun//

[Și „braună” de pe oaie, și „braună fārbuită”, și cum...]

da! da da/ da am auzít da că iest-acólo// [...]

[Acuma ne spuneți din lână ce făceați mai demult?]

s-o putút fáse... șt [k] d-álea/ kilímur! și... s-o știu io să vā spun doámnā
atítē?

[Va] cotrínț ma mǎrijo!

[VIIa] cotrínț/ da/ cotrínț/ [...]

[Va] am vǎzút nūma/ cotrínțā cum? și nain'e și napói/

[VIIa] da! și nain'e și napói/

[Va] și d-ále fǎloásē/ și d-ále dǎ toátā dǐo?

[VIIa] sē știu io să spun? dǎ toátā dǐo o fost dǎ cumpérát/ dǎ çoáie⁴⁵

mǎrija gilezán
șápt'ezășîdòi [de ani]

⁴⁰ Intervenție a unei informatoare ocazionale.

⁴¹ Se mută cu scaunul lângă lână.

⁴² Întreaga descriere este însoțită de gesturi.

⁴³ Localitate situată la peste 200 de kilometri față de Barițe.

⁴⁴ Fraza este rostită pe un ton ironic.

⁴⁵ Restul textului despre *cotrínțe* este fărâmițat, întrucât cele două informatoare, pe baza unor obiecte de îmbrăcăminte arătate cercetătoarelor, prezintă diverse modele și considerații asupra acestora.

la bubăniță

atúńs ȳeráu sãrbãtúórí/ ŝi nu s-o făcú^d ȳ'oc/ la... cînd o fos ȳsãrbãtúóriȳ-
ál'ęa/ d-o fos ȳpaŝt crãśún ś-o fúóŝt/ núma o fost ȳáca cum ar fi mîńę/
sîntãmãriȳe⁴⁶/ e! ć-ai dus la bubăniță-atúńś//

[Va] dar und'-o foz ȳbubănița ástà?

[VIIa] acolo o fost/ în d'al/ la mormînt/

[Va] n-o fost în ȳsat?

[VIIa] nū!

[Va] di śe?

[VIIa] în d'al la mormînz ȳacoló o fost/ n-o fost pãmînt⁴⁷ ca acúma/ o
fost izláz/ ma prã úrmã ȳiac-o spart ěŝt'a/

[Va] ma di śe n-o fost în ȳsat?

[VIIa] pã nu ŝt'ię ma ȳmãriȳa/ núma ȳarna o fost în ȳgrãd'/đínã/ prã
núuő/ t'-ai dus

[Va] dar în ȳcãre grãd'ínã?

[VIIa] así la... únd'i-ȳ nãnáŝu/ únd'i-ȳ arácu/ únd'i-ȳ... así//

[Va] cãre arác?

[VIIa] pã uȳuloár

[Va] acoló? da ȳnú! pãŝtã drum dã noi/ así o fost/ dar

[VIIa] da! da!

[Va] bíne/ a! ŝ-atúńśa?

[Povestiȳi-ne aŝa cu vorbele dumneavoastrã!]

ȳac-aŝã/ cîn ȳam ȳfoz ȳdoãmnã aúz dã triȳpěse án/ dã pátrusprãse án/
atúń ȳn-an ȳdu^Z ȳla bubăniță// acoló... toátã fáta o avút copí// t'-ai întórs tȳot
rőátã/ aŝã [!] to ȳt'-ai [!] núma aŝã s-o făcút o rőátã/ ŝi t'-ai lȳa ȳdã dúpã cap
cu ȳel ŝ-ai îtblát/ ŝ-ai vorbít/ ś-ai vorbít/ nu mãĳ tîn mînt'e//

[Va] dar o foz ȳd-ai bãtrîn acoló?

[VIIa] drãś! núma

[Va] núma voi

[VIIa] núma noi copíĳi//

[Va] ā!

⁴⁶ Ancheta are loc pe 7 septembrie, cu o zi înainte de Sfânta Maria Mică.

⁴⁷ *Pãmânt* = teren agricol.

[VIIa] núma noi copíi/ ai bătrín n-or foz^d nîzdăcúm// ş-atúńsa... t-ai întórs cî t-ai întórs roátă/ ş-atúńs/ dă la o vréme n-o mai foz roátă/ núma dŭoi cu doi// iăr t-ai dus un dăráb/ cu iel dă dúpă cap/ še copil ai avút/ ai vint iăr înapóî/ iar s-o făcút roátă/ aşá că dóo-tri şásurî dă vréme s-o řínút bubăníţ-áęa//

[Va] dă la cît e şásurî?

[VIIa] dup-amęăză/ dúpă s-ai prîndít// dúpă s-ai prînzít t-ai dus

[Va] pîná la cît a^s stat?

[VIIa] aņ stat dá la dóo pănă la pátru/ pănă la...

[Va] nu noápt'a/

[VIIa] nu! nu/ nu

đín ĉe cáuză?⁴⁸

[VIIa] nu n-o lăsát// ai bătrín//

[Şi acolo ce făceaţi, vă plimbaţi?]

[Va] vă preumblát/

[VIIa] da/ t-o ţucát⁴⁹/ şî nu nimíc t-o zîs// t-o ţucá júnil/ şî iáca ai îmblát cu iel dă dúpă cap/ cu cáre t-o plăcút/ şî... iácă/ aşá o fost atúnş// e! dar d-atúnz n-o mai făcút bubăníţă/ n-o măi nimíc//

[Va] ş-atúńsa... v-aţ măritát dúpă ála... cu cáre-aţ fost la bubăníţă?

[VIIa] dă/ t-ai măritát//

[Şi cum vă hotăraţi cu care „copil” vă duceţi, cum vă cunoşteaţi?]

pě tő đîņ sat/ duámná/ tó đín sàt/ că đîņ cólo [k] aís toţ or fost copíi şî fiétili/ to đîņ sátu ásta// đintr-al sat nu/ núma daco-ai avú vrün nám/ ş-o vińít la tíne la gostíęe/ ş-atúńs o mĳers şî áęa// cu tíne iáca la... bubăníţă-áęa// dar dăcă nu/ nú//

[Acolo şî jucaţi sau numa vă plimbaţi?]

núma n-am plimbát// n-o fost muzícă/ n-o fost nímíc nimíc/ nimíc nímíc/ nímíc/ núma aşá/ t-ai plimbát/ ai vorbít/ ai... aşá// áltăşe n-o fost// să te ţúke da// [!] să ţúke uőr.../ t-ai ţucát//

[Dar care n-o vrut, n-o vrut să...?]

o foz múσαι/ că t-o puz mína dúpă cap şî t-ai ţucát/ da!//

[Aceeş]

⁴⁸ Intervenţie a unui subiect ocazional.

⁴⁹ Răspunsul informatoarei stârneşte uimirea şi râsul asistenţei.

s-o făcút nuntă

[Cum se făcea o nuntă pe vremuri?]

o fost așa: s-or întêlés mam [k] socrîja cu cuscrija// ș-atúnșă s-o făcút nuntă/ s-or tăjăt gîștê/ s-o făcú_zupă

[Va] în êe zî?

[VIIa] dumínica o fost/ símbătă sa

[Va] núma gîșt'ili cîñ_s-o tăjăt?

[VIIa] s-o tăęá_năint'ę dę nuntă//

[Va] cît'ę zîle?

[VIIa] prî [ε] pră joi

[Va] j'oi? marț

[VIIa] joi s-o tăęát_năint'ę dă nuntă// s-or tăęát gîșt'ili/ ș-atúnș ęăca/ n-o fost atîf'a frizîdêre/ ca acúma/ să... únd'ę să le țîñ// ș-atúnș_dup-ăęa s-o tăęát p'órs'/... ǃóji/ s-o făcút zupă/ s-o făcút popricăș/ símbătă sára//

[Va] da'_cîñ_s-o făcút_zupă ma_mărijo/ în êe zî?

[VIIa] s-o făcút și símbătă sara/ că ț-o dat/ [...]

și dumínica o fost la amiáză zupă/ ș-o fost sârme/ dă curlêk/ or dă pipărcă/ dă s-o foz_la vrêmeęa áęa/ ș-atúnșe o fost cárne frită dă p'orc// dă qăe/ n-o fos_purséi ca acúma la vrêmeę-aęă atúnçe// acúma iăca-s purséi/ dar atún_n-o fost//

[Da' obiceiurile care erau, ce se făcea sâmbătă...]

sîmbătă sára o [r] o kemát la nuntê// da/ cu cošíil'i// o fos_cošíil'ę/ o fos_trăctorle/ ma n-o fost atîta trăctor/ ma măi mult_cu cošíil'ę/ ș-o fos_t'ilímu dînap'óji/ la cošíię/ ț-adús amínt'e⁵⁰/ zíturî dă pi'el'ę/ și...// ș-atúnș s-o kemát námurli/ care-or fost măi apróape// ô! și la tăițéi s-or dus méi c-o đî meî năint'ę dă i-o kemát námurle/ să vîná la tăițéi// mărț/ miêrcurî/ pră đíqă dă vînerî să vîná să făcă tăițéi/ să-i usucă// [...]

[Și pe urmă?]

și pră úrmă iăca o vînit... símbătă/ și t-ai îñsepút a gostî// și dup-ăęa/ cînd o foz_gáta nunta/ s-o făcút gostîęa//

[Va] am sărit nunta// ê-o fost atúnșă símbătă sára kemátu// ș-atúnșă símbătă sára/ dăr_s-o_dús după nănáșu símbătă sára la gostîęe/

⁵⁰ Se adresează informatoarei Va.

[VIIa] hm! ia Țíne mínt'e [!]⁵¹ s-o dus/ mã_măríja d-apáí... da/ s-o dus _
 dŭpă nănáșu/ șî... s-or dus dŭpă nănáșu/ o adús nănáșu/ or prîñđít/ dup-amnázaz
 o vińít júnili/ la Țoc// cu familía lui/ cu nănáșu lui/ cu tóȚî/ la zoc o vińít//
 ș-atúńs o stat zócu cît o stăt/ păn-o-ņsărát/ dŭpă s-o-ņsărát/ tînăra... o vinít la
 zúnele// s-o făcút privięg/ la socác aís/ prăntră privięg o trăbuít să trîeșí/ să
 viń ínúntru/ cînd aȚ vińít ínúntru/ soăcra Țe-o aștePtát ín úșă/ cu duouă piȚ/ șî
 lumînăril'e-m_mínă// șî Ț-o dat să lińz _dă pră píȚil'e-ál'ęa sárle/ șî íaca Țî-o
 tras cŭ o píñđă/ cu brășírili Ț-o tras ínúntru/ Ț-o băgát// aȚ dă dînapóȚ Ț-or
 bătút bíne-ņ_spát'e/... șî íac-așá o fost// [...]

[Așa, și pe urmă?]

șî pră úrmă aȚ rămás aší/ Ț-o arătát șîństîli/ noăpt'a/ cu dărurí/ s-o adús/
 toárta/ șî băńi/ sí Ț-o adús sára cîn _o fost: șpořěre/ șî sěrvízurí șî mie nu
 mi-or dat/ d'e n-or fost/ núma bań/

[Numa bani.]

da/ núma baní// șî íaca/ pănă d'imińăȚa/ dimińăȚa íăr aȚ dus pră nănáșu/
 cu muzíca păn-acás/ aȚ vinít acás/ míne-zî Ț-o fost gòstíja//

[Aia cum era?]

íăr o făcút/ s-o făcú _dă șínă/... șî că [k] aȚ gostít pră care-aj vrut/ pr-aj
 meȚ aproăpe/ vișín nu/ núma aȚ meȚ aproăpe/ námuríle⁵²/ da: fraȚ/ surórí/
 mătúșí/ verișórí/ áșȚea/ dar... care-o fos^t _măȚ dăpárt'e/ ortási/ s-or fost/ ája
 nu s-or măȚ kemát la... la gostí-ája//

[Și la „priveghi” ce era, n-am înȚeles, ce s-o făcut?]

la privięg _ș-o făcú _privięgu cînd o vini _cínăra//

[Adică ce se făcea?]

s-o pus páȚe șî tuléȚi//

[Nu știm, cum era?]

nu șȚiu [!]/ íereá uņ _flog _dîńçoáșe/ uņ _fog _dîńcoló// făcút așá uņ _f
 [k] páile/ șȚis _șe-s páȚe/ dă la grîu/ șî tuléȚi șȚiz _dă la cucurúz doámne/
 núma or făcú _snópi așá/ cîņ _s-o cul'és atúńs/ s-o dat la márvă// șî snop(Ț
 d-ája aȚ pus prăstă páil'e-ál'ęa așá tot ín pișoárě/ ca să fiȚe flácăra máre/ să
 trěacă tînăra/ prîńtră prîvēguřle-ále așé//

[Și ăstea erau „priveghiuri”, ăstea două?]

⁵¹ Se referă la aceeași informatoare, Va.

⁵² Termenul este sugerat de anchetatoare.

da/ da/ până s-o băgát tînăra núntru// dácă s-o băgá_ťínăra núntru/ s-o stîŋs/ ŝî gáta// atŋ_ s-o băgát ínúntru la gostîie//

[De ce zicea că e bine să se facă „priveghiul”? Ŝtii dumneata, ai auzit?]

p^c-aşá... pántru că vîne ťínăra/ o... o făloŝîie/ o bucurîie/ o... d-ája s-o făcú_ťprivég-óla//

[Aceaşi]

ŝ-atúŋsa-î dăscînt

áltădătă o doăre ŝi o doăre capu [pe nepoată]/ ŝ-atúŋsa-î dăscînt// [!] io am priŋz_de la máica tîna [?] meă/ de la máica meă/ de la máma lu máma meă// sícă:

fuź doğ/ dîntră ok
dîŋ_žéne/ dîn sprîŋséne/
dîn fâta obrázului/
dîn vîŋ/ dîn călcîŋ/
dîn toáte oásile/
dîn toát_e-ŋkejetúrîl'i/
să rămîŋă fâta meă
curátă/ luminátă/
ca stáqa dîŋ_serî/
ca máikě mērîie dîn serî//
síni ť-o d'okát
să fi crĕpát/
ŝin_ť-o poŝít
să fi murít//
cum sĕ cálcă pămîntu
sub_lúmăe ŝi sup_ťără/
aşá să cálse
tŋőz_muróni/ tös_strîgóni/
tŋőt_poŝítóri/
lîác_să fie!
dĕ míne ŝi dĕ máică mērîie!

șî-l liņz_la frúnťe/ dă trii ũorl/ și
 [Îi trece.]
 îi triése/ spúne că-î trése// io am_fost cînd cu fáta iej⁵³/ furt vîne să-î
 d'escînt// c-o doare căpu sícã//
 că iej îi pláse s-ascúlte⁵⁴//
 [VIIa] ma iej îi pláçe s-ascúlce [!]/ iac-așá o foz_doamnă!
 [Da' ai zis acolo, în descântecul ăsta, „pocitorii”, „moronii”, ce sunt ăștia?]
 p'ă še șťũ_io še-s/ ájã vîne căre tí doáke/ așá le-o spus la ája... căre-s
 răi la ũót/ căre-s răi la.../ l'ę-o zîs murón/ poșitorî//
 [„Murońi” mai înseamnă și altceva?]
 [!]⁵⁵
 [Dacă, la unii oameni, când... moare, s-a-ntâmplat, să vină, să se facă
 „murońi”?]
 n-ãm_măi prișepút nimíc/ c-o murít móșu mjeu/ într-ápă/ nimíc pră
 lúme n-am prișepút
 [Va] ba să spún-așá!
 [VIIa] da să spúne/ da! nimíc n-am măi prișepút să măi vînă napói//
 ș-atúņs cînt_î vîne cu cáji/ cîn_će cálcă potcǒáva?⁵⁶
 [VIIa] ája nu măi știu/ ája...
 [Vb] strîgón
 [VIIa] cum áltă fórmă le zîse// nu măi știu/ cum ij? cum e/ cúm le zîse⁵⁷
 [Va] la še sãrbãtoáre cînd...?
 [VIIa] sîntoád'erî//
 [Va] sîntoád'erî
 [La Sântoaderi? Cum, ce e? Nu știm.]
 [VIIa] ája [ε] iéstă cîn... cătră pașť/ atúņs iéstă/ o sãptãmîná ája să țîne
 dă sîntoáderî// nu lúcri/ nu îņsérî sára pră socác/ nu... / că sícã te cãlãriés_
 sîntoád'erî// așá/ da!... o spun aî bătrîn iáca/ cîta vrême_ăea/ da acúma nu măi
 țîne níme áea//

[Aceeși]

⁵³ Se referă la fiica ei, care asistă la înregistrare.

⁵⁴ Observația aparține fiicei informatoarei.

⁵⁵ Râs ironic.

⁵⁶ În textul informatoarei intervine fiica [= Vb].

⁵⁷ Informatoarea, clar impresionată de amintirea soțului, pare a intra într-un joc al refuzului.

pítă cîñ_faş

pítă cîñ_faş/ aṃ_făcút-o-n t'epsîje am pus-o/ doámnă// în d-ál'ea se-s
cu písóare/ az_văzút_d-álea/ da!

[Da?]

da// eî! iar aşá⁵⁸ am frământăt-o/ cînd ia o fost ácră/ în [ε] súván dē
l'emn o fos_súvánu dē l'emn// cînd ia s-o năcřít/ atúñsa aṃ_rúpt-o/ i-an_da_
to^d_dúpä mínă/ to^d_dúpä mínă/ pínă s-o făcút frumóásă// şî t'epsîja am
uṃs-o cu untúrá/ am spălăt-o-ntîn/ ş-atúñsa am uṃs-o cu untúrá/ ş-am pus-o
dă s-o răđícát/ în t'epsîje/ aî ars cuptóru cu tuléi/ ş-aî băgát-o-ṃ_cuptóri// aî
tînút uṃ_sá^Z_jumătát'e// un_sá^Z_jumă

[Cum ştii cînd îi ars cuptorul?]

aşá am ars cîtă şîñ_şásă snopî i-am băgát//

[Aşa era...? Ştii cît să pui.]

da/ da/ da/ da// e! dar soácre meă zîsá/ ş-am probít ş-áşà// o pánă d-ál'ia
dă la gîscă/ ş-atúñs am pus la jărát ic/ aṃ_l'egát... o pánă c-am băgát la fúrcă/
că ierá fúrcă să baž tepsîja// ş-atúñs_c am băgát la fúrcă pána/ şî t-aî băgát
cîta cu ia-ṃ_cuptóri/ cum îi pána aşá víne píta/ sícă rúmăná/ dăcă pána să
pîrléşt'e atúñs să pîrléşt'e şî píta// cum aî trifit-o/

[Şi dacă se pârlea prea tare ce-i făceai?]

t-aî năcăjít// ũo fost coája ársă/ o fost amără/

[N-o băteai coaja s-o dai jos aia arsă?]

āi dat-o cît aî dat-o/ cît nu aî mîñcă_ş-aşá/ se să faş? cum aî triyít-o// o
fos_kín pră... nòi_dăstúl//

[Cînd băgai în cuptor, ce puneai în gura cuptorului?]

ũo fost un dúşnic//

[Aşa-i zicea?]

dă! dē bād'íc/ aşá o fost/ cāt o fost gúră aṃ o fost ş-o avút mîñă/ ş-aî
priṃs dă dúşnic_ăla/ ş-atúñs cu báligă dē la vácă o trăbuít_tot să mîñjăşt na
ocól/ ca să nu iéşă... áiero_ála să... o crească pră_ṃ_sús//

[Şi tot aşa, ca să crească „pita”, aicea...]

da/ o-avú_călcín/ da!

[În gura cuptorului trăgeai jarul tot aici?]

da/ la gúră la cuptóri/

⁵⁸ Povestitoarea are în vedere un text anterior despre alte preparate din făină.

[Și cum îi zicea la jarul ăla adus aici în gura cuptorului? Îi ziceai într-un fel?]

nú _nù/ jar aṅ _spus/ jār// an _traz _járu dîṅ _cuptór! și l-am pus la gúrá/ ašíja la cup [k] úșâ/

[Va] jâráticu/ cu jâráticu

[VIIa] cu jâráticu-ai dat așá⁵⁹/ ai... jârát icuít váttra//

[Aicea se mai făcea dintr-un aluat așa dulce, cum se cheamă? Împăturată sau cum?]

păturátă ácră/

[Cum?]

păturátă ácră/

[Aia ce era?]

pöi ierá/ cum ierá doámna? iar așá o [k] s-o făcút cu făhínă/ ș-atúṅsâ ai pus _î olățălu/ ș-ai spart ũ _uōṽ/ și cíta miéře// ș-ai plămăd'it/ ai pus núma lápčí// iār ai puz _măi/ cît ai vru^t _să faž _dă múltă/ cîṭ îṅșî or fost/ dînr-o lítră ai făcú _dóo frúṅḍě// d-ál'ęa dă păturátă// ș-atúṅsa cînd ia s-o năcrit olățclu ála// iār ai frămîntát// ai frămîntát/ ș-atúṅs cînd o fost ácrū/ ai făcú _dóo frúṅḍă/ ș-ai înalbít um _pig _dă untúrě/ ș-ai uṅs frúṅzîle-ál'ęa dasúpra/ și l'ę-ai înt'îṅs așá cíta/ ș-atúṅs ai pus ò _mác/ ò _roșt'ílă/ ò... s-ai vrut să pu [k] fas// ie [k] po [k] iéstă care-o făcú _și cu brîṅză/ cu căș//

[Aceeși]

sporón

la crășún s-o făcút/ la crëshún cîn _o fos^t/ atúṅs s-o adunát neámurli pánă s-o aruṅcát núsili/ dar la tḥors/ na!

[Adică cum s-au aruncat nucile?]

sára/ drēp _sára dă aj'un// atúṅs or viñi _námurli/ fáta iei o vinít și.../ moșu nóstru or fost trii fraṭ/ moșu-al bătrîn treṭ fraṭ o avút// ș-atúṅsa ája or vinít aísa la noi/ s-or aruṅcát núsile aís/ ș-atúṅs _s-or dus la iei/ la sporón/ la... sára//

[Cum e? Ce făceau? Cum e cu „cloța”?]

sára/ t'-ai dus cu lumânáręa/ cu colácu/ și cu bătúra/ dúpă... cu clóța//

[Nu știu, cum era?]

⁵⁹ Gest: informatoarea imită împrăștierea jarului.

[Vb] toț a căsî umblâm// al bătrîn naînt/će/ șî... toț...
 [Și unde vă duceți?]
 până la úșa grăd'îni// ș-acoló ai făcú_pîu-pîu-pîu!
 [Vb] în avlie
 [VIIa] pîu-pîu-pîu-pîu-pîu! atúnș dac-ai avú_ćurs glu_lu-țu-țu! atúnșa
 la porș cuî-cuî-cuî!
 [Vb] toțată mārva am...
 [VIIa] pomínít-o// atúnș vāsîli mū! atúnș cálu să cocotié_ĭhă-hă-hă/
 đac-ai avút șî cal/ pră toț ai pomínít// toț/ rěțîli pac-pac-pac-pac! tot/ atúnș ai
 adús cît'a páie/ cîta trifl_đi/ ai pus sub mās-asîla/ o stat pănă-n đîo-o dói_ļa dă
 crășún//
 [Va] la úșă t'-o aștePtát/ cînd ai viniť
 [VIIa] cu bătúra//
 [Va] gázda cu bătúra/ dar ie viné dîņlúntru/
 [VIIa] da!
 [Și asta făceau în fiecare casă sau...?]
 ĭņ_fiecare casă/ dă da! să fáse la crășún în fiecare...
 [De ce zicea că e bine să faci așa?]
 pă nu ștu/ še ștîu ĭo de še-ĭ bine/ așa o... spus că așa o rînduít
 dumnezău//

[Aceeași]

núma n-aņ_sănătáte

cîn_ am avú_șîņzăjd_đi dă an m-o apărát ũóu al stîņg/ cu canálurili//
 ș-acúma sîn_trîi an!/ o trecút ĭņ_șàisprése/ m-o apărát/ o aflát_ĭ... kilomás
 cuņ_să spúne? untúra// bobrícu al stîņg ĭņváluít în untúre/ ĭn... spră stomác//
 [Și l-o operat, l-ați făcut...?]
 dă! m-o pu^s_sě...
 [Ți l-o scos sau numa l-o curățat?]
 bā o sc_łos/ o scos// ș-o crezŭ_đa o crezút că...nu-ĭ bun/ nu-ĭ... ĭnăcád_
 da/ núma n-o foz_đnúma o fost untúra d-à_búnă/ še șt'iy ĭo cum i áia? nu
 ștîu// da_đacă n-aș sí plătít bólnița/ nu m-ar fi apărát//
 [Nu?]
 ĭmî!
 [Păi de ce, nu aveți pensie sau...?]

bā_ám péņzie/ dúpă bărbát// o fost iel víu// núma dácă nu pun șápt'e sút'e de éro d-éja/ zic „io níž_ nu șt'iu še-s éro d-áęa! níž_ n-am_ vǎzút/ níž_ nu șt'iu”// m-a făcút cíta și proástă [!]/ ș-atúņsa... „is_ trimét”/ m-o viņ_ să trimét la fáta mícă la moș [?]/ și m-o vin_ tǎlifónu... îņ_ cap/ númăru iei// cîņ_ coló-î dúpă meázăț//

śicǎ „bábo! níco nēm”⁶⁰// i spúne „níme nu să... ivięșt'e!”

„ē!” zic „ásta-î a lu a míkǎ// ș-atúņs tǎlifonésc la a márle/ și că [k] áęa tǎlifonéșt'e la bărbát-su/-î spúne „hai tu o mie dǎ franĉ/ dai”.... ia áre la ia măi cíta fraņs/ și píķē șápt'e sút'e dě...

ięuro⁶¹

[VIIc] dǎ iéro/ o míęe și śiņzež_ de fraņs// zínirili „nu! pun și io dóo sút'e/ și tu o mie”// bun! și ęáca o fo_și m-o aparát// ma nú_ pot să lucrú! ķē mi-s tăęátă pǎn-aiś⁶²/

[Nu, n-ai voie.]

și cîn_ m-apléc așá⁶³ nu pot//

[Te „țâne” acolo.]

da! mă țíne acólo/ nu pot// núma lucrú la mașínǎ/ n-aņ_ lucrát pǎn-acúma/ ma acúma vreų... așá... pișķíře/ pișķíře fac/ și... iac-așá//

ána tomíc de fátǎ/ júla ána măritátă
șáptezǎșișapte [de ani]/ din trížzǎś [născutǎ]

m-o foz_ jǎlǐ dǎ ia

am fos_ pátru anǐ [k] pátru lunǐ și jumătát'e/ că nu m-o vin^t_ fáta máře doi anǐ dǎ zîę-acásǎ// ș-atúņs m-o fo^Z_ jǎlǐ dǎ ia/ și m-an_ dus// ș-aņ_ stat pátru lunǐ și dóo săptámínǐ/ da să... mă duc șǎ... să stau/ aņ_ spus că mă duc dím_ pricolíțǎ-m_ pricolíțǎ.../ și nu măi stau acoló să mîņc... śupérś d-ál'e.../ n-am mîņcád_ dǎ cîn_ m-aņ_ fǎtǎ^t_ śupérś... soz_ dǎ śupérś// și cum o stat fáta meă atíța anǐ? dǎ zíl'e?!.... nu șt'iu/ de v^fo trížzǎś_și... cîț an áre danięla?

⁶⁰ Sârbește „nimeni nu răspunde”.

⁶¹ În textul informatoarei Ana Julia [= VIIc] intervine Rodica Gruiescu [= Va].

⁶² Gest: arată spre șold.

⁶³ Gest: dǎ să se aplece.

[Va] nu știu mámo! păstă trîjzăs/ trîjzăs_și sáva
 [VIIc] nu știu cît/ ă! dá! ășá!
 [Va] ăre prěstě trîzeș dă anî
 [VIIc] ăre/ ăre/ trîjzăș_pătru trîjzăș_șîș d'ě anî// cînd i s-ădús copîlu//
 cînd o vińít tátă-su și mămă-să_acásă/ núma „ievó/ cîņ_să dúše újca tátă?”
 [Va] újca tátă//
 [VIIc] așá ĩ-o zîs/ újca táto/ [!]
 [Unde a fost plecată?]
 îņ_șfaițársca// ș-acúma-ĩ îņ_șfaițársca//

[Aceeși]

o fost tractoríst

să vă spun... s-o dus/ ĩel tractoríst o fost/ da nu núma ĩel/ ma măĩ mult//
 și s-or dus/ prîn plándiște la rît⁶⁴// și únu tíbi... o fo_și ĩel tractoríst/ și mîná
 autobúzu// și mîn-autobúzu și dē ĩn tractoríst/ ĩn tráctore// și toț... prăstă ĩel/
 l-o cālărit// și ĩel o sîmțít și s-o dus/ níž_n-o știú^d_dă ĩel/ núma pópa
 mójse/-o fost um_pópă/ vicáriu aísă/ șĩ_n-an_dus fúga și l-aņ_luat/ n-o
 știu_dă ĩel nízdăcúm/ l-o dus acolo la bólnița dă nĕrvĭ/ d-acoló l-o trimés la
 bólniț-alántă/ spúne c-o căpătát... plă [k] pră plutĭ/ pră plumínĭ/ se știu ĩo se/
 ca o beșícă/ ca ō... sĭņze/ se știu ĩo/ nu știu se/ bezíc// și ĩel cu dóő săptămĭń
 pánă n-o murít/ s-o văĭtát dă máțe/ máțĭli și máțĭli// și cĭn_n-an_dus... la
 plándișt'a l-o căutát la ultrazvúc/ spúne „să t'e duș... cu greș t'e... te primేశt'e
 la vĭrșeț/ c-ai căpătát... la beșícă ĩ... ca unĭ.. túmor/ ca un ăla// și n-an_du_și
 la vĭrșeț/ ș-o stat o săptămĭná/ ș-o murit/ o căpătát șlog și ęáca// se să fac?

[Nu s-a mai putut mișca sau cum?, ce-nseamnă „șlog”?]

șlog: n-o măĭ știú^d_dă ĩel/

[A, n-a mai știut de el.]

n-o măĭ știú_dě ĩel nízdăcúm// núma l-ai văzú_că mĕrg lácramĭ la
 ʋok/ óki-ņkiș/ și cu mĭna stĭńgă atĭta m-o strĭņs// și cĭnd ĩo aņ_vru_să-l
 adúc acásă/ și fáta meă ăga dă la rĭmeáz nu l-o lăs [k] nu m-o lăsát/ și mi-l
 întoársé/ „șt'ĭ că tu nu ĩej_bună”/ și se știu ĩo/ și... cĭn_n-an_dus dimináța
 vécem a tr [r] o tras// o murít//

⁶⁴ Nume de localități.

[Da' ai zis dumneata la... plămâni sau cum ai zis?]
 și la plumín/ o fost usíș
 [Da' la „plumâni” se mai zice și altfel...]
 la... plumíni o fost usíș/ și pră plumín o fost... o... ca... sîñze astríñs/ ca
 on... și ieî or vrut sē făcă apărăție/ â... să trágă/ nu știu cum îî spúñe la
 apărății-áęa/ nu să-l tále/ núma...
 [Să tragă sângele.]
 ieî! nu/ cum o kēmá apărății-áęa/ nu știu//
 [Nu că mi s-a părut c-ai zis dumneata vorba *pluț*, sau poate n-am
 înțeles bine.]
 da! poaťe pluți/ plumín/ da! pluț/ nūma sîrběșt-aṃ _spus/ [...] ș-o avút
 [ε] și beșícă/ iar așa o avút/ ș-o vru _ să trágă cu lăsēru⁶⁵/ și noápt'a să
 șlogoiēșt'e/ dimiña [k] áęa o foz_lúñ/ n-an_dus la ieî/ și marz_dimiñáța să
 să dúcă lā... skénār// și n-o mai ajúñs sã _ să dúcă la skénār/ núma l-o
 șlogoít/... și cînd o tãlifonát/ la ñjpłót/ sã să dúcă că... l-o șlogoít și l-o dus
 în_bólñiț-aęa/ și iáca l-o dus acoló/ ș-o murít// núma atíta m-o stríñs... cu
 mína stîñgă/ și l... lácramî i-o mîers și la ok// álĉeva nu//

[Aceași]

fie pomána lu pánta!

[Câte pomeni se fac pentru mort?]
 n-ãṃ _făcút/ kĉ n-ãm avúd_banî// la ũ _an aṃ _făcút// nu vrîeṃ să mă
 lavd/ iēstē cáre fac/ toată dumínică/ dúše/ baș mătúșa ieî⁶⁶/ i-o murí_bărbátu/...
 ș-o dat/ niś izvór n-am dat să trágă⁶⁷// că la noi să dă... apă s-adúcă/ dă pománă//
 [Cum e obiceiul ăsta? Că nu știu cum e.]
 [Va] spúñe bábă dă izvór! cum să zíĉe [k] cum să tráze izvóru?
 [VIIc] să dúše... adúše apă cu bocálu
 [Va] šíñ-adúše?
 [VIIc] trii copii/ doi copii ș-o fătă// cu [k] dóo fēťe ș-uṃ _copíl// și ęáca
 „dă pomána lū... pánta/ lū bába doṃníca”/ a fost// iṃ n-ãṃ _făcút// nu vrēṃ să
 spuṃ _c-aṃ _făcút că n-ãṃ _făcút// kĉ am avúd_banî... núma aṃ _făcút la

⁶⁵ Informatoarea rostește cu satisfacție termenul pe care îl căuta și, în sfârșit, l-a găsit.

⁶⁶ Se referă la informatoarea Va.

⁶⁷ Informatoarea este preocupată de faptul că, din lipsă de bani, nu a reușit să îndeplinească toate ritualurile obișnuite după moartea cuiva.

mormínt^c// și n-am măi avú_pămínt/ c-am dat [k] o dat iel pămíntu dă viú la fěce// și priís sě am sã vind^d? n-am sě sã vind//

[Va] ma cum sã tráze bábo pomána/ iai ápa?

[VIIc] nu! iai ápa/ ș-o țus/ „dã pomána lū pánta”

[Va] sí iai? še faś cu mína?

[VIIc] ęáca dă pomána lū pánta!

[Va] dă trii ũorⁱ//

[VIIc] da! și lápizⁱ dă trii ũorⁱ/

[Ce „țuci”? Apa sau ce?]

[VIIc] nu!

[Va] borcánu?

[VIIc] bocálu

[Va] bocálu [r] bocálu/ ála-l țus//

[VIIc] páru/ páru da! ă și lápizⁱ dă trii ũorⁱ.../ și iáca „fie pomána lu pánta!” și la șas^ș_săptămínⁱ sã sloboáde izvóru//

[Va] še-șsámná áęa bábo?

[Cum? cum se face?]

iără așá: fáše trii... colás/ kámă la pománě/... fáše dă mîncáre/ še sã fáše: zúpă/ še... dácă-i dă poz_dă póst/ dácă-i dă slástă dă slástă/ nu șțiu sã vă spun// nūma io n-ăņ_făcút [...]

[Va] še faś cu trii pogás?

[VIIc] colás//

[Va] še faś cu trii coțás?

[VIIc] dăi la copíi áia

[Care?]

cáre o slobozít izvóru/ da! dar io n-aņ_făcút// nūma mătúșa iei⁶⁸ o făcút/ baș nóra dă népót m-o arátát „uíte s-aņ_căpăt [k] s-o căpătát áņgel!” „s-o căpătát?”

„dă la măriia lu verzeánu/ pońávă”/ d-ășțęa/ prăstă dóoă pat^curi// „ě!” zíc „io nu mi-s măriia lu verzeánu/ dă bań dă la șfăițársęa”/ aņ_spus cătă [!] iă// ș-an_tăcút/ n-aņ_zís nimíca//

la ũ_an/ cîn_m-am astríņs bań/ sã cápăt péņzie/... șiņs miĭ cápăt lun-ásta/ șiņs miĭ la... dóo săptămín// am astríņs... și m-o trimés zínerili/ ésta mi-i zínerilĭ dă fátă/ m-o trimés... trii sút'e dę franĉ/ o sútă la crăcún/ úna la

⁶⁸ Se uită spre Va.

pașt'/... ș-úna dă pománă// și cocolăđ/ și boboánțē/ dē-ē-aṅ- fācút palástoș
la bisērică//

[Ce-nseamnă, ce faci când faci „palastoș”?]

ıác-așà-ı obișéıı//

[Adică ce faci?]

ă! pã-la noi fac și lă jumătăđe dē an/ și la șa^s-săptămín/ nūma n-am
putút/ la ũ-an aṅ- fācút/

[Va] și ce-ṅsámna parastóș sau...?]

[Ce duci la biserică?]

la bisērikě/ kífle/ șáizez- dē kífle-aṅ- cumpărát/ m-o trimés/ e! acúma
nu vreș să-ț mint/ triı kilı/ pátru dă cocoláz/ boboánțe/ dı lă șfaițárska/ și
nóra dă népót m-o cumpărát/ și ıo am mẽı- cumpărát/ și dúș áea// nū-duc-
toártē/ ıeste cáre fac toártă/ duc toártă/ dúșe bombońēře/ dă la pópa pońávă/
dē... mășăıe/ dă še să vă spun? n-ăṅ- dat nimíc^c// nu vreș să mĩnt/ ıáca dıṅ-
sărăšie.../ cá n-ai/ še pıoțı// še pos- cu đáșe miı? i telifóń/ ıı... strúıe-ı
plínu/ ıáca! n-am// ce cápăt ıáca dă la ıei/ căt-o d-o sútă/ dácă maı da cárē...
m-o dat//

[Aceași]

o fost obișéıı frumós

o fost obișéıı frumós/ dar acúma nu-ı mẽı/ nu-ı măı ca acúma [sic!]/

[Va] maı ıestē acúma colindătóř! copıı?

acúma și i cum e móda// acúma așá ı mıóda/... copııi pră socác să țucă//

[Copii mai mari, mai... cam de câți ani?]

și d-ai miș și d-ai marı//

[Toți „se țucă”?]

tıoț ıș d-ai pō dı válma// dar ınapıóı vréme/ und'-o spus móșu tıeu⁶⁹.../
máma [r] máma mıa táta meı aıs să te dúș c-aıs i bıne// dar acúma...⁷⁰//
acúma și dúpă țıgánı să măřită/ și dúpă.../ še să-s- spun?

[Și „toată” fata se măřita așa cum i-a zis...?]

cum o zis pāřınțı//

[Păřınții?]

⁶⁹ Se adresează informatoarei Va.

⁷⁰ Cuvântul *acúma* este rostit pe un ton și însoțit de un gest de dezgust.

dă! da^f// așă o fost înăint^e vrême/ da^f nu acúma... ca acúma^u// víne dă
lă.../ aísă stau la socác/ pópa iac-aís i^u veşín/ iei să tucă íntre plópa/ să trag/
să tucă [!] doámne feřeşte! n-am vǎzú dă cîn mi-s// še să măi spun
álsevă/ așă-i modă-acúma// sícă dácă nu tⁱ duş cu copílu/ ieş^t prǒastă šíçă//
ma lăsă-l drácu! ştiu c-aşă o spus móşu mieu/ dar io nù ştiu// io am fos
cǎpărit^e/

[Da! Cât timp?]

cum să spúne? pe sás [?]

[Da! Aşa „cǎpărată”, da, da!]

şî-ⁿ spúne móşu mieu...

zîg „dlédo!”

„še-i?”

zîg „núma sǎ-úitǎ lă o mujère”/ dúl’ína o kemát-o/ ána/ ma dulína i-o
dîs// „pâi dâ... še fáse cu síma síngur/ ím-parc?”//

„lăsă-i drácu cu d’ína!”

„i!” zîc/ núma atíta//

„lăsă-i drácu/ cúlca-te-aşíja!”

ş-ám tăcút/ n-aⁿ zîs nimíca// ma iáca víne la míne/ sâ-mpeţím /să mă
mǎri dǎpǎ iel// zic „io nu mă duc dúpǎ tíbi! la síntăriie⁷¹.../ şi să las cása
mea aís la bisérică şi să mă du la síntăriie/ nu mă duc!// núma io mă
cǎpăráz dúpǎ górgiţǎ lu tódoru”//

dar móşu mieu o spus: „la túdoru nú t^e duş! kě-i blestém.../ kě
strǎmoşu lui o omorít un om/ la firéşti!” lă cása bătrínǎ und^e-o stat//

[Aceeşi]

io nu tai-í gǎinǎ

ē! cînd io vă povestáz nu vă víne să crédeţ/ „ásta pǒáte că níž nu e
pǎntru ásta”// io nu tai-í gǎinǎ/ puí/ io nu pot-^ttaşá/... sau sócru măi-măi/
núma bărbátu// tătícu-i prînd^e/ máma-i ia dă písǒár^e/ avém aşă pošúngǎ/
l^e-am făcú^d dǎ-l púne cu cápu/ şî cu... topóru şî-i táje cápu// ş-atúşsa-l tîne

⁷¹ Numele unei zone mărginaşe a satului.

cîta jos pîna-î cûre sînzêl'e/ îl s [k] băgăm în apă-l... opărîm/ bîně/ îl súpilîm/
î... scoátîm dîn îel tîot cê îi/ ș-atúns... sau dácă... lăsăm

da stăi! cê scîoz dîn îel?⁷²

[Vc] máťâl'e/

[Va] și mai se? se? mai...

[Ce nu e bun din el, mațele și mai ce?]

[Vc] máťîl'ě/ jîgărîťâl'ě/ dúda/ táșca/ áia-î tot//

[Da' ce faci cu tașca? Care e?]

[Vc] ásta dâ la gît

rînza⁷³

[Va] cê faș cu rînza? și cum? trébă s-o... cum? ș-o tai/ s-o faș?

[Vc] pâ dâ/ o tai pră mijlóc/ și-î scîot... búnguru-ála se iéstă-n îe/
mîncăreă sau s-are/ verd'áťă/ sî zîrêște/ să spălă/ și la ficát sâ lápadă fîrêă/
și... áia-î áia// și-îcă iéstă álți cáre și máťîl'ě... dâ la puî/ că da! cûrăťă nu ștu
cáre máťîle/ orî noî n-am fâcút niścînd/ să cûrăťă/ să rād/ să-ntîorc pră dos/
ș-atúns să táje așá⁷⁴/ să fáce ca cavúrmă/ cu sápa/ cu...

[Se face ca și aia de porc.]

da! da!

[VIIIb] borîndău

[Vc] e! áeă [!] s-o adunát sînzîle/

[Aia cum se face? De la porc?]

nu ștu dâ lă pîorc/ dâ lă gîșt'e/ dâ lă gáin/ dē la c/serc [...]

[VIIIb] naintē cîn o tăiád găina/ or [r] or astrîș sînzîle/ se? cîn-î-o
tăiá cápu/ că or mîncát și cápu// îo știų că ierám mic î/ táta mîncá cápu//
„dă-î créieri!”

„nu-z daų créieri că nu m-ai ajútát áeă și áeă/ da// cînd aņ zîș”// că
d-aș sí ștîút îo cîn îz dă créieri dîņ cap/ se măî sí mîncát îo sărăcu! dă urét'e/

[Vc] po d-egzémplu acúma nú măî/ nūma măî dămúl s-o mîncád
golîmbî/

[Ce sunt áia?]

porumbéî⁷⁵// puî d-ăî mis/ da/

⁷² În textul informatoarei Speranța Albu [= Vc] intervin informatorii Rodica Gruiescu
[= Va] și Teofil Albu [= VIIIb].

⁷³ V. nota 72.

⁷⁴ Gest: de-a lungul.

⁷⁵ Răspunsul este dat concomitent de Va și Vc.

[Vc] s-or ad... dunát la copí/ spúne s-o dat porumbéju/ și ió am mîncát/
cǎ-s sǎnǎt⁷⁶ ája/ în zúpa și...

[Va] núma o fost ca^m _maï negrúță zúpa

[Vc] da! da!

[Va] núma dǎ... aï zîz _dǎ borîndǎu⁷⁶/

[Vc] pǒ s-adúnǎ síņzile

[Va] borîndǎu o fost spețialitét/ cîņ _s-o făcú^d _b^oorîndǎu or [ε] s-o
[ε] l [ε] mî-o plácút/ acúma...

[VIIIb] cînd o fos _píta moál'e/

[Vc] pí _ș'i cum ā? víne măi mult ca... sǎ [ε] cǎpǎ sǎ táje/ sǎ dúntuie
cǎpa ca dǎ popricás/ sǎ spuñém/ sǎ frîge cu cîta ol'éu to _torn cîtǎ cîta ápǎ/
sǎ dúntuē-așǎ bîne/ ș-atúņs síņzil'e-ǎla sǎ... sǎ mǎéstǎcǎ cu cîta ápǎ/

[Va] și _cu fǎnínǎ⁷⁷

[Vc] nu! fǎnínǎ púne-m _prǎjíturǎ

[Va] i-a [k] îm _prǎjíturǎ/ da!

[Vc] prǎjíturǎ/ și-n [?] ápǎ și-n ǎta cu áeș e! și... t^oorn(ǎ) și-l fîerbǎ así/ și
dǎcǎ nu-i atíta dǎ gr^oos cît aï vręa/ baș cîta fǎnínǎ sęparátǎ/ sǎ [k] álți puņ _cu
pipárcǎ/ álți nu/ știț cę-i pipárcǎ

[Da!]

e! d-a rǒșie/ și sǎ fîerbe și víne ca un tort/ da// da! îi bun na! îi bun îi
gustós// [...]

[Ásta e și de porc și de pasǎre sau numai de...?]

[VIIIb] númai [k] porc nu/

[Vc] de por^c _nu s-o făcút la noi/ dǎ... pásǎre/ dǎ gǎiínǎ/ gíscǎ/ dǎ t^oș⁷⁸

[VIIIb] dǎ tǒát'e gǎiínile/ da

[Va] și s-o tăęát cîtǎ _așǎ rîņzǎ-n iel/ cîta meï ie bun l-o tăęát/

[VIIIb] i bün dǎ! i bünǎ! [...]

[Vc] da! așǎ o tăęát dîn iel/ î borîndǎu o fost pǎntru copíi/

[„Rânza” de la... de la pui.]

[Vc] dǎ! puï/ dǎ puï da/ dǎ lǎ še puï/

[De la pasǎrea tăiatǎ.]

[VIIIb] móșu/ pîn última vręme nu ne-o maï lǎsát/ cǎ... o spus cǎ...
ája-i... i... sáfletu/

⁷⁶ Completarea este rostítǎ aproape șoptit.

⁷⁷ V. nota 76.

⁷⁸ Ultimele cuvinte sunt rostite concomitent de cǎtre cei trei informatori prezenți la înregistrare (Va, Vc, VIIIb).

[Va] sînzili/ da!

[VIIIb] da! sînzili/ și sică biblia scie ca să nu mîns sűfletu ómulu/ și sűfletu pásari și áea// nu/ n-o mai făcút// e! ma pr-órmă s-o făcú d-áea/ cum o kemá?

[Va] cavurnă/

[VIIIb] nű!... ca borîndău númă álbă/ cű fănínă/

[Vc] da! cu fănínă/

[VIIIb] fănínă frítă/ cum i-o [r] cum i-o spus?

[Vc] pâi... la noi cum ie? la noi i spúne aimóc⁷⁹/

[VIIIb] nu! áltă fórmă i-o spus/

[Vc] nu ștu la voi/ ma la noi așá/ lă_alibunár/ i_spúne aimóc// iar așá sâ fáse tot pröcedúra ásta/ ma fără sînze// îpsámnă: fănínă frítă [k] nu fănínă/ sápa frítă/ ta úrmă să púnē fănínă e! și cui i pláse să puș și crumpi/ mei marí/ tăiáj im_pătru/ cu fănín-áea/ și_fără pipárcă/ fără nimíg_víne ca un popricás/ ca un_sos sévá măi grúos/ cu crumpi/ fără sînze/ tot îi cam áea// [...]

[Dar „zupa” cum o faceți?]

du-te și întreabă găina [!!] ș-atúnșá puń púju-l spelí/ îl rîndui/ îl baž în oálă să feárbă/ puń [k] io pun cápă mórcov pátrânjái/ páșcánát/ tot ce ai/ și

[VIIIb] dáca ieș_flámín_táre măi puí ș-un_crump/

[„Pășcănac” ce e?]⁸⁰

[Va] la flei ca patruńjei/ â ie cu... nu ie ca mórcovu rőșu/ sí álb//

[Vc] e! da ásta e... păstîrnác/ dá_dà// și_áea tűot fiěrbe/ cînd îi [ε] pun sare veğétă/ cînd îi gáta/ cînd îi púju fiert/ și toát ę zarzaváturle fierb/ púju il [k] sau il fierb/ sau il laș [k] il frig sau it las fiert/ depínđe cum îi vórba pîu_zîoă_áea să sâ mînsé/ zúpa io o strácűór/ să fiie fără [k] límped'e/ fără nimíca/ zarzaváturle_áleă_lē-ntórğ_napűói/ pun tăiáj sau tăránă/ fáta meá-i pláse...// știs_çe-i_áea?

[Va] tăráme/

[Vc] [!] dé_egzémplu tă_ă... să_ă... să_púne m... un űou dűűűű/ să bat/ io pun cíta ápă/ puńínă/ așá cît [k] spúne ápa úmflă... aluátu ála/ ș-atúnșá să_púne fănínă să fiie cît să poát e mai vîrtós/ măi grúos/ și să ia pră răzătoáre// ș-acúma űór îi răzătoáreă... cáre cum... mēi mánúnt'e/ măi marí/ l'e rađ/ și le lași să_să úšť'e// le-ńkėi// ca pră [k] cíta fănínă/ ma nu pręa múltă/ că fánína

⁷⁹ Informatoarea este originară din Alibunar.

⁸⁰ Întrebarea este adresată informatoarei Vc.

moáje aloát-óla// ş _ să lásă o đî doáúă/ sau în đîo-aęa/ depínd'e cí^d _dă
grăbítă-î mîncăreă [!]/ ş-atúş să sérne cíta prăņ _sítă... şî s-arúncă-ņ _zúpa
clocot ítä/ fiérbe-n đáşe síņsprése minút'e/ şî-î îņ _log _dē tāiței d-ăi...

[VIIIb] ca cu gălúšť'e/

[Cu ce?]

cá _cu gălúšť'ile-a'ęa mís//

[Vc] ca gălúšť'e dă griz//

[Alea cum se fac?]

păi _ī să púņe untúrá/ să nălbéšť'e// să fręacă untúra/ ş-atúşsa să púņe
un ou-dóúă/ dăpínd'e cí _dă múltă-ņ _zúpă trábă/ cí _de mult [k] dē múlt'e/ şî
io pun şî _cíta práşă dē c'opt în íél'e// puřín dă tot// ş-atúşs sã... să nălbéšť'e
şî să púņe griz// şî _să fáşe iar aşá vîrtós/ nu preă... proz _vîrtós/ aşá dă
potrivă/ şî să rúpe cu líņgura îņ _zúpă... clocot ítä/ şî sã... fiərbă//

speránța álbu
[38 de ani]

c-a^{cu}ma nu męi ņe jucám noi áęa

[Şi jocuri, de care vă jucați voi aicea, ce știi?]

põ... iáca! d-ascúņsa/ ma áęa nu ņe-aņ _jucá _dă mult/ c-a^{cu}ma nu męi
ņe jucám noi áęa/ cîn _am fos _mic/ şî ņe-aņ _jucát//

[Şi cum făceați?]

[...] ņe-adunám vro z/đése copii/ mácăr cît/ cît să fiľe/ ş-atúşsã
număráđ „éti péti pet'í” cum am spus/ şî cáre pică/ ářa innúmrăř/ ş-atúşsa la
spát'e fásem/ şî dácă spu [k] cîn^d spúņe iel „stop!”/ al [k] îņtr-o mîná íestē o
sútă/ îņ a î [k] să númere şî-ntr-un [k] îņtr-o mîná síņz/đés// ş-atúşsa ľel
póate spúņe „stop!”/ şî io an _dat última oárá/ cù _ásta [G] rămíne să [k] că
númrăř síņz'és// e! ş-atúşs _iárá męi o dátă fáşeņ _să fiľe íúť'e sau mîréu/ să
númere ĩ...// ş-atúşz _la cáre pică/ mîréu na!/ ş-atúşsa íeľ númrăř/ pínă iel
númrăř mîréu pân _la cîņz'ęc/ noi n-ascúnd'em/ ş-atún'ęsa ľel [ε] cînd o gătát
spúņe „stop!”// e! ş-atúşsa... ĩncępe să ņe cáute//

[Şi cât vă jucați? Până când?]

până cîn _nu ņe mîņiém// [!]

[Da' de ce vă mâniati?]

pâ da... đîņ _cáuză că... íestē ó áltă dátă cîņ _spúnē/ î că [ε] aşá noi
spúnem „puj că t'-am văđ/zú _dúpa un ľlemn!”/

ș-ăsta sã_mută d-acólo iút'e pînã_ăsta sã súc/șe/ și spúne „nu-î istina!
cã io am_flost acoló”/

ș-atúnșá [ε] áęa spúñem „ai spart ȳála cu păsúlă!” [...] ⁸¹

ș-atúnșa.... că n-o trifit/ și numără măi o dátă// ș-atúnș sē súpără áltu și
nu mai_ñe jŭcãm//

[Și alt joc mai știi?]

pã... nú mai ne jucãm așá/ núma ála ne jucãm// atúnca între dóȳo
fȳócúri/ áęęa la șcȳóálă//

[Da' aia cum e?]

pŭ î [ε] fiĭe ne ju [k] ne adunãm copíii/ fiĭecáre spúne dȳoi sã fiĭe cárĭe
[k] dȳoi stau în [r] în mijlȳóc/ ș-áęa únu d-o párce/ únu d-alálta// ș-atúnç/sá
iĕstē cu o mĭnd'e// și [ε] o arúnçá mĭngá și pră cáre-l trifęst'e/ áĭta iasã_ăfără
dĭn ígră [k] dĭn ĝjȳoc// ș-atúnca... atúnca_ășá/ dar dácă áltu cĭnd_dai și
prĭnd'e/ pȳát'e sã-l alęágă prę_ála sã-l báze iar ĩn_jȳoc//

[Da' *minge* ziceai când erai mai mic? Totdeauna *minge* i-ai zis?]

nȳ... ȳóptă/ mĭngē númă_ășá/ la șcȳóálă/ cĭn_ĭñvătăm sau cĭn_cříĭem...

[Și „lopta” dĭn ce-i?]

po cum/ dĭn

[Din ce-i făcută?]

dĭn_gúmă ũñflătă....

[Și cu „lopta” ce vă mai puteți juca?]

păi/ futbál/ coșárcă/ ȳotbói [k] vóleĭbal/ î...

[„Coșarca” cum e?]

pu [ε] sã bát'e-n lóptă și iĕstē cȳoș/ ș-atúnç aruñcãm și dăñ_coš//

[Și ce-ai mai zis?]

î... vóleĭbal//

[Nu. Înainte.]

o^tbóică//⁸²

[II] obóică/ bun/ áia-ĭ vóleĭbal//

marcél córnea//
cĭñsprezēse [ani]

⁸¹ Pauza este cauzată de răsul fratelui care asistă la înregistrare.

⁸² Termen sugerat de mama informatorului.

MARCOVĂȚ

Districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț
Înregistrare: 2007; transcriere: MM

vîța-de-vie

naínt'/ci... a foz_vîțē d-a [k] dē vîle d-ásta híbríd// s-ò_tâjăt... lóza d'ē
la... vîiē/ s-o pus ím_pămínt/ ș-a dat rădăs/cíní/ și_s-a făcút... un tímP/ da
nu ș'tu pînă... nu ș'tu ánu ín_cáre/ ș'i ș'ēfulē¹ cînd o dat filocséra?// o dat
filocséra/ și s-ō ustát cu t'ót viil-ēl'ēa vek// ș-atúnĉ/sa... or făcút ín așá
fórmă... c-or alt'oit/ bătrîni nóștri or ș'tiút să altojásĉ// or luat dîn viín [k]
vîț-asta nóbilă/ cáre... ș-or altoít// ín... oarecáre vîț-aēa americánă// tot așá îi
zîșem ș-acúma/ americánă// și or venít... vrémurle-ăștea/ n-o vrut// că.../ ín
ánu sínzăs or_trăbuít_să scoată... híbríd

[Care era munca la vie? După ce o răsărit...]

ò_răsărit/ [φ] al tréiļa an... híbrízî dējá or dat rod...²

[Da.]

al tríiļēa an or dat... rod// o fost... otélē... așá i-am zis noi: otélē d-a
nágră/ otélē d-a álbă/ sáibăr/ dí [k] d'iferítē/ áștēa tót híbríz or fost/ pînă... or
îșsepút.../ cîp_s-or uscát viil'ē-ăștēa/ atúnš or trăbuít_să treacă/ că filocséra
o... o nimišít cu tótu/ s-or uscát viilī cu tótū// și atúnš o tricú^d la vîța ásta nóo
ásta/ altoítă/ s-ō_măi_ținú^t_pînă prîp_sínzăs/ ín ánu sínzăs... o fost o com
[k] campánii-mpotriva... ímpotriva... híbrízilor/ sã_să d'a cu tót afără/ àm
măi_plăfít și... și tácsă pántru áștea/ ș-a nóști n-or_vru^t s-o scoată// e!
acúma... s-o sc'os și_híbrízî/ s-o sc'os... ș-ă altoítē/ dîn nóo sútē dē lánță/
júgăre cum... să spúne// cît o fos_nainó'ti.../ nu ș'tu ánu/ acúma dar măi
iéstă... dóo júgăre

[A! Așa?]

¹ Se adresează unui consătean care asistă la înregistrare.

² Pauză provocată de o problemă tehnică.

cîn_tõtu s-o nimišít/³

tinerétu s-o... dūs/... și cu ásta... nu ștu še/⁴

[Și când era la culesul viei, ce obiceiuri erau? Fiecare și-o culegea pe-a lui sau vă adunați mai...?]

[VIIIa] nu! fiecare ș-o... ș-or a... [k] culés a lui// á_măi și pus oámeñ care-or pus argát/ s-o făcút s-o.../ s-o adús acásă/ s-o bătút acólo-ñ_vas/... într-un_vas s-o pus acoló/ s-o bătút/ acásă s-o stors/ o fost únili t'áscurl așa/ și s-o pregătít vínu//

[Da, da, da! Și cum se făcea?]

la še vă gîndít?

[Păi ați zis că s-o pregătít...]

s-o pregătít vínu// șt'is_cáre-î treába?

s-o_cul'és víia/ atúnš o fost o oárecáre pút'iná/ unde s-o [ε] o fost un_c l'íemn cu cáre s-o bătú / s-o zdrobít... strúguri/ atúnš s-o turnát în_váz/ ș-acásă s-o-adús și s-o pus în t'easc⁵// în teasc^c s-o pus și s-o stórs/ atúnš s-o pus în_vás// [...] ⁶ vínu așa să fásé/ cum v-am.. cum [r] cuñ_v-añ_spus// să... să zdrobás^c... strúguri/ să puⁿ-ñtr-o pútiná să toárnă-ñ_vas/ cîn_viin-acásă să dē... jós/ sō púnē-n t'easc^c cá ierá_un... un_fel de t'áscurl cáre... cáre să strîngi/ și_să s [k] să púnj în... în_vas// în_vaz_dúpă... o lună dē zílē cîn_s-a limp [ε] limpezít/ să tráže/ și ála s-o foz_dinjós.../ lógor/ așa-î zísim noi/ ála să s [ε] să scoát'í/ și să púnē dē să dă... / un_fel dē... t'ílvăr/ așa-î zísim noi/ să dă la vas/... ca să treacă prîñ_fúmu ála cáre o fost/ să se limpezgáscă// ș-atúnš s-o limpezít/ cáre nu o reușít... să-l trágă dă pă lógörü-óla atún_cînd o-ñsipút... în primăváră/ să d'a víia/ iel însepē_să tra [k] plése víia/ cǎldúra/ în_sámnă il... porhéș'e vînū/ să lúcre// așa că nãpărát trebă să fie tras// tras bíne/ limpezít cum trábă/ [...] și cu cu-atíta s-o terminát vînu// atúnca-î bun núma de bǎút//

[Și ce fel de vin se face, și roșu și alb?]

otéla nágră... o fost... dácă... s-o lăsát... să ferment'ézē... îñ.../ nu s-o... stors imediát/ áia o fost un_vin nēgru/ nēgru// dácă s-o stors imediát/ ierá rōșu// prîntu că dîn drójdij-áia cînd iel o [r] ō... o fermentát/ o cǎpátát o

³ În textul informatorului Simion Mihai [= VIIIa] intervine Lucreția Guruian [= VIIc].

⁴ În textul informatorului Simion Mihai [= VIIIa] intervine Pavel Sava [= VIIIc].

⁵ Cuvântul este rostit cu voce scăzută.

⁶ Textul este întrerupt de cineva care intră în cameră.

culǎrǎj nágrǎ// îṅ_škimb ásta dac-o fost_stors imed'íát/ ásta o fost róşu//
 ş-atúṅş o foz_vin ālb/... dîn o'élǎ d-a... ālbǎ/ şî vin dîn... víṭǎ_ásta nǒbilǎ/
 care_o fost dîn... altoítǎ// áşteǎ sũnt... trei fórme/ ş-o mai fost_únu... dîn_ĩ
 sǎimǎr/ l-am vǎzú_şî pǎ la romîṅṅia cǎ iéstě/ noi_ĩ zĩsem cǎ-ĩ... ásta dîn_
 frǎnṭa o vińít/ frǎnṭúz/ dîn áęa... ála o fost uṅ_vin róşu//áşt'a or fos_vínurile
 carę_or fost... la noi/ ástęa o fost_majoritǎca// ʋò'ela nágrǎ/ şî víṭa ásta
 altoítǎ/ care_o fost/ ásta ięe//

simi3n miháj
 [76 de ani]

bucǎtúrǎ

şî bucǎtúrǎ îṅc-acúma mul_şe mai am// [...]

[Da' cum le faceṭi... „bucǎturile”?]

pi cĩn_am tǎiǎt_ʋórsi... am sǎrát// l-am pus la murę'ę/ o sǎptǎmĩnǎ
 dóʋǒ// la sǎre// e! acúma iéstǎ álṭi cǎre úşķě/ [...]/ nũma cĩn_leş-aṅ_scʋós/
 leş-aṅ_spǎlǎtu-le/ frumós/ spũne stuǎrķě/ atunş le tai toáte bu [ε] bucǎṭ/
 bucǎtúrǎ(şî i3o li bag ĩn... untúrě/ [...])leş-aṅ_friṭtu-le/... ş-atúṅş_cĩnleş-aṅ_
 friṭt ş-atúṅş_la untúrǎ... ha tǎre! atunş i gǎta// şî ié'ĩ fierb acoló mǎi...
 ĩn_đǎşĩ minútę// şî cum sę fac/leş-ǎi loat/ nu męi... sǎ strícǎ pǎnǎ-ĩ lúmeǎ!

[Ţine toatǎ vara.]

mǎmǎ!

[Dacǎ nu se mǎnǎncǎ.]

ş-atúṅşa mi-z_nũma i3o cu muieręa/ acúm argǎṭi/ lú cru mult/ şî cĩn_ńĩ
 ʋom argǎṭi/ i3o m-iaṅ cĩtę đęşę-odátǎ/ oámenĩ la lú cru/ noi fǎsim... cum zĩşĩ...
 ńiṗoátǎ meǎ sofĩķě/ tǎiṭęi/ fǎsim de... naĩnt'cę/ dîn dóozčz_de oǎuǒ/ cĩn_
 viń-acǎ [ε] sǎrme-avém/ cĩn_şe moále curéku ĩń podrúm/ ia fǎşe neşte
 sǎrme/ pátruzčs sĩṅzēs/ tótu-ṅ_conęelator/ atunşa cǎrṅaleş-ǎi luat/ cĩn_noi
 am_vĩní_dę la lú cru/ ĩi mĩṅcǎręa gǎta// 3_súpǎ de paradǎjsǎ/ 3_scoátę
 sǎrme/ 3... cǎrṅe d-áęa d-a friṭtǎ/ d-áęa d-a... cĩnd i-ṅķęgátǎ// nũma sǎ vez(ş
 untúra/ atunş sǎ vez(ş_şe męrze! cǎre vręa mĩṅcǎ/ páori mĩṅcǎ da//

[Mǎnǎncǎ, da.]

țărani [r] țărani nu/ nu mult// șî-nc-ō... o crișcă dă pítă/ atîta⁷! dē loc
poát'ē cǎ//

[Păi dacă lucrează mult.]

vāi de míne! dē rîs

[Da, da, da, așa e!]

așá cǎ noi ș-acúma avém cîț'ē únu// dácă vrîes_cu to^t_drágu/

[Mulțumim frumos!]

ei! cu to_drágu/

[Mulțumim foarte mult! Mulțumim!]

așá cǎ am avút/ cîț_cin vin [r] cîț_cin vin/ cîț_cin vin d-ěșt'a/ dălóc núma
letítia/ scoát'i.../ le púne cîț-un ou/ cîte óuâ/ c-uo bucătúrâ d-ăea cu acritúra
dîm_podrúm/ dâ la noi/ mîncă dómni dă rúp!//

ión sáva
[62 de ani]

âț_suván s-o plămăđít

înaínt'i ierá jöc/ n-aⁿ_dus la jöc/ dēcít o trăbuít lā uop_s/cásurî să fim
acásă/ cǎ dácă nu/ máma nu m-o bětút/ ma... mēicúța/ buńica// m-a priņ^z_
d-am avút pēr lunğ/ șî cođ/z ímplít'íti/ l'ę-am pus așá dápă cap/ șî-n_d'id'á cu
cápu dǎ zíd/ cǎ să fiu la uop_sásurî acásă// să nu să ia copíi dúpă noi/ băiét'i//
sau nu ni d'đidá pítă/ acúma spun pítă⁸/ pǎi...// ā copt/ am ímp [k] o^r_fos_c
cuptóari/ ș-atún_ę-o făcút plămăđ/d'ála/... aluátu/ átúnž_plămăđ/d'ála/ o pus-o
sǎ creáskē așá frumós/ cotárit'i dē páie uor fos_/ făcút anúmea prántu pítă//

[Așa împletite.]

împletit'e/ dǎ/ acú cre_cǎ șî la romíniia iéstǎ/

[De paie nu sunt.]

nu baș/ ma dîn cē or avút/ baș ca páie/ da noi dē páie am avút/ în
prinčíp še șt'iy io d-únd'e l'ę-or fi adús//

páie dē sǎcǎrǎ s-o făcút/⁹

⁷ Gest (cât palma), urmat de o interjecție prin care se sugerează că țărani se mulțumesc cu puțină hrană.

⁸ Sublinierea răspunde indicației anchetatoarei (adresată informatoarelor) de a vorbi în graiul local.

⁹ Precizarea aparține informatoarei Nuța Popescu [= VIIb] care intervine uneori în textul informatoarei Maria Gheorghina Sava [= VIIa].

[VIIa] dă o.../ da! e! veđ? dă! iel/ moș vesăl'ę-o făcú_d-álea/ cotăriț// șî_ s-o_băgát píta la c'opt/ șî_s-o c'opt/

[Dar nu ne-ai spus de la început, de seara, când pregăteai acolo plămădeala, cum era?]

d'a/ pri [k] cu dr'ójd'e/

[VIIb] am avú_dr'ójdij/

[VIIa] olățelu/ șî_dr'ójd'il'e/ olățelu făcút dím_pítă

[VIIb] da/ șî cu cuml'eu/ că ieste căre cu_aluățel

[VIIa] núma iestă care-or făcút_î dă cucurúz/ dîn fănínă dă cucurúz/ porúmbu/ áęa s-o măsinát/ șî iestă m'lt/ că șî tú¹⁰ ai făcút cu dîn áęa/ dă cucurúđ/ șî d'e cus [k] cum e ástă/ da

[Care e deosebirea dintre „aluățel”, drojdie și „cumlău”?]

dă/ î!// kă... ásta/ olățelu iel o f'ost dîn... dîn pítă/ s-o rupt

[VIIb] așá aluát dîn pítă

[VIIa] așá aluát cíta... bo]boloácă/ s-o puz_d'ó-tre] boboloác'ęe/ șî s-or uscát ál'ęa// e! ș-atúňsă_ál'ęa s-or topítu-să/ în ápě/ s-or puz_dr'ójd'i/ cînd o fos^t_să nu să áfli... [ę] búșur]i/ în fănína ája/... șî s-o plămăđ'it// ș-atúňsă_aj_lăsát-o/ pănă ja o creșcút// olățelu// e! ș-atúňs/ cînd ja o creșcút/ s-o pus... ápě/ cífi piț ai vrut să faș: pátru/ șinș sau d'-und'-o fos^t_familie-ę_ cásă/ máre/ s-or făcút m'ei m'lcę piț// e! ș-atuňsă_aja s-o [k] fiicare ę... or ș'iút mășura lu apă: la o pítă trábă... să đic_î j'umătă_dă lítră dă apă/ sau uņ_ lítru dă apă/ șî s-o plămăđ'it// or fos... súvl'ene d'e lem'n/ noi súván i-aņ_ spus/ io ș-acúma-l țân súvánu ála/ ni_nu ș'u p-únde-i/ io cre_că-i baș pîm_ pod// aņ_súván s-o plămăđ'it// ș-atúňs a [k] s-o pus ála tot aluátu/ t'ot/ e! șî s-o... tot k'ită cíta s-o adús fănína/ p'ănă s-o făcút súvánu... plin// ș-atúňsa or astrucát-o/ c-o p'inză/ șî or l'ésát-o să creășcă//

[VIIb] sâ_să năcreășcă/

[VIIa] pâi să creășcă/ să să năcreășcă áęa// ș-atúňs or o rupt/ cu m'ínil'e/ ș-or... cíta frămántát-o/ ș-or pus-o în cotărițil'ę-ál'ęa dă páje/ șî iăr o lăsát/ o aprinș f'ocu/ lumína la... cu [ę] la cuptóriu ála/ la cúina/ noi cúina i-am zîz_dă pítă// șî cînd o fos_cúina ársă/ o trábuit să ș'ii... cífi.../ sau cu páie/ ęor k'ę cu... l'ózě de la víni/ cu... s-o avút/ or avútu v'eri șoclód/ s-o ars cúina/ ș-atúňs ál'i bătr'ini or ș'ut/ mă k'emá... șoacra/ „vino să v'ęđ_î g'org'ino... cum să árđi [...] cúina”// áltădătă am ars-o pra mult/ am ars toátă píta/ [...]

¹⁰ Se adresează informatoarei VIIb.

[Cam cum îți dai seama când îi ars?]
 trebă să fiġe.../ Ĩn untru dāsupra/ să fiġe cĭta rúmġnă/ róșġie/ cum i lipĭtă/
 [Dar cum îi zice la aia de deasupra?]
 [VIIb] plafĭn//
 [VIIa] plafón/ da pláfón/ ăsta aĭsa sus pláfón tor [?]/ să fiġe rúmen/ roș/
 dar ĵos/ vátra/ ĭereă dă țĭglă dġ pġmĭnt// când aĭ făcút cu bĭtu¹¹
 [VIIb] cārămidă d-a albă/ [...]
 [VIIa] dā/ cārămidă/ la noi ĩi spun [ε] ĩi spun țĭglă/ ca-m_bătrĭnġtġ// aĭ
 făcút c-um_bĭt așă¹²/ sġreău skinġcġ// s-or dus/ aĭ scos sínúșa/ e! ș-atúnșă_aĭ
 pus... pĭt_ăja dġġ_cotăriță prġ lopătġ/ ș-aĭ pus-o/ cĭt' i ț-or ĩġkipát ĩġ_cúĭnă//
 atúnș_c_la úșă lu cúĭnă s-o púsu-să... cĭta sínúșă d-ăea cu jġġu/ s-o-ġkis úșă/
 șĭ-ntr-un_șas șĭ jumătăci/ dġă sásurĭ o fo_pĭta gáta//¹³
 níś acúm nu mi-s bogátă// aġ_foz_la ĭa¹⁴ la lú cru/ ĭa o scġos pĭta dġġ_c
 cuptórĭ/ dar ĭeġ m-am uĭtát la pĭtġ/ ĭu! kġ m-i rușĭni să d/zĭc să-m rĭp cĭta
 dĭm_pĭtă/
 [VIIb] cu mĭna/ nu cu cuțĭtu/
 [VIIa] nū! nu me-o trăbuĭt cuțĭt/ ma n-an_rupt-o/ am șerút la ĭa ună_c
 „anúță! dă-n cĭta pĭtă moăle”// ș-aġ_luat cĭta sári/ ș-am pus pră pĭtă_ăea/
 ș-am băut apă/ nu m-o trăbuĭt cārni dă mġel//
 [VIIb] n-o foz_doămnă tórturĭ atúnșă/ ca acúma/ șĭ d-ál'ġă/
 [VIIa] da/ da// ș-o fos_frumós/
 [VIIb] muțămĭt/ ĩndestulát/ [ε]... la... tuăte-o fost/ da/ o fost... sátu plĭn/
 sátu plĭn//
 [Cum i-ai zis la aia unde frămăntai?]
 [VIIa] da! súván/ súván//
 [„Ciuvanul” dĭn ce era făcut?]
 dĭn ĩemn/¹⁵
 [Din lemn așă scobit.]
 dă [k] scobĭt ĩn untru// cred că șĭ la romĭnĭia ĭéstă așă dă d-ăsteġ/
 [Da, este.]
 [VIIb] luġgu/ lúġgu/
 [VIIa] luġg_ġo foz_c_d-um_mĭétăr/ saġ măĭ mul_d-um_mĭétăr//

¹¹ Gest: imită mișcarea de ĩmprăștiere a jarului.

¹² V. nota 11.

¹³ Pauză pentru schimbarea casetei de ĩnregistrare.

¹⁴ Se referă la VIIb, care era mai ĩnstărită.

¹⁵ Cuvântul este rostit de ambele ĩnformatoare (VIIa și VIIb) concomitent.

[Din ce rămânea pe urmă, după ce luai aluatul din „ciuvan”, ce făceai?]
 ę! an₁ cură₁tăt! an₁ da₁ pă glie!//
 [Cu ce cură₁ta₁i?]
 cu lîngura¹⁶/ cu lîngura/ cu lîngura dă mistăcăt îm₁ mîncăre/ sau... dă
 mîncăt/ nain₁ ę au fos₁ lîngur₁ dă l'emn și dē...
 [Și aluatul cum îl făceai înainte de a-l pune în „cotăriță”?]
 pi₁ așă l-am [k] am rupt așă cu mînilę [G]/ și prę mäsă l-am frămîntăt/
 o dátă/ dă doău₁ ę și l-am₁ lîk₁ o dátă/ și l-aj pus î₁ cotăriță// atîta tot//
 [Așa zicea₁i, că îl frămînta₁i.]
 dă/ î₁ frămîntăm//
 [Și altceva din făina de grâu ce se mai făcea? Aicea se zice „făină” sau
 „fănină”?]
 fēnînă// da/ fănînă//
 [Din „fănină” de grâu ce mai făceau bătrânele, femeile?]
 pă₁ únile fășău... colăc/ á cru/ dúlse/ noi i spúnem... nu ca acúma/ [ε]
 colácu á cru ș₁ i₁ cum î₁/ ca [ε] o cum să vă spun?
 [VIIb] ca cu₁ să fáse la voi la romînia lángoșu// lángoș cu mac/...
 ș-atu₁sa i₁este súl/ kē núntru î₁ cu picméz/ sau cu... mac/ sau cu brînză/ cu núkē//
 [VIIa] ā... atu₁ș fășám₁ ā túrce/ noi spúnem túrt₁ ę// dím₁ pít-ája// a₁
 loat un...
 [Aluatul de „pită”.]
 dîn aluátu dē pítă/ să fáse cíta túrci cáldę/ álti... fășău/ máma me/ ia o
 făcút₁ to₁ túrt₁ mar₁ așă// atîta dă mar₁ l₁-o făcút¹⁷// cînd a₁ mîncăt úna
 d-ája/ a₁ avú₁ dăstú// pă₁ nu ę-o mă₁ trábuít// ált₁ il₁ fășău mē₁ mis/ ma tó₁
 dîn aluátu dē pítă//
 [Și aia unde se făcea, tot pe vatră?]
 ân untúra/ pră cuptór₁/
 [Tot pe cuptor.]
 tót pă cuptór₁// o pră... șpoi₁ertu dă la l₁émné/ noi î₁ spúnim șpoi₁ertu/
 voi î₁ spúnę₁ cuptór₁/ cum i spúnę₁? sí-ncăldím sóba//
 [A! da, da, la sobă.]
 la sóbă/ da// [...]
 [Cum î₁ ziceai la jarul ăla din gura cuptorului?]
 [VIIa] sínúșă//

¹⁶ V. nota 15.

¹⁷ Gest: cam de 25 de centimetri lungime.

jágu¹⁸//

[VIIa] și jărătic o kímát ála cu carę-ai jăruít cúina//

mă număsc sáva mĕrĭja d'ord'ína/
după bărbát/ da dúpă kí'íji blaj
[67 de ani]

cínipa

an _tăęát doámna cínipa/ am sãmânát-o/ ș-o criscút máre// am j'ucát
la j'oc ca sâ ne creăscă cínipa// āșa o fost/ așá o fost// h_{ai} să j'ukĕm la j'oc ca
sâ ne creăscă cínipa// o criscút și am tĕęát-o/ șę-am făcút-o tot așá mĕnúņķę/
am lięát-o/ ș-an_dus-o la báră/ ân ápă// ș-am pus-o toătă frumós așă prĭn [k]
úna prĭņgă álta/ șę-am... șę-am_î... întłors-o-am scłos-o/ cĭn_o foz_gáta/
am adús-o acásă/ am pus-o/ ām făcút-o-așá cúpă [G]/ s-o uscát/ ș-am
adús-o-acásă ș-am bĕtút-o// o fost așá făcút anúmeęa.../ ai pus-o și cu un
l'iemn tot ai zdrumicát toáci bĭt'ıl'élęa/ núma... áță d'ĭ-ál'ĭa o rãmas// șę-am...
skĕrmânát-o/ am...

[Dar nu mai era, în afară de lemnul ăla unde ai bătut-o?]

o picát/ o picát/

mĕlița/ mĕlița/ mĕlița așá o fost/ mĕlița¹⁹/ așá o kímát-o

[A! Ȃla era..., lemnul...]

ai pus într-ála și c-um _bĭt tot ai bătút-o/ tot ai bătút/ tót l'iemnu o
picát/ núma ája o rãmas/ sírmil'ę-ál'ęa/ sírmil'ę-ál'ęa//

cĭlțu/ noĭ cĭlț ĭ-am spus//²⁰

[VIIb] așá am lucrát-o/ am pipcínát-o cu plĕpcĭnĭ d-ai marĭ/ așá or
fos _cu đinț marĭ/ ș-am tłors-o/ ș-aņ _făcút.../ n-am avú _d-ęșteęa doámna/
maștricóăuă dĕ.../ și bliúze dĕ [k] și pǒál'ę dĕ... fuiǒárĭe am puz_d-am [ε]

[VIIa] dă cínipă/

[VIIb] de cínipă/ o fłost lúcru grĭeu/ sí să vă spuⁿ? nu ca acúma// ș-o
fłost bíne/ o fos^t_sănătłos// [...]

¹⁸ Cuvântul este rostit de către două informatoare care asistă la înregistrare.

¹⁹ V. nota 18.

²⁰ În textul informatoarei Nuța Popescu [= VIIb] intervine uneori informatoarea Maria Gheorghina Sava [= VIIa].

am [r] aṃ_lucrá_cu bṃoi/ cu doi boi/ ŝti êe-i boi? cu doi cai/ am purtát cáii/ m-or găzít pře pişoare/ berbátu o strígát... „hot! har!”/ ieṃ tṃag/ nu po_să tṃag cálu dâ pă míne/ că-î cāl/ nu-î.../ vŭl_jăp! bărbátu cu căbjîia/ prástă pişoári/ k̄e o tăiát vrîsta de cucurúđ/ vrîsta de víne²¹/ aşá o fṃost// da!²² am... lucrát/ mult-am lucrát/ doámne!// atúŝa n-am avúd_grăđ'ină cu fṃor!// ca acúma/ ŝi televízii/ ŝi de-ál'ęa/... am lucrát la cîmp: cucurúđ/ grîṃ/ floárea soárelui/ víni şinş lánţe/... acúma îz_domnŭ/ [...]

[Da' dumneata câți ani ai zis că ai?]

óbzás [ε] ŭóbzásŭnu doámna/ [r] ŭóbzásŭnu doámna/ dîn dóozăşase mi-s//

[Sănătate să fie!]

ŝi vṃoi/ să vă đe dumniđăṃ sănátáę ŝi năroc/ să măi viníŭ la sátu nóstu/ al mic/ al [ε] nêbúni [!]/ [...]

[La cînepă am ajuns după ce a periat-o sau cum ai zis.]²³

am tṃors-o doámne! am tṃors-o/ ŝ-atúŝa_aṃ... am făcŭ [ε] am [k] cu maşîna/ ŝi cu... ŝi cu mîna/ an_tṃors-o/ ŝ-am făcút fír/ lŭng/ ŝ-am [k] ũ_răzbṃoi an_taşút// ŝt'i êe-î răzbói?!

[VIIa] mṃótke/ aṃ_făcút-o mṃótke

[VIIb] mótke aṃ_făcút-o// ŝ-atúŝa am vărzelít//

[„Motchele” pe ce le-ai făcut?]

[VIIa] o fost vîr'élîniŭ!

[VIIb] o fṃost... aşá-m_pátru.../ aşá [ε] pátru bít'e²⁴/ ŝ-aṃ_făcút mṃótkil'i pră bít'il'ę-ál'ęa l'î-am púsu-le// ŝi s-or adunát ŝi s-or făcútu-să géme/ âtŭnc o fost... ŭñ mári vîr [ε] ca [ε] vîr'ej/ ŝ-acúma... aî întṃors-o/ s-o făcút mṃótke ŝî măi mári//

[VII*] ŝi s-o-ṃvălîtu-să²⁵

[VIIb] ŝ-atúŝa n-aṃ... dus/ o fost o muieře bătrîna/ o făcút pře sŭl/ aşá... un d'em grṃos/ ŝi tot o adunát/ tot o adunát pră... sŭlu ála/ ŝ-atúŝa_ála

²¹ Aici *vrîsta* „şirul, rândul” se referă la faptul că, la arăt, din greşală, calul a trecut peste rândul din cultura alăturată (de porumb sau de vie).

²² Cuvântul vine ca răspuns la o intervenţie a unei vecine.

²³ Textul despre cînepă este continuat, la cererea anchetatoarelor, după o serie de alte povestiri.

²⁴ Gest: unele lângă altele.

²⁵ În timpul înregistrării intervin adesea mici pauze sau repetiţii provocate de intervenţii, nesemnificative, din partea informatoarelor prezente.

l-am púsă-l la răzbău²⁶/ și s-o țăsútu-sě// s-o... s-o...²⁶ or flos^s _spátă/ or flost
 îi^{te}/ or^r _flos _tălpî^{te}/ așá o flos^t// am^r _fácú _doám^{nă} ponév[!]/ pátru í^{te} pátru
 tălpî^{te}/ așá o flos^t// dar acúma nu ma [k] nu l^{te}-aș maⁱ pu^{cá}/ nu m^{ei}... ni^s nu
 m^{ei} v^{ăd} bí^{ne}/ și... ma naí^{te} to^át^e lⁱ-am^r _fácú^t/ ș-am^r _foz _drá^gě!
 s^{en}ăto^{ás}ă/ ș-acúma nú^r _m^{ei} lú^{cru} d-á^{li}ă/ c^ă _n^{iz} _la v^íne.../ ú^{mb}lu pră drum/
 și mă-mp^léd^{ic}// đí^c „cá^{ri} mă v^{ed}i z^íșe k^ě bá^{ba} á^{sta}-ⁱ b^{át}ě”// dar nu ș^t ū.../ ni^s
 cá^{pu} ni^s m^ín^{ili}/ ni^s pi^so^{are} nu-s meⁱ...

[VIIa] e! peⁱ aⁱ u^bzășⁱnu dá aⁿ/ da! ē! n-aⁱ d^{oo}ză^z//

[VIIb] peⁱ nu/ nú^{ma} i^o

[VIIa] noi^r nu măⁱ a^zú^zím u^bzășⁱnu//

[VIIb] ba p^oátⁱ c^ă t^e-a^zú^ze//

[VIIa] ē! d^ăp^{ár}t^e dá áⁱă/

[VIIb] ba p^oátⁱ c^ă t^e-a^zú^ze// c^ă i^o aⁿ _luc^rát/ i^o aⁿ _fo _kⁱnu^{ít}ă//

nú^{ța} pop^éscu
 u^bzășⁱnu dá aⁿ

an^r _doi^r copⁱ

[Copii câ^{ți} ave^{ți}?]

copⁱ/ an^r _doi^r copⁱ/ ú^{nu}-ⁱ în austrá^{li}ă/ și ú^{nu}-ⁱ în^r _sui^édia// și^r _al dⁱⁿ
 austrá^{li}ă á^{ri} nú^{ma} o fi^cít^ă// ș-á^{ri} ní^v [ε] ní^vást^ă dá la rom^âni^ă/ dá la r^ímⁿicu
 s^{ăr}át// dac-a^ș auz^í _d^e

[Da!]

r^ímⁿicu s^{ăr}át// dar îⁿ b^{ún}ă/ b^{ún}ă/ n^o s^ă v^ă spun/ lucr^ăto^ári// și-n t^{ót} á^{nu}
 vin o dát^ě... acás^ě la noi//

[Și nepoatele de la care le ai?]

d^e la... al de la austrá^{li}ă am ú^{na}/ și de la [r] de la al de la sui^édia am
 do^áu^o// álⁱ de l^ă su^lé^{di}ă or g^ětát facultá^{ca}-n _novisád/ am^índ^ou^o de
 doctor^íț^ă _or g^ětát/ șco^ál^ă/ și s-or dus la p^ěr^ín^ț/ p^ěr^ín^țî or fost în su^eé^{di}ă/ și
 acúma lú^cră ca doctor^íț^ă _am^índ^oo// ú^{na} n-á^{re} gl^oát^ă/ dar un [k] spú^{ne} c^ă nu
 vr^e s^ă făc^ă/ k^ě... í^{șe} „m^ăicú^țo/ d^{ác}ă i^o fac _î beb^l d-áⁱă d-áⁱ mis/ nu mă po^d _
 distrá/ tr^ěb^ă s^ă _s^ă _dú^kě s^ă _s^ă dist^ěěz^ě// cu _sⁱ s^ă v^ă mint? nu v^ă z... v^ă
 spun ad^ěv^ăru//

²⁶ V. nota 25.

[VIIa] nu mai vreū copii/
 [VIIb] nu!
 [Da' dumneata pe unde ai mai fost plecată? Ai lucrat undeva sau tot aici în sat?]
 n-aṅ_lucrát/ am flos_cíta-ṅ_suédia/ ma n-am lucrát//
 [Aşa la copii.]
 da! da/ la copii aṅ_fost// şî-n austrália aṅ_foz_de dõo uõr! la copil
 [Da?!]
 frumós doámnă îi/ ma... sê că „fii pîna cí^d_dē rē/ tod_măi bíne-n țara me”// díşē copílu mēu/ al de lă_austrália: „mámi iēu ştiū că ŷii ŷ-i urít aís_la míne”/
 „ba copile/ m-i drag că mi-s cu vŭoi”//
 „nu! tē ştiū/ iō tē cunós_că tū_şē_to_tristē”// íşē „iō ştiū de sé/ nu-ī máma ána²⁷ língă tîne-n drum/ nu-ī máma tōia²⁸”/ điván/ la noi la sat aşá îi// iése la điván/ vin vişínili/ ája stă
 [Unde, la poartă sau unde?]
 iē! la poártă/ la poártă²⁹/ da!/ stăm pră scámne şî né-nţeliézem//
 [VIIa] cât-o jumătă_dă noáptē stau [!]/
 [VIIb] da! da// cîn_am lucrát lúcru de mîná/ am tŭors doámnē/ am lucrát la ştrifí/ la ştricóur!/ n-am cumpărát ca acúma//

[Aceeaşi]

cînd iáca iō m-am măritát

cînd iáca iō m-am măritát o fost aşá: iō m-am aflát cu... bărbátu mēu/ iáca pîn la joc/ pîn la şē ştiū iō pr-únde ŷi-am aflátu-ñe/ iáca n-am întělés că să né-ṅsurám/ no?!// iáca-ī bun// iel l'ī-o spus lu părínŷi lui/ iō aṅ_spus lu a mīēi/... iáca-ī bun! ŷi ṅsurám// iáca or vińít a lui/ n-am întěl'íés/ şî iēi nu [r] n-ór înrábát pră a mīēi „şē-ī daŷ? cum îi daŷ? nu ní interesáză ŷimíca/ sé pućéŷi ája-ī daŷ/ şî ŷi nu/ nu!”// n-or spus dă... spră că-z dácă nu-n_dă.../ sé ştiū iō cum/ nu mă ęa// e! dar ştiū că la a mēē cumnátē/ soácre meă m-o spus / dar ia o foz_dúsă de la iēi cîn_iō m-an_dus/ or spus că dácă nu-ī dau

²⁷ Nume ale vecinelor mamei.

²⁸ V. nota 27.

²⁹ Cuvintele de aprobare sunt rostite, simultan, de informatoarele VIIa și VIIb.

pămîntu/ se ştiŭ i^o dă und^e/ n-o ia// atúnş o trăbui^t să-i d'a pămîntu-àla/ dar
soácră-meşa n-o vru să-i d'ă/ c-o fost a ieŭ pēmînt^u-ála/ dă la părinti ieŭ/ ei!
nu/ ma eáca/ da Zîş^e că áia o zîs că „şî fáta-i a te// trăbui să-i dai pămîntu/
că şî fáta-i a te”// ş-atúnşa íş^e că i-or dat// dar nu/ acúma-ŋcoáşa nu-i meŭ
áca/ ca să s^e meŭ i... vorbeáscă dă pămîntur(ŭ) şî dă... d-ál^eca/ nu! nú să meŭ
vorb^eş^te//

[Aşa. Şi pe urmă? După ce s-au înţeles?]

şî pră úrmă iáca n-ám înţállez dúpă înţel^es/ la trei săptămín am
făcút.../ cum zísím noi/ piţálă/ ca k^epára//

[VIIa] ş^tu c-ai s-arás cum ai făcút//

[VIIc] atúnşa n-am astrînsu-ne fl^etⁱ m^ulce/ d^aşi/ doásp^rese/ am astrîns/
şî n-am îmbrăcát împortⁱ romînesc/ toáce/ ş-atúnşă am avút/ cum o spus
muj^ereă ásta³⁰/ súturⁱ d-álea toáti kifⁱt^e cu fl^uorⁱ/ am umblát prîŋsat/ am
k^emát námuri^{li}/ pr^eciñ/ pră síne i-am avút/ dă kimát/ ş-atúnşa copii iar aşá//
s-or astrîns la ieŭ/ şî or... or... ş-or kíci^t s^cúturile/ ş-or plicát prîŋsat/ o kimát a
lúŭ goş^t//

[A! fiecare... „tânăra” i-a chemat pe-ai ei şi...]

dă! şî iel o kimát pr-a luŭ/ dă!// ş-atúnşa/ sára... fl^etⁱ ili or sínát la
cínăra/ la fátă/ copii or sínát la iel// ş-atúnşa or viñit cu toŭ/ cîŋs-or astrîns
a luŭ goş^t/ or viñi cu toŭ la fát^e// ş-atúnşa or stat la fátă păn^u la doásp^rese//
acoló o fos múzik^e/ or fost... or cîntă^t/

[Asta... erau sâmbătă seara, toate.]

ásta tot [r] tot símbătă sára/ to^t símbătă sára s-o făcút// e! ş-atúnşa pă
la vo ūsp^rese aşá s-or dátu-să dîn áş^ta³¹/ colás// dîn áş^ta s-o dat/ d-áia cîŋs-or
făcút cu brîŋză/ cu... cu postáŭs/ nu ştiŭ cum spúni^s voi la postáŭs// cu [r] cu

[Ce sunt alea?]

cu m^ac^e/ nu ş^tu să vă spun se-s álea postáŭs

[„Pásulică” îi zice în alte părți, la noi se zice roşcove.]

[VIIa] iel^e să fac [k] aís la noi nu s^e fac/ s^e fac în dalmátia/ la k^eldúrá//
îs aşá d'e luŋzⁱ/ ³²

[La noi le zice roşcove³³.]

³⁰ Se referă la o altă informatoare, care a vorbit despre port.

³¹ Gest: arată cozonacul de pe masă.

³² Gest: cam de 18–20 de centimetri.

³³ Cuvântul este rostit concomitent de către două dintre anchetatoarele.

[VIIc] róșcove/ e! vez/ ásta n-am șt'íút cum să zîșe// cu mǎc/ íaca cu ș-o fost// e! dar s-o făcút cum zîc[k]șe mușere-ásta/-ŋ_cuptóru dē pítă/ mŭlț/ cǎtē dóozăž_ă... dǎ cípsîi/ d-ál'ęa/ mŭl't e/ o fos^t_lúme mŭltă// s-o făcú_șî íaca s-o dat... ăęa núma s-o dat/ la

[VIIa] s-o beút/ s-o

[VIIc] la... la pițálă/ or băút/ or jucát/ da la dòișprése s-or dus

[Deci asta era „pițala”.]

la pițálă/ da// s-o duz_de la dòișprése la cínăru// păŋ_la cínăru íacǎ cíta íárǎ or jucát/ or se ș'u ío șe/ or promîncát ș-acólo/ cam dē cǎtrǎ đíuǎ// șî o stat pǎnǎ la đíuǎ.../ or cîntát/ ș-or pitrecút/ o fos_ș-o fost/ la cín [k] la đíuǎ or dus nunășu acásǎ/ cu muzíca/ cu toată lúmeęa/ care-o vru_sǎ șádǎ/ n-or sta_baș toț// șî íaca ăęa o foz_gáta// prǎ úrmǎ o fost... núnta//

[Nunta când se făcea?]

núnta s-o făcú_dumínicǎ// [...] ș-atúșa... aŋ_făcút núntǎ//... dar noi... pópa/ la biséřica ăęa a máre/ noi n-am avút... pópě// ío cred_cǎ đîn_pátruzășîŋoǎ... noi la biséřic-ăęa n-o măi fos_pópǎ ortodócs nízdēcum//... [r] nízdēcum// șî... ásta... o rămás ásta// e! lúmeęa prǎ đîntîń/ șî ștíu ío/ cáre or fost ortodócs/ n-or baj_vrut cu íel/ ș'ti/ ma... popi... n-or niș fost// șî dácǎ o fost/ atún_n-o fost ca acúma/ atít'a mașîń/ ș-atít'a să ti duș_s-adúș/ sǎ... se ștíu ío cum/ în greu// ío ștíu c-o murit máica mię în ánu síŋzǎș/ o murí_a lu táta mięu mǎmǎ// s-o dus la pîrnáúora³⁴... l-o adúș prǎ pópa/ dar noi

[Acolo era popǎ ortodox?]

acoló íerǎ pópǎ ortodócz/ da noi n-am avút_î.../ a miei pǎrîŋz_n-or avút cai/ núma bŭoi// ma s-o dus un alt om/ c-o murít șî... soácra lui/ j_íel s-o [k] cu coșía s-o dus dúpǎ plópa/ l-o adúș/ l-o dŭș/ așǎ or făcút íei... ca vun an de zî'ęe/ or [k] tot or adúș pópǎ// pē úrmē lǎ_ășta/ la al nóstu// óșta... o fost mărcovișánî/ đîŋ_sǎtu nóstřu/ șî aíșa nǎscút/ șî aíșa o avút íaca biséřica slújbǎ/ dar o avút ș-a lui// máma mǎę... șî fra [k] ía o avút_șî sórǎ șî frát/cí/ íei aî [r] aî [k] șî pǎrîŋți íei or fŭost... catolíș// dar táta mięu o fost ortodócs// e! íaca ío [k] noi n-an_traz_dúpǎ táta/ nu?! n-an_trásu-ŋę dupǎ íel// dar ŋîn mínt'ę cǎ ęo-aŋ_foz_míkě/ ma ŋîn mínt'ę cǎ la noi sǎ ímblǎ la đíoa crúși/ îŋ_șîŋș íanuárię ímblǎ pópa cu crúșa/ dǎ la cásǎ la cásǎ// la noi o vińi_pópi amîndói// o vińít al ortodócs pînt'fu tǎtǎ-miŋ/ dar o vińít șî_al

³⁴ Pârneaura – numele unei localități din județul Caraș-Severin, România.

catolic pîntru mămă-mea// o viñit// ș-atunc o rămás ăsta/ ș-atuñsa iaca noi
vreñ_să ne cununăm la biserică/ noi nu mai adúsem pópă/ că-î ăsta// și n-am
cununát întîin ca.../ cum să zîșe aișa la comúně/ dúp-ășe am tricút la biserică
católikě// n-am cununát acolo și gáta!// am născú _dup-ășe treî flét'e/ dar
nù_dup-ășe/ cam la șápt'e añ/ nù_dălóc// [...]

[Și, după ce veneau de la cununie, ce obicei era?]

e! după ê/s-or viñid_dâ la cunuñie/ atuñsa vă spun: am avút gîșt'i// or
tășăt pátru-șinž _gîșt'e/ nu mai șt'iu/ atuñsa și gěiñ/ ca să fie zupa búnă/ s-o
făcút súpă/ s-o făcút sărmi/ s-o făcútu-să cárneș dîñ _súpă s-o friptu-să-n
uóu/... atuñsa n-or fost purséi/ ca acúma/ să se frígă

[VIIa] ba or fost/ nūma nu s-o șt'ut dă iei//

[VIIc] nu s-o [r] n-o făcút lúmeș/ cárna dîñ _súpě/ atuñsa s-o făcútu-să
colác/ tót d-ăsta/ s-o făcút// cu măi múl'te flélurí/ și mēi mult// n-or fost _
túórturí și d-ál'șe/ atuñs n-ó_fost cîn_îó m-am mēritát/ în ánu... sín [k] ob [ε]
șinžěșișinș/ o fost áșe// n-ó_fost așá// ș-atuñsa iacā _aņ_stat pánă sára/ la
noi/ prínđu o fos _lā mîne/ acásă/ la fátě// da/ că sára m-am dus acásă//
ș-atuñsa/ sára/ la iei... iar o fost de sínă//

[La „june”.]

da! la j'úne/ sára/ și iar păn d'imiñăta núnta// đimiñăta an_dus nunășu/
și o foZ_gáta// așá o fos_naint'e/

[Când pleca fata de la părinții ei era vreun obicei? Când pleca la
cununie?]

[VIIa] s-o cîntát/

[VIIc] pei iaca s-o cîntát: „ia-ț cínăro sára búnă/ d'e la tătă dē la
múmă!” ásta

[VIIa] „dă la fraz_de la suróri/ dē la grád'ina cu florí”//

[VIIc] da! ásta o [r] ăsta o fost òbișéi// ș-atuñsa șt'iu că o bábă bătrînă
tót o strîgăt dúpě míni/ și tot o strîgát// p'í! io n-aņ_șt'ut/ m-am uítád_napói//
„še-i vru_tu? še vreí cu miñe?”

[VIIa] e! ma nu-î vóje să tí uít//

[VIIc] da íșē... [k] da úna íșē_că „sâ nu tí uít_înapói” íșē că
„nízdăcum”?³⁵

„da” aņ_zîs íó „di še să nu ma uít?”

³⁵ Interdicția este rostită repede și pe un ton conspirativ.

„n-ai cu ȳa nimica/ cáutã-z_dẽ drum”/ isi_cã//
 „dã sê_o strĩgát? se știu ȳo_sẽ obisẽi o fost áęa// sícã nu-ȳ vóie sã t'e uiz_c
 napóij/ kẽ nu stãĩ atúnșã/ t'i dãspãrț [...] nu stai/ dar ȳaca nu m-am mãĩ dãspãrțid_c
 dẽ ȳel! și ȳaca moãrt'a... n-o dãspãrțit_/ dar... nu n-am mãĩ dãspãrțit_d-atúnș// ȳ
 [Și pe urmã, când ajungeai la casa soacrei, cum era?]
 e! la cása soãcri cîn_am azúnș ȳar așã/ cĩta j'o^c_cĩta...
 [VIIa] da! pĩn_c la poãrtẽ t-or așteptãt/
 [VIIc] da! la poãrtã/ t-or aștiptãt/ cũ... e! cu... cum zĩsi? sũ_ȳo_am avũ...
 [VIIa] cu brãșĩrĩ/
 [VIIc] brãșĩrĩ d-ĩsa/ brãșĩrĩ dúpã gúșã/ șĩ mięe șĩ lui șĩ...
 [Pe amãndoi!]
 dã!³⁶// șĩ cu pĩtã/ pĩta
 [VIIa] șĩ cu sãrle/
 [VIIc] ĩnta [k] ntrãgã/ șĩ sãre/ șã lĩ-o dat s-or
 [VIIa] și ĩ-o tras așã/ ĩ-o ștras/ cu brãșĩrile/ șĩ [ε] lĩ-o tras ĩn avlie/ la bórã
 [?]/
 [VIIc] da! ș-atúnșã m-or dad_bãn d-ai mãnũnt/ am aruņcãt prãstẽ casẽ/
 dã... da!! áęã o [k] eĩ! șĩ la bisėrikẽ/ cîn_am ĩșĩ_dã la... cunuńĩi/ ȳar bãn
 d-ai mãnũnt/ s-or aruņcãt ĩn drum/ or ĩșĩt_copĩi/ áĩa cĩnãra o aruņcãt// bãn/ o
 mu [k]/ am astrĩnș/ mult/ d-ai mãnũnt/ ș-atúnș am lãpãdãt așã pẽstã... lũme/
 ș-atuņș copĩi ȳĩ mĩs o^r_fuzĩt dúpẽ bãn/ ȳaca or loat/
 [VIIa] cĩn_cĩ-or bãgãt ĩn avlĩie/ cu brãșĩrile álea s/c-or tras/ dẽ dĩnapuói
 bãbĩ d-ãsta or bãtũt cu pãlmĩ'e/ ĩn_spãt'e/ cã sã poãtã nóra sã řĩnẽ bẽt'ãĩa
 [!!]// cum o fost//
 [VIIc] da! așã o fost//

lucrėtia guruĩãn/ áĩa dúpã bãrbãt/ da drãgĩia m-o fost dã fãtã
 șãpt'ęzãșĩnu [de ani]

ȳa o spus cã voi n-ó lãșãt/ șĩ d-áęa o fuźit

[Se mai ĩntãmplã cãteodatã sã se mãrite fata și fãrã voia pãrĩnřilor?]
 dã! da! mũltĩ s-or mãritãt fãrã vóia pãrĩnřilor// [...]
 [Da' la copĩi dumneavoastrã nu s-a ĩntãmplat.]

³⁶ Aprobarea vine de la ambele vorbitoare.

ba la a miã fãtã s-o-ntîmplát// da/ la úna d-ásta d'într-áli dã zãmãně//
núma s-o gětát școála

[VIIa] p'hã_hã_hã [!]/ la iã o fost întîmplárea!

[VIIc] niž_nũ

[VIIa] m-aņ_zuítát

[VIIc] niž_nu ș-o dat diplóma// ștít/ ma școála o gătát-o/ eonomía// șî
noĩ am cumpărát o móbilě// șî cólo nu n-o dat la o úșã... ál'ia șe-ĩ trébi/ tũót//
ș-o fost ún tíșlãr aísã îņ_sat cáre n-o kiçít/ șî io mîn pã ia la vîrșět/ ca sã-ĩ
c/sárã álea/ la duçán acólo de_únde am cumpărát// șĩ_je s-o dus șî n-o mãĩ
vin't acásã// io cre_cã_o fužít cu... únu/ cu... [ε] cu ásta ší-ĩ ș-acúma/ o
fužít// de la cútriț³⁷// șî io l'ĩ-am zís/ da o trîmēs ál'ea/ pře un om/ l'ĩ-o trimēs
acásã iã// noĩ am mẽĩ... hm! ș-acólo mãĩ o vinít únu dã_la cútriț/ iar la uņ_
vișín/ șî spúne că [k] dar áștia n-o... áșt'a únd'ĩ ia o fužít/ or avút căfãná dã la
cútriț/ ștít/ birt/ cum sã vã spun? da// spúne „ie iúra acólò/ sã bĩa la cútris”_
sã biěũ/ sí jócã/ sã pitrec/ că s-o-ņsurá_cu o fãtã d-áștea dã zãmãnã/ ma nu
șt'u cu căre// s-o-ņsurát ísi că³⁸// da' _io zíc io „doãmne!” cîn_am auzĩ_d-ál'ea/
„dar cum sã-ĩ spuņ_lã_a mjeu d-ál'ea?//” cã ála sã nãcãjășt'e cîn_aúdi
d-ál'ea”/ dar mã nãcãjãș_șî io?!// dar io niž_nu l-aņ_cunoscút// nu l-aņ_
cunoscút síni-ĩ// iãca músaĩ sã-ĩ spun// i-am spus// nũ! iel cîn_o auzít/ sã
nãcãjășt'e/ io mã nãcãjãșc/ „hãĩda sã mérzeņ_sã vid'ém únd'ĩ-ĩ?”//

„io nu mjeřg! du-t'ĩ tú!” ma iel cãtrã míne [!]/

„n-aĩ vru [k] dácã tu nu vreĩ sã merz _io mã duc la sóra me”/ cã am
sórã-ņ_sat aísã/ „ș-om [k] mã du_cu ię”//

„núma sã cí duș tu atúșã/ tú aísã nu mãĩ vin! dácã t'e duș acólo”//

ni nu mã mãĩ primేశt'e nis_pe min! m-am zuít'á_șî io”// nu mẽ mãĩ
duc niž_io/ ma mi-ĩ nēcáz șî mi-ĩ nãcáz// șî tot m-am pus îņ_cápu la eștea
du_óã³⁹// „cã voi_as_șt'út/ șî voi_as_șt'íút șî nu m-as_spús/ și nu m-as_spús”/
șî iel'e spuņ_cã n-or șt'íút/ șî n-or șt'íút// dar

[VIIa] ba or șt'íút iéle

[VIIc] n-ór șt'íút!

[VIIa] nu?!

³⁷ Cutriț, rostire locală pentru numele satului Kuștilj, corespondentul sãrbesc al localitãții Coștei.

³⁸ Ultimele cuvinte sunt rostite pe un rãs forțat.

³⁹ Se referã la cele douã fiice rãmase acasã.

[VIIc] paṇ_la ūrmă am aflăt că n-or șt'ut//

ia ș-o fur [k] o fost îm_băie/ și ș-o [k] îm_băie ș-o prĕgăcît_și toăl'î'e// și i l'î-o da [k] l'î-o lăpădă_pră fireăstră/ avém noi un_lô_gŭol acólo/ acoló// și l'î-o dus la vișinu îṇ_ștal/ o fos_căsa goălă_acoló// și iel o viñít_ṇoăpt'a ș-o lua_țoălil'ę/ d-acólo// ș-atúṇsa.../ áęa o foz_víner!// símbătă țoátă đíęa nu șt'iu dă ia nimíc/ nu mi-î íníma la lŭóc/ plîṅg/ mă năcăjăsc/ sí să vă spun? mă năcăjăsc// iăca dumínică víne la noi/ iěl// dar o măi viñít cŭ_únu... mărcoviśán/ núma ála o trăít îṇ_cútiri⁴⁰/ cŭ-a lŭ dován//... d'ca nu l-aṇ_cunoscút// iel strîgă//... și țic „háidaț ínúntru! síni-î?”// dar io... io mă fac kę io...⁴¹

[O venit el în...]

iel o viñít la noi/ mai cu un prĕcĕcin/ d'ca noi nu l-aṇ_cunoscút cĕne-î/ „háida núntru!”

cîn_o viñít ínúntru... „iăca” íșę „că io aṇ_víñít să vă spun că io” íși că „m-am ínțalés cu fáta voăstă/ și io iăca... aṇ_fuźít cu ia”//

a meṇ dălóc s-o apucát cu iel/ că „tu n-ai șt'ut kĕ... fáta ári părint'! de șę ai luat-o ca să nu șt'im noi? o trăbuít să vînă și ni spúnă”/

dar iel o zís „io i-am spŭs iei/ ma ia o spus că voi n-ó lăsát/ și d-áęa o fuźít”/

„să t'i dus afără/ dălóc// dălóc să ięș afără!”

da álalált io nu ștu s-o vru_să spúnă/ o vru_cĕvva și iěl să spúnă// a meṇ „tu să taś! că nú-î lŭcru tăę acólo// afără! dălóc afără! să lęșít!”

ię! și al mĕę niź_n-o ięșít să [r] să-î pitreacă/ ṇma io-am ișíd_dúpa iei// dar iel afără m-o-ntreba_pră míne „únd'e-î ailáltă fátę?” doríca o kĕmát-o pr-aiłáltă// „únd'e-î doríca?”

đic „nu-î acásă”/ dar ia o ṇost îm_băie/ șt'i/ dar iel o vru_să íntrébe p-áęa cĕséva/ núma... io aṇ_spus că nu-î acásă/ dar ia o fost acásă// și așá rău îm_bíne/ sí_să_fășem? la vo trii zíli... am primit-o// n-am împăcát/

[VIIa] v-aț împăcát/ fiṇcă-î fáta tę

[VIIc] piĭ da șę să mai fac? kĕ-î a meà/ sí să fac? dar... bába ásta/ bába núța⁴² ásta-î vișínă cu míne/ prăstă drum dă míne/ o zís căt'ă míne-așá: „io să fiṇ ca cíne/ io-aș omorí-o/ fáta”//

⁴⁰ V. nota 37.

⁴¹ Pauză provocată de plecarea unei vecine care-și ia rămas bun.

⁴² Se referă la informatoarea Nuța Popescu [= VIIb]

d/zic „măma nută! tu... [ε] cred că i-ai omorî-o pr-a mîe! dar... dar dac-ar fi... a tî/ n-ai omorî-o// așă i_o nu po^t_s-o omór cã-i a meș/ ségód'e_ o făcút// și dácã-i bíni/ șéd'e/ și dácã nu-i bíni/ iăr la míne víne/ nú víne la cíne"/ i-a_ spus lu bábă/ bába ásta-i cam urîz_óásă la gúră/ dá_ dà! ș-atúnz [!] i_o i-ám spus/ ápi še sã nũ_ spun? c-așă îi/ no! pi_ sí sã-i fac? o fî [r] o fêcút-o și gáta!// o fužit// și iáca o foz_bí^mi/ mulțám lu tátăl/ nu i_o fos_rău/ ma nu m-o plăcú_ cã d'-únd'i-i sîrb/... vã spun

[El îi sârb?]

îi sîrb/ nu m-o plăcú_ dă sîrb/ / și gáta! i_o-am_ vru^t romîn sã fi/ și n-am_ vru_ sã fi_ sîrb// dar ástaláltă/ a dē zámănă/ tot așă m-o spus/ cã i_o tot m-am năcájít/ kě [ε] i_o... i_o ș'iu sîrb_ lășt'e/ ma/ nu/ i_o ca rumînește nú_ ș'iu [ε] sã sã rídă dă míne cîp_ vorbás^c_ cã nu spun bíne/ cã nu ș'iu așă/

„nu t_i năcájít mămč/ cã i_o nu mă mărít dúpč... dúpă sîrb// i_o-am sã mă mărít dúpă romîn”// pã_ la úrmă/ ma áia nú s-o mărítă_ dăl_ o ia o măi stat mēi ši^s an_ / iar s-o făcú_ iăr sîrb// iăráj_ da [!]/ și cum o picát/ iz_ dă zámănă/ și-z_ víšine/ cásă lîngă cásă//

[Tot de-acolo și el.]

tò_d-acólo/ da//

„mămă! i_o... m-am aflát_ cu iel/ și iel îi copíl bun”/ dē fapt iel îi și copíl bun i_e/ cã ș'ie mujere_ásta⁴³/ nú_ pó_ sã spun/ [ε] dar ș-ásta-i bun/ n-am_ cu iel/ ma-i mēi... mēi iut așă/ mēi áltă fórmă/ ma ásta-i u_ copíl... dē căutát// drep_ c-ásta nu sã ríd'i dē cíne/ dē fap_ cã ní^s nu s-o rís dē míne// [...]

[Și până la urmă, când v-ați împăcat, cum a fost, cum v-ați împăcat? Au venit aici?]

cîp_ n-am împăcát/ măi întún or viⁿít pãrínți lui/ măi întún or viⁿí_ pãrínți lui/ kě „sã lășás_ /s-o fo_ și sã nu ne fáșem dă rușine/ sã lua^t fáta nap_ / kě nu-i bũn/ cã i_o [k] noi_ am auđít”/ cã lúmeș_ și^t cum îi/ cã „noi_ am auzít cã v_ nú_ vã pláșe”/

zíc „nũ! nu-m pláșe/ niścúm”/ áșe am spūs: „nu-m pláșe// nu! dînt_áltă párt'i/ nu... spun nímic/ ma nu-m pláșe cã-i sîrb// i_o am_ vru^t romîn/ și i_o n-am_ vru^t_ sîrb”//

ș-atúnșă „la [k] lășáti-o”/ še și^tu i_o cît/ și d'-ásta zíc „dácă... bãrbátu mieu^u vrę sã o iért'e/ iáca s-o [...] dar a me^u/ sã vez_ kě ia... to^t_s-o tras cã-i fáta lui// ia n-o_ vru^t_ sã spúně kě-i fáta me^u/ niždácúm/ ma tot cã-i fáta lui//

⁴³ Informatoarea se referă la VIIa.

iși_că „să [r] să vînă ęă/ să vînă ia!” bărbătu-meu o spus cătră sócri:
„să vînă ęa! aís/că”// da cătă miñe spúñe „cînd ia vîne/ am să-ı trag dóõ
pálm!... āşa prăst-obřáz// obrázñica! o putut ia să pléşe cît noi_ń-añ_ķinuít!
la şcoálă l_ę-an_ťínút/ pră toát_ę trei/ şî ia să [r] să nu ní spúnă n_ęo/ d_ę s-o
fuзіt ia dē noi? c_ı_to_d_nu ştu de s-o fuзіt? i_ăca o fuзіt”//

dar cîn_o viñít/ íşi că dor o-mpıñs la úşă// ála_nu_vreă sâ să báz/ęe/
ála nu vre// ia zísę [!] „háida tu nainťe! háida tu nainťe/ că mă băt_ı táta!”

dar ála: „háida tú! că nu [k] să mă bať_ıo cu táta-to!” [!!]⁴⁴ ş-atúñs/că
[!] o vi [k] tótuş o viñít ia/ mai avé la obráz/ o fost.../ s-o temú_dē iel// şî cîn_o
o vinit/ o spus „búnă sára!” şî „sâ nē [r] să nē scuzáť/ să ne iertáť_ķē o
trăbuít să vă spun/ ma n-am cuc’ťizáť”/ ma iel n-o zís nimíca/ n-o mai dat ín
ia// níis o pálmă nu i-o dat/ n-a püt_ı

„dí_şe n-aj mai bătút-o acúma?”//

„pi cum s-o bat íntrē iel? că [r] că [ε] m-o fosť_năplăcút” spúñe „iel o
véde”//

şî ęac-aşá o tricút/ şî gáta!

[Aceeşi]

la oáũõļę clošíti

[După ce se făcea nunta, când se mai ducea fata prima dată la părinții
ei? Era vreun obicei, să nu se ducă...?]

[VIIa] o fost la o săptămínă/

[VIIc] la o săptămínă/ da!

[Cum se zicea?]

la oáũõļę clošíti íşi_că [!]/ acúma íşe_că să duc la oóũăľ_ę clošíti/ la o
săptămínă// i_ăca... i_ę m-am dus dumíñikē acásă/ ş-ăñ dumíñica aıláľtă nu
m-am dus// dar máma meă o viñít la trei d_ıľ_ı/ şî m-o adús toál_ıle/ cíca toál_ę/
că n-am avút/

[VIIa] cu túrta/

[VIIc] da! cu túrta/ ş-atúñs_ă m-o-adús toál_ę/ atún_măi la vro zi
ş-atúñz_o viñít/ m-o adús um... toál_ıi dă [k] prıntu păt/ de dumíť/ i_ăca... sí o

⁴⁴ Situația și, mai ales, modul în care este redată de către povestitoare stârnesc râsul întregii asistențe.

trăbuít/ îm_păát// tot áçà/ ca să dorm în... țoál'íļe mēļe// nu!// așá o fo^S// și dumínikě ja^r_o făcú_dă prînz/ și iáca ñe-an_dus la prînd/ sícã la oáũöļe clošíte/ așá s-o đís// dar acúma nu mai iéste d-áleã//

[Aceeași]

io m-am țínú_porc tot ánu

iáca io... am țínút [porc]/ ànu-ósta nu mēi am [r] am luat//

[Îl creșteți dumneaoastră sau îl cumpărați?]

io l-añ_criscút/ io/ că noi am[ε]vlem pãmánt/ și zíñerili/ ála dē la mǎrgíta⁴⁵/ viñe-aísa și lucrâ/ că iel n-äre pãmínt/ la mǎrgíta/ iel îi máistor// ma ęáca tre_să lucrî/ că ís ęa și iel... cucurúđ// și io m-am țínú_porc tot ánu// dar... am avút por^ž_d-ai bunî/ cătã... o sutã òbzãž_o sútã nóođãž_dă kilî/ mǎre/ porc// i-am kimát_pă tos_trei_zíñerilî/

[Da' întâi cu ce-l creșteți, ce-i dădeți să mănânce?]

io i-am_dátu-i concētrát// i-am dat cū... cu búngur/ ș'itî/ dân_cucurúđ/ am mǎsinát [...] și i-am dátu-i concētrát// o mîncát/ și ăpă o bău_dúpä concîntrátu-ála/ buñ_s-o făcút bun/ dar io tót primăvára m-am luat/ că n-añ_vrut/ mí-s_muiere.../ iárna să másin/ să fac d-ál'ęa/ să rîñesc la p_porc/ că trăbûi să rîndui/ nu!// și s-o făcú_bun/ că l-am rănít// ș-atúnşa ięi or viñi_tos_trei/ și... l-or tăiát/ l-or opērít/ l-or rînduít_tot/ l-or crompoțít/ mi l-or crompoțít cum_io lę-añ_spus// mî-or făcút_și cîrnăt_dîn iel/ ș-atúnşa m-or lāsát niş_să nu mă bag/ ní_nu m-o... plăcút_că n-am avút vöļe să mînc/ nu că nu m-o plăcút/ númã o fo_ș-a lu sóra me bǎrbát/ iel întódãuna „lāsã-i acás dácã-i frumóasã/ kě núma cíta-ț las// ca să ai îñ_cásã/ o viñi_śínivã/ iz_vin ñipoát'il'e/ și lî dai cíta clisã"// ș-atúnşa or făcút ęáca și cîrnăt/ și... noi zísím sîñziřęi/ or făcút... dîn ięi/

[Ne spui, la început, cum îl tăia, pe spinare sau pe burtă? Prima dată, prima tăietură.]

cîñ_l-o [k] dúpä tăęát_l-or curățát dē pēru-òla/ l-or opērít/ ș-atúnşa/ acúma la noi cu gǎz d-ála/ cu brēnăr⁴⁶ d-ála/ ș'i ca să n-ai_bă pēr niždácúm/ tót/ j'os acoló prã o úșã/ ș-atúnşa cu... ăpă l-or spălăt/ bíni bíni/ ș-atúnž_l-or...

⁴⁵ Marghita – localitate în România.

⁴⁶ Brener, arzător cu gaz pentru pãrlit porcul.

rîd'icát_sús/ îñ_cuñérî/ ş-atúnz_î-î-or tăiátu-î búrtă aşá/ pă mijloc/ ş-or scos
măţĭľe-afără/

[A! pe burtă se tăia.]

dă! prě búrtă sě tăęá dē...

[În alte sate se taie pe spinare-ntâi.]

[...] pe búrtă ĭ-o tăiátu-ĭ/ ĭ-o scósu-ĭ măţĭľe// ş-atúnşa ľę-or tăęá_cápu/
şĭ l-or pus în apă// ş-atúnşa... măţăľę ľę-am spălăt/ álĭ... lă...⁴⁷ álĭ supţĭrĭ/
măţĭ/ dă_căñ_făcut cĭrnáťĭ// dar sĭñzĭrĕte n-ám_măĭ făcut în măţĭ d-ál'ęa/
am cumpărát_ľ_kĕ ĭeste dē plástică/ d-ál'ęa/ măţĭľe// ş-atúnşa l-or tăęát şĭ_přă
spinárlę/ ĵumătáće// ş-atún_ľ-or măĭ tăęát aşá-n jumătác'ťĭ/ ş-atúnş l-or adús
přă másă// ş-atúnş přă másă toť l-or tăęát... dăřăpurĭ/ cum am vrut//
carmanáda/ or tăęát-o toť-aşá dă fript/ áĭa ĭo m-am pakítát-o-n kĕťurĭ/ am
pus-o-n... congĕlátoru/ cum ĭĭ spúniť voi/ noi ĭ spúnim... zamĭrzĭvâca/ că
noi... vorbĭm şĭ sĭrbĕšťĭ// şĭ... ĭác-aşá... cum aĭ vrut/ aşá or făcŭť// [...]

[Da' mai era, în afară de maştele groase, era aşă-un maş tot ca alea
groase şĭ într-o parte ĭnfundat, nu mai avea...]

[VIIa] stomácu//

[Nu stomacul. Era un maş...]

[VIIc] un maş/ da/ áęa sâ [k] ĭa s-o zĭs că fáse [k] sâ fáse táşķĕ/ la
cápătu lu măţĭ o fost ca fúndu/ o avúť [k] n-o măĭ avú_cápăt// e! aşá naĭntę
s-o făcŭtu-să ĭn stomácu lu pľorc... şĭ-n máťu ála s-o făcŭt s-o zĭsu-să... s-o
zĭs tăbăşáĭķĕ//

[Aşă s-o zis.]

aşá s-o zĭs// da! áęa [r] áęa or ĭmplŭt cu cárñę/ or tăęát_cárña/ tó_d-a
feártă/ or tăęát măĭ măřę cĭta cárñę/ şĭ ál'ęa ľę-or ĭmplŭt/ ş-atúnş or pus cĭta
zámă d-áęa/ da! şĭ s-o fıĕrtu-să ál'ęa/ ş-atúnşa or pus přă másă/ şĭ cĭta aşá ľę-o
aşázát/ cu mína [G]/ şĭ cĭn_ĭĕľę s-o řĕsĭť/ ĭĕľę/ s-or...

[Şĭ n-o pus şĭ ceva greu deasupra?]

nu! n-o pus// pâĭ nu! a mĕu n-o pus/ ma toť ľę-o-ntľors/ cĭnd_o pártę/
cĭnd_ăĭláltă şĭ toť ľĭ-ō... aşęđát aşá/ ş-atúnş ĭĕľę s-or ĭñķĭgát// şĭ đăm-áęş s-o
făcŭt ca cotoróázĭľę/ că s-o fıert múltă cárne/ acoló//

[Aceeaşi]

⁴⁷ Ezitare provocată de o intervenţie (neseemnificativă) a informatoarei VIIa.

Înainti doamnă s-o făcútu-să sǎpún

[În unele părți se făcea săpun din „jumireți”.]

e! dîn jumir^lét// ẽ! înaínti doamnă s-o făcútu-să sǎpún// kě lúmea cu sopón Țo spălát... kíméșile// nu s-or spălát cū.../ o fos^t _ níște sódă/ ê-o fost așá ca...⁴⁸

[V] caústik^č/ ștajⁿ-sódă noi i spúnim//

[VIIId] nu! ma a fos _ șî... șî d-áęa d-ai pus în apă/ ca púlvaru-ásta/ númă...

[V] [...] cu ștaj-sódă să fáșe sǎpunu//

[VIIId] izác^t sopónu//

[Și știți cum se făcea?]

păi io mēi ș^t i^u?

[Nu mai știți?]

[V] să púnē...

[VIIId] [...] io o ș^t i^u cu untúrá//

[V] io dă untúrá dac-am făcút//

[VIIId] ia dă untúrá untúrá l-o făcut//

[V] c-am auzí _ că-i táre licuitórl ála//

[Așa e, da! Da, da, e bun.]

da// șî io am skeldát șî... ș [k] baș am auzít șî _ la televízię la voj/ lă romîńia/ căcî noi ñe uítám lă... la v^ooⁱ// urmčrim prográmele// șî pră doamnă/ cum o... kámă... mariiă... marija

[Dragomiroiu.]

iă... or întrébát-o [!] șî n-o vru _ să spúnă/ ma lúmea o-ntrebát-o cu șe să spălă? ș-atúnșa ia o spus kě „cu sǎpún șe fáșe... máma meș”//

[Și știi cum se face? Cum se făcea săpunul ásta?]

ă... ma nū _ mai ș^t i^u cît/ kě am [r] am scris așá// să púnē în î... șîș kíl^l dă untúrá/ o kílă dē ștaisódă/ șî ápē nu ș^t u cítē... ęa/ dar am scris// ș-áęa să mięstěkě șî să mięstěkč/ și să... áia fiérbi// ștaisódčru ála fáși... temperatură/ dē... fiérbe// dar _ î áltădătă or făcút în _ căzán// or puz _ jumirézili/ ștaisódădčr dîn ála/ șî apă// ma tréa _ să sâ știę că... cît mčérze/ ca să nū... árdă piéleș/ nu// șî [r] șî ála s-o miștecăt iar așá/ pánă s-o [k] o devinít unșoare-ăęă/ dasúpra/ s-o făcút î ca créma așá// șî s-ō lăsát s-o ráșít/ ș-áp-ăęă a

⁴⁸ În textul informatoarei Persuica Sava [= V] intervine adesea Sofia Sava [= VIIId].

še n-o foz bŭnă ája o rãmáz dŭŋ'ós/ ŝi sopŭnŭ s-o-astrŭZ dasŭpra// ŝi
dŭp-áça s-o tăçát fěliŭ așá/ dărăpurŭ/ ŝi-l spăl așá cu apă rěșe/ iar așá să fáse//
iar to^t să męstecă/ să meș pănă iar dăvíŋe ca créma// ŝi să las ŝi să
rășáskě/ ásta víŋe álb/ dar ála dâŋ jumiręŭ víŋe gálbăn//

[Și dedesubt, acolo în vas, ce rămâne?]

ie [k] rãmíŋe séva cã... ápă/ bráună așá//

[„Braună”. Și aia se mai face ceva?]

să lăbădă/ da//

[Cum îi zice nu știi.]

nu știŭ cum îi zíșe/ nu știŭ//

a meŭ dę famílii... rúga/ ŝi mi-s sáva dúpě sŭoŭ// persúica
cŭzășîŋòŭă [de ani]

RĂTIȘOR

Districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț
Înregistrare: 2008; transcriere: MM

cucurúz

cînd _î am înĉ/șípút lú cru/ nu! mă gînd'esc/ primăvára [k] să lúaz _dă
primăvára/ din t'împu primăvéri/ am prigăf'ít pămîntu/ nu! atúñs cu cáji/ dac-am
putút ș-am avút/ noi am avút _î doi/

arătúra prima dátă¹

[VIIIa] prima dátă/ noi am avú _doi cai/ [ε] dac-am putú _să fásim [ε]
arătúra mai adînc/ n-am ortásít cu... măi vum _pré'in cáre i-am făcút
arătúra/ nu! măi adîncă/ ș-atúñs prá úrmă... am sãmînat/ cucurúz// imediát să
vă spun/ să vă... să sãmănă/ nu! am avú _dúpa vrémurle bătrîn-or fost... d'e
s-o spus scălán// s-o lăsát cucurúđ s-o ligát/ și s-o acățát la cotárcă// s-o
uscát// ș-ála pá úrmă/ primăvára/ atîta o foz _dă uscát/ și _s-o curățát// aliés/
cucurúz alés mă gînd'esc/ cári-i d'e lă...

[Sămânță bună.]

sãmîntă búñă// tuñs s-o sãmánát// s-o sãmánát... șî cu plúgu/ cu cáji/ cu
mína/ s-o sãmánát bînentelés cu mașînérii/ c-o foz _mășînării/ ma tot cu cálu
s-o lucrát/ atît atúñs pá vrémurle-áleă/ cîn _io aņ _fos... n-o fos... untrát cu
bóji în rîtișór/ [...] tot cu cáji/ măi mul _s-o arát// e! prá úrmă iácă/ vă spun

[Și după ce răsărea, ce trebuia să-i faceți? După ce-a răsărit „cucuruzul”?

cînd a răsărit/ l-aņ _săpát/ d'e d'oo or^l l-aņ _săpát// la prima săpătúra...
s [ε] săpát a dóúo/

[VIIIb] s-o prășít

[VIIIa] ș-atúñs cu cálu-ntîi/ cu cálu/ o foz _plúgu de... prășít/ cuņ _s-a
numít plug/ care-o mers... c-uņ _cal o cu d'úoi/ nu cîn...// dúpa še s-o gătát
áęa.../ spúne s-o-ņgropát/ atúñs cîņ _s-o... tras pē el să tîná// [...]

e! pá úrmă după še s-o.../ mă gînd'esc.../ am avút lú cru/ cînd^d _s-o gătă _
cucurúzu/ toámna/ cînd o vinít cucurúzu/ s-o lucrát mult// bînentelés/ noi

¹ În textul informatorului Cornel Coja [= VIIIa] intervine Viorel Preda [= VIIIb] care
asistă la înregistrare.

n-am avú_famílie máre/ și... tódiuna... plătít qáminí/ tódiuna or vinít qáminí
care-or mers/ or... l-aṅ_cullés/ la loc/ l-am adús cu trásúrĩlḗ-acás/ pínă l-aṅ_c
suít în ambár/ în cotárs_sus/ l-o suít ar [k] bíñeṅtelés cu qáminí//

cornél cója
șaptezășiópt [de ani]

íaca la noi s-o făcút mǔltě bríṅză

cín_ḡo am [r] aṃ_vinít la ieḡ así ieḡ [socrii] or²_avú_copḡḡră dă ḡoi//
ș-așá níșt'e añ n-am ocupát/ sócru-meḡo al bătrín/ moj_vasíle/ iel lḗ-o pázít/
ḡóili/ tot iel/ n-am avút_păcurári/ núma iel lḗ-o pázít/ și zíḡa și ṅpápcă//

[Și cum era cu oile? Primăvara sau iarna unde le țineați?]

da acásă/ măḡ mult acásă// irám și... vára le-aṅ_scos și la colíb-afără/ la
pășune acía la.../ da pră líṅgă sat aís/ nu n-an_dus úndiva măi depárt-așá
maj.../ ca cuṅ_sâ duc la rumíníla/ aṃ_vázú_și la televizór/ sâ duc la múnce
cu iéle/ și...// nu!// noi aís pă líṅgă sat//

[Și cum era obiceiu? Se strâneau mai mulți, cu oile de la toți?]

peḡ noi care-am avú_măḡ mǔlce/ ní_le-am pázít síṅgurí/ dar áșt'a care-o
avút... cín_șáse/ pín_la zésce/ áia s-or unit/ așá or fost//

[Și cum făceau, cum era obiceiu?]

peḡ ierá așá că ieḡ or măsurát lápçile/ l-o cîntărít/ fieçare s-o șt'íút cítă...
cît lápçe áre atíta o luat/ o împărțít qámeñi: o zî únu/ o zî álту/ sau álту o luat
dóo triḡ zíle/ sau... dúpă cîti-o avú_dúpă cíce oi o avút/ așá s-o-mpărțít//

[Și se ducea fiecare și-și lua lapte de-acolo și-l aducea acasă?]

da//

[Aicea-l închea.]

acásă l-o-ṅkigát/ fieçare//

[Cum se făcea?]

bríṅda// e! piḡ bríṅz-așá/ s-o făcút/ ia... íaca la noi s-o făcút mǔltě
bríṅză/ noi aṃ_vindút-o-m_bélgrad/ am mers añḡ de zile-acoló la.../ cu
bríṅză/ și...// se făśá/ se făśá kágu ála... și din ríṅza de la mḡel/ din.../ șĩ_t[ε]
áça măḡ úṅsă bríṅza/ măḡ búnă cuṅvă/ da... pe úrmă s-o și cumpărát și d'e la...
magazín_î/ daḡ_măḡ_bun-o fost bríṅza cu... áça se s-o făcú_de la mḡel//

² Informatorul graseiază ușor.

[Și aia cum se pregătea?]

pej s-o preġăf'it așá/ măi bun-o fos cîn an tîiát mej/ și s-o aflát că
áre așá ca níște... boboloáse să đic așá/ níște... în... în ia/ brînză áea a fost...
brînză cum i-a spus/ îñ stomăc// áea o fost á măi búnă care-o avút ĩ...
boboloásîle-álea înúntrı/ e! atúnșá s-o tâiát áea/ o pus... sáre acólo/ s-o făcú_și
s-o ținút așá/ s-o pus în ápă/ ș-atúnșá după níște zîle áea s-o folosít/ s-o putú_
folosí sã-ñkéze//

[Așa, și laptele adus de la...]

adús/ lăp'île/ s-o străcurát/ frumós/ s-o străcurát prîn pînz-așá/ și...
atúnșá muiéřile-o știút cît kag pun ĩ_iel/ ș-atúnșá cîñ_s-o-ñkigá^d_bíne/ s-o
tâiát așá cíta/ ca sã iésă zéru/ ș-atúnșá l-o lăsát_mai níște minút-așá/ sã iésă
zéru dasúpra/ cîñ_zéru o ișít/ atúnșá s-o túrnát în strecătoáre-áea/ și s-o pus
la stłors//

[L-o turnat, nu l-o strâns așa cu mâna?]

nu l-o strîñs// l-o lăsát núma așá sîngur sã sã stoárcă// ș-așá dě fañ s-o
stors/ și cîñ_s-o stors bíne/ atúnș s-o tâiá brînză/ s-o sērát/ și s-o pus în...
îm_butóĭ-óla/-n subár// subár dě ĩem//

[Cum se chema brânza asta făcută așa, cu sare?]

brînză de oáie/ brînză d-a úñsá/ că n-o fos_luat smîntîná dĭ_ia//

[Nu, era grasă.]

grásă/ brînză grásă/ da// [...]

[Și acolo cine le păștea?]

moj_vasîle/ móșu nóstu/ iel o fost/ ē! iel nu ĩ_ș-o lăsá_să le păzască
áltu/ n-o avú_păcurář! sã păzască// le-o păđít iel/ o_ávút cíñe/ i-o plăcút lui//

[Da' de ce trebuia să aibă câinii?]

pâi ĩl mai azútă cíñi//

[ĩl ajută câinii, să le „mâie”.]

dă_da/ le-o mînáť// o_ávút uñ_cățél túcu/ „túcule/ mă!” strîgá dâ iel/
tă_strîgá sã víe// s-o dus vînt túcu și le-o abătút [!]/

viorél préda
șáptezășidłóĭ [de ani]

la grîu

[La grâu care era tot lucrul? Așa, de când pregăteai locul.]

cîn am tras tulăi toamna/ ăea o fos... últimu lú cru de pră loc/ s-o...
eliberát locu/ e! atúńsa am mlers/ am arát locu-aiś// am arát/ ș-atúńsa s-o
grăpát locu/ s-o sēmănát/... ș-am aștiptát... trîi/ n-am avú gunóiu/ ca acúma/
să... îl hrănim și toamna/ și primăvára cîn dideám odátă/ nu! s-o sāmănát și
s-o toat¹ trej culés^u /cosítu-adicã/ trej//

[Și la cosit acolo cum era?]

la cosít iráu/ cît io ș'iu ca copíl/ iráu oámení cáre înc-or avút
mașínílea-álea dē... mașíní de cosít/ cíte pátru cai s-o pus la mașína ăea/ c-o
mers grleu/ măi cu sámă dac-o fos pămíntu moál'e/ o fos ploiu/ atúńsa ierá
roat-ăea dē fier/ gre mașína/ c-o mers măi grieu/ dac-o fost uscát/ să zíc
cum ę-acúma/ o mers măi uşór// ș-ar tras cáii/ irá căldúrâ/ o fos grieu de
lucrát/ núma o fos snópu gáta/ o mers numă am astríńs snópi// e! de cîń
s-o cosít manual/ doi trej cosási an tras/ muiéiril'e-o fos punătoáre/-aşa ę-o
spus// o luat ș-o pus pē fúnie/ átúńs o fos ligát^uór!/ atúńs cîń s-o gátát
lócu/ atúńs o astríńs s-o făcu^t pećen/ tot cíte pátrusprese snopí s-o pus la
o.../ c-o trăbuít să ș'i cum să-ı aranǵéz/

[S-a făcut „petini”, și una singură cum se numește?]

peťená/ noi așa ı-an spus/ pec'tená// și... după ăea/ cîń s-o gátát â...
cosítu/ sečeríșu/ atúńsa am îńsipú să cǎrám dîn... cǎrát acásă// atúńsa am
făcút cǎmără mǎre/ plástă/ cît am avú grîu noi/ și batóz-ăea/ mașín-ăea de
treierát/ ăea o umblát de la cásē la cásē// noi aveám cíte pátru sátu nóstu//
mașíní de treierát//

[Și când era la treierat, cam câți oameni trebuia să aveți?]

ē! o fos tare frumós/ tare/ ápîi toát ę námuril'e/ vişíní or vinít/ s-o ș'ut
cîn azúnze mașína să treierám/ muiéiril'e o tăiát... gış'e/ ráte/ gǎiní/ s-or
avút/ s-o pregătít mîńcǎreă/... s-o... pǎnă n-o azúnș tréieru/ s-o vǎruít în
cásă/ s-o rînduít/ s-o... tot s-o pregătít frumós// ș-atúńsa am avút oámení
kimát... la saś// că o fost oámení cǎre sâ dúcă sási/ o trebuí gríuu-m magazie
d'-acólo/ dácă nu-m pódu cási// s-o pus gríuu/ s-o vindú /nínimi n-o vindú
grîu-atúńs/ ními níž n-o astríńs grîu// toț oámini o adús grîu acásă//

ș-atúńs s-o șt'íút cáre-s oámeńi la sǎs/ cáre muiér! azútă pe la mîncăre/ pi la.../ fǎsáu măi mult... pǎtlădăc/ așá ĩ-o spus/ da... máre d-ája afumătă/ sau cu... și așá ĩacâ/ s-or adunăt și námurĭle/ și... bucurĭe c-o azúńs grĭu/ am avút pĭĭne/ am dus la moărá//

[Da' cu ce se treiera?]

aņ _ spus mai nainťe/ i batóza// așá ĩi spúne și la rumîńiia// și ĩerá mașina áeă dē foc/ cu páe// tót tĭmpu o fost om cáre o bǎgát páie-n ĩa/ dácă nu piérđe... enérĝia/ piérđe/ nu poáte să miărgă//

[Nu mai merge.]

da//

[Și ai spus, deci unii erau la saci, da', de exemplu, unul dădea snopii, altul îi puneă... cum era?]

da! vă spun imediát// áeă o fost _î... î... bándă/ așá ĩ-o spus/ a lu gázda cu mașina// ĩel o avút oámeńi lui// aíc o dat snópi de grĭu/ aíc o făcút... jĭráda de páie/... aíc o... la [k] aíc o bǎgát snópu/ dóo muiér! staĭ sus/ pē batóză/ și núma o primí _de la ála care-o dat.../ cĭtē doi oáminĭ le-o dat/ și ĩelĕ-o luat snópu/ și l-o dat lu ála/ și fáta l-o pus aĭlégăr/ așá ĩ-o zĭs/ o stat aĭlégăr/ așá ĩ-o spus/ la síneĭ bǎgă snópu// și ĩa l-o tâjăt/ ála o prińs snópu/ și ĩa o tâjăt// ásta sau fuń or cu s-o fost// dac-o fos _fúńi dē grĭu/ áia o rămás acĭ/ dac-o fos _fúńie dĭn... șovár/ ĩeráu la noi ĩm _bărĭ/ așá und-o criscút/ șovár/

[VIIIa] și prĭń _grĭu o crescút

[VIIIb] ai-a fost _da// de grĭu/ s-o tăjăt/ și áeă o rămáz _o tras snópu/ ș-o făcút așá/ l-oa bǎgát ĩn... ĩn batóz-aeă/-n trómĭlnu ála máre/ núma l-o mășinat// ĩa a fos _tot a lui/ dóo muiér! o stat _sus/ și oámeńi de la snopĭ/ oámeńĭ cáre fáse jĭrēada de pliávă/ áeă o fost... plivárĭ/ așá ĩ-oa spus/ făcút frumós/ pře mǎrzine-o pus așá cu páe/ și-m _mĭjlóc o pus plĭáv-aeășe s-o folosĭt la márvă/ de mĭncăre ĩarna// ĩarna s-o dat// ș-atúńs o fos la páie/ și...

[VIIIa] cĭt o fost ĩm _bándă? vo dóozăș//

[VIIIb] pǎi cǎm așá/ atúńsa o măi lucrát și _la skimb oámeńi/ să fĭe și la skimb/ c-o foz _grĭeu// dă [...] atúńsa gázda o avút obligáțea... tót tĭmpu sǎ trágă apă/ cu lotfós de-ála cum aņ _spus mai nainťi/ cu vaz _d-ája d-ăi marĭ/ aveám... vǎlĕje cu apă/ o pus... duz _d-ășťa am avút pēńtru s [ε] sátu nóstu o avút múlce... fintĭń artēziĕe// ș-atúńsa ĩerá acoló vǎlăĭ máre/ la cápu sátuluĭ/

úndi... pîntru vas/ cáre aș vas múlți/ márvă/ áğa toátă vrémea/ to _tîmpu o
fos _plin de apă// ę! și d-acoló merzaș _și noi/ ș-am adús apă pêntru
mașînă// am pus apă ș-am adús/ ca să áibă sâ făcă dáșfu ála/ că fářă apă nu
mérzeș/ ș-atúșă iáră ómu lū... al cu mașína o purtád _gríje dě.../ o băgát
páie-n mașînă/ ș-o pus ap-acoló sã... áibă toátă [k] to _tîmpu o avút/ s-o
vázút că cît tră _să fie... ęnergía/ mașína áğa//

[Același]

să făcă brînză

láp'til'i dă sára/ șe s-o muls/ l-am îmbinát _cu-al dă d'imińátă// ș-atúșă _
am pus kag în iel// ș-am _făcút... s-o făcú _brînză/ cînd _î s-o-ękjgát așá/
s-o [r] s-o tăiát/ cóțke/ și l-am pus în _străcăt_órl// și... atún _l-aș _lăsát
pîná d'imińáta/ pîná s-o st_ors bíńe// ș-atúșă/ pîná... s-o dus iel³ cu brînză la
beograd/ și pr-aís pá la vîrșét/ da/ și pîn-am avút _óil'ę-ál'ęa acoló [ę] mult _
la beograd s-o vindú^d _brînză// și táta mięu s-o du _și iel/ atúșă am avú _męi
múltă męi náint'ę// e! și pîn-acúma-ęc_ăse am řínú _vás/ pîná cînd _n-am măi
putút i_... să măi ińkéğ atíta măi

[Și cheagul era de cumpărat sau făceați dumneavoastră?]

ști^s _se? fășá máma _mę/ dîn rînză dě miel// fășá máma miá/ cîn _am
avút _oi// táre búnă brînză/ atíta dă fáină o fos cu... kag d-ála// dar cîn _n-am
măi av [k] am rãmás núma cu vásile/ atúșă aș _cumpărát kag//

[Și dumneata știi cum se face cheagul? N-ai văzut cum făcea mama?]

bá _aș _vęzúd _nu! nu ři_ să vă spun sí tot o puz _máma/ sáre núma/
î _rînză// da! înt^r-o óálă dă pãmînt/ c-așá o fost atúș/ o óál-așá atúș făș [ę]
fășá [k] puńá sáre/ și rînz-aší/ gîn [r] gînd'és _că dúpa trii zîle

da o pu _și apă⁴

[VIIa] și apă da/ dúpa trii zîle i_ cred...

[Apă se pune, nu lapte?]

nu _nu _nù _nú/

³ Se referă la soțul ei.

⁴ În textul informatoarei Maria Preda [= VIIa] intervine adesea soțul, Viorel Preda [= VIIIb].

[În alte părți se punea lapte.]

nu/ nu/ ȳ nu m-adúc amínt'e dă láp't'e/ cu ăpă făcă máma me/ da/ pē
vréme-ăeă// făcă bun kágu/ íncă măi viináu și ált'il'i să l'ę făcă/ că nu o triffit
așá ca ęa/ ęa o făcút fájnâ//

maríja préda fóstă vóina

șáișapte [de ani]

gíșt'e/ rēțē/... șe să vă spun sé_aveám?

toátă... vrémea/ tot tímpu am_fos cu márvă/ cu văs/ cu ȳoí/ cu... toátă
vrémea cu áeă nu-ı mái sínevá... oc [r] ocupát/ gíșt'e/ rēțē/... șe să vă spun sé_
aveám? găjíní doámne! de toát'e//

[VIIIb] ȳerá váră/ pē míjlocu sátuluȳ aísá// noi până nu s-o săpát canálu
dúnăre-tísa-dúněre// canálu o-nsepút să sēpe din ánu... síņzășíșápt'e// e!
ș-atúņs cín_o-nsepút_să sēpe canálu/ [ε] borúga cum o kámă/ s-o uscát// s-o...

[A! da, am văzut că s-a retras apa.]

s-o scūrs [r] s-o scurs ápa-ŋ_canál/ s-o retrás/ și s-o uscát dúpă.../ e!
dar ací o fost ăpă/ o ūnút gíșt'e/ rēță/ o fost álbe de ráte și de gíșt'e [...]

[VIIa] ă! tot ánu am avú_múl't'e/ núma d'imiináta lę-a^m_mînát la ápă/
și sára ȳél'ę síņgure or viínít//

[Ce făceați când aveți multe, le vindeți?]

da! da// dă/ noi am_foz_dóo fēt'e/ am... o sóră/ ȳa o mers la școálă/ e...
acúma-ı în péņsie/ ȳe o fost_ı profesoără/ și lu máma me ȳ-o trēbuíd_bań//
știț cum a mers la piát_a vínde? pră jȳős/ nu cu űimíca/ n-o fost atúņs.../
pēreka de gíșt'e/ pus cítă dóo pr-un úmăr/ ált'i dóo pră ált úmăr/ și cu cotăríta
dē ȳóȳo pră mínă/ și pínă la víșet/ op_kilométăre s-o dus ș-o făcú_bań!//
núma atúņs o putú_fáše bań

[VIIIb] ca să nu pǎrdă cáȳi de la plúg/

[VIIa] dă! păȳ dă_cái//

[VIIIb] o trebuí_să áre pāmíntu añ de zíle/

[VIIa] și făcă bán_múl't/ pă noi n-o-mbrăcăt/ și ȳo m-am creșcút/ fátă
máre/ și ȳa la școálă/ ó_trăbuí_mulz_băń/ și s-o-mbrēșe/ și s-o... mērít'e pră
úrmă cînd o-măritát-o [r] ȳ-o cumpără_dă toát'e// [...]

[Să ne spuneți acuma, când se tăia o găscă, cum făceați? Cum o prindea, cum o tăia, cine-o tăia? Și cum o curățați?]

bîne! máma me/ măi mul máma me/ ie ò prindă! ș-o tâiá

[VIIIb] e! ș-acumă avéj gîșt e/ noi le tâiém la...

[VIIa] ș-acumă avém/ șî niște rēte/ șî gîșt e/ da// o tăiát-o/ ș-atúș o pānușít-o/-ntiń o lua pēnilē-ále mar!/ că șî pēnilē-álēa lē-aņ vindú / ș-au făcú băń/... șî pră pē hē/ șî băń/ șî... căpătîñē/... n-om făcút îņ cásă// șî... o pānușít-ō

[VIIIb] dúpă șe ș-o lua pēnile atúșa o

[VIIa] opērit//

[VIIIb] ũopărit/ s-o pus apă feártă/

[A! „Se pănușea” înainte de opărit.]

[VIIa] dá dà! dá dà/ năinte s-a [k] o pānușát-o/ da//

[VIIIb] ca sâ sâ ia/ pēnile căre sâ folosésc//

[VIIa] și dácă nu s-o putút/ atúș am pus cırpa údă/ dac-o fost pęa coápťe pēñele/ șî cu călcătóru/ o dat-o/ ș-atúșa atíta dă faiņ s-or luat/ pēnile/ da//

[VIIIb] sâ sâ ũopăreásc-așá//

[VIIa] ș-atúșa buńica fășá tăițēi/ pínă máma me/ că dumínica nu s-o pus ca acúma-n gáță/ sâ púñe-n gáță/ ma toátē dumínica d’imińáța s-o tăiát// ș-atún... buńica me fěsá tăițāi/ crămpîe/ pínă máma o tăiát î/ că buńica áia n-o tăiát nimíc// ș-atúșa iél’i-mpreúnă// e! cîn aņ crescú nũoi/ măi mār!/ atúșa aņ fost io... am ațutát/ șî máma me sóra o foz vét em dúsă la școálă/ ia nu o fost atíta cu noi/ núma...// ș-acúma sóra me múltē mă-ntrábă// câ nu s-o creșcút cu pārinti/ șî... tod mă-ntrábă/ kē ia nu șt ie ca míñe așá cum... cum o fős^t/ cum níž dă námur! / dă familie/ mă-ntrábă „dído/ iō m-aņ zuiťá dă familia lū áea/ sí nam am avú / síñe-s áea?”// s-o zuiťát kē iá-i dúsă/ dă mult an! d-áiśa/ șî... iac-așá tot//

[Și ce se făcea din găscă, ce mâncăruri se făceau?]

pâi sâ fășá: zúpă/ sâ fășá... â și ũorițēzi/ șî... àșá

[VIIIb] cōrbă/ șî s-o [r] s-o frípt/

[VIIa] cōrbă/ s-o frípt/ ș-așá tot

[VIIIb] fríptă/ sâ fríze/ da/

[VIIa] tot/ tot s-o putú fáše dî_ia//

[„Zupa” cum se făcea? Cu tăiței, nu?]

tēițēi/ da/ tēițēi/

[Cum o făceai, ce puneai, care părți ale găștei?]
pej noi am pus Ĩ gısca-ntrăgă/ c-am_foz_mulz / da! am_foz_mult//
gısca-ntrăg-am pus-o/ ș-ápâ...

[VIIIb] iáca... diñ_s-ai făcút ásta? súpa/ din...

[VIIa] pui de găină//

[VIIIb] cu pui/ așá iã_a făcút//

[VIIa] ș-atúńs am puz_gısca-ntrăgă/ și cînd o fiert am pus_î... mărcón/
pětruńjál_î/ cápě/

[VIIIb] verd'ětur{}

[VIIa] verd'ětur d-áștea/ ș-atúńs an_scłos-o-an_străcurăt/ átúńs am pus
tăiței se i-o făcút... bába/ buńica me i-o făcút cîta dîn dóo uóuă/ cînd o pus-o/
io-am avú_d-ajúńs// Ĩ_oála dē nõo-đăși lítre/

[VIIIb] eĩ/ lásă bába/ acúma s-ai făcú_tu ástăz/ [...] nu ní pláse d'í la
magazínu-ășt'a să cumpărám/ măi buń_ís áșt'a

[Te cred, dacă... dacă face...]

[VIIa] cu mína/ da// și așá m-am obișnuít/ și dup-a mei așá

[Cum, cum îi faci tăieței?]

păi puń_cîta dóo uóuă în_făină/ și frămînt/ ș-atúńs cu un_susítór! așá
ĩ... rol'iez/ acúma am mășínă cu cáre-ĩ susésc/ și-ĩ tai// cu mășína/ nu meĩ cu
mína ca năint'e/ da năint'e tót_cu mína/ pră scîndură așá anúme/ o fost o
scîndură/ și pră ája i-o tăiát/ buńica// [...]

[După ce era curățată, „pănușită”, opărită, pe unde o tăiați, ce aruncați,
ce era bun?]

pij núma mář^{le}_le-am aruńcát/ am tiiát-o-așá/ în_látu/

[VIIIb] přě_búrtě

[VIIa] přă búrtâ/

[În latul, nu așa în lung?]

da/ nu/ noi n-an_tăiát-o-ń_luńg/ drept/ [...] nū/ io n-o tai în_luńg/ io
în_látu//

[Aceași]

la a máre fátă am_făcú_nunt-acásă

[Să ne spuneți cum se făcea înainte o nuntă. Să ne spuneți cum se înțeleg
părinții la început. Cum se înțeleg, cum vin părinții băiatului, ai junelui.]

dă/ așá núma să vă spun/ zîneri mej nis únu nis áltu n-or avút_î părint_/
núma... și zîneri-al mic i-o murít/ núma tátă o avút/

[VIIIb] bíne/ de la al máre ia-ol cá... o fos_la vórbă la noi aís/ kar aísă_/
aș_stat// cu bunícu lui/ și măi un uic-a lor/ și măi sínevá dîp_família măi
apropiatě// ája vin la... o vórbă

[VIIa] kě n-o avú_tátă/ n-o avút...

[VIIIb] să ni-nțelézîp_sâ ne cunoăștim/ ní dăm mína/ că dă az naínti
ní-s cúscri/ ș-așá/ cînd eî vin la vórbă/ așá s-o spus//

[VIIa] dar la a mică núma tátă-su o vînt

[VIIIb] núma iel o vińít/

[VIIa] núma iel o vini_că n-o avú_fraș//

[Așa, și pe urmă cum era obiceiul?]

[VIIIb] și pră úrmă/ d-ací naínt'e-s... logod'ít/ să zíc așá/ pánă... [ε] în
tîmpu ála/ pínă... cîn atúńs_să precízáză cîp_să fîe și núntă // ș-atúńsă în...
dîn tîmpu ála ís ca logod'ít/ și pínă la núntă// la núntă-i cununia/ s-o făcút
ála//

[Și cum ați făcut dumneavoastră nunta?]

[VIIa] la a máre fată aș_făcú_nunt-acásă// îń_cámerile álea dîńcolò...
ă/ am kemát_î... kimá_dă sára.../ dă símbătă sára/ o kimát_î... cu... fan...
muzică cum.../ la noi să kámă/ și aș_făcút-o acásă// núntă// or vińít cáre
n-or [k] n-am... foz nunt-așá dē máre/ la_ă máre// kě a [k] naínte d-ăga m-o
murí_buńica/ vo tri sēptămíní//

[VIIIb] o fos d-o đî/ d'e dumínică

[VIIa] d-o đî/ núma dă dumínică/ cunuńíia/ și așá o fost_óra/ aís la
strădă/ afără/ ș-at

[VIIIb] am avút orkést-aísa/ acásă/ lázăr novác⁵

[VIIa] orkéstă/ ș-o fost_frumós//

[VIIIb] o fost_cu orkésta...

[VIIa] e! dar la a mică să vă spun/ la a mic-o fost o núntă máre/ aș_făcút
uș_cúrt/

[VIIIb] la auríca

[VIIa] lu auríca/ o șátră... aícă

[VIIIb] cort/ îń_fáța cási și...

⁵ Lazăr Novac, numele unei formații de muzică populară.

[VIIa] îṅ_ fáṭa cási/ dă trii sūt'e dă persóane
 [A fost nuntă mare.]
 da! o fost pregăťálă mářie/ an_ tăiát pátru porś d-ai mar! / am tăiát bic
 de v^o șápte sūte dē kīle/
 [VIIIb] am avú_ táor/ i_o l-aṅ_ creścút/ i_o l-am pregăťít/
 [VIIa] am avút uṅ_ vițel / am_ tăeát/
 [VIIIb] vīn de cásă am avút pregăťít/ iar bun/ și
 [VIIa] rākīie dă cásă/ și... și băutúr(ĭ) d-ășṭealál'e//
 [VIIIb] am avút atúnś rākīie dă lēmĭie/... dē dóo ũor! / profiártă/ a
 miēu... â... pašúĭ⁶/ iel o... profesórĭ/ iel o... cu al_ profesórĭ cáre să ocúpă cu
 áęa/ iel ĩi... dă kimie o fos_ și s-o [k] o șťiút/... cum să fáse áęa/ și ĩel mi-o și
 pregătít lámĭile-áleęa/... ș-am_ făcút rākīie d-áęa/ d-a profiártă/ dă dóo ũor!
 tăre/ făĭn-o fost// și d-áęa am avút i_o
 [N-am auzit niciodată.]
 [VIIa] dē símbătă sar
 [VIIIb] de lámĭie/ da⁷
 [VIIa] símbětă sáră s-or adunát_ ũ// a mai frumóasă-i nuntă/ ĩnsípútu/
 símbătă sára// ma o fost o ploáe atĭta dē máre dă n-am măĭ șťiut// am_ făcút
 uṅ_ cuptórĭ dă fiert acoló napóĭ... unde... ș-am adús o femēie dĭṅ_ virșeť/ cáre
 o fiert
 [VIIIb] bucătăreásă o fost/ și...
 [VIIa] bucătăreásă/ da/ de la ũn hotel/ ș-atúnś am avút_ ĩ... uṅ_ kélnăr
 d-ășṭe / cum i spúne/
 [VIIIb] ospătárĭ
 [VIIa] ospătárĭ/ cáre a sěrvít/ iar am plěťít/ da și famĭlia noást'ă/ ș-a
 lūĭ/ ș-a me// ai mēĭ aproápe/ și ĩeĭ o sěrvít// tot_ cē d-acólo napóĭ or adús
 pĭn-aísa/ la rĭnd
 [La stradă.]
 la stradă/ da// toátă șátra áęa/ córtu ála o fos_ cu tĭlĭmurĭ ĩmpánátă/
 ș-áęa tót a me// și álbĭe/ și țásúte d'e mĭnă
 [VIIIb] toáte-n stil romĭnesc/ d-ășťe/ și făcúte ca bătrĭne/ țásúte
 [VIIa] îṅ_ stil ro/ i_o... i_o ĩe l'ę-am adús/ și lă... námurĭle noáste/ lă.../ și
 preťine/ și o fost și famĭlie/ l'ę-am dat cum să kiteáscă// îṅ_ făť-aṅ_ kitít așá

⁶ Numele profesorului.

⁷ Remarca vine ca răspuns la o întrebare formulată de un subiect ocazional.

toț cu... cîpcurî marî/ und-o vińî_nunáșu/ îñ_fáța șátri/ cîñ_s-o... vinít toátă lúmea/ acolo or sta_núnáșî//

[VIIIb] la cort/

[VIIa] la cort// núnáșu... cu nunáșu a nóstru/ șî_nunáșu lui cu nu... cu... lu cínăra/ șî cuñ_să spúne júńile or sta_la mijlóc/ șî nunáșu lu a fátă... o stat/ lîngă iá// cu muiérea// șî nunáșu lui o sta_lîngă iel/ cu muiérea// ș-atúńs aî mai aproáșp [k] aproápe oáspeș_toț na ocól... or fost// șî șátra toátă kitítă/ tot o fost așá o pońávă álbě/ ș-o fost/ auríco! cáută-m áuríco!⁸ ș-o pońávă... țesútă/ d-áșt'a// șî dă... dă... pră măsă iar așá o fost/ tot álbă_o fost/ tot_î fěță de măsă álbe/ șî... ș-atúńs o fost Țóra/ îñ_șátră/... de mîncăre am dat_î pátură cu brînză/ áia n-o făcút_î cu... aríța áia s-o fiert/ áea ca

[VIIIb] bucătăreása

[VIIa] ca... aperítiv/ áia am pus ínaínt'e// ș-atún_dup-áea oá-ńsipú_zúpă/... ș-o-ńsipút cárna dîñ_zúpă/ d-a dă vácă/ cu sȚos/ cu... dup-áea am_făcú_sárme/ s-o pus sármele/ șî dúpă sárme o fos_friptúra// șî... lá... pe la Țóra dóosprése

[VIIIb] atúńs prăjíturile/ tórtu/ le-adúșe/

[VIIa] ș-atún_prăjíturî/ tȚort// da! o fost aís la miń-o săptămíńă/ cáre or făcú_lă... prăjíturî// la toát'e le-añ_cumpărát pițál'e [?] așá/ frumozăse/ șlînguít'e/ la cáre m-or ajútát//

[VIIIb] șî núnța o durá_de símbătă seára o-ńsipú_cîn_o-ńsipú_să se keme prîñ_sat/ símbătă dúpă amiáză/ s-or adunát lúmea/... ° mers pîñ_sat cu mașínile s-o kemát/

[VIIa] cu mașínile/ añ_kítí_mașínile cu flȚorî/ tot/ cu peșkîre/ cu... tot o fost frumós

[VIIIb] pánă marț d'imińáța/ îñ_zorî// atúńs s-o terminát//

[Aceeáși]

când or spălát jé'li la kiméșî

[VIIIb] n-am avút curént îñ_sat pánă-n ánū... șáizeșîunu/ atúńs o vińít curéntu-ñ_sat//

[Și femeile coseau așa...?]

⁸ Informatoarea se adresează (cu voce ridicată) fiicei căreia îi cere să aducă o fotografie de la nuntă.

[VIIa] dā/ la lămpă// și tot cu mîna or_î... o spălăt// să dușău oámeñi/
că n-o fost apă-ñ_casă/ núma s-or dus cu căldăre d-ál_ę mar!// ș-or adus pră
băt/ căldăre dâ la dūdă/ cum o curs la noi în séșmele-ási! s-o duz_la dūdă/
dă noăpt_ę/ dă la trii/ să dușău/ cînd or spălăt_ıéli la kimeș_ı/ c-or avút
oámeñi... kimeș_ıbe/ izm_ęne d-ále lūņz/ ăbe/ or avút... tot așá o [k] și la
lúcru ș-acásă_ıei așá or fost// și_ıeľi cu poále/ toț cu mîna o trăbuiť_să spēle//
[Așa. Și cum făceau cînd spălau rufe?]

v-or_spus [?]/ cu săpún de căsă// cu săpún de căsă s-o spălăt/ măi
naint_ę/ n-o foz_deterzéntur_ı ca acúma//

[VIIIb] or avú_frecătoáre_ăia/ căre o... și_cu-ăęa

[VIIa] o dat cu sōpúnu/ ș-atún_s cu ăęa or frecăt_ı//

[Și pe unele nu le fierbeau?]

ba o și fier_d-ál_ęa ăbe/ d-ăęa căre or fost o și_fiert// c-or avút_ı oală
d-ăęa d-ăle măr_ı așá/ și_l_ę-or fiert// n-o putút_ıele să fie ăbe dácă or m_ers
afără la cîmp/ ș-o fuș_ı... imoásă/

[După ce erau spălate le lăsa albe sau le făcea „mierii”?]

v_ınăt_ę/ să le lăie// la noi n-o fost obi_s_ıu-ōla/ nu! în ált_ę sát_ę/ da/ aņ_c
vázút c-or foz_d-ál_ę v_ınăt_ę/ núma la noi nu/ l_ę-or lăsát_ăbe/ l_ę-or călcăt/
călcătór cu cărbún/ o fost/ cu ăbur_ı/ ı_ăbur_ę-ála o iș_ıt/ tăre_fain s-or călcăt//
núma o fos_mult... lúcru/ și_ıñ_casă/

[VIIIb] avém călcătór/ da ș_ı_ı cum arátă/

[Da, da!]

[VIIa] ıñ_cás_ę [r] ıñ_casă am avút așá pátur_ı/ acúma fáta m_ę nu mai
vre_ı ním_ıca să púnă// t_ıot căpăt_ıne ș_lınguıť-o fost/ t_ıot_ı.../ pońév_ı ăbe/
t_ıilımur_ı/ t_ıot k_ıt_ıť-o fōst ıñ_cámere/

[VIIIb] to_d_ę m_ınă_ıer_ă/

[VIIa] ăcúmā așá/ nu mai vre_ı n_ıs salvétur_ı d-aș_ę_ęa/ ıō dácă pun
d-ăęa/ nu mai vre_ı [!] să púnă//

[Aceeși]

am avú_scroăfle

[Să ne spuneți, dacă luați porcii de mici, îi cumpărați sau de la scroafă...
Și pe urmă, la vremea Crăciunului, cum se tăiau, cum îi împărțeați?]

am avú_scrǒǎfle/ î [ε] am țînú_șî mai mǔlț/ și dē vindú^t_purśéi am//
atú^z_nu s-o criscút ca acúma cu conțentrát/ núma cū_cucurúz// lę-am dat/
o fost áltă... áltă soártă dă p^uors/

[VIIIb] pă vrémur! aų mǎers la cǐmp/ pórși//

[VIIa] la cǐmp or mǎers

[VIIIb] afără o mǎers^s /la pǎscút/

[A, da?]

[VIIa] dă/ da//d'imińáța purcăr! am avút/... d [ε] dîn dóo pǎrț o fost...
sátu-mpǎrțít// cáre [k] o ștut cáre-ı mǐnă într-o pǎrte/ cáre înt^r-álta//
d'imińáța.../ am avú_dóisprěsě_ǎń// m-o^r_sculát/ dar șǐ mai dĭnaínt ę/ ca să
mĭn pórși/ la cǐmp// pĭnă la cǐmp... m-an_dus// cĭnd [k] da_cĭnd or fos_
purśéi mai mĭs/ am mers trii [ε] dĭn_cásă/ doi-trĭi/ pĭnă ı-am ĩnvățát// șĭ ıei
s-or ĩnvățát sĭngur!

[VIIIb] dup-áęa sĭngur! or vińít acásă/

[VIIa] or vińít acásă//

[VIIIb] la toátă lúmeęa porcu o vińi_sĭngur acásă//

[VIIa] da// nù_ı-am_ĭnğrășát ca acúma/ ș-atúńsa... cĭnd_o-ńsĭpú [k]
cu dólo lun_náínt ę/ o făcú_ cu cĭt s-o-ńğrășát ıei//

[VIIIb] pe la aųgús^t_s-o cam oprít p^uórși/ nu s-o mai mánád_la cǐmp/

[VIIa] s-o cam oprít⁹/ c-am mĭnă_mǔlț/ purśéi/ am avú_scrǒǎfe/ am
av^u.../ ș-atúńsa ı-am oprít/ ıo am ĩnğrășát¹ [...] pră... pră úrmă ı-am oprít/
ı-am ĩnğrășát/ cĭt n-o trăbuít ı-am ĩnğrășát//

[VIIIb] atĭta or mĭncát! cĭń_ı-am opríd_de la ıárbă/ de la cǐmp acáz_
de la pășúńi/ și ı-am pus pă cucurúz/ ô!/ o mĭncát bĭni ıei/ plĭnĭ de vitamĭni/
dă.../ n-o fos_concĕntrát ca acúma//

[VIIa] ș-atúńsa ı-am_ı... am tăiá_dě crășún/ cu vō... săptămĭnă așá.../
am făcú_cĭrnăt

[Cum era obiceiu al aicea? Cine tăia porcul, cum îl împărțea?]

pĭi_ști še? cam... de obiśéi t^uoț_ı... nátū

[VIIIb] fiicǎre gospodár șt ıie ĩn_cása lui še... să-ș táie pórși// [...]

[VIIa] o sǎrát-o/ ^am pus/ am avút_ı cū[ε]ván máre așá/ álbiĭ mári/ cum
să spúne/ covátě še-ı d-alę... dē l'ĭěmn o fost/ n-o foz_dă.../ ca acúma/
d-ășęa dă plástică// ș-aśi s-o sǎrát/ uásĭle/ da t^uoț ô... pǎn [k] cam pǎnuśi_

⁹ Adesea, intervențiile celor doi se suprapun.

de pã ȡásě/ ca sã sã _ fãcã cîrnãt// îñ _ cîrnás _ añ _ pus usturuõï/ cãrnîe/
ş-atúñs fãşãñ _ cîtä döo-triñ cotãriť/ dã cîrnãt// şî ïñ puñãm

[VIIIb] ş-acúma tot aşá fáse/ cã... tot aşá sã...

[VIIa] ş-acúmã _ töt aşá fásem// atúñsa ï-am pus... prã cõõş/ s-or
afumãt/... am avút coj _ dãşťís/ atîta o foz _ dẽ fãñ cîn _ täjã/ cît-o săptãmîñã
ï-am afumãt/ am pus tul'ěï/ şî s-or afumãt/

[VIIIb] mãï _ mülť or afumãt cîñ _ s-o fãcút píñe/ când _ î s-o ars
cuptóriu dẽ píñe/ atúñs o foz _ mult fúmu/ şî

[VIIa] am fãcu _ şî píñe/ şî

[VIIIb] eï! acúma avém afumãtoãre-ãeã/ fãcút-aşá

[Se putea afuma cu „tulei”?]

[VIIa] dã _ dã! şî cînd a [k] o ars [r] o ars cuptóriu/ dã diñ _ zoz _ o fos _
cuptóriu dẽ píñe/ ş-atúñs aí [ε] cã merzá fúmu sus acoló

[VIIIb] ° fos _ coş mãre/ lãrg aşá/

[VIIa] coş mãre/ larg// ãtîta dã fãñ o fost _ cîrnãtî! acúma s-afúmã-n
uscãtoãre/ ma nu-s aşá ca atúñs/ ca pe vrẽme-ãeã/

[Mai buni erau atuncea, mai gustoşi.]

maï buñ/ da! dã!// şî cãrnã ája dã [k] ȡásîle s-or sãrãt// ş-a [k] dup-ája
jar le-am afumãt/ ş-aşá s-o řínút pîñã priměvãra/ am avút acoló/ şî-ñ _ coşu-ãla
dãşķís/ o tras aşá/ cã n-ai avút úndẽ.../ ca acúma sã sã trãgã//

[Dar nu ne-aři spus, când îl tăia, cine-l tăia? Cum făceați ca sã-l „pãnușiți”?]

ápãï sã vã spun... prã vrẽme-ãeã cînd o fost/ o fost... buñicu meũ/
buñicu/ a lu tãta mîeũ tãtã/ ïel o fost un om aşá... atîta dã priğãcít la toãte//
ïěl viñã/ cu tãta mîeũ/ bã bun/ tãta meũ cîn _ a-ñsipú _ núma ïel/ mãï _ mül _
viñã/ řî... î řóguru lũ buñicu-mèũ/ ïeï or fost aşá.../ prã vrẽmeã aẽã _ cînd ïo
šťiũ/ cîn _ íó _ añ _ fost// şî s-adunã famîlia/ mãï mülť or ařutãt// nu [k]
acúmã nu sã cãutã aşá lúmeã// töt// ş-atúñsa/ dúpa sé l-o täjãt s-o fãcútî
demîñcãre: vãrzẽ ácrã/ şî s-o pus _ ï clísã/

[VIIIb] pórcu s-õ _ opãrít/ naínťe nu s-or opãrít//

[VIIa] nu/ s-o pîrlí _ da! da/ s-o pîrlí _ da!

[VIIIb] cu pãie s-õ _ pîrlít _ ş-acúma fásem aşá/ cã ní plãse/ řorícu ála/
da// fãşim/ nu cu toť/ núma bãrim únu dũoï i fãşim aşá/ cîn _ täjém ş-acúma/
şî ãstã-tõãmnã _ añ _ fãcút aşá/ ş-ãstã ïãrnã//

[Şi dupã ce era pãrlit, cum îl împãrteați?]

[VIIa] s-o spělãt// s-o spělãt/ s-o pus prã o úşe/ žũós/ ş-atúñsa s-o täjãt/
prã spãt e// s-o pus cu cãpũ aşá prã

[VIIIb] pră búrtă/ s-o tăiá_pisqárfle/ și s-o-ntors pă uş-aşa pră búrtă//
 [VIIa] pră búrtă
 [VIIIb] spălăt frumós/ rás/ ş-atúńs s-o tăiát
 [VIIa] pră spát e
 [VIIIb] pē spáce
 [De-a lungul...]
 [VIIIb] de-a lúnġu/
 [VIIa] de-a lúnġu
 [VIIIb] dé_lă... cap pánă la coádă//
 [Cum se chema? De la... bot sau cum?]
 [VIIIb] de la bŭöt da!de lă...
 [VIIa] dă! și s-o făcút o crúşe la porc/ da! și s-o pu^s_sáre/ s-o pu^{re}//
 [VIIIb] s-o tăiá_dî la búze/ dî la... pánă... la coádă/ ş-atúńsa supt urĕk/
 acóló la ŭok/ s-o tras aşá/ s-o făcút o crúşî// ş-atúńs o pus sáre/
 [De ce se zicea că-i bine să facă așa?]
 d-áje sic-atúńsa-i dúlşe cárna [!] sícă-i dúlse [!]
 [VIIa] ei [!] o şíiút aşá mĕi múlfe ai bătrín/... dar să ştis_că múlfe-o...
 şí_adĕvărát e o fos /şî acúma m-amint'esc/ cum vă spun/ că sóra meş múlfe
 mă-ntrábă/ c-am auzí_dî_lă iei ş-an_ştiút// buńicu mişu ála/ a lu táta mişu
 tátă/ iel atíta o şíiút! ş-atíta o fost un om dĕ prigátít! şi vărza cîn_o băgát-ó/
 pástă iárnă/ o [k] aşá dĕ faĭn-o sta_la iel// şî... şî ŭórşís-o lucrát/ o fost un
 om tárĕ bun aşá/ şî n-o-ŭvătát şî pră noi// şî am ĩŭvătá_şî nŭóĭ dî la iel/ şî
 táta meş pră úrmă o vińít iél_la_noi zínere aísá/ o-ŭvătá şi iél/ táta meş s-o
 dus şi pĭ_la lúme pĭn sāt/ cáre nu o avú_síne/ o tăiát_î/ i-o azutá^d_nu s-o
 dus iel pră bāń/ ja! cáre o vrut/... i-o da_cĭta cárne/ cătă nu aşá//
 e! ş-atúń_dúpă áşa s-o adús ĩnŭntru/ şî... clis-aşa s-o tăiát/ şi muiérl'ĕ-or
 pus or topít/ guzdĭnác d-ája d-ai mărĭ am avút/ afără s-o pus/ î... tul'ĕi s-o
 pu^s_şî únă/ máma meş sau buńica meş or stat así or topít// ş-atúńs cĭnd o foz_c
 gáta [...] o strĭńs... jumirĭt-ája// acúma io nu-i mĕi strĭńg aşá//

[Aceeaşi]

am pus noi cĭnipă

s-o sāmĭnăt naĭnt'ĭ/ şî dup-áşa/ lĭngă ja o fost ĩŭ_floáre/ āşa cu sāmĭntă/
 atúńsa s-o rupt/ şî s-o făcút_tot aşá bukéturĭ/ miş/ s-o ligát/ iar cu cĭnipă/

d-ájă/ și s-o dus lă.../ noi... borúgă ĩ-aṅ spus/ a [k] la ápă/ la ápă// acoló... o lăsát-o/ cătă dǒǒ săptămín/ trîi săptămín/ în ápă/ așá//s-ō topít ĩa/ s-o.../ și cînd ĩ/ ĩa o fost/ gáta/ atúńs s-or dus/ și... or spălát-o/ or [k] tot așá în ápă/ or întǒrs-o/ o [k] s-o spălát/ pînă o fost álbě// atúńsi ũor adús-o acásě/ or ĩ înćĩns-o/... și s-o uscát/ ș-o fost ĩ.../ de ĩemñ așá/ o făcút/ tāmán ĩac-așá ca bítu mĕu [G] [!]/ aísă... cu năbónic așá făr-așá așá ĩ-o zís// cū... uṅ ĩemñ/ tot or bătút/ or bătút-o/ pănă o picát... tot de pre ęa/ núma fujóru o rāmás//

[Și cum se chema lemnul ăla de care o bătut-o? Cum îi zicea?]

Ĭemnu ála sē... s-o bătút-o¹⁰.../

[Era un lemn sau era ceva de care...?]

nū nu nū! de ĩemñ/ așá o fos^t făcút/ așá... de ĩemⁿ și scobít așá/ tāmán ca bítu ásta a mĕu//

[Așa, meliță sau cum îi zicea?]

cum? cum ĩ-o zís... la?¹¹

ĩo nu mĕi ș^t ĩu//

pĕi cum aĭ spuz la... la ája ĩ-aĭ zís înáinte?¹²

něbónic/ něbónicu-álă.../ cu ála o bătút-o... pănă... o picát tá^t ę... tăt [ε] pozdările áleǎ dǎ prē.../ pĭi núma fujóru o rāmás//

ș-atúńs ĩárna o piriát-o/ nu! cîn am avút...¹³

e! și vára/ o piriát//

[Cum avea timp femeia.]

dǎ! ā [ε] fost muĭérĭ sārǎșe/ care-or lucrát// și ál^vęa or piriát/ și...

[Cu ce-o peria?]

nu^m-or avút ĩ... d-ál^vĩa [...] ¹⁴ piéptiń d-ájă/ marĭ în d'ínt/ și prĭn ęea to s-o trās așá/ și s-o piriát// o rāmás fujóru d-o párt^ę/ drǎgǎlósi/ noi așá ĩ-aṅ spus/ d-aláltǎ/ da ș-aĭa s-or ĩ... lucrát// pĭntru dricǎĭ/ pĭntru pĕriń// d-ále... ĩáca dǎ cînd ĩo ș^t ĩu/ noi n-am purtát d-al^vĩa.../ núma dǎ bumbǎc am purtát// [...]

[Și după ce era periat fuiorul, ce se făcea, cum se zicea, se torcea?]

s-o tǔors/ s-o tors/ da! s-o tors prántū pĕriń/ prĭntrū...

[Pentru ce ați făcut, pentru „dricăli”, pentru...]

d-ále... pĕriń dǎ durmí / o durmít prǎ ál^vęa// ál^vĩa s-o^r ũmplut/ ũor cu páĭe/ orĭ cu... gĭjĕ d'ę cucurúđ/ o

¹⁰ Gest: bate cu palma în masă.

¹¹ Întrebarea este adresată fiului care asistă la înregistrare.

¹² Răspunsul aparține fiului.

¹³ V. nota 15.

¹⁴ Pauză explicabilă prin faptul că informatoarea încearcă să-și amintească termenul.

[Dar nu fășâiau ălea, cum dormeai pe „ghije dă cucuruz”?]

ă! o foz_mŭoi!

[Erau moi, da?]

mŭoi or fŭos^t// mĕi bine pră gĭjă dăcĭt pră páie/

[Da? Mai bine?]

páil'e... páil'i-or făcút pŭlbăr/ dar álea n-ŭor făcút pŭlbăr//

[Și miroseau frumos, nu?]

nŭ! că [ε] n-or miroșăt iéle niścúm//

icońija dréga/ de fátă terbét

óbzežldŭoi [de ani]

păsúla vlĕrdĕ

[Din „pășuie” ce mâncare se făcea? „Zamă” sau mâncare așa scăzută, din „pășuie” de-asta verde?]

da! d-a vlĕrdĕ// și țușpâis s-o făcút/ dăr și.../ măi mult... cu l'ingura așá//

[Și cum se făcea?]

mĕi înăint'e... o pus prĕjâta/ ș-atúńsa dúpă s-o^r făcút prĕjâla cu șápă/

cu... a [k] cĭtă... pipără um pic/ cĭt o vru^t să... făcă/ nu! cum să vă spun?

atúńsa o pus păsúla vlĕrdĕ/ o mázĕre/ ș-atúńs o pus... um pig_dă ápă/ ș-o

dunțuít asĭ/ cĭnd áea s-o dunțuít/ atúńsă ō puș... cĭta făĭnă/ cĭt...tă o făcút/

cuⁿ să vă spun? cĭt-o făcút// sau o l'ingură/ sau j'umătătĭ de l'ingură/ și... o

pus ápă/ cĭt o vru^t să făcă// și o lăsá_să feărbă/ și_cĭnd áea o fiĕr [k] ei! dar

asĭ o^r pu_și cĭrnăt/ și coăște/ s-o^r pus în ia// tot o fiĕrt// și cĭnd áea o fiĕrt/

atúńsa... o spar_nĭște oăuă/ dóo-triĭ ŭóuă/ și o... mistăcăt/ și

[Așa, și cu ouă se făcea!?!]

așá o^r făcút// noi țĭném/ ș-acúma obișéiu ála... fásim// nóŭ ní pláșe// [...]

[Și aia uscată, de iarnă, aia cum o găteați?]

a dĕ iárnă/ áeă... o... púnim în_î ŭálă/ și fiĕrbe/ cu si púnim în.../ iăca

io ș'iu și dă lă... a me^u mămă/ c-au fo_și ia bătrĭnă/ și șoăcra miĕ/ am pus

cl'isă/ sau cĭrnás_sau cĭta dăráb dĕ ș... șoăncă/ s-am avút/ nu?! ș-am_fiĕrt-o// și

cĭnd ō fost áea fiărtă/ atúńsa am_făcút prăjâla// am pus_î untúrá/ cĭta șápă/

s-o frĭpt/ și cĭnd áea s-o frĭpt/ am pus um pig_d'e pipăre/ ș-am turnát... în

qălă/ prĕstă/ păsúla// noi... noi ș-acúma tot așá fásim//

[Și cum îi ziceați la mâncarea asta?]
fasoḷe d-a uscătă/ noi așa îi zîsem/ da//

[Aceeași]

obișejurî de nuntă

[De când începea nunta, câte zile ținea?]

práctic/ práctic nunta-ncipeá de marț/

[De marți?]

da// [ε] hai să zîsím că nunta [ε] da práctic/ de c̃ marț s-au adunát feméile/ s-adună la... cása júnelui ș-a mirési/-ncép să fácă pocărăi/ cuḷ zîsím noi/ prájitúrii// víner! s-astrîng bárbáti/ și să [r] să táje/ cum zîsím noi să sacrifică porc̃/ vac̃ / uoi / c̃e ș'iu iu// și víner! sára î... táta fetei/ cam d̃e obiçei/ sau a júnelui/ ș-a júnelui ș-a fėti/ merg în... în... kámă la nuntă// kemátu la nuntă/ da iel / únu síngur deș// și s [k] ája ie víner!/ și símbătă dúpă mäsă/ pe la órele trei-pátru/ cum îi acúma váră/ nu/ naínte cînd ierám iu copíl o fos / trásúr! cu cai/ s-au împodobít trásúrile cu kilímur! d-ál'ea/ cu.../ â [ε] acúma din păcate îi.../ nu mai iéstě cai/ nu mai ie/ acúma cu automobilile/ frumós cu flor! mă rog/ și... júñile mérge/ îș kámă rúdele sále/ miręasă.../ da să treácă de la nănășu// de la nănășu/ ș-atúns dúpă sé / se términă kemátu ála la nuntă/ fiecäre: júne la cása lui/ fáta la cása iei// și seșára¹⁵/ seșára víne [r] víne júñele... cu pána/ așa să spúñe la noi/ i-un [r] ie un obiçei/ víne la... miręasa// cu p^c cadóur!/ cu... uopt... zéce sau cînșpe oáspez / d-a lui/ cu părinți/ binințelés/ nu/ și îi dă cadóur! i dă la... miręasă/ și miręasa [ε] binințelés că-i preğătít-atū / i// întoárce cadóurle/ și așa să joácă/ să... mai iráu cu um / pahár d'e vórbă/ um / pahár / de bătúrá/ și cu ásta... se términă s... nuntă... de símbăta/ dar práctic îi duminică d'ejá// nu găsít.../ dureáză// dumiñică dimiñeáță... júñele cu tot aláiu víne în pețít la miręasă// și iéstă un.../ la noi așa-i spúñe: morár// júñele áre a lui... ástă/ miręasa áre a iei/ și cînd / întră júñele se bágă dúpă mäsă/ cum zîsem noi/ cu nănășu lui și cū.../ da! morár! párcă să spúñe¹⁶// îi moráriu.../ da! în fine// și se să-ntímplă? î nănășu... cu moráriu/ cu... cū nevástă / ásta/ cu miręasa/ víne

¹⁵ Subiectul își drege glasul.

¹⁶ Sublinierea vine ca răspuns la mirarea anchetatoarei.

înj_cámeră/ acúma nu înj_cámeră/ acúma-î şátră// cort să fáse/ să vi-l [k] vă spun cum o fost obiśéiu/ şi to_să practică ş-acúma/ da nu ma_je înj_cámeră/ núma... cort/ înj_şátră// iel vine şi s-aprópie dă... dă júne/ şi ásta/ mo [r] moráru fėti... a-ntrat

„búnă zíqa nănáşule!”

„búnă zíqa! cu ce vă arátá?”

„cu sqárile”/

[k] „cu ce vă prezentát?”

deê „cu sqárile”//

„noi cu...” ş-acúma spúne că „sărî sqare-m_piçqare!” sâ [ε] la júne deê// ş-acúma sã_spúne dácă júnele sáre-m_piçqare/ dácă s [ε] spúne că sâ [k] i-e frică dă [k] o sã-î fie frică dă următoárele [k] dă nevástă/ dă [r] dă mñiréásă// î şi... î... ásta se repétă dă trej orî şi tot mai apróape sē... sē-aprópie dă júne// şi p-órmă să fa^c_cu suvoánel'e/ aşá sã_spúne/ un_fel dă... dă... [ε] pînză dă... dă... dă hájne/ pînză pένtru hájne/ cáre să púne aşá d-a curmezíşu/ sē... cáre să fáse nod/ şi să dă aşá... cíta să bat/ júnele dă la...

[Se bat cu „suvonele”.]

da/ da// şi d-acía se plea...

[Cu ce se bat? Cu „suvoanele”?]

cu suvoáne/ aşá sã spúne// dă acía sã pleácă/ cu tot aláju sã pleácă la primárie/ únde sã... fáce cununía civílă/ şi cîp_să iásă de la cununie/ î... faņ [r] faņfára sau mă rog orkéstra sã... î/ cel puţin aşá s-a practicát/ acúma dîm_păcate-n últimul t'imp... i tot mai [k] sã cîntă hóra logódni/ iestă_o hóra frumoásă/ hóra romînáscă/ hóra logódni// d-acía sã pleácă lã [r] lã sfînta biserică/ únd'e sã... únd'e sã fáce cununía religiósă// d'e la biserică... sã víne toátă núnta... víne la mireása/ acásă/ şi_o_párte d'in qáspeţi júnelui/ mă rog dóozeş_ tréizeş/ pátruzeş/ cîţ sã vorbásc între lei/ cîţ... îş adúce// ş-acíia sã púne prînzu/ sã joácă/ pîná... dúpă mäsă/ dúpă mäsă iésă hóra în drum// în... la socác/ la drúmu máre// şi vin tot aláju/ ş_şi cèilálť/ qáspeţ a [r] a júnelui/ toţ vin lã... la mireásă// şi sã joácă/ s... până tírzíu hórã... hóra máre/ mă rog dă duoi sau acsióáne/ cum zísín_noi/ â... şi dùp-acéęa... o párt'e dîn... qáspeţi júnelui sã duc la cása júnelui/ şi cèilálť cu juń/ júnele bínentě's rãmíne la mireásă// pîná-n noápt'a tírzíu// noápt'a tírzíu încépe sã arát'e... dárur'e/ cîņstile/ aşá zísín_noi// tot aşá je um_morár cáre [k] un om cáre.../

nășului cu mireasa/ cu júnele vin după... după mäsă cu spúñem noi/ și...
 acúma óamēni cáre adúce cîñste/ dárurle/-ntîn cēi mai apropiát// și moráriu
 spúne: „fiț îm bun [k] vóie búnă náșule și voi toț mesēni! úndegód'e iéstă
 un nám a lu júnéle/ cu númele cutáre și cutáre/ frumós árē” [k] adēc-a
 mirési/ că náșu/ că-n cása mirési/ „frumós s-o purtát [k] bine s-o purtat/
 frumós s-o arátát// c-o cîñstă frumóasă înaint'a dumñeavoástră”// atúñs
 spúne... súma de bañ/ și dácă mai adúce o.../ mă rog o bomboñiéră sau... um b
 [k] áia dá vin/ un... sau mă rog cē mai adúce// și.../ după cē-î... rostēște¹⁷
 dárú s-o adús/ ášť'a/ cēlálť mesēni cáre i-a.../ spun întimplár! haz [ε] hazlíi/
 ála-î... o fost beťt sau mă rog o sárid gárdú/ ș-o páťít c-o páťít/ sau...
 întimplár! dîn viáța... fiecáruí respectiv/ cá fiecáre dîn noi avém și cíte...
 búnă [!] pártē sau mă rog o-ntimpláre hazlíe// â... dúp-acēia/ cîñ_să [k] dúpă
 se términă arátátu [ε] cu [k] síñstilor/ pleacă/ mireása// să dúse la júnil'e/ și...
 soácre máre/ s... soácre lu júnele o [ε] ia cu pîñza/ sí v-añ spus/ cu suvón-òla/
 îș_î ia năfrámă róșíe/ îñ_cap/ și cu... cu [k] dîp-áęa î arúñcă dúpă cap/ și
 o... o... o trágē în [r] în î... înăuntru/ îñ_cásă// și o-ap [ε]/ bínențelēs
 c-o-arúñcă cū.../ arúñcă záhâr/ miere cum zísēn_noi//

[Cu năframa roșie cine e, mireasa sau soacra?]

soácre/ soácre máre/ da// máma júneluí// și... dup-acēęa s-arátă cîñstele
 la júnele/ și cu ásta... dumíñcă núnta/ dēpinde/ adícă deč déja práctic î luñ!...
 zóril'e... sînt// ę! luñ! după... pe la_ámęáză s-astrîng/ fiecare tábără s-astrîng îñ...
 cásă/ și sâ pleacă la spálátu nănășului/ așá să kámă/ adícă se sâ să întimple?
 să ne úñzem cu... cū funíñzină d-ásta dî lă... șpoiér/ dă_la_cuptór!/ dă_lă...
 pră fáță/ da întín mérzēm... așá úñș mérzēm la nănășu/ îl úñzim [!] și pē lel/
 îť mîzgăliñ_cū_áęa/ și mérzēm la prima cîșmeá/ acúma nu măi iést'č/ fintín!
 d-ástęa arteziéne sau/ sîn_mă rog/ sîn...// ș-acoló ne spălám/ și viníim... acásă
 la... lă... mireása sau úșa [?] la júnele// și după... după mäsă/ să púñe príñzu/
 dúpă mäsă toat [k] tot aláiu víne la júnele//

[Asta luni se face.]

luñ// luñ î núnta la júnele// iar așá/ să cîntă pîñă [k] să joacă jo [k]
 hóra máre/ și... sára/ cînd ęi is p'č termináte/ să joacă mireása pe bañ!// i un
 obiçēi.../ să dúce la nănășu/ [...] și [r] și i-o plácít să joáce/ i-o plácít/ se știu

¹⁷ Secvența care urmează este rostită sacadat.

io cîz / dóozez / de / dinár / să joáse cu nă [k] cu nep [k] cu miręasa // víne
áltu / plácít / tréizez / áltu... / ș-așá / pe rînd / še știu io cîț [r] cîț vor să...
plăfáscă // și báni aia spúne că-î revíne mirési / báni aia sê / s-astrînze ís [r] ís
a mirési // și dúp-acèęa să maį cîntă / să joăcă / și la sfirșít / dup-ája un om maį
îvrístă ia un [r] un tãmiér / cu tãmięe / ... z / dúse în fáța nãnașului / să spúne
tátãl nóstru // și î / spúne: „náșule drum bun!” // și cu ásta... sę... să petrêce
nãnașu pîncă acásă / și / cu ásta núnta s-ă... s-a terminát //

vóina paų
[47 de ani]

VOIVODINȚI

Districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț
Înregistrare: 2008; transcriere: DR

în ȝrmă puňám și iǒ pá fúňe/ gríu

io cá... copíl/ înêarc [k] ca ierán _ mai micút/ în [r] în [r] întîndám _
fúňele lu bunica și lu máma// din álea făcút'e dîñ socálă//¹

[VIII] [ε] cu socála să făcá dîñ _ș [r] din șováru álá/ cê creștá pá língă
ápă/ le făcám _ acásă ș-atúnś _ merĝám la hǔóldă și núma-m puneám funeā _
áęa/ puňá... gríu/ cum cosá bunícu și táta/ și io o puňeám așá [G] ș-atúnś/
cîñ _ s-o-ntors înapói l'ęáú/ l'ei/ și io m-an _ duz _ la... trăsúrá/ preĝát'ęám
fúňele cá nu știám să l'ęag... l'erám mic _ î// în ȝrmă puňám și iǒ pá fúňe/
gríu/ ș-atúnĉ/s în [k] la úrmă și cosám/ cîn _ ierám mai máre/ pánă nu m-am
îņșurát//

[Și după ce era legat cu funia, unde-l puneți?]

să fĉcá... cămár-așá [G]/ să _ z [k] să spúňe romîňeșt'e/ la noi aíĉ _ să
spúňa/ pećínă/

[Așá, „petină”. Cum se făcea?]

și la vǔoi să.../ să puňeáú... trei snopǐ d-o párce/ trei dĉ álta/ așá/ ȝn rînd

[G] tot roátă/ [ε] trei rîndurǐ și dĉasúpra să puňeá únu

[Cum îi zicea?]

pǔpă// îi spuňeá lu ála [...]

[De deasupra, da. Ca să nu plouă pe ea.]

dĉ dasúpra/ da// să nu plóǔǔ// plouá múlt _ áltádátă/ și merĝám cu
bunícu/ cu táta/ și cu frát'ele/ spáf'dám pećíňele/ le... dăđęám jǔos cá să băgá
ploáęa să sĉ úskĉ spícu/ dîñ _ nou le astrucá [k] aducám/ aduná/ ș-atúnĉ lę-aņ _
cărát cu trăsúrá _ acásâ// dar a fǔos _ frumós/ cuņ _ să spun// d'imiňeáța cîntáu
și sára ĉja cáre lucráu la batóză/ cáre treieráu gríu/ așá ǔo fǔos _ ca ȝn...

¹ În textul informatorului Cornel Panciovan [= VIII] intervine un informator ocazional [= VIII*].

o mică veselie/ o bucurie// cîmp_venea... grupu ala... și pîinea dă toate zîlele
să treieră și să puñea-n magazin/

[Da' aicea era obiceiul, ca atunci când se termina treierișul, să se facă
„cununa” sau...?]

nu se făcă asta/ nu să făcă// [...] ș-așa că o fustă frumos/ o fustă
lumea unită/ cu să spun/ ducă luma/ oameñi... puñeau săci pă cîntăr/
cîntăreau atunc/șa ș-atunșa ia! ăia țuără vama/ atica/ o mie/ două de
kilogramă/ care-o avu două mi de kilograme sau trei au fustă.../ nu ca
acuma/ acuma face... patru tone lă un jurgăr/ sau șasă hectare-așa// [...]

[Înainte paiele unde le pune?]

le făcăm cămără-șă grădina/ c-aveam

[VIII*] jirada/ jirada de pale//

[VIII] aveam pale/ pîntru [ε] a puñe d-a dormi animalele/ așa/ vacile/
caji și tot așa o fustă frumos//

cornel pančován
șăizășipátru [de ani]

dūduloale/ loale

[Când nu ploua mult timp, ce se făcea, ca să vină ploaia?]

e! să făcă/ așa/ to dînășa/ etnia romă i.../ î făcă pă micuț așa/ pă la
cîșpe-dòzozé de ani/ așa-m părtea mare/ășa mic/și mergă de la
numără/ iar o luat/ doi-trei sau cînc lerau o strada/ sin [k] patru-ș/cînc altă
strada

[Se udau pe străzi.]

trei străzi lerau/ începeau de la căpăt/ unde erau lei/ dimiñeăță-ncepea
pă la ora șasă/ și viñă pă la ușa: „dūduloale/ loale/ dă-i doamñe să ploale!”/
ș-atunc/șă fîlecăre c-o găleată dă... apă aruncăm pă lei/ iel î [ε] lera
împodobit/ numa kilot și lera în [ε] într-o buruñă lăstă/ il kama bôz/ dac-aț
auzît// legat tot așa cū... nu lera niș [ε]

[Cu funii, cu ce se lega?]

cu funie/ nu lera ață atita ca acumă/ cu să spuñe asta/ ce să lega
baloturli/ numa așa/ primitiv/ sau cū... o nuia/ și-l încunjură/ tot nu l-ai
văzút/ numa cita oki/ [...] și atunș/că aruncăm apă rēce/ altu spuñă

„nu-aruŋcá cǎ ráččšŧe/ cǎ ī frig!”// áltu [ε] lérá [k] ĩ-aruŋcá núma cíta/ doręá
sǎ vínǎ ploáęa//

[Și chiar venea?]

nu veŋeá/ atúnĉ/sa meręám cu pǎrintele/ núma déjǎ... pĕ tímput... cum
o flóst/ comuníst/ ŋę-o ĩnterzís/ meręám... rúga erǎ

[A, nu se mai făcea...? Nu dǎdea voie sǎ vǎ duceți pe hotar?]

e! déjǎ atúnĉ veŋáú... tímput! gréle și nu mai lǎsǎ sǎ/ nu mai lǎsǎ sǎ
mléręem ĩn otár// [...]

[Da’ „dodoloaia” când se făcea? Când nu ploua sau era la o anumită zi?]

cun sǎ spun/ dúpǎ rusále/ așá cĕva// cǎ déja-nĉepęá sĉĉeteęa/ ș-atúnĉ/s
rugǎ lúmęa ca sǎ plóúǒ// așá/ ĩn tímput véri/ când lérá nevóie de ploáęe// astǎ
a fost//

[Același]

am fĕcút... s/cĭŋ șásĕ pĭt

[Da’ „pitǎ” făceați, pâine?]

pítǎ? ai fĕcút?²

[VII] pítĕ?

[Da.]

am fĕcút aŋ cuptłór! máico!

[Cum se făcea? Cum pregăteai acolo? Cum făceai pâinea?]

hĕ! acúma nu fáșe ŋíme!

[Da’ mai demult cum era?]

le! acú sĕ cúmpĕrǎ// am fĕcút

[VIe] cum? ma cum cum ai fĕcút píta? spúne cum ĩ-ai fĕcút//

[VII] am fĕcút/ am puș... am șernút fǎŋínǎ/ dǎpíndĕ cíte... vrĕi sĕ faș/
atúnș-am pus olǎțĕlu/ ȳo fost olǎțĕl dě... dě... fǎŋínǎ dǎ cucurúđ// și am...
púz dě sǎra pǎnǎ d’ĭminǎța// d’ĭminǎțǎ am mĕi puș ápĕ/ trĭi-pátru ĩttri/
cum vrĕi dě mŭlt/ am ĩ... ĩnĉrĭt-o/ ș-atúnșa aŋ lǎsǎt-o sǎ sĕ-nǎcrĭáscă//
cĭŋ s-ǎ nǎcrĭt/ am aprĭș... cuptłór! și cĭn ȳo flóz dě puș/ tłót aŋ
fĕcút așá bulbúsĉ/ ș-am pus ĩ la cuptłór! și s-o fĕcút// am fĕcút... s/cĭŋ
șásĕ pĭt/ c-am flóș... șáptĕ plĕrsǎňe//

² Întrucât informatoarea Elena Marila [= VII] nu aude foarte bine, intervine adesea Dorel Sfera [= VIe], repetând, pe un ton ridicat, întrebările anchetatoarelor.

și teleñițe-am̄ fēcút/ am [k] ʋo fʋos teleñițe-aḗã așá³// ș-atúḗsa
aís-am [G]... tējăt-o la mijlʋóc/ áḗa naínt'e dē pítē/... áḗa o viñít ân...
jumatát'e dē ḗas ʋo fʋoz gáta dē frușt'úc/ ca sâ... sã mîḗse/ a^m m̄er z̄ la
lúcru/ pánã sē scoát'e píta/ dóḡă sásurî/ noi am̄ fʋoz la

[La lucru.]

la lúcru// o rēmás núma... o mǎikě/ cárē ʋo scós píta//

númili: maríla léléna// [de fată]: tódor

óptzēșîșápt'i [de ani]

tḡtã cása ʋo avút cáte ʋñ... pǎzítʋórî

[Unde mergeați la lucru, la sapă, la ce?]

la sǎpě//

[La sapă.]

la sǎpě/ și la grîḗ/ la grîḗ cu coḡasa// [...] și cu sléșir-am̄ fēcút... snʋopî/
ș-am pus/ am lîgát/... ʋò fʋos kîn atúḗsa máico!

[Da, da, așa a fost, da!]

ie! uámeḗni cu coḡasa/... am̄ fēcú znʋopî atúḗs/ picínã/ dúpě áḗa s-o...

pǎ [k] adúc acásē/ la jǎrǎdē/ dup-áḗa l-am̄... s-o trèlirát/ ʋo fʋos kin//

acú cáut pře drum/ núma trē còmbǎiel'i [!] pričol'it'i cu grîḗ și [!]
așá-î... pēnt'ru copîi/ pēnt'ru tîniřetě//

[Mai ușor, da, da.]

mēi ușór mūl^t/ atúḗs tḡót... lúcru/ tḡót o foz g^rieḗ// tḡót o foz
g^rieḗ/ núma ʋor trǎit/ ḗa! ʋor ajúḗs... bētrínî// acúma lucrǎ mēi ușór... și
únd'e-î tîḗreḡa?// aísá iēs la drum... nū-î-î ḗime/ nu-î niś... mîs pře drum//

[Da' unde sunt?]

nū-î! nu-î!... iáca!

[Au plecat, au plecat, sau unde sunt?]

nu... îs tḡoz dúș/ t'iniřeḡa-î dúsã.../ nu mēi vrēḡ niś așá sã lucrē cu...
mașinǎřii [!] niś...

vója tátǎlu! așá m-ā [k] așá-î rînduít...

[Și când mergeai la lucru, copilul mic unde-l lăsa?]

cum?!

³ Gest: ca palma.

[VIe] cînd ai mǎrs la lucru/ copílu-al mic/ únd'e l-ai lǎsát?
 [VII] copílu-al mic?
 [VIe] aha! da//
 [VII] am avút _ májkě bĕtríně/ ș-áęa l-úo... pǎzít// ș-am avút _ núma...
 úo fátě/ dě!//
 [Da, da, mai ușor, da!]
 núma úna//
 [Da' cine avea mulți ce făcea? Cine avea copiii mulți?]
 tót _ āșa// tótă căsa úo avút cǎtĕ uñ... pǎzít úorí/ ácásă: o májcă/ ō... úna
 d-ál'e t'ínęe/ dǎpínd'e// și iáca/ úo criscút copíii!
 [Nu ducea copilul acolo la lucru? Nu-l ducea la lucru?]
 [VIe] la lucru nu l-o dus pr-ál mic/ așá//
 [VII] ca
 [Să-l țină acolo.]
 [VIe] copílu dá mic/ nu l-o duz _ la lucru așá/ să-l țină/ su _ pricolít sau
 séva?
 ñi n-o fo _ pricolít/ úo fo^s _ cošíe//⁴
 [VIe] sau sub... cošíe/ sau sub... d-ástă/ nu l-o ținút acoló...
 [VII] na! mic... nu s-o dus
 [Nu s-o dus.]
 nu! úo flóst ân _ slóbě și...

[Aceeși]

am tľors/ ș-aņ _ lucrát

[Dar dumneata ai apucat cînd se punea cînepă? Cînepă, știi ce-i aia?]
 [VIe] cíņepa/ ștíle ja/ c-o lucrát//
 la cíņepă/ ștí?... să-i... povistĕj _ dǎ cíņepă/ cum ai dus la cǎrăș!
 [VII] ē! dĕ cíņepă?// am avút... și dĕ-ál'a/ am avút kĕťe... múlt'e/ cǎtĕ
 trĕisprĕs'ĕe slǎrsín dĕ-ál'a/ an _ dus la cǎrăș// ș-úo mĕr _ și máma _ mĕ/ cíņ _
 ľĕ-aņ _ scósu-ľe// aņ _ făcú _ stľóg/ așá/ cíņ _ ľĕ-aņ _ scľoz _ dĭn ápĕ/
 [VIe] ma ľĕ-ai pus ân apă/ s-ai făcút?

⁴ Intervine Iuliana Sfera [= V].

[VII] atúnž Ľe-am bētút/ s-o fēcút fuiōr/ s-uo tūōrs/ s-o țesūt/... s-uo fēcút poňávă/... și kimēs/ la uámeñ/ că n-or fūost atúnša/ ca acúma/ toát e... d-ěšť a
[Cumpărate, da.]
d'-ai cumpărát// așá... a fūost//
[Și cine torcea cânepa?]
[VIe] síni uo tūors cínepa? sín-o tūors?
[VII] máica me//
[„Maica”.]
máica me uo tūōrs/ iō
[Dumneata n-ai tors, niciodată?]
nu! iō iņcoáše/ am tūors la línă/ la lín-am tūōrs/ ș-am... ștricuít/ ș-am fēcút...// aṁ ș-acúma fēcút príntru... prâzlúše/ prěntu iěi⁵// numă acúma iei nu iau așá d-álea normále/ mēi bíne să nu fiu lucrát//... acúma nu mēi trébě/ zîce „cumpără-m(ă!)”// păi...
ma iō... ș-am tūors/ ș-am fēcút// și ștrímfi/ și mēnúș am fēcút și... tūot... am tūors/ ș-añ lucrát//
[Da' cu războiul ai țesut?]
[VIe] ai țesút la răzbúóí? la răzbúóí?
[VII] nu// máma me uo țesút/
[Mama o țesut, da.]
ea uo țesút// bába uo tūōrs/ máică-me/ și... uo fūost sūl/ și s-o fēcút... fírele-álea le-o-ntūōrsu-le și ea uo țesút/ uo fēcút pínďă//
[Și din lână ce-o făcut? Din lână?]
[VIe] dâñ ĩnă? s-o făcú dâñ ĩnă?
[VII] dă línă? dă línă s-uo fēcút ĩ... șúbí/... d-ěšť ā... prâslúše/... iáca! s-o trébúit// ștrímfi príntru oámení/ mēnúș... dě...// áře... copílu ásta/ ș-acúma/ mēnúș și ștrímfi/ s-am fēcút iō/ nū-i mēi poártă/ îș iē d-ăi normálí// [...]
[Și nu le făceați și „fărbuite”? „Fărbuite” le făceați, cu... „farbă”?]
[VIe] le-ai fărbuít? le-ai fărbuít?
[VII] da//
[Cu ce?]
[VIe] cu se Ľe-ai fărbuít?
[VII] o fos fərbě la...
[Cumpărată?]

⁵ Se referă la membrii familiei.

da// s-o cumpărát// ș-atúńs-am pus ân... îń_căldăře o-n urală/ îń_séva/
ápě cu... fărbě d-áęa și s-o fěrbuít// cum aĭ... șe colórĭ aĭ vrut/ s-o fěcút// nu!
Űo fŰos_făină!

[Da' ce „colori”: negru, galben?]

și négru și... toăťe colóáreęa//

[Toată „coloarea”, da.]

toăťe colóáreęa Űo fŰost: și rŰóșu/ și... vĭéřd'e/ și líla/ și... tŰot/ Űo fŰost...

[Numai cu „farbă” cumpărată?]

da/ da//

[Aceeași]

Űo dĕscumpĕrát pră tíńăra

[Dumneata cum ai făcut nunta?]

cînd_ĭo am fost?!

[Așa, da.]

e! pĭĭ cînd_ĭo aņ_fŰost/ s-ō [k] am avú_d-aísa/ dĭņ_sat_ĭ... jŭńe/
atúńsa s-o mĭers/ Űo vińít jŭńili lă... fătă/ símbĕta/ Űo adús cā [k] toăľe

[Vie] cu măru//

[VII] d'e mireásă și... îń_cap/ sára cŭ... něșťe oámeń ĩárâ/ atúnś/_mĭńe-zĭ/
Űo vińít/ Űo dĕscumpĕrát pră tíńăra

[Cum? Cum se făcea?]

o fost/ tíńăra Űo stat... preęęťĭtă/ Űo așťepta_jŭńeli/ atúńs Űo vińi_cu
nŭńășu/ și... Űo dĕscumpĕrát_tíńăra... cu đĕvăru/ Űo dus-o la nunășu// sâ...
să-ĭ spŭńĕ... că o dĕscumpĕrát-Űo/ ș-atúńs or ĩeșĭt/ or mĭerz_la bisĭerică/ s-or
cununăť/ Űor vińít acăsă/ Űor prĭńz/dĭť/ dŭp-áęa o fo_jŰóc/ la drum/ cu
muzĭca/ căre cum o putút/ cu láuta/ s-o pitricút// ș-atúńs dac-o fŰost... đĕ
mĭers/ Űo mĭers tíńăra la jŭńe/ mĭńe-zĭ Űo pròvińít/ ș-o rămá_jŭńeli-ń_căsă//

[Da' dacă venea „junele” în casă, cum era?]

[Vie] dacă Űo vińi_zĭńeril'i-ń_căsă? cum Űo fŰost/ atúnśa?

[VII] da// cînd_Űo_vińít?

[Vie] da/ cĭn_o vińít//

[VII] e! pĭĭ mĭńe-zĭ cĭnd aĭ veńít_ĭ đĕ lă... cĭńăra/ đĕ la jŭńe/ o aĭ [k]
l-aĭ adúsu-l și prĕ ĩel/ și ĩel o rĕmăs

[O rămas aici.]
o rămás ñ_cásă/ da//
[Dar „deavărul” cine era?]
[VIe] d'évăr/ đévăr/ síñ-o flost?// síñ-o flost d'évăr?
[VII] d'évăr// apîi or pus un... un nám d-ai apróapie/ ʋo flos_d'ávăr/...
d'ávăr/ d'evirîțe/ nunăș/ nunáșa/ da//
[Și „deverită” o fost?]
dā/ tʋoʋ ʋo flost//
[Și erau tineri, „devărul” și „deverita”?]
[VIe] ʋor flos_t'íñer!/? d'ívăru și d'ivěrița/ ʋo flos_t'íñer!/? d-ai t'íñer!
ʋor flost_și d-ai ñsurát[í]?
[VII] d-ai t'íñer!/? d-ai t'íñer!/? da// tʋot... tʋo_t'íñeráța//

[Aceeși]

la trej díle ʋo pus... ursítóril'e

[La câte zile s-or pus ursitorile?]
la trej díle// care-o fost moáșa/
[Ea, moáșa?]
moáșa/ da//
[VIe] ma sí [k] pē síñe-ai pus moșúică să fie?
[VII] o viñit ân toátě sára cū [k] ân toátě díua cu bucác/te/ muáșa//
atúnś_la trej díle ʋo pus... ursítóril'e// s-o fécú_trej pogăś/ și plʋoï/ și bán/ și
le-or pus pē scamn asíà/ tñgă bēġăt// d'imiñáta o [r] o kimád_dàc-o_fos_copíl/
o kimád_doi copíi ș-o fătă/ și dac-o fost_î fătă/ ʋo flos_dóo flġete
ș-uj copíl// și lġe-o dátu-l'e... cāt-ō pogáše d-ál'ġa/ și bán d-áġa s-o avút/ și...
ʋor mîñcát/ ș-áġa ʋo flost ursítʋóril'i//
[Și ce visa noaptea, ce, cum era?]
moáșa/ s-o visát noápt'a/ ġe! d-áġa s-ō... tñnúť mĩnt'e [...]
[Da' dumneata ce-ai visat?]
apîi io n-am_visát// n-am_visát/ núma... ġéstě carġe-or visát//... ʋo visát_î...
muăș-ásta//
[Moașa, da.]
ġe! carġe-o flost muășă//
[Și ce-o visat? La mata o visat ceva, la copil?]

pâi...
[La fata matale, o visat ceva?]
la fâta mîã o visát/ muáşa/ cã o luat-õ síneva-n brátë şî s-ur dűs
încoló/ şî n-õ_mai_viniít// iãca cum s-o dus ân zermánia/ şî n-õ_mai_viniít//
[Chiar aşa o fost?]
e! tãmán aşá//

[Aceeşii]

fielurî dã mîncãre

[Da' mai demult, ce mîncare fãceãti? Ce mîncãruri?]
[VIe] še mîncãrurî aţ mîncát înaínt'e?
[VII] cum_î?
[VIe] naínt'e/ še mîncãrurî aţ mîncát?
[VII] mîncãrurî?! zãmã/ pãsũlã/ zũpã/ colëşë/ brîndã/ dîn pãradãis-am_
fëcut_s_ũos/ cu clîsã/ cu cîrnãt/ am avút... brîndã/ c-am avút ũoî/ dã... brîndã
dë uáie/ faj/ cũ... colëşë [...] popricãşurî/ acúma ált'e fielurî dã mîncãre//
[VIe] dar vlërdã/ aţ mîncát şî vlërdã?
[VII] şî vlërdë s-o mîncát//
[VIe] lóboďe//
[Cum se fãceau „verzele”, cum, cum le gãteau?]
[VII] vlërdãli?
[Da, da.]
[ε] aî pus ápë/ s-o fiert/ ş-atúñs aî pus [ε] frúndë d-álëa d'ë vlërdë/ şî...
s-or opërit// atúñs-aî mistëcát/ cînd o... fos
[Nu le storceai íntâi, aşa bine le-ai stors?]
în ígãne/ cũ íngura/ şî... cu fëníñã/ şî aî pus ápë/ ca sã fiãrbë// ín léfë
aî pus o cîrnãt/ o clîsã/ dëpínd'e cum aî avút/ şî ũoũo//
[A, cu ouã, da, da.]
aşa// píi da/ ũoũã cînd ũor fũost kítë gãta/ da// ũor fũos_fãíñe/ ş-acúmã_
am_fëcut o dátã// m-o fëcut fáta/ o dátã// núma mai mùl_nú/ núma atúñs-am_
mîncát mëi d'e mùltë ũorî// ũo fũos_alcúm atúñsa [!]/
[Dar brânza cum s-o fãcut?]
[VIe] cuş_s-o fãcú_brîndã?// brîndã/ cum aî fãcút-o?
[VII] brîndã/ e! pëi cũ... kãg//

[Aşa, cum, cum?]
aşá/ dácă-î d-a ácră/ ai lăsát-o să să-nēcriáscă/ dúpă áęa s-o... pus ân _
stręcătŭóri// [...]

[Da' aia cu cheag cum se făcea?]
áltă flŭormă/ nŭi aşă-am _fęcút/ cu kag/
[Cum, cum făceai?]

pîi cân _n-am _lŭa _dē la ŭŭi/ îŭ _lápťil'ę-ála/ am pus/ dúpē cum ŭo
flŭost: o lîngură/ dŭŭŭŭŭ _â dă kăg/ şî Ŧ-am pus ân _lápťe/ şî _s-o astrucăt.../
cînd ŭo flŭost... îŭkîgát/ stręcátă/ am pus ân _stręcătŭóri/ şî s-o pu^s _sâ să
stŭarcă/ zlĕru ōla l-am _folosît

[Da' întâi ai tăiat-o aşă, bucăți?]

da/ l-an tęcăt/ şî zlĕrŭ _ála l-am _folosît la... măryă/ şî brînda... am
sărăt-o/ am pus-o ân _subăr/ şî... s-ŭ folosît// dĕpînd'e cît ai... Ŧnút/

[Şi dacă era multă, multă brânză, o duceai la vândut?]

[VIe] cân^d _ai avút mŭltă/ ai vindút/ la piat?

[VII] n-am _vindút//

[Nu?]

nu c-am _flŭost... şáptę plĕrsŭáŭę// ş-atúŭs am avút cŭbăr atíta dĕ
mărĕ⁶/ dŭŭă/ dĕ brînda... tuămna s-o fęcút// núma přĕstĕ iárnă/ şî cînd ŭo
mĕrs la lŭcru.../ nainťę nu s-o mĕrs cu... ca acúma cu şalámă/ cŭ [!]
paşťĕtă/ cŭ... še ştiŭ iŭ// s-o pu^z _brînda/ crumpĭ d-ai opĕrĭť/ clĭsă/ şî cu áęa
s-o mĕrz _la lŭcru// mácăr să fim avút ŭámĭŭ/ tŭŭt cu d-ále^a s-o mĭŭcăt/
acúma nŭ!/ acúma să beă şî cáfă la lŭoc [!]/ acúma şî cáfă/ şalámă/ cĭrnát/

[VIe] paşťĕtă/... da/ [!]

[VII] paşťĕtă/... e! síŭe mĕr^ze acúma cu crumpĭ d-ai opĕrĭť/ la lŭcru?
nŭ _mĕr^ze níme! şî cu clĭsă/ dĕ ŭnd'e?! dĕ... dĕ ŭnde!// atúŭsa s-o mĕrs cu
crumpĭ d-ai [!] opĕrĭť [!] da//

[Da' cum îi făceai, cum erau aştia, „crumpii opăriți”?]

[VIe] crŭmpi opărĭť/ cum i-ai făcút?

[VII] ápĕ... ŭo flĕr^t/ ş-atúŭs... crŭmpi _înrĭĕz i-am pus/ şî cu tŭot cu gĭjĕ/
[Cu „ghijă” cu tot?]

cu gĭjĕ... tŭŭt _s-o flĕr/ _şî cân _o fo^z _mŭáŭe/ i-am _scŭsu-ĭ// s-ŭor
stŭors/ [...] dĕ gĭjĕ/ i-am îŭvăluĭtu-ĭ/ să fie căld/ cĭŭ _fášem fruşťŭcu [!] mă _
acúma nu [!]/

⁶ Gest: cu o înălțime de aproximativ 75 de centimetri.

[Și „zama”? „Zama” cum o faceți?]

[V]e] đáma/ đáma// đáma cum o fas?

[VII] đámă?! đámă... aĭ puș... untúrá/ cĭta sápcě/ fěńínă/ s-ŭō frĭp_cĭtă/
ș-atúńs-aĭ pus ápcě/ dac-aĭ avút șĭ cárne/ dĕ pui/ o jĭgl'e/ ō cĭrnăț/ aĭ pus asía/
ș-atúńs-aĭ ĩmplūt-o/ cĭt aĭ vrut sã fas// ŭo flĕrt/ cĭnd ŭo flōs_cĭte gáta/ dac-aĭ
vrut cĭta d-a ácră sã fas/ aĭ pus pĕrădăisĕ/ ș-o ĩeșĭ_đáma//

[V]e] róșie/ áĭa-ĭ róșie//

[VII] șĭ s-o mĭńcát// [!]

[Și „zupa”?]

[V]e] đúpă/ đúpă/ đúpa cum aĭ făcút-o?

[VII] đúpa/ am pus ápa/ șĭ cárna/ șĭ s-o flĕrt// cĭnd o fost... cárna fiártĕ/
am pus cĭta sárĭe/ pĕtruńjĕĭ/ mărćón/ ca sã fiĕ cĭta cu gúst/... cĭnd ŭo flōs_c
cárna fiártă/ aņ_scŭos cárna/ șĭ... zúpa a [k] ĩn ápa áĕa/ aņ_făcú_tĕițĕi//
atúńsa lĕ-am sușĭt/... nŏĭ am sușĭt cu sușĭtŏrĭ/ acúma tŭòt_să_cúmpĕră/ tăt/
nùmă_atúńs-aĩm sușĭt/ ș-atúńs-am pus d-áĕa cĭt... aĭ... vrut cã sã fas// ș-o ĩeșĭ_c
đúpă/ șĭ s-o mĭńcát// [!]

[Aceeșii]

colác

[Da' colac ai făcut? Colac, cum s-o făcut?]

[V] colác vã ĝĭnd'ĭt đĭn pĭtă? saŭ... sã zĭșe colác șĭ la ála răsusĭt cu mac/
cũ...

[Ála așa răsucit.]

ē! ásta ĩĭ_i [ε] ĩĭ colác cũ mǎc/ cu d-áĕa cũ... cum aĭ făcút?

[VII] eĭ! colác//

[Cum ai făcut?]

[V] alŭát á cru/ da//

[VII] colác/ cu olățĕl/ cu plămăd'ĕl'e/ cuĩm spúnĕț/ vŭoi/ saŭ nŭoi// am
puș_ĭ [ε] cĭta lápťe/ ápcě/ plămăd'ĕl'i/i/ cĭta sárĕ/ fěńínă/ aņ muĭát cĭta olățĕl/
așá cĭta ca scrŭóbu/ am lăsát cĭta sã sã-nĕcriășcă/ atúńsa... cĭņ_s-o nĕcrĭt/
a^m_maĭ puș... cĭt aņ_vru^d_dĕ mùl_să fásĕm/ ĩar cĭta lápť/ĕe/ đĭn treĭ
fŭrtáĭ dĕ lítře șĭ sã... aņ_fĕcút olățĕlu/ șĭ l-am pus la nĕcrĭt// cĭnd ŭo flōst
á cru/ am ĩnt'ĭńș túrta/ ș-atúńsa t-am ĩntŭórs așá//... am pus túrta/ ș-atúńs-am

pus piŕmłéZ [k] pigmléz d-ála s-am fęcút/ am unș/ am... fęcút sul așá ca
mína [G]/ ș-am pus ân... sán//

[Și cu mac s-o făcut?]

s-o nęcřít/ s-o nęcřít cíta/ ș-atúnŕ l-am bęcátu-l-ún [!] șpoiérí/ Țo... Țo
fłos c-țest atúnșa s-o... s-o fęcút//

[Și cu mac s-o făcut? Și cu mac?]

[...] cu mac/ cū... pi [k] cu postăică/ cu...

[V] cu núcă// cu núcă/ așá or făcut/ da//

[VII] cu pigmléZ l cu s-ai^{vr}/ cu brńđě/ cu cáj dē brńđě//... fášá
máma-męa în țest/ cîŕ l-o scósu-l/ așá Țo fłoz dă mărle [G]// fain! fain!//
acúma nu să fás/ci d-álea/ [!] męi puťín// [...] Țo fłost atúnșa młt e ęłęa/
bábo//

[Așa a fost, da.]

așá Țo fłost/ acúma cu tȚót áltă fłórmă// și síne ș'ie cum o mai vińí//

[Aceeși]

fiécáre cásă aviă více

fiécáre cásă aviă více/ no! nu preă młce/ dar acúma că mai áre... și
pămńtu tot// pă tímpu cîn ieu m-am nęcscút/ și dápă áęa... Țo fłost i kę
fiécáre casă o avút și... o vácă/ dđo/ tręi-pátru/ care-o avút... ale-o fos
mult// e! acú léstě cáre... jumátę sátu/ poátę și măi bíņę dă jumátę nu au
dăfłé/ și cáre au și cíte doozés și dòoșńńs/ s-ocúpă pămńtu// cínvā to^t pă
vrémeā/ cîŕ s-o [k] Țo fłos lųat pămńtu la comuníš și la áęa/ toț la un
mácsim záse hectáre dă pămńt or rămńnás [?]/ că cáre o lucrá mai mult
cíteva mai puťín/ e! acú cáre áre/ áre młt și cáre áre... rămńnás [?] la puťín/
dă tot//

să zíc așá/ să vorbás ca la noi/ la vojvod'ínț/ îŕ sátu ósta cît î...
micút/ cumi-s/ io/ toátă vrémea zíc că... ni-s vro șásă... ágricłtòr cíta
mai táre/ atúnș or fi vřo... síŕsprăzăse/ dòozás mai dă mįjłȚoc/ réstu-s...
puťín dă tăt//

iońél drágota
síŕzășitrei [de ani]

vînătoáreḡa âḡ [r] îḡ ô... o prăcēcńńe máre

[Dumnevoastră vă place să mergeți la vînătoare?]

da/ da//

[Da' unde mergeți, aicea lângă sat sau undeva mai departe?]

pă dăpíndē ī cînd vrĕm ca să mlérzēm la vînătoárē îḡ _ sat la noi/ mlérzēm la păstrāvĭ/ fazánĭ/ írbiḡă/ iépurĭ/ dâr dácă vrĕm ca să mlérzim la vînát mai márēe/ atúnșe mlérzim îñ... goșt' sau oáspeḡ(ĭ)/ mlérzim îñ ált'e sáce cáre ñe kámă/ la coșcĭi/ la mėsîcē/ la iábucă⁷/ lă... úndē iést'e đálurĭ/ pădúri...// la nḡōĭ ī să-ntĭmplă ca să fiĕ mistréḡ(ĭ) sau

vrĕḡ să vorbēsc bănăḡńeșt'e sau... coréct?

[Foarte bănăḡenește.]

a! dácă vreḡ foarte bănăḡeńeșt'e/ atunc'/s să...

[Așa cum ați început e bine.]

[ε] nū _am îḡșepút/ nu//

adícă _dácă vrĕm ca să mlérzēm la por^s _sălbăt is(ĭ) [...] la noi pórși sălbăt is(ĭ) vin _i... doar... periódic// cînd îḡ _i... cucurúz/du... îḡ _lápce/ cînd îḡ grĭu-ḡ _lápce/ cînd iéstē prúne... î is îñ trlésereḡ/ dar acoló îḡ _sáceĭ-ășca cáre-s sáce dă la cōdru: îḡ _grebėnaḡ/ úndĭ... îḡ _i... ásta [...] acoló is [r] is _ī [r] is toátă vrĕmēḡa// acoló să... înmultășc/ acoló...//

acū _mai mlérzēm la vînătoárĭe și-n... goșc'// péstē dúnăre la pétrovaḡ/ anual ĩe [k] úndē îḡ tradiḡionál/ îḡ _fiēcăre an/ vînátu la vúlpii [...] ⁸

[Și când faceți o vînătoare, cum vă organizați, cum faceți?]

pă... vînătoáreḡa [r] vînătoáreḡa âḡ [r] îḡ ô... o prăcēcńńe máre// fiēcăre vînătoárē ī... nu-ĭ _i... nu-ĭ îñ mod obligát ca să vînám cēva/ nu mlérzēm la vînát doar dúpă cárne/ dúpă ũ _vînát/ vînătoáreḡa i uḡ _sport'... prĭntu uḡ _vînátórĭ cáre să ḡĭnd'ēșt'e îḡ _flėlu-óla// pă vînătoáreḡa să fiĕ uḡ _sport/ vînătoáreḡa îñ prĭmu rĭnd îḡsámńă că: prĭma dátă trébē animálėḡ-áleḡa/ péstē ĩarnă _adăpostĭce/ făcút únd'e să mĭḡșe dácă n-au.../ ī un animál ī trébē... ca și acásă/ nu să púșcă tōt animálu cáre iésē naince// să șfĭe cūm și tot/ și cĭn _plĭcám la vînătoárē d'imińáḡa/ lă _fiēcăre întĭlnĭrĭē îḡ ĩe [ε] fiēcăre dátă cĭn _mlérzēm la vînát nu-ĭ ca... dátă prēcédėntă// dec' fiēcăre dátă-ĭ únică// ī

⁷ Coștei, Mesici, Iabuca – localități din Banatul sârbesc.

⁸ Relatarea pe această temă se reia mai târziu.

ne-ntîlnîm cu... dăpînde dă anotîmp/ dă töt/ dăcă-î-n iárnă cu-o răkîle cáldă/
cu un cãî/ c-un dejún/ c-uñ... şî iéstă/ mai stăm de-o vîorbă/ mlérzēm la
vînătoáre/ dăc-ăm vînă_céva şî-î permîs î şî_mai_bun/ dăcă n-ăm_vînát...
cîⁿ_ne-ntoársēm dîn_nòu ñ-aş'áptă uñ... speçalitét'... dē vînát/ uñ_guláš/
un... papricáš/ ştių iò se fáşî...// î mlérzēm lă... dă múlce vîorî... v-ăņ_spus/
mlérzēm la vînát la vúlpi!// deç vúlpi!i nú sã folosăsc/ doar mlérzēm sã
ne-ntîlnîm/ sã ñe plimbăm piⁿ_natúră/ sã ní-ntrlésēm care-o puşcát în [k]
prîmul vúlpea care-o puşcát iéstē únil'i prémii/ iéstē únil'i díplome...// ála
cári [r] cárîe ò... ratát/ sau cárîe [!] n-ò lovîd_vúlpea/ şî pîntu ála iéstē c-al
mai bun... î vîom cárē nu lovîşte/ şî sã faş_băņcurî/ glúmîe/ dă toácē...// î...
avlém hájîñē/ avlém... speçiale/ avém púşkē/ avlém lunécî/ avém_î... cîni
cárē trébē sã-î.../ vînătoáre-î obligátiē dăstúl dă máre//

[Şi merg numai oameni care au puşcă sau merg şî gonaci?]

sã pîot [r] sã pot/ dăpînde cuñ/ la noi sã práctică doar cárē au púşke//
sau pe... eventúal mlérze dăcă_árîe... dăcă-î copîlu cu táta// şî mlérze táta cu
púşca şî copîlu cu lel ca sã vádă/ dar în álce părţ iéstē úndē merş_gonác/
dăcă trébē ca sã scoátă vînátu// [...]

fiçare vînătoáre î_î [ε] v-ăņ_spus/ níso vînătoáre nu-î... tãmán... cum
o fost a preçedéntă//

[Da' nu e şî periculoasă cea de la mistreţi?]

dăcă sã... î dăcă sã [ε] ne tînem dă vîorbă cum n-ăm_vîorbît/ fiçare-avlém
uñ_signál/ vî... lantérnă mícă/ î... tímpu cîn_n-ăm_vîorbît/ stăm pánă
trése/ trése/ acúma-î îie şî mai... şî_mai_uşór dîņ_cáuza lu çeluláre/ sau...
telefonu ásta... sã tráméce u^m_mesáj/ sau séva/ dîņ_cáuza că nu-î bun ca
sã sune/ că fiçare zgómot/ fiçarîe... îie...// dar dăcă nu sã... nu ní tînem dă
vîorbă şî plęcă únu noápca/ pîn intuñeric.../ posíbil că sã sã-ntîmple şî
d-ále/ că nu ştių se iéstē// dar nóî cárē ni-z_măi.../ iò mi-z_vînátór dîn
vîobzășî_şásē/ dovîzășî... dvoî dă anî/ iò nu dau/ că nu vād_dē ç-an_dat//
deç nu pîot_î... nu

[Dar mai demult, s-a întâmplat ca scroafa sã aibă purcei şî sã atace omul?]

vor fost întîmplárî/ da_nu sînt aşá dă... đeşē// [...]

cînd_î nu-î sezónu dă vînát/ avlém noî... oarecárîe antrenaménçe sau
tréniņ.../ atúņsa mlérzim ân_sátu ósta/ îņ_sátu óla/ sátu óla.../ sã púşcă
golúmbî dē... lut/ porumbéî dă lut/ is făcút îņ_vîormă dă scrumiéră sau

[Ca să faceți exerciții?]

dā// să sloboáde la mașínă/ ș-atúnca să púșcă/ sē... dau în jél'e/ sã... dîŋ_
cáuzã_áca ca sã... díŋ_ nõu nē... ne-ntîlnîm/ sã nē... vidém/ sã ne prîcēñîm/
sã bem/ sã mîŋcãm cêva/ șî... așá//

dorín látcu//
patruzéc [de ani]

n-o avút_sátu núme

sã vă povistás^c_io istória satului/ pîi sã povistăș'e că sátu nóstru îi_i...
o fos_ prã cõastã// prã cõasta ásta dá la voiëvodínt_ pîŋ_ la strája/ n-o fo^s_
sátu astrîŋs// șî úni or flost_î [ε] cartiére așá/ úni or flost_î [k] lē-o zísu-le
cã-s_susēñî/ care-or flos_mai sus/ care-or flos_mai jfos or foz_vál'ent//
care-or_flos_ prã vogăș_ ũor flost_î ogăș_ñî// care-or_flost_cãtr [r] cãtrē
cãrăș_ ũor flost_cãrã [k] cãrăș_ñî// care-or_flos_cãtrē șes/ ũor flost...
pãurēñî// strájēñi ni đic frátút/ sãt'e veș/cîine// șî sátu s-o astrîŋs_î [ε] s-o
astrîŋs//

da cêl mai important că populațiã nu léste venítã/ cîi sún_băștinășî//⁹

[VId] nu/ băștinășî_îs_î...// cîn_ũo foz_bătáe/ s-or_î ascúŋs prîn
pãdúrî/ cînd_î o [ε] o trecú_pericolu or ișít afárã/ ș'is// ș-acúma sátu nóstru
i-mpãrtît în dóo: la bisericã îŋcoló... îs_susēñi/ șî-ŋcõác/șe-z_válentî/ pro [k]
n-o avút_sátu núme// î [ε] tot/ ásta/ îi pus în polezii¹⁰ méle ãíc/ cã sátu n-o
avút_núme/ pãnã_n-o viñít_îŋ_sat_ũ_ voiëvod frumfos_șî-nalt// șî
voiëvodu ásta_ierã_jãŋcu de hunedoára/ pe cáre l-am_î a [k] pus aș/cîa-n
poezíe// nù_cu_atestárēa lor documentárã/ dar... dúpã audít/ce/ dúpã...
ș'it//

[Da, da. Pãi astea sunt de cele mai multe ori mai valoroase decât ce
este în scris, oficial.]

⁹ În textul informatorului Cornel Panciovan [= VId] intervine soția, informator
ocazional [= V*].

¹⁰ Informatorul scrie poezii în grai bănățean.

da// da^r n-a... n-am f^loz_~dě acórd io/ cu áęa a lor/ cū... řt'/cis// [...]
řî aís^s o f^los_~řî [ε] rěliěfu-ařá řtiř/ că ři-s_~î cítā ba [r] banātu montān
îņc^oás^e cítā

[Da, mai apărați.]

ařá/ da//

[V*] ni-s lā trečereęa díntrē códru řî řes//

[VId] řî pústā//

[V*] kar [k] satu-ășt-al nóst^ru voiěvodín...

[VId] řî cu ocá [k] cu-ásta/ cū-ásta/ cū... susěňĭ vălénř// vălénřĭ să-ņgroápā
aísā/ ĭés^tā d^oř^o mormínřurĭ/ îņ_~cápu ásta/ řî susěňi să-ņgroápā âņ_~sātu [k]
în partā_~álaltā [ε] ĭés^tě d^oo mormínřurĭ/ ř^tis// [...]

[Deci chiar c-au fost sate separate.]

da// da/ řî ĩeĭ númeřęe l-or primítu-l atúņsa cînd [ε] řšáų o rugáre ca să
vîná ĩ voiěv^odu ca să-ĭ... apére dā... turś/ĉ/ dā oásta// [...]

ř-atúņsa să vā spun/ aísā/ îņ partā_~ásta dē sat ĭest-o p^látrā máre/ dē doi
métri/ p^látra túrculuĭ âĭ spúne// ř-aęā_~áre d^oř^o leęénde// áre leęénde că ar fi...
îņgropát un túrc/ še ĩerá ĩel/ ágā/ saų še ĩerá přā... ĩn armátā/ řî s-o-ndrăgostĭ_~
dĉ-o fátā d-ísā dā lā [r] dā la mănăřtĭre/ dā la meřís/ĉ/ saų îņc^oácā/ ō
mănăřtĭre/ pĭrĭáųra¹¹/ cáre ĩerá// řî... o fuźí^d_~dā_~la oásta// řî oástĉā_~aísā
l-o a [k] l-or_~ĭ [ε] l-or ajúņsu-l/ aísā ĭ-o făcú^d_~groápā/ ĭ-o [ε] puřcát/ saų
cum ĭ-ŏ... řî la un loc ĭ-o-ņgropātu// řî p^látrā_~aęā ĭéstě dā... dā doi métri//

řî a d^oř^oa/ ĭ cum ĩĭ a d^oř^oa?!...¹² a d^oř^oa ar fi că voiěv^odu_~ŏsta/ cînd_~
vĭnáų túrsĭ ĩņ_~sat ařá/ cum vĭnáų/ la rětráęęe/ l-or_~ĭ [ε] l-or_~ĭ [ε] omorĭt_~
přě ála/ přě caęetānu lor/ řî ĩeĭ n-a [k] n-o pūtu^t_~sā dúcā-s [k] nu [r] núma
še l-or îņgropātu-l túrsĭ//

[Cornel Panciovan]

cĭņzĉșĭřásĉ [de ani]

¹¹ Pârneaura – numele unei localități din județul Caraș-Severin, România.

¹² Pauză datorată faptului că informatorul încearcă să-și amintească.

Încrêdere¹³

un_săt' /cân o vrut odătă/
la noi/ la vojev^uód îⁿ_sat/
să-ș probască_a lui nevastă
dúpă se s-o îⁿsurát//
cît îⁿ lui dē credin^oásă/
cî^d_dă mul_ține la iel/
că uo flos_táre frum^oásă
și nu-l supără dăfⁱél//
într-o dî c-un uou^u în mîná/
o viⁿî^d_la ia la s^uóbă/
uou máre/ d-ai dē gáină/
și s-o luat cu ia la v^uórbă//
„iáca s-am_fácút asará!”//
dîsē uómu năcájít/
„cî^d_am stat pră... scamn afără/
am o^oát un uou/ urít//
núma io mă rog dă c'tⁱíne/
să nu spuⁿ la níme-ⁿ_sát/
că lúmea nu ní_vre_bíne/
și mi-z_d-acúma-ⁿsurát”//
„nu cí céme/ măi bərbát e/
că t'-ascú^d/ nu spuⁿ_la níme/
fîl^e pră gúra mă băt' /cé!
să ne fîl^e n^ou^o bíne!”//
s-o frecát la ok c-o mîná/
și s-o dus cu vâdra-ndátă/
că afără la fintîná/
vešína l^ei o așt' áptă//
„și_șu/ și_șu” cu vešína/

¹³ Poezia îi aparține informatorului și este citită de către acesta.

s-or loat iéle la vorbít/
șâ ásta/ a cu pričína
pră_bărbát l-o povestít//
dar să nu spúnă la níme/
o roágă și ià la flél/
„ai încred'ere în míne!”/
zísě ásta/ drăgășél//
„cíce táíne tîn în míne/
đíu/ se l'ę povestím?
tac/ ca pęátra/ se-ı cu t'cíne?
poát ę vreı să ne sfăđím?!”
ásta... să dúsě la vál'ę/
cum ıo flóst_cu vądra plínă
dar pră drum îi iésě-ı_cál'e
vešína lei/ prîn grăđ'đínă//
atún's/ s-or opríd_dă vıórbă/
dăsprě tot se-n drum să fáse/
ĩ... ásta-n mînă tîņę-o uólbă/
și-l [k] il... uı_lámp tîné la spát'cé//
„iáca! nícu fáse ıóuă/
dar să nu mai spuň la níme/
c-o făcút asáră dóıđ/
ca găína/ și měj biņę”//
ásta... s-o dus měj dăpárt'ce/
tđot așá o povestít/
„ásta ıóuă poát'e fáse”/
prîn tđòt_sátu s-o zăít//
și_copııi dă la șcuálă
cîn_trec prîņgă căsa lui/
měj đí^c_cítě o scofálă:
„ásta-ı al se scoát'e puı!”// [!!]

[Același]

bălăda únuj čobán¹⁴

úica mítă lu pârlóža
še áre šopór dă űoĭ
îș(ĭ) skimbă cam d'es păsť ori/
în toată lúna/ cam dűoĭ//
nu ĭ-o plăcút_cum să pǫártă/
táre ĭ-o baťjocurít/
cînd_vinău sára la puártă/
ĭ-o băťút/ șĭ suduít//
că îs űóil'ę flămínd'e/
c-o vinít acás dăvréme/
únu... o-ņsepút a plíņze/
că l-o pus să-ĭ táje lémné//
l-ō scűos noápt'a-n drum/ îņ_strádă/
l-o bătút prăstă pișoáre/
bán ĭ-o spus că n-o să-ĭ vádă
ș-o să-l báze la-ņkisóare//
că-ĭ viní_díntr-áltă țără/
că ĭ-o plerdú_dóűō űoĭ/
ĭ-o strígať_múlce pr-afără/
c-o flōs_păcurár(ĭ) d-aj noi//
o pl'icát atúņs sarmánu
șĭ s-o dus într-áltă párce//
o criđút că fáse ánu/
să púnă vrun bán dopárt'e//
dar o nimĭrít ca... drácu/
la un űom așá mișěl/
s-o dus fără bán sárácu/
c-aj dânaínt'e dă lēl//
dúpă ásta űor flōst măĭ pátru/
d-aj še n-or avút avlére/
nícú/ iűon/ nélu șĭ pátru/
dúpă lēĭ șĭ o mujére//

¹⁴ Vezi nota anterioară.

ȳa l-o pus la grę ĩșercăre/
 că ĩ-o dat tót s-o șerút/
 noăpt'a cît ȳo floz_dă máre/
 la un_loc or petrecút//
 s-o purtát bíne cu fáta/
 pănă bań nu ĩ-o șerút
 dar cînd ĩ-o șerútu-ĩ pl^{at} [k] pláta/
 sã o vádã n-o mai vrut//
 ĩ-o ĩnkísu-ĩ úșã-ș_fățã/
 ș-o lăsát-ș-afără-n drum/
 șĭ d-atúnș_de đimináța
 păstórĭ n-o mai luat niścúm//
 ĩĭ pãzăște cum ĩel ș'íle/
 ĩmblă prã otár cu boáta/
 cît plérd'e níș ĩel nu ș'íle/
 sã-ș fácă sĭngur socóata//
 l-am vãzútu-l prã la moárã/
 dúpã ȳoi/ c-o al'ergát/
 prĭn triflói ca sã nu-ĭ moárã/
 cã tót'e ĩ s-or ĩnflát//
 ĩel o vrut mai ĩut/ sãracu/
 sã ĩe sáturę prã ȳoi/
 ș-o dus túrma-n lȳoc la márcu
 lĭngã moárã/ la triflói//
 mițã_atúnș s-o priņz_dă kícã/
 d-atíta prostíle máre/
 c-o vãdút ȳo ȳáje mícã/
 cã... cum sere-n dóo pișóare
 șĭ sã-ștrímbã l-alălálce/
 ș/c-or_flost ĩnfláte ca cáda/
 ș-or flost dúșe mai dăpárce
 prã pãmínt ȳor stat cu cȳáda//
 șĭ măgáru la o párt'e/
 tot o bătú^d_dĭn pișóare

și pră fól'e/ și pră spáce/
 și zbl'era așa dă táre
 c-ai s-or fl'ost atúns la scáldă/
 or pl'icat cátrē trifl'oi/
 mai apróape ca să vádă
 túrma lu míță dă fl'oi//
 iel o tricút prâ la toát'e/
 și bíne l-o controlát/
 să l'e rădíse nu poát'e/
 gînd'és cã l'e-o sãmánát//
 cã fl'or fl'ost în toátă fl'órma/
 cã pră címpu dă bătáșe/
 ș-or întricút toátă nórma
 nórmele dă tărăbfl'ojie//
 mül s-o năcãjít sãrãcu
 cînd fl'o vădút ê-o făcút/
 tót napóij cum ml'érze rácu/
 așa sqártă fl'o avút//
 úñi đic cã l-or vrãjítu-l
 cárevà dínrē cobán/
 ca să úmble tot cu bítu/
 fãră fl'oi/ și fãră ban// [!]

[Același]

párt'a märe s-fl'or ocupát [...] cu cășil'e

[Cum v-ați cunoscut?]

la șcǎlă [...] ia cápră/ iio șobolán/ și... așa-i spúne la noi/ la noi áșta
 voi^{VO}d'iseñi is șobolán/ da la lei spúne că-s căpre//¹⁵

[De la Sân Mihai?]

da/ că... știz dē sé? dîñ cáuză cã la lei... î párt'a märe s-fl'or ocupát cū ã...
 cășile//¹⁶

¹⁵ Informatorul este originar din Voivodina, iar soția lui din Sân Mihai (Locve).

¹⁶ În textul informatorului Dorel Sfera [= VIe] intervine soția, Iuliana Sfera [= V].

[Vie] cu cășil'e/ și cu ásta/ cu acoperíșuril'e/ cū gráđa/ cum i spúne/ cū...
cū...

[V] bun/ grinz/ d-o^t _pus/ d-acoperít cășile//

[Vie] grinz/ cu d-áșta// acúma spúne/ cînd _uo ajún _áșta/ americáni...
la lúnă// apólo trêisprês/ce¹⁷/ cîn _uor flós// spúne... „în drum n-am întilní^t _
cu rúși/ c-_uor flóz _naínt'a noastră/ că d'éja rúși s-au întúors”//

da rúși spúne „nū! naínt'a noastră^t _uor _fos... sîn-o mēi fost? sî^mmiénfi
or căutáz _grádiē pēntu mat [r] materiál pēntu căș//” [!!]

doréi sféra//
cînzășpátru [de ani]

cîrnáti [...] noi îi fáșem așa/ păuřește

[„Sângereții” cum se fac?]

áia să fáșe _cu sînze// cîrnát d-al alb/ núma să púne sînze în lel//

[Și sângele ăla... când se taie porcul, atunci se...?]

sē ia/ da/ se ia â... întódăuna a flóst obișéiu cîñ _să táie/ înaint'e d-áșe
s-ó _fácú _crús/ce la... p_uorc/ și _s-o pus cíta sășe/ ș-at [k] cîn [r] cîñ _s-o
tăiát/ cîñ _s-o tēçát prima dátă/ átúnșa s-uo pus... uo távã/ și s-uo loat^t _
sînzil'e-ála/ da// î... s-o pus _i

și-n ála să poát'e fáșe și borîndău/ cum noi spúnem//

[Cum, cum?]

și _sevã... sînze-ñkegát cū... iăr cu d-ála/ șe sâ fáșe cîrnáz _d-ală _alb/
núma să mlést'ecă cu sînze/ și _mēi cu fânínă// și nu să [r] nu să bágă în [r]
în măț/ núma să fríze//

[A, se frige așa într-o...?]

da// și să fáșe iar/ să táie/ númai să táie c_úóțke și să mîncă// să... îi táre/
i cam táre așa-î/ mă gînés _că-î...

[V] ie cam gr_uos/ i gr_uos și uņsurós//

[Vie] da/ i gr_uos/ și cíta... cam uņsurós//

[V] noi n-am baș făcút/ núma... na! s-o făcút aísa//

[Vie] borîndău îi spúne// e! ála p_ă _să fiē ălb/ saų cu sînze//

¹⁷ Apollo 13 a fost a treia misiune umană a NASA, dezvoltată cu intenția de a cobori pe Lună (ro.wikipedia.org).

[Și cârnații cum se fac?]

cîrnăți... î dēpînd'e cum/ noi î fásēm așá/ păureșt'e/ să zi^c cam așá/ ca lā [r] ca la țără/ ca la sat//

[Să ziceți așa „păurește”, da.]

îi... măc/sînă/ púnēm sárle/ bibéri/ și cît dácâ... cíta... cu puțînă pipără d-a [r] d-a róșilē// réstū... să mlést'ēcă/ și după áğa să... púne-ņ sprit/ în máț/ î sára-î púnēm î pře... sî sã... pře... s [k] prājín/ sã sã stoărcă/ și d'imináța-î púnēm la afumătoare/ ș-atúnș i dăm um_fūm/ o zî/ d'úŭö/ trei/ cîd_vrlem dă uscát sã fi/e/ dúp-ája-î púnēm pră prājínă/ și s-au supt// acoló lā_ăer/

[V] iárna/ da//

[Vle] da/ după áğa... prîn... ianuárie/ sfiștu lu ianuárie/ februárie/ î púnēm în untură// î băgám ân untură/ î réstu se nu púnēm... băgám în.. coņzelatóriu/ sau în... cum î spúne? in_frizidér(i/ cum noi spúnēm// și puî in_wásē sî... afumát'e iără/ în untură băgám/ ca sã... fi/e/ sã tînă//

[Da' mai demult, când nu se punea acolo la mașină, să se umple cârnații, nu, nu știți...?]

avēņ sprit/ da/ avém/ ș-acúma mē i_tînem/ am sprit d-aiś sã-mpinze/ dā// sã púne ca sã [k] și cū máțu [ε] î [r] il tînem/ da// și il împing d-aiśa/ dă la stomác¹⁸/ da// da/ avlém/ il tîn și ála/ il tîn//

[Da' „clisa”, ce faceți cu ea?]

clisa ũo afumám// clisa știs cum [ε] sára [k] sára ũo sárám/ cu [k] púnēm sáre/ ș-o lăsám ân_saramúra// o púnēm într-oņ_vás/ într-o cãnă/ sau cum î spúnēm... într-o ștēnderă/ sau cum...

[Așa, ziceți așa, cum ziceți dumneavoastră!]

saș ștēnderă/ sau vās d'i-éla/ acúma iéstă și dă plásticã cáre.../ naín'e ștēndera mēi... curzá prîntră... dóziļe-aļa/ az_vázút/ dar acúma... ástea še-z_ dă plásticã iz_bun cã tîn/ [ε] tîņ_likídū_óla/ și sārătúra_ága/ o tîne...// e! și púnēm aśia/ púnēm și clisa/ púnēm... șușăhîța áğa dă la... spát'e/ dácă nu fáč/sem î caréu óla/ sau carmēnáda/ noi cum î spúnēm// ũom_î... cã l'e plás/ce la copii-ai t'îneri/ númã cárhē...

[De-aia bună.]

d-a bűnă// ș-atúnș púnēm plăt'átă/ atúnșa dă la gúșc d-ásta/ iără... î púnēm atít/ t'ot la ũņ_ũoc/ sārăt/ și tînem únd'eva la vro pátrusprásce zíl'e//

¹⁸ Gest: informatorul indică zona din capul pieptului.

dúpă pátrusprẽz̃c̃e z̃í'le/ l'e scõát'em d-as/c̃ía și l'e púnem la afumát// întín
m̃ler_la afumát piç/sõárãl'ē/ m̃lerg aș't'a se m̃lerg_ī... dă pāsúl [k] dă fasóle/
a dă_obiséi m̃lerze ț̃mpi ěja dâ lã... dă la p̃orc/ ájã m̃lerg pr̃ima datã_la
afumát// cõástãl'ī saṽ se ș't'u iõ... jéstã cõástē cînd îj tăjém sã fie pr̃uáspit'e/
sã... saṽ dácã nu/ lē-afumám/ cã... bǎgãm și-n untúrã dúpã_áça// ș-apõj
fier^b... clísãl'i la sfârșít cū [r] cu/ dácã fáșeṽ_șî vro lopãt'ítã saṽ... vro șũṽcã/
cum spúnem// șũṽcã_áça c̃íta trébẽ m̃eji mũlt ț̃nút/ b̃árim vro dõõșuna

[Aia stă mai mult la...]

dõõșuna dẽ z̃í'le/ la murẽl'e//

[A, la „murele”?!]

la noi spúnem așã: ĩn murẽl'e/ ad'đicã_acólo-n apa áça sã șádã/ ca sã
sõárbã//

[Și pe urmă, când îi muratã?]

dúpă áça cînd_a [k] ʋo púnem la afumát/ ʋo [k] m̃lerze lã_afumát/ ĩj
dãm fum/ d-òbiséj fũmu sã fáșe... a m̃eji bun i... dác-avém ĩ prun//

[De prun îi...?]

a m̃eji bun i dã prun// ĩj dã și_culõãre/ și nu-ĩ dã [ε] dácã nu jéstē dã
prun/ atũṽž_ĩj dã cu bǎgr̃in/ saṽ cu gl̃oz// [...] și ĩj pun dac-aț avẽá rãșínã
dã la... cum tãjãț liémnil'i/ bǎgr̃inu saṽ [ε] prũni/ rãșínã d-áça// [ε]
rumegãtúrã/ saṽ cum ĩj spúnẽ lã_áça? rumegãtúrã_áça cînd_tãjã^s_cu ĩ

[Așã da, rumeguș, da.]

rumegușu-õla sã-l púnẽț prã fuoc/ ála-ĩ... strãșnic s/c̃évã// șĩ... porumb//
cînd_i daț porumb/ porumbu-^l fáç/še... gálbẽn// ș-atũṽsa-l púnem... avlém/
noi avlém blócur'ĩ așã dã [ε] ásta dã... ț̃iglã/

[V] cãrãmídã//

[Vle] cãrãmídã/ și púnem ʋo [r] ʋo ʋãlã/ o t'/c̃igãne/ saṽ... cu ápẽ/ ca sã
meãrgã șĩ flócu/ și_ábur̃i/ sã meãrgã-ntruna// ĩj [r] i dã la clísã/ la clísã/
núma áça// și-ĩ dã o cli [k] la o clís-așã mai muálẽ/ ĩj dã... cū uṽ_gust/ nu-ĩ
[k] n-o fáșe așã dã táre/ uscãtã/ sã fie//

[Dar de brad nu e bunã, deloc.]

nũ-ĩ... i [k] cápãtã mirós/ cápãtã_a tãmĩl'e// cápãtã tãmie//

ĩãcã noi spúnem/ cã z̃iñeri_nóstu-ĩ dẽ la grebẽnaț/ cã lei ĩs... dẽ-ai cu
tãmíne [!]/

[V] acolo jéstã... pãdũre/ la grebẽnaț/ da//

[VIe] [...] îz_d-ai cu tãmîne sícã [!]/ da d-ai cu tãmîne pøa_sã fîle_și
țîgãni_ẽia... ê/se viñ_cũ [r] cu fũr [k] cu fũstã/ și cũ... lîngur! [!]/

[Același]

noi i spũnem rãkie profriPtã

[Rachiul_ãsta cum îl faceți?]

cum îl fásem?

[Da.]

î... al dã gutîie sau...?

[De „gutãie”, cã de_ãsta n-am auzit.]

e! lãstã-n dõõ flãlur! sã [r] sã fa^e// iãc-așã: cînd_ ai [r] ai astrîns_î
røád'el'e/ adicã pøámeli/ îl tãî îm_pãtru pãrț/ ș-atuńsa cîta-î maî grleu/ scoț_î
sãmîntel'i/ cã dacã nu scoț(î sãmîntel'e mirøasã à_nãftã// ș-atuńs tũt_ș/cẽ_
nu-î_bun/ cã-î [k] puteã/ vreț sã sã cîtã â sã strîs/cẽ// scløt cù_cuțitu/ ș-atuńs
trîes prîn [k] iestẽ dã... se sã tãîe sf'elca/ d-ãl'ẽã... mãcînãtøare d-ãea/ da// ca
[r] ca [ε] uñ_ flãl dã tãitãi/ [...]// e! și sã [ε] tãîe/ ș-atuńc/șa la o sũtã dã
kilogrãme dã materãl/ sã pũne șãpt'e kilogrãme dã zãhãr// și pũne o áia dã
drojd'ie/ î dõozẽz_dã grãme dã... drojd'ie/ ca sã fãcã fermentãtia// áea trẽbẽ
dõoșuna dã zîl'e/ ma tõtã zîøa/ d'iminiãta și sãra trẽbẽ sã l'i mestic_ș// e! áea-î
uñ_ flãl//

al dõi_øea flãl/ maî ușor cîta/ iãrã cîn_î-ai... tãîát/ î n... po^s_sã l'e tai_î n...
pãtru/ l'i-î pus î n_ãpa dã flãr^t/ cum flãrbem noi_ã/ jumirãlãtî la caz [k] îñ_
cãzãnu mãre dã untũrã// și pũnem ș-a [k] îñ [k] zãhãru/ și ápã// și lãsãm sã
fiãrbã pãñ_la șãjzẽz_dẽ grãd'e// ș-at [k] la suprafãtã dẽja-nê/șep sãmîntel'e
sã iãsã/ [...] și nũma turnãz_dũpã áea îñ [r] îñ [r] îñtr-ãia dã plãsticã/ și șed'e
dõozẽ_și_ũna dã zîl'e/ sau øpsprẽse/ dõo... dõozẽ_și_ũna dã zîl'e/ și dupã_
áea lę-ai friPt// [...]

e! întõdãũna/ lã [ε] sã știs_ãsta/ la tõt rakiu/ indiferent/ dar îi... prũnã/
sau lũzã/ dã strũguře/ io am și vîle dã strũgur! albî// or! cã i gutînã/ sau
dẽpînd'e/ dã caisînã/ sau se-î// â dacã mlãrzeț cu rãkie d-ãsta d-ã... normãlã/
jumãtã_dã li [k] prîma jumãt'e dã litrẽ sã ia/ sã trãz/øe// [...] áia lãsãt/ or!
mlãrze la profript/ or! cã nu lãsãt la al_slãg pãntru... sã pũneț la gũșã/ sau lã
pișøãre/ sau la s/cévã// [...] la a... se mlãrze/ rãkia/ dã la pãt^uzẽs pîñ_la

pát'uzě _sîņs/ să lāsă jumă [k] jumát'e dă litrě// dácă mlérzeZ _la pro [r] la próf'ită/ cum n oĭ spúnem dă dõo orĭ/ dá _la _pát'uzě _sîņs pân _la sîņzěs/ atúnš _să lāsă/ dá _la _zéro șápt'e/ o lítřă saų o lítřă jumătát'e/ áġa-ntĭ... să scoát'e// d-obisėj cam o lítřă... scoát'e/ ș-ăġa niĉodátă sã _n-o lāsăt în rākĭe// kě áġa ĩņsėje să t'e zgírĭe// cĭņ _sĭmț cã t'e zgírĭe pe gúșă/ přě grumáz/ să șt'i cã ĩesě metĭl alcŭohólu// șĭ dácă t'e dõäre cápu/ rākĭa trěbě sã... ũo beĭ/ șĭ să t'e-mbețĭ/ șĭ să nu-ș făcã/ sã [r] sã nu-ț fiĭe mĭne... zĭ/ nimíc// dácă t'e dõäre capu mĭne-zĭ/ să șt'i c-or pus mlér'e/ ũo' _făcú _séva/ un drac s'cěva/ se nu-ĭ bun/ la cap// [...] dĭ ĩgzěmplu dácă merz la profriPt/ ĭo cápăt ápă rėdistilătă/ nu distilătă/ ma rėdistilătă/ [...] únd'e/ d'e ĩgzěmplu dácă ġa pl'ěacă la obzěz _dă grád'e/ sus/ ĭo-ț cobór până _la patruzěs/ ĩņsámňă cĭņ _o ajúnš _la patruzěs/ cŭ-a dă la obzěz ĭ o sŭtă dóozěs/ ġa... tre _să fiĭe dă șajzěs// dă la șajzěs/ cu ápa redistilătă ĩs _cobór pân _la sĭņzěs// asėja-ĭ... áġa normálă/ še-ĭ mai mult _pěstă sĭņzěs nu-ĭ dēja rākĭe așă dă bŭnă// [...]

să șt'ĭe/ randamėntu: dă la pat'uzěs/ pat'uzěsĭņs/ pân _la patŭzěsĭņs ĭe a normálă/ dă la pat'ŭzěsĭņs pân _la sĭņzěs ĭe a profriPtă/ cum noi spúnem/ dă dóŭo orĭ.../ saų cum ĩ... palĭnca/ saų vŭoĭ cum ĩ spúneț acólo/ nu șt'u/ cum ĩ spúneț// noi ĭ spúnem rākĭe profriPtă/ dă dõo orĭ// áġa še-ĭ mai curátă/ [...] tot ĭ scoz _dĭn ġa/ șĭ șt'i c-o beĭ pėntru tĭne cu famĭlia t'e/ șĭ nu-ț [k] să nu-s _fiĭe rușĭne//

[Același]

diferėnța dĭntre sát'e

ĭo spun ĩntõdăuna/ șĭ ástă... diferėnța dĭntre sát'e dē la pŭstă/ dĭņ _cáužă cã ĩs sáce tarĭ// sát'e táre cã _ĭ... àŭ _bánĭ/ ĩs mult ĩņ _străĭnătát'ce// cŭ... áșt'ġa dē la códru aĭsa/ ĩs ș-ășt'ġa-ņ _străĭnătát'e/ núma ĩs mult _mai... cum să vă ecsplíc/ nu șt'u [!] cã ĭo... ĩntõdăuna le spun ĩņ _făță/ lă _a meĭ dă la pŭstă: „voi vi-s egoișt' / núma pėntru voi”// eșt'-aĭ dē lă [ε] códru/ cu toát'e cã n-ăŭ atĭta/ șĭ nu-s atĭta dē bogát/ ĭeĭ ĩ... ce slėrvés / șĭ-z _daŭ... múl _mai _mŭl/ șĭ ũomeńĭe/ șĭ dē toát'e// ěġa nŭ-s așă//

[...] șĭ ĭõ mi-z _dă la sĭn _miái// dă fapt/ ĭò _m-ăm acomodát aĭsa cúmva/ dúpă še m-a^m _mėritát//

nūma iō tōdăuna le spun: „dē fapt/ pućet voi s-avēs tŭot! n-aveț să” [ε]
cum sî [ε] nu ștîu/ n-au iubire-ăea dă ŭom/ î... ŭom întrē ŭom/ sau nu ștîu/
la lei mai mult î bănu-acuma/ gâta ŭo ajunș șî...

„iō am banî/ șî... mi-s sîne mi-s iō”/ še ștu iō cum/... șî iō cre_că ăea-î... șî
îndepărtează pră lei/ nu-s... lei nu trăiez_bîne/ nis atîta dă mult cū veșîni...//
la sâ _ miăi nāmurl'e/ verișorî aî dōilea/ nu să țîn// ca ș-aîsa/ să țîn aî
pătrul'ea/ nāmurî//

[Nu?!]

nu/ seriós// iō spun ăea adevăru/ ș-atún_nu le pláse lă_a mei/ cîņ_cle
spun// nu-î ser't/ „iō n-am še sã_vă făc/ iō așá vă vād/ și așá vî-s// nu că vă
vād iō”/ nūma așá îs//

iuliana/ pră mîne mă kãmă// șî mohán o foz_dă familie//
acuma mi-s sfēra//
sîņzășpátru [de ani]

aís să dúc la pomána

[Când moare un om, ce trebuie să-i facă? Vede că trage să moară și o
să moară. Ce trebuie să-i facă întâi? După ce i s-a dus sufletul.]

nu-î fáse nimíca/ l-așteáptă să moără// [!] ștîu că-î obișéiu cu năște
lumînărî/ sícă să-î púnă-n mînă// iz [k] doré¹⁹ spúne fără părăkč/ sîņs/ nu
ștu cíte pūi... ș-atúnș i dă-n mînă și pánă iásă súfl'etu/ da!// e! ș-atúnșá cînd
ŭo murît/ îl scŭoťe și-l spălă _ afără/ așá o fost aís obișéiu naint'e...// s-o
scŭos în amvlie și s-o spălă_cu apă/ s-ŭo dat přestě iel... dē i-o spălă_tŭot/
[...] ș-atúnșá/ ásta/ i-o [k] cāņ_s-ŭor rášít/ cînd [k] i-o-mbrăcát// și i-o lăsát
aśia în antréu ásta/ cîņ _ să intră/ î în îņcăplérî/ aśia așá să spúne îņcăplérî/
toátă noápt'a pánă mîne-zî// ē! dar acuma... mēi îņcoása/ să púne/ pră mas-aśia/
așá-î obișéiu/ să púne pře mäsă fără... săcrín// așá... șád'e pră mäsă/ îmbřacát// e!
și mîne-zî cînd i-o cumpărát săcrínu și l-or adús/ atúnș i-o adús și-o pus âņ_c
săcrín//

príma sáră/ să fáse dē mîņcäre/ aśia să fáse... dē mîņcäre/ báj_dē_mîņcäre
să fáse: ŭo fac_î ŭoréz_cu gulăș_î/ o șe fac/ nu ștu/ dēpínd'e/ acuma să mēi
și cumpără... și vîrșe d-ăș't'a cūm... să spúne cîrnáz_d-ai mîs/ ân... pîiņe și-n...

¹⁹ Se referă la soțul ei, Dorel Sfera [= Vie].

cun [r] cum₁ fac/ ș-atu₁sa iau... și d-ale dul₁/ d-ășt₁ a c₁ap₁te gata/ sau fac/ sau... nu ș₁iu// prima sara// numă₁ aisa iest₁ [k] aisa luma sa duse/ nu-s₁ mult/ ais an₁ sat/ ca-i₁ satu me₁ mic/ numa sa duc mult/ și șed sara/ și sa man₁se/ și...

și mine-z₁... cind ii₁ nmormintarea atu₁sa sa fase și me₁ de mincare// atu₁ sa fase și supă/ și sarne/ și care... cum se vrea sa facă/ și... pocari d-ast₁ a d-ale marunt/ce fac/ și... sau fa₁ colac/ cum at₁ intraba₁ pra baba asta²⁰/ acru/ da/ d-asta/ numa cumpara/ nu me₁ ti-i fase acuma nime₁/ sa fac-acasa/ numa cumpara da la uras/ ș-atu₁sa dupa-nmormintare vin/ sa roaga/ si₁ duse s₁ci₁eva la un... c₁olt asi/ unde trec to₁/ și-i₁ kama la pomana// ma sa duc ais/ ais sa duc la pomana// [...] ș-atu₁sa vin₁ la pomana/ si₁ la pomana... si₁ sa man₁ca tot asta/ ș-atu₁sa acuma... ii₁ me₁ obise₁iu ca la fiecare l₁e me₁ da ș-acasa cita da... d-asta/ d-ale marunt/ce/ d-ale se... cumpara/ dulsur//

[Și pentru pomenirea mortului, pe urmă când se mai face pomană?]

la șase saptamini/ la șase luni/ di la un an//

[Și atunci ce pregătește?]

e! la n⁰ [k] aisa sa fase/ la voievodint₁ i/ sa fase in₁... in punz d-ast₁ a/ cum ziset₁ v₁oi/ in₁ kesur₁/ cum zisem noi// asta/ și sa pune/ sa ia: un c₁ornul₁et₁ o kifla/ cum₁ e/ ș-o puama/ ș-atu₁sa iau i₁ kesur₁ d-ast₁ a/ asa paketate sau... asta/ bomboane/ și banane de cocolada/ d-ale d-ale mis si₁ t [k] mult/ ș-atu₁sa-l₁ fa₁-asa paket/ și la fiecare care-i₁ la biserică ii₁ da cit-un paket//

[La biserică se face slujbă pentru...?]

la biserică duse... asta cin₁-șesepe slujba/ da ca sa₁ sa₁ si₁asca₁ tot

[Ce duce? Toate astea, toate pachetele?]

toace paketele/ toate/ și bautura/ și se vrea sa serveasca/ cin₁ sa₁ iasa dan biserică// ș-atu₁sa fiecare l₁e da: cite-on paket și... [...]

[Asta era la șase saptamâni. Și când se mai face?]

la șase luni/ și la un an/ și care cum₁-vrea//

[Dar nu e o dată, la una dintre pomenile astea, când da și haine de-ale mortului, neimbracate?]

da! ii₁ adevarat a₁ș₁/ ș-atu₁sa cin₁ moare-i₁ da₁ da₁ pomana/ si₁ la șase saptamini/ si₁ la șase luni/ i₁-o facut ș-asta prasta drum²¹ acuma/ iara/ si₁ la un an// da! cumpara toale/ to₁ l₁e kifeste pre pat/ [...]

²⁰ Face referire la Elena Marila [= VII].

²¹ Se referă la vecina ei.

[Da' la șapte ani se mai face?]

la șápt'/će an [φ] veđ/ noi am _făcút/ i_o cre_că la șápt'/će an am _făcút/
ș-an _zîs că fásém și la zěse/ ș-acúma nu mēi fásém/ ma na!// tò^d_dúsem la
bisérică/ tot ănu-am dus// dac-am dus tḡort/ dac-an _dus frúct'/će...// ma tót_
la _un _ḡòc am _făcút/ că iei amínd²²/ ḡor fḡost/ atúnś/ć cîḡ_s-o-ntîmplát//
doi verișór! ḡor fḡost/ iáca-z _verișór! ai tréile// șî... împreún-am _făcút și tḡort/
împreún-am _făcú _șî... sau dúsem frúct'e/ sau sê _am dus/ în tḡot anu-an _dus//
i_o cre_c-am _făcú _șî noi la șápt'/će an// da//

[Da' grâu fiert nu se face?]

aíșa nu// la grebėnaț îi áęa// și la sîn _miái ie áęa/ am luát cîndvá//
atúnśá dau așá-n pahár/ sau ân... naílón míc/ sau pun așá p-on... da// aíșa nu
să fáse grîḡ/ nu// núma pakčé'e și dúse... [...]

cîn _mòăre síneva/ fiécàre cásă/ și námur!/ aíșa/ așá-i obiséiḡ/ cām _
fiécàre cásă/ nu baș... tḡot/ núma... să dúse/ de egzėmplu îi mḡórtu/ și... t_e
dúș cu lumínáreęa/ și iei ḡò... o cutiė d-áș'a dē [r] dē kecs/ așá mēi máre// o [r]
ò... dái la mḡórti tēi/ acásă/ ș-atúnś _cîn _te dúș/ o aprínz(ḡ) acoló/ și Í-o laș
ḡórt// e! ș-acoló/ la mḡort _să servléș'e àḡ _cásă/ áș'a cáre au mḡort/ servés _cu
d-áș'a/ îḡontínu cîḡ _víne síneva cu lumínáre/ sau la mḡort _feméi/ sau
oámeḡ/... cu d-áș'a/ și _cafęá/ și _sóc/ șî băutúră/ și d-álęa// afără d-áęa s_e
fac sína/... sęára/ și míne-zî pomána// da//

[Aceeși]

cum tăiem pḡórsi

[Iarna tăiați porc?]

[ε] nù _únu! ma tréi// acúma avém _î... năróc _c-avém _î frizid'ér!
dă-ḡéęát// e! ș-atúnśa noi l'e dăḡ _și la copii/ și iác-așá cîn _mi-s trébē/
ș-atúnśa fásém: și cîrnăt/ ș-afumăm/ și...

[Să ne spuneți așa: cum creșteți porcul, ce-i dați să mănânce...]

noi avém că... măcár că ni-s _î [ε] angaját/ an _lucrăt _î/ tḡot avém _î...
și pămínt acásă/ ș-avém și porumb/ și grîḡ/ și... floáreęa soărelui/ și... múlt'e/
și atúnśá... așá tínem pḡórsi și-i hrănim/ nu?!// și-i îḡgrășém

²² Este vorba despre moartea băiatului ei și a vărului acestuia.

[Cu ce mai mult, cu ce?]
 pîi cu cucurúz//
 [Și când îs mici, mici?]
 cîn _îs miś/ miś... mēi cumpărām și dē pṛē lā... d-ăsta še sâ púne/
 concentrát d-ăla [...]/ și vitamíne și mēi múlt/ce/ da//
 și iarna cînd _iî tăiém/ atúńsa avém mułt gṽoșt// așá-î obiséiū aís/câ//
 [...] aísă avém să-mpărțím... în múlt'e lócuri// sã nu spun âṅ_șápt/ce-ṽopt//
 [Cum se taie porcul, cum se face, cum e...? Cine-l taie, cum îl...?]
 întrebăt _î dumn̄avoaștră: „únd'e să táje pṽórcu?”
 [Unde?]
 úni spun „únd'e iéstē!”/ dar úni spun că la gît să táje// [!] așá... da//
 cum? cum... vã gînd'ít cum tájém pṽórsi// p'îi vin d'imińáta [ε] așá-î
 obiséiū-aís// d'imińáta viń/ cáre-î iṅvitám/ námuríē/ cúscrū/ cáre vin/ copíii/
 núma aṅ mại bătrîn cáre táje pṽórsi/ și cáre vin mēi naínt'e/ vin mēi d'e
 d'imińáță/ atúńsa noi pregătím... dējúnu// [...] aísă să fáse sṽos/ ș-atúńs cáre
 i-o rāmás cîrnăt dē un an înapṽoi/ că acúmă _tîném/ îṅgețám âṅ_frizíd'érí:...
 cîrnăt/ clisă frítă/ óṽo frítē/ î... și áęa le dăn _dē dējún/ ș-atúńs mănîncă/
 zã_zátură/ și să duc și táje pórsi//
 și... nôi/ dup-áęa cîṅ_scoáde _dîn iei/ cîn_ńe dă/ i_fáseṅ_zámă/ aís să
 fáse-ṅ_zámă/ și curék d-al ácu... dă prînz// și sára fásem_î... cîrnăt opērím/
 și fásem_î... cum l'e zíse? la voi? cu cárne măşínată áęa//
 [„Sarme”? Sau cum?]
 nú_nu_nù// plēpt_î/ cárne d-ăștã...
 [Chiftele sau ce?]
 așá séva/ miś//
 [Mici așa. Și fripte?]
 da_da// dá_da/ dă cárne...
 [Aici cum se spune?]
 faşirt// faşirt aísă le spúne/ [...] și... frízem crúmpi/ fásem și î... cróafne//
 covríz/ cum să zíse?
 [Gogoși.]
 gogṽoș la vṽoi [!]/ la sîn miái îs covríz/ aís îs cróafne// și... împărțím//
 la amiáz// curék și zámă împărțím la toț cáre-z_la... noi/ și care_ávlem
 námurí// da//
 [Da' „curechiul” cum îl... gătiți?]

curéku d-al năcrít? ăla cîñ _ să púne toámna/ să să năcreáscă/ d-ăla să scoá'e și să flérbe/ cu...

[A, fiert, nu așa...?]

nu/ nu/ nu// fiert cū... clísă/ să púne-n iel dē lā... gúșă dē la p̄orc//

[A, de la porcul ăsta tăiat acuma.]

dā/ dá _ da _ dà// î pruáspăt// și așa-î aísă... obiśéiu//

[Și „zamă” de care se face?]

aísă să fáse zámă/ î cam... ca záma/ î... cu cárne cóțkě așa²³/ cíta mēi mērișorăre// și cíta mēi grúásă/ cu fāñínă/ cū śápă dăstúlă/ cu...// e! la sîn _ miái î... Țo f̄lost obiśéiu să _ să făcă ca guláșu/ gr̄ós// nu zámă/ așa cu lîngura/ núma gr̄os Țo f̄lost _ î cárnia și ca.../ cum _ să spun/ așa ca guláșu//

[Și cei care tăiau porcul, deci cum făceau? Îl tăiau întâi la gât sau cum se tăia?]

dā/ întâi l-Țor tăiát/ atún _ l-Țor pârlít [...]/ ș-atún _ noi a^m _ mîncă _ șoricu/ dácă-s [k] î moál'e/ dácă-î táre/ l-an _ lāsát [!]/ da/ ș-atúnśa l-or tăiát ș-or [k] l-Țor acăťát/ acúma l-acăťă sus și scoác'te... îl táje-Ț _ jumătát'e/ și scoá'e dîn iél/

[Dar mai demult nu se „acăța”, nu?]

nu// l-an _ tăia _ j̄ós//

[S-o pus pe o... ușă, pe ceva.]

dā/ j̄os Ț-Țor... l-or tăiát// și-l adúc aísă î năuntru pră másă s-atúnśa iei î _ făc/ îl dărăburés^c// táje ś/ce táje dă untúra să topeáscă/ atúnś táje să ne făcă... dē lā... cārmanádă/ dē la spinăre/ d-áșe cu cárne [...]/ cotlét/ cum _ să spúne?

[Cotlet, da.]

[!] da// ș-atúnśa ne táje să ne făcă... snítăl d-áșe/ cárne/ așa să báce [G] atúnś cárne d-a mărúntă să făcă cîrnăťi//

[Și mațele, ce faceți cu ele?]

mátēle nú _ l'e _ mại spălám acúma [!] kě... avém dă cumpârat [!]

[Le aruncați.]

da/ núma ál'e grúásē dâñ _ cáuză cǎ [ε] s̄óțu/ iel vręa să făcă cîrnát cum s-or făcú _ naint'e/ d-ai albí/ cîrnát _ î dîn máțēle-ále grúásă// și búrfă _ altădátă _ a^m _ mại făcút/ núma nu-s lei așa măistörí// dácă nu iestē síneva še ș'íie mại bíne// șî... atúnśă púne cíta pră fűm/ să s-afúme și... atúnś i bun// númā... tínerétu nóstu nu l'e pláșe/ nu//

²³ Gest: arată că se taie în bucăți.

[Dar ăștia albi cum se făceau? Cu ce? Din ce? Din mațe de-alea groase și...?]

dē dīn... da/ în mățale gruasč/ nŭma ũor puș ũ... cum zĭsĭz ũ vŭoi/
jĭgărițele/ plămĭni dă la puōrc ũ/ ș-atuņsa ũor puș [ε] rărŭnki/ șĭ ũor fiert ũ...
căpŭ/ șĭ toat'e ăl'a/ dup-ăța lę-o mășinat ș-ũo făcut// sau... tăjăt mĕi ũmăre/
sau dĕpĭnd'e cum...

[Pun și ceapă sau ce? Orez?]

ĭ ũnu cre ũc-o puș//

[Nu se făcea, nu, nu.]

nu/ în ăța nu cre ũc-or puș// nŭma carņe-ăsta/ nŭma... dac-oŕ ũmășinat-o/
o mășinat-o mărŭnt... ũor făcut ũ cĭrnăț alb/ da dac-or mășinat mĕi măre/ or
puș ân bŭrtă [!]/

[Aceași]

tŭoz ũmĭncă m sărme

[„Sarmele” cum se fac?]

cu cărne o fără cărne? [!]²⁴

[V] nu/ cu cārñe/ da/ ĭéstē sărme cum? ă ăñ pipără/ sē fásem ân pipără/
acúma cĭnd ĭĭe/ șĭ ĭéstē sărme cŭ... dĭñ ũcurék ácu//

[Din „curechi”, da, da. Alea din „curechi”, cum se face?]

da// ăl'ea dĭñ ũcurék ũmplém frŭnțale/ nŭma [ε] fáseņ ũsápă/ dĭñstuĭm/
cu cărne mășinată/ șĭ pŭnĕm bibérĭ/ pŭnĕm sáre/ șĭ na! maĭ vegétă d-ăsta/ șĭ
să pŭñe/ dă/ dúpă guz ũ dar ĭéstă șĭ dē cŭ [k] să cumpărăm/ gáta// [...] ș-am
puș ásta tŭot/ șĭ la órmă pŭnĕm ũořéz/ șĭ după ăța l'e umplém/ da//

[Și când le puneți la fiert, cum se-așază? Se mai pune ceva în ele acolo?]

păĭ dĕpĭnd'e/ ĭéstă cäre puș șĭ cĭta clĭsă la léle/ sau puș frŭnță mĕi
măre/ sau... dĕpĭnd'e// șĭ ĭéstă cäre le puș ș-așă-n pič/sqărč/ ĭéstă cäre le puș
șă... culcăt'e/ așă úna lĭng-álta//

cĭnd ũ ĭ-obiésĭu lă... mŭórturĭ/ [...] cĭn ũam ũ făcu ũmŭlt/éș sărme/
șt'is?// ș-atuņs ũ to ũ să fierbe-n tigăne mărę/ la mŭort/ la pománă// atuņs ũ
tóc/t'e-s în pișqărč/ așă mŭlt'e

[Ca să încapă mai multe.]

suņ ũvo pătru sŭt'e dē sărme/ așă să fáse la... la pománă// [...]

²⁴ În textul informatoarei Iuliana Sfera [= V] intervine soțul, Dorel Sfera [= VIe].

[Vle] apropó dă sárme/ spúne la noi/ aís ân_sîrbía: „úni mîncă vârz/dă/
úni mîncă cárne/ tloz_mîncám sárme” [!!] toátă populátia mîncă sárme// [!]

[Aceeşi]

ápa dē la vârză să năcrleşte

[Cum puneți varza, la acrit?]

[Vle] e! câ... și dă... apropó dă vârză/ io spun și cu^m/ și mǎre o
fásem/ noi fásem și mǎre//

[V] ie! lel fáse mǎre/ știs_še-î asta//

[Vle] dîņ_vârză//

[V] ápa dē la vârză să năcrleşte/ ș-área beau//

[Vle] pun porúmb cîn_beau//

[V] ș-área tot în... cíta bea... rákiē mēi mǎltă/ ca sâ bea după_área sǎ_să
trezáscă [...]

[Vle] [!!]

[Da?!]

[V] mǎre d-área/ da// miē nū-m... atíta-m_pláse/ núma mîncă și cu
fasóle/ cîņ_cu... fiérbem păsúlă/ cuņ_să spúne la noi/ atúns mîncă cu
mǎre-área// lel/ sja^{ra} păsúlă/ și_o língură dē mǎre/ dǎuō/ și cu clísă/ și
mîncă păsúlă//

[Iarna, da.]

dá_da_dà/ iárna//

cum băgám// cumpărám vârză ș-o tăiém/ cáre vrlem s-o tăiém_c
mărúntă// dar dácă nu/ băgám și vârză-ntreágă pēntru dē sárme/ să fás-ășá//
ș-atúnsa puńēm_î... la fund d-al mărúnt/ și-l sǎrám// ș-atúns puńēm
cǎpăńińe dē vârză/ și pîntre léle iár puńēm d-al mărúnt/ și iáră l'e sǎrám o
dátă/ și la úrmă puńēm apă// cîņ_s-uo umplúđ_vásu/ ș-atún [k] área sâ lásâ
úndeva mēi [k] únde-î mēi cald//

[Și în ce-o puneți?]

în vásē/ iar vásē dē plásticǎ iéstē//

[A, de plastic.]

dá_da_dà// î cu acoperíš sǎ... súde și să strîńze// ș-atúnsa ie [...]

[Și unde o țineți?]

noi o țîném napói/ aísá avém cuptóriḷu-ál máre péntrū încălziḷeá
cêntrálá// aísá a mēi flōst înaintē ștáfa/ ștálu s-or avút vās// ș-áęa núma nu-ḷ
mēi dă... an dă zîle/ ș-acólo-ḷ cuptóriḷu-ól-al máre/ únd/đe fáse^m flōc/
ș-acólo-ḷ cíta mēi cáld/ da//

[Și nu mai umblați la ea?]

[φ] nu mēi umblám la ęa? nu meḷ umblám la ęa? ba umblám//

[Nu trebuie s-o...?]

ņimíca/ űimíca// núma puném dasúpra ca să nu prîndă d-álea/ floáre
d-álea// púnem/ noi avém um flēl dă vinōbrán aísá/ nu ștu/ cárē... ála să
púne la vîn/ șî la d-ășta/ núma să să

[Să nu prindă floare.]

da/ da// șî nu fáse^m űimíc àl^tsevá/ nűmā-l scót ęem/ cîn ḷl scót ęem/ dē
[k] ș-o flērbeḷ cîn ḷtăjem pḷórsi/ prîma dátă/ iác-atúḷs scót ęeḷ cîn ḷtăjem
pḷórsi/ d-al mărún d-ála//

[Dar aicea nu se face, că la noi e obiceiul să se „pritocească”, sau nu
știu cum se zice: se scoate zeama, iar se...?]

nu// ája fáse... iēt²⁵// áre uḷ vas/ î... jḷos árē... slăvînă d-álea... dă
mōáre//

[Dă drumul...]

e! lēl dă [r] dă drúmu [r] dă drúmu la mōáre/ núma la vărză/ nú!// la
vărză nu fásem áęa//

[La varză nu?!]

nű/ la vărză nu fásem cű... ięe vásu astupát cu tótu/ nű-ḷ dăm drúmu la
ņimíca// núma la mōáre iel da!// dâḷ cáuza că iel púne șî... vărza/ întręágă/
șî púnē/ ásta/ porúmb// întrég porúmbu/ prînrē iel// s-atúḷsa tḷòt ḷi dă
drúmu/ nu ștu cît ḷ/ cuḷ [...]

la mōáre cum ḷ?²⁶

[Vie] e! la mōáre cum fásem?! iác-așà/ î imedjă vă spun// [...] iau o
vărză/ șî ô [k] aísá scḷot ḷ... șócánu/ șî pun cíta... puḷ sáre aísá// s-atúḷs ḷi
pun ḷ... úna prîḷgă álta// șî mēi pun șî porúm [k] știuléz d-ásta dă [r] dă
porúmb//

[Chiar „știuleț” întreg, nu numa boabe?]

²⁵ Se referă la soțul ei.

²⁶ Se adresează soțului ei, care tocmai a revenit în cameră.

d-al_înrég/ înrég/ înrég/ nù_nú/ înrég/ să fie gálbăn/ să fie frumós//
ș-atúnșá iár pun... mēi un rînd_dă... pînă dōuō-treĭ/ caṃ_vrēo șáizéz_dě
lítre ie d_máre/ iár_așà/...

[Varză, da.]

várză/ și pun... ăpă

[Varză îi zice aicea sau „curechi”?]

várză// várză//

[V] várză// curék cîn_i ácri//

[Vie] cîn_i á cru/ atúnś_i...

[V] așá-ĭ várză//

[Vie] așá-ĭ várză// e! ș-atúnșá cîn ĩ [r] cîn_i înăcrită/ atúnś i curékŭ//

ș-atún_pun ăpă/ îņsámnă că la tōátă várză_áęa ĩ scŭot_î... șocánŭ_óla/
cum noi i spúnem/ și pun_î [r] puṇ_sáre// și la [ε] butóĭŭ-óla d'ě... la
vásu-óla d'ě... șáizéz_d'ě lítre/ pun caṇ_jumătáťe d'ě kílă d'ě sáre// ma pun
ăpě/ cŭ-ápă/ și-l ĩmplu dē ápă// e! ș-acúma: l-am... acoperít și pun_î...
scîndurĭ/ dasúpra/ și-l acópir// ș-atúnșá [ε] tŭot a... a... dōuă zĭ/ sau a tríia/ ĩ
daŭ drúmu jŭos cătă... pátru-șĭņś lítre/ și-l prótòrn... sus// c-așá ĩṇ_vrēo
dōuō-treĭ săptămĭń... víne... áĭa-ĭ spúņe mōare//

[Aceeși]

OVCEA

Orașul Belgrad
Înregistrare: 2009; transcriere: MM

merzá cálu roáta¹

[VIb] ȷo ș [k] ȷn mĩnt'e/ buńicu mĩeȷ o... móșu/ spun/ ă... o adús/ să
fășá/ să cosá grĩuȷ/ să fășá' snopĩ// șĩ ȷ-ō pus așá/ l-o-mprășť iȷét pĩn o.../ ĩn
ocȷól/ șĩ o dat cu cálu/ o mĩers cálu

[VIIIa] dā! da!//

[Știȷi cum se făcea asta?]

[VIIIa] da!

[Aȷi văzut vreodată?]

[VIIIb] dā da!

[Și cum era?]

pěĩ acólo... or ĩmprășť iát ĩ grĩu/ cu tăt cu páiě/

[Snopii i-a...]

snopĩ/ da! ȷ-o ĩmprășť iát/ șĩ... merzá cálu roáta/ ȷel stătá la mĩjloc/ șĩ
cálu ĩl mĩná roáta/ să cálse pã... pã spĩsĩ'e dē grĩu/ ca sâ să scũture bȷába//
ș-atúȷsa-l dăd'á la vĩnt/ saȷ la [k] ȷerá... sĩtă/ sũrĩ la noĩ i să spũȷe/

[VIb] sũru?

[VIIIa] sũru mĩc

[VIIIb] ĩl sũrujá/ șĩ-l dăd'á la vĩnt/ ș-atúȷsa l-o pus ĩȷ sas/ șĩ-l duśá la
mȷará/ să șă făcã...

[Asta cu mâna se făcea, „ciuruitul”.]

[VIIIb] da!

[VIIIa] dā!

[Nu era mașină?]

[VIIIa, b] nũ/ nũ²

[VIIIb] cu mĩna/ așá/ sĩta măĩ máre/ sũr/ șĩ mēĩ...

¹ În general, textele din această localitate sunt rezultatul intervențiilor succesive și, uneori, concomitente ale celor trei informatori: Livius Rodean [= VIIIa], Viorel Șăptău [= VIIIb] și Viorel Boleanȷu [= VIb], la care se adaugă, din când în când, cele ale anchetatoarei.

² Răspunsul este dat simultan de către cei doi informatori.

[VIb] síte míce/
 [VIIIb] cu găurî mai marî//
 [VIIIa] da/ găurî măi marî/ butórî mēi marî//
 [VIIIb] e! butórî// [...]³
 [VIb] ierá sur cu butoáră măi mărie/ sur_â... ierá
 [VIIIa] și pásúla aşá/ care_a avút măi mǔltă/
 [VIb] ierá sítă
 [VIIIa] tăt la fiēl/
 [VIb] sítă dă făiínă/ ia ierá...
 [Aia era deasă.]
 [VIIIa] da/ d'ásă//
 [Și ciurul din ce era făcut?]
 dîn_î...
 [VIIIb] o fost_î oņ_fiēl dî
 [VIIIa] sírmă/
 [VIIIb] dă noi i spúnem jíță
 [VIb] jíță/ să zíse
 [VIIIb] jíță-î pă sírbéste
 [VIIIa] dîņ sírmă//
 [VIb] sírmă-mplăt'ítă [r] împlăt'ítă/
 [VIIIa] țesútă// sírmă țăsútă anúme/ ierá diferít_ă...
 [VIa] găurî
 [VIIIa] dimensiún//
 [Da, dimensiuni...]
 [VIIIa] da! mēi gău [k] mēi d'ásă/ cu gáurile mēi
 [Cu găuri de-astea mai mici.]
 da! da! mēi mís/ mēi marî/ ai cumpărát//
 [VIb] gă [k] o fost aşá ca [k] îm_pátru cólțur
 [VIIIb] ș-ápo júru o fost dă ce? dă l'emn o fost/ da aşá_ála ș'íu
 [VIIIa] dă... anúmiē/ da! uņ_fēl dă l'em_ca cum să fac trósil'e și áș'á/
 uņ_fēl dă... salcă_átbă/ plop alb/ d'ě únd'e ș'im noi? de_căre s-o-n_î...
 s-o-ņvăluít/
 [S-a prins, acolo.]
 da/ da/ l-or a [k] da!

³ Text neinteligibil, rostit de mai mulți informatori deodată.

[VIIIb] sálcà/ și ierá priņs cu jíťǎ/
 [Cum îi zicea la aia?]
 [VIIIb] sur/ sur
 [Nu, nu! „suru” era cu totul, da’ asta care-l împrejmuia, unde...]
 [VIIIa] vęșkě/ vęșkě
 [VIIIb] āșá/ vęșkě/ vęșka o fost áęa dǎ priņz_ jítile
 [VIIIa] acúma-ı rámu/ acúma-ı rámu/ da vęșka o fost.../ acúma-ı rámu/
 da vęșka o fost.../ acúma ęst e rámu⁴
 [VIIIb] da vęșka áęa s-o spuz_la áęa še [k] cîn_aj priņz_ jíta//

uóilě

[VIIIb] aveá... cíťi-o familie dóođǎs/ dóožǎsıšıņs de uǎi/ și le řínáu
 pástǎ ĵarn-acásǎ// și fǎtáu uóilě... fǎtáu... dói... eventual trei meıi//
 [Chiar și trei?!]
 trei meıi// ș-atúņsa/ dǎcǎ n-o avút/ i spuńe la... und’or supt la oáe la
 tıťǎ/ atúņsa-ı dǎđǎ cu f [ε] cu... cu fláșa// și... primǎvára... vińǎ pǎzıtúori dǎ
 uǎi// îi spuńe la noi_ı spuńe pǎcurári// și s-or_ı ortásıt/ mai_ múlte familıi/
 cárıe or plǎtıt pǎ pǎcuráriu/ ca să le pǎzǎscǎ uóile// să fǎsǎ/ ásıa la uzđını⁵ o
 fost stıńǎ// și_ı-o spus stıńǎ// și... dúpǎ cíťe uoi_aj avút/ atıta lápt e primeái/ ĩņ_
 fıecarē sǎrǎ și d’imıńǎta... mulzáu... mulzáu uóilě/ să dușáu cu cáıi/ cu fıliga/
 dúpǎ lápt e// să fǎsǎ brıńzǎ/ și lápt e á cru// covásıt//
 [Și acolo la stǎnǎ ați fost? Cum era acolo la stǎnǎ?]
 pǎi_ ierǎ.../ cuņ_ să vǎ spun? ierǎ tlot_ı.../ tot-o fost ĵárbǎ/ ĩ [k] ierǎ
 únd e pášťǎ uóilě// na ocólǎ dē...
 [VIIIa] atıta dǎ bıne ar fı să să măi ĩntoárc-odátǎ/ să mai fıie stıńǎ/ [...]
 [VIIIb] sǎláșu o fost ĩņgrǎđıt_ı//
 [VIIIa] nū! o fost_ı und’o fost pǎșúna dǎ... o sútǎ dē... ĵectǎrǎ// cǎ áęa
 v-aņ_ spus_ıo/ nūma und’o fost_ stına dǎ uoi_ o fost/ nu řtıu_ đǎcǎ.../ cum ĩ_ı la
 romıńıia/ cǎ și la romıńıia-ı stıńǎ/_ıo vǎd la televizór//
 [Da! La noi e... depinde din ce zonǎ e stǎna: la munte e ĩntr-un fel și
 cea de la cǎmpie e cu totul altfel.]
 [VIIIb] ĩe ĩņgrǎđıt_ ęșǎ roátǎ/ únd e bágǎ uóilě/ și au_ ęșǎ_ı... o gáurǎ//
 pǎ únd e_ ıésē_ uáęa/

⁴ Repetițiile se explicǎ prin faptul cǎ informatorul řine să sublinieze pasajul.

⁵ Nume de localitate din apropiere.

[VIIIa] d'ē le mŭlze/
 [VIIIb] o úřǎ/ o úřǎ/
 [VIIIa] ř-atúńśa aís stǎ păcurářiŭ/ opréřť ě uáęa ř-o mŭlze/ [...]
 [Nu-i zice strungǎ la uřa aea? Sau cum îi zice?]
 [VIIIb] nu! îi úřǎ făcútǎ meĭ... meĭ strĭmtǎ/
 [VIIIa] úř-àęa
 [VIIIb] cĭt Ā... cĭt pǒát ę sǎ ĭésǎ ǒáęa/
 [VIb] ǎřǎ// řĭ păcurářiŭ stǎ la o mǎrřinǎ/ řĭ gǎzda la ářta/ la úřǎ// ř-atúńśa ĭeĭ doi... mulg// ř-atúńśe ĭele řǎd tǎt ĩn řĭnd/ úna cĭtǎ úna... vin... la... muls// řĭ nu řtiŭ/ sǎ mŭlg/
 [VIIIa] řĭ ĭerǎ ō ŭobiśéĭ/ sǎ spúne: cáre ĭa lápt ę-ĭ dúse dǎ mĭńcǎrĭe-n ĭđĭęa áęa la păcurářiŭ//
 [VIb] řĭ ĭerǎ řĭ gǎľęáta řǒs/
 [VIIIa] dē sęrvís Ā fost⁶
 [VIa] řĭ-ŋ ĭǎľęátǎ s-o... muls//⁷
 [VIIIa] da// da//
 [VIb] ř-atúńśę ľę-o da Ā drúmu/ or ĭeřĭt/ řĭ... sǎ duśáŭ afǎrǎ/ o fost... sígur că o sútǎ dē hectǎrǎ/ a¹ Ā mǎĭ puřĭn o foz Ā dē pǎmĭnt/ carę-o foz Ā núma cu ĭǎrbǎ/ undeę-or... ōĭle/ pǎřúne/ kar la noi/ de ářtǎ/ d'-o láture or foz Ā vǎřil'ĕ/... aísǎ la butús or fost Ā pŭŕórsi/... iřǎŭ Ā u afǎrǎ lǎ... la utrĭnǎ// c-aŋ Ā spus / afǎrǎ la utrĭnǎ//
 [Pe urmǎ, laptele l-aduceau acasǎ. řĭ-aicea acasǎ făceau... brǎnzǎ.]
 [VIIIa] da/ řĭ lápte á cru//
 [VIIIb] cĭnd Ā... l-or ĭńķĭgát/
 [Cum? Cum se făcea?]
 pǎ řĭ ĭ cum Ā? cĭŋ Ā sǎ tǎĭǎ/ prĭmǎvǎra/ mĭĕlu/... ǎ mĭĕlu árĭe... ǎ kag//
 [VIIIa] da/ că ř-aís [?] la rumĭńĭa-ĭ spúne kag/
 [VIIIb] árĭe ĩn Ā...
 [Stomacul lui.]
 [VIIIa] ĭŋ Ā stomác/ áre/ ř-atúńśa puńáŭ ĩn Ā stomác puńęǎ... acoló/ că ĭĕľe cum o supt/ lápt'ĭľe ála/ sǎ făřǎ ca ū Ā fel dǎ brĭńzǎ// puńá ū sǎrĕ/ řĭ kág-ola l-o uscát// ĭl puńǎ pǎ coř/ řĭ l-o uscát// ř-atúńśa cĭnd o ĭńķegát Ā tǎĭǎ ařǎ... cu cuřĭtu/ tǎĭǎ puřĭn kag/ řĭ-l puńǎ ĭŋ Ā lápt'e/ dǎ s-ō ĭńķegát//

⁶ Cei doi informatori řĭ continuǎ fiecare firul povestirii, fǎrǎ a řĭne cont unul de altul.

⁷ Vezi nota anterioarǎ.

[Și pe urmă? După ce se închea?]
 [VIIIb] și pă urmă să fășé brînză/ să sărá/ și să puńé îń_vas//
 [Adică el se strîngea acolo, în zerul ăla, în oală.]
 îń_zăr/ da! și s-o pus îń_străcătoările să zîșe/ îń_zăru ăla/
 [VIb] zăru s-o stuors
 [VIIIb] bolován/ ıa_ăș [k] ca ásta așá-ı/ la romîńía/ da!
 [VIb] ș-atúnca s-ō... s-o făcú_ťág-ola/ cît o rămás/ brînză// cășu
 [VIIIa] da! cășu/
 [Și cașul se punea la soare pe urmă...]
 [VIIIb] da! s-or_ı [r] s-or zdrobít așá cu mína/ că la noi așá-n_ı
 [VIIIa] și-n_ı... și-n vas să puńá/
 [VIIIb] să puńá în văs/ și puńá aspăs păstă ıe//
 [„Aspăsul” din ce era?]
 [VIIIa] ierá din scîndur! și
 [VIIIb] da/ și bol...
 [VIIIa] cît-o piátră
 [VIIIb] bolován// piátră// ca să-s...// și într-ăea s-o s _ stat pîńă
 primăvára// toátă ıarna ı... mîńcám brînză d'e oáıe/
 [Și din zer, mai ales spre toamnă, se mai făcea ceva?]
 [VIIIb] nū/ ıo știu că... m̄... móșu meu ıel_ı... ı-o plăcút_ı... să fiárba
 bába... ástă zăru/ ș-o spus că-ı úrdă// mîńcă cū... cu lıngura//
 [Cum se făcea, cum făceau?]
 să ferbé zăru// și cıń_să ferbe zăru/ s-adúnă așá ca uń_ıel dá brıńđă álbă/
 [Deasupra.]
 șe-adúnă/ ș-or mîńcát-o cı-ı dúlșe/ o foz_dúlșe//
 [Acuma nu se mai face.]
 nū!
 [Da' oi se mai cresc?]
 [VIIIb] ıō cred că la noi la óvca poáce vo aveá sínivá dē cásă vo cıtıva...
 [VIb] ocazionál așá/ da nu
 [VIIIb] ă... a lu [r] a lu ásta [r] a lu bírcă [r] a lu bírcă/ trăıán/ dac-o
 aveá mai vo dóozez_dă... ıoi/
 [VIIIa] și mırca ā_avú_ı nu mai áre mırca acú/
 [VIIIb] saı poáte-o mai aveá vunu/ de [k] așá fiecare cásă/ àl _măı
 puńın zășe oı o avút/ fiecáre cásă al_măı_puńın zășe ıoi/
 [VIb] áıa o fos_mínim/ da cıt or fost cu sópóările niē...
 [VIIIb] ma dá [r] dá cásă vorbėám/ fiecare cásă

[VIIIa] da/ da/

[VIb] núma núma oámeñi/ un [k] níšte oámenî dîn óvca or avút [...] símión o avút.../ bírcă

[VIIIa] ă... álea o fos sópoáră/ álea o fos sópoáră/ dă uoi//

[Aceiași]

mormínțu cáilor

[VIb] noi/ la óvca aíca or fost cai ĩ... mulț cai// fiecáre cásă sup pátru cai n-o avút//

[Așa mulți?]

[VIIIa] da/ da//

[VIIIb] ieráu... ierá áltile cășî cari-or avút ĩ duoi... cáre să cărá la cărúță cu iei//

[VIIIa] hî! da// úni or folosít la cărúță/

[VIb] da ieráu... î... doi saų treĭ ĩ cáre or fos núma dă plug// și cáre or arát cu iei// ș-atúnșá zísáu că aș [r] áșt'a-z dă părădă/ cai dă părădă și cai dē l [r] dă lucrú// [...]

atúnșá aveá [k] ierá îñ sátî... ástă

[VIIIb] mormințár

[VIIIa] șěntăr ĩ-am zís/

[VIb] șăntăr/ noi ĩ-am zís șíntăr// ă ierá vorb [k] așá sí spúne mormințár dă cai// î ĩ duśá acoló/ ierá uñ loc ĩ speciál/ făcút ĩ cáre acoló s-or îngropát//

[VIIIb] or săpát și or ĩ...

[VIb] ĩ-or îngropát//

[VIIIb] și nu núma cáii/

[VIIIa] síń-or avút puros/ vās/ și ségóde/ da

[VIb] și... găínî/ și ségóde// álea ierá mormínțu a lu...

[VIIIb] pă tímpurle-álea or [k] s-o-ngropát/ dúpă álea// cîn o plecát aústro-ungária.../ nu măi ĩe/ tot nátu ála //

[Aceiași]

Înainte să scrii óvčia

[Numele Ovcea știți de unde vine?]

păi óvčia cre^d că... pe timpurile ma^găre/ cîn_a fost_aústro-ungărie/ să nu [r] să nume^ă bára^oș// ai^ă_ar fi ca u^ăie/ sau_î...

[Oaie, berbec sau ce?]

da! bára^oș// atú^oș ov^íčia⁸/ dă ásta să pronú^oță óf^oca/ și treb^b [r] treb^ue în_ límba rom^ínă cred să scrie cu fi/ wă rog dáca... putet^ș să... corij^ăț ásta// ásta o făcú^t un dez^ástru... únu túm^íș traj^án care_a termin^át șco^ála d^e... dásc^ăl în rom^ín^ía/ a ven^ít/ ș-a skimb^át/ să sc [k] ína^ínt^e să scri^á óv^ochia/ núma_í^o cred_ că cu of^ícea/ nu ov^í/ f^ínc^ă la s^írb^í i așa: óv^ochia// [...] și_í^o acú^{ma}/ p^e viit^uor/ tot tímpu scri^u óv^ochia cî^o_scri^u/ da noi_í_á^vem din of^íca// nu s^e p^oateⁿ límba rom^ínă ov^íca// [...]

[Dar nu v-ați interesat de ce i-o fi zis așa, chiar în ungurește.]

spú^{ne} só^cri⁻me^u că a ínt^áln^ít și o str^ádă la [k]-n timiș^oára/ óv^ochia/ dă nu ștu da^că mai egz^ístă str^ádă_á^ea/ denum^írea la o str^ádă óv^ochia// [...] acú^{ma} óv^ochia... íe^u presupú^o că dá la ásta/ că ú^onguri pu^oțin s-au [k] íe^í ís cu ná^{su} p^á sus/ ș-au bá^tú_í^uo^g_de rom^ín^í/ și d-á^eă_a spus că s^ín_că

[Că sunt oieri, că...]

p^oate da/ o^íer^í/ s-o ocup^át/ kar_că în tímpur^{le}_á^{le}a cu... pescu^ítu/ o^íer^ítu/ și nu ștu/ cu m^ulte n-au putú^t// p^ám^ínt ar^ábil f^oár^{te}/ f^ínc^ă dún^ár^eă_a í^ond^át/ íer^á... p^ám^íntu í^í de ca [r] categor^íă_a... pá^{tr}a/ a tr^eă^ea-a pá^{tr}a la óv^ochia íe... s^ár^ác//

[E spălat de apă.]

íe sp^álá_d^e á^pă/ da/ da// sun_n^íște dí^gur^í aș^á/ form^áte/ d^úne ad^ícă [...] ⁹// f^ínc^ă... d^á/ s^á ș^íț^ă că noi a [ε] ov [r] óv^ochia z^ác^e p^á [φ] n^íș^te mar^í rez^er^{ve} de á^pă s^ár^átă/ din má^re^a pan^on^ícă// și sper că p^est^e vo n^íște an^í tr^eb^ue ni [ε] o... o lo [r] local^ítate bal^{ne}áră să [r] s^á... d^ávine^á/ bá^í s^á_s^á f^ácă/

[Da, să se exploateze lucrul ăsta.]

s^á s^á e^sp^loat^eze/ da// ajú^tă m^ult/ mult/ í^í f^oár^{te} bog^átă/ num^á-n rús^ía mai egz^ístă_á^șá o á^pă// tot íⁿ [k] to^átă local^ítate^a/ dec^e a^íc ú^{nde} st^ám/ dac-ar íⁿtr^á o s^útă dá mé^tri/ sau o s^útă c^ío^zéc//

íon^él l^áz^ár//
c^ío^ză^șás^e [de ani]

⁸ Cuvântul este silabisit.

⁹ Fragment neinteligibil.

VLAICOVĂȚ

Districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț
Înregistrare: 2007; transcriere: DR

[Hotarele satului]

[Hotarul satului, ce nume poartă fiecare?]

uîtăt/ o lom întín d'ísa¹: đal// ásta-î romînéșt'e/ d'al// ar fi fľoz _brěg/
dácă-î pă sîrbîléșt'e// la d'al// atúnșa vin livézî// șî víne lľoc mic// ála iárăș
nu... ar trěbuî să fîle mála níva/ ma lľoc mic romînéșt'e// așá mérže Țátă// în
livézî v-aņ _spus/ atúnș víne... sîléșt// iar âî romînéșt'e// víne livézî mîs/ iar
âî romînéșt'e//

[Și mai departe, care mai e?]

maî dăpárt'e/ atúnș o vínit: grînd/ romînéșt'e/ ș-o fľoz _gréda/ sîrbéșt'e//
váfe/ váfa/²

[VIIIa] șî váfe/ váfa// eî! ș-o fľost do'ídúș/ ma-î váfa romînéșt'e//
ș-atúnș aís dă cáta vírșet avlém... slătín//

[VIIa] slátină//

[VIIIa] nu slátină/ [...] slătín//

[VIIa] slácín// la slác'ín//

[VIIIa] așá le kámă lócur'e//

[VIIa] șî... zăbrán/ ma ála-î cáta rîtișľór//

[VIIIa] ála nu-î la nľoi/ ála-î la rîtișór//

[Și acolo la „slăcini” ce e, de ce-i zice așa?]

[VIIa] âî măî jľos/ îî...

[VIIIa] î _cîta párcă-î măî jľos/ dař rod'éșt'e/ bíne rod'éșt'e/ bíne/ ma o
fľos [k] n-or _fľos _canalizátî/ ș-o fľoz _măî jľos/ d-áęa i-or zîs aî bătrín/
strámóșî// ș-atúnș or fľos _uámeń cumínt//

[Da' vorba asta „slăcini” mai înseamnă și altceva sau numai la locul
ála îi zice așa?]

¹ Informatorul indică partea din sat cu care începe prezentarea toponimiei satului.

² În relatarea informatorului Nicolae Bogda [= VIIIa] intervine soția, Iuliana Bogda
[= VIIa].

núma la lócurle-áleḡa// slăt ín âi séva cînd _î... noi romîni-î spúñem...
cînd âi pămîntu cu slăt ină d-ălă _alb//

[VIIa] pămînd _d-al alb//

[Cu sare, da.]

[VIIIa] e! ála-î spúñem slăt inós pămînt// e! síngur le pămîntu ála/
cîtvá// áre ş-aséla contînút/ d-áḡa bătrîni nóşt'i/ strămóşî î-o spus slăt ín//

[Şi-ai mai zis la unu' că se cheamă „Sileşti” sau cum?]

săl'ేశt//

[Cum?]

[VIIa] sāl'ేశt e/ sāl'ేశt e// sāl'ేశt e/ sāl'ేశće//

[Şi la ála de ce-i zice aḡa?]

[VIIIa] pă ála-î... ála o flóş _un pămînt mistăcăt/ cu grúape şi cu
dîmpurî// di sé î-or spus lei númele aḡa/ nu ştu// pă dîmpurî o rod'it fenomenál//
pě grúape-or flóş _cu apă//

[VIIa] sāl'ేశt e//

[VIIIa] atúnce n-o flóş _canalizátiē/ c-acúma-î canalizátiē//

[S-a tras apa, da.]

ca sâ trăḡă apă// atúnşa n-o rod'it// pră gróapele-áleḡa n-o putú _nimica/
niś _să sămene oámeni// núma prîn dîmpurî or _sămănat// dar foártē rod'itor
pămînt//

nicoláie î númele-ḡal bun// bógda//

şápt ezăşitrēi an

ş-acólo am _vindút

[La floarea soarelui cum era lucrul?]

tót _să săpá şi ia ca cucurúzu/ tót aḡa//

[Nu, da' întâi o semănaţi? Se semăna cu mâna sau cu ce?]

[VIIa] cu maşîna//

[VIIIa] cu maşîna// înaíntē cîn _n-or avút... maşîná/ cu mína/

[VIIa] dă la-ḡsepút...

[VIIIa] cîn _n-or avú _maşîná/ cu cáii/ cu trei ţevî/ naíntē-o flóş _
maşîná// cu cáii/ cu maşîna/ cu trei ţevî// ei! j _dúp-áḡa or vińit álă dîn
tractuárle/ cu pătru/ cu şásē/ cu... ũópt/ cu cît -o avút// sé _ştu îo cît e avé//

[Și floarea soarelui se săpa?]
 la fîel ca cucurúzu// izezác^t ca cucurúzu// númā... pîn n-or viñít
 combínili/... am tăjăt-o dē pē lloc/ cu... sésera/ ŝti^s se-î sésera?
 [Da! Da.]
 sau cu foárfe^z d-ál'e dă víne// am tâjăt-o/ am pus-o-n remórcă/ în [k]
 [VIIa] cošíle//
 [VIIIa] ăñ trăsúră/ ŝ-au adús-o acásă/ ŝ-acásă... cáre ăęa care-or foz
 măi sárás or bătút-o cu bítu/ cáre nu/ or adús... or foz batóză d-ál'e mís/
 anumít prántru floáreșoárelui ŝi cucurúz// or trecút-o prîn batóză// aęă au
 ŝi vînturăt-o ŝi... am dus-o/ așvîndút-o/ am...
 [O vindeați, nu se făcea aicea ulei?]
 [VIIa] da/ lă... fábrica dă uléi o...
 [VIIIa] nū! o foz múlta//
 [Era multă, multă, da!]
 múlta/ la noi o fos... or avút ómeni pămîntur'e/ se să fas cu... záse
 mi dă kil'?!// se să fas cu tóne'e?!// naín'e-or făcút uléi/ ŝtiț dîn s-a făcút uléi?
 [Din ce?]
 sāmîntă dă curcúbătă/ cum să spúne la vloi?
 [Dovleac.]
 dovleác/ da//
 [VIIa] ŝi dă rápiță//
 [VIIIa] ŝi dă rápiță// să sāmăná cît-un lănt/ dă rápiță/ ŝi ŝi dîn áęa or
 făcút// uléju or dus/ o fos...
 [VIIa] oláiniță//
 [VIIIa] oláiniță/ care-o făcút specjál uléi// io tîn mînt'e cum o fos//
 [Ați avut „olainiță” aicea-n sat?]
 nu [ε] îșátu nóstru nu/ n-o fost//³
 [VIIa] nū-îșát// o fost într-un șát mai... dăpárt'e dă noi//
 [VIIIa] or dus/ crle că la libunár!/ la libunár! o fost// noi n-am avút îșá
 sátu nóst^{fu}//
 [Și vă duceați cu ea, cu căruța acolo sau cum făceați?]
 [VIIa] da/ cu cáii/ cu cošíia/ da//
 [VIIIa] cu cáii/ cu cošíia// trîz dóoză-șéva dă kilométri/ nūma
 s-o dúz lúmeșă// am márs ŝi cu strúgur!/ am avút... víle// așvîndut strúgur!//...

³ Cei doi informatori se completează unul pe celălalt, astfel încât, adesea, replicile lor se suprapun.

am mǎrs cu t tr... trǎsúra plínǎ/ încǎrcátǎ d-o míle dǎ kilogrǎme/ cîn n-o
fuz remórcǎ// am mǎrs... t toátǎ noáptǎ/ d'e sára la șáptǎ-am pl'ecát/ șî
mîne d'iminǎțǎ la șáptǎ-am vińít// toátǎ noáptǎ am mǎrs cu cáii acoló/ am
vindút [...] n sǎt ilǎ-ál'ǎ cǎtǎ pǎncova/ acoló/ așá s-o... s-o kînuít lúmeș//

[Și nu se întâmpla când mergeați cu caii noaptea să iasă hoții înainte?]

nu cǎ noi n-ǎ... n-am mǎrs/ c-a fuz pǎ vrémeș lu títo⁴//

[VIIa] da/ ș-am mǎrs cu... vișín// cu doi-trii...

[VIIIa] am mǎrs noi cîtǎ trei/ pátru...

[VIIa] așá n-am ortǎșít/ cum șǎ spun?!//

[VIIIa] famílii// trei-pátru ș-o mǎrs// nu/ n-or ișít oț/ la títo n-o fuz hót hót//

[VIIa] n-a [k] nu n-am t'emút/ nu n-am t'emút//

[VIIIa] nûma la vrémeș iugosláviei bătrîne/ atúnș or fuz hót hót/ mûlt/
núma atúnșǎ nû s-or vindút strúgur! așá// cîn s-or dus... la vîrșeț/ ș-așá i-aș
zîs/ elvétia// lei or făcút o organizáție/ némți/ ii o fuz mǎi cumińt oámeň//
ș-o făcút organizáție/ podrúm máre/ pívnițǎ máre// e! ș-acólo am vindút//

[Același]

táta mîeș o fost în bǎrǎgán

táta mîeș o fost în bǎrǎgán șásǎ añ/ în romíniǎ// noi am rămás fǎrǎ
tátǎ/ am viń(l) napóí⁵ núma cu máma//

[Dar pe tata de ce l-au dus în Bǎrǎgan?]

l-or acuzát d-aísa... cǎ o fuz í... leğonár!// pǎ... tímpu lû... némț(l) or
fost atúnș/ pǎ vrlémja așá// șî l-or pîríd d-aísa/ or trimás... rēș... pántru iel
acoló/ șî l-or... luat îńtr-o noápt'e șî l-or dus// în bǎrǎgánⁿ//

[De unde, de-aicea din... ?]

nû/ dîn tímișóara//

[De-acolo, dîn Timișoara, da.]

dǎ/ d-acoló dîn tímișóara/ da// ș-am rēmás cu máma un an dǎ díle/ fěrǎ
tátǎ// atúnș am întórs înapóí la... máicǎ m [k] máicǎ dǎ mǎmǎ// șî dúpe
un an moáre șî... máma mǎ o fuz bǎtútǎ aíz dǎ partizán/ răș/ pántru táta
mîeș// ș-o murít șî ia// ș-am rămás núma... c-un mloș dǎ pǎ tǎtǎ/ máicǎ șî

⁴ Este vorba de Iosif Broz Tito, președintele fostei Iugoslavii în perioada 1953–1980.

⁵ Se referă la întoarcerea din România.

m̩oş am avú// m̩oşu m̩eŭ o fost̩ _ îŋval̩ĩ d/ dă la r̩zboi̩u d̩int̩ĩn/ f̩ěřă un pişór// aşá ĩ-o criscút/ ş̩ ĩáca ĩo... la vr̩sta dă ş̩ŋsprăşe an m-am m̩erit̩át/ cu móşu⁶/ ş̩ĩ... aşá... o foz _ viáŋa/ atúŋs/ ĩel o-avú _ ş̩áŋsprăz̩ăşe an/ ĩo ş̩ŋsprăz̩ăşe// [...]⁷

[Dar atuncea când ați venit din România, unde vi s-a părut mai ușoară viața, acolo în România sau aicea?]

nū ĩn romîniã// da/ f̩ŋcă m-am _ ĩ... dăş̩t̩eptát acoló/ ş-am avút mult̩ pr̩et̩ĩn/ ş-am avút pr̩et̩ĩn ş̩ ĩ a [k] d-aíz _ d̩in ĩugosláviã/ c-am foz _ m̩ũlt̩ĩ refuġiát// pr̩ě vr̩meŋa áŋa// am avút ş̩ d-aíz _ d̩in petrovás̩ĩla or foz/ d̩in nicolĩŋ or foz/ d̩in... coş̩c̩ĩ/ d̩in sátu coş̩t̩ĩ/ ş-am avut pr̩et̩ĩne cu cár̩e... déja m-am... pr̩et̩ĩn̩t̩/ ş-atún _ m-o foz _ gr̩eŭ/ c̩ĩn _ ĩ-am p̩ěřs̩ĩt̩/ ş-am vinít aís/ ş-aşá/ aşá// o foz...

[Când v-ați dus prima dată acolo, v-ați dus din cauza războiului sau de ce?]

d̩ĩŋ... nu o foz _ război̩/ or fost̩ _ ĩŋcă ĩemŋ aís/ ĩn pátruză _ ş̩ ĩnú/ pátruzăĵ _ d̩oĩ// atúŋs acoló ĩŋ... címişoára... am fost̩ _ c̩ĩn _ or bombardát... áŋglo-amerícáni dă d̩oq̩o or̩ t̩/ címişoára/ ş̩ ĩ-o dátă rúş̩ĩ// aŋ _ fost̩ _ acoló-n t̩/ címişoára c̩ĩn _ or vinít rúş̩ĩ// ş-atúŋsa táta m̩eŭ... or veŋĩt̩ dúp̩ě ĩel d-aís/ ca să-l pr̩ĩndă să-l aducă _ aís/ nap̩oĩ// ş̩ ĩel s-o... dus cu rúş̩ĩ/ c̩ĩn^d _ or vinít rúş̩ĩ s-o duz _ voluntár̩ĩ// cu ĩeĩ/ o plicát pră front// ş̩ d-áŋa noi aŋ _ stat mai un an/ aŋ _ cređú^t _ că să-ntoárs̩e/ ş̩ ĩ nu s-o mai ĩntórs/ triĩ an̩ o fl̩oz _ dus ĩn rúsiã// ş-acoló s-o dus la o ş̩c̩ulă dă _ m [ε] la _ m... ş̩c̩ala dă militár̩ĩ// ş-ó _ căpătát un raŋg dă căpitán// ş̩ ĩar s-o-ntórs ĩnap̩oĩ _ romîniã/ dúp̩ă áŋa/ dúp̩ă še s-or mai liniş̩t̩ĩt̩/ cum/ ē! ş̩ dúp̩ă áŋa l-or dus ân b̩ěřăgán/ dúp̩ě s-o veŋĩt̩... noi am fl̩ost aís⁸/ máma meŋa o foz _ muártă/ noi n-am ş̩t̩ĩut dă ĩel/ májca m̩jã o fl̩oz _ víle ş̩ tájca m̩eŭ/ noi n-am ş̩t̩ĩú^d _ dă ĩel... vro d̩oĩspr̩ěşe an// n-am auz̩ĩ^d _ dă ĩel/ că-ĩ ân b̩ěřăgán/ ş̩ ĩs̩ n-ar fi ĩeş̩ĩ^d _ d̩in b̩ěřăgán/ o fl̩ost... sud̩ĩt̩/ arestat̩/ pră d̩oq̩ăz̩ěž _ dă an// ş-o murít... să nu spun áŋa/ poát̩e că-ĩ secr̩et̩/ să nu spun.../ să nu spun⁹/ cum... s-o-nt̩ĩplát cu ĩel ân b̩ěřăgán// [Da' ați ş̩tiut cum s-a ĩnt̩ĩplát?]

⁶ Gest: arată spre soful ei.

⁷ Textul este întrerupt, uneori, de comentarii în afara subiectului.

⁸ Ultima propoziție este rostită sacadat, cu pauză după fiecare cuvânt.

⁹ Reluarea propoziției este rostită șoptit, retrăind, parcă, starea de teamă.

da// am șt'ut/ și după_ăța... cîn_o ieșîd_dîn bërăgân/ lēl o flōst [ε]
căsătorit cu_ăltă m...

[Cu altă „mujere”.]

mujere/ am avút_mămă mășcōáne/ îṅ_t/ćimișōára// iă o lucrăt la
tribunál// și lēl s-o otărît să plēce dîn t'imișōára pră vrēma lu căușescu/ o_
fos_ăța/ ș-o plēcăt... și o ajúṅs ân... itália/ îṅ_camp^/ ṽop^_luṅ/ dūp-ăța s-o
dus în amērica/ dîn amērica s-o dus ân colúmbia și pōáce fi că șî_ăstăz(ṽ
trăeșt'e crēd/ că nu știm dă lēl//

[N-ați mai știut nimic pe urmă după ce-a plecat.]

nū! am șt'iut/ aṅ_șt'iút/ nūmă_acúma dă vrēo șásă an nu mai șt'iu dă
lēl/ dar ai mṽort sau iṽ viṽ/ nu ștu nimic// du_p-ăța_a plēcăt în colúmbiā/ o
lăsăt... mujereța ăța n-o vru^_să mǎrgă/ a dîn ćimișōára/ c-o avút mămă
viē// dar n-or avút copii// nūma pră noi/ pră míne și pră frát'i-mēu// frát'i
mēu o plecăt în... austrál'ja/ în ánu... síṅzășîșăsē// o avút nicōlae șásē an kē
lēl iṽ născú^_dîṅ_șáizēs/ [φ] ș-o trăt acóló [φ]/ s-o duz_d-aiś cu doi copii/
și cu... soṽița lui/ ș-o trăt pátruzăz_dă an/ o lucrăt în austrál'ja cu... soṽița și
cu doi copii/ ș-acúma dă șásē an iṽ mṽort și lēl/ în austrál'ja... o murít//

[Da' cu „măștihoane” vă înțelegeați cu ea, vorbeați cu ea, venea și ea
pe-aici sau nu?]

a lui mujere dă la... austrál'?

[Da, da.]

o viñit acúmă ánu trecút și ș-o aflăt un romín dîn romíniā să să merít e/
dúpă mōart' a lu frát'il'i mēu//

[Nu, da' mama care a fost măritată cu tatăl matale.]

da mășcōáne//¹⁰

[VIIa] ē! iă... dă... m-am ṽinút cu ęa ca dē mămă búnă// da//

[Da? A fost bună, v-ați înțelese bine.]

o flōz_búnă/ da/ da/ da... o flōz_búnē/ nūma o murít și iă dúpē... un
an sau doi dúpē plícária lu táta mēu/ că iēi_ṽ-o fo_jălṽ dă lēl/ ma iēi_ṽ-o
flōz_mēi_jălṽ dă máma iēi/ să nu-ș lase máma//

[VIIIa] P^ăi cuṅ_s-o lase síṅgură...?

¹⁰ În relatarea informatoarei Iuliana Bogda [= VIIa] intervine soțul, Nicolae Bogda [= VIIIa].

[VIIa] da// ǒ_fıoz_bătrîná/ dă nóǎžǎž_dă án// e! și ıa dúp-áęa s-o bolnăvíđ_dě... cánĉer// ș-o murít_și ıa dúpě dıoi án// dúpě s-o plecát táta mıeu...// ș-așá... o rămás un... apartamént în tímișoára a lu táta mıeu ș-a ıeı/ o rămás la o... doámná/ la o feméęe

[VIIIa] la fáta aęă/ ıeı or cıřscút//

[VIIa] ıeı or cıřscút-o... o fătă... n-ıo avút copıı a mıa măřt/ćoáne/ vítrigă// și or lqat o fătă/ o_fșcolát-o/ și ı-or... rămás ıeı apartaméntı-ńla-n tímișoára//

bógda ıul'ıána//

ıo am șápt'ezășıdòı [de ani]//

noi am plecát ın_străınătáe

și noi am plecát ın_străınătáe în ánu șáptăzășıdòı/ ın elvétęa// am lăsát copııı prá... bătrîne/ bábe bătrîne/ máıkil'ę noăște/ a noăște maık(ıı// și copııı... ș-or făcút armáta fără noi și ș-or... așá// am...

[Și ce-ați făcut acolo, ați lucrat acolo?]

am lucrát_ı provizór așá múnĉă/ tot cıtă treı luń acóló/ treı acásă/ aņ lucrát pămıntu acásă... vára/ ș-atúnĉ_ń-am întórs ıárna la lúclu/ acóló// și ıár am vińıt_ı... primăvára/ ıar am lucrát aıs treı luń/ și ıar... vára ń-am întórs//

[VIIIa] și la ıúńıle... la treı-pátru-sıns ıúńıle ńę-am întórs ıar napóı//

[VIIa] da/ ń-am întórs napóı//

[Și-acolo cum vă descurțați? În ce limbă vorbeați?]

ın límba italıánă// aņ_vorbıt perféct límba italeánă// da// aprúape dă límba noăștă//

[VIIIa] a foz_măı ușoáră límba italıánă/ aprúape dă... dă límba romıná [...]

[VIIa] da/ dă límba romıná/ ș-o fıost_ı...

[VIIIa] ní-ı măı ușór// ģermána o fıoz_măı greę...

[VIIa] da// ń-am dășcurcát foárt'e bíne/ núma ıel s-o bolnăvıt/ ș-am [ε] întórs ınapóı/ ńę-am întórs ın óbzăjđdòı/ napóı/ dē tot//

[Și până atuncea ați tot lucrat acolo?]

am lucrát... áni ı-o socofıt tot cıtă triı lūń [k] șásă luń la an/ jumát'e_dă_ăń/ áęa n-o fıost... lúnĝă vrıémıe/ cam șásă án aņ_fıoz_dă tot//

[Și-acolo la ce lucrați, ce-ați făcut?]

ıel o lucrát lă... spúne un...

[VIIIa] ȳo am ̄flost... řev ̄dă pívniřă//
 [VIIa] dă... pívniřă/ cum să spúne? podrúm//
 [Înțelegem, da, da, da.]
 da/ da//
 [Și-ale cui, unde erau?]
 [VIIIa] a lu-otélŭ ȳerá// un otél máre//
 [A, la hotel ați lucrat?!]
 da//
 [VIIa] la otél...
 [Și dumneata?]
 ȳo am lucrát ân liņjeriē/ da/ la spălătorie/ da/ ři dúpă ̄áęa aņ ̄lucrát ři la
 ofiș... la ofișu dă... spălát... vásel'e/ cum să spúne? la... ofișu dă... bucătăriē//
 [La bucătărie, da, da.]
 la bucătăriē/ da/ da// ř-așá... p-ond'e-o trăbuít să... lucrú acolo o [ε] așá-ȳ
 la otél/ únde trébă/ t'e mútă// ř-am lucrát sásurŭ prăstă vríemle ři... așá/ cum
 o trăbuít// otélŭ nu-ȳ ca fábrica... să lucrú la fics//

[Aceeși]

am avút obavézu

[Da' la munca câmpului, ați lucrat și-acolo, nu?]
 [VIIa] aņ ̄lucrát//
 [VIIIa] nu// nu//
 [Nu acolo, aicea la noi?]
 [VIIa] acolo¹¹ nu// numă ̄acásă// aņ ̄lucrát noi ̄doi... dă//
 [VIIIa] la noi dă// noi aņ ̄lucrát pămíntŭ// cînd an ̄terminát cucúruzu/
 primăvára l-am săpát/ l-am... cuņ ̄ să spúne/ tŭođ ̄ l-am îņgrŭopát/ l-am
 rînduít/ ři n-am dus// tŭámna/ îņ ̄sectémbrie... dóŭoș ̄síņș sectémbrie/ aņ ̄
 vinít/ aņ ̄culés...
 [VIIa] ȳar n-am dus/ înaínt'e dă...
 [VIIIa] înaínt'e dă grŭŭ/ n-am maȳ sămánát că... n-am putúť/ noi la
 vríemla grŭlŭŭ n-am ̄fŭoz ̄acásă// ři ȳar n-am duz ̄napói// doi-treȳ vișín ȳar

¹¹ Prin „acolo” informatorii nu înțeleg activitatea desfășurată la câmp, ci pe cea din străinătate.

ń-am întórzi Ĩnapói/ tot aşá am ĩ făcút// rotáţeă ĩ áęa/ skĩmbu ála// aşá an ĩ tráit//

[VIIa] am [r] am trábuĩt sã mlérzem cã n-am avút aĩz ĩ dã aę/jũns/ posibilitãţ// pãntru copĩi sę-ĩ... térmięe cĩta şcuála/ şĩ aşá sã... fásem şĩ noi prĩęgã cásã séva...

[VIIIa] la-ńsepút nu crédeţ c-o fľost/ cã vorbĩm c-o fľoz ĩ bun la títo¹²// o fľost ĩ prã ũrmã/ cĩţiva añ/ fęart e puţĩn añ//

[Mai târziu, da.]

mãĩ ĩtĩrziũ/ dar la-ńsepút n-o fľoz ĩ bun [...]

[VIIa] noi am avút obavėzu/ cuņ ĩ sã spũne/ la voi

[VIIIa] cõtã/ cum sã spũne?

[Da, aşa se spune.]

[VIIa] am avút... fęart e grľeũ/ ń-a ľat ĩ tõt/ tõt ĩ tot ĩ tot ĩ tõt// am avút... mľoşu mľeũ ũo fost ĩnvalĩd sãrácu/ dar am řĩnút márovã// ķě ľeũ cu a mľeũ frát e aņ ĩlúcrát dã miş/ ķě n-am avút ĩpėrĩnţ// ĩo am sãpáđ dã dóĩsprãşę añ/ frát ĩĩi mľeũ o avũ ĩzãşę añ// cĩnd móşu... o ĩmãrs ĩla ĩlľoc/ dar mãĩca mĩa o prãşĩt... cu plũgu//

[VIIIa] o řĩnũ ĩdã plug//

[VIIa] noi am purtát cáĩi/ şĩ mãĩca mĩa o řĩnũđ ĩdã plug// ş-aşá noi am... azũns pãnã ĩaca ń-am... cãsãtorĩt...

[Şi ce „marvã” era mai mult?]

am avút cãĩ/

[VIIIa] cai am avút//

[VIIa] am avút ũoi/ am avút ĩ porş/ am avũđ ĩ márovã mũltã/ cã prã vrėmęa áęa... dar ńę-o ľat la... cõtã/ ľã ĩobavėz/ mult//

[VIIIa] la cõtã ńę-o ľat/

[VIIa] ń-o ľat/ đĩņ ĩşĩnsprãşę ũoi ń-o ľatđ ĩzãşę// ń-o ľasã ĩşĩns//

[VIIIa] núma asĩ ľę-o ľat/ la un prľėtin o avút trėĩzãş/ şĩ úna/ ş... şãĩsprãşę/ o ľat şĩnsprãşę [...]

[VIIa] da aşá ńę-o... fľost atũns/ da núma la noi//

[Aceeşii]

¹² V. nota 4.

múlŧe s-a făcút atúnŧ_dîn cínepă

[Dar cânepă se semăna pe-aici, mai demult?]

dă/ ŧî cínepă// cu strămájca meă am lucrát la cínepă...

[Dacă vrei să ne spui așa la cânepă, care era tot lucrul ei, de la-nceput...]
de la-ŧsepút...

[De când o semănai, cum pregăteai locul acolo și până când ajungea „cămeșă”.]

dă// da io mă [?] amincésc așa puŧín/ kě io aŧ _ floz _ dă vrēo
trēsprázáše ân... ân última... când am... lucrát la cínepă/ în últimu an/ am
sămănát-o/ la ŧ_cápăd_dă lloc așa/ ca un... dărap//

[VIIIa] ęa să sāmănă primăvara//

[VIIa] primāvára/ ŧ-atúnŧa cānd_o flost_î... așa cu flurare/ cīnd o flost
cu sāmínŧă/ am tējăt-o/ toată_aŧ _făcút-o snop/ ŧ-atúnŧă _am mērs aís la o
bără/ am bēgát-o-n ápē/ trii săPtămín... am ŧínút-o-n apă/ ŧî io cu májca mię
ŧî cu strămájca// kě lél'e m-or duŧ _la lúcru dă míkă/ că n-ā [k] n-or... avút
cu síne ŧî... ŧ-atúnŧa la trei săPtămín am scłos-o/ ŧ-aŧ _spălăt-o/ ŧ-atúnŧă _
am uscát-o/ ŧî noi n-aŧ _lucrát-o/ numă _am avút níŧŧe... feméi/ níŧŧe muierí
dîn... sāmniáj/ dîn lócŧe// lél'e-or vińít... pră sát'e// cu tot al lor/ cu... ála/
piépt'ínile-ála ŧî... ŧ-or lucrát toată cínepa// ŧ-atúnŧa ŧî ió am tłors/ ŧî io am
învătăt _să tuorc/ dúpe lél'e-or lucrát_î/ or făcút_î... ĩ stúpă/ cłłŧ/ fuiór/ ŧî-n
trii flélurí s-o făcúd_dīŧ_cínepă_áęa/ ŧ-atúnŧa io am tłors_î... cłłŧ/ că áęa...
o florz_máj...

[Mai ușor, da.]

máj ușór// â... strămájca meă o tłors... fuióru/ ŧî a me măjcă_o tłors
stúpa/ așa s-o zís la áęa dîn mijlłóc/ a măj mătăsuásă/ áęa cínepă//

[Aia-i „stupa”, aia mai moale?]

áęa-ı stúpa a muále/ áęa-ı stúpa...

[Și aia pentru ce era bună?]

păi or ŧēsút în război atúnŧa... aŧ _făcút... móșu młeu o purtát ŧî cămășă
dă fuiór/ pră vrēmęă_áęa n-o flost

[VIIIa] cę n-o flost//

[VIIa] da/ ŧ-atúnŧă_aŧ _fēcút ŧtērgăre d-áš'a/ dă fuiór/ ŧî n-aŧ _făcút
pońvł pē páturí/ cērșávurí așa/ dă fuiór subŧírí or foS_ŧî ĩ-am bāgát ân...

m̄var așá ca să fișe álbe/ să fișe muōi/ să fișe...// strămáica meșá o ștut să
lúcre la cínepă áșá fôrte...// atúnșá an țesút sás/ o țesút máica meșá sás
dă... naint e s-o... treierát/ acásă gríu// ñe-o trăbuít saž dă fuiōr/ atúnșá am
duz la moáră/ ñe-o trăbuít sás

[VIIIa] s-a treierát cu batóza naint e//

[VIIa] da/ da/ păi da// șî múlț e s-a făcút atúnž dîn cínepă/ múlce/ tárle
lúcrur! múlte//

[Aceeași]

șî múlț-am făcúd dîn línă

am avút uoi/ am t̄or^s șî línă/ ș-atúnșá am... pus... fuióru... ân [ε] șî
s-o țesút cu t̄ině/ fuióru/ la un l̄oc/ am astrucát țoále dē cai/ am făcút...
țoále dē cai dē línă/ ș-am făcú șî pántru noi țoál'e// frát'il'i mieu o purtát...
pantalón șî... așá s-o spus

[VIIIa] șoáres o zis

[VIIa] șoáres t̄i// șî... ca un [ε] fl̄el dă șúbě/ așá s-o zis/ dă línă/ am m̄ers
șî la școálă cu ál'a//

[Cum le zicea aicea la „șubele” alea?]

[VIIIa] durút//

[VIIa] durút/ șúbă/ șî... am avút t̄i ph̄... cum l̄e-o đis?! îi ca un fīel dă...
jakétă/ așá am țásút/ șî o țású^d máica miă/ ș-atúnșá am dus-o la... vâjág/
o-ñvâjízit-o/ ș-o făcút-o așá ca dă la... fábrică// șî n-o făcú țoál'e/ míle m-o
făcú^d bündă/ paltón/ șî lu frát'e l̄e mieu/ pantalón/ ș-așá am m̄ers la școálă//
pră vr̄meșá áșá n-am avú^d dă cumpărát atít/ tot ñe-o țesút...

[Și lână mai mult era albă sau și neagră?]

șî nágră/ șî álba//

[Și colorată se făcea? Cu vopseluri, cu... „farbă”]

đă... sē fașá// am ânvățát să t̄orc șî línă/ m-am făcút t̄i ștricóu/ jers...
cum să spúne... românéș'e?!

[Păi nu, oricum, că noi înțelegem. Ziceți cum se zice pe-aici.]

[VIIa] șî tricóu/ șî prăžl̄uc/ am ânvățát să lúcrú lúcrú dă m̄ínă/ dă m̄íkă
dúpě s-o murít máma meșá// am lucrát/ m-am făcút p̄apúz dă línă/ t̄ot/

după_ăța am mers la școală/ cu_păpúž_dă lînă// și dumineța n-am încălțat la jloc cu păpúž_dă lînă/ că n-am avút păpús/ am avút pěrłékě... cîn_m-am mēritát/ și cu ăța am jucát la jloc șásě-șapt'e án/ tot cu ăța păpús// că n-am avút//

[Dar cum erau „păpucii” de lînă?]

păpúsi dă lînă... ăeráu cu trei bujłóri/ am_făcút_frumós/ pră alb așá au fłost_făcút... cícur! dē... așá s-o zis/ t/cícur! dē păpuś/ cu trei bujłóri/ am învătát să fag_dă pră șem așá/ dă pră...

[Ziceți, ziceți, da, da, da!]

și atúnșá i-am tălpuít/ cu piél'e/ or fłost fōárt'e frumós/ or fłost_î táriē... dă [ε] cum să vă spun dă... fălós or fłost/ tările fălós// da/ or fłost am... // și cu țoále dē mătásě am putút_să vin [!]/ că n-am avút așá/ n-or fos_sandál'e/ n-or fos_slapí/ abíá dápă se m-am mēritát n-am... făcút la májstár! nișt'e sandál'e așá/ n-am pogodít la májstōru/ o făcút un... [φ] ș-așá o fłoz_viața noástră/ mēi sārăcă/ măi... ș-am_fłos_fătă fēră māmă/ májca miă nu m-o făcút atít'a țoále dă fájne/ dē.../ am_fłoz_mułțamítă așá cum am... cum_făcút așá o fłost// [...]

[Am uitat să vă întreb, atuncea când ați zis că lucrați lîna, faceați și cu „farbă”, cu... vopsea?]

dă... cu vopsēle/ o ș'ut májca miă/ o cumpărát// și... ia o fărbuít// și m-o țesút și t'il'ímurí/ m-o țesút străit! atúnșá... m-o țesút și suc [k] hájnă/ fústă m-o făcút//

[„Sucnă” sau cum îi ziceți?]

súcna/ cum_zisem nōi/ și ștrícōu/ o duz_la vājágă/ o țesút subțiriē/ frumósă_așá o fo^s// ș-o țesút în_cóțkě așá cúmvà/ cā dē cumpărát o fłost// [φ] și cu ăța nē-am îmbrăcát// și la crășún/ ș-atúnșá máma miē pánă n-o murít/ m-o făcút_î súcna și ștrícōu// tō^d_dă lînă/ și la școală_am mers cu to^d_dă lînă/ fústă dă lînă/ așá o fłost ân sficle-η / glócne așá o fi/ iă_o ș'ut fōárt'e mult să lúcre... lúcu dă mínă// și io dă la ia am ânvățát/ pánă ia n-o murít/ și m-am_făcút și io dúpă ăța/ și m-am_făcút cu poál'e la vrísta dă pátrusprése án// am purtát poál'e/ cum nōi ru^míni d-is/ și... la ru^mínia tōt_să poartă_așá// am_fłost în poál'e dășe án//

[Dar ce înseamnă aici, care erau „poalele”?]

cotrință dînaínte/ cotrință dînapōi și... poál'e cū... pistrítě/ am ș'ut să-mpistrítěsc... și m-am_făcút supág/ și m-am_făcút poál'e/ ș-atúnșá... dúpě

dăşe an... s-or făcút _múlce-ŋ_sat/ îŋ _súcneă// aşá n-am... lăpădat pə̀al'el'ę-ál'a/
o foz _brîu... şî ŋę-o fost _cald vára cu brîu-òla/ ş-abęá am aş'ęptát sã [ε]
cáreva dîŋ _sat sã sã skímbe şî-atúŋz _dălóc şî noi// n-am cumpărát/ dùpã _
áęa s-o s [k] căpătát cíta pîŋzã/ ŋę-am _făcút _î súcne/ şî costímur! şî aşá
ŋę-am... purtát mẽi... aşá//

[Şi astea care se făcea „în coţche”, în ce culori se făceau?]

îŋ _cê cúlór! : sã fac/şa... alb cu négru/ dă línă naturálă/

[Alb cu negru.]

da/ da// n-am _fărbuít áęa/ n-am _fărbuít// mã _o fost _frumós/ o fost _
cã... pipít aşá/ cum _zísęm noi prã vrémęa nõastã _aşá// o flost/ am avút...
aşá/ tod _dã lucrú dă mínă/ mẽi mult/ mai mult// ŋę-am _făcú _prăzlúse/ ŋę-am _
făcút... blúze aşá/ cu găitáne aşá/ ŋę-am.../ cum am ş'tut noi úna dă la álta/
flęcil'e/ ŋę-am _făcút aşá modélur! frumósę şî... aşá//

[Şi „farba” era cumpărată sau se făcea şi cu frunze de nuc?]

şî cu frúnzã dă núc/ şî cu frúnzã dă... guţínă/ ş-o foz _drăp' / crēm/ brăuŋ/
aşá/ am _făcút aŋ _colór! / cáre nu s-o' _ş'tęrs/ prã... ált'e háine/ áęa o ŋínút colóáreş
męi luŋg// dar ált'e colór! s-o' _ş'tęrs// sau... cîn _am _fărbuít _vínăd-viérd'e/
rõşu am _vrut sã fásem// s-o ş'tęrs prã pə̀al'e/ prã... cüpág/ prã... n-o flost aşá
fărbã dă val [k] vol [k] valóáre/ dă frumósã// [...]

[Dar aţi zis că făceaţi din lână „toale de cai”?]

şî toál'e dă cai// noi procoăviţę/ aşá l'ę-am zis//

[VIIIa] dă _astrucát cáji iar^{na}//

[VIIa] la lloc [r] la lloc cîn _am mers toámnã _a fos _frig/

[VIIIa] frig _o flost//

[VIIa] cáji i-an _dăsprîŋs la coşie şî i-am astrucát/ i-am acoperít/

[VIIIa] sau dac-am márs la vírşęţ la...

[VIIa] la tírg//

[VIIIa] piát^{la} / acóló^{la} la tírg/ cum sã spúne-n românia// ñi^z _n-am putút
sã-ı ŋínem dăstrucát că-ı frig/ o trăbuít sã-ı acoperím/ pęntru áęa//

[VIIa] da// toál'e dă cai am... făcut// şî mülc-am _făcúđ _dîn línă// átúŋs
o' _flöst _î care-or pięptinát la línă/ dar acúma lína o lăpăđă/ nu mǎi lucrã
ñime dăŋ _línă ñimic//

[Şi-n România la fel se-ntâmplă, şi-acolo o „lapăđă”.]

dă...// dar mie... m-ar fi jël! aşá/ dě še nu jéstă zíc únu să lúcre la línă//
jo aş spălă-o/ aş toársé/ aş ş'i să lúcrú dă _ línă múlté/ ma n-äre síñ _ s-o
lúcre lína/ nu mai jéstă d-áęa la noi//

[VIIIa] jo ş'u că naínt'e am avút voi//

[VIIa] dă... mult'-am...

[VIIIa] ş-abeă _ am aş'ęptát să l'ę túnd'em noi/ aşá să spúne şî la voi//
ş-atúnşă _ am [k] l'ę-am tuņz _ dă la bisérica álbă [...]

[VIIa] dă/ ām piępt'ęnát...

[VIIIa] acoló-ı măi dăpárt'e/ númā... ñę-am dūs cu trăsúra/ cu coşía//

[VIIa] dă/ n-am ortásít vişíni/ mułt// am āmplút trăsúra dă línă// [...]
ş-atúnş am vindút piępcínátă _ aşá gáta/ am vindút la piát/ la... lúme cáre n-or
avút oi//

[VIIIa] tot s-o skimbát/ piáta cu tótu şî...

[VIIa] cu brín^dză n-am ocupát/ cu... piátu/ aşá n-am dus pă la piát pră
vrémę-ăęa// voi luat [ε] nu luat tqát'e áş'ta še noi pověstím/ că noi pověstím
şî še nu-ı dě folós/ ma noi... [!]

[Toate, toate sunt de folos ce ne spuneți dumneavoastră!]

[Aceeași]

o flóst _ căpára nõast'ă kě jo n-am ş'ut

[Şi cum de v-ați măritat așa tânără, la cincisprezece ani?]

pe! jo să vę spun/ n-am avút pęrínť/ şî máica meă... lel o flóst un... [ε]
copíl mai bogát/ ca míne/ şî jo-aņ _ vrut ca să nu... áfl'ę jel áltă fátă/ şî ca să
fiu jo áęa... m-o măritá [k] m-aņ _ căpărít în ánu... şíņzás/ dă pátruspráše añ//
ś/cíņspráše am avút/ ś/cíņspráše/ că mi-z _ dín tręjzășîņś ánu// c'śíņspráše añ
am avút// şî-ņ _ şíņzășunu m-am męritád _ dúpă nóó luń// am stat _ căpărítă
nóó luń// dar nísúnd'e nu m-an _ duz _ d-acásă// că aşá o flóst atúnşă// cînd
lel o vińít să mjerzem la zloc/ am męrs// cînd n-ō vińít/ o męrs la fotbálu
sau únd'evà z-or [k] s-or dus în al^t _ sat/ jo am stat acásă/ la uşă// nísúnd'e
n-am plęcát// şî la zloc noi n-am stat nõapt'a// noi am... cînd or vińít márva/
or vińít pórşi/ vásiľe/ noi aņ _ flóst la uşă _ acásă/ deja/ dě la zloc// da nu
atúnş _ să plękëm ca acúma fét il'ę la... zése/ la úņspráše să dúc/ dar noi nu...
pră vrémęa nõastă//

[Da' cum v-ați cunoscut? Cum... vă știți?]

noi [φ] cunoscuđă la șcuălă// dar după s-am viñit io din romînia/
abęá o [k] lel o fluoz_gáta cu șcuála/ o avút mai jumát'e dá an/ dar io am mai
avút un an și jumát'e// ș-atúñsă_așá la șcuălă// dăr... am avút_î námurí/
apróape dá casa lui// ie... noi am avút casă-n áltă strádă/ acolo m-am
mëritát// io mi-z_născútă-ñ_cása ásta/ núma m-am mëritát acolo/ kę lel n-o
avút fraț// frát'ile i-o murít/ cínăr/ dá ópspráše án/ și lel o fluost cíta mẽi_
îñstărit/ mai bogát// și máica meá o vrut să mă đa acolo ca să... am dě toát'e/
să nu fiu sārácă/ să fiu [i] mai îmbrăcátă/ mẽi... așá// și după trei án dá zíl'e
moáre și máma lui/ ș-am rămás amîndoi fără... máme/ ș-atúñsa [i] ñę-am...
îñtăl'és tárle bíne/ și iáca n-am_fácút copii/ dar trei copii am avút/ o fátă
nañt'e dě ášť'a doi copii// núma ñę-o muríd_dúpě... jumát'e dá óră după
s-am născút-o// ș-atúñsă_añ_lucrát împreună muilt/ la pëmînt/ la márvă/
acásă/ la uoi/ la... și n-am... criscút copii/ și i-am dat la șcuălă/ și... așá am
[k] n-am îñtăl'és// ș-am_fácút așá

[Asta a fost bine, da.]

da/ am_fácú_tuot// síne... am avú_dă toát'e după_áęa... ș-așá a fluoz_
viața noást'ă// [...]

noi iáca dá cîn_trălim împreună is síñzēs_și... șápt'e dě án//

[VIIIa] síñzășápt'e//

[VIIa] dân_síñzăș_ánu n-añ_căpărít și d-atúñsa ni-s împreună//

[Da' la „căpărát” cum era obiceiul, cum se făcea?]

[φ] la căpărít... ah! se să vă spun/ cum o fos_căpára noást'ă// o fluost_
căpára noást'ă kę io n-am șt'ut// am_flost_la luoc// lă... hórdă// cu un úică/
cu doi uik// lej or arát cu plúgu și io-am pus boábe přě bręádză// așá o fozi_la
arát

[VIIIa] cucurúz//

[VIIa] cucurúđ// și cîn_am_vinít acásă aę-o fost într-o joi sára//
strămáica mlę spúne: „aiū! fáta miä! iut_t'i spálă... cíta přă fáță/ că vîn.... la
vuorbě/ cúscri”//

„uă” țac „máică! că io niz_nu știú... síñę víne”/ așá o fluost/ și „dî se
așá acúma?”// cum am_viníd_dă la un luoc/ o fluost_un pămín_ńęgru/ tótă
imqásă přă fáță/ n-o fozi.. băie să mẽ scáld/ únu_doi să fiu... spălătă// ma cíta
přă fáță// și iut m-am luat cotrința/ am_flos_cu poále// cíta cotrința

dínáinŕe/ ŝi iáca vin pĕrínŕi lui la vŕórbă// zíc „waj!” zíc „ŝe căpără!”/
dă... dar n-am ŝtut/ că îi... noi aŕ_viniŕ_îŝŕát dĕ la lŕoc/ cu cáii//

ŝi úica mŕeu o đis/ ún úică/ spúne: „doámne!” ŝică „dĕ ŝe baŝ acúma?/
n-o fos_timp símbătă ŝăra? sau ŝă ŝtím ŝă fim ŝi noi spălăt”// lei or stad_
dínúntru-ŕ_cúină/ cîn_or ieŝít_tot imŕós pră fătă/ n-or ieŝít... la căpără//
núma móŝu-mŕeu/ ŝi máica miă/ ŝi strămáica meă// ŝ-or viniŕ_ ŝă mă
căpărăscă cu... néŝte băn/ o cămără dă băn// ŝă mă...//

atún_móŝu mŕeu o spus/ spúne: „fáta miă îi fătă/ nu-î... márvă ŝă o
vind/ pră băn// míŕe nu-m trĕbă níŝun ban/ ieu vă dau vŕórbă miă/ ŝi cuvîntu
mŕeu... că fáta miă îi_ŕ” [ε] cum ŝă spúne/ „ie ascultătoárŕe/ ŝi-î cumínŕe/ ŝi
n-o vind pră băn”// ŝi n-o lŕat níŝun ban//

ŝ-aŝá am rĕmás lŕigát/ noi_ căpărít/ déja// dar io níŝ_nu l-am_vázút_
pră júniŕe// l-am_vázút_cu o [k] aŝá naínŕe cíta vrĕme n-am íntilnít aŝá//
cînŕ_símbătă/ áŕa o fŕost ân... [φ] pátru mai/ ín ŝásĕ mai_ă fŕoz_nidĕea
sîrbáscă// iáca víne júniŕe... la... cínăra// io aŕ_fŕos_cíta-mbrăcătă/ spúne:
„tu stai acásă”/ zíŝe júneŕe/ „ŝi io mă duc cu frátŕeŕe mŕeu / mă duŕ_la fotbál”//

zúc io nu zíc: „cum ŝă [k] io ŝă rămín acás căpărítă// mărŕ_ŝi io cu
vŕoi!”//

„măi tu stai acás la úŝĕ!/ ŝi noi mĕrzem la fotbál”/ aŝá o fŕost.../ am
ascultát// m-o kícít máica meă cu pŕáŕŕe cu.../ aŕ_staŕ_pră scáun la drum
până lei or viniŕ_dă la fotbál// ŝi [!] am ascultát aŝá// cîn_míne-zí áŕa-o fos_
símbătă/ ŝásĕ mai/ míne-zí o fŕo_jŕoc// atúnŝ o viniŕ júniŕi/ iără/ io aŕ_
fŕost_îmbrăcătă/ l-am aŝŕeptát/ o mîncăt cíta o... băút séva// ŝ-am mĕrz_la
jŕoc/ atúnŝă_am mĕrz_la jŕoc// prîma dátă a^m_mĕrs la jŕoc/ ma n-am
jucát// aŕ_fŕost_căpărítă/ ma n-aŕ_jucát_până s-o prîŕŝ íŕ_jŕoc// o fŕost
o sărbătoáre... máre/ atúnŝ cînŕ_lĕl s-o prîŕŝ íŕ_jŕoc... atúnŝa abeă aŕ_
jucát_cu lĕl// aŝá o fŕost... aŝá o fŕost obiŝéiu.../ e! ŝ-atúnŝă... m-o prîŕŝ ân_
jŕoc/ núma iar nu pră míne íntín// mácăr c-aŕ_fŕos_căpărítă/ núma pră on
nám a lui// o purtát ínainŕe... fáta ŝi io lánŕă fáta áŕa... / e! ŝi dúpă ŝ-o purtát
prîma ŕáră/ atúnŝ tót pră míne m-o purtát ŕára// ŝ-am jucát mŕŕŕe_mŕŕŕe
jócŕŕ/ k-ăŕ-o fŕos_căpára miă// tŕot io am purtát ŕára// ŝ-aŝá a fŕost/ pe
vrĕmeŕa noáŝtră//

[Aceeŝi]

núnta nõástrã

[Dar o nuntã cum se făcea, aia mai de demult?]

núnta nõástã/ sã-ț povestím d-a nõástã//

[Așa, cel mai bine, cã pe-aia o... țineți minte toatã viațã, da.]

p-ãșã o țínem mínt'e/ da... núnta nõástrã cînd_o flost_î/ Țo flost_î...

dã vínerî s-o-nșepút/ dã vínerî s-o tãjãt mãrva/ ă... núnta nõástã n-o flost
așã dẽ... cum sã spun/ așã dẽ bogãtã//

[VIIIa] atúnș prã tímpu ála/ da//

[VIIa] aȚ flost_î... Țel o flost mãj bogãt/ dãr... n-am avút përint_ nu
moș// șî móșu mȚeu ĩ-o vrut sã-Ț_ fãcã șî miș-așã/ puțín/ cu cît_a nãmurî/
vro trëizãž_dẽ númȚere-am avút noi/

[VIIIa] dã famílii//

[VIIa] dã_ a męi// șî Țęi or avút/ júneȚe cum zíšem noi/ o avúd_ vro
șínzãž_dã númȚere//

[VIIIa] cam așã șevã//

[VIIa] da/ șî o tãjãt dõo vaș// țna/ șî jumãtãt'-o avút... la núnta... lui/ șî
jumãtãt'e móșu mȚeu/ cu... a nõáște nãmurî// ș-atúnșã dã vínerî s-o tãjãt
mãrva/ șî sîmbãtã or prîgãcít tȚot/ dã núntã/ șî s-o këmãt la núntã/

[VIIIa] këmãtȚ// këmãrã//

[VIIa] cu cáii/ șî cu coșii... or floz_dã la juñeȚe or këmãt/ șínș coșii/
cu cai// șî_or viñit șî... aís ș_s-or bęgãt la mȚoșu mȚeu aísã-n árșe/ cu cáii
șî_cu coșia/ șî o flost_î... buclîucu/ cum sã spúne/ dã la mãrvã//

[VIIIa] gunóiu dã grajd//

[VIIa] gunȚóiu// zíd'it așã/ mȚoșu meȚ o zíd'it/ c-o flost árșã mãj
strímtã//

[VIIIa] męi míkẽ//

[VIIa] șî s-o rãsturnãt// aíc/s or kýmãt/ la núntã/ cu coșii/ șî al še õ
zîs...

[VIIIa] aȚ cu lãutãși/ asēja cîntã//

[VIIa] Ī [ε] lãutãși/ cȚ-așēja mãj dînapóiu/ toț ș-o bęgãt_î armoníca/
acordeónu/ în tul'ęi/ ĩp_stógu dẽ tul'ęi// toț ș-o spart [!]

[VIIIa] la únu s-o bãgãt tuléu pînã-n acordeón// s-or întórs toț/ cu cáru
cu...

[VIIa] da// da// șî... așă   a fo^s   sîmbătă/ k mar a/ șî sîmbătă s ra o
flost   ca t cma/ ca c p ra// or vi it cu p na/ aș ... s-o z s//

[VIIIa] cu măru//

[VIIa] cu măru/ cu g lb n/ c ...  or/ cu se m-o cump rat m e s  cr -m  //
  a o flos   c p ra/ s mbăt  s ra// [...]  ar n-am av t în d  cunun e //  o am
av t [ ]

[VIIIa] ș ispr se//

[VIIa] ș ispr se în/  el o av   șaptispr se/ n- m [k] nu  -o primit s   e
cunun m ni   la com n // dă la biserică... d loc/ nu//

[VIIIa] nu  e-în  cunun t/ aș  o foz  nu...

[VIIa] nu  e-în  cunun t/ n-o foz  n nt   aș //

[VIIIa] ma nu  e-am opri  s ...  utorit tile

[VIIa] ș  m ne- i or vi it     dă la j n i/   a sa m-o dăscumpărat pr 
m ne pr  b n/ a s o aș  pt t la m ne/  o-am fost  mbr c t / cu al^b   cu t  le
 lb e/ ș -n l og   d  cunun le/ s  m rzem la cunun le/ m-o dăscumpărat cu
b n m lt/ k   e  or av t b n/ or o flos... m i bog t/    - m plimbát pr n t ot
s tu r  t // pr  piș r e aș  pr n... pr  jos// că n-am p tu^t   să m rzem la
cunun le/ ni   la... com n / ni   la biserică/ n ma ca să f m... aș 

[VIIIa] să ne v d  l me a

[VIIa] s   e v d  l me a/ am [ ] p n  la...  or  d  pr n z// c n   flost  
pr n zu... a l i goșc s-or dus acoló la pr n z/ l ... j n el /    ș      m e  dă la...
p r n i m e / dă la m șu m e  o r m s a s//   d p    pr n z  ar or ve it
d-acoló/ t t cu muzica/ cu...//  -o flos   fa f ra/ or vin t a ș ... la j oc// a s o
froz   j cu la... m ne/ la c n ra//  -o froz   j ocu at ta d  m re   d  frum s 
n nt / c re n-o flost... p ce fi în... ban t// c  p r n i l i or vru^t   să-  f c 
n nt  f n c   el o flost... n-o av t fr t/ e   or av d   b n/  ... o  n t n nta
dum nic / dum nic  n  pt/ a   l n t  t  d  a// l n n  pt a am p trec t
nun șu//  -at nș o foz   l n   m i m re v s l le acoló la  e // d p  se  o
m-am duz   n  pt/ c    acoló o   f c t.... t r e m r e v s l le cu goșci l i//  
m ne- i am j c t  ... o froz   n nta  ... at nș s ra/ l n   s ra am p trec t
nun ș    marș     f c t c scrii// t t cu goșc//  e  or f c t c scri acoló/
at nș mi rcur  a sa/ la m șu m e // am vi it...

[VIIIa] goșt      a...  ș  a d- sa or ve it acoló//

[VIIa] da// da//
 [Și pe urmă ați venit aici.]
 p-órmă... am_venít

[VIIIa] a d^o zî invérs_î... s-or întórs//
 [VIIa] miércurî am_făcút cúscri aísă/ iār_â am_floz_vro dóozás-tríďáz_
 dě persóáne așá// ș-așá că o tînúť... o săptămínă/ núnta noást^e// áęa tîném
 noi mínt^e mai mul^t// ș-așá or floz_măi múlt^e nunț ca ā noást^e//
 [VIIIa] dúpă_ăęa/ atúńsa ș-or luat/ dar_â...
 [VIIa] dā// núma nu așá ca a noástrâ// a noástrâ núntă o floz_muzícá
 dîn... sáciľe... áľe măi marî sáce/ muzícă or...
 [VIIIa] o flost a mai_děnumítă muzícă dîn banátu sírbesc// părăntî
 meĭ or adús aĭ măi buń... muzícant... or avúď_ban/ or flos_plín dě ban// ș-or
 vruť_să-m_făcă//
 [VIIa] da/ da// și așá...
 [Obiceiul ăsta cu cuscii, de ce se numea așa?]
 așá or vrut să gostáscă/ cúscri_ă... părăntî lúĭ... or kemát pră a mlei...
 n-or foz_móșu mlei și máica mĭa n-or flos/ mā_am avúť_ťěică/ am avúď_
 verișóřĭ/ am avúť... cíta famíliĭa mĭa-ĭ apruápe// vrĕo zĕșe ĩņș am márs la lēĭ/
 lā prĭn [k] la sínă/ o floz_marț sára/ ș-atúńsa míne-ďĭ dělóc a mlei moș...
 [VIIIa] nu míne-ďĭ/ n-am od'ínít o đĭ//
 [VIIa] jloĭ sára o flost//
 [VIIIa] párcă ĩo așá crĭed//
 [VIIa] ĝoi sára or făcút/ áșť a móșu me//
 [VIIIa] ș-atúńsa áęă am_făcút// și zísę: că áęa ĩn șę să [ę] apruápe-n
 famílię/ rudénĭľe d-apróápe/ or slujĭť/ or osĭnd'ít//
 [VIIa] o s-or_ostěńĭť/ la núntă să...
 [VIIIa] și lei n-or putút să... gostáscă//
 [N-or stat la masă, da, da!]
 e! și d-áęa atúńsa hai_acúm să-ĭ gostím prĭ ĩęĭ
 [VIIa] s-or gostít d-áęa
 [VIIIa] pr-a nóșťi să fięe și ĩęĭ... să fie gostít// nu lei núma cu lúcrú// [...]
 și crĭe_că ș-acúma să mai tĭne áęa//
 [VIIa] pę pót^e să tĭne-n.../ ș-atúńsă_or venít joĭ sára aísă/ la móșu_me/
 și tót cu muzícă// or rāmáz_doi muzícant dîn áęa cáre s-or pętrečút șĭ acoló/

ș-aísa// tot o fl̩os _cu muzícă/ și tot o foȚ... visel'ie// [...] s-atúnș dúpě še m-ám _mēritát acoló/ aṃ _fl̩os _táre copíl/ m-am dus păpúșil'e mīel'e d-acasă dē m-am.../ ăm... cu áęa m-am _mēritát// că m-am jucát cu păpúșil'e și... și ne-am jucát cu pēpúșil'e și ne-aṃ _jucáđ _d-a orbētu// ne-am legát la ok// ș-atúnș am sparť _firēástra/ ne-aṃ _jucát ca copíi// ș-atúnșa sȳacra meęa o fosť/ spúne „lásă-ı că-s copíi/ la^s _să să jȳacē// [!] cum a... așá o fl̩ost// și...

[VIIIa] atúnșa tárle... t'iner! s-or căsătorít//

[VIIa] dā/ noi pră vrēmeā _áęa așá o fost//

[VIIIa] că dē frică... kē... dácă n-o iā... nu da [?] la ásta/ o ia álto// s-or grăbít álti s-o ia//

[VIIa] iȳ-am avút mult copíi să mē mērit// da núma... máica mīe și strāmáica meę or vrut aís// ș-o trebuít iȳ s-ascúlt așá cum lei/ móșu mīeu și máica mīe... lei aṃ avút copíi... ĩ... o fl̩ost _ĩ [k] n-o fl̩os _páorí// pāṃ _că iȳ-aṃ _făcú _șȳolă _romînia și iȳ m-am ținút așá cíta o fátă mā _ĩ...

[Cu școală.]

dā/ și mā _ĩ...// ș-atúnș o fl̩ost únū... dućinár!/ comerćánt [...]/ și máica meęa o spus „nu t'ı dau acóló să mîṃȳ _dîn... țēgār// dē la piát// ma t'e dau să mîṃȳ _dîn pȳod/ la bogát!”// așá o fos _p'ē vrēmeā _áęa// și iȳ-am ascultát/ dā...//

[Dar se mai întâmpla să se mărite fetele și fără voia părinților?]

da... núma iȳ-aṃ _fos _cu fríkē mārle/

[VIIIa] s-o-ntîmplát și áęa//

[VIIa] ș-am ascultáđ _dă máica mīe/ dumñezȳu s-o ođináscă _acoló// iȳ am îṃvătát múl'te: și să lúcrú [i]/ și să fiṃ cumínt'e/ și să... păstrēđ căsa și famílięa// ș-așá aṃ _făcút// și-ṃ zíua dă ástăđ... ne prețuím/ ne jēl'ím únu pră áltu [i] p'ánă cíte zíl'e-avlém// am mēřȳ _la biserică/ îz _dȳăzēž _dă an dă cîn _mīérțem îṃpreúnă la biserică// aṃ _făcút priscúr! la biserică sîṃsprăzēse an/ náfură _áęa/ șiț še-ı?

[Da, da, da.]

da// ș-aṃ _fl̩ost... un'it așá... în toát'e lócuril'e/ și la... biseríkē/ și la lúcrú/ și la... distrăćii și la nūṃȳ/ și lă _așá aṃ _fost în toát'e lócuril'e/ așá n-am... prițuít...//

[Aceeși]

s-or însurát preã cínerí

[Dacă se întâmpla ca o fată să se mărite fără voia părinților, ce trebuia, cum făcea pe urmă, se mai împăcau sau cum făceau?]

să mai împăcáu/ o fos_u fužíťă dă la bărbá^d_u dáo-treĭ luń/ atúńsa iar s-o dus ĩnapú^o_i... o fl_os cázur_i aș_u și s-or dĕspărțít/ ș-or dūs în álte țăr_i/ în austrália/ ún^d_e s-or dus/ atúńsa... or avút copíi aísá/ ș-or lăsát... muiérea copíi/ atúńz_u după cíțiva añ s-or împăcát/ o dus-o acoló/ și dúp-áęa acoló s-or dĕspărțít/ ș-așá or fos^t_u cázur_i mĕi múlt^e// or fl_ost... așá cáre s-or dĕspărțít după nūńț...// or^r_u fl_ost un vĕr a miĕu o l_oat o fátă dĕ la micolín^t_i/ nu ĩ-o plăcú^d_u dă ĩa/ o řínút-o cíđ_u vro doĭ añ/ ĩ-o da^d_u drúmu/ s-o-ńsurát_u cu álta... ș-așá s-or însurát preã cínerí și dúp-áęa s-or trezít că nu-ĭ pláșe dĕ ĩa/ că ĩe urítă cínára/ cá-ĭ urít júńeĭe/ cá-ĭ... așá or fl_os_u nĕńțálezer_i/ múlte-or fl_os_u așá//

cĭń_u s-or însurát și cu... fl_orța// dĕ fl_orța păřínřilor/ ș-atúńs nu lĕ-o plăcút// cĭn^d_u s-or fĕcú^d_u dă dáozaž_u dă añ sau s-or trezít/ or avút și copíi/ și_u s-or dĕspărțít/ ș-or^r_u rāmás copíi/ únu la māmă/ únu la tátă/ ș-așá... or fl_os_u cázur_i// or fl_ost...

[Dar erau și fete la care le plăcea de un tânăr și el nu se uita la ele... să facă farmece, să vadă... să-l atragă?]

or făcút/ și d-áleã...

[Se-ntâmpla? Cum?]

dă/ da// păĭ nain^t_e-n... o-ńcredút lúmeã și-n d-áleã/ ĩń_u fărmeșe d-áleã// or ĩńcredút_u ĩ că d-áleã o l_oat-o pr-áleã urítă_u așá/ cá ĩ-o făcút așá și ĩ-o făcút.../ o l_oat-o c-o foz_u bogátă/ și cá ĩ-o făcút// ș-o foz_u júńeĭe mai ca lúmeã/ acūma o trăbúit s-o ĩa/ dar áęa forțá^d_u dă pĕřínř/ că... n-ar fi l_oat-o Ńímeń/ o foz_u mai urítă/ ĩ-o da^d_u zășe lánře dă pĕmĭńt/ ca s-ō ĩa// și-așá... or fl_ost_u múlce... ĩńřimplăr_i pră vrĕmeã noástră// múlt^e/ múlt^e//

[Aceeși]

ĭnain^t_e or ĩńcriđút ĩn lúcrur_i năbúne

[Se zicea că la trei zile, la trei nopți după ce a născut, cum, ce era?]

dă_u a_u vińít moșúica cū_u ńsítóřilⁱ/ dă/ am avút/ da//

[Cum era obiceiul? Că n-am auzit niciodată.]

aşá// n-aţi auzít [!]/ dă/ o viñít_î toát'e trej_đíľe cu mîncárle// e! fiñc-am născút acáz_đălóg_đă... prima đî/ míne-đî o viñít/ cu... o viñít cu fruşťűcu/ cu prîñđu/ şî la prîñz o adús şî pántru sínă// áęa trej_đíľe o viñít/ cu mîncáre// ş-a trej_a sáră o viñít cu ursítóril'e// o viñít_ cu trej_ kiť_đă flűor_ľ/ ş-atúñsa o adús... aşá o másă míkě/ o fos_ făcút-aşá ca un tásnu// pă tásno_ála o fos_ pus_î: oglíndă/ piépécin_î/ flűjeră/ cárce/ tot se trebă să-î ursáscă îñ_ viăťă la copíl// şî... mîncárle/ şî... tľot áęa o fos_ pus// prástă noápt'e/ şî cu un brîu aşá o.../ ñęşťe breşéľe o fost_ âcolít... mása áęa/ ş-o pus lánğă_ Íágănu copílulu_ ē! şî dácă... aşá o spus că... máma trebě să visěze-n noápt'a áęa şî să țină mínt'e vísu/ că áęa-î fie ursíta la copíl îñ_ viăťă/ se ia visáză_ noápt'ă_ áęa// şî io-am ținút mínt'e/ la copíľu-al dîntín/ la al dóiľ_ęa n-am ținút_ mínt'e/ núma la al [!] dîntín/ ş-añ_ cređút c-aşá îi/ dúpă vísu ála/ ursíta lui/ am_ visát... noápt'a că... o flűost_î pră un đal o cărúťă/ o márs pră đálu_ála cu doj_ cai alb_// şî cărúťă_ áęa o mers/ şî s-o bęgát îñtr-un códrú/ şî n-am_ văzút/ n-am_ văzú_ mai_ đăpárt'e cărúťă// şî copíľu mľeu_ cîñ_ s-o_ñsurát o ľoat o fátă_ đē la códrú [!]/ şî áęa io cred că áęa-î vísu mľeu/ ursíta lui/ c-o ľoat fátă_ codreănă// că cărúťă_ áęa cu doj_ cai alb_ s-o... bęgát îñ_ códrú şî n-am... n-am_ mai_ văzút-o//

[Da' așa se întâmpla, ce visa femeia, ce visa mama chiar așa se întâmpla?]

aşá am ținút mínce// pěl_ poát'će că îi_ áęa/ da áęa o fost_ kár la trej_ zíľe/ dar acúma dácă nasc la spitál/ adúse [ε] đă_ đáše_ đíľe_ acásă_ pră.../ áęa nu-î_ mai_ ie la trej_ đíľe_ ursátóril'e// şî_ ęa la spitál_ măi_ şťie_ şi... visáză-n a trej_a_ noápt'e_ şî.../ ma a fos_ curát_ un_ obiśéi_ la trej_ đíľe_ că_ îi/ ş-aşá_ să_ [k] or spus_ mai_ kiľi_ noáşťe_ că_ áęa-î_ ađevărát// că_ sē_ visáză/ îñ-a_ trej_a_ noápt'e/ aşá-î_ urséşťe_ la_ copíl_ sa_ fátă/ ş-aşá_ o_ flűost_ noi... aşá_ críđ'im/ đar... poát'ę_ că_ nu-î_ aşá/ e_ ursíta_ đē_ la_ dumñezău/ créđ'im_ aşá_ per//

[Femeia după ce a născut era voie să iasă pe-afară sau trebuia să stea în casă?]

şásî_ săptămín_ n-am_ lăsát_ copíľu_ sîñgur/ niźdăfíel/ la [k] or dac-am_ işít_ io_ afără/ o_ stađ_ bába/ sa_ sîñgur_ copíľu_ [ε]_ đēfíel_ nu_ l-añ_ lăsát// dar_ acúma- l_ lăsă.../ dómne!_ să_ đuc/ îľ_ lăsă_ sîñgur/ noi_ nu_ l-añ_ lăsát/ niźdecít/ şásă_ săptămín// ş-atúñsa_ nu_ l-am_ boťeđát_ la_ dói_ tri_ añ/ cum_ acúma/ sa_ la_ sîñs_ đălóc_ la_ şásă_ săptămín// dúpă_ şásă_ săptămín_ aşá_ o_ spus_ părínt'íľi_ nóstru/ o_ flűost_ únu.../ la_ pátrúđăz_ đă_ đíľe// am_ đus_ miľ_ ľ_ íáť_nă_ o_ flűos// únu_ l-am

născút în dóozăzdòj octómvríe/ și-n noiémvríe l-am boceđát// pře únu îi
născút ân òp_decémvríe/ și-n íanuárie/ o trěbuít_să-l bocežám íárna/ zer o
flost// și n-o flós [ε] mašíná/ limuzínă/ númă așá a^m_měrs pră písóare...

[Da' de ce se zicea că nu e bine să-l lase singur în casă?]

așá or spus... májkił'i noáște că... să nu-l fúre uršítórił'ę/ sfíncil'i/ așá...

[VIIIa] pănă nu le boť izát//

[VIIa] pănă nu sě bocáză//

[VIIIa] cîn_le boť izát ę-a dómnułui//

[VIIa] dā// așá sâ...

[Și s-a întâmplat vreodată așa să-l fure? N-ați auzit?]

[VIIIa] pęi nu șt'u ío.../ n-am auzít//

[VIIa] n-am auđít// am auzít dă la micolínt/ c-așá or spus că... o flós_
furátá o fátă dă sfínt'ę-ál'a cum... đíneł'ę-ál'a cum or flóst// or cređút în ál'a/
or cređút// [...]

[Cine ai zis că venea să fure copilul?]

zínił'ę/ așá s-o spus...

[Da' cine erau „zânile”?]

p^hęj! [ε] ío să vă spuñ... am auzít ke o flóst príņsě dă đíne// ô... o flóst_
î cuņ_să spūn... baș un nám a^l_nóstru o flóst_áęa dă la micolínt/ o spúne
c-or furát-o đíneł'ę// o vorbít noápt'a cu léle// așá-ņ_słomn-ól'a/ or adormít-o/
ș-atúņs o spus că „nu p^lót să mărę_cu voi! lăsáți-mă-ț! nu p^lót_să mărę cu
voi! nu p^lót”/ ș-așá o... něșt'e ań/ ía nu s-o dat/ cu íél'ę// și spúne c-or lăsát-o//

n-or maį... dar cáre-į príņsă dă zíne áęa-į mųsaį să fie vrăjítóare//

[Da? Se face vrăjitoare?]

dā/ să fáșę vrăjítóárle/ pră úrmă îi [k] árle o puťérle/ cárle o prínd'e// or
flóz_lā... în sâmiánăș/ or flós_ príņsě d-ál'ęa/ așá o... în bărițę/ așá-l kámă
sátu// or flóst ál'a cáre łę-o príņs ál'a/ zínił'ę-ál'a/ se șt'ū... cum ís ál'a//
miluít'e/ cum łę kámă ál'a?! cáre ímblă noápt'a dă...

ínaínte or íņcriđút în lúcrur' năbúne/ ân miluít'e-n... dar acúma nu măį
crled copíji-n ál'a dăflél/ núma... párcă íéstě ș-acúma/ așá cred'im noi/
aį bătrín// párcă íéstě séva ș-acúma// [...] și... poát'ę că... îi [k] egzístă/ că
egzístă lúcru năbún pră pámínt// că dácă nŭ_cred'em în dumņezău/ nu
cred'em níș că egzístă/ da//

[VIIIa] dácă nu egzístă lúcru năbún/ nu egzístă níž_dumņezău/ ío așá
socót//

[VIIa] da/ așá c_noi cred'im/ sícím îñ_sfînta blîblię/ egzístă//

[VIIIa] da/ léstă și d'ăvol/ ię pră pămînt/ lăpădá [k] l-o lăpădá _
dumñezău/ ála pră pămînt// o flos_îñzeru dómnuu// o vrut sâ fácă măi
márle decît dómnu/ ș-o lăpădá_t pră pămînt// io dúpă cíte io ș'tiu/ așá am
cíťít ân bíblię//

[VIIa] și lúmeņa trébă să áibe fríkě/ núma copíii áș'ta nu-ncrîed/ níś în
dumñezău/ níś în áęa se-ı rău//

[VIIIa] lei nu cred/ copíii/ ábsolút nu cred/ și níž_nu po_să stai dá
vórbă cu lei//

[VIIa] nū// noi copíii nóș'ti ı-am... cíťă _așá adús dúpă cuvîntu lu
dumnezău/ și copílu nóș'tu/ nípótu/ lel árle frícă dá dumnezău//

[Aceeși]

ș-atúñs o flos^t_nidée máre la noi

[Se făcea „nidee” aicea? Cum era?]

dăá!// păi_ıo! cuñ_să fășá?! máre nid'ée/ și la noi/ și la sátu viśín/ la
rîtișlór// lei or viñít la noi cu tloșl// care-or avút/ că noi [ø] n-am_măritát/
s-or îñsurát cu... áș'te dóo sá'te or flos_ca... uñ_sat// ș-atúñs o flos^t_nidée
máre la noi/ s-o făcút [k] or viñíđ_glúoșć/ cu cośíi'e/ cū... cai/ cū... t'ilímur! la
cośc'ie cu.../ frumlós o flost nidéęa/ s-ló aș'teptát că-ı nidéęa// turtár! or
fośt_áiśa/ înaínt'ęa bisáriśi și fañfára// [...] șî... am jucăť_la jlóc cu góșť dá
la rîtișlór/ dá la jábuca/ dá la voivodíñť/ dě la coșc'ęi¹³/ dá la [k] dîn toát'e
saťel'e or viñít goșť// și noi am mers/ iar așá/ la námur! în ált'e sáće

[„Nideea” când se face?]

la noi/ nidéęa la sfîntu górgę/ dóozășî... tręi... aprílię/ da// dar dácă...
pícă... măi_náínt'e/ nidéęa/ atúñs să t'íne-n zíqa a dóqa dá pașť/ dácă pícă
măi tîrzíu músaı să-l t'íném atúñsa/ la dátu áťa...

[Atunci, da.]

dă// nu put'ém să-l sərbătorím_înaínt'e de șę îi//

¹³ Râtișor, Iabuka, Voivodinți, Coștei – localități cu populație românească din Banatul sârbesc.

[Și chiar dacă era în post, tot se făcea petrecere?]

[VIIIa] nu/ nu//

[VIIa] nū// păi d-ăȝa l-am ținú^d după pașt//

[VIIIa] d-ăȝa am ținú^to^d după pașt//

[A, de-ai-a?!]

[VIIa] d-ăȝa// în zîqă^oa dóq^a dă pașt// cîn^do picát pră p^uost//

[Aceeși]

MESICI

Districtul Banatul de Sud; comuna Vârșeț
Înregistrare: 2008; transcriere: MM

vínili s-ȝar prăpăđít

[Care era tot lucrul la „víné”?]

ia! am avút pân-acúma/ da de vro... doĭ an am avút/ s-o befeĵít soĵĭia/
s-o... căzút/ s-o [r] s-o vătămáđ_la um_pisóť și n-o măĭ pūtút_să să dúcă la
víné/ ĩo cu vácúfîle-ál'ęa/ am avút... dóo/ tot m-an_dus cū_ĭéle/ copĭii ĭešť'a
nų-ăr vruť_s_să dúcă niś cu ĭéľ'e/ și_să mă fi dus ĩo/ să fių la.../ așá nu s-a
dus/ m-a_d_s cu vásile/ o rămás [via]/ s-o... pĭrlozít/ și-ĭ gáta//

[„S-o pârlogit”, acuma nu mai e.]

da! nu/ nu/ nu// măĭ ĭešť'e néște ĩia/ da și ĩe ca [r] ca doĭ anĭ// dar áre să
să úske și ĩeĭ/ néšť'e plérsiz_de-áia/ că ĩeĭ dácă nu să... sápă/ nu... nu l'e pláse/

[Dacă nu-i ĭngriĵiți.]

da/ ĩeĭ să úscă pĭnă víné...

[Și la „víné” cum era lucrul, mai demult?]

po_o fost/ s-o sápát/ o tă [k] vo tră [k] toamna aĭ tĕĭát-o/ aĭ tĕĭát-o/
primăvára aĭ ĭngropát-o/ no! atúnś primávára aĭ d'ezgrupát/ aĭ... pu^și ápă
[!] pă ĭéľ'e/ [...] pre úrmă aņ_vínít ĩo/ cĭnd aņ_vínít m-am loat cai/ atúnś an_
dat măĭ ușór/ ĭ-an_dat_cu... plúgu/ cu cálu// ș'ti la víné// atúnź_n-aņ_
șprĭtuit cu șprĭturĭ d'-ășť'a ĭn ș [k] dĭņ_șęľ'e/ n-a foz_dă_acúma ĩac-a viņ_cu
tráctorle [!]/ șprĭte d-ál'ęa aų tot fórme d'-ál'ęa dă... pă șpaliéri/ pră... măĭ lărź
ĭ-or pus/ la doĭ métăř(ĭ_ĩia//

[Și cu ce ați mers?]

șprĭtu/ cu șprĭț ĭņ_spát'e dára/

[Da' cu ce dădeai?]

cu piátră vĭnătă/ ș_cu var/ piátră vĭnătă

[Așa-i zice pe-aici.]

da/ dá_da!

[Piatra aia vĭnătă la ce mai e bună?]

păi n-a [r] n-aṅ_șprituí_cu ia și la... părădăisile-ăl'e-aṅ_șprituít/ cîni_gód'e-m? rămíiná aḡă_an_da_și la părădăi/ acúma nu ște iéste sévá... anúmea pένtru iél'e/ pένtru părădăiz_d-áleḡa// o foz_bun/-o ajutat piátr-aḡa vîná_c-o ținút vărū-òla ținé măi.../ ásta... iéste... púlbărū-òla/ prașū-al d-ála/ ála... ținé^{nt} d-ála/ o fo_și... iar ca și ála alb sévá/ ma nu ținé așá ca váru/cîn_ploáie/ dácă ploáie sē spálă delóc/ da áḡa cîṅ_să úscă váru

[S-o lipit acolo.]

dă! s-o lip [ε] lipí_dē ia/ da//

[Și când era coaptă... coṗti strugurii?]

da/ dă s [r] strúguri/ da

[Ce făceați/]

he! pă_atúṅs_c-o foz măi frumóz_c_l-an_dus l-aṅ_vindút pře piát// ș-aílánt-an_dus cu... cliuc la vórás/ la še iéste//

[Ce făceați, cum?]

âm_pút'ínă [!] am bătút cu cliucála/ ṁ-pútin/-atúṅsa... am turnát/ ála ierá lătfóz_da^_aveá tolsér! d-ai măr! acoló/ și... turná táre/ câ-ṅkepá cáte... síṅsprēs_șáispreșe pút'ín d-ál'ḡa or dă... nu ștu dac-az_vázū_d-áleḡa/ nu ștu nu_știs//

[Cam de câți litri?]

dē vo... o avú_cam um_métār/ da/ pút'in-áḡa/ da/ o avút

[Un „metār” înălțimea?]

dá_da_dà da/ și o fost... jós măi... iáca ca páru-ásta¹ o fo_c_j'os măi strímtă și sus măi lárḡă// atúṅs_ĩ_ia [k] d'e l'émn o fos^t/ aveá sércur! c-atúṅs ai bătút cu cliucála/ tót ai bătút/ ș-atúṅs.../ am turnát în... în lătfóse/ iṅ_lătfós am duz_da!//

[Și „cliucul” ála unde-l duceați?]

aís la vîrșét/ acú únd'i-ĩ_ș-acúma/ [...] acoló o astríṅs cl'íucu-óla/ o-astríṅs dî_la noj: misíšu/ iábuca/ sēlsíṭa/ coștíu/ voivodínțu/ pîrnáora/ streje²-ál'ḡa toṭ... ašíia la vîrșét... s-o [k] cam astríṅs/ acúma dă cîn_or fost áștia o-astríṅs státu/ da naint'e qar fos_și privăt// ála o-astríṅs și privăt! da l-ai dus la privat/ cî_ț-o dat báni dălvóc/ da ásta o trăbuít să mai așt'épț/ la áșta še-z_dē stat/ še vor//

[Și pentru casă aicea nu țineți deloc? Tot îl duceați acolo?]

¹ Indică un pahar de pe masă.

² Cu excepția localității Pârneaura, situată în jud. Caraș-Severin, România, celelalte fac parte din Voivodina.

bã am adús/ cíť ĩ dóuã lãtfóáse d-áleã/ dóuã... váse-aşa/ ş-acásã/ dóo am avút/ cum am avú_cîtevá dî_áleã/ ál'ëa la...

[Şi un „lotfos” din ăla cât avea?]

ála şîñ_sút'e/ şîñ_súte şîñzež_d'e lítre/ da//

[Aşa avea?]

da/ da// merzá cíť'e... trij_sút'e şîñzeş/ pátru_sút'e de lítre// dã muz_d-ála/ dã vin/ da/ d-ála dã...

[Şi cum făceați aicea, veneați cu „cliucu”-ncoace și ce făceați?]

po-am duz_la_ála la [...]³ a foz_la_ťásc// atúnž_la_ťasc/ atúnş_1-ã_ astrîş [!] acólo da/ 1-o-astrîş atúnž_d/ da// acól_õ_o_fos_ťáscur! d'-ál'ëa/ aĭ turnát acólo/ da//

[Şi ce rămânea?]

cómina// atúnş_cóminã_áëa s-õ_făcút_răkie_dîn_ëã/ aĭ_dus-o_la... ob_dăse_zî'e/ dóo_săptămín// cîn_o_da^t_să_fiárbã/ aĭ_dus-o_de-o_făcút_răkie_dîn_ia/ da//

[Da' unde, era...?]

ĭerãu_căzãne/ ĭãca_nu_ş'tu_cã_pãre_cã_ãre_şî_ia⁴_acúma/ nu_ş'tu/nãşî-mę_ãsta// căzãne// da! o_frip_răkie_ĭéle_şî_ãz// dóozež_dóozeşîñ_d'e_lítři_dě.../ la_căzãñ_d/cum_o^r..._fost/ da/ dã_dúlş// áltãdatã_ĭerãu_c_ľopt/ ĭerãu_ploĭ_múlt'e/ atúnş_nu_s-õar_cop^t_d_ĭerãu_mãĭ_vlerz// áltãdatã_ĭerã_sęşitã/ ĭ-o_bãtú_pîãtra/..._cu..._cu..._cu_furca/ aşã_o_fost_făcútã_dě..._d-áëa// d-abëã_ľë-aĭ_scoz_dě_uscát/ dîn [r]_dîn_áëa/ cîn_o_fos_sęşitã//

[Cu aia culegeați așa?]

nu!_áëa_dîñ_ľötfós/ aĭ_avút_acoló_ãre_o [k]_un..._aĭ_tras_afãrã/ cã_n-aĭ_putú_sã_daj_náin'e_cîn_ĭerã_dãmós/ o_fost..._o_áëa/ cum_sã_spun?_aveã_ş-un_bítu_áëa_cum..._da_grlébla_áëa_s-aĭ_tras/ ca_cum_trãze_muiéřile/ nu_ş'ti_u_c-oĭ_şti_cum_o_fi/ traž_cu_gréblã_áëa_de_coptoríťe/ jégu/ aşã_aĭ_tras_dîñ_ľãtfós [...]//

[Şi când îl storceați, îl puneți la...]

da/ am_avút_vásč/ da/ am_avúd_vásã/ d-ál'ëa_dã_şîñzãs_o_sútã_de_lítře/ dóo_sút'e/ treĭ_sút'e_dě_lítre/ dar_baş_a_ĭeĭ⁵_o_ãvúd_pãñ_la.../ tátã-so_pãñ_la_dóo_mij_dě_lítre/ vas_dã_mãře_aşã//

[Şi vinul în ce-l trăgeați?]

³ Cuvânt neinteligibil.

⁴ Se referă la fiica naşei lui, în casa căreia are loc înregistrarea.

⁵ V. nota 4.

ĩără-ŋ _văsě l-am puz... da/ da cĩŋ _l-am adúz _d'e lă éasc/ cĩŋ _l-aŋ _
strĩŋs _l-am duz _l-am puz _dirépt ĩn... vásě d-ál'ęa acoló/ da//

[Astea erau butoaie.]

da/ butoáie d-ál'ęa dă o sũtă dă lítre/ o sũtă sĩŋzéz _d'đo sũt'e/ trĩĩ sũt'e/
cáre cum o dęprĩŋs/ cum o avú [k] o avút di _la aĩ bătrĩnĩ/ cum o rămás/ ál'fi
ș-or... cumpărát ál'fi nĩ//

[Și cum se scotea pe urmă vinul de-acolo? Pe unde?]

po _avęă șep la fund ăla.../ ăla vásu/ nu! j'os// atúnz ĩ-aĩ pus slăvĩnă
acoló/ ș'fi s-ę-ĩ slăvĩnă?

[Da, da!]

da/ ș-atúnș l-aĩ bătú _d-o avú _tras șépu/ aĩ pus slăvĩna/ [...]/ aŋ _scos și
cu... trăgũla/ ș'fi cum ĩĩ trăgũla?

[Nu știu, cum ĩĩ „trăgula”?]

da! ăĩ... ĩĩ lũŋă/

[Aveați ĩn grădină sau de unde?]

p-ála [k] dę la fabrícă/ ĩerá de uĩăgă/ și ĩeráu și d-áleș cum zís [k]
spusėj _voi/ d'e curcúbătă/ dę-al'ęa/ ar fost// lunz ĩac-așá j'umătá _d'e métăr/
ș-acoló sus o fost... o avút o clúcă/ ș-apũĩ o curățát-o/ și sě !] ma pă urmă o
vińĩ _d'e uĩăgă/ atúnșá ęar vińít... d'e pl'ec ęar făcút/ dă pl'ec ca d [r] ca dę [r]
ca dă arámă cumvă/ că plécu... ĩl cam mĩŋcă... vĩnu//

pătru mĩcșa
ĩo am șaptezășĩ ðop [de ani]

cucurúzu s-o pus pe bręzďă

cucur^{uzu} dac-o fost áia... o [k] arătũra ca acũma/ dúpă grĩũ/ s-o ogorĩt
pămĩntu/ nu?! atúnș primăvára aĩ arát/ măĩ bíne s-o arát/ măĩ bun o fozď^d/da//
dóo bręzďe aĩ arát/ aĩ tra^s _ș-acú a trĩĩl'ęa o puńá muięreș/ pę b [e] bõábłe/
um _métăr dę cucurúz/ d-áęa de... pátruspęșe sĩŋspęșe kĩle [...]⁶ áia dă am
pus pe bręzďă/ dóo bręzďe am arát ș-a trĩĩłęa a^m _astrucát/ și ĩar...

[Și pe urmă, când creștea...?]

dă! atúnș cĩn _o crescút ĩ-aĩ da^d _dę dóo ðorĩ... cu plũgu/ o dátă ĩ-aĩ da^t _
cu plũgu/ atúnz _l-aĩ săpád _atúnș ș-a dõ-ęarą l-aĩ da _cu plũgu/ ĩár l-aĩ

⁶ Fragment de text parțial neinteligibil, parțial fără legătură cu subiectul.

săpát/ acúma o ieşít áia [...] / a trîia oară l-am înggrupát// da! l-am înggrupát/ sşē [k] nu a fos^t... iárbă/ acúma iēste tráctore/ apú da iēste cucuruzáică/ pînă-m pódur! / d-álea mar!// [...]

[Şi când culegeaţi „cucuruzul” cum îl culegeaţi?]

cu mîna//

[Tot odată sau luaţi numai...?]

am loat cît-o vrístă// o vrístă/ o dóo vríste/ dā! dóo io/ dóo soşia/ dóoâ tática/ dóo máma// ş-am mîers/ io cu máma atúñs am luat cu úna/ că cu úna măi iúte am ieşít la cápát/ no! am făcú^t cămără/ atúñs că ierán cu căméri/ atúñs sára am astrîns/ cu cotărítîli/ pus îñ cotáris_şi...

[Luaţi şi cu „ghijele” sau...?]

p-álea cu gîije şe am lāsát cu gîjêl^e le-an dezli [k] le [ε] curăţá dá gîjê/ nūma ál^e şe aⁿ lāsá cu gîjă/ álea aⁿ foz [k] le-aⁿ lāsá de sāmîntă/ îl puná aⁱ vâzú sus la ambári/ l^e-o legát cū áea să... dá gîjile-álea dá puná áia tod doⁱ cît^e doⁱ//

[Şi cum se chemau áia pe care-i legai?]

da/ áia pă scālán o spus [r] scālánă dē cucurú^Z áia iē scālánă/ áia da//

[Şi pe áilalţi îi culegeaţi fără „ghije”.]

áilalz da/ dá dà/ dā/ îñ ambáre/ îñ pódur! / cum o fos / cum o avú d-ála

[Şi „ghijele” rămâneau pe...?]

gîjel^e-o rămás la tul^eu/ la tul^eu da la tul^eu/ tuléii i-ar tăiát.../ aduśan căt-o mie/ o mie síñ su^e de snop!.../ dă.../ am avút cai/ am avút vaş/ o b^uoi/ pátru síñs cápít^e/ apói şápt^e op cápít [k] şápt^e op brăţē d^e tuléi la... la dî/ la dēsē díle/ şápte-opt vîte cîte am avút/ căt^e dóo súde/ trii súde dă... dá brăţur! la lúnă// şi s-astrînze// atúñz l^e-am adús căt-o mie dă... brăţur! / o mie síñ su^e dē snop! / dăpínde cum [k] cîtă márvă o avút ómu// dac-o avú^d mai múltă/ o adúz mai mulţ tuléi/ dácă nu o mai puⁱ şî... fîn i-aldată/ şi... cáta dúpă tuléi atîta fîn şî/ da// iáca!//

[Şi „tuleii”, după ce se mânca frunza de pe ei...?]

da/ da/ io aⁿ strîns/ i-aⁿ legát/ fāsáu mujéril^e pítă cu iei/ îñ coptorítă// da! fāsáu îñ coptorítă/ acólo ársă// da! acúma s-oar scăpát mujéril^e/ nu măi va^g/ niş nu ş^tie să o plămăd^ască//

[Acelaşi]

dúpă še ǒ... murít múma me

întîñ şî-ntîñ am rămás... sārácă/ d'ě māmă şî d'e tátě// táta m-a fost... la
doj anî [k] la trej anî dúpă múma o murít// núma jo am avút trişp'ece anî
cînd o murít máma me [i]//

[Aşa mică ai fost?]

trişprece an am avút [i]// ş-atúnž_máiki/ dúpă še s-o... murít_múma
me şî táta meş s-o-şsurát/ o adús o măş'ioáne// n-o vru_sě mă plériie/ n-o
vru_să mă spēl'e/ bába o fost... ǒlǒgă dē mînă... o avút... o operátie la
mîně// da năint'e vrēme-am_fos_cu căpu gǒol/ periát'e fét'il'i/ cum... o fos_
mód'ea năint'e/ cu dóo kíş// mótu... făcút/ au!⁷ ş-atúnž_máiki/ dúpă s-o fost
áea/ táta meş dúpă še o luat-o pră măş'ioáne-me-áea/ o fínút-o... vǒ... că-ţ_
mint/ vro şásă lunî/ şápt'e/ nū pot să... ş'iu sígur// núma atíta o stat// o plecá_
dă la noi// pē jiel l-o dus la bătáie/ o venít_ńamtu-atúnşa-n şáră/ ĩn-ánu-ála//...
s-o bǎgát ĩn... baş la... paşć/ dimińáta// jiel o fost la... túnurî/ la biséřica
álbă⁸// dúpă še ǒ... murít múma me.../ cînd o vińi_de la bătáie o fost ĩn_
lágăr/ la romîńiă/ dá la româńiă/ la sácăláz⁹ o flǒst// ĩn_l... lágăr// dúpă s-o
vińi_de la sácăláz d-acoló/ s-o-şsurát_cu áltă muiere/ de-aiž_d'ĩn_sat// dar
áea o foz_dě la rîtişór¹⁰ a dîntîñ// că áea iar o sta_cíta vrēme/ iar o... l-o
jupuji_dě bań/ l-o jupuji_de s-o avút/ şî o plecát şî áea// jo cu frát'i-mjo am_
foşt_mis/ nu... jiel măi mi^c_cu doj anî dăcít miń-o fost// am avú_şî_jo
frát'e/ ma o murí_drági meş// ş-atúnş/ dúpă s-o murít/ trai... ájă.../ tátă-meş o
vińi_betág de tuberculóză/ da nu múma meş o murí_de tuberculóză/ dar jo
am avú_la şîşprēse an.../ cîn_am ajúnş/ m-am măřitát//

[La cincisprezece ani, aşă repede?]

da!

[Aşa tânăără?]

da tînără máico dá şîşprăse an/ m-am betejít/ aís mi-ĩ bărbátu/
ş-acúma-ĩ viş/ puťés_să-l adúşeť dē fáťă/ să spúnă şî jiel še spun jo// o spus
cătră míne... or murít [...]/ toz_dă tuberculóză/ să nu meş súfli cătră jiel/ să
nu mă măi întór_cătră jiel// dar jo noápt'a/ copíl dē şîşprăse an/ m-am întór_

⁷ Informatoarea reacţionează, adesea, la durerea fizică pe care o simte.

⁸ Nume de localităţi din Banatul sârbesc.

⁹ Localitate din România.

¹⁰ V. nota 8.

soro ŝî_p-o párte ŝi pr-ajaláltă/ că... aṃ_fost_ī copīl/ ŝ-am ŝt'ut?// slāb-aṃ_foz /dă dóozeŝ ŝi ŝe.../ oḡ mīnà!¹¹ ŝ-ácuma n-aṃ_fost ijo grásă dă cîn_mě ŝtiṽ/ núma tot n-aṃ_fost aŝă perítă// haṽ! ŝi dup-ăea máico.../ dúpă ŝ-o... o trécút áea vrēme/ spúne iel cătră míne/ dóctoru cobil'éc o fost un dóctor bătrîn//... spúne cătră míne íse „tu ai să trăiej_dac-ascúlŝ/ ŝi dácă nu/ ai să mor_ŝi tu// dar o fost un veŝin přestě drum/ mít'ea bālán/ aŝă l-o k'emát/ p'ěste drum// mīnile grăŝă la iel/ péŝti gr'óŝ/ grás// o-avút óbzăž_dă kil'ę-atúŝă/ cîn_s-o-ŝsurát/ că iel o foz_măi bătrîn d'écít mīne// iel s-o luṽát ŝi... o.../ cobil'éc ála m-o dat níŝte in'ęcġi d-ále de áor/ aŝă o fos_přá vrémur'ę-ál'ęa/ iel o foz_ņ'ęámŝ/ cobil'écu-ála// dóctoru-ála// ŝi iei přá míne.../ ijo aṃ_fost aíca la... lă_a lu poŝgirdán// [...]/ m'ėritátě/ la... moŝ todorică/ ĩ_ŝ-acúma viṽ// ŝi toť aŝă spúne că ijo n-aṃ_fos_nimíc ý/vinovátă/ núma iel// iel áŝă o spus ŝi de míne iel: „tū... să nu súfli űis d'ef'ěl' către iel”// să nu súflu noápt'a/ da' cum să nu súfli/ no!// că múŝai să súfli/ că ieŝ... víṽ//

dar... cît an_stat la iet' / náo lunġ d'ě z'ile/ ō dătă nu m-o ŝucát/ să mă iet'ę copily-ála/ dac-o fi în sóbă ŝi m-aúd'ę¹²//

[Nu e niciun copil.]

or fl'os_copii ája doi/ nu ŝtiṽ

[Au ieŝit, au ieŝit afară.]

or... s-or dus// niždăf'iel' / drágă/ dar ijo-aṃ_fos_copīl/ ŝ-aṃ_ŝt'íud_c_vájd'e d'e míne// ŝi sārácă/ fără māmă/ fără... níme [i]//

táta meṽ/ după ŝ-o vini'd_dîŝ_săcăláz d-acoló de lă...

[Acolo unde a fost prizonier sau ce-o fost?]

ha?

[A fost prizonier acolo, da?]

o fos_priŝzoér/ l-o dus némġi dă lă... paŝt' dimińáta/ cîn_s-o ŝcos ŝ-ġŝviéř'ęă/ i-au pus muzíca dă_la noi/ d-acoló/ ŝi... iel o ŝtrígát ŝi... s-o răŝpúŝ_ŝíniva de la muzicánt' / ie [k] „să ŝt'it' că mă dúŝe ĩ_rumínija”// da n-o ŝt'ut únd'e-l dúŝe/ mă_romínija přá rumín i-o dus ŝi...// přě némġ i-o du [k] pre ŝirbġ i-o dus ĩ... g'ermána// p'ě vrémur'ę-ál'ęă máico// e! dáră cîn_n-an_dus la románija n-aṃ_ŝt'ut únd'e-i// i [ε] v/yiṽ o ĩ_mort/ nu? că s-or ġpuŝcát/ s-or omorít přá vrémur'ę-ál'ęă/ ŝi nu ŝt'au cum o fost/ cí_ijo n-aṃ_fóŝt/ núma am auzít ŝi ijo// c-aṃ_fos_copīl// aḡ! nu ŝt'u ŝe mājic-aŝă// ŝi pe

¹¹ V. nota 7.

¹² Povestitoarea, oarbă, se referă la doi copii care fuseseră în cameră la începutul înregistrării.

úrma... s-o luuát... și după se o... o m... trecut cîta vreme/... vîne... sînîva și
 ne spúne că-î acólo îi/ la săcăláz/ și_să_să dúcă la iel// s-o dus móșu la iel
 acoló/ acoló ploaje/ i apă supt iei o flost// de la zírúód¹³-aú vînít néște fet-or
 făcú_joc acoló/ tînerime d-ășta/ fete nõ! după cum îi ácúma/ no!// dar
 atúnca și iei s-or du^s_să vádă sírbi/ c-or vini_sírbi dîn... d-aíca dîn_î... di la
 iei la rumîniia acoló//

lúca ána/ născúta pápu i ána/ și anúta m-or zís
 uóbzășidúo [de ani]

a ajúnz_vremea că să mă măritę

dup-ăea máico [ε] s-o vînít/ o trecut áea cîta vreme/ o vînî_táta meú
 acás/... ș-o sta^t_kîta vreme-acásâ// ș-a ajúnz_vremea că să mă măritę// aú_
 fost_pogodíte la iábuca/ lă_a lu dínu... la únu/ șáptę gálbiń d-ai marî m-o
 adús/ m-o căpórit// áșta viń_d'e la misís și strígă că să mă ięie-ń_sat [...]/
 zísę móșu/ ma ácúma șe să făcă? sîn_să-î dúcă gálbińi lu áia la iábuca napóî? //
 nu? că nu pos_să ce [k] stai cu doi/ că vîne.../ ála ibusánu m-o adús gálbińi
 sára/ și tu... iei pręste zúmátá_dă sas/ prăst-uń_sas or vînít iei/ cu alz_
 gálbeń// móșu/ d'imińáta îi ia și-î bágă-ń_sîn/ gálbini/... și-î dúse la iábuca
 napóî și spúne „să nu vînít/ că or căpárit-o de la mįsís”// dar bęti qámen l'î-o
 părút rău/ ca și... mácărcăre/ nu? io aú_fo^s_slábă! núma frumóás-aú_
 fost// numă_acúma mi-s urítă/ că mi-z_bătrîná//

[Da' și-acuma ai ochii frumoși, chiar dacă nu vezi cu ei, tot frumoși
 au rămas.]

gînd'é... căre mă ved'e socóate poate fi că vąd//

[Sigur că da, așa pare, așa zice.]

așá îi d'e limpedít óku// așá m-o spus o muięre de la noi de-áisa d'îń_
 sat/ fáta me/ m-o spus// aú doámne!// ș-atúnz_máico/ după s-o... trecut
 áea.../ dar lăsta dîn sat/ mă-ńtelézeț cum/ o avút o veśíně/... cum să spun? ó_
 fos_fátę cu ie... vrîsta lui/ măi... d-o vrîsta me o fost/ ierám me t'ínără decît
 iel'î/ iel o fost un an me bătrîn decît noi// iel o avú_sînspreșe an și io.../ io
 sînspreșe și iel șáispreșe cím_m-am ípsă [k] męritát// aú doámne! aú!
 ș-atúnșa iel... zísę cătră míne „núma tu nu ieș_ca sofiiá de grásă” ia o foz_

¹³ Ghiroda, numele unei localități din România.

grăsă/ še să-s spun? clisa pră ia¹⁴ și.../ la míne... mína ca acúma/ cum mă ved¹// āu doámne ia-mă!/ da io zísán cǎtrǎ iel „tás! nu-ŋ spúne că plîng/ mă năcǎjasc!”// de cíťe or! drágǎ! am mîncát/ și lácrim! mî-o^r merz la míne... [i] da și io pŕoástǎ/ vezl.../ de še m-am năcǎjít?// atúnș să fi plecá^d dǎlóg^d de la iel/ nu?// ma aŋ stadⁿoóo lun^dǎ zíl^e// dúpǎ še m-am betejít rēu/ spúne cobilǎc cǎtrǎ móșu și cǎtre bába/... și cǎtre tátǎ-meu: „dácǎ vrięet s-avet fátē/... să vǎ dúset s-o luváz d-acoló”// [...] aų! și să mă dúcǎ la luft/ în toátǎ d’imińǎța la súpǎi acoló lîng-am avút víne/ un laŋz^dǎ víne/ să-n^dē... strúgur! dimińǎța să mînc^c cu pítē/ fruștúcu//

[Acolo la „luft”, sus?]

la luft/ lîngǎ códru//

[Acolo unde-i... că da, că-i aer bun.]

o! drágǎ! še sî^zic?// și núma cu áța am... riųșít-o// am avú^gavérn-am... am avú^gavérn-aić¹⁵ am avút-o sóro// g^gavérna// ș-aŋ^c fos^c molǎrítē/ iŋcoásē^c cîn^c o spárt^t cása/ s-or... prǎpǎd’ít álĕa... șe m-or da^dóctori// haų máico! și dúpǎ șe m-ō... mi s-o tras álĕa/ tot... gavérnilĕ-álĕa... am iŋsepút cíta măi... dácǎ.../ o spuz^dóctoru: dácǎ... „bea că ásteǎ-i...”/ zúmǎtǎ^d de kíle să pun/ mă-nțelézes^c cum?/ da io o kílǎ am pus// la luft [r] la luft// núma în toátǎ d’imińǎța/ dácǎ n-am putút/ c-an^c tǎbǎrít/ n-am putút^t să mîerǧ^c prǎ pișoáre/ atíta dǎ slábǎ s-aŋ^c fost// ma móșu-ŋ^c cǎrút/ ș’i șe-ⁱ cǎrút? še-ⁱ dúș... [ε] acúma... máldǎru še fáše/ nu ? ma n-o foz^dǎ plec/ ma dē l’iemn nēint^e vrēme// așǎ o fozⁿǎint^e/ cu roátǎ dē l’iemn/ și... m-o pus móșu și m-o suít pîn-acólo la d’al/ câ-ⁱ... lîngǎ códru/... iǎ aísǎ-ⁱ códru... n-o foz^c zēce métǎre dī la códru pǎnǎ la víne// iŋțelézēs^s še spun// dúpǎ še ō... trecút áța/ m-o fos^t mēi bíne/ ǎ^cvinít aísǎ/ m-am măritát/ dípǎ lǎsta/ îi soácrǎ řǎ! n-o fost ře/ núma... řǎre kúdud/ fǎrǎ mínce//

[Da’ de ce? O fost fǎrǎ minte, fǎrǎ stud...?]

fǎrǎ... fǎrǎ kud/ cum să spun/ nu a... o fo [k] nu ș-o făcú^c socoáta/ o [ε].../ ia o foz^c be’ágǎ/... n-oǎ^m măi năcǎjít^c și io// ia prǎ ia s-o kítit/ prǎ míne m-o lǎsát așǎ/ iò^cám fos^c mulțumítē cum am^c fost// āu doámne aų!// ma bǎrbát am avú^dbun//

¹⁴ Gest: pe brațe.

¹⁵ Gest: în piept.

[Bărbatul era de-aicea?]

de-aíz diŋ casa ásta// și nūma pre iel l-o avú^d máma-sa// mă-ŋteléz_c
cum iŋ spun?// ș-atúŋs/ dacă o foz d-aís/ diŋ sat/ da ș-álálal^t al dî lă... /
s-a fost întín/ dūpă iel nóo luŋ/ la a lu poŋgordán/ acolo la a lu conducătoru-ŋo
o fost// iácătă-l iŋ viŋ/ puťés-să-l adúseť/ că-ť spúne/ vorbēšťe cu míne cum
[k] dă cîn_m-am dēspărť^d de iel// n-an_ŋŋnú_c cóntră cu iel// n-am avú_d dă
še// mă-ŋtelézes_c cum// nu m-o bătút/ nu m-ō... nūma o fost răŋ la gură : o
suduít/ dumnezăŋ/ píta/ soáril'i/ iō n-am_c fost așá/ iō n-am... suduít/ n-am
drăcuít/ n-am_m vorbí^d vórbe rále//

[Da' ce, erau și muieri care suduiau, nu numa oamenii?]

ș-acúma [r] ș-acúma súduje mujéřile la...

[Da?]

ma nú_{la} nòi/

[Nu aicea, în alte părți.]

áșteá še^Z viŋít'e.../ úna dă la rumíŋiá iŋ viŋít'ě aísá la nūnáșu-măeu/
ápâi iá viní [ε]/ aŋ doámne aŋ! súduje ię/ iō zī^c cătě ęá: „măi!... de še súduj
tu ca qámeŋi?”

„iō” še „mi-s uŋguroáne”//

„ma pos_să fi uŋguroáne!” //

[Aceași]

iō s-aŋ_ŋ ŋucát/ n-o ŋucá_ŋ pră fáță de pămîn_ŋ níme

[Da' dumneata câți ani ai?]

ŋóbzășîd_ŋòi//

[Sănătoasă să fii!]

bā să nu măi trăiesc_ŋ/ să mōr [i] cã...//

[Da' de ce?]

păi nu văd/ síne sē mă cáuťe/ máico?!//

[Da' cum te cheamă?]

lúca ána//

[Luca-i după bărbat?]

da!

[Și de fată cum te-o chemat?]

pápu i ána// și anúța m-or zís/ mă-ŋtelelezeť? pínčă și bába o fost ána//

[Și după ea, după „babă” ți-or pus numele?]

ána după ia/ după bába// și anúța m-or zís// núma.../ acúma-ŋ _ zíc
múma-ŋ _ sat//

[Școală cât ai făcut? La școală ai fost?]

am _ fōs _ pátru an! de zíl'e/ dar cîn _ aŋ _ vinít acásě// după másě...
zîcám... mă-ntrebám la.../ am avú _ dásčál de sí [k] rús/ nicóla tíř iĭácov l-o
kəmát/ al [k] doĭ an! _ și doĭ an l-am avút pră aurél ópręa/ dá la rumînúia// áu _
au!// ála núma j'ócúr! _ și cîntíse ĭ-o plăcút/ și.../ dar ála/ nícolái _ ála

[Rusul?]

dásčálu dě rus/ ê-o fost/ nícoláje titiĭácov/ ĭel... o đís ĩŋ _ láutě máĭco/
c-așá cu láuta/ și cu pišoárĭl'ĭ-o j'ucát/ o ștut rumîněște să j'óáse/ mácar c-o
fost rus// cum o ștut ĭel rumîněște?// dar acúma s-avém dásčálĭță/ doámne
trăĭești-l'ě!// acúma nu ștĭu să.../ ĭo nú l'ě-am _ văzú _ să j'óáse dě cînd.../ de
cînd ĭo mí-s/ aís// o nu vrięu să j'óáse o nu ștĭu...

[Poate nu știi.]

doámne! sóro! da cuŋ _ să nu șt'i? că nu-ĭ máre lúcro dă-ŋvătát// ĭo s-aŋ _
j'ucát/ n-o j'ucá _ pră fáța de pămín _ níme// puť és _ să-ntrebás _ toátă vrĭsta me
dě... lúme/ áșá sě spun// șĭ... núma máma me n-o ștut să j'óáse níž _ neínt'e níž _
napóĭ/ áșá o mers... [ε] c-ai... c-ai perdút// ma táta mĭo o fost j'ucătór!//

[Da' mama de ce-o murit, o fost „beteagă”?]

dě tuberculóză//

[A! și mama tot de tuberculoză?]

tĭot// și pári [k] și táta după s-o viní _ dĭŋ _ sáčáláz ĭar o... căpătá _
tuberculóză _ dar o avú _ dĭ _ la _ ĭá/ mă-ŋteléz _ se spun// și ĭo ĭăr dě la ĭĭĭ aŋ _
căpătát/ núma pră míne núma cobil'ęác ála m-o scos cu.. lúftu d-acólo/
dę-acólo// ĩmíc áltă se máĭco nu m-o aĭutát//

[Dar copii ați avut? Copii câți aveți?]

aŋ _ copĭĭ... únu o murít/ copĭlu mĭęu/ táta lu ásta/ lū românéł/ și... fătě
am aís ĩŋ _ sat// ma-ĭ bărbátu șlogáit'... și ĭă-ĭ nėsănătoqsă// ĭa cîn _ o vĭez
așá ĭĭ mĭndră și frumqásă/ nu spúne níme kĕ-ĭ beťágă/ níž _ nu crėde níme
kĕ-ĭ beťágă// núma ĭa nu-ĭ sãnătoqsă//

[Da' ce are?]

êe áre? áșá o greotát'e ș-ō.../ ĭę [ε] víne o-ameťálă/ ō... nu șt'u cuŋ _ să spun//

[Sufică greu sau cum?]

ĭ píķę grĭęu și... nu poát'ę fără buĭęd níž _ defĭél/ da ĭo nu bĭęu níš o
buiędĭ// șt'i sē-ĭ o...?

[Deloc, deloc?]

întreabă-î se-ț spună// la ȚobzășîdȚòî d'e an// dar cîn Ț am fos Ț la
operăție/ dē Țo mi-z Ț de triȚ ȚorȚ Țoperătē// dē dōo ȚorȚ îs scōāsă ovărele dim Ț
mîne/ șȚi se-Ț ovăr?

[Da, da!]

șȚi aîsa¹⁶ mi-s tăęătă/ dōođășîdōo dă copș am avút/ ficátu m-i tăęăt/
splîna/ [k] ástă/ fiéřă// o vărsát'// șȚi... tōz Ț dóctori se m-or operát or murít//
șȚi p'ă mîne m-or scăpát șȚi ȚeȚ [ε]/ pîn... dor n-or șȚi ũ Ț se ȚeȚ să mîņse șȚi Ț să
bię buięȚȚ d-álęa se m-or dat mîe d-áleęa// da Țo spun dirép Ț că niz Ț nu le-am
băúđ Ț buięzîle se mi lę-o dat... álęa doámne [ε] sára cū māsă s-or împărȚít
prîm Ț bólnițē// la noi așa o fost móđă la... sára Ț-o lăsát... se le bîeȚi așa
dimińăȚa/ ástă [ε] le beȚi// șȚi atúnșă dúpă se o fost.../ áltădátă lę-am băút/
áltădátă nu lę-am mēȚ băút/ că nu m-o fost.../ n-am Ț fost rē/ cuȚ Ț să-s Ț spun?
la beȚeȚúęȚ/ mă-ņȚelézēȚ?// núma mŭlt ajútă/ Țo vă spun Ț vȚoȚă/ ajútē lúftu...
mult la ómu decít [k] măȚ mult decít buięzîli vōăște se le bîeȚi//

[Da, dacă e curat, dacă e bun, ajută. Nu ăla de la oraș.]

nŭ de la Țărăș/ núma Ț la Ț săt// aîsa nu-Ț Ț nu Ți.../ cuȚ Ț să-ț spun?// am
avút acolo vít i [k] cásă/ colíbă/ făcútă dă

[AȚi avut colibă, așa stăteȚi, la colibă acolo..., nu afară.]

la colíbă/ la colíbă/ o fos Ț făcútē coliba dē țġglē/ d-a crŭdă/ făcútă d-a
cu típăru/ ș-acoló an Ț stăt... ș-am mîņcát Ț brġņzē... d'e văcă/ ș-am avút
uġăga dē lăpȚe cu mîne/ n-am băút ápă/ am băút lăpȚe// dar acúma núma
sócŭrȚ d-ále se-s făcútȚe cu gázurȚ Țo nu [r] Țo nú Ț bîeȚȚ soc/ Țo núma ápă de
la pŭmpă beȚ//

[Mai sănătoasă e apa.]

nŭ-m trébē soc nízdăcăre// níș cáfă nu bîeȚȚ/ niz Ț bîere/ níș răkíe/ níȚ Ț
vin/ níse... nimíc/ șȚi se-Ț nimíc?// núma ápă de lă pŭmpă//

[Și fata matală unde e acuma?]

i aîș îȚ Ț sat//

[E măritată aicea?]

i măritată/ árē șȚi népōȚ/ șȚi-Ț bătrġnă/ nu? i dġȚ Ț síȚzășunu născútă Ța//
făta meȚ// i bătrġnă/ cġȚ an are-acúma? nu pot așa de Țút e să vă spun//

[Cincizeci și șapte de ani.]

sġnzășapȚe de anȚ/ da//

¹⁶ Gest: în zona ficatului.

[Și are copii zici, da?]
 árle dóo fět'e//
 [Și vin nepoatele pe-aicea să te vadă?]
 și nep... ha?
 [Nepoatele vin să te vadă?]
 la míne vîñē.../ cuṅ_să-ț spun/ dar... au fármă dē vaś//
 [Unde? Aicea-n sat?]
 îṅ_sāt îi/ la cápātu sátului/ cîn_merz_cătrē cóđru acoló//... e!... dar_
 î.../ poát'e iā să vîñă/ că ia poát'ē să ímble/ și bărbātu iei î șlogăit// s-o
 șlogăit ástă iárnă drágu mio/ ș-acúma iā/ sáraca dē iā zîse cătrē míne:
 „múmo/ aj_viní măi d'es/ nu pos_să¹las că pleacă// să dúse și nu șt'im dē
 iel/ ma poát'e să vorbășcă//
 [Pleacă singur așa.]
 î... nu și [ε] iel nu poát'e că n-áre grai să vorbășcă [?]/ mă-nțeléz/
 [N-are grai.]
 i-o perdút gráiu/ da!! și strígă la iel și nu să poát'e răspúnd'e că nu șt'ie
 únd'i-i/ nu?// cîm_píkē jos und'ivá nu-l mai áflă/ nu?// și ia zîse cătră míne
 „aj_viní múmo la t'îņ mēi d'es/ núma cuṅ_să¹las prē iel/ că músai să am
 gríja lui?"//
 „lăsă sóro/ că io nu plec niśúnd'e d-acásă/ io mi-s tot acásă? nu?"//
 [Și acolo la „farmă” cine „lucrá”?]
 n'úma ia și bărbātu și_copíii/ copílu//
 [Și bărbatul, dacă-i „șloguit”, cum mai „lucrá”?]
 nu bărbātu lu fáta me i șloguít/ zîñiri-su// [...]
 [Da' dumneata ai mai fost plecată pe undeva, în altă parte?]
 n-āṅ_fost niśúnd'e/ îm_misís mi-s născútă/ îm_misís m'or//
 [N-ați fost plecată nicăieri la lucru.]
 nicăur! n-aṅ_fos^t// aṅ_lucrát la sónă¹⁷_aísa cíta vréme// cîm_m-am
 betejít//... o spus că nu cápăt ñimíca/ că am avēre/ am avút avēre/ mă-nțeléz
 še-ț spun?// párt'e am avú_dē_la părăn!_pátru lánțē de pămínt// cîm_m-ām
 mărităt/ mă îñteléz/ și dúpă s-o murít_móșu și... bába/ io pr-al neų... fráti-meų
 toátă o vîndút-o ș-o băút-o ș-o trăít-o// i-o cîntát.../ pă o cîntáre o dat... cît-o
 mie dóo dē dinár!/ še șt'u cît or dat/
 [Cum adică, păi cui i-a dat, la lăutari sau cui?]

¹⁷ Numele unei ferme agricole din sat.

ei! i-o... ášťa [ε] mujér! care-or vru _să-l sélŭje/ cuŋ _să-s spui ĩ _áltă
fórmă? mă-nțeléz acúma?

[Unde veneau, la el acasă, îl „celuiau” sau se ducea el acolo?]
să dŭsá la iél'ĭ-acoló/ az _vă.../ vájde ș-amár//

[Aceeși]

aís acás-am născút

[Unde nășteau femeile, acasă sau la „bolniță”?]

aís acás-am născút//

[Aicea acasă?]

da//

[Cum era obiceiul?]

aŋ_kinuít/ dē j'ŭoi pănă símbătă nu l-am născút/ de pátru kilĭ și... șáizez _
de déķe.../ o foz _bábița áċa dē _la _romínĭja/ dánĭța o kemát-o// da dobróċa
o vińít ĩa cu... bărbátu-aíșă// și cĭŋ _l-am pĭndărít/ pĭnă símbătă dup-amegáză
dă _la dóo sásurĭ l-am făcút// tot m-o pus ĩm _păt'... dăf _úne că ĩo slábă/
am dăbörĭt/ n-ăm mai putút niș să ĩmblŭ/ niș nimíc// atúŋs o vinít máĭca me
din ovășu șcól'i/ d-acoló dĭŋgă únd'i-ĭ ș... șcóala/ prăstă drum// o spus...
„aúž!” cǎtră ĩa o zĭs/ „dobrogáno!”/ dar _ĭ... nu ștu cum o kemát-o/ nŭmă
toată lŭmea e-ă spuz _dobrogána/ no!// „să laș fáta j'ŭoz _dĭm _pat/ s-o pum _
pe scamn/ și să-ĭ pun périna su _poále/ să... născă cǎ moare fáta... și dē-aíz _
nu iěj _diŋ _sóbă.../ topóru-l vĭez dúpă úșă!”/ cǎ noi dē... noi am pus și topór
dúpă úșă/ și cuțít cǎ.../ se știŭ ĩo se iel'ĭ-or ștut?/ cum... babil'e-ál'ċă/ „dē-aíșă
nu ĩeșĭ pĭnă nŭ... ĩa sǎ... să făcǎ”// m-o pus pră scamn/ și bába m-o pus sub [r]
sub ženúnĭkĭ cĭrpa ĩeĭ a márĭe/ a... s-o avú _d'e lĭnă/ cĭrpă// și-n ŭópspreše
mártie l-aŋ _făcút/ copĭlu meu/ prĭmăvára//

dúpă se l-aŋ _făcút/ l-am kinuít de joi.../ și nu m-or dus la dóctor/
băgátiz _dē sǎmǎ! să n-aúdá lŭmea-ŋ _sat cǎ mai.../ vĭez! se lŭme...
năcultivátă/ și nē.../ daf _sǎ mă fie dus/ să-l fie scos _gáta! taskirĭéz/ și gáta
cu míne! măĭ ușór// nŭmă aŋ _sta _ș-aŋ_kinuít// dúpă se l-aŋ _făcút/ ĩi viŭ/
sǎnătŭós/ mǎrét/ tot ca și tot nátu/ ĩel n-o măĭ avú _copĭi/ bărbátu-mĭeŭ s-o
fo.../ ĩel o fòst _ĭŋsurát/ nŭma n-o avú _cŭ mujéřea áċa dintĭn copĭi//

am₁ făcút copílu/... după še am₁ făcút copílu... șase săptămín₁ de zíl'ē...
m-o iješít um₁ pír pore pră míne/ cu₁ să spun? tũoát-am₁ fost așá rápor pră
piept/ și pá obráz/ și pră mĩn'... ca o alérđie așá o... nu ștu cu₁ să vă spun/

[Am înțeles, dacă era „pârpore”, era așa roșu, era...]

rõșu/ toát-am₁ fost rósșie// bu... búbile-ál'ēa// după še am... născút/
atúnșá o spus dóctoru că... sē nu îm pun în [k] în₁ cap am avút... núma
bubíțē d-ál'ēa... d-ále r'óșșie// iō de cîn₁ iz... de cîn₁ mi... de cîn₁ am₁ făcú₁
copílu îș.../ iel îi din... pátruzăș₁ pátru/ copílu me₁ născút//... așá... îm₁
pátruzășîpátru// șâ... iō pân-acúma apă în₁ cápu me₁ n-am pus/ să [r] să
vińít/ să vid'éz₁ dacă am... séva slin în₁ cap/ nímíc pră fáță de pámínt/ uítát¹⁸!

[Da' cu ce te-ai...? Te-ai șters cu ceva?]

núma.../ m-o spus dóctoru/ am pus petrol'ē/ știs₁ še-i petrol'ē?

[Da, da!]

petrol'ē am pus/ în₁ cap/ ș-așá mi s-o spălát k'ica/ și la míne k'ica nu ie
úpsă/ nu-i mēi// vjez¹⁹// ie șa... ie cîț an' îs₁? ș... de-atúnca de cînd îi iel?//
șáizeșî... pátru o șáizeșșin'š// de cînd îi [k] am₁ făcú₁ copílu//

[Șaizeci și patru, da.]

șáizeșîpátru dă an'// și n-a^m ma₁...

[Niciodată nu ți-ai mai dat cu apă.]

nis... spălátă cu apă nízděfîl/ núma cîn₁ m-o ploiat/ cîn₁ m-o ploiat
atít'a búbe s-o iješít!

[A, de la ploaie, așa ieșeau?]

d'e la ud'álă₁ ăa s-o fost// că o vińít apă/ și cu₁ să-s₁ spun? s-o stors
așá pră obráz/ iō am pus șpénțaru/ núma prî₁ șpénțer tot o trecút apă/
mă-nțéléz// Hău doámne au!//

[Și de la apă ieșeau bubulițele?]

dă! spúne că dî la apă/ că și [k] la noi o fost obișéju la tre₁ zíl'i t-ai skel
[k] t-o spălát/ t-o scăldát... câ ai aș'eptát ursîtorile măi noápt'á áeă// kítíi
dă fluór'í.../ língă t'ine/ t-ai perjăt/ și așá o fost mód'ea/ tî-ai l'egá₁ brășíie
príngă t'ine/ ți l'ē-o slobozít în j'ūs/ să ai tîță/ să-i dai la copíl tîță/ la fáță/ s-o
fi// au! ș-atúnș máică după s-o trecút áeă.../ m-o fozđ₁ gre₁ cíta vrēme/ iō nu
ștu cu₁ să-ț spun//... m-am sãnō[ε]toșát'í//... i-an₁ da tîță/ tri₁ an' dă zíle o
supt copílu me₁/

¹⁸ Gest: își răsfireă părul de pe cap.

¹⁹ Vezi nota anterioară.

[Trei ani!?!]

tri an(ĭ)//

[Păi ai avut atâta lapte?]

atĭta lăptę s-am avút^t// triĭ an(ĭ) dă zĭĭe... ĭerá máre/ zĭcá cǎtră míne
„háĭda! háĭda mamíco dúpă poártă/ să nu mă vádă lúmęa că sug”// la drum//
nu sóro/ bā_aşá o fost²⁰!//

atunşa še ísé? [?] la şapte an ăm _făcút fáta/ dúpă ĭel// mi s-o duz_
bărbátu.../ or vińi _partizáni/ or vińi _partizáni// dúpă s-or... perdút.../ dúpă
s-o plecád _námţu/ mă-nţeléz_şe-s_spun? păn-o foz _ņęámţu aísá lă ĭugoslávia/
ĭel o fos^t/ bărbátu-mĭeĭ doĭ an la némt/ lă lucrú... la măriolána²¹// dac-o foz_
la măriolána/ la némt/ acoló... n-ăm _făcú _copí/ únd’e să fáş _copíĭ? cǎ
sócră-meşá s-ar fi spus?/ „bărbátu nu ę-acásă/ şĭ _tu fáş copíĭ” nu?// să fac
pră fátă/ dúpă ĭel/ dúpă copí//

atunş doĭ an s-o dus în romĭńĭia/ un an/ şĭ jumátate-o stat ĭ_romĭńĭeă//
acoló o cǎpátat o rĭne/ pre ĭel sóro// tuĭtă cárņa s-o belít de_aisă de prę
mĭnă/ o beşícă s-o spart/ o... še şĭ u ĭo síń-o spárt-o acoló vro veşĭnă... nu
pot să şĭ u/ cǎ... dŭmnezău să nu-ę fie păcát/ cǎ n-ăm _fost acoló/ núma ĭo-s_
spun pră vórba lu... şe m-o spus ĭél// ş-o veńít acásę/ l-am adús acáz _dă la
romĭńĭiă// [...] şĭ dac-o vińít acásę... l-am pus pră ĭel şĭ pră copí// în duşuşęg
[?] şĭ l-an _dus la dóctor// cǎ se nu gĭndeşcă kę ĭ... copĭlu cu míne/ nu cǎ-ĭ
ĭĭél/ mă-nţeléz? să meşargă la dócto^r// cǎ acoló la dóctor l-o curăţă _dóctoru/
aísá la vĭrşęţ/ la mĭnč/ la un dóctor bătrĭn ăm _fost/ nu şĭ u cum l-o kemát//...
dac-am fos^t _la dóctoru ála ăl bătrĭn/ l-o curăţá^d /l-o cură.../ ísa/ o cǎpátat o
rĭne/ toĭtă... pră... pe [r] pe/ prę piéle// aşá cu rĭna o vińí _de la romĭńĭia/
mă-nţelézeę cum/ la toăte-ņķeĭetŭrile-o avút rĭne// şĭ spúne... síńiva cǎtră
ĭel.../ cǎ... c-o vińít ortási/ lúmęa la ĭel/ dar _ĭ partizáni l-or cǎtát pre ĭel/
pitulát o stat ĭm _pĭod/ ĭel n-o stat... ĭm _pĭod// n-o stat nízdčĭél să-l veđém/
să-l... să-l vádă síńeva/ mă-nţeléz?// cĭņ _l-am astrucát _cu duşęgu l-an _dus
pĭnă la vĭrşęţ// da dóctoru o spus cǎtră míne: „nimíc să nu puń... núma
smĭńtĭnă de lăpće”/ dă pră lăpt’e// dáră noĭ am avú _vás// am loĭat smĭńtĭnă
d-ăęă/ ę-am pus.../ dáră síńeva lę-a spus să púnă peátră vĭnătă maĭ.../ piátră

²⁰ Sublinierea vine ca răspuns la răsul anchetatoarelor.

²¹ Mariolana, denumire sub care era cunoscută localitatea Plandişte între cele două războaie mondiale.

d-a vînată se şprîtuje vîna// atûnş-o pus peătră d-a vînată/ [...] tîpă/ că-l
doăre/ îl ustură/ da/ l-o usturăt// atûnşa/ după se l-ō... o pus peătra vînat-ăça/
î-o trecút// s-o ars ălea/ búbile-ăl'ea/ s-or fi făcút// iar l-an_duz_la docturu/
î-o dat iar neşte untură/ îē... i s-o muját/ î-o picát ăl'ea/ zgăibil'ę-ăl'ea/ rîna
ăçà s-o avút// dar ei acolo la căraşu²² ăla s-or spălăt şi mărvile/ mă-nţeléz cum//

[A! Şi de-acolo o luat „rîna”.]

să fie fóstă dē.../ dar rîne d-ăça de pă mărvă/ ş'i?/

[Da, da, cred c-aşa o fost, da!]

ăşá o [k] spuŋgău îei// c-o spus că ăça-î măi re rîne decît ā

[Decât aia de oameni.]

decá... dă s-o foz_dă oămen'î// da de [k] îel o fost tare mărvás/ î-o foz_
drag de-ále ví'e/ o avú_şerséi d'ē áor... în uréke buóji/ la vrán²³/ átîta dē
bogăt o fost ăla unde-o fost îei//

[La boi o avut cercei de aur?!]

dā/ şerséi d-éştiã bągăt în uréke la buóji//

[Aceeşi]

să vă spun de ursítóri

[Ai spus dumneata că o pus ursitorile. Cum adică punea ursitorile?
Ce-nseamnă asta?]

e! acú [ε] am [r] am luát_să vă spun de ursítóri// a fost_î pâ la [ε] am
şezút noăpt-ăçã/ mă-nţeléz se spun? la un tîmp am şezút iō n-an_durmít/ la
un tîmp n-o durmíd_bărbātu// mă-nţeléz_şe spun?

[Da, da.]

că s-auzím se spúne/ şî n-ăm auđít/ nis îo nis îel// păn-o trecú_dòispreşe//
după s-o trecú_dòispreşe/ am auđít... séva zdroŋgănínd/ aşá/ ţupáin^d_/
mă-nţel'éz// núma vórbă nimíc n-am auđít// núma... o fos_líŋgă míne fl'or'î
púsě/ pră scamn// o fost scámne d-ále lūŋz/ năint'e vrême príngă pátur'î// nu
ştu da ştu iz_voî cum o fost năint'e// nú_d-áš't'a d-ále dă no

[Nu, nu, d-alea lungi așa.]

d-álē... clúpe d-áleã/ d-ále dē ľemn// şî pogás or fost púse treî//
pogás//... úna lã ursítóaręa mărle/ úna la mijloşíne şî úna mică// toáce or fos_

²² Numele râului Caraş din România.

²³ Vrani – localitate în judeţul Caraş-Severin, România.

cu nŭme pŭsă// ma vlez/ nŭmŭle m-am zuită să vă i-l spun acŭma// un nŭmē/ poát e m-oŭ adúse măi tŭrđŭ amínt'e/... lŭ-or [ε] cum lę-or fi spus la... pogásile-ál'ę// aŭ! ș-atúñz din ál'ęa d'imińața lę-an dat la... tri copii/... tri fęt'e/ tri copii/ tri-ŭ.../ și fęt'e și copii ŭo gŭnd'ęs c-o fost// ma gŭnės că... tri copii or fost/ așá gŭnd'ęsc/ tri copii or fost/ n-o fos níso fátă// dŭpă sę... or mŭncát/ pogásil'ę-ál'ęa/ lę-o dat și bǎn/ la copii-aiă// e! dar cŭt! bǎn nu! veZ nu męi ŭn mŭnt'i/ pră vrémurl'i-ál'ęa... n-or fos ca acŭma bǎni/ nu ā.../ d-ai dę fier// dŭpă sę i-or dat bǎni/ la copii-ęiă/... or vinít tŭt... copii-ęiă... și l-or pupát pr-al mic pr-ála/ prę copílu mŭeu// acolŭ ím pat lŭngă mŭne/ nu?// dŭngă mŭne níśŭnd'e nu mi l-o dus// dŭpă sę l-or luuát/ ím... copii-aiă tos l-or luuát și l-or pupát și l-or pus iar acŭlo-m pat// dŭpă s-o vinít/ o muięre.../ dę-aísa/ ma-i moártă/ nu-i męi vie muięre-áęa// și m-o-ntrebát „c-ai yisát ástă noápte?”//

„am visát...”/ sę șt'ŭ ŭo sę i-aŭ spus s-am visát/ vlez!//

„n-o fost níso o muięre/ níso un om la t'íne?”//

„nŭme-ŭ lŭme” zŭ că n-o vŭnít/ „níso om níso muięre”//

iac-așá²⁴ o clǎt iná de cap cǎtrę mŭne/ ma nu m-o spus nimic/ mâ-ntelęez cum// nŭma o clǎt iná dŭŭ cab//... nu ma íse... cǎtră bǎrbátŭ-mŭeu „nŭma la t'íne/ sŭn-o foz la t'íne?”

„o fost la mŭne” ís-„o muięre”/ ŭel spúne „ástă noápte”/ ș-o vrut sǎ-m-ęa copílu/ și ŭo n-am lǎsát-o sǎ mi-l ęa”// ŭel spúne cǎtră ia/ cǎtrę muięre-áęa/ cǎtrę a [k] bab-áęa s-o fost íŭ sat/ muięre//... ș-o trăít copílu meo íaca pǎŭ la cŭt an/... ș-o foz be'ág dę tuberculŭzǎ/ l-an duz la biserică albă/ ŭ-o trecut/ s-o íŭgrășát/ o avút o sŭtǎ și sŭnz dę kilŭ/... aŭ! și tŭod la vręme-ęa o murít”// [...] ²⁵

cŭn aŭ fǎcŭt fátă/ fátă măi ușŭr aŭ fǎcŭt-o// n-aŭ kŭnuit// cu fátă aŭ fǎcŭt-o... ín dóo sásurŭ dǎ vręme/-n trii aŭ fǎcŭt-o// nŭma cu copílu-aŭ kŭnuit májco mŭlt mŭlt// și ves tu dǎ nu m-or dus ŭeŭ pră mŭne sǎ mŭ... fǎcǎ taskirŭl'ęz// sǎ mă operęzǎ/ sǎ-m... cŭrŭtę de...// nŭma sę sǎ fac?// ș-atúñs pră fátă ę-an da tŭtǎ puŭŭn/... cǎ iarǎ m-am betęjŭt... cuŭ sǎ spun? ca o mǎlǎrie am avút așá// mŭlt e lę-am petřecŭt ŭo/

²⁴ Gest de negație.

²⁵ Întreruperea textului este cauzată de schimbarea casetei de înregistrare.

[Da, chiar multe.]

și vlez dac-am avú_đíle cum am trăit_păņ_la Țóbzăjdòj de añ!?!]

[Dar cum ai zis că la celelalte două muieri le-o murit copiii, numa fata dumitale...]²⁶

o rãmáz_víe// ș-atúńsa/ dúpă s-or... mujéřile-áleă/ cuņ_să-s_spun?
iel_ę cîn_am_fost la_l... lúcru/ lă mănăstířle/ am mers/ noi_míć/ aņ_lucrát/
nu...// n-or vru_să rădíse/ tqámna/ noi_ĩarna aņ_făcút-o// mă-nțeléze^s_l în
c/sin_c/s_ianuár_ęe// númă [k] în trîi_ianuár_ęe/ în trii [r] în trii// ă... n-o vru_să
rădíse la pút_ină/ că l_je pícă băiátu đim_poál_ę/ mă-nțeléz_ř// bărbátu-meu o
dus cu pút_ina/ io o trăbuit_sě-ĩ_ajút// síne să...?/ iel síngur n-o putú_să ia
pút_ina dă jos s-o púnă îņ_spáte/ cu cl_ĩuc/ nu?// și io aņ_ríd'icát la pút_ină/ și
fata mi_ę o trăi'it/ ș-aņ_făcút-o b'ĩne/ și sãnătoăśă/ iaca pân-acúma s-o betejít
îņcoăśe// și dácă [k] cáre n-ăře zíl'e sóro/ să-l baž_ĩ_ũiágă/ tot se dúşe!//

[Da, chiar dacă se păzește, tot...]

măi... núma de dóctor_ł să-s_povăstui/ dē șe... dē șe or murít_jei? că jei_přa
míne m-or zviduít/ și m-or l_ęcuít/ teșíc... m-o operát// c'iríc m-o operát... ĩ...
ăla... care-o fost... űicol'íc/ care-o fos_měi_ęšť'a t_łoť/ t_łoť síņś dóctori care-or
fost spețealıšť/ or o fost_la operăție/ ș-or murít/ și io am ujít dac-am avú_
đíl_ę// núma aņ_și_řnút// io n-am mîņcát cárne dă puorc dúpă se m-am operá_
dē fi_ęře... doj_ăń! dă đíl'e saų trej// nízděf'iel// am mîņcát núma de gěi'ĩn_c/ de
pă [k] de rătă/ de g'ĩscă/... dar... de p_łorc nízděf'iel n-am mîņcát_ło//

[Și brânză ai mîncat și...]

am mîņcá_p'ĩeś_ș-am mîņcát... cu [r] cu zăi_cín am mîņcát măi mult//
núma m-am păzít sóro de_ále// cáre sē păzěšť'e/ cuņ_să-ř_spun? ș-ăře đíle/
zíl'e áre/ și cáre n-ăře/ n-ăře// ma șe s'ĩ_fac? núma să... [ε] aņ_lucrát la
sóna²⁷/ nu m-or dat nímica/ mă-nțelézeť/ fiņc-or spus că am avéře// acúm
avéře nu măi am/ přa míne/ n-am nímíc/ acúma nu c_păt níś acúma űímíc//

[Aceeși]

²⁶ Anchetatoarea se referă la o scurtă întâmplare povestită în timp ce s-a schimbat caseta de înregistrare.

²⁷ V. nota 8.

am oltěnit

[Ce-ai făcut acolo la Sonia?]

ăm... pus oltăne/ am oltěnit/ ŝi i ŝe-i ol [k] să oltăneŝt? nu ŝi i?!//

[Da' ce-ați „oltănit”? „Vine” sau ce?]

vine/ americăna//

[Și de unde aduceați „oltoanele”?]

ha?

[„Otoanele” de unde erau?]

ăștea ŝe l'ę-am pus/ ŝ-o adus gata/ l'i-or aduz de la iei/ de la ser [ε] io ŝ'u de pră unde l'i-or adus/ mă-nțeléz? núma noi căre s-or uscát... noi tot am olto [ε] oltănit/ ŝ-am propus/ mă-nțeléz?// că nu s-ar prins toate/ no! und'-or fos toate pusa.../ o fo nu//

[Și unde nu s-or prins „ați propus”, nu?]

am propus ais ŝ-am oltănit noi/ da' acuma nu măi ŝtije níme nis să oltănescă/ nis să porojăscă/ nis... nimic pră lume nimic//

[Da' cum „oltănei”, cum „ai oltănit”?]

ai tējat-o-așá/ cu... brípta/ d-a costišă/ ŝ-atunș ai pus-o-ņ stariu/ de care-ai vruť tú: mājărcă/ o zínă/ o.../ ŝ-ai dat cu gúma/ ŝ-ai l'egát-o/ ŝi i-ai dat o [ε] ai l'egát-o bine ŝ-ai pus-o línă... prítă/ ŝ-ai l'egát-o să n-o bátă vintu s-o trín [k] clint/căscă/ mă-nțeléz// după dōō săptămín d'e zile ia o pl'ecá// mă-nțeléz? ŝe-i aęă oltănit?//

[Da, da!]

dūpă ŝ-ai oltănit// ŝ-așá ai oltănit ŝi... pěr/ ŝi măr/ ŝi... ŝ-ai vruť să oltăneŝt/ nu?//

[Și asta unde zici dumneata că ai fost „la oltănit”? La Sonia? Ce-nseamnă asta?]

â... ŝi la noi/ la vine la noi/ cîn am pus vine/ c-am pus vine/ aisa-ņ crac acoló unde ę-aņ spus/ la supáia// [ε] pe línă códru//

[Tot „oltănită” ŝi-aia.]

tòd-d-a oltănită sóro/ tlot... tot mājărcă ŝi zínă ŝi... trolíngăr ŝi... dalmatín ŝi toate fłormęle dă strúgur! ŝe-s pre fáța dę pámint/ c-or fost atunșá/ nu? dar acuma nu-i męi d-ál'ęa// acuma i rizínę/ ŝi... sę fáse//

[Aceași]

GLOGONI

Districtul Banatul de Sud; comuna Pancevo

Înregistrare: 2009; transcriere: DR

múlte aṅ_lucrát âṅ_vîáťă

[Unde ați lucrat?]

aṅ_ŭ! múl'te aṅ_lucrát âṅ_vîáťă// ă... iéstě o mesěria/ nu știu da-î
cunoscută-n romînia: al še poártă úrsu pîṅ_sat// áęa n-âm_lucrát [!]/ n-am
lucrát/ da/ áęa n-aṅ_lucrát// da/ d-ašťălănt'ę aṅ_lucrá^d_dă toát'ę//

[De toate celelalte.]

ašťă// ă... p'íma aṅgajăre o flóst/ cu părintî/ la agricultúra/ ácăsă/ cu
mesěria dă/ ásta dă... lăcătúș// ap'łóĭ/ îṅ_șăizășínóo/ la lúcru proyęzionál/
în ĝermănia/ zěće an acólo/ un an aṅ_lucrát_mesěria/ ap'łóĭ aṅ_lucrátĭ [k]
am îṅvăťát límba răpęd'ę/ am lucrát ca traducătórl// límba sírbă și a romína
m-o flóst_îṅ_sprĭjîn/ íntre timp am îṅvăťát și italeána/ și în... réstu-z_nóo
anĭ/ am lucrát ca traducătórl//

[Și unde lucrați ca traducător?]

nu maĭ lúcru ca traducătórl/ še să lúcri ca traducătórl?! iéstă áltă
meseria/ acoló/ aṅ_făcút_ă stúdiĭ miś/ am dăvínít inžinerĭ d-ăsta dă_dă_dă
traṅspórt/ cînd m-am întórz_dîn ĝermănia am lucrát/ am purtát traṅspórtu îm_
berărie la pánčova un timp' / ș-apóĭ an_dășkĭs cafeneá aís/ și... acúma doi
anĭ/ ne-o flós_preă [ε] miclón díṅco [?]/ am lăsát copĭi și noi ṅę-am_făcút_
aísă căsúťă nóo// e! ă [φ] dúpă [φ]... s-am lucrát ca ospătárl aísă/ ă m-am
aṅgaját politic// și agricultúra și î m-an dus în péṅzie/ ca sí [ε] priměsc î
péṅzia dă la ă sočietát'a ă lucrătórilor/ muncĭtórilor// și zĭ'ęle_ășt'a ašť_épt_
să-m vĭnă și péṅzia dîn ĝermănia...

[Vă dă și de acolo pensie?]

da/ trěbĕ_să am și d-acoló//

[Aveți vechime acolo.]

zășe anĭ dă stat_și...

[Sigur că da.]

da// iáca! și la momént/ â lúcrú núma agricultúră _acásă//

vása mariánu//

io am șàizășcînc dă an împlínít//

s-o treierát cu dřeș-mășína

grúu... s-o sãmănat... dă la záse octónvrie p-arátúra prǒaspătă// dac-o
flǒos _mașína dă sãmănat grúu/ bíne/ dácă nu/ cu mína/ buńicu... l-o răsfirát//
apóí s-o grăpát.../ primăvára/ s-or adunát șumpéil'è/ résturil'è dă la cucurúz/
și s-o foít/ pãntu că pãmíntu t-o răd'icat _puťín gáța/ și sã [k] o așczát _înapóí
rădășína la [r] la [r] la [r] la grúu// cosítu.../ â io-l știu și... cu... cǒása/ îl știu
și mehanizát// cu-o cǒsít la... iárbă/ făcút uñ _cîrl'íg ta [r] la iá/ s-o o [k] um _
bărbát o cosít _naínt'e/ o feméē o mērz _dúpă/ cu sésera/ ș-o adunát/
brăzdă.../ dúpă lel o vińít al dóil'ea bărbát cu st [k] cu [r] cu cǒása/ și încă _o
feméē cáre o adunát brăzdă ș-o puș _î pã pológu al [ε] dînáint'e/ și a síńsa
persónă _o mērs ș-o legát... snópi// ș-apóí cîn _i-o legát/ i-o adunát îñ _crús/
leráu crus míș dă trēsprăzășe și mar! dă șapt'esprăzășe... snop!// or stat îñ _
crús/ dǒo-triș sãptãmín!/ pánă ne-o vińít ríndu/ apóí îñ _cărúță/ s-or adús
acásă/ nu știu periǒada cînd _i-or treierát cu cálu/ știu periǒada cîñ _s-o
treierát cu dřeș-mășína/ îñ ocól/ durá zíqa-ntreágă// ș-apóí grúu s-o suít îñ _
pǒod//

[Cu calcul nu știți.]

nu/ nu știu/ periǒadă _áxa n-am _văzút//

[La mașina asta, la noi îi zice batoză, de câți oameni aveți nevoie ca
să meargă lucrul cum trebuie când se... treiera?]

treerá// au... îñ mașína ieráu ǒo... mulțíme/ hai sã _spúnem dóozășínș
dă [r] dă persǒáne//

[Așa mulți?]

da/ da// la uñ _gospodár âu flǒost _î... zíqa-ntreágă dă treierát// la noi
zíqa-ntreágă

[Și ce făcea fiecare?]

cunóz_dóo flélur! dǎ_ã mașín! cáre or dat_ã/ cum să nŭmęște... care-or
 mŭnát dreș-mașína// úna erá cu vápor!/_ ș-apó! mai târzíu úna cu [ε] pécúrá/
 cu motorína// lǎsám/ léráu do! iņș(ĭ la [k] pǎ cáre or â or [r] or [r] or ĩ mŭnát
 mașína cu vápor! sau un tractoríst mașína cu [r] cŭ pécúrá/ cŭ náftǎ// apó!.../
 do! iņș! [φ] aruņcáu snópi... pǎ dreș-mașínǎ// dóo femé! legátúri!e/ um_
 bǎrbát slobozá_ã snópi în mașínǎ/ apó!/ trí!-pátru bǎrbát léráu pǎ pále sŭs/ ĩ
 așezáu pále!e/ făcáu íņcă o [r] o jîreádǎ dǎ pǎe/ dóo-trii femé! léráu j!os/
 cáre adunáu pleáwa/ am numǎrǎt_ síņsprǎše/ ș! mai să mai skimbǎu/ poát e
 că dóozęs or_!os^t_în [r] în [r] îņ_grup//

la sǎs//¹

[VIIIa] e! la sǎs/ léráu pátru-siņs...

[Da?!]

[VIIa] da/ ș! dǎ... dǎlóc ĩ-or suít în p!od//

[VIIIa] da// da [...]/ îņsámǎ dóozǎz_dǎ iņș/ știs_še léráu ân [r] ân [r]
 ân...

[Și gazda la care se făcea îmblătítul făcea o mǎncare mai specialǎ
 atunci?]

dǎ/ dá_da_dǎ/ da/ dá_dǎ// s-o șt!út/ fasóle/

[VIIa] pǎ áęa dǎpínde/ în tímpu ála mult... că n-o^r_!os_friízidérur! ca
 acúma/ aveáu cárne uscátǎ/ șuņs uscát e/ cáre ĩ-or... pǎzít pǎntru cîn_tréjerǎ
 gríu/ ș! fǎsáu/ ș-atúņs fǎsáu ásta/ cu mac/ plǎsíntǎ ácrǎ ș! [k] sau crǒvne/ a!
 cum ĩe spúneș voi?

[VIIIa] bubuięne//

[VIIa] ș!... s-or pregátít cu mŭncǎrle bŭnǎ/ c-or lucrát lúcrú gr!e!_oámęni//

[Același]

!ó!e-or męrs afǎrǎ

[Se creșteau oi aici, nu?]

da// ân_fiecare cásǎ o-avút// dó!ozęz_dę...

[Și cum era obiceiul cu oile?]

ĩ... fiecare țǎrǎn care-o sta^d_bíne... o-avút dóoze^s-tréizeș/ ș! cu síņzǎs
 ĩ!// ǎ primǎvára/... s-or dat/ la uņ_!oc/ síņs-șásę-zǎše țǎrǎn!/_ ș-or aņgaját

¹ În textul informatorului Vasu Marianu [= VIIIa] intervine soția, Aurelia Marianu [= VIIa].

um_băiát// sau un ũom care-o fost_păcurári// cînd_o dat cólțu iérbii/ ũóile-or
 mers afără/ ă păcuráriu l'e mulzá/ s-o șt'íút cu rându: atíca ũoi/ atíca zíl'e î iei
 [r] iei lápceľ'e// lápťeľ'e s-o dus acás/ s-o făcu^d_brînză/ ĩ cáre s-o mîncát
 înt'íi proăspătă/ álta s-o u [r] s-o uscát/ sárát/ pă... iárnă// în mai/ s-o^r_tuș
 ũóil'e/ tîna spăláu muiérule/ sau la tîmîș la rîu/ sau acásă/ s-or dus la
 pept'enát/ și pă_úrma lînă_ăga s-o t'úors/ s-o făcu_côrăp(ĭ) dîn ęa/ s-o făcút
 îmbrăca...mînt'e/ s-o... pus în... iorgáne/ s-o... ce s-o mai folosít la?

[VIIa] mult_folosít-o/ și-ncăltămînt'ă... o purtát// lúmęa

[VIIIa] da// ĩ [φ]

[VIIa] și cuptușt'ĭ// ș-ăga tot

[VIIIa] apói.../ cînd o dat frígu/ noiémvrie dejá plóil'e rės/ s-or adús
 ũóil'e-acásă/ atúș nę-am... pregăt'id_dejá: fîn/ trifóii/ tuľ'ei tăiát/ pástă iárnă/
 porumb/ pástă iárnă l'ę-am hrănit/ or fátát/ mléji... c/s-o fľos_frumũos/
 berbecúĭ s-or vîndút sau s-o^r_tăiát/ s-or mîncát/ ă miéliľ'e or_rămăs/ și dîn
 nou în mártie o-ņsepút țicľusu dîn nou//

[Dar oile cine le păzea vara?]

aņ_spus un [r] um_băiát/ un păcurári//

[„Păcurari”, da.]

um_păcurári/ pă cáre l-am plăt'it//

[Ele stăteau, unde stăteau vara?]

[...] dă cînd or ieșí^d_dîn mártie pánă-n noiémvrie/ afără t'ot///
 păcuráriu ę-o avú^d_dă gríjă// păcuráriu l-o plăt'í_bíne//

[Și cînd se măsură laptele, să vadă cât are fiecare, era un obicei așa, se
 adunau acolo...?]

ă rēpét ĩnc-o dátă [φ]: cu zíl'ľ'e/ aprocsimátiv spúnem/ dac-ai avút sîņ_
 zĭ [k] ũoi/ ai avút o zĭ dă [r] dă [r] dă culés// dac-ai avút^t_sîņzăs/ ai avú^d_
 zăsé zĭle dă culés// cam așa o măsură_o mers//

[VIIa] și care-o mlerz_dúpă lápce/ o dus și mîncáre lu păcuráriu//
 d'imińáta frușt'ucu/ căz_d'imińáta t'-ai duz_dúpă lápť'e/ și sára... sína//

[Același]

atúnš am plăt/ćít_pă păcuráriu

[Care era obiceiul cu oile, de primăvara, când începeau să fete?]

põ ştis_cum?! păstă iárnă ieráũ acásă// l'ē mînám afără/ cam_vináũ
toámn-aşà/ pân noiembrie/ dăcembrie/ dă [r] dăpínd'ē cum o fluoz_vrémęa/
nu?!// atúnž_vináũ acásă/ ş-atúnşa pân_lă_ánu nou păcuráriu l'ē-o păzít//
dar dē la ánu nou pínă-n mártiē cînd... n-am... vorbít iără/ noi spúnem
pogod'ít/ pa... ánu ásta să le păzască/ atúnşa ieráũ acásă/ núma noi né
ortásám/ doi/ trei veşín así/ ş-atúnş/că cáre n-or avút mēi l'ē mînám pă
câmp/ dácă... n-o fost... niž_zăpádă [k] náũă/ dacă n-o fost lē-am_mínát_pă
cîmp/ dácă_nú... ieráũ acásă//... ş-atúnşa n-a [k] cîn_o_s [ε] merzáũ afără/
în mar [k] încēpútu lu mártiē vindám mēi// [...] am_făcú_sălăşu afără/
s-atún_cîţ-am fož_doi/ trei/ pătru/ ân [k] ũa [k] în túrmă la/ ś/copór noi i
spúnem/ laoláltă/ atúnž_n-am_vorbít: atíca ũoi am io cáre să mulg/... atít a
áre [k] ai tu... atíta/ ală_atún_atít a zíle iau io lápce/ atít a tu/ atít a ála// care-am
luat lápčil'ē/ an_duz_dă mîncáre lu păcuráriu// đimińáta/ sára/ cîⁿ_n-am du_c
la láp'te şi_dup-amiáza_dácă d'imińáta nu//

[Şi „cioporul” până la câte oi putea să aibă?]

cîn_ũo fluost... utrina máre/ cînd_ũo fluost arátē pîngă sat/ ũo fluost_î
pátru-sinş_sút/ce-ņ_sopór//

[Aşa multe?]

da/ p-orm-o fluost núma cam dōo sút'ē/ o sútă sînzás/ mai mùl_nú//

[Şi chiar dacă erau multe, tot „ciopor” se chema.]

ieráũ/ da cum... utrină mai puńná... şî or fluos_şî [k] múlce d-ást'a/ cîn_ũo fluos

[Ce înseamnă „utrină”?]

păşuņe-aşá/ únd'e pas^c_ũoilē/ noi l-an_spus că-i utrină aşá/ şitit?!// da/
utrină// da/ da//

[Aşa, şi pe urmă cum stabileaţi câtă brînză ia fiecare sau cum?]

põ! nu/ lăpt'ē l-a adús/ ş-acásă or făcút... brînză// tíņca² o că... cu
máma o^r_făcú_brînză/ dă la-ņsepút// e! pă urmă n-ă mai făcú^d_brînză/ am
a [k] núma^l_lē-am_mũls/ am adús lăpt/cilē/ şî l'ē-am dat/ la lăcária dîn
pâncova³// or vînt_la_noi_acásă/ n-or adús căn spalăt'e... şî l'ē-am dat cănta

² Se referă la soţia lui.

³ Numele unei localităţi din apropiere.

cũ... lăpt'/ce/ ș-atuńs cîn õ... s-o gătát/ lúna/ pátru-sîńŹ_zíle dúpă tērmináreã
dă [r] dá lúnă/ n-or aduz_băńi// múl_măi_ușòr ʋo fʋos^t// e! pã urm-ʋo fʋos_
täre yrëu/ ʋor scʋos păcurári mult_măi scump!/ lína nu măi/ gáta/ n-o avút_
ńís/ço valóare/ lăpt'el'ę-o fʋos_ıéftin/ îń_șáizășîpátru ánu/ ıo-am avút
pátruză_șî_śéva dá ʋoı/ ș-am cumpărát/ am_făcút o sùtä_dóozěs// atúńs
am plăt'/cí^t_pã păcuráriu/ noı spúńem pã păstórı/ cum îı...

[Da, da, da.]

da// l-ã... plăcít [ε] báńi d-atún_d-ai sîrbéș^tı/ o míle șápt'e sút'/ce dá
dinárı/ dá ʋoáıe// da lína nēspălátă/ cîn_am tuńs ʋo [r] ʋóıle/ am_vındút-o
cu dõo miı dinárı kıla/ ș-am avút_trëı kıl'e jumátát'ę pã ʋoáıe// îńsámnă... dá
la ʋo ʋoáıe ıo am plăt'ıt... cí'e ʋoı? c'še m-o păzít// e! da la úrmă/ îń șáizē_
șáiză_șî_ũnu-dóı ánu/ o trăbuı^d_dá la treızăș-pátruzăz_dă ʋoı

nu-ń_șajizěs/ îń ʋobzěs//⁴

[VIIIb] ā/ da// îń ʋobză_șî_śéva/ da/ ánu//

[VIIc] nõʋözěs/ așá//

[VIIIb] cătă nóozăș apróape/ o trăbūı_să... vıń^d_dá la treızăș_dă ʋoı
lína ca să plăcés^c_pã păcuráriu s-o... păzít ʋo ʋoáıe// [...] n-or_măi fʋoz_nıs
păcurári äı-äı bătrín/ or murít/ cáre or ștıut să păzască ʋóıle/ or ștıút... dácă
äı bıt'/cágă oáęa/ o că śéva// áș'a la úrmă s-or venı^d_dın maçedónıa/ áș'a
dın maçedónia/ d-ăș'a s-or fʋos^t/ núma s-o uıtát să-ı duś să mıńše/ să bęıe/
să-ı duś țıgăr^t/ nu l-o-nteresát... da-ı bol [k] beťágă ʋoáęa/ noı spúńem nu...
beťágă/ nu bolnávă/ ștıı? da-ı beťágă/ dà_nũ-ı...// [...]

„ț-o crepát ʋáęa!”//

„p'õ bíne! n-o fʋos...”//

„am_vázút-o că nu mıńcă/ ma ś-am ștıút ıo śe-ı”//

e!

[VIIc] știs_śe/ ʋo fʋos_kin/ șî pãmıntu să lúcri șı...

[VIIIb] știs_cum/ acúma dũpă [k] îı așá vréme-acúma/ să lúcre/ lúcre
ʋómu áęa śe póat'e lel sıńgur/ să nu măi äı cu níme nímic// tʋót... măi scump
trébă să plăt'ęșt'/ noı spúńem argátı áș'a/ [ε] o că nămitóri/ cáre țucreáză... dá
nu măi lúcră cum trébē să lúcre// acúma vręau să lúcre... dóo-treı-pátru ʋóre/
șı s-obosés^c_númaı_vręau acásă/ naıń'e... ne duśám la sıńs śásurı la șásē
d'ımınáța/ pâń_la șáse-șápt'/ce sára lucrám// mǎ_acúma níž_gıńd// acúma

⁴ În textul informatorului Vasa Subici [= VIIIb] intervine soția, Cristina Subici [= VIIc].

dácă Ƨe duş azî// pã_la şásě/ la şăpt'e/ la úņsprăsê/ la dõosp^răsê acásă/ nu
maî/ gáta//

[VIIc] nu maî vręau/ îs tăbărîť//

[VIIIb] du-l'e sųc/ sócurî d-ášťa rîșeșe/ du-l'e blére/ du-l'e apă minerală.../
acásă iar așťaptă-î... ca la núntă!//

vása súbiê//
șàiză_șî_șápt'e dă an/ trecúť//

să nu mirõasă... brîņza năbíne

[Cum se făcea brânza aici?]

[VIIc] põ o fľost... s-o cumpărát apă d-áęa/ dă-nt'egát// da naínt'e eî or
făcúť^î...

[VIIIb] Ƨag//

[VIIc] bábil'e nõaşťe cu Ƨag/ cū...

[VIIIb] dă la mîel ájã/ da/dă la mîel ája/ da//

[VIIc] da/ cu áľa/ da iõ n-aņ_făcúť cu d-áęa/ n-aņ_făcúť//

[Și numai cu apă de-asta cumpărată.]

númaî cu apă/ da//

[Și, cum făceați?]

põ_õ_ádús lápt'îľe/ ș-atúņź_dac-o fost^î... cal_táre l-aņ_lăsát puťín dă
męi sã... risáscă/ că dácă nľ/-o vind_briņza cã... gúma

[VIIIb] acoló dëlóc/ la sãlăș-õ^{la} l-am străcurát pãntru.../ noi_î spúnęm
gaz/ așá//

[VIIc] alb/ pięti^{c5}

[VIIIb] alb/ știť/ s-o străcurát ca să nu fie ruźínã/ nu ñimíca//

[VIIc] ș-atúņsa...

[VIIIb] ș-atuņs cînd l-o dus acásă

[VIIc] iără l-aî

[VIIIb] iără l-aî mãî străcurát o dátã

[VIIc] mãî străcurát/ șî l-am pus așá-n ǫálã/ pã cîť lápt'-am avút// dac-am
avút mul_l-am pus în ǫálã dă pátruzě_șî sínzã^ź_dě lítře/ o că l-am pus în
dõõo uál'e/ ca mãî uşor sã-l... golím//

⁵ Replicile celor doi soți se suprapun adesea, ceea ce afectează inteligibilitatea textului.

[Să-l mișcați, da, da.]

da// ș-atúńsa vét'em aņ_știut/ pă cum o fost... siríșt'e/ noi î zîsám la áęa/ la apă_áęa dă-n'egát/ siríșt'e/ pă cât o fost... ia dă búnă/ dă tárle/ n-am_łqat obișéiu cu ia/ ș-atúńs-am_pus...

[VIIIb] cam la zése lítre... o língură d'ę [k] d-ásta dă zúpă še s-o mîncát

[VIIc] dă mîncát/ o língură dă mîncárle//

[VIIIb] o língură la zése lítre dă lapt'e cam//

[VIIc] da/ șî... nu puńám dălóc în lapt'e áia/ núma o puńám... înt-o ęálă//

[VIIIb] áșa măi puńín lapt'e

[VIIc] dă [k] nu în lapt'e/ váso⁶/ ma-n uálă/ șî-n apă// dac-am avút trijzěz_dă lítre/ o pátruzés/ o dóozeș/ tót la zése lítre aņ_socoít o língură// da áltăo^r/ dac-o fost măi tárle/ atúńs-am pus o língurîță d-áęa/ d-ále miș//

[VIIIb] măi mícă/ da//

[VIIc] șî puńám și sárię

[VIIIb] o țără

[VIIc] în áp-áęa/ șî młestácám/ șî cînd áęa o fost_tăt_topít/ atúnc'ș-am pus în_lapt'e/ șî l-am młestácát/

[VIIIb] s-o mestácát aęa/

[VIIc] șî l-am_ăcoperít cu fid'ęu/ șî l-aņ_lását sã_să-n'ęze//

[Cu ce?]

fid'ęu^r/ ă... c'șe s-acóperę/ uálile// ș-atúńs-am pus_î... cînd uo fost iel înt'/cegát/ așa l-a^m... o țírícă... spart/ dę-o ęeșít puńín dęru/ șî... am udát [...]

[VIIIb] noi spúńem la áia cân_să-n'ágă lápčil'e/ pínă nu sã púnę sã sã strácure/ cã-ı strágátă//

[VIIc] strágátă//

[VIIIb] strágátă/ sã spúne la noi/ nu ștu la romńńia/ da/ sã spúne strágátă/ noi copíii mîncám d-áęa/ uo fłoz_dúlse/ fáină/ strágátă d-áęa/ da//

[VIIc] ș-atúńsa... il puńám înáinte cînd... aņ_fost io fătă/ ș-aiș-am vińít/ am avú_strácăt^uór/ făcút'e dîņ_cíńepă/ țásútă/... ș-albít'e/ șî fain tot/ e/ În álea strácuran_lapt'il'e// il puńám/ ș-atúńs în... vailíńg așa máre/ șî le lăsám acóló pínă mēl_jeșá zăr

[VIIIb] sã șádă în_zăru-óla

[VIIc] ca sã stea în dărú-óla/ ș-aldátă pă_uņ_sac... știs

⁶ Se adresează soțului.

[VIIIb] atúńś vińá tárle úńśǎ/
 [VIIc] scur^s cíť-o țírícǎ/ nūma
 [VIIIb] măi... moál'e/ úńśǎ/ ierá búnǎ//
 [VIIc] puńám/ îl [ε] dǎđám jǔos/ ș-atúńś îl răđ'icám... șǐ 1-acățám...
 únd'evǎ/ dácâ am avút cúie/ da dupǎ_áșǎ
 [VIIIb] la răcoáre únd'ev-âșǎ/
 [VIIc] da// îl puńám așá pǎ... vom 1-bit maı gruos/ sǎ supțîiézǎ/ ca sǎ
 cǔrǎ// dar úni acúma la úrmǎ îl puńáu șǐ 1-pǎ mǎsǎ/ șǐ 1-puńáu vǔ aspǎs/ noi
 n-am 1-fǎcú 1-d-aleǎ_áșǎ//
 [Nu, cu „aspǎs” nu puneati?]
 nu// nūma-n străcătǎre//
 [VIIIb] nu/ nu// da așá símplu/ síngur [...]
 [VIIc] e!... dúpǎ ńește an n-am 1-mǎi pus îñ 1-străcătǎrǐ d-áșǎ dǎ
 cínepǎ/ mǎ 1-am cumpǎrá gǎzǎ d-áșǎ/ d-a ǎlbǎ/ șî-n áșǎ// atúńś ástǎz(ǐ... cînd
 am loat iar brîńza/ 1-o zǐ le-añ 1-spǎlát nūma gázîle-ǎl'ǎ/ șǐ 1-le-am pu 1-sǎ
 úște// a dóuǔ... dǎloc le-am 1-fiert// moáe [?] sî le fierbǐ/ da cîn 1-ierǎ cáld...
 îñ tótǎ zǐǎ/ sǎ nu miroásǎ... brîńza nǎbíne// [...]
 [Și pe urmǎ?]
 pǎ urmǎ/ cîn^d 1-o fǔost străcúrǎtǎ//... atúńś-am pus-o-așá pǎ mǎsǎ/ ș-am
 tǎrǎiát-o crișť/ dǎrǎburǐ/ ș-o țírǎ 1-am sǎrǎt-o/ ș-am kíť íť-o/ îñ 1-vǎdurǎ/ o cǎ-n
 uǎlǎ/ o cǎ... séva// [...] ș-am țínút-o la răcoáre// o zǐ/ dóuǔo pǎnǎ... mă dușám
 cu ǎ la piát d-am 1-vindút-o/ da vińá lúmeșǎ ș-acǎsǎ/ ș-am dat-o... tǎtǎ// [...]
 [VIIIb] tǔqámna/ acú 1-mǎi tǎrzǐu/ cînd ierǎu 1-óile pǎ vrémeǎ 1-ásta⁷ la
 mǐrǐșteǎ/ la floárea soárelui/ atúńś o foz 1-brîńza mul 1-maı úńśǎ/ maı fáinǎ//
 ș-atúńś 1-brîńzǎ d-ásta dǎ la úrmǎ/ s-or fǎcút iar așá crișť/ ș-atúńśa... dúpǎ
 s-o sta 1-ńește zǐ'e/ 1-o zdrobeǎu [ε] cu mǐna/ 1-ǎșǎu mǎrúntǎ/ o sǎrǎu maı
 tárle/ ș-o fost... vásǎ d'-ǎ [k] d'ǎ l'emⁿ// vaz 1-dǎ l'emn/ ș-o puńá acoló ș-o
 aspǎsǎu/ ș-atúńś puńáu tǎt... gǎzǎ d-áșǎ pǎstǎ ia... 1-úđǎ/
 [VIIc] n-o foz 1-gázǎ/ atúńś o fos...
 [VIIIb] ș-o fo... dǎ scǐndurǎ fǎcúćǎ/ ș-au [k] ș-áșǎ s-o strîņș
 [Cu aia se strângeau, da.]

⁷ Ancheta a avut loc la începutul lunii septembrie.

ș-atúņs ĩarna ĩerá... strıńsă/ bătusıt-acólò/ atúņs cu lıngura răd'áu áșta șı scoťáu brıńză d-ăċă/ ș-o mă [ε] mănċám/ cıń _ fășá^m _ mămălġă o că... mălái/ o c-așá... múnċám cu... pıtă/

[VIIc] o că cu-ntłorsúrı/ să fășá așá [...] cu aluát/ cu lápťe șı puńáu álċa/ șı ľe coșám ân uņșoárıe//

[VIIIb] să... făș/că-n áċa... să zdrobċá ca să-ņkápă maġ mult/ ști dac-aġ... dac-aġ puz _ dăráburi/ ar fi-ņķepút mul _ maġ puťın//

[VIIc] o-ņķepút _ mŭlť/ ș-atúņs-am avút toátă ĩarna//

[VIIIb] pánă pri^{mă} [k] pánă vindám mléiġ-am avút//

[VIIc] po naınt'e/ n-o foz _ vasio/ gáză// ma ĩerá naınt'e pıńză še țăsáu muġerile// pıńză d-a... ál bă/ ș-atún _ tăġáu așá un dăráb șı... curát să fiġe/ alb/ să puńá pă ġa//

[Același]

săcu cu fléce

da la nłoi să povest'ęșťe că ó _ fos _ ון bărbát care-ă _ avút' mŭlťe fetițċ/ fċťe/ cum ľe spúne// ș-o vruť _ să áġbċ șı fisór[ġ] ca să-ľ... rămńă... famılia să nu să piárdă// s-o-ávŭť mŭlťe/ da _ ó fos _ sărác// ș-o... o băbă spúne cătă ġel/ știť še?! „a trċja zı cınd _ vin ursıtóriľe/ tu să ře culs p [k] așá _ p... pă prag préco”

[VIIc] préco/ pă prag ġı//

[VIIIb] „șı ġa dóosprċċ/še noápt'a/ řiġ sáma să nú _ dłormı/ núma să tás! cın _ třċ pástă říne să vez _ ċ-ăŭ să spúnă”// șı cınd dóosprċċ/še noápt'a o třċcút/ úna/ dıo/ a trċġġa s-o-mped'ecát pástă ġel// cıń _ spúnċ „ar să fiġe s'ıńs” zıșe/ „de s-aġ picát”// să spúne nu cázút/ la áġa cäre [k] o picát//

spúne „m-am ġped'ecát pástă săcu cu fléce”//

ș-atúņs ġel ġı povist'ęșťe ľŭ... bába bătrńă/ o veċínă d-a lor că-ġ... ċċ s-o-ntámplát? „să nu maġ/ nısun copıl/ núma flċťe aġ să aġ/ tu ľeș _ săcu cu flċťe^{le} mċľe [!] n-o să aġ fisór niždăcŭm”//

[Același]

dă copîlă/ mîcă/ am lucrát

[Școală câtă ați făcut?]

pátru cláse//

[Patru clase. Aicea în sat, aicea?]

pátru cláse// da// p_míne nu m-or maî dat la școála sírbă// așá o flós_
tímpu atúnĉ/ o trăbuít_ să stau... ácásă/ s-o crîes_ pă sóra mîa cáre-î maî
mîcă ca mîine/ părint-or mîers la lúclu cîmpului/ îo o trăbuít să-ñvát să lúclu
túod_lúclu-ñ_cásă/ să î-așt'épt sára cu mîncárle/ cu apă cáldă/ dă spălát/ or
avú^d_vás/ vácă/ să spun așá/ úna/ pú^ors/ buñicu mîeu o avú^d_dóo víi/ îel
toátă zíqa... o petrecút-o la víie// ș... o lucrát acólo/ apúî toámna cîñ_ s-or
cúopt_ strúguri o trăbuít_ să păzăscă/ dă grăur! așá cá îo... máma mîa n-o
maî pútut cînd o viñít... sára/ dě la cîmp/ să fácă mîncárle or sévá... tot o
trăbuít/ și să ránésc pú^orci...

[Înseamnă că știți să faceți așa de multe lucruri!]

ș'íu să fâc// dă copîlă/ mîcă/ am lucrát// am lucrát/ ș'íu să fac//

aurélia/ pă scurt auríca//

mariánu/ dă fátă/ la părint'évi//

șàizășisásă [de ani]

ș-acúma tot așá mánîc

[De dimineața până seara cam ce faceți?]

príma dátă cîn_mă scol d'imiñáța/ ája să ș'te/ bem cafeáua//

[Dar eu zic mai demult, când...]

ā maî dēmúlt// príma dátă d'imiñáța trebuiá să... ránim tú^ot_ĉ-am avút:
gáñile/ púji/ pórși/ atúnș... o trăbuít să fâcem curățánie: să măturám în [k] la
strádă/ să măturám cúrca/ ája-n toát'e zíl'ele s-o fâcút// atúnș dejúnu/
frúștúcu/... nain'te s-o mîncát lápt'e/ brîñză/ oáua/ ája s-or avút/ n-or fo [k]
n-o fost atítă dă cumpărát/ ca acúma// nu... n-ai fos_túot cu bănu-n mîñă/
ĉ-ai avút âñ_cásă// dúp-acéęa fiecáre s-o-mpărțít la lúclu lui// cáre o rămás
acásă/ o trăbuít_ să pregátáscă... dă prînz// s-o sciút/ dă dóo or! îñ_
săptámíñă/ cárne/ n-o flóz_maî múlt/... eventúál dă trij or! să pun... dumínica

o floșt-obligatorî/ súpă/ pă cáríe dă... găíñă/ rářă/ cáre or creșcút curs/ dă
cúrcă/ plăšíntă/ făr dă plăcîntă la noi/ la romîni n-ó fost// și-ñ-zî dă az/ i la
fel// și... álta... ș-acúma tot așa mănînc/ să spun așa/ tot așa mănînc//

[Tot așa.]

da// așa n-am obi [k] m-am obijnúit/ și tot așa mănînc//

[Aceași]

pun făíñă și frămînt frămînt frămînt

[Din făina de grâu ce se mai făcea? Ați zis că făceați plăcintă. Ís mai multe feluri de plăcintă?]

îz-mai múlțe/ da/ să spun... cozonác/ voi i spúneț cozonác/ noi i
spúñem plăcîntă ácră// lápt'e/ drójd'íe/ um-pic sárle/ záhăr/ făíñă/ și...

[Și cum se lucrează?]

dăscríe cum-facêț plăcîntă ácră//⁸

[VIIa] p'u! îñcálzâsc um-pic lápt'il'e/ ș-atún-pun drójd'íe-acólo/ un
paķețál dă drójde/ pun dóo lingur! dă záhăr/ și las... nêște minúte să stîia/
până să răđică drójd'il'e// e! atúñs/ acólo/ pun um-pic... naínt'e o pus lúmeã
untúrá/ unșoárle/ acúma pún...

[VIIIa] ul'éi... cúmpără//

[VIIa] margarínă// un [ε] bor [?] dă margarínă// ș-atúñs... puñ făíñă ș-o
frămînt-o frămînt-o frămînt/ ș'íu că buńica spuńá „atíta frămînt plăšínta
ácră/ până să dăsprínd'e dâ la blíd// și dúpă mîñă”// ș-atúñs o lăș' / o
ac'óper! lași să criâscă/ atúñs o pun pă măsă/ îm-păt/ dóo-trei-pátru/
dăpínd'e dă cît... und'e-o fost família a mai máre-am-fácú^d-dóí lítre dă
lápce// atúñs puńám măc/ pă ia/ făcút cu zăr și c-um-pic lápt'e cáld la-nmojăt/
puńám... și cu brînză-am-fácút/

[VIIIa] ímet//

[VIIa] păsulítă/ nu ștu cum î spúne

[VIIIa] ája-i o curíozitate acúma/ păsulítă//

[VIIa] róșcovle sau...

[Așa, da.]

róșcovle//

⁸ În textul informatoarei Aurelia Marianu [= VIIa] intervine soțul, Vasu Marianu [= VIIIa].

[Și astea cum le pregăteți? „Roșcovele”, de exemplu...]
ca mácu//
[Ca macu, tot așa.]
ca mácu/ da// cu záhăř și la-nmujíat cu lápce/ ș-atúńsa ni [ε] am pus pă...
aluát// ș-am... îńváluít// dasúpră am uńs-o cu uóu/ am bătút uóu/ ș-am uńs-o
cu uóu/ h am făcút cu cacálo/ cu țimet/ cu
[VIIIa] ma cu mac mă mult//
[VIIa] cu măc ma mult că lúmea o sãmănát naínte mac/ da/ acúma
niś măcu nu ni să ma fáse// [...]
[VIIIa] da știs se-s întorsúri?e?
[Nu.]
ē! áidă scríe! [!]
[VIIa] da stai cum íe spúne mumítà?!
[VIIIa] întorsúri ís/ íel?
[VIIa] le frămínt dîn [k] cu lapt'e// fără drójd'e/ pun um pic sárle/ în
lapt'í-ála/ și íar așa-n... picu íel uńsoárle/ sau dacă am margarín/ dacă
àm/ dacă nu nu-î obligatór/ să poát'e și untúrá/ dá púorc// ma nú múltă! așa/
puțin// spun așa pántru noi/ dá jumátă dá lítre dá lapt'e fac/ ș-atúńs îi pun
făínă și frămínt frămínt frămínt/ pánă s-adúnă aluátu bíne/ făc pă măsă/
și... așa-l... profésc tót și-l tai bucătal'e miś miś miś/ íe... prēfrămínt
járă/ cu suítóaręa íe fac rotúnd'e/ și íe coc în uńsoárle// púot cu bríńză/ púot
cu álęa//
[Astea sunt „întorsurile”.]
da// întorsúri?e/ da ío cum íe spun
[Da' de ce le zice „întorsuri”?]
nú ștu dî se íe spúne întorsúri?// íz búne cu bríńză/ pă jumátă dá
întorsúrá/ cum í întorsúra rotúndă/ să púne bríńză/ mēstēcátă cu uóu/ ș-atúńsa
să... acóplere/ da/ ș-aíz mărzina um pic s-aspásă [G] și... guálă
[Și-astea se fac așa, prăjite în untură.]
ân untúrá/ da//
[Nu-n cuptor.]
nu nu nu// în untúrá/ da/ în untúrá fíerbínt'e//
[Și altceva? Cozonac îi zice „plăcintă acrá”.]
plășíntă ácră//
[Da' plăcintă dulce... se făcea?]

plăşintă dŭlce dằ/ frământằ/ întînsă pã mãsă/ cŭ... ludằje/ iarna/ mai
cu sãma//

[Aia tot cu drojdie se face?]
fãrã drójd'e// şî númai cu apă//

[Numai cu apă.]
núma cu apă şî sãrle//

[A, cu atãta?]

da// sã frãmîntã bîne/ şî sã lásã sã stiã/ sã fãc-aşã iãrã [ε] cuŋ_ sã spun/
trei/ pãtrŭ

[Bucãţi aşa.]

bucãţ/ da/ şî sã [ε] lásã sã stēie/ o oãrã/ o oãrã jumãtãce/ atunş_ sã púne
un... çarşãf pã mãsã/ şî sã-ntînde cît îi mãsa/ cît permice alqãtu/ pîna nu sã
rúple/ sã rúple mãrzina dã la ia/ ş-atunş_ sã-mpãturã frumós/ sã fãs-o foãie
frumoãsã/ atunş_ púnem pã ia miãrã rãsã/ cu zãhãr/ sau ludằje/ rãsã/ sau...
toãmna cu strũgurî/ cu víşine/ cu... tũot fēlu// şî cu núcã sã pãt'e fãşe/

[VIIIa] dãpînd'e dã sezónu-ŋ_ cãre ie//

[VIIa] da// şî şe sã aflã la ŋom îŋ_ cãsã/ vã spun/ naînt'e n-o avút ŋómu
atîta...

[Ca acuma.]

ca acuma/ da// acuma nu mãi frãmîntã_ãl'e tînrle//

[Le cumpãrã gata... frãmântate.]

cumpãrã fũoi dîn ãla gãta//

[VIIIa] c[ã]-o miie de fēlurî dã torţ fac//

[VIIa] na// şî m_ mult [k] mîŋc-acuma tînrētu tũórtî// cu cremã/ cu...
dulşēturî/ sã spun aşã// da//

[Dar mai bune erau alea fãcute... îna casã.]

mãi_ bũne/ da/ mãi bũne//

[Şi mai sãnãtoase.]

[VIIIa] nu vręau sã-ş fãcã de lucrũ acuma//

[VIIa] şî nũoi nu şcim/ nũoi rumînil'e// núma... sîrbõjşil'e-ãşca/ cîte
drãculîi/ iēle ştu/ cum iēle fac lucrurî d-ãşta// primãvãra cu urzicã/ cã
spũne-î sãnãtũos// culég urzic tînrle/ le fiērb/ ş-atun_ le... táje mãrunt/ ş-acólo
pun brîŋzã/ pun oãuã/ dã/ da_ dá_ da_ dà//⁹ şî pun pã_ aluátî/ şî frumós
kit'esc/ lēle fac/ îna... t'ipsie/ rotũndã/ il úŋg_ bîne/ ş-atunş_ mîŋcã cu lãpce ácru/
cu iogũrt/ ş-ãea l'i-î... fruştu cu sau prîŋzu sau...// atunşã fac cu...

⁹ Informatoarea rãspunde la mirarea anchetatoarelor.

[VIIIa] spanác//
 [VIIa] cu spanăc/ acúm înt^r-o sar
 [VIIIa] blítvã//
 [VIIa] blítvã/ da// acúma-ntr-o sar-o vení _ vešína meşa pástă drum/ o
 adús pátru-sínş bucăţ/ n-o vru _să mîńşe vása¹⁰/ cū frúnzē dă blítvã/ da ştis _
 še-ı blítva//
 [Nu, nu ştiu ce e.]
 p^ˆâ crleşť-aşá ca frúnza dă irián ai/ núma nu-ı aşá mărę//
 [Ştevie îi zice la noi.]
 e! pqa^{te}
 [Aşa acrişoară un pic, nu?]
 dá// da/ dá _da _da// íaca! ş'ıı to^t _ce-ı sănătós/ şi folosăsc// da noi
 n-am ş'ıú _dă drăculı d-ášť a// [!] p^ˆâ da/ că n-ám _ş'ıúť//
 [VIIIa] â bucătăriã _aís la nıoi/ cúina/ cum îi spúnem la... țără/ îi şi...
 tursăscă/
 [VIIa] nıoi am primit-o dă la némť//
 [VIIIa] şi némťăscă/ şi sîrběăscă/ şi bănăţână/ şi cum voi vret/ tıot flēlu
 dă... hai să spúnem dă prostıi s [k] tréce pîn [r] pîn bucătărię-aís//

[Aceaşi]

or pus prăjítúra/ ş-a^m _mîńcát

ńe făcă dă fruşťúc... zámă// atún _frămíntá d-un ıoi/ dă doáıó/ â aluát/
 şi l-o ras pă răzātuárıe/ şi cînd o fıost^t _fıártă záma/ n-o slobozıt răzínıřă dãn
 áęa/ dă _ıóı/ îń _zámă/ ş-a^m _mîńcát// nímeń _n-o spuz _nu-ı bun//
 [Era chiar bun.]
 da// atúnşá â... trahánă [k] tãrhánă//
 [VIIIa] ma nu preş la nıoi//
 [VIIa] lã
 [Aia ce e?]
 [ε] dîn.../ să frămíntă dîn _făiná şi apă/ ş-atúnş _să púne ũ _ıoi/ dóo/
 dăpínd'e/ şi iar să rád'e pă răzātuárıe/ şi să flérbe-n apă pánă să-ńgruăşă//
 ş-atúnş _ı făcăı pră [k] um _pic prăjítúřă/ cū _ıńşoárıe/ cu [ε]

¹⁰ Se referă la soțul ei.

[Ceapă și cu...]
 și... și cu căpă/ lu căre i-o plăcút// și c-um pic pipărcă din ásta dă ustură/
 [VIIIa] în log dă oréz/ n-o avút oréz/ n-ô foz banî sâ cumpere oréz//
 [VIIa] or pus păstă iă/ am mânçat... și cu lăpc-or mânçat/ în log dă pítă
 d-ăja...
 [Și cum îi zicea la asta?]
 târhănă// io crîeđ că să fáse și la vŭoi/ ma n-am [k] nu știu io cum i
 spúnez vŭoi// [...]
 [VIIIa] stŭors/ dăscríe cuņ să fáse//
 [VIIa] gălúște și tiu//
 [VIIIa] gălúște stoársč//
 [Găluște pentru... De care?]
 în dóo-trej flélurî/ îs cu prúne
 [VIIa] gălúște cū [ε] símpl'e/ făśám cru [k] cartŭófi/ prima dat-or pus
 cartŭófi-n apă d-or fiert/ ș-atúńsa o frămîntáđ buńica aluátu dă gălúște/ și l-o
 tăiát așá... felîi/ ș-am rupť cu mîna/ în apa áęa/ uń cartóf/ și s-or mai fiert
 la ún ŭóć/ o stŭors apa/ și iără prăjítură cu sápa mărúntă/ diņstuită/ și... or
 cu sfirmitúrî dă pítă/ ș-atúńs cînd or stŭors ája/ or pus prăjítura/ ș-am mânçat//
 [Dar cu prune... se făcea?]
 dă/ [...] nóra noástă-i pláse/ acúma o făcút jŭi...
 [Cum, cum făceați?]
 p'â flérbe cartófi// ș-atúńs cînd is flerť bíne/ îl riséște/ și-î... fáse cu
 mîcsăru/ ca pă pirėu/ púne sárle/ púnem pătru-síńs/ șásă uóuă/ că dácă-s
 óáuă múlťe-z búne// și púne faină/ ma nu preă mŭlt/ atíta cît s-adúnă la
 un ŭoc aluátu/ ș-atúńsa [ε] ásta... ja-n mîná/ nainť-o făcút ja pă măsă cu
 susítóárġa/ ș-o tăiát felîi/ ș-o tăiát patráturî/ ș-o pus prúna ș-o adunát/ c-acúma
 spúne mai... rėpléd'e mērź-așá// ja aluátu-n mîná/ púne prúna ș-o lipít-o/ o
 fáse cu mîna [G]/ púne-n apă și le flérbe/ șġ... le scoát'e cîń... crîéd'e ja că
 [Când se ridică deasupra.]
 da// și... iar așá-î fáse prăjítură/ cu sfrimitúrî dă pítă/ și púne um pig
 zahăr păstă iél'e și... așá//
 [Da, sunt foarte bune.]
 da/ iz búne// acúma jŭoi o
 [Da' cum le zice aicea?]

ńédľ'e//

[VIIIa] nú_nu_nu// cnédle// [...]

[VIIa] noi i spúnem ńédľ'e/ dě la cnédle/ ři řírbi spun cnédle/ la noi ńédľ'e//

[Aceeři]

io o trăbuít sã rãmín acásã

[Și școală cãtã ați făcut?]

șásã ań//

[Aicea?]

da/ aísã-ń_sat//

[Aicea-n sat.]

da/ da// am mlers pátru clásē lã... școála rumînãscã/ ca sã-ńvãț sã scriu/ sã řitesc/ ři pã úrmã n-or adunãt ři a^m_mlers ân_clasã_a řińsã/ ș-a șásęa la řirb!// cînd ńiž_nu am řiúit sã... vorblęc niř řirblęcťe/ ńiž_ńic// ân_clasã_a trei-am îńvãțãt [ε] lířeríľe/ ân_clasã_a patr-am řitít/ dã... pã úrmã cîn_am plecãt ân_clasã_a řińsã/ ań_vorbít... řirbęcť-am rãspúnř// așã cã m-am... o țãrã mai îńcurcãt/ mãi...// clasã_a řińs-am terminãt-o cū... succēsū... bun/ cu trii// da clasã_a șas-am terminãt-o foãrtę búnã// e! da pã_úrmã nu m-a^m_mai dus [!]/ la școálã//

[Da' de ce nu v-ați mai dus?]

n-ãm_putú_sã mã dãspãrt/ dã máma//

[A, trebuia sã vã duceți îń altã parte.]

î nu// ș-aísã/ acásã... am avút lúcro/ o fľos_țoãmnã/ or [k] pãrínți meї o^r_fľost... pãori/ ři o trëbuít s-ajút/ acásã sã dãscãrc la cucurúz/ cã o trãbuít sã mã duc sã pãzãsc la víľe/ cã... o trãbuít „ęã! las cã ře duć atúnćã”/ atúnćã... príľęcna meã o făcút o páuzã/ ă ńn_ãn/ n-o mlers ân_clasã_a șásã/ pã úrmã cînd ō... plęcãt/ ō... zís cã „háїda mlerźem îńpreúnã acúma-ń_clásã_a șãptã_amîńdóo”// ři o vińít ĵa la míńe-ń_cít'evã dimíńét/ da nu am putú_sã plec/ ș-așã cã am rãmãs/ mai dãpãrt'e/ acásã/ ři...// nú or fost_a meї atíta niř... ca sã mã dug_la școálã/ cã... o fľost_úica-mięu/ ři táta-mięu or fľost... pãurí/ ři móřu-mięu/ ři... móřu-úica/ cáre n-o avút copíi/ sí ĵel o fľos_pãore/ dã... vãru mięu... o fľoz_la școálã la vířșãț// ři... o fľost úńicu// ș-așã cã... ĵo

o trǎbuit sǎ rǎmín acásǎ sǎ fiu cu lei [!]/ și sǎ-l... sǎ-l... o trǎbuit sǎ lē ajút
 acásǎ șî... or flost-obijnuít cu míne// cū toát'e lucruril'e d-acásǎ s-or flost/
 še s-or... ê-am putút io sǎ fac așá ca uŋ_copil dǎ dōisprǎzǎčě ǎň!// sǎ mǎ duc
 sǎ... îŋvǎț pursí la [ε] utrinǎ/ lǎ... purcǎriu/ sǎ mǎ duc... îŋ_cál'ęa la vițǎl/
 sǎ... ǎș'ep_gíș'il'e și [!] cu^m_o flost_atúŋs? ǎŋ_vrémę-áęa nǎpói cū... sǎ
 spun așá/ cu șáizǎž_dǎ ǎň// cǎ [ε] așá pŋot sǎ socofésc/ hǎidǎ sǎ spúŋem/ cu
 síŋzǎșîŋop^d_dǎ ǎň/ nǎp^uói// da// și iǎc-așá nu m-am dus//

búnda sófia//
 șápt'ezás [de ani]

șî... așá/ i-o tręcút... tímpu

[Cu tata ce s-a întâmplat? A fost bolnav sau...?]

ǎ... sóțu mǎeu?

[Nu, tata.]

táta mǎeu/ da/ o fŋoz_bolnáv// s-o-mbolnávít dǎ... o [k] lǎ bobrís o
 flost/ bolnáv/ și cînd o avút prímú atác/ î o crezút cǎ nú_i așá seriós/ și știț
 cum o flost_înǎp^uói cū pǎtruzǎž_dǎ ǎň!/ și mǎi mult/ „nú-i vóje” spúŋe/
 „nu te da la operátile/ nu áęa/ nu aláltǎ/ lásǎ cǎ... ásta trlése”/ e! da nú o
 flost așá// așá cǎ iet... cînd i-o viŋít rǎu/ i-o viŋít rǎu și... ǎn ŋob_zíl'e

[S-a dus.]

l-or operát/ dǎ... ŋo flost operátîla tǎrle_griǎ/ și nū... nu o putút sǎ...
 condúcǎ/ n-o pŋtut sǎ... condúcǎ/ n-o pŋtut sǎ dúcǎ//

[Și soțul?]

sóțu... o flost... îŋ pēŋzie și s-o-mbolnávít/ și iet... dǎ... pǎ_ŋrmǎ_o și
 cǎzút șî [ε] s-o... dǎrîmát aísá... la... cum sǎ spun/ la kís/ cum spúŋe la ŋŋoi [!]

șŋold//¹¹

[VIIb] șŋóldu șî... î... n-o f [k] avút ǎn afǎrǎ ŋimíca/ núma i-o flost
 ieșít... dǎ lǎ ŋŋoc// ș-așá c-o flost... mǎi mult... o mǎers cu dóo bíte și... pǎtru
 ǎň jumǎtǎțe-o flost așá//

[S-a chinuit.]

da// ó_stát îŋuntru/ și noi pǎ lǎŋgǎ iel/ da dǎ múl'ęe orî... s-o răd'icát/
 m-o făcút cáfa/ ș-atúŋs o dǎșkís úșá și m-o strígát „hǎida/ vínǎ cǎ... sǎ blem

¹¹ În textul informatoarei Sofia Bungea [= VIIb] intervine cumnatul ei, Vasu Marianu
 [= VIIIa]

cáfa” și... iac-așá// s-ò uitát la televízie și... o síťít/ și... așá/ i-o trecút...
tímpu// maĭ or vińít cárevà pá la... nŕóĭ/ aș [k] n-o fost/ cum să spun/ n-o
fost așá i_lását/ síńgur// tòdăúna o fĭos_síńevá cu ĭel//

[Aceeași]

tăt aĭ prégătít că viń_copĭĭi să-ĭ sérń

[La Crăciun se mergea cu colindul?]

da// s-o mĭēr_z da/ cu colĭnda/ da și... òr_fós_colindătórĭ și tăt aĭ
prégătít că viń_copĭĭi să-ĭ sérń/ să-ĭ... Íe daĭ núcã... măr... bán_î/ še șťĭu ĭo
še/ dă tăt_e cum s-o dať_la copĭĭi áĭa/ acúma nú_măi mĭēr_ze níme//

[Ce-ați zis să le faceți? „Să-i cerni”?]

da// da/

[Ce-nseamnă asta?]

Ĭ po... să-ĭ sérń cū... să-ĭ sérń cu síta// da//

[Da' cum era obiceiul?]

[ε] așá au fĭost// ĭń_sît-ai avút grĭu/ ș-ai avút ũorz/ și... cucurúz/ și...
aiă_aj pus... pá ma [k] sub mäsă/ aĭ cĭșťigát la ajún/ [ε] pá sára dă ajún/
ș-atúnša/ și núca acoló și bán și dă tăt_ē o fĭost ĭń_sítă/ pá úrmă... ĭeĭ_ĭ...
cĭnd_ĭ...¹² și iac-așá/ atúnca or veńít copĭĭi/ or colindăt/ s-or pus ân zénúnť/
ș-atúnź_găzdărĭța ĭ-ō... sér... ĭ-o sérnúť//¹³ da ĭ-o sŭruít// [!] [...]¹⁴ așá ō... așá
și bába pá_nőĭ// bába mĭa/ buńica meș așá m-o... făcútă/ cĭn_m-aņ_sculá^d_
d'imińáța/ m-am dus „háĭda máma”/ te spellĭ pá... obráz și „háĭda vĭnă
máma”/ mămă meș m-o pereát/ că ĭo lu... bába... ĭ-aņ_zĭs „mămă”/ da lu
máma meș „mămi”// ș-atúnša „áĭda/ háĭdă să áĭbă puiķĭťă frumŕásă ca și
mĭńe”/ ș-atúnš... háĭdă să mă duc și la veśĭna/ „să áĭbă puiķĭťă/ să áĭbă pui/
să vorb_ășcă ca și mĭńe”/ și tőt [!]

[VIIIa] ma ť-ai zuiťát să comentéšť_tot cum aĭ colindát//

[VIIb] lásă-mă [!]

[VIIIa] ť-ai zuiťát/ háĭda/ háĭda!

[VIIb] nu pot să_măi spun [!!] [...]

[Dar știați?]

¹² Ezitarea informatoarei se datorează venirii unei vecine.

¹³ Ezitarea informatoarei este cauzată de răsetele celor prezenți.

¹⁴ Fragment de text neinteligibil din cauza răsetelor.

[VIIb] lásă că... nu mai mă năcăjî [!] váso/ du-ťe cu dumnězău!//

[VIIIa] c-ai zuiťát/ vlez_că...

[VIIb] řéta domńica/ ř-acúma pîn-o murít/ sărăca veřína/ ó_zis cătă míne că „uđ! c-atíta m-o foz_dă drag/ să viń să te súruí/ să am puikíťa frumoařă ca říne să čiripěască/ să...” [!].... ařă... iacă!... vlez... că tătę v-adúc amínt-acúm/ bătrńă cum mi-s//

[VIIIa] řtis_cum e colínd aířa?! bűnă zířa la ajún/ nu?

[Nu, nu řtim.]

[VIIb] po_cum să...

[VIIIa] hářda bre/ spúne-ře la mujěr!//

[VIIb] doámne/ váso!// po_cum/ đor ři lă řumńía să colíndă řar ařă//
pö_ři la nđóři s-o colíndát ařă//

bűnă zířa lu ajún/

că-i mai bun a lu crășún/

că-i cu mei/ ři cu purséi/

cur copíři đupă řei/

copíři picără/ purséi scăpără/

cítă řenúřă-n vătră/

atířa gálbeń la gázda pă măsă/

dă-m... núca/ că mă đoare búca/

dă-m măru/ că-m pică páru// [!]

dă-m cîrnătu/ că mi-i gđol mățu/

ři iacă-ařă/ ře [!] řtu řo măi cíte acoló [!]

[VIIIa] a fos_colínda dă... cră...

[VIIb] da/ colíndă dă crășún/ da// ř-atúńřa iacă! cînd or vińít colíndători/ or cînt [k] or... colíndát/ „o če véřte minunătă” ři ř [ε] ářta cum_ ř... „řřăřa ní s-arátă”/ řu/ ní nu ma... ářa nu măi řřiu// núma pă... ářta/ „o če véřte minunătă/ đř_vitřeem ři s-arátă”// dă... să řpun ařă đirépt... cînd am řņřepút... să řin řo mínte/ la ářta toățe/ o vińít rău ři s [k] o řđost interzís... ářa//

[Da' chiar a fost interzis, nu era voie să se mai... colinde.]

da// n-o foz_vóře/ da// ři... dă obiřeři... řn [k] řņ_zířa dă ajún dac-o řđost... pă řiřtémă/ n-o... trăbuit să ři la řcořălă/ n-o tr [k] n-o [r] n-o řđoz_vóře să ři... abséřt/ ři iacă...//

[Aceași]

șî străbába mja [...] Țo fȚost o țără cam... Țópa

șî străbába mja [...] Țo fȚost o țără cam... Țópa că... Țo am avú_șápt'e an
cînd o murít [!]¹⁵/ númā míle m-o fȚoz_ bűnă/ m-o fȚoz_ drágă/ că am
crescút cu Ța/ șî m-o duz_ dă mîná cu Ța ân tòt_Țócu// așá mi...

[Da' ce-nseamnă că o fost „opa”?]

ópa că... așá o țără mai ră/ mai nervoásă/ māj... n-o fȚost Ța atíta/ nu Ț-o
plăcút Țeí_ atíta să să [ε] Ța_îņskímbe/ să nu șt'u se/ Țo fȚost... hm! [!] „cîn_
mor Țo să mă slimuíť” [!!] [...] ¹⁶//

o fȚos_ răoțát'e/ ș-atúņsa... da o fȚoz_ bogătă/ s-o... măritát cu
síņsprése lánz_ dă tál/ lā [ε] străbuńicu mġeu// șî... că șî Țel o avút núma o
sóră/ o fȚost... mai mul_ síņgur// ș-atúņsa Țeť_Ī... Ța cînd_ o vińít/ o vińít nu
șt'u cíe t' ilímurí o avút/ șî... Ī... síņzáz_șajzéz_ dă părăég_ dă puál'e/ șî se știų
Țo se// șĪ_ cînd_ Țo fȚoz_ nu_ j_ d-áęa/ răoțát'e/ n-o mai avút_ să cúmpġri...//
máma mja [!] șî úina mja/ or strícá_ puál'ęle_ál'ęa șî l'ę-or fărbuít/ [!] négrġe//
șî Țe.. o Țeșít/ șî Ț-or pus cu púġi_ęia_ņ_ sűs/ đa [!] Țel'ę-or spus cătă Ța că „mámó!”/
că tăt máma Ț-or spus// „mámó nu t'e dús-așá pă úliță [!]/ únd'ę t'e dús?”

„mă dug_ nain't'a lu cráġu!” [!] spuń-așá... [!!]

șĪ... Ța așá [!]. n-Țo múrit Ța dă nimíc/ númā... să-Ț_ zġę_ așá/ o avút...
șî bătrínéță frumoásă/ șî ō... cuņ_ să spun/ níž_ nū... Țo nu șt'iu să fie fȚost_
Ța bolnávă/ cît Țo m-adúc amín't'e dă Ța/ șt'iu núma că prímávára o fȚos_ cînd
ō... murít//... șĪ... o fȚost... núma vrġo dóo zġ'e/ trġi o fost îm_pat/ șî... așá [ε]
cum să spun/ núma múlt... an o fȚost_Ī... văduvă// Ț-o murít_Ī... móșu Țeġ//

[Aceeși]

pă sára dă sġmziléne

[La Sânziene, știți când era sărbătoare, cum...?]

da/ dă șġ...

[Ce obiceiuri erau?]

¹⁵ Râsul informatoarei este provocat de răsetele nurorii sale.

¹⁶ Fragment neinteligibil.

p'î_îácă atúnş pă sára dă sîmziîéne/ n-am dus/ am căutát... sîmziîéne/
ş-am_ăcút [k] am împl'ět'ít cunúnă/ cu flúóri şî... cu sîmziéne şî... dă obiśéj
s-o pus ái// acūma... noi_î-am spus ái/ da într-ál'e sá'e_î-o spus usturói// şî
áęa o [ε] dă o fost obligát să púni... usturóiu-óla/ ş-atúnşa... ş'iu_ă că máma...
am avút n_oi_ó o... căsul'ie/ [ε] undę-am stăd_ă vára// ş-atúnş-am [k] iel'ę-or
împl'ět'ít aşá cununítă m'şî¹⁷/ a lu... a lu táta/ atúnş a lu máma/ a lu... i_ón// a
lu láie/

măi mulc-a făcut//¹⁸

[VIIb] da/ măi múlt'ę//

[Multe, pentru fiecare.]

pénuu fiécáre dátă// şî...

[Pentru fiecare familie.]

da// şî... táta/ táta-m_óşu/ iel_î-o aruŋcát/ pă căsă// e! a lu... cum_î-o
aruŋcát: lu únu_î-o ar [k] s-o dus... cunúna áia măi sus/ lu únu [!] măi j_ós/
aşa că... n-or baş picát cunúní_ę-ál'a//

[Şi cum era mai bine, să pice sau să rămână sus?]

[ε] să rămínă sūs/ da/ să rămínă sus/ da/ să nū [ε] să nu... dácă/ o picát
atúnş_ă la care-o picát/ e acūma da ai... cárle n-or avút/ aşá stréşînă/ măi j_ósă...

[VIIIa] n-am ştiú_ă obiécéju_ăsta//

[VIIb] î nu ş'îu/ cum o fl_ost// la noi_ó fl_ost_ă căsulia áęa măi mică/ că
n-o fl_ost_ăşá ca acūma [...] şî m_oj_ă vása o aruŋcát/ sus/ áşt'a/ a lu...

[Şi de ce zicea că nu-i bine să pice?]

p'u... atúnĉ-ar fi murít//

[Ar fi murit, așa se zicea?]

da/ da// aşá s-o zî [k] aşá o spus/ da//

[Şi de ce... care era mai sus, care era mai jos ce-nsemna?]

p_og...

[Trăia mai mult?]

trăia măi mŭlt/ da// da// acūma_îo nu măi ş'iu_ă că áęa... am_ă fl_os_ă şî_îo
mică_ă_ă vrémea áęa [!] nŭma ş'iu_ă că pă tăţ_î-o... pă tăţ_î-o_ă numít/ m_oj_ă
vása/ dă/ iel'-or făcút/ cunúní_ę-ál'ęa dîntr-ó... sîmziánă/ r_átă aşá/ ş-atúnşá
m_óşu_ă l'e-ó aruŋcát pă căsă//

[Aceaşi]

¹⁷ Gest: cu diametrul de cinsprezece centimetri.

¹⁸ În textul informatoarei Sofia Bungea [= VIIb] intervine nora acesteia, Viorelia Bungea [= V].

ne rugăm ca să vină ploaie curată

[Da' la „Sânjorz” era vreun obicei?]

dă/ la sînjörz s-or... udăt/ și s-or împănát cășil'e/ firéș'il'e/ cu l'eușt'án/

[A, cu leuștean?!]

dă/ cu leușt'án/ da/ și s-ör_î... s-or udăt fiét'il'e și... júni și...

[Unde se duceau să se ude?]

po [ε] dácă ô... îel o strîgát-o și ia o ieșít și... Țo așt'eptát-o... cū...

[VIIIa] vādūra cu apă//

[VIIb] da/ cū [ε] päháru/ cū... [!] Țolcúța/ cu še... o flóst//

[Da' de ce se zicea că e bine să le ude?]

p'û iác-așà/ să fie ánu bogăt/ să fie ploioș/ să fie...// cînd-o flóst_î
ástă/ cînd ierá așá căldură/ și dácă n-o ploiat/ atúnșá cu leușt'án/ și cu...
bujör/ și cu ásta s-o făcút pă... copîi// [ε] d_đá la cap i-o legát... ũna/ ș-a
slobozít_pă ęa/ și_d-áíz_đá la grumáz [G] măi_úna/ mai... ț-adúș tu-amínt'e?

[VIIIa] nu țin mînt'e//

[VIIb] ș-atúnșá iei... o mîers mămă-sa/ bába/ cáre cu iei... doi-tri așá
i-o-mbrăcăt/ ș-atúnșá or cîntăt/ dá la... căsă la căsă:

dodoloáie/ loáie/

đá-î doámne să ploáie//

î să î... cum să ploáie?/

cu olcúța noáúă/

plínă đá roáúă//

cu... olcuța mările/

plínă đá ploáie//

nu mčl/ đá ápă/ nu mai ș'iy... nič i_o așá bine/ númă...

[VIIIa] cu găleáta đá apă jucám//

[VIIb] đá/ ș-atúnș í-am... udăt// ș-atúnșá dácă i-ai udăt/ l'ę-ai dat...
bán/ l-ai dat_pítă/ l-ai dat clísă/ l'ę-ai dat... đă... mîncărle//

[„Baba” de ce mergea cu ei?]

pû bába o mîers cu iei să-î pázăscă//

[Să-i „păzească”, da.]

[Să-i „păzească”, da.]

da/ să-î pázăscă/ c-or [k] ieráu și mai micút/ și măi... cum Țor flóst// î
la nȚoi áșta or mîers/... măi mult o' mîers_î țîgăni/ da vináu ș-ai dá la

sikirim¹⁹/ ășt'a// că au [k] aisa-n_sātu veșin... Țor fȚoz_ mult/ da nu că Țor
fȚoz_ mult/ că is ș-acúma/ și toț or șt'íut rúmînéșt'e/ și...// da țígáni ėja și iej
or vińít/ ș-or cîntát că „dodoloáje/ loáje/ dă-ı dȚa [k] dă-ńe dȚámne ploáje”//

e! acúma... nu măi úmblă nímeń/ acúma pópa... să roágă la biserică și...
tȚoț ínġenuńkém/ și... ńe rugám ca să vînă ploáje curátă/ să vînă...//

nȚoı/ ánu ásta dă față_ am scăpát fajn/ fără [k] pîn-acúma nis... Țō... o
foz_ vijelię-așá/ núma n-o fȚos_ cu piátră/ n-o fos_ cū...

[Dar se întâmpla câteodată în anii trecuți să vînă ploaie...?]

dă/ da/ da/ iéstă... pă cît acúma? trîi án párcă/ or că pátru?! nu/ trîi//
cînd Țo fȚos_ piátră-ăea/ cîń_ń-o spart și roléturil'e// și... Țo măi_ fȚost așá/
cînd Țo fȚost_ı

[S-o-ntâmplat, așa.]

cîń_ s-o-ntîmplá^d_ da/

[S-o-ntâmplat să și trăsnească sau...?]

da// ı_ și... anu-ósta/

[VIIIa] cázurı dă moárt'e o fȚost//

[VIIb] da/ Țor fȚos_ cázurı dă moárt'e/ și ánu ásta Țō [ε] lovít acólo/
d-apruápe lă [r] la moș [ε] vása/ și la vioríca// la lej... Țo lovít_ı/ mácar că-ı
apróape la biserică/ cu paratrăznet/ númă ı-o árs toátă inștaláția/ lă

[VIIIa] și nȚoı am avút ocázia și...

[Și oamenii puteau într-un fel să se apere de tunete, trăsnet... să se
roage sau cum puteau să se apere?]

[VIIb] p'â ıo nu știu/ la nȚoı... așá Țo fȚost în_ sātu nȚost_ı Țo fȚost
sfîńtít_ı un_ zvȚón/ un_ zvȚón/ un_ clópot la biserică/ cárġē [ε] cînd_ı Țo
vińít așá vrémġē... urítă/ noręálă/ și așá furtúnă/ atúnġ/sa crízńicu s-Țo dus la
biserică/ și Țo... zvońít/ cu zvonu_óla/ zvonu_ólă cúńva Țo răsfirát_ı nȚóriı
ăiă_ ai [r] ai răi/ ai plin(ġ) dă [ε] piátră/ sau... nu șt'u cum să spūn.../ dă
acúma-n última vréme n-o măi... fȚócút/ șt'ıu că...

[VIIIa] cum ıı la țăránı ástăz/ educáția// fiecáre dîń_ nȚoı ștíe dácă viń-așá
o vréme/ fuź-acásă//

[Știe cum să se apere.]

fuź-acásă și gáta/ nu stă su^P_pom/ nu stă supt_ı...

[Aceași]

¹⁹ Numele unei localități din apropiere.

mi s-o făcút Țo búbă-n nas/ núma nănormálă

núma vręau... úna Ță Țvă Țspun: Ī acúma/ dá Țo fȚost Țașá/ da n-Țó
fȚost așá/ nú Țșt'iu/ núma io... a miă/ pătănie/ Țo murít Ī veșínu dá língă
nȚoi//... Ī^o nu ș Țcîț an Țoi fi avút io atúșa/ úica láe a lu tóna/ cînd Țo
murít//... bíne! nu-Ț importán^t Țnu ștu cîț an Țoi fi avú// am ȚfȚóz ȚnȚoi la
cása nõástă/ ăi! fi [k] sã fi avút Țro úșpręse/ dóșpręse// [...] șã... am ȚfȚost...
io [k] d-am ȚfȚost așá/ táre nămărnică/ táre năfricóasă/... și dá urcăt/ dá suít/
pă súș/ și dá toát'ę-áa/ mie nu [k] nu m-am t'emút/ nízdăflèl// și am ȚfȚoz Ț
la privéd/ acoló la veșínu/ și cînd am Țvińít/ nõaptă Țacásă/ tamán la
biserică o [k] atúș ăȚ Țvreme-ăea s-o bătút... sásu la biserică/ și s-Țo traz Ț
d'imińața la șapt'ę/ și s-o tras amiăzu/ și... așá Țo fȚost Țân toát'e zíl'ę'e// e!
și... cînd Țo Țbătút/ la biserică/ dóospręce sásurí/ acúma n-am șt'iu Țnis io
cít'e sásurí is//... am Țfuźít dîn [k] la... tóna/ dě la veșínu/ acásă/ doămne/
dácă mă críed'eț! nu că m-o [k] mi s-o făcút Țo búbă-n nas/ núma nănormálă
[!]/ míne-zí n-am putut nis sã mă duc la mȚort// atíta m-am umflát [k] mi
s-o úșflát náșu// [!] ș-atúșa o vińít/ še sã făcă cu míne?! núma háida c-o
vińít... pă... úna/ bába vléta o kemát-o// ș-o vińít bába vléta Țáa și m-o
dăscîntát cu bí^d Țdă mătură// [ε]

[„Băt” de mătură, da.]

dă/ bí Țdă mătură/ și io am Țșezút [ε]/ [!] nu t'e ríd'e!²⁰// și apă d-a
șfințítă/ [!]²¹ apă d-a șfințítă dă la...

[Biserică.]

dă la biserică/ dă/ și o-Țvăjăt în áea/ și m-o dăscîntát/ și m-o stropít//
iău! da nu maȚ zăúit... nízdăcúm/ atít [k] bábă-áea Țo fȚos Țcam urít// [!] și
nu c-Țo fȚoz Țbába urítă/ ma Țo fȚos Țși șt'írbă/ și furt Țo căscăt// ia [!!] și
d'ínți áa... Ț-or fost... cít'e únu-dȚói [!] cum Ț-or fȚo Țla ęa/ mărí/ ín Țgúra/ și
[!] máre gúra la ęa/ cum Țo căscăt/ și... sã vă spun așá: m-o trecút... búba
ăea la gúra// dă la...

²⁰ I se adresează nurorii, care råde puternic.

²¹ Râsul informatoarei apare ca reacție la râsul nurorii ei.

[De frică.]

da// [!] nu ştu nis iō/ [...] ²² am şaptezăz dă an... iō búbă la nas [!]
n-am avút// iácă! [!] nóra mja îj dă dōǝzășîdōj dă an la míne/

[VIIIa] un-o fi bába áęa? că am iō aís//

[V] [!]

[VIIb] [!] iō... búbă la nās... n-a^m maĭ avú^d nîzdăcúm// am avú
vrodátă la gúră/ vro říră dă... dácă séva/ m-ŭo durút căpu/ o că dă... am avú
temperátură/ nu ştu nis iō// núma la nās... búbă să măĭ am/ ferít-o dómnu! [!]
nîzdăcúm// dă đîn [!] dăscîntecu-óla/ dă dă únd'e/ c-ŭo spus pă úrmă/ á'a...

[V] dă la bîtu-óla [!] [...] ²³

[VIIb] stai!

[VIIIa] dă la bîtu/ da//

[VIIb] că la bîtu ála dă mătură/ i-o pus şî trij pléne//

[V] [!]

[VIIIa] dă še?

[VIIb] [!] găină/ nu maĭ ştu nis iō// pû nu mă-ntrebă tu atî'a/ că nu
ş'íu/ să-z maĭ spun/ c-aŭ fŭost^t mică şî iō/ da... pîŋ cît-an trecút/ bíne
maĭ ş' [k] řîn mínt'e tát//... núma áęa ş'íu// ş-au spus că...

[VIIIa] pánă dă strúř [!]/

[VIIb] bîtu ála dă mătură/ şî... dă trîj orĭ m-o dăscîntát// întrîj [?] dúpă
amiăză/ pîná n-o sfînřít soáriř'è/ ş-atúŋsa bîtu óla/ cu... pléniř-á'a cum ŭor
fos^t/ să ř'e řípe la r [k] únd'eva la răscrús// şî ş'íu că s-o dus táta mlēu [!] ma
nu ştu să spun/ dă afără la ŭtrínă/ dă únd'e s-o dus/ să ř'e řípe/ să nu-z víle
síneva pástă řel'e-ŋ săt// aşá/ o zís/ řel// s-o dus... ş'íu că s-o dus cu biřicu/
şî... ř-o... dus únd'eva afără/ ř'e-o... da^d drúmu// dăstúl că... iácă! nu ş'íu/ dă
ŭo fŭost áęa ístina/ dà n-ŭo fŭoz / di sé m-o řeşít búba áęa átîta dă
gruázŋică la nas?! nu ş'íu// núma ş'íu că... d'imińářa/ cîn m-aŋ culcát/
bíne/ tát/ řî d'imińářa atît-am fŭost ân nās/ ş-atîta m-ŭo fŭost... búba áęa
făcútă/ nănormálă// áęa ş'íu//

[Aceeşu]

²² Scurt fragment neinteligibil din cauza răsului.

²³ Vezi nota anterioară.

ń-o fłost _pośít copílu

[VIIIa] ... cum Țo... dăscîntád _dă spurc//

[VIIb] dă//

[VIIIa] [!]

[VIIb] e! še nu poveștăș _tú?! [!]

[VIIIa] nu că Țo am povleștít/ povêștăș^t _acúma tu!

[VIIb] nu poveștăș... că Țeș... [ε] ń-o fłost _pośít copílu// ńepótu// șĩ... „háȚda! še să fásem/ auríca?”/ spúne cúscra astă _a mȚa că nĩs că... „háȚ să-l k/temám pã mȚoj _vása/ că num-or a ȚeȚi să șt íe”//

spuň _Țo „să nu să rídă dă nȚoi”//

spúne „háȚda să-l k/temám”/ spúne „să... dăscînt'e la cȚopíl”//

„háȚda!”// Țau Țo cȚopílu/ șĩ... ńe dúsem lã [ε] auríca/ así pãstã drum/ șĩ Țac-Țo vińít mȚóșu ála/ șĩ...// Ț-àm _dă^t _nȚoi/ nu șt'iu nĩs Țo/ cuțít!/ še Țo fłost acoló/ cuțít șĩ... s-o mȚi trãbuít/ șĩ... Țel²⁴ Țar-așá/ dăscîntă/ dăscîntă/

șĩ... spúne că „Ți pośít”/ spúne „cȚopílu”//... „ș-áșe-Ți pośít/ dă Țámeń” [!] „nu-Ți pośi _dă muȚér!”//

da nȚoi am șt'íut... că dă síne-Ți pośít// [!] că-Ți pośi^d _dă vása²⁵/ șĩ dă... bãrbãtu mȚeu// c-atítã Țe-o fłoz _dă drág dă Țeș / dă nu șt'iu... nu pȚó^t _să vã dăscríu// [ε] pã vása cîn _Ț-Țo... pȚĩș// dá _o _fos^t _úņsprêșe sásur! noápt'a/ dá _o _fłoz _jumătã la dōosprãșe/ da cĩt'e sásur! Țo fłos?! cúm _Țo _fłòs?! dá _Țo _fłoz _dă _d'imińãțã/ da cum/... Țo vińít _sã-l vãdã/ s-o făcút? cum Țo durmít? ... cĩt Țo crescút? cum?//

al dintĩ... molãrãȚi še Ț-o făcút/ cĩnd Țo fłoz _dă sĩņ _sãptãmĩn/ [!] noápt'a la úņsprãșe [!] l-Țo molãrít// Ț-o făcút... pōzã/ Țel¹/ cȚopílu Țo durmít/ scãldãt/ Țoșeșít/ șĩ [r] șĩ nȚoi dă l-aņ _sculã^t _sã-l molãreășcã// [...] âņ _făcút _lãrmã-ņ _suóbã/ s-Țo trezít _copílu/ lámpa árd'e sus/ bĩn-o șĩ fłost âņvãțát la lámpã să doãrmã// șĩ l-am dăzbrăcăt/ l-am îmbrăcăt/ l-am kif'ít/ háȚdē să-l molãreășcã// șĩâ... Țo fłost _normál c-Țo fłost... cȚopílũ...

[VIIIa] pośít//

²⁴ Informatoarea începe să rostească șoptit cuvintele, conspirativ.

²⁵ Se referă la cumnatul ei [= VIIIa].

[VIIb] počít dá... ĩei// ři dá [ε] román/ dá bǎrbátu mǐeu// duǎmne!
c-asél... p-ormǎ l-am adús aís/ l-aṅ _scǎldát// [...]// pǎ n-o maǐ pǔtút _sǎ-l [r]
sǎ-l vǎdǎ dǎzbrǎcát ři sǎ-l vǎdǎ/ da ĩō... ĩmǐ puńám ok/telári ǎřta [G] sǎ vǎd
maǐ marǐ [k] sǎ-l vǎd maǐ márle [!]/ ǎcúma dá cíte orǐ i spūn [!] cǎ sǎ zíc
„m-am pus okelǎri-ǎléř _sǎ vǎd márle/ sǎ _te vǎd márle/ ǎcúma lej _mǎre/
acú [!]/ ř/ce sǎ fásem/ ařá ĩi ĩel//

[V] da/ ǎsta-ĭ copǐlu mǐeu²⁶

[VIIb] dá toát e ǎla// ĩ... ařá-ĭ cǔopǐlu ǎsta a nǔost/ d-abǎa-l vid'em!//

[Sǎ vǎ trǎiascǎ!]

[V] muřumé^{SC}!

[Aceeaři]

zúpa

dǎcǎ vřem sǎ... fáceṅ _zúpa/ ǎtun _dǎcǎ-s pui d-ai tǐnǎři/ i řie [k] ĩi _i
řierbem ĩnřez// ř-atúnř _o řǎřic-ai [...] da... puńem ři-n reř/ sǎ řríg o řřicǎ/ ři
řǎcǎ! cum sǎ fáře dá mǐncǎre/ ařá sǎ pregǎř eřte//

[ři „zupa” cum o faceři?]

ǎ... pun ǎpa sǎ řǎřbǎ²⁷ [r] pun ǎpa sǎ řǎřbǎ/ ř-atúnř cǐnd _řierbe ǎpa/
pun cǎřna// ři lǎs _ařá sǎ řǎřbǎ... vo jumǎtǎte dá řǎř/ ř-atún _pun pǎtrunřei/
morcǔovǐ/ pǎřcǎnǎd/ dǎcǎ _am řelǎř/ o řřicǎ/ řǎpǎ/ unǎ-dóo [...] ři... dóo
řepe ařá [k] nu ařá marǐ/ cǎ sǎ řǎřbǎ-nřelēř ǎcóló/ ři řǎc-ařá o řǎc! pun
sǎřle/... o řřicǎ ǎsta zǎcǐn řégǎř/ d-ǎla/ o cǎ veřetǎ/ cǎ cǎre ce cúmpǎřǎ dǎ
řǎ...

[ři dupǎ aia cǎnd e gata?]

cǐnd i gǎta/ atúnř o trag la řǎture/ ři p-orm-o řřicǎ ǎpǎ řléře ařá// o řǎřǎ
núma/ cǎ řa s _s-ařǎře// atúnř _o řǎřcur pǐṅ _řǎřcǎřǔorǐ/ ři pun řǎřei ĩn řa//
dǎř _cu cǎřna... a řǎřtǎ řac řǔoz _dá pǎřdǎři/ dá řǔoři/ cuṅ _spúneř voi/
pǎřdǎřiře// da/ d-al řiert/ ři řierbem/ ř-atúnřǎ _ǎvřem... dǐṅ _řlǎřǎ _ařá/ pun
dǐṅ _řřicǎ/ pun _ř unřǎřle/ ři dóo řřurǐ dá řǎřnǎ... la o řřřǎ _ařá dá řǔos/
ři mǎřtǎc ři mǐncǎm cu cǎřna řǎřtǎ//

[ři řǎřei ĩi cúmpǎřǎři sau faceři ři dumneavoǎřǎ?]

²⁶ Ne aratǎ o fotografie a řiului ei.

²⁷ řunǎ telefonul.

io i făc// îi fac// du-ŧe ádá tăiŧeii! baş să vádă doámna/ cum i fásem
noi//²⁸ [...]

[Ce frumoşi sunt!]

făc cu [r] cu maşína... áia [!] áia făc//

[Cu maşina, aveţi maşină de tăiat...?]

da/ da// îi şi súc cu ia// acúma dá cîⁿ nu p^uot aşá să staş în pişoárě/
staş pă scáşun/ pun ásta [G] la măsă/ şi-i suc// atúşsa cîş suc mă... miş mi-ş
múnca/ mă răđ^{ic} şi-i pun... pă măsă/ pă măsái//

[Îi puneţi la uscat, da.]

la uscá^d da// ş-atúşs i tái şi

[Pe „măşai” îi puneţi la uscat?]

pă măsái/ dá// măsáiş d-ale-álbe... aşá ŧîn anúme/ pántru tăiŧeii să pun//

şi făcⁱ... zúpa şi cū... noi spúnem gálúşt^e dá crís aşá//

[Aia... cum le faceţi?]

pō... batⁱ dóo p^oş^oă/ că noi [ε] tăt facⁱ cu dóo p^oş^oă/ că mácâr... dácă
rámíne/ rámíne şiⁱ pă míne-zí/ să míşcám// [φ] dóo p^oş^oă pun/ ş-atúşsa... l^e
bat aşá cu furkíŧa/ şi pun puŧíñă nùm-aşá ca օn... p^oş dá golúmb/ uşşoár^{le}/ şiⁱ
mái puŧíñă/

[Şi mai puŧină, da.]

puŧíñă/ da/ uşşoár^{le}/ şi miástăc/ ş-atúşsa pun o ŧířă prăşa...²⁹ prăşa dá
c^uop^t/ dá p^étⁱvo/ noiⁱ spúnem/ puŧíñ núma pă vîr^yla... cuŧít// ş-atúşsa pun
la ūn p^oş... treⁱ líşgur dá... cris// şi spun [k] ş-am b^égá dá sáma că sí le
făş ş-aşá báremⁱ... síşsprăžěşe minút^e ca să né íntre... críş^u-òla o ŧířă să
s^ta íel/ să ũşfl-acólo-n íel^e/ ştiŧ//

[A, acolo, înainte de a le pune la fier?]

da// că dácă l^e... făş p^{re}şá vîrtşás^e/ nu fíér^b íel^e bíne// [...] da aşá dácă-s
mái m^uşⁱ/ íel^e-atún^c/sa vin fáiñe āşá/ críesc// da//

şi iácă! ş-atúşs cu flékiŧă fásem zúpa/ o că zámă/ nu l^e t^eşém aşá
mărún tăiŧeii/ núma... aşá să tái^ş... pă ŧumătăt^e aşá d[’]áşt^e [G]/ şi s^ă ta [k]
să tái^ş tăt coskíşél^e aşá// şi á^la-z búñe//

[Da, deci tăiŧei aşá mai laŧi?]

nu// [ε] ma l^e tái^şém cóŧ^{ke}/ cum s^ă vă spun?!// flékiŧă l^e zísem//

[Cum le ziceţi?]

²⁸ Se adresează soşului.

²⁹ Sună telefonul.

flékiṭă [!]/ ma acúma n-am ̣ făcúce d-ál'ea// núma tăiṭeṭi// aṣá acúma
făc tăiṭeṭi dă... trii-pátru ʔóuõ/ ṣ-atúṣă//

[Aveți, da.]

am/ da// mēṭi mult// că cîm ̣ vínē fisóru ṣi nʔóra... ni-s ṣiṣ/ da aṣá-ṭ
núma ṭo ṣi vása/ ṣi sʔócru-mṭeṭ ni-s//

cristína súbic// pronúmil'i a meṭ ʔo fʔoz ̣ bésu//

îm ̣ pátruzăṣîdʔoṭi mi-s născútă [67 de ani]

ʔòb ̣ zî'e núnta

[Mai demult, cum se făcea o nuntă aicea?]

ē! o núntă maṭi dămúlt ̣ aísa...

[Așa de la început de când se-nṭelegeau părinṭii tinerilor.]

da// nēint'e ʔo fost áltă fʔormă/ dăcít acúma/ dăcít acúma/ cînd ̣ ṭo
m-am ̣ mēritáṭ ̣ dúpă vása ātúṣă/ cum să vă spun/ ʔoát'ē [ε] noi n-am ̣ vruṭ ̣
ṣi părinṭi ṭar aṣá... ʔo fʔos ̣ tʔoṭ ̣ bíne ṣ-ʔor vruṭ ̣ ṣi lēṭi ṣi... or ̣ fiṭc-am ̣
pṭeṭit ̣ î... sʔoácre/ sʔócru ṣi... dúpă áṣa... am ̣ făcuṭ ̣ peṭála// s-o făcu ̣
peṭála/ s-or ast'ṭiṣ rudēni'e ṣi... ʔor viṭit ̣ la noi acoló/ ṣi s-o făcút... prṭiṭzu
[k] o că sína ṭpa [ε] sína/ ma naint'e dárṭ o ṭeṣit ̣ ṣi cu jʔócṭ/ álă ̣ úliṭ-am
ṭeṣit/ la strádă// ṣ-o zis muzíca ṣi ṭac-aṣá! ʔor stat pánă noṭpta tîrzíu// nu maṭi
la nʔoṭi atúṣ s-ʔo făcuṭ ̣ da níz ̣ nu s-ʔor maṭi făcút aṣá núnt... mărṭ/ ca
atúṣ cum ʔo fost ṭacă! acúma or fost ̣ î [ε] míne îs pátruzăṣîndò dă anṭ cînd ̣
m-am ̣ mărítáṭ ṭo dúpă vása//

[Să fiṭi sănătoṣi!]

îm ̣ pátru septémbric/ ṭerṭ ʔo fʔost/ e! nūma dumiṭeca ʔo fʔoz ̣ núnta...

[Atuncea da.]

da// ṣi cînd am ̣ făcút núnta... ô! s-o-ṭsepút... dă miērcurṭi// or viṭit
rudēni'e or [k] ál'e tîṭare or făcút... plăṣint'e// într-o zî d-ál'e mărúnt'e/ atúnc
or făcu ̣ tuōṭ/ atúṣ ál'e māṭi bătrîne ʔor viṭit... aṣá cuṃ ̣ mi-s ṭo ṣi maṭi
tîṭare ṭeráu/ or făcu ̣ tăiṭeṭi d-áṣṭà/ dă núntă//

atúṣ ̣ s-o tăiát ̣ î ʔòrs ̣ ṣi ̣ vácă/ s-o căṣṭigát ̣ naint'e n-or fost
frizidérurṭi/ lănéf'e d-áṣṭa/ ma-n podrúm or ṭinút áṣa/ s-o tēṭá ̣ tot símbătă//

șî s-o tăiá^t năint'e cum o trăbuít sã fácă țã... lúme dá mîncáre/ dá... așá
n-or pŭtŭt mŭl sã táje/ cá n-or fos^t ŭŭ sã țínă/ da//

sîmbătã s-o dus ŭo [k] s-ŭor t'emát nŭnta pãŭ sát/ ŭor viíní d^d la fátã/
fîét'íl'e/ nãmuríle/ fîét'e/ șî ortás^{le} lu... tînára/ șî muzíca...

ō! še înterésánt ăsta/ vása!//³⁰

șî s-ŭor... dus pîŭ sat sã céme nŭnta// atúŭs cînd^d or viínít/ înaínt'e dá
s-or plecát sã k'éme/ s-ŭo puz dá mîncári/ s-o da dá prîŭz la toț/ la
muzicánt(ŭ/ lã gŭóș'i ěi s-or fi/ mǎi mámle cu fîét'e cŭ... la toátã lúmea s-o
pu^s sã mîŭs'e/ ș-atúŭs s-o dus cŭ nun [k] sã t'eme nŭnta//

cînd or viínít sára/ s-o dŭs acásã fîét'íl'e sã preŭskîmbè/ ș-atúŭs or vín^t ŭ șî
s-ŭor duz dŭpã nănășu/ ŭor adŭs pã nănășu la șínă șî s-o pu sína// e!
ș-o țínút pánă... așá jumătã la únu/ únu... nŭápt'ea/ s-or dus acásã/ nănășu-o
spus „d'imińáțã... toț sã viínít la ŭóra nŭŭō!”/ ș-atúŭsa... iar asía la fínu/ iără
s-or duz dŭpã nănășu/ dá t-or adŭs// ș-atúŭ s-or duš... or viínít aĭ dá la
jŭníl'e la mirěasa//... ș-asía... or stă^t puțín/ or băút vŭm paár dá bătŭrã șî...
ŭor sclŭs-o pã mirěasa/ s-atúŭsa cînd io m-âm mǎritát/ n-an dus ș-înt'ŭ la
comúnă/ n-am... cununát/ ș-atúŭ^z dă la comúnă aŭ viínít la... bisíerică//
dá la bisíerică aŭ viínít^d la pěrínțî miěi... así ŭor fŭoi viíní tŭŭō... nuntășî/
ș-a lu jŭneĭ'e/ ș-a lu... nŭóș'i/ ŭor foz la pătru sŭte dá îŭș(ŭ) la prînd// [...] ³¹

n-am cununát/ ș-aŭ veńít acásã/ șî la pěrínțî miěi ŭo fŭos prîŭzu/
toátã nŭnta ŭo prîŭzít/ șî dŭp-amíáz s-o ieșít cŭ... jŭŭocu la... úlițã/ la strádã...
muzíca o zís șî... întŭi am jucát hŭra// rŭáta/ ș-atúŭs... d-a-ntŭorsu/ ard'íl'ěaná
șî dá dŭŭi pã lŭŭc/ tot s-o jucát/ pánă dásárã// e! dására atúŭs n-am dus
înáŭntŭu șî máma miă n-o dat nóŭō... d-am sínát// [i]... atúŭs am viínít
aísã// cînd am viínít aísã [ii] iar-ŭo fŭos^t... nŭnta [i] pân d'imińáțã [...] șî
mîne-zí... iără! iărăș n-am duz dŭpã nănășu [k] s-o^r dus [k] n-am duz noĭ
ma la [ε] gŭóș'i/ iar-o vin nănășu/ ș-asía pánă sára// do [k] s-ŭor strígád
dăruríl'e/ s-or dat șî...// pân dására [k] dŭpã amiáz s-ŭo jucát hŭra la úlițã
păstã fŭŭc// fășáŭ fŭŭcu/ ș-atúŭs păstã fŭŭc/ o tra șî pã sŭŭáca mǎre/ pã

³⁰ Replica informatoarei se datorează faptului că sună din nou telefonul, iar soțul ei nu răspunde.

³¹ Întreruperea este cauzată de intervenția soțului, Vasa Subici [= VIIIb], care prezintă câteva cărți.

tõt// le puńáu la grumáz clópõte/ dî la Țõj// și cu-álea [!] păstă fluc/ pă mătúș/ pă námurî/ pă d-ășta muiérî/ úine ále... așa măi... [...] ș-atún-ń-an-
 dus/ s-o dat î/ dă sínă/ cárna n-o fos tîrzîu/ ma măi îñ vrîeme/ dă s-o
 vâzút/ să pitrêsem pă nănășu-acasă// cu tătă núnta/ cu muzícă/ cu tătî...// acú
 la nănășu s-o dat iără: Kífle or făcút și... cáfă/ dă băt c/s-o flust...// ș-atúnș
 iără... hȚóra și flócu la úlița la strádă/ s-o jucát// e! la nănășu Țor vińit aĩ
 mẽ apróape// pân-acasă/ aísa/ cu muzíca/ cu miręasa/ cu júńiľe/ cū tăt/ da
 àșt-álals-Țor măi împrășt-iat/ s-Țor dus acasă...

da nănășa iărăș s-Țo-ntȚórs// ca-naínt-am purtăt... că n-am asía
 molărăjč/ am purtăt-î... súcne/ d-ál'e așa... îñ fãld'e/ în...// și... sára am avút
 păr [k] páru-mio cūm o fos perĭát așa cu kísiľe pă cãp// ș-atún-sára o vińi-
 nănășa să-m púnă... cólnču/ să-m púnă [k] să-m léze cãpu/ să... dõarme asía/
 nănășa o trãbuít áęa//

atún-s-Țor dus tăt acasă și marĭ iăr-òr vińit// Țòb-Țiľe núnta//
 [Opt zile?!]

Țòb-Țiľe o foȚ-la... cînd io m-am mērită-după vása// [...] ³² mărĭ Țòr...
 am avút noi [k] vása o avút cáĩ și cãrũtă/ cum să vă... știs-cãrũtă d-ál'a...

[Da. Da, da, da.]

ș-atúnș a o priņș cáĩ/ sorsãmurĭ la cãrũtă/ și măi námurĭ... n-or avúđ la
 noi cãrũtă níme-ñ-sat/ nūma noi...// șã... cu tîľiz d-álea/ áltă fórmă/ coşii
 măi scúrte/ și n-am duş-pãņ-sat să temãm pă nănășu/ pă đívãru/ pă táş-să-
 vîna...// mărĭ-sără iărē núnta Țo fost// or veńit... or veńit... pērinĭ mẽi/ și-
 cu námurĭ/ cu mătúș cu... până la pátruzěş-cîņzěđ-dē îñ-đ/d-acólò/ ș-aísa iără
 s-o făcút-cína// iără jȚoc/ iără... // jȚóĩ-sára n-an-duz-la pērinĭ mẽi// iără-ășà/
 aĩ mẽ apróape/ ș-acólò aĩ mẽ apróape// vă spun: Țòb-Țiľe núnta// cum am
 putút-să dúsem?! am fos-tínărĭ și// și... toátă lúmeęa: și sȚócrici/ și sȚóacrē/
 și mătúș/ și úiĭtă/ tȚoȚ Țor flost-tínărĭ/ or putut// [...] ³³

acúma nu să măi făc nunĭ d-ășta// acúma... mẽ pă úrmă... mẽ pă úrmă
 pērinĭ lui or dat... la toĭ/ kě núnta și lã-a lor/ și prĭņzu/ cuņ-să vă spun/ or
 viņ-cu tõtă núnta la pērinĭ mẽi// după-áęa nu măi...// prĭņzáu/ aĩ dă la

³² Relatarea este întreruptă de intervenția soțului, în afara subiectului.

³³ Vezi nota anterioară.

júñil'ę la júñil'ę/ aĭ dă la fătă la fătă/ după amiază s-or dūs/ ș-or făcút hŭóra
la fătă/ ș-or dus-o sára// e! acúma făc... la un lŭoc núnțil'ę// ș-aĭ dă la fătă/
ș-aĭ dă la júñil'ę/ la restorán/ ia^r lă... ȝe áltă fórmă//

[Aceeși]

la fét'e năint'e ȝeráu [k] avęáu gálbeñ

[Când se mărita fata... cam ce se dădea ca zestre?]

pu cārȝe...

cáre cum or putút/³⁴

[VIIc] s-or putút//

[VIIIb] ȝę-or dat pămínt/... de-a lucrát/ dóo treĭ pátru sĭnș/ zăse lánțę/
cáre cĭt-or fŭoz dă bogát// atúnĭ-o cumpărát... ĩn sóbă/ noi spúnem...
ștafir/ [ε] mobilă/ cuñ spúneș voi/ d-áš'a/... ȝę-o cumpărát/ sóbă dă durmít
sau... sŭóbă dă primíd gŭóș'i sau... așá//

[VIIc] po ș-áęa șĭ áęa/ șĭ sŭóbă dă durmít șĭ...

[VIIIb] atúnș'a ȝę-o... la fét'e năint'e ȝeráu [k] avęáu gálbeñ/

[VIIc] pă dę durmít/ șĭ...

[VIIIb] d-ăĭ miș șĭ d-ăĭ marĭ de...// acúma ca [r] cáre cĭt o pŭtŭt: zęse/
dóozęș/ tręzež d-ăĭ miș/ zęse/ dóozęș/ tręzjęș/ pátruzęž d-ăĭ mārĭ/ gálbeñ/
aȝę-o fos púsă ță [r] la g [k] pă plępt// áęa dumíņęa cĭnd a mĭers flętęȝe
la jŭoc/ tótę o^r fos cu gálbeñ// cáre cĭt-o^r foz dă bogát-o^r... ȝę ŭo fož
maĭ bogátă/ o-avú maĭ mult/ care-o fož maĭ sārácă/ maĭ puțĭn o avút//

[VIIc] ma n-ō fŭost áęa/ váso!

[VIIIb] dă acúma s sâ dúcă síņeva cu gálbeñ la grumáz/ ĩ-ar rúpe
șĭ... grumázu/ șĭ gálbeņi șĭ tót ĩ-ar lŭa/ še [!] še lúmȝe ĩ-acúma strícátă!//

[VIIc] ŭor fŭost năint'e... ŭo avúd dăstŭȝe flętę dă la māmȝe gálbĭn/
știț/ da nŭ... n-or pus// máma mĭa o avút... [...] máma mĭa o avút nŭma zęse/
d-ăĭ miș/ știs ș-atúnșă táta-meș m-o cumpărát// męĭ... am avú tręzjęș/ o cĭt?
pátruzęș/ nu męĭ știț... d-ăĭ mĭș

[VIIIb] pátruzăž d-ăĭ miș șĭ zęse d-ăĭ marĭ//

³⁴ În textul informatoarei Cristina Subici [= VIIc] intervine soțul, Vasa Subici [= VIIIb].

[VIIc] și zăse d-ai mar!// e! după-ăea o vênit únu pân sat/ o cotát/ or fost-î...// am avú^d-zése dí-la máma meă cu crai alecsándru³⁵// ș-or dat

[VIIIb] împărátu alecsándru//

[VIIc] da// cu-mpărátu// Țor dat pă Țn ga [k] pă doi gálbîn d-ai mis únu d-ai mar!// și... pót e n-o trēbu^t-să-î dau/ ma î-am dat//

[VIIIb] ma î-o dat/ da n-o trei-sâ-î dée//

[VIIc] zése d-ai miz-d-ėja și m-o da sin d-ai mar!/ núma d-ai cu ástă/ cū...

[VIIIb] a lu franț íosif³⁶//

[VIIc] a lu^l franț íosef/ ma d-ai unğuréșt/ć/ da// [...]

[Și dacă mama avea mai multe fete, mai putea să facă atâta zestre?]

pă... n-or putú-să făcă/ atúta/ atúnș.../ n-ór avút la noi atúta copí// iō [k] noi aș-foz-dōo surór!// ē! atúnș când... míle m-^o dat má^{ma} m-^{ia} mie gálbîn-ája/ și m-o cumpără-táta-m-^{ie}u m-^{ie}... și am avút-î... plin-pléptu așá/ dă la s [k] lu sóra m-^{ia} nu î-o l-^uat/ că pă ia o dat-o la școlálă// e! atúnș o gínd'ít că iácă bāni-și-î dă la școlálă/ s-o școl'ézč/ iz-gálbîn-ėja...// ē! núma sóra m-^{ia} o m-^{ier}s... doi-trei an... ș-o lāsát școlála/ și s-o m-^{er}itát [!]/ și kînd Țo f-^{ost}...

tu séva l-ai zmint'í-telefónu//³⁷

și când-î [ε] ia s-o măritát / atușá n-o avú^d-gálbîn/ núma î-o f-^{ec}út máma m-^{ie}... î-o dat-î doi în ur-^{ic}ec așá... o purtát-î/ ca șerséi/ nu la grumáz!// [...] ș-únu așá d-ai mar! î-o puș la... lanț/ la grumáz/ și ęa o rāmás cu ája// ē! când [φ]... Țo f-^{os}-ma^{ma} meă [ε] s-o cam bi'ejít și după-ăea m-o spus ia míle: „ș'i še/ tíncō?!... úitē! tíle ț-^{am} dat și gálbeň și m-^{ai} m-^{ult}e ț-an-dat...//³⁸ núma când o fi” spúne „să murím noi o séva/ să-mpărțít-pāmíntu... lāsă un lanț-dă pāmín-báre^m-m-^{ai} mult/... lu anúta!” o cāmă pē ęa/ pă sóra meă// „să fięe-n l-^uocu lu gálbeň” [i]... da ęa atúnș o spus míle: „dácă noi o s-av-^{iem} bān/ noi o să-î dām bān în l-^uog-dă un lanț-dă pāmínt/ cúmperí séva o că cumvá//”

³⁵ Este vorba despre Alexandru al II-lea Nicolaevici, Țarul (Împăratul) Rusiei între anii 1855 și 1881.

³⁶ Se referă la împăratul Franz Joseph I [rom. Francisc Iosif I], care a condus Imperiul Austro-Ungar în perioada 1848–1916.

³⁷ Se adresează soțului care vorbește foarte tare la telefon.

³⁸ Fraza este rostită șoptit.

ș-așá la úrmă ĭ-o da ȳ táta-mĭeũ bǎn// cĭt ȳo ȳ costuít un lanț ȳ dá
pǎmĭnt/... șĭ ĭárá pǎmĭntu l-am ĭmpǎrțĭt// dúpǎ cĭs-or murĭt ȳ pǎrĭnțĭ nȳoș ȳ
tǎt/ [ε] nȳ dȳo// șegód'i ní s-o cuvinĭt.../ núma ȳ acú l-am ĭmpǎrțĭt ĭárá/ puțĭn/
něște [k] la o grǎdĭnǎ/ cĭt ȳo fȳost/ ca ĵumǎtǎ ȳ dá lanț// ĭ-ám ȳ dát ĭeĭ mĕĭ
mult³⁹// n-am vru ȳsǎ... fásem... nǎbíne/ tǎt//

[Aceeși]

cĭnd ȳm-am boțezát ĭȳ

cĭnd ȳm-am boțezát ĭȳ... dȳámne! cǎ... m-aⁿ ȳ nǎscút márt// așá ȳo
fȳost/ mártĭ / m-ám... nǎscút șĭ símbǎtǎ m-or boț/cezát// baș ȳo fȳost...
bǎtǎȳe atúș/ ĭn ánu pátruzǎ ȳșĭ dȳóĭ// șĭ preótu ǎlá ȳ la noi aísá cre ȳc-o
murĭt/ al bǎtrĭn/ da fĭsóru lui ȳo făcút... ašíǎ [k] la pĕtrovǎșca⁴⁰ o fost... cū...
slújba// ș-o vinĭt aísá/ sǎ vǎdǎ/ ș-o vinĭdȳ la glogón/ dĕ-o făcu dȳ visĕrna/ nu
șt'u/ ș-o mĭnát pǎ crĭșneȳu la nȳoi/... șĭ spúne cĭtǎ buńica mĭǎ... „am ȳvenĭt/
úĭtĕ/ dáda máriúțǎ sǎ... boț/cezáz ȳnepȳáta”

„pȳ cum s-o boțéz?” cǎ cĭsícǎ... a nóștĭ oF fo la sǎpǎ duș// „nu-s acásǎ”

„ma úĭtǎ cum spúne pǎrĭntĭlĕ cǎ nu-ș ȳse sǎ-ntĭmplǎ/ o cĭséva/ șĭ mǎĭ
bíne sǎ fĭe boțezátǎ/ tu s ȳte ĭeĭ/ sǎ ȳte duž ȳ la nĕnǎșǎ/ la muǎșǎ/ sǎ vez ȳ
dac-acás/ șĭ s-adúceț fáta s-o boțezát”//

ș-așá... buńica [!] mĭǎ o vin ȳ la nǎnǎșǎ... cĭnd ȳ la nǎnǎșǎ núma bába
bǎtrĭnǎ ȳ acásǎ/ nǎșǎ bǎtrĭnǎ/ spúne „ștĭ s/cĕ fĭno/ dǎcǎ-ĭ așá má... gǎt ĭo/ șĭ
vin la bisericǎ șĭ boțezám pǎ finúta”//

ș-or vint... cĭnd or vinĭt acáz dǎ ȳ la sǎpǎ/ ĭo mi-z ȳboțezátǎ/ ĭǎ! atĭț ȳo
fȳost//

cĭnd or boțezát pǎ sȳra mĭǎ... atúșǎ... ȳor făcút mǎĭ bíne/ cum sǎ spun/
o... viņ ȳșĭ la prĭņz/ o vinĭ ȳnǎnǎșu/ nǎnǎșǎ/ tǎț/ mȳǎșǎ/ mȳóșu/... úĭca-mĭeũ/
úĭna/ buńica mĭǎ/ buńicu/ tǎt or vint/ ș-or mǎĭ vin dȳ d-áșta nǎmurĭt/ da la
mĭne níme// m-o făcut ȳ bǎba mĭǎ dá mĭņcǎre/ s-o făcu dȳ dá sínǎ/ șĭ gáta//

[Aceeși]

³⁹ V. nota 38.

⁴⁰ Petrovasila – numele unei localități din Banatul sârbesc.

ma^{ma}_mja acásă m-o născút

[Mai înainte femeile nășteau la spital sau nășteau și acasă, unele?]

nū/ pō acásă iō... iō [...] ⁴¹ am flost iō la spítal/ atúńś// ma da pã míņ

ma^{ma}_mja acásă m-o născút//

[Acasă, da.]

da// șî_pă vása acásě//

máma mja tōdăúna povistěá/ am avút así aprōape dē sat/ dălloc lă...
márzine dē víě// ș-o flost ȃn dărab_guól așá/ o fo cu [k] ō-avút_śápă púsă
șî d-ășt'a/ pătruńjăi/ verd'ěturi// șî_s-o dus ia să l'e p'iviáscă/ să l'e sēpe//
ș-odătă i-o vín_grlèu// și na! [!] pășěșt'e/ să vină_acásă/ da úina lēi/ a lu
úica lēi... nēvástă/ ōo flos_la úliță/ úina: „vînă măriōără/ țucu-t'e úinō/ o
țîră pân_la noi/ [...]

„nu puōt/ úino/ că mă grăblés^c_acásă//”

ș-o vint șî m-o născút/ iacă! fúga/ așă_ōo_flos^t// năint'e-or lucrăt
nēvlést'e l'e pînă la cápăt/ tōt...// acúma nu mai_i... să păzēs^c/ t-o [?] dōámne!
acúma nu [k] năint'e n-o fost_așá//

[Aceași]

ș-atun_mîncám cū... mămăligă

[Da' mămăliga cum se făcea pe-aicea?]

pō noi mămăliga... știț cum/ așá/ la noi/ s-o făcút... am pus apă-ņ
crăst^uolă/ șî n-aņ_lăsát ápa sâ fiárbă/ nūm-așá/ dăloc puńam_fēina/ c-atúⁿ
nu să fač/śá_gîrzól [k] cuņ_sâ... ca gălúșt'il'e// [...] așá viná fâina cā...
s^uōsu// ș-atúńś o mġestăcám/ mġestăcám cu lîngură dă lġemn áęa/ pân-o flert/
o flert_o flert/ ș-atúńśa noi aņ_lōat-o j^uos și n-a^m_mġi... dăcă n-am avút...
cîn_tġiám p^uorśi o mġncám cu papricăș dă puōrc o cā... cu lăpt'e/ mię m-o
plăcú_să mġcu lăpt'e/ [...]⁴²

[VIIIb] da cu brînză d-áęa dē văs/ d-áęa dġ-a uscătă/ așá/ brînză uscătă/
spúnem la áęa//

⁴¹ Fragment de text neinteligibil.

⁴² Fragment neinteligibil din cauza intervenției soțului.

[VIIc] da// s-atún̄sa iárna cîn_tîjám p̄ór̄si/ maĭ fâsám ŝi cǎúrme//
 [Ce anume?]
 cuṅ_să vă spūn... aṭ_vâzút materiĭál dâ lā.../ cîn_tái p̄ór̄si/ dǎ_la
 ficát cū... ĩ să fǎc la voj_cârtăb̄óșurĭ d-âșteǎ/ [...]
 [Da, da.]
 e! atún_maĭ lāsáu puṭĭn materiĭál... materiĭál⁴³ ŝi să fâsá cu șáp-áęa/ să
 frizá ŝĭ... ĩnima dâ la p̄or^c/ límbǎ/ maĭ... o țâricǎ áęa ŝi fâsáu cǎúrme//
 [Aș̄a se chema?]
 da// ș-atun_mîncám cū... mǎmǎlígǎ// ŝi frizám iárna crumpírĭ ĩn rēr/ cu
 cǎjǎ_ășǎ/ d-ai mĕĭ... niž_márĭ/ niž_mís/ ŝi-ĭ spălám/ ŝi-ĭ puńám ân rēr/
 ș-atún̄sa... loam cǎjǎ dúpǎ ĭĕĭ ŝi ǎ^m_mîncát cu papricăș/ cu séva// cu
 cǎúrme d-álęa ŝi...// ála să frizá-ŋ_cĭ^t-o țîrĕ clísǎ/ ŝi... cînd ĩi cása plínǎ dǎ
 lúmĭe/ mǎĭ să le fa^s/ dĕ tǎt_ę să ai!//
 [Sigur cǎ da.]
 da// ŝi ĭác-aș-àm_fǎcút//

[Aceeși]

ș-àtún_pun fǎinǎ pǎ mǎsǎ sǎ-nt'/cîng/ cu suĉ/șĭtoǎreǎ

[Da' cum ați fǎcut-o?⁴⁴]
 ŝtiț cum?! ĩ... ĭō țin mínte dîṅ_câp// puń_ĩ... doj dĕ^z_jumátáte dǎ
 lǎpt'/ce/ ŝi ȝn pakețǎl mic/ așǎ léstĕ la noi/ să cúmpǎrǎ drójd'e/ [...] ș-atuṅsa
 pun o mǎnǎ dǎ zǎr ĩn áęa/ ma lǎpt'e pun puṭĭn numa sǎ_sǎ-ŋcǎlzǎscǎ/ ŝi ĩe
 alǎtur/ ŝi pun o mǎnǎ dĕ zǎr/ ŝi drójd'ĭe/ ș-așǎ puṭĭn/ dĭ-éște-așǎ o țîricǎ mǎĭ
 bíne sárĭe// cǎ drójd'ĭe fǎrǎ sárĭe nu crĕsc// o țîrǎ sárĭe/ ŝi dó^u sūte dǎ
 gráme dǎ uṅșǎrĭe... ŝi dóo ȳó^u/ ĩntréz/ ĩe spǎrg/ ș-atún̄sa... frǎmĭnt ásta//
 cĭt tĭ^{ne}/ cum să spun?! ŝi pun fǎin-așǎ cĭt să șĕre/ să nu fĭle... vĭrt^uos aloátu//
 ŝi las așǎ pǎtru... óblurĭ/ cuṅ_spun sĭrbi/ pǎtru lópt'e// e! dĭn álęa cĭnd... pĭnǎ
 t^uot/ gǎt ĭo dǎ șkimb tĭpsĭla/ ĩe las nùm-așǎ să șádǎ puṭĭn pǎ mǎsǎ/ ș-àtún_p
 pun fǎinǎ pǎ mǎsǎ sǎ-nt'/cîng/ cu suĉ/șĭtoǎreǎ// tĭpsĭla o uṅg/ ŝi pun o țîrǎ
 fǎinǎ/ ŝi pun... o pǎturǎ d-álęa j^uos/ ș-o uṅg puṭĭn cu pigmézĭ// núma mĕĭ bun
 i cu pigméz dǎ cǎisĭnǎ/ áre gustu-óla așǎ/ cǎnd ai// ș-atún̄s pun mácu/ ŝi ĭar

⁴³ Cuvântul repetat, după ce informatoarea a invitat pe cineva înăuntru.

⁴⁴ Anchetatoarea se referă la prăjitura pe care a servit-o informatoarea.

áltă pătură/ iără puțin pigmēz/ iără măc/ iără pătură și măi mül pigmēz/ și gáta!// ș-atuņs cînd ia coáptă și rísítă/ pun... còcoládă// asár-aņ făcút-o ș-az-d'imińát-am pus còcoláda/ și gáta!//

luátî-vă-ț/ luátî-vă-ț/ că mēi am/ mă du^c și mēi tai/ luátî-vă-ț!⁴⁵ [...]

[Da' ciocolata o topiți?]

o pun ântr-on tîner!/ într-o farfurîe/ și pun apă fiártă pěstă ia/... ș-o las puțin/ ș-atuņs apă áęa... o stórc/ da margarinu-l pun puțin... înt-on tânér! iâr așá/ ca pe-un d'ęet/ din păcu-l tai/ și iar îl toples puțin

[Din ce?]

dîñ... păcuiála áęa/ sê să cumpără// așá-l... tai/ cum ai

[Un pachet.]

pakétu/ așá o țirică tai/ și-l młoi și... pun pěstă... còcoládă/ ș-atuņs pánă-i ieșá/ mēi cald/ îl întîng// dălóc să úscă//... nańte il flerbeám/ numă acúma măi să skimbě/ áltă fłórmă// când oi [k] aņ fler còcoláda áęa/ dáca n-ai flert-o bíne/ atuņ sã... spárze cân ăo tái/ ásta nimíca nu fálęște//

luat/ luat/ luátî-vă/ luátî-vă-ț c/șe⁴⁶/ luátî-vă-ț núma!// [...]

[Da' plăcinta cum o faceți?]

cáre?

[Păi de care faceți? „Acră” sau cum?]

făc și d-a acră/ și făc și... așá kífl'e/ mēi și dă toát'e//

[Și cum le faceți?]

aluátu-al á cru-l puñ... lápt'e/ așá puțin și fie cald/ și drójdîe șa... iâr-așá sárle sã... zār// pă cât lápt'e pun átîta pun drójdîia/ dáca pun măi mul lápt'e cîņ făc/ dáca faę dă trei firtáje dă lítrě/ă/ atuņsa pun... dólă pakęțele d-áleș//

[Și ou?]

ăólă nu pun// în... aluátu-óla//

[Nu?!]

î nu// nu pun óólă// númă iâr-așá uņșóárle pun/ cã... un ăou dă găiná și măi mültă/ spúnem că uņșóáręa o țíne mól'e/ s-atuņs o frămînt/ ș-o las puțin să st'a/ pánă să rădícă/ atuņs împárt áęa/ în cît [k] pă cît vriău să fa/ác: da... dóo/ da trîi/ da pátru/ páturî/ pă cît fac aluátu dă mult// atuņs l'e las puțin lópcile-áleșă să sã... rădíse/ și le suc cu ș [k] susítóáręa o că l'e trag așa cu

⁴⁵ Se adresează anchetatoarelor.

⁴⁶ Informatoarea rostește pe un ton foarte rugător.

mîna/ dacă_să tráze aluátu/ şî pun puţîn-aşá unşoárle pá iél'e/... ş-atúns pun:
măc/ o că mîără/ o că tímăt cū... struguřĕi [...]
[Cu ce?]
cu stafíd'e/ o cum? şî cum spúneţ voi?
tímătă cu zăr şî cu ástă//

[Aceeşi]

piéşt'î'ē/ nõo né pláse frípt

hai spúne lu doámna cum prlegăť'ést' piéşt'e! hai!⁴⁷
[Cum se face?]
[V] piéşt'î'ē?
[VIIIa] da/ cum_facê cõrbă/ cum îl friž//
[V] pĕõ! piéşt'î'ē/ nõo né pláse frípt// ş-atúnsă/ néne⁴⁸ îl grijăşce/ [ε] ęa
lõ_grijăş'e/ tõt_cê trĕbuie/ da iò_îl_săriéz [k] înt'îi_îl tai dărăburĭ/ îl sãriéz/
ş-atúnsa pun fãinã/ mĕstĕcată cū pipărcă d-ăęa d-a ruóşîlè/ şî cū fãinã dă
cucurúz//
[Amestecată, fãinã de grâu cu...]
tãt_ăęă_a^m_mĕstĕcád_da/ ş-atúnsa-l frig/ aşá nõo né pláse// dă prînz//
[Da, pãi aș-a-i mai frumos decăt numai cu fãinã, cã iese mai galben,
mai frumos...]
da/ mai fãin_să fríze/ viń-aşá rõşu-o țîrică/
[VIIIa] da cõrba cum_õ_fas?
[V] áęa nu fac/ aęa nu şť/ciũ [!]
[VIIIa] cum nu şťi?!
[V] nu şťu dă piéşt'e să fac//
[Da' ce peşte e pe aicea?]
şar...
[VIIIa] şărán//
[V] şărán//
[Şi altceva? Numai ásta este?]
pũ noi_ăfa [r] ála-ť... cumpărám nĕoi//
[A, e de cumpărat, nu se pescuieşte aicea, nu.]

⁴⁷ În textul informatoarei Viorelia Bungea [= V], care își găsește greu cuvintele în limba română, intervine Vasa Marianu [= VIIIa].

⁴⁸ Se referă la soacra ei [= VIIb].

no/ nú_nu/ cumpărăm//

[VIIIa] să pescuiește nómā... ieî cumpără cȚod// somn/ șt'úcă/

[Știuă, da. Da' aia are oase multe.]

a șt'úca nu-î așá dă

[V] ștúcă io nu [k] noi nú cumpărăm/ nu ne fășem//

[VIIIa] șt'úca nu-î așá dă ră/ cu múlțe oásě/ [...]

[Da' care-i cu mai multe oase?]

toát'e bélniț'le//

[Da?!]

tȚot péșt'-al-àlb//

[Peștele alb are mai multe oase? Știuă e aia cu botul lung.]

péșt'e răpitóri!// péntru dumńavoastră un rěcěpt//... lúmea nu vrăa să cumpere péșt'e... cu múlțe oásě/ [...] cîp_să cumpără/ să cumpără... péșt'e... dòozáz_dă șantimétri// și_să ia un_cuțit ascuțit// tăt la síņs milimétri să táje pŕe mult/ dá la cōádă piņ_la cap//... o menúne cîp_să fríze!// și oásěl'e toáte să zmarúntă/ și să distrúg... àntíi//

[Deci se taie mai adânc puțin, ca să... le-atingă pe toate. Și oasele să le-atingă.]

dá_da_da// núma síņs milimétri// da/ oásále să l'ę-atingă//

búnga viorel'ia//

pát'uzășicînê [de ani]

ș-am pus... măi_o_pătură

[Plăcinta cum se face?]

întíi și-ntíi am ras_î ludáia// pă răzătoáre/ am ras ludáia/ ș-atúņsă_am pus_î... cum să spun? păturile//

da//⁴⁹

[V] tăt cíte dóo păturî am puș/ î nu! întíi am pus o pătură/ ș-am unș-ó_o țírícă/ an_stropít-o cu apă cu zăicîn// ș-am pus... măi_o_pătură/ ș-atúņsa am puș... păstă pătura a dóođóia am pus_î... tudáia/ cu zār/ și cu țimet// și c-Țo țírícă vanil'ită// ș-am pus... iār-o pătură/ și iāră_am_úņs-o și tăt așá pánă la... gáta//

⁴⁹ În textul informatoarei Viorelia Bungea [= V] intervine soacra ei, Sofia Bungea [= VIIIb].

[Da' apa cu „zaicin” de ce e bună să puneți? Se-nmoaie?]
 [VIIb] [ε] că-s păturil'e... fól'ę-ál'ęa îs d-ál'e...
 [Îs de-alea cumpărate, da.]
 [V] dá_da_da// áęa să mōáje și să fáșe frumós ân...
 [Cu „păturile” astea cumpărate... ce plăcintă se mai poate face?]
 p'ū io fa^c_cu ludáje/ cu mǎrǎ/ cu brînzǎ/ cū crumpírî/
 [VIIIa] plǎsîntǎ_ácrǎ [k] plǎsînta dúlșe//
 [V] cū... diņ_șe fásem?
 [VIIb] da/ și faș áęa cu cárne mășínátǎ și cu...
 [V] da/ și cu cárne mășínátǎ...
 [VIIb] cu... cūpárcǎ//
 [Cu ce?]
 [V] cárne mășínátǎ//
 [A, cu carne măcinată, da.]
 și cū... șupérs/ cum să spúne?
 [Da, da, așa se spune.]
 și cu áęa fac//
 [Cu ciuperci cum se face?]
 â... cuņ_sǎ spun sîr...? șupérsile cu șapǎ s-o strigat/ dîņstuię/ sǎ_dîņstuię/ ie
 biń-așǎ// și-n áęa să púne sǎrle/ bibērî/ și [ε]
 [VIIb] pǎ ni... nimíca/ iǎrǎ... fáși cu zǎit'ín// iǎr...
 [V] iǎr-așǎ/ sē stropés_pǎturil'ę cu zǎit'ín și cu ápǎ/ șî poat'-o țírícǎ să
 să púnǎ... și perínč// î...
 [VIIb] vro [r] vrodátǎ fáse cū... și áșta [ε] ųoréz//
 [V] ųoréz/ cuņ_sǎ spúne?
 [A, se pune și orez acolo?]
 [VIIb] da dǎcǎ...
 [V] îņ_șupérsil'ę-ál'a/ um _pic pót'e s_sǎ púnǎ//
 [VIIb] da să poát'e și fǎrǎ íél'ę/ sau să poát'e cu cárne/ sau așǎ//
 [Și se pune și ou în ciuperci sau nu?]
 [V] nu// nu să púne/
 [VIIb] núma a dǎ... cînd_fáșe cu brînzǎ//
 [Numai cu brânză, da.]
 [V] da/ atúņs cîņ_fac cu brînzǎ/ miástǎc brînzǎ cū oǎuǎ și... fac//
 [Ș-atuncea când faci cu brânză, le faci cu brânză săratǎ sau dulce?]

sărátă/ sărátă//

[Sărátă, așa.]

sărátă/ da// nóo așa ñe... pláse/ așa fásem//

[Da, și mie tot așa îmi place.]

[VIIb] da/ ș-atúńsa l-ō...

[V] [!] atúńs cîń_viniń_áltă la nŕoi/ să fásem cu brîńză//

[Așa vă dăm un telefon.]

[V] [!]

[Aceeși]

IABUCA

Districtul Banatul de Sud; comuna Pancevo
Înregistrare: 2009; transcriere: CIR

s-o făcú^t brînză

[Și laptele, ce se făcea cu el?]

s-o făcú^t brînză/... brînză ș-atú^șă... [ε] s-o-ŋkegát afără la... la tárlă/ și cum?

[Nu știm. Ne spuneți așa cum e la dumneavoastră.]

da/ acolo s-o [ε] s-o îkegát/ núma nu cu apă/ cum acúma/ ma ája s-o făcú^t cú^ŋva... kag/ dîn î [k] dá la me^l/ nu ști^u/ și cu ája s-o făcú^t/ s-o îkegát afără/ ș-atú^șă s-o adú^s acásă/ s-o pus în străcătoáre/ s-o... s-o stors zéru/ ș-atú^șă s-o [k]/ la noi s-o [k]/ nu s-o făcú^t brînz/ dá d-ă táre/ núma s-o... frămîntát/ cum s-ă vă spun/ s-o frămîntát ș(î) s-o sárát/ ș-atú^șă s-o pus.../ am avú^t.../ cum ț-o kemát^î/

[Vasul ăla? „Șuvăr”.]

śuvár/ da/ śubár/ o avú^t dá [k] îel o f^lost śuváru dá l'emn/ ș-atú^ș-a^m avú^t făcú^t/ cum s-ă vă spun/ pântru dá strî^ș

[„Aspăs”.]

aspás/ nu aspás/ așá núma cî^ŋ-s-o [...] strî^ș/ ca s-ă.../ s-ă așéze/ da//

[Să se așeze bine.]

da/ ș-acoló s-o pus cîrpă álbă/ ș-ái-ai pús-o... [ε] s-o spălát/ s-o... s-o-ŋskimbát [...]

[Și deasupra se mai pune un pietroi, ceva?]

nu/ nu/ că cū-ája/ ája o fost/ ája [ε] cum s-ă [k] cum s-or dus pră jos/ ă s-o st^fî^ș/ cî^t s-o putú^t/ atí^ta cî^t s-o strî^ș//

[Și pe urmă când se deschidea, iarna sau când?]

pástă îárnă/ s-o mî^ŋcát/ da/ cu mēmăligă//

[Mămăligă se mânca? O s-o-ntrebăm pe dumneaei cum se face mămăliga. Și, din zeru care rămânea după, ce se scotea...]

da/ ája... ája s-o dat/ s-o... [ε] pu^țíⁿi cáre l-or mē^î fiert/ ca s-ă scoátă... așá... ca cum... cum l-o kemát?

[Urda, sau?]

da/ úrdă// da puříní/ s-au dat [k] s-o dat la porş şi la ája/ cît porş s-o
řínút íără multí/ fi [ε] toat [k] fiécáre cásă o avút porş.../ şi pántru dă vindút/
şi pántrū cásă şi/ că toť o mĕrs iar/ tot o mĕrs în cîmp// tăs cáre s-o dat/
dác-o vinít acásă í-ai dat dă mîncáre/ bíne/ dácă nu í-ai dat d'imińáta.../ sára
s-o culcát/ d'imińáta afără cu íel!

traían perín
şapteşăşitreî [de ani]

o trăbuít să vîndă doĭ porş d-ai graş

[Şi nu vă era teamă să-i lăsați acolo, chiar dacă era purcaru cu ei, să nu
vină hoři, sau să fure sau la oi?]

nō!

[Nu s-o-ntâmplat, niciodată?]

nu s-o-ntîmplát/ cît [k] aís aņ _ fost în [k] sub àustro-ungária/ să vă
spun no! ş-o povíęstĕ acúma/ şi... Ūo fost a meų strămoş/ aís or fost îm _
pártea ásta cătă páncevo apō _ fos _vii/ vii şi... pŪomí// ş-acúma íel/
primávára/ s-o scos _Ī gunóĭu dă la vās/ şi dă la porş/ s-o scos/ s-o dus la
cîmp afără// şi trícînd pîn [k] pîntrĕ vii acóló/ au foz _ víşînĕ sau cîrĕşĕ erá/
şi s-o luat vro... cît n-o s... [r] n-o stat/ ma cu trĕćĕre/ şi l-o vázút _ĭ pázitóriu/ o
trăbuít să vîndă doĭ porş d-ai graş//

[Pentru... şi-apăi?]

pĕntru... ş-atúnşá aşá s-o făcút cîn... şi s-ō prĕvázút/ să trĕcă pástă íel/
să-l cálse/ no sóro!// [...] no! măĭ năintĕ s-or furát/ a^m _povĕstít aís/ al ei [k]
al lor şi mai bătríní/ că a fost furát _ĭ đîn _ĭ áltĕ sáce/ cum íi acúma huzđínu¹/
íi sat romînesc... şi aĭ di [r] ája đîn íábuca/ s-or furát aísá/ or dus în uzđín/
ş-aĭ đîn uzđín cĕ-or furát/ or adús în íábuca/ or avút sup _pămínt făcút//

[Şi ăia ce erau, tot români, sau?]

rumíni cu rumíni or ávút

[Rumâni cu rumâni, da?]

da'/ dar dă [k] đîm _párťea lu nemţ n-am auzít [!] că să fie cu vrínu d-ája

[Dar altceva nu mai puteau să vină să fure, oile sau porcii, lupi n-or
fost p-aici?]

¹ Uzdin, localitate aflată în Banatul Sârbesc.

no! no! nū/ aiś n-ă fos/ că n-ă avút pădúre/ pădúrii o fost aiś cáta vîrşăt
încoló [...]/ dă_ aiśă_ am avút pădúrî/ [ε] acúma n-îs [?] pădúrî/ da năint/ ce
n-am avút pădúrîle-aşă_ aiś pîngă címiş/ or fost_ sálcă puţîn/ şi aşá/ da
ăcúma îs şi plopî şi de toát e s-o [k] s-or pus [...]/

[Da' dumneata ai văzut vreodată un lup?]

am văzút/ cum nu?

[Unde?]

am văzút în bélgrad//

[A, în Belgrad? [!] La grădina zoologică?]

da/ da [...]

[Da' animale sălbatice ce sunt p-aicea?]

acúma n-am avút niĉ/ în [k] acúma or vînit... [...]/ ma io nú ĭ-am
văzút/ ma spun că ĭegzistă aiĉ/şa la noi/ ai [ε] vin ca să [k] la [r] la címiş la
ápă/ toámna da-ĭ [k] îs [k] or fos_şi puşcát/ îs [k] vro doi-trei or puşcát aiśa/

[Au dat ordin?]

un órdin/ da

[Vânătorii sau cine?]

vînători/ da!

[Dar dumneata n-ai văzut niciodată?]

nu/ niž [r] niž_ n-am foz/ níž_ vînătórî/ nū/ că io am avút tot ánu děstúl/
să merg/ mă măi duc şi ĭárna?! să mĭerg la cîmp [!]/

[Da' vulpi sânt?]

sînt vúlpe/ sînt/ vulpî/ vúlpe

[Şi vin în sat? Nu vin în sat să fure găinile?]

nu vin în sat/ nu/ nu/ nu/ vúlpe/ ş-atúńsa ĭépurî ĭs áĭa/ ĭs... în cîmp/ ma
că şi ĭei ĭs tot mĕi puţînî/ că acúma cu otrăvurile-ăştĕa/ şi ĭei să nimişesc//

[Acelaşi]

[Mămăliga] s-o mîncát cu brînză

[Aţi zis mai înainte că brânza se mânca şi cu mămăligă. Cum se făcea
mămăliga p-aici?]

ĭa nĭoi mămăliga s-o făcut aşá: núma s-o fiert ápa cu sáriĕ/ şi s-o pus
mămăliga/ făina dă cucurúz/ şi s-o mĕstĕcát/ s-o mĕstĕcát/ pánă s-o fiert/
pîná_ s-o_ ĭgroşát/ s-o şĭut cît trăb [ε]/ da/ cît o_ trăbuít/ să fie pîná-ĭ gáta/
ş-aşá ũo fĭosť// ş-atúńs... s-o mîncát cu brînză/ cáre-o vrut cu lápce/ cu lápce
dúlşĕ/ ş-atúńs am făcut

[VIII] și cu cāvúrme²
 [VII] dā/ ș-álea s-o făcút/ cāvúrme/ dā la... știț
 [VIII] cîņ_să táje pórși
 [VII] da! cîņ_să táje pórși/ da! ș-o sálcă cu cîrnățî!/ ș-o țírícă s-o pui cu
 ș/căpă/ cu ș-așá čevá/ așá//
 [Da' cu ce se mesteca mămăliga?]
 e! c-o lîngură dă/ d-ál'ea cum [k] nu ș'ú cum spúneț voi/ lîngură
 dă l'emn/ așá/ da/ așá fáin/ dă l'emn/ da//
 [Apoi când era gata, pe ce se punea?]
 m... așá s-o pus/ pă... cum ája... cu crăstóla/
 [VIII] nu s-o făcut așá vîrtoásă
 [VII] să cÁPătă așá/ nu groásă/ nu am scós-o noi dîn ája/ nu/ așá s-o
 fost la noi/ așá//
 [VIII] nu s-o făcút_vîrtoásă/ ș-atúnșá s-o făcút cîndva și málái/ mā ála
 dē tot rar//
 [Și cum se făcea málaiul, știți?]
 [VII] e! ma ája nu ș'ú/ io n-am făcút mătái/ s-o făcút năint'e cînd_/ aņ_
 fost c'opt io/ ș-aņ_fostî_î.../ cînd_o trăbuít să_daj tot grúu/ și obavéze d'-ále/
 nu ș'ú cum să spúne
 [Cote.]
 dā! ș-atúnș nu ne-o mai rămás nímíc/ ș-atúnč am mîncát cu.../ ma ája
 nu ș'ú/ io am fost în.../ am măi fost la părinți miei atúnșá/ io ája n-aņ_făcút/
 mătái/ da niž_n-aņ_vrut să mînc/ da niž_n-am... făcút//
 [Da' cum se făcea, știți?]
 mătáju? àșá/ apă cu sárle
 [VIII] știu că s-ō făcút/ și că s-o c'opt în_î [r] în_cuptóriu d-ástea
 [VII] așá s-o frămîntát/ vaj ș-amár!
 [VIII] cum l-o mēstēcát/ știu că și-n iel s-o băgát mēi/ s-o fēcút málái
 cu ludáje/ și cu
 [VII] e! io d-ál'ea nu ș'ú
 [Ca să fie mai dulce.]
 [VIII] da/ da/ da!
 [VII] e! o foz_mai.../ orî aî pus če feļ de uléi/ ma ála n-o foz_bún/
 atúnča cu sífa/ n-aî putút/ ma n-aî avút če să mînc/ n-am avút_pítă/ să mîncám/
 m-adúc amínce c-am fost_copít/ ma io/ la părinți miei/ n-o foz_pítă dā

² În textul informatoarei [VII] intervine soțul [VIII].

mîncát/ o trăbuit cu făină dă cucurúz/ să puné atúnca/ o fos_șî dă Țórz făină/
ś-am făcút/ n-am putút_șă-ŋgîțîm/ aṃ_foz/ m-o zgrăbățát/ aṃ_foz_vrîemurî
ręle/ aṃ_foz_vrîemurî ręle/ da/ vrîemurî ręle//

aurica perin
șaptezașunu [de ani]

pít-așá... s-o făcút

[Și „pita” cum se făcea? Știți cum se făcea „pita”-n casă?]

píta da/ da/ da/ da/ știu bíne/ pítă am mai făcút și ȳo/ n-am făcút așá/
d-ále d-ále dă săt_ d-ále țărăneștî/ cum s-o făcút/ o făcút máma lúî³/ și
máma meșă/ ál'ęa s-o făcút/ pít-așá... s-o făcút//

[Și cum era? De la-nceput așa, cum pregăteai făina, ce trebuia.]

[ε] s-o făcút/ aȳ pus făina/ ș-aȳ pus d-aȳ făcút aluátu-ăl mic/ dă sára/
ș-ája o rămás așá pîná d'imińáța/ și_ d'imińáța s-o sculát/ ája cárę-o-ņșepút să
fácă píta/ cîņ_s-o sculát î șocra/ máma luȳ/ ș-o frămîntát/ atúnč o frămîntát
cît trábă/ o pus apă/ ș-o frămîntát cît trábă//

[VIII] da/ ș-o spus c-atîta trébă să sê_frămînt'e pîn-asudă grînda [!]

[VII] da/ așá s-o^r glumít/ ája-z_glúme// ș-o frămîntát-o/ atúnș/č o mai
lasát puțîn/ și cînd o... crîescút aluátu/ atúnș iar s-o sculát^t/ píta s-o făcút dă
dimińáță/ cîn_ń-am sculát să mîncăm fruștucu/ dimińáța/ am mîncát pítă moál'e//

[A, era gata!]

gáta/ dă! așá o fúost/ s-o sculát_ d'imińáța dă d'imińáță/ ș-o frămîntát//

[Da' ce-i punea ca să crească? S-o „acrească”?]

ē! ... e! nu ș'ŭ cum spúnem noi acúma/ ȳo cuņ_să spun/ kerm-óla

[VIII] oloțél sau kerm/ no áęa éstě

[VII] cum spúneț voi/ áloțélu-ála da/ á... ája așá spúneț//

[VIII] și s-o mai făcút č/séva// înáince dă áęa [r] ája s-o [ε] ája s-o făcút
aluátu-ăl mic/ s-o pus î... ásta dă tărîță/ nu ș'ŭ cum

[Da, da, da, așa este.]

tărîță s-o făcút ája și...

[VII] cu aluád^d_dîn pítă

[VIII] cu aluád^d_dîn pítă/ și la [k] ála s-o uscát/ ș-atúnșá ála s-o... moját
în apă/ și ála s-o făcút aluátu-ăl mic/ o avút cúṃva o [ε] o țîră acríť [...]

³ Informatoarea se referă la soacra ei.

[VII] am crizút noi că-î cumlău/ ăla s-o kemát cumlău/ aşá l-or kemát noi pre hăla/ la miñe nu s-o făcut ája/ núm-aişa cîn-am viñit s-o făcut áğa//

[VIII] şŕiŕ că ája şŕ... píta/ vă spun/ au crescút/ cū-copii-năint/ce cîn-ñe-am sculát/ pit-áğa... moáŕe/ cu uñşoárŕe/ cu... cu pigmiéz/ cu séva dasúpra/ ş-ája o fost//

[VII] ája pit-o tráit o săptămíñă-ai avú^d /dác-o ŕi [k] vodátă/ áltă dátă şŕ la pátru cîn-zîŕe//

[Aşa de mare se făcea, cum se făcea?]

dă pátru kíle [...]

[VIII] cît o foz-gúra la cuptóriu/ î-atîta ca să poát-să iásă//

[Aceeşi]

pă nemţăşŕe spúñem noi şmoárñe

[Ce înseamnă „şmoarne”?]

pă nemţăşŕe spúñem noi şmoárñe

[VIII] hai spúñe/ hai spúñe/ povîşteşte tót/ hai//

[VII] şmoárñile să fâc/s-aşá: aŕuát/ ă... ca şŕi dá... zî! cum spúñem noi/ [k] spúñeŕ voi/ scovŕérzŕi noi spúñem/ şŕi/ e! aşá/ núma o ŕŕă mẽi grŕos fásem áŕa/ ş-acúma/ dúpă cît îi dá [ε] ai/ dácă vreŕi să puñ ce-î mai bun/ puŕi ŕóó mai mŕlc/ŕe/ lápt'e şŕi ŕóó/ nu vîñe-ápă acoló/ şŕi să ne [ε] iáră puŕŕŕă sáre/ şŕi puŕŕŕ zar/ şŕi să fáse aluátu mǎi grŕos/ şŕi să púñe-ŕ crăstólă d-ále mai mǎrŕ/ untŕă/ núma untŕă dăstŕlă/ să fiŕe/ şŕi să púñe tót aluátu-óla acoló-năuntru/ ş-atúnç/sá cu língur-áğa/ car [k] cu care-am mŕestécát mǎmăŕiga/ d-alŕe marŕ/ dá ŕŕemn/ cu áğa să meástec-aluátŕ-óla/ laş o ŕŕă să să prîndă/ aşá dá-dŕŕ-jos/ ş-atúnş iŕel să sfărámă/ iác-aşá să fáce bucătŕŕŕŕe-aşá d-ástŕea/

[VIII] sfărŕmătŕŕŕŕ/ mǎrŕnt'e să fáse//

[VII] sfărŕmătŕŕŕŕ/ şŕi mai mǎrŕnt o ŕŕŕcǎ-ášá dácŕt áşŕŕea/ dúpă cáre cum... vreŕi/ áltu-î pláŕe să fie mẽi [r] mẽi mǎrŕntáŕe/ áltu vreŕa mai máre/ să fie mǎi mŕoi/ cum... cum ŕi-î vóia⁴

să să ŕŕŕŕŕŕŕŕ/ cá pŕŕă nu-î fript/ e! dácă-s ŕóó mŕlt/ce/ áğa-î mai bun/ că-î mai uşŕóŕ atúnşá/ îi mai bun cu ŕóó

[VIII] atúnş ŕe cu víşŕŕe

[VII] ş-atúnş să mǎñcă c-un-compót/ cáre cum vreŕa/ cu compót//

⁴ Intervine soŕul informatoarei [VIII], cu o precizare indescifrabílă.

[N-am mai auzit d-astea. Cum le cheamă?]
 áęa nęmęąšťe/ áęa pã nęmęąšťe/ řmóřne
 [VIII] řmóřne/ da^r rumíni o^r spus ařá/ sfremetúri/
 [Da, am auzit de „sfremeturi”, am auzit chiar ři în Ungaria, la români
 din Ungaria.]
 e! lei poát e că fac/ da/ da/ da/ ařá/ da//

[Aceeși]

áęa sã fríze cu sãpã

[Ați zis dumneavoastrã, când ne-ați povestit de mãmãligã, ați mai zis o
 mãncare, cava..]
 cãvúrme
 [VIII] cãvúrme
 [Cãvurme?]
 [VIII] da
 [Și ce era aia?]
 řti dîn c/še-ı? áęa sã fáse dîn bulf/ še noi spúnem búlfa/ tóba/ áęa sã
 spãtã/ ři mãțe/ d-ãľe groásę/ áęa še-ı mãi bun/ áęa tot sã spãtã bíne/ ři
 s-opãřešťe/ ř-atúńsa sã tãle áęa/ ř-áęa sã fríze cu sãpã/ [r] áęa sã fríze cu
 sãpã/ áęa... Țo fľost mãi nãint e dęlicatęsur^ı cãre ľę-o^r plãcút/ áęa sã mńșe/
 ıel n-o vru^t nıscınd/ da ıo am mńcát/ ıo ři copıtu mľeu/ am mńcát áıa
 [VIII] ıo nu/ ęa/ [...] n-am mńcát/ núma tũ...
 [VII] mie ři cu [k] lu copılu mľeu/ da ıel nu/ lui ıı miróasę/ ři ıel ři
 fáta/ nu ı-o plãcút mirósu
 [VIII] mie m-o miroasát/ búlf-áęa/ a mãțe nu řtu cum/ ma cu cıt sã-l
 pierzi/ núma o avút o řırã [...]
 [VII] áęa [ε] ıel áře [k] ıel áęa nu poá sã-ř piãrdã mirósu/ tu poıi sã-l
 spelı cıtgod' vreı/ áęa mirósu stã/
 [VIII] rãmíne în ápã_áęa
 [VII] ři ıel ři fáta n-or vrut sã mńșe/ da ıo cu copıtu ám mńcát// copıtu
 cń_s-o dus la lúcru/ ř-acotó ři s-o dus/ pã un' ľ-o bãgát/ pã la vun
 restauránt/ ıel a... áęa mńcã [k] ı-o plãcút sã mńńșe/
 [Se gãsea ři la restaurant?]
 [VIII] da/ řkembíc/ sã spúne
 [VII] skembíc/ sã spúne//
 [Cum?]

[VIII, VII] șkembîc

[A, cred că știu.]

[VIII] aț_auzît/ sígur c-aț_auzît

[VII] da cum nu/ da/ da/ iac-așá! așá o foz_ măi múl'te s-or skimbát/
da naínt'a/ ș-acúma/ pū!

[VIII] nū/ năinće mult măi múl'ce mîncărî s-o făcút dēcît ástázî/... a [ε]
ástázî fără cárne níș nu-î níso mîncăre/ da naínt'e s-o făcút mîncărî și fără
cárne și... [ε] ástă/ măi puříně//

[Aceeași]

ál'ĕā_ŭo fost obișéiurîle_ășá

da la sfîntu górgé/ áĕa ș'íu să vă spun/ cîn_o foz_sfîntu górgé/ în...
în [ε] sára/ mínezî-î sfîntu górgé/ dar îŋ_sára dă/ în [ε] o sáră-naínt'e/ pānă_
lā sfîntu górgé/ atúŋsa s-or dus copîiî la sécer't/ ș-or făcút_gunói la úșă/ or
țîpát cêvâ la úșă/ vro iárbă/ vrun gunói/ páie/ fel și se ș'íu ío/ se s-o țîpát/ la
úșă la fiét'e/ așá// atúŋs ę-or pāzî't pārințî/ ca să nu vînă... copîiî/ atúŋs o
viínít pā furîș/ ș-o țîpát la fiét'e/ așá ŭo fl'ost/ ál'ĕā_ŭo fost obișéiurîle_ășá//

[De ce făceau lucrul ăsta?]

nu ș'tu/ nu ș'tu/ așá o fo/ ma acúma nu-î mai [k]/ níș nu măi ș'íie
nimenî áĕa//

[VIII] ș'íu ío/ c-atúŋs am dus_î... pân vrléme-áia cîn s-o treirát/ cu
maș'ina/ și áĕa dē la spícu dē la grîu s-o [k] plíav-áia se s-o făcút/ áĕa/ o' _dus
liĕánū_umplút/ ca să áibē să mătire/

[VII] pl'ĕávă/ da! s-áibă mai mult/ pl'ĕávă s-o pus/ nu mēi ș'íu ío cē
s-o pus/ áșá

[Da' tot la „Sânjorz” nu era un obicei să...?]

[VIII] să ud'e fiét'ele//

[VII] e! dar/ cum să nu!

[Sau să pună la uși, la poartă, ceva verde, o creangă verde?]

[VIII] áĕa să [k] áĕa cîŋ_să púne? sálcă să púne la noi/ nu ș'tu d-áĕa

[VII] sálca să púne la florîi/ la noi/ și... ș-acúma/ apîi_ieșî o țîră la
poártă/ și iác-așá! copîiî/ aiă ŭo foz_bucuria copîilor/ símbăta lu florîi/ dúpă
sálcă să t'e dus/ ŋę-am dus aís/ la címiș/ o fo^s_sálcă/... ș-a [ε] ș-o dus la
bisérikă/ t-ai dus tu/ ș-ai adúș la bisérikă/ dă la preótu//

[Aceeași]

INDICE TEMATIC

- AGRICULTURĂ:** CUCURUZ 301–304, 306–310, 453–455, 545–546;
FLOAREA SOARELUI 518–519; GRÂU (treieratul) 456–458, 475, 478,
510–512, 563–564; semănături 296–298; șprițuitul culturii 339–341; TUTUN
328–331; unități agricole 297.
Albitul pânzei v. PRELUCRAREA CÂNEPII.
- AMINTIRI:** 337–338, 365–366, 373–374, 311–313, 319–323, 547–553; cum s-a
cunoscut cu soțul (soția) 391, 440, 531, 549; familia 248–249, 262–264,
420–421, 520–523, 547, 553–555; obavez 524–525; plecarea în străinătate
260–262, 298–300, 310–311, 419–420, 440, 523–524, 579–580, 582.
- ANTROPONIMICE** 327, 341–342.
- ANUL NOU v. **OBICEIURI**.
- Ascunselea, de-a ~ v. **JOCURI DE COPII**.
- Biserica satului v. **DATE DESPRE SAT ȘI ISTORIA LUI**.
- BOLI** 418–419, 586–587; râie 557–558; **BOLI LA COPII:** 275–276; cozeci 275;
pocitul v. descântatul.
- BOLI LA COPII** v. **BOLI**.
- Borândău v. **PREPARATE DIN PORC**.
- Botez. v. **NAȘTERE**.
- Brânză v. **PREPARATE DIN LAPTE**.
- BUBĂNIȚĂ** v. **OBICEIURI**.
- Bucături v. **MÂNCĂRURI**.
- Burfă v. **PREPARATE DIN PORC**.
- CAI** v. **CREȘTEREA ANIMALELOR**.
- Caii lu' Sântoader v. **CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII**.
- Căpară v. **NUNTĂ**.
- Căsătorii fără voia părinților v. **NUNTĂ**.
- Căvurme v. **MÂNCĂRURI**.
- CÂNEPĂ:** **CULTIVAREA CÂNEPII** 253–254, 369, 389, 437, 468, 526;
PRELUCRAREA CÂNEPII: 254–255, 280, 370–371, 390–391, 437–438,
469–470, 479, 526–527; albitul pânzei 256; țesutul, țesături (din cânepă)
255–256, 285–286, 438–439, 480–481.
- Cârnați v. **PREPARATE DIN PORC**.
- Chifle v. **PREPARATE DIN FĂINĂ**.
- Clătite v. **PREPARATE DIN FĂINĂ**.
- Clisă v. **PREPARATE DIN PORC**.
- Colac v. **PREPARATE DIN FĂINĂ**; ~ acru v. **PREPARATE DIN FĂINĂ**; colacul
v. **CRĂCIUN**.
- Colăcei v. **PREPARATE DIN FĂINĂ**.

Colindatul v. CRĂCIUN.
 Colinde v. CRĂCIUN.
 Compoturi v. CONSERVE.
 CONSERVE v. **PREPARATE CULINARE.**
 CONSTRUCȚIA CASEI 383–384, 396–400.
 Covrigi v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
 Cotoaroage v. PREPARATE DIN PORC.
 Cozeci v. BOLI LA COPII.
 CRĂCIUN v. **OBICEIURI.**
 CREDINȚE RELIGIOASE: năzăreni 264–265.
CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII: caii lu’ Sântoader 415; descântatul (pocitul) 316, 414–415, 588–589; INVOCAREA PLOII 363; duduloaie 476–477, 584–585; păpărugă 362; practici pentru interpretarea vremii 349–350; zâne 538–540.
 CREȘTEREA ANIMALELOR v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**
 CREȘTEREA PĂSĂRILOR v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**
 Crovne v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
 Crumpi, ~ opăriți v. MÂNCĂRURI.
 CUCURUZ v. **AGRICULTURĂ.**
 Cultivarea cânepii v. **CÂNEPĂ.**
 Cum s-a cunoscut cu soțul (soția) v. **AMINTIRI.**
 Curățenia casei v. RUTINA ZILNICĂ.
DATE DESPRE INFORMATOR 439, 551, 562–563, 571–572, 578–579.
DATE DESPRE SAT ȘI ISTORIA LUI 326, 382–383, 400, 405–407, 489–490, 500–501; biserica satului 407; toponimia satului 383, 404–405, 489, 516–518.
 Descântatul v. **CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII.**
 DESPRE LUME ȘI VIAȚĂ 423–424.
 Duduloaie v. INVOCAREA PLOII.
 Familia v. **AMINTIRI.**
 FLOAREA SOARELUI v. **AGRICULTURĂ.**
 Frecăței v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
 Friptură (de pasăre) v. MÂNCĂRURI.
 Găluști, ~ cu prune v. MÂNCĂRURI.
 GLOSĂRI 406.
 Gostie v. NUNTĂ.
 GRÂU v. **AGRICULTURĂ.**
 Interpretarea vremii v. **CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII.**
 INVOCAREA PLOII v. **CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII.**
 ÎMBRĂCĂMINTE v. **PORTUL BĂTRÂNESC.**
 ÎNCĂLȚĂMINTE v. **PORTUL BĂTRÂNESC.**
 ÎNMORMÂNTARE v. **OBICEIURI.**
ÎNTÂMLĂRI 337, 350–351, 378–379, 495–496, 571, 605–606; trăsnet 363, 585.
 Întorsuri v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
 Jocuri cu mingea v. **JOCURI DE COPII.**
JOCURI DE COPII: de-a ascunselea 395, 428; jocuri cu mingea 428–429.

Langoși v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
Lipie v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
Logodnă v. NUNTĂ.
Mămăligă v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
MÂNCĂRURI v. PREPARATE CULINARE.
Mâncăruri de post v. MÂNCĂRURI.
Mormințul cailor v. CREȘTEREA ANIMALELOR.
Murături v. CONSERVE.
NAȘTERE v. **OBICEIURI.**
Năzăreni v. CREDINȚE RELIGIOASE.
NEDEE v. **OBICEIURI.**
NUNTĂ v. **OBICEIURI.**
Obavez v. **AMINTIRI.**

OBICEIURI

CICLUL VIEȚII:

NAȘTERE 249–252, 555–557, 597; botez 596; ursitori 252, 482–483, 537–538, 558–560.

NUNTĂ 391–393, 412–414, 441–444, 462–464, 471–474, 481–482, 533–536, 591–594; căsătorii fără voia părinților 257–259, 392–393, 444–448, 537; gostie 258–259; logodnă (căpară) 461–462, 530–532; ouăle clocite 448–449; portul miresei v. **PORTUL BĂTRÂNESC**; priveghi 413–414, zestre 367–369, 594–596.

ÎNMORMÂNTARE 268–269, 342–346, 361–362, 501–502; pomeni 266–268, 346–349, 421–423, 502–503.

OBICEIURI LA SĂRBĂTORI:

ANUL NOU: păturată cu bani 289–290.

CRĂCIUN 315–316; colacul 259–260; colindatul 359, 580–581; colinde 360, 581; sporoi 417–418.

SÂNZIENE 582–583.

SFÂNTUL GHEORGHE 584, 611.

OBICEIURI SOCIALE:

BUBĂNIȚĂ 410–412.

NEDEE 540–541.

OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI

CREȘTEREA ANIMALELOR: CAI 515; mormințul cailor 515; OI 512, 514–515, 564–568; tăiatul mieilor 287, 352–353; PORC 243, 323–324, 449, 503–504, 465–466; tăiatul porcului 243–244, 449–450, 466–468, 504–505; VITE 486.

CREȘTEREA PĂSĂRILOR: tăiatul găinilor (rațelor, găștelor etc.) 276–278, 351–352, 424–426, 459.

OPINCI 377.

PESCUIT 332–337.

PRELUCRAREA LÂNII 380–381, 407–410; papuci de lână 286–287, 528; țesutul, țesături (din lână) 285–286, 367–369, 381, 527–530.

PREPARAREA SĂPUNULUI 324–325, 451–452.

SPĂLATUL RUFELOR 274–275, 464–465.
 VÂNĂTOARE 487–489.
 VITICULTURĂ 401–402, 430–431, 542, 561.
 OI v. CREȘTEREA ANIMALELOR.
 OPINCI v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**
 Ouăle clocite v. NUNȚĂ.
 Papuci, ~ de lână v. PRELUCRAREA LÂNII.
 Păpărugă v. INVOCAREA PLOII.
 Păsulă (verde) v. MÂNCĂRURI.
 Păturată (acră) v. PREPARATE DIN FĂINĂ; ~ cu bani v. ANUL NOU.
 Pâine v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
 Pegmez v. CONSERVE.
 PESCUIT v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**
 Pesmet v. CONSERVE.
 Pită v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
 Plăcintă, ~ acră v. PREPARATE DIN FĂINĂ; plăcintă (dulce) v. PREPARATE
 DIN FĂINĂ.
 Plecarea în străinătate v. **AMINTIRI.**
 POEZII 394–395, 491–495.
 Pomeni v. ÎNMORMÂNTARE.
 Popricaș v. MÂNCĂRURI.
 PORC v. CREȘTEREA ANIMALELOR.
PORTUL BĂTRÂNESC: ÎMBRĂCĂMINTE 281–282, 371–372; portul miresei
 282–285; ÎNCĂLȚĂMINTE 376–377.
 Portul miresei v. **PORTUL BĂTRÂNESC.**
 Practici pentru interpretarea vremii v. **CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII.**
 Prăjituri diverse v. PREPARATE DIN FĂINĂ.
 PRELUCRAREA CÂNEPII v. CÂNEPĂ.
 PRELUCRAREA LÂNII v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**
PREPARAREA BĂUTURILOR: rachiu (răchie) 331–332, 363–365, 403–404,
 499–500; vin 402–403, 431–432, 543–545.
 PREPARAREA SĂPUNULUI v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**
PREPARATE CULINARE
 CONSERVE: compoturi 293; murături 294–295, 374–375; pegmez 269–272,
 292–293, 388; pesmet 375–376; sos de roșii 293–294; varză murată 295–296,
 507–509.
 MÂNCĂRURI: bucături 432–433; căvurme 610–611; crumpi opăriți 484;
 friptură (de pasăre) 279; găluști cu prune 577; mâncăruri de post 279–280,
 317–319; păsulă (verde) 470–471; popricaș 288, 353–354; preparate din
 pește 600–601; regim alimentar 560; sarme 246, 506–507; varză călită 288–289,
 505; zamă 288, 354–355, 485, 505; zupă (cu tăieței, găluște) 278–279, 460–461,
 589–591.
 PREPARATE DIN FĂINĂ (de grâu, orz, porumb, secară): chifle (colăcei)
 358–359, 387–388; clătite 357–358; colac 260; covrigi (crovne, întorsuri)

237–238, 358, 574; frecăței 242; mămăligă 597–598, 606–608; păturată (acră) (plăcintă acră, colac acru) 290–292, 386, 417, 485–486, 573–574, 599–600; pâine (pită) 239–240, 272–273, 314–315, 355–356, 384–385, 416, 433–437, 477, 608–609; plăcintă (dulce) 240–241, 386–387, 574–576, 601–603; prăjituri diverse 598–599; scovergi (langoși) 237–238, 379–380, 387; șmoarne 609–610; turtă (lipie, tălăniță) 315, 384, 478; tărhană 576–577.

PREPARATE DIN LAPTE: brânză 458–459, 483–484, 513–514, 568–571, 604–605.

PREPARATE DIN PORC: burfă 245, 506; cârnați 244, 450, 466–467, 497, 505–506; clisă 246–248, 497–499; cotoaroage 245–246, 450; sângereți (borândău) 426–428, 450, 496.

PREPARATE DIN FĂINĂ v. **PREPARATE CULINARE.**

PREPARATE DIN LAPTE v. **PREPARATE CULINARE.**

Preparate din pește v. **MÂNCĂRURI.**

PREPARATE DIN PORC v. **PREPARATE CULINARE.**

Priveghi v. **NUNTĂ.**

Rachiu v. **PREPARAREA BĂUTURILOR.**

Răchie v. **PREPARAREA BĂUTURILOR.**

Râie v. **BOLI.**

Regim alimentar v. **MÂNCĂRURI.**

RUTINA ZILNICĂ 305–306, 572; curățenia casei 381.

Sarme v. **MÂNCĂRURI.**

Sângereți v. **PREPARATE DIN PORC.**

SÂNZIENE v. **OBICEIURI.**

Scovergi v. **PREPARATE DIN FĂINĂ.**

Semănături v. **AGRICULTURĂ.**

SFÂNTUL GHEORGHE v. **OBICEIURI.**

Sos, ~ de roșii v. **CONSERVE.**

SPĂLATUL RUFELOR v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**

Sporoi v. **CRĂCIUN.**

Șmoarne v. **PREPARATE DIN FĂINĂ.**

Șprițuitul culturii v. **AGRICULTURĂ.**

Tăiatul, ~ găinilor (rațelor, găștelor etc.) v. **CREȘTEREA PĂSĂRILOR;** ~ mieilor v. **CREȘTEREA ANIMALELOR;** ~ porcului v. **CREȘTEREA ANIMALELOR.**

Tălăniță v. **PREPARATE DIN FĂINĂ.**

Tărhană v. **PREPARATE DIN FĂINĂ.**

Toponimia satului v. **DATE DESPRE SAT ȘI ISTORIA LUI.**

Trăsnet v. **ÎNTÂMPLĂRI.**

Treieratul v. **GRÂU.**

Turtă v. **PREPARATE DIN FĂINĂ.**

TUTUN v. **AGRICULTURĂ.**

Țesături (din cânepă) v. **PRELUCRAREA CÂNEPII;** țesături (din lână) v. **PRELUCRAREA LÂNII.**

Țesutul (cânepii) v. PRELUCRAREA CÂNEPII; țesutul (lânii) v. PRELUCRAREA LÂNII.

Unități agricole v. **AGRICULTURĂ.**

Ursitori v. NAȘTERE.

Varză, ~ călită v. MÂNCĂRURI; ~ murată v. CONSERVE.

VÂNĂTOARE v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**

Vin v. **PREPARAREA BĂUTURILOR.**

VITE v. CREȘTEREA ANIMALELOR.

VITICULTURĂ v. **OCUPAȚII ȘI ÎNDELETNICIRI.**

Zamă v. MÂNCĂRURI.

Zâne v. **CREDINȚE ȘI SUPERSTIȚII.**

Zestre v. NUNTĂ.

Zupă (cu tăieței, găluște) v. MÂNCĂRURI.

GLOSAR

A

A prep. S VIIa „la (indicând direcția)”: [M u r o i i] vineau *a* casa omului; cf. p e 1°.

AĂLA pron./adj. dem. S Vb, VIIc „acela, ăla”.

var. **aeălea** pron. dem. f. pl. Ms VIIIa; **aēlea** pron./adj. dem. f. pl. S Va, VIIb, c; **ēlea** pron. dem. f. pl. S VIIc.

AĂSTA pron./adj. dem. S VIIc „ăsta”: S-au făcut șanțuri d-*ăștea* de irigații R VIa. Când am început să țin minte la *ăștea* toate... G VIIb; cf. a i é s t.

var. **ăște** pron./adj. dem. f. pl. B VIIIb; **ăștea** pron./adj. dem. f. pl. L VI, VIIb, d, e, S Vb, VIIb, c, VIII d, I Vb, B VIIc, VIIIa, M VIIIa, R VIa, VI VIIa, Ms VII, VIIIa, G VIIb; **ăștea** pron./adj. dem. f. pl. I Va, V VII.

ABLEGĂTUL s. m. art. TM VIIb „deputatul”: Așa zicea s t r ă m o ș u nostru să-i zic, u ĩ c a Laza *ablegātu*.

ABIZUIÉȘTE, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. B VIIIb „se bizuie”: [Borhotul pus la fier] ba se prindea [de fundul vasului] dacă b a ș... *s-abizuiéșt/e* [omul și dă focul mare].

AC s. n. 1° L VIIc „croșetă”: Am avut *ac*, am făcut d-a i de lână [papuci], cu *ac* de fier; cf. ș l i n g ó n.

2° pl. art. *ăcele*, ~ *de ștrimfi* L VIIb, c „cârligele, andrelele de tricostat ciorapi”: Cu *ăse/ē dă ștrimfi* o făcut ciorapi, o făcut păpuci L VIIb.

ACADEMÍA s. f. art. M VIIa, c „facultatea”: [Nepoata] o g ă t a t *academía* M VIIc.

ÁCĂR, ~ *că* loc. conjuncț. S VIIc „măcar că, deși”: Am fost îndrăzneată, cum să vă spun? *ăcăr că* mi-s mică așa; cf. m á c ă r 2°.

ÁCĂRCARE pron. nehot. Ms VII „oricare”.

ÁCĂRCE pron. nehot. B VIIa „orice”; cf. c é g o d e, m á c ă r 4°.

ACĂTĂ v. **căute** 5°.

ACCÉNTURI s. n. pl. S VIIIb „feluri specifice de vorbire, accente”.

ACÍA 1. Adv. S VIIIc „acolea, în imediata apropiere (cu raportare la altă persoană)”.

2° *pân-* ~ loc. adv. B VIIa „până în acel moment, până atunci”: *Pân-acĭia* n-am jucat, am stat d e l ă t u r i.

ACOPERÍȘ s. n. V V „capac (la vase de bucătărie)”; cf. f i d é u l.

ACORDIÓ s. n. Ms VIIIb „acordeon”; cf. a r m o n í c a.

ÁCROU adj. 1° L VIIb, e, B Vc, VIIa, M VIIa, b, c, f. *ácră* L VIIb [d. aluat, cocă] „dospit, crescut”: Frământă. Și-atunci când îi á c r ă [coca], o-ntinzi pe masă L VIIb.

2° f. *bránză* ~ S VIIa, V VII „brânză (dulce) de vacă”: Se face și fără cheag brânză, aia-i spune *bránză ácră* S VIIa.

3° f. *ápă* ~ S Vb, VIIIc „apă carbogazoasă”; cf. g á z u r i, s ó d ă 1°.

ÁCȚIE s. f. O VIa, VIIIa „acțiune colectivă; un fel de clacă (la treierat)”.

ACÚMA adv. 1° L VIIb, c „atunci, în acel moment”: Când o fost [cânepa] iaca așa, o avut culoare de poame, *acúma* m â n e mergem la cânepă L VIIb.

2° L VIIb „recent, în urmă cu puțin timp”: Am făcut de-a l u a t u r i, *acúma* o fost s l a v a, când o fost la noi, în nouăsprezece *acúma*, r u g a noastră, cum să vă spunem?; cf. ú l t i m a.

3° *de* ~ loc. adv. L VIIb „din acel moment, deja”: Tată-tu-i mort *d-acúma*, baba-ta-i bătrână; cf. d é j a, v é t e m 1°.

ÁDĂ vb. imperat. 2 sg. L VIIb, c, TM VIIc „adu”: *Ádă* foarfeci! L VIIb.

ADÉCĂTE adv. Ms VIIa „adică”.
ADOGĂT, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. TM VIIa „ai adăugat.”

ADUNĂRE s. f. L VIIId, e întrunire religioasă pentru diverse secte”: Ni-i mare biserica, da’ și la *adunăre* iestă s â m b ă t a r i L VIIId; cf. n ă z ă r i e.

ADUNĂT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. 1° L VIIe „am strâns, am colectat”: Când am tăiat porcii, a m a d u n a t unsoarea și cu sodă de-aia ca *glája* s-o pus [în săpun].

2° L VIIe „am înfășurat (fire textile)”: Un lemn așa d i r e p t, și-o fost mare, și pe-ala *am adunăt*. Ala l-o chemat c o l ă n i c.

1° ind. pf. c. 3 sg. *a adunăt* L VIIb.

ADURMÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. B II „am adormit”.

AEÁLEA v. **aála**.

AÉLEA v. **aála**.

AERODRÚM s. n. L VIIId „aerodrom”: Ea [soția nepotului] s-o dus din I l a n d a , s-o dus acolo și-o lucrat la *aerodrúm* acolo.

AFÁR v. **afără**.

AFÁRĂ adv. L VIIe „în afara satului”: După aia, le-am fiert [legăturile de cânepă], am pus soda, cenușă și le-am fiert, și-atunci ne-am dus de le-am spălat la... gropi *afără*. Atuncea am venit și le-am adunat.

var. **afár**, în ~ *din sat* L VIIb, d.

AFETÁVERELE s. f. pl. art. O VIIIb „impozitele, taxele”; cf. i m p ó z i t u r i.

AFLÁ, vb. inf. R VIIIa „a găsi, a întâlni, a cunoaște”: Am un june acolo și *m-am aflát* cu el L VIIb; cf. g ă s í t , r e g ă s í t.

ind. pf. c. 1 sg. *am aflát* VI VIIIa, 3 sg. *a aflát* L VIIb, 3 pl. *au aflát* VI VIIIa; conj. prez. 3 sg. *să áfle* M II,

R VIIa, VI VIIa, 1 pl. *să aflám* L VIIb; refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am aflát* L VIIb, M VIIc, 2 sg. *te-ai aflát* L VIIIb, 3 sg. *s-a aflát* L VIIb, VI VIIa, 3 pl. *s-au aflát* L VIIId, M VIIId; impers. *s-a aflát* R VIa, VIIIb.

AFÚND adj./adv. M VIIIc, f. pl. *afúnde* L VIIb „adânc”: Și-am căutat gropi, unde-or fost mai *afúnde*.

AFUNZÍMEA s. f. art. M VIIIc „adâncimea”.

AGHÉNT s. m. B VIIc „persoană care duce, poartă vorba de la unul la altul, agent”.

AI¹ s. n. L VIIb, e, S VIIb, I Va, VIIb, B VIIb, M V, VIIc, R VIIb, O VIIIa, G VIIb, Ib VII, VIII, pl. *áie I I* „usturoi”: *Áju* s ă m â n c ă c u c l i s ă?

AI² v. **an 3°**.

AIALÁNȚI v. **alălált**.

AÍCEA adv. R VIIb „acum, în momentul acesta”: [Fiul meu] îi de ani șaizeșipatru *áiśa*; cf. á m a , í t a.

ÁIEPOÁRTE v. **áiportí**.

AIÉST adj. pron. dem. S VIIIa „acest(a)”; cf. a ă s t a.

var. **aísta** pron. dem. B VIIa, R VIIb, pl. *aéștia* B VIIa.

AILÁLȚI v. **alălált**.

AILÁNTĂ v. **alălált**.

AILÉGER v. **aléngher**.

AIMÓC s. n. B Vc „un fel de tocană de cartofi (cu sos alb)”.

AIMÂNDÓI (3 sil.) num. colect. S VIIIc „amândoi”.

ÁIPORTI (2 sil.) s. f. pl. S VIIa „intrări în curte printr-un gang acoperit”.

var. **áiepoarte** s. f. pl. S VIIa.

AÍSTA v. **aiést**.

AJUIÉȘTI, *să* ~ vb. conj. prez. 2 sg. TM V „să reușești, să ajungi să faci ceva”.

AJÚN s. n., *la* ~ S VIIa „în dimineața zilei de Crăciun”.

AJŪNS vb. 1° *am* ~ tranz. ind. pf. c. 1 sg., pl. L VIIe „am atins (o limită în timp), am apucat (o anumită vreme)”: La noi, n-am auzit, iaca *am ajũns* atâția ani, nu, n-am auzit; ~ ~ *vrâsta* TM VIIc „am ajuns la etatea”.

2° *m-am* ~ refl. ind. pf. c. 1 sg. E VIIb „am ajuns, am sosit”.

AL art. adj., pl. *ai*, f. *a*, pl. *ále* general „cel”: [A venit] nepotu *al* mare, cu asta, că doi nepoți am avut B VIIa. [Am pus] carne *d-a* de vacă R VIIa. Am tăiat patru porci *d-ai* mari R VIIa.

var. **ăi** art. adj. m. pl. Ib VIII.

ALĂLTĂ v. **alălált**.

ALĂNT v. **alălált**.

ALĂLĂLT pron./adj. pron. dem. L VIIe, f. *alăláltă* S VIIc, pl. *alélánte* L VIIe: „celălalt”. Am tăiat a c u m a doi [purcei] sâmbăta *alántă* L VIIb; cf. c e i a l á l t ă.

var. **aialánți** pron. dem. m. pl. TM VIIa; **ailálți** pron. dem. m. pl. R VIIa; **ailántă** pron. dem. f. L VIIb, d, m. pl. *ailánți* B VIIIa; **aláltă** pron./adj. dem. f. B II; **alánt** pron./adj. dem. B VIIIb, f. *alántă* L VIIb, B VIIb, c, VIIIb; **alilánte** pron./adj. dem. f. pl. B VIIb, c; **ălánt** adj. pron. dem. B VIIIa; **ăialánți** pron. dem. m. pl. E VIIb.

ALĂȘÁT v. **las** 2°.

ÁLBĂ adj. f., *brânză* ~ S VIIb „telemea”.

ALBÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. S Va, VIIc [d. săpun, la preparare, cânepă topită] „s-a albit”: [Săpunul, la fiert] s-o-ngroșat ș-o *albit*, tot am mestăcat, am mestăcat ș-atunci *o albit* S Va.

ALBŪȘE s. n. pl. S VIIb „albușuri (de ou)”.

ALÉNGHER s. m. B VIIIb „persoană care introducea snopul în tamburul batozei (la treierat)”.

var. **ailéger** (3 sil.) s. m. R VIIIb.

ALÉRGHIE s. f. E IIB, Ms VII „alergie”.

ALILÁNTE v. **alălált**.

ALIMÓNTUL s. n. art. R VIIa „sarea de lămâie”.

ALIVÁTOR v. **elevátor**.

ALIVÍCICĂ (4 sil.) s. f. B Va, VIIIb „halviță”.

ALOTÉL s. n. 1° TM VIIa „aluat de dospit”; cf. c u m l ă u 1°, p l ă m ă d é l e.

2° S Vb, Ib VII, VIII „drojdie de bere”: La p ă t u r a t ă se pune *olătél*, drojdie B Vc; cf. c u m l ă u 3°, d r ó j d i i , p i e l m 1°.

var. **olătél** s. n. 1° E VIIa, V VII, M VIIa; 2° L VIIe, B Vc, VIIa, VIIIb, R VIIa, VIIIb, VI VIIIb.

ÁLTĂCE pron. nehot. B VIIa, b, Ms VII „altceva”: Aia o fost *áltăse*; cf. á l t ă c e v a.

ÁLTĂCEVA pron. nehot. B VIIIa „altceva”; cf. á l t ă c e.

ÁLTĂ DÁTĂ, *de* ~ loc. adv. S Vb, VIIc, VIIIa, B VIIIb „altă dată, în altă împrejurare”; cf. á l t ă o r i.

ALTĂDÁTĂ adv. 1° B VIIa „uneori” (fără referire la o dată anume): Iaca, eu am acuma pră fata ei [...] *altădátă* o doare ș-o doare capu; cf. d e o d á t ă 1°, v r o d á t ă.

2° B VIIa [în prop. negative] „niciodată”: N-o mai știut *altădátă*; cf. c ú l a , n í c i c â n d , o r i.

ÁLTĂORI Ib VIIc „altă dată”; cf. á l t ă d á t ă.

ALTCÍNEVA pron. nehot. B VIIIb „altcineva”.

ÁLTUL adj. pron. nehot. art. O VIIIa, f. *álta* O VIb, VIIIa „alt”: La noi îi *áltu* sistem O VIIIa. În *álta* zi ne-am dus O VIIIa.

ALTÜNDE adv. V Vid „în altă parte”.

ALUÁT s. n. 1° (2 sil.) L VIIb, e, pl. *aluături* L VIIb, d „preparat culinar din aluat copt”: Le punem [colindătorilor] colac, le punem *aluát*, nuci, fructe și bomboane și *c i o c o l ă ț i* L VIIe; cf. *p o c ă r ă i*.

2° (4 sil.) art. în *aluátul ăl mic* Ib VIII „plămădeala (pentru pâine)”; cf. *c u m l ă u* 2°.

3° var. **olát** s. n. E VII „aluat”.

ALVALÚCUL s. n. art. S VIIa „rata la banii împrumutați”.

ÁMA adv. L VIIb, S VIIc „acuma”; cf. *a í c e a, í t a*.

AMÂNÁT adv. S VIIc, VIII d „târziu”: Am cumpărat [...] bumbac și măi *amânát*, măi târziu tutun S VIII d.

AMBÁR s. n. L VIIb, S VIIa, VIIIa, d, B VI, R VIIIa, O VIIIa, b, pl. *ambáre* S VIIIa, VI VIIIa „hambar”.

AMERÍCA s. f. propriu L VIIb, d, e, S VIIc, VIIIc, TM V, B VIIa „America”: La *America* am lucrat treisprezece ani L VIII d.

AMIÁZ s. n. 1° L VIIe, S VIIIc „masa de prânz”: *B u t ă r c u c o n f i t u r ă*, ăsta ne-o fost *f r u ș t u c u*, și *c a f ă*. Da’ la *amjáz* ne-o dat, la *amjáz* ne-o dat carne... L VIIe.

2° var. **amiázăți** s. f. B VIIa „mijlocul zilei, amiază”.

var. 2° **meázăț** s. n. B VIIc.

AMIÁZĂȚI v. **amiáz** 2°.

AMÍNTEA adv. 1° în expr. *mi-adúc* ~ B VI, *îți adúci* ~ B Va, *v-aducéț* ~ L VIIb, *adúc* ~ L VIIb, „a-și aminti”: De *v-adúșeț* voi *amint’a* dă noi L VIIb. Ma să știți că toți *adúc amint’a* dă noi, toți *adúc amint’a* L VIIb.

2° var. **amintele**, *ia* ~ loc. vb. imperat. 2 sg. S VIIa „ia aminte, fii atent(ă)”.

AMÍNTELE v. **amíntea** 2°.

AMURȚEÁLĂ s. f. S VIIb „amorțeață”.

AMVLÍE v. **avlie**.

AN s. m. 1° *în* ~ loc. adv. B Vb „în timpul anului”: Dar totuși este, *în an*, este vremea și două zile când neamurile *s e c a u t ă* [...] de Crăciun și de Paști.

2° cu val. adv. Ib VII „anul trecut”: Am treierat c-o lună mai *n ă i n t e* decât *an*.

3° var. **ai** s. m. pl. S VIIa, b, c, B VIIc, R VIIb, Ms VII „ani”.

ANĀNÁS s. m. B II „ananas”.

ANTILÓP s., în *țipéi de* ~ L VII* „pantofi confecționați din piele tăbăcită de antilopă sau din imitație a acestei piei”.

ANÚMEA adv. B VIIc, VIIIb, M VIIa, b, Ms VIIIa „anume”; cf. *a n u m í t*.

ANUMÍT adv. L VIIb, VI VIII „anume, special”: Numa *anumít* ceașmă. Ele iau apă când îi la *B o t e z*, de se sfințește apa L VIIb; cf. *a n ú m e a*.

ANZIBÁN v. **azânbán** 2°.

ÁOR s. n. R VIIa, VI VIIa, Ms VII „aur”.

APĂRÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. B VIIa, c „a supus unei intervenții chirurgicale, a operat”.

conj. prez. 1 sg. *s ă apăráz* B VIIc; cond. pf. *ar fi apărát* B VIIc; part. f. *apărátă* B VIIc; refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a apărát* B VIIa, c; conj. prez. 3 sg. *s ă se apăreáză* B VIIc.

APĂRĂȚIE s. f. B VIIc „operație (chirurgicală)”.

APÁTÍCĂ v. **apotécă**.

APOTÉCĂ s. f. M VIIc „farmacie, drogherie”: [Medicamentele le iau] de la noi, este *apătícă* la noi aicea L VIIb.

var. **apătícă** s. f. L VIIb; **apotícă** s. f. B VIIa.

APOTÍCĂ v. **apotécă**.

APRAVÁET, *se ~ vb. refl. ind.* prez. 3 sg. R VIa „se trimite”; cf. *m á n ă 2°, t r i m é s*.

APRÍL s. m. L VI, VIIb „numele lunii aprilie”: Tot așa, las’ că vine primăvara, vine a p r í l u, vin acasă [părinții] L VI.

APRÍNDE vb. ind. prez. 3 sg. B VI „pune în funcțiune (un aparat, un utilaj)”: [De Sfântă Mărie] eu cred că *nu aprinde nime tractoru* să iasă pe câmp.

APRÍNDERE s. f. L VIIb „inflamație, infecție”: Nu mi-s opărată, nu am *aprinde*, nu am b a i, nu am nimic, mi-s curată; cf. o t r ă v í r e.

APROÁPE adv. cu val. adj. L VIIb, d, S VIIa, B VIIa, R VIIa [d. rude] „apropiate”: P r ă ziua de vineri [stabilesc] să vină neamurile măi *aproxape* [să ajute la nuntă] B VIIa; *de ~ loc. adj.* VI VIIIa „apropiate”: Rudeniile *d-aproxape* or slujit, o r o s ă n d i t [la nuntă].

APȘOÁRA s. f. art. L VIIb „lichidul amniotic”: Da’ mie m-o p o m n i t *apșoára* ca să fac.

ARÁME s. f. L VIIb, d „aramă”.

ARÁPA v. **areápa 1°**.

ARÁNGHEL s. m. R VIIb „sărbătoare religioasă: Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”.

ARÁDÍCĂ v. **rădică 3°**.

ARĂMÍZ s. n. B Va, VIIa „arnici”: *Arămíz*, ață albă, ca de mătase, mătăsoș B VIIa; *cotrință de ~* B Va „catrință confecționată din fire lungi, franjuri de arnici, atârdate pe o sfoară de postav”; cf. s t r á r e.

ARĂDÍCE v. **rădică 3°**.

ARBĂGÍC s. n. S VIIc „arpagic”.

var. **arbăgică** s. f. S VIIc.

ARBĂGÍCĂ v. **arbăgic**.

ÁRDE vb. ind. prez. 3 sg. B VIIIb [d. un aparat electric] „funcționează”: Acuma aicea *ârde* televizor, la mine-n camera *ârde*, jos *ârde-n* c u i n ă, la a mica sus *ârde* și computer și t e l e v i z o r.

ARDÍCĂ v. **rădică 3°**.

ÁRE v. **árie**.

AREÁPA s. f. 1° art. Ib VII, pl. art. *arépele* G V „aripa”: Păi dacă am tăiat-o [găina], *arăpile* într-o parte, ț â m p i i într-alta L VIIe.

2° var. **ăripi** s. f. pl. S VIIIa „părți ale mașinii de mușuroit, care adunau pământ lângă plantă”.

var. 1° **arápa** s. f. art L VII*, pl. art. *arăpile* L VIIe; **harăpile** s. f. pl. art. L VIIe.

ARGÁȚI s. m. pl. S VIIIa, M VIIIb, R VIIb, VIIIa, O VIIIa, G VIIIb „lucrători zilieri, angajați la munci agricole”; cf. n ă m i t ó r i i.

ÁRIE s. f. VI VIIa, VIIIb „curte (în fața casei, bățatură)”: Mai întâi face slujba-n *áre*, apoi în s o b ă; și în *áre* se pleacă cu el [mortul] I Va; cf. a v l í e, d v o r é ț, o c ó l 1°.

var. **áre** s. f. I Va, b.

ARÍȚA s. f. art. R VIIa „bucătăreasa (angajată la nuntă)”; cf. r ă d ú ș ă.

ARMONÍCA s. f. art. I VIb, E V, VI VIIa, Ms VIIIb „acordeonul, armonica”: Tot s-o băgat *armoníca*, acordeonu în t u l e i VI VIIa; cf. a c o r d i ó n.

ARȘÁUL s. n. art. L VIIId „hârlețul, cazmaua”: Ma preotu aruncă [pământ], ia cu *arșáu* cum îi așa și face crucea.

var. **harșáuăle** s. n. pl. art. B VIIIb.

ARTÉZICE adj. f. pl., *fântâni ~* R VIIIb „izvoare, fântâni din care apa țâșnește cu putere”; cf. a r t é z i i.

ARTÉZII s. f. TM V „izvoare, fântâni din care apa țâșnește cu presiune”; cf. a r t é z i c e.

ARTIE v. **hârtie** 1°, 2°.

ASCUNSA, *de-a* ~ loc. subst. B II* „numele jocului de copii de-a v-ați ascunselea”.

var. **scúnsa**, *de-a* ~ loc. subst. B II.

ASEMĂNÁT adj. B Va, VIIIa [d. zidul de cărămizi] „drept, uniform, neted”; cf. a s e m e n e a.

ASEMENEAA adv. B VIIIa „uniform”; cf. a s e m ă n á t.

ASEMIÁT v. **aseminiát.**

ASEMINIÁT [fon. *asēminát*], *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. B VIIIa „a devenit a s e m e n e a, s-a uniformizat, s-a netezit”.

var. **asemiát** vb. part. B VIIIa; **sămănaít**, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. E VIII.

ÁSMÁ s. f. M VIIIc „astm”.

ASPÁS s. n. O VIIIb, G VIIc, Ib VIII „un fel de capac din scândură, prevăzut cu dispozitiv de strângere, așezat în gura putinii, peste care, de obicei, se pune o greutate pentru presat varza, brânza etc. puse la murat”; cf. ș a i t ă u.

ASPĂSAU vb. ind. impf. 3 pl. G VIIIb „apăsau”; cf. t o p t í t.

ASTĂRĂ adv. L VIIb „astă-seară; diseară”: M-am dus la casa a l a n t ă: Să veniți *astără!*

ASTĂLĂNTĂ v. **ăstalánt.**

ASTRĂCÁT v. **astrúcă** 1°.

ASTRĂGĂNĂ s. f. B VIIc „blană de miel (tăbăcită pentru căciuli)”.

ASTRĂNGE vb. ind. prez. 3 sg. 1° B Va, VI, Ms VIIIa „strânge; adună laolaltă”: *Ne-am astráns* toți B Va. Toți *astráng*, toți în... în satele vecine, la noi în sat [...] nu *astránge* n i m e cu puțin, n u m a c u m u l t u B VI.

2° Ms VIIIa „strânge, înșurubează cu șurub”.

1° ind. prez. 3 pl. *astráng* B VI, Ms VIIIa, impf. 3 sg. *astrángeá* Ms VIIIa, pf. c. 1 sg. *am astráns* I VIb, E V,

B VIIc, M VIIc, VIIIb, Ms VIIIa, 3 sg. *a astráns* S VIIc, VIIIa, B VIIc, M VIIIb, R VIIIb, Ms VIIIa, 1 pl. *am astráns* Ms VIIIa, 3 pl. *au astráns* B VIIIb, Ms VIIIa; conj. prez. 1 sg. *să astráng* Ms VIIIa, 2 sg. *să astrángi* Ms VIIIa, 3 sg. *să astrángă* Ms VIIIa, G VIIIa; refl. ind. prez. 3 sg. *se astránge* M V, Ms VIIIa, 3 pl. *se astráng* M V, VIIc, VIIIc, R VI, pf. c. 3 sg. *s-a astráns* R VIIb, VIIIb, 1 pl. *ne-am astráns* B Va, 3 pl. *s-au astráns* B VI, R VIIIb, VIIIb, G VIIIa; refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a astráns* S VIIIa.

ASTRÚCĂ vb. 1° ind. prez. 3 sg./pl. B Va, VIIc, R VIIIb „acoperă”: Ba i-o l u a t o pătură de acolo și o *astrucát* caii [pe cap] R VIIIb; cf. c o t r ó p, î n v ă l u í m 1°.

2° refl. ind. pf. c. 3 sg. R VIIIa „s-a strâns, s-a pus la rând”: *S-o astrucát* [cucuruzul] la c o t a r c ă.

1° ind. prez. 1 pl. *astrucám* S VIIa, impf. 3 sg. *astrucá* S Vb, pf. c. 1 sg. *am astrucát* L VIIb, VI VIIa, Ms VII, VIIIa, 3 sg. *a astrucát* S VIIa, M VIIa, Ib VII, 1 pl. *am astrucát* R VIIa, VIIIa, 3 pl. *au astrucát* M VIIa; part. *astrucát* B VIIIa, Ib VII, f. *astrucátă* S VIIa, B VIIIa, pl. *astrucáte* B VIIIb; sup. *de astrucát* M V, VIIc, VI VIIa; refl. ind. prez. 3 sg. *se astrúcă* B VIIc, impf. 3 sg. *se astrucá* B VIIIa, 3 pl. *se astrucáu* B VIIIb, pf. c. 3 sg. *s-a astrucát* S VIIIa, I VIb, R VIIIa, 3 pl. *s-au astrucát* I Vb; conj. prez. 3 sg. *să s-astrúce* VI VIIIa; refl. pas. ind. prez. 3 pl. *se astrúcă* M V, VIIIc, pf. c. 3 sg. *s-a astrucát* V VII.

var. 1° **astrăcát**, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. R VIIIb.

ASTUPÚȘ s. n. L VIIc, e „capac (la borcan)”: [F l ă ș i l e] le astupăm cu... *astupúș*, le astupăm cu *astupúșu* L VIIe.

ASÚDĂ vb. 1° ind. prez. 3 sg., în expr. *până ~ grînda* L VIIIb [fig.] „îndelung, foarte mult”: Știi ce zicea soacră-mea? „Atâta s-o frămânți [p i t a] [...] *pân' asúďă grînda*”.

2° conj. prez. 3 pl. *să asúde* M VIIc [d. pereți] „să facă igrasie”.

ASÚPRA prep. L VIII „împotriva”: Merg la credința asta, ma nu pot să fac *asupra* lu Domnu de sus și-a lu lumea năzărâni.

AȘEZĂT, *a ~ la stomach* vb. ind. pf. c. 3 sg. L VIIIb „a masat; a aranjat (prin masare) la stomach”: Și-atuncea [femeia] m-o *așezăt o țără* la stomach, ca să iasă rugina aia.

ĂȘTE v. *aăsta*.

ĂȘTEA v. *aăsta*.

AȘTETĂ vb. ind. impf. 3 sg. B VIIa „aștepta”; cf. pândărit.

ind. pf. c. 3 sg. *a aștetăt* B VIIa.

ATĂTA, *cu ~ loc. adv.* M VIIIa „cu asta”.

ATŪNCE adv. M VIIc „atunci”.

AȚÎN v. *ține* 8°.

ĂUTO¹ (2 sil.) s. n. Ib VII, VIII „mașină, automobil”; cf. limuzină.

ĂUTO² element de compunere VI VIIa „auto”.

AUTOBÚSUL s. n. art. B II „autobuzul”.

AU, ~ *puau* interj. L VIIb „exclamație care exprimă durerea fizică”.

AUGÚST s. f. L VIIIb, M VIIc, V V „numele lunii august”: În *augúst*, în sectembăr s-o opărat la stomach L VIIIb.

AVLÍE s. f. S VIIa, c, TM VIIa, VIII, E IId, B VIIa, c, M VIIc, Ms VIIIa „curte, ogradă”: Ne-am dus, ne-am căutat de lucru, ne-am dus la grădină, m-am dus pin *aṽvlíje*; cf. árie, dvoréț, ocól 1°.

var. *amvlíe* s. f. L VIIIb, VI VIIIb.

AXIÓNUL s. m. art. V VIII, pl. *axioáne* R VIa, V VIII „numele unui dans (la nuntă)”.

AZÂNÁN s. n. 1° S VIIc „rețea de cale ferată”: Ala o fost la *azánán* și ea singură, ea... o *veselít*, o vorbit cu o sută, nu numa cu unu S VIIc. Mi-a fost bărbatu la *izenbán* și-am avut fraițug S VIIc.

2° var. **anzibán** s. n. B Vb, VI „tren”; cf. țug 1°.

var. 1° **izánbán** s. n. S VIIc; **izenbán** s. n. S VIIc.

Ă

ĂI v. *al*.

ĂLÁNT v. *alălált*.

ĂIALÁNȚI v. *alălált*.

ĂPI s. f. pl. B VIIa „ape”: [Lâna] o spăldântrii-patru *ăpi*.

ĂRIPI v. *areápă* 2°.

ĂSTALÁNT pron./adj. pron. dem. L VIIIb, f. *ástalántă* L VIIIb, d „ăstălalt”: Și-atunci le dai [bubuienele] pin zahăr, o d-al... ca făina, o d-*ăstalánt* L VIIIb. Și când o fost duminica *ástalántă*, l-or făcut deacon L VIIId.

var. **astălántă** pron./adj. pron. dem. f. L VIIId.

ĂȘTEA v. *aăsta*.

B

BÁBĂ s. f. 1° general „bunică”: [Părinții] s-or întors înapoi [în Elveția] și noi am rămas cu moșu și cu *bába* L VI. Noi ziceam *maica* la *bábă* S Va; cf. *búna*, *gréma*, *máică* 1°, *múmă* 2°, *strámáică* 1°.

2° S VIIIb „străbunică”; cf. *strábába*, *strámáică* 2°.

3° B Va, VIIa, „moașă comunală; cf. b á b i ț ă ”.

BÁBIȚĂ s. f. L VIIb, S Vb, VIIb, TM VIII, M V, B Va, VIIa, R VIIa, V VIIa, Ms VII „moașă comunală”: Și io f ă r ’ d e b á b i ț ă , f ă r ’ d e d o c t o r , f ă r ’ d e n i m i c a , î n p a t i o a m f ă c u t - o [f a t a] L VIIb; cf. b á b ă 3°.

BÁGI, *să te* ~ vb. refl. conj. prez. 2 sg. cu val. de imperat., ~ ~ ~ *în bólniță* S VIIc „să te internezei”: M a m â n e - n b o l n i ț ă d e l o c *să te baž*.

BAGSÁMA v. **bagsámă**.

BAGSÁMĂ adv. S VIIc „probabil, posibil”: Ai fost beată *bagsámă*.

var. **bagsáma** adv. L VIIb, S VIIc; **básma** adv. L VIIe.

BAI s. n. 1° TM VIIa „supărare, necaz”: Nu-i *bai* că noi ai bătrâni picâm; cf. p ó t c ă .

2° L VIIb, TM VIIa, B VIIa, b „boală, suferință fizică; durere”: Am avut *bai* la fiere, la ficat TM VIIa. Numa o dată nu știu ce *bai* o avut copilu și mi-o spus fata mea... „să-l duci la doctor!” B VIIb; cf. b e t e ș ú g , d o á r ă 1.

BÁLOT s. m. O VIIIa „balot”; cf. v a l .

BANCÁR s. m. B VI „bancher”.

BÁNCĂ s. f. L VIIb, B VIIa „bancnotă”: Bani d-ăștia se pun de-ai mici, de unu, de doi, de cinci se pune, nu *báncă* L VIIb .

BÁNDA¹ s. f. art. R VIIIb „echipa, ceata de oameni care ajutau la treierat”.

BÁNDĂ² s. f. L VIIb, B Vc „cuptor (la aragaz)”: [P i g m e z] a m f ă c u t l a f e t e l e m e l e l a A m e r í c a , l - a m p u s ș i - n t e p s i e , î n d u b ă , î n b á n d ă ; cf. c o á c n ă r , r e l , ș p o i é r 3° , t ó b ă 1°.

BÁNGLU s. n. B VIIb „vas (în care se pune la sărat varza tocată pentru murat)”.

BÁRĂ s. f. L VIIb, S VIIIa, E VIIa, M VIIb, O VIb, VIIIa, VI VIIa, pl. *bári* L VIIb, R VIIIb „lac, baltă”: Cânepa am dus-o la *bără*, afar’ din sat or fost *bărí* L VIIb; cf. b á r i ț ă , g r o p 2°.

BARÉTĂ s. f. L VIIb „beretă, bască”: Vara [bărbații poartă] pălărie o capu gol, o *barjětă* cum? Aia ce-i numa pe vârful capului.

BÁRIȚĂ s. f. B VIIIb „lac”; cf. b á r ă , g r o p 2°.

BARIȚEAN s. m. L VIIb „locuitor al satului Barițe”: Și el [preotul] îi *barițan*, de la Barița.

BÁRZĂ [?] adj., în *négre d-ale* ~ TM VIII „negre pestrice”; cf. p r i s t i ț e .

BÁSMA v. **bagsámă**.

BAȘ 1° adv. general „chiar, tocmai”: No că n-oi avea *baș* untură nicidecum în mine. Da’ b o a m b e n u c ă n u b e a u , b e a u , m a c a s ă z i c c ă b a ș s ă b e a u L VIIb. Eu *baș* am întrebat E VIIa; cf. d i r é p t 2° , t a m ă n , t i s t , t ú m n a , v é t e m 3°.

2° adv. R VIIa, b, VIIIa „chiar aproape, cât pe-aci”: [La școală] n-am fost *baș* prântă eminent, n u m a a m f o s t b u n R VIIIa; cf. d o .

3° conj. advers. I VIa „dar, însă”: *Baș* acuma nu-i așa; cf. c ă , m a 1 1° , n ú m a 3°.

BÁȘCA, *a* ~ loc. adv. S Va, b, VIIb, c, B VIIa „fiecare în parte, separat”: Șpițurile *a bășca* s-o r ș l i n g u i t , z ă p o a n c a *a bășca* B VIIa.

var. **bășca** adv. S VIIc, B VIIc.

BÁȘTA [fon. *bășca*] s. f. 1° art. O VIa, VIIIa „grădinăritul”.

2° pl. *băște* [fon. *bășce*] O VIIIa „produse agricole: legume, fructe”.

BAZÍNĂ s. f. M VIIIc „bazin, rezervor de apă”.

BĂDIC s. n. L VIIe, S Vb, TM VIII, B VIIa, c, VIIIa, M VIIIc, R VIIa, VIIIb „tuci, fontă”: Am avut g o z d â n i a c d ă *bădic*, de tuci, cum ziceți voi, și-am încălzit apă L VIIe.

BĂDĂIUL s. n. art. S VIIa „vasul în care se bate laptele pus la prins pentru a scoate untul; putineiul”.

BĂGRÍN s. m., pl. *băgrini* S VIIa, VIIIa, B VIIIb, V VIe, Ms VIIIa „salcâm”: Am zece l a n ț e de pământ, acolo, a pus unu și trei f â r t a i e n u m a *măgrin*, lemne! n u m a s ă t a i e S VIIa.

var. *măgrin* s.n. S VIIa, Ms VIIIa.

BĂRBĂȚĂ adj. f. L VIIIb „(femeie) care muncește mult și cu folos; harnică, vrednică”: Măria mea a *bărbăț* și-a ș t i u t ă, v r e n i c ă, de ce ți-ai lăsat școala și te-ai măritat?; cf. l u c r ă t o ă r e, v r é n i c ă.

BĂRBÊȚII s. m. pl. art. L VIIIb „bărbații”: Mai multe de-a lucrat *bărbêțij* ca femeile.

BĂSNĂȘ adj. R VIIb „glumeț, poznaș”; cf. ș o d 2°.

BĂȘCA v. *bășca*.

BĂȚĂIE s. f., pl. *bătăi* S VIIc, B VI, Ms VII „bătălie, război”: Pă el [= tata] l-o dus la *bătăje*, o venit n e a m ț u atuncea-n țară Ms VII. Când o fost *bătăja* or fugit ai noștri în România S VIIc.

BĂȚĂTÓR s. n. 1° L VIIe „ustensilă din lemn care servește la așezarea, tasarea verzei în butoi”: [Varza] o tăiem și-o sărăm și avem *bătătóri* de care o așezăm, să pune sare, se pune... și-atuncea punem f r u n z u l i ț ă de-aia.

2° E VIIa „instrument de sârmă, cu mâner, folosit în bucătărie pentru a bate albușul de ou, crema, frișca etc.; tel”; cf. d r o d 2°.

BĂTRÁN adj. 1° S Va, VIIc, VIIIb, B VIIc, VIIIa, G VIIb, VIIIa, f. *bătrână* S VIIb, VIIIa, R VIIIa, pl. *bătrâne* L VIIIb, S Vb, I VIb, E VIIa, R VIIIa, b, VI VIIIa [d. lucruri] „de demult, din bătrâni, vechi”: Chiar într-o hartă *bătrână* a băiatului [...] denumirea [satului] era Lagherdorf S VIIIa. Am învățat, da' aia o fost la Iugoslavia *bătrână*, am învățat și limba sârbă S VIIb. Tăiem săpunul cu un cuțit *bătrîn* S Va; cf. v e c h i t e.

2° f. *bătrână* B VIIc, VIIIa, b [d. obiecte, materiale: piatră, țiglă, casă] „învechită, degradată”: [Casa] îi *bătrână*, îi pocnită B VIIc.

3° f. *bătrână*, în *brânză* ~ VI VIIIb „veche, maturată”.

BĂTRÂNÊȘTE vb. ind. prez. 3 sg. TM VIIc „îmbătrânește”.

ind. pf. c. 1 sg. *am bătrânit* TM VIIa.

BĂTRÂNÊȚE s. f. 1° art. *bătrâneța* S VIIc „bătrânețea”.

2° *din* ~ B VIIIa, R VIIb, VIIIa „din bătrâni, de demult, din vechime”: O fost cuptoare *dân bătrânăț* R VIIIa.

3° *în* ~ loc. adv. B VIIc, M VIIa, *prin* ~ B VIIIb; pl. *bătrânéți*, *în* ~ S VIIIb „în vechime, de demult”: M a noi i spun [k] le spun la cărămizi țiglă, ca-n *bătrînăț* B VIIc.

BĂȚÚT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl., *în* ~ ~ *din cărți* L VIIIb „s-au jucat (jocuri de) cărți”; cf. j u c ă t 2°.

BĂÚT, *m-am* ~ *cu* vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. B VIIIb „am băut împreună cu”: Nu mai beu că *m-am băút cu*... cu Nică.

BĂȚ s. n. 1° pl. *băte* general „băț (gros), bătă”: L u c â i t o r... dintr-un *băt* așa cu niște crengi lăsat la capăt și cu ala s-o zdrobit strugurii R VIIIa; cf. b o ă t ă.

2° S VIIIa „prăjină, beldie”; cf. b é l d e.

3° pl. art. *bátele* S VIIIa „tulpinile de floarea-soarelui (rămase după cules)”: *Bátele* de floarea-soarelui le facem g r e m e z i.

4° și s. m. TM V, R VIIIb „tulpină (groasă) de cânepă”: O lăsat-o [cânepa] în apă până s-o... s-o muiat aia... până s-o topit *bátu* R VIIIb.

5° ~ *de mătură* G VIIIc „coadă de mătură”.

6° pl. *báte* L VIIIb „bețe groase din care este alcătuită urzitoarea”: Și-o avut mama pari, *báte*-n casă, cum o trebuit, să urzească.

7° pl. *báte* L VIIe „fire (mai) groase din urzeală, prin care se obțin dungile în țesătură”: Când s-o urzit, s-o făcut asta, atunci or pus atâtea *báte* de-alea.

var. *báții* 1°, 3°, 4° s. m. pl. art. B VIIIa.

BĂȚII v. **bât** 1°, 3°, 4°.

BĂZĂ s. f. E IID, pl. art. *bázele* L VIIc „muscă”: Și-atuncea șunca stă până... nu s-apropie *bázele* L VIIc.

BĂZÓI [fon. *bízóni*] s. f. pl. E IID „albine”.

BEÁTĂ s. f, pl. *béte* L VIIe, VII* „dungă în țesătură”: [C i u p a g e l e se făceau din] pânză cu *béată*, pânză de bumbac, pânze albe de bumbac țesute... cu un fir de c h i n a r i făcut iaca așa pe ele, p i n țesătură. Pânză cu *béată* așa s-o zis, pentru c-o avut *béată*-n ea L VIIe; cf. p á r t ă, ș t r a f.

BEB s. m. L VIIIb, B VIIa, pl. *bebi* M VIIIb „bebeluș de sex masculin, copil în primele luni de viață”: Nu-ți vine l i p s a m i c ă, îți vine *bébu* cică L VIIIb.

BÉBA s. f. 1° art. L VIIIb, I Va „bebelușul de sex feminin, copil în

primele luni de viață”: *Béba* mea o supt L VIIIb.

2° pl. art. *bébile* Ib VII „păpușile înfășate cu care se joacă fetele”.

BEGABONAȚI s. m. pl. L VIIIb, d „vagabonzi, oameni fără căpătâi”: L o a n d r ă... *begabónaț*, așa se spune L VIIIb; cf. l o á n d r ă, v a g a b ú n z i.

BÉLDE s. f. pl. B VIIa „par subțire și lung, beldie”; cf. b â t 2°.

BÉLDIȚA s. f. art., pl. *béldițe* B VIIIa „parul subțire, beldia pusă de-a latul căruței, pentru a-i mări capacitatea”.

BENZÍN s. n. B VIIIb „benzină”; cf. n á f t ă.

BÉRT s. n. L VIIIb, S VIIc, pl. *bérturi* S VIIc „crâșmă, birt”: Și berbatu, g a z d a a l u a l c u *bértu*, cu c h e l n e r í ț a aia, ea până dimineața v e t e m o și trecut granița L VIIIb; cf. c a f í t i, c ă f á n ă.

BETEÁG adj. 1° I Va, E Iib, VIIIb, Ms VII, f. *beteágă* L VIIIb, Ms VII „bolnav”: Tata o fost *beteág* de tuberculoză Ms VII. Spunea soacra mea: „Fă-te *betágă*, nu râde c ă t ă e l, fă-te năcăjită, fă-te că te doare ceva!” L VIIIb; cf. î m f l á t, r ă o t á t.

2° TM VIIIb „infirm”: În iarna aia în treizeci și opt n-o mai fost el că o fost *beteág*.

var. 1° **biteágă** adj. f. S VIIc, VI VIIIb.

BETEJÍT, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. S VIIc, Ms VII „m-am îmbolnăvit, am devenit b e t e a g”; cf. c á p ă t 3°.

ind. pf. c 3 sg. *s-a betejit* TM VIIIb, M VIIc, Ms VIIIa.

BETEȘÚG s. n. S VIIIb, M VIIc, R VIIIb, Ms VII „boală fizică”: N-am fost rea la *beteșúg*, mă-nțelegi?

nu ma mult ajută, io vă spun vouă, ajută l u f t u mult la omul bătrân, mai mult decât buiezii Ms VII; cf. b a i 2°.

BETȚIU adj. S VIIb, c „betiv”.

BIBÉR s. m. L VIIb, c, e, M V, Ib VIII, pl. *bibere* M V „piper”: Am tăiat ceapă, am pus *bibér!*, am pus p i p a r c ă , untură, ulei L VIIb.

BIC s. m. 1° pl. *bici* R VIIa „taur”; cf. t á o r i.

2° pl. *bici* M VIIIb „boi”.

3° Ib VIII, pl. *bici* S VIIIa, I Va, TM VI, B VIIc, b „vițel (de sex masculin)”.

BICARBONĂ s. f. B Vc „bicarbonat (de sodiu)”; cf. ș ó d ă 2°.

BICABONĂ v. *sódă* 2°.

BICHÉRUL s. m. art. B Va [d. un bărbat] „abilul, șmecherul, șiretul, înșelătorul”.

BICHIRÉZ adj., *verde* ~ B Va, VIIa „nuanță de verde greu de definit”: *Verde bichiréz* [...] i ca b i c h é r i u, șmecher, bărbat șmecher B Va.

BIGHÉI s. n. B VIIIb „canal”; cf. c a n á l u r i l e 1°, v o d o v ó d.

var. **bighéu** s. n. I Va; **vidéu** s. n. I VIb.

BIGHÉU v. *bighéi*.

BILÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. M VIIb [d. pânza aspră, de cânepă] „a gădilat (la purtare)”; g â d â l á t 1°.

BITÁNGA s. m. art. O VIIIb „străinul de sat, care nu-i de-al satului; neagreat de colectivitate”.

BITEÁGĂ v. *beteág* 1°.

BITÓN s. n. M VIIIc „beton”.

BIȚICLĂ s. f., pl. *bițicle* B VIIa, c „bicicletă”.

var. **bițiclu** s. n. G VIIb.

BIȚICLU v. *bițiclă*.

BLÂNĂ s. f. S Va, pl. *blăni* S VIIa „scândură”: Săpunu preparat acolo în vas s-o tăiat, c-un cuțit b ă t r â n și... s-o scos și s-o pus pe *blână*.

BLÁSTĂM vb. ind. prez. 1 sg. L VIIb „blestem”: El [cuscrul] o g h i n d i t c ă s ă r l a e l, *blástăm*, drăcui.

ind. pf. c. 1 sg. *am blástămat* L VIIb; conj. prez. 1 sg. *să blástăm* L VIIb.

BLÂNDUȚ s. m. R VIa „soldat”; cf. c ă t ă n ă 1°.

BLID s. n. 1° L VIIb, S VIIa, G VIIa „castron de diverse mărimi”: Când am frământat, eu cam în *blid* frământ, am frământat [...] am uns... *blidu*. Că dacă iau de la *blid* când fac... prăjituri d-aștea ce fac, iau și coc pe ș p o r i e l t L VIIb.

2° I Va, b „farfurie”; cf. g l o á t n ă, t ă n i é r, t i p s i e 1°.

BLIDUȚ s. n. R VIIa dim. de la *blid* 2°.

BLÍTVĂ s. f. G VIIa „ștevie”.

BLIÚZE (2 sil.) s. f. pl. B VIIc, M VIIb, VI VIIa „bluze”; cf. b l ú z n a, i é c n e 2°.

BLOTĂCÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIb „am pritocit”: La vo două zile [...] am pus *clisa* [...] și-atuncea am întors-o, *am blotășit*; cf. p r i t o c í t 1°.

BLÚZNA s. f. art. L VIIe, pl. *blúzne* L VIIb, e, I Vb „bluza”; cf. b l i ú z e, i é c n e 2°.

BOÁBĂ 1° s. f. B VI „bob, sămânță”; cf. b o á m b a 1°.

2° în *în* ~ loc. adv. B VI „mod de a recolta (mecanizat) porumbul, cu bobul curățat de pe știulete”.

BOÁCTĂR s. m. O VIIIb „paznic comunal (de zi)”.

BOÁLA s. f. art. B VIIc „neînțelegerea, vrajba”: O intrat *bóala*-n cuscri, ș-or certat.

BOÁMBA s. f. 1° art. I Va, pl. *boámbe* L VIIb „sămânța, bobul”:

Bqám̃ba de mac e măruntă I Va.
Cânepa o fost măruntă la *bqám̃bă* L VIIb; cf. b o á b ă 1°.

2° L VIIb, pl. art. *boámbele* L VIII „bobul de strugure”: O trebuie toată *bqám̃ba* acolo s-o dăspartem de la drojdie, de la strugure. Știu că seara am fost trii-patru muieri și-am dăspoiat strugurii, c-am tras *bqámbele*.

3° pl. *boámbe* I I „bomboane”; cf. b o b o á n ă, b o b o á n ță.

4° pl. *boámbe* L VIIb, d, B Vb, VIII „pastile (medicamente)”; cf. b u m b.

BOÁTĂ s. f. L VIIId, B VIIIb, V VIId, pl. art. *bótele* B VIIIb „bătă, ciomag”: Las că El [Domnu] nu dă cu *bqáta*, numa cu *socoata* L VIIId; cf. b â t 1°.

BOBÉR s., *frúnzele de ~* R VIIb „frunzele de dafin”; cf. frunzișoáră, frunzulíță, lóibăr, lóvorovit.

BOBOÁNĂ s. f. L VIIId „bomboană”; cf. b o á m b a 3°, b o b o á n ță.

var. **bobón** s. n. R VIIa.

BOBOÁNȚĂ s. f. L VIIb, pl. *boboánțe* B VIIIb, c „bomboană”: Și dacă vrei să dai de pomană, dai vo *bobqánță* L VIIb; cf. b o á m b a 3°, b o b o á n ă.

BOBOLOÁCĂ s. f. 1° S VIIa, M VIIa, pl. *boboloáce* B VIIb, M VIIa, R VIIIb „cocoloș, boț în aluat, în mămăligă sau în cheag la preparare”; cf. búlbe, gogoloáșe 1°, 2°, lóptă 2°.

2° var. **bobolóși** s. m. pl. L VIIb, d, R VIIIb „floricelile de porumb”: Am făcut *bobolóși*, cucuruz al mărunt de-ála L VIIIb.

var. 1° **bobolós** s. n. S VIIa.

BOBOLÓȘ v. **boboloacă** 1°.

BOBOLÓȘI v. **boboloacă** 2°.

BOBÓN v. **boboână**.

BOBRÉCHI v. **bobricul**.

BOBRÍCHII v. **bobricul**.

BOBRÍCUL s. m. art. B VIIc, pl. art. *bobricii* „rinichiul”: [Cârnațul] a l alb se face din cap..., p l ă m ă n e l e, ficatu, i n e m a, *bobriși* L VIIb; cf. ó u l l°, r i n í c.

var. **bobréchi** s. m. pl. I Vb;

bobríchii s. m. pl. art. L VIIb.

BOCÁL s. n. L VIIb, I Va, VIb, TM V, B VIIc, pl. *bocále* L VIIb „cană de sticlă de diferite dimensiuni; carafă”: Și când îl închizi izvoru, iar așa duci și iară slobozi așa și vii acasă și-i cumperi la fata aia, îi dai un *bocál*, îi iei o țoală L VIIb. [Se dă] l u m i n ă legată de oală sau de *bocál* I Va; cf. c á n t ă 1°.

var. **bocálă** s. f. B VIIc.

BOCÁLĂ v. **bocál**.

BOCÓNCI s. m. pl. M VIIIb „un fel de galenți din lemn”.

BOITÁR s. m. L VIIb, c, pl. *boitári* „cioban”: Că am fost săraci, n-am avut de unde să plătim un... *bojtaré*, cf. p ă c u r á r 1°.

BOLDĂNÓS adj. S Vb [d. persoane] „cu ochi mari și frumoși; ochios”.

BÓLNIȚĂ s. f. L VIIb, S VIIIb, c, B VIIa, c, M VIIc, R VIIb, Ms VII, G VIIc, Ib VII, VIII, pl. *bólnițe* Ms VII „spital”: O dus-o la *bólniță* și-o născut pe drum L VIIb; cf. ș p i t á l u l.

BORÂNDÁU s. n. I Vb, E VII, B Vc, VIIb, VIIIb, M VIIc, V VIe „un fel de mâncare preparată cu sânge de pasăre sau de porc”.

BORÂNGIÓC (3 sil.) s. n. L VIIc „voal (de mireasă)”: Și-n cap mireasa o avut *boréóc*, *borițóc* așa se zice la

noi, avea un cerc așa de ceară făcut. Pân g ă ala s - o c h i t i t cu ă l ă l a n t și s-o legat aici dinapoi și-o pus cu *borițócu*; cf. ș l á i e r.

BORÚGĂ s. f. R VIIb, VIIIb „ochi de apă pe cursul unui râu”.

BOSÁN s. m. B VI „bosniac”; cf. b o s a n á c i i.

BOSÁNA v. **Bósna**.

BOSÁNACII s. m. pl. art. TM VIIa „bosniacii”: Îi, cum să zic, ca *bosánaț*, ca... din Bosna, cum să vă spun? L VIIb. O vint *bosánaçi*-n locu lor TM VIIa; cf. b o s á n.

var. **bosánați** s. m. pl. L VIIb, E VIIb, B VI.

BOSÁNAȚI v. **bosánacii**.

BÓSNA s. f. propriu L VIIb, c, I Va, E VI, B VI, O VIIIa, VI VIIIa, Ib VIII „Bosnia”: Îi, cum să zic, ca b o s a n a ț, ca din *Bósna*, cum să vă spun? L VIIb.

var. **Bosána** s. f. B VI.

BÓȘCĂ s. f. L VIIId, e, pl. *bóște* L VIIId „un fel de catrință (sau șorț) purtată peste fustă”: Și d i n j o s i - o fost [...] *bóșca* o avut [mireasa] și s u m n e l e. Da' la noi o fost, satu ă s t a a n o s t u o fost ca la Ovcea, o v c e n i i, b u b o c i i și la noi, cu s u m n e, cu *bóște* cu... am fost c u c a p u l e g a t L VIIId; cf. o p r é g, ș o r ț.

BOTÉZ s. n. L VIIb, d, B VIIb, R VIIb „Bobotează”: Ele [= vecinele] iau apă când îi la *Botéz* de se sfințește apa L VIIb.

BRÁDUL s. m. art., ~ *nănáșului* R VIIa „obiceiul de luni după nuntă: nuntașii își murdăresc fața cu funingine muiată și, astfel, mascați, se duc la casa nunului, pe care, de asemenea, îl maschează și apoi, după ce se spală toți, petrec”.

BRĂȚURI s. n. pl. Ms VIIIa „brațe (de coceni de porumb)”.

BRÁUN adj. 1° L VIIb, e, S Vb, TM VIIa, B VIIc, M V, VI VIIa, f. *bráună* B VIIa, pl. *bráune* B VIIa „de culoare maro”: Și le-am pus în apă g h i j e l e de nucă și-am băgat lâna și-am fiert-o și ne-o ieșit *bráon* L VIIe.

2° ~ *dășchís* B VIIc „de culoare bej”; cf. d r a p.

BRĂCIE s. f. Ms VII „bată, brâu, cingătoare”: După naștere ți-ai legat *brășije* p r â n g ă t i n e; cf. b r á n e.

var. **brăciri** s. f. pl. B VIIa, c, M VIIc.

BRĂCÍRI v. **brăcie**.

BRĂNCILE s. f. pl. art. B Vb „măinile”: [Ș a i t ă u l] tăt cu *brăncile*, s-o strâns cu *brăncile*; cf. m á n ă 1°.

BRÁGLE s. f. pl. L VIIe „vătaie la războiul de țesut”: Am avut *brágle* dă țesut, am avut iță.

BRÁNE s. f. pl. E VIIa „brăuri, cingători”; cf. b r ă c í e.

BRE interj. M VIIc „formulă de adresare folosită drept marcă a respectului față de bătrâni sau străini”.

BREÁZDĂ s. f. 1° VI VIIa, Ms VIIIa, pl. *brézde* B VIIb, VIIIb, VI VIIa, Ms VIIIa „brazdă”.

2° B VIIb „teren în afara satului”.

BREMĂRÚL v. **brénăr**.

BRÉNĂR s. n. M VIIc „arzător (cu gaz) folosit la pârlitul porcului”.

var. **brémărul** s. n. art. Ib VIII.

BRÍPTA s. f. art. Ms VII „briceagul (folosit la altoit)”; cf. s â r p á c i, ț ă p á r.

BROTÍM vb. ind. prez. 1 pl. L VIIb „ne avem bine cu cineva, trăim în legături de prietenie”: [Porcii] mi i-o îngrijit un om, *brótím* noi cu el, da' și el cu noi.

BUBĂNIȚĂ s. f. B Va, VIIa „petrecere (între tineri, fără muzică), organizată la câmp (mai ales de Sfântă Mărie, dar și iarna)”: Iac-așa, când am fost, doamnă, auz, dă t r i i s p r e c e ani, dă patrusprece ani, atunci ne-am dus la *bubăniță*. A c o l ó t o a t ă fata o avut c o p i l. Te-ai întors tot roată, așa [!] tot te-ai... așa s-o făcut o roată și te-ai luat dă după cap cu el ș-a i î m b l a t, ș-ai vorbit ce-ai vorbit, nu mai fân minte [...] numa noi copiii, ai bătrâni n-or fost n i c i d e c u m [...] Așa că două-t r i i ceasuri dă vreme s-o ținut *bubăniț*-aia B VIIa.

BUBÓCII s. m. pl. art. L VIIa „locuitorii din Satu Nou”: Da’ la noi o fost, satu ăsta a n o s t u o fost ca la Ovcea, o v c e n i i, *bubósi* și la noi, cu s u m n e, cu b o ș t e, cu... am fost c u c a p u l e g a t.

BUBUIÉNE s. f. pl. L VIIIb „gogoși din aluat înainte de a fi prăjite”: Covrigii v-am spus să fac *bubuiéne*, se cresc în... în untură, în ulei, în ce vrei să le f r i g i.

BUCĂTŪRĂ s. f. L VIIIb, e, pl. *bucături* M VIIIb, Ib VII „bucățică (de carne)”: [Ciorbă facem] de c r u m p i, mai cu v o *bucătūră* de carne, dacă am avut L VIIe. M a tot tai să vină bucățica, *bucătūra*, cum să spun? așa de mare L VIIIb; cf. b u c ă ț i c i, c ó ț c ă 1°, d ă r á b.

BUCĂȚICI s. f. pl. L VIIIb „bucățele”: M a aia [b u r f a] se taie *bucățís*; cf. b u c ă t ū r ă, c ó ț c ă 1°, d ă r á b.

BUCHÉTURI s. n. pl. R VIIIb „mănunchiuri din fire de cânepă”; cf. m ă n ū n c h i i, s n o p u r é i, s t u f.

BÚCINE v. **búciune**.

BÚCIUME s. m. B VIIIb, R VIIIb, pl. *búciimi* I VIIb și s. n., pl. *búciune*

R VIIIb, M VIIIb „partea de jos, mai groasă, la tulpina viței-de-vie; butuc”: [La noi] o fost foarte mare vii. Acuma nu măi este nici una, nici un *búsume* măcar... de vie, pe hotar R VIIIb.

var. **búciune** s. n. pl. B VIIIb.

BUCIUMÉȚII s. m. pl. art. S Va „caltaboșii”; cf. c ă v ú r m ă 2°, c ă r n ă ț 2°, c ă r t a b ó ș, s ă n g e r e t e.

BUCLIÚC (2 sil.) s. n. M V, VIIIc, VIII*, VI VIIa „gunoi de grajd”.

BUDÍNC s. n. B Vc „budincă”.

BUFÉNI s. m. pl. S VIIIb „bănățeni veniți dinspre Oravița”.

BUGÁRI s. m. pl. O VIIb „bulgari”.

BUGEÁC s. n., pl. *bugeácuri* B VI „buruiană care crește prin porumb; brădișor”: Este care-l îngroapă [porumbul], este care nu-l îngroapă, depinde de... *bugeácuri*, da știu că pe la voi se spune buruieni, acuma noi zicem *bugeácuri*.

BUIÉDE s. f. Ms VII, pl. *buiézi* B VIIIb, Ms VII „medicament”: Unele nu poate fără *buiéd* nici defel, eu nu beu nicio *buiéde*; cf. l é c u r i, m e d i ț i n ă.

BUJÍT, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. B VIIIa „s-a lipit, s-a acoperit peretele cu tencuială”; cf. m ă l d ă r í t.

BUJÓRI s. m. pl. VI VIIa „ciucuri folosiți ca ornament la papucii de lână”: Papucii de lână... erau cu trei *bujóri*.

BÚLBE s. pl. B VIIIb „cocoloașe (în mămăligă)”; cf. b o b o l o á c ă 1°, g o g o l o á ș e 1°.

BULBÚCE v. **bulbúci**.

BULBÚCI s. m. pl. S VIIa „umflături, deformații în pâinea pusă la copt”; cf. c ă l c á i, g r u n ț ó i.

var. **bulbúce** s. n. pl. V VII.

BULVÁNII s. m. pl. art. B VIIIb „bulgării de pământ”.

BUMB s. m. pl. B Va, VIIIb, pl. *búmbi* S VIIc „tabletă (medicament), pastilă”; cf. b o á m b a 4°.

BUN adv. S Va, TM VI „bine”: Acu pentru copii îi mai *bun* la joc, la petreceri că nu măi merge n i m a să-i vadă S Va; cf. f a i n 6°.

BÚNA s. f. art. B Va „bunica”; cf. b á b ă 1°, g r é m a, m á i c ă 2°, m ú m ă 2°, s t r ă m á i c ă 1°.

BUNÁR s. n. S VIIb, G VIIIb „fântână”; cf. l u v í n ă, o d ú n e.

BÚNCUL s. n. art. B VI „pulverizatorul de la aspirator”: [P r a u l se dă pe arătură] cu *búncu*, c-on..., cu asta, cum îi spunem, cu... de la s i r i v a c i.

BÚNDĂ s. f. VI VIIa „haină lungă, palton”; cf. i á n c ă l.

BÚNGUL s. n. art. B Vc „conținutul pipotei”.

BÚNGUR s. n. M V, VIIa, c „urluiață (de porumb)”; cf. u r ó i.

BURÁGA s. f. art. L VIIe „stomacul (la animale)”; cf. b ú r f ă 1°.

BURDÍC s. n. L VIIIb, e, S VIIIb, d, B VIIc, R VIIa, pl. *burdíce* L VIIe, I vb, *burdícuri* L VIIIb „pieptar, cojocel (fără mâneci): cel pentru femei încheiat în față, cel pentru bărbați, într-o parte ”: Am *burdíce* de când am fost fată L VIIIb.

BÚRFĂ¹ s. f. 1° Ib VII, VIII, VI VIIIb „stomac (la porc)”; cf. b u r á g a.

2° L VIIIb, c „tobă (mezel)”; cf. r á n z ă 2°, s l a d o l é t, ș á i c ă, t ă b ă ș á i c ă.

BÚRFĂ² s. f. M VIIc „saltea (confectionată manual, în casă)”; cf. d r i c á l ă, d u ș é g 2°, s l ă n e á c.

BURÍȘCE s. n. pl. S Va „burice la degete”.

BUȘULÍE s. f. VI VIIIb „gămălie”.

BUȘURI s. n. pl. M VIIa „cocoloașe, ghemotoace (de faină)”.

BÚTE s. f. pl. I VIIb „recipiente”: [Avem] *búte* de răchie.

BÚTER s. L VIIe, VII*, S VIIa „unt”.

BUTOÁRĂ s. f. 1° O VIa, VIIIb, pl. *butoáre* O VIIIa, *butóri* O VIa, VIIIa „gaură (la ciur)”; cf. g á u r e.

2° B VIIIb, G VIIIa „gaură, groapă în pământ (în care se pune la prins coarda de viță-de-vie)”: [B u c i u m i i] i-o lăsat în *butóáră*, în groapă B VIIIb; cf. g r o p 1°.

3° art. O VIIIb „gaura, gura cuptorului de ars cărămida”.

4° TM VIII „orificiu în care se montează țeava sau furtunul în capacul cazanului de fiert țuica”: Dup-aia ai avut ca o căciulă capacu ăla de lemn și-n capacu ăla o fost o *butóáră*.

BUTURÍȘCĂ s. f. TM VIIa „gaura în care se fixează fîtilul la opaiț”.

BUTUROÁIA [fon. *buturóána*] s. f. art. B VIIIb, pl. *buturoáie* [fon. *buturóáne*] B VIIIb „gaura, găurica festonată (la broderie)”.

BÚZĂ s. f. B VIIIb „mal al unei ape”: Cică la vreme-aia s-o fost umplut b i d e i u ăsta aci [...] o fost v e t e m apa din *búză*-n *búză*, știi?

C

CÁCICĂ (2 sil.) s. f. B Va, VIIIb „numele jocului de copii țurca”.

CÁFĂ s. f. L VIIIb, e, VII*, I Va, B Vc, M V, V VII, Ms VII, G VIIIb, c „cafea”: Nino, vrei să faci o *cáfă*? LVIIb; cf. c a f e á u ă.

CAFEÁUĂ s. f. L VIIIb „cafea”; cf. c á f ă.

CAFÍTI (2 sil.) s. L VIIIb „cafenea, birt”: [Fata] o lucrat o ț â r ă aicea la noi, la *cafít*; cf. b e r t, c ă f á n ă.

CÁIHLE (2 sil.) s. f. pl. M VIIIc „pene de lemn”.

CAISĂNĂ (4 sil.) s. f. L VIIId, E VI, VIIa, pl. *caisăne* (4 sil.) TM VIIa, b, VIII; (3 sil.) L VIIc „caisă”: Io cam cu pigmez de *căisănă*, de prună, de miară [fac prăjituri] L VIIb; cf. *căise*.

var. **căisănă** (3 sil.) s. f., pl. *căisăne* L VIIb.

CĂISE (2 sil.) s. f. pl. I VIIb „caise”; cf. *căisănă*.

CĂLCHIURI s. n. pl. TM VIIa „piese de mobilă (neidentificate)”: Și *călkurí* și *foteluri* și vitrină, ce-o avut, *regal*, nu vitrină [...] tot o ars.

CĂLE s. f., în *nu-i cu* ~ loc. vb. L VIIb „nu e normal, nu se cade, nu se cuvine”: Bărbații să stea să bea, să se chefluiască *nu-î cu căle*; cf. *cerút*, *chitesc* 9°, dat 5°, *iertát*, *vóie* 2°.

CALITÉT s. n., *de* ~ loc. adj. L VIIb „de calitate, de valoare”; cf. *fain* 2°.

CAMARIÉRĂ v. *cameriéră*.

CĂMĂR s. n. 1° S VIIa „cămară”: Noi n-am avut *podrúm* la satu meu, *decât* așa ca un *cámăr*; cf. *șpais*.

2° M VIIc „cramă”; cf. *pívniță*, *podrúm* 2°.

CAMERIÉRĂ s. f. R VIIa, VIIIb „cameristă”.

var. *camariéră* s. f. R VIIa.

CĂMPURI s. n. pl. B VII „campusuri (de refugiați)”.

CANALIZĂȚIE s. f. S VIIIb, pl. *canalizății* L VIIIb „canalizare”.

CANÁLURILE s. n. pl. art. 1° B VIIIb „canalele de aducțiune, de irigație etc.”; cf. *bighéi*, *vodóvó*.

2° B VIIc „canalele renale”.

CANÁP s. n. G VIIIa „ață (pentru marcat terenul la plantatul viței-de-vie)”.

CANCELĂRIE s. f. 1° S VIIIb, R VIIIb „primărie”; cf. *comună*.

2° var. **cănțălărie** s. f. S VIIa, Ms VIIIa, pl. art. *cănțălăriile* S VIIIb „(serviciu la) birou”: A l d a t ă m ă g ă n d e a m ș i e u . . . p ă i s o ț u m e u ș ă d e a c o l o - n *cănțălărie*, cu doamnele, n o a ! ș i e u s ă l ú c r u ? S VIIa.

CĂNE s. f. pl. L VIIb „borcane”: Aia [sfecla] *roșe* o fost de făcut *sălături*, ai văzut cum facem acuma de punem la *căne*; cf. *flășă* 2°, *uiágă* 2°.

CĂNTĂ s. f. 1° TM VII „cană mare”; cf. *bocál*.

2° S VIIa, pl. *cănți* R VIIa „vas (mare) din tablă, de formă paralelipipedică, în care se păstrează untură sau se pune cașul la saramură”.

CĂPĂT vb. ind. 1° prez. 1 sg. B VI, VIIc, VI VIIIa, b, Ms VII „primesc (ajutor bănesc, serviciu, locuință etc.)”: [Preotul și soția] trăiesc aici, *or căpătát* casa lângă biserică L VIIIb.

2° prez. 2 sg. *cápeți* L VIIb „obții (acte, drepturi etc.): [Fiica și ginerele] s-or dus în Austria, după aia, în Austria or stat până *or căpătát* hârtiile alea toate L VI.

3° pf. c. 1 sg. *am căpătát* Ms VII „am dobândit (o boală), m-am îmbolnăvit de”: *Am căpătát* tuberculoză [...]. Tata *o căpătát* râie; cf. *betejít*.

4° refl. ind. pf. c. 3 sg. *nu s-a căpătát* L VIIc, B VIIb [d. anumite obiecte, mărfuri etc.] „nu s-a găsit (de cumpărat)”: N-o fost *să se căpete*, *nu s-o căpătát* ață de *șlinguit*, *nu s-o căpătát* B VIIb.

ind. prez. 2 sg. *cápeți* 1° L VIIb, 3 sg. *cápătă* 1° B VI, VIIc, pf. c. 1 sg. *am căpătát* 3° Ms VII, 3 sg. *a căpătát* 2° L VIIId, 3° B VIIc, 1 pl. *am căpătát*

2° M VIIc, 3 pl. *au căpătát* 1° L VIIb, 2° L VI, B VIIIc; conj. prez. 1 sg. *să căpăt* 3° L VIIb; refl. conj. 3 sg. *să se căpete* 4° B VIIb.

CAPRIȚII s. n. pl. L VIIId „imitații, făcături”: *Ála* o fost *capriții*, *ála* n-o fost *pigmez*. *Pigmez* *se dezmadurá*.

CARABÍT s. n. I VIII „carbid”.

CARAVÁN s. n. E VIII „caravană”.

CARDIÁL adj. VI VIIa „cardiac”.

CÁRE, *nu știi* ~ loc. pron. nehot. B Vc „careva”; cf. *cáregodi*, *cáreva*.

CÁREGODI pron. nehot. TM VIIb „careva”; cf. *cáre*, *cáreva*.

CÁREVA pron. nehot. S VIIIc, VI VIIa „careva”; cf. *cáre*, *cáregodi*.

CARFIÓL (2 sil.) s. m. TM VIIb, M VIIc „conopidă”.

CARMANÁDÁ s. f. M V, VIIc, d „mușchi (la porc)”: *Carmanádá* de pe lângă șira porcului, aia-i a mai bună parte și cea mai scumpă M VIIc; cf. *șușănítá*.

var. **carmenádá** s. f. V V; **crămánádá** s. f., pl. *crămánázi* S Va.

CARMENÁDÁ v. **carmanádá**.

CARNEVÁL s. n. S VIIb „carnaval”.

CÁRTE s. f. 1° S VIIc, R VIIa „scrisoare”.

2° S VIIc „bilet (de tren)”.

3° ~ *ieftiná* R VIIa „permis de călătorie cu preț redus”.

4° L VIIId „rețetă (pentru medicamente)”.

pl. *cărți* 2° S VIIc, 4° L VIIId.

CARTIȚĂ s. f. L VIIId „cartelă de telefon”: *Acolo* [în America] este *cartițá* de-alea.

CÁSA s. f. art. 1° L VIIb, B VIIIb „totalitatea persoanelor care locuiesc

împreună, familia”: *Ceapa* [...] o am sărat-o și-am pus-o la masă, și-am mâncat-o *cása*, *câți* am fost în casă L VIIb.

2° pl. *căsi* Ms VIIa, G VIIb, VIIa; *căsi* general „case”: [Soțul] o stricat v o patru *cășí* în iarna aia L VIIb.

3° pl. *căsi* B VIIIb „desene (sub diverse forme) făcute pe sol, pe pământ (în jocurile de copii)”.

CATOLÍCĂ 1° adj. f. Ib VIII „de rit catolic”.

2° s. m. pl. art. *catolicii* Ib VIII „adeptii catolicismului”.

CATRÍNȚE s. f. 1° pl. R VIIa „piese de îmbrăcăminte purtate de femei, în loc de fustă, constând, de regulă, din două bucați dreptunghiulare sau trapezoidale, de stofă sau de pânză groasă (una, mai lată, în față, alta, mai îngustă, în spate sau, uneori, doar în față sau doar în spate)”: *La fetele nemăritate era cotrință* numa în față; [după căsătorie] să pun și pă cur, asta-nsamnă că ești nevestă B VIIa; cf. *clini*.

2° var. **cotrință** s. f. B VIIa „bucată de postav”.

var. 1° **cotrință** s. f. S VIIIb, TM VIII, B Va, VIIa, VI VIIa, pl. *cotrințe* B Va, VIIa, VIIa, R VIIa, b, *cotrinți* B VIIa, c, R VIIa; ~ *de arămíz* v. *arămíz*; ~ *strámtá* S VIIIb „catrință îngustă”.

CAÚC s. n. L VIIb, S VIIb „căuș, polonic”: Și-atunci cu *cáucu* am luat zeamă d-aia și-am pus în tot t e r i u L VIIb; cf. *tio c* 1°.

CÁUTE, *să* ~ vb. 1° conj. prez. 3 sg. Ms VII „să viziteze, să vadă (din prietenie)”: *Cine să mă căute*, maico, cine să vină? Ms VII. *Acuma lumea nu să măi căută* așa ca *nainte* B Vb. *Acuma nu se căută* așa lumea, nu se duce unii la alții R VIIa.

2° ind. prez. 3 sg. *căută* S VIIc [d. medic] „controlează medical, consultă”: La doctor acolo ăla pe mine mă ia, mă *căută* în gât, că eu am fost mai b e t e a g ă ca el, gripă [am avut] și m-o *cătat*.

3° sup. *de căutat* M VIIa „greu de găsit, rar întâlnit”: [Ginerele] e un c o p i l *de căutat*, tare bun.

4° var. *cotău* vb. ind. impf. 3 pl. S Vc „ghiceau viitorul”; cf. h o r s t u i á u.

5° var. *acătă* vb. ind. impf. 3 pl. S VIIc „cătau”.

ind. pf. c. 3 sg. *a căutat* 2° L VIIb; refl. ind. prez. 3 sg. *se căută* 1° B Va, b, R VIIa, pf. c. 3 sg. *s-a căutat* 1° B VI.

var. 2° *cătăt*, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. S VIIc.

CAVALERIE s. f. R VIIIb „cavalerie (în armată)”.

CAVURNĂ v. *căvurmă* 1°.

CĂ conjuncț. S VIIa „dar, însă”: Ne-am dus să ne cununăm, *că* nu la biserică, așa la c o m u n ă; cf. b a ș 3°, m a 1°, n ú m a 3°.

CĂBJIA s. f. art. M VIIb „joarda”: Jap! Bărbatu cu *căbjia* p r ă s t ă picioare.

CĂCIULI s. f. pl. R VIIa „bonete purtate de bucătari”: M-or arătat așa cu mâinile să văd cum t r ă b ă s ă - m p ă t u r ștergare, cum t r ă b ă s ă calc cu mâna..., la bucătari o fost așa *căsúli* d-alea mari, tot așa cu p ă t u r i, o trăbuit să le... calc frumos.

CĂFÂNĂ s. f. S VIIIb, TM VIIc, pl. *căfâne* S VIIc „cafenea, birt”; cf. b e r t, c a f í t i.

CAISÂNĂ v. *caisână*.

CĂJI v. *căzi*.

CĂLĂREÁU vb. ind. 1° impf. 3 pl. B VIIIb „călcau (insistent) pleava

așezată în claie sau fânul la încărcatul căruței”.

2° pf. c. 3 pl. *a călărit* B VIIc „au călcat peste ceva sau peste cineva”: M â n ă autobuzu și dă în tractorist, în t r a c t o r e, și toți p r ă s t ă el l-o *călărit*.

3° prez. 3 pl. *călăresc* B VIIa „bântuie, chinuiesc”: Aia este cătră Paști, atunci zice că în săptămâna aia se ține de Sântoader; nu lucri, n u î n s e r i sara p r ă s o c a c, că zice că te *călăresc* S â n t o a d e r i i.

CĂLĂRI adv. B VIIIb „călare”: S-o dus unu cu calu *călărí*.

CĂLCÁ, *se* ~ vb. refl. pas. ind. impf. 3 sg. B VIIIa [d. amestecul de pământ înmuiat cu pleavă pentru făcut cărămida] „se frământa insistent cu picioarele”.

CĂLCĂTOR s. n. R VIIa „mașină, fier de călcat rufe, haine”.

CĂLCÁI s. n. B VIIa, pl. *călcăie* L VII* „deformație în pâinea pusă la copt”: Când făcea m a i c a mea [pâine], ce să vă spun, *călcăie* roșu, să mănânci [...] cum să spun? când ea s-o copt, ea s-o dat la l ă t u r i, da [...] tot b u l b u c i, cum se spune S VIIa; cf. b u l b ú c i, g r u n ț ó i.

var. *călcăie* s. n. S VIIa.

CĂLCĂIE v. *călcăi*.

CĂLÚPUL s. n. art. R VIIIb, pl. *călúpurí* L VIIe „calapodul, tiparul (din scândură) folosit în cărămidărie sau la prepararea săpunului”: L-o luat [săpunul], l-o pus în *călúpurí*, o fost *călúpurí* de scânduri, de lemn L VIIe; cf. ț i g l á n e.

var. *culúpul* s. n. art., pl. *culúpurí* B VIIIa.

CĂMÁRĂ s. f. 1° B VI „magazie”; cf. ș o p.

2° S VIIIa, R VIIIb, Ms VIIIa „clăie de fân”; cf. p l á s t ă 1°.

3° R VIIIb, Ms VIIIa „stog din snopi de păioase sau din coceni de porumb”; cf. g i r e á d ă, p l á s t ă 2°.

pl. *cămări* 3° B VIIb, R VIIIa, b; *căméri* 2° Ms VIIIa.

CĂNĂF s. n. B VIIa „legătură sub formă de fundă (făcută din fire de cânepă) la mănăsa pusă la topit”: [Cânepa] aia a fost legată tot una după alta, o fost tot pusă-n mănășile alea, una după alta; tu o trebuie cu *cănáf* să le legi.

CĂNĂLĂRIE v. **cancelărie** 2°.

CĂPĂRĂ s. f. M VIIc, VI VIIa „logodnă”: Și sâmbătă sara o fost ca t o c m a, ca *căpăra*. Or vinit cu p a n a, așa s-o zâs VI VIIa; cf. p e ț e á l ă 2°, t ó c m a.

CĂPĂRĂT, *a* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 sg./pl. Ms VII „a(u) arvunit (fata) în vederea căsătoriei, a(u) logodit”; cf. p o g o d é s c.

refl. ind. prez. 1 sg. *mă căpărăsc* B VIIc, pf. c. 1 sg. *m-am căpărât* VI VIIa, 1 pl. *ne-am căpărât* VI VIIa, VIIIa; conj. prez. 3 sg. *să se căpărăscă* VI VIIa; part. f. *căpărâtă* B VIIc, VI VIIa.

CĂPĂUL s. n. art. S VIIIa „bârșa plugului”; cf. c r ú c e a.

CĂRĂȚURILE s. n. pl. art. I VIIb „cărățele”; cf. c o c í e, t r ă s ú r ă.

CĂSĂTORÍT, *a* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 sg. VI VIIa „a luat (pe cineva) în căsătorie”: Țsta [fiul]-n Vârșeț o *căsătorít*, a l mai mare, și o rămas în Vârșeț; cf. î m p e r e c h í t.

conj. prez. 3 sg. *să căsătorească* S VIIa.

CĂSULÍE s. f. 1° G VIIb „anexă a locuinței, cămară de vară”.

2° I Va „căpățână de usturoi”: [Pui] o *căsulíe* de a i; cf. g l ă v i i.

CĂȘTIGÁT v. **căștigát** 3°.

CĂTÂNĂ s. m. 1° L VIIb, S VIIc, M VIIc „soldat”; *s-a dus* ~ S VIIc „s-a dus în serviciul militar”; cf. b l â n d ú ț.

2° pl. *cătáne* S VIIc, Ms VIIIa „stagiul militar, militarie”: Am vrut să mă duc și eu la el, la *cătáne*, a c o l ó în Skopie S VIIc. Așa am învățat la *cătáne* Ms VIIIa.

CĂTÁT v. **căute** 2°.

CĂTĂ¹ v. **cătră** 2°-5°.

CĂTĂ² adv., în num. distributiv ~ *únu* L VIIc „câte unul”: Pân' la t r i i [copii] care au, da' acuma mai mult *cătă* unu.

CĂTRĂ 1° *de* ~ prep. compusă M VIIc, R VIIa „cătred (temp.)”: [Nuntașii] o r p r o m â n c a t iară *de cătră* ziuă M VIIc. Duminică noaptea *de cătră* ziuă [se termina nunta] R VIIa.

2° var. **cătă** prep. L VIIb, VIIIb, S Vb, VIIc, I VIII, TM VIIIb, c, B VIIc, R VIIIa, Ms VII „cătred, la (cu val. de dat.)”: Și o spus *cătă* mine R VIIIa.

3° var. **cătă** prep. L VIIc, Ms VII „aproape de (temp.)”: Până-n c o a c e a *cătă* ele [= vecine, vremea vecinelor] v e t e m o fost a l t ă f o r m ă L VIIc. [Tata] pân' *cătă* șaizeci de ani o cosit Ms VII.

4° var. **cătă** prep. L VIIb, R VIIIb „imediat după, lângă, împreună cu”: Și-atuncea am luat [din clăie] snop *cătă* snop L VIIb. O pus pânza aceea *cătă* c e i a l a l t ă R VIIIb.

5° var. **cătă** prep. VI VIIa „după, dinspre (indicând descendența)”: Numele [nostru] de familie *cătă* moșu îi Bogdan.

CĂȚÁP s. m. S Va „măcelar”.

CĂȚEÁUĂ s. f. E VIIa, O VIIIb „cățea”.

CĂURME v. **căvurmă** 2°.

CĂVURMĂ s. f. 1° S Va, pl. *căvurme* Ib VII, VIII „un fel de tocăniță din mațe de pasăre sau din măruntaie de porc tocate mărunț”: Curăță, nu știu care, mațele, noi n-am făcut nicicând, se curăță, se rad, se-ntorc pră dos, se taie așa [= mărunț] ș-atunci se face ca *cavurnă*, cu ceapă, cu... B Vc; cf. ș c h e m b i c i.

2° var. **căurme** s. n. G VIIc „caltaboș”; cf. *buciuméții*, *cárnăț* 2°, *cârtabóș*, *sângeréte*.

var. 1° **cavurnă** s. f. B Vc.

CĂZI s. f. pl. R VIIa „oale (mari), emailate, în care se depozitează untura”.

var. **căji** s. f. pl. R VIIa.

CĂLȚUL s. m. colect. art. S Vb, M VIIa „călții”: Ieșea care-o fost fuioru și *cățu* de bășca M VIIa; cf. *drugălócii*, *strámă* 2°, *zgrébenii*.

CÂNDGODE adv. I Va „oricând”; cf. *mácăr* 8°.

CÂNDVA adv. L VI, VIIc, R VIIIb, G VIIIb, Ib VIII „cândva”.

CÂNE s. m. E VIIa, O VIIIb, Ms VIIIa, pl. art. *câni* V VIb „câine”.

CÂNTÁT, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. I sg. S VIIc „m-am jelit, am plâns”: *M-am cîntát* și m-am văitat de durere S VIIc. A l e t i n e r e v e t e m a n u m e ș t i u s ă s e c ă n t e [la înmormântare] I Va.

conj. prez. 3 pl. *să se cante* S VIIc, I Va.

CĂRLÍGUL s. n. art. S Vb „numele unui dans popular (în perechi)”.

CĂRN adv. O VIIIb „strâmb, mincinos”: Spuneți *dirept*, nu spuneți *cárn*.

CĂRNĂȚ s. m. 1° L VIIIb, c, M V, ~ *roșu* L VIIIb, c, M V „cárnat”.

2° ~ *alb* L VIIIb, ~ *d-ála alb* M V „caltaboș”; cf. *buciuméții*, *căvurmă* 2°, *cârtabóș*, *sângeréte*.

3° pl. *cárnățuri* L VIIIb „mezeluri diferite, inclusiv cârnați”: La Paști [...] nu se mai duce [la nași] *cárnățurí*.

pl. *cárnăți* 1°, 2° L VIIIb, c, M V.

CÁRPÁ s. f. 1° L VIIIb, S VIIIb, c, VIIIb, I Vb, TM VIIa, B VIIc, R VIIa, Ms VII, Ib VII, pl. *cârpe* S VIIc, R VIIa, ~ *scúrte* L VIIc „basma”: Dacă moare femeie, iar îi pun țoale, *cârpă*, ș t r i m f i, haine L VIIIb.

2° ~ *măre* B VIIc, pl. *cârpe lungi* „broboadă”.

3° ~ *mică* B Va, VIIc, ~ *de buzunár* TM VIIa, pl. *cârpe* I Va „batistă”.

4° M V „prosop”.

5° M VIIc „prapor (la porc)”.

CÁRSTÁ s. f. BVIIIb „claie de snopi”; cf. *cârstăți*, *petínă*.

CÁRSTÁȚI s. f. pl. B VIIIb „clăi de snopi”: Se făcea *cârstățí* din nouăsprece snopi, cu doi popi; cf. *cârstă*, *petínă*.

CÁRSTÁVÉȚI v. **crastavéți**.

CÁRTABÓȘ s. m. L VIIIb „caltaboș”: Cu capu, cu plămânele, cu ficatu, cu inema am făcut *cártabóș*; cf. *buciuméții*, *căvurmă* 2°, *cárnăț* 2°, *sângeréte*; *cárnát* ~ L VIIIb „caltaboș umplut în maț de cárnat”.

var. **cârtábóș** s. m. L VIIIb, Ib VII, VIII, pl. *cârtábóșuri* Ib VII; **cârtábúș** s. m., pl. *cârtábúși* S Va.

CÁRTÁBÓȘ v. **cârtabóș**.

CÁRTÁBÚȘ v. **cârtabóș**.

CÁȘTIGÁT, *am* ~ vb. 1° ind. pf. c. I sg. B VIIc „am pregătit, am preparat, am făcut cu mâna mea”: Tot *am câștigát* [pentru vizita finilor], și piftie, și *străiți* am țesut, și... de toate [...] *Am cîștigát* la fata aia ce-am

măritat-o aicea, are chilimuri, are... am dat și la noră păpuși [...] păpuși făloși [...]. *Am câștigat*, am făcut cu mâna mea, din mâna mea.

2° ind. pf. c. 3 sg. *a câștigat* B VIIc „s-a preocupat, a făcut rost, a cumpărat”: [La nuntă] nănașu *a câștigat* toarta.

3° var. **căștigát**, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. S VIIc „m-am pregătit, m-am îngrijit”: Eu m-am spălat, *m-am câștigát* să plec [la doctor]; cf. *chitésc* 4°, *grijésc* 5°, *rândui* 5°.

CĂTA 1° adv. general „puțin, în mică măsură”: *Căta* m-am dus, *căta* am stat [din mers] S VIIc. Or *căta* frământat aluatu M VIIa; cf. *țără* 1°.

2° adj. m. și f. L VIIc, S Vb, VIIa, b, c, B Vb, VIIa, b, M VIIa, R VIa, VIIa, Ms V, VII, VIIIa, m. pl. *căția* B VIIc, f. pl. *câtea* B VIIIb „o cantitate mică (dintr-una mai mare), un număr mic (dintr-unul mai mare)”: Cum mi-o plăcut de acră [ciorba], așa o rămas, dacă nu am mai pus *căta* sos LVIIc. După *căta* vreme s-o umflat obrazu B VIIa. *Căta* bani ce-am avut am făcut la mormânt, că n-are cin’ să ne facă B VIIc.

3° *cătă*, în *cătă-căta* locuț. adv. B VIIa „cât de cât”: I-ajut [pe copiii] *cătă-căta* și eu.

4° *tot căte-căte* locuț. adv. M VIIa „puțin câte puțin”.

5° var. **cătai** adv. V VII „aproape, cât pe ce, mai-mai”: [Am pus] ouă când or fost *cătaj* gata [fierte *verzele*].

var. 1° **cătai** adv. S VIIc, M V.

CĂTAI v. **căta** 1°, 5°.

CĂTE pron. nehot. f. pl. L VIIb „multe; de toate”: Și vrea să ștea la

mine, o fost la ailanta, o adunat lapte c-un *opcean*, o adunat *cîte*.

CĂTGODI adv. TM VIIb, Ib VII „oricât”; cf. *macăr* 9°.

CE, *din* ~ locuț. conjuncț. B VIIb „pentru că”; cf. *pâncă*, *prân* 3°, *prântucă*.

CEALĂLĂLTĂ v. **ceialălătă**.

CEARĂPI (2 sil.) s. m. pl. M VIIIb „ciorapi”; cf. *ștrimfi*.

CEAS s. n. 1° *un* ~ *de vreme* TM VIII, E Va, pl. *ceásuri*, *două* ~ *de vreme* B VIIa, M VIIa, Ms VII „formule de indicare a cantității de timp, a duratei”.

2° pl. *ceásuri*, *la două* ~ L VIIb, d, e, S VIIIb, Ms VII, *la șase* ~ B VI, *la șapte* ~ B VIIa, *la opt* ~ M VIIa, VIIIa, Ms VIIIa, *la nouă* ~ B VI, VIIa etc. „formule de indicare a orei”.

CEĂSMĂ s. f. L VIIb, B Va, VIIa, pl. *ceșme* L VIIb, R VIIa, *ceșmi* B VIIIa „cișmea”: [Pentru apă] avem *șasmă* în *avlie* B VIIa; cf. *dudă* 3°, *pumpă*.

var. **ceșmă** s. f. M VIIIc.

CÉBĂ s. f. Ib VII „pătură, învelitoare groasă (din lână)”; cf. *cerge*, *cuşmîță*, *ponéavă* 1°.

CÉGODE pron. nehot. B VI, VIIIa, O VIIIa, G VIIc, Ib VII „orice”; cf. *ărcăre*, *macăr* 4°.

var. **cégodi** pron. nehot. L VIIb, M VIIc.

CÉGODI v. **cégode**.

CEIALĂLTĂ pron. dem. f. R VIIIb „cealaltă”; cf. *ălălăt*.

var. **cealălătă** pron. dem. f. S VIIa; **celălaltă** pron. dem. f., m. pl. *celălălți* S VIIIa.

CELĂLĂLTĂ v. **ceialălătă**.

CELUÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. Ms VIIIa „a păcălit, a înșelat”. conj. prez. 3 sg. *să céluie* Ms VII.

CEPI s. f. pl. R VIIb „cepe”.

CERCEÁVURI s. n. pl. B VIIc „cearșafuri”; cf. p o n e á v ă 2°.

var. **cersăvuri** s. n. pl. VI VIIa.

CÉRGE s. f. pl. V VII „cergi”; cf. c é b ă, c u ș m í ț ă, p o n e á v ă 1°.

CERNI, *să* ~ vb. conj. prez. 2 sg. G VIIa „să treci prin sită peste colindători diverse seminte, conform unui ritual în timpul colindatului”; cf. c i ú r u i.

CERȘÁVURI v. **cerceávuri**.

CERÚT, *s-a* ~ vb. refl. impers. ind. pf. c. TM VIIa „s-a cuvenit”; cf. c á l e, c h i t é s c 9°, d a t 5°, i e r t á t, v ó i e 2°.

CÉȘMĂ v. **ceășmă**.

CÉTURI s. f. pl. EVII* „cete (de colindători)”.

CÉVA pron. nehot. L VIIb, d, e, S VIIa, b, VIIIa, d, I Va, b, VIb, B Vc, VI, VIIc, VIIIa, M V, VIIIb, R VIIa, O VIIIa, G VIIc, Ib VIII „ceva”.

CHÉBE s. f. pl. B VIIa „scutece”.

CHECS s. n. 1° B Vc „blat de tort (de cumpărat)”.

2° pl. *chécsuri* L VIIb, d, S vb, M VIIc, V V „dulciuri, prăjituri de diverse sortimente (mai ales, de cumpărat)”; cf. d u l c e á ț ă 2°.

CHEFLUIÁSCĂ, *să se* ~ vb. refl. conj. prez. 3 pl. L VIIb „să chefuiască, să se bețivească”: Bărbații să stea să bea *sî să kefluíáskě*, aia n u - i c u c a l e.

CHÉLERMAISTĂR s. m. B VIIIb „maistru pivnicer”.

CHÉLMĂ v. **pielm 1°**.

CHELNĂRÉSC, *să* ~ vb. conj. prez. 1 sg. L VIIb „să servesc consumatori în local”: B a r e m d a c ă m ă d u c s ă l u c r u a c o l o [în Elveția], *să kělnărésc* acolo, să fiu c h e l n ă r i ț ă.

CHELNĂRÍȚĂ s. f. L VIIb „ospătăriță, chelneriță”: O fost *kělnăriță* aicea la birt la noi.

CHELTUÍT, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. G VIIIa „s-a consumat, s-a folosit”: Cea mare parte de porumb *s-o keltuít* în casă.

CHEMÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. L VIIe „s-a numit, a fost numit”: Un lemn iaca așa d i r e p t, și-o fost mare [...] Ala l-o *kemát* c o l ă n i c.

CHEMÁREA s. f. art. VI VIIIa „invitarea la nuntă”; cf. c h e m á t u l.

CHEMÁTUL s. n. art. VI VIIIa „invitarea la nuntă”; cf. c h e m á r e a.

CHÉRM v. **pielm 1°**.

CHÉSURI s. f. pl. V V „pungi folosite ca ambalaj”.

CHÍCA s. f. art. 1° pl. *chici* Ms VII „cozi din păr împletit”.

2° LVIIb „pletele, coama calului”: O fost ca *kíca*, ca coama la cai, de mândră, de f a i n f u i o r u ă l a.

3° S VIIa „mătasea porumbului”.

CHICI s. n. R VIIb, VIIIa, G VIIIb „șold (la om)”: Am căzut și m-am frânt *kíšu* R VIIb.

CHÍFLE s. f. pl. L VIIb, TM VIIa „cornuri din aluat, cu diverse umpluturi”: Din făină de grâu, iaca așa, facem colaci, se face *kífle*, se face s c o v e r z i [...] *kíflile* se fac cu brânză, cu gem, cu... cu ce vrei L VIIb.

CHÍJE v. **ghíjă 1°**.

CHÍLĂ s. f. L VIIc, I VIb, S VIIc, TM VIIb, B VIIa, M V, Ms VII, VIIIa, pl. *chile* L VIIc, S VIIc, *chili* I VIb, B VIIc, M V, VIIc, Ms VII, VIIIa „kilogram”: Or pus câte cinci *kíle*, șase [de unsoare], cât am avut, la o *kílă* de sodă L VIIc. [Porcii] cresc până v i n d e o s u t ă d e *kíl* M v.

CHILOMÁS s. n. B VIIc „lipom pe un organ din corpul omenesc”: M-o

apărat, o aflat *kilomás* cum se spune? *Unturã*, *bobricu* al stâng învăluit în *unturã*; cf. *d r ú l e, u n t ú r ă* 3°.

CHIM s. n. S Vb, TM VIIa „chimen”.

CHIMÉȘĂ s. f. 1° L VII*, B VIIa, b, c, M VIIb, VIIIb, R VIIb, Ms VIIIa, pl. *chiméși* L VIIc, E VIIa, B VIIa, b, M V, VIIa, b, R VIIa, V VII, Ms VIIIa, *chiméșe* L VIIb „cămașă”.

2° pl. *chiméșe* L VIIb „pânzeturi pentru confecționat cămăși”: M-o făcut [îmbrăcăminte pentru copil] din *kíméșě*, din *ciupage*; cf. *j o l j, p o s t á v, t r o p á r i*.

CHINÁR [fon. *tínárĭ*] s. n. L VIIb, c, B Va, VIIa „chenar (din culori diferite sau din fire mai groase decât restul țesăturii) în pânza de casă”: Pânze de bumbac țesute [...] cu un fir de *tínárĭ* făcut iaca așa pe ele, pin țesătura L VIIc.

CHINÉZ s. m. B VIIc, VI VIIIb „primar”.

CHINUÍM vb. ind. 1° prez. 1 pl. L VIII „lucrăm din greu, ne chinuim”: Am lucrat și-*am kínuít* și ne-am făcut casă; cf. *o s â n d í t, o s t e n í t*.

2° pf. c. 1 sg. *am chinuít* Ms VII „am avut chinuri, m-am chinuit să nasc”: Am *kínuít* de joi până sâmbătă nu l-am născut, de patru *chili* și șaizeci de deche o... spus *b a b i ț a*.

1° ind. pf. c. 1 sg. *am chinuít* L VIII, S VIIc.

CHISĂLIȚĂ s. f. L VIIc „borș”: De când io m-am pomenit am auzit c-a-i bătrâni c-o făcut *kisăliță*, da n-am beut.

CHITÁT v. **chitesc** 5°.

CHÍTĂ s. f. 1° S VIIc „teanc de bani”.

2° pl. *chíte* Ms VII „buchete (de flori)”; cf. *p a c h é t u r i* 2°.

CHITEÁLĂ s. f. M VIIc „socoteală, rost, treabă, dichis”: *P r â n t u c â r n a ț i* îi altă socoteală, altă *Kitgálă*.

CHITÉSC vb. 1° ind. prez. 1 sg. O VIa, VIII, Ib VII „aranjez, pun în ordine, așez”: În *pricoliță s-o Kitít* mobila [...] toată mobila aranjată R VIIa.

2° ind. pf. c. 3 sg. *a chitít* L VIIIb „a aranjat, a potrivit”: [Soacra] o aprins *vetem șporieltu, l-o Kitít* [să ardă bine].

3° ind. pf. c. 1 sg. *am chitít* R VIIa „am împodobit, am gătit”: În față [la cortul de la nuntă] *am Kitít* așa cu... *c i p c u r i* mari; cf. *î m p ă n á t*.

4° refl. ind. prez. 3 sg. *se chitește* B VIIb, VI VIIb „se aranjează, se gătește, se îngrijește”: Și ala [părul din vârful capului] *s-o Kitít* așa, *s-o r â d i c a t* în sus [sub formă de coc]; cf. *c â ș t i g á t* 3°, *g r i j é s c* 5°, *r á n d u i* 5°.

5° var. **am chitát** vb. ind. pf. c. 1 sg. B VIIb „am făcut mănunchiuri din firele de grâu sau din cocenii de porumb, la cules”; cf. *p ă l ă m é ș t e*.

6° ind. pf. c. 3 sg. *a chitít* S VIIIc „a pus la punct, a reparat (un utilaj)”.

7° refl. ind. prez. 3 pl. *se chitesc* M VIIc „se distrează”.

8° conj. prez. 3 sg./pl. *să chitească* M VIIc „să se ocupe de cineva, să aibă grijă și să conducă musafirii, nuntașii”.

9° refl. impers. ind. impf. *se chiteá* R VIIa „se cădea, se cuvenea”: Eu le-am adus [diverse obiecte, haine în stil românesc] și la... neamurile n o a ș t e la... și *p r e t i n e*, și o fost și familie, le-am dat cum *se Kitgá*; cf. *c á l e, c e r ú t, d a t* 5°, *i e r t á t, v ó i e* 2°.

ind. prez. 1 pl. *chitím* 1° S VIIa, pf. c. 1 sg. *am chitít* 1° L VIIb, R VIIa, 3°

R VIIa, 2 sg. *ai chitít* 2° TM VIIa, 3 sg. *a chitít* 1° L VIIb, S VIIa, M VIIc, 6° S VIIIc, 3 pl. *au chitít* 3° M V, VIIc; conj. prez. 3 sg. *să chitească* 1° TM VIIa, 9° M VIIc; part. *chitít* 2° B VIIc, R VIIb, pl. *chitíți* 2° R VIIa, f. *chitítă* 1° O VIb, VIIIa, b, pl. *chitíte* 1° L VIIc, S VIIb, TM VIIa, 2° M VIIb; sup. *de chitít* 1° B VIIa, 4° B VIIa; refl. ind. prez. 3 sg. *se chitéște* 4° S VIIc, impf. impers. *se chiteá* 8° R VII, pf. c. 3 sg. *s-a chitít* 1° R VIIa, 2° L VIIc, 4° B VIIa.

CHITÍCI s. f. pl. S Vb dim. de la *chite* 2°: Moașa făcea osătăniile parcă, da! făcea trii pogăci și *kítís* de flori.

CHITÍE s. f. M VIIa „nume din naștere, după părinți”: Mă numesc Sava Măria Ghiroghina, după bărbat, da' după *kítíji* Blaj.

CHIȚELE s. f. pl. S VIIIb „ațe lungi (din mătase) colorate, prinse, atârnate pe un brâu, purtate drept catrința din spate”.

CHIUD s. n. Ms VII „capacitate de a gândi, minte, inteligență”: N-o fost rea [soacra], nu ma fără *kúdud*, fără minte [...] fără *kud*, cum să spun? nu a [...] nu și-o făcut socoata.

var. **chiudúd** s. n. Ms VII.

CHIUDÚD v. **chiud**.

CHIULÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIIb „am lipsit, am chiulit”.

CÍNEGODE pron. nehot. I Va, Ms VIIIb, „oarecine, cineva”; cf. *cíneva, oricinevá*.

CÍNEVA pron. nehot. L VIIb, S VIIa, I Va, VIb, B VIIIb, M V, VIIIb, R VIIa, V V, VI d, VII, O VIb, VIIIa, b, VI VIIa, Ms VII „cineva”; cf. *cínegode, oricinevá*.

CÍNSTĂ s. f. 1° R VIa „daruri pentru miri din partea nuntașilor”; cf. *plócónul* 2°.

2° S VIIb „pomană”; cf. *pománuri*.

CIOÁCE s. f. pl. R VIIIa „coarde, lăstari de viță-de-vie pregătiți pentru sădit”.

CIOÁIE (2 sil.) s. f. B VIIa, c „postav gros, rigid sau pânză deasă țesută bătut”: [C atrințele] de toată zăua o fost dă cumpărat, dă *çoáje* B VIIa. La capătul fașiei o fost o bucată de *çoáje* albă, pânză tare B VIIa; cf. *șúbă*.

CIOÁRDĂ s. f. S Va „turmă de porci”.

CIOÁRE s. f. pl. S VIIa, b, VIII d „ciori”.

CIOÁRELE s. n. pl. art. S VIIc „picioarele”.

CIOÁRECI s. m. pl. tant. I Va, TM VIIa „ciorapi groși (de dimie, purtați de bărbați peste pantaloni) care acoperă fluierul piciorului”.

CIOÁT CĂ (2 sil.) s. f., pl. *cioátche* B VIIa „broască”: „Da' dacă sare vro *çoátcă*”, zice, „în gură la el” [= la copilul mic dus la câmp și pus jos pe pământ], c-ai văzut că îi... săr *çoátke* [...] ori vrungreuruș.

CIOCÁNUL s. n. art. L VIIc „coceanul, cotorul verzei”: Ma-i scoatem *șocánu* [verzei], scoatem și punem sare acolo; cf. *cioclód* 1°.

CIOCI s. m. pl. L VIIb, c „colărezi”; cf. *colăreți, frecăței*.

CIOCLÓD s. m. 1° S Va „cocean, cotor la varză”; cf. *ciocánul*.

2° var. **cioclóz** s. m. G VIIIb, pl. *cioclózi* L VIIb, E VII, M VIIa, R VIIb, O VIb, VIIIa „coceni rămași după

curățatul boabelor de pe știulete”; cf. *g l o d, t u l e á n* 2°.

CIOCLÓZ v. **cioclód** 2°.

CIOCOLĂȚI s. f. pl. L VIIIb, c, B Vc, R VIIIb „ciocolate”.

var. **ciocolăzi** s. f. pl. B VIIc.

CIOCOLĂZI v. **ciocolăți**.

CIÓFUL s. art. R VIa „numele de familie”: *Ćófu* nostru, ne-a zis... *c o p a c u n o s t u* s-o numit *ćófu* voinanilor, c-or fost trei familii de Voina; cf. *f a m i l i á r, m á r e* 3°, *p r o n ú m e*.

CIOLĂNIȚĂ s. f. E VII „turtă făcută din aluat de pâine, coaptă pe vatră”; cf. *c ó c ă, l i p í e, t e l e n í ț ă*.

CIOMPÉGHE s. n. pl. G VIIIa „resturi din tulpini de porumb rămase pe câmp după cules”.

CIOPELÉSC v. **ciúpel**.

CÍPCURI s. f. pl. R VIIa „dantele”.

CIRILIȚA s. f. art. B VIIIb „alfabetul chirilic”: Scrii românește cu *ćirilȚa*.

CITITURĂ s. f., pl. *citituri* R VIIIb „citire a unor texte religioase, slujbă religioasă”: [La *v o d i ț ă*] se face *šititură* la casă *p r â n t u a i v i i* și *p r â n t u a i m o r ț i*.

CIULĂ s. f. 1° S VIIb, R VIIa, VIIIb „un fel de căciuliță din catifea, din stofă sau din pânză brodată, cu fundul rotund, plat, având în partea din spate, în prelungire, atârnată, o bucată dreptunghiulară (din același material), purtată (în trecut) de femei (căsătorite)”: Este fotografii, numa, să zic așa, pe timpu... imperiului austro-ungar și mai *b ă t r â n*, unde or fost *ćulă*, așa o chema, *ćulă*, așa ceva, legată aici undiva *n a p o i* S VIIb. Știți cum? fetele n-o purtat *ćulă*, pân-o fost fată

mare, numa când o fost neveste, atunci o pus *ćula* R VIIIb.

2° R VIIa „partea de sus, calota căciuliței respective”.

CIUMPEU s. n. TM VIIc „ciot”.

CIUPÁG s. n. 1° L VII b, e, VII*, S VIIIb, R VIIa, VI VIIa, pl. *ciupáge* L VIIIb „ie”; cf. *c i u p ă g á r* 1°.

2° pl. *ciupáge* L VIIe „cămăși bărbătești cu poale lungi până la genunchi, fără modele cusute”.

CIUPÁGÁR s. n. 1° B VIIa, c, R VIIa „ie”; cf. *c i u p á g* 1°.

2° L VIIIb „un fel de maiou din pânză purtat pe sub ie”; cf. *m á i ț ă*.

pl. *ciupăgáre* 1° R VIIa, 2° L VIIIb, E VIIa.

CIÚPEL vb. ind. prez. 1 sg. I Vb, Ib VII „jumulesc o pasăre”: În apă fiartă am pus-o [găina] *de-am šupelit-o*, *de-am șpalat-o* L VIIe; cf. *p ă n u ș i t* 1°, *p i n u í t*.

ind. pf. c. 1 sg. *am ciupelit* L VIIe.

var. **ciopelésc** vb. ind. prez. 1 sg. S Vb; **ciúpil** vb. ind. prez. 1 sg. M VIIIb, 3 sg. *ciúpile* G VIIc, 1 pl. *ciupilim* B Vc, M V; refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se ciúpile* Ib VII, pf. c. 3 pl. *s-au ciupilit* B Vc.

CIÚPIL v. **ciúpel**.

CIÚPURĂ s. f. R VIIIb „grămadă (de oi), turmă”.

CIÚPURI s. n. pl. R VIIIb „vase din lut ars (în care, pe vremuri, se ascundeau, în pământ, banii)”.

CIUR s. n. 1° S VIIb „strecurătoare (din tablă emailată)”; cf. *s t r ă c ă t o á r e, s t r e c u r á r e*.

2° pl. *ciúre* O VIIIb „vânturători pentru cereale, ciururi”.

CIÚRCĂ s. f. S Vb, VIIb, pl. *ciurci* L VIIIb, S Vb, VIIb, B VIIa „curcă”: Și eu mi-s *d o m a c i ț ă*, am grădină, am pământ, cresc porci, purcei, *ćurć*,

coclențe, jivini, de toate formele L VIIIb.

CIURI s. m. pl. E VII „bucățele de cocă obținută din făină cu apă și untură, folosite la prepararea borândăului”.

CIURUI, *să* ~ vb. conj. prez. 2 sg. G VIIa „să treci prin sită peste colindători diverse semințe, conform unui ritual în timpul colindatului”; cf. *cerni*.

CIUTURĂ s. f. M VIIIb, Ib VII, pl. *ciături* M VIIIb, c „ploscă”.

CIUVĂI v. **ciuván** 1°, 2°.

CIUVÁN s. n. 1° B VIIa, b, M VIIa, pl. *ciuváne* B VIIa, b, *ciuvéne* M VIIa „covată”.

2° var. **ciuvái** s. n. Ms VII „jgheab”; cf. *vălău* 1°.

var. 1° **ciuvái** s. n. R VIIa; **ciuvână** s. f. E VII; **civán** s. n. E VII.

CIUVĂNĂ v. **ciuván** 1°.

CIUVĂR s. n. Ib VIII „ciubăr”.

CIUVÍCILE (4 sil.) s. f. pl. art. S vb „coțofenele”.

CIVÁN v. **ciuván** 1°.

CLĂNIȚĂ s. f. TM VIIIb „abator”: Este o *clăniță* cum zicem noi, acia, o fabrică de carne.

CLĂTĂRÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. TM v „a clătit”.

CLINI s. m. pl. R VIIa, VIIIb „un fel de catrințe de formă trapezoidală”; cf. *catrințe* 1°.

CLISĂ s. f. 1° L VIIIb, S Va, VIIa, B VIIIb, VIIIa, M V, VIIc, R VIIa, b, V V, VIe, VII, VI VIIIb, G VIIc, Ib VII, VIII, pl. *clise* S Va „slănină”: Mie m-o plăcut să frig *clisă* și-atuncea în untura aia, când am frit *clisa*, am pus un pic de făină L VIIIb; cf. *șuncă* 1°.

2° Ms VII „grăsime pe om”: Ea o fost grasă, ce să-ți spun? *clisa* pră ea!

CLIUC s. n. Ms VII, VIIIa „borhot de struguri (fermentați)”.

var. **cluc** s. n. Ms VIIIa.

CLIUCÁLA (3 sil.) s. f. art. Ms VIIIa „unealta rudimentară pentru zdrobit strugurii, cu ajutorul căreia se îndeasă *cliucul*, boasca în putină”; cf. *lucător*.

CLOT adj. invar. L VIIe, VII* [d. materiale textile] „într-o singură culoare, alb uni”: Ei [bărbații] or fost *clot*: izmene albe iar de pânză țesută, numa *clot*, n-o avut beată, nu nimic [...] fără bete, fără farbă, fără nimic L VIIe.

CLOȚĂ s. f. 1° S vb, E VIIa, pl. *clóțe* S vb „cloșcă”.

2° art. *clóța* B VIIa „obiceiul practicat în seara din ajunul Crăciunului, despre care se credea că aduce bogăție în gospodărie”: Sara te-ai dus cu lumânarea, cu *cola* cu și cu băutura după... cu *clóța* [...] până la ușa grădinii. Ș-a colo ai făcut piu-piu-piu, atunci dac-ai avut *ciurci*, lu-lu-lu-lu, atuncea la porci *cuí-cuí-cuí-cuí*, toată *marva* am... pominit-o, atunci vacile *mū*, atunci calu se *cocotia* hâ-hâ-hâ-hâ, dac-ai avut și cal, *pră* toți ai pominit, toți, *rețile* *pac-pac-pac-pac*, atunci ai avut *câta* paie, *câta* trifoi, ai pus sub masă acia, o stat până-n ziua a *doilea* de Crăciun; cf. *sporói*.

CLUC v. **cliuc**.

CLÚPE s. n. pl. Ms VII „lavițe lungi, cu spătar”: O fost lângă mine *ploșu* și... *prăscamn*, o fost *scamne* d-alea lungi *nainte* vreme *prângă* paturi [...] d-alea... *clupe* d-alea de lemn.

CNÉDLE s. f. pl. G VIIa, VIIIa, Ib VII, VIII „găluște (cu prune) preparate din aluat cu mult cartof”.

var. **nédle** s. f. pl. G VIIa.

CNÍJITĂ s. f. L VIIb „carte de identitate”: Leana mi-s, dar în pașaport, în *cníjîță*, în... mi-s Iuliana... Scumpia Iuliana; cf. *papír 2º*, *pásoș*, *pásuri*.

COÁCŃĂR s. f. E VIIa „cuptor (la mașina de gătit)”: Și uie gile alea [cu pigmez] s-or pus într-o tipsie [...] și le-or pus manuma la... când o fost *coácănru* nu tare, numaa... puțin așa cald; cf. *bandă²*, *rel*, *șpoiér 3º*, *tóbă 1º*.

COAFÚRĂ (3 sil.) s. f. LVIII „atelier de coafură”: Fetița mare are *coafúra* ei, o-nvățat școala acolo și s-o dus la *coafúrá*.

COÁNTRĂ s. f., în *n-am ținút* ~ Ms VII „nu m-am contrazis; nu m-am certat”: Iacătă-le viu [fostul soț], puteți să-l aduceți, să spunem, vorbește cu mine cum... de când m-am despărțit de el, *n-am ținút coántră* cu el, n-am avut de ce.

COÁPTE adj. f. pl. R VIIa [d. penele de pe o pasăre tăiată] „bătrâne, mature”: Și, dacă nu s-o putut [smulge penele], atunci am pus cârpa udă, dac-o fost prea *coápte* penele, și cu călcătoru o dat.

CÓCĂ s. f. L VIIb „turtă din aluat de pâine”: Și cu marginea aia io cu fratele meu am făcut *cócă*, și-am copt-o la șporielt, și-am uns-o, și-am mâncat; cf. *ciolăniță*, *lipie*, *teleniță*.

COCEÁCĂ s. f. R VIIIa (depr.) „căruță mică uzată”: Era o *coćacă*, am mers în *coćacă*, acuma tot în mașin-așa.

CÓCENI s. m. pl. B VIIIb „coceni, tulpini de porumb”.

COCÍE s. f. general, pl. *cocii* S VIII d, B VIIa, c, VI VIIa „căruță”: Și o venit seara *cósíja*, și-am încărcat-o [cânepa], și-am adus-o acasă L VIIb. Mă pune-n *cósíje* și m-aducea TM VIIb; cf. *cărúțurile*, *trășúrá*.

var. **cócíe** s. f. L VIIb, S VIIIa, TM VIIb, B VIIa, R VIIIa, b, pl. *cocii* S VIIIa, B VIIa, R VIIIa, b.

CÓCIE v. **cocie**.

COCÍNĂ s. f. Ib VII „cocină”.

COCIÚNGĂ s. f. B Vc „cârlig de lemn (de prins păsări)”.

COCLÉŃE s. f. pl. L VIIb, c, S Vb „bibilici”.

COCÓRI s. m. pl. O VIa, VIIIa „pene de cocoș purtate odinioară la chipiu de către jandarmi”.

COCOTIĂ (4 sil.) vb. ind. impf. 3 sg. B VIIa [d. cal] „necheza”.

COLÁC s. m. 1º B VIIa, c, TM V, V V, VII „cozonac”; cf. *păturată 2º*, *pătură 3º*, *pielm 2º*, *túrtă 5º*.

2º art., în *colăcul lui Hristós* S VIIa, numit și ~ *a lui Crăciún* S VIIa, ~ *Crăciúnului* S Vb, ~ *măre* SVb „colac mare, rotund, care, ornat cu diverse figuri din aluat: oi, boi etc., la mijloc având bani, iar deasupra o nucă, este pregătit de Crăciun și păstrat în casă, pe masă, până la Anul Nou, simbolizează bogăția”.

3º pl. *coláci* TM VIIb „împrejmuire de cărămidă în jurul mormântului”.

COLĂCÉI s. m. pl. TM VIIa „gogoși umplute cu brânză sau cu gem”; cf. *întorsúri*.

COLĂNÍC s. m., pl. *colănici* L VIIe „mosor”: Un lemn iaca așa drept și-o fost mare și pe-ala am adunat [firele de cânepă toarse]. Ala l-o chemat *colănic*.

COLĂREȚI s. m. pl. S VIIb „colărezi”; cf. *c i o c i, f r e c ă ț é i*.

COLBELÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. S VIII d „am scotocit, am căutat prin locuri prăfuite”: Or rămas a c o l ó [în cancelarie, după percheziție] hârtii din astea, eu, ca copil, m-am dus a c o l ó, am găsit, *am colbelít* a c o l ó.

COLÉAȘĂ s. f. V VII „mămăligă”; cf. *m ă l í g ă*.

var. **colేశă** s. f. M VIIa, d, V VII, Ms VIIIa.

COLÉȘĂ v. **coléașă**.

COLINZI s. f. pl. TM V „colinde”.

COLÍVI s. f. pl. TM V „colive”; cf. *g r â u*.

COMBÁI v. **combáin**.

COMBÁIN s. n. I Vb, VIb, R VIIa, VIIIb „combină agricolă”.

var. **combái** s. n. B VI, VIIIa, M VIIb, O VIIIa, b, pl. art. *combáiele* V VII.

COMBAINIÉR (4 sil.) s. m. R VIIIb „lucrător pe c o m b a i n; combiner”.

COMBI s. m. pl. L VIIb „camionete”: [Copiii] au și l i m u z i n ă mare și au și... *cómb* /de-ai mari. Stau bine!

CÓMINĂ s. f. I VIb, M VIIc, Ms VIIIa, Ib VII „borhot obținut prin stoarcerea strugurilor, tescovină”; cf. *l ó g o n*.

COMLÉU v. **cumlău 1°**.

COMNĂU v. **cumlău 2°**.

COMPÁNIE s. f. VI VIIa „societate comercială, companie”.

COMÚNĂ s. f. L VIIb, S VIIa, B VIIa, c, VI VIIa, G VIIc, Ib VII, VIII „primărie satească”: La vreo patru am ieșit, ne-am dus să ne cununăm, c ă nu la biserică, așa la *comúnă* S VIIa; cf. *c a n c e l á r i e 1°*.

CONC s. n. TM III, VIIa, G VIIIa „coridor, hol”; cf. *f ó g u l*.

CONFERÉNȚIE s. f. G VIIc „conferință”.

CONFÍNUL s. n. art. TM VI „granița”.

CONFITÚRĂ s. f. L VIIe, VII* „dulceață”.

CONSCHÍLDĂRUL s. n. art. B Va, VI „mașina agricolă de mărunțit pământul după arat; un fel de discutor”; cf. *s c h í n d e r, t e g h e e*.

CONSFISÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. R VIa „a confiscat”.

CONTRÁTE v. **contreáct**.

CONTREÁCT s. n. R VIIIb „contract (de lucru)”.

var. **contráte** s. n. pl. R VIIIb.

CONTRÓLĂ 1° s. f. S VIIb, c, B VIIb „control (medical): [În timpul sarcinii] la medic n-am fost absolut nicio *contrólă* S VIIb; cf. *v i z í t ă*.

2° var. **contróle** s. n. pl. R VIIIa „controale (la acte)”.

CONTRÓLE v. **contrólă 2°**.

CONȚENTRÁT s. n. L VIIIb, Ib VII „hrană furajeră concentrată”: [Porcilor] le dau o ț â r ă *conțēntrát* L VIIIb.

CONȚÉRT s. n. S VIIc, VI VIIIb, VIIIb, pl. *conțérturi* S VIIc, Ib VIII „concert”.

CONZĂRVÁNT s. n. L VIIe „conservant”: Iaca am pus *cozērvát*, așa îi la noi, să spune, ca să șadă [p i g m e z u l]; cf. *s a l i t í n*.

var. **cozervát** s. n. L VIII d.

COZERVÁT v. **conzărvánt**.

COPÁCUL s. m. art. R VIa „neamul, ramificația”: *Copácu* nostru s-o numit *c i o f u* voinanilor, c-or fost trei familii de Voina.

COPATÍLĂ v. **cupatílă**.

COPÂRȘÉU s. n. I VIb, TM V, VI, VIIa, pl. *copârșeie* M VIIb, VIII „sicriu”: Mai înainte nici nu s-o pus mortu-n *copîrșéu* TM VIIa; cf. *s ă c r í n*.

COPCÍT, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. B VIIIa „ai făcut găuri, copci în

borhotul pentru rachiu (pentru a elimina apa)”.

COPERATIVĂ s. f. 1° R VIa, ~ *agricolă* L VIIc „magazin sătesc”; cf. *d u c h e á n, m ă g ă z ă n ă*.

2° pl. art. *cooperativele* R VIIIa „gospodăriile agricole colective”; cf. *z a d r ú g ă*.

CÓPERIT, *am* ~ vb. 1° ind. pf. c. 1 sg. L VIIe „am acoperit (un vas)”: [Laptele] *l-am coperít* și ne-am uitat când o p r i n s.

2° conj. prez. 2 sg. *să coperi* B VI „să acoperi o sumă de bani, să pui la loc, să restitui”.

COPÍL s. m. 1° pl. *copii* general „băiat”: Nu ne-am dus [la săniuș], c-am fost fete, n-am fost *copií* S Va. Am doi copii: un *copil* și-o fată M VIIIb. Am avut doi copii: fată și *copil* R VIIIa. *Trii* fete și *trii copii* [...] io gândesc c-o fost la masa ursitorilor Ms VII.

2° LVIIId, S VIIa, VIIIc, pl. *copii* TM VIIa „fecior, flăcău”: O venit *copilu* ăsta, s-o cununat cu fetița asta LVIIId; cf. júne 1°.

3° B VIIa „iubit, drăguț”: *T ă t ă* fata o avut *copil*.

COPILÁȘ s. m. L VIId dim. de la *copíl* 2°: Și la noi avem un *pre ó t* acuma de n o u, un *copilăș*.

COPITÉLE s. f. pl. M VIIIb „căpițe mici (de fân)”; cf. *p o r ș ó r i*.

COPTORITĂ s. f., pl. *coptorițe* Ms VIIIa „cuptor de copt pâine”; cf. *c ú i n ă* 2°.

CORÉCȚIE s. f. G VIIIa „corectură”: Eu scriu și un băiat îmi face *corécție*.

CÓRNII¹ s. m. pl. art. O VIIIb „căpriorii (la casă)”.

var. *córnuri* s. n. pl. B VIIIa.

CÓRNII² s. m. pl. art. M VIIIc „ghimprii”.

CÓRNURI v. *córnii*¹.

COSTÍMURI v. *costúmuri*.

COSTIȘĂ, *de-a* ~ loc. adv. Ms VII „pieziș, oblic”: Ai tăiat cu... *vița d-a costișă* și-atunci ai pus-o în s t á r i u.

COSTUÍT, *a* ~ vb. 1° ind. pf. c. 3 sg. B VI „a costat”.

2° var. *coștuít*, *n-a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg., în ~ ~ *nimíc* G VIIIa „n-a folosit la nimic, n-a valorat nimic”.

COSTÚMURI s. n. pl. L VIIIb, c, B VIIa, VI VIIa „costume”.

var. *costúmuri* s. n. pl. VI VIIa.

COSTÚRĂ s. f. I Vb „deformație (în partea de deasupra, între coajă și miez) la pâinea pusă la copt”.

COSÚT, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. B Va „ai cusut”.

COȘ s. n., ~ *deșchis* R VIIa, VIIIb „coș (la casă) cu ieșire liberă (pentru afumat carnea)”.

COȘÁRCĂ s. f. B II „baschet”.

COȘIÉNȚII (4 sil.) s. m. pl. art. S VIIIb „locuitorii satului Coștei”.

COȘTUÍT v. *costuít*.

COTÁRCĂ s. f. R VIIIa „coș (mare) din nuiele”; cf. *c o t á r i ț ă*.

COTÁU v. *cáute* 4°.

COTĂRITĂ s. f. L VIIe, S Vb, VIIa, VIIIId, TM V, E VII, M VIIa, VIIIb, R VIIa, VIIIa, VI VIIIa, b, pl. *cotărițe* L VIIb, I Vb, Ms VIIIa, *cotăriți* S VIIa, E VIIa, VI VIIb, O VIIa „coș din nuiele împletite, de forme și mărimi diferite”: Părechea dă găște, pusă c â t ă două p r -un umăr, alte două p r ă alt umăr, și cu *cotărița* dă ouă p r ă mână, și până la Vârșeț, opt k i l o m e t ă r e, s-o dus [lumea] și-o făcut bani R VIIa; cf. *c o t á r c ă, ț é g ă r*.

var. *cotăriți* s. m. pl. M VIIa.

COTĂRÍȚI v. *cotăriță*.

COTOÁRA s. f. art. R VIIIa „portaltoiul (în care se introduce

coarda de viță-de-vie pusă la prins)”; cf. *stăriu*.

COTÓIUL s. n. art. 1° S VIIb, ~ *mic* S Vb „partea de jos a pulpei de pasăre (în opoz. cu *cotoiul mare*)”.

2° ~ (*măre*) S Vb „partea de sus a pulpei de pasăre”; cf. *lopățiță* 1°.

pl. art. *cotoáiele* 1° S Vb, VIIb, 2° S VIIb.

COTOROÁGE s. f. pl. L VIIb, S VIIb, M V, VIIc, VIIIc, R VIIb „piftii”.

COTOROGÊȘTE, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. R VIIb [d. zeama de la piftii] „face gelatină, se încheagă”. Aia [= fiertura de piftii] *se cotoróžeste*, că s-o fiert mult, se face-așa ca când tremură.

part. f. pl. *cotorogíte* L VIIb.

COTRÎNȚĂ v. *catrințe* 1°, 2°.

COTRÓP, *să* ~ vb. conj. prez. 3 pl. E VIIa „să acopere”; cf. *astrúcă* 1°, *învalúim* 1°.

CÓȚCĂ s. f., pl. *cóțche* 1° L VIIb, V V „bucată cubică de carne, cartofi etc”: [Carnea pentru *burfă*] se taie bucațiți, aia nu se macină carnea, m a se taie *cóțche* L VIIb; cf. *bucătúra*, *bucățici*, *dărab*.

2° pl. V V, G VIIc „paste făinoase tăiate în formă de pătrățele”; cf. *fléchițe*.

3° pl. R VIIa „calupuri de brânză”: [Brânza] s-o tăiat *cóțche* și am pus în *străctori*; cf. *fălíi*.

4° pl. VI VIIa „carouri în țesături”: S-o țesut în *cóțche* așa cumva, ca de cumpărat o fost.

CÓȚCHICÉLE s. f. pl. G VIIc dim. de la *cóțcă* 2°: [Tăieței] să taie tot *coskișele* așa.

COVÁCI s. m. TM V, E II d „fierar”.

COVÁSÍT adj. m., *lápte* ~ L VIIe, VII*, O VIIIb „lapte prins, lapte acru”:

[Laptele] l-am *coperit* și ne-am uitat când o *prins*, l-am luat că o fost *covásít* L VIIe.

COVÁRLÁT adj. 1° R VIIa [d. părul lung] „adunat, răsucit în coc”; p. ext. s. m. [?] „coc, conci”.

2° f. *covárlátă* R VIIa [d. partea cilindrică a *ciulei*] „rotunjită”.

COVRÍGI s. m. pl. L VIIb, c „gogoși din aluat”: *Covríži*, v-am spus, să fac *bubuiene*, să *cresc* în... în untură, în ulei, în ce vrei să le *frigi* L VIIb; cf. *cróvne*.

COZÁCE s. f. pl. E II b „bășicuțe apărute pe piele ca urmare a îmbolnăvirii de varicelă”: *Cožése* aveau [copiii], n-o fost voie să-i scalzi atunci TM VIIa.

var. *cozáci* s. f. pl. L VIIe, VII*;

cozece s. f. pl. TM VIIa, Ib VII.

COZÁCÉI s. m. pl. E II d dim. de la *cozáce*.

COZÁCI v. *cozáce*.

COZÉCE v. *cozáce*.

COZERVÁT v. *conzărvánt*.

CRAM s. n. L VIIb, I Vb „serbarea sfântului, patronului religios al satului; hramul”; cf. *nedéia*, *rúga* 1°, *sláva*.

CRASTAVÉȚI s. m. pl. L VII* „castraveți”.

var. *cărstăvéți* s. m. pl. S Va, VIIb;

crăstăvéți s. m. pl. TM VIIb, O VIa, VIIIa; *crăstăvéți* s. m. pl. TM VIIb, M V, Ib VII.

CRÁȘTIȚĂ s. f. S Vb „un fel de meliță cu două brațe (unul pentru rupt, pentru frânt tulpinile, altul pentru curățat fuiorul de puzderiile mari și mici)”.

CRĂCÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIb „am desfăcut mănunchiul de cânepă în partea de jos”: Asta o fost

mănușea aia, am luat-o așa,
a_Ń *crășit*-o, și-am pus-o la uscat.

CRĂMĂNĂDĂ v. **carmanădă**.

CRĂSTĂVÉȚI v. **crastavéți**.

CRĂSTÓL v. **crăstólă**.

CRĂSTÓLĂ s. f. L VIIb, d, e,
G VIIa „cratiță mare”: Bagi [măruntaiele
de porc] în *crăstólă*, în oală, în
g o z d â n i a c, de se opărește L VIIb.

var. **crăstól** s. n. Ib VII; **crăstónă** s.
f. G VIIa.

CRĂSTÓNĂ v. **crăstólă**.

CRĂSNICUL s. m. art. G VIIIb, Ib
VIII „țarcovnicul, paracliserul”.

var. **crășnicul** s. m. art. I Va.

CRĂSTĂVÉȚI v. **crastavéți**.

CRĂȘNICUL v. **crășnicul**.

CREDINȚĂ s. f. L VIIId „sectă
religioasă”: Io merg la biserică de
unsprezece ani, merg la *credință*... și
iaca vă spun adevăru.

CREDÍT s. n. S VIIb, VI VIIIa
„împrumut”: I-o p r e d a t un *credít*,
știi, *credít*, bani S VIIb.

CREDÍTÓR s. m. B VI „creditor”.

CREÓN s. n. R VIIa „creion”.

var. **crión** s. n. B VIIa.

CRESC vb. 1° *se* ~ refl. pas. ind.
prez. 3 pl. L VIIb [d. gogoși] „cresc, se
umflă”; cf. î m f l á, r â d í c â 5°.

2° var. **criscút**, *s-a* ~ vb. refl. pas.
ind. pf. c. 3 sg. R VIIa [d. sora
informatoarei] „a crescut, a petrecut
copilăria”: Ș-acuma sora mea multe
mă-ntreabă, că ea *nu s-o criscút* cu
părinții.

CRÍEL s. m. M VIIa „creier”.

CRÍNĂ s. f. S VIIa, c „vas (din
lemn sau din tablă) folosit ca măsură
de capacitate pentru lichide, egală cu o
jumătate de litru”: [La foaia de
plăcintă] am pus apă, i vorba o *crínă*
dă apă, aia-i o jumăta de l i t r ă S VIIa.

CRIÓN v. **creón**.

CRIS s. n. B Vc, G VIIc „griș”.

var. **criz** s. n. L VIIb, c.

CRISCÚT v. **cresc 2°**.

CRÍȘCĂ s. f. M VIIIb, pl. *críșche*
E VIIa, *críșchi* M v, *críști* L VIIe,
G VIIc, VIIIb „felie (de pâine, de
castravete etc.)”: Numa îi tăiem
[c r a s t a v e ț i i], că acuma-s d-a i
mai mari, nu-s d-a i mici, și-i tăiem
așa *críșt*! L VIIe; cf. h r í n c â.

CRIZ v. **cris**.

CROÁFNE v. **cróvne**.

CROÁMFE v. **cróvne**.

CROÁMPE v. **crumpi**.

CROÁVNE v. **cróvne**.

CROFNĂR v. **crovnăr**.

CROMFĂR v. **crovnăr**.

CROMFĂNÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c.
1 pl. R VIIa „am tăiat aluatul pentru
c r o a m f e cu *c r o m f a r u l*”.

CROMPI v. **crumpi**.

CROMPOȚÍT, *au* ~ vb. ind. pf. c.
3 pl. M VIIc „au tranșat (porcul
tăiat)”; cf. d â r â b u r é s c.

CROVNĂR s. n. TM VIIa
„ustensilă (din tablă) cu care se taie
formele de aluat pentru *c r o a v n e*”;
cf. f ó r m ă 9°.

var. **crofnăr** s. n. S VIIa; **crofnăr**
s. n. R VIIa, b.

CRÓVNE s. f. pl. I I, Va, TM VIIa,
V v, G VIIa „gogoși din aluat”:
C o v r í g i, așa se spune
r u m â n e ș t e, da *cróvne* se spune
sârbește L VIIb; cf. c o v r í g i.

var. **croáfne** s. f. pl. S Vb, VIIa;
croámfe s. f. pl. R VIIa, b; **croávne** s.
f. pl. L VIIb, V v.

CRÚCEA s. f. art. S VIII d „bârșă
plugului”; cf. c â p ă u l.

CRÚDĂ adj. f., *cărămídă* ~ B
VIIIa, *țigla* ~ Ms VIIa „cărămídă nearsă,
chirpici”.

CRÚMPE v. **crumpi**.

CRUMPÉI v. **crumpi**.

CRUMPI s. m. pl. general „cartofi”: Doamne, cât îs de buni *crúmpii*... cu carne de purcel! L VIIb.

var. **croámpe** s. f. pl. R VIIa, b; **crumpi** s. m. pl. L VII*; **crúmpe** s. f. pl. R VIIb; **crumpéi** s. m. pl. Ib VII, VIII; **crúmpire** s. m. S Vb, pl. *crúmpiri* S Vb, VIIb, R VIIa, b, O VIa, VIIIa, b.

CRÚMPIRE v. **crumpi**.

CU prep. 1° ~ *tot anul* R VIIa „pentru întregul an”: M a am fost [în străinătate] în sezon așa, n-am fost... *cu tot ánu*.

2° ~ *dóctor* L VIIb „la doctor”: Și-așa că pin ianuarie, pin de țe m b ă r am umblat v e t e m *cu dóctor* în Beograd.

3° ~ *trécere* Ib VIII „în trecere”: N-o stat [acolo], m a *cu trecere*.

CUCÓȘ s. m. B Va, VIIa „cocoș”.

CUCUMÉLCI s. m. pl. Ms VIIIa „melci”: *Cucumélci* ce poartă casa-n ș e l e.

CUCURÚZ s. n. 1° general „porumb (planta și rodul ei)”: Ei, n u m a am cules *cucurúzu* cu mâna și *cucurúzu* l-am făcut grămadă L VI; *rachiu de* ~ TM VIII „țuică de porumb”.

2° pl. *cucurúze* S VIIIb „lanuri de porumb”: S-o cântat: Bună ziua lu Ajun/ Că-i mai bun-a lu Crăciun/ Că-i cu mei, cu porcei,/ *Cucurúză* p â n t r e e i.

CUCURUZÁICĂ s. f. Ms VIIIa „plantă sălbatică, înaltă, care crește prin lanul de porumb; costrei”.

CUÍ interj. B VIIa „cuvânt care, repetat, imită strigătul caracteristic porcului”.

CUIÉR s. n. M VIIc „cârlig în care se agață porcul tăiat”; cf. g h é r e l e.

CÚINĂ s. f. 1° L VIIe, S VIIa, c, TM V, VIIa, VIII, B VIIa, VIIIb, M V, VIIa, c,

VIIIc, VI VIIa „bucătărie”: O s o b ă ș-o *cújnă* am avut S VIIa.

2° ~ *de pită* M VIIa, b „cuptor (de pâine)”; cf. c o p t o r í ț ă.

3° art. *cúina* G VIIIa „modul specific de a pregăti mâncarea”.

4° p. ext. „mobilă de bucătărie” S VIIa.

var. 1° **cúnia** [fon. *cúna*] s. f. art. B VIIIa; **cúlină** [fon. *cúlhă*] s. f. M VIIa.

CÚIVA pron. nehot. dat. S VIIa „cuiva”: Dacă spun *cúiva* nu mă crede.

CÚLA s. f., în expr. *până-i* ~ L VIIb „niciodată”: Nu se mai î n d i r e a p ț ă [țara] *până-i cula*; cf. a l t ă d ă ț ă 2°, n í c i c â n d, n í c i d e o r i.

CÚLINĂ v. **cúină** 1°.

CULÚPUL v. **călúpul**.

CUM adv. 1° relat. S VIIa, B VIIa „ca”: Așa *cum* la voi am trăit de bine...

2° *ca* ~ S VIIc, B VIIa, R VIIIb „precum, ca”: M-o întrebat *ca cum* voi [mă întrebați] S VIIc.

CÚMGODE adv. TM VIIIb „oricum”; cf. m á c ă r 7°.

CUMLĂU s. n. 1° S VIIa, Ib VII, VIII „aluat pentru dospit”; cf. a l o ț é l 1°, p l ă m ă d é l e.

2° var. **comnău** s. n. L VIIb, c, e „plămădeală pentru pâine”: *Comnău* îi la p i ț ă. S-o făcut de f ă i n ă d e c u c u r u z și s-o opărit și am lăsat aluat de la p i ț ă. Și-am făcut *comnău* ăla L VIIb; cf. a l u á t 2°.

3° var. **cumléu** s. n. M VIIa „drojdie de bere”; cf. a l o ț é l 2°, d r ó j d i i, p i e l m 1°.

var. 1° **comléu** s. n., pl. *comleáuă* R VIIa; **cumnău** s. n. L VIIb, I Vb, O VIb, VIIIa, b.

CUMLÉU v. **cumlău** 3°.

CUMNĂU v. **cumlău** 1°.

CÚMVA adv. S VIIIc, B VI, VI VIIa, G VIIb, c „cumva”.

CÚNIA v. **cúină** 1°.

CUNÚNE s. f. pl. RVIIb „cununi (de sânziene)”.

CUPATÍLĂ s. f. L VIIb, B VIIc, M V „încăpere, cameră de baie”; cf. *s c ă l d ă t ó r i*.

var. **copatílă** s. f. L VIIb.

CÚPĂ s. f. 1° B VIIb, O VIa, VIIIa „glugă, claiă (de formă conică) din snopi de grâu sau din coceni de porumb”; cf. *ț ú ț ă*.

2° pl. *cúpe* M VIIb „căpițe din mănunchiuri de cânepă așezate în poziție verticală”.

CUPTUȘÉALA s. f. art. L VIIe „căptușeala”.

CURÁT 1° vb. part. VI VIIIa [d. știuletele de porumb] „curățat de pănuși”: [Porumbul] l-a m d ă s p o i a t la l o c o rămas frunzele la l o c, el *curát* l-am pus în... în t r ă s u r ă și l-am adus acasă.

2° adj. f. *curátă* L VIIb „sănătoasă”: Nu mi-s o p ă r a t ă, nu am aprindere, nu am b a i, nu am nimic, mi-s *curátă*.

CURĂ v. **cúre**.

CURCÚBĂTĂ s. f. Ms VIIIa „tâlv, tigvă”; cf. *t r ă g ú l a*.

CÚRE vb. ind. prez. 1° 3 sg. L VIIb, d, B VIIIb, I Va, VIb, Ms VIIIa „curge”: Acolo, în curtea bisericii e făcută [c e a ș m a] ca *să cúre* întruna L VIIId. Apa o-nceput *să cură* și drumul rupt și [...] s-a auzit n a p o i „*cúre* apa!”, s - o î m p l u t pusta de apă B VIIIb.

2° 3 pl. *cur* I I, G VIIb „fug, aleargă”: Câți miei, câți porci,/ *Cur* copiii după ei I I.

ind. prez. 3 pl. *cúre* 2° L VIIb; conj. prez. 3 sg. *să (nu) cură* 1° L VIIb, S VIIa, B VIIIb, R VIIIb.

var. 1° **cură** vb. ind. prez. 3 sg. B Vc; conj. prez. 3 sg./pl. *să (nu) cúre* L VIIb, d, I I, Ms VIIIa.

CUREÁUĂ s. f. L VIIb „nojiță din piele”.

CURÉCHI s. n. 1° L VIIb, I VIb, B VIIa, b, V V, VIe „varză (crudă sau murată)”.

2° L VIIe, TM VIIb, M V, VIIb, VIIIb, Ib VII; ~ *d-al á cru* L VIIb „varză murată”: Aici se zice *curék*; și varză se zice, când îi acră zicem *curék*, da, *curék*, și când îi dulce zicem varză M V.

CURÍ v. **curír** 2°.

CURÍR s. m. 1° S VIIc „curier (în armată)”.

2° var. **curí** s. m. E VIII „trimis, delegat”.

CUROÁVELE s. f. pl. art. S VIIIa „tulpinile de plante uscate rămase toamna pe câmp”: La noi, în primăvară să taie... *curóavele* de pe pășune.

CUSCRÍA s. f. colect. art. B Va, VIIa „cuscrii”.

CUȘMÍȚĂ s. f. R VIIIa „pătură groasă țesută din lână”; cf. *c é b ă, c é r g e, p o n e á v ă* 1°.

CÚTE s. f. Ms VIIIa „piatră de gresie pentru ascuțit coasa”.

var. **cútie** (3 sil.) s. f. S VIIIa; *dăm ~ la coasă* S VIIIa „ascuțim coasa”.

CÚTIE v. **cúte**.

CVÁTÍR s. n. S VIIc „loc de dormit, gazdă”; cf. *l o c u í n ț ă*.

D

DA¹ prep. cu val. locală Ms VIIa „de la, din”: *Da* Dobrogea o vinit aia [b a b i ț a].

DA² v. **de**¹ 2°.

DA³ v. **dar**¹ 1°.

DÁDA s. f. art. 1° L VIIb „termen de adresare către o femeie mai în vârstă, în semn de respect”: Și-atunci ma chem pe *dáda* asta, să vie să

m â n c e covrigi la mine; cf. d í d a 1°, n é n e.

2° ~ *măre* L VIIb, B VIIIa „sora mai mare”: M-o dus pe mine, că eu am fost *dáda máre*, ca să stau cu el [fratele mai mic] L VIIb.

1° voc. *dádă* L VII*, *dádo* L VIIb.

DALMATÍN s. Ms VII „soi de viță-de-vie”.

DÁMFUL s. n. art. R VIIIb „aburul (de acționat locomobila)”.

DAR¹ conjuncț. 1° ~ ... ~ disj. corelat. B VI, M VIII, VI VIIa „ori... ori, fie... fie”: Acuma tot n a t u are c o m b a i [...] *dar* e cu o v r â s t ă, *dar* i cu două v r â s t e, *dar...* dar acuma s-o-nceput, nu mai e nici că cu c o m b a i c-o v r â s t ă, cu două, n u m a cu patru B VI. De vreo șase ani nu mai știu nimic de el [tata], *dar* îi mort sau îi viu, nu știu nimic VI VIIa; cf. m á c ă r 11°, o 2°.

2° concluz. Ms VIIa „adică, deci, așadar, carevasăzică”: *Dar* aia [= nevasta, soția] o fost *dă* la Râțișor, aia i n t â i.

var. 1° **da** conjuncț. disj. L VIIb, G VIIb.

DAR² v. **dără**.

DĂRĂ adv. R VIa, VIIIb „d-apoi, doar”: Ei! *Dără* aci o fost apă R VIIIb.

var. **dar** adv. R VIIa, VIIIb.

DARĂLILE s. f. pl. art. R VIIb „dairelele; muzicile zgomotoase”: [L a n e d e i e] vin de la Vârșeț [...] cu toate *dară*lile.

DĂSCĂL s. m. S VIIIb, Ms VII „învățător, profesor”.

DAT vb. 1° *a* ~ ind. pf. c. 3 sg., ~ ~ *să crească* S VIIa, Ms VIIIa [d. aluat] „a început să crească”: O lăsat-o [pâinea pusă în c o t ă r i ț i] până ea c â t a, iar *o dat* *să crească* S VIIa.

2° ind. prez. 1 sg. *dau*, ~ *o vorbă bună* L VIIb „spun, adresez cuvinte de

încurajare”: Pentru că îmi place și v o i e s c lumea și dacă nu pot cu bani g r e i să ajut omu, cu vorba, cu gura, îi *dau o vorbă bună*.

3° conj. prez. 1 sg. *să dau*, în loc. vb. ~ ~ *căpătu* L VIIb „să dau de capăt, să lămuresc”: Nu știu *să vă dau căpătu*.

4° part. în expr. *e dat* S VIIa „se impune, trebuie”: *Îi dat* să fie [ținute] la răcoare [cașul, brânza]; cf. t r ă b ă.

5° part. în expr. *nu-i dat* S VIIa „nu se poate, nu e permis”: [În Suedia] *nu-i dat* să puți, *nu-i dat* să minți; cf. c ă l e, c e r ú t, c h i t é s c 9°, i e r t ă t, v ó i e 2°.

DĂBORĂȚĂ adj. f. Ms VII „doborâtă, distrusă, învinsă (de boală)”.

DĂDÓRI, *de vro* ~ num. adv. Ms VII „de vreo două ori”.

DĂMUIÁT, *or* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. E VIIa „au înmuiat din nou”.

DĂOARĂ, *a* ~ num. adv. Ms VIIIa „a doua oară”; cf. d ó i l e a 3°.

DĂRĂB s. n. S Va, VIIc, E VII, B VIIa, b, VIIIa, b, M VIIc, R VIIb, O VIb, VIIIb, G VIIc, Ib VII, pl. *dărăburi* L VIIb, e, B VIIIa, R VIIb, G V, VIIc, Ib VII, *dărăburi* Ib VII „bucată, porțiune (de carne, de săpun, de drum etc.)”: A venit să-i dau v u n *dărăb* de săpun, dacă am, că-i bun de spălat S Va. O mers autobuzul c â t a *dărăp* ș-o stat S VIIc. L-am tăiat [porcul] în patru bucăți [k] *dărăbur* L VIIb; cf. b u c ă t ú r ă, b u c ă ț i c i, c ó ț c ă 1°.

var. **dărăp** s. n. L VIIb, S Vb, VIIc, VIIIb, VI VIIa, pl. *dărăpuri* S VIIb, B VIIIa, M V, VIIc, VIIIb.

DĂRĂP v. **dărăb**.

DĂRĂBURÉSC vb. ind. prez. 1 sg. Ib VII „tai în bucăți, tranșez”: [Găina] întâi se curăță, și-atunci se

spală, și-atunci o *dărăburim* L VIIc; cf. *c r o m p o ț i t*.

ind. prez. 3 sg. *dărăburéște* G V, 1 pl. *dărăburim* L VIIc, pf. c. 1 sg. *am dărăburit* L VIIb, G V; refl. ind. prez. 3 sg. *se dărăburéște* Ib VIII.

DĂRUÍT, *am* ~ (*pe cineva*) vb. ind. pf. c. 1 sg. L VII* „am dat cadou (cuiva), am cinstit (pe cineva)”: Și ala [materialul], el îi legat așa fîncă io i-am dat, *l-am dăruít* cu... postav de *chimeșă*.

ind. prez. 3 sg. *a dăruít* B VIIa.

DĂSCĂLIȚĂ s. f. B VIIb, c, pl. *dăscălițe* Ms VII „învățătoare, profesoară”; cf. *p r o p u n ă t o á r e*.

DĂTILE s. f. pl. art. B VIIc „dările, obligațiile bănești, cheltuielile”: Ce poți cu *dătile*: îi telefon, îi *s t r u i e - i p l i n u*, iaca n-am [bani]; cf. *o b l i g ă ț i*.

DĂTÓR adj. S VIIIc „dator”: Când îs *dătór* plătesc.

DĂTORÍA s. f. art. R VIIa „datoria”.

DĂLMĂ s. f. TM VI, O VIa, VIIIb „ridicătură de teren (la construcția unui dig)”.

DĂMP s. n. 1° S VIIIa, B VIIIc „dâmb, deal mic”; cf. *d o l í n ă*, *g u r g u m é i*.

2° art. *dâmpul* Ms VIIIa [fig.] „partea mai ridicată a jugului, ceafa”.

DĂNGĂ v. *îngă* 2°.

DĂRJĂLĂ s. f. 1° B VIIIa „coadă la maiul de lemn”.

2° art. *dârgjăla* S VIIIa „nuiaua arcuită atașată la coasă pentru a direcționa brazda”.

DĂRJÁTUL s. n. art. B II „teaca pentru undiță”.

DĂRNÉȘTI, *să* ~ vb. conj. prez. 2 sg. L VIIIb „să atingi”.

DĂRZĂRI s. m. pl. L VIIb, VI VIIb „persoane care duc zestrea miresei la casa mirelui”: Pe urmă, noaptea, a *l u t i n ă r a* s-or dus la *j u n e l e* noaptea ca *dîrzărí*, așa s-o spus. I-ai dus *ț o a l e*, i-ai dus de-ncălțat, i-ai dus *ș t r i n f i*, *chiloți*, ce i-ai dus L VIIb.

DĂRZĂ s. f. L Va, B VIIc „zdreanță, cârpă”: [Pe mort] îl spală o *ț â r ă*, m a c u o *dîrză*, îi spală *mânie* L Va; cf. *r á z e*.

DE¹ conjuncț. 1° L VIId, TM VIIa, M V, VIIc, Ms VIIIa „(pe, în) care, ce (introducând atributive)”: Fetele mele, a mare o avut cinsprezece ani, a doua *d e o* avut treisprezece L VIId. Acolo ne-am luat *l o c u i n ț ă d - a m d u r m i t* TM VIIa.

2° L VIIb „dacă”: Poate pe femeia aia, pe Nina, ați fi întrebat-o *d’-a* merge undeva.

var. 2° **da** conjuncț. Ms VII.

DE² prep. 1° L VIIb „pentru”: Când s-o dus [soțul] la *b e r t* [...] să dea noroc *dă* sănătatea la copii.

2° L VIIb „din, cu (indicând compoziția)”: Din făină de grâu [...] se face clătite, *dă*... ați văzut, *dă* ouă, *dă* lapte și se frig pe fund, se-ntorc.

3° Ib VIII „în”: Până când am mers io *dă* clasa *p r i m a*, am fost la nouăzeci de familii [în sat].

4° L VI [folosit între numeralul cardinal și substantiv, inclusiv pentru numerele sub 20]: Or fost o sută șase *dă* copii în generație.

5° S VIIb „din (introducând un complement de relație)”: S-a liniștit *d e* sughițat.

6° R VIIIa „fără”: [Soția] *o rămás d e* tată, nici nu-l știe.

7° Ms VII, în expr. *a clătínát* ~ *cap* „a dat din cap”.

8° Ms VII, în ~ *rus* „de naționalitate rusă, rus”: Dascălu *de rus* [știa să joace românește].

9° L VIIe „cu (având valoare instrumentală)”: Varza o tăiem, și o sărăm și avem bătători *dă* care o așezăm.

10° în expr. ~ *ani înapoi* v. **ÎNAPOI 1°**.

11° în ~ *nou* v. **NOU 1°**.

12° ~ *la* prep. compusă L VIIb, d, e „din (local)”: Iestă două doctorițe la noi, de la voi, *dă la* România L VIIb.

13° ~ *la* prep. compusă L VIIe „la”: [Penele] am lă p ă d a t *dă la* gunoi afară.

14° ~ *la* prep. compusă L VIIb „de (introducând un complement indirect, după verbul *a despărți*)”: O trebuie toată b o a m b a [de strugure] acolo s - o d e s p a r t e m *dă la* drojdie.

15° ~ *la... la* prep. compusă L VIIb „din... în”: Le-am chemat [pe vecine] *dă la* casă *la* casă.

16° *pentru* ~ prep. compusă B VI „pentru (introducând un complement de scop)”: [În România] am fost de două ori [...] am fost *pentru* *dă* benzină, motorină.

DE-A, în ~ *ascúnsa* v. **ascúnsa**; ~ *costișă* v. **costișă**; ~ *fitea* v. **fitea**; ~ *orbéțul* v. **orbéțu**; ~ *rândul* v. **rândul**; ~ *róbii* v. **róbii**.

DEĂSĂ adj. f. M VIIc [d. carne] „macră”: [Aia, toba] or î m p l u t c u carne, or tăiat carnea, tot d-a *dăsă*.

DEĂSUPRA adv. M VIIa „deasupra, peste”; cf. **péste 2°**, **préco**.

DECÁDE vb. ind. prez. 3 sg. VI VIIIa „se împuținează, scade”: De la an la an satu nostru *decáde*.

ind. prez. 3 pl. *decád* VI VIIIa.

DECÁT adv. S VIIa, b, VIIIc, M VIIa, R VIIIb [în prop. afirm.] „doar, numai”: Înainte era joc, ne-am dus la

joc, *dăcăt* o trebuie la opt ceasuri să fim acasă M VIIa. [Locomobila] a mers încet, *dăcăt* o avut putere mare R VIIIb; cf. **d o á r ă²**, **ma¹ 2°**, **n ú m a 1°**.

DÉCHE s. f. pl. Ms VII „sute de grame”.

DÉDA s. m. art. L VIIb, E V „bunicul”; cf. **m o ș, t á i c ă**.

voc. *dédo* B VIIc.

DEDÁT, *ne-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 pl. L VIIe, R VIIIa „ne-am obișnuit”: Pe la început cam greu o fost, n u m a *ń-am* *dădát* așa m e r e u ț L VIIe.

DÉFTER s. n. TM VI „caiet”.

DÉJA adv. R VIIIb, VI VIIa „deja”; cf. **a c ú m a 3°**, **v é t e m 1°**.

DEJGHORÁT (3 sil.), *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. O VIIIa „am depănușat”; cf. **d e s c h é g e**, **d e s c o j í t**, **d e s f ă c ú t**, **d e s p u i á t 1°**, **d e z g h i j á t**.

DELICATÉSURI s. f. pl. Ib VII „delicatese, specialități culinare”; cf. **s p e c i a l i t é t**.

DELÓC adv. **1°** general (cu val. temp.) „pe loc, imediat”: În Germania s-o putut a f l a i u t *dă* lucru, a m c ă p ă t a t *delóc* ș-a m c ă p ă t a t la o întreprindere *dă* stat R VIIIa; cf. **f u r t 2°**, **í m e d i a t**, **m í n t o n**, **v é t e m 2°**.

2° L VI, VIIb, S VIIIb, M VIIc, O VIIIa (cu val. locală) „în imediata apropiere, foarte aproape”: [Am locuit] *delóc* după cancelarie acólo S VIIIb; cf. **o c ó l 3°**.

3° *iúte și delóc* constr. cu val. adv. B VIIIb „la repezeală, repede”: O-nceput în s c u r t [gireada de paie] și aia o mers *iúte și dălóc*; cf. **f ú g a, i u t 1°**, **s c u r t**.

DEODÁTĂ adv. **1°** S VIIIc „câteodată, uneori”: Sara *dăodată* t e i,

îmi fac, așa vuntei; cf. altădată 1°, vrodătă.

2° S VIIc „o dată, într-una din dați”: I-o dus [pe bărbați] *dəodătă*, i-o adunat la noi la morminți, să-i ducă la bătaie.

DEPĂRTE adv. cu val. adj. B VIIa [d. rude] „îndepărtate”: Ai gostit pră care-ai vrut, pr-ai mei aproape, neamurile, da: frați, surori, mătuși [...] dar... care-o fost măi *dăparte*, ortaci, ce-or fost, aia nu s-or măi chemat.

DEPĂLĂMÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. B VIIb [d. cosași, la recoltatul grâului] „au acoperit brazda anterioară cu o brazdă nouă”: Știi, mai obrea z dă o pus, o *depălămít*.

DEPLINÉSC, *să* ~ vb. conj. prez. 1 sg. L VIIIb „să mulțumesc, să tratez, să fiu pe plac”: Pofțiți c a f a [...] că nu știu cu ce să vă mulțămesc, *să deplinésc*; cf. mulțămesc 2°.

DEPRINDE vb. ind. prez. impers. L VIIIb, R VIIIb, Ms VIIIa „depinde”.

DEPŪNĂ, *să* ~ vb. conj. prez. 3 sg. S VIIc „să susțină (un examen)”.

DESCÂNTÍT s. n. B VIIb „acțiunea de a descânta, descântat”: N-o fost rușine să fie rușine [să descânți], n u m a o fost așa: când te cununi să-ți aduci aminte la *dăscîntít*, când te cununi în biserică.

DESCHEGE, *să* ~ vb. conj. prez. 3 sg. G VIIIa „să depănușeze”; cf. dejghiorát, descojít, desfăcút, despuiát 1°, dezghiját.

DESCOJÍT, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. O VIIIa [d. știulete] „s-a depănușat”; cf. dejghiorát, deschége, desfăcút, despuiát 1°, dezghiját.

DESCOPCEÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIIb „am deschiat, am dezlegat [încălțăminte, opinci]”.

DESCUMPĂRÁT, *a* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 pl. V VII, VI VIIa [în cadrul logodnei, d. nuntașii mirelui] „au răscumpărat, au arvunit viitoarea mireasă prin bani sau diverse daruri oferite părinților acesteia”: Și m â n e - z i or vinit dă la j u n e l e și aicea m-o *dăscumpărát* pră mine pră bani VI VIIa.

conj. prez. 3 pl. *să descumpere* R VIIa, VIIIb.

DESEĂRĂ adv. R VIIIb „seara”: *Desără* după cin-am plecat.

DESFÁCÚT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. VI VIIa „am depănușat”; cf. dejghiorát, deschége, descojít, despuiát 1°, dezghiját.

DESFĂTĂȚI adj. m. pl., *frăți* ~ R VIIIb „frăți buni” [?]: Mama lui cu mine ni-s *frățí* *desfătăt*.

DESPOIÁT v. **despuiát** 1°, 2°, 3°.

DESPUIÁT, *am* ~ vb. ind. 1° pf. c. 1 sg. B VI „am depănușat”; cf. dejghiorát, deschége, descojít, desfăcút, dezghiját.

2° pf. c. 1 pl. L VIIb „am curățat, am desfăcut boabele de pe coceanul de porumb”: Dar când noi am măcinat, când noi *am dăspuiát* c u c u r u z u, poate să s-apuce de loc hârțile în păsatu ăla.

3° var. **despoiát**, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. L VIIb „am desfăcut boabele de struguri de pe ciorchini”: Știu că seara am fost trii-patru muieri, și-*am dăspoiát* strugurii, c-am tras boabele.

4° ind. prez. 1 sg. *despoi* TM VIIIb „desfac prunele și scot sâmburele”: A c u m a de vreo doi ani nu mai vreau cu să m â n ț ă, toate [prunele] le *despoi*.

var. **despoiát**, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. 1° VI VIIIa, 2° O VIIIa, *ai* ~ 2 sg. 2° O VIIIa.

DÉSPRE prep. S VIIa „dinspre (indicând ascendența)”: Am un frate *dăspră* mamă.

DESTRUCÁT vb. part. B Va, VIIc, VI VIIIa [d. vase] „fără capac, neacoperit”.

DETERGĚNTURI s. n. pl. R VIIa „detergenți”; cf. *prășă* 1°, *púlbăru* l.

DETROÍD s. m. propriu E VII „Detroit”.

DEȚ s. n. TM V, VIIb „100 de mililitri”.

DEȚĚMBĂR s. m. L VIIb, I Vb, VIIb „numele lunii decembrie”.

DĚVĂR s. m. E V, V VIe, VII „cavaler de onoare”.

var. **dívăru** s. m. art. TM VIIa, VIII, V VIe, VI VIIb, Ib VII.

DEVĂRÍȚA v. **déverită**.

DĚVERITĂ s. f. V VII „domnișoară de onoare”.

var. **devărița** s. f. art. E V; **diverita** s. f. art. TM VIIa, V VIe.

DEVENÍT, *a* ~ vb. 1° ind. pf. c. 3 sg. M V [d. un produs, o substanță] „a ajuns într-o anumită stare, poziție”: [Fierbem săpunul] până *a divinít* unsoarea deasupra; cf. *vin* 1°.

2° refl. ind. pf. c. 3 pl. *s-au devenít* L VIIa „s-au schimbat”: *Și-acu ma de când i-o dat la grădiniță, un an și mai ceva, [nepoții] s-or dĚvinít* altă *formă*; cf. *în schimbă* m.

1° refl. ind. pf. c. 3 sg. *s-a devenít* L VIIb.

DEZBRĂCÁT, *s-au* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 pl. R VIIIa [d. tulei] „s-au curățat de știuleți”.

DEZGHIJÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. B Vc „am depănușat”;

cf. *dejghiorát*, *deschége*, *descojít*, *desfăcút*, *despu-iát* 1°.

refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a dezghiját* O VIa, VIIIa.

DEZLEGÁT vb. ind. pf. c. 3 pl., în *or* ~ *jócu* l VI VIIIa „au ridicat interdicția (legată de joc), au permis”: Când *m-or dăzlegát jócu*, *m-o dat bani mulți, atâția nici nu știu cât*: am pus [...] să *dĚzleg jócu* lu fratili.

conj. prez. 1 sg. *să dezleg jocul* VI VIIIa.

DEZMĂDURĂ, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. 1° L VIIb [d. carne] „se desprinde de pe os”: [Cotoarogele se fierb] până *sĚ dăzmădură* carnea; cf. *panușít* 2°.

2° L VIIb [d. gem] „se desprinde de pe lingură, de pe vas etc.”: *Pigmez u... să dăzmădură* [...], *se nimicesc* prunele de rămân groase, cum să vă spun? Ca mămăliga.

DEZMIERDÁTE adj. f. pl. TM VIIb „alintate, răsfățate”: *Și tata meu atâta o fost de nemulțămít cu nemțonéle*, că ele or fost crescute *dăzmjerdáte*.

DIABETICIÁN s. m. M VIIa „persoană suferindă de diabet”.

DÍDA s. f. 1° art. S VIIa „termen de adresare către o femeie mai în vârstă, în semn de respect”; cf. *dáda* 1°, *néne*.

2° voc. *dido* R VIIa „termen de adresare pentru sora mai mare”: [Sora mai mică] mă-ntrabă „*dido*, nu, *m-am zuitat*” [...] *s-o zuitat* că ea-i dusă de mulți ani *d-ai*ea.

DIMÍCI vb. ind. prez. 2 sg. B VIIa, b „fărâmițezi, dumici”.

DIN prep. S VIIb, I Va „în”: [Grâul pentru colivă] *îl spăl din* multe ape S VIIb.

DINCOÁCEA adv. L VIIb, c, d, I VIa, B Vb, VIIIa „dincoace”: Se puneau două scânduri, una dincoace, una *dincóáca* B VIIIa.

var. **dincoacea** adv. L VIIb, c, d, B VIIIa, M VIIc, V VIIa, VI VIIIa.

DÍNCOACEA v. **dincoácea**.

DINCOLÓ adv. L VIIb, O VIIIa „dincolo”.

DINDESTÚI adj. m. pl. M V, VIIIc „destui”.

DÍNGĂ v. **íngă 2°**.

DINJÓS adv. L VIIe, TM VIIa „dedesubt”: [Sub cojoace oamenii purtau] *b l u z n e* și *c i u p a g e* *dínjlos*. Și *dínjlos* i-o fost [k] *b o ș c a* o avut [mireasa] și *s u m n e l e* L VIIe; *de* ~ loc. adv. B VIIa, VIIIa, b, M V, VIIIa, c, R VIIa, b „de dedesubt”: [La capul de vițel pus în tavă la cuptor] *de dinjós* puneau cartofi R VIIa; cf. v á l e.

DINLÓNTRU v. **dinúntru**.

DINLÚNTRU v. **dinúntru**.

DÍNSTUIE v. **dúnstuiie**.

DINSTULÍT v. **dúnstuiie**.

DINTÁI 1° [fon. *dîntîn*] adj. invar. VI VIIa „primul, întâiul”: Io am făcut școala la Timișoara... de la anu *dîntîn*.

2° adv. L VIIe „mai întâi”: M a am pus *dîntîi* *d o g i l e*, le-am pus, și unele le-am pus așa [paralele], și una am pus așa [perpendicular]; cf. *î n t â i* 1°.

3° [fon. *dîntîn*] num. ord. S VIIb „primul, întâiul”; cf. *p r í m u l* 2°.

4° [fon. *dîntîn*] *pră* ~ v. **pe 17°**.

var. **3° dintii** num. ord. O VIIIa.

DINTII v. **dintái 3°**.

DÍNȚUI v. **dunțuít 1°**.

DINÚNTRU adv. L VIIb, e, S Va, VIIa, VIIIc, VI VIIa „înăuntru, dinăuntru”: Ei or stat *dinúntru-n*

c u i n ă VI VIIa. La porc și la *m a r v ă*, *s p e r l o ș i n a* aia *dinúntru*, ai văzut unde se țin *b o b r i c i i*, la *m a r v ă* L VIIb; cf. *î n ú n t r u*.

var. **dinlóntru** adv. S Va;

dinlúntru adv. B Vb.

DIÓRUL s. m. art. S Vb „dihorul”.

DIPLÓMA s. f. art. M VIIc „diploma (școlară)”.

DIREÁPTA, *la* ~ loc. adv. L VIIIb „la dreapta, în partea dreaptă”: Mi-s *ț i p e i i* aia la fata mea, dar v-aș arăta cum îi cătărama aia *la diréapta*.

DIRÉPT 1° adv. B VIIa, O VIIIb, Ms VII „drept, adevărat”: Spuneți *dirépt*, nu spuneți *c â r n* O VIIIb; cf. *í s t i n a*.

2° adv. S VIIc, VIIIc, E VIIIb, B VIIa, Ms VIIIa, G VIIc „drept, chiar, tocmai, direct”: Sara, *drepșara* dă ajun, atunci or vinit neamurli B VIIa. Am căzut [...] *dirépt* pe lângă *p ă r e t e* S VIIc; cf. *b a ș* 1°, *t a m á n*, *t i s t*, *t ú m n a*, *v é t e m* 3°.

3° adv. R VIIIa [d. modul de a tăia stogul pe verticală] „drept, perpendicular”.

4° adj. L VIIe „drept, nu strâmb”: Un lemn iaca așa *dirépt*, ș-o fost mare, și pe-ala am adunat [firele de cânepă toarse]. Ala l-o *c h e m a t c o l ă n i c*.

5° adj., *lanț* ~ S VIIIa, d „lanț (unitate de măsură) adevărat, cunoscut din bătrâni (mai mare decât cel actual)”.

6° adj. Ms VIIIa [d. un teren] „neted, plat, șes”.

7° adj. f. *diréptă* Ms VII [d. mână] „dreaptă”: Cu mâna *diréptă* nu poate să *l u c r e* nimic.

DIRÉS, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. TM VIIc „a tăbăcit”.

DIRIJÉRI s. m. pl. VI VIIIa „muzicanți”; cf. m u z í c í.

DIRIJÓRI s. m. pl. B VIIa „persoane care se ocupă cu organizarea și bunul mers al mesei nuntașilor”.

DISTRĂCȚII s. f. pl. VI VIIIa „distracții”; cf. j u c ă r é i.

DÍVAI conjunct. disj. corelat. S VIIc „când... când”: [Babele] s-or apucat și ele de j o a c ă și *dívaí* sus cu m â n i l e, *dívaí* jos, și joacă, joacă babile.

DIVÁN s. n. TM VIIc, B VI, M VIIb, R VIIb „discuție, taclale, taifas”.

DÍVĀRUL v. **dévār**.

DIVERȚITA v. **déveriță**.

DO, *mai* ~ loc. adv. S VIIb „aproape, cât pe-ací”: Și tot dau, tot dau [făină la c o l ă r e ț i], tot dau, până g ă t e s c și până *măi do* se răcește; cf. b a ș 2°.

DOÁRĂ¹ s. f. M VIIc „durere (fizică)”: L-o lovit la stomac o *doáră*; cf. b a i 2°.

var. **doáre** s. f. M VIIc.

DOÁRĂ² adv. M V „doar”; cf. d e c ă t, m a ¹ 2°, n ú m a 1°.

DOÁRE v. **doáră¹**.

DÓBĂ v. **tóbă 1°**.

DOCTOREÁSĂ s. f. G VIIc „doctoriță”.

DOCUMENTURI s. n. pl. G VIIIa „documente”.

DODOLOÁICĂ (4 sil.) s. f. M V, VIIIc „paparudă”; cf. d o d o l o á i e.

DODOLOÁIE (4 sil.) s. f. G VIIa „paparudă”: *Dodolóáje*, loaie, / Dă Doamne s ă p l o a i e; cf. d o d o l o á i c ă.

var. **doduloáie** s. f. S VIIa;

duduloáie s. f. S VIIa, TM VIII, V VIII, pl. *dudulói* R VIIb.

DODULOÁIE (4 sil.) v. **dodoloáie**.

DOFĂCÚT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. Ms VIIIa „s-a făcut încă o dată, s-a făcut din nou, iarăși”: C o m i n a aia s-o făcut r ă c h i e din ea [...], când o d a t s ă fiarbă, atunci s-o *dofăcút* r ă c h i e din ea.

DOFIÉRT adj. B VIIb „fiert de tot, fiert bine”.

DÓGILE s. f. pl. art. L VIIc „scândurile (așezate deasupra verzelor puse la murat)”: M a a m p u s d i n t ă i *dógile*, le-am pus, și unele le-am pus așa [paralele], și una am pus așa [perpendicular]; cf. l é s n e².

DOHONÉSC v. **duhnít**.

DOI num. card., *din* ~ Ib VIII „din frați gemeni”.

DÓILEA, *a* ~ num. ord. 1° B VIIa, VIIIb „a doua”: O stat până în ziua *a dóllea* de Crăciun B VIIa; cf. d ó u ă l e a, d ó u r a.

2° B VIIa „de-al doilea”: Văru meu *a dóllea* o murit iar de la băutură.

3° ~ *oáră* num. adv. B VIIc „a doua oară”; cf. d ă o a r ă.

DÓIUL s. art. Ms VIIIb „numele unui dans de doi, în perechi”.

DOLÁP s. n. B VIIa „dulap de haine, șifonier”; cf. o r m á n.

DOLÍNĂ s. f. S VIIIa „dâmb”; cf. d â m p 1°, g u r g u m é i.

DOM s. n. L VIIId, TM VIIa, B VIIa, Ib VIII „casă de cultură, cămin cultural”.

DOMACÍȚĂ s. f. L VIIb „gospodină”: Și eu mi-s *domacítă*, am grădină, am pământ, cresc porci, purcei, ciurci, coclențe, jivini, de toate formele.

DOPLÍN adj. M VIIb „complet plin”: Era mai *doplin* vasu.

DORÁNCI s. f. pl. S VIIIa „lemne, pari groși așezați pe loitre, de-a lungul și de-a latul căruței, pentru a-i spori

capacitatea (la căratul fânului)”; cf. prăpəri, prişágă, sprijeágă, sprijéli.

DORÍTĂ adj. f. B VIIIb „dornică”: O fost lumea *dorítă* [de băutură], nu ca acum, cine-o băut bere atuncea?

DOSEMĂNÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. S VIIIa „am semănat din nou, am înlocuit boabele (de porumb) nerăsărite”; cf. p r o s e m ă n á t.

DÓUĂ num. card., *jumătă la* ~ Ms VIIa „(ora) unu şi jumătate”.

DÓUĂLEA, *a* ~ num. ord. f. L VIIId, e, S VIIc, O VIb, VIIIb „a doua”; cf. d ó i l e a 1°, d ó u r a.

DÓURA, *a* ~ num. ord. f. R VIII* „a doua, de-a doua”: Am luat soţia *doura*; cf. d ó i l e a 1°, d ó u ă l e a.

DOVLÉTE s. m. S Vb, VIIa, pl. *dovléti* S Vb „dovleac”; cf. l u d á i e.

DRĂMĂ s. f. R VIIIa „teatru; piesă de teatru”.

DRAP adj. invar. L VIIe, B Va, VIIa, c, VI VIIa „maro deschis, bej”; cf. b r a u n 2°.

DRĂCÓNI s. m. pl. E V „drăcovenii”; cf. d r ă c u l í i.

DRĂCULÍ s. f. pl. G VIIa „drăcovenii”; cf. d r ă c ó n i.

DRĂGĂLÓCI v. **drugălócii**.

DRĂGĂŞÉL adv. V VIId „cu drăgălăşenie, drăgălăş”: „Ai încredere în mine”, zise asta d r ă g ă ş é l.

DRĂGLUL s. n. art. TM V „răşchitorul”; cf. r â ş c h i t ó r i.

DRÉŞMAŞINA s. f. art. G VIIIa „batoza”; cf. t r é ş c ă.

DRICĂLĂ s. f. TM VIIa, B VIIa, pl. *dricáli* L VIIe, TM VIIa, B VIIa, b, VI VIIa, *dricái* R VIIIb, *dricăluri* L VIIIb „saltea”; cf. b ú r f ă ², d u ş é g 2°, s l ă n e á c.

DROD s. n. 1° R VIIIb „sârmă”.

2° R VIIIb „tel (pentru bătut albuş, pentru zdrobit alimentele fierte etc.)”; cf. b ă t ă t ó r 2°.

DRÓJDII s. f. pl. tant. M VIIa „drojdie de bere”; cf. a l o ţ é l 2°, c u m l ă u 3°, p i e l m 1°.

var. **drójdile** s. f. pl. art. M VIIa.

DRÓJDILE v. **drójdii**.

DRÚGĂ s. f. S VIIIa, d, pl. *drugii* S VIIIId „ştiulete”.

DRUGĂLÓCII s. m. pl. art. L VIIb „câlţi”: Am făcut fuior [...] de-am tors cu druga, o cu furca, o cu fusul, am tors *drugălósi*; cf. c ă l ţ u l, s t r á m ă 2°, z g r é b e n i i.

var. **drăgălóci** s. m. pl. R VIIb.

DRÚLE s. pl. B VIIc „noduli de grăsime (la/pe rinichi)”; cf. c h i l o m á s, u n t ú r ă 3°.

DRUMĂŞI s. m. pl. Ms VIIIa „drumeţi”.

DUÁN v. **dúhan**.

DUBĂŞI s. m. pl. O VIIIb „toboşari”.

DÚBĂ v. **tóbă 1°, 2°, 3°**.

DUC, *Sfântul* ~ s. propriu L VIIId „Sfântul Duh”: Acuma g r e m a face numele Tatălui, şi-al Fiului, şi-al *Sfântului Duc*, Amin.

DUC vb. 1° refl. ind. prez. 3 sg., în *se duc în lături* L VIIb [d. aluaturi] „se lasă, nu cresc”: Da’ dacă nu pui atâta [c h e r m]...ei [c o v r i g i i] s e l ă p o ş e á z ă, *să duc în lături*; cf. l ă p o ş e a z ă.

2° refl. conj. prez. 3 sg. *să nu se ducă* L VIIb „să nu cadă, să nu se lase în jos”: [Scara o puneai pe vas] ca *să nu se ducă* m ă s a i u [pe aluat].

3° refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am dus* L VIIb „mi-am făcut nevoile”: *M-an dus* în pat de l i p s a m i c ă.

4° imperat. 3 sg. *ducă* L VIIb „ducă-se”: Că-i rău, că-i bine, *ducă!*

3° conj. prez. 1 sg. *să mă duc* L VIIIb.

DUCEÁN v. **duchéan**.

DUCHEÁN s. n. L VIIb, e, I VIb, TM V, B VIIa, R VIII, pl. *duchéanuri* L VIIe „prăvălie, magazin sătesc”: Ele [fetele] cumpără de la prăvălie, de la *dukán* L VIIb; cf. *c o p e r a t i v ă* 1°, *m ă g ă z ă n ă*.

var. **duceán** s. n. M VIIc, VI VIIa;

duchián s. n. S VIIa, b, M VIIc, pl. *duchiánuri* S VIIIc.

DUCHÍAN v. **duchéan**.

DUCINÁR s. m. VI VIIa „proprietar sau vânzător la magazinul sătesc, la *d u c h e a n*”.

DÚDĂ s. f. 1° art. *dúda* L VIIe, B Vc „esofagul la păsări”: [A m l e p ă d a t] mațele, și gușa, și *dúda* L VIIe; cf. *ș a u c a*.

2° art., în *dúda de vorbít* L VIIb „laringele”: Dar i-o crescut în *dúda dă vorbít*, i-o crescut t u m u r.

3° R VIIa „cișmea (cu pompă de mână)”; cf. *c e á ș m ă, p ú m p ă*.

DUDULOÁIE (4 sil.) v. **dodoloáie**.

DUGHENĂRIȚA s. f. art. I VIb „vânzătoarea de la magazinul sătesc, de la *d u c h e a n*”.

DÚHAN s. n. I VIb, pl. *dúhane* I VIb „tutun”: Bumbac și *duán*, adică tutun [am semănat] S VIII d.

var. **duán** s. n. S VIII d.

DUHNÍT, *a ~ vb.* ind. pf. c. 3 sg. S VIIb „a fumat”.

ind. pf. c. 3 sg. *a dohnít* S VIIb; conj. prez. 2 sg. *să dohnéști* S VIIb.

var. **dohonésc** vb. ind. prez. 1 sg. L VIIb.

DULCEÁȚĂ s. f. 1° M VIIa „boală diabetică”; cf. *z a h á r* 2°.

2° pl. art. *dulcéțurile* L VIIe „dulciurile”: La t o t a l u a t u o ț â r ă sare se pune; n u m a la aștea, *dulséțurile* aștea nu, la aștea se pune n u m a z a r; cf. *c h e c s* 2°.

DUNĂRIȚA s. f. art. Ms VIIIb „numele unui dans popular”.

DUNI s. f. pl. TM VIIa „plăpumi umplute cu fulgi sau cu pene”; cf. *d u ș ă l e*.

DÚNSTUIE, *se ~ vb.* refl. pas. ind. prez. 3 sg. B Vc [d. alimente] „se înăbușă, se călesc”; cf. *d u n ț u í t* 1°, *f r i g* 3°.

var. **dínstuiie**, *se ~ vb.* refl. pas. ind. prez. 3 sg./pl. S Va, M V, pf. c. 3 sg. *s-a dinstuít* M VIIc; **dinstulít**, *am ~ vb.* ind. pf. c. 1 sg. M VIIc.

DUNȚ s. n. 1° L VIIb, S Va, TM VIIIb „baie de aburi pentru sterilizat borcanele de conserve”.

2° pl. *dunțuri* L VIIe, VII* „compoturi sterilizate (pentru iarnă)”.

var. 1° **dunță** s. f. S Va.

DUNȚĂ v. **dunț** 1°.

DUNȚUÍT, *am ~ vb.* ind. pf. c. 1 sg. 1° L VIIb „am înăbușit, am călit”: Atuncea o pus f ă s u l a verde, o mazăre, ș-atunci o pus un pic de apă, *s-o dunțuít* acei R VIIb; cf. *d ú n s t u i e, f r i g* 3°.

2° TM VIIIb „am fiert la aburi”.

1° ind. pf. c. 3 sg. *a dunțuít* R VIIIb; refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a dunțuít* R VIIIb, conj. prez. 3 sg. *să se dunțuíască* R VIIIb.

var. 1° **dínțui** vb. ind. prez. 2 sg. S Vb, pf. c. 2 sg. *ai dínțuít* S Vb; part. *dințuít* S Vb, f. *dințuítă* S Vb; refl. pas. ind. prez. 3 pl. *s-a dințuít* S Va, VIIIb.

DÚPĂ 1° prep., ~ *măsă* B VIIc „la masă, în jurul mesei”: Noi ne-am pus *dúpă măsură*, ne-am veselit.

2° *de ~ prep.* comp., ~ ~ *cap* B VIIa „pe după cap”: A i î m b l a t cu el [cu iubitul] *dă după cap*, cu care ț-o plăcut.

DUPLÓVE adj. f. pl. B VIIa, c [d. catrințe] „din două bucăți”.

DURMEĂM vb. ind. impf. 1 sg. S VIIc „dormeam”: Câte tri i nopți *nu durmeăm*, una după alta.

ind. pf. c. 1 sg. *am durmít* S VIIc, 3 sg. *a durmít* S VIIb, c, B VIIb, VI VIIa, G VIIb, 1 pl. *am durmít* L VIIb, TM VIIa, B VIIa, VI VIIa, Ib VII, VIII, 3 pl. *au durmít* B VIIa, R VIIIa, O VIa; sup. *de durmít* L VIIe, S VIIc, B VIIa, M VIIc.

DURÚȚ s. n. VI VIIa, VIIIa „șubă, haină scurtă și groasă, cu mâneci”; cf. *i é c n e* 1°, *ș p e n ț* 2°.

DUȘĂLE s. f. pl. R VIIa „plăpumi groase (umplute cu fulgi)”; cf. *d u n i*.

DUȘÉG s. n. 1° M VIIc, Ms VII „plapumă”; cf. *i o r g á n e*.

2° B VIIa, c, O VIa, VIIIa, b „saltea”; cf. *b ú r f á², d r i c á l á, s l á n e á c*.

2° pl. *dușéguri* B VIIc, *dușégi* B VIIc. var. **dușíc** 2° s. n. S Vb, VIIc; **dușig** 1° s. n. L VIIe, VII*.

DUȘÍC v. **dușég** 2°.

DUȘÍG v. **dușég** 1°.

DUȘMĂNCIOĂSĂ adj. f. VI VIIa „dușmănoasă”: O fost mai voioasă lumea și parcă n-o fost mai... făcătoare de bine, n-o fost așa *dușmănisă* ca acum.

DUȘNIC s. n. L VIIb, B VIIa „capac la gura cuptorului”: Păi să zic așa o ț â r â am tras de *dúșnic*, de p l e c u ă la ce-o fost la gură, la cuptori L VIIb.

DUZI s. f. pl. R VIIIb „duze”.

DVORÉȚ s. n. TM VIIb „curte”: Care avea *voréț* mare, în *voréț* [jucau, la nuntă] TM VIIa; cf. *á r i e, a v l í e, o c ó l* 1°.

var. **voréț** s. n. TM VIIa, c.

E

ECONÓM s. m. Ib VIII „economist”: Ginererele știu că el o avut facultatea de *económ*.

ECONÓMSCA s. f. art. L VIIb „liceul economic”: Patru clase o mers [fica], la *económsca*, la Libunari.

ECSÉM s. n. B Vb „eczemă”.

ECTÁR s. n. R VIIIa, pl. *ectáre* S VIIa „hectar”.

EGZÁT adv. B VIIIb „exact”.

ÉLEA v. **aála**.

ELEVÁTOR s. n. O VIa, VIIIb „elevator (pentru cărat paiele la arie)”. var. **alivátor** s. n. B VIIIb.

EMETÍL s. n. Ib VII „albastru de metil”.

ENÉRGIA s. f. art. R VIIIb „energia”.

ENGLEZOÁIE [fon. *englezóáie*] s. f. L VIIb „englezoaică”: [Nepotul] s-o-nsurat c-o față din I l a n d a , din Europa noastră; [...] îi *englézóáie*.

ENȚICLOPEDIE s. f. G VIIIa „enciclopedie”.

EPISCÓP s. m. R VIIa, VIIIb „episcop”.

ÉRO s. m. pl. B VIIc „unitate monetară în Uniunea Europeană, euro”.

EVIDENȚIA s. f. art. G VIIIa „evidența”.

EXISTÉZI, *să* ~ vb. conj. prez. 2 sg. Ib VII „să exiști”; cf. *s â n t²*.

F

FABRÍCĂ s. f. E VI, R VIIIb, Ms VIIIa, pl. *fabríci* L VIIb, e „fabrică”; cf. *f a c t o r í e*.

FAC, în ~ *frușt(i)ucul* vb. ind. prez. 1 sg. S VIIb „iau micul dejun”: Și la nouă *am făcut fruștícu* ș-am plecat mai departe Ib VII.

ind. pf. c. 1 pl. *am făcut* ~ Ib VII.

FACTORÍE s. f. L VIIIb „fabrică”: La *factorie* de s f e r t ă r e de-aștea de copii am lucrat; cf. *f a b r í c ă*.

FAIN 1° adj. S VIIb, I VIb, B II, V*, G VIIc „frumos, minunat”: *Fájnă* cameră, frumoasă! R VIIa. M a i c a

mea nu m-o făcut atâtea țoale de *făine* VI VIIa; cf. mândră.

2° adj. L VIIb, S Vb [d. lucruri] „bun, de calitate superioară”: Ș-a l rău [fuiorul] l-am lăpădat, ș-a l *faîn* l-am lăsat; cf. calitét.

3° adj. L VIIb, S Va, b, VIIb, B VIIIa, M V, V VII [d. alimente] „bun (la gust), gustos”: Afumatu [cărnurilor] o fost ceva nemaipomenit de *faîn* B VIIIa. E *făină* pita de casă R VIIa.

4° adj. G VIIb, c [d. oameni] „bun, cumsecade”: O fost un om *faîn* G VIIb.

5° adv. L VIIb, I I, Vb, E VIIb, B VIIc, VIIIb, R VIIa, VIIIa, b „bine, frumos”: Mie-mi place să fie [mai mult *cherm*] că mai *faîn* cresc [covrigii]. Dacă pui mai mult, mai *faîn* cresc L VIIb. Tare *faîn* pră urmă am naintat cu ei, generația aia R VIIIa.

6° adv. G VIIa „bine, ușor”: Anu ăsta am scăpat *faîn*, fără vijelii; cf. bun.

m. pl. *faini* 1° L VIIb; f. *făină* 1° L VIIb, M V, R VIIa, b, VIIIa, b, V VII, 2° I VIb, 3° L VIIb, R VIIa, VI VIIIb; pl. *făine* 1° B VIIa, VI VIIa, 2° L VIIb, 3° L VIIb, S Vb, B VIIb, R VIIb, V VII.

FAMILIÁR adj., în *núme* ~ G VIIIa „(nume) de familie”; cf. cióful, märe 3°, pronúme.

FAMILÍE s. f. general, pl. *familli* L VIIe, I VIa, B Va, VI, M VIIb, O VIIIa „familie”.

var. **fămilie** s. f. S VIIIc, pl. *fămilii* S VIIIc.

FANFARÍST s. m. V VIII, pl. *fanfariști* VI VIIIa, Ms VIIIb „muzicant din cadrul fanfarei”.

FANFÁRI s. f. pl. VI VIIIa „fanfare”.

FÁRBĂ s. f. 1° L VIIc, S VIIc, I Va, B VIIa, c, V VII, VI VIIa, pl. *fárburi*

L VIIe, M VIIc, *fárbe* M VIIIb „vopsea”: Ți-o cânit păru cu său, cu *fárbă* neagră cu său B VIIa.

2° pl. *fárburi* R VIIb „culori”.

FÁRMĂ s. f. Ms VII „fermă (de animale)”.

FASOLÍCĂ s. f. B VIIa „roșcovă (boabe sau măcinată)”; cf. păsulică, păsuliță, postáică, postáie, roștie, roștilă.

FÁȘIE s. f. 1° B VIIa „fașă împletită din trei șuvițe (două albe și una neagră), cu care se leagă (peste scutece) copilul mic”; cf. víță 2°.

2° pl. *fășii* TM VIIb „feșe (medicinale)”.

FAȘÍRT s. V V „preparat din carne tocată, asemănător cu chifteaua”.

FÁȚĂ s. f., ~ *de pământ* Ms VII „fața pământului”: Nimic pră *făță de pământ* n-am mai avut [nicio intoxicație].

FAZÁNE s. f. pl. I VIb „făzănițe”.

FĂCÁLÉTE s. m. S VIIa „sucitor de întins aluatul”: Noi [cei din Marcovăț] am spus sucitor, da' ei [cei din Straja] spun *făcălete* aici; cf. sucitóraea.

FĂÍNĂ s. f. 1° L VIIc; și ~ *de cucurúz* L VIIb, c, V V, G V, VIIIb, Ib VII „mălai”.

2° var. **făínă** s. f. I I, E VII, B Va, c, VI, VIIa, b, M V, VIIa, c, R VIIa, b, V V, VI VIIb, VIIIb, Ms VIIIa „făină”.

var. 1° **făínă** s. f., ~ *de cucurúz* B VIIb, M V, VIIa, R VIIa, b, V VII.

FÁLÉȘTE vb. ind. prez. 1° impers. L VIIb, S VIIc „pricinuieste, cauzează”: Da' io am lucrat de-am dărâmat cu ele [cu fetele, în timpul sarcinii]. *Nu m-o fálit* nimic L VIIb.

2° 3 sg. B Vc, VIIIb [d. timp] „întârzie, apare cu întârziere, (mai) trebuie să treacă; lipsește”: Este muzică populară [la televizor] la noi în sat, la

cât începe? La două. Uite cum măi *fălêște* măi i cinci minute. Ai aprins radio B VIIIb.

1° ind. pf. c. neg. *nu mi-a fălít* L VIIIb.

FĂLÍI s. f. pl. M V „bucăți, calupuri (de săpun)”; cf. c ó ț c ă 3°.

FĂLOȘI adj. m. pl. TM VIIc, B Va, VIIa, c, VI VIIa, f. pl. *fălóase* TM VIIc, B Va, VIIa, c [d. diferite obiecte de îmbrăcăminte] „extrem de frumoși, festivi, de sărbătoare”: [Erau] c o t r i n ț e d - a l e *fălóase* și d - a l e d e t o a t ă z i u a B VIIa.

FĂLOȘIE s. f. B VIIa „mândrie, fudulie”: Așa, pentru că vine t i n ă r a, o... o *făloșie*, o bucurie, o... d - a i a s - o f ă c u t p r i v e g h i u - a l a.

FĂMILIE v. *familie*.

FĂNINĂ v. *făină* 1°, 2°.

FĂR, ~ *de* prep. L VIIIb „fără, în absență”: Și i o *fă* d e b a b i ț ă , *fă* d e d o c t o r , *fă* d e n i m i c a , în pat i o a m f ă c u t - o [fata].

FĂRÂMĂTURI s. f. pl. S VIIIb „firimituri”; cf. s f r i m i t ú r i , z g u r .

FĂRBĂR s. m. TM VIIa, B VIIa, b, c „vopsitor de textile, boiangiu”.

FĂRBĂLÍT, *or* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. TM VIIa „au vopsit, au colorat (materiale textile)”: După ce or spălat lâna, *or făr b ă l í t*; cf. f ă r b u i .

FĂRBUI vb. ind. prez. 2 sg. B VIIIb „vopsești, colorezi”: Cu lâna așa îi: o perii și o scarmini dacă vrei să fie p i e p t i n a t ă bine, ș - a t u n c i o t o r c i , o f a c i m o t c h e ș - o *făr bui*; cf. f ă r b ă l í t .

ind. impf. 1 pl. *făr bui ă m* S VIIc, pf. c. 1 sg. *am făr bui t* L VIIe, B VIIIb, c, 2 sg. *ai făr bui t* V VIe, 3 sg. *a făr bui t* VI VIIa, 1 pl. neg. *n - a m făr bui t* VI VIIa, 3 pl. *a făr bui t* M VIIIb, *au făr bui t*

G VIIIb; conj. prez. 1 sg. *să făr bui* B VIIc; part. *făr bui t* S VIIc, V VII, f. *făr bui t ă* L VIIIb, B VIIa, f. pl. *făr bui t e* B VIIc; sup. *de făr bui t* B VIIc; ind. refl. pas. pf. c. 3 sg. *s - a făr bui t* B VIIa, M VIIIb, V VII.

FĂSÚI v. *făsulă*.

FĂSÚIE v. *făsulă*.

FĂSÚLĂ s. f. R VIIIb „fasole”.

var. **făsúi** s. m. M VIIc; **făsúie** s. f. R VIIIb; **păsúi** s. m. M VIIc; **păsúie** s. f. R VIIIb; **păsulă** s. f. L VIIIb, d, I VIb, E VII, B II, VIIa, b, M VIIa, R VIIIb, O VIIIa, G VIIc.

FĂTÁT, *m - a m* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 1 sg. B VIIc „m - a m n ă s c u t ”: N - a m m ă n c a t d e c ă n d *m - a m fătát* ciuperci, sos de ciuperci; cf. n ă s c ú t 1°.

FĂTĂTOÁRE adj. f. pl. R VIIa [d. iepe] „fecunde”.

FĂRTAI s. n. 1° B VIIIb, pl. *făr t ă i e* L VI, G VIIc „sfert”: Aproape un l a n ț și trei *făr t ă j e* merge la un hectar L VI.

2° G VIIIb „porțiune de teren mărginită de un drum”: O dat r o a t a l a *făr t ă j*, or ocolit mai mult, nu ca acuma doar la biserică.

var. 1° **furtái** s. m. pl. I Va; **furtăie** s. n. pl. S VIIa.

FĂDĂRELE s. f. pl. art. L VIIIb „fulgii”: N u m a n u o d u r u t p e l u m e a s p a t e l e c a p e a c u m a , d e *fădărle* astea.

FEREÁSTĂ s. f. L VIIIb, VII*, pl. *feréști* TM VIII „fereastră”.

var. **firéști** s. f. pl. E VIII, B VIIIc, G VIIIb.

FERI vb. imperat. 2 sg. E I Ib „ferește”: *Feri - mă*, Doamne, de ele [animale sălbatice]!

FESTÍL s. n. I Va „chibrit”: Se lasă t ă m ă i e într - o u i e g u ț ă sau într - o cutie de *feș t í l*.

FETÍȚĂ s. f. L VII d „fată (tânără)”: [Nepotul] și - o luat o... fată, *feti ț ă*, s - o însurat cu ea; cf. t ă n ă r a 3°.

FICĂȚII s. m. pl. art. S Va „ficații”.

FIDÉUL s. n. art. G VIIc „capacul (la vase de bucătărie)”; cf. *a c o p e r i ș*.

FIERT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. E VIII, B VIIa, R VIIa „a gătit, a făcut mâncare”.

FIERTOÁRE s. f. L VIIe „apă fiartă”: Când le-am băgat [rufe] în *fjertoáre*, iar am pus sodă.

FIȘTECÁRE adj. pron. nehot. B VIIIc „fiecăre”; cf. *o r i c á r e, t o t l°*.

FIFILÚTE s. f. pl. E VIIa „acadele”.

FINÁNȚIE s. f. S VIIIb „finanță”.

FIRÁNGURI s. n. pl. S VIIa, TM III „perdele”.
var. **fireánguri** s. n. pl. B VIIIb.

FIREÁNGURI v. **firánguri**.

FIRÉȘTI v. **fereástă**.

FIROBÚS s. n., pl. *firobúse* O VIIIb „tramvai electric”.

FÍRȚIG s. n. B VIIb „boală (mai ales la copii) care se manifestă prin descuamarea pielii de pe corp, însoțită de mâncărime.

FÍTEA [fon. *fítá, fíca*], *de-a* ~ loc. adv. S VIIIc, TM VI „gratis, degeaba”: S-o dus la Dobrogea că se dă pământ pe *d'-a fíca* TM VI.

FITÍLURI s. n. pl. B VIIIb „un fel de ventile folosite pentru eliminarea aerului din vasul cu vinul în fierbere”; cf. *ț á m p o r 3°*.

FLÁȘĂ s. f. 1° S VIIc, O VIIIb, Ib VII, VIII „sticlă (recipient)”: Să luăm o *flășe* de bere, să bem una tu, una eu S VIIc; cf. *u i á g ă 2°*.

2° L VIIIe, pl. *flăși* L VIIb, e, VII* „borcan de sticlă de diferite dimensiuni și forme”: Dar în *flășil'e*, borcanele astea de d u n ț [...] or fost băieți de-ai mici L VIIb; cf. *c á n e, u i á g ă 2°*.

FLEC s. n. L VIIe, VII*, pl. *flécuri* L VIIe „pată”: Și-atunci [rufe] le-am limpezit și le-am întins, să nu fie cu *flécuri!* L VIIe.

FLÉCHIȚE s. f. pl. G VIIc „paste făinoase tăiate în formă de pătrățele”; cf. *c ó ț c h e 2°*.

FLEȘÚTE s. f. pl. L VIIId dim. de la *fláșă 2°*: Și-atunci am pus [p i g m e z u l] în *flășúte* d-ale mici, în *t e g l e* de-astea.

FLOÁRE s. f. B VIIIb, VIIIa, M VIIIb, R VIIIb, O VIIIa, b „floarea soarelui”.

FLOCOȘÁTUL s. n. art. B VIIIb „scămoșarea”.

FLOCOȘEÁZĂ, *se* ~ vb. refl. pas. ind. prez. 3 sg. B VIIb [d. o țesătură] „se flocoșește, se scămoșează”.

ind. pf. c. 3 sg. *s-a flocoșát* B VIIIb.

FLORÍNȚURI s. n. pl. TM VIIIb „florinți, monede (de aur)”.

FLÚIERÁ s. f. Ms VIIIb „fluiet”.

FLÚRUL s. n. art. TM VIIIb „parcela, teritoriul”: De la marginea satului încoace până-n graniță să spun așa, cu Toracu Mare între hotar îi *flúru* bisericii; cf. *p á r c e á u á, p á r ț é l a, t a l*.

FOÁLE s. n. L VIIb, S VIIc, V VIId [la om și la animale] „abdomen, burtă”: Nu ma mă șpățiresc p i n s o b ă, ma nu mai pot de *fuále*, nu mai pot de spate L VIIb.

FOC s. n. 1° L VIIe, B Va,b „temperatură mare, febră”.

2° *pe* ~, în *se púne* ~ ~ S Va [d. carne, slănină etc.] „se pune la fum”.

FOCULÍM vb. ind. prez. 1 pl. S VIIb „afumăm”: [Din *c o t o a i e* facem] *z u p ă* [...] în oală și ferbem *z u p ă* ori dacă nu, le *foculím* [...] le ferbem [...] destul în *z u p ă*, le scoatem afar' și le *foculím* în fum și le *f r i g e m* mai departe.

FÓGUL s. n. art. M VIIIc „holul”; cf. c o n c.

FÓLII s. f. pl. B VIIIb „sere”.

FÓRMĂ s. f. 1° B VIIa, b, VIIIb „mod, chip”.

2° pl. *förme* S vb, M VIIIa, Ms VII, VIIIa „soiuri, sorturi”: Două *förme* s-a scos din cânepă S vb; cf. sloi, s o á r t ă.

3° art., în *toată forma* S VIIa, c, M VIIa, pl. art. *toate formele* L VIIIb „tot felul”: Și eu mi-s d o m a c i ț ă, am grădină, am pământ, cresc porci, porcei, c i u r c i, c o c l e n ț e, j i v i n i, d ă *toate formele* L VIIIb. Am avut patru lanțe de vie [...] și o t e l, și l i p o v a ț, o l t o a i e, *toată forma* S VIIa. La noi îi *toată forma* de naționalități M VIIa.

4° loc. adj., adv. *áltă* ~ L VIIIb, c, e, TM III, M VIIc, R VIIa, V VII „altfel”: Io n-am știut s ă m ă v o r b e s c c u r u m â n i i c ă n d o r f o s t l a m i n e, c ă e i *áltă formă* or vorbit L VIIIb. Sarea are gust *áltă formă* L VIIc.

5° pl. în *în forme* L VIIIb „de diferite feluri”: La Paști s - o r o ș i t o u ă, s - o d u s *îñ formă*. Nu știu de unde s ă v ă s p u n c - o r f o s t, c - a m a v u t r u m â n i i *îñ formă*.

6° o ~ loc. adj. M v „la fel, uniform”: Să fie tot [amestecul pentru cârnați] *o formă*.

7° R VIIIb „tipar de croitorie”.

8° R VIIIb „model (de cusătură)”, pl. *förme*, în *cu giură-n* ~ v. **jură**.

9° R VIIIb „ustensilă de bucătărie pentru tăiat aluatul de gogoși”; cf. c r o v n á r.

FOTBÁL s. n. TM VIIIb, B II, O VIIIa, VI VIIa, Ms VIIIb „fotbal”.

var. **futbál** s. n. B II*.

FOTÉLIU s. n. I Va „fotoliu”: Și c a l c h i u r i și *fotélur* și vitrină, ș-o

avut r e g a l, nu vitrină [...] tot o ars TM VIIa.

var. **fotéluri** s. n. pl. TM VIIa.

FOTÉLURI v. **fotéliu**.

FOTOGRÁFIE s. f., pl *fotográfii* S VIIa „fotografie”; cf. i c ó n i, m o l ă r á i e.

FRAI adj. invar. 1° S VIIc, O VIa, VIIIa „gratuit”: Ne-o dat gunoi *frai* [pentru cultura de porumb] O VIIIa; ~ *tug* S VIIc „bilet gratuit, gratuitate pe tren”.

2° L VIIIb „liber”: Ea [fiica] cam partea mare lucră duminica, e, da' el [ginerele] duminica-i cam *frăi*.

FRÁNȚIA s. f. propriu S VIIa „Franța”.

FRANȚÚZCA adj. f. B VIIIb [d. vița-de-vie] „franceză, franțuzească”.

FRAS s. n. TM VIIa, VIII „epilepsie”: Și când îi vine rău pică jos și face spumă la gură [...] aia o fost *fras* TM VIIa.

FRĂMĂNTÁT, *s-o* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. Ib VIII „s-a fărâmițat”: [Cașul] *s-o frământat* și s-o sărat ș-atuncea s-o pus, am avut [...] c i u v ă r.

FRÁTÚȚI s. m. pl. S VIIIa, b, TM VIIIb „termen de identificare pentru bănașenii considerați adevărați, de baștină”.

FRECĂTOÁRE s. f. R VIIa, b „ustensilă casnică pentru frecat rufe”; cf. r ó l e.

FRECĂȚÉI s. m. pl. L VIIIb, c „bucățele de cocă făcute din făină de grâu, care se fierb în apă sau în lapte; colărezi”: Și-atunci cu mâna i-ai frecat, că de-aia s-or zis *frăcățéi* L VIIc; cf. c i o c i, c o l ă r é ț i.

FRIG vb. 1° ind. prez. 1 sg. S Vb, VIIIc, I I, M VIIc [alimente] „prăjesc (în

ulei, untură etc.): *Covrigii*, v-am spus, se fac *bubuiene*, se cresc în... în untură, în ulei, în ce vrei *să le friz* L VIIb. Iar *capeți* bani și iar îți dai napoi ce-ți dai, fie *carnaț* opărit, *carnaț frit*, pește *frit* L VIIb.

2° var. **frită** vb. part. f. L VIIe [d. pâine] „prăjită (pe plită)”: *Pită frită* pe șporelz și cu uleu unsă o cu ai.

3° refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se frige* M V [d. legume] „se căleşte, se înăbușă”; cf. *dunstuie*, *dunțuit* 1°.

4° refl. ind. prez. 3 pl. *se frig* E VIIa [d. legume, carne] „se coc (în cuptor)”: [Tava cu cartofi] am băgat-o *să să frigă* în toba la șpoier, că noi spunem așa, în *rer* R VIIa.

5° M V „coc (legume), (pe jar)”.

6° var. **frit**, *s-o* ~ vb. refl. pasiv ind. pf. c. 3 sg. L VIIb [d. ulei, untură etc.] „s-a încins”: Și le-am lăsat [bubuienel]e o țără, până *s-o frit* uleiu, până *s-o frit* untura.

7° refl. ind. prez. 3 sg., în *se frige miere* B VIIb „se arde zahăr”: Mama i-o făcut ei [nepoatei răcite] *mjere frită* pre tigană ca când puñ untura să topească... și *mjerea să frige* ca când faci *bobonțe*, ai văzut cum s-o făcut *bobonțe*. Ș-atunci puñ [k] pui laptele și fierbe, aceea îi *poto* de bunătate.

8° ind. prez. 2 sg. *frigi* M V „prepari, distilezi, fierbi (țuica) (a doua oară)”: [Tescovina] *am fript-o* și am *căpătat* 200 de litri de *răchie* I VIb.

ind. prez. 2 sg. *frigi* 1° L VIIe, 3 sg. *frige* 1° B VIIa, 8° M V, 1 pl. *frigem* 1° L VIIe, B VIIb, Ib VII, impf. 1 sg. *frigeám* 1° G VIIc, 3 pl. *frigeáu* 8° TM VIIb, pf. c. 1 sg. *am fript* 1° M VIIa, 4° E VIIa, 8° I VIb, 2 sg. *ai fript*

8° TM VIII; conj. prez. 1 sg. *să frig* 1° L VIIb, S VIIb, Ib VII, 2 sg. *să frigi* 1° L VIIb; part. *fript* 1° S Vb, VIIb, Ib VII, pl. *fripti* 1° M V, 4° E VIIa, f. *friptă* 1° G V, Ib VII, 8° Ib VII, pl. *fripte* 1° G VIIa; refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se frige* 1° B Vc, VIIa, Ib VII, 8° I VIb, 3 pl. *se frig* 1° L VIIb, e, impf. impers. *se frigeá* 1° G VIIc, pf. c. 3 sg. *s-a fript* 1° S VIIb, E VIIa, B VIIa, R VIIa, b, VIIIb, Ib VII, VIII, 8° TM VIII; conj. prez. 3 sg. *să se frigă* 4° S Vb, R VIIa.

var. **frit**, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. 1° L VIIb, e, M VIIa, c, 4° L VIIe, 8° M VIIa, 2 sg. *ai frit* 1° B VIIb, c, 3 sg. *a frit* 1° B VIIc, 1 pl. *am frit* 1° R VIIa, 3 pl. *au frit* 1° L VIIe; part. *frit* 1° L VIIb, 5° VI VIIb, m. pl. *friți* 1° L VIIb, 4° L VIIe, f. *frită* 1° L VIIb, I Va, B VIIc, 7° B VIIb; sup. *de frit* 1° L VIIe, 8° B VIIIb; refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a frit* 1° L VIIe, B VIIb.

FRIGIDÉRURI s. n. pl. G VIIa, Ib VIIIa „frigidere”; cf. *frízul*, *lanéte*, *prizvoáštă*.

FRIT v. **frig**.

FRÍZUL s. n. art. L VIId „frigiderul”: [Pigmezul] l-am pus în frigider, în *frizu* de-al mare; cf. *frigidéruri*, *lanéte*, *prizvoáštă*.

FRÚNZE s. f. pl. B VIIa „foi de aluat”: Dintr-o *litră* [de lapte] ai făcut două *frúndě*, d-alea de *păturată*; cf. *pătură* 2°, *túrtă* 2°.

FRUNZIȘOÁRĂ s. f. M V, VIIc „foaie de dafin”; cf. *bobér*, *frunzulíță*, *lóibăr*, *lóvorovit*.

FRUNZULÍȚĂ s. f., pl. *frunzulíțe* L VIIe „foaie de dafin”; cf. *bobér*, *frunzișoáră*, *lóibăr*, *lóvorovit*.

FRUȘTIÚC (2 sil.) s. n. L VIIe, S VIIa, b, B VIIIb, V VII „mic dejun, gustare de dimineață”: *Butăr* cu

c o n f i t u r ă, ăsta ne-o fost *fruștîicu* L VIIe.

var. **FRUȘTUCUL** s. n. art. TM V, Ms VII, G VIIa, Ib VII; **furștiuc** (2 sil.) s. n. S Va, VIIIc, pl. *furștiucuri* S VIIIc.

FRUȘTUCUL v. **fruștiuc**.

FÚGA s. f., ~ și *degrábă* loc. adv. B Vc „la repezeală, foarte repede”: Ne-am văzut, ne-am cunoscut [cu soțul] și *fúga și degrábă* ne-am luat; cf. d e l ó c 3°, i u t 1°, s c u r t.

FUIOȘTILE (4 sil.) s. f. pl. art. S VIIc „șuvițele de fuior (desprinse de pe băt e)”.

FUMĂȚI adj. m. pl. TM VIII „fumurii, gri”.

FUMATOÁRE s. f. L VIIb „afumătoare”.

FUNDÓIUL [fon. *fundónu*] s. n. art., pl. *fundoáie* [fon. *fundóáne*] B VIIIa „fiecare dintre părțile din față și din spate ale acoperișului unei case”: Când o fost gata [casa] s-o făcut *fundónu*. Ce-nsamnă *fundóáne*? S-o închis podu.

FÚNE [fon. *fúne*] s. f. pl. E VIIa „funii”; cf. p ă l ă m ă r ă, v í ț ă 1°.

FUR v. **furt** 1°.

FURĂTÚRI s. f. pl. I VIa „furturi, hoții”.

FÚRCĂ s. f. 1° B VIIa „unealtă, asemănătoare cu o furcă, folosită la băgat în cuptor tava (cu pâine, cozonac etc.)”.

2° art. *fúrca cu picior* L VIIb, e „furca de tors prevăzută cu o roată acționată cu piciorul”: Când o fost iarna, muierile or tors cu *fúrca cu pișór* L VIIb.

FURCHÍȚĂ s. f. L VIIIb, c, S Vb, VIIb, I Vb, B VIIa, VIIIb, G VIIc „furculiță”: Atunci mai dau cu *furkîța* așa, o mai așez, î n t i n g t u r t a L VIIIb.

FURCULIȚA s. f. art. R VIIIa dim. de la *furcă* (pentru fân).

FURȘTIUC v. **fruștiuc**.

FURT adv. 1° TM VIIc, B VIIa „neîncetat, mereu, totdeauna”: Uite, m-ai întrebat că *fur* mă duc la telefon, dar uite [cu] cine mă duc la telefon L VIIb. E *furt* bine să-i descânte [celui deocheat] B VIIa; cf. t o t 3°.

2° S VIIc, VIIIc „imediat, îndată, repede”; cf. d e l ó c 1°, í m e d i a t, m í n t o n, v é t e m 2°.

3° O VIIIb „desigur, de la sine înțeles”: Că *furt* o fost careva vinde, careva cumpără; cf. n ú m a 2°, p r e ț í s, s i g u r á t, v é t e m 4°.

var. 1° **fur** adv. L VIIb.

FURTÁI¹ v. **fârtái** 1°.

FURTÁI² s. n., pl. *furtáie* M VIIIb „butoiaș (din doage) de aproximativ zece litri”.

FURTÁIE v. **fârtái** 1°.

FUȘĂRÉL adv. S VIIc „tiptil, încetșor”: Ș-ăia [oamenii], când or văzut că vine *fușărél* de sus, o fugit.

FUTBÁL v. **fofbál**.

G

GAI s. n. S VIIc „pădure”: Zice [hoțul] „Ne duce ú n d e v a-n v u n *gai* și ne omoară”.

GÁLBÁN adj. B Va, VIIa, M V, f. *gálbănă* M VIIIb „de culoare galbenă”.

var. **gálbini** adj. m. pl. L VIIb.

GÁLBINI v. **gálbăn**.

GÁLBINI s. m. pl. R VIIb, VI VIIa „galbeni; bani de aur”.

GARÁNȚII s. f. pl. R VIIa „garanții”.

GARD s. n. R VIIa, VIIIb „ușă (din fontă) cu grilaj în gura cuptorului”.

GÁTA, *la* ~ loc. adv. G VIIb „la sfârșit, la terminare”.

GÁURE s. f. pl. O VIIIa „găuri (la ciur)”; cf. b u t o ă r ă.

GAVERNĂ s. f. Ms VII „cavernă (în/la plămân)”.

GĂZĂ s. f. G VIIc, VIIIb, Ib VIII, pl. art. *gázile* G VIIc, VIIIb „tifon”.

GĂZDA s. m. art. 1° S VIIIc, TM V, B VIIIb, Ib VII „stăpânul casei; gospodarul”.

2° L VIIb, e, R VIIa, O VIIIb „proprietarul (unei clădiri, al oilor la stână etc.)”: O avut *gázda* ala patru o t e l u r i R VIIa.

3° L VIIb „șeful, patronul”: La șase săptămâni o trebuie să l u c r e [fiica], o chemat-o *gázda*.

4° B VIIc „persoană înstărită”: Săraci am fost, n-am fost *gázde*; cf. m a n.

pl. *gázde* 2° L VIIe, S VIIa, 4° B VIIc.

GAZÉT s. n. R VIIIa „gazetă, ziar”.

GĂZURI s. n. pl., în *ápă cu ~* Ms VII „apă carbogazoasă”; cf. á c r u 3°, s ó d ă 1°.

GĂBJÍT, *a ~* vb. ind. pf. c. 3 sg. M VIIa „a atins, a lovit cu nuiaua, cu joarda”: [Soțul] m-o *găbjít* p r ă s t ă picioare.

GĂLBĂNÚȘ s. n., pl. *gălbănușe* B Vc „gălbenuș”.

GĂLBINIȘ adj. L VIIe „galben deschis, gălbui”.

GĂSÍT, *s-a ~* vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. L VIId „s-a întâlnit”; cf. a f l á, r e g ă s í t.

ind. pf. c. 3 pl. *s-au găsit* L VIId.

GĂTĂM vb. 1° ind. prez. 1 pl. I Vlb, O VIa „terminăm”.

2° refl. ind. prez. 1 sg. *mă găt* G VIIc „mă pregătesc”.

ind. pf. c. 1 sg. *am gătát* 1° L VIIb, d, e, B VIIb, 2 sg. *ai gătát* B VIIa, 3 sg. *a gătát* 1° L VIIb, e, B II, VIIb, I Va, VIb, M VIIc, 1 pl. *am gătát* 1° R VIIa, 3 pl. *au gătát* 1° TM VIIb, M VIIb; conj. prez. 1 sg. *să găt* 1° L VIIb, B VI, 1 pl.

să gătám 1° Ib VII; refl. ind. prez. 3 sg. *se gătă* 1° TM VIIb, B VIIb, pf. c. 3 sg. *s-a gătát* 1° L VIIb, B VIIa, R VIIIa, Ib VII, 2° R VIIIb; conj. prez. 3 sg. *să se gâte* 1° M VIIa.

var. 1° **gătésc** vb. ind. prez. 1 sg. S VIIa, b, pf. c. 3 sg. *a gătít* S Va.

GĂTESC v. **gătám** 1°.

GĂZÉSC vb. ind. prez. 1 sg. VI VIIIa „calc cu piciorul”: [Am dezlegat jocul] ca *să nu-î găzășc* fața lui [a fratelui mort].

conj. prez. 1 sg. neg. *să nu găzésc* VI VIIIa.

GĂZDĂRIȚA s. f. art. TM III, G VIIb „gazda, stăpâna casei”.

GĂDĂLÁT, *a ~* vb. 1° ind. pf. c. 3 sg. M VII* „a gădilat”; cf. b i l í t.

2° var. **gădilít**, *am ~* vb. ind. pf. c. 1 sg. S VIIc „am îngrijit (excesiv) pe cineva, m-am ocupat (de cineva)”.

GĂDILÍT v. **gădălát** 2°.

GĂLCA s. f. art. B Vc „gușa (la păsări)”; cf. t á ș c ă 1°.

GĂLME s. f. pl. B VIIb „umflături, protuberanțe la baza tulpinii de cînepă”.

GĂNÉSC vb. ind. prez. 1 sg. Ms VII „gândesc”.

ind. prez. 2 sg. *gâniși* TM VIIa, Ib VIII, pf. c. 1 sg. *am gânit* Ms VII; conj. prez. 3 sg. *să gânească* Ib VIII.

var. **ghindésc** vb. ind. prez. 1 sg. L VIIb, VIIIb, B VIIc; refl. *mă ghindésc* B VIIIb; pf. c. 3 sg. *a ghindít* L VIIb; refl. pf. c. 1 sg. ind. *m-am ghindít* B VIIc.

GĂRBIȚĂ s. f. S Vb, VIIb „gâtlej (la om)”; cf. g r u m á z 1°.

GĂRCIÓRUL s. n. art. M VIIc „gâtlejul (la animale)”.

GĂRGĂLÓZ s. n. S Vb, VIIb „gâtlejul (la păsări)”.

GEÁMÁN s. m., *de ~* loc. adj. S VIIc „gemeni”: Și când, la sfârșit o făcut doi copii *de zámán*.

GENERĂTOR s. n. E VIII „generator (electric)”.

GENERĂȚIILE v. **ghenerăția**.

GENÚNCHE v. **genúnchi**.

GENÚNCHE s. m. 1° M VIIIc „membru al familiei”: *Copilul meu o fost a cincilea *ženúňk* în casă.*

2° pl. art. *genúnchii* R VIIIb „rasoalele (la porc)”: [La piftie] punem *žínúňkí* de la porc, u n g h i i l e de la porc; cf. ú n g h i i l e.

3° var. **genúnche** s. m. L VIIIb, Ms VII „genunchi”.

GERÉADĂ v. **gireadă**.

GHENERÁL adv. G VIIIa „(în) general”.

GHENERĂȚIA s. f. art. Ib VIII, pl. *ghenerății* O VIIIb „generația”.

var. **generățiile** s. f. pl. art. M VII.

GHERELE s. f. pl. S Va „cârligele de fier (folosite la măcelărie)”; cf. c u i é r.

GHERMÁNĂ adj. f. Ib VIII „germană”.

GHERMÁNIA s. f. propriu S VIIIb, Ms VII „Germania”.

GHIALÚȘĂ s. f. S VIIc „(mașină de) salvare, ambulanță”.

GHICÍT, *au ~ vb. ind. pf. c. 3 pl.* B VIIIb „au născocit, au scornit”: *Or ghicít* ăștia că cică [ș a i b ă r u l] nu-i bun pentru sănătate.

GHÍJĂ s. f. 1° S VIIa, V VIIa, M VIIc, VIIIb, O VIa, VIIIa „pănușă”: În d r i c ă l u r i l e a l e a o a m b ă g a t *ghjě* de la t u l e u, cum am c u l e s t u l e i i L VIIIb.

2° pl. *ghije* S VIIa, B VIIc „coji de ceapă”.

3° V VII „coajă de cartofi”.

4° M VIIIb „coajă verde în care este învelită nuca”.

pl. *ghije* 1° L VIIb, S vb, B VI, M VIIa, R VIIb, O VIa, VIIIa, VI VIIa, Ms VIIIa, 2° S VIIa, 3° V VII, 4° L VIIc.

var. 1° **chije** s. f. pl. VI VIIIa.

GHILĂU s. n. S VIIIa „unealtă pentru curățat boabele de pe știulete”.

GHIMNĂZIU s. n. G VIIc „gimnaziu”.

GHINDÉSC v. **gânésc**.

GHINI s. f. pl. B VIIc „găini”.

GHIOÁCEA (3 sil.) s. f. 1° art. Ms VIIIa „partea din sâmburele lemnos care protejează sămânța (la fructe)”.

2° pl. *ghioáce* S VIIIb, B VIIa „găoci de ou”: [La tăieței] pun jumătate ouă, jumătate apă, câte ouă pun, atâtea a l b u ș ă [k] atâtea *ghioáce* de apă S VIIIb.

GHIÚTURA (3 sil.) s. f. art., în *cu ~ loc. adv.* O VIIIa „mod de a angaja lucrătorii agricoli, plătindu-i în acord”: [Zilierii] erau angajați c u l a n ț u, adică la suprafața lucrată, sau cu *ghitura*, după cât munceam.

GÍNERE s. m. 1° S Va, VIIa, M VIIIb [spec.] „bărbat care, prin căsătorie, se mută în casa soției”: Soțu-i *zínere*-n... casă aici S Va; cf. j ú n e 3°.

2° var. **gínerul** s. m. art. S VIIa „gínerele (în raport cu socrii)”.

GÍNERUL v. **gínere 2°**.

GIP s. Ms VIIIa „numele unei plante sălbatice (neidentificată)”.

GIREĂDĂ s. f. S VIIIa, VIIIb, M VIIIb, R VIIIa, b, O VIa, c, VIIIa, G VIIIa, pl. *gírezi* S VIIIa „șiră, stog de fân, paie, snopi etc.”; cf. c ă m á r ă 3°, p l á s t ă 2°.

var. **gereadă** s. f. B VIIIb, pl. *gerăzi* s. f. pl. M VIIIb.

GIUIÓD [?] (2 sil.) s. n. B II „momeală pentru pești făcută din pâine amestecată cu ou”.

GIÚRĂ v. **jură**.

GIUVÁRCA (3 sil.) s. f. art. B II „juvelnicul”.

GLÁJA s. f. art. L VIIe „sticla (materialul)”: Când am tăiat porcii, am adunat unsoarea și cu sodă de-aia ca *glája* s-o pus [în săpun]; cf. *ui ágă* 1°.

GLÁSĂ s. f., pl. *gláse* L VIIe „clasă”.

GLÁVII s. f. VI VIIb „căpățâni de usturoi”; cf. *căsulie* 2°.

GLOÁTĂ s. f. sg. tant. M VIIb, d, pl. *gloáte* L VIIb, d „copii, urmași”: Una [= o nepoată] n-are *gloată*, n-are *bebid-aia* M VIIb.

GLOÁTŊĂ s. f. TM v „farfurie”; cf. *blid* 1°, *tăniér*, *tipsie* 1°.

GLÓCNE, s. f. pl., *în* ~ VI VIIa [d. îmbrăcăminte] „în formă de clopot”; cf. *sícle*.

GLOD s. m. S VIIIa „cocean de porumb rămas după curățatul boabelor de pe știulete”; cf. *cioclod* 2°, *tuleán* 2°.

var. **gloz** s. m. V VIe.

GLOG s. m. G VIIIa „păducel”: Strigoii se omoară cu *glog*.

GLOZ v. **glod**.

GLUMEA, *se* ~ vb. refl. ind. impf. 3 sg. S VIIa „glumea”.

GOALA adj. f. 1° S VIIc „fără a aduce nimic; cu mâna goală”: Eu nu m-am dus la târg dacă nu i-am adus [nurorii] *ocâră*, dacă nu i-am adus un *șurț* [...] *goală* eu n-am vinit la ea.

2° *în apă* ~ L VIIe „simplă”: Pune [în butoiul cu varză] apă cu sare, dacă-i prea sărat, nu pune, numa *apă goală*.

3° *în carne* ~ L VIIc „crudă”.

GÓDIN, *za* ~ loc. adj. B VIIb [d. seminte] „de un an, de anul trecut”.

GOGOLOÁȘE s. f. pl. 1° L VIIc, B VIIb „cocoloașe în mămăligă (la fierbere)”: Și atunci să nu fie apa tare caldă, torni [mălaiul] [...] ca să nu se facă *gogoloășă* L VIIc; cf. *bobolocă* 1°, *búlb*.

2° S VIIa, E VII „cocoloașe, boțuri din aluat”; cf. *bobolocă* 1°, *lópťă* 2°.

GOLÁMBI v. **golúmb**.

GOLÍM vb. ind. prez. 1 pl. S VIIa „răsturnăm (mămăliga din ceaun, brânza din strecurătoare etc.)”: Ai pus mămăliga în *tigăne* și-ai *golit-o* în *blid* B VIIb.

ind. pf. c. 2 sg. *ai golit* B VIIb, 3 sg. *a golit* S VIIa.

GOLÚMB s. m. G VIIc, pl. *golúmbi* V VIIb „porumbel”; cf. *porumbéul*.

var. **golámbi** s. m. pl. B Vc.

GONG s. n. B VIIb „gang (la casă)”.

GÓNGILE s. f. pl. art., *în* ~ *de crumpi* I VIIb „gândacii-de-Colorado”.

GORÍȘTE s. f. pl. S Va „bășicuțe (formate pe degete, la arsuri)”: [Dacă puneai mâna pe săpunul scos din vasul de preparat] rămâneau *goriștile* [...] *guriște*, la degete s-o... făcut toată beșici, că-i tare [lichidul rămas], îi tare, roade.

var. **guriște** s. f. pl. S Va.

GOSPODÍNE s. f. pl. L VIIb „doamne, cucoane”: Acuma nu mai e nimica, că vreau doamnele, mă iertați, vreau *gospodíne* numa să trăiască, să nu se chinuie.

GOSTÍ, *a* ~ vb. 1° tranz. inf. B VIIa „a invita și a pregăti masa pentru nuntași”: Și *pră* urmă iaca o venit sâmbătă și te-ai început *a gosti*.

2° tranz. ind. pf. c. 2 sg. *ai gostit* L VIIb „ai ospătat, ai cinstit”: Soacra mea o făcut de mâncare și tot i-o pus pe toți [musafirii] la masă, și-or mâncat iară, supă și ce-o fost mâncare, și i-o *gostit* *gostit*.

3° var. **gostíi**, *să te* ~ vb. refl. conj. prez. 2 sg. B VIIc „să te pregătești de musafiri”.

4° var. **goștit**, *la* ~ vb. sup. R VIIb „ca musafir; în vizită”; cf. v i z i t.

2° ind. prez. pf. c. 3 sg. L VIIb, d, 3 pl. *au gostit* Ib VII; conj. prez. 1 pl. *să gostim* VI VIIa, 3 pl. *să gostească* VI VIIa, VIIIa; part. m. pl. *gostiți* VI VIIa; refl. ind. pf. c. 3 sg. neg. *nu s-a gostit* L VIIb, 3 pl. *s-au gostit* VI VIIa.

GOSTIE (3 sil.) s. f. 1° I VIb, B Va, VIIa, Ib VII „petrecere”; cf. v e s e l i e.

2° L VIIb, d, TM VIIc, VIII „petrecere organizată cu ocazia cununiei civile”; p. ext. „cununie civilă” L VIIb: Ma hai să facem *gostia*, nu nuntă!

3° L VIIb, B VIIa, c „petrecere (organizată, de regulă, în cadrul obiceiurilor de nuntă)”: Și după aia, când o fost gata nunta, s-o făcut *gostia*. [...] M â n e - z î o fost *gostia* [...] a i g o s t a t p r â c a r e - a i v r u t , p r - a i m e i a p r o a p e , v e c i n i n u , n u m a â i m a i a p r o a p e , n e a m u r i , f r a ț i , s u r o r i , m â t u ș i , d i r i j o r i , a ș t i a B VIIa.

4° var. **goștie** s. f. S VIIb „masă, ospăț la pomană”: Vreau să spun o *goștie* mare la un mort se face; cf. p r â n z 4°.

GÓȘTE v. **goști** 2°.

GOȘTI s. m. pl. 1° L VIIId, I Va, b, TM VI, R VIIb, V VIb, O VIIIa, b „musafiri, oaspeți”.

2° S Va, TM VIII, M V, VIIc, VI VIIa, Ib VII „invitați la nuntă, nuntași”.

3° L VIIe, R VIIa „clienți ai unui hotel”: Dar la-nceput o fost cu sezonu, patru luni, o patru jumătate după cum or venit *goșt* așa [la hotel] L VIIe.

var. 2° **góște** s. f. pl. G VIIc, VIIIb.

GÓȘTII v. **gosti** 3°.

GOȘTÍT v. **gostí** 4°.

GOȘTIE v. **gostie** 4°.

GOZDÂNIÁC (3 sil.) s. n. L VIIb, c, e TM VIII „cazan”: Bagi [măruntaiele de

porc] în crăstolă, în oală, în *gozdniác* d e s e o p â r e ș t e L VIIb.

var. **guzdâniác** (3 sil.) s. n. R VIIa, VIIIb.

GRÁDA v. **gráde**.

GRÁDE [fon. *gráde*] s. f. B VIIIa, M VIIIc „lemnăria de la acoperișul casei”.

var. **gráda** s. f. art. V VIa, e; **zgrádie** s. f. V VIe.

GRĂBITĂ adj. f. B Vc [d. o mâncare] „grabnică, urgentă”: Depinde cât de *grăbită*-i mâncarea.

GRÁU s. n. L VIIb, d, S VIIb, I Va „colivă”: Care p o m i n e s c l a ... d - a i ... m o r t , s e f a c e *gráu* L VIIId; cf. c o l í v i.

GRÉMA s. f. art., voc. *grémo* L VIIId „bunica”; cf. b á b ă 1°, b ú n a , m á i c ă 2°, m ú m ă 2°, s t r ă m á i c ă 1°.

GREMÉZI s. f. pl. S VIIIa „grămezi”.

GREOTÁTE s. f. Ms VII „greutate, apăsare simțită în organism (din cauza unei boli)”.

GREU adj. 1° L VIIb „grețos”.

2° m. pl. *grei*, în *bani* ~ L VIIb „mulți”: Pentru că îmi place și v o i e s c l u m e a ș i d a c ă n u p o t c u *bani grei* să ajut omul, cu vorba, cu gura, î d a u o v o r b ă b u n ă .

GREURÚȘ s. m. B VIIa „greier”.

GRIJÉSC vb. 1° tranz. ind. prez. 1 sg. Ib VII „pregătesc, prepar”; cf. o r â n d í t.

2° tranz. ind. prez. 1 pl. *grijim* S VIIb „aranjăm, facem ordine (și curățenie)”.

3° tranz. ind. pf. c. 1 sg. *am grijit* S VIIc „am îngrijit”.

4° tranz. ind. prez. 3 pl. S Va „curăță, îndepărtează murdăria și părțile nefolositoare”: L - o r *grijit* [porcul tăiat], tot păru ăla.

5° refl. conj. prez. 1 sg. *să mă grijesc* S VIIc „să mă aranjez, să mă îmbrac”; cf. *c â ș t i g á t* 3°, *c h i t é s c* 4°, *r â n d u i* 5°.

ind. prez. 1 pl. *grijim* 2° S VIIIb, 3 pl. *grijesc* 4° L VIIIb, S Va, pf. c. 1 sg. *am grijit* 1° L VIIc, 3° S VIIc, 4° L VIIIb, e, 3 sg. *a grijit* 1° L VIIIb, 3 pl. *au grijit* 4° L VIIIb, e, S Va; refl. ind. prez. 3 pl. *se grijesc* 4° L VIIIb; conj. prez. 1 sg. *să mă grijesc* 5° S VIIc.

GRÓF s. m. E VIII, VI VIIIb „boier”; cf. *s p e í i a* 3°.

GRÓFNITĂ s. f. S VIIa „cavou”.

GROP 1° s. n. S VIIIa „groapă, adâncitură”; cf. *b u t o á r ă* 2°.

2° s. f. pl. *gropi* L VIIc „lacuri în apropierea unui sat”: După aia, le-am fiert [legăturile de cânepă], am pus sodă și cenușă și le-am fiert, și-atunci ne-am dus de le-am spălat la... *gropi* a f a r ă; cf. *b á r ă*, *b á r i ț ă*.

GRUMÁZ s. n. 1° L VIIIb, e, B II, VIIb „gât (partea internă)”: Da’ pân-o fost cald, am băut apa normală. Nu m-a a c u m a când se răcorește, nu pot cu gâtu, cu *grumázu* L VIIIb; cf. *g á r b i ț ă*.

2° G VIIIb „gât (partea externă)”: *Zvonúťile* [...] care-o fost la *grumáz*, care la mână; cf. *g ú ș ă* 1°.

GRUNȚOI [fon. *grunťón*] s. n. M VIIc „deformație în pâinea pusă la copt”; cf. *b u l b ú c i*, *c ă l c á i*.

GÚGĂIE vb. ind. prez. 3 sg. S Vb [d. gâscă] „emite sunete specifice speciei”: Este [gâște] d-ă l e mute, așa le zicem, nu *gúgăie* ca aștea.

GULÁȘ s. n. L VIIId, M V „tocană pregătită din bucăți mici de carne înăbușită”: Să-mi aduci o ț â r ă p o p r i c a ș, o ț â r ă *guláš*, de oaie, știu că se face la g o s t i e bun L VIIId; cf. *p o p r i c á ș* 1°.

GÚMĂ s. f. 1° Ms VII „substanță lipicioasă, adeziv folosit pentru fixarea altoiului pe portaltoi”.

2° B II „cauciuc”.

3° pl. art. *gúmele* S VIIc „centura ortopedică, formată din rânduri de elastice”.

GÚRĂ s. f., în *táre la* ~ S VIIIb „bun de gură; vorbăreț”.

GURGUMÉI s. n. S VIIIa „dâmb ascuțit”; cf. *d â m p* 1°, *d o l í n ă*.

GURÍȘTE v. **goriște**.

GUST, *la* ~ loc. adj. S VIIIb [d. mâncare] „potrivită ca gust”: Apa [pentru gătit] să fie c â t a [sărată] *la gust*.

GUSTÓS s. n. S Va „mâncare umedă, înmuiată; fiertură”; cf. *u d â t ú r ă*.

GUȘĂ s. f. 1° M VIIc „gât, ceafă (la om)”; cf. *g r u m á z* 2°.

2° Ms VIIIa „bărbie la vacă, la bou”.

GUTĂNĂ s. f. VI VIIa „gutuie”.

GUZDĂNIÁC v. **gozdâniác**.

H

HÁLĂ s. f., în ~ *de om* L VIIIb „om mare, matahală”.

HÁLE adj. m. pl., în ~ *după pământ* TM VI „ahtiați după pământ”.

HARÁPILE v. **areápa** 1°.

HARȘÁUÁLE v. **arșául**.

HÁZNĂ s. f., în *nu mi-o fost* ~ I Va „nu m-a lăsat inima, nu m-am îndurat”.

HÂ interj. B VIIa „cuvânt care, repetat, imită nechezatul calului”.

HÁRTIE s. f. 1° B VIIIb „act (de proprietate)”.

2° var. **írtie** s. f. E VIIa „hârtie”: [Borcanele cu gem le] legăm nu cu... [...] cu celofan, nu m a c u *artie* groasă, ca să aibă r ă s u f l a r e S Va; cf. *p a p í r* 1°.

3° M V „celofan”.

var. **artie** s. f. 2° L VIIb, d, e, S Va, B Vc, pl. art. *artiile* 1° L VI.

HĂRȚILE s. m. art., pl. *hărți* L VIIb „șoarecele”: Dar când noi am măcinat, când noi am dăspuiat cucuruzul, poate să s-apuce deloc *hărțile* în pășatu ăla.

HĂRVĂȚCA s. f. propriu B VI, Ib VIII „Croatia”.

HECLUÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. L VIIb „a tricostat”: Și cu deștele de la picioare *o hecluit*; cf. *ștricut*.

HERȚEGÓNA s. f. propriu B VI „Herțegovina”.

HIRURGHIE s. f. M VIIc „chirurgie”.

HITRONÍT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. L VIII „au hirotonisit”: *L-or hitronít* [pe preot] la noi, aicea la noi.

HLÁMÍZI s. f. pl. S VIIc „un fel de mantale”.

HOÁRE s. f. colect. I Va „păsări (de curte), orătării”: Nu chiar vin [ulii] acu, nu, nu chiar, că nu lăsăm *qárilé* toate afară S Vb; cf. *jívíná*.

var. **oárele** s. f. pl. art. S Vb.

HÓCLIȚĂ s. f. I Va „scăunel”.

HÓLDÁ s. f. 1° E VIII, G VIIIa, pl. *hólde* I VIb „câmp, teren agricol”; cf. *loc, plát*.

2° *la* ~ S VIIa E IIa „la lucrul câmpului”.

var. 1° **óldă** s. f. TM VIIa, c, G VIIc.

HÓRA s. f. art. 1° ~ *pe doi* R VIa „numele unui dans de doi; un fel de învârtită”.

2° ~ *logódnei* R VIa „melodie (de dans) care se cântă la nuntă, înainte de intrarea la cununie; un fel de horă a miresei”.

3° var. **órá** s. f. L VIIIb, S VIIc, R VIIa, VI VIIIa, Ms VIIIb „horă”; ~ *pe loc loc*. subst. S Vb „numele unui dans popular”.

var. 3° **oára** s. f. art. B VIIa.

HORSTUIÁU, *se* ~ vb. refl. ind. impf. 3 pl. S VIIc „își ghiceau viitorul”; cf. *cáute* 4°.

HOTÁR s. n. 1° S Va, VIIIa, R VIIIb, pl. *hotáre* M VIIIa „teritoriul unei localități situat în afara perimetrului locuibil”.

2° în *ni-s* ~ M VIIIc „suntem vecini”.

var. 1° **otár** s. n. B VI, V VIId, pl. art. *otárele* S VIIIId.

HRĀNÍM, *să* ~ vb. 1° conj. prez. 1 pl. R VIIIb „să îngrășăm (terenul)”: N-am avut gunoi ca acuma, să... *să hrāním* și toamna și primăvara să-i mai dăm o dată.

2° var. **rāním** vb. ind. prez. 1 pl. Ib VII „hrānim”: Eu n-am avut lapte, da’ *am rānit-o* pe ea [pe fetiță].

ind. pf. c. 1 sg. *am rānit* 2° B VIIa, M VIIc.

HRĀVÁȚ s. m., pl. *hrāvėți* B VI „croat”.

HRÍNCĂ s. f. M VIIIb, pl. *hrinci* M V „felie, bucată (de pâine)”; cf. *c r í ș c ă*.

I

IA interj. Ms VII „uite, iată”: *Ia* aicea-icodrú; cf. *iu* 1°, *ni* 2°.

IABOÁNCA s. f. art. Ms VIIIa „numele satului Iabuka”.

IÁGĂ v. **uiágă** 2°.

IÁGNĂ v. **iécne** 2°.

IANCĂIDĂNĂ s. f. TM VIIIb „locuitoare a satului Iancaid”.

IANCĂIDĂNII s. m. pl. art. TM VIIIb „locuitorii satului Iancaid”.

IÁNCĂL s. n. O VIIIb „haină groasă, lungă (din postav), purtată, de obicei, de bărbați”; cf. *búndă*.

IANUÁRIE (4 sil.) s. m. L VIIIId „numele lunii ianuarie”: Că ea [fata] în

januárie, în șase-n șapte, când o fost ziua lu Ioni, ea o fugit.

IĂSĂ vb. ind. prez. 3 sg., în ~ în *ajutór* I Vb „vine, sare în ajutor”: Ea îmi *iásă în ajutor*.

IBUȘANUL s. m. art. Ms VII „locuitorul, cetățeanul din Iabuka”.

IBRÍDURI s. n. pl. S vb „soiuri (de curci) hibride”.

ICÓNI s. f. pl. TM VIIa, V VI d „poze, fotografii”: ... *icóni* frumoase pe pereți TM VIIa; cf. *f o t o g r á f i e*, *m o l á r á i e*.

IÉCNE s. f. 1° pl. L VIIb „haine (de stofă) scurte, femeiești, cu mâneci largi, cusute cu flori pe piept și pe mâneci”; cf. *d u r ú ț*, *ș p e n ț* 2°.

2° var. **iágnă** s. f. B VIIc „bluză”; cf. *b l i ú z e*, *b l ú z n a*.

IERBICÍDA s. f. art. M VIIIb „ierbicidul”.

var. **ierbicíduri** s. n. pl. R VIa.

IERBICÍDURI v. **ierbicída**.

IERÓZII s. m. pl. art. S VIIa „numele unui obicei de Crăciun, Irozii”.

IERNÁTUL s. n. art. Ms VIIIa „hrana de iarnă (pregătită pentru vite)”.

IERTÁT vb. part., în expr. *nu a fost* ~ TM VI „nu s-a permis, nu s-a convenit”: *N-o fost iertát* atunci, n-o putut nimeni să rămână *nă mă r i t a t* și *nă n s u r a t*”; cf. *c á l e*, *c e r ú t*, *c h i t é s c* 9°, *d a t* 5°, *v ó i e* 2°.

IÉSLE s. f. L VIIb „jgheab în care se spală rufe, cânepa”: Aia [pânza] când s-o spălat în *iésle*.

IÉȘCHIE s. f. B VIIb „bucată mică, subțire care se desprinde din săpun la tăierea în calupuri; așchie”.

IGHÉNĂ s. f. B VII „igienă”: Aud și la Rumânia c-o fost... *p r o b l e m u r i* că unde se mulge

[vaca] cu mâna și nu-i *igénă*, nu-i curățenie...

ÍGRĂ s. f. B II „joc (de copii)”.

ILÁNDA s. f. propriu L VIII d „Irlanda”: [Nepotul] s-o-nsurat c-o față din *ilánda*, din Europa noastă.

ILÍE s. f. S VIIb „depozit bancar”.

IMÁLĂ s. f. L VIIb, B VIIa, b, VIIIa, M VIIIc, O VIIIa, Ms VIIIa „amestec de pământ sau lut cu apă, noroi”: Când a m *c h i t i t*-o toată [cânepa] cum *t r e b ă* am scos pământ, *imálă*, din noroi [...] și-am pus pe ea L VIIb.

IMĂLOÁSĂ adj. f. B VIIa, VIIIb „murdară”: [Lâna este] *imăloásă*, *imăloásă* de *p r ă o i* B VIIa; cf. *i m ó s*, *p o d o l o á ș ă*.

ÍMEDIAT adv. VI VIIIa „imediat”; cf. *d e l ó c* 1°, *f u r t* 2°, *m í n t o n*, *v é t e m* 2°.

ÍMELE, *să nu se* ~ vb. refl. conj. prez. 3 sg. neg. L VIIb „să nu se murdărească (de imală), să nu se noroiască”: Afară am pus alta [cânepă] ca *să nu să iméle*.

IMÓS adj. S VIIc, pl. *imóși* VI VIIa, f. *imoásă* VI VIIa, pl. *imoáse* R VIIa „murdar, nespălat”: Cum am venit de la un *l o c*, o fost un pământ negru, toată *imóasă* *p r ă* față VI VIIa; cf. *i m ă l o á ș ă*, *p o d o l o á ș ă*.

IMPÓZITURI s. n. pl. G VIIIa „impozite”: Fata lucră la Ministerul de *Impózituri*; cf. *a f e ț á v e r e l e*.

INCINTÁT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. S VIIc [d. partea de corp aflată sub ghips] „s-a încins, s-a înfierbântat”: *S-a insintát* pe mine pielea, n-am putut să sufăr [ghipsul].

INÉCȚIE s. f. M VIIa „injecție”; cf. *o l t o á i e*.

ÍNEMĂ s. f. L VIIb, d, e „inimă”: Cu capu, cu *p l ă m â n i l e*, cu ficiați,

cu *Íñema* [de la porc] am făcut c â r t a b o ș i L VIIb.

IORGÂNE s. n. pl. L VIIe, TM VIIa, B VIIa, E VIII „plăpumi”; cf. d u ș é g 1°.

IORGOVÁN¹ s. m. B Va, VIIa „liliac (arbust)”.

IORGOVÁN² adj. B VIIa „de culoarea liliacului, mov”; cf. l í l a.

IOGÚRT s. n. L VIIId, G VIIa, Ib VII „iaurt”: M-am luat o țară *iogúrt* L VIIId.

ÍRBIŢĂ s. f. V VIIb „potârniche”.

IREÁN s. m. Ib VII „hrean”.

ISENŢĂ s. f. L VIIb „esență (alimentară)”.

ÍSTINA adv. B II, G VIIb „nu-i adevărat”: Da o fost aea ístina, da n-o fost [...] nu știu. G VIIb; cf. d i r é p t 1°.

IȘTĂLĂU s. n. Ms VIIIa „pășune”; cf. u t r í n ă.

ÍTA adv. TM VIIc „în momentul acesta, acum”; cf. a í c e a, á m a.

ITALIÉNELE s. f. pl. art. R VIIa „italiencele”.

IU interj. 1° M V „uite, iată”; cf. i a, n í².

2° L VIIb, S VIIc, M VIIa „vai, aoleu”: Când să bem bere, îi amară, „*íu*, nu pot să beu asta” S VIIc; cf. v á i d e.

IUGOSLOVÉN s. m. B VI „locuitor din fosta Iugoslavie”.

IUT 1° adv. S VIIc, M VIIc, R VIIa, VIIIa, V VIId, VI VIIa „iute, repede”: Și *íut* m-am luat c o t r i n ța VI VII; cf. d e l ó c 3°, f ú g a, s c u r t.

2° adj. M VIIc „iute (la mânie), nervos”: Nu pot să spun, doar ș-ăsta-i bun [ginerele] n-am cu el... m a-i m âi... m âi *íut* așa, m âi a l t ă f o r m ă.

var. 1° **iúta** adv. S VIIc.

IÚTA v. **iut** 1°.

IUTRÉNIA s. f. art. L VIIId „utrenia”: De la opt pân' la nouă [preotul] a făcut *íutréni*la.

IVEÁSCĂ, *să* ~ vb. 1° tranz. conj. prez. 3 sg. S VIIa „să facă cunoscut, să anunțe”.

2° refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am ivít* TM VIIa „m-am arătat, m-am prezentat”: Ș-acolo *m-am ivít* la doctor și aia mi-o spus cum să beau [apa minerală].

IZÂNBÁN v. **azânbán**.

IZENBÁN v. **azânbán**.

IZVÓR s. n. 1° în *se tráge* ~ B VIIa „se practică un ritual conform căruia, un timp oarecare după înmormântare, trei copii (două fete și un băiat sau doi băieți și o fată) cară apă (la o femeie bătrână), în amintirea, de pomana mortului”: Nici *izvór* n-am dat *să trágă*, că la noi se dá... apă s-o ducă, de pomană [...]. Se duce, aduce apă cu b o c a l u, t r i i c o p i i, d o i c o p i i și-o fată, două fete ș-un c o p i l, și i a c a „de pomana lu... Panta, li... baba Dumnică, atunci [...] Și l a p e z i de t r i i o r i și i a c a „fie pomana lu Panta!”; cf. s l o b o á d e 5°.

2° art. în *se slobóade izvorul* L VIIb, d, B VIIc „se îndeplinește un ritual, la șase săptămâni după înmormântare, marcând încheierea obiceiului de a căra apă pentru sufletul mortului”: La șase săptămâni *să slobóade izvóru* [...] face t r i i c o l a c i, c h e a m ă l a p o m a n ă, f a c e d e m ă n c a r e [...] dacă-i de post, de post, dacă-i d e s l a s t ă, d e s l a s t ă [...] colacii îi dá de la copiii aia, care *a slobozít izvór* B VIIc.

Î

ÍIE vb. ind. prez. 3 sg. L VIIb, c, d, e, V V, VIb „este”: Cum să vă spun, i a c a a ș a *íie* L VIIb.

ÎMBÍNĂ, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. B Vc [d. produse alimentare] „se

amestecă”: Am topit brânza [...] și două-trei ouă se sparg și se *îmbină* cu aia, asta-i tot.

ÎMBL v. **îmbļu**.

ÎMBLĂT s. n. B VIIc „umblat, mers, umblare”.

ÎMBLŪ vb. ind. prez. 1 sg. R VIIb „umblu”: La noi *să îmblă* la Ziua Crucii, în cinci ianuarie, *îmblă* popa cu crucea de la casă la casă R VIIb.

ind. prez. 3 sg. *îmblă* M VIIc, R VIIb 3 pl. *îmblă* B VIIc, R VIIb, V Vid, pf. c. 1 sg. *am îmblăt* S VIIc, B VIIa, 2 sg. *ai îmblăt* B VIIa, 3 sg. *a îmblăt* S VIIa, B VIIc, R VIIb, 3 pl. *a îmblăt* S VIIa, R VIIb, *au îmblăt* B VIIa, M VIIIc, R VIIb; conj. prez. 1 sg. *să îmbļu* R VIIa, 2 sg. *să îmbli* B VIIb, 3 sg. *să îmble* B VIIc, R VIIb, Ms VII; refl. impers. ind. prez. *se îmblă* M VIIc, pf. c. *s-a îmblăt* S Va.

var. **îmbļ** vb. ind. prez. 1 sg. R VIIIa.

ÎMBRĂCĂTŪRI s. f. pl. TM VIIa „cearșafuri de plapumă”.

ÎMBURDĂT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. I VIa „a răsturnat, a doborât, a distrus”: Și el [Iancu de Hunedoara] *a îmburdăt* podu ca să nu vină turcii aicea I VIa. Când o vint odată apa, *cășile* de pământ *s-or îmburdăt* TM VI.

conj. prez. 3 sg. neg. *să nu îmburde* B VIIIa; refl. ind. pf. c. 3 sg. *s-a îmburdăt* TM VI, 3 pl. *s-au îmburdăt* TM VI.

ÎMBUTURÍT vb. part. B VI „găurit”: [Bobul de porumb] *d ar îi îmbuturít* de fluturi, *d ar îi...* Cu gărgărițe, *d ar îi...*

ÎMFLĂ, *se* ~ vb. refl. ind. impf. 3 sg. S VIIa „se umfla”: Ele [= *c ro a m f e l e*] atunci or crescut

mari, *s-or îmflăt* R VIIb; cf. *c r e s c* 1°, *r ă d í c ă* 5°.

ind. pf. c. 3 pl. *s-au îmflăt* R VIIb, V Vid; conj. prez. 3 sg. *să se îmfle* R VIIb; part. *îmflăt* B VIIa, f. pl. *îmfláte* V Vid.

ÎMFLĂT adj. B VIIa „cu răutate, cu boală, bolnav”: O fost un om tare *r ă o t a t*, *îmflăt*; cf. *b e t e á g* 1°, *r ă o t á t*.

ÎMFLĂTŪRA s. f. art. B VIIa „umflătura”.

ÎMPĂJENĂ v. **împăjenească**.

ÎMPĂRE, (*mi*) *se* ~ vb. refl. impers. ind. prez. S VIIb, I Va „(mi) se pare”: Parcă nana nu mai suflă sau mi *să-mpăre* mie că nu suflă I Va.

ÎMPĂJENEĂSCĂ, *să se* ~ vb. refl. pas. conj. prez. 3 sg. B Vc, VIIIb [d. borhotul pentru rachiu] „să facă mucegai, să mucegăiască”; cf. *m u c ă r é ș t e*.

var. **împăjenă** vb. ind. prez. 3 sg. B Vc.

ÎMPĂNĂT, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. R VIIa [d. *c o c i e*, *cai* etc., la nuntă] „s-au împodobit cu flori sau cu obiecte de podoabă (*p e ș c h i r e*, *zurgălăi* etc.); cf. *c h i t é s c* 3°.

part. m. pl. *împănăți* R VIIa, f. *împănătă* R VIIa.

ÎMPĂRȚĂMĂNTUL s. n. art. G VIIIa „împărțirea administrativ-teritorială”: *Împărțământul* geografic care-l avem aicea.

ÎMPĂTUR vb. 1° *să* ~ conj. prez. 1 sg. R VIIa „să așez (pânza, fața de masă etc.) în *p ă t u r i*”.

2° ind. prez. 1 sg. B Vc „împăturesc foaia de aluat (pentru foietaj)”.

var. 2° **împăturát**, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIb; 2 sg. *ai* ~ I Vb.

ÎMPĂTURĂT v. **împătúr** 2°.

ÎMPERECHÍT, *ne-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 pl. L VIIe „ne-am unit,

ne-am căsătorit”: Or venit părinții, ne-or cerut; ai avut voie, te-ai dus, n-ai avut, ai spus că nu, și... așa *î-am împerekît*; cf. *căsătorit*.

ÎMPISTRÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. B VIIc, R VIII „am împodobit cu modele cusute o pânză; am brodat”: *Cotrință* dinainte, *cotrință* dinapoi și... poale cu... *pistrițe*, am știut *să-mpistrălesc* VI VIIa; cf. *șlingui*.

conj. prez. 1 sg. *să împistrăsc* B VIIc, VI VIIa.

ÎMPLU v. **umpleáu** 2°.

ÎMPIUÁT, *am* ~ vb. 1° ind. pf. c. 1 pl. L VIIId „am cusut pui (pe pânză)”: *Am împuiát* noi fetele, am lucrat *muşchiu* la pânză d-asta.

2° part. f. pl. *împuiáte* B VIIb [d. *ponevî*] „țesute cu modele (pătrate, romburi, cercuri) colorate”.

ÎN prep. 1° L VIIb, d, R VIIa, VIIIa „pe”: *Și anu trecut, m-am dus în cincisprezece iunie [în America]* L VIIId.

2° ~ *scamn* S VIIc „pe scaun”;

3° L VIIe „cu”: *Oamenii, cu capu gol, căciuli or avut când o fost iarna, vara-n pălărie.*

4° în *s-or jucát* ~ *cărți* v. **jucát**.

5° în *s-or dus* ~ *sârb* VI VIIIa [d. fete] „s-au dus după sârb; s-au căsătorit cu un sârb”: *Au adus sârbă-n casă, ori s-or dus ele-șă sârb.*

ÎNAÎNTE 1° adv., în ~ *vréme* loc. adv. B VIIc, M V (cu val. temp.) „(mai) demult, în vremurile dinainte”; cf. *înapói* 1°, *maînte*.

2° var. **năinte** adv. G VIIIa (cu val. locală) „înainte, în față”.

3° var. **naînte** adv. B Vb, VI, VIIa, M VIIa (cu val. temp. și locală) „înainte”.

4° var. **neînte** adv. Ms VII [d. modul de a juca] „cu pași înainte”: *Numa mama mea n-a știut să joace nici*

neînte nici n-a p o i, așa o rămas c-ai... c-ai pierduți.

5° var. **naîntea** prep. L VIIIb „înaintea, în față”: *Nin-am scos vorbă, atât nu naînta voastră, naînta* lu Tatăl.

var. 1° **naînte** adv. L VIIb, d, e, VII*, S VIIc, VIIIc, E IIb, VII, VIIIb, M V, VIIb, c, V VIIa, VI VIIa, în ~ *vréme* loc. adv. L VIIb, d, B VIIIb, VI VIIa, VIIIa; **năinte** adv. L VIIb, d, e, VII*, I Va, b, TM VIIa, E IIa, M V, VIIb, Ms VII, VIIIa, G VIIa, c, VIIIa, Ib VII, VIII; în ~ *vréme* loc. adv. L VIIb, Ib VII, Ms VII; **neînte** adv. M VIIb.

ÎNAPÓI 1° adv., în *ani* ~ și în *de an* ~ L VIIb (cu val. temp.) „cu ani în urmă”: *Eu am avut rumâni la mine aî înapói*; în ~ *vrémea* loc. adv. B VIIc „(mai) demult”: *Așa a fost înapói vrémea*; cf. *maînte* 1°, *maînte*.

2° var. **napói** adv. L VIIId, B VIIa, VIIIb, VI VIIa, VIIIa, Ms VII, VIIIa (cu val. locală) „înapoi, în urmă”.

3° var. **năpóia** prep. O VIIIa „în spatele, în urma”.

var. **napói** 1° adv. S VIIc, VIIIc, B VI, VI VIIIa, în ~ *vréme* loc. adv. B VIIc; **năpói** adv. 1° TM VIIc, O VIa, G VIIa, b, 2° I Vb, O VIIIb, G VIIIa; **napóile** 2° adv. R VIIa.

ÎNAPÓIÁTĂ adj. f., în ~ *de știință* M VIIb „neștiutoare”.

ÎNĂCRÍTĂ vb. 1° part. f. L VIIe [d. ciorbă] „acrită”: [Ciorba se face] *înăcrită* cu soș de părădasi.

ÎNCĂLȚĂMÂNTE s. n. colect. L VIIb, d „încălțăminte, încălțări”: [Ginerii] i-o dus soțu meu de la târg, de la picioare le-o cumpărat *încălțămînte* și țoale L VIIId. *Și asta [talpa] o fost bătută cum bat păpucarii ce bat păpuci, ce se face încălțămînturile* L VIIc.

var. **încălțământuri** s. f. colect. L VIIc; **încălțămînt** s. n. I I, VIb.

ÎNCĂLȚĂMĂNTURI v. **încălțământe**.

ÎNCĂLȚĂMÎNT v. **încălțământe**.

2° conj. prez. 2 sg. *să se înăcrească* TM V [d. aluat] „să se dospească”; cf. *năcrește* 2°.

ÎNCĂLCÎTE v. **túrte** 5°.

ÎNCHEÁPĂ v. **închépe**.

ÎNCHEPE vb. ind. prez. 3 pl. S VIIc „încap”: *Ș-ai pus-o [pâinea] câte ț-or îykípát* în c u i n ă M VIIa.

ind. impf. 3 pl. *închepá* Ms VIIa, VIIIa; conj. prez. 3 sg. *să închépe* Ms VIIIa.

var. **încheápă** vb. ind. prez. 3 pl. S VIIa; **închípát**, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. M VIIa.

ÎNCHEPTURÁT, *s-o* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg L VIIb [d. încălțăminte, opincă] „s-a încheiat, s-a închis, s-a legat”: *Și-atunci de-aici o fost de s-o-îkhepturát* la lătore; cf. *încopceát* 1°.

ÎNCHIPÁT v. **închépe**.

ÎNCOÁCEA adv. 1° L VIIb, e, M VIIc „încoace (local)”: [Ceașmă este] de la biserică, o țără mai *înc oáșa* LVIIb.

2° L VIIe, I Vb, B VIIIa „încoace (temp.)”: *Până-înc oáșa* câtă ele, vetem o fost altă formă L IIe.

ÎNCOLÓ adv. L VIIb, E VIIb, B VIIb, O VIIIb „încolo”: Că dacă mi-s tare năcăjită, toată-ncep și trămur și mă nărăvez *încoace-încoló* LVIIb.

ÎNCOPCEÁT, *s-a* ~ vb. 1° refl. ind. pf. c. 3 sg. L VIIb [d. încălțăminte, opinci] „s-a legat, s-a încheiat, s-a închis”: *Și-atuncea o făcut c ure a u ă*, tot din ele [opinci], de s-o băgat aicea, *s-o-încopśát*; cf. *închep tur át*.

2° tranz. ind. prez 3 sg. *mă încopceáză* L VIIb „mă anchilozează”:

Că eu dacă n-aș lucra, dragele mele, *mă-încopśáză*.

ÎNCÓTRO adv. B VI (în prop. negative) „nicăieri”: Nu s-o mai putut *încotró*: ori să rămâi, eu am fost în Elveția, să rămân acolo ca [...] să mă declar ca refugiat, ori... n-am văzut; cf. *nicări, nicăi unde*.

ÎNCREZÚTE adj. f. pl. 1° TM VIIa „tocmite, angajate”: Două muieri sau trei, *încređute* a lu gazda or legat stérguri; cf. *năimítă, rândui* 6°.

2° TM V „de încredere”.

ÎNCUSCRÁT, *s-au* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 pl. B Vc [d. locuitorii satelor vecine] „s-au amestecat, s-au combinat”: *Ăștia bătrâni s-or încuscrát*, cum am auzit, *Libunariu* cu *Sâmianăș*.

ÎNCUSCRÍA s. f. art. R VIIb „obiceiul practicat, de regulă, marți după nuntă, ca părinții tinerilor căsătoriți să petreacă între ei”.

ÎNDĂRÁPT adv. M VIIc „îndărăt, înapoi”.

ÎNDĂTURÁT adj., *îi* ~ S VIIb „este dator; se cuvine”: Este acu [...] care lucrează la groa [k] la *morminț, grijește* și-i *îndăturát* și să facă el groapa.

ÎNDESTULÁT¹ adv. S VIIIc, M VIIa „destul, suficient”: Mulțam lu Dumnezeu că... am lucrat, dar... am reușit, am avut *îndestulát*.

ÎNDESTULÁTĂ² adj. f. S VIIb „sătulă (de mâncare)”: Cu ajutorul lui Dumnezeu, mi-s *îndestulátă* cu orice.

ÎNDRÉAPTĂ, *nu se* ~ vb. ind. prez. 3 sg. L VIIb „nu se îndreaptă”: *Nu să mai îndrécaptă* [țara] până-i *cula*.

refl. conj. prez. 3 sg. *îndrécpte, să se* ~ L VIIb.

ÎNDRĂGOSTÉZ vb. 1° tranz. ind. prez. 1 sg. E VI „îndrăgesc”: Mă-ndrăgostéz n u m a altele [fete] și o să [r] o să am mai multe.

2° refl. ind. prez. 3 sg. *se îndrăgostează* E VI „se îndrăgostește”.

2° ind. pf. c. 3 sg. *s-a îndrăgostát* E VIII.

ÎNFĂȘIÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. L VIIb „a înfășat (copilul)”: B e b a mea o supt, o-*înfășiat-o*; cf. *înfășuie*, *învăluim* 3°.

ÎNFĂȘUIE vb. ind. prez. 3 sg. B VIIa „înfașă (copilu mic)”; cf. *înfășiat*, *învăluim* 3°.

ind. pf. c. 3 pl. *or înfășuiát* M V; conj. prez. 3 sg. *să înfășuie* B VIIa.

ÎNFLOÁRE, *să* ~ vb. conj. prez. 3 pl. R VIIIa „să înflorească”.

ÎNFOCÁT, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. TM VIIa „ai înfierbântat, ai încălzit peste măsură (pe cineva)”: Și când l-ai scaldat, dacă l-ai scaldat, dacă l-ai prea *înfocat* pe copil cu prea mare căldură [...] aia n-o fos bun.

ÎNGĂ 1° *pe* ~ prep. compusă S VIIc „pe lângă”: [Paparudele erau] cu verdeață, cu *sălcii* legate *pângă* ele TM VIIa.

2° var. **dăngă** prep. R VIIb, Ms VII „de lângă”: Mama mea n-o vrut să mă lase să mă duc *dăngă* ea, ea n-o vrut să mă *deie noră* S vb.

var. 1° **pângă** prep. TM VIIa, b, VIII, O VIIIa, G VIIIa; **píngă** prep. L VIIc; **prângă** prep. S VIIa, B VIIIb, M VIIb, VI VIIa, Ms VII, VIIIa, Ib VIII; 2° **díngă** prep. S vb.

ÎNGĂURÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. M VIIIa „au săpat găuri (pentru îngropat țevile de apă)”.

ÎNGRIJÉZE, *să* ~ vb. conj. prez. 3 sg. L VIIc „să aibă grijă, să

îngrijească”: E! Domnu este *să-ngrijézě* că ei [copiii] *is* departe.

ÎNGROȘÉÁZĂ, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. L VIIb, d [d. p i g m e z] „se îngroșă, se încheagă”: Dacă pui *z a a r* destul [p i g m e z u l] *să-ngroșáză* mai iute L VIIb.

ÎNGÚȘTE adj. f. pl. R VIIa, VIIIb [d. c a t r i n ț e] „înguste (în opoz. cu late)”: Aia-i *c o t r i n ț ă*, *ș u r ț*, ia! Aștea-s d-ali-*ngúști*, da, d-ali-*ngúște* R VIIa.

ÎNLÚNTRU v. **înúntru**.

ÎNNÚMĂRĂ vb. ind. prez. 3 sg. B II „numără”.

ÎNOÚNTRU v. **înúntru**.

ÎNSCHIMBĂM vb. ind. prez. 1 pl. R VIIa „schimbăm”: Iarna măi *înskimbăm* mâncărurile, să nu fie tot mâncare tare, tot carne; cf. *devenít* 2°.

ind. pf. c. 1 sg. *am în schimbát* B VIIc; refl. ind. pf. c. 2 sg. *te-ai în schimbát* B VIIa, 3 sg. *s-a în schimbát* B VIIa, M V, 3 pl. *s-au în schimbát* B VIIIb.

var. **înșchimbát**, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. Ms VIIIa.

ÎNSEMNÁT, *n-am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. neg. L VIIb „n-am ținut minte, n-am reținut”: Da' parcă la a doua [fată] *n-am* mai *însēmnát*, nu mai știu nimica.

ÎNSERÁT adv. VI. VIIa „pe înserate”: Noi am vinit *însērát* de la l o c cu caii.

ÎNSÉRI vb. ind. prez. 2 sg. B VIIa „înserezi, (te) prinde seara”: Aia este cătră Paști, atunci zice că în săptămâna aia se ține de *S â n t o a d e r*; nu lucrî, *nu înséri* sara *pră s o c a c*, că zice că *te călăresc Sântoaderii* B VIIa. Când seara *or însărát*, noi am luat oile și i-am tras la colibă L VIIb.

ind. pf. c. 3 pl. *au inserát* L VIIIb.

ÎNSTRĂMBĂ, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. M VIIa „se strămbă”.

ind. pf. c. 3 sg. *s-a instrămbăt* M VIIa; cond. prez. 3 pl. *s-ar instrămbá* B VIIIa.

ÎNȘCHIMBĂT v. **înșchimbăm**.

ÎNȘI s. m. pl. B VIIa, b, VIIIa, VI VIIa „inși”: Iar ai pus m ă i [făină] cât ai vrut să faci de multă [plăcintă], câți *îpși* / or fost B VIIa.

ÎNȘIRĂT, *am* ~ 1° vb. ind. pf. c. 1 pl. M VIIIb „am împrăștiat, am risipit fânul (pe cositură)”.

2° refl. conj. prez. 3 sg. neg. *să nu se înșire* L VIIb [d. firul de cânepă] „să nu se încurce”: Maica mea, la margine iar o pus zeamă de-aia [de apret] ca *să nu să-șire*.

3° conj. prez. 2 sg. *să înșiri* E IIb „să transmiți (boala)”.

3° impers. conj. prez. *să nu se înșire* E IIb.

ÎNT- prep., *înt-o* R VIIa „într-o”.

ÎNTĂRITĂ adj. f. 1° L VIIIb „apretată”: Numa asta [s u m n a] când m-am dus la joc a fost *întărită*, p ă t u r i t ă.

2° M VIIIb „cu stare materială bună, instărită”.

ÎNTĂI [fon. *întân*] 1° *din* ~ num. adv. R VIIb „mai întâi”: [Mirii se duc] *dân întîn* la primărie și dup-aia la biserică; cf. d i n t ă i 2°.

2° var. **întăie** num. adv. B VIIIb „întâi”.

var. 1° **întii** num. adv. S VIIb.

ÎNTĂIA, *a* ~ num. ord. B VIIIc „întâia, prima”.

ÎNTĂIE v. **întâi** 2°.

ÎNTERESEĂZĂ vb. ind. prez. 3 sg. B Vc „interesează”: Acuma ce vă *înteresază*, găini sau pui?

ind. pf. c. 3 sg. *a întesát* S VIIa, G VIIIb.

ÎNTII v. **întâi** 1°.

ÎNTÍNG ind. prez. 1 sg. B Vc, VIIa „întind”: Stropesc [foaia de aluat] cu untură topită și-*nting* p r ă s t ă t o t B Vc.

refl. ind. prez. *se înting* 3 pl. S VIIb.

ÎNTOÁRCE vb. 1° ind. prez. 3 sg./pl. R VIIb „retrocedează, restituie (în contul luat abuziv)”: Când o venit comuniștii ne-o luat pământu [...] și dup-aia iaca! Ne-o măi *întHors*.

2° ind. pf. c. 1 sg. *am întors*, în ~ ~ *înapoi* L VIIe „m-am întors”: Și *am întorz* _ *înapoi* cu nepoata aia de aici.

3° conj. prez. 3 sg. *să întoarcă* B Vb „să traducă”: [Mama] înțelege [sârbește], dar nu ar fi știut așa de bine *să-ntoarcă*.

1° ind. pf. c. 3 sg./pl. *a întors* R VIIb.

ÎNTORSÚRILE s. f. pl. art. G VIIIb „gogoșile (umplute cu brânză)”; cf. c o l ă c é i.

ÎNTRĂ, *a* ~ vb. 1° inf. S VIIIb „a intra”.

2° ind. pf. c. 1 sg. *am intrát*, în ~ ~ *în pénsie* R VIIIa „m-am pensionat”; cf. p é n z i e.

1° ind. prez. 2 sg. *întri* R VIIb, pf. c. 1 sg. *am intrát* S VIIIb; conj. prez. 1 sg. *să întru* S VIIIb; refl. impers. pf. c. *s-a intrát* R VIIIa.

ÎNTRĂ v. **între** 2°.

ÎNTRE prep. 1° B VIIc, M VIIa, VIIc „de față cu”: Ei se ț u c ă *între* popa M VIIc.

2° var. **întră** prep. R VIIIa, b „între”.

ÎNTREBÁT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. B VIIIa [d. șoareci] „au căutat insistent”: Șoareci d-ăia tot *o-ntrebát*, n-au avut ce să mănânce.

ÎNTRISTÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. S VIIa „s-a întristat”.

ÎNÚNTRU adv. L VIIb, S Vb, VIIb, c, B VIIa, c, VIIIb, M Vc, VIIa, R VIIa, VI VIII, Ib VIII „înăuntru”; cf. *d i n ú n t r u*.

var. **înlúntru** adv. L VIIe; **inoúntru** adv. S VIIc, R VIIIb; **núntru** adv. B VIIa, M VIIIb.

ÎNVALÍD adj. VI VIIa „invalid”: Moșu meu a fost *înválíd*, de la războiu *d i n t á i*, fără un picior.

ÎNVĂIEGÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. TM VIII „a dat la piuă (țesăturile)”: Și erau [*c i o a r e c i i*] duși la un maistor care-o *învăiegát*.

part. f. pl. *învăiegate* TM VIIa.

var. **învăigít**, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. VI VIIa.

ÎNVĂIGÍT v. **învăiegát**.

ÎNVĂLUÍM vb. 1° ind. prez. 1 pl. L VIIe, TM VIIa „învelim, acoperim”: [*F l á ș i l e*] le-*învăluím* acia cu ceva, cu-o poneavă; cf. *astrúcă*, *c o t r ó p*.

2° ind. prez. 1 pl. M V „înfășurăm”: Bobricu-al stâng [era] *învăluít* *îndrúle* B VIIc.

3° ind. pf. c. 2 sg. *ai* *învăluít* TM VIIa „ai învelit [copiii mici], ai înfășat”: Și când l-ai scaldat [...] și l-ai prea *învăluít* și l-ai și acoperit, aia n-o fost bun; cf. *î n f á ș i á t*, *î n f á ș u i e*.

4° part. *învăluít* S VIIb [d. brâu] „făcut sul”.

ind. pf. c. 1 sg. *am* *învăluít* 1° L VIIe, TM VIIa, VIIIa, V VII, 2 sg. *ai* *învăluít* 1° L VIIe, 3 sg. *a* *învăluít* 2° TM VIII, 3 pl. *au* *învăluít* 2° M VIIIb, 3° Ib VII; part. *învăluít* 2° B VIIc.

ÎNVĂȚUL s. n. art., în *le-a făcút* ~ R VIIIb „i-a învățat”.

ÎRTIE v. **hârtie** 2°.

J

JAF s. n. 1° S VIIc „cantitate mare (de cânepă)”: Care ar avut, cum să spun? *jaf*... făceam șezători ș-am tors *z g r e b e n i i* și ale mai bătrâne, babile, or tors subțirile.

2° colect. R VIIb „fire de cânepă nedezvoltate, rămase pe câmp, după cules”.

JÁLE s. f. 1° pl. *jáli* L VI, VIIIb, *jeli* VI VIIa, în *m-o fost* ~ L VI, VIIIb, I Va, VIIb, VI VIIa „mi-a părut rău”, *mi-i* ~ *táre* L VIIIb, VI VIIa „îmi pare foarte rău”: M-o fost *jále* c-am știut cum am rămas I Va. Ce io am putut să mai pitulesc, să nu le lapăd [lucrurile], că m-o fuo... *jálí* L VIIIb.

JĂRATIC s. n. B V, VIIa, M VIIa, O VIIIb, VI VIIIb „un fel de cociorvă (asemănătoare cu grebla)”: *Jăraticu* o avut o greblă de-ai așezat *j e g h i u* M VIIa.

JĂRĂTICUÍT, *ai* ~ vb. pf. c. 2 sg. B VIIa „ai tras jărăticul (pe vatră)”: Cu *j ă r a t i c u l* ai dat așa, *ai jărăticuít* vatra; cf. *j â r u í m*.

JĂRUÍM, *să* ~ vb. conj. prez. 1 pl. L VIIb „să răscolim jarul pentru a face să ardă mai tare focul”: Am avut b â t ca *sějîruím*; cf. *j ă r ă t i c u í t*.

var. **jeréște**, *se* ~ L VIIIb.

JEGHI [fon. *jăd*] s. n. 1° S VIIa, I Va, R VIIIb, Ms VIIIa „spuză fierbinte (pe jarul din gura cuptorului)”.

2° M V, VIIa, b „jar cu flacăra”; cf. *j i g*.

JELÍM, *ne* ~ vb. refl. ind. prez. 1 pl. VI VIIa „ne compătimim, ne înțelegem durerea”: Și-așa am făcut și-n ziua de astăzi... ne prețuim, *îe jělím* unu p r ă altu.

JELUIÁSCĂ, *să* ~ vb. conj. prez. 3 sg. TM VIII „să geluiască, să dea la

rindea”: I-o trebuit toată noaptea să lucre, *să jălujască* scândurile-alea.

JEREȘTE, se ~ v. **jăruim**.

JIDĂRIȚE v. **jigărițe**.

JIG [fon. jâg] s. n. I VIII, TM VIIa „jărativ”: Se pune *jâg*, cărbuni, în oală, tămâie, și te duci roata pângă morminț TM VIIa; cf. j e g h i 2°.

JIGĂRIȚE s. f. pl. 1° L VIIe, VII*, M VIIc „plămâni (la animale): Mațele și gușa, și du da, și *jigărițele* tot le-am lepădat L VIIe.

2° S VIIb „ficiații și pipota (la pasăre)”: Așa spune, *jigărițele*, ficiații și pipota.

var. 1° **jidărițe** s. f. pl. M v.

JIGLOVÍT, a ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. M VIIb „a scărpinat intens”.

JILĂUL s. n. art. M v „aspicul”.

JÍRE s. n. Ms VIIIa „jir”.

JÍVINĂ s. f. L VIIb, e, VII*, I VII, pl. *jívini* L VIIIb „pasăre de curte”: Nu ma când vrei să tai o *jívină*, o găină, o ceva, t r e b ă apă la... [grad] mai mare L VIIb; cf. h o á r e.

JOÁCĂ s. f. S VIIc „joc, dans”.

JOLJ s. n. R VIIb „pânză de bumbac”; cf. c h i m é ș ă 2°, p o s t á v, t r o p á r i.

JUCÁT, s-a ~ vb. refl. ind. pf. c. 1° 3 sg. S VIII d [d. teren, pământ] „s-a fărâmițat, și-a schimbat consistența”.

2° s-au ~ în cărți 3 pl. L VIII d „s-au jucat (jocuri de) cărți”: Oamenii ce-or făcut?! S-or jucat în cărți; cf. b ă t ú t.

JUCĂREI s. pl. 1° R VIIb „diverse jocuri, distracții (la nedeie)”: Și-acuma vin [la nedeie] de la Vârșeț cu... *jucăreji*, cu toate darăliile, vin cu mâncare cu câte...; cf. d i s t r ă c ții.

2° B VIIIb „jucării”.

JŪGĂR s. n. G VIIIa, L VI, pl. *jŭgăre* L VI „unitate de măsură pentru suprafețe agrare”: Păi la noi tot așa s-o spus: un l a n ț sau un *jŭgăr* de pământ L VI; cf. l a n ț 1°.

JUGUÍTĂ adj. f., ~ în pat S VIIc „imobilizată la pat”.

JUMĂTATE s. f. 1° ~ noapte M VIIb „miezul nopții”: [Tinerii] c ă t ă *jumătate noapte* stau la poartă.

2° ~ la unu R VIIb „formulă de indicare a orei: douăsprezece și jumătate”.

JUMEÁRE v. **jumére**.

JUMÉRE s. f. pl. R VIIa „jumări (de slănină prăjită)”; cf. j u m i r í ț a.

var. **jumeáre** L VIIb.

JUMIRÉȚI v. **jumirița**.

JUMIRÍȚA s. f. colect. art. R VIIa, pl. *jumiréțe* L VIIb „jumările (de osânză)”: Nu mi-s oprită de la slănină, de la *jumiréțe* [...], nu mi-s oprită de la nimica L VIIb; cf. j u m é r e.

var. **jumiréți** s. m. pl. M v, V VIe.

JŪNE s. m. 1° L VIIb, TM VIIa, Ib VIII „băiat tânăr, fecior”: Am un *jŭne* acolo și m - a m a f l á t cu el L VIIb. Înainte o fost rușine să stai c-un *jŭne* de vorbă T VIIa; cf. c o p í l 2°.

2° L VIIb, d, TM v, VIIa, M v, VIIc, R VIa, VIIa, b, VI VIIa, G VIIc, Ib VII „mire”: Și s-o dus fata la *jŭnele*, la *jŭnele* iară s-o petrecut... acolo... și iaca așa o fost [nunta]. Acuma dacă neamurile lu *jŭnele* or venit p ă t i n ă r a, t i n ă r a s-o chemat a ei L VIIb.

3° în expr. *îi venit* ~ R VIIa [d. un tânăr] „este ajuns, prin căsătorie, în casa soției”: el *îj vinít* la mine *jŭne*; cf. g í n e r e 1°.

JŪRĂ s. f. TM VIIa „margine (festonată), chenar la îmbrăcăminte

sau la încălțăminte”: *Jură*, frumoasă, mare, ș ó t ă.

var. **giură** (2 sil.) s. f. L VIIe; ~-n *förme* L VIIb „margine festonată cu model la papuci”.

JÚRUL s. n. art. O VIIIb „partea de jur împrejurul ciurului; veșca”.

JUVĂȚ s. n. E VIII „putină [?]”; cf. z a h.

K

KILOMÉTĂRE v. **kilométări**.

KILOMÉTĂRI s. m. pl. L VI „kilometri”.

var. **kilométăre** s. n. pl. S VIIc, R VIIa.

L

LA prep. 1° L VIIb, d, VII*, S VIIc, TM VIa, c, R VIIa, VIIIb, Ib VII „în (cu valoare locală)”: Am fată *la* Elveția L VIIb. *Scoverzi* se face ca *langoșurile* cum se fac la voi, *la* România L VIIb.

2° S VIIc, R VIIb, VIIIa „în (pe lângă verbe de mișcare: *a pleca*, *a se duce* etc., indicând direcția)”: A plecat *la* Germania R VIIb. Ne-am dus *la* România o dată S VIIc.

3° G VIIc „în (cu valoare temp.)”: O vint acasă *la* vacanță.

4° S VIIc, VI VIIIa „cu”: O fost măritată *la* unu, s-a despărțit S VIIc. Am cumpărat *la* banii gata VI VIIIa.

5° VI VIIIa „pe”: Iestă mulți care cumpără *la* credit.

6° Ib VIII „cam, aproximativ”: Până când am mers eu d ă clasa prima, am fost *la* nouăzeci de familii.

7° în ~ *vrăstă* v. **vrăstă** 1°.

8° în *a fost rău* ~ *gură* Ms VIIa „a fost rău de gură; a vorbit urât; a înjurat”.

LÁBELE s. f. pl. art. R VIIa „ghearele (la păsări)”.

LÁDĂ s. f., în ~ *la șpoiart* S Va, b „cuptor la sobă”.

LAMP s. n. B Vb, VIIb, V VIId, pl. *lámpe* Ms VIIIa, pl. art. *lámपुरile* I Va „lampă (cu petrol)”.

var. **lámpei** s. n. gen. art. V VIII.

LÁMPELUI v. **lamp**.

LANÉTE s. f. pl. G VIIc „frigidere, răcitoare”: Nainte n-or fost frigideruri, *lănéte* d-aștea, ma-n podrum or ținut aea [carnea]; cf. *frigidéruri*, *frízul*, *prizvoáștă*.

LÁNGOȘ s. n. 1° pl. art. *lángoșurile* L VIIb, TM V „un fel de scovergi (cu diverse umpluturi)”: Scovergi se face ca *lángoșurile* cum se fac la voi, la România”.

2° M VIIa „un fel de cozonac (cu diverse umpluturi)”; cf. p í ț ă.

LANȚ s. n. 1° L VI, S VIIIa, VIIIb, B VI, M VIIa, O VIa, VIIIa, b, Ms VIIIa, G VIIIa, b, VIIb, pl. *lánțe* general, *lánțuri* TM VIIb „unitate de măsură pentru suprafețe (care variază considerabil ca mărime de la o localitate la alta)”: Un *lanț* are douăzeci și una de rânduri L VI. Or avut șaizeci de *lánță* și trei frați o fost peste o sută cincizeci de *lánță* TM VIIb; cf. j ú g ă r.

2° art. în *cu lánțul* O VIIIa „mod de a angaja lucrătorii (a r g a ț i i) la lucru, plătindu-i în funcție de suprafața lucrată”: [Zilierii] erau angajați *cu lánțu*, adică la suprafața lucrată, sau cu *g h i ú t u r a*, după cât munceam.

LÁPĂD vb. 1° ind prez. 1 sg. L VIIb, S VIIc, B Va, M VIIa, c „arunc (un obiect, un lucru bun sau inutil, netrebuincios)”: La ficat [la pasărea tăiată] *să lápădă* fierea B Vc.

2° ind. pf. c. 1 pl. *am lăpădat* S Va, B VIIIb, M VIIc, VI VIIIa „am aruncat dintr-un loc în altul”: [Porumbul] l-am dăscărcat cu c o t ă r i ța [...], ne-am chinuit, *am lăpădat* sus în a m b a r e VI VIIIa.

3° refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se lăpădă* B VI „se aruncă (împrăștiindu-se)”: Se pregătește prima dată pământu ș-atunci *se lăpădă* p r a u; cf. s f i e, z v ă r i e.

4° refl. pas. pf. c. 3 pl. *s-au lăpădat* B VIIIb „s-au dat la o parte”: [Pentru căratul] snopilor *s-o lăpădat* loitrele de la trăsură.

5° ind. pf. c. 1 pl. *am lăpădat* S VIIc „am trântit (în mod repetat) cânepa în apă, după topire, pentru albire”.

ind. prez. 2 sg. *lăpezi* 1° L VIIIb, B VIIa, 3 sg. *lăpădă* 1° R VIIIb, Ms VIIIa, 1 pl. *lăpădam* 1° M V, 3 pl. *lăpădă* 1° S VIIc, VI VIIa, impf. 1 sg. *lăpădam* 1° S Vb, pf. c. 1 sg. *am lăpădat* 1° L VIIIb, c, M V, VIIc, 4° S Va, 3 sg. *a lăpădat* 1° S VIIc, Ms VIIIa, 2° S Va, Ms VIIc, 1 pl. *am lăpădat* 1° VI VIIa, 3 pl. *au lăpădat* 2° B VIIIb, 6° S VIIc; conj. prez. 1 sg. *să lăpăd* 1° L VIIIb, S Vb; cond. pf. 1 sg. *aș fi lăpădat* 1° B VIIc, E V; imperat. neg. 2 sg. *nu lăpădă* 1° L VIIIb; refl. ind. prez. 3 pl. *se lăpădă* 1° L VIIIb, M VIIb; refl. pas. ind. prez. 3 pl. *se lăpădă* 1° S VIIc, B Vc, R VIIIa, 4° S Va, impf. 3 sg. *se lăpădă* 1° R VIIIb, 3 pl. *se lăpădău* 1° S Va, b, pf. c. 3 sg./pl. *s-o lăpădat* 1° R VIIIa.

LĂRGE adj. f. pl. R VIIa „largi”.

LAS, *să* ~ 1° vb. conj. prez. 1 sg., ~ ~ *rămăs bun* B Vb „să-mi iau la revedere”.

2° var. **alăsăt**, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. S VIIc „au lăsat”: Babile ș-o *alăsăt* ș t r i c ă r a i u, s-or apucat și ele de j o a c ă.

LĂSTERUL s. n. art. B VIIc „laserul”.

LĂTUL, *în* ~ loc. adv. R VIa, VIIIb „de-a latul”.

LĂUTĂ s. f. Ms VII, V VII „lăută, vioară”: O z i s din *lăută*.

LAVD, *să mă* ~ vb. refl. conj. prez. 1 sg. B VIIc „să mă laud”.

LĂTENE [fon. *lăcéne*] s. f. pl. B VIIIa „leațuri, șipci”; cf. l ă t é ț, ș i n d r ă.

LĂTÉȚ s. m. L VIIb, B VIIIa, pl. *lătéți* B Va, VIIIa, M VIIIc „leaț, șipcă”: Am avut scară, cum să vă spun, de scânduri, de *lătéț* L VIIb; cf. l ă t é n e, ș i n d r ă.

var. **lătetele** s. n. pl. art. O VIIIb.

LĂTÉȚELE v. **lătét**.

LĂTFOÁSE v. **lotfós**.

LĂPOȘEAZĂ, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 pl. L VIIb [d. aluaturi] „nu cresc, se întind”: Da’ dacă nu pui atăta [c h e r m]... ei [c o v r i g i i] *să lăpoșază*, *se duc* în lături, *se duc* în...; cf. d u c 1°.

LĂTURE 1° s. f. TM VI, O VIIIa „bucată, parte”: O fost v r a n i ț ă, aia-i o poartă numa... numa dintr-o *lăture*, n-o fost ușă, numa... numa o *lăturę* dă poartă TM VI.

2° s. f. pl. art. *lăturile* M VIIIb „părțile laterale la căruța încărcată cu fân, paie etc.”.

3° *de* ~ loc. adv. I Va, O VIIIa, b; *de lături* B VIIa „într-o parte, alături”: [Țineau] unul *de-o lăture* și unul de alta de sicriu I Va.

4° *la* ~ loc. adv. L VIIb, d, e, B VI, VIIIa „într-o parte, în lateral”: Și-atunci p i n e a [opinca] o fost... lucrată de m a i s t o r u, de am legat-o la *lăturę*. Și-atunci de-aici o fost de s-o-n c h e p t u r a t la *lăturę* L VIIb.

LĂUTĂȘII s. m. pl. art. VI VIIa, VIIIa „lăutarii”.

LĂVÓR s. n. S VIIa „lighean”.

LÂNÎȘOĂRĂ s. f. B Va, VIIa, c „lână fină, toarsă subțire, lânică”; cf. v o l.

LÉCURI s. n. pl. S VIIb, B VIIa „medicamente, leacuri”; cf. b u i é d e, m e d i ț i n ă.

LÉGE vb. 1° conj. prez. 3 sg. G VIIIa, în *să* ~ *cápu* [d. nașa de cununie] „să gătească mireasa înainte de cununie”.

2° part./adj. **legát**, în *cu cápu* ~ L VIII „cu capul acoperit”: Da’ la noi o fost, satu ăsta a n o s t u o fost ca la Ovcea, o v c e n i i, b u b o c i i și la noi, cu s u m n e, cu b o ș t e, cu... am fost cu cápu *légát*.

LEGUMĂRÍTUL s. n. art. G VIIIa „legumicultura”.

LÉMN s. n. B II, pl. *lémne* S VIIa „copac”: Te-am văzut după un *lemn* [în jocul de-a v-ați ascunsa].

LEMÓRCĂ s. f. R VIIa „remorcă”; cf. p r i c o l i ț ă.

LENOÁSĂ adj. f. S VIIc „leneșă”.

LÉSNEA v. **lésne**¹.

LÉSNE¹ adj., adv. S VIIc, TM VI, Ms VIIIa „ieftin”: O cumpărat [pământ] c-o fost mai *lésne* TM VI. Am adus a r b ă g i c de-acolo [din Macedonia] mai *lészne* ș-am adus în Vârșeț, am vândut mai scump și am făcut bani S VIIc.

var. **lésne** adv. TM VI.

LÉSNE² s. f. pl. E VIII „șipci așezate deasupra brânzei puse la saramură, peste care se pune piatra pentru presat”: De lemn îs făcute *lésnele* alea; cf. d ó g i l e.

LÉSNE³ s. M VIIIc „pământ galben”: Pământ galben, *lésne* cum noi îi spunem.

LEȘIÁT, *ne-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 pl. L VIIe „ne-am spălat; ne-am îmbăiat”: *N-am și leșiát* și la cap, și la tot, cu leșie.

LÉȘNIC s. colect. TM VIIc „alune de pământ”.

LIBUNÁRI s. propriu L VIIb, d „numele popular al localității Alibunar (localitate din Serbia)”: O duminică preotul o venit de la ei, de la Barița, o duminică o venit de la *libunár*! L VIII.

LÍCHIDE s. n. pl. R VIIIb „(substanțe) lichide”.

LÍLA adj. invar. L VIIe, B VIIa, V VII „de culoare lila, mov”; cf. i o r g o v á n 2.

LIMUZÍNĂ s. f. L VIIb, I I, Va, E VIIb, B VIIa, b, pl. *limuzini* S VIIc, I Va, M V, V VII, Ms VIIIa „automobil”: Și să-nterezează și vin acasă copiii și au și *límuzină* mare L VIIb; cf. á u t o 1.

LÍNIȘTE s. f. B VIIIb [fig.] „zonă, parte de jos a vasului cu drojdia de vin, unde se oprește procesul de fierbere”.

LÍNTICE s. f. pl. B Vc „impurități (într-un lichid)”: Z u p a e u o strecor, să fie fără *lîntice*, fără nimica.

LÍÓITRE v. **lóitre**.

LIPÍE s. f. L VIIe, S VIIa „turtă din aluat de pâine”: Când s - o r ă d i c a t [aluatul], am rupt, am făcut *lipíu* L VIIe; cf. c i o l ă n í ț ă, c ó c ă, t e l e n í ț ă.

var. **lipíu** s. n. L VIIe, I Vb.

LIPÍU v. **lipíe**.

LIPOVĂȚ s. n. S VIIa „soi de vițade-vie”.

LÍPSA s. f. art. 1° ~ *mícă* L VIIb, S VIIc „nevoia de a urina; urina”: Nu-ți vine *lipsa mícă*, îți vine b e b u L VIIb. M a să mă duc dimineață să-și ducă *lipsa mícă* și... să duc-acolo la... laboratoru-ăla S VIIc.

2° ~ *măre* L VIIIb, B VIIc „nevoia de a defeca”: Îmi vine *lipsa mărle* să mă duc L VIIIb.

LÍTERE v. **lítără** 2°.

LÍTRĂ s. f. 1° L VIIIb, TM V, VIIIa, G VIIc „unitate de măsură pentru greutate și pentru lichide egală cu un sfert de litru sau de kilogram”: Faci t u r t a și-atuncea din aluatu ăsta, jumătate de *lítără*, o *lítără*, cât vrei să frământă L VIIIb.

2° S Va, VIIa, B Vc, VIIa, c, R VIIIb, V VIe „litru”.

pl. *litre* 1° TM VIIc, V VIe, 2° L VIIIb, S Va, VIIa, b, B Vc, VIIa, c, R VIIIb, V VIe, Ms VIIIa, b, G VIIIb.

var. 2° *lítere* s. f. pl. Ib VIII.

LITURGIA s. f. art. L VIII d „liturghia”: De la nouă până la zece mai... în două ceasuri [preotul] o făcut *liturgíá*.

LIVÁDĂ s. f. B VIIa, VIIIb, M VIIIa, b, Ib VIII, pl. *livézi* S VIIIa, B VIIIb, M VIIa, R VIIIb, O VIIIa „fâneată”: *Liváda* e numai iarbă, iarbă goală I VIII.

LOÁNDRĂ s. f. L VIII d „vagaboandă, femeie fără căpătâi”: [Ginerele] trăiește cu o *loándră*, care are patru gloate; cf. b e g a b ó n a ț i, v a g a b ú n z i.

LOC s. n. L VII, b, e, VII*, VI VIIIa „câmp, ogor”: M-am dus la un *lŭc*, am cules cu mâna L VIIIb. Altă dată dacă am fost la *loc*, le-am fiert [rufele] L VIIe; cf. h ó l d ă 1°, p l a t.

LOCȘÓRUL s. n. art. L VIII b „placenta”: Mai peste o ț â r ă m-o picat și-aia *locșóru* ăla [...], aia unde-o fost b e b u.

LOCUINȚĂ s. f. TM VIIa „loc de cazare”: Acolo ne-am luat *locuință* d-a m d u r m i t; cf. c v ă t í r.

LÓGON s. n. M VIIIa, V VIe „tescovină”; cf. c ó m i n ă.

LÓIBĂR (2 sil.) s. S Va „foaie de dafin”; cf. b o b é r, f r u n z i ș o á r ă, f r u n z u l í ț ă, l ó v o r o v i t.

LÓITRE (2 sil.) s. f. pl. Ms VIIIa „loitre”.

var. **lióitre** (2 sil.) s. f. pl. Ms VIIIa.

LOPÁR s. n. S VIIa, VI VIII b „lopătă de băgat pâinea în cuptor”: Ș-atuncea au golit-o pâinea dospită p r e *lopárŭ*, o fost făcut de lemn și cu coadă, ca la p e c a r S VIIa.

LOPĂȚIȚĂ [fon. *lopăćiță*] s. f. 1° L VIIe, VII*, S VIIIb, V V, Ib VII, VIII, pl. *lopățițe* G V; art. *în ~ măre* L VIIIb, c „pulpa superioară la păsări și la animale (în opoz. cu c o t ó i u l)”: La Creciun, se pregătește când se taie porcii, *lopăćița mărle* L VIIIb; cf. c o t ó i u l 2°.

2° M V, VIIa, c „pulpă din față la porc”.

LÓPTĂ s. f. 1° L VIIe, I VIb, TM VIIIb, B II, v*, VIIIb „minge”; cf. ó b l u r i.

2° pl. *lópte* TM V, VIIa, VIII „guguloaie din aluat, cocoloașe”: Îi [colăceii] facem *lopće* TM VIII; cf. b o b o l o á c ă 1°, g o g o l o á ș e 2°.

pl. *lopți* 1° B v*, 2° E VIIa.

LÓRFE s. f. pl. S VIIIb „persoane tinere (copii) mascate și îmbrăcate în zdrențe care umblă prin sat, luni, marți și vineri după z ă p o s t i t și, care, conform tradiției, au rolul de a alunga spiritele rele”; cf. m o m ă i.

LOTCÓS v. **lotfós**.

LOTFÓS s. n., pl. *lotfoáse* Ms VIIIa „putină mare (de 500–550 de litri)”: Am bătut cu *liucala*, în puțină, atuncea... am turnat, ăla era *lotfós* [...] î n c h e p a câte... cinsprece-șaisprece putini [...] am turnat în... în *lătfóase*, în *lotfós* am dus [la Vârșeț]; cf. p é c e.

var. **lăţfoáse** s. n. pl. Ms VIIIa;
lotcós R VIIIa, b.

LOTÍN s. Ms VIIIa „lemn cu ajutorul căruia se strângea, se fixa fânul în căruţă”.

LÓTRI s. n. pl. S VIIIb „hoţi”.

LÓVĂR s. n. B VIIIb „drojdie de vin”.

LÓVOROVIT s. M V „foaie de dafin”; cf. *bobér*, *frunzişoáră*, *frunzulíţă*, *lóibăr*.

LÓZĂ s. f. M VIIIa, R VIIIa, b, pl. *lóze* M VIIa, R VIIIb „lăstar (subţire), coardă la viţa-de-vie”.

LU interj. B VIIa „cuvânt care, repetat, imită strigătul caracteristic curcilor”.

LUCĂÍT, *s-a* ~ vb. refl. impers. ind. pf. c. R VIIIa „s-au zdrobit strugurii (pentru must) cu l u c â i t o r u l

LUCĂÍTÓR s. R VIIIa „unealtă rudimentară pentru zdrobit strugurii (care constă dintr-un băţ având la un capăt mai multe crăcane); cf. *cliu cála*.

LUCRĂ vb. 1° ind. prez. 3 pl. B Va [d. o parte din corpul unei fiinţe, un organ] „funcţionează”: *Lúcră* rinichii sau *céva bine* sau la inimă.

2° conj. prez. 3 sg. *să lúcre* L VIIIb „să acţioneze, să comită o nelegiuire”: *Ma ea* [amanta] *s-o dus* la vreme [...], o ştiut *să lúcré*.

3° conj. prez. 3 sg. *să lúcre* L VIIIb [d. pâine] „să crească”: *Şi-am încălzit soba, ca să... lúcre* pita.

LUCRĂRI s. f. pl. L VIIb, e „lucruri”: *Nu lăpăda lucrăriloré*, că-s bune a ş t e a L VIIb.

LUCRĂTOÁRE adj. f. M VIIIb „care munceşte mult şi cu spor; harnică”; cf. *bărbătă*, *vrénică*.

LUDÁIE s. f. L VIIb, c, e, TM V, E VII, G VIIa, b, Ib VIII, pl. *ludăi* L VIIIb

„dovleac”: Am făcut plăcintă cu *ludăie* L VIIb; cf. *dovléte*.

LUF s. n. S VIIc „avere, bunăstare”: [Părinţii] o zis că la casa aia-i bun d-aia-i bun (că ăla are... lucră), că ăla i m a n, socru-mio [...] că are *luf*; cf. *pri ns o á r e*.

LUFT s. n. S VIIIb, Ms VII „aer curat”: Să mă duc la *luft* în toată dimineaţa acolo [în deal, pentru a mă vindeca de tuberculoză] Ms VII.

LUMĂ s. f. S VIIc „lume”; cf. *nátul*.

LÚME s. f. B VIIa „lumină”: Cum se calcă pământu sub *lúme* şi sub soare/ Aşa să calce toţi m u r o i i / Toţi s t r â g o i i / Toţi p o c i t o r i i

LUMÍNĂ s. f. 1° art. *lumína* M VIIa „focul”: O aprins focul, *lumína...* [la] cuptoriu ala.

2° pl. *lumíni* S VIIIb „lumânare”.

3° (spec.) R VIIa, VIIIb, pl. *lumíni* R VIIa „foc aprins în curţile sătenilor şi/sau pe uliţă, în noaptea de Înviere”.

LÚNEA CURÁTĂ s. compus R VIIb „prima luni după ză p o s t i t”.

LUNG adv. VI VIIa „(timp) îndelungat”.

LÚNTA s. f. art. E V „nunta”.

LUPÉSC, în *câine* ~ G VIIIa „câine-lup”.

LUVÁŢI, *să* ~ vb. conj. prez. 2 pl. Ms VII „să luaţi”: Dacă vreţi s-aveţi fată... să vă duceţi *s-o luvát* d-acolo.

LUVÍNĂ s. f. I Va „fântână”; cf. *bunár, odúne*.

M

MA¹ 1° conjuncţ. advers. general „dar, însă”: Ştiu [sârbeşte], *ma* nu prea bine B Vb. Nu mai ţin minte, *ma* ştiu I VIb; cf. *b a ş 3°*, *c â, n ú m a 3°*.

2° adv. L VIIb, I Va „doar, numai”: *Ma* că nu se deie cu oala la cruce I Va; cf. *d e c â t, d o á r ă², n ú m a 1°*.

MA² interj. B Va „termen de adresare pentru o femeie în vârstă, care însoțește un nume propriu”.

MÁCAR v. **mácăr 1°**.

MÁCAR CĂ v. **mácăr 2°**.

MÁCĂR 1° adv. Ms VIIa „măcar”.

2° ~ *că* loc. conjuncț. L VIIb, S VIIa, b, I Va, TM VIIc, B VI, VIIa, M VIIb, Ms VII, G VIIb, c, Ib VIII „cu toate că, deși, chiar dacă”: O știu rumânește să joace *mácăr* c-o fost rus Ms VII; cf. *á c ă r*.

3° ~ *să* loc. conjuncț. S Va, VIIb „chiar dacă, chiar de”: *Mácăr* să fi dus orișice, el [preotul] o spus numai co [k] pomana, colacu și grâul [sunt suficiente pentru pomană] S VIIb.

4° ~ *ce* pron. nehot. L VIIb, S Va, B VI, VIIa, M V, VIIc, R VIIb, V VII „orice”: *M a p o t s ă m â n c m á c ă r ș e* L VIIb; cf. *á c ă r c e, c é g o d e*.

5° în sintagma ~ *cu ce* M V pron. nehot. „cu orice”.

6° în sintagma ~ *de ce* loc. pron. L VIIb „de oricare”: *Mácăr* *dă* *ș e g e m u, p i g m e z u-i* bun.

7° ~ *cum* loc. adv. L VIIb (în enunțuri interogative) „oare cum”: *C l i s a a m ținut-o câte două săptămâni, da' vara nu, că vara mácăr* *c ă m s-o păzim?*; VI VIIa „oricum”: *El [Tito] n-o lăsat b a ș m á c ă r c u m*; cf. *c ú m g o d e*.

8° ~ *când* loc. adv. L VIIb „oricând”: *Se dá [haine] m á c ă r c ă n, m a s e dá, s e dá d e p o m a n ă*; cf. *c á n d g o d e*.

9° ~ *cât* loc. adv. B II „oricât”: *N e a d u n ă m v r o z e c e c o p i i, m á c ă r c ă t, c ă ț i s ă f i e*; cf. *c á t g o d i*.

10° ~ *unde* loc. adv. M II „oriunde”; cf. *ú n d e g o d e*.

11° ~ ... ~ conjuncț. disj. B VIIa „ori... ori”: *G o s t ă i e s e f a c e [l a î m p l i n i r e a u n u i a n] m á c ă r l a f a t ă, m á c ă r l a c o p i l*; cf. *d a r¹ 1°, o 2°*.

var. **mácar** 1° adv. M VIIIb; **mácar** **că** 2° loc. conjuncț. TM VIIa; **mácar** **când** 8° loc. adv. B VIIb.

MACEDÓNĂ adj. f. Ib VIII „macedoneană”.

MACEDÓNI s. m. pl. Ib VIII „macedoneni”; cf. *m a c h e d ó n a ț, m a c h e d o n é n ț i i*.

var. **machedóni** s. m. pl. Ib VII, VIII.

MACHEDONAȚ s. m. M VIIa „macedonean”; cf. *m a c e d ó n i, m a c h e d o n é n ț i i*.

MACHEDONENȚII s. m. pl. art. S VIIc „macedoneni”; cf. *m a c e d ó n i, m a c h e d ó n a ț*.

MACHEDONÉȘTE adv. Ib VIII „în limba macedonenilor”.

MACHEDÓNI v. **macedóni**.

MACHEDÓNIA s. propriu S VIIc, Ib VII, VIII „Republica Macedonia”.

MÁCIN vb. ind. 1° prez. 1 sg. L VIIb, B II „toc (cu mașina), mărunțesc, fărâmițez”: *U n t u r a a i a i o o c a m m á ș i n p r i n m á ș i n ă* L VIIIb.

2° pf. c. 3 sg. *a m á c i n ă t* R VIIIb „a treierat”: *L-o b ă g a t [s n o p u l] î n ... î n b a t o z - a e a - n t r o m â l n u a l a m a r e, n u m a l-o m á ș i n ă t*.

1° ind. prez. 3 sg. *m á c i n ă* M V, 1 pl. *m á c i n ă m* S VIIb, 3 pl. *m á c i n ă* L VIIc, S Va, impf. 3 pl. *m á c i n ă u* S Va; part. f. *m á c i n ă t ă* L VIIb; refl. pas. ind. prez. 3 sg./pl. *s e m á c i n ă* S Va, 3 pl. *s e m á c i n ă* L VIIb, pf. c. 3 sg. *s-a m á c i n ă t* M VIIc, Ib VII, VIII, 3 pl. *s-au m á c i n ă t* Ib VIII.

MADRÁS s. n. S Vb „saltea (de cumpărat)”.

var. **mădráse** s. n. pl. M VIIc; **mădrázuri** s. n. pl. R VIIIb.

MAI adv. L VIIb, c, d, e, S Va, b, VIIa, c, VIIIc, TM V, B II, II*, VIIa, b, c, VIIIb, R VIIa, VIIIa, b, VI VIIa, Ms VIIIa „încă”: Numa ea și *măi* cineva știa S VIIa. O t r e b u i t și *măi* una R VIIa.

var. **măi** adv. B VIIa, c, VIIIa.

MĂICĂ s. f. 1° art. L VIIb, VII*, V VIIa, Ms VIIIb „mamă”; cf. m ú i c ă, m ú m ă 1°.

2° S Va, b, VIIa, b, I Va, VIb, B VIIa, b, c, M VIIc, R VIIIa, VI VIIa, Ms VIIIa, pl. *máiche* VI VIIa, *máichi* VI VIIa „bunică”: Noi zicem *májca* la b a b ă S Va; și în ~ *de mămă* VI VIIa „bunică din partea mamei”; ~ *bătrână* V VII „bunică”; cf. b á b ă 1°, b ú n a, g r é m a, m ú m ă 2°, s t r ă m á i c ă 1°.

3° voc. *máico* Ms VII „formulă de adresare din partea unei persoane în vârstă către o persoană mai tânără”: Ș-atunci, *májki*, după ce-o murit m u m a și tata meu s-o-nsurat, o adus o m ă ș t i o a n e [...] T i n ă r ă, *máico*, de cinsprăce ani [m-am măritat].

var. **máiche** 1° s. f. voc. M VIIc;

máichi 3° s. f. voc. Ms VII.

MĂICHE v. **máică** 1°.

MĂICHI v. **máică** 3°.

MAINTE adv. M VIIb „mai demult, înainte”; cf. î n a í n t e 1°, î n a p ó i 1°.

MĂISTĂR (2 sil.) s. m. VI VIIa, pl. *máistări* S VIIc „meșter”: Abia după ce m-am măritat, ne-am făcut la *máistăr* niște sandale așa.

var. **máistor** s. m. L VIIb, e, TM VIIa, VIII, E VIIb, M VIIa, c, pl. *máistori* TM VIIc; **máistru** s. m. R VIIb, pl. *máistări* R VIIb; **mășter** s. m. M VIIc.

MĂISTĂRĂ adj. f. L VIIb „pricepută, îndemânică”: La cuptori n-am fost prea *máistără* eu, să ard cuptoriu.

MĂISTOR v. **máistăr**.

MĂIȘTRU v. **máistăr**.

MĂIȚĂ (2 sil.) s. f. L VIIb, pl. *máițe* L VIIb „maiou”: Am avut ca un combinezon pe noi, și ca o *májă*, că n-o să fie cu pieptu gol; cf. c i u p ă g ă r 2°.

var. **míță** s. f. I Va.

MAN s. m. S VIIc „om cu vază, înstărit”; cf. g á z d a 4°.

MANDÚLE s. f. pl. Ib VII, VIII „amigdale”.

MÁRE adj. 1° f. pl. R VIIIb „mari”: [La noi] o fost foarte *máre* vii. Acuma nu măi este niciuna.

2° în *școală* ~ L VIIb, VI VIIb „școală multă, superioară”: Unde el [nepotul] o lucrat, unde lucră, la compiuțare, la de-aștea, c-o făcut *șcǎlă mǎrle*.

3° în *numele ăl* ~ E VII „numele de familie”; cf. c i ó f u l, f a m i l i á r, p r o n ú m e.

4° B VIIa, pl. *mari* S VIIb [d. bani] „cu putere de cumpărare”.

MARGARÍN s. m. B Vc, G VIIa, c „margarină”.

MÁRGINĂ s. f. S VIIIa, B VIIIa, b, Ms VII, O VIIIb „margine”.

MÁRHĂ s. f. colect. R VIIIb „vite”: La porc și la *márvă*, s p i e r l o ș i n a a i a d i n u n t r u, ai văzut unde se țin bobricii, la *márvă* L VIIb.

var. **márvă** s. f. colect. L VIIb, VIIIb, I VIb, TM VI, VIIc, VIII, B VIIa, b, VIIIa, b, c, R VIIa, VIIIa, V VII, VI VIIa, Ms VIIIa, Ib VIII, pl. *márve* S Vb, VIIIa, M VIIIb, Ms VII.

MÁRMURE s. f. S VIIb „marmură, faianță”.

MARȘÍNA v. **mașină** 3°.

MÁRVĂ v. **márhă**.

MÁSCURI s. m. pl. TM VIIc „porci masculi, vierii”.

MAȘINĂ s. f. 1° în ~ *de foc* loc. subst. R VIIIb „locomobilă”.

2° var. **mășini** s. f. pl. G VIIIa „mașinării”.

3° var. **marșina** s. f. art. M VIIc „mașina, aparatul”: Acuma cu *marșina* îi suceso, cu *marșina* îi tai [tăieții].

var. 3° **mărșină** s. f. M VIIb, c, pl. *mărșini* M VIIc.

MĂȘTER v. **măistăr**.

MĂȘTRICĂ s. f. M VIIb „jachetă tricotată”; cf. *măștricoáua*, *prâslúci* 1°, *ștricánă*, *ștrícóu* 1°.

MATĂSĂ s. f. colect. TM VIIa „mătăsurii”.

MĂTCĂ s. f. TM VIIa „opaiț rudimentar”: Într-un pahar [pun] apă, dasupra *zăitini* [...] ș-atunș *mátca*.

MATERIÁLURI s. n. pl. S VIIc „șesături, materiale”.

MATRICÚLĂ s. f. S VIIIb „certificat de naștere”.

MĂȚUL s. n. art. 1° V VIe „furtunul”.

2° ~ *al gros* L VIIb „cecul (la porc)”; cf. *tășcă* 2°.

MAU s. n., în *își iau pe* ~ S Va [d. *purcei*] „încep să crească, se ridică”: La *purcei* le dăm *câta* concentrat, până... *îș iau* ei *câta pe mau*. [...] *îș iau pe mau*, încep dezvoltarea [...] când *îs mici* trebuie să le dăm *câta* ca să... *vină* ei, până-ncep să *mânce* cum *trăbă*.

MĂCAR CÂND v. **măcăr** 8°.

MĂCĂDÁNE s. n. pl. Ms VIIIa „mori (cu pietre din macadam) pentru măcinat urluia”.

MĂCINĂTÚRĂ s. f. B VIIa „ceea ce rezultă din măcinare (a roșcovei)”.

MĂDRÁSE v. **madrás**.

MĂDRÁZURI v. **madrás**.

MĂGĂZÁNĂ s. f. S VIIIc, B VIIa „magazin, prăvălie”: Am lucrat la o *măgăzână* dă... fructe B VIIa; cf. *cooperativă* 1°, *ducheán*.

MĂGRÍN v. **băgrín**.

MĂI v. **mai**.

MĂICÚȚA s. f. art. M VIIa dim. de la *maică* 2°.

voc. *măicúto* M VIIb.

MĂISTĂRÍT (3 sil.), *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. S VIIIc „a lucrat ca meșter, a meșterit”: Unu o *măistărit* așa, o *chitit* la ceasuri pe vremurile-alea.

MĂIÚR s. m. B VIIIb „maior”.

MĂJÁRCĂ s. f. Ms VII „soi de viță-de-vie”.

MĂLDĂRÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. M VIIIc „am tencuit”; cf. *bujit*.

var. **măltărească**, *să se* ~ vb. refl. pas. conj. prez. 3 sg. O VIIIb.

MĂLÍGĂ s. f. S VIIa „mămăligă”; cf. *colășă*.

MĂLTĂREÁSCĂ v. **măldărit**.

MĂNÂNȚEȘTE vb. ind. prez. 3 sg. B VI „mărunțește (pământul)”: *Consfățul* *mănânțește* pământu, [...] *îl face făniță*, *îl face prau*.

MĂNÚNCHEA v. **mănunchii**.

MĂNÚNCIII s. m. pl. art. M VIIIb „mănunchiurile (de cânepă)”: Asta o fost *mănúňká* aia, am luat-o așa, am crăcit-o și-am pus-o la uscat L VIIb; cf. *bucheturi*, *snopurei*, *stuf*.

var. **mănúnchea** s. f. art. L VIIb.

MĂNÚNT 1° adj. M VIIIc, VI VIIIa „mărunt, mic”; cf. *măruntáte*, *șpar*.

2° adv. B VIIIb, M V „mărunt”: *Bungur* [este] *cucuru* *măcinat* măi *mănúnt* M V.

1° pl. *mănúňti* M VIIc, f. *mănúntă* B VIIb, M V, VIIa.

MĂNÚȘĂ s. f. L VIII d, S VIII b, VIII b, R VII a, pl. *mănuși* R VIII b „mâner, toartă”: [B o c a l u l] de u i a g ă î i e, are *mănușă* și are de torni în... L VIII d.

MĂRCÓNI v. **morcóvi**.

MĂRCÓI [fon. *mărcóni*] v. **morcóvi**.

MĂRCOVICEÁN s. m. M VII c „locuitor din satul Marcovăț”.

MĂRÉȚ adj. 1° Ms VII [d. copilul nou-născut] „bine dezvoltat”: [Copilul nou-născut] îi viu, sănătos, *măreț*.

2° f. *măreăță* S VII c „mândră, fudulă”: Eu am fost *măreăță* și m-o fost tot drag să-mi iau ț o a l e.

MĂRGĂRIȚA s. f. art. Ms VIII b „numele unui dans popular”.

MĂRIGHIȘENII s. m. pl. art. B VIII b „locuitorii din comuna Marghita”.

MĂRÍT, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. S VII c „m-am măritat”.

MĂRȘINĂ v. **mașină** 3°.

MĂRUL s. m. art., în *vin cu* ~ R VIII b „practică un obicei conform căruia sâmbătă seara, înaintea nunții, rudele mirelui trimit/aduc la mireasă diverse daruri (bijuterii, galbeni), între care principal este un măr, ca semn al siguranței că totul este decis în privința căsătoriei”.

MĂRUNȚATE adj. f. pl. Ib VII „mici, mărunte, mărunțite”: Altu-i place să fie mai *măruntăce* [s f r e m e t u r i l e], altu vrea mai mari; cf. m ă n ú n t 1°, ș p a r.

MĂRUNȚĂIME (4 sil.) s. pl. S Va „măruntaie (la porc)”; cf. t ă r ă ț e l e 1°.

MĂRVĂR s. m. Ms VII „văcar”.

MĂRVĂȘ adj. Ms VII „iubitor, priceput la m a r v ă”.

MĂSÁI s. n. L VII b, I I, V b, TM VII a, E VII, VII a, G VII c, pl. *măsáie* E VII a,

TM V, VII a, B VII c „față de masă”: Și-atuncea am întins cât îi masa, pe *măsáj* L VII b; cf. m e s ă r í ț ă.

MĂSCĂREȘTE vb. ind. prez. 3 sg. B Va „ceartă, batjocorește, folosind vorbe urâte”.

ind. pf. c. 3 sg. *a măscărit* S VII c.

MĂSTÁCINI s. m. pl. B VIII b „mesteceni”.

MĂSURĂ, *se* ~ vb. refl. pas. ind. prez. 3 sg. S V b „se măsoară”.

MĂȘINI v. **mașină** 2°.

MĂȘLICĂ s. f. TM VII a „panglică, sfoară”: [Grâul] îl leagă c-o *mășlică* și-l duce la domnu Hristos; cf. t ú f l ă.

MĂȘTIOÁIE [fon. *măștióáie*] 1° s. f. VI VII a, VIII a, Ms VII „mamă vitregă”: N-o avut copii a mea *mășt/cóáie* VI VII a.

2° adj. f. TM VII c, VI VII a „vitregă”; cf. v í t r i g ă.

MĂȘTRICOÁUĂ s. n. pl. M VIII b „jachetă tricotată”; cf. m ă ș t r i c ă, p r ă s l i ú c 1°, ș t r i c ă n ă, ș t r i c ó u 1°.

MĂZĂRICA s. f. art. S VIII b, pl. *măzărici* V VIII „numele unui dans popular românesc”.

MĂNĂ¹ s. f. 1° pl. *mâni* L VIII b, e, S VII c, B VII a, M VII a, O VIII a, Ms VII „mâini”: Am pus două *mîni*, t r i m î ni de sare L VII b; cf. b r ă n c i l e.

2° în *am dat după* ~ loc. vb. B VII a „am frământat (aluatul), dându-i forma dorită”: Când ea [coca de pâine] s - o n ă c r i t, atunci am rupt-o, *am dat* tot *după mînă*, tot *după mînă*, până s-o făcut frumoasă.

MĂNĂ² vb. ind. 1° prez. 3 sg. B VII c, Ib VII „conduce (un vehicul)”: A mai mare [nepoata] *mînă* mașina Ib VII.

2° pf. c. 3 sg. *a mânát* S VII c, TM VII a „a trimis”: M-o *mânát* doctoru

să mă duc acolo [la tratament]; cf. a p r a v á e t, t r i m é s.

3° pf. c. 3 pl. au mánát M V „au dat afară, au scos din țară, au expulzat”: P r á noi ne-or mánát din Ș f a i ț a r s c a din partea lu război.

MÂNC vb. **1° ind. prez. 1 sg.** L VIIb, d, S VIIIc, B VIIb, M V, VIIc „mănânc”: [Mămăliga] *se mîncă* cu brânză, cu ouă, cu lapte S Vb.

2° să se mánce refl. pas. conj. prez. 3 sg. TM VIIb [d. ziduri] „să se macine”: Pe din jos o început [mormântul] *să se mînse*.

1° ind. prez. 2 sg. mánci B VIIa, 3 sg. *măncă* L VIIb, TM VIIa, E VII, B II, VIIb, c, d, 3 pl. *măncă* L VIIb, S VIIa, b, VIIIa, B Va, VIIa, R VIIa; conj. prez. 1 sg. *să mánce* L VIIb, S VIIc, VIIIc, E VIIb, B VIIa, M VIIc, Ib VII, 2 sg. *să mánce* L VIIb, B Vc, VI VIIa, 3 sg. *să mánce* L VIIb, S Va, M V, R VIIa, 3 pl. *să mánce* L VIIe, S Va, R VIIa, Ms VII; imperat. 2 sg. *măncă* B VIIa, Ib VIII; refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se mánce* L VIIe, VII*, S Vb, B VIIb, Ib VII; refl. conj. prez. 3 sg. *să se mánce* B Vc.

MÂNCĂTOÁRE adj. f. S VIIb „măncăcioasă”: M i-s t a r e *mîncătoáre*, când mă scol eu d e l o c f a c f r u ș t i u c u.

MÂNDRĂ adj. f. L VIIb, Ms VII, m. pl. *mândri* L VIIb [d. ființe și lucruri] „frumoasă, care arată bine”: Ea, când o vezi așa, e *mîndră* și frumoasă, nu spune n i m e c ă-i b e t e a g ă Ms VII; cf. f a i n 1°.

MÂNE 1° adv. L VIIb, S VIIc, E VI „măine(fără raportare la azi), a doua zi”: Când o fost [cânepa] iaca așa, o

avut culoare de p o a m e, acuma *mîne* mergem la cânepă L VIIb.

2° ~-zi loc. adv., general „a doua zi (fără raportare la azi)”: *Mîne-zî* neamurile mele și cu vecinii or venit să vadă la mine, la t i n ă r a, la j u n e l e L VIIb.

3° ~-zi loc. adv. I Va „măine, a doua zi (cu raportare la azi)”.

4° ~-zi seară loc. adv. L VIIb „măine seară (fără raportare la astă-seară)”: Și s t r a m e mama mea o adunat și seara asta o fost [șezătoarea] la noi, *mîne-zî seară* o fost într-alt loc.

5° ~-poimáne loc. adv. L VIIb „în curând, peste puțin timp”: Ce-am s-o b l a s t ă m? Și pe urmă iar îi fata mea *mîne-poimáne*.

var. **1° máni** adv. S VIIc.

MÂNECĂ s. f. TM VI „braț al unui râu”.

MÂNI v. **máne 1°**.

MÂNII s. n. pl. S VIIa „mânere (la ușa cuptorului)”.

MĂȚI s. m. pl. L VIIb „motani”: Trăgeam prin gură [d r u g ă l o ș i i] pișaiți de *măți*.

MEÁRE s. n. pl. L VIIb „mere”: [Plăcinta] și cu *mărá* s-o făcut.

MEÁZĂȚ v. **amiáz 2°**.

MECANIZĂȚIILE s. f. pl. art. B VIIIb „vehiculele (militare) mecanizate”: Când au venit nemții cu *mecanizățiile*.

MEDÍC s. m. L VIIb, e, S VIIIb „medic”: N-am fost din ianuarie la *medicu* L VIIb.

MEDIȚÍNĂ s. f. colect. L VIIb, d „medicamente”; cf. b u i é d e, l é c u r i.

var. **mediținurile** s. f. pl. art. L VIIb.

MEDIȚINURILE v. **medițină**.

MEHÁNIC s. m. L VIIIb „(lucrător) mecanic”.

MÉIA, *a* ~ pron. pos. R VIIb „a mea”.

MELIȚOI [fon. *melițón*] s. n. L VIIb, TM VIII, E VIII, B VIIa „meliță mare”: Și-am avut *melițón* de-am melițat-o [cânepa] L VIIb.

MENAJERIE s. f., în *școala de* ~ TM VI „școala de menajere”.

MENÉSC vb. ind. prez. 1 sg. R VIIb „indic, hotărâsc pentru cine anume împart pachetele cu alimente date de pomana”: O făcut colaci d-aia, aia i-o *minít* la mort, de pomana mortului [...] spune să fie de pomana lu cutare; cf. n u m é ș t e.

ind. prez. 1 pl. *mením* R VIIb, pf. c. 3 sg. *a menít* R VIIb; refl. impers. ind. prez. *se menéște* R VIIb.

MÉRE v. **merg** 2°.

MÉREȚI v. **merg** 1°.

MERÉU adv. L VIIb, S VIIb „fără grabă, încet, rar”: Moșu meu o venit *meřéu*, *meřéu*, cu ața L VIIb. Ș-atunci iar, m a i o dată facem să fie iute sau *miréu*, să numere B II.

var. **miréu** adv. B II.

MEREÚȚ adv. L VIIb, e, S VIIb, c, I VIb, dim. de la *meréu* („încetișor”): [Piftiile] le ferbem șase ceasuri *mereúț* pe ș p o i e r S VIIb.

var. **miréuț** adv. B II*.

MERG vb. ind. prez. 1° 1 sg. L VIIId „urmez, frecventez”: *Mĭēr* — la credința asta [adventistă].

2° var. **mére** vb. ind. prez. 3 sg. TM VIIa, Ib VIII „merge”.

ind. prez. 1 pl. *mérem* 2° O VIIIa, b, 2 pl. *méreți* L VIIId; impf. 3 pl. *mereáu* 2° S VIIIb, pf. c. 3 sg. *a mers* 1° L VIIb.

MESĂRIȚĂ s. f. R VIIb, pl. *mesărițe* R VIIa, b „față de masă”; cf. m ă s á i.

var. **misăriță** s. f. M VIIc.

MÉTĂR s. m. 1° E V, VIII, B VIIIa, M VIIa, Ms VIIIa „metru linear”.

2° M VIIIb, Ms VIIIa „metru cub (de lemne), ster”.

3° S VIIIa „unitate de măsură pentru capacitate, egală cu aproximativ douăzeci de litri; dublă, baniță”.

pl. *métări* 1° L VIIb, e, S VIIc, I VIb, B VIIc, Ms VIIIa, 2° M VIIIb, Ms VIIIa.

MIC v. **nimic** 2°.

MICHE s. f. pl. Ms VII „bani, bănuți (de aur)”: [Doctorul] m-o dat niște *mikę* d-ale de a o r, așa o fost p r ă vremurle-alea.

MICI s. m. pl. V V „un fel de chiftele fierte”.

MIÉRE s. f. L VIIb, TM V, VIIa, b, B Va, b, c, VIIa, b, M VIIa, R VIa, VIIb, V VIe „zahăr”: [Copiilor răciți] le-ai făcut ceai cu *mĭere* arsă B Vb; cf. z a h á r 1°.

MILUÍTE s. f. pl. VI VIIa „iele”: Înainte o r î n c r i z u t în lucruri n ă b u n e, în *miluíte*-n... dar acuma nu mai cred copiii-n alea dăfel.

MÍNTON adv. TM VIIc „imediat”; cf. d e l ó c 1°, f u r t 2°, í m e d i a t, v é t e m 2°.

MIRÉU v. **meréu**.

MIRÉUȚ v. **mereúț**.

MIRÍȘTE s. f. S VIIIc „miriște”.

MROSÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. Ib VII „a mirosit”.

MISĂRIȚĂ v. **mesăriță**.

MISTECĂTÚRI s. f. pl. M VIIc „amestecuri”.

MÍȚĂ v. **măiță**.

MÍXĂ adj. f. O VIIIb „mixtă”.

MOÁNCĂ, *a* ~ v. **móncă**.

MOÁRE s. f. L VIIe, VII*, B VIIb, V VIe „zeamă de varză murată”.

MOBÍLĂ s. f. L VIIId, VIIIb „mobilă, mobilier”: Și i-am cumpărat iaca așa, r e g a l, *mobílă* în s o b e, o vindut s t a n u l cu *mobila* lu fata mea L VIIId; cf. s ó b ă 2°.

MOCIOÁCĂ (3 sil.) s. f. B VIIIb „partea îngroșată a unei băte, măciucă”.

MODĂ s. f. 1° B VIIb „model, modalitate (de făcut o mâncare)”: Acuma-i altă *módă* [de făcut mămăliga].

2° pl. *móde* S VIIc „obiecte de îmbrăcăminte moderne”: [Nurorii] i-am luat *móde* și ț o a l e, eu nu m-am dus la târg dacă nu i-am adus o c â r p ă, dacă nu i-am adus un ș u r ț, dacă nu i-am luat... g o a l ă eu n-am vinit la ea.

3° var. **módea** s. f. art. M VIIa „moda”.

MÓDEA v. **módă** 3°.

MODÉLURI s. n. pl. VI VIIa „modele”.

MODÍȚI adj. m. pl. S VIIc „îmbrăcați la modă”: Eu nu-i las [pe] ăia să fie mai *modiț* ca copiii mei.

MOIÉM vb. ind. prez. 1 pl. S VIIb „udăm, înmuiem”.

MOLĂRAI v. **molărăie**.

MOLĂRAIE s. f. E V, VIIa, G VIIb, c, Ib VII, VIII „poză, fotografie”; cf. f o t o g r a f i e, i c ó n i.

var. **molărăi** s. n. L VII*, B VIIc; **mulărăie** s. n. pl. B VIIc.

MOLĂRÍT vb. 1° a ~ ind. pf. c. 3 sg. S VIIc, G VIIb „a fotografiat”: *M-am molărit* eu, *m-a molărit* mama mea, că să mă văd cum am fost eu fată mare, *m-am molărit* singură S VIIc.

2° part. *molărit* TM VIIb, Ib VII „zugrăvit, vopsit”: Totu o fost *molărit* cu flori TM VIIb.

1° conj. prez. 3 sg. *să molărească* G VIIb; part. f. *molărită* Ms VII; refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am molărit* S VIIc.

var. 1° **mulărită** vb. part. f. B Va, VIIc.

MOLDÁVIA s. f. propriu G VIIIb „Republica Moldova”.

MOLÍTVĂ s. f. 1° B VIIa „cununie religioasă”.

2° B VIIa „apă sfințită care se pune în prima baie a nou-născutului”.

MOMÁI s. f. pl. R VIIb „persoane mascate (care umblă prin sat a doua zi după Lăsatul Secului de Paști)”; cf. l ó r f e.

MÓNCA, a ~ loc. adv. L VIIIb „cu greu, cu trudă”: Nu m a ăla [p i g m e z u l de struguri] a *móncă* s-o făcut [...] O zi și-o noapte ai fiert de strugure.

var. **moáncă**, a ~ loc. adv. L VIIIb.

MONÍTIE s. f. M VIIIc „muniție”.

MORÁR s. m. R VIa „staroste la nuntă (unul din partea mirelui, altul a miresei)”.

MORCÓI v. **morcovi**.

MORCÓVI s. m. pl. I Vb, G VIIc „morcovi”.

var. **mărcói** [fon. *mărcóni*] s. m. pl. R VIIa, V VII; **mărcóni** s. m. pl. M V, VIIc; **morcói** [fon. *morcóni*] s. m. pl. M VIIa, R VIIb.

MORMÂNȚ v. **morminț**.

MORMINȚ s. L VIIIb, S VIIIb, c, I Va, VIb, TM V, VIIa, VIIb, VIII, E VIIIb, O VIIIa, G VIIb, c, Ib VIII, pl. *mormânțuri* V Vid „cimitir”: În poartă la *morminț* iară se face o ț â r ă slujbă I Va.

var. **mormânț** s. n. B Vb, VIIa.

MORMINȚĂR, în ~ *de cai* s. m. O VIIIa [în trecut] „persoană care îngropa cai”; cf. ș á n t ă r.

MORT adj. S VIIIc [d. un teren] „cu semănătura pierită, distrusă; fără cultură”.

MORTÁȘILOR s. m. pl. gen. B VIIa „morților”; *lúnea* ~ B VIIa „ziua de luni la o săptămână după Paști, când, conform obiceiului, se merge la cimitir și se pomenesc morții”: [Ce înseamnă luna mortășilor?] La

m o r m â n ț [se duce] carne, băutură și ouă, și t o a r t ă și... o l i t r ă de vin, și... pentru că citește și p r ă m u m ă - s a , și p r ă t a t ă - s o , și p r ă m a i c ă - s a , și p r ă m o ș u - s o , și p r ă e l .

MÓRTURI s. n. pl. V V „înmormântări”.

MOȘ s. m. L VI (mai ales art.) general „bunic”: [Părinții] s-or întors înapoi [în Elveția] și noi am rămas cu *móșu* și cu b a b a ; cf. d é d a , t á i c ă .

MOȘÚICĂ (3 sil.) s. f. R VIIa, V VII „persoană (de obicei, nașa de cununie) care ajută lehuza în primele trei zile după naștere”: Mama mea s-o dus și o vinit la nănașă, la nănașă... ea o fost *moșúică*, așa am [k] și ea o vinit t r i i zile cu mâncare, *moșúica* aia [...] și sara o vinit: z u p ă , s a r m e sara o adus, într-o sar-așa, t r i i s ă r i o vinit așa R VIIa.

MÓȘU-ŪICA s. compus m. art. G VIIb „fratele bunicului”.

MÓTCĂ s. f. E VIIa, M VIIa, pl. *mótche* S VIIc, TM V, B VIIa, b, M VIIa, b „scul de tort, jirebie”.

MOTOĂRE s. n. pl. M VIIIb „mașini electrice (pentru tăiat lemne)”.

MOTOLÍT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. B VIIIb „s-a împotmolit”.

MÓȚUL s. n. art. M VII „părul din cap, pletele”.

MOŪI s. m. S VIIa „moroi, strigoi”; cf. m u r ó i .

MUCĂREȘTE vb. ind. prez. 3 sg. S Va [d. gemul pus la borcan, insuficient fiert] „face mucegai, mucegăiește”: M a t r e b ă mult fiert, tot p e s m e t u mult fiert, că dacă nu ș e d e [k], nu ș e d e dacă nu, *mucărește*; cf. î m p ă j e n e á s c ă .

conj. prez. 3 sg. *să mucărească* S Va.

MUGURÁN s. m. V V „poreclă (în funcție de sat)”.

MŪICĂ s. f. voc. S VIIc „mamă!”; cf. m á i c ă 1°, m ú m ă 1°.

MUJLÍC s. n. I VIb „borhot”: *Muzlíc* înseamnă când s-o f r i p t r ă c h i a... până nu se f r i g e , e c o m i n ă și când s - o f r i p t , nu-i mai c o m i n ă , e *mužlic*.

MULĂRÁIE v. **molărăie**.

MULĂRÍTÁ v. **molărit** 1°.

MULGILÍȚA s. f. art. B VIIa „aparatură de muls vaca”.

MULT 1° *mai* ~ loc. adv. B VIIa „altădată, vreodată”: *Maĭ mult* să nu te v ă d c ă l u c r i , m a c ă r c ă nu m ă i m ă n c n i m i c .

2° art. *cu mŭltu* loc. adv. B VI, VIII „(foarte) mult”: Astea nu se mai lucră, lucrurile alea, d i n c e - a fost căldură, *cu mŭltu*, ba și că am pus o v e a s ă , atuncea o trebuie lucru ei, și aia tot vara s-o lucrat.

MULȚĂMÉSC vb. 1° intranz. ind. prez. 1 sg. L VIIe „mulțumesc, îmi exprim recunoștința”.

2° tranz. conj. prez. 1 sg. *să mulțămesc* L VIIIb „să mulțumesc, să tratez, să fiu pe plac”; cf. d e p l i n é s c .

3° refl. ind. prez. 1 sg. *mă mulțumăsc* S VIIIc „sunt mulțumit, nu pretind mai mult”.

ind. prez. 1 pl. *mulțămim* 1° L VIIe; part. m. pl. *mulțămiți* 2° L VIIe, f. *mulțămită* 2° VI VIIa; refl. ind. prez. 1 pl. *ne mulțămim* 3° VI VIIa.

MULȚĂMIRE s. f. VI VIIa „mulțumire, satisfacție”: Noi așa, nu ni-s s ă n ă t o ș i , n u m a... avem *mulțămire*, avem o d i n ă , avem t i h n ă , cum se spune, așa avem... liniște.

MŪMĂ s. f. 1° (mai ales art.) S VIIc, E IId, B VIIa, c, M V, VIIa „mamă”: Tata m-a fost... la doi ani [k]

la trei ani după *múma* o murit M VIIa; cf. *m á i c ă* 1°, *m ú i c ă*.

2° art. TM VI „bunica”; cf. *b á b ă* 1°, *b ú n a*, *g r é m a*, *m á i c ă* 2°, *s t r ă m á i c ă* 1°.

1° voc. *múma* L VIIb, *mímă* R VIIa.

MURÁRE s. f. M VIIIb „saramură”: Am pus carnea la *muráre*; cf. *m u r ă t o á r e*, *m u r é l e*.

MURÁTOÁRE s. f. L VIIb „apă sărată, saramură”: [C l i s a] am pus-o s ă ș a d ă-n *murătóárē*; cf. *m u r á r e*, *m u r é l e*.

MUREÁZĂ, *se* ~ vb. 1° refl. pas. ind. prez. 3 sg. M V [d. carne] „se pune la sare, i se d ă sare”; cf. *n ă c r é ș t e* 3°.

2° ind. pf. c. 1 sg. *am murát* L VIIb [d. cânepă] „am topit”: Nu știu cât s-o ținut a c o l ó în ap-aia, ca *s ă s ă muréză* cânepa S Vb.

ind. pf. c. 1 pl. *am murát* 2° B VIIb; part. f. *murátă* 2° L VIIb, S VIIc; sup. *la murát* 1° M VIIc; refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a murát* 2° B VIIa; conj. prez. 3 sg. *s ă se muréze* 2° S Vb, B VIIa.

MURÉLE s. f. pl. M V, V V, VIe „saramură (pentru murături sau carne)”; cf. *m u r á r e*, *m u r ă t o á r e*.

MURLUÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. O VIb, VIIIa, b „am umplut cu pământ partea de jos a încăperilor unei case”.

MURÓI [fon. *muróíí*] s. m. S VIIa, pl. art. *muróii* B VIIa „strigoi, moroi, vrăjitor”: Cum se calcă pământu sub l u m e și sub soare/ Așa s ă calce toți *muróíí*/ Toți strâgoii/ Toți p o c i t o r i i B VIIa; cf. *m o ú i*.

MUSCHÍU s., în *am lucrát* ~ L VIIIb „tip de model cusut (pe pânză)”: A m î m p u i a t noi fetele, *am lucrát muskíu* la pânză d-asta.

MUSLIMÁN s. m. B VI „musulman”.

MÚSTĂ v. *mústră* 2°.

MÚSTRĂ s. f. 1° M VIIc „model, mostră după care se lucrează, se țeș diverse obiecte casnice”; cf. ș e m.

2° var. **mústă** s. f. TM VIIIb „model zugrăvit pe pereți”: Totu o fost m o l ă r i t cu flori și cu *mústă*.

MUZÉURI s. n. pl. B VIIa, G VIIIa „muzee”.

MUZÍCĂ s. f. 1° general, pl. *muzíci* L VIIb „muzică, grup de muzicanți”: *Muzíca* l-o petrecut [pe nănașul]. Cu *muzíca* l-o adus, *muzíca* l-o dus [...] atunci, duminica la amiază, iară l-o adus cu *muzíca* B VIIa.

MUZÍCI s. m. pl. R VIIIa „muzicanți”: O fost încadrați ca *muzís* militari; cf. *d i r i j é r i*.

N

NÁFTĂ s. f. S VIIa, V VIe „benzină, petrol”; cf. *b e n z í n*.

NAIFRÍPȚI s. m. pl. Ib VIII „ienibahar”.

NAILÓN s. n. 1° L VIIIb, S VIIa, I Va, VIb, B VIIa „nailon, material plastic”.

2° pl. *nailoáne* S VIIIb „folii din material plastic”.

NAINTÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. R VIIIa „am înaintat”.

NAÍNTE v. *înainte* 1°, 3°.

NAÍNTEA v. *înainte* 5°.

NÁLTE adj. f. pl. R VIIa, VIIIb „înalte”: Ea [cânepa] o crescut mare, *nántă* L VIIb.

var. **nántă** adj. f. L VIIIb.

NÁNTĂ v. *nálte*.

NAPÓI v. *înapói* 1°, 2°.

NAPÓILE v. *înapói* 2°.

NAPOLITÁNCHÉ s. f. pl. TM V „napolitane”.

NÁTUL s. m. art., în *tot* ~ L VIIIb, S Va, VIIa, b, B VIIa, R VIIa, b, VI VIIIb,

Ms VII, VIIIa „toată lumea”: *Tot nátu* o făcut [priveghiul] cum o vrut B VIIIa. *Tot nátu* ia lumină la Paști R VIIa; cf. l ú m ă.

NĂBÍNE adv. 1° G VIIc „rău, de calitate inferioară”: Să nu iasă brânza *năbíne*.

2° L VIIIb „rău, bolnav”: Iaca cu ele [vecinele] p iste telefon dacă mi-i ceva rău, mă simt bete ag ă, mă simt *năbíne* o ceva.

NĂBÚNE adj. f. pl. VI VIIa „care nu sunt bune; rele”: Înainte or încrizut în lucruri *năbúne*, în milu ite-n... dar acuma nu mai cred copiii-n alea dăfel.

NĂBUNÍT, *s-a ~ vb.* refl. ind. pf. c. 3 sg. M VIIa „a înnebunit”; cf. n ă r o z í t 1°.

NĂCREÁLĂ s. f. 1° L VIIIb „acreală”: [C urechiu l] l-am pus la *năcreálă* și când s-o n ă c r í t, am mâncat.

2° pl. *năcrelí* TM VIIIb „murături”.

NĂCREȘTE, *se ~ vb.* refl. 1° ind. prez. 3 sg. L VIIe, B VIIa, b, V V [d. varză, legume] „se acrește, se murează”: [C urechiu l] l-am pus la n ă c r e a l ă și când s-o n ă c r í t, am mâncat L VIIIb.

2° ind. prez. 3 sg. L VIIe, VII*, S Vb [d. aluat] „dospește, crește”: O ț â r ă untură, u l e u, ce punem, frământăm și-l lăsăm [aluatul] *să să năcrească* L VIIe; cf. î n ă c r í t ă 2°.

3° conj. prez. 3 sg. *să se năcrească* M V [d. carne] „să se pună în saramură; să se macereze”; cf. m u r e á z ă 1°.

4° conj. prez. 3 sg. *să se năcrească* V VII [d. brânză] „să fermenteze”: Dacă-i d-a acră brânza, ai lăsat-o *să să-năcrjască*, după aia s-o pus în s t r ă c ă t o r i.

ind. impf. 3 sg. *se năcreá* 1° B VIIIb, pf. c. 3 sg. *s-a năcrít* 1° L VIIIb, R VIIa, V VII, 2° L VIIIb, e, VII, B VIIa, VIIIa, R VIIa, b; conj. prez. 3 sg. 2° *să se năcrească* L VIIe, M VIIa, b, R VIIa, b, V VII, VI VIIIb, VIIIb, Ib VII; part. *năcrít* 2° S Vb, f. *năcrítă* 1° R VIIa.

NĂFRICOÁSA adj. f. G VIIIb „curajoasă, netemătoare”; cf. n ă m ă r n i c ă.

NĂIMÍTĂ (3 sil.) adj. f. S VIIc „angajată (cu plată) pentru a presta o muncă”: M-am dus *năimítă*, dacă știți ce-i aia, când te duci să lucrî la cineva [...] că să fac bani să-mi iau ț o a l e; cf. î n c r e z ú t e 1°, r ă n d u i 6°.

NĂINTE v. *înainte* 1°, 2°.

NĂLBÉLE s. f. pl. TM VIIa „înălbitori”: Subțire [fuiorul] și-nălbit pân *nălbéle*, fiert totul, la șanț, limpezite.

NĂLBÍT, *ai ~ vb.* ind. pf. c. 2 sg. B VIIa „ai frecat, ai făcut spumă (unt, untură, albuș)”: *Ai nălbít* un pic de untură și-ai uns f r u n z e l e-alea de plăcintă dasupra.

part. f. *nălbítă* B Vc; refl. ind. prez. 3 sg. *se nălbéște* B Vc.

NĂLUÁTE adj. f. pl. L VIIIb [d. haine] „nepurtate, neîmbrăcate”: Da' câte am *năluáte* [haine], n ă p u r t a t e n i c i d e c u m; cf. n ă p u r t á t e.

NĂMÁRNICĂ adj. f. G VIIIb „curajoasă, netemătoare”; cf. n ă f r i c o á s ă.

NĂMITÓRII s. m. pl. art. G VIIIb „angajații temporar pentru lucrări agricole”; cf. a r g á ț i.

NĂNÁȘ s. m. 1° E V, R VIa, G VIIb, c „naș (de cununie)”.

2° art. G VIIc „nașul de botez”.

3° art. L VIIIb, B Va, VIIa, c „nașul de cununie și de botez”.

pl. *nănăși* 1° V v, VII, 3°L VIIb.
var. 1° **nunăș** s. m. M VIIc, R VIIa, V VII, VI VIIa; în ~ *măre* R VIIa „nașul din partea mirelui”; ~ *mic* R VIIa „nașul din partea miresei.”

NĂNĂȘĂ s. f. 1° art. E v, B VIIc, V VII, G VIIb, c, pl. *nănășele* R VIIa „nașa de cununie”.

2° I Va, B VIIa, G VIIc „nașa de botez”.

var. 1° **nunășă** s. f. art. R VIIa, VI VIIa, pl. *nunășele* R VIIa.

NĂNORMĂL 1° adv. G VIIb „anormal”.

2° adj. f. *nănormală* G VIIb „anormală”.

NĂNSURĂT adj. TM VI, VIIa „neînsurat”.

NĂPLĂCŪT adj. M VIIc „neplăcut”.

NĂPÓI v. **înapói** 1°, 2°.

NĂPÓIA v. **înapói** 3°.

NĂPOMINÍTE adj. f. pl. M VIIc „nemaipomenite”.

NĂPURTÁTE adj. f. L VIIb [d. haine] „nepurtate, neîmbrăcate”: Da’ câte am n ă l u a t e, *năpurtáte* [haine] n i c i d e c u m; cf. n ă l u á t e.

NĂPUȘTÍT, *a* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 1° 3 sg. S VIIc „a neglijat (pe cineva)”: Tat-al meu, de câte ori [...] *o năpustít-o* [pe mama], s-o dus la b e r t.

2° 3 sg. R VIIIa „a alungat”: Și mamă-sa *o năpustít-o* [pe fiică] ș-o tricut la... u i c a e i și la m a i c ă.

3° 1 sg. *am năpustít* S VIIIc „am părăsit, am lăsat (serviciul)”.

3° imperat. 2 sg. neg. *nu năpustí* S VIIIc; cond. prez. 1 sg. *aș năpustí* S VIIIc.

NĂRĂVÉZ, *mă* ~ vb. refl. ind. prez. 1 sg. L VIIb „mă enervez”: Că dacă mi-s tare năcăjită, toată-ncep și trămur și *mă nărvéz* încoace-ncolo.

NĂRÓC s. n. L VIIb, e, S VIIIc, B VIIa, VIIIb, M VIIb, c, R VIIa, VIIIa, VI VIIIa „noroc”: Și-atuncea care t r i f e ș t e [banul] e al lui, *nărócu* lui L VIIc.

NĂROZÍT, *am* ~ vb. 1° ind. pf. c. 1 sg. Ms VIIIa „am înnebunit”; cf. n ă b u n í t.

2° part. m. pl. *nărozíți* Ms VIIIa (iron.) „nărozi, prostănaci”.

1° ind. pf. c. 2 sg. *ai nărozít* Ms VIIIa.

NĂSCŪT, *a* ~ vb. 1° ind. pf. c. 3 sg. S VIIc „s-a născut”: [La ora de religie ni s-a spus] Domnu Cristos unde-*o născút*; cf. f ă t á t.

2° part. f. *născută* L VIIb, B VIIa, TM VIIa „care a născut”: Ai fost muiere *născută* [...], nu te-o lăsat [soțul] să iei gheotate, să nu răcești L VIIb.

NĂTICÁCI s. m. pl. TM VIIc, E IIa „încălțăminte de vară, croșetată, cu talpă subțire”.

NĂZÁREÁNĂ s. f. L VIIIc „nazareeană; pocăită, sectantă”.

NĂZĂRÉI v. **năzăréni**.

NĂZĂRÉNI s. m. pl. L VIIb, d, e, B VIIa „nazareeni; pocăiți, sectanți”: *Năzăréni* ăștia la noi, pocăiții, m a nu-s pocăiți, ma *năzărén* le spune L VIIIc.

var. **năzăréi** s. m. pl. L VIIIc.

NĂZĂRÍE s. f. B VI „adunare de n ă z ă r e n i, de sectanți”; cf. a d u n á r e.

NÉACRE (3 sil.) adj. f. pl. R VIIb [d. p o g ă c i] „din aluat fără drojdie; nedospite”.

NEÁMȚUL s. m. art. colect. Ms VII „nemții”: S-o băgat *neámțu* în țară b a ș a Paști, dimineața.

NEÁNEA v. **néne**.

NEÁUĂ s. f. S VIIc, I I, TM VIII, E VIIa, B Vb, VIIa, b, c, Ms VIIIa, G VIIIb „zăpadă”.

NEDÉIA s. f. art. R VIa „sărbătoarea (populară) organizată, de obicei, la hramul bisericii”; cf. c r a m, r ú g a 1°, s l á v a.

var. **nidéie** s. f. VI VIIIb, VIIIa.

NÉDLE v. **cnédle**.

NEGÉIE v. **nigél**.

NÉGRU adj., în *nu s-or ocupat de* ~ TM VIIa „nu au făcut afaceri la negru”.

NEGRUȚĂ adj. f. B Va [d. supă] „de culoare închisă, negricioasă”: [Supa de porumbel] ieșea mai *negruță*.

NEÎNTE v. **înaînte 1°, 4°**.

NEMÍCA v. **nímíc 2°**.

NEMȚOÁIELE [fon. *nemțoáiele*] s. f. pl. art. L VIIIb, TM VIIIb „nemțoaicele”; cf. n e m ț ó i c i.

NEMȚÓICI s. f. pl. Ib VIII „nemțoaice”; cf. n e m ț o á i e l e.

NEMULȚĂMÍT adj. TM VIIIb „nemulțumit”.

NÉNE [fon. *néne*] s. f. G V „termen de adresare pentru o femeie mai în vârstă”; cf. d á d a 1°, d í d a 1°.

var. **neánea** [fon. *nána*] s. f. art. S VIIa.

NÉNETED adj. B VIIIa „care nu e neted, neuniform”.

NEPĂZITÓR adj. S VIIIb „care nu se ferește, imprudent”: El [fiul] așa o fost de *nepăzitor!*, el o și duh nít în vremea aia [când era bolnav de plămâni].

NEPOZÍM s. n. B VI „ordin de chemare (în armată)”.

NÉȘTE v. **níște**.

NÉȘTEVA pron. nehot. m, f. pl. B VI, VIII d „câțiva, câteva”; cf. n é ș t e 2°.

NEVÁSTA s. f. art. R VI, VIIa „mireasa”; cf. t á n ă r a 1°.

NEVEDÍT, *am ~ vb.* ind. pf. c. 1 sg. L VIIIb „am năvădit; am trecut firele de urzeală printre ițe și prin spată după modelul țesăturii”.

NEVÓDNIC s. n. R VIIIb „meliță”.

NI¹ conjuncț. L VIIIb, d, e „nici”: Am auzit de ea [c h i s ă l i ț ă] c-or spus [bătrânii] c-or beut, m a n-am văzut, *ni* n-am făcut L VIIe; cf. n í c i.

NI² interj. B VIIIb „uite”; cf. i a, i u 1°.

NIC v. **nímíc 2°**.

NICĂÓRI v. **nicări**.

NICĂRÍ adv. B VIIIa „nicăieri”: Io nu merg *nicăuręa* [la biserică] L VIIIb; cf. î n c ó t r o, n i c i ú n d e.

var. **nicăóri** adv. TM VIIIc;

nicăúrea adv. L VIIIb, I Va, G VIIc;

nicăúri adv. TM VIIa, B Va, c, VI, VIIIa, Ms VII.

NICĂÚREA v. **nicări**.

NICĂÚRI v. **nicări**.

NÍCE v. **níci**.

NÍCI adv. M V „nici”; cf. n i¹.

var. **níce** adv. B VIIIa.

NÍCICARE pron. nehot. S VIIc, B Vc „niciunul, niciuna”; cf. n i c i d e c ă r e.

NÍCICÂND adv. S VIIIc „niciodată”; cf. a l t ă d ă t ă 2°, c ú l a, o r i.

NÍCICE (2 sil.) pron. nehot. B VI „nimic”; cf. n í m i c 2°.

NÍCICÚM (3 sil.) adv. L VIIe, I VIIb, TM VIIa, R VIIIa; ~ *și cum* loc. adv. B Vb „în niciun fel; deloc”: Miercurea și vinerea n-am tăiat [oaie] *niścúm* L VIIe. [Prăjitura] nu se cheamă *nicicúm și cum*, toartă să zicem B Vb; cf. n í c i d e c u m, n i c i d e f é l, n i m í c 1°.

var. **nicicum** adv. S VIIIb, M VIIc.

NÍCICUM v. **nicicúm**.

NICIDECÁRE pron. nehot. L VIIId „de niciunul; de niciuna; de niciun fel”: – De care vrei [soc], de-ăsta o de mieră?! Da nu vreau *níždăcáre*; cf. *n í c i c a r e*.

var. **nicidecare** pron. nehot. Ms VII.

NICIDECARE v. **nicidecáre**.

NICIDECUM adv. M VIIc „în niciun fel; deloc”; cf. *n í c i c ú m*, *n í c i d e f é l*, *n í m í c 1°*.

NICIDEFÉL adv. Ms VII „defel; în niciun fel; deloc”: Tu să nu suflă *níždəfél* cătră el; cf. *n í c i c ú m*, *n í c i d e c u m*, *n í m í c 1°*.

var. **nicidefel** adv. Ms VII.

NICIDEFEL v. **nicidefél**.

NICIDUPĂCE pron. nehot. B VIIc „după nimic”: Nu m-am dus la ei [la copii], *níždupăce*, nici după nimic.

NICIÚNDE adv. VI VIIa „nicăieri”: *Nísúndə* nu m-am dus de-acasă; cf. *î n c ó t r o*, *n í c ă r í*.

var. **niciunde** adv. S VIIb, M VIIa, R VIIb, Ms VII.

NICIUNDE v. **niciúnde**.

NIDÉIE v. **nedéie**.

NIGÉL s. m., pl. *nigéi* B VIIb dim. de la *neg*.

var. **negéie** s. n. pl. Ib VIII.

NÍMA v. **níminea**.

NÍME v. **níminea**.

NÍMEA v. **níminea**.

NÍMERE v. **níminea**.

NÍMÍC 1° adv. L VIIb, Ms VII, VIIIb „deloc, defel”: Eu n-am fost *nímíc* vinovată, numa el [fostul soț] o fost rău Ms VII; cf. *n í c i c ú m*, *n í c i d e c u m*, *n í c i d e f é l*.

2° var. **nimică** pron. neg. B Va, M V „nimic”; cf. *n í c i c e*.

3° var. **nimíca** pron. neg., în expr. *céva și* ~ L VIIb, B VI „mai nimic, aproape nimic”: Și m-am gândit: De

ce *să-i dau* [porcii] *pe séva și nimíca*, că mie-mi place carnea de purcel?! L VIIb.

var. 2° **mic** pron. neg. Ms VIIIa; **nemíca** pron. neg. L VIIb; **nic** pron. neg. G VIIb.

NÍMÍCA v. **nimíc 3°**.

NÍMÍCĂ v. **nimíc 2°**.

NÍMÍCÉSC, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 pl. L VIIb [d. fructe] „se mărunțesc (prin fierbere)”: *P i g m e z u l... s e d e z m ă d u r ă* [...], *să nimísc* prunele de rămân groase, cum să vă spun? Ca mămăliga.

NÍMINEA pron. neg. L VIIId „nimeni”: Sora mea îi moartă, nu mai am pe *nímína* L VIIId. N-o știut *níme* de detergent ca acuma L VIIb.

var. **níma** pron. neg. L VIIc, S Va, b, VIIb, c, VIIIc, VI VIIa; **níme** pron. neg. general; **nímea** pron. neg. E VII, R VIIa; **nímerea** pron. neg. B VIIa.

NÍȘTE 1° pron., adj. nehot. m, f. pl. L VIIb, d, O VIIIa, Ms VIIIb, G VIIIb, VIIIb „câțiva, câteva”: M-am dus [la piață] de *néște* ori Ms VIIIa; cf. *n é ș t e v a*.

2° var. **néște** art. nehot. pl. S Vb, VIIc, V VII, O VIIIa, Ms VIIIa „niște”.

var. 1° **néște** pron., adj. nehot. L VIIb, d, e, S VIIa, b, B VIIIc, R VIIa, Ms VIIIa, b.

NIÚMA v. **núma 1°**.

NO interj. L VIIb, e „ei!, ei bine!”.

var. **noa** interj. S VIIa, c, TM V, VI, B VI, M VIIb, c, R VIIa, VIIIa, Ms VII, VIIIa.

NOA v. **no**.

NOÁTINI s. f. pl. L VIIb, d „miele, cârlane”: Și s-o tăiat oaie... oi, *nóátín* d-ale tinere, nu d-ale bătrâne L VIIb.

NODÉUL s. n. art. L VIIb „glezna”.

NORÁRE s. f. Ms VIIIa „înnorare”; cf. *n o r e á l ă*.

NÓRĂ s. f., în *să déie* ~ S Vb [d. o tânără] „prin căsătorie să fie dată la casa soțului”.

NOREĂLĂ s. f. L VIIb, G VIII „înnorare; vreme înnorată”: Acasă iar am întins-o [cânepa], da' dacă am văzut că-i *norăală*, nu că... o udă L VIIb; cf. *n o r á r e*.

var. **noureălă** s. f. M V.

NOSÍRI s. f. pl. TM VIII „năsălie”: Am avut făcute *nosírí* [de pus sicriul] ca un s c a m n așa.

NOST v. **nóstu**.

NÓSTU pron., adj. pos., pl. *noști*, f. *noastă*, pl. *noăște* general „nostru”.

var. **nost** pron., adj. pos. I Va, TM VI, VIIa, b, VIII, M VIIc, G VIIIb, c, Ib VII, VIII.

NOU 1° în *de* ~ loc. adj. L VIIId, TM VIIIb „nou venit”: Și la noi avem un p r e ó t acuma *dě nou*.

2° în *pe din* ~ loc. adv. I VIb „din nou, iar”.

NOUREĂLĂ v. **noreălă**.

NOVÉMBĂR s. m. L VIIb, d, S VIIa, I Va „numele lunii noiembrie”.

NUJVÁDEAM s. n. B VIIIa „jgheab la acoperiș”

NÚLĂ s. f., *la* ~ loc. adj. O VIIIa „la zero, foarte mic”: Prețurile îs *la núlă*.

NÚMA adv. **1°** L VIIb, d, e, VII*, S Va, TM VIIa, c, V VII, VI VIIIa „numai, doar”: [Șunca] șade mult în m u r ă t o a r e a aia [...], m a cât [ș a d e] *núma* să se păzească ca să nu se bage [b â z e l e] L VIIb; cf. d e c á t, d o á r ă², m a¹ 2°.

2° L VIIId „sigur, desigur, bineînțeles”: – Și dumnealui [soțul] a fost acolo [în America], da? / – Po *núma!*; cf. f u r t 3°, p r e ț í s, s i g u r á t, v é t e m 4°.

3° cu val. conjunct. L VIIb, d, e, TM VIIa, B Va, VI, VIIc, VIIIa, M V,

R VIIIa, b, Ms VII, Ib VIII „ci, dar, însă”: Pe la început cam greu o fost, *núma* n e - a m d e d a t așa m e r e u ț L VIIe. [Nunta acum] nu mai e în cameră, *núma* în cort, în ș a t r ă R VIIIb; cf. b a ș 3°, c ă, m a¹ 1°.

4° ~ *ce* locuț. conjunct. M VIIc „imediat după ce”.

var. **1° níuma** (2 sil.) adv. Ms VII.

NÚMERE s. n. pl. VI VIIa „familii considerate după numărul casei”: Și m o ș u l meu o vrut să-mi facă [nuntă] și mie așa puțin, cu c â t a neamuri, vreo treizeci de *númêre* am avut noi.

NUMÉȘTE, *se* ~ vb. refl. pas. ind. prez. 3 sg. S VIIa „i se dă destinație; se indică cui i se dă de pomană”; cf. m e n é s c.

NUNĂȘ v. **nănăș 1°**.

NUNĂȘA v. **nănășă 1°**.

NÚNTRU v. **înúntru**.

O

O conjunct. **1°** disj. general „sau, ori”: Îi f ă r b u i ț ă [lâna] o cum îi B VIIa. S-a numit plug [de prăși] care-o mers c-un cal o cu doi R VIIIa; cf. t í r i.

2° o... o corelat. L VIIb, I I, VI VIIIa, G VIIIb „fie... fie, ori... ori”: Ș-atunci le dai [b u b u i e n e l e] p i n zahăr, o d-al... ca făina, o d-ă s t a l a n t L VIIb; cf. d a r¹ 1°, m á c ă r 1 1°.

OÁRA¹ v. **hóra 3°**.

OÁRĂ² s. f. G VIIa „oră”: o *óará*, o *óará* jumate [coci pâinea].

OÁRELE v. **hoáre**.

OBAVÉDURILE v. **obavéz**.

OBAVÉZ s. n. VI VIIa, pl. *obavéze* Ib VII „cotă; obligație agricolă percepută de stat (în primii ani după Cel de-al

Doilea Război Mondial)”; cf. p o v é z d ă.

var. **obavédurile** s. n. pl. art. S VIII; d

obavézi s. f. pl. R VIIIb.

OBAVÉZI v. **obavéz**.

OBLIGĂȚI s. f. pl. L VIIIb „dări, obligații”; cf. d ă t i l e.

OBLURI s. n. G VIIc „mingi”; cf. l ó p t ă 1°.

OBÓICĂ s. f. B II, V* „volei”.

OBÓR s. n. S VIIc, R VIIb „curte (mai ales partea din spatele casei)”.

OBRÁZ s. m. 1° L VIIb, art. în ~ul *picióru* lui L VIIb, d „partea de deasupra a labei piciorului”.

2° L VIIb, TM VIIc „fiecare dintre părțile din față ale opincii”.

ÓCĂ s. f. 1° M VIIIb „unitate de măsură pentru capacitate egală cu aproximativ un litru și un sfert”.

2° L VIIb „legătură din câte zece fuioare”: Și-aia, *óca* aia s-o făcut câte zece, d r u g ă l o c i de-ăia, de-am pus în furcă.

OCHI s. m. cu val adv., în *a necát* ~ B VIIIb „a înecat în întregime”: S - o î m p l u t p u s t a de apă și *ochi o necát-o*, la s p ă i i l e alea ce-o fost în pustă, tot, le-o omorât și porci, și m a r v ă și tot.

OCÓL s. n. 1° O VIIIa, Ib VII „curte, ogradă”; cf. á r i e, a v l i e, d v o r é ț.

2° *în* ~ loc. adv. S VIIa, *la* ~ loc. adv. S VIIa, *na* ~ loc. adv. B VIIa, pl. *ocoále*, *la* ~ S VIIa „de jur împrejur”: O trebuit să mânjești *na ocól* [cu baligă] d u ș n i c u l [ca să nu intre aer rece în cuptor] B VIIa; cf. r o á t a 1°.

3° var. **ocólă**, *na* ~ loc. adv. M VIIIa „în apropiere”; cf. d e l ó c 2°.

4° *la* ~ *de* loc. prep. M VIIIb „de jur împrejurul”.

OCÓLĂ v. **ocól** 3°.

OCTÓBĂR v. **octóbre**.

OCTÓBRE s. m. B VI „numele lunii octombrie”.

var. **octóbăr** s. m. L VIIb, S VIIc.

ODÍNĂ s. f. 1° Ib VII „odihnă”.

2° VI VIIa „liniște, tihnă”: Noi așa, nu ni-s sănătoși, n u m a... avem m u l ț ă m i r e, avem *odînă*, avem tihnă, cum se spune, așa avem... liniște.

ODINÉSC, *mă* ~ vb. refl. ind. prez. 1 sg. L VIIb „mă odihnesc”.

ind. pf. c. 1 pl. *am odinit* S VI; conj. prez. 3 sg. *să odinească* VI VIIa; refl. ind. pf. c. 1 pl. *ne-am odinit* VI VIIa.

ODÚNE s. pl. R VIIa „fântâni”; cf. b u n á r, l u v í n ă.

OGÁȘ 1° s. n. Ms VIIIa „drum forestier (neamenajat)”: Taie la m e t ă r i din codru, cu m o t o a r e d-alea, cu caii duc la *ogăș*, scoate t r a c t o r e.

2° s. f. *ogășă*, pl. *ogășe* V Va, VI d „pârâiaș”.

OGĂȘÉNI s. m. pl. V VI d „locuitori din zona o g a ș u l u i”.

OGLÍNDĂ s. f. M VIIIc „(aparatură de) radioscopie”.

OGOÁIE s. n. pl. S VIIa „forme (de copt) rotunde, circulare”: [Când s-a copt pâinea] ea s-a dat l a l ă t u r i, da, mândru, roz, așa-n *ogóáje*, ai crezut că-i... tot b u l b u c i, cum se spune.

OGORÁU vb. ind. impf. 3 pl. L VIIIb „arau pământul (adânc); făceau *ogor*”.

OLÁT v. **aluát** 3°.

OLĂȚÉL v. **aloțél**.

ÓLBĂ s. f. S VIIc, V VI d „halbă (de vin, bere)”: O beut câte-o *ólbă* de vin S VIIc.

OLCÚȚĂ s. f. 1° art. G VIIb „ulcica”: Cu *olcúța* nouă, cu *olcúța* mare/ Dă, Doamne, să ploaie.

2° G VIIIb „ceașcă (de cafea); cf. șolîță.

OLDĂ v. **hóldă** 1°.

OLÉI s. n. B VIIb, VIIIa, M V, R VIIa „ulei (comestibil)”; cf. uló i, z e i t í n l°.

var. **uléu** s. n. L VIIc, e, I I, B Vc.

OLOÁGĂ adj. f. L VIIb, m. pl. *ológi* L VIIb, ~ *de mână* Ms VII „fără o mână, ciungă”: B a b a o fost *olóagă dă mână*, o avut o operație la mână Ms VII. O fost acolo o casă [...], dă o fost o femeie *oloágă* și cu deștile de la picioare o h e c l u i t L VIIb.

OLTĂNÉSC vb. ind. prez. 1 sg. R VIIIa „altoiesc”: Așa de bune [pere] eu nu mai găsesc cum o *oltonít* m o ș u meu TM VIIb.

ind. pf. c. 1 sg. *am oltănit* R VIIIa, Ms VII, 2 sg. *ai oltănit* Ms VII, 1 pl. *am oltănit* Ms VII; conj. prez. 2 sg. *să oltănești* Ms VII, 3 sg. *să oltănească* R VIIIa, Ms VII.

var. **oltonít**, a ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. TM VIIb.

OLTĂNÍT s. n. Ms VII „acțiunea de a o l t ă n i; altoit”.

OLTOÁIA v. **oltoáie**.

OLTOÁIE [fon. *oltoáie*] s. n. pl. TM VIIc „injecții”; cf. i n é c ț i e.

var. **oltoáia** [fon. *oltoáia*] s. f. art., pl. *oltoáie* R VIIIa.

OLTONÍT v. **oltănesc**.

OMENEÁSCĂ adj. f. I Va „bărbătească”.

OMENÍE s. f. S VIIc „recunoștință”.

OMÉȚI s. m. pl. TM VIIc „nămeți”.

OMEȚÍT, a ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. TM VIIc „a acoperit cu multă zăpadă, a troienit”.

OPĂRÉSC vb. ind. prez. 1 sg. S Vb, VIIb „fierb (legume, carne etc.)”:

Când era post, *am opărit* c r u m p i, i-am fierț, i-am sărat și i-am mâncat L VIIe.

ind. prez. 2 sg. *opărești* S Vb, pf. c. 1 sg. *am opărit* L VIIb, e; part. m. pl. *opăriți* S VIIb, V VIc, VIIa; refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a opărit* L VIIb, e.

OPĂRITURI s. f. pl. Ib VII, VIII „măruntaie (plămâni, inimă, ficat), cap și șorici, fierte împreună, pentru umplutura mațelor de caltaboș”.

OPRÉG s. n. L VIIb, e, O VIIb, VIIIb, pl. *oprége* L VIIb „un fel de catrință (sau șorț) purtată peste fustă”: O țără s u m n e l e mai largi, or avea... *oprég* din lână țesut L VIIe; cf. b ó ș c ă, ș o r ț.

OPRÍTĂ adj. f., în *nu mi-s* ~ L VIIb „nu am interdicție medicală, nu-mi este interzis”: *Nu mi-s oprită* de la slănină [...], *nu mi-s oprită* de la nimica.

ÓRĂ v. **hóra** 3°.

ORÂNDÍT, *să fi* ~ vb. conj. pf. 3 sg. E V „să fi orânduit, să fi pregătit”; cf. g r i j é s c l°.

ORBÉȚU, *de-a* ~ loc. subst. VI VIIa „numele unui joc de copii; baba-oarba”: Și ne-am jucat cu păpușile și ne-am jucat *de-a orbéțu*.

ORI s. f. pl., în *nici de* ~ loc. adv. B VIIa „niciodată”; cf. a l t ă d á t ă 2°, c ú l a, n í c i c â n d.

ORICÁRE pron. nehot. I Vb „fiecare, indiferent care”: Fiecare își pune p i p a r c ă... *oricáre* cât îi place de iute; cf. f i e ș t e c á r e, t o t l°.

ORICINEVÁ pron. nehot. Ms VII „cineva, oarecare”; cf. c í n e g o d e, c í n e v a.

ORÍZUL s. n. art. S Va „orezul”; cf. p e r í n c i.

ÓRIÎNCE M V „în orice”.

ORMÁN s. n. B II, VI VIIb „dulap”; cf. d o l á p.

ÓRNURILE s. n. pl. art. M V, VIIIc „coșurile caselor, hornurile”.

ORTÁC s. m. L VIIb, S VIIc, B IIb, Ms VIIIb, G VIIIb, pl. *ortáci* I Va, B II, VIIa, Ms VII „prieten, coleg, tovarăș”: Dacă moare soț, dai [haine] la uică, la *ortác*, o la moș, la ce se dă L VIIb; cf. *prétin*.

ORTÁCE s. f. pl. I Va, Ib VII, VIII „prietene”; cf. *prétine*.

ORTÁCEA, *se* ~ vb. refl. ind. impf. 3 sg B VIIIa „se întovărășea, se grupa, lucra împreună”: Să *ortásá* unu cu altu, ca să meargă... lucru măi repede B VIIIa. *Dac-am putut să facem arătură mai adânc, ~~î~~-am ortásít* cu... m á i vreun *prétin* care i-am făcut arătură VI VIIa.

ind. impf. 3 pl. *se ortáceáu* B VIIIa; pf. c. 1 pl. *ne-am ortácít* R VIIIa, VI VIIa, 3 pl. *s-au ortácít* O VIIIb.

ORZÓR s. n. S VIIc „aer liber, afară”.

OSĂTÁNIILE s. f. pl. art. S Vb „cele cuvenite la naștere și în primele zile după naștere”: Moașa făcea *osătániile*.

OSĂNDĂ s. f. R VIIIb „osânză”; cf. *untúra* 1°.

OSĂNDÍT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. VI VIIIa „au muncit din greu, au trudit”: Rudeniile de - a p r o a p e o r s l u j í t, *or osîndít*; cf. *chinuím* 1°, *ostenít*.

OSTENÍT, *s-au* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 pl. VI VIIa „au muncit din greu; au trudit”; cf. *chinuím* 1°, *osândít*.

OSTRÁCII s. m. pl. art. O VIa „austriecii”.

ÓSUL s. n. art. L VIIId, e, E VIIa, pl. *oáse* Ms VIIIa „sâmburele lemnos (la fructe)”: Am făcut [p i g m e z] de c a i s â n ă, i-am scos *ósu*, am pus z a r L VIIId; cf. *sămânță* 1°.

OTÁR v. *hotár* 1°.

OTĂRÁT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. VI VIIIa „au hotărât”: Și *m-am otărát* și i-am tăiat [porcii] L VIIb.

refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am otărát* L VIIb, 3 sg. *s-a otărát* VI VIIa, 3 pl. *s-au otărát* VI VIIa.

OTÉL¹ s. n. B VIIa, R VIIa, b, VI VIIa, VIIIa, Ms VIIIa, pl. *otéluri* R VIIa „hotel”.

OTÉL² s. n. S VIIa, R VIIIa „soi de viță-de-vie cu struguri parfumați; tămâioasă”.

var. *otělă* s. f. M VIIIa.

OTÉLĂ v. *otél*².

OTESÍT vb. part. G VIIb „liniștit, alinat”: Copilu o d u r m í t scaldat, *Ńotesít*.

OTRĂVIRE s. f. L VIIb „infecție”: M-o mai căutat ea [b a b i ța] o ț â r ă, că vezi să nu se oprească, ca să-mi coacă, s ă c a p ă t o *otrăvire*; cf. *apríndere*.

OTCÓȘ s. M VIIIb „cositură, polog”.

OTPÚSC s. n. M VIIIc „scrisoare de trimitere, de recomandare medicală”.

ÓUL s. n. 1° art. B VIIc „rinichiul”: M-o apărat *óyu* al stâng cu c a n a l u r i l e; cf. *bobricul*, *riníc*.

2° s. n. pl. art., în *ouăle clocite* M VIIc „numele primei vizite din partea tinerilor căsătoriți la părinții fetei”.

OVÁȘUL s. n. art. Ms VII „împrejurimea, împrejurul”: Atunci a vinit m a i c a mea dân *ováșu* școlii, d-acolo d â n g ă [k] unde-i școala, p r ă s t ă drum.

OVCÉNI s. m. pl. art. L VIIId, TM VIIb, O VIa, VIIIa, b „locuitorii satului Ovcea”.

OVEÁSĂ s. f. B VIIIb „ovăz”; cf. *pír*.

P

PAC interj. B VIIa „cuvânt care, repetat, redă măcăitul raței”.

PACHETÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. M VIIc „am împachetat”.

PACHÉTURI s. n. pl. 1° R VIIb „pachete (cu diverse alimente) împărțite la pomană”.

2° S VIIb „buchete (de flori)”; cf. *chítă* 2°.

PÁJINI v. **pánjen**.

PALARIZÁT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. S VIIb „a paralizat”; cf. *șlogóit*.

PÁNĂ s. f. R VIIb, VI VIIa „floare sau creangă de măr împodobită, care, conform obiceiului (însoțită de diverse cadouri, bani, prăjituri, tort), este adusă la mireasă din partea mirelui, sâmbătă seara, înaintea nunții”: [Sâmbătă seara] la tinăra o adus... galbini [...] cu *până*, da, așa o fost, merg cu toartă, cu... galbinii aia prăvunmăr așa chitit, frumos o fost R VIIb. Și sâmbătă sara o fost ca tocoma, ca căpara. Or vinit cu *pána*, așa... s-o zâs VI VIIa.

PÁNCĂRUL s. n. art. B VIIa „pampersul”.

PÁNJEN s. m. B Vc, VIIIb „păianjen”.

var. **pájini** s. m. pl. I VIb, TM III; **pánjene** s. m. B Vc, VIIIb.

PÁNJENE v. **pánjen**.

PÁOR s. m. S VIIc, pl. *páori* S Vb, VIIa, TM VIIb, B VIIa, M VIIIb, VI VIIa, Ms VIIIa, G VIIb „șăran (gospodar), agricultor”: La câmp lucrăm, ni-s *páori* S Vb.

var. **páore** s. m. L VIIe, TM VIIa, E IIb, VI, G VIIb; **páure** s. m. L VIIe, TM VIIa.

PÁORE v. **páor**.

PAPÍR s. n. 1° S VIIa „bucățică, (foaie de) hârtie”; cf. *hártie* 2°.

2° R VIIIa „act de identitate; pașaport”; cf. *cníjiță, pásoș, pásurí*.

var. 2° **popír** s. n. R VIIIa.

PAR s. n. L VIIb, S VIIc, Ms VIIIa, B Va, c, VIIc, VIIIb „pahar”.

PARASTÓȘ v. **părăstăș**.

PARAZÓLUL s. n. art. M VIIb „umbrela”.

PÁRCĂTĂ adj. f., *roză* ~ B VIIa „de culoare roz închis spre roșu”.

PÁRTĂ s. f., pl. *perți* TM VIIa „dungă colorată (într-o țesătură)”; cf. *beátă, ștraf*.

PÁRTE s. f. 1° art., în *părtea mare* loc. subst. L VI, VIIb, VI VIIIb „(cea mai) mare parte, majoritatea”: *Părtea mărje* o plecat lumea [la lucru, în străinătate] atunci, de pin șaizăci și cinci L VI. [Fiica] cam *părtea mărje* lucră duminica L VIIIb.

2° art., în *din părtea* loc. prep. B VIIa, M V „din cauza, din motivul”: *Pră noi ne-or mânat din Șfăițasca din părtea* lu război M V.

3° în *dintr-áltă* ~ loc. adv. M VIIc „de altceva, din alt motiv; în altă privință”: *Dâintr-áltă parte* nu spun nimic, ma nu-mi place că-i sârb [ginerele].

PÁSOSȘ s. n. L VIIb „carte de identitate, pașaport”: *Nu ma... b a g s e a m ă Leana nu se zice... uite, la pásoș, la astea, Leana, ma Iuliana;* cf. *cníjiță, papír* 2°, *pásurí*.

PÁSURI s. n. pl. TM VIIa „pașapoarte”; cf. *cníjiță, papír* 2°, *pásosș*.

PAȘTÉTĂ s. f. V VIe, VII „pateu de ficat”.

PĂȘTILE s. n. pl. 1° ~ *ále Mari* L VIIb „sărbătoarea Paștilor”.

2° ~ *ále Mici* L VIIb „Paștile Blajinilor”.

PAT s. n., pl. *pături* R VIa „numele unui obicei care se practică în seara premărgătoare nunții”: Seara vine j u n e l e... cu *pat*, așa se spune la noi, e un obicei, vine la... mireasă, cu *paturi*, cu opt, zece sau cînșpe oaspeți d-a lui, cu părinții, bineînțeles, și îi dă cadouri, îi dă... la mireasă.

PĂTEM vb. ind. prez. 1 pl. L VIIb „suferim, îndurăm, pătimim”; cf. *petrecút* 1°.

PÁTICHE s. pl. I Va „papuci”.

PÁURE v. *páor*.

PAURITĂ s. f. TM VI „țărancă”.

PÁVLA s. f. art. Ib VII „smântâna”.

PAVLÁCĂ s. f. B Vc „frișcă”: Am făcut un budinc de vanil, am pus cu margarin, cu lapte, cum trăbă, am pus ciocolăți dă banane-n el ș-atunci am pus p a v l á c ă d-a dulce.

PĂCUIÁLA s. f. art. G VIIc „pachetul, legătura”.

PĂCURÁR s. m. 1° S VIIa, V VIId, O VIIIa, b, pl. *păcurári* L VIIc, B VIIa, R VIIIb, O VIIIb, VI VIIIb „cioban”; cf. *boitár*.

2° S VIIc „proprietar de oi”.

PĂDÚCHI s. m. pl. I VIb „albițe, fluturi-de-varză”.

PĂHĂIRÉL (3 sil.) s. n. L VIIb „păhărel”: Atunci le-am tăiat [bubuienele] cu șoliță o c-un *păhăir-él*, le-am tăiat așa.

PĂLĂMÁRĂ s. f. B VIIIb „sfoară groasă”; cf. *fúne, víțã* 1°.

PĂLĂMÉȘTE vb. ind. prez. 3 sg. B VIIb „adună grâul cosit (sau t u l e i i tăiați ori cânepa) în grămezi, în snopi”; cf. *chitesc* 5°.

var. *pălănit*, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIb.

PĂLĂMÍT s. n. B Vb, VIIb „numele acțiunii de a p ă l ă m í, de a sparge brazda cosită și de a forma snopi (de grâu) sau de a lega cocenii de porumb după cules”: [Am lucrat] la toate, la grâu, la *pălămit*, a m c h i t a t la cucuruz, la grâu; p ă l o m í t [este] când dai cu secera de-ai strâns pe jos, la grâu, când se fac snopii, da' la c u c u r u z se face tuleii VIIb.

var. *pălomít* s. n. B VIIb.

PĂLĂNÍT ~ v. *pălăméște*.

PĂLĂSTÓȘ v. *părăstăș*.

PĂLOMÍT v. *pălămit*.

PĂMÁNT s. n., în ~ *de códru* M VIIa „teren rezultat din defrișarea pădurii, impropriu pentru agricultură”.

PĂMÁNTUÍT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. TM VIIa „s-a stabilit într-un loc, s-a împământenit”; cf. *stabilizát*.

PĂNTÁLÓNI s. m. pl. O VIa, VIIIa, b „pantaloni”.

PÁNTRU prep. M VIIa, c, R VIIIb „pentru”: [Mi-a adus] toale *príntu* pat, de durmit M VIIc. N-am avut ț o a l e la noi, *píntřă* noi S VIIc.

var. *píntřă* prep. S VIIc; **prántru** prep. E VIIa; **prántu** prep. B VIIa; **príntu** prep. M VIIc.

PĂNUȘÍT, *a* ~ vb. 1° ind. pf. c. 3 sg. R VIIa „a smuls penele de pe o pasăre tăiată, a jumulit”; cf. *ciúpe l, pínuít*.

2° refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. *s-a pănușít* R VIIa [d. carne] „s-a curățat, s-a desprins de pe oase”; cf. *dez m ă d u r ă* 1°.

PĂORÍT s. n. S VIIIc, M VIIIc „ocupația de agricultor; agricultură”: Păi, la ce-am muncit? la... cum să spun, cum se spune? la *păurit*, la pământ R VIIb.

var. **păurít** s. n. TM VIIa, c, VIII, R VIIb, O VIa, VIIIb.

PĂPRICĂȘ v. **popricăș 2°**.

PĂPŪC s. m. 1° S VIIa „gheată”.

2° pl. *păpúci* B VIIc „încălțăminte croșetată sau tricotată din lână groasă, de obicei împodobită cu motive florale aplicate pe căpută (uneori tălpuite cu piele groasă), azi purtată doar în costumul popular”; p. ext. „încălțăminte”: Ne-am dus cu *păpús* de lână... la joc, nu ne-am dus cu *păpúci* d-a i t r o p - t r o p.

PĂPŪȘA s. f. art. B Vb, VI „mănunchiul, teaca de pănuși în care este fixat știuletele pe tulpina de porumb”: Noi îi spunem *păpúșa* unde... tãman unde-i c u c u r u z u B VI.

PĂRĂDĂI v. **părădăi 2°**.

PĂRĂDĂICĂ (4 sil.) s. f. S Vb „pătlăgea roșie”; cf. p ă r ă d ă i s ă, p ă r ă d ă i 1°.

PĂRĂDĂISĂ (4 sil.) s. f. I VIIb, Ib VII, pl. *părădăise* (4 sil.), *părădăisi* (3 sil.) L VIIIb, e, VII*, S Va, TM VIIIb, B VIIIb, R VIIIb, Ib VII „pătlăgea roșie”; cf. p ă r ă d ă i c ă, p ă r ă d ă i 1°.

var. **porodăise** (4 sil.) s. f. pl. M VIIIb.

PĂRĂDĂI s. f. pl. 1° Ms VIIIa, G VIIc „pătlăgele roșii”; cf. p ă r ă d ă i c ă, p ă r ă d ă i s ă.

2° var. **părădăi** s. n. I Vb „pastă de roșii, bulion”; cf. s o s.

PĂRĂSTĂȘ s. n. R VIIIb, Ib VII „parastas”.

var. **parastós** s. n. B Va, VIIc; **pălăstós** s. n. B Va, VIIc; **părăstós** s. n. B VIIc.

PĂRĂSTÓȘ v. **părăstás**.

PĂRCEÁUÁ s. f. TM VIII „parcelă, lot”; cf. fl ú r u l, p ă r ț é l a, t a l.

PĂRÉTE s. m. S VIIc, pl. *părăți* M VIIIc „perete”.

PĂRGÁT s. n. L VIIe „numele unei țesături (neidentificate)”.

PĂRGĂLUIEȘTI vb. ind. prez. 2 sg. L VIIe „prăjești ușor, rumenești (ceapă, carne etc.)”: Carne a o f r i g i, *părgălujeșt*, tai ceapă, *părgălujeșt* carnea, după ce-i o țără *părgăluită*, atunci curățăm și c r u m p i i.

part. f. *părgăluită* L VIIa.

PĂRMAMENT adv. O VIIIa „în mod regulat, permanent”: [Avem un vecin] care vine la noi *părmament*; cf. r e g u l á t.

PĂRȚÉALA v. **părțéla**.

PĂRȚÉLA s. f. art., pl. *părțéle* L VI „parcela, lotul”: *Părțéla* aia am pus tot grâu, *părțéla* aia am pus tot porumb, *părțéla* aia da; cf. fl ú r u l, p ă r c e á u á, t a l.

var. **părțéala** s. f. art. L VI.

PĂSÁRE s. f. B VIIa, pl. art. *păsările* Ib VII „vrăbie”: Rândunica nu-i *păsáre* [...] v r ă b í e, la aia noi îi zicem *păsáre* [...]. Íi braună, braună cu drap îi; cf. v r ă b í e.

PĂSTĂ v. **péste 2°**.

PĂSTE v. **péste 2°**.

PĂSÚI v. **făsúlă**.

PĂSÚIE v. **făsúlă**.

PĂSÚLĂ v. **făsúlă**.

PĂSULÍCĂ s. f. L VIIb, c, e „roșcovă (boabe sau măcinată)”: Din făină de grâu [...] se face [...] p ă t u r a t ă cu mac, cu *păsulícă*, cu ț i m e t, cu... p i g m e z, cu gem, cu ce vrem facem L VIIIb; cf. f a s o l í c ă, p ă s u l í ț ă, p o s t á i c ă, p o s t á i e, r o ș ț i e, r o ș ț í l ă.

PĂSULÍȚĂ s. f. M VIIc, G VIIa, VIIIa „roșcovă (boabe sau măcinată)”; cf. f a s o l í c ă, p ă s u l í c ă, p o s t á i c ă, p o s t á i e, r o ș ț i e, r o ș ț í l ă.

PĂȘCĂNĂC s. m. S VIIb „păștarnac”.

var. **pășcănăt** s. m. B Va, c, G VIIc.

PĂȘCĂNĂT v. **pășcănác**.

PĂȘÍT, *a fost* ~ vb. tranz. ind. m. m. c. pf. 3 sg. G VIIb „a fost deocheat”.

PĂTLĂDĂC s. n. R VIIIb „un fel de mâncare de tăieței cu mac”.

PĂTRÂNJEI v. **pătrunjéi**.

PĂTRUNJEI s. m. pl. tant. L VIIe, I Vb, V VII, G VIIc „pătrunjel”: Punem apa, și punem carnea, și punem v e g h e t ă, punem *pătrunjéi*, morcovi, țelăr L VIIe.

var. **pătrânjei** s. m. pl. tant. S VIIb, B Vc.

PĂTÚLUL s. n. art. L VIIIb „stratul din mânuși de cânepă puse la topit”: Și-am pus așa *pătúlu* [de cânepă] gros, am pus par aici la capătu ăsta și la capătu ăla ca să n-o-mpingă [apa].

PĂTURĂTĂ s. f. 1° B VIIc, ~ *ácră* B VIIa, ~ *dúlce* E VIIa, ~ *máre* B Vc „plăcintă (din aluat dospit)”: Alții spun plăcintă, alții spun *păturată* *dúlce* E VIIa.

2° L VIIb, d, ~ *de-a ácră* L VIIe „cozonac”: Din făină de grâu [...] se face *păturată* cu mac, cu *pășulică*, cu *țimet*, cu *pigméz*, cu gem, cu ce vrem facem L VIIb; cf. *colác* 1°, *pătură* 3°, *pielm* 2°, *túrtă* 5°.

3° ~ *mícă* B Vc „plăcintă cu aluat din foitaj”.

4° pl. *păturáte* I Vb „obiecte de îmbrăcăminte cu falduri, plisate”.

PĂTURÁTE v. **túrtă** 5°.

PĂTURĂ s. f., pl. *pături* I Vb 1° R VIIa „pliseu”.

2° B Vc, G V, VIIc, pl. *pături* B Vc „foaie subțire de aluat”; cf. *frúnze*, *túrtă* 2°.

3° R VIIa, b, ~ *ácră* R VIIa, b, VI VIIb „cozonac (cu diverse umpluturi: mac,

nuci, roștilă)”; cf. *colác* 1°, *păturată* 2°, *pielm* 2°, *túrtă* 5°.

4° ~ *cu brânză* R VIIa „ștrudel cu brânză”; cf. *ștrúdă*.

PĂTURÍTĂ adj. f. L VIIb „plisată”.

PĂUREȘTE adv. V VIe „țărănește”: Cârnații [...] noi îi facem așa *păurește*, să zic cam așa, ca la țară, ca la sat.

PĂURÍT v. **păorít**.

PĂZÉȘTE, *nu se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. L VIIb „nu se păstrează, nu se întreține corespunzător”: Clisa am ținut-o câte două săptămâni, da vara nu, că vara m a c ă r c u m *s-o păzím*?

conj. prez. 1 sg. *să păzesc* L VIIb, Ms VII, 1 pl. *să păzám* L VIIIb.

PĂNCĂ conjuncț. Ms VII „pentru că, deoarece”: Papu I. Ana [mă cheamă]. Și Anuța m-or zis, mă-nțelegeți? *pýncă* și *baba* o fost Ana; cf. *ce*, *prântă* 3°, *prântă* c ă.

PĂNCÉ conjuncț. S VIIc „pentru ce, de ce”.

PĂNDĂRÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. Ms VII „am așteptat”: Și cân_l-am *pândărit*, până sâmbătă dup-amiază de la două ceasuri l-am făcut [copilul]; cf. *aștetá*.

PĂNE s. f. 1° S VIIa, R VIIa, pl. *páne* „pâine”; cf. *pítă*.

2° R VIIIb „grâu, cereale”.

PĂNGĂ v. **íngă** 1°.

PĂNGI vb. ind. prez. 2 sg. I Va „plângi”.

PĂNTRE prep. S VIIIb „printre”.

var. **prântă** R VIIIa; **prântră** B VIIa, VI VIIIa.

PĂNZURI s. f. pl. S VIIc, B VIIb „pânzeturi”.

PĂRPORE s. m. Ms VII „erupție cutanată”: M-o ieșit un *párpore* pre mine, cum să spun? toat-am fost așa

rapor *pră* piept, și *pră* obraz și *pră* mână, ca o alergie așa; cf. *ră puréi*.

PE prep. **1°** L VIII, R VIIa, O VIIIa „la (cu indicarea locului, după verbe de mișcare)”: Mergem *pe* piaț O VIIIa; cf. a.

2° M VIIc, R VIIa „în (cu indicarea locului)”: [C o m l e a u l] l-o uscat și l-o ținut *pe-o* cotăriță de pită R VIIa.

3° L VIIIb, e, E V, Ib VII „pentru (cu val. temp., indicând perioada)”: O venit *pe-un* ceas de vreme E V. Am fost așa *pră* puțină vreme, *pră* un ceas, *pră* două B VIIIc.

4° L VIIe „cu (indicând instrumentul)”: Și g i u r ă și tot am făcut *pe* el [pe ac, cu acul].

5° L VIIIb, Ms VIIIb, VI VIIa „prin (cu indicarea unui spațiu deschis)”: Mergeam [c u m u z i c a] *pă* sate Ms VIIIb. Ele [țigăncile] or venit *pră* sate, cu tot al lor [...] și ne-or lucrat toată cânepa VI VIIa.

6° L VIIIb „după, pentru (cu nuanță finală, după verbe de mișcare)”: Acuma dacă neamurile lu j u n e l e or venit *pă* tinăra, *tinăra* și-o chemat a ei [invitați].

7° var. **pră** prep. S VIIa, E Va, B II, II*, Vc, VI, VIIa, b, VIIIa, b, c, M V, VI VIIa, Ms VII „pe (introducând un complement direct)”: *Pră* mine mă cheamă Olga S VIIa.

8° var. **pră** prep. Ms VII „pe (cu val. temp.)”.

9° var. **pră** prep. B VI, VIIa, VIIIc, G VIIa „pentru (cu val. temp.)”: [Tricotăm] ș t r i m f i *pră* iarnă G VIIa. [Porumbul] l-am pus în c ă m a r ă, cum să spun? *pră* iarnă s-avem B VI.

10° var. **pră** prep. VI VIIa „pe, pentru, în schimbul”: Și aicea m-o d ă s c u m p ă r a t *pră* mine *pră* bani.

11° var. **pră la** prep. comp. B VIIa „pe la”.

12° var. **pră urmă** loc. adv. B VIIa, R VIIIa „pe urmă, apoi”.

13° var. **pr-unde** loc. adv. M VIIc „pe unde”.

14° var. **pră drag** loc. adv. E Va „de drag, din dragoste”: Eu *pră* el [pe soțul] *pră* drag l-am luat.

15° var. **pră** prep. E Va [după verbul *a semăna*, *a se asemăna*] „cu”: [Copilul] samănă *pră* tata o *pră* mama.

16° var. **pră** prep. E VII „cu (indicând compoziția)”: Nu s-o făcut atuncea *pră* cremă [...] prăjitură.

17° var. **pră dintâi** loc. adv. M VIIc „pentru început, mai întâi”: [Când n-a mai fost în sat preot ortodox] lumea, *pră dintâi* [...] n-or vrut cu popă catolic.

18° var. **dă pră** prep. comp. V VIIa „după (indicând ascendența)”: urmaș *dă pră* tată.

19° var. **pre** prep. S VIIa, M V, VIIIb, c, d, VIIIb, c, V V, Ms VII, VIIIa „pe (local)”: O lăpădat țoalele *pre* f e r e a s t ă M VIIc; ~ *găta* loc. adv. M V, VIIa „aproape gata”.

var. **pră** prep. 3° B VIIc, VI VIIa, 5° B VIIa, b, VIIIc, VI VIIa, G VIIa, 19° B Vc, VIIa, R VIIa, b, VIIIb, VI VIIa, Ms VII; **pr-ormă** loc. adv. 12° B Vc, VIIIb.

PECĂR s. m. S VIIa, TM V, R VIIIb „brutar”; cf. *p i t ă r*.

PECĂRIILE s. f. pl. art. L VIIIb „brutăriile”: Că și la voi nu face n i m e-n lume pâine, iar face... *pecăriile*.

PÉCE s. f., pl. *peci* R VIIIa „putină mare (în care se puneau strugurii zdrobiți pentru must)”; cf. *l o t f ó s*.

PÉCINĂ s. f. M V, VIIc, pl. *pecini* M V „carne macră, pecie”.

PEGMÉZ v. *pigméz*.

PELICÍCĂ s. f. L VIIb „inflorescență (la cânepă)”: Și-atuncea am dat cu *pelisica*, cu sămânța, și-am făcut-o [cânepa] albă, și-am făcut-o f a i n ă.

PENSIÚNE s. f. B VIIIb „pensie”; cf. p é n z i e.

PÉNTRU DE v. de 16°.

PÉNZIE s. f. L VIIb, d, S VIIIc, TM VIIa, B VIIc, G VIIIa „pensie”: Și am *pénzie* după soțu meu L VIII; cf. p e n s i ú n e; *în* ~ loc. subst. L VII*, S VIIc „pensionar”: [Vecinii] când îs *în pénzie* vin acasă [din străinătate] L VII*; cf. p e n z i o n é r; *s-a dus în* ~ B VIIc, *a plecat la* ~ „s-a pensionat” R VIIIa; cf. î n t r á 2°.

PENZIONÉR s. m. I VIa, G VIIc, VIIIa „pensionar”; cf. p é n z i e.

PER s. m. M VII „păr (pom)”.

PERICÓL s. n. L VII d „pericol, primejdie”: Dar dau, dacă... cineva îi *în pericól*, îmi dau haina de pe mine că vreau să-l ajut.

PERÍNCI s. n. G V „orez”; cf. o r í z u l.

PERIȘOÁRE s. f. pl. S Va „sarmale”; cf. s á r m e l °.

PEROSTÍE s. f. L VIIb, R VIIIb „pirostrie”: S-o băgat și porcu, purcelu, carnea, ludaia, s-o băgat în dubă... pe *perostíe* L VIIb; cf. s á j á c, t á g r ă.

PÉSĂCUL s. art. M VIIIc „nisipul”.

PESCĂRÍTUL s. n. art. S VIIIc „ocupația de pescar; pescuitul”.

PESMÉT s. n. TM V, VIIa, b, VIII, pl. *pesméturi* S Va „gem, magiun (din diverse fructe)”; cf. p i g m é z.

var. **pismét** s. n. S VIIa.

PÉSTE prep. 1° în expr. *cu gúră* ~ *ei* L VIIb „cu gura pe ei, certându-i mereu”: Cu copiii t r e b ă să fii *cu gúră peste ei*.

2° var. **păstă** prep. S VIIIa, TM VIIa, VIII, O VIa, VIIIa „peste, deasupra”; cf. d e á s u p r a, p r é c o.

3° var. **péste** prep. R VIIIa „peste, mai mult de”.

4° var. **prăstă** prep. R VIIa „peste (introducând un compl. de timp)”: Aveam carne *prăstă* iarnă.

5° var. **píste** prep. S VIIIc „prin (introducând un compl. de loc.)”: Ásta [= nepotul] s-o dus *píste* lagăr, din Italia.

var. 2° **păste** prep. Ib VIII; **péste** prep. R VIIIa; **pístă** prep. L VIIb, e; **píste** prep. S VIIIc; **prăstă** prep. S VIIa, TM VII, VIII, B Va, b, c, VIIa, VIIIa, b, M VIIc, VIIIa, R VIIa, VIIIb, V VI d, G VIIIa; **prăstră** prep. E VIII, B Vc, VIIa, b, c, VIIIa, b, VI VIIa, G VIIIa; **préste** prep. B Vc, VIIc, VIIIa, V VII, M V, R VI, VIIb, Ms VIIa.

PEȘCHÍR s. n. L VIIc, B VIIa, R VIIa, VIIIb, pl. *peșchíre* L VIIe, VII*, I V, E VIIa, R VIIa „ștergar”: Când s-o închegat [laptele] l-am tăiat [cașul] cu cuțitu ș-atunci l-am pus într-o s t r e c ă t o a r e, într-un *peșkír!* așa alb de-o putut să se stoarcă L VIIe; cf. ș t é r g u r ă.

var. **peșchíră** s. f. Ib VII; **pișchír** s. n., pl. *pișchíre* B VIIc; **teșchír** s. n. L VII d.

PEȘCHÍRĂ v. **peșchír**.

PÉȘTE v. **péste** 3°.

PÉȘTII s. m. pl. art. Ms VII „mușchii (brațului)”: O fost un vecin p r e s t ă drum, Mitea Bălan, așa l-o chemat, p r ă s t ă drum, m â n i l e groase la el, *péștîj* groși.

PETÉNĂ v. **petínă**.

PETÍNĂ s. f., pl. *petíne* V VIII „claie din cincisprezece snopi”; cf. c á r s t ă, c â r s t ă ț i.

var. **peténă** s. f., pl. *peténi* R VIIIb;
pitînă s. f. V VII.

PETRECÚT, *am* ~ vb. 1° tranz. ind. pf. c. 1 sg. L VIIe, Ms VII „am pătimit, am îndurat”: Ca o mălarie am avut așa, multe le-*am petrecút* eu Ms VII; cf. p á t e m.

2° refl. ind. pf. c. 3 pl. *s-au petrecút* VI VIIa „au petrecut, s-au veselit”: Care i-o chemat Vasile i-o chemat *să să petreácă* o țără L VIIe.

2° refl. conj. prez. 3 pl. *să se petreacă* L VIIe.

PETROLÉI s. n. B Vb, VIIIb, Ms VII „gaz lampant”: *Petroléj* am pus, în cap, ș-așa mi s-o spălat chica și la mine c h i c a nu e unsă, nu-i măi [...] spălată cu apă n i c i d e f e l Ms VII.

var. **petroléie** s. f. E VIIa.

PETROLÉIE v. **petroléi**.

PEȚEĂLĂ s. f. 1° M V, G VIIc „pețire, pețit”; cf. p e ț e á u a.

2° var. **pițeălă** s. f. M VIIc, pl. *pițele* R VIIa „logodnă”; cf. c ă p á r ă, t ó c m a.

PEȚEĂUA s. f. art. E V „pețirea, pețitul”; cf. p e ț e á l ă 1°.

PIĂTRĂ s. f. 1° *creiôn de* ~ loc. subst. S VIIIa „condei de ardezie (pentru scris pe tăbliță)”.

2° pl. *pietri* M VIIIb „pietre”.

PIAȚ v. **piăță**.

PIAȚ v. **piăță**.

PIAȚĂ (3 sil.) s. f. L VIIIb, d, I VIb „piață”: Când io am fost la România [...] o fost *piăț*a la [...] târgu, la v e g h e t u r i L VIIIb. Dacă mă duc prân Vârșeț, în *piăț*, știu [sârbește] R VIIa.

var. **piăț** s. n. L VIIIb, e, VIIIb, S VIIa, b, c, R VIIIa, O VIa, b, VIIIa, VI VIIa, VIIIa, Ms VIIIa, G VIIc, pl. *piățuri* (3 sil.) S VIIc; **piăț** s. n. B VIIa, VIIIc, V VII, VI VIIIb, pl. *piățuri* (2 sil.) VI VIIIb.

PICÁT, *a* ~ vb. unipers. ind. pf. c. B VIIa „a trebuit, a fost necesar; s-a întâmplat”: Până copilul se botează să nu-l lași singur în s o b ă, n u m a i-ai pus o păpușă la cap [...] dacă ți-o *picát* să te duci afară și n-o fost n i m e c u e l.

PICIÓR s. n., în *pe* ~ loc. adv. S VIIc, pl. *picioáre*, *pe* ~ S VIIc, Ms VIIIb; *pră* ~ B VIa, b, c, VI VIIa [d. modul de deplasare] „cu piciorul, pe jos”: Am zis c ă t ă copiii mei „eu mă duc *pe picóare* n ă i n t e și voi mă ajungeți pe mine” S VIIc.

PICOSTÁNI s. m. pl. L VIIIa „penticostali”: Iestă pocăiți, i e s t ă *picostán*.

PICUȚÉL adj. G VIIIa „puțintel”.

PIÉLE s. f. L VIIIb, e, M V „coajă, pieleță (la legume și fructe)”: [Roșiile] le străcurăm și rămân s ă m ă n ț e l e și *piéla* și rămâne numa sosu L VIIe. Și s ă m ă n ț a și *piéla* de la strugure [...] a m l ă p ă d a t o, a m p u s o l a r ă c h i e L VIIIb.

PIELM [fon. *telm*] s. n. 1° L VIIe, VII*, S Vb, VIIa „drojdie de bere”; cf. a l o ț é l 2°, c u m l ă u 3°, d r ó j d i i.

2° S VIIa „cozonac cu umplutură de mac, de nuci etc.”; cf. c o l á c 1°, p ă t u r á t ă 2°, p ă t u r ă 3°, t ú r t ă 5°.

var. 1° **chélmă** s. f. Ib VII, VIII;
cherm s. n. L VIIIb.

PIÉPTENE 1° s. n. pl. S Vb „piepteni”.

2° var. **piéptine** s. m., în *s-a jucát în* ~ S VIIc [d. tineri, la Anul Nou] „au practicat un obicei pentru aflarea viitorului partener”.

var. 1° **piéptin** s. m. B VIIa, M VIIIb, R VIIa.

PIÉPTIN v. **pieptene 1°**.

PIÉPTINE v. **pieptene 1°**.

PIEPTINÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. B VIIa „am pieptănat (lâna, cânepa etc.)”: Atunci or fost care-*or pieptinát* la lână VI VIIa cf. z g â r i á t.

ind. pf. c. 3 pl. *au pieptinát* VI VIIa; part. f. *pieptinătă* B VIIb, VI VIIa.

var. **PIPTINÁT**, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. M VIIb.

PIEPTINUȘ s. m. TM VIIc „darac”.

PIÉRDE vb. ind. 1° prez. 3 sg., ~ *curéntul* B VIIIb [d. un aparat electric] „consumă curentul”.

2° pf. c. 3 sg. *a pierdút, i-a ~ gráiul* Ms VII [d. o boală] „i-a luat vocea, l-a amuțit”.

PIGLUÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. E V, B Va, c „am călcat (rufe, haine)”.

PIGMÉZ s. n. L VIIb, d, E VII, B Vc, M VIIb, V VII, VI VIIIb, G VIIa, c, Ib VII, VIII „gem (de prune sau de alte fructe)”; cf. p e s m é t.

var. **PEGMÉZ** s. n. L VIIb, E VII.

PILÁU v. **piláv**.

PILÁV s. n. B VIIb „pilaf”.

var. **PILAU** s. n. B VIIb.

PÍLCOVĂ s. f. M VIIIc „țuică, rachiu”; cf. r ă c h í e.

PIN v. **prân 1°, 2°**.

PÍNGĂ v. **íngă 1°**.

PÍNTRĂ v. **pántru**.

PINUÍT, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 pl. O VIIIb [d. penele de pe găștele tăiate] „s-au smuls, s-au jumulit”; cf. c í ú p e l, p ă n u ș í t 1°.

PIPÁRĂ s. f. 1° M V, VIIa, c, R VIIa, b „ardei gras”; cf. p í p á r c ă 1°.

2° V V, VIe, ~ *roz* V V „ardei iute”; cf. p í p á r c ă 3°, u s t u r ó s.

PIPÁRCĂ s. f. 1° L VIIb, S Va, b, I VIb, TM V, VIII, B VIIa, M VIIc, G VIIa „ardei gras”; cf. p í p á r ă 1°.

2° colect. Ib VII, VIII, pl. art. *pipárcile* L VIIe „gogoșari”.

3° I Vb „ardei iute”; cf. p í p á r ă 2°, u s t u r ó s.

4° L VIIb, e, B Vc, VIIb, ~ *de-a róșie* L VIIc, S Va, I Vb, M VIIc „boia de ardei”.

PIPTINÁT v. **pieptinát**.

PIR s. m. O VIIIa „ováz”; cf. o v e á ș ă.

PIRÉI s. n. S Vb, VIIb, M VIIc, R VIIa „piure (de cartofi)”: Am făcut *piréi* de c r u m p i M VIIc.

PISMÉT v. **pesmét**.

PÍSTĂ v. **péste 2°**.

PÍSTE v. **péste 3°**.

PISTRÍȚE s. f. pl. VI VIIa „modele de diverse culori cusute pe pânză”: Cotrință dinainte, cotrință dinapoi și... poale cu... *pistríțe*, am știut să - m p i s - t r e s c.

PIȘCHÍR v. **peșchír**.

PITÁR s. m. M VIIb „brutar”; cf. p e c á r.

PÍTĂ s. f. general, pl. *píte* L VIIIb, B VIIIa; *piți* S VIIa, I VIb, TM V, B Va, VIIa, c, VIIIa, M VIIa, b, V VIII „pâine”; cf. p á n e 1°; *pítă în* ~ R VIIb „pâine simplă, fără ingrediente speciale”: [Colacii se fac] *pítă-n pítă*, în p á n e.

PITÍNĂ v. **petină**.

PITRÓPUL s. m. art. VI VIIIa „casierul la biserică; epitropul”.

PITULÁM vb. ind. impf. 1 sg. S VIIc „ascundeam (ceva)”: *Pitulám* așa [...] ne prindea, ne lua r o b a [la vamă].

ind. pf. c. 1 sg. *am pitulát* S VIIc; conj. prez. 1 sg. *să pitul* S VIIc, *să pitulésc* L VIIb.

PÍȚĂ s. f., pl. *pițe* S VIIa „un fel de cozonac (mic) umplut cu gem”; cf. l á n g o ș 2°.

PIȚĂRĂU s. m. S Vb, pl. *pițărâi*
S Vb, VIIa, TM V „colăcel care se
împarte copiilor colindători în dimineața
zilei de Crăciun”; cf. p o g ă c i ț ă.

PIȚEĂLĂ v. **pețeală** 2°.

PÍVNIȚĂ s. f. B VIIIb „cramă”; cf.
c ă m ă r 2°, p o d r ú m 2°.

PLÁCE, în *ii ~ de bani* vb. intranz.
ind. prez. 3 sg. L VIIb „e atras, mulțumit
de bani, de câștig”: *Îi pláse acolo dă
bań*, n u m a nu-i traiul ca aicea.

PLAFÓN s. n. M VIIa „partea
superioară din interiorul cuptorului de
pâine”.

var. **pláfón** s. n. M VIIa; **plafónă**
s. f. M VIIa.

PLÁFON v. **plafón**.

PLAFÓNĂ v. **plafón**.

PLAST v. **plăstă** 1°.

PLĂSTĂ s. f. 1° S VIIIa, pl. *pláste*
R VIIIb „căpiță mare, claie de fân
(clădită în jurul unui par)”; cf.
c ă m ă r ă 2°.

2° R VIIIb „șiră, stog de snopi”; cf.
c ă m ă r ă 3°, g i r e á d ă.

var. 1° **plast** s. n., pl. *pláste* R VIIIb;
plăstă s. f. S VIIIa, pl. *pláste* R VIIIb,
plaști S VIIIa.

PLÁSTICĂ s. f. L VIIb, e, S Va,
B VIIa, b, M VIIIb, R VIIa, b, V V, VI
VIIIb, pl. *plásticas* B VIIb „material
plastic”: Am avut troacă de p l e c, de
plástică, de ne-am spălat L VIIb.
Acuma este maț de *plástică* [pentru
cârnați] M VIIIb.

PLĂȘTĂ v. **plăstă** 1°.

PLAT s. n. L VIIIb „câmp, ogor”;
cf. h ó l d ă 1°, l o c.

PLĂMĂDELE s. f. pl. V VII
„aluat pentru dospit”; cf. a l o ț é l 1°,
c u m l ă u 1°.

PLĂMÂNE s. f. pl. L VIIb, M V
„plămâni”; cf. p l u ț i.

var. **plumână** s. f. S Vb, pl.
plumâne M VIIc; **plumâni** s. m. pl.
B VIIc, M VIIIc.

PLEC s. n. 1° L VIIb, e, S VIIIa,
TM VIIa, R VIIa, O VIb, VIIIa, Ms VII,
VIIIa, Ib VIII „tablă, tinichea”: Am avut
r o l e [de spălat rufe], am avut de
pléc, făcută cu dungi L VIIe.

2° pl. *plécuri* O VIb, VIIIa „tăvi (din
tablă)”; cf. s a n, t i p s i e 2°.

PLECÁT, a ~ vb. ind. pf. c. 3 sg.
S VIIIa, B VIIIb, M VII [d. plante, altoi]
„a ieșit, s-a prins și a început să
crească”.

PLEȘ v. **pliș**.

PLETÉȘTE, *se ~ vb.* refl. pas. ind.
prez. 3 sg. S Vb „se împletește”:
[Colacul] cu p i e l m se face, *se
pletéște* frumos.

PLEVÁRUL s. m. art. 1° B VIIIb
[la treierat] „lucrătorul care ridică
j i r e a d a de pleavă”.

2° var. **plivár** s. m., pl. *plivári*
R VIIIb „jireadă de pleavă”.

var. 1° **privár** s. m., pl. *privári*
R VIIIb.

PLEVĂRIE s. f. S VIIIa „adăpost
pe lângă casă (din gard de nuiele,
acoperit cu trestie) pentru depozitat
trifoiul”.

PLIN¹ adj. 1° f. *plină* L VIIb „în
cantitate foarte mare, din abundență”:
Acolo când te-ai dus la n ă n a ș u, fie
c ă r t a b o ș, fie c ă r n a ț, carne
f r i ț ă, torturi, te-așteaptă cu mâncarea
plină.

2° adv. L VIIId „din abundență”:
Și ne-am dus noi [la biserică],
s ă n m i e n ț i i n o ș t i, am fost
plin.

3° *în ~ loc.* adv. L VIIe [d. broderie]
„lucrată (manual) fără spații goale,
umplută”.

PLIN² s. n. L VIIId, pl. *plinuri*
L VIIb „gaz metan”: Și-atunci am
încălzit apă, că n-or fost ca acuma la
s t r u i e și la *plinurí* și... la d-a

ștea L VIIb; art. *plinul* B VIIc [p. restr.] „consumul de gaz metan”.

PLIȘ s. n. L VIIb, TM VIIa, B VIIc „pluș, catifea groasă”: Și-atuncea am avut păpuși, c â r p e de *plîș* L VIIb.

var. **pleș** s. n. R VIIa.

PLIVÁR v. **plevárul 2°**.

PLOÁIE vb. ind. prez. unipers. M V, VIIIc, Ms VIIIa „plouă”.

ind. impf. *ploiá* B VIIIa, b, pf. c. *a ploiát* S VIIa, c, I Va, M VIIIc, Ms VII; conj. prez. *să ploáie* S V, VIIa, M V, VIIIc.

PLOÁTĂ s. f., pl. *plóte* O VIa „sobă de gătit cu plită, construită din zid”; cf. ș p o i é r 1°.

var. **plótă** s. f. B VIIIa.

PLOCÓNUL s. n. colect. art. 1° S Vb „darurile (constând în preparate culinare) aduse lehuzei de către moașă”.

2° var. **poclón** s. n. colect. L VIIb, pl. art. *poclóanele* S Vb „darurile la nuntă”: Este strigături la nunți când s-aduc *poclóanele* mă gândesc că, darurile, da S Vb; cf. c í n s t ă 1°.

PLOI s. f. pl. VI VII „bomboane sub formă de bobite de ornat p o g ă c i l e pregătite pentru ursitori; ploite”: [Pentru ursitori] s-o făcut trei p o g ă c i și *ploi* și bani.

PLÓTĂ v. **ploătă**.

PLUMĂNĂ v. **plămâne**.

PLUMĂNI v. **plămâne**.

PLUȚI s. m. B VIIc „plămâni”; cf. p l ă m ă n e.

POÁLE s. f. pl. tant. 1° E VIIa, R VIIa, b, G VIIb „un fel de fustă din pânză albă sau împistrită, purtată ca atare sau pe sub catrințe”: Dar o fost atunci [femeile, fetele] în *poále* albe. Or avut și *poále*-m p i s t r i t e R VIIa; cf. s ú c n ă 2°;

2° *le pică băiatul/copilul din ~* Ms VII [d. gravide] „pierd sarcina, avortează”: [Femeile gravide] n-o vrut s ă r ă d i c e la puțină că *le pică băiatu d ă n p ă á l e*, mă-nțelegi.

POÁME [fon. *poáne*] s. f. pl. L VIIb „struguri”: Când o fost [cânepa] iaca așa, o avut culoare de *poáne*, acuma m â n e mergem la cânepă [la cules].

POÁNCA s. f. art. B Va, VIIIa „un fel de mai din lemn cu care se bate lutul la pereții de pământ”: Atunci cu *poánca*, un fel de lemn, așa, se bătea [pământul] lângă scândură B VIIIa.

POÁTE vb. impers. ind. prez., în ~ *fi* L VI, VIIb, Ms VII B VIIa, R VIIIb, VI VIIa, e, „se poate întâmpla, este posibil”: Aștia care or vândut aicea *poáce fi* că l i - i j e l i c-or vândut și nu pot să vină L VI. Este *poate fi* care pune [foi de dafin], noi n-am pus R VIIb. Din America s-o dus în Columbia și *poáce fi* că și astăzi trăiește cred, că nu știm de el VI VIIa.

POCĂRĂI s. f. pl. L VIIb, R VIa, Ib VII „dulciuri, preparate de patiserie”: Și-atuncea [la pomană] carne de porc, și-atunci carne de j i v i n ă, și-atunci torturi și *pocărăi*, și s o c u r i, și bere, și r ă c h i e L VIIb; cf. a l u á t 1°.

POCITÓRII s. m. pl. art. B VIIa „cei care deoche, vrăjitorii”.

POCLÓN v. **plocónul 2°**.

POCNÍTĂ adj. f. B VIIc [d. casă] „cu pereții crăpați”.

POCUIÉȘTE vb. tranz. ind. prez. 3 sg. S Va „dă carnea pregătită pentru știțele prin ou și prin pesmet”: A m f r i p t un pui, l-am *poguit* și a m î n v ă l u i t v ă i ș i l e-n n a i l ó n și am băgat a c o l ó, am crepat

pieptu, le-am dat pân ou, iacă iute l-am pârpălit TM VIIa; cf. p o c u l u í m.

ind. prez. 1 pl. *pocuím* L VIIa.

var. **POGUÍT**, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. TM VIIa; **POHUITĂ** vb. part. f. G V.

POCULUÍM vb. tranz. ind. prez. 1 pl. S VIIb „dăm carnea pregătită pentru șnițele prin ou și prin pesmet”; cf. p o c u i é ș t e.

PODOBÍTE adj. f. pl. L VIII [d. haine] „cusute cu flori, cu modele; împodobite”: Așa a făcut mama mea, și-o cusut chilimuri și de-aștea, cu flori *podobíte*.

PODOLOÁȘĂ adj. f. E VIIa „murdară”: *Podolóășă* [...] o femeie care n-o fost curată; cf. i m ó s, i m ă l o á ș ă.

PODRÚM s. n. 1° L VIIb, S VIIa, c, B VIIIb, M VIIIb, R VIIa, VIIIb, G VIIc, Ib VII „pivniță, beci”.

2° VI VIIa „cramă”: [Bărbatul o fost] șef de p i v n i ț ă, cum se spune, *podrúm*; cf. c á m ă r 2°, p í v n i ț ă.

3° L VIII „subsol”.

4° TM VIIb, pl. *podrúhuri* TM V „mormânt”.

PÓFTE s. f. pl., în *îmi iau* ~ L VIIIb „îmi cumpăr tot ce poftesc, ce doresc”: Pentru că nu d o h o n e s c, nu beau ca să zic, iaca *îm' iau pófte*, îmi iau ce vreau de la p i a ț.

POGÁCE s. f. 1° S vb, VIIb, B VIIa, V VII, Ib VII, VIII, pl. *pogáci* S vb, TM VIIa, Ib VII „un fel de pâinică din aluat nedospit, turtă”; pl. spec. M VII „un fel de turte pregătite pentru ursitori”: Și *pogás* a r f o s t p u s e, t r i i *pogás*: una la... ursitoarea mare, una la a mijlocie și una la a mică; cf. t u r t í ț e.

2° art. *pogácea* E v, pl. *pogáce* V VII „colacul trimis de către părinții

mirelui la casa miresei, în cadrul obiceiurilor de nuntă”.

3° pl. art. *pogácile* TM VIIa „farfurie cu preparate dulci aduse de către rude, conform obiceiului, la masa nunții și anunțate, în mod special, în cadrul ceremonialului”: S-or strigat *pogásile* n a i n t e... fiecare neam care o fost neam o avut *pogáce*. Care-o fost mai a p r o a p e a l u g a z d a o strigat *pogásile* TM VIIa; p. ext., art. în *s-or dus cu pogácea* „au îndeplinit un obicei care constă în vizita rudelor miresei la casa mirelui, după nuntă, adesea însoțind aducerea zestrei (și a unor cadouri, mâncare, băutură etc.)”.

4° G VIIb „colac dat de pomană la înmormântare”; cf. p o g á c e á l e, v á m e ș i.

5° pl. *pogáci* R VIIb „un fel de chifle din aluat de pâine (sau de cozonac), unse cu miere, obișnuite tradițional la Sărbătoarea religioasă Sfinții Patruzeci de Mucenici”.

POGÁCEÁLE s. f. pl. I Va „dim. de la *pogace* 4°, colaci dați de pomană la înmormântare”; cf. p o g á c e 4°, v á m e ș i.

POGÁCÍȚĂ s. f. S VIIa „fiecare dintre pâinicile (având diverse forme) împărțite copiilor care vin la colindat în dimineața zilei de Crăciun”; cf. p i ț ă r ă u.

POGĂDÉSC v. **pogodésc**.

POGODÉSC vb. tranz. ind. prez. 3 pl. R VIIa, VIIIb „logodesc”: *A pogodít* pe tânăra de măritat R VIIa. Am fost *pogodítă* la Iabuca [...] șapte galbini d-ai mari m-o adus, m-o c ă p ă r ă t R VIIa; cf. c ă p ă r ă t.

ind. pf. c. 3 sg. *a pogodít* R VIIa, VIIIb, 3 pl. *au pogodít* R VIIIb; part. f.

pogodită Ms VII; refl. ind. pf. c. 1 pl. *ne-am pogodit* R VIIa, VI VIIa.

var. **POGĂDESC** vb. tranz. ind. prez. 3 pl. R VIIa, VIIIb.

POGODÍT s. n. G VIIIb „înțelegere (în vederea unei acțiuni)”: Când ne-am vorbit noi iară, noi spunem *pogodit*; cf. v ó r b ă.

POGUÍT v. **pocuiéște**.

POHÓIUL s. n. art., *cu* ~ loc. adv. S VIIIb „cu grupul, cu ceata”: Toată școala am plecat [la colindat] *cu pohóju*.

POHUÍTĂ v. **pocuiéște**.

POLÉCRE s. f. pl. M V „porecle”; cf. s p í ț n á m e, ș p í ț n u m e l e.

var. **poréche** s. f. pl. M V.

POLIȚÁI s. m. pl. Ms VIIIa „polițiști”.

PÓLIȚI s. f. pl. G VIIa „polițe, rafturi”; cf. s t ă l á j.

POMÁNURI s. f. pl. L VIII „pomeni”: *Pománurîle* și astea nu se face la noi la biserică când îi postu; cf. c í n s t ă 2°.

POMENÍC s. n. S VIII „pomelnic”.

POMENÍTĂ adj. f. S VIIc „trează, deșteaptă”.

POMNÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. L VIIIb „a pocnit, s-a rupt”: Da’ mie *m-o pomnít* a p ș o a r a ca să fac.

POMOÁNCĂ v. **pomoroáncă**.

POMOROÁNCĂ s. f. L VIIe, I Va, B VIIa, pl. *pomoroánche* B VIIa, *pomorónci* I I „portocală”: [F ă r b u r i] o fost ca *pomoróanjka* L VIIe.

var. **pomoáncă** s. f. I Va; **pomoroánda** s. f. art. B VIIa.

POMOROÁNCĂ v. **pomoroáncă**.

PONEÁVĂ s. f. 1° pl. *ponévi* L VIIIb, e, VII*, S Vb, M VIIIb, c „pătură, cuvertură țesută din lână”: O țesut

mama mea, *ponéví* m-o țesut L VIIIb. [Mama mi-a dat ca zestre] *ponávă* s - a s t r u c p a t u M VIIc; cf. c é b ă, c é r g e, c u ș m í ț ă.

2° R VIIa, pl. *ponévi* S VIIc, M VIIc, R VIIa, VI VIIa „cearșaf”: [Mama mi-a dat] un *ponév* d-alea d e se pun sub mine M VIIc; cf. c e r c e á v u r i.

var. 1° **ponév** s. n. M VIIc; **ponévă** s. f., pl. *ponévi* L VIIIb, B Va, VIIa, c.

PONÉV v. **poneává** 1°.

PONÉVĂ v. **poneává** 1°.

PÓPĂ s. m., pl. *popi* B VIIIb, V VIII „snopul pus ultimul pe claie”.

POPÍR v. **papír** 2°.

POPRICĂȘ s. n. 1° L VI, VIIId, e, S Va, VIIb, I Vb, E VII, B Vc, VIIa, M VIIc „papricaș, tocană”; cf. g u l á ș.

2° var. **păpricăș** s. n. S Vb, VIIa „ciorbă (dulce) cu carne”; cf. z á m ă 1°, z ú p ă.

PORÂNCÉSC, *să* ~ vb. conj. prez. 1 sg. S VIIc „să poruncesc”.

PORÉCHE v. **polécre**.

PORODÁISE v. **părădáisă**.

POROJEÁSCĂ, *să* ~ vb. conj. prez. 3 sg. Ms VII „să sădească, să planteze (pomi, viță-de-vie etc.)”.

PORȘÓRI s. m. pl. R VIIIb „căpițe (mici) de fân”; cf. c o p i ț é l e.

PORTÍR 1° s. m. L VIIe, R VIII „portar (la hotel)”: Și el [soțul] o fost *portírí*, o fost pentru... și-n c u i n ă o fost L VIIe.

2° s. n. TM VIIc „poartă”.

PORUMBÉIUL s. m. art. B Vc „porumbelul”; cf. g o l ú m b.

POSLÚC v. **prâslíuc** 2°.

POSTÁICĂ s. f., pl. *postáici* S VIIa, V VII, R VIIIb, Ib VII „roșcovă (boabe sau măcinată)”; cf. f a s o l i c ă, p ă s u l i c ă, p ă s u l í ț ă, p o s t á i e, r o ș t í e, r o ș t í l ă.

POSTĂIE s. f., pl. *postăi* S VIIa „roșcovă (boabe sau măcinată)”; cf. *fasolică*, *păsulică*, *păsulică*, *roștie*, *roștilă*.

POSTĂV s. n. L VII*, e „material, pânză din care se confecționează cămăși”: Și ala [materialul], el îi legat așa fiind io i-am dat, l-am dăruit cu... *postáv* dă chiméșă L VII*. Ai luat de *postáv* doi metări să coși un ciupag, un... chimeșă îi *postáv*, la noi se zice *postáv* L VIIe; cf. *chiméșă* 2°, *jolj*, *tropári*.

POȘOVOÁICA s. f. art. B Va, Ib VIII „numele unui dans popular românesc”.

PÓTCĂ s. f. I Va „supărare, necaz”; cf. *bail* 1°.

POTÉZURILE s. n. pl. art. O VIIb „numele de locuri, toponimele”.

POTÓP s. n., în expr. *e ~ de bunătate* B VIIb [fig., d. un produs alimentar] „este extraordinar de bun”.

POTRÍVĂ, *de ~ loc*. adj. B Vc „de consistență potrivită”: Se face un aluat nu prea prost vârtos, așa *de potrivă*.

POVEÁSTĂ s. f. B Va, O VIIIb „poveste”.

POVESTÍM vb. ind. prez. 1 pl. V VIId „stăm de vorbă, conversăm”: S-o astrâns vecini, lumea, or stat la divan, *or povestít* R VIIb; cf. *vorbésc* 2°.

ind. pf. c. 3 pl. *au povestít* R VIIb.

var. **POVESTUÍT**, *a ~ vb*. ind. pf. c. 3 sg. V VIId, VI VIIIb.

POVESTUÍT v. **povestím**.

POVÉZDĂ s. f. B VIIIb „contribuție obligatorie către stat; cotă”: [Creșterea viermilor de mătase] o fost o *povézdă*, o obligație; cf. *obavéz*.

POZDÁREA s. f. art. B VIIa, pl. *pozdári* L VIIb, TM III, R VIIb, G VIIIa (mai ales la pl.) „puzderia (de cânepă)”: Cu melițoiu ăla ai bătut acolo până o picat toată *pozdárea* aia B VIIa; cf. *țândără*.

var. **puzdéri** s. f. pl. E VIIa.

POZONÁR s. n. B VIIc „buzunar”.

PRÁCTICA s. f. art. S VIIc „atelierul unde se produc proteze”: M-o mánat în Beograd... acolo unde se face *práctica* aia, acolo unde se fac picioare.

PRÁNGHIA s. f. art. Ib VIII „pârghia”.

PRÁPURI s. m. pl. G VIIIb „steaguri bisericesti”.

PRAȘ v. **prășă** 1°.

PRÁȘĂ s. f. 1° Ms VIIIa „substanță chimică sub formă de praf, folosită la stropitul viei sau ca detergent, vopsea, pudră etc.”: Vinde baba și cucusu/Și-ș ia *prășăr* d-al roșu B VIIa; cf. *detergenturi*, *prau* 2°, *púlbărul*.

2° S Vb „produs (de cumpărat) folosit atât drept condiment, cât și pentru legarea sosului de gulaș”.

3° var. **prășăr** s. n., ~ *de copt* B Vc „praf de copt”; cf. *próșoc*.

var. 1° **praș** s. n. L VII*; **prășăr** s. n. B VIIa.

PRÁȘĂR v. **prășă** 1°, 3°.

PRAU s. n. 1° L VIIIb, I VIa, TM III, V, B Vb, VI „praf”: Mănunțește pământu, se pregătește până... de semănat cu... mașină de semănat, îl face *făni* nă, îl face *prau* B VI.

2° B VI „îngrășământ chimic sub formă de praf”; cf. *prășă* 1°.

var. 1° **práuă** s. f. I VIb.

PRÁUĂ v. **prau** 1°.

PRĂXĂ s. f. R VIIa „practică (de lucru), experiență”.

PRĂZNICUL s. n. art., ~ *cășii* R VIIb „petrecere care se organizează cu ocazia sărbătorii zilei considerate patronul casei, al familiei”.

PRĂ v. **pe**.

PRĂFRITĂ v. **profrită**.

PRĂJINIȚĂ s. f. L VIIe, VII* „pâine prăjită pe plită, unsă cu ulei și/sau cu usturoi”.

PRĂJITURĂ s. f. L VIIb, e, I Vb, B Va, c „prăjeală, rântaș”: [La tocana de cartofi] am curățat **crumpi** și i-am fiert și-am făcut *prăjătura* L VIIe.

PRÂN v. **prân 1°**.

PRĂPĂRI s. m. pl. Ms VIIIa „cei doi pari care se pun de-a lungul peste loitre, pentru a mări capacitatea căruței”; cf. *dorânci, prișăgă, sprijeagă, sprijeli*.

PRĂSLUCE v. **prâsluc 3°**.

PRĂSPRĂ prep. B VIIa „înainte de (temp.)”: *Prăspră priveghi* s-o strâns paie și coceni și s-o pus **păstă** snopii aia.

PRĂSTĂ v. **péste 2°, 4°**.

PRĂSTRĂ v. **péste 2°**.

PRĂVĂZÚT vb. part./adj., *îi* ~ S VIIa „este cunoscut, este scris în rețeta de folosire”: Câte la cinci litri de lapte, așa.... *îi prăvăzút*, [se pune] o lingură de cheag, ala de cumpărat.

PRĂZLÚC v. **prâsluc 2°**.

PRÂN 1° prep. R VIIa, b, VIIIa, V VIId, V VIId, Ms VII, VIIIb „prin”: [Bu **buienel**] le dai *pin* zahăr L VIIIb.

2° var. **pin** prep. L VIIIId „pe la”: Ș-o **trăbuit** să vin **napoi** [din America], c-am fost *pin* medici, *pin* doctori.

3° prân de conjuncț. compusă Ms VII „pentru că, deoarece”: [Doctorii]

pră mine m-or scăpat și ei... prân dă n-or știut ce ei să mănânce și să ia buiez d-alea ce m-or dat mie, d-alea Ms VII; cf. ce 1°, până, prântu că.

var. **1° pin** prep. L VI, VIIb, d, e, S VIIb, c, TM VIIa; **prân** prep. R VIIIa.

PRĂNGĂ v. **îngă 1°**.

PRĂNTĂ v. **pântre**.

PRĂNTRĂ v. **pântre**.

PRĂNTRU v. **pântru**.

PRĂNTU v. **pântru**.

PRĂNTU CĂ conjuncț. compusă M VIIIa „pentru că, deoarece”; cf. ce 1°, până, prân 3°.

PRÂNZ s. n. **1°** R VIIa „prima masă, masa principală servită nuntașilor”.

2° B VIIa „masa servită la casa miresei înainte de cununie”.

3° S VIIa, b, R VIIb „petrecere cu masă mare, ospăț”.

4° TM V, R VIIb „pomană (la trei sau la nouă zile după înmormântare) constând din mâncare gătită”: După ce s-o-ngropat a **triilea** zi iară s-o făcut un *prînz* așa R VIIb; cf. *gostie* 4°.

PRÂNZÍT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. B VIIa [d. nuntași] „au stat la masă și-au mâncat de **prânz**”.

PRĂSLIÚC (2 sil.) **1°** s. n. B Va, VIIa „jachetă tricotată”; cf. *măștrică, măștricoáúă, ștricánă, ștricoú 1°*.

2° var. **prăzluc** s. n., pl. *prăzluce* L VIIb, e, VI VIIa „vestă din postav ornată, de obicei, cu flori cusute de mână”.

3° var. **prăsluce** s. n. pl. V VII „cojoace”.

var. **prăsluce** 1° s. n. pl. B VIIc; **prîšliuc** (2 sil.) 1° s. n. B VIIa; **posluc** 2° s. n. S VIIb.

PRĂSLUCE v. **prâsluc 1°**.

PRĂSTÁT, *a* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 sg. S VIIa „a întrebat în dreapta și-n stânga; a tatonat”: Mama mea *o prístát*, o-ntrebat ea pră cineva cine-s [viitorii cuscri], din Straja, că nu... n-a fost aproape așa.

PRE v. pe 19°.

PRECÍSĂ adj. f. TM VIIc „sigură”.

PRÉCO prep. G VIIc „peste”; cf. *d e á s u p r a, p é s t e* 2°.

PREDÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. S VIIb „a dat din nou”.

PREFRĂMÁNT vb. ind. prez. 1 sg. G VIIa „frământ din nou”: [Scovergile] le *prefrámánt* iară.

PREGÁTEÁLÁ s. f. B Vb, R VIIa „pregătire”: [La nuntă] a fost *pregáteálá* mare R VIIa.

PREGOLÍT, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. B VIIIb „ai golit (un vas) din nou”.

PREÎNTÓRS, *a* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 sg. B VIIa [d. boală] „l-a întors, a revenit”: [Soțul] o mers la t e r á p i e, o mers la... și la zece ani iară l-*o přěintórs* [boala].

PREJÚR adv. M VIIIb „împrejur”.

PREÓT s. m. L VIIId, S Vb, VIIa, b, c, VIII, R VIIIb, VIIIa, Ms VIIIa, Ib VII „preot”: Și la noi avem un *preót* acum a d e n o u L VIIId.

PRERÚPĂ, *să* ~ vb. conj. prez. 3 sg. I Va „să întrerupă”: Dacă moare [cineva] seara și nu mai poate *să prerúpă*, atunci îi musai două nopți [de priveghi].

PRÉSLÁ v. **prézlá**.

PRÉSTE v. **péste** 2°.

PRESUCÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIe „am frământat aluatul, dându-i forma dorită”.

PRÉSUL s. n. art. B VIIIb „presa, teascul (pentru struguri)”.

PRÉTENI v. **prétin**.

PRÉTIN s. m. B Vb, VI VIIa, Ms VIIIb, pl. *prétini* M V, Ms VIIIb

„prieten”: Noi ni-s *prjetiní* O VIIIa; cf. o r t á c.

var. **préteni** s. m. pl. Ms VIIIb; **priétini** (2 sil.) s. m. pl. O VIIIa, VI VIIa.

PRÉTINE s. f. pl. R VIIa, VI VIIa „prietene”; cf. o r t á c e.

PRETINÍT v. **prietením**.

PRETÍSAC s. n. Ms VIIIa „hipertensiune arterială”.

PRETOCÉȘTE, *se* ~ v. **prítocít** 2°.

PREȚÍS adv. G VIIIa „precis, sigur”; cf. *f u r t* 3°, *n ú m a* 2°, *s i g u r á t, v é t e m* 4°.

PRÉȚUI, *să* ~ vb. conj. prez. 1 sg. TM VIIb „să prețuiesc, să apreciez”.

PREUMBLÁȚI, *vă* ~ vb. refl. ind. prez. 2 pl. B Va „vă plimbați”.

PREVÁZÚT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. Ib VIII „s-a întrebat, a stat la îndoială”: *S-o přěvázút* să treacă peste el, să-l calce?

PRÉZLÁ s. f. G V „pesmet”.

var. **préslá** s. f. S Va.

PRICEPÚT, *am* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 1 sg. B VIIa „am înțeles, mi-am dat seama, am simțit, am perceput”: *N-am přičepút* nimic, o murit m o ș u meu într-a l t an, nimic pe lume *n-am přičepút* [...] nimic *n-am* mai *přičepút* să mai vină [el] n a p o i [ca strigoii].

PRICHI v. **prítěă**.

PRICOLÍTÁ s. f. S VIIa, b, I VIb, B Va, VI, VIIb, c, R VIIa, Ms VIIIa, pl. *pricolíte* V VII; *pricolíti* V V, VIe „remorcă”; cf. l e m ó r c á.

PRIETENÍM, *să ne* ~ (3 sil.) vb. refl. conj. prez. 1 pl. V VIb „să ne împrietenim”.

var. **pretinít**, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. VI VIIa

PRIÉTINI v. **prétin**.

PRILÓGI s. f. pl. Ms VIIIa „terenuri necultivate, pârloage”.

PRIMÍT, *s-a* ~ vb. refl. impers. ind. pf. c. S VIIc „s-a întâmplat”: Ea [= nepoata] e... profesoară și el îi p a o r, așa *s-o primít*; cf. t r i f é ș t e 2°.

PRÍMUL 1° num. ord. L VIIIb, S VIIa, E IId, B Vb, VI, VIIa, VIIIb, VI VIIIa, b (în indicarea datei calendaristice) „ziua de întâi a lunii”: [Soțul] a avut în *prímu iúlie* șaptezeci de ani... și-n *prímu áugust* o murit B VIIa. Tot iulie, din *prímu* pân-la sfârșitu lunii am fost în Elveția B VI.

2° *príma* num. ord. invar. I VIb, Ib VIII „întâi”: La *príma* cules [de struguri] sunt mai puțini I VIb. Când am mers eu dă clasa *príma* Ib VIII; cf. d i n t â i 1°.

PRINS, *a* ~ vb. 1° ind. pf. c. 3 sg. L VIIe [d. lapte] „s-a încheșat, s-a prins”: L-a m c o p e r i t [laptele] și ne-am uitat când *o priș*, l-am luat, că o fost covășit.

2° refl. ind. pf. c. 1 pl. *ne-am prins* L VIIe „ne-am apucat, am început”: Și-atunci le-am muiat [rufele] în t r o a c ă și le-am lăsat [...] după aia *ñ-am priș* și le-am scos din apa aia.

3° tranz. ind. pf. c. 3 sg. *a prins*, ~ ~ în *joc* B VIIa [d. un tânăr] „a scos pentru prima dată la dans o tânără”: El m-o *prins* în *joc*, p â n - a c i a n-am jucat, am stat de lături.

4° refl. ind. prez. 2 sg. *te prinzi* în *joc* S Va [d. tineri, mai ales d. fete] „ieși pentru prima dată la horă”.

4° refl. ind. pf. c. 3 sg. *s-a prins* în *joc* S Va.

PRINSOÁRE s. f. R VIIb „stare materială bună”: Care-o avut mai multă *prinsóare* or tăiat și porci, atunci or avut *preste* tot anu, că n ă i n t e n-o fost *prizvoaștă* ca acuma; cf. l u f.

PRINSONÉR v. **prinzonér**.

PRÍNTU v. **pántru**.

PRINZONÉR s. m. Ms VII „prizonier”.

var. **prinsonér** s. m. O VIa, VIIIb.

PRISTÉLE s. f. pl. S Va „congelatoare”; cf. z ă m â r d i v á c i.

PRISTÍŢE adj. f. pl. L VIIc „peștrițe”: [C o c l e n ț e l e] îs ca și găinile, m a toate-s *pristítă*; cf. b á r z ă.

PRIȘÁGĂ s. f., pl. art. *príșeghile* Ms VIIIa „fiecare dintre prăjinile așezate peste loitre, de-a lungul căruței, pentru a-i mări capacitatea”; cf. d o r â n c i, p r ă p é r i, s p r i j e á g ă, s p r i j é l i.

PRISLIÚC v. **prâșliúc 1°**.

PRÍTCĂ s. f. Ms VII „par, țaruș cu ajutorul căruia se sprijină pomul, vița altoită; tutore”.

var. **prichi** s. n., pl. *priche* R VIIIa.

PRITOCÍT, *s-a* ~ vb. 1° refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. L VII* [d. carnea pusă la sare] „s-a întors de pe o parte pe alta pentru a se macera”; cf. b l o t ă c í t.

2° var. **pretocéște**, *se* ~ vb. refl. pas. ind. prez. 3 sg. L VIIb, c, B VIIIb [d. vin, varză] „se pritocéște”.

PRIVÁR v. **plevárul 1°**.

PRIVÉGHE v. **privéghe 3°**.

PRIVÉGHI s. n. B VIIa, c 1° „obicei constând în aprinderea unor grămezi de paie și coceni de porumb, printre care trebuia să treacă mireasa înainte de a intra în curtea socrilor”: După ce-o-nsărat, t i n ă r a o vinit la j u n e l e, s-o făcut *privég* la s o c a c a c i, p r ă s t r ă *privég* o trăbuit să treci, să viń î n u n t r u, când ai vint înuntru soacra te-o a ș t e t a t în ușă, cu două p i ț, și lumânările n u n t r u B VIIa.

2° pl. *privégheuri* B VIIa „grămezi de paie și coceni de porumb aprinse la

poarta mirelui pentru a fi trecute de către mireasă înainte de a intra în curte”.

3° var. privéghe s. f. I Va, TM VIII, Ib VII „priveghi la mort”.

PRIZVOÁŠTĀ s. f. R VIII „frigider”; cf. frigidéri, frízul, lanéte.

PROBÁŤI, *să* ~ vb. 1° conj. prez. 2 pl. TM VIII „să încercați o mâncare, să gustați”.

2° var. probésc vb ind. prez. 1 sg. G VIIb „încerc, probez”.

2° ind. pf. c. 1 sg. *am probít* L VIIe, B VIIa; conj. prez. 1 sg. *să probésc* S VIIa, 1 pl. *să probím* L VIIIb.

PRÓBĀ s. f., în *a pus la* ~ loc. vb. L VIIb „a pus la încercare”: M-o pus fata mea la *próba*, să vadă că știu o ba.

PROBÉSC v. **probáti** 2°.

PROBLÉMURI s. f. pl. B VIIa „probleme, neplăceri”.

PROCOÁVIŤE s. f. pl. VI VIIa „învelitori, cergi pentru cai”; cf. *ťoálă* 4°.

PRODŮCE vb. ind. prez. 3 sg. R VIIIb „duce din nou, întoarce”: M a este [k] au *šťatã* i o a n e, punți, unde *prodúse* apa... murdară, trece prin punte-aia și-o lasă [curată].

PROFIÁRTĀ adj. f. R VIIIb [d. țuică] „fiartă de două ori, dublu rafinată”; cf. *profrítă*.

PROFRÍTĀ adj. f. V VIe [d. țuică] „fiartă de două ori, dublu rafinată”; cf. *profrítă*.

var. **prăfrítă** adj. f. B VIIIb.

PROGRAMÁT, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. I VIb „m-am pregătit (să fac ceva)”.

PROÎNCÁRCI, *să* ~ vb. conj. prez. 2 sg. Ms VIIIa „să încarci (căruța) din nou”.

PROMÂNCÁT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. M VIIc „au mâncat din nou”: Nuntașii *or promâncát* iară de către ziuă.

PRONÚME s. n. L VIIIb, I Va, VIa, B Vb, VIIa, VI VIIIb, G VIIc „nume de familie”: Io mi-s din familie de la Drăgoi, numa Păcurariu m-o fost *pronúmjele* L VIIIb; cf. *cióful*, *familiár*, *máre* 3°.

PROPUNĀTOÁRE s. f. B VIIIb „profesoară”; cf. *dăscălíță*.

PROPÚS, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg./pl. Ms VII „am replantat, am înlocuit plantele nerăsărite sau uscate”: [Vițele] care s-or uscat noi tot a m o l t o [k] o l t ă n i t *ș-am propús*, mă-nțelegi, că nu s-or prins toate.

PR-ORMĂ v. **pe** 12°.

PROSEMÁNÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 pl. S VIIIb „am semănat din nou completând boabele (de porumb) nerăsărite”; cf. *dosemănit*.

PROST adv. B Vc „tare, prea”: [Amestecul pentru găluști] se face iar așa vârtos, nu prea... *prost* vârtos, așa *de potrivă*.

PRÓȘOC s. n. G VIIc „praf de copt”; cf. *prășă* 3°.

PROŤÁP s. n. B VIIa „meliță rudimentară confecționată dintr-un lemn crăpat în două până la mijloc”: Ai bătut-o [cânepa] în *proťáp* [...] o fost *proťápu* așa făcut cu două, în *melițoiu* ăla ai bătut acolo pân-o picat toată *pozdare* aia.

PROŤÉNTURI s. n. pl. R VIIIa, G VIIIa „procente”.

PROVENÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. V VII „a venit din nou”.

PROVENŢIONALÍSME s. n. pl. S VIIIb „provincialisme”.

PROVIZÓR adv. VI VIIa „provizoriu, pentru o perioadă oarecare”.

PRÚGA s. f. art. O VIIIa „calea ferată”.

PR-ÚNDE v. **pe** 13°.

PÚFĂ s. f. B VIIa „puf folosit la pudrat”.

PU adv. L VIII „apoi, pã; vasãzicã”: Io cred cã nu zic rãu, *pu* m a voi vreþi sã scriaþi cã... cum o fost nainte

PUI vb. ind. prez. 2 sg. **1°** în ~ *pomãnã* L VIIIb „faci pomãnã, dai de pomãnã”: Cãnd *puñ pomãnã*, se dã [îmbrãcãminte] tot din jos pãnã sus.

2° B II [în jocurile de copii] „mijeþti”: *Puñ* tu, cã te-am vãzut dupã un l e m n.

1° refl. ind. prez. impers. *se púne pomãnã* TM v.

PUICHÍTE s. f. pl. G VIIIb „puiculiþe”: Sã aibã *puíkíþã*, sã aibã pui.

PÚLBĂRA v. **púlbărul**.

PÚLBĂRUL s. n. art. M v, R VIIIb „praful (de spãlat), detergentul”; cf. d e t e r g é n t u r i , p r á ß ä 1°.

var. **púlbăra** s. f. art. Ms VIIIa.

PÚMPĂ s. f. Ms VII „ciþmea, pompã de apã”; cf. c e á ß m ä , d ú d ä 3°.

PUNĂTOARE s. f. R VIIIb [la seceriþ] „persoanã, femeie care pune, care aþazã mãnunchiurile cosite pe legãturi, pentru a face snopi”.

PUPI s. m. pl. TM VIIa „model de cusãturã imitãnd bobocii de trandafir”.

PURCĂRUL s. m. art. B VIIIb „participantul la jocul de copii p o a r c a”.

PÚREC s. m. **1°** TM VIIa „fítil (la lampã)”: Ði-n b u t u r i ß c a a i a ai dat drumu la *púrec*.

2° var. **púric** s. m. B VIIIb „purice”.

PÚRIC v. **púrec 2°**.

PURTÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. **1°** VI VIIIa „am condus dansatorii din horã, am condus hora”: Ð-atuncea am p r i n s toate fetele cãte-or fost, toate le-am pus înainte Ði eu pe toate le-*am purtát*.

2° M VIIIb, VI VIIa „am condus la lucru caii înhãmaþi, vitele înjugate”: Noi *am purtát* caii Ði m a i c a o þinut de púgl VI VIIa.

3° V VII „am lucrat cu o unealtã”: Cu coasa *am purtát* cu ea napoi Ði cu secera am fãcut snopi.

4° conj. prez. 3 sg. *sã poárte* VI VIIIa „sã conducã administraþia, sã administreze”.

5° refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am purtát* de B VIIa „m-am miþcat, am umblat”: M-o durut un picior, abia *m-am purtát* dã picioru ála.

1° ind. pf. c. 3 sg. *a purtát* VI VIIIa.

PURZĂNEÁ [fon. *purzãná*] s. f. S VIIa „bulz (cu brãnzã)”.

PÚSTIþE s. .f pl. B Vb „bezele de albuþ”.

PUSCÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. B II, Ms VIIIa, G VIIIa „a împuþcat”.

ind. pf. c. 3 pl. *au puþcát* Ib VIII; part. m. pl. *puþcãþi* Ib VIII.

PÚÐNIþĂ s. f. M v „instalaþie rudimentarã pentru afumat Ði uscat carnea”.

PUZDÉRI v. **pozdãrea**.

R

RÁBOÐ s. n. G VIIa „rãboj”.

RAC s. m. L VIIIb „cancer”: Cum sã nu aibe s i d ä , cum sã nu aibe *rac*?

RÁMPAÐ s. n. B VIIIb „vin nou în fierbere; turburel”.

RÁZNIþA s. f. art. B VI „diferenþa, deosebirea”: N-o fost atãt de mare, cum sã spun? *rãzniþa*, diferenþa întrã noi [Ði Elveþia].

RÁCHIE s. f., general „rachiu, þuicã”: Ði sãmãnþa Ði p i e l e a de la strugure [...] am l ä b ä d a t -o, am pus-o la *rãkie* L VIIIb; cf. p í l c o v ä .

RÁCÍT *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. S VIIc „am rãcit”.

var. **ricít**, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. L VIIe; conj. prez. 3 sg. *să ricească* L VIIe; part. m. pl. *riciți* L VIIe.

RĂDICĂ vb. 1° ind. prez. 3 sg. S Va „ridică, saltă”.

2° ind. pf. c. 3 pl. *au rădicat* S Va „au făcut (pe cineva) mare, au crescut (pe cineva)”.

3° ind. pf. c. 3 pl. *au rădicat* S VIIb „au ridicat din punct de vedere material”.

4° refl. ind. pf. c. 2 sg. *te-ai rădicat* B VIIa „te-ai ridicat, ai crescut”.

5° refl. ind. prez. 3 sg. *se rădică* L VIIb, e [d. aluat] „crește, se dospește”; cf. *cresc* 1°, *îmflă*.

ind. prez. 2 sg. *rădici* 1° Ms VIIIa; conj. prez. 3 sg. *să rădicesc* 1° R VIIIa, 3 pl. 1° Ms VII; part. f. *rădicată* 1° R VIIIb; refl. ind. prez. 3 sg. *se rădică* 3° S VIIb, pf. c. 3 sg. *s-a rădicat* 5° L VIIb, e, B VIIa, 3 pl. *s-a rădicat* 5° L VIIb; conj. prez. 3 sg. *să se rădicesc* 5° L VIIe, B VIIa, VI VIIb.

var. **arădică** 3° vb. ind. prez. 3 sg. S VIIb; **arădice**, *să* ~ 3° vb. conj. prez. 3 pl. S VIIb; **ardică** 3° vb. ind. prez. 3 sg. Ms VIIIa; **rădicat**, *a* ~ 1° vb. ind. pf. c. 3 sg. R VIIa, Ib VIIb.

RĂDÚȘĂ s. f. B VIIa „bucătăreasă care pregătește mâncărurile la nuntă, la pomană etc.”: Așa s-a spus la muieră aia ce-o fiert *rădúșă* [...] tot *rădúșă* i-o zis și la pomană, și la nuntă, da tot *rădúșă* i-o zis; cf. *arîța*.

RĂFUÍT, *au* ~ vb. tranz. ind. pf. c. 3 pl. S VIIIa „au făcut dezordine căutând, percheziționând”: Ne-or *răfuit* cancelaria partizanii.

RĂI adj. m. pl., *mai* ~ S VIIb „mai prejos”: Să nu fie a mei mei *răi* ca la ăla că-i singur.

RĂÍT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. S VIIc „s-a făcut rea, s-a înrăit”:

[Nepoata] de când a venit [din America] atâta *s-o răiit*, ș-atâta-i de rea!

RĂMÂNEÁS, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. B VIIc „am rămas”: Eu *am rămâneas* cu [fata] a mare acasă.

RĂNÍM v. **hrănim** 2°.

RĂOTÁT adj. B VIIa „cu răutate (în corp), cu boală, cu infecție, bolnav”: O fost un om tare *răotát*, *îmflát*; cf. *beteág* 1°, *îmflát*.

RĂOTĂȚI s. f. pl. L VIIe „lucruri rele, greutăți”: Or fost *răotățí*, or fost iaca lipsuri, or fost... câte-or fost pe Iugoslavia, așa.

RĂPÍDA s. f. art. Ib VIII, pl. *răpizi* Ib VIII „obiect de metal, de lemn sau de ghips în forma unei paleie, având reprezentat chipul unui înger și folosit în scop decorativ în timpul colindelor”.

RĂPURÉI s. m. pl. TM VIIa, VIII „rapor, erupție cutanată”: Și pe piele erau ca *răpuréi* TM VIIa; cf. *pârporé*.

RĂRÓI [fon. *rărón*] adj. B VIIIb dim. de la *rar*; răișor”: [Varza tocată pusă la butoi se acoperă] o *cunailón* o cu un petic așa curat, măi *rărón*, știi, ca să poată să treacă [zeama].

RĂSFOIÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. VI VIIIa „am răsfoit”.

RĂSPÚS, *nu s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. B Vb, VIIb [d. vrăjitoare] „nu s-a divulgat, nu s-a spus, nu s-a trădat textele și secretele vrăjitoriei”.

RĂSPÚNS, *s-a* ~ vb. refl. impers. ind. pf. c. 3 sg. Ms VII „a intervenit în discuție; a replicat”: El a strigat și *s-o răspúns* cineva de la muzicanți.

RĂSUFLÁRE s. f., *să aibă* ~ S Va [d. borcanele cu gem] „să aibă aer, să răsufle”.

RĂȘUÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. B Vb, VI „a rezolvat”: El [bancherul]

o rășuit, o făcut, da n u m a nu l-or... nu l-or respectat, nu l-o recunoscut că el a făcut aia [...] când o rășuit însamă c-o rezolvat B vb.

RĂTEZE s. n. pl. B VIIIa „lemne (groase) retezate și fasonate la capete.

RĂTIȘÉNI s. m. pl. S VIIIb „locuitori ai satului Râtișor”; cf. *r â t i ș o r é n i i*.

RĂVĂȘÍT, *s-a ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. Ms VII [d. porția de mâncare] „s-a distribuit”: B u i e z i l e c e m i l e - a d a t . . . a l e a d o a m n e s e a r a c â n d m a s a s - o r â v â ș i t î n b o l n i ț ă .*

RĂZĂLUIÉSC, *se ~ vb. refl. ind. prez. 3 pl. S VIIc [d. încălțări] „se tocesc, se rod”: Aveam ș l a î f í ș i . . . l a c â l c â i , d a c ă e r a i î n p ă p u c i , s e r o z ă l u i e ș c [ciorapii] d ă - n ș l a f f i s ă v e d e .*

var. **rozăluiésc**, *se ~ vb. refl. ind. prez. 3 pl. S VIIc.*

RĂZĂNÍȚĂ s. f. G VIIa „aluat vârtos dat pe răzătoare, folosit în loc de paste făinoase”: *r ă z ă n i ț ă* din aia din ou.

RĂZNÉȘTE, *se ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. M V [d. purcel] „se desparte de scroafă, se dă deoparte”.*

RĂD, *se ~ vb. refl. 1° ind. prez. 3 pl. S Va „râd”: El o mai pus [vorbe, la orațiile de nuntă] și de la el, ca lumea să . . . s ă s ă r ă d ă , s ă f a c ă g l u m ă S Va .*

2° ind. pf. c. 3 pl. *s-au răs* M VIIc „au răs (de cineva), au ironizat (pe cineva)”: N-o *să se r ă d ă* de tine și de fapt nici nu *s-ă răs* de mine M VIIc.

refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am răs* 1° R VIIIa, 3 pl. *s-au răs* 1° M VIIc, viit. 3 sg./pl. *o să se r ă d ă* 1° M VIIc; conj. prez. 3 sg. *să se r ă d ă* 2° S VIIa, B VIIa; refl. conj. prez. (cu val. de imperat.) 2 sg. neg. *să nu te r ă z i* 1° L VIIb; imperat. 2 sg. *nu te r ă z i* 1° L VIIb.

RĂDICÁT v. *rădică* 1°.

RĂMĂNI v. *rumâni*.

RĂMEÁ vb. ind. impf. 3 sg. B II [d. pești] „mușca momeala; trăgea”.

RĂNDUI vb. 1° ind. prez. 1 sg. M VIIb „pun în ordine, organizez”: Da’ dacă mai stați aicea, *mă r ă n d u i* și veniți altă dată L VIIb.

2° ind. prez. 2 sg. B Vc „pui, faci cum se cuvine”: Pui puiu, îl speli, îl *r ă n d u i*, îl bagi în oală să fiarbă.

3° refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se r ă n d u i e* B VIIb „vine la rând, urmează”: Iaca floarea o gătat-o de treierat, acuma *se r ă n d u i e* de cules c u c u r u z u .

4° part. f. *r ă n d u i t ă* L VIId „orânduită”: Eu am fost *r ă n d u i t ă* de bunu Dumnezeu să... mă duc la biserică.

5° part. *r ă n d u i t* TM VIIa „aranjat, îngrijit”: Da’ ce-s mănăstirile *r ă n d u i c e* la voi Ib VII; cf. *c ă ș t i g ă t* 3°, *c h i t é s c* 4°, *g r i j é s c* 5°.

6° part. pl. *r ă n d u i ț i* TM VIIa, VIII „tocmiți, angajați”: Oamenii *r ă n d u i ț i* d ă g a z d a [săpau groapa] TM VIIa; cf. *î n c r e z ú t e* 1°, *n ă i m í t ă*.

ind. pf. c. 3 pl. *au r ă n d u i t* 1° M VIIc; conj. prez. 1 sg. *să r ă n d u i* 1° S VIIa, M VIIc; part. m. pl. *r ă n d u i ț i* 4° L VIId, 5° TM VIIa, f. pl. *r ă n d u i t e* 5° Ib VII; refl. ind. prez. 1 sg. *mă r ă n d u i* 1° L VIIb, 3 pl. *se r ă n d u i e* 1° L VIIb.

RĂNDUL s. n. art., în *de-a ~ loc*. adv. I VIb, O VIIIa „continuu, la rând”: se fură tot *de-a r ă n d u* I VIb.

RĂNZĂ s. f. 1° art. *rânza* B Vc „pipota”.

2° S Va, pl. art. *rânzele* S Va „tobă (mezel de porc)”; cf. *b ú r f ă*¹ 2°, *s l a d o l é t , ș á i c ă , t ă b ă ș á i c ă*.

RÂSCHIRÁT part. L VIIIb „împrăștiat”.

RÂȘCHIÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIe „am rășchiat”: Am *rîșkiát*, c-am avut *râșchitori*, de-*am rîșkiát* de-o fost legătura aia așa cât masa.

RÂȘCHITÓRI s. m. L VIIe „rășchitor”: A m *râșchiat*, c-am avut *râșkitóri*, de-*am râșchiat* de-o fost legătura aia așa cât masa; cf. *drágul*.

RÂT s. n. 1° TM VI, B Vc, VIIIb, R VIIIa, Ib VIII „luncă, izlaz”.

2° R VIa „izvor”: Satul Râtișor a luat denumire de la cele trei *rături*, *râtișoare*, deci e vorba despre fântâni, trei izvoare.

pl. *rături* 1° Ms VIIIa, 2° R VIa.

RÂTIȘÓR s. n., pl. *râtișoare* R VI dim. de la *rât* 2°.

RÂTIȘORÉNI s. m. pl. art. R VIa „locuitorii satului Râtișor”; cf. *râtișeni*.

RÂZE s. f. pl. Ms VIIIa „zdrențe”; cf. *dráză*.

RECI adj. m. pl., în *săráci* ~ L VIIIb „foarte săraci, săraci lipiți”: Da’ când am fost *sărás rás*, n-am avut [nimic].

REGÁL s. n. L VIIIb, S VIIa, TM VIIa, R VIIa „piesă de mobilier cu rafturi; un fel de bufet”: și *calchiuri* și *foteluri* și vitrină, ș-o avut, *regál*, nu vitrină [...] tot o ars TM VIIa.

REGĂSÍT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. L VIIIb „s-a întâlnit”: [Nepotul] *s-o regásít* cu ea [soția], că ei pot să se ducă la *America* fără drept; cf. *flásít*.

REGULÁT adv. B VIIIb „mereu, permanent același”: *Plévari*, ala

o făcut el *gereada*, ala o fost *regulát*; cf. *parmamént*.

REIÓNUL s. n. art. B VIIIb „zona, partea, porțiunea din terenul satului”.

REL s. n. L VIIIb „cuptor (la mașina de gătit)”: O [păturata] pun în tepsie, aprind *șporeltu*, *rel*, o cum se spune, *dúba*, și se coace; cf. *bandă*², *coác năr*, *șpoiér* 3°, *tóbă* 1°.

var. *rer* s. n. R VIIa.

REMÓRCILE s. f. art. L VIIIb „mașinile”.

REPAREÁZĂ vb. ind. prez. 3 pl. L VI „repară, refac”: Vin și fac căși noi și... *reparáză* cășile.

RER v. *rel*.

RESÓRUL s. n. art. S VIIIb „resortul, secția (într-o întreprindere)”.

RESTORÁNE v. *restoránt*.

RESTORÁNT s. n. L VIIIb „restaurant”: N-am venit o data să nu ne ducem la un *restorán* să mâncăm la Timișoara.

var. *restoráne* s. n. pl. M V.

REȚE s. f. pl, B VIIa, VIIIb, R VIIa „rațe”: Într-o dimineață... luate și găște, și *rețe*, și găini, tot mort în *avlie*, și nu-i *măi vulpea* [domesticită] B VIIIb.

REȚEPTIE s. f. R VIIa „recepție [la hotel]”.

REÚMĂ s. f. sg. L VIIIb, d „reumatism”: Și io am *reúmă*, uitați cum mi-s încălțată, cum mi-s îmbrăcată L VIIIb.

RICÍT v. *răcít*.

RINÍC s. m. L VIIIb, VIIIb „rinichi”; cf. *bobricul*, *óul* 1°.

RIZÍNG s. Ms VII „soi de viță-de-vie, Riesling”.

ROÁDA s. f. art. S VIIc „organul genital la femeie”.

ROÁTA 1° adv. I VIb, TM VIIa, c, O VIa, VIIIa, b, G VIIIb (după verbe de

mişcare) „de jur împrejur”: Şi te duci de trei ori *roáta* p â n g ă m o r m i n ę ş i p u i u n f i r n e g r u d e l ă n ă T M V I I a . [L a t r e i e r a t] m e r g e a c a l u l *roáta* O V I I I a ; c f . o c ó l 2 ° .

2° *roátă* de loc. prep. L VI „în jurul”: zona de codru îi acolo *roátă dă* Vârşet L VI.

RÓBĂ s. f. L VIIb, S VIIc, VIIIc, E VIII, pl. art. *róbele* S VIIc „marfă”: Am fost l a I t a l i a , a m a d u s *róba* ş i a m a d u s *róbă* ş i - a m d u s - o l a R o m ă n i a .

RÓBII, *de-a* ~ B VIIIb „numele unui joc de copii asemănător cu baseballul”.

RÓBOTA s. f. art. TM VI „corvoada, munca grea”.

RÓLE s. f. L VIIb, e „obiect folosit în gospodărie la frecatul rufelor”: Am avut *róle*, am avut de p l e c , făcută cu dungii, ş i p e a i a a m f r e c a t - o [r u f a] L V I I e ; c f . f r e c ă t o ă r e .

ROLÉSC v. **roléz**.

ROLÉZ vb. ind. prez. 1 sg. R VIIa „fac sul, rulez (foaia de aluat)”.

ind. prez. 2 sg. *rolézi* S VIIa; refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se rolează* S VIIa.

var. **rolésc** vb. ind. prez. 1 sg. G VIIa.

ROMÂNĂ adj. f. B IIc „românească”: Şi-aşa că am avut din... ş i e u ş i f e m e i a a s t a , f o r m e *rumíne* a m a v u t L V I I d .

var. **rumâne** adj. f. pl. L VIIb; **rumén** adj. B VI.

ROMĂNE s. f. pl. Ib VIII „românece”: [Doctoriţele] îs *rumíne* din România L V I I b .

var. **rumână** s. f. Ib VII, pl. *rumâne* L V I I b , V I V I I I a .

RÓNŢUL s. n. art. V VIII „cartilagiul (genunchiului)”.

ROŞ adj. M VIIa, f. *roşă* M V, pl. *roşe* L V I I b „de culoare roşie”.

ROŞÍT, *s-au* ~ vb. 1° refl. pas. ind. pf. c. 3 pl. L VIIb [d. ouă] „s-au înroşit”: La Paşti *s-o roşíú* ouă.

2° var. **ruşít**, *a* ~ ind. pf. c. 3 sg. S VIIa, R VIIIb [d. cozonacul, pâinea puse la copt] „s-a înroşit, s-a rumenit”.

2° part. f. pl. *ruşíte* S VIIb.

ROŞTÍE s. f., pl. *roştii* S VIIa „roşcovă (boabe ş i p u d r ă)”; c f . f a s o l í c ă , p ă s u l í c ă , p ă s u l í ę ă , p o s t ă i c ă , p o s t ă i e , r o ş t í l ă .

ROŞTILĂ s. f., pl. *roştile* B Vc, VIIa, R VIIb „roşcovă (boabe ş i p u d r ă)”: Ş - a t u n c i a i p u s [l a p ă c í n t ă] o m a c , o *roştilă*, o c e - a i v r u t s ă f ă c i B V I I a ; c f . f a s o l í c ă , p ă s u l í c ă , p ă s u l í ę ă , p o s t ă i c ă , p o s t ă i e , r o ş t í e .

ROTIGÁT adj. B VIIa [d. culori] „amestecat, combinat”: Verde-g a l b ă n , verde *rotigát* c u g a l b ă n .

ROTOGÓL s. n. TM VIII „tambur”: Era făcut aşa cu *rotogól* puţân ca jumăta dă lună; c f . r u n d .

ROTOGOLÁTĂ adj. f. L VIIb [d. încălţăminte] „cu botul rotunjit, nu ascuţit”: [Opinca] o fost aicea mai plină ş i mai *rotogolátă*, nu ascuţită L V I I b .

ROVĂCÍŢA s. f. art. Ms VIIIb „numele unui dans popular”.

RÓZĂ adj. f. E V, B VIIa, Ib VII „de culoare roz”.

ROZĂLUIÉSC v. **răzaluiésc**.

RÚDĂ s. f. 1° B VIIb „proţap la căruţă”: Ai dus copiii la câmp, atunci o legat *rúda* la c o c i e , a t u n c i a c o l ó s u b *rúdá* la c o c i e , a t u n c i a c o l ó s u b *rúdá* o p u s ę o a l e l e d e c a i , o făcut umbra.

2° în *ai dat de-a* ~ loc. vb. TM VIII „ai lovit cânepa de o prăjină, de un par”: Ş - a p o i *ai dat* c u e a *dę-a rúdá* d e - o r s ă r i t [. . .] p o z d ă r i .

3° L VIIe, pl. *ruzi* L VIIb „rulou, sul”: Am frământat și-am întins cât îi masa. Și-am uns-o [foaia de aluat], și-am pus caș, am spart ouă și-am pus caș, și-am făcut *rúdă* așa, și-am pus-o-n tepsie și-am copt-o; cf. *sucitúra* 1°.

var. 3° **RUȚI** s. f. pl. L VIIb.

RUDÉNILE s. f. pl. art. VI VIIIa „rudele”: *Rudéniĭe* de-aproape or slujit, o r o s â n d i t.

RÚGA s. f. art. 1° L VIIb, R VIa, Ms VIIIb „serbarea populară organizată la hramul bisericii”: Am făcut de-a l u a t u r i, a c u m a o fost s l a v a, când o fost la noi, în nouăsprezece a c u m a, *rúga* noastră, cum să vă spunem L VIIb; cf. *c r a m, n e d é i a, s l á v a*.

2° V VIII „crucea, troița”: Au dărâmat *rúga*.

RUGÁRE s. f., în *a făcut* ~ R VIIa, V Vid „a făcut cerere, a cerut”: [Preotul din sat] *o făcut rugárje* [la episcop], că să ne deie voie să facem [nunta în post] R VIIa.

RUGÍNĂ s. f. 1° G VIIc „murdărie”: [Brânza] s-o străcurat ca să nu fie *ružínă*; cf. *s l i n*.

2° L VIIb „surgerea provenită din uter după naștere; lohi”: Și-atuncea [femeia] m-o așezat o ț â r â la stomac ca să iese *ružína* aia.

RUJÉLE s. f. pl. B VIIa „obiecte pentru machiaj”.

RUJI s. f. pl. B Va, VIIa „model de cusătură sub formă de trandafiri”.

RULÓURI s. n. pl. S VIIa „un fel de ștrudel din aluat de cozonac, cu diverse umpluturi”; cf. *sucitúra* 2°.

RUM s. n. L VIIb „rom (băătură)”.

RUMÂNĂȘII s. m. pl. art. B VIIb „românii din România”: Ei, *rumînășii*

au lingură lată [...] lată, anume pentru lucru ăla [pentru mestecat mămăliga].

RUMĂNĂ v. **române**.

RUMĂNE v. **română**.

RUMĂNI s. m. pl. Ib VIII „români”.

var. **râmâni** s. m. pl. B VIIa.

RUMEGĂTURĂ s. f. V VIc „rumeguș”.

RUMÉN v. **română**.

RUND s. n. TM VIII „tambur”: O avut ceva lanțuri puse pe *rúndu* ăla; cf. *r o t o g ó l*.

RUPT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. B VIIIb „a întrerupt, a oprit din fier”: Când *se rupeá* *r â c h i a*, așa a spus, „hai *s-o rúpem*, să nu mai *c u r e*”, știi, și-atunci *o-a rupt*, o scos ăla, da.

conj. prez. 1 pl. *să rúpem* B VIIIb; refl. pas. ind. impf. 3 sg. *se rupeá* B VIIIb.

RUSÁC s. n. S VIIc „rucsac”.

RUȘÍT v. **roșit** 2°.

RUTÍNĂ adj. f. O VIIIa „ruteană”.

RUȚI v. **rúdă** 3°.

S

SÁIBĂR s. n. M VIIIa, R VIIIa „soi de viță-de-vie nealtoită, cu struguri mici, mai ales negri și, mai rar, albi”.

var. **sáimăr** s. n. M VIIIa; **șáibăr** s. n. B VIIIb.

SÁIMĂR v. **sáibăr**.

SÁINE (2 sil.) s. f. R VIIb, pl. *săini* „sanie”.

SÁIUL s. n. art. TM VIIa „obiectul de vestimentație feminină din pânză subțire și fină, care se purta peste *p o a l e*”.

SALÁTURI s. f. pl. L VIIe „salate”: O lucrat [soțul] la spălat oale, o făcut *salátur* / ce-o trebuit L VIIe. Aia [s f l e c h i a] roșie o fost de făcut *sălátur* / L VIIb.

var. **sălături** s. f. pl. L VIIb, M VIIa.
SÁLCĂ¹ s. f. 1° B VIIIb, VI VIIIb, G VIIIb, Ib VII, VIII „salcie”: Ne-am dus cu zvonúțele, am luat *sálcă* G VIIIb.

2° ~ *álbă* O VIIIa „varietate de salcie cu frunza albicioasă; sălcioară”.

SÁLCĂ² s. f. Ib VII „cantitate mică, neînsemnată; țandără”: Mămăliga s-o mâncat cu brânză, cu cãvurme, ș-o *sálcă*... cu cârnați.

SALITÍN s. n. E VII „salicilat, conservant”; cf. c o n z ă r v á n t.

SALVÉTURI s. n. pl. R VIIa, VI VIIIb „servețele (de masă)”.

SAN s. n. R VIIIb, VI VIIIb „tavă (de pus în cuptor)”; cf. p l e c 2°, t i p s i e 2°.

SANTIMÉTRI s. m. pl. G VIIIa „centrimetri”.

SÁRME s. f. pl. 1° L VIIb, S Va, VIIb, TM V, B Va, VIIa, b, M V, VIIb, c, VIIIb, R VIIa, V V, VIe, G VIIc „sarmale”; cf. p e r i ș o á r e.

2° în ~ *de pipărcă* L VIIb „ardei umpluți”.

SÁCÁR s. m. B VIIIb „lucrător care fixa sacul gol la batoză și, apoi, după umplere, îl lega la gură și-l cântărea”.

SÁCÁRÍN s. n. B VIIc „sicriu”; cf. c o p â r ș é u.

SÁJÁC s. n., pl. *sájéce* TM V „pirostrie”; cf. p e r o s t i e, t á g r á.

SÁLÁMĂ s. f. B VIIa, V VII „salam”.

var. **saláme** s. n. pl. I Va; **salámuri** s. n. pl. G VIIIb; **slam** s. n. S VIIIb.

SALÁME v. *sálámă*.

SALÁMURI v. *sálámă*.

SÁLÁTURI v. *salături*.

SĂMÁNĂÍT v. *aseminát*.

SĂMÁNȚĂ s. f. 1° TM VIIIb „sâmbure lemnos (la fructe)”; cf. ó s u l.

2° S Vb „bănuț la ou”.

SĂNĂTOȘÁT, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. Ms VII „m-am însănătoșit”.

SÁPÁTÚRĂ s. f., pl. *săpătúri* M VIIIb „prașilă”.

SÁRÁCĂ adj. f. Ms VII, R VIIa „orfană”: [În anul] cincizecișicinci am rămas *sărácă*, de mamă și de tată Ms VII. O fost *sărácă* și ea de tată, o murit tată-său când o fost mică R VIIa.

SÁRÁCÍE, *pe* ~ loc. adv. L VIIIb „cu mijloace puține”: Da’ dacă nu pui atâta z a r și-i acru, îl faci [p i g m e z u l] mai *pe sărăsíle*. Da’ și-acuma poate că este de care mai face mai *pe sărăsíle* o ț â r ă, care nu știe cum... de unde să aibe, nu?

SÁRĂÓR s. m. S VIIIa „un fel de clacă, organizată primăvara, la curățatul pășunilor și al fânețelor de c u r o a v e”: Așa s-o spus că atunci se merge la *sărăór*... să... ieșeau să... să taie [...] la tăiat la pălămidă, bozi [...] s-o spus că se organizează *sărăór*, când se curăță pășunea.

SÁRDINÉNI s. m. pl. TM VI „locuitori din Sardinia”; cf. s ă r d í n i.

SÁRDÍNI s. m. pl. TM VI „locuitori din Sardinia”; cf. s ă r d i n é n i.

SÁTÚLĂ adj. f. L VIIIb „mulțumită, satisfăcută”: Dacă nu lucru eu cu mânil mele, nu mă simt *sătúlă*.

SĂMBĂTÁRI s. m. pl. L VIIIb „adepti ai unei secte religioase care nu lucrează sâmbăta, sâmbetiști”: Ni-i mare biserica, da’ și la a d u n a r e este și *sîmbătárí*.

SĂMIÁN v. *sânmiánții*.

SĂMIÁNȚ v. *sânmiánții*.

SĂMIEȘÁN (3 sil.) s. m. B VII*, VIIIc, pl. *sámieșéni* (3 sil.) B VIIIb „locuitor al satului Sân Ianoș (Barițe)”.

SĂNMIÁNȚII (4 sil.) s. m. pl. art. L VIIIb „locuitorii satului Sân Mihai

(Lokve)”: Și ne-am dus noi *sînmiénfi* noștri, am fost plini.

var. **sâmián** (2 sil.) s. m. B Vc, VIIc, VIIIa; **sâmiánț** (2 sil.) s. m. B VIIc, pl. art. *sâmiénții* (3 sil.) B Vc, VIIIa, f. *sâmiánță* (3 sil.) B Vc.

SÂNGERÉTE s. m. M V, VIIc, pl. *sângeréți* M V, VIIa „caltaboș”; cf. buciuméții, căvúrma 2°, cârnaț 2°, cârta bós.

SÂNT¹ s. m. R VIIIb „sfânt”.

SÂNT² vb. ind. prez. 3 pl., (în constr. cu dat.) *îi* ~ S VIIIb „le are, există”: Până alea [vânile] *îi sânt*, el [fiul] trăiește și când alea *nu-i* mai *sânt* atuncea el moare; cf. existăzi.

SÂNTĂ MĂRIA s. f. L VIIIb, d „numele sărbătorii creștine celebrate la 15 august; Adormirea Maicii Domnului”: Și-o făcut *gostia* la *sîntă mǎria* L VIIIb. Dar *sîntă mǎria*, o fost la voi *sîntă mǎria* în cincisprezece, ca și la noi L VIIIb.

SÂNTIÓNUL s. m. art. B VIIIb „sărbătoarea Sfântului Ion”.

SÂNTOÁDER s. m. 1° TM VIIa, B VIIa „sărbătoarea Sfântului Toader”.

2° pl. art. *sântoáderii* B VIIa „persoanele mascate, care participă la un ritual în ziua de Sfântul Toader”: I-a alergat *sântoáderii*.

SÂNTÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. B VIIa „am simțit”: Așa *am sântít* eu c-o pocnit c é v a.

SÁRBĂ s. f. VI VIIIa „sârboaică”.

SÁRBÍA s. f. propriu S VIIIb, I VIa, b, B Vc, VI, VIIIc, M VIIIc, Ms VIIIa, Ib VIII „Serbia”.

SÁRBIÉNI (4 sil.) s. m. pl. art. B VIIIb „locuitorii (sârbi) ai satului Sârbeni”.

SÁRMĂ s. f. 1° L VIIIb, pl. *sárme* L VIIIb, d „șiret”: Și la ai pantofi cu

sárme, cum se spune la ai cu *sárme*? L VIIIb. Opincile or avut ca *sárméle* L VIIIb.

2° pl. *sárme* R VIIa „fire metalice în țesături”.

3° pl. *sárme* B VIIIb „fire (groase) de fuior”.

SÁRPÁCI s. n. R VIIIa, b „un fel de briceag/çuțit folosit la altoit”: Oltonele să pun în *sárpác*; cf. brípta, țápár.

SÁRVÉNI s. m. pl. O VIIIa, b „locuitori (sârbi) din satul Sârvenița”.

SCAMN s. n. S VIIa, TM VIII, E VIIIb, B VIIa, VIIIa, M VIIIb, V VII, Ms VII, Ib VII, pl. *scámne* S VIIc, M V, VIIb, VIIIc, Ms VII „scaun”: M-o pus *pră scamn* [când am născut] și *baba* mi-o pus sub *genunche* *cârpa* ei a mare, o avut *lângă ea* *cârpa* Ms VII.

SCĂLÁNI s.m. pl. S VIIIa, d, R VIIIa, Ms VIIIa „legături din câte doi știuleți (agățați la uscat) păstrați pentru sămânță”: [Știuleții de sămânță] or fost lăsați cu frunză, ș-atunci se legau, câte doi, se legau, și aia o fost puși pe... în pod în *ambar*, pe grinzi, aia le-o spus *scălán* S VIIIb.

SCĂLDĂTORI s. f. pl. S VIIIc „încăperi cu instalații speciale de baie”: Nu era ca acuma... de-aștea... *scăldătorí* să te speli, numa-n *lavor*; cf. *cupatí*lă.

SCĂRÍȚĂ s. f. B VIIIb „fuscel la scară”.

SCĂRCÉL s. m. B VIIIb „ciorchine de struguri pipernicit”: La noi așa-i spune *scîrcél* la ala ce face două *trii* boabe de strugure.

SCHEMBÍCI v. *șchembíci*.

SCHÍNDER s. n. VI VIIa, VIIIa „unealtă agricolă folosită pentru

mărunțirea, afânarea și netezirea pământului arat; discuior”: Un *skindăr* dăm cu ăla ș-atunci se face pământul mărunț VI VIIa; cf. *c o n s c h i l d ă r u l , t e g h e e*.

var. **sfindăr** s. n. R VIa.

SCHINTÉI s. f. pl. B VIIb, M VIIa „scânteii”.

SCHIOÁPA s. f. art. S VIIIb „numele unui dans popular”.

SCHÍPÁ, *se ~ vb.* impers. ind. prez. E IId „se scuipe”.

ind. impf. 3 sg. *schipeá* S VIIa.

SCOÁRTÁ s. f. TM VIIb, G VII „crustă (la gem)”.

SCRIÁȚI vb. ind. prez. 2 pl. L VIII „scrieți”: M a am vrut să zic, io cred că nu zic rău, p u m a v o i vreți să, o cum, *scriát* că... cum o fost n ă i n t e?

conj. prez. cu val. de imperat. 2 pl. *să scriáți* L VIIIb.

SCRÍPȚ s. m. M VIIIc „scripete”.

SCROB s. n. S VIIa „terci din făină și mălai cu care se netezește pe deasupra mămăliga cu brânză băgată la cuptor”.

SCUBÓRI, *să te ~ vb.* refl. conj. prez. 2 sg. B VIIIb „să cobori”.

conj. prez. 3 sg. *să se scuboare* B VIIIb.

SCÚNSA v. **ascúnsa**.

SCURT, *în ~ loc.* adv. B VIIIb „repede, rapid”: Ș-atunci [la g i r e a d a de paie] o-nceput *în scurt*, imediat capătu-ă l a n t dă... unde vin paiele și aia o mers i u t e și d ă l o c , c - o r a v u t ă i a l o c ; c f . d e l ó c 3º, f ú g a , i u t 1º.

SCURTE, *să ~ vb.* conj. prez. 3 sg. L VIIIb „să scurteze”.

var. **să scurtească** vb. conj. prez. 3 sg. S VIIc.

SCURTEÁSCĂ v. **scúrte**.

SCUTÉALĂ s. f. B VIIIa „adăpost, fereală”: [Strămoșii] or făcut satu aici să fie la... *scutálă*... dă năvălirea... dă năvălirea turcilor.

SECRETÁRÍȚA s. f. art. S VIIIc „secretara”.

SECTÉMBĂR v. **sectémbrie**.

SECTÉMBRIE s. m. L VIIIb, VI VIIIa „numele lunii septembrie”: În august, în *sectémbăr* s-o opărat la stomac L VIIIb.

var. **sectémbăr** s. m. L VIIIb.

SECÚNDĂ adj. f., în *școală ~* G VIIa „(școală) secundară”.

SÉINE (2 sil.) adj. f. pl. I VIIb „cenușii-roșcate”.

SÉLĂR s. m. TM VIII „persoană care peria fuioarele de cânepă”: Ș-atunci fuioru ăla l-ai dus la un m a i s t o r , l a u n *sélăr* [...] care l-o periat.

SÉLUL s. n. M VIIc „murdăria de pe șoricul porcului tăiat (și pârlit)”.

SERBIÁNI s. m. pl. S VIIc „sârbi”.

SERVÍZURI s. n. pl. B VIIa „servicii de masă”.

SEZÓNĂ s. f. R VI, O VIIIa, pl. *sezóni* B VIIa, R VI, Ms VIIIa „sezon agricol, perioadă (de lucru)”.

SFĂRĂMĂ, *se ~ vb.* refl. ind. prez. 3 sg. Ib VII „se fărâmă, se fărâmițează”: Și-atunci el [aluatul] *se sfărământă*; cf. *s f r i m é s c*.

SFĂRȘÍT s. n., *în ~ loc.* adv. S VIIa „până la sfârșit, până la capăt”: N - a m g â n d i t g â n d u *în sfârșit*, bu! am și fost în grajd, am căzut.

SFÉTĂR s. n. I Va, B Va, pl. *sfétăre* L VIIIa, *sfétere* TM V „pulover”: L a f a c t o r i e de *sfétăre* de-aștea de copii am lucrat TM V; cf. *ș t i c h é t*.

var. **sfértăre** s. n. pl. L VIIIa; **svédăr** s. n. I Va; **șfétăr** B Va.

SFÉRTĂRE v. **sfétăr**.

SFEȘNICURI s. n. pl. Ib VIII „sfeșnice”.

SFÍCLE, *în* ~ s. f. pl. VI VIIa [d. îmbrăcămintă] „în formă de clopot; cloș”: Fustă de lână, așa o fost *în sficle-n g l o c n e*; cf. *g l ó c n e*.

SFÍE, *să nu se* ~ vb. refl. pas. conj. prez. 3 pl. B VIIIa [d. boabe] „să nu se împrăștie”; cf. *l á p ă d 3º*, *z v á r i e*.

SFÍNDĂR v. **schínder**.

SFLÉCHE s. f. pl. L VIIb, d, B VIIb „sfecle”: Și-am avut *sflékè*, am avut *sflékè*.

SFREMETÚRI v. **sfrimitúri 2º**.

SFRIMÉSC, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 pl. L VIIb „se sfărâcă, se fărâmițează”: Ele [chiftelele] *să sfrimésc* în gură”; cf. *s f ă r á m ă*.

SFRIMITÚRI s. f. pl. 1º G VIIa „firimituri de pâine”; cf. *f ă r á m ă - t ú r i*, *z g u r*.

2º var. **sfremetúri** s. f. pl. Ib VII, VIII „un fel de paste făinoase obținute din aluat vârtos (frământat cu ou), fărâmițat și prăjit ușor”; cf. *ș m o á r n e*.

SÍDĂ s. f. L VIIIb „sida”: Cum să nu aibe *sídă*, cum să n-aibe *r a c*?

SÍGHETUL s. art. O VIIIa „insula”.

SIGNÁL s. n. V VIIb „semnal”.

SIGURÁT adv. B VIIa, VI VIIIb; *pe* ~ S Va „în mod sigur”: Face *m o l i t v a* la biserică, te duci, pune acolo cât vrei, câți bani o fi fost nu măi știu, *sigurát* o *b a n c ă* d-ale *r o ș i i*, c-aia o fost *m a r e* la vremea *B VIIa*; cf. *f u r t 3º*, *n ú m a 2º*, *p r e ț i s*, *v é t e m 4º*.

SÍLĂ, *în* ~ loc. adv. L VIIb, e „cu greu, dificil”: M a cu ea [fata mică] am purtat [gravidia] *în sílă* c-am avut *v â n i* L VIIb. Și-aici mai *în sílă* să fac [tecile de *p ă s u l i c ă*] tot așa

și-aicea, numa văd că tot mai aduc dă unde, din străinătate, de unde aduc L VIIe.

SIMPÓZIUM s. n. G VIIIb „simpozion”.

SINGURĂ 1º adj. f. L VIIe, S VIIIc, m. pl. *sínguri* L VIIe „separată, neamestecată”: Iestă care le place [*ț â m p i i*] și cu *c r u m p i*, da' iestă care nu, numa *síngur!* L VIIe.

2º adj. f. L VIIb [d. casă] „goală, nelocuită”: Io am casă și-aicea, și mai a f a r din sat am o casă. Și-i casa *síngură*.

3º adv. *síngur* S VIIa [d. preparatele din aluat] „fără umplutură, simplu”: Se face *c â t a b o b o l o a c ă* și când îl pune *síngur* vine *p o g ă c i ța* mică.

SIRÍȘTE s. f. G VIIc „lichid pentru încheat brânza”.

SIRIVÁCI v. **sisiváci**.

SISIVÁCI s. n. TM III, B VI „aspirator”.

var. **siriváci** s. n. B VI; **sisivăț** s. n. TM III.

SISIVĂȚ v. **sisiváci**.

SIT s. n. 1º B Vc „șa la bicicletă”.

2º var. **zíturi** s. n. pl. B VIIIa „șețuri la căruță”.

var. 1º **șiț** s. n. B Vc.

SLAD s. TM VIII „porumb încolțit”: S-o făcut *c u c u r u z* încolțit, la noi s-o numit *slad*.

SLADOLÉT s. n. B VIIa „mezel preparat din măruntaie de porc; tobă”; cf. *b ú r f ă 1 2º*, *r á n z ă 2º*, *ș á i c ă*, *t ă b ă ș á i c ă*.

SLAM v. **sălámă**.

SLÁSLĂ v. **slástă**.

SLÁSTĂ s. f., *de* ~ S VIIIb, B VIIc, R VIIa, VIIIb [d. mâncare] „de dulce”: La pomană care *m â n c ă*, *m â n c ă* de post, care nu, vreau de *slástă* S VIIIb.

var. **sláslă** s. f. R VIIa, VIIIb.

SLÁVA s. f. art., pl. *slávuri* L VIIb „serbarea sfântului, patronului religios al satului; hramul”: Am făcut de-a l u a t u r i , a c u m a o fost *sláva*, când o fost la noi, în nouăsprezece a c u m a , r u g a noastră, cum să vă spunem; cf. c r a m , n e d é i a , r ú g a 1°.

SLĂNEÁC s. n. S vb „saltea (umplută cu paie sau cu pănuși)”: *Slăhác*, da, din cânepă se făcea ala, *slăhác*, [ála era] în loc cum îi m a d r a z u acuma, în pat, în loc de-ăla se punea cu paie; cf. b ú r f ă², d r i c á l ă , d u ș é g 2°.

SLĂVINĂ s. f. V V, Ms VIIIa „canaa”.

SLIMUIȚI, *să* ~ vb. conj prez. 2 pl. G VIIb „să neglijați, să marginalizați”: Când mor io, *să mă slimuiți!*

SLIN s. n. Ms VII „murdărie”: Eu [de când am născut] pân-acuma apă în capu meu n-am pus pe piele; veniți să vedeți dacă am... ceva *slin* în cap; cf. r u g í n ă.

SLOBOÁDE vb. 1° ind. prez. 3 sg. S VIIa „dezleagă de păcate, iartă”: La șase săptămâni [de la înmormântare, după căratul apei] se duce și *slobóade* pe ei săraci, pe săraci: aprinde a c o l ó... face o ș e n d r ă , pe ș e n d r ă pune c â t a coji [k] c â t a coaja de p i t ă , pe p i t ă pune t r i i l u m i n i , și aia se n u m e ș t e n numele domnului, se duce pe apă... și ea se duce până n-o mai vezi.

2° ind. prez. 3 sg. L VIIc „produce, lasă un lichid”: Dac-o fost udă [foaia, găoacea de ceapă], *o slobozít* apă, înseamnă că-i ploioasă luna aia S VIIa.

3° ind. pf. c. 3 sg. *a slobozít* M VIIIa „a dat drumul (apei la robinet)”.

4° ind. pf. c. 3 sg. *a slobozít* M VIIIa, R VIIIb, G VIIa „a introdus, a

băgat”: Un bărbat *a slobozít* snopii în mășină G VIIa.

5° ind. prez. 2 sg. *slobózi*, în ~ *ápa* TM V „începi să îndeplinești ritualul de a duce apă vecinilor timp de 40 de zile de la moartea cuiva”; cf. i z v ó r 1°.

6° ind. pf. c. 3 pl. *au slobozít*, în ~ *ápa* I Va „au îndeplinit ritualul de a aduce apă (la casa celui decedat) înainte de înmormântare”.

7° ind. prez. 3 sg./pl. *sloboáde izvóru* v. **izvór 2°**.

8° ind. pf. c. 3 sg *a slobozít*, în *te-a ~ în jos* Ms VII „ți-a dat drumul, ți-a dat voie să mergi (pe picioare)”: [După naștere] ți-ai legat b r ă c i e p r â n g ă tine, *te-o slobozít în jos* [să faci mișcare] să ai țâță să-i dai la copil.

9° refl. conj. prez. 3 pl. *sloboádă*, *să se* ~ L VIIb „să-și dea consimțământul, să fie de acord, să se înțeleagă”: Dacă o fost împărțit, poate c-or fi trebuit părinții *să ~ să slobóadă*, cum fac copiii, cum vreau.

ind. prez. 3 pl. *slobód* 2° L VIIc, impf. 3 sg. *slobozeá* 4° G VIIIa, pf. c. 1 sg. *am slobozít* 4° M VIIIa, 3 sg. *a slobozít* 2° S VIIa; conj. prez. 3 sg *să sloboáde* 4° V VIb; refl. ind. pf. c. 3 sg. *s-a slobozít* 4° R VIIIb.

SLOI s. n. B VIIb, M VIIIc „gen, fel, soi (de oameni)”: [Copilul] o fost *sloj* sănătos B VIIb; cf. f ó r m ă 2°, s o á r t ă.

SLOIÉTE s. m. S VIIc „sloi (de gheață)”: El [soțul venit de afară] când s-o băgat [în pat] lângă mine s-o băgat ca un *slojéte*, cu c i o á r i l e - a l e a reci.

SLOITĂ adj. f. B VIIb [d. mâncarea de fasole] „frecată, făcăluită, sleită”.

SLÓVA s. f. art. 1° V VIđ „vorba”: Se spune *slóva* asta.

2° pl. art. *slóvele* G VIIc „literele”.

SLOVÉCI s. m. pl. L VI, VIIc, e „slovaci”: De exemplu, noi am lucrat cu *sloveši* L VIIc.

SLOVÉNAT s. m. M VIIa „sloven”.

SLOVICÉSC adj. L VIIc „slovac”: Știți ce, noi pe vremea, înainte n-am făcut deosebire, aicea-i sat românesc, acolo-i *slovišésc*, dincolo-i unguresc.

SLOVICÉȘTE adv. L VIIc „în limba slovacă”: Ei, *slovecii*, or vorbit *slovišéște*, io cu colegu meu am vorbit românește.

SLUJÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. B VIIIa „a folosit”: Vatra *o slujit* dacă se... *frigea crumpi*, se făcea mălai atuncea, *pită puțină* se mânca.

SMÉTUI vb. ind. prez. 1 sg. L VII* „deranjez”: Să scuzați că dacă vă *smétui* ceva.

SMINTÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. L VIIIb „a greșit”.

SMUGI s. m. I VIIb „șalău”.

SNOPURÉI s. m. pl. S vb dim. de la *snopi* („mănunchiuri de cânepă”); cf. *buchéturi*, *mănunchii*, *stuf*.

SOÁRTĂ s. f. R VIIIb „soi, sort”: Înainte o fost altă *șoártă* de porci; cf. *fórmă 2°*, *sloi*.

SÓBÁ s. f. 1° general, pl. *sóbe* L VIIIb, d, e, S VIIa, c, M VIIc, VIIIc, R VIIIb, O VIIb, VIIIb, *sobi* S VIIa, M VIIa „cameră”: Vreau să stau în *sóbă* la *socac* L VIIIb.

2° p. ext. „mobilă de cameră” S VIIa; cf. *mobilă*.

3° I Va „interiorul (casei)”: Botezul s-o făcut în *sóbă*, că mi-s născută în șase ianuarie.

SOC s. n. L VIIIb, E v, B VIIIb, M VIIIb, Ms VII, pl. *sócuri* L VIIIb „băutură răcoritoare (din comerț sau preparată în casă); suc”: S-aduc un *soc* să beți? L VIIIb; N-o prea fost *sócurei* atuncea L VIIIb.

SOCÁC s. n. L VIIIb, d, e, S VIIa, E v, B VIIa, c, R VIa, VIIIb, V VII, Ib VII, pl. *socácuri* L VIIIb, Ms VIIIa „uliță, stradă”: C e ș m e tot mai este pe *socácuri* L VIIIb. B a b a o ieșit la *socác*, la drum R VIa; cf. *ulită*.

SOCOÁTĂ s. f. 1° art. *socoáta* L VIII d „socoteala, judecata”: Las că El [Domnu] nu dă cu b o a t a, numa cu *socóata*.

2° art. *socoáta* S VIIc „aritmetica”: [La școală] dimineața am învățat istoria... și ala... cum se spune, *socóata*, matematica.

3° în *făceți* ~ loc. vb. imperat. 2 pl. B VIIc „faceți socoteală, socotiți”.

4° în *nu și-a făcut* ~ loc. vb. Ms VII „nu și-a dat seama, nu s-a gândit, n-a judecat”.

5° în *n-am luat la* ~ loc. vb. S VIIc „n-am băgat în seamă, n-am ținut seama”: M-o jucat și el așa [viitorul soț], n u m a nici *n-am luat la socóată* că mă joacă.

SOCOÁTE vb. ind. prez. 3 sg. V VI d, Ms VII „socotește, crede”: Care mă vede *socóate* poate zic că văz Ms VII.

SOCOTÉLURI s. f. pl. S VIIIb „operații matematice, calcule”: Mie m-o fost drag sa fac *socotélur* așa.

SOCRÍE s. f. colect. L VIII d, S VIIa, B Va, VIIa, M VIIIb, R VIIa, b, pl. *socríi* L VIIe, S VIIc „socri”: *Socríe* înseamnă a lu soț mamă și tată S VIIa. Pu am avut copii și-am avut *socríi*, am avut părinți, am avut toți acasă L VIIe.

SÓDÁ s. f. 1° S VIIc „apă minerală; sifon”: Dac-oi fi beut *von soco von par de sódá*; cf. *ácru 3°*, *gázuri*.

2° în ~ *bicăbónă* s. f. TM VIIb „bicarbonat (de sodiu)”; cf. *b i c a r b ó n ă*.

SÓMOT s. n. R VIIa „un fêl de material/stofă, catifea reiată”: *P l e ș u* o fost cu flori, *sómotu* n-o fost cu flori, o fost fără flori.

SOPÓN s. n. B VIIb, R VIIb „săpun”.

var. **sopún** TM V, M V.

SOPÚN v. **sopón**.

SORÍC v. **șoríce**.

SOS s. n. L VIIb, e, VII* „suc de roșii, bulion”: [*S a r m e l e*] le punem de fierb și punem... o tăiem *p ă r ă d ă i s i*, o punem *sos*, d-a l fiert L VIIb. [Ciorba se face] înăcrită cu *sos* de *p ă r ă d ă i s i* L VIIe; cf. *p ă r ă d ă i 2°*.

SPANÁCI s. m. pl. tant. G VIIa „spanac”.

SPÁRGEM vb. 1° ind. prez. 1 pl. L VIIe „zdrobim (roșiile pentru bulion)”: Unii le macină, unii le strecoară [*roșiile*], le sărăm, le *spárzem* toate, le sărăm și pin *s t r e c u r a r e* le strecurăm.

2° part. **spart** S VIIc [d. o construcție] „distrus, rupt”.

3° part. **spart** B VIIa [d. teren] „deștelenit”: Nu o fost pământ ca acuma, o fost izlaz, n u m a p r ă urmă ia! o fost *spart* aicea.

SPÁRȚIE s. f., *dintr-o* ~ B VI „într-o privință: *Dintr-o spárție*, nu știu cum â... îi rău că trebuie să te rogi la Dumnezeu să dea mai mult [...] dacă-ți dă mai puțin măi mare valoare are.

SPÁĪIA (3 sil.) 1° s. f. art. TM VI „moșia”.

2° s. f. pl. art. *spăiile* B VIIIb „gospodăriile”: S - o î m p l u t p u s t a de apă și o c h i o n e c a t - o , la *spăiile* alea ce-o fost în pustă, tot, le-o omorât și porci, și m a r v ă și tot.

3° s. m. pl. *spăii* (2 sil.) TM VIIb „boieri”: Or fost candidați doi boieri, adică *spăii*; cf. *g r ó f*.

SPÁVÁTE s. pl. S VIIa „dormitoare”.

SPECIALITÉT s. n. V VIIb „specilitate, delicatésă culinară”; cf. *d e l i c a t é s u r i*.

SPERLOŠÍNĀ s. f. B Va, L VIIb, c „pieliță cu grăsime pe carnea crudă sau pe partea interioară a mațelor”: A m g r i j i t mațele, le-am întors și le-am ras, ca să ducă aia din ele, *spérlošína* aia ce-o fost, cum să vă spun, pe maț L VIIb.

SPETĪALIZÁȚIA s. f. art. S VIIIc „specializarea”.

SPINÁROÁSA s. f. art. S VIIc „șira spinării, coloana vertebrală”.

SPITÁRI v. **șpitálul**.

SPÍŤNÁME s. S VIIIb „poreclă”; cf. *p o l é c r e , ș p í ţ n u m e l e*.

var. **șpitname** G VIIIa.

SPORÓI [fon. *sporóń*] s. n. B VIIa „obicei, practicat în seara din ajunul Crăciunului, despre care se credea că aduce spor în casă”; cf. *c l ó ţ a 2°*.

SPRIJEÁGĀ s. f. B VIIIb „fiecare dintre parii puși (de-a curmezișul) peste loitre pentru a mări capacitatea căruței (la căratul snopilor)”; cf. *d o r á n c i , p r ă p é r i , p r i ș á g ă , s p r i j é l i*.

SPRIJÉLI s. f. pl. B VIIIb „pari puși (de-a curmezișul) peste loitre pentru a mări capacitatea căruței (la căratul snopilor)”; cf. *d o r á n c i , p r ă p é r i , p r i ș á g ă , s p r i j e á g ă*.

SPRIJONÍT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. B VIIa „au luat pe brațe (zestrea miresei), au sprijinit”.

SPURC s. m. G VIIIa „diavol”.

SPÚSUL s. n. art. S VIIIc „spusa, spusele”: [*Goicheștilor*] li s-o spus

că... nu s-o știut... după *spúsu* lu moșu că or fost goi.

STABILIZÁT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. E VIII „s-a așezat într-un loc, s-a stabilit”; cf. pământuit.

STAGIONÁL adj. B VIIIb „stagiar”.

STAM v. **stan**.

STAN s. n. L VIIId, e, B VIIc, R VIIIb „apartament, locuință”: I-o luat tata lui [al ginerelui] [...], i-o luat *stan* și i-am cumpărat iaca așa, regal L VIIId.

var. **stam** S VIIa.

STANDÁRD s. n. Ib VIII „standard”.

STÁNIȚA s. f. art. B Vb, VI „stația (de tren, de autobuz)”.

STÁRE s. f., *în áltă* ~ loc. adj. S VIIa, B VIIa „într-o situație deosebită, gravidă”.

STÁRIU s. n. Ms VII „portaltoiu (în care se introduce coarda de viță-de-vie pusă la prins)”: Ai tăiat cu... vița d - a c o s t í ș ă ș-atunci ai pus-o în *stáriu*; cf. c o t o á r a.

STÁCĂTOÁRE v. **străcătoare**.

STĂLÁJ s. n. L VIIe „raft (pentru depozitarea borcanelor de conserve)”; cf. p ó l i ț i.

STÁTĂTOÁRE adj. f. pl., *márve* ~ S Vb „vite trăitoare, care se mențin (ca număr) la curtea omului”: [La Ajunul Crăciunului] înainte nu s-o lăsat să vină n i m a... în casă, până treace p r e ó t u cu... da, cu Nașterea [...] cu Nașterea Domnului, ca să vină-n casă, ca să ai *márve stătătoare*-n casă.

STÁNJENI s. m. pl. M VIIc „unități de măsură pentru stivele de piatră, fiecare egală cu patru metri cubi”.

STÁRCĂ, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. M VIIIb „se strică”.

STEÁUĂ s. f. E VIIa „stea”.

STÉNDĂRĂ v. **ștenderă**.

STICÁRI s. n. pl. Ib VII, VIII „veșmânt bisericesc ca o tunică, purtat

de colindători în timpul colindului «Trei crai de la răsărit», stihariu”.

STIÚDUL s. n. art. Ms VII „studiul”.

STOBÓRI s. m. pl. M VIIIc „stâlpi de susținere la împrejmuirea puțului”.

STÓCHINĂ s. f. colect. L VIIIb „impurități rămase de la vânturatul grâului; goz”: Porcului îi dau *c u c u r u z*, îi dau păsă, îi dau *stókină* de-aia de ce se face din grâu.

STORS vb. 1° *s-a* ~ refl. ind. pf. c. 3 sg. L VIIe „s-a scurs, s-a zvântat”: [Săpunul] l-o luat, l-o pus în *c ă l u p u r i* [...] și l-or pus de *s-o stors*.

2° tranz. ind. pf. c. 3 sg. L VIIIb [fig.] „a istovit, a vlăguit”: Am mâncat *p i t ă* cu struguri, *că ne-o stors apa* [la spălatul cânepii], am fost flămânde; cf. t ă b ă r ă t 2°.

3° part. m. pl. *storși* S VIIb [d. țaietei] „fără zeamă, scăzuți”.

STRÁIȚĂ s. f. 1° L VIIIb, B VIIc, R VIIa, Ms VIIIa, pl. *străițe* E VIIa, Ib VII, *străiți* L VIIIb, VI VIIa „traistă”: Umpli *străița*, dar acuma nu mai ale tinere cu *străița* L VIIIb.

2° pl. *străiți* B VIIIb „șesătură pentru confecționat traiste”.

3° pl. *străiți* S VIIIb „un fel de postav țesut în două ițe, din care se făceau pantaloni de purtare în zilele de lucru”.

STRÁMĂ s. f. 1° B Vc „destră-mătură”.

2° pl. *stráme* L VIIId „câlți”: Și *strámrie* mama mea o adunat și seara asta o fost la noi [șezătoarea]; cf. *c ă l ț u l*, *d r u g ă l ó c i i*, *z g r é b e n i i*.

STRÁRE s. pl. S VIIIb „un fel de catrințe (cu chițele) constând dintr-un brâu pe care, în partea din

spate, sunt montate fire lungi de mătase divers colorate”; cf. a r ă m í z.

STRĂȘNIC adv. B Vc, VI „groaznic, grozav”.

STRĂBÁBA s. f. art. I Va, TM VIIb, O VIa, VIIIb, G VIIb „străbunica”; cf. b á b ă 2°, s t r ă m á i c ă 2°.

STRĂBÁTĂ, *să* ~ vb. conj. prez. 3 pl. VI VIIIa „să avanseze, să reușească”.

STRĂCĂTOÁRE s. f. L VIIe, R VIIIb, M VIIIb, O VIIIb, Ib VIII, pl. *străcătóri* R VIIa, V VII, VI VIIb „strecurătoare”: [Cașul] s-o dus acasă, s-o pus în *străcătóre*, s-o stors zeru Ib VIII. Când s-o închegat [laptele pentru caș], l-am tăiat cu cuțitu și-atunci l-am pus într-o *străcătóre*, într-un peșchiri așa alb L VIIe; cf. c i u r 1°, s t r e c u r á r e.

var. **stăcătoáre** s. f. G VIIc; **străcătór** s. n. S VIIa, G VIIc; **strecătór** s. n. S VIIa.

STRĂCĂTÓR v. **străcătoáre**.

STRĂFÍDĂ s. f. colect. S VIIIb „stafide”; cf. s t r u g u r é i.

STRÁGHEÁȚĂ s. f. V VII, G VIIb, c „lapte abia închegat pentru caș, înainte de a fi amestecat”.

STRĂJÉNI s. m. S VIIIb „locuitori ai satului Straja”.

STRĂMÁICĂ s. f. 1° VI VIIa, pl. *strămáiche* VI VIIa „bunică”: Cu *strămáica* mea am lucrat la cânepă. Cânepa am băgat-o în apă, trei săptămâni am ținut-o în apă și io cu m á i c a mea și cu *strămáica*, că ele m-or dus la lucru dă mică, n-or avut cine... Ne-am crescut copiii singuri, fără ..., cu *strămáikě*, n-or avut... nici io mamă, nici el [soțul] n-o avut mamă; cf. b á b ă 1°, b ú n a, g r é m a, m á i c ă 2°, m ú m ă 2°.

2° art. VI VIIa „străbunica”; cf. b á b ă 2°, s t r ă b á b a.

STRĂMÓȘ s. m. L VIIIb, TM VIIIb, Ib VIII „străbunic”: *Strămóșu* meu o avut un u i c ă născut în o mie opt sute patruzeci TM VIIIb.

STRECĂTÓR v. **străcătoáre**.

STRECURÁRE s. f. L VIIe „strecurătoare”: Unii le macină, unii le strecoară [roșiile], le sărăm, le s p a r g e m toate, le sărăm și p i n *străcuráre* le strecurăm; cf. c i u r 1°, s t r ă c ă t o á r e.

STRICÁT adj., în *verde* ~ M VIIIb „de culoare verde maroniu”.

STRIGÁT, *am* ~ (*pe*) vb. tranz. (cu compl. ființei) ind. pf. c. l sg. „am strigat la”: Am avut un cățel, Tucu, „Tucule!” n u m a *am strigát pe el*; cf. z b i á r ă.

STROPITÓRI s. f. pl. VI VIIIa „pesticide”: Unii ș p r i ț u i e, stropăsc imediat, că sunt feluri de *stropitóri*, dă... chimicale d-alea.

STRUGURÉI s. m. pl. I Va, TM V „stafide”: O ieșit din modă și g r â u l, acum se cumpără *struguréi* I Va; cf. s t r ă f í d ă.

STRÚIE s. f. L VIIIb, d, S VIIc, TM VIIa, B Va, VIIb, c, V VIII, G VIIIa „curent electric”: Și-atunci dimineață am încălzit apă, că n-or fost ca acum la *strúje* și la p l i n u r i și... la de-aștea L VIIb. N-am avut lămpi [k], *strúje*, n u m a cu lampa L VIII.

STÚDINA s. f. art. M V „soarta”.

STUF s. n. B VIIIb „mănunchi (de cânepă)”: [Cânepa] am legat-o *stuf*, iac-așa, n i, ca să se poată lucra mai ușor; cf. b u c h é t u r i, m ă n ú n c h i i, s n o p u r é i.

STUGÁT vb. part. B VI [d. porumb, după cules] „pus, așezat în stog”: [Porumbul cules] să nu-l mai aducă

acasă, ma direct în bobă, numa... când îi în bobă nu-i măi *stugăt*.

STÚPĂ¹ s. f. VI VIIa „câneapă mătăsoasă, de calitate superioară”: Și a mea maică o tors *stúpa*, așa s-o zâs la aia din mijloc, a mai mătăsoasă.

STÚPĂ², *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. L VIIb, e „se astupă, se înfundă (căile respiratorii)”: Și el, soțul, s-o dus la doctoră, c-o văzut că *să cam stúpă* L VIIb.

SUBȚINÚT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. L VIIb „au susținut, au ajutat financiar”: Toată lumea ne-o trimes bani și ne-*or subțânút*; cf. ține 2°.

SUBLIMÁT s.m. TM VIIc „substanță dezinfectantă solidă”.

SUC vb. ind. prez. 1 sg. G VIIc „sucesc, răsucesc, amestec”: [Foile de plăcintă] le *suc* cu sucitoare a.

ind. prez. 2 sg. *suci* Ib VII; conj. prez. 3 sg. *să suce* B II; refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se suce* B VIIIb.

SUCÉLE s. f. R VIIa „un fel de scovergi; minciunele, uscățele”.

SUCITOÁREA s. f. art. S VIIa, G VIIc „sucitorul de întins aluatul”: [Foile de plăcintă] le *suc* cu *sucitoárea*; cf. făcălét e.

SUCITÚRĂ s. f. 1° TM V „sul de aluat”; cf. rúďă 3°.

2° pl. *sucitúri* S VIIa „un fel de ștrudel din aluat de cozonac (cu diverse umpluturi)”; cf. rulóuri.

SÚCNĂ s. f. 1° S VIIc, B VIIc, VI VIIa, pl. *súcne* S VIIc, B VIIIa, VI VIIa „fustă groasă (din postav) simplă, fără încrețituri”: M-o făcut *súcne* și *ștrico*u, tot de lână VI VIIa. Și-atunci *súmne* de lână și o prege m-o făcut mama mea L VIIb; cf. *sucnéřă* ț.

2° R VIIb „fustă (din pânză albă sau împistrită)”; cf. poále 1°.

var. 1° **SÚMNĂ** s. f. L VIIb, pl. *súmne* L VIIb, d, e.

SUCNÉRĂȚ s. n. O VIb, VIIIb „fustă din postav”: O prege era un fel de șorț purtat preste *sucnéřăț* O VIb; cf. *súcne* 1°.

SÚDINA s. f. art. I Vb „vrăjitoria”.

SUDÍT vb. part. VI VIIa „condamnat, arestat”.

SÚFLET s. n., în expr. *la un* ~ S VIIc „formulă de jurământ: pe sufletul meu!; zău!”: Mă credeți? *la unșúflet* dacă vă spun!

SÚMNĂ v. *súcne* 1°.

SÚNGER s. n. L VIIb „țesătură din bumbac cu fir gros și poros; bureț”: [Am adus] *costumuri* de-alea de *súnger*, de burete, de *súnger*.

SUPT, *s-au* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 pl. V VIe „s-au zvântat”: *S-au supt* cârnații.

SURÚPĂ, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. M VIIIc „se surpă”.

ind. pf. c. 3 sg. *s-a surupát* M VIIIc, 3 pl. *s-au surupát* M VIIIc; conj. prez. 3 sg. *să (nu) se surúpă* S VIIIa.

SUS, *mai* ~ loc. adv. Ms VIIa [referitor la vârstă] „mai mult”: [Tata] iaca mai zece ani *măi sus* ca mine, eu am șaptezeciopt, da el obzeșiopt o avut când o murit.

SUSÉNI s. m. pl. V VIb „locuitori din partea de sus a satului”.

SUVOÁNE s. n. pl. R VIa „cupoane, fâșii de pânză sau de stofă cu care, conform obiceiului, se leagă nuntașii de-a curmezișul pieptului, peste un umăr și peste șoldul opus”.

var. **suvólna** s. f. art. R VIa.

SUVÓLNA v. *suvoáne*.

SVÉDĂR v. *sfétăr*.

Ș

ȘABATUL s. n. art. E VIIa „sabatul”.

ȘAIBĂR v. **sáibăr**.

ȘAICĂ s. f. M VIIc „tobă de porc (umplută în cec)”; cf. *búrfă*¹ 2°, *rânză* 2°, *sladolét*, *tăbășáică*.

ȘAITĂU s. n., pl. *șaităie* B VIIb „un fel de presă constând dintr-un capac de lemn prevăzut cu un dispozitiv de strângere, folosită la presat brânza sau varza puse la păstrare în puțină”; cf. *a s p á s*.

ȘAITOÁFE s. f. pl. L VIIb „portofele”: Numa-s una, nu-s două *șaitoáfle*.

ȘAIZEȘITRII num. card. Ms VIIIb „șazeci și trei”.

ȘÁPÁ s. f. R VIIIb „boală de unghii (la oi)”.

ȘARÁN s. m. TM VI „crap”.

var. **șărán** s. m. I VIb, B II, G V.

ȘARĂ adj. f. B VIIa [d. oi] „cu lâna sură”.

ȘÁTRĂ s. f. R VIa, VIIa, VIIIb, TM VIIa, Ib VII, VIII „cort în care se desfășoară petrecerea nunții”: La a mică [fata] o fost o nuntă mare. Am făcut un cort [...], o *șátră* aicea, în fața casei R VIIa.

ȘÁUCA (2 sil.) s. f. art. S Vb „esofagul (la pasăre)”; cf. *d ú d á* 1°.

ȘÁBÁCURI s. n. pl. S VIIc „broderii cu ajur”.

ȘĂRÁN v. **șarán**.

ȘĂRĂTÚRI s. f. pl. S VIIa „dungii (de liniuțe) marcate pe turta de mălai pusă în tavă (pentru a fi coaptă în cuptor)”: [Mălaiul] *îl chitím acolo-n tipsii*, cum spunem noi, atunci *c â t a-l udăm cu făină și cu apă*, ca un... un *s c r o b* *dasupra*, și-i facem *c â t a șărătúr!* *acoló*, s-arăta frumos.

ȘÁNTĂR s. m. O VI, VIIIb „persoană care îngropa cai”; cf. *m o r m i n ț á r*.

ȘCHEMBÍCI s. n. Ib VII, VIII „preparat culinar, constând din burtă și mațe de porc, opărite, tocate și prăjite cu ceapă”; cf. *c â v ú r m á* 1°.

var. **schembici** s. n. Ib VII, VIII.

ȘCHIOÁPA s. f. art. B Va „numele unui dans popular”.

ȘCOLÁT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. VI VIIIa „au școlit”.

part. m. pl. *școláți* I VIa; refl. ind. prez. 3 sg. *se școleáză* E V.

ȘEDE vb. 1° ind. pf. c. 1 sg. *am șezút* S Vb „am stat, am rămas într-un loc, am întârziat”: O fost rușine *să șezi* noaptea la joc [...]. [Mama a vrut] *să șád* acasă.

2° ind. pf. c. 3 sg. *a șezút* S VIIa [d. obiecte, lucruri] „a stat într-un loc, nu s-a mișcat”.

3° conj. prez. 3 sg. *să șádă* L VIIIb „să stea, să locuiască”: Și vrea *să ș t e a* la mine [...], vrea *să șádă* la mine; cf. *ș t e a*.

4° ind. prez. 3 sg. *șéde* L VIIId, e, S Va, M V [d. murături, conserve, gemuri etc.] „se păstrează (în condiții bune), nu se alterează”: [Gemul dacă nu e fiert mult] nu *șéde*, *m u c ă r e ș t e* L VIIb.

5° ind. prez. 3 pl. *șáde* M VIIc [d. dureri] „se opresc, încetează”: Atâtea medicamente *o c ă p ă t a t* aicea și *n i c i c u m* nu-i *șáde* durerile.

ind. prez. 3 sg. *șáde* 4° S Va, 3 pl. *șed* 4° L VIIId, e, S Va, M V, pf. c. 1 sg. *am șezút* 1° S Vb, 3 sg. *a șezút* 4° L VIIId, e; conj. prez. 1 sg. *să șed* 1° S Va, 2 sg. *să șezi* 1° S VIIc, 3 sg./pl. *să șádă* 4° L VIIb, d, e, S Vb, M V; imperat. 2 sg. *șezi* 1° S VIIc.

ȘEDÉRE, *de* ~ loc. adj. L VIIIb [d. haine] „de păstrat, bune”: Bine-s mai v e c h i t e [hainele] că nu umblu cu ele, îs mai *dă ședér-é*.

ȘÉLE s. f. pl. Ms VIIIa „spate”; *în* ~ S VIIc „în spate”: Am adus în spate [...] câte douăzeci de kile-n r u s a c , *în șéle*.

ȘEM s. n. VI VIIa „desen, schemă, model de cusătură”: Am învățat să fac modele de pe *șem* așa; cf. m ú s t r ă .

ȘFAIȚĂRSKA (3 sil) s. f. propriu L VIII d, B Vc, VI, VIIa, b, c, M V „Elveția”: I-o luat tata lui ginerelui în *Șfaițársca...*, i-o luat s t a n L VIII d.

var. **Șfaițársca** s. f. propriu Ms VII; **Șvaitásca** s. f. propriu L VII, b, d, e, VII*.

ȘFĂIȚĂRSKA v. **Șfaițársca**.

ȘFERTUÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. S VIIc „am făcut comerț”.

ȘFÉTĂR v. **sfétăr**.

ȘIC s. n. S Va „staniol”.

ȘICUÍT, *s-au* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 pl. S Va „s-au făcut diverse podoabe din ș i c”.

var. **șucuit**, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 sg. S Va.

ȘÍMICĂ s. f. pl. L VIIIb „pantof de damă (cu vârful ascuțit)”.

var. **șimite** s. f. pl. L VIIIb.

ȘÍMITE v. **șimică**.

ȘÍNDRĂ s. f. S VIIIb, E VIII „bucătică de scândură; șipcă”; cf. l ă t é n e , l ă t é ț .

ȘIRÁF s. n. L VIIe „vârtej de strâns scândurele puse în butoi peste btânză”: Am avut cu *șáráf* de s-o strâns. M a am pus d i n t ă i d o g i l e le-am pus, și unele le-am pus așa, și una am pus așa și-atunci am pus *șáráfu* ăla și-atunci l-am strâns și-i ieșit zeru și-am lăsat așa brânza de-o ș e z u t .

ȘIRÍGĂ s. f. O VIIIb „fiecare dintre laturile de deasupra (orizontale) la pereți”.

ȘIT v. **siț**.

ȘLAG s. n. V VIe, Ib VII „legătură, bandaj”: S-o pus un *șlag* la mâni, la picioare și la frunte Ib VII.

ȘLÁIER s. n. TM VIIa, E V, VI, B VIIa „voal de mireasă”; cf. b o r â n g i ó c .

ȘLAIFI s. m. pl. S VIIc „încălțări ușoare, papuci purtați în zilele de lucru”: Aveam *șlafí* și... la călcâi, dacă erai în păpuci, se r o z ă l u i e s c [ciorapii] dă-n *șlafí* să vede.

ȘLÁVĂȚ s. n., pl. *șlávete* B VIIc „piele de miel tăbăcită”.

ȘLEÁNUL s. n. art., pl. *șleánuri* B VIIb „bucata, porțiunea din jireada (de paie)”: *Șleánur!*, n-ai făcut odată de la-nceput toată, lungă, ai făcut cu *șleánu*, cu d ă r a b u , cu... bucata, când a-nceput... un capăt, atuncea mijlocu și apăi alt capăt.

ȘLINGARÁIE s. f. colect. TM VIIa „dantelării, broderii”; cf. ș l i n g u i - t ú r ă , ș t r i c ă r á i e .

var. **șlinguráie** s. f. pl. R VIIa.

ȘLINGÓN s. n. L VIIe, VII* „croșetă”: P e ș c h i r i , cum să-ți spun... ma lucrate-n p l i n , cu a c u , cu mâna și cu *șlingón* L VIIe; cf. a c 1 0 .

ȘLÍNGUI, *să* ~ vb. conj. prez. 1 sg. B VIIIb „să brodez”; cf. î m p i s t r í t .

conj. prez. 1 pl. *să șlinguím* B VIIIb; part. f. *șlinguită* R VIIa, pl. *șlinguite* L VIIe, B VIIb, R VIIa; sup. *de șlinguit* B VIIIb.

ȘLINGUITÚRĂ s. f. R VIIa „broderie”; cf. ș l i n g ă r á i e , ș t r i c ă r á i e .

ȘLINGURÁIE v. **șlingărăie**.

ȘLOG s. n. B Vb, VIIc, Ms VIIIa „paralizie”.

ȘLOGĂIT, *a* ~ v. **șlogoít**.

ȘLOGOÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. B VIIc „a paralizat”: Bărbatu *o șlogăit* și ea-i nesănătoasă Ms VII; cf. *palarizát*.

part. *șlogoít* B VIIa, f. *șlogoită* B VIIc; refl. ind. prez. 3 sg. *se șlogoiește* B VIIc, pf. c. 3 sg. *s-a șlogoít* B VIIc.

var. **șlogăít**, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. I Vb, Ms VII; part. *șlogăít* Ms VII; refl. ind. pf. c. 3 sg. *s-a șlogăít* Ms VIIIa; **șloguít** vb. part. B VIIa.

ȘLOGUÍT v. **șlogoít**.

ȘMOÁRNE s. f. pl. Ib VII, VIII „preparat culinar din aluat vârtos, frământat cu ou, prăjit, cu diferite întrebuintări”; cf. *sfrimitúri* 2°.

ȘNÍTLĂȘ s. n. S Vb „șnițel”; cf. *șnițler*.

ȘNÍTLER s. n. S Vb „șnițel”; cf. *șnițlăș*.

ȘOÁNCĂ v. **șúncă** 1°, 2°.

ȘOD adj. 1° B VIIc, M VIIIc „ciudat, curios”: La Marcovăț îi cam *șod* [graiul] M VIIIc.

2° f. *șoadă* S VIIa „glumeată, hazlie”; cf. *băsnăș*.

ȘOGÁRT s. m. L VIIIb „ucenic”.

ȘÓGORUL s. m. art. R VII „soțul surorii, cumnatul”.

ȘOGÚN s. n. B VIIc „stofă de calitate superioară”.

ȘOL s. n. S Vb, VIIa, b, c, pl. *șóluri* S Vb „cană”: [La mălai] *se mășură cu șólu*, șase *șólurí* de făină, șase de făină de cucuruz, șase de grâu S Vb.

var. **șolă** s. f. TM VIIa; **șóle** s. f. L VIIb; pl. **șólui** I Va.

ȘOLÁ v. **șol**.

ȘÓLE v. **șol**.

ȘOLÍC s. n. S Vb dim. de la *șol*.

ȘÓLII v. **șol**.

ȘOLÍTĂ s. f. L VIIb dim. de la *șolă* („cănuță, ceașcă”): Atunci le-am tăiat [bubuienele] cu *șolită* o c-un păhăirel, le-am tăiat așa; cf. *olcúță* 2°.

ȘOP s. n. M VIIc „magazie”; cf. *cámără* 1°.

ȘORÍCE s. n. L VII b, c „șorici”: Și *șoríse* se pune în cârnaf d-ăla, d-al alb L VIIb.

var. **șoric** s. n. Ib VII, VIII.

ȘORT s. n. R VIIa, pl. *șoarțe* R VIIa, *șórturi* R VIIb „parte din față a catrinței”; cf. *bóșcă, oprég*.

var. **șurt** s. n. S VIIc, R VIIa.

ȘÓTÁ adj. f. TM VIIa „cu model diferit”: Jură, frumoasă, mare, *șótá* [cusătura, modelul].

ȘOVÁR s. n. E VIIa, S VIIIa „rogoz”.

ȘPAIS s. n. M V, VIIIc, Ib VII „cămară”; cf. *cámără* 1°.

var. **șpaiț** s. n. E VIIa, R VIIa, O VIb, VIIIa, b.

ȘPAIȚ v. **șpais**.

ȘPALIÉRI s. m. pl. B Vc, VIIIb „suportii din stâlpi de lemn sau de ciment între care se întind sârmele (sau sforile) pentru legat vița-de-vie; spalieri”.

var. **șpalíri** Ms VIIIa.

ȘPALÍRI v. **șpaliéri**.

ȘPÁNIA s. f. propriu L VIIb „Spania”: Numă o femeie acuma i dusă ea în *Șpánia*.

ȘPANIÓLĂ s. f. L VIII „spaniolă”: [Nepotul] și-o luat o... fată, fetiță, s-o însurat cu ea; îi *șpaniólă*, m-a-i drăguță.

ȘPAR adj. m. L VIIb „mărunt, tocat”: Acuma io am mașină d-alea din Șfaițarsca de numă strângi și iasă ai u... *șpar*, cum să vă

spun? tăiat gata; cf. m ă n ú n t 1°, m ă r u n t á t e.

ȘPARTEÁZĂ vb. ind. prez. 3 sg. B VI „sfărâmă pământul arat, pentru a-l afâna înainte de semănat sau în timpul dezvoltării culturilor (de porumb, cartofi etc.)”: Este mult lucru la el [= porumb] până se samănă, când t r ă b ă *șpartát*, noi spunem *șpartát* [...] se pregătește prima dată pământu ș-atunci se l a p ă d ă p r a u, m ă n u n țe ș t e pământu, se pregătește [...] de semănat. [...] Când crește iar se-așteaptă [...] ș-atunci se *șparteáză* [...] ei! Ș-atunci se-ngoapă.

part. *șpartat* B Vb, VI; refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se șparteáză* B VI.

ȘPAȚIRUL s. n. art. S VIIc „plimbarea”.

ȘPĂȚIRÉSC, *mă* ~ vb. refl. ind. prez. 1 sg. L VIIIb „umblu de colo până colo; mă plimb”: N u m a *mă șpățirésc* prin s o b ă, m a n u m a i p o t d ă f o a l e, n u m a i p o t d ă s p a t e.

conj. prez. 1 sg. *să mă șpățirésc* S VIIa.

ȘPENȚ s. n. 1° L VIIIb „veston”: Și la oameni iar așa se dă: chiloți, m a i țe, *șpénț*, cum se zice, ș t i c h e t.

2° B VIIc „haină groasă, scurtă, din postav”; cf. d u r ú țe, i é c n e 1°.

ȘPENȚER s. n. Ms VII „pelerină (de ploaie)”.

ȘPEȚIALIȘTI s. m. pl. Ms VII „specialiști”.

ȘPITALUL s. n. art. S VIIc „spitalul”; cf. b ó l n i ț ă.

var. **șpitári** s. n. TM VIIIc.

ȘPÍTNAME v. **șpítname**.

ȘPÍTNUMELE s. n. art. I Va, G VIIIa „poreclă”; cf. p o l é c r e, ș p í ț n a m e.

ȘPÍTURI, *poale cu* ~ B VIIa „poale cu fășii tăiate pe vertical (îngustate în partea de jos)”.

ȘPOIÉR s. n. 1° S Va, E VIIa, M V, VIIa, VIIIc, R VIa, VIIa, b, VI VIIIb „mașină de gătit (cu plită)”; cf. p l o á t ă.

2° var. **șporére** s. n. pl. B VIIa „aragazuri”.

3° I Vb, E VIIa, M VIIa, V VII „cuptor la mașina de gătit”; cf. b á n d ă², c o á c n ă r, r e l, t ó b ă 1°.

var. **șpoiért** s. n. 1°, 3° M VIIa; **șporél** s. n. 1° E VIIa; **șporélz** s. n. 1° L VIIe, V VIIe; **șporiért** s. n. 1° L VIIIb, d, VII*, 3° L VIIIb, d; **șporiélzuri** s. n. 3° pl. L VIIIb.

ȘPOIÉRT v. **șpoiér 1°, 3°**.

ȘPORÉL v. **șpoiér 1°**.

ȘPORÉLZ v. **șpoiér 1°**.

ȘPORÉRE v. **șpoiér 2°**.

ȘPORIÉLT v. **șpoiér 1°, 3°**.

ȘPORIÉLZURI v. **șpoiér 3°**.

ȘPRIT¹ s. n., pl. *șprîțuri* S VIIa, Ms VIIIa, *șprîțe* Ms VIIIa „vermorel”.

ȘPRIT² s. n. L VIIIb, V VIe „tub”: Am băgat ca *șprîțu*, cum să spun, mâncarea, ciorba, supa L VIIIb.

ȘPRÍȚUIE vb. ind. prez. 3 sg./pl. L VIIe, S VIIa, b, I VIb, M V, VIIIb, R VIIIb, VI VIIIa, Ms VII, VIIIa „stropesște, tratează cu substanțe chimice (culturile agricole)”: [Mama] o fost singură la părinți, dar *o șprîțuit* [la vie]..., era... a c o l ó unde avem acuma m ă g r i n, i e r a t u m a l ă n g ă c o d r u, c u ș p r i ț u-n s p a t e S VIIa.

ind. prez. pf. c. 1 sg./pl. *am șprîțuit* B VIIIb, VI VIIIa, Ms VIIIa, 3 sg. *a șprîțuit* S VIIa, Ms VIIIa; part. f. *șprîțuită* O VIIIa; sup. *de șprîțuit* M VIIIc; refl. pas. ind. prez. 3 sg. *se șprîțuie* L VIIe, I VIb, B VI, M V, VIIIb, R VIIIb, pf. c. 3 sg. *s-a șprîțuit* B VIIIb.

ȘTÁINSODA s. f. art. S Va, M V, VIIc, VIIIc „soda caustică”.

ȘTAL s. n. S VIIa, B VIIIb, R VIIIa „grajd”: [A r g a ț i i] a d u r m i t î n ș t a l R VIIIa. Ai dus [la câmp] gunoi de... de ș t a l, de casă, de... m a r v ă, am ținut vaci, am ținut cai B VIIIb; cf. ș t ă l ó g.

var. **ștála** s. f. art. G VIIIa.

ȘTÁLA v. **ștal**.

ȘTÁȚIE s. f. R VIIa „gară”.

ȘTAȚIÓN s. n., pl. *ștațioáne* R VIIIa „stație (de epurare a apei din canalizare).

ȘTÁLÓG s. n. TM VIIc „staul, grajd”; cf. ș t a l.

var. **ștárlóg** s.n. TM V.

ȘTÁRLÓG v. **ștálóg**.

ȘTEA, *să* vb. conj. prez. 3 sg. L VIIb „să stea, să locuiască”; cf. ș é d e 3°.

ȘTÉNDERĂ s. f. V VIe „vas de lemn în care se pune slămina la sare”.

var. **sténdără** s. f. V VIe.

ȘTÉRGURĂ s. f. TM VIIa, pl. *șterguri* TM V, VIIa „ștergar”; cf. p e ș c h í r.

ȘTICHÉT s. n. L VIIb „pulover”: Și la oameni iar așa se dă de pomană: chiloți, m a i ț e, ș p e n ț i, cum să zice, *știkét*; cf. s f é t ă r.

ȘTÍNȚĂ s. f., în *înapoiată de ~ v. înapoiată*.

ȘTIRÍE s. f. O VIa „plantă înaltă (de trei metri), folosită la legatul snopilor”.

ȘTIÚTĂ (2 sil.) adj. f. L VIIb „care știe multe, știutoare, învățată”: Ma io mi-s tare *ștútă*, tare pricepută, nu că vreau să mă laud, numa mi-s tare *ștútă*, tare pricepută. Măria mea a b ă r b a t ă și-a *ștútă*, v r e n i c ă, de ce ți-ai lăsat școala și te-ai măritat?

ȘTOF v. **ștófă**.

ȘTÓFĂ s. f. B VIIc, VIIIb „stofă”.

var. **ștof** s. n. B Va, VIIc.

ȘTRAF s. n. TM VIIa „dungă colorată (într-o țesătură)”; cf. b e á t ă, p á r t ă.

ȘTRIC v. **ștrică**.

ȘTRICÁN v. **ștricână**.

ȘTRICÁNĂ s. f. S VIIIb, B Va, VIIa, c, pl. *ștricáne* B Va, VIIa, b „jachetă tricotată”; cf. m á ș t r i c ă, m á ș t r i c o á u ă, p r á s l i ú c 1°, ș t r i c ó u 1°.

var. **ștricán** s. n. S VIIIb.

ȘTRÍCĂ s. f. O Vb „legătură pentru snopi făcută din ș t i r í e.

var. **ștric** s. n. O VIIIa.

ȘTRICĂRÁIE s. f. colect. L VIIe „dantelării, broderii”: Am făcut *ștricărăie* la p o n e v i, câte șase-șapte pe-un pat; cf. ș l i n g ă r á i e, ș l i n g u i t ú r ă.

ȘTRICĂRÁIUL s. n. art. S VIIIc „lucrul de mână, tricotatul”.

ȘTRICOÁIE v. **ștrícóu 2°**.

ȘTRICÓU s. n. 1° VI VIIa, pl. *ștricoáuíă* (3 sil.) „jachetă tricotată”: Am învățat să torc și lână, mi-am făcut *ștrícóu*, jers... cum se spune românește? M-o făcut s u c n ă și *ștrícóu*, tot de lână; cf. m á ș t r i c ă, m á ș t r i c o á u ă, p r á s l i ú c 1°, ș t r i c á n ă.

2° pl. **ștricoáie** M VIIb „tricotaje”.

ȘTRICUÍT, *am ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. V VII „am tricotat”; cf. h e c l u í t. ind. pf. c. 3 pl. au ștricuít* B VIIIb; conj. prez. 2 sg. *să ștrícui* B VIIIb.

ȘTRIMFI s. m. pl. L VIIb, c, S VIIc, I Va, b, TM V, VIIa, E IIa, B Va, VIIa, M VIIIb, V VII, O VIa, VIIIa, b „ciorapi”: S-o purtat *ștrifí* d-a-i de lână L VIIIb; cf. c e a r á p i.

ȘTRÚDĂ s. f. Ib VII „ștrudel”; cf. p á t u r ă 4°.

ȘUBĂ s. f. TM VIII, B VIIc, O VIIIb, pl. *șubi* V VII, art. *șubele* B VIIc „postav aspru, urzit cu fire de cânepă și bătut cu lână”: Oaminii or avut cioareci de *șubă*, pantaloni, nu pantaloni de ștofă, numa de *șubă* B VIIc; cf. *cioaie*.

ȘUCĂTORUL s. art. S VIIc „lemnul sau grinda la grajd” [?].

ȘUCUÍT v. **șicuit**.

ȘUNCĂ s. f. 1° TM VIIa „(bucată de) slănină”: Și ne-am dus cu *șuns* de-aicea; cf. *clisă* 1°.

2° var. **șoăncă** s. f. B Va, VIIIb, R VIIIb „jambon”.

var. 1° **șoăncă** s. f. E VI.

ȘUNGU, în *cu* ~ loc. adv. TM VI „cu putere”: Scroafa, cum o vint, cum o dat cu botu n-o dășchis ș-atunci s-o întors, s-o pus *cu șungu* și-a doua oară o dășchis.

ȘUPĂ s. f. S Va, TM VIIa, B VIIa „construcție auxiliară lângă casă; șopron”: [La casa mirelui], când se aducea zestrea, era lume a coló, era... lumea or sprijonit țealele, le-or pus într-o *șupă*, că în untru n-o avut un' să le bage, c-o fost nunta, nu? da le-o pus într-o *șupă*, chitite gata, așa, și, când nunta s-o gătat, alea s-o băgat în untru B VIIa.

ȘURBINA [?] s. f. S Va „norocul, întâmplarea”.

ȘURT v. **șort**.

ȘUȘANITĂ s. f. V VIe „mușchi (la porc)”; cf. *carmanădă*.

ȘVAIȚĂSCA v. **Șfaițarsca**.

T

TĂBĂRĂ s. f. R VIa „grup de invitați la nuntă (unul din partea mirelui și altul din partea miresei)”: Luni după... pe la amează să strâng,

fiecare *tăbără* s - a strâng în casă, și să pleacă la bradunănașului.

TĂCSĂ s. f. L VIIIb „tavă”: Dar acuma nu mai îi ale tinere cu *straița*, numa duc pe *tácsă*; cf. *teává*.

var. **tas** s. n. TM VIIa.

TĂGRĂ s. f. R VIIa, VIIIb „pirostrie”; cf. *perostie*, *săjác*.

TĂICĂ s. m. B VIIa „bunic”; cf. *dédamoš*.

TĂIERUL v. **tăniér**.

TĂINĂ, în ~ loc. adv. B Vc, VIIIb, VIIIb „fără rost, inutil”: Nu te necăji în *tăjnă*, că știi că lucră cu bumbac, numa mai bine să lucră nainte cu rău, ca să te-nveți cu rău VIIIb.

TAL s. n. G VIIIb „parcelă”; cf. *flúru*, *părceáua*, *părțéla*.

TAMÁN adv. R VIIIb „tocmai, chiar”: Iaca așa or fost opincile, *támán* așa L VIIIb; cf. *baș* 1°, *dirépt* 2°, *tíst*, *túmna*, *vétem* 3°.

var. **támán** adv. L VIIIb, S VIIc, B VI, VIIIb, M V, VIIc, R VIIIb, V VIIb, VII, Ms VIIIa.

TĂORI s. m. pl. R VIIa „tauri”; cf. *bicl*.

TAR s. n. S VIIc „bani de cheltuială pentru cazare”: Am făcut bani [la lucru], am făcut opt sute de dinari, șase sute era drumu și două sute o fost să am *tar*, *cvătír*, să dorm a coló.

TĂRE adj. R VIIa [d. mâncare] „consistentă”: Iarna măi în *schimbă* m mâncărurile, să nu fie tot mâncare *tăre*, tot carne.

TĂRGA s. f. art. S VIIIb „naveta, lada”: *tărğa* de pâine.

TAS v. **tácsă**.

TASCHIRÉZ v. **țárschirez**.

TĂȘCĂ s. f. 1° B Vc, M V, VIIc, R VIIa „gușă (la păsări)”; cf. *gálca*.

2° art. *tășca*, pl. *tăște* M VIIc „cecul porcului”; cf. m á ț u l 2°.

var. 1° **teășca** s. f. art. S VIIb.

TĂBĂRĂȚ 1° *ar fi* ~ vb. prezumt. pf. c. 3 pl. B VIIIb „s-ar fi oprit din mers, din drum, ar fi făcut tabără”: Și spun că *cic-ar fi...* c â t a boii *tăbărăt* și-ar fi lăsat să pască.

2° *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. Ms VII „am fost sleită de puteri, am obosit peste măsură, am căzut din picioare”: Dacă n-am putut, *c-am tăbărăt*, n-am putut să merg p r e picioare, atâta de slabă ce-am fost; cf. s t o r s 2°.

1° conj. prez. 3 sg. *să tăbărască* S VIIa; part. *tăbărăt* B VIIIc, pl. *tăbărăți* TM V, G VIIc, VIIIb, f. *tăbărătă* L VIIIb, M VIIb.

TĂBĂȘĂICĂ s. f. M VIIc „tobă de porc (în cec și în stomac)”; cf. b ú r f ă¹ 2°, r á n z ă 2°, s l a d o l é t, ș á i c ă.

TĂIEREA s. f. art., ~ *de grâu* B VI „secerișul”.

TĂIETURI s. f. pl., *în* ~ B VIIa [d. poale] „tăiate în fâșii verticale”.

TĂLĂMÚȚĂ v. **teleniță**.

TĂLPÎȚE s. f. pl. M VIIIb, O VIIIb „tălpigi (la război)”.

TĂMÁN v. **tamán**.

TĂMĂIER s. n. R VIa „vas în care se pune jar la tămâiat”.

TĂNIÉR s. n. TM V, pl. *tăniäre* B VIIa „farfurie, taler”: Și-atunci cu c a u c u am luat zeamă de-aia și-am pus în t o t *térü* L VIIIb; cf. b l i d 2°, g l o á t n ă, t i p s i e 1°.

var. **táierul** s. n. art. S VIIc, pl. *táiere* S VIIb; **ter** [fon. *térĭ*] s. n. L VIIIb, e, pl. *tére* [fon. *t'cere*] L VIIIb, c; **tinér** s. n. TM VIIa, B VIIa, VIIb, VIIc, M VIIa, pl. *tinére* B VIIc, M V.

TĂRÁME v. **trahánă**.

TĂRÁNĂ v. **trahánă**.

TĂRÁPIE s. f. B VIIa „tratament terapeutic, terapie”.

TĂRÁȚELE s. f. 1° pl. art. M V „măruntaiele (la porc)”; cf. m ă r u n ț ă i m e.

2° var. **tăríță** s. f. E VII „tărăță”.

TĂRCÁNIA s. f. art. S VIIc „întâmplarea cu peripeții, tărașenia”: V-am zis *tărcániĭa* mea, ce-am pățit.

TĂRHÁNĂ v. **trahánă**.

TĂRIGÁN adj. L VIIIb [d. oameni] „puternic, cu forță”.

TĂRÍȚĂ v. **tărățele** 2°.

TĂȚ v. **tot** 1°, 3°.

TĂȚĂȘA s. f. art. TM VIIIb „mătușa”; cf. t é i c ă, t é t a, ú i n ă 1°.

TĂURÉNI s. m. pl. V VIId „locuitori ai satului din zona cu tauri (lacuri, bălți)”.

TĂMPLÁRE s. f. S VIIa „întâmplare”.

TĂMPURILE s. n. pl. art. O VIIIa „timpurile”.

TĂNÁRA s. f. 1° art. VI VIIa „mireasa”: V i n e a u ă i de la j u n e l e la *ćinără* sâmbătă sara TM VIIa; cf. n e v á s t a.

2° var. **tínără** s. f. B VIIa „noră”.

3° var. **tínără** s. f. M VIId „tânără”; cf. f e t í ț ă.

var. 1° **tínără** (de obicei art.) L VIIIb, d, TM V, VIIa, B Va, VIIa, c, VIIIc, M VIIc, R VIIb, V VII, VI VIIa.

TĂNĂRĂ adj. 1° f. VI VIIIb [d. brânză] „proaspătă”.

2° var. **tínăr** adj. L VIIIb, S VIIc, M VIIIc „tânăr”: Io i-am spus că io am mamă, și am b a b ă, și sora măritată, și tata meu îi mort *ć/tínăr* L VIIIb.

2° pl. **tánari** O VIb, VIIIa, b, f. **tínără** S VIIa, b, c, Ms VII, pl. *tínäre* S VIIIc.

TÂNĂRI v. **tânăra** 2°.
TÂRGOVÉȚ s. m., pl. *târgovéți*
 E VIII „negustor”.
TEÁȘCA v. **tășcă** 1°.
TEÁVĂ s. f. S VIIa „tavă (de lemn)”: O pus așa un... *těávă* de lemn, o scândură, ș-atunci cu tot cu oal-aia, tigaia-n ce-o făcut-o, o *g o l i t o* [mămăliga]; cf. *t á c s ă*.
TECAU s. m. S VIIb „prostănac”: Dacă-i măi sărac, măi... *tecău*, măi prost, măi... toți [nemții] s-or pus și l-o r r ă d i c a t și pe el.
TEGHÉE s. f. pl. TM VIIa „discuitoare”: I-o luat discurile-alea cum spuneți voi, noi le zicem *tegée*, d-ale mari; cf. *c o n s c h í l d ă r u l*, *s c h í n d e r*.
TÉGLĂ s. f. L VIIIa, pl. *tégle* L VIIIa „vas de pământ în care se păstrează pigmezul”: Și i-o dus o *téglă* așa de pigmez.
TEI s. n. 1° L VIIe, S VIIIc, B VIIb, Ms VII „ceai de tei”: Sara d e o d a t ă *tej*, îmi fac așa v u n *tej* S VIIIc.
TEICĂ s. S VIIa, VI VIIa „mătușă”: N-or fost moșu meu și maica mea n-or fost, m a am avut *těică*, am avut verișori VI VIIa; cf. *t ă t ă i ș a*, *t é t a*, *ú i n ă* 1°.
TELEFONÉSC vb. ind. prez. 1 sg. B VIIc „telefonez”.
 ind. prez. 3 sg. *telefonéște* B VIIc.
TELEGRĂM s. n. R VIIa „telegramă”.
TELENIȚĂ s. f. E VII, B VIIIa, V VII, pl. *telenițe* V VII „turtă (din aluat) de pâine, coaptă pe vatră”; cf. *c i o l ă n i ț ă*, *c ó c ă*, *l i p i e*.
 var. **tălămúță** s. f. E VII.
TELEVÍZIE s. f. 1° B VIIb, R VIIa, V VII, G VIIb, Ib VII, VIII „televizor”: Se uita la *televízie* G VIIb; cf. *t e l e v í z o r*.

2° S Va, B VIIa, M V, VIIIa, G VIIIb, VIIIa „televiziune”: *televízia* română G VIIIa.

3° pl. *televízii* M VIIb „emisiuni de televiziune”.

TELEVÍZOR s. n. B VIIIb „televizor”; cf. *t e l e v í z i e* 1°.

TEMĂTURĂ s. f. G VIIb „teamă, frică”: M-o descântat de *temătură*.

TÉPIC s. n. L VIIb „covor, preș”: Și-atuncea la ea [soacra] n-o fost betonat, o fost pământ în s o b ă. N-o fost *tépic*, n-o fost nimica.

TEPSÍE v. **tipsie**.

TER v. **tâniér**.

TERITÓRIA s. f. art. B VIIIb „teritoriul”: Și tăți îi spun â... *teritória*, unde-i cu apă și cu trestie r ă t.

TEȘCHÍR v. **peșchír**.

TÉTA s. f. art. L VIIb „mătușă”; cf. *t ă t ă i ș a*, *t é i c ă*, *ú i n ă* 1°.

TÉZLĂ s. f. S VIIc „teighea (la piață)”: Și sub *tézlă* a m d u r m i t

da, la p i a ț.
TÍCURI [fon. *ćicuri*] s. n. pl. VI VIIa „ciucuri”: P ă p u c i i de lână... erau cu trei bujori [...] *ćicuri* de... așa s-a zis, *t'ćicuri* de p ă p u c i, cu trei bujori.

TIGÁIE s. f. 1° TM V, VIIb „oală mare, căldare”.

2° pl. *tigăi* [fon. *tigăń*] L VIIIb „crățiți”: Pe ea [pita] o rupt-o în patru, în cinci *tigăń*.

TILÍGA s. f. art. O VIa, VIIIa, b „teleaga”.

TÍLURI s. n. pl. S VIIb „fire de beteală”.

TIMÍȚI, *nu vă* ~ vb. refl. imperat. 2 pl. S VIIa „nu vă temeți!”: Spune: acuma-și face casă nouă, și-i singur, și-i domn, *nu vă timiți!* dă avere, nici de avere [...] d e c ă t c a s ă nu lucru.

TÍNĂRĂ v. **tânăra**, **tânăra** 2°.

TÍNĂR v. **tânăra**.

TINÉR v. **tăniér**.

TINIRÉAȚA s. f. art. V VII „tineretul”: Îs toți duși, *tînręța*-i dusă. Nu mai vreau nici așa să lucrez cu mașinăriile.

TIOĂCĂ (2 sil.) v. **tioc** 4°, 5°.

TIOC s. n. 1° I I, E VIIa, pl. *tiócuri* S Va „polonic”; cf. c a ú c.

2° S VIIIa, Ms VIIIa „teacă de tablă, de piele sau dintr-un corn de vită, în care cosașul poartă gresia”.

3° M VIIb „pahar (mic), țap (de bere)”.

4° var. **tiocă** s. f., pl. *tioci* L VII* „vas mic din lemn scobit în care se pune mâncarea pentru puii de găină”.

5° var. **tiocă** (3 sil.) s. f. B VIIa „cutiuță pentru machiaj”.

TIPSIE s. f. 1° TM V, VIIa, B VIIa, VIIIa, pl. *tipsii* B VIIIa „farfurie (de mărime și forme diferite)”; cf. blid 2°, g l o á t n ă, t ă n i é r.

2° L VIIe, I I, Vb, B Vc, Ib VII „tavă (pentru copt aluaturi)”: [P ă t u r a t a] o pun în *tępsię*, aprind ș p o r e l t u [...] și se coace L VIIb; cf. p l e c 2°, s a n.

var. **tepsie** s. f. 1° B VIIa, pl. *tepsii* B VIIa, 2° L VIIb, d, R VIIa, VIIIb, pl. *tepsii* L VIIId.

TIRI conjuncț. corelat. L VIIb, B Va, VI „sau, ori”: Dați-vă-ți și voi seama că unde-s h â r ț i, *tiri* la prăvălie, *tiri* acasă L VIIb; cf. o 1°.

TISMĂ s. f. B VIIa „copică cusută între ș p i ț u r i l e de la poale pentru a le fixa între ele cu ajutorul z ă p o a n c e i”: De la d u c h e a n ă aia s-o luat, *tisma* aia.

TIST adv. B VIIb „curat, chiar”: Aia *tist* cu [negul] ala o murit; cf.

b a ș 1°, d i r é p t 2°, t a m á n, t ú m n a, v é t e m 3°.

TIȘLĂR s. m. S VIIc, M VIIc, pl. *tișlări* TM VIII „tâmplar”.

TOĂNCĂ adj. f. S VIIc „toantă, proastă”.

TOĂRTĂ¹ s. f. B VIIc „cataramă la bareta sandalei”.

TOĂRTĂ² s. f. L VIIb, TM V, VIIa, E VIIa, B Vc, VIIa, VIIc, R VIIb, pl. *torți* L VIIb, I Vb, TM VIIa, B VIIc, R VIIa, VIIb, G VIIIa, pl. *törturi* L VIIb „tort (prăjitură)”.

TOBĂ s. f. 1° art. R VIIa „cuptorul (la mașina de gătit sau la aragaz)”; cf. b á n d ă ², c o á c n ă r, r e l, ș p o i é r 3°.

2° var. **dúbă** s. f. M VIIc „tub la mașina de cârnați”.

3° var. **dúba** s. f. art. O VIIb „toba (instrument muzical)”.

var. 1° **dóbă** s. f. I I, Vb; **dúbă** L VIIb, d, e, TM VIIb, M V.

TÓCMA s. f. art. VI VIIa „logodna”: Și sâmbătă sara o fost ca *tócma*, ca c ă p a r a; cf. c ă p ă r ă, p e ț e á l ă 2°.

TOCMÍT, *s-a* ~ vb. refl. pas. ind. pf. c. 3 pl. B VI [d. o situație, o stare de lucruri] „s-a pus ordine, s-a aranjat”: N-o măi fost așa de mare nici inflație, nici ... c ú m v a *s-o* măi *tocmít*.

TOLCÉR s. n. O VIIIa, Ms VIIIa „pâlnie”.

TOPTÍT, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. B VIIIb „ai apăsător, ai presat”: Ș-ala [bățul, coarda de viță-de-vie] l-ai pus în pământ, ș-*ai toptít* cu picioru, și l-ai băgat așa la fund [în pământ]; cf. a s p ă s á u.

TORĂCEĂNĂ s. f. TM VIIb „locuitoare a satelor Toracu Mic sau Toracu Mare”.

TORĂCEÁNII v. **torăcénii**.

TORĂCÉNII s. m. pl. art. TM VIIb, E VIIa, R VIa „locuitorii satelor Toracu Mic și Toracu Mare”.

var. **torăceánii** s. m. pl. art. I VIb.

TORSÚRA s. f. art. B VIIb, R VIII „(cantitatea de) fire toarse, torsătura”.

TOT 1° adj./pron. nehot., f. *toátă*, general, „fiecare”: *M a t r e b ă* mult fiert, *tot* p e s m e t u mult fiert S Va. Se duce *toátă* dimineța după apă o față S VIIb; cf. *fieștecăre*, *oricăre*.

2° *de* ~ loc. adv. S VIIIb „întru totul, cu totul, foarte”: Acuma îi *de tot* altfel [în sat].

3° var. **tăt** adv. O VIIIb „tot, mereu”; cf. *f u r t* 1°.

var. **tăt** 1° adj. nehot. O VIa, VIIIa, pl. *tăți* O VIa, VIIIb, f. *tătă* S VIIc, O VIa, VIIIb, pl. *tăte* O VIIIa; **tótului**, *cu* ~ 2° loc. adv. S VIIb.

TÓTULUI v. **tot** 2°.

TRÁCĂ s. f. 1° I Vb „înregistrare pe casetă audio”.

2° Ms VII „troliu”.

TRÁCTOR s. m. și n. B VI, VIIa, M V, Ms VIIIa, pl. *tráctori* B VIIa, *tráctore* B VIIa, VIIb, VIIc, Ms VIIIa „tractor”.

var. **tráctore** s. n. B VIIc, pl. *tráctore* Ms VIIIa.

TRÁCTORE v. **tráctor**.

TRAG vb. 1° refl. ind. prez. 1 sg. *mă* ~ S VIIIc „mă abțin, mă rețin”: *Mă trag* ca să nu beu mult [lichid].

2° ind. pf. c. 1 pl. *am tras* R VIIIb „am adunat de pe câmp, am cărat”: Când *am tras* t u l e i i toamna, aia o fost ultimul lucru de *pră* loc, s-o eliberat locu.

3° ind. pf. c. 3 sg. *a tras*, în ~ *drúmul* S VIIb „a mers pe jumătatea drumului”: Tata meu o fost măi...? [...] *o tras* jumătate *drúmu*: pe-o roată o

tras pe șanț și pe-o roată pe drum, neamțului i-o arătat că [k] tata i-o arătat biciul, [adică] are [loc] să tragă și el.

4° *trágă, să* ~ v. **izvór** 1°.

ind. pf. c. 2 sg. *ai tras* 2° B VIIIb; refl. pas. ind. prez. impers. *se tráge* 2° B VIIIb, 4° B VIIc, pf. c. 3 sg. *s-a tras* 2° B VIIIb, 3 pl. *s-au tras* 2° R VIIIa.

TRAHÁNĂ s. f. G VIIIa „tăieței”.

var. **tărăme** s. f. pl. B Va; **tărăná** s. f. B Vc; **tărhánă** s. f. G VIIa.

TRÁILĂ (2 sil.) s. f. TM V „roabă rudimentară din lemn”.

TRANSFORMÁTORUL s. n. art. S VIIIa „transformatorul”.

TRANSVÚCURI [?] s. n. pl. M VIIc „radiografii”.

TRÁBÁ vb. impers./ind. prez. 3 sg. S Va, VIIc, TM V, VIIa, b, B VIIIa, M VIIa, R VIIa, O VIIIa, VI VIIIb, G VIIc, VIIIa „trebuie, e necesar, se cuvine”: Și când s - o d ă v i n i t cum *trébă*, am uns-o un pic t u r t a aia L VIIb. Păi nu să mai lucră, alea [u r z o n] nu mai *trábă* TM VIIa; cf. *d a t* 4°.

ind. pf. c. *a trábít* I Va, VIIb, TM V, G VIIb, VIIIa, b, *a trábuit* Ms VII.

var. **trábe** vb. impers./ind. prez. 3 sg. E VIII, pf. c. E VII *a trábít*; **trébă** vb. impers./ind. prez. 3 sg. L VIIb, d, e, S Va, VIIIc, I Vb, VIb, B Vc, VI, VIIa, M VIIa, VI VIIa, VIIIa, Ib VII, VIII; conj. prez. *să trébă* I VIb; **trébe** vb. impers./ind. prez. 3 sg. S VIIb, c, Ms VII.

TRÁBE v. **trábă**.

TRÁBUIÁLÁ s. f., în *de* ~ E VIII „folositor”: tot ce nu a fost *de trábuiálă*.

TRĂGÚLA s. f. art. Ms VIIIa „tigva folosită la trasul băuturii din butoi”; cf. *c u r c ú b ă t ă*.

TRÁÍT, *a* ~ vb. 1° tranz. ind. pf. c. 3 sg. Ms VII „a risipit averea, ducând o viață ușoară”: Frati-mio toată [averea] o vindut-o ș-o băut-o ș-o *tráit-o*.

2° tranz. imperat. 2 sg. Ms VII „ține în viață”: Doamne, *trăjește-le* [pe dascălițe]!

3° var. **TRIÍ**, vb. inf., *se poate* ~ B VIIIa „(a) trăi”: Aci nu măi să poate *trii*; cf. u j í t.

TRÁSÚRĂ s. f. S VIII d, B VIII b, R VIII a, b, VI VII a, VIII a, Ms VIII a, pl. *trásúri* S VIII d, B VIII c, R VI a, VIII a, b „car, căruță”: [Porumbul] l-am cules, la loc, l-am adus cu *trásúr*/R VIII a; cf. c ă r ú ț u r i l e, c o c í e.

TRÉBĂ v. **trăbă**.

TRÉBE v. **trăbă**.

TRECÚT, *ne-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 pl. L VII d „ne-am dus, am plecat”: Și ne-am dus trei luni, și trei luni *í-an trecut* la Roma.

TREMÉRG s. n., pl. *tremérghe* I Va „training”.

TRÉNING s. n. V VI b „antrenament”.

TRÉȘCĂ s. f. B Va, VIII b, O VI a, VIII a, b „batoză”; cf. d r é ș m a ș i n a.

TREVÍT v. **triféște 1°**.

TRIÉR s. n. TM VII c „treierat”.

TRIFÉȘTE vb. 1° ind. prez. 3 sg. L VII e, VII*, B II „nimerește (bine)”: Numa [...] l-am *trifít* [pe ginere], nici să-l fi căutat cu lampa L VII b. [Coaja de la pâinea arsă] ai dat-o cât ai dat-o [la o parte], cât nu, ai mâncat ș-așa, ce să faci? cum *ai trevít* B VII a.

2° refl. ind. pf. c. 3 sg. *nu s-a trifít* L VI, VII e, VII* „nu s-a întâmplat”; cf. p r i m í t.

1° ind. pf. c. 1 sg. *am trifít* L VII b, 2 sg. *ai trifít* B VII a, 3 sg. *a trifít* L VII*, B II, VII a, R VII a.

var. 1° **trévít**, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. B VII a.

TRIÍ v. **trăit 3°**.

TRII num. card. general „trei”: Am patru nepoți, de la fata mică am

trij L VII b. Câte doo *trij* săptămâni am stat R VIII a.

TRÍLEA, *a* ~ num. ord. invar. L VI, B VII c, Ms VIII a „al treilea, a treia”; f. *trília*, *a* ~ S VIII d, B II, VIII b „a treia”.

TRÍSPECE v. **tríisprece**.

TRÍSPRECE num. ord. B VII a „treisprezece”.

var. **tríispece** num. ord. M VII.

TRÍZECI num. card. B VII c, L VII* „treizeci”.

TRIMÁS v. **trimés**.

TRIMÉS, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. R VII a „a trimis”; cf. a p r a v á e t, m á n ă 2°.

var. **trimás**, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. R VII a, VIII a, 3 pl. *au trimás* R VIII a.

TROÁCĂ s. f. 1° L VII b, e, M V „albie (pentru aluat)”: [Pita] or pus-o... o fost *tróacă* de lemn, n ă i n t e v r e m e; și-n *tróaca* aia s-o cernut făina L VII b; cf. c i u v á n 1°.

2° L VII b, e „albie (pentru spălat)”: Am avut *truácă* de p l e c, de p l a s t i c ă, de ne-am spălat L VII b.

3° TM VII „albie prin care trece țeava de răcire la prepararea rachiului”; cf. v ă l ă u 2°.

4° M VII a, c, R VII b „cutie din carton sau din material plastic (în care se pun alimentele date de pomană)”: Am cumpărat așa *tróáse* și-n alea a m c h i t i t așa, tot am pus ce-am avut, ce-am vrut, ș-am... am împărțit R VII b.

4° pl. *troáce* R VII b.

TROLÍNGĂR s. Ms VII „soi de viță-de-vie”.

TRÓMÂLNUL s. n. art. R VIII b „tamburul batozei”: L-oa băgat în... în batoz-aea-n *trómîlnu* ala mare.

TROP-TROP loc. adj., *păpúci d-ai* ~ B VII c „încălțăminte (cu talpă de piele) care face zgomot la mers”.

TROPĂRI s. m. TM VIIa „pânză albă (simplă, fără model)”; cf. *chiméșă* 2°, *jolj, postáv*.

TROȘNIÁC (3 sil.) s. VI VIIIb „mămăligă făcută din tărâțe”.

TROTINÉT s. n. B Vc „trotinetă”.

TRÚMĂR [?] s. n. B VIIIb „parte a batozei unde se introduce snopul la treierat”.

TRUP s. n. L VIIb, R VIIIa „zona genitală”: Când o dat ... și m-o lovit ... m-o lovit mâi mult aici dă t [k] în *trup* m-ar fi lovit R VIIIa.

TÚFLĂ s. f. Ib VII „panglică, fundă”; cf. *mășlică*.

TÚFLI s. m. pl. S VIIc „ciorapi groși”.

TULEÁN s. m. 1° S VIIIa „tulpină de porumb (după cules), cocean”; cf. *tuleá uă*; pl. *tuléni máncați* „tulpini de porumb de pe care vitele au mâncat frunzele (folosiți drept combustibil)”.

2° S VIIIa „cocean de porumb rămas după curățatul boabelor de pe știulete”; cf. *ciclod* 2°, *glod*.

pl. *tuléni* 1° S VIIa, VIIIa, O VIa, VIIIa, b, 2° S VIIa, VIIIa.

TULEÁUĂ s. n. pl. Ms VIIIa „tuleie de porumb”; cf. *tuleán* 1°.

TÚMA v. **túmna**.

TÚMNA adv. E VIIb „tocmai”; cf. *baș* 1°, *dirépt* 2°, *tamán, tíst, vétém* 3°.

var. **túma** adv. S VIIa, c, B VIIIc, R VIIa.

TUMÓR s. n. B VIIc, G VIIa „tumoare”.

var. **túmur** s. n. L VIIb.

TÚMUR v. **tumór**.

TUP interj. L VIIb exclamație care sugerează o cădere sau o mișcare bruscă: Și Măria mea [...] *tup*, s-o dus jos.

TURCÉI s. m. pl. TM VIIIb „pepeni (murați)”.

TURNÁTUL s. n. art. S Vb „aluatul (subțire) pentru blat de tort”.

TÚRTĂ s. f., pl. *túrte* 1° TM V „prăjitură, preparat dulce”.

2° art. L VIIb, B Vc „foaia de aluat”: Faci *túrta*, și-atuncea din aluatu ăsta, jumătate de *litră, o litră*, cât vrei să frământă L VIIb; cf. *frúnze, pătură* 2°.

3° pl. S Va, VIIa, I Vb, TM VIIa „un fel de scovergi din aluat de pâine”.

4° pl. E VII „colaci (cu mac)”.

5° pl. ~ *păturáte* S Vb „cozonaci”; ~ *incâlcíte* TM VIIa „cozonaci împlețiți”; cf. *colác* 1°, *păturată* 2°, *pătură* 3°, *pielm* 2°.

TURTÍȚE s. f. pl. M V „turte mici pregătite pentru ursitori”; cf. *pogăce* 1°.

Ț

ȚĂNDĂRĂ s. f., pl. art. *țândările* S VIIc „puzderie de cânepă”; cf. *pozdrăea*.

ȚĂPCĂ s. f. I Vb „capră”: Acuma *baș dăcram* am tăiat un miel de *țâpcă*.

ȚĂRSCHIREZ s. n. L VIIIb „cezariană”: Dar acuma la noi aicea, dacă una [o femeie] face cu *țarschirez*, trei ani șade acasă.

var. **taschiréz** s. n. Ms VII.

ȚĂPĂR s. n. R VIIIa „un fel de cuțitaș folosit la altoit vița-de-vie”; cf. *brípta, sârpáci*.

ȚĂRI s. f. pl. (în construcții cu prepoziții) S Va, B VIIa, Ms VIIIa „state străine, străinătate”: Țigani acuma or plecat în *țări* S Va.

ȚÂMP s. m. 1° M VIIc, V V, VIe, G V, Ib VII, pl. *țâmpi* M VIIc „pulpă inferioară la păsări și la animale”.

2° L VIIb, d, S Va „coapsă la animale”.

3° L VIIb, d, S VIIc „coapsă la om”.

4° L VIIe, VII*, pl. *țâmpi* L VIIe „pulpa (inferioară și superioară) la păsări și animale; piciorul”.

5° art. *țâmpu*, ~ *al mic* L VIIe „partea de sus a aripii la păsări”: A r a p a cu tot cu *țîmpu-al mic*.

ȚÂMPOR s. n. 1° Ib VIII „pucioasă, sulf”; p. ext. „afumare cu sulf” M VIIIa.

2° TM VIIb „piatră acră (conservant)”; cf. v i n u b r a n.

3° B VIIIb „un fel de ventil folosit la eliminarea aerului din vasul cu vin în fierbere”; cf. f i t i l u r i.

ȚÂMPURÉȘTE, *se* ~ vb. refl. ind. prez. 3 sg. B VIIIb „se elimină aerul din vinul în fierbere”: [După priticitul vinului] se spală vasu, *se țâmpuréște*, s-o pus țâmpor, știi, că era... fitiluri din alea.

ȚÂNTĂRÓȘI adj. m. pl. B VIIc „țanțoși; certăreți; arțăgoși”: Dacă s-o-nțeles cuscru cu cuscru să facă nunta la un loc, or făcut, dar care nu-s [k] îs *țânțăróș*, t o t n a t u face nunta: tu faci la fata tea, eu fac la c o p i l u meu, nunta.

ȚĂRĂ 1° o ~ loc. adv./adj. L VIIb, c, d, e, VII*, I I, Va, VIb, TM V, VIIa, E VII, G VIIb „puțin, în cantitate mică”: Atunci pun o *țîră* sare, după gust L VIIb; cf. c á t a 1°.

2° *peste o* ~ loc. adv. L VIIb „peste puțin timp”: Mai *péstê* o *țîră* m-o picat și-aia, l u c ș o r u ăla.

var. 1° **țâr**, *un* ~ loc. adj. E VII.

ȚÂR v. **țără** 1°.

ȚĂRÍCĂ, o ~ loc. adv. L VIId, G V, VIIc dim. de la *țără*: Și-ați venit o *țerică* în [Serbia] L VIId.

ȚĂRNAGÓRĂȚ s. m. M VIIa „locuitor din Țârna Gora”.

ȚÉÁVA, s. f. art. 1° ~ *de la picior* L VIIb, d „fluierul piciorului (la om)”.

2° B VIIa „valva în care sunt învelite semințele din teacă (la fasole)”.

ȚÉGĂR s. n. VI VIIa „coș, coșniță”: Nu te dau acolo s ă m â n c i din *țégăr* de la p i a ț, m a te dau s ă m â n c i din pod, la bogat; cf. c o t ă r i ț ă.

ȚÉGHERUL s. n. art. G VIIIa „cărutul de tracțiune cu un singur mâner”.

ȚÉGLI v. **țiglă** 1°.

ȚÉLER s. n. L VIIe, S VIIIb, B Vc, M V „țelină”: Punem apa și punem carnea, și punem v e g h e t ă, punem p ă t r u n j e i, morcovi, *țălăr* L VIIe.

ȚERCOSPÓRĂ s. f. G VIIIa „boală, ciupercă la vița-de-vie”: S-o apărat de *țercospóra*.

ȚEREMÓNIE s. f. TM V „ceremonie, slujbă religioasă”.

ȚIGÁNĂ s. f. L VIIb, pl. *țigáne* L VIIe, E VIIb, VI VIIb „țigancă”: Și dacă vrei să dai de pomană, dai v o b o b o a n ț ă, v u n b a n, la v o *țigánă*, iaca așa ie.

ȚIGLĂRIE s.f. TM VIII „cărămidărie”.

ȚIGLĂNE s. f. pl. L VIIb „forme, tipare pentru cărămidă”: O fost tata meu la mașină, ap[oi] o fost la oi, ap[oi] o făcut *țiglă-n țiglaně*, cf. c ă l ú p u l.

ȚIGLĂ s. f. 1° B VIIIa, M VIIa, VIIIc, O VIa, VIIIa „cărămidă”: *Țiglă*, cărămidă, cum spunem noi B VIIIa.

2° ~ *-asfált* s. f. compus M VIIIc „ardezie”.

var. 1° **țegli** s. f. pl. B VIIIa.

ȚIGNÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. TM VIIb „am tresărit”: Că și când am auzit de Gruiești, *am țignít*.

ȚIMĂTOÁIE [fon. *țimătóáie*] s. f. pl. TM VIIa „turte dulci cu scortșoară”.

ȚIMENT s. n. B VIIIa, M VIIIc „ciment”.

ȚIMET s. n. 1° L VIIb, S Vb, B VIIa, VI VIIb „scorțoșoară”: Din făină de grâu [...] se face [...] p ă t u r a t ă cu mac, cu p ă s u l i c ă, cu *țímét*, cu... p i g m e z, cu gem, cu ce vrem facem L VIIb.

2° Ms VIIIa „un fel de praf maroniu pentru stropit vița-de-vie”.

ȚINE vb. 1° *se* ~ refl. ind. prez. 3 sg. L VIIe [d. gem] „se leagă, se încheagă”: Și-atunci, îl luăm [p i g m e z u l] cu lingura, dacă *să țîie*, îi sămn că-i gata.

2° ind. pf. c. 3 pl. *au ținút* L VIII „au susținut, au ajutat financiar”: Și trei luni ne-am dus la Roma. *Ń-or ținút* cu de la America; cf. s u b Ț i n ú t.

3° refl. ind. prez. 3 pl. *se țin dúpă* S VIIc „se întrețin cu; trăiesc din”: *Ăia n-au pământ [mult], să țin* numa *dúpă* grădinărit.

4° var. **ținească**, *să* ~ vb. conj. prez. 3 sg. S VIIa „să țină”: Atunci tot n a t u o trebuit *să ținăscă* oi.

5° ind. pf. c. 3 sg. *nu s-a ținút* TM VIIb „nu a existat, nu s-a pomenit”: *Nu s-o ținút* neam mai bătrân.

6° refl. ind. pf. c. 1 sg. *m-am ținút* (cu cineva) VI VIIa „m-am înțeles, m-am împăcat; m-am considerat”: *M-am ținút cu ea* ca de mamă bună.

7° ind. impf. 3 sg., în *ținéa la burtă* B VIIIb [d. mei] „era hrănitor”.

8° var. **ațin**, *mă* ~ vb. refl. ind. prez. 1 sg. S VIIc „mă țin, mă sprijin”: *Mă urc de-aicea, m-ațin* p-aicea, *m-ațin*.

ȚINEĂSCĂ v. **țină** 4°.

ȚIPĂ vb. ind. prez. 3 sg. I Vb, VIb „aruncă, azvârle”: *Ai ținát* apă pã pã ea TM VIII.

ind. prez. 2 pl. *țináți* TM VIIc, pf. c. 2 sg. *ai ținát* TM VIII, 3 sg. *a ținát* O VIIIa, 1 pl. *am ținát* O VIIIa; conj. prez. 2 sg. *să (nu) ținí* O VIIIa, 3 sg. *să ținé* G VIIb; refl. impers. ind. prez. *se țină* I Va, G V, pf. c. *s-a ținát* I Va.

ȚIPÉLUL s. m. art. L VIIb, pl. *ținéi* L VIIb, e, VII* „pantoful”: *Opinca o fost iaca așa, cum vedeți ținélu* a lu doamna.

ȚIRCULÁT, *de* ~ vb. sup. L VIIb „de circulat, pentru circulație sangvină”: *Am b o a m b e, beau și io, beau dă ținulát* sângele.

ȚIRÉP s. n. O VIIIa „țigla”.

ȚOÁLĂ s. f. 1° L VIIb, S Va, pl. *țoále* L VIIb, d, e, VII*, S Va, VIIb, c, M VIIc, R VIIa, VI VIIa „îmbrăcăminte, haină”.

2° pl. în *țoále-costúme* R VIIa „compleuri”.

3° pl. art. *țoálele de dormít* M VIIc „așternuturile”.

4° pl. *țoále de cai* VI VIIa „cergi de pus pe cai”; cf. p r o c o á v i țe.

ȚÓLURI s. n. pl. 1° L VIIe, G VIIIa „țesături groase de lână, de cânepă etc. folosite ca pături, acoperiri sau pentru așternut pe jos”: *Ba cânepă am făcut [la război], d r i c ă l i, p o n e v i, saci, ținurí* L VIIe.

2° I Va „cămăși pentru copii”: *Nă i n t e s-or purtat copiii în ținuri*, v i g á n e; cf. v i g á n e.

ȚUCI vb. ind. prez. 2 sg. B VIIc „săruți”: [Fostul soț] o dată nu m-o *ținát*, v a i d e d e mine Ms VII.

ind. pf. c. 1 sg. *am ținát* B VIIa, 3 sg. *a ținát* L VIIb, B VIIa, Ms VII; conj. prez. 3 sg. *să ținé* B VIIa; refl. ind. prez. 3 pl. *se țină* B VIIc, pf. c. 2 sg. *te-ai ținát* B VIIa; conj. prez. 2 sg. *să te ținí* B VIIa; impers. ind. prez. *se țină* I Va.

ȚUG s. n. 1° S VIIa, c „tren”; cf. a z â n b á n 2°; *frai* ~ v. **frai** 1°.

2° S VIIb, B VIIa „curent de aer rece”: El [soțul] măi mult dintr-un *țug* și-o c ă p ă t a t b e t e ș u g S VIIb.

ȚUR s. n. B VIIb „biberon”: I-o dat [copilului] lapte cu u i a g a, am avut u i a g ă ș-am avut... *țur*, le-o cumpărat și le-o dat cu u i a g a; cf. ț ú ț l ă.

ȚUȘPĂIS (2 sil.) s. n. R VIIb „garnitură la mâncare”.

ȚUȚĂ s. f. S VIIIa „glugă din coceni de porumb”; cf. c ú p ă 1°.

ȚUȚLĂ s. f. S Vb „biberon”: Era așa ca o *țuțlă*, și c-o sticlă, și se punea la piept; cf. ț u r.

U

UDĂTURĂ s. f. S VIIIc „mâncare gătită”; cf. g u s t ó s.

UDEÁLA s. f. art. Ms VII „udătura (de la ploaie)”.

UGÚNGUL s. n. art. S VIIb „banca de împrumut”: [Nemții] or fost bogați, or fost, cum să spun? Or adus... o fost *ugúngu* lor, care-or căpătat bani să s - a r d i c e nemții-n vremea lor.

UIAGĂ s. f. 1° L VI, VIIIa, e, B VIIb, Ms VIIIa „sticlă (material)”: A făcut opt [clase] aicea și patru o fost la fabrica de *uiágă*, de sticlă L VI; cf. g l á j a.

2° L VIIe, TM V, VIIb, B VIIa, b, M V, VIIb, Ms VII, pl. *uiegi* L VIIc, E VIIa „recipient din sticlă (sticlă, borcan etc.) de diferite dimensiuni și forme”; cf. c á n e, f l á ș ă 1°, 2°.

var. 2° **iágă** s. f. B VIIb, VIIIb; în expr. *se tráže víta de iágă* B VIIIb „cine se aseamănă se unește”.

UÍCĂ v. **úică** 1°.

ÚICĂ (2 sil.) s. m. 1° general, pl. *úichi* TM VIIb, VI VIIa „unchi”:

S t r ă m o ș u meu o avut un *úică* născut în o mie opt sute patruzeci TM VIIb.

2° S VIIc „formulă de adresare către cineva apropiat; bade”.

var. 1° **úică** s. m. S VIIc.

UIEGÚȚĂ s. f. I Va dim. de la u i á g ă („ulcică din sticlă”).

ÚINĂ (2 sil.) s. f. 1° G VIIb, c „mătușă”; cf. t ă t ă i ș a, t é i c ă, t é t a.

2° S VIIa, TM V, VIIb „mătușă, soția unchiului”: *Úînă* [este] a l u u i c a meu femeie S VIIa.

UINIȚĂ (3 sil.) s. f. S VIIa, G VIIc dim. de la ú i n ă.

UITÁT, *mi-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. S VIIa „am uitat”: *M-am uítát* eu, că-i demult; cf. z ă ú i t.

UJÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. Ms VII „am rămas în viață, am trăit”: Ei [doctorii] p r ă mine m-o r z v i d ú t și m-or lecuit [...] și eu *am ujít* dac-am avut zile; cf. t r ă í t 3°.

ULÉU v. **oléi**.

ULÍȚĂ s. f. S Vb, VIIb „uliță, stradă în sat”; cf. s o c á c.

ULÓI s. n. S Vb „ulei (comestibil); untdelemn”; cf. o l é i, z e i t í n 1°.

ÚLTIMA, *în* ~ loc. adv. E VIIa „în ultima vreme, recent”; cf. a c ú m a 2°.

ULTRAZVÚC s. n. B VIIc „aparat de ultrasunete”.

ÚMERE s. m. TM VIII „umăr”.

UMPLEÁU vb. 1° ind. impf. 3 pl., *în* ~ *lócul* (*cu gunói*) R VIIIa „acopereau toată suprafața”: După seceriș *umpléáyu lócu* cu gunoi. Dacá nu or avut *să úmple* tot *lócu*, mai duceau și în toamnă, când s - o m ă i a s t r ă n s.

2° var. **ímplu** vb. tranz. ind. prez. 1 sg. V VIc „umplu”.

ind. pf. c. 2 sg. *ai împlút* 2° B VIIIb, 3 sg. *a împlút* 2° S VIIIa, 1 pl. *am împlút* 2° R VIIIa, VI VIIa, 3 pl. *au împlút* 2° B VIIIa; conj. prez. 1 sg. *să împlu* 2° B VIIIb, 3 pl. *să împle* 1° S VIIIa; part. f. *împlută* 2° M VIIc; refl. ind. prez. 3 sg. *se împle* 2° M VIIc, pf. c. 3 sg. *s-a împlút* 2° M VIIc, 3 pl. *s-au împlút* 2° R VIIIb; refl. pas. ind. impf. 3 sg. *se împleá* 2° B VIIIa, pf. c. 3 sg. *s-a împlút* 2° B VIIIb.

ÚNA, *de pre* ~ loc. adj. B Vc „din același neam, dimpreună, la fel”: Noi [cei din Alibunar] ni-s cam... *dă pră úna*, n u m a c â t a avem niște cuvinte mai diferite ca la Barițe, n u m a ne-am înțeleș.

ÚNDE adv. 1° var. **úne** L VIIb „unde”.

2° *da* ~ B VI „da de unde, da cum”: N-aș putea s-o trimet [pe fiică] nici pân' la Beograd, *da únde* în Elveția?

ÚNDEGODE adv. R VIa „oriunde”; cf. m á c ă r 10°.

UNDEVÁ adv. 1° S VIIIb „cam, cu valoare temp., exprimând aproximația”: Aia a fost *undevá* în cinzeci și nouă, șaizeci”.

2° var. **úndeva** adv. S VIIa, b, c, R VIIa, b, VIIIb, VI VIIa „undeva, într-un loc oarecare”.

var. 2° **úneva** adv. I VIb.

ÚNDEVA v. **undevá**.

ÚNE v. **únde** 1°.

ÚNEVA v. **úndeva** 2°.

ÚNGHIILE s. f. pl. art. R VIIb „părțile de la genunchi în jos, inclusiv copitele, la piciorul porcului”; cf. g e n ú n c h i 2°.

UNGUROÁIE [fon. *uŋguroáie*] s. f. TM VIIc, Ms VII, pl. *unguroáie* [fon. *uŋguroáie*] E VIIb „unguroaică”.

var. **unguroánea** s. f. art. M V.

UNGUROÁNEA v. **unguroáie**.

UNS 1° f. *únsă* R VIIa, VIIIa, Ib VIII [d. mâncăruri] „grasă, unsuroasă”: Și dup-aia măi *úpsă* brânza, măi bună [se făcea] R VIIIb; *bránză de-a únsă* R VIIIb „sortiment de brânză grasă (de oaie)”.

2° adv. L VIIb, R VIIIb [d. modul de a mânca] „cu grăsime, gras”; p. ext. „de dulce” R VIIIb: Altele [femei] n u m â n c ă c -au [...] untură în corp, n u m â n c ă așa *uŋs* L VIIb.

3° s. n. L VIIb „grăsime, untură”: Îmi place s ă m â n c cu *uŋs* L VIIb.

4° s. n. art. R VIIIb „acțiunea de a se unge, a se mânji cu funingine (în cadrul obiceiurilor de nuntă)”.

UNSOÁRE s. f. L VIIId „boală a glandei tiroide; hipotiroidism”: Și-am [medicamente] cu teroid, cu *uŋs oárea*.

UNTÚRĂ s. f. 1° ~ *de-a máre* L VIIb „osânză (de la porc)”: [Prăjituri] am făcut și cu mieră, și cu *untură d-a márje*, când să taie porcii; cf. o s ă n d ă.

2° ~ *în corp* L VIIb „surplus de grăsime (în corp)”: Altele [femei] n u m â n c ă [mâncăruri grase] c-au [...] *untură în corp*, n u m â n c ă așa u n s.

3° B VIIc „lipom pe un organ din corpul omenesc”: M-o a p ă r a t, o aflat *chilomas* cum se spune? *Untură*, b o b r i c u a l stâng învăluit în *untură*; cf. *chilomás, drúle*.

4° Ms VII „cremă, unguent”: I-o dat iar n e ș t e *untură*, el... i s-o muiat, i-a picat alea, z g ă i b i l e -alea, râia aia.

URLÁB, s. n., în *la* ~ TM VI „în permisie”.

ÚRLE s. f. pl. I VIb „branchii”.

URÓI s. n. S Va, b „urluială”; cf. b ú n g u r.

URSĂTOÁREA s. f. art. S vb, pl. *ursătóri* S VIIb, R VIIa, VIIIb „ursitoarea”.

URZÁICĂ (3 sil.) s. f. R VIIIb „urzitor, dispozitiv de urzit”; cf. *ur z ó i, v â r t é j*.

URZĂTOÁRE s. f. S VIIc „vârtelniță”; cf. *v â r t é l n i ț i*.

URZÓI [fon. *urzón*] s. n. TM VIIa „urzitor, dispozitiv de urzit pânza”; cf. *u r z á i c ă, v â r t é j*.

ÚSCHE ~ v. **úšte**.

USTURÓS adj., *ardéi* ~ R VIIa „ardei iute”; cf. *p i p á r ă 2º, p i p á r c ă 3º*.

UȘÓARĂ adj. f. B VIIIb [d. *r ă c h i e*] „slabă”.

ÚŠTE, *să se* ~ vb. refl. conj. prez. 3 sg. B Vc „să se usuce”: *Are să se úške* [via] E VIIa.

refl. conj. prez. 3 pl. *să se úšte* L VIIc.

var. **úsche**, *să se* ~ vb. refl. conj. prez. 3 sg. E VIIa, VIII, B VIIa, VIIIb.

UTRINĂ s. f. O VIIIa, b, G VIIIb „pășune, islaz”: *Noi am avut utrină mare, multă, că... hai să zicem utrină, nu câmpie* O VIIIa; cf. *i ș t ă l ă u*.

V

VAGABÚNZI s. m. pl. I VIa „vagabonzi”; cf. *b e g a b o n á ț i, l o á n d r ă*.

VÁIDE interj. S VIIc, M VIIIb, Ms VII „vai”: *Eu am fost copil váide de mine!* Ms VII; cf. *i u 2º*.

VAL s. n., pl. *váluri* O VIIIa „balot (de trifoi)”; cf. *b á l o t*.

VÁLE, *la* ~ loc. adv. S Va, b „în partea de jos; dedesubt”: [După scoaterea săpunului din vasul de preparare] *o rămas... ș t a i n s o d a a i a l a vále* ce-o rămas din apa aia S Va; cf. *d i n j ó s*.

VÁLMA s. f. art., în expr. *po di* ~ B VIIc „fără deosebire, de-a valma”.

VÁMEȘI s. m. pl. TM V „colaci care se dau de pomană la înmormântare”; cf. *p o g á c e 4º, p o g ă c e á l e*.

VANÍL s. n. B Vc „vanilie”.

VANILÍŢĂ s. f. G V „esență de vanilie”.

VARANÍŢĂ s. f. B II „obiect din metal, folosit drept momeală, pentru a pescui știuca; linguriță”.

VÁRZĂ s. f. 1º L VIIe, VII* [în opoz. cu *c u r é c h i*] „varză dulce”: *Várza, o tăiem várza, da' c u r e c h i* nu se baș face cu carne de miel L VIIe.

2º pl. *vérze* M VIIc „varză (crudă) tocată”.

3º p. ext. pl. *vérze* V VIe, VII „mâncare cu varză crudă”.

VÁDUVOÁIE [fon. *văduvóáie*] adj. f. L VIIb [d. *cafea*] „căreia îi lipsește ceva”: *Cafeaua asta îi văduvóáie, dacă n-ai un p a r de țuică*.

VÁIÁG v. **văiágă**.

VÁIÁGĂ s. f. TM VIIa, VI VIIa „piuă (pentru țesături)”: [Lâna] am dus-o la *văiág*, o- n v ă i e g i t -o, și-o făcut-o ca de la fabrică VI VIIa.

var. **văiág** s. n. VI VIIa.

VÁIEGÁR s. m. B VIIc „piuar”.

VÁIȘILE (3 sil.) s. f. pl. art. TM VIIIa „sulurile de bancnote”: *Am î n v ă l u i t văișile*-n nailon.

VÁLÁU s. n. 1º R VIIIb, pl. *vălăie* R VIIIb „jgeab din lemn scobit (din care se adăpau vitele)”; cf. *c i u v á n 2º*.

2º TM VIIa „jgeab de lemn prin care trece țeava de răcire la prepararea rachiului”; cf. *t r o á c ă 3º*.

VÁLÉNI s. m. pl. V VIa „locuitori ai părții de jos a satului”; cf. *v ă l é n ț i*.

VĂLEŢI s. m. pl. V Vid „locuitori ai părţii de jos a satului”; cf. *văleŃi*.

VĂRGUÍT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. S VIIa [d. o mânăşă veche] „s-a tocit şi s-a sfârâmat, s-a spintecat, s-a făcut franjuri”.

VĂRSÁT, *s-a* ~ vb. refl. ind. pf. c. 3 sg. M V [d. nuntă, nuntaşi] „s-a împrăştiat”.

VĂTĂMÁT, *s-a* ~ vb. 1° refl. ind. pf. c. 3 sg. Ms VIIIa „s-a rănit”: [Soţia] *s-o betejit*, *s-o vătămát* la un picior.

2° refl. pas. neg. conj. prez. 3 pl. *să nu se vătăme* S VIII [d. boabele de porumb] „să nu fie atinse, sparte (la desfăcutul de pe ştiulete)”.

VĂTĂMÁT adj. TM VIII, f. *vătămátă* M VIIc „cu probleme de sănătate, bolnăvicios”: [Fetiţa] o fost *câta vătămátă*, *n-o* fost sănătoasă M VIIc.

VĂINI v. **vâni**.

VĂNĂT-VÉRDE adj. L VIIc, S Va, VIIa, VI VIIa „culoare intermediară între albastru (închis) şi verde; turcoaz”.

VĂNĂŢEAUA s. f. art. B VIIa „vioreaua, toporaşul”.

VĂNI s. f. pl. 1° L VIId, S VIIb „vine, vase de sânge”.

2° L VIIb „vine varicoase; varice”: Spatele nu mă doare, *d e c â t a m c ă p ă t a t vîni* la picioare S VIIa.

pl. art. *vânele* 1°, 2° L VIIb.

var. 2° **vâni** s. f. pl. S VIIa.

VĂNT s. n. cu val. adv., în expr. *s-a dus* ~ R VIIIb „s-a dus repede, ca vântul”: [Câinele] Tucu *s-o dus vînt* şi le-o abătut [pe oi].

VĂRSTRĂ v. **vrăstă**¹.

VĂRTÉJ s. n. M VIIb „urzitor”; cf. *urzáică*, *urzói*.

VĂRTÉLNIŢI s. f. pl. M VIIb „vârtelniţe”; cf. *urzátoáre*.

VĂRV s. n. S VIId, pl. art. *vârvurile* S VIIa „vârf”.

VĂŢ v: **viŢ**.

VECHI adj. m. pl. B VIIIc [d. oameni] „bătrâni”.

VECHÍTE adj. f. pl. L VIIb „învechite”: Bine-s mai *vekite* [hainele], *că nu umblu cu ele*; cf. *bătrân* 1°.

VECINĂTÁTEA s. f. colect. art. R VIIb „vecinii”: În toată *vicinătatea* asta a noastră tot așa fac.

VEDERÁ vb. 1° inf., în *s-a prins a* ~ TM VIIc „s-a luminat, s-a crăpat de ziuă”.

2° refl. ind. pf. c. 2 sg. *te-ai vederát* TM VIIa „te-ai luminat, te-ai dumirit”.

VEGHÉTÁ s. f. L VIIb, c, e, I Vb, B Vc, M V, VIIc, R VIIb, G VIIc „adaos alimentar potențiator de gust; vegeta”: Iar facem carnea cu *c r i z*, cu orez, cu *vegétá*, cu *b i b e r i*, cu ouă L VIIb.

var. **vighéta** s. f. M V; **vighétá** s. f. S Va, b.

VEGHÉTURI s. n. pl. L VIIb „zarzavaturi”: Când eu am fost la România, o fost piața la târgu... la *vegéturí*.

VERGELÍT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. M VIIb „am urzit şi am pus (urzeala) pe sul, folosind vergele”: *M o t c h e* am făcut-o [cânepa toarsă] ş-atuncea *am vărzelít*.

VESELÍE s. f. B VIIIc, V VIII „petrecere”; cf. *gostie* 1°.

VESELÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. S VIIc „a petrecut, şi-a făcut de cap”: Ala o fost la *a z â n b a n* şi ea singură, ea... *o veselít*, o vorbit cu o sută, nu numa cu unu.

VÉTEM adv. 1° L VIIb, d, e, I VIa, b, R VIIa, VIIIb, VI VIIb, G VIIc, Ib VII,

VIII „deja”: N-am mai dat cu r o l e a
c ă *vétem* s-o dus [murdăria] L VIIe;
a c ú m a 3°, d é j a.

2° L VIIb, I vb, TM VIIc, VI VIIIb
„imediat, îndată”: Lor [vecinilor] le
priește și frigu acum, m a i o *vétem*
[mă îmbrac] L VIIb; cf. d e l ó c 1°,
f u r t 2°, í m e d i a t, m í n t o n.

3° I Va, b, B VI, VIIb, c, VIIIa, b,
O VIa, b, Ib VII, VIII „chiar, tocmai”:
A l e t i n e r e *vétem* anume știu s ă s e
c â n t e [la înmormântare] I Va.
O fost *vétem* apa din b u z ă - n
b u z ă B VIIIb; cf. b a ș 1°, d i r é p t
2°, t a m á n, t i s t, t ú m n a.

4° M VIIc „sigur, desigur”; f u r t
3°, n ú m a 2°, p r e ț í s, s i g u r á t.

VEȚÉU s. n. L VIIb „veceu, toaletă”.

VIĂȚĂ (3 sil.) s. f. L VIII, VI VIIa
„viață”.

VICÉRNĂ s. f. L VIII „slujbă de
vecernie”: [Preotul] ne face *visérnă*,
seara de la cinci până la șase.

VICSUIÁU vb. ind. impf. 3 pl.
TM VIIc „văcsuiam”.

VIDÉRILE s. f. pl. art., în *a*
pierdút ~ M VIIa „a orbit”.

VIDÉU v. **bighéi**.

VIESTÁT s. n. R VIIb „proteză (la
șold)”.

VIGÁNE s. f. pl. I Va „cămăși (din
pânză groasă) pentru copii”: N ă i n t e
s-or purtat copiii în ț o l u r i, *vigáne*;
cf. ț ó l u r i 2°.

VIGHÉTA v. **veghétă**.

VIGHÉTĂ v. **veghétă**.

VIN s. n., în ~ *atót* TM VIIb „oțet”.

VIN vb. ind. prez. 3 pl. 1° L VIIe
„devin, se fac, ajung”: S-or fiert
c h i m e ș e l e c a *să vînă* iar albe,
să vînă iar frumoase L VIIb; cf.
d e v e n í t 1°.

2° M v [d. animale] „ajung (la o
anumită greutate), se dezvoltă, cresc”.

3° 3 sg. L VIIb „înseamnă, arată”:
Ma aia *víne* altă formă de carne.

ind. pf. c. 3 sg. 1° *a venit* L VIIb,
I VIIb, 3 pl. *au venit* 1° L VIIb, c; conj.
prez. 3 sg. *să vînă* 1°, 3° L VIIb, 2°
S Va, 3 pl. *să vînă* 1° L VIIb, 2° S Va.

VINOBRÁN v. **vínubran**.

VÍNUBRAN s. TM VIIb „piatră
acără (conservant)”; cf. ț á m p o r 2°.

var. **vinobrán** s. V v.

VÍRSE s. pl. tant. V VII „crenvurști”.

VÍȘĂNI s. m. pl. Ms VIIIa „vișini”.

VÍTRIGĂ adj. f. VI VIIa „vitregă”;
cf. m ă ș t i o á i e 2°.

VIT s. n. O VIIIa, pl. *vițuri* TM VIIIb
„glumă, banc”: O fost un om tare
glumet, tare cu atâtea *vițur*! TM VIIb.

var. **vât** s. n., în *a dat cu vât* loc.
vb. tranz. O VIIIa „a luat în glumă, în
derâdere”.

VÍȚĂ s. f. 1° [fon. *žíță*] O VIa,
VIIIa, Ib VIII „sfoară, frânghie”; cf.
f ú n e, p ă l ă m á r ă.

2° B VIIa „fiecare dintre cele trei
fâșii înguste prinse la unul din
capetele feșei cu care se înfășoară,
peste scutece, copilul mic”; cf.
f á ș i e 1°.

VIU adj. B VIIc, M VIIc, VI VIIa,
Ms VII, f. *vie* E VIIb, B VIIc, VI VIIa,
Ms VII, m./f. pl. *vii* M VIIc [în opoz. cu
mort] „care este (încă) în viață”: N-am
mai avut pământ, că o dat el [soțul]
pământu de *viu* la fete B VIIc. O vinit o
muiere, de-aicea, m a - i moartă, nu-i
măi *vie* Ms VII.

VÍZIT, *să* ~ vb. conj. prez. 1 sg.
G VIIIa „să vizitez”; cf. g o s t í 4°.

VIZÍTĂ s. f. S VIIc „vizită, consult
medical”; cf. c o n t r ó l ă 1°.

VODÍȚA s. f. art. R VIIb „petrecerea
(care începe, de obicei, cu o feștanie)
la terminarea construcției, la inaugurarea
unei case”.

VODOVÓD s. n. M VIIIc, Ms VIIIa „conductă, canal (de irigație, de aducțiune etc.), rețea de apă”: Io nu beau de la *voduvód* că pune clor și io mi-s operată de fiere L VIIId; cf. *bighéi, canalurile* 1°.

var. **voduvód** s. n., pl. art. *voduvódurile* L VIIb.

VODUVÓD v. **vodovód**.

VOI pron. de polit. 2 sg., pl. general „dumneavoastră”.

VÓIE s. f. 1° *avém ~, ai avút ~* loc. vb. L VIIe „ne place, dorim”: Dacă *avém vóje* mai frigem țâmpu, lópătița, arăpile; cf. *voiésc*.

2° în *nu ne-a fost ~* I VIIb „n-am avut voie, nu ni s-a permis”; cf. *cále, cerút, chitésc* 9°, dat 5°, *iertát*.

VOIÉSC vb. ind. prez. 1 sg., în ~ *lúmea* L VIIb „iubesc, doresc, îmi place (lumea)”: Pentru că îmi place și *vojésc lúmęa* și dacă nu pot cu bani grei să ajut omu, cu vorba, cu gura, îi dau o vorbă bună; cf. *vóie* 1°.

VOL s. n. L VIIe, VII* „lânică”: Cu acele de ștrinfii... alea am făcut ștrinfii... de lână, de *vol* [...] de *vol*, de-al de cumpărat, tot lână, ma de cumpărat L VIIe; cf. *lânișoară*.

VÓRBĂ s. f., în *la ~* R VIIIb, VI VIIa „la înțelegere (în vederea căsătoriei tinerilor)”: O fost *la vórbă* la noi aici [...] aia vin la... *o vórbă*, să ne-nțelegem, să ne cunoaștem, ne dăm mâna că de azi înainte ni-s cuscri R VIIIb; cf. *pogodít*.

VORBÉSC, *să mă ~* vb. refl. 1° conj. prez. 1 sg. L VIIb „să vorbesc; să mă înțeleg”: Io n-am știut *să mă vorbésc* cu rumâni când or fost la mine, că ei altă formă or vorbit.

2° ind. prez. 1 pl. *ne vorbím* L VIIb „discutăm, stăm de vorbă”: Mă iertați, că iaca *ne vorbím* lucruri deschise; în ~ ~ *cu telefonul* L VIIId „vorbim la telefon”; cf. *povestít*.

2° ind. pf. c. 1 pl. *ne-am vorbít* L VIIb; conj. prez. 2 sg. *să te vorbéști* B Vb.

VORÉȚ v. **dvoréț**.

VÓSNIA (2 sil.) s. f. art. B VIIa „exercițiul de mișcare”: [Soțul bolnav] o făcut *vósna* aia, la *bițiclă*, la mașin-așa cu picioarele.

VÓSTU pron./adj. pos. L VIIb, I VIIb, pl. *voști* G VIIc, f. *voastă* L VIIb, pl. *voăște* Ms VII „vostru”.

VRĂNIȚĂ s. f. TM VI „poartă de scânduri sau de nuiele împletite dintr-o singură bucată”: O fost *vrăniță*, aia-i o poartă numă... numă dintr-o lăture, n-o fost ușă, numă... numă o lăture de poartă.

VRĂBIE s. f. B Va, VIIa „vrabie”; cf. *păsăre*.

VRĂJURI s. f. pl. E VIIb „vrăji”.

VRĂSTĂ¹ s. f. S VIIa, TM VIIa, b, c, R VIa, VI VIIa, Ms VIIIb „vârstă, etate”: Ai măi în *vrăstă* știu Ms VIIIb; în *la ~* TM VIIb, VIIIa, O VIIIa „în vârstă, vârstnic”: Iaca mi-s *la vrăstă* TM VIIb; art., în *vrăsta mea* Ms VII „de-o vârstă cu mine”, *cu ~ lui* Ms VII „de vârsta cuiva”.

var. **vărstră** s. f., în *la ~* TM VIII.

VRĂSTĂ² s. f. S VIIIa, B VI, VIIIb, M VIIIa, b, Ms VIIIa, pl. *vrăste* L VI, S VIIa, VIIIa, Ms VIIIa „șir, rând (de plante cultivate)”: Un lanț are douăzeci și una de rânduri, dă *vrăstă*, așa-i spunem noi L VI.

VRÉME s. f. 1° *în ~* loc. adv. L VII*, TM VIIa „de timpuriu, devreme”: Dacă s-or cununat la biserică, veneau mai *în vréme* TM VIIa.

2° *la* ~ loc. adv. L VIIb „la timp, la momentul potrivit”: Ma ea [c h e l n ă r i ț a] s-o dus *la vr.ém.é.*

3° în *două ceásuri de* ~ B VIIa „timp de două ore”.

4° în *înainte* ~ v. **înainte**.

VRÉNICĂ adj. f. L VIIb „vrednică, harnică”; cf. b ă r b á t ă , l u c r ă - t o á r e .

VRODÁTĚ adv. S VIIa „uneori”: [La fruștiuc le dădeam] brânză v ă m ă l i g ă v r o d á t ă ; cf. a l t ă d á t ă 1° , d e o d á t ă 1° .

VUN adj. pron. nehot. 1° L VIIb, e, VII*, S Va, VIIIb, c, I Va, R VIIb „vreun, careva, oarecare”: [La c r o a f n e] punem și *vin* ou R VIIb.

2° f. *vo* cu val. adv. S VIIc, I VIb, O VIIIb „vreo, aproximativ, cam, circa”: A lu Bârcă dac-o avea m a i v o douăzeci de oi O VIIIb.

3° f. *vo*, în ~ *doi* sau ~ *două* L VIIb, e „câțiva, câteva”: Îi rău că n-am știut că veniți sigur, că să fiu știut, am fiu făcut *vo* două [b u b u i e n e], ca să fi mâncat calde, f a i n e L VIIb.

VÚNUL pron. nehot. O VIIIb, f. *vúna* L VIIb „vreunul”.

Z

ZÁAR v. **zahár**.

ZADRÚGĚ s. f. L VIIb, S VIIIc, TM VIIc, B VI, VIIa, Ms VIIIa, pl. art. *zadrúgile* Ib VIII, pl. *zadrúguri* B VI „gospodărie agricolă colectivă”: [Vecina] o lucrat aici la *zadrúgă* [...], c-o lucrat cu bani, o lucrat cu lume L VIIb; cf. c o p e r a t í v ă 2° .

ZAH s. n. S Va „putină, butoi (pentru varză)”; cf. j u v ă ț .

ZAHÁR s. n. 1° L VIIb, I Va, Ib VII „zahăr”; cf. m i é r e .

2° var. **zar** s. n. L VIIb, S VIIc „boală diabetică, diabet”: [Bărbatul] o avut *zar*, în opt zile o murit, de vinere-asta pân-a l a l t ă , i u t S VIIc; cf. d u l c e á ț ă .

var. 1° **záar** s. n. L VIIb, d, G V, VIIa, c; **zar** s. n. L VIIb, d, e, VII*, S Va, b, VIIa, b, VIIIc, B VIIc, Ib VII.

ZAMAZIVÁCEA v. **zámârdiváci**.

ZÁMĚ s. f. 1° S Va, b, I Va, b, VIb, G V, VIIIa „supă, ciorbă (dulce)”; cf. p o p r i c á ș 2° , z ú p ă .

2° L VIIc, TM V, E VII, B VIIIb, M VIIc, R VIIb, V VIc, VII; și ~ *ácră* I Va, b, B VIIc, M V „ciorbă (ácră)”.

3° ~ *de var* S VIIc „lapte de var”.

ZAMIRIVÁCI v. **zámârdiváci**.

ZAR v. **zahár** 1°, 2°.

ZÁREA s. f. art., ~ *soárelui* Ms VIIIa „raza soarelui”.

ZĚBUNĚT, *m-am* ~ vb. refl. ind. pf. c. 1 sg. S VIIa „m-am zăpăcit, m-am derutat”.

ZĚICOÁNĚ (3 sil.) s. f. S VIIc (depreciativ, iron.) „gaiță”.

ZĚĚT, *s-a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. V Vid „s-a răspândit”.

ZĚMĚLTĚ s. n. R VIIa „smălt, email”.

ZĚMĚLTŮĚTE adj. f. pl. R VIIa „smăltuite, emailate”.

ZĚMĚRDIVÁCI s. n. L VIIb, M V „congelator”: Ș-așa că patru bucăți [de carne de porc] îi băgat la frigideri, la-nghețat, la *zēmîrdivás*, cum să vă spun? L VIIb; cf. p r i s t é l e .

var. **zamazivácea** s. f. art. M VIIc; **zamiriváci** s. n. M V.

ZĚNĚTUL s. n. art., în expr. *în tot sĚtul* ~ L VIIb „în fiecare sat obiceiul, deprinderile lui”: M a , cum să spun, ie-n t o t satu-i *zĚnĚtu*, în t o a t ă casa îi moda.

ZĚPOÁNCĚ s. f. B VIIa „un fel de copcă confecționată manual, festonată,

cu ajutorul căreia se prind între ele și pițurile de la poale”: Șpițurile a bășca s-or șlinguit, *zăpogăca* a bășca și-ntre ele o fost un fel de tismă, de s-o acățat și șpițurile și *zăpogăca*.

ZĂPOSTÍT s. n. S VIIb, c, R VIIb „Lăsatul Secului (de Paști)”.

ZĂTÓN s. n. S VIIa „loc cu apă stătătoare”.

ZĂŪIT vb. ind. prez. 1 sg. G VIIb „uit”: Mănăstirile *m-am zuitat* cum le cheamă toate Ib VII; cf. u i t á t.

ind. pf. c. 1 sg. *am zuitat* TM VIII, E II; conj. prez. 1 sg. *să zuit* G VIIb; refl. ind. prez. 1 sg. *mă zuit* I Vb.

var. **zuitát**, *am* ~ (2 sil.) vb. ind. pf. c. 1 sg. L VIIb, TM VIIb, M VIIc; refl. ind. prez. 1 sg. *mă zuit* L VIIe, pf. c. 1 sg. *m-am zuitat* B II*, Va, VIIc, Ms VII, R VIIa, Ib VII, VIII, 3 sg. *s-a zuitat* S VIIc, B V*, VIIb, R VIIa, 3 pl. *s-au zuitat* L VIIb.

ZBIÁRÁ vb. tranz. ind. prez. 3 sg. M II „strigă (la cineva)”: [Mama] *zbjără* pe mine; cf. s t r i g á t.

ZBUDÁTÁ adj. f. B VIIb „nebună, nebunatică”: Dacă vrei să faci, noi și călim [varza], care... eu, maică-mea, dar acuma lumea-i *zbudată*, m â n c ă orice minuni.

ZDREŢÓŞI adj. m. pl. M VIIb „zdrențaroși”.

ZDRUMICÁT, *ai* ~ vb. ind. pf. c. 2 sg. M VIIb „ai zdrobit, ai fărâmat”.

ind. pf. c. 1 pl. *am zdrumicat* M VIIb.

ZEITÍN [fon. *zǎicn*] (2 sil.) s. n. 1° S VIIb, I I, TM VIIa, Ms VII, G V, Ib VII „ulei (comestibil), untdelemn”; cf. o l é i, u l ó i.

2° R VIIb „ulei pentru mir”.

ZGÁIBILE s. f. pl. art. Ms VII „cojile care se desprind de pe piele după vindecare de râie”.

ZGÂRIÁT, *am* ~ vb. ind. pf. c. 1 sg. B VIIa „am pieptănat (fuiorul)”; cf. p i e p t i n á t.

ZGRÁDIE v. **gráde**.

ZGRĂBĂLÁT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. Ib VII „a zgârâiat”: N-am putut să-nghițim [mâncarea], m - o z g r ă b ă l á t.

ZGRÉBENII s. m. pl. art. S VIIc „câlții”: S-o făcut și fuior și *zgribent*, s-o făcut din... cânipa aia B VIIb; cf. c ă l Ț u l, d r u g ă l ó c i i, s t r á m ă 2°.

var. **zgribénți** s. m. pl. B VIIa, b; **zgribínți** s. m. pl. B VIIb.

ZGRIBÉNȚI v. **zgrébenii**.

ZGRIBÍNȚI v. **zgrébenii**.

ZGUR s. n. colect., ~ *de pită* S VIIb „firimituri (de pâine); pesmet”; cf. f ă r ă m ă t ú r i, s f r i m i t ú r i.

ZI s. f., în ~ *de astăzi* O VIIa, VI VIIb „în ziua de astăzi”.

ZIDÍT, *a* ~ vb. ind. pf. c. 3 sg. VI VIIa „a aranjat, a înălțat grămada de gunoi”: Gunoiu, *zidit* așa, m o ș u m e u o *zidit*, c-o fost a r i a mai strâmtă.

part. *zidit* VI VIIa.

ZINCĂ s. f. Ms VII „soi de viță-de-vie”.

ZIOTEHNÍE v. **zotehnía**.

ZÍȚURI v. **șiț 2°**.

ZORZÓNE s. f. pl. V VIII „zurgălăi (la cai)”; cf. z v o n ú Ț e l e.

ZOTEHNÍA s. f. art. O VIIa „zootehnia”.

var. **ziotehnie** (5 sil.) s. f. O VIIa.

ZUITÁT ~ v. **zăuit**.

ZÚPÁ s. f. L VIIb, d, e, S VIIb, VIIc, I Vb, B Vc, VIIa, c, M VIIb, c, R VIIa, V VIe, VII, G V, Ib VII „supă, ciorbă (dulce)”; cf. p o p r i c á ș 2°, z á m ă 1°.

ZVÁRIE (3 sil.), *să nu se* ~ vb. refl. conj. prez. 3 sg. S VIIc „să nu se împrăștie”: [Cânepa] c â t a o strâns-o cu nuiete, or legat-o toată, că *să nu să zvârie* p i n Căraș; cf. l á p ă d 3°, s f í e.

ZVIDUÍT, *au* ~ vb. ind. pf. c. 3 pl. Ms VII „au tratat, au vindecat, au făcut bine (pe cineva) în privința sănătății”: Ei [doctorii] p r ă mine m-or *zviduít* și m-or lecutit [...] și eu a m u j i t dac-am avut zile.

ZVON s. n. R VIIa, pl. *zvoáne* TM V, VIII, G VIIc, Ib VII, *zvónuri* M VIIIc, R VIa, V Va, VI d „clopot (la biserică)”: Armata imperială austro-ungară o c o n s f i s a t *zvónurile*, clopotile R VIa.

ZVONÚŤELE s. f. pl. art. G VIIIb dim. de la *zvon* („clopoței, zurgălăii”): *Zvonúťile* [...] care-o fost la *grumaz*, care la mână; cf. *z o r z ó n e*.

